BOUWKUNDIG

WEEKBLAD

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ

TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

19e JAARGANG.

POLYTECHNISCHE SCHOOL

's-GRAVENHAGE.

MOUTON & Co.

1899.

INHOUD

VAN HET

BOUWKUNDIG WEEKBLAD, JAARGANG 1899.

HANDELINGEN, VERSLAGEN, ENZ. DER MAATSCHAPPIJ.

	bladz.
Schrijven van het Bestuur van het Genootschap Architectura et Amicitia aan dat van de Maatschappij	2
Schrijven van het Bestuur der Technische Vakvereeniging aan dat van de Maatschappij	2
Diploma van Bouwkundig Opzichter. Examen Commissie.	11
Schrijven van het Bestuur der Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij aan dat der Maatschappij	11
Vragen aan de Afdeelingen gesteld	19
Schrijven van het Bestuur der Afd. Amsterdam van den Ned. Aannemersbond aan dat der Maatschappij	25
Diploma van Bouwkundig Opzichter. Geslaagden	57
Prijsvragen. Rapport der Jury	95
„ Bekroonden	103
Tentoonstelling van Bouwkunst. Reglement	104, 109
79ste Algemeene Vergadering. Agenda	117, 131
Voorstel tot Wetwijziging	117
Jaarverslag 1898—1899	132, 143
Concept-begrooting 1899	137
Prijsvragen 1899. Programma	141
Antwoord van het Bestuur der Mij. aan dat van het Genootschap A. et A., in zake een adres tot het opnemen van de Bouwkunst in het programma der Rijks Academie van Beeldende Kunsten	153
Uitslag der stemming voor Bestuursleden	154
Verslag der Alg. Vergadering van 17 Mei 1899	158, 217, 264
Tentoonstelling van Bouwkunst 1899. Inzendingen	163
Idem Bekroningen	171
Gewijzigde bepalingen omtrent Buitengewone Leden	181
Wereldtentoonstelling te Parijs. Commissie voor de inzendingen van architecten	205
80ste Algemeene Vergadering. Agenda	257, 269
Examen voor Bouwkundig Opzichter. Programma van eischen.	263
80ste Algemeene Vergadering. Verslag	284, 391
Wereldtentoonstelling te Parijs in 1900. Inzending van Nederl. architecten.	313, 361
Vragen, gesteld aan de afdeelingen	393

ONDERWERPEN DE MAATSCHAPPIJ EN ANDERE VEREENIGINGEN BETREFFENDE.

Overzicht der discussiën uit de Alg. Vergadering van het Genootschap Architectura et Amicitia	12
De Bond in hope. Door J. de Jongh.	13
Leeuw en Lam. *Overgenomen uit „De Opmerker"*	21
De Bond. *Overgenomen uit „Architectura"*	27
Eene Sectie „bouwkunde" in het Kon. Inst. v. Ingenieurs — of niet? door J. H. W. Leliman	191

VERSLAGEN VAN DE VERGADERINGEN DER AFDEELINGEN.

				bladz.
Afdeeling Amsterdam.	27 Januari	1899		36
„ „	3 Maart	„		77
„ „	30 „	„		106
„ „	28 April	„		136
„ „	25 Mei	„		175
„ „	27 October	„		342
„ „	20 November	„		370
„ „	19 December	„		405
„ Arnhem	1 Februari	1899		44
„ „	1 Maart	„		76
„ „	1 Mei	„		149
„ „	3 „	„	(*)	149
„ „	8 November	„		356
„ „	6 December	„		387
„ „	20 December	„		404
„ Delft	24 Januari	1899		37
„ „	1 Maart	„		76
„ „	23 „	„	(**)	92
„ „	11 December	„		387
„ 's Gravenhage	13 Januari	1899		15
„ „	24 Februari	„		69
„ „	24 Maart	„		91
„ „	28 April	„		128
„ „	20 October	„		328
„ „	24 November	„		365
„ „	22 December	„		397
„ Groningen.	22 December	1898		6
„ „	28 Januari	1899		36
„ „	23 Februari	„		90
„ „	30 Maart	„		113, 120
„ „	28 April	„		159
„ „	27 October	„		364
„ „	24 November	„		372
„ Haarlem.	Maart	1899		98
„ „	Mei	„		167
„ „	November	„		372
„ Utrecht.	17 Januari	1899		22
„ „	14 Februari	„		61
„ „	21 Maart	„		90
„ „	19 April	„		120
„ „	7 Juni	„		184
„ „	29 Juni	„	(†)	222
„ „	24 October	„		335
„ „	21 November	„		364

OPLEIDING, BEVOEGDHEID ENZ. VAN DEN ARCHITECT.

Het bouwkundig onderwijs aan de Polytechnische School	51
Bouwkunst aan de Rijks Academie te Amsterdam	52
Bouwk. boekerijen in Nederl. Door J. H. W. Leliman.	349, 355

(*) Bezoek aan het St. Elisabethsgesticht.
(**) Zie onder „Berichten".
(†) Excursie naar Nijmegen.

BOUWKUNDE.

Uitgevoerde en onuitgevoerde bouwwerken. Inrichting en onderdeelen van gebouwen. (1)

Bladz.

Winkelhuis en magazijnen „Nieuw Engeland" aan het Koningsplein te Amsterdam. *Jacot* en *Oldenwelt* 5
Banketbakkerij met winkel enz. te Rotterdam. *J. P. Stok Wzn.* 13
R.K. Bijzondere School te Arnhem. *J. W. Boerbooms* . . . 21
Het Mausoleum voor Prins Bismarck. 22
Openbare Lagere Scholen te Amsterdam. *H. Leguyt* . . . 25
Het nieuwe Directie-gebouw voor de Rijks-Postspaarbank, te Amsterdam. *D. E. C. Knuttel.* 33
Gemeentehuis te Cromvoirt. *D. Semmelink* 42
Nieuwe of Littéraire Société te 's Gravenhage. *J. Mutters Jr.* 51, 65
Ziekenhuis te Enkhuizen. *C. B. Posthumus Meijes* 83
Hoofdwacht voor de Brandweer te Amsterdam. *H. Leguyt* . 89
Een allegaartje naar aanleiding van een artikel over Amerikaanschen huisbouw, door J. H. W. Leliman 104
Verbouwing van het café „de Bonte Os" te Nijmegen. *D. Semmelink* 105
De Ned. Herv. Kerk te Overschie, door C. T. J. Louis Rieber 125
Raadhuis te Oegstgeest. *H. J. Jesse* 134
Woonhuizen aan den Nieuwen Boulevard bij Breda. *A. Van der Lee* 147
Villa te Bloemendaal. *Karel Muller* 156
Het Zwitsersche Landesmuseum te Zürich, door J. H. W. Leliman 164, 171
Woonhuis te Amsterdam. *Jonas Ingenohl* 183
Villa te Hilversum. *Schill en Haverkamp* 192
Verbouwing van het perceel Spuistraat n°. 262 te Amsterdam. *Joseph Herman* 198
Vereenigingsgebouw voor den Alg. Nederl. Diamantbewerkersbond te Amsterdam. *H. P. Berlage Nz.* 207
Villa „Severen" te Berg en Dal. *D. Semmelink* 221
Post- en Telegraafkantoor te Scheveningen. *D. E. C. Knuttel* 236
Winkel- en Kantoorgebouw te Amsterdam. *J. Verheul Dzn.* 245
Openbare Gemeentelijke Handelsschool te Amsterd. *H. Leguyt* 253
Drie woonhuizen te Bloemendaal. *Jan Stuyt* 259
Het nieuwe Entrepot-Dok te Amsterdam. (Verslag der 79ste Alg. Verg.) 264
Villa bij Overveen. *J. A. G. Van der Steur* 270
Villa te Duinendaal. *J. Wolbers.* 284
Woningen der Utrechtsche Bouwvereeniging voor Spoorwegpersoneel te Utrecht. *C. J. Vreeswijk* 292
Bankgebouw te Hilversum. *J. W. Hanrath* 308
Gemeentelijk Handels-Entrepot in de Rietlanden te Amsterdam 326
De Alkmaarsche Industrie- en Huishoudschool. *G. Looman.* 334
Openbare werken in de Zuid-Afrikaansche Republiek . . . 334
De Nieuwe Protestantsche Kerk te 's Gravenhage. *J. Verheul Dzn.* 341
Huishoudschool te 's Gravenhage. *J. J. Van Nieukerken* . . 353
Raadhuis en Post- en Telegraafkantoor te Valkenburg. *J. H. C. Kröner* 362
Gemeentescholen te Amsterdam. *H. Leguyt.* 385

Hygiëne, Verlichting, Verwarming, Ventilatie, Rioleering enz.

Doelmatige Ventileering, door A. R. Freem 20, 26
Verwarming van arbeiderswoningen en van een blok burger woonhuizen, door C. A. Huygen 58
Spoorwegtoestanden te Haarlem 60
Doelmatige Ventilatie, door C. A. Huygen 73, 87
Ongezonde woningen, door F. Van Erkel 110, 118
Ongezonde woningen, door I. H. J. Van Lunteren 145
Smeltoven voor straatvuil te Berlijn. 222
Smeltovens, door Danl. I. Sanches 229
Brand door kortsluiting 272

Bouwmaterialen enz.

Berekening van houten balken. 28
Xylolith. 35, 135
Klebersteen 59, 134

1) De namen van de architecten der afgebeelde gebouwen zijn cursief gedrukt.

Bladz.

Antinonnin 198
Bladzink 200
De metselspecie voor de torenspitsen te Delft. 207
Granulin 238
Monier-werken, adres aan de IIe Kamer 295
Browning's preservative solution 302
Een nieuw brandvrij pleister 319, 325

Constructie.

Gevaarlijke bouwkunst, door W. de Jong 112
De waarde der gebruikelijke hei-formule 270

KUNST IN HET ALGEMEEN, GESCHIEDENIS DER BOUWKUNST, DECORATIEVE KUNST, ONDERWIJS.

Geschiedenis der Bouwkunst.

De rede van Prof. J. F. Klinkhamer 314
Nieuwe Kunst, door A. W. Weissman. . . 369, 376, 383, 401

Oude Gebouwen, Archeologie, Aesthetica, Kunstgeschiedenis.

Uit Delft, door J. H. W. Leliman. 15
De Grafelijke zalen te 's Gravenhage 49, 321, 385
Het Raadhuis te Lochem 37
De St. Janskerk te Gouda 68
Oud-Parijs op de Tentoonstelling in 1900. . . . . 75, 112
Het Raadhuis te Lochem 96
Oude steden 97
De Oude-Kerkstoren te Delft, door M. A. C. Hartman . . 119
De Ned. Herv. Kerk te Overschie, door C. T. J. Louis Rieber 125
Badenweiler, door J. H. W. Leliman 154
De Oude Kerk te Delft 174
Het Huis te Heemstede, door J. H. W. Leliman 199
De in- en uitwendige herstelling van het Gemeentehuis te Arnhem 205, 325
De metselspecie voor de torenspitsen te Delft. 207
Het oude Raadhuis te Kampen 278
De St. Nicolaas of Bovenkerk te Kampen 279
Poorten te Kampen 279
Uit de Staatsbegrooting 315, 322, 364
Het paleis van Koningin Hortense, door J. H. W. Leliman. 322
Delft, door A. le Comte 331, 340
De Willemspoort te Amsterdam 347
Het huis te Heemstede 378
Beeldhouwwerken van de kazerne Oranje-Nassau 394

Korte berichten over Nederlandsche Oude Gebouwen.

(Opgenomen onder de Berichten)

Kloostergang te Utrecht 16
Bullekerk te West-Zaandam 23, 29, 38, 77, 121, 137
Eusebiuskerk te Arnhem 29, 37, 335
Groote kerk te Zutphen 37, 223, 323
Kasteel te Heeswijk 38
Kerkje te Oud-Gastel 38
Raadhuis te Lochem. 54, 92, 397
Nieuwe-Zijds Kapel te Amsterdam 62, 69, 84, 99
Korenmeters Gildehuis te Amsterdam 62
Kerk te Overschie 70, 84, 92, 99, 121, 128, 159
Groote- of St. Magdalenakerk te Goes 137
Huis aan de Slapershaven te Hoorn 149, 185
St. Janskerk te Gouda 193
Oude Kerk te Delft 193, 212, 254
Raadhuis te Arnhem 223
Kasteel te Buren 230
O. L. Vrouwe kerk te Maastricht. 230
Abdijkerk te Rolduc. 230
St. Janskerk te 's Hertogenbosch. 238
Cunerakerk te Rhenen 238, 247, 310, 372
Willemspoort te Amsterdam. 266
Ned. Herv. Kerk te Rijssen 280
Kerk te Vianen. 280

Bladz.

Kerk te Meersen 296
Ned. Herv. Kerk te Wilsum. 310
Kerk en toren te Pieterburen 343
Koorkerk te Middelburg 351

Decoratieve kunst en kunstnijverheid.

Reclame-biljet voor het dagblad „De Courant." *(Bij de plaat.)* 4
Gedenkteekens op den Wittekindsberg, den Burgberg en den Grotenburg 42
Nieuw Haagsch porcelein. 175
Het aftreden van den heer J. R. de Kruyff 189
Een oud tegelstuk 200
Tentoonstelling van ontw. en teeken. van K. Sluyterman . 227
Bij de plaat. Diploma der Afd. Arnhem 228
Tentoonstelling van Duitsche kunst te Dresden 229
Tentoonstelling van Duitsche kunst, door J. H. W. Leliman 251
Glasschilderkunst 272
Versieringen bij gelegenheid der inhuldigingsfeesten in 1898 277
Decoratief schilderwerk 313
Het feest van Arti et Industriae te 's Gravenhage 354

ONDERWERPEN VAN ADMINISTRATIEVEN EN SOCIALEN AARD, EN RECHTSPRAAK.

De volkshuisvesting, door G. E. V. L. Van Zuylen 2
Werkloosheid onder de beeldhouwers 41
Aan alle Architecten in Nederland; door het Bestuur der Afd. Amsterdam van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst Drankmisbruik. 73
Algemeene voorschriften voor uitvoering van werken. . . 147
De noodzakelijkheid van goede bouwverordeningen ter verkrijging van betere woning- en bouwarbeiderstoestanden. 283
idem. Door J. W. Gerhard. 291
idem. 299
Woningwet 301
Gezondheidswet 302
Woningwet en Gezondheidswet 339
Drankmisbruik op bouwwerken 363
Grieven van subalterne Waterstaats Ambtenaren in Ned. Indië. 363

ONDERWERPEN VAN VERSCHILLENDEN AARD.

Een brandbrief, door J. H. W. Leliman 65
Miskende architecten, door J. H. W. Leliman 235, 243
Een afscheid. 375
Ingestorte huizen te Amsterdam 295, 300
Uit de Staatsbegrooting voor 1900 . . . . . 315, 322, 364

UITBREIDING VAN STEDEN, VERKEERSWEGEN ENZ.

Uitbreiding der stad Utrecht 145
De Achterburgwal te Amsterdam; adres aan den Gemeenteraad. 321
Het 's Gravenhaagsche tramvraagstuk. 327

TUINBOUWKUNST.

Tuiniers en architecten. 181, 189
Tuinbouwkunst in Harpers Monthly, door J. H. W. Leliman. 320

ONDERWIJS.

Opleiding van Opzichters.

Bladz.

Opleiding van opzichters in Nederland 307
Technisch onderwijs. Opleiding van opzichters in Nederland. Door W. de Jong 320

Ambachtsonderwijs.

Het leerlingstelsel in Drenthe 197
Het leerlingstelsel op de eilanden Voorne en Putten . . . 294

Onderwijs in teekenen, enz.

De akten Middelbaar Onderwijs M_1 en O. 309

PRIJSVRAGEN.

Universiteit van Californië. Programma 29
„ Bekroning 302
Afd. Amsterdam der Mij. t. B. d. B. Betimmering voor de werkkamer van een Rechtsgeleerde. Programma. 53
idem. Ingek. antwoorden. 135
idem. Bekroning. 154, 181
idem. Jury rapport. 156
Volksbadhuis te Zaandam. Bekroning 90
Mij. t. B. d. Bouwkunst. Vorstelijk Paviljoen. Jury rapport. 95
idem. Prijswinners. 103
Levensverzekeringbank „Rotterdam." Programma 127
idem. (zie „Ingezonden.") . 135
idem. Ingek. antwoorden. . 350
Tehuis voor Zeelieden te Maassluis. Programma. 135
idem. Ingek. antwoorden . 266
idem. (Zie „Ingezonden.") . 302
Mij. t. B. d. Bouwkunst. Prijsvragen 1899. Programma. . . 141
Afd. 's Gravenhage der Mij. t. B. d. B. Vast Circus. Programma. 157
idem. Ingek. antw. 396
Ommanteling van Gaskachels. Programma 183
Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Programma . . 210
Reclameplaat voor horloges. Programma 246
idem Ingek. antw. 295
Ned. Schildersbond. Plafond. Programma. 379
Onze Gids. Eetkamer Ameublement. 386
Vereen. v. Bouwkundigen in Ned. Indië. Techn. Programma. 395

TENTOONSTELLINGEN, WEDSTRIJDEN EN CONGRESSEN.

Intern. Acetyleen-tentoonstelling te Buda-Pest 53
Tentoonstelling van Bouwkunst 1899. Reglement. . . . 104, 109
Tentoonstelling van kunstwerken van levende meesters te Amsterdam 127
Ontwerpen en teekeningen van K. Sluyterman 227
Tentoonstelling van Duitsche Kunst, te Dresden . . . 229, 251
Tweede Internationaal Congres voor openbare kunst . . . 254
Een woord gericht tot de stedelijke besturen, door C. T. J. Louis Rieber. 257
De Stedelijke Tentoonstelling te Amsterdam 291
Wereldtentoonstelling te Parijs in 1900. Inzending van werken van Nederl. architecten. 313, 361

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Bouwkunst en Vriendschap, te Rotterdam.
7 Februari 1899 45

		Bladz.
21 Maart	1899	91
20 April	„	127
11 October	„	328
8 November	„	356
22 „	„	372

Société U. N. I., te Rotterdam.

20 Februari	1899	61
17 Juni	„	201
15 November	„	357

Vereen. t. bev. v. d. Vakopleiding in Nederland.

17 Juni	1899	200

Technische Vakvereeniging. (Afd. Amsterdam.)

11 Januari	1899	15
25 „	„	29
8 Februari	„	53
22 „	„	61
8 Maart	„	84
20 „	„	98
5 April	„	113
19 „	„	127
3 Mei	„	149
17 „	„	166
31 „	„	184
15 November	„	364
28 „	„	379
13 December	„	396

LEVENSBERICHTEN.

	Bladz.
Derk Semmelink, door J. J. Weve	81, 103
P. J. Mouthaan. (*)	113
August Beyer, door J. H. W. Leliman	147
F. Lz. Berghuis. (*)	176
Adrien Huet. (*)	184
J. M. Lion. (*)	202
J. A. Baars. (*)	212
J. W. Boerbooms	227
H. M. Tetar Van Elven M.Gzn.	237
B. H. Ekamp	237
Alexander Schaepkens. (*)	237
A. Van der Steur Jr. (*)	343
Bastiaan de Greef Jz.	393, 401
A. N. Godefroy	401

BEOORDEELING EN AANKONDIGING VAN BOEKWERKEN.

Rome d'après le Dr. Reinhold Schoener	44
Meisterwerke der Baukunst und des Kunstgewerbes	135
Ontwerp voor de outillage van het nieuwe Entrepot-dok en de Nieuwe Handelskade te Amsterdam, door de Haarlemsche Machinefabriek voorheen Gebr. Figée	136
Electrischer Einzelantrieb. Door C. T. J. Louis Rieber	201
Handboek voor steenhouwers, metselaars en bouwkundigen, naar het Hoogduitsch bewerkt door F. Lz. Berghuis.	259, 335
Het September-nummer van „Deutsche Kunst und Dekoration". Door J. H. W. Leliman	300
Handboek voor timmerlieden enz., bewerkt door H. J. de Groot	328
Het bouwen in Overzeesche Gewesten, van J. A. Van der Kloes en J. N. Van Ruyven. Door C. T. J. Louis Rieber.	335

(*) Onder „Berichten".

	Bladz.
De Universiteitsgebouwen te Utrecht, een boekaank. v. d. N. R. Courant. Door J. H. W. Leliman	355
Das ländliche Wohnhaus; la Villa moderna.	378
De Ongevallen wet	404

VRAAGBAAK.

	Vraag.	Antw.
Scheidsmuren tusschen twee bebouwde perceelen	61	90
Fundeering	211	211
Raap- en pleisterspecie	222	246

INGEZONDEN STUKKEN.

Over uitbreiding van het ledental, door J. H. W. Leliman	5
Over de historisch geneeskundige tentoonstelling te Arnhem, door A. R. Freem	44
De Maatschappij uitsluitend voor Architecten? Door J. H. W. L.	60
Over het Bouwkundig onderwijs aan de Polytechnische School, door K.	61
De Amerikaansche (?) hooge stoep. door J. F. L. de Balbian Verster.	113
Over de afdeeling retrospectieve kunst op de historisch geneeskundige tentoonstelling te Arnhem, door A. R. Freem	120
Over de prijsvraag Levensverzekering-bank „Rotterdam" door C. T. J. van Wijk	135
Over het verslag der vergadering van de Afdeeling Amsterdam van 28 April 1899, door W. J. de Groot	148
Over het stuk „Tentoonstelling van Duitsche Kunst," van J. H. W. Leliman, door Henri Evers	260
Over de prijsvraag voor een Tehuis voor Zeelieden te Maassluis, door M. T. Leijk en Ferd. Büngener	302
Over het programma der lessen aan de Polytechnische School te Delft, door Kerkhoff	309
Over het sloopen der Willemspoort te Amsterdam, door A. C. Bleys	350
De Haarlemmerpoort te Amsterdam, door A. C. Bleys	355
Repliek op het voorgaande, door C. T. J. Louis Rieber	356
Over een artikel in de „Opmerker" door v. H. V.	386

PLATEN.

	tegenover blz.
1. Reclame-biljet voor het dagblad „De Courant". Bekroonde ontwerpen.	4
2. Kerk te Overschie	125
3. Gedeelte van het doophek uit de afgebrande kerk te Overschie	126
4. De Veroordeeling, groep in het Rijks Gerechtsgebouw te Leipzig	136
5—6. Diploma der Afd. Arnhem	228
7—8. Entrepot-dok in de Rietlanden te Amsterdam	265
9. Versieringen bij gelegenheid der Inhuldigingsfeesten in September 1898	278
10. idem	„
11. Ontwerpen voor de beschildering der Nieuwe of Littéraire Société te 's Gravenhage door K. Sluyterman.	314
12. Het Gemeentehuis te Arnhem	325
13. Beeldhouwwerken van de kazerne Oranje-Nassau	395

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

7 JANUARI 1899. 19e JAARGANG. No. 1.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herdenstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— • • •

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • •
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie ½ maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozen opname der advertentiën in het Tijdschrift der M[ij].

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — De Volkshuisvesting, door G. E. V. L. van Zuylen. — Bij de plaat. — Winkelhuis aan het Koningsplein te Amsterdam. — Ingezonden, door J. H. W. Leliman. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met een plaat).

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur der Maatschappij vergadert op Donderdag, 12 Januari a.s. des namiddags te één uur, in het Maatschappelijk Gebouw te Amsterdam.

Het Bestuur van de Maatschappij kan in dit eerste nummer van het orgaan der Maatschappij de mededeeling doen, dat zich een feit heeft voorgedaan zooals in een reeks van jaren niet is voorgekomen. Dit feit is, dat het getal der met 1e Januari 1899 toegetreden nieuwe leden, het aantal overtreft van hen die in het afgeloopen jaar als lid bedankten of door den dood aan de Maatschappij ontvielen, en dat het ledental in 1898, in vergelijking met het vorige jaar, is toegenomen.

Mogen die voorteekenen gunstig zijn, het Bestuur ziet daarin een aanmoediging te meer om ten nutte der leden werkzaam te blijven, en te trachten de belangrijkheid van de uitgaven der Maatschappij, waaronder ook dit Weekblad behoort, te verhoogen.

De volgende Heeren zijn met Januari 1899 tot de Maatschappij toegetreden,

als Gewoon Lid:

W. Bettink	Architect	te Rotterdam.
J. Dony	„	„ 's Hertogenbosch.
L. de Goed	„	„ Beetsterzwaag.
I. Gosschalk	„	„ Brussel.
Joseph Herman	„	„ Amsterdam.
H. D. van Hoogstraten	„	„ Rotterdam.
A. S. Keij, in bouwartikelen.		„ „
G. J. Kuiper, Pol. Stud.		„ Delft.
W. van Lankeren Jr., Bouwkundige.		„ Utrecht.
J. G. de Leeuw, Pol. Stud.		te 's Gravenhage.
S. J. Meijjes, Steenfabrikant.		„ Zutphen.
J. H. Muller, Hoofd-Ing. Oranje-Vrijstaat.		„ Arnhem.
R. S. Stokvis en Zonen, in bouwart.		„ Rotterdam.
C. J. Straver, Opzichter		„ 's Gravenhage.
H. W. Venker, Architect.		„ „
G. Versteeg, Assistent Pol. S.		„ Delft.

als Buitengewoon Lid:

G. J. Langhout, Pol. Stud.		te Delft.
J. Th. van Rossum	„ „	„ Hof van Delft.
J. G. Wattjes	„ „	„ Delft.

als Kunstlievend Lid:

Dr. B. C. Goudsmit, Dir. H.B.S. en B.A.		te Zutphen.
A. A. H. W. König, Ing. v. d. Waterst.		„ „
P. J. J. Mesker, Meubelfabrikant		„ „

Nog is als Gewoon Lid toegetreden de Haagsche Bouwgrond Maatschappij „Duinoord" te 's Gravenhage.

Het examen tot verkrijging van het Diploma van Bouwkundig Opzichter, ingesteld door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, zal worden afgenomen op 21, 22, 23 en 24 Februari 1899, in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Het Bestuur van de Maatschappij betuigt hier ter plaatse openlijk zijn bijzonderen dank aan het belangstellend lid (of leden?), die de gekwiteerde rekening inzond voor de verbouwing van den voorgevel van het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam, waardoor een groote verbetering is tot stand gekomen voor de tentoonstelling van bouwmaterialen in dat gebouw, — en tevens aan de uitvoerders dier verbouwing, de heeren D. Cerlijn en Zoon en A. J. de Haan, die, niettegenstaande de kosten der verbouwing hunne raming overschreden, het meerdere bedrag niet in rekening hebben gebracht.

Dergelijke zeer gewaardeerde bewijzen van belangstelling meent het Bestuur zoo spoedig mogelijk ter kennis van de leden te moeten brengen.

Het Bestuur der Maatschappij heeft met leedwezen het onderstaande schrijven ontvangen:

Amsterdam 31 December 1898.

Aan het Bestuur der Maatschappij tot bevordering der bouwkunst.

WelEdele Heeren!

Namens het Genootschap „Architectura et Amicitia" hebben wij de eer U mede te deelen, als antwoord op uw schrijven van 8 December 1898, no. 929, gericht tot ons bestuur en tot de besturen van drie andere vereenigingen hier ter stede, dat de door u voorgestelde wijze van samenwerken in geenen deele bevorderlijk kan zijn voor de verwezenlijking der gewenschte hervormingen, noch dienstig om aan de moreele belangen eener plaatselijke bouwkundige vereeniging tegemoet te komen, terwijl het ons allerminst wenschelijk voorkomt eene inrichting te steunen aan welker organisatie wij onze goedkeuring niet kunnen hechten.

Met de meeste hoogachting hebben wij de eer te zijn:

Het bestuur van het Genootschap
„Architectura et Amicitia."

Joseph Th. J. Cuypers,
Voorzitter.

J. L. M. Lauweriks,
Secretaris.

Dit schrijven zal een punt van behandeling uitmaken in de vergadering van het Bestuur der Maatschappij op 12 Januari a. s.

Met genoegen ontving het Bestuur het onderstaande schrijven van het Bestuur der Technische Vakvereeniging, Afdeeling Amsterdam.

Mijne Heeren,

Hiertoe gemachtigd door onze ledenvergadering van 28 Dec. j.l., waarin Uwe missive van 8 December j.l. no. 930 een onderwerp van ernstige bespreking heeft uitgemaakt, hebben wij de eer bij dezen instemming te betuigen met het principe dat tot het in die missive gedane voorstel heeft aanleiding gegeven; wij verklaren ons gaarne bereid tot het houden van de in al. 3 bedoelde onderlinge bespreking.

Met de meeste hoogachting

Het Bestuur van de Afd. Amsterdam der T. V. V.

H. J. C. Haver,
Voorzitter.

Maserèelw,
Secretaris.

Amsterdam, 2 Januari 1899.

DE VOLKSHUISVESTING.

Mededeeling gedaan in de Afdeeling 's Gravenhage.

Mijne heeren.

Ik heb eenigen tijd geleden aan Uw Bestuur verzocht, om op eene der wintervergaderingen nog een enkele korte mededeeling te mogen doen, die als het ware, een vervolg zou zijn op mijne voordracht van December van het vorige jaar; met zijn gewone welwillendheid gaf het mij daartoe vergunning en toen ik door omstandigheden verhinderd was op de daarvoor aangewezen vergadering te verschijnen, kreeg ik later de uitnoodiging om in deze bijeenkomst mee te deelen, wat ik nuttig zou achten.

Eene geregelde voordracht houden, doe ik dus niet, maar ik wilde u alleen vertellen hoe het staat met de oprichting der „Vereeniging tot verbetering van de Volkshuisvesting," die ik reeds een jaar geleden op het oog had.

Wat ik verleden jaar heb meegedeeld, werd, zooals u bekend is, opgenomen in het Bouwkundig Tijdschrift en ik kreeg de vergunning daarvan een overdruk voor mijne rekening uit te geven, hetgeen in April van dit jaar plaats had. Ik voegde nog een kort woord er bij tot nadere aanbeveling van mijn plan en eene oproeping aan alle belangstellenden om mij van hunne instemming te doen blijken. Vraagt ge mij nu of die oproeping tot den uitslag leidde, dien ik verwacht had, dan moet ik daarop „neen" antwoorden. Wel vond ik in Mei, bij terugkeer van het Hygiëne-congres in Madrid eenige briefkaarten en kaarten van personen, die hunne sympathie betuigden en waren er daaronder wier instemming ik met het oog op hunne kennis van het woningvraagstuk zeer op prijs stelde. Het getal der instemmers was echter, gelet op de belangrijkheid van de zaak, te gering om te kunnen zeggen, dat het groote publiek de urgentie tot handelen begreep.

Twee redenen hebben m. i. daartoe bijgedragen en terwijl nu de tweede van die redenen van minder schadelijken invloed is en ik zelfs, zooals straks nader zal blijken, met den tegenwind ten deele ben meegegaan, zoo is de eerste daarentegen van zóó groot gewicht, dat ik daarbij geruimen tijd moet blijven stilstaan om op den verderfelijken invloed te wijzen, die zij zou kunnen hebben op de goede oplossing van het vraagstuk, dat ons heden avond bezig houdt.

Reeds heb ik er met een enkel woord in mijne voordracht van 1897 op gewezen, dat Regeerings- en Gemeentehulp in den laatsten tijd scheering en inslag werden, wanneer men in vergaderingen over de verbeteringen der woningtoestanden sprak. En die indruk, welken ik toen reeds had, is nog versterkt nadat ik in September j.l. het Hygiënisch congres te Utrecht heb bijgewoond.

Wel is er dáár niets gezegd, wat direct en duidelijk aantoonde, dat men het particulier initiatief voor onmachtig hield, maar 't zat om zoo te zeggen in de lucht; men was blijkbaar onder den invloed van eene fractie, die warm aan de debatten deelnam en die bij alle sociale vraagstukken gaarne den Staat en de Gemeenten als regelaars en uitvoerders van den collectieven arbeid wil zien optreden.

Is dit stelsel dan bij den bouw van goede woningen voor de minder vermogenden niet toe te passen? Natuurlijk wel; evengoed als men den Staat en de Gemeente kan doen zorgen, dat er dagelijks voor iedereen een behoorlijke maaltijd is en nog meer! Zoolang echter als wij nog twijfelen aan de zegeningen van zulk eene alle individualiteit en alle initiatief verslindende collectiviteit, moeten wij doen wat in ons vermogen is, om de kracht van het particulier initiatief te waardeeren en de actie van dat initiatief te bevorderen. Ik zeg niet, dat de gemeenten zich ten allen tijde van het zelf bouwen van goedkoope woningen zullen kunnen en moeten onthouden; het is zeer wel mogelijk, dat in de praktijk het logeeren van de het allerminst bezittenden niet immer mogelijk blijkt zonder directe hulp van het gezag, maar men blijft dit dan ook als uitzondering beschouwen en vertrouwe, *bij eene goede toetgeving*, de oplossing van het woningvraagstuk gerust toe aan het particulier initiatief.

Ons volk heeft door zijnen aard een tegenzin om lessen te putten uit den vreemde, dit is bekend. Toch zal ik nu op nieuw 't een en ander vertellen uit 't verhandelde te Brussel in 1897 om bovenstaande stelling te steunen en om te doen zien, dat b.v. zelfs de Zwitsersche Gemeenten, die tot eigen bouw zijn overgegaan, toch het particulier initiatief niet hebben buitengesloten.

Bij het rapport van den gedelegeerde van de Zwitschersche Regeering was een staat gevoegd, die omtrent de kracht van het particulier initiatief belangrijke bizonderheden inhoudt.

Men vindt daarin o.a. dat er te Bazel eene Naamlooze vennootschap, „voorheen Rieter" bestaat, die 38 woningen van 4 vertrekken ieder verhuurt van 130—260 frcs. 's jaars, dat is dus een minimum huurprijs van f 1.25 's weeks en dat die Vennootschap 4% dividend uitkeert. Eene vennootschap te Vevey aan 't meer van Genève, verhuurt woningen van 2 vertrekken voor f 1.15 per week en geeft hetzelfde dividend, terwijl in Solence woningen van 3 vertrekken worden verhuurd voor f 0,90 per maand, maar het dividend is dáár slechts 2,92%. Van de 19 opgegeven vennootschappen en maatschappijen zijn er 11, die 4 en meer $^{0}/_{0}$ dividend uitkeeren en de drie minsten staan toch nog voor 2,2 % opgeteekend.

De Zwitsersche afgevaardigde is dan ook tegen het monopoliseeren van de voorziening der volkshuisvesting door den Staat of de gemeente, zooals de collectivisten in zijn land (en trouwens ook in andere landen) dit zouden wenschen; hij achtte dit volkomen onnoodig wanneer er, door medehulp van de autoriteit, voldoende kapitaal tegen lage rente voor de vennootschappen of de coöperatieve vereenigingen beschikbaar is en wanneer het verkrijgen van bouwgrond gemakkelijk wordt gemaakt.

Een nog grooter tegenstander van bouwen door de Regeering of door de Gemeente was de Fransche rapporteur, de heer Georges Picot, voorzitter van de Fransche Maatschappij tot het bouwen van goedkoope woningen. Hij haalt Engeland en Frankrijk aan als voorbeelden wat het particulier initiatief vermag, doch wat Engeland betreft spreekt hij hoofdzakelijk alleen van Londen. De Peabody buildings zijn bekend; Guiness, Rotschild en andere mannen van geld zijn later gevolgd. Peabody gaf 6 millioen gulden, Guiness $2^{1}/_{2}$; Rothschild liet in het East-end modelhuizen zetten. Bij al die geheel philantropische stichtingen dient de overwinst om nieuwe huizen te zetten. Niet geheel philantropisch zijn echter tal van bouw-maatschappijen: De „Artizans, Labourers and General Dwellings Companies" hebben 4500 woningen gebouwd waarin 22000 menschen wonen; hun kapitaal bedraagt 16 millioen; the Improved industrial Dwellings Comp. bouwde 5000 woningen met 25000 bewoners met een kapitaal van 15 millioen guldens en andere maatschappijen volgden met hetzelfde succes, dat wil zeggen zij keerden regelmatig $4^{1}/_{2}$ en 5% dividend uit. En dit nu, zegt Picot, zijn alleen maatschappijen die toch nog aan philantropie doen. Van de commercieele ondernemingen en van particuliere bouwerij zijn geen behoorlijke gegevens, maar wanneer de philantropen 5% 's jaars maken, dan mag men gerust aannemen, dat er nog tienmaal zooveel goede hygiënische arbeiderswoningen zijn gezet uit speculatie; en hij laat daarop volgen, dat competente beoordeelaars verklaren, dat door het particulier initiatief de werkmanswoning in de laatste 20 jaren in Londen geheel van aard veranderd is. Daarom voert hij strijd tegen het zelf bouwen door den Londenschen Graafschapsraad, die daardoor in onbillijke concurrentie treedt met het particulier initiatief, want belasting, gas, waterleiding enz. heeft hij in zijn voordeel. De kans is dan ook, dat het particulier initiatief doodgedrukt wordt.

Er is te Londen door het particulier initiatief ontegenzeggelijk zeer veel gedaan, maar toch moet men om den toestand daar goed te begrijpen er bij hooren, wat het parlementslid Drage, die Engeland vertegenwoordigde, tot toelichting daarvan in het midden bracht. „Wij hebben", zeide hij, „drie klassen van arbeiders of werlieden: de „eerste bestaat uit de rijke ambachtslieden, die vast werk „hebben en 2 tot 3 pond sterling per week verdienen. Die „lui zijn best gehuisvest, veelal door de een of andere „machtige associatie waarvan hij lid zijn.

„De tweede klasse bestaat uit hen, die een minder week-„geld verdienen en niet altijd vast werk hebben. Deze „zijn gewoonlijk ook nog vrij goed gehuisvest, maar toch „in woningen van minder allooi, op speculatie gebouwd.

„De derde klasse bestaat uit slecht bezoldigde arbeiders, „die daarenboven nog dikwijls geen werk hebben; deze „vinden in den regel de prijzen der bereikbare huurhuizen „te hoog en zien geen kans om aan de huizenbouwende „spaarkassen deel te nemen en 't is dus voor deze categorie, „dat de municipaliteit (b.v. de Londensche Graafschaps-„raad) huizen bouwt."

Is nu Picot omtrent den toestand wel wat optimistisch, ook Drage geeft den arbeid van de Londenschen municipaliteit niet volkomen terug. Wel doet zij in het Westen van Londen het zeer goede werk van opruiming van gansche antihygiënische buurten en het daarvoor in de plaats bouwen van nieuwe wijken met breede straten en pleinen, maar in hare woningen logeeren behalve die van de derde, ook werklieden van de tweede categorie en zij treedt dus werkelijk in concurrentie met de particuliere ondernemingen en met de $4^{1}/_{2}$ en 5% betalende philantropische maatschappijen, zoodat bij actie op groote schaal van het gezag er kans is, dat 't particulier initiatief den arbeid moet staken, waartegen juist Picot waarschuwt.

Van Frankrijk sprekende, wijst hij op de vele fabrikanten in 't Oosten en 't Noorden, die goede woningen voor hun werkvolk bouwden, op de zeer modeste navolging van Peabody en Guiness door de Heine-stichting en op 't vele wat door particuliere krachten te Parijs is tot stand gebracht. Hij staat echter vooral stil bij Lyon, waar men eerst in 1886 met de verbetering van den hoogst ellendigen toestand der arbeiderswoningen is begonnen door een honderdtal huizen met 1200 woningen te bouwen naar den Londenschen trant, maar natuurlijk geschoeid op den leest der plaatselijke behoeften en gewoonten. Die nieuwe huizen brachten een klein dividend op (4% + reserve) en dit was voldoende om de philantropie krachtig aan te sporen. Met vijf millioen franken kapitaal heeft Mangini, die aan aan het hoofd der groote bouwmaatschappij te Lyon staat, het zoover gebracht, dat 12000 gezinnen behoorlijk onder dak zijn en 't laat zich aanzien, dat over niet al te langen tijd gansch Lyon geholpen zal zijn. En dit alles geschiedde zonder staatshulp en vóór de wet van 1894, zegt Picot. De eenige hulp was bij het begin een voorschot of leening van 500,000 franken uit de Lyonsche spaarkas en hij wijst daarop, vooral omdat ook hij financieelen steun, van de autoriteit, hetzij rechtstreeks of zijdelings, niet wil afslaan, als men zonder dien steun het goede werk niet beginnen kan. En die steun kan in den regel gerust worden verleend omdat, zooals op tal van plaatsen bewezen is, bij goed beheer het bouwen van goedkoope woningen een soliede geldbelegging is, die behoorlijk de rente opbrengt welke van zulk een belegging als regel gevorderd wordt.

„En wanneer men nu dat alles ziet en te midden van dat alles leeft", zegt Picot ten slotte, „moet men dan geen warm partij trekken als men 't particulier initiatief voor onmachtig hoort uitmaken en pogingen ziet doen om het op zij te schuiven." Wel zegt de tegenpartij: wij willen het niet op zij schuiven; wij willen slechts prikkelen door concurrentie. Maar die ongelijke concurrentie, prikkelt

niet maar doodt het eigen initiatief van 't volk en verlamt en verlaagt het en daarom waarschuwt hij er krachtig tegen. In de vergadering werd hij warm toegejuicht en door de meeste zijner landgenooten gesteund, maar natuurlijk bestreden door de collectivistisch gestemde afgevaardigden, door den Parijschen gemeenteraad naar 't congres gezonden.

Hongarije had op 't congres een afgevaardigde die omtrent den stand van zaken in zijn land rapport uitbracht. Hij begon met ons een gunstig denkbeeld te geven van het sociaal en economisch inzicht der Hongaren, die het verschaffen van goede goedkoope woningen het voornaamste van de sociale vraagstukken achten.

En wij zijn, zoo liet hij er op volgen, van oordeel dat het volk zelf, met steun van Regeeringswege, genoeg ondernemingsgeest moet hebben om zonder directe inmenging van Staat of Gemeente, dit vraagstuk op te lossen.

Uit zijn verslag bleek echter, dat behalve door de spoorwegmaatschappijen en de fabrikanten, die op tal van plaatsen voor hunne werklieden woningen hadden gebouwd, door het particulier initiatief nog weinig was gedaan. Bij de Regeering was een wetsvoorstel in behandeling, waarin allerlei voordeelen ten behoeve der bouwers van goedkoope woningen zouden worden vastgesteld en ook subsidiën verleend voor zooverre dit noodig zal blijken. Door de municipaliteit der hoofdstad waren, om als voorbeeld te dienen, eenige blokken modelhuizen daargesteld, maar van plannen om met den bouw voor te gaan was van dien kant geen sprake, men rekende op het particulier initiatief.

Ook van België waren er een paar belangrijke rapporten, wat betreft den besten vorm van staatshulp en gemeentesteun aan de particuliere ondernemingen, die zich den bouw van goedkoope woningen tot taak stellen en het zeer belangrijke rapport van den heer Ch. de Quecker, destijds kabinets-secretaris van den burgemeester van Brussel, heeft mij zelfs geleid op den weg, dien ik verder meen te moeten inslaan om tot bevordering der goede oplossing van het woningvraagstuk in ons land, wat in mijn vermogen is, bij te dragen.

Ik word, nu ik dit wil uitleggen echter van zelf teruggebracht tot de eerste der redenen, die mij hebben genoopt, om mijn oorspronkelijk plan tot het oprichten eener Vereeniging te wijzigen.

In December 1897 en zelfs in Maart 1898 was ik nog onbekend met het voornemen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen om in een anderen vorm hetzelfde te doen, wat ik van plan was: een Centraal Bureau in 't leven te roepen, dat op 't gebied der volkshuisvesting adviezen zou geven en door geschriften en aansporingen den bouw van goede woningen en het afbreken van krotten en voor den gezondheidstoestand schadelijke buurten te bevorderen. Toen ik van dat plan hoorde, deed ik alles wat ik kon, om het Bestuur der Mij. tot Nut van 't Algemeen te overtuigen, dat eene op zich zelf staande vereeniging krachtiger werkt dan een bureau, dat door de samenwerking van verschillende maatschappijen en vereenigingen is ontstaan; ik had daarvan de ondervinding opgedaan. Mijn redeneerkracht schoot echter te kort en op de Algemeene Vergadering van 't Nut werd het voorstel van 't Hoofdbestuur aangenomen.

In 't eerst dacht ik toch met mijn plan te moeten doorgaan, omdat de arbeid belangrijk genoeg is om twee arbeiders te gelijk aan 't werk te houden, doch daartegenover stond, dat ieder van die twee arbeiders zwakker zou zijn en toen nu het nog eens naiezen van de Quecker's rapport mij de overtuiging gaf, dat er op den weg van „handelend optreden" nog wel wat te doen valt voor hen, die met mij voelen hoe noodig het is om geen tijd te verliezen, kwam ik tot het besluit om niet concurreerend op te treden, zelfs niet schijnbaar, tegen de zoo waardige Maatschappij die reeds bij herhaling bewees, dat het vraagstuk der volkshuisvesting haar niet alleen ter harte gaat, maar dat zij voor de bevordering der goede oplossing gaarne werkkracht tijd en ook geld ten beste geeft. De Mij. tot Nut van 't Algemeen riep tot uitvoering van hare plannen ook de hulp in van het Hoofdbestuur onzer Maatschappij, dat mij verzocht om als vertegenwoordiger op te treden. Reeds hielden wij eene voorloopige Vergadering te Amsterdam en werden bij een circulaire, die het doel omschrijft, alle lichamen, die in den bouw van goedkoope woningen belang hebben getoond en ook alle in de richting van belangeloozen bouw van goedkoope woningen werkende Maatschappijen opgeroepen, om in eene nadere vergadering de definitieve vorming van het Centraal-bureau vast te stellen. De financieele kracht zal, naar ik vrees, een struikelblok kunnen worden voor dit bureau, maar ik hoop ten ernstigste, dat mijne vrees ongegrond zal zijn en dat er ruime medewerking is. Van mijn kant zal ik, zooveel als ik kan, tot het bereiken van het doel bijbrengen; daaraan zal wel niemand uwer twijfelen.

Toch heb ik het oprichten eener afzonderlijke en geheel of zich zelf staande vereeniging niet opgegeven, maar in plaats van haar te doen dienen alleen tot het geven van advies, zou ik haar nu zelf de hand willen doen aan 't werk slaan. In zijn rapport voor 't Brusselsche congres beveelt de Quecker de oprichting eener zoodanige Vereeniging voor België aan en hij noemt ze: *Société nationale des habitations à bon marché*. Hij is op het denkbeeld der oprichting gekomen door de geschiedenis der buurtspoorwegen in België.

Vóór 1885 deed zich overal in België de behoefte aan buurtspoorwegen gevoelen, maar het particulier initiatief durfde lang niet overal zijn kapitaal aan den bouw en de exploitatie te wagen, vooral nadat men hier en daar bedrogen was uitgekomen. Toen werd in Juni 1885 eene Maatschappij opgericht, die bij de wet van 24 Juni 1885 door den Staat werd goedgekeurd en bij Koninklijke besluiten van 6 en 22 Juli 1885 nog belangrijke voordeelen verkreeg en het gevolg daarvan was, dat zonder directe Staatsbemoeiing België een uitgebreid net van buurtspoorwegen kreeg.

De Heer de Quecker heeft mij documenten omtrent de inrichting der Nationale Maatschappij voor de buurtspoorwegen toegezonden en ik ben bezig die te bestudeeren met het doel, om te trachten voor den bouw van goedkoope woningen in Nederland tot stand te brengen, wat voor den bouw van buurtspoorwegen in België zoo doelmatig is gebleken.

Den Haag 21 Dec. 1898.

G. E. V. L. VAN ZUYLEN.

BIJ DE PLAAT.

De bij dit nummer van het Weekblad gevoegde plaat geeft de afbeeldingen van de drie ontwerpen voor een reclame-biljet voor het dagblad „De Courant", die in den daarvoor uitgeschreven wedstrijd met de eerste, tweede en derde prijzen werden bekroond.

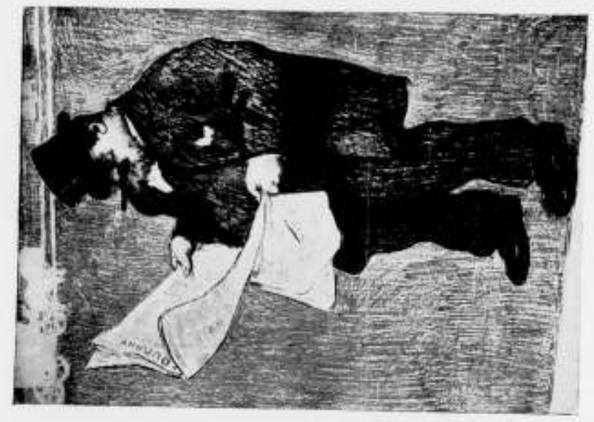

MOTTO: LECTUUR.

3e Prijs.

Ontw. WILLY SLUITER.

MOTTO: BEP.

2e Prijs.

Ontw. GERARD KERKHOVE.

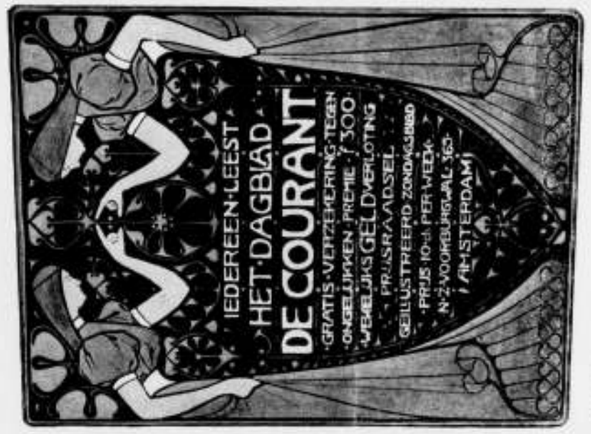

MOTTO:
ZWART-GROEN-GEEL-ROOD.

1e Prijs.

Ontw. GEORG RUETER.

RECLAME-BILJET VOOR HET DAGBLAD „DE COURANT."

BEKROONDE ONTWERPEN.

Bekroonde bij het Boekhandelig Weekblad van 7 Januari 1899, No. 1

WINKELHUIS AAN HET KONINGSPLEIN TE AMSTERDAM.

Het winkelhuis, waarvan hier voorgesteld worden de indeeling gelijkstraats en die van de 1e verdieping, en tevens de gevel aan den Singel, wordt volgens de plannen van de heeren A. Jacot en W. Oldewelt gebouwd voor rekening der Mij tot Exploitatie van engros- en detailzaken, aan den Singel hoek Koningsplein.

De gevels worden uitgevoerd in hardsteen en Oberkirchener zandsteen met toepassing van ijzerconstructie.

Gevel aan den Singel, hoek Koningsplein.

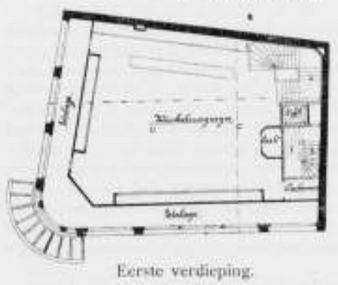

Eerste verdieping.

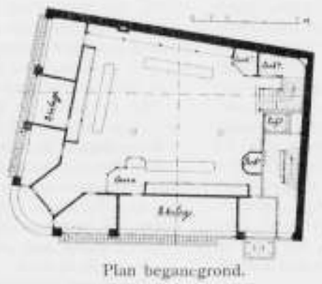

Plan begane grond.

WINKELHUIS EN MAGAZIJNEN „NIEUW ENGELAND" AAN HET KONINGSPLEIN TE AMSTERDAM.

Het geheele perceel wordt onderkelderd. De keldervloer welke wordt aangebracht op 3.90 M. beneden den winkelvloer, zal eene opwaartschen waterdruk van 2500 KG. per M² hebben te doorstaan.

Het geheele perceel wordt tot winkel en magazijnen ingericht.

Aannemer werd de heer J. J. P. Thuring, voor f 65,700.

Het sloopen en de bouw zullen binnen 8 maanden gereed moeten zijn.

INGEZONDEN.

Mijnheer de Redacteur.

Sta mij toe in het B. W. eenige losse opmerkingen te maken naar aanleiding van de vraag: Wat kan elke afdeeling verrichten om het ledental uit te breiden? Zie B. W. No. 53 jaargang 1898, in het ingezonden stuk van den Heer W. de Jong. Ik vatte die vraag iets algemeener op, aldus: Wat kan gedaan worden om het ledental uit te breiden?

Voor een Maatschappij als de onze is uitbreiding van het ledental een eerste vereischte, wil de Mij althans aan het verlangen der leden, die steeds meerdere en grootere eischen stellen, voldoen.

De leden zijn dan ook van oordeel, dat die Mij zelfs vóór alles daarnaar trachten, en alle middelen die daartoe kunnen leiden aanwenden moet, en bijv. hare bestuurders bij vrienden, bekenden en onbekende vakgenooten een, liefst officieele rondgang, moet doen houden. Dit middel komt mij te onwaardig voor, om zelfs in een uiterste geval — en daarin verkeert de Mij van Bouwkunst bij lange na niet — te worden toegepast.

Het Bestuur der Mij heeft thans een mij veel sympathieker weg ingeslagen, door namelijk meer te bieden aan hare leden.

Geen twijfel, of die weg zal — hoewel misschien eerst na één of twee jaren — tot het doel leiden. Den „personen, die de goede bedoelingen van de Mij op prijs stellen en waardeeren" zij dan ook eerbiedig in overweging gegeven „de belangrijke geldelijke tegemoetkoming" welke zij der Mij toezeiden, en die na de weigering van A. en A. om het aanbod der Mij te aanvaarden, niet behoeven te worden gegeven, voor dit doel beschikbaar te willen stellen, een doel dat voorzeker nuttiger is dan dat genoemd in No. 51 van den laatsten jaargang B. W.

Voor eene openbare bespreking en behandeling van bovengenoemde vraag in de Afdeelingen kan ik weinig gevoelen, ik zie het wenschelijke en noodige er van vooralsnog niet in. Allereerst is dit onderwerp een bestuurskwestie. Verder staat het te vreezen, dat de goede middelen die genoemd worden, schaakmat gezet zijn voor ze in werking treden of door concurreerende Vereenigingen eenvoudig zijn overgenomen, voor ze den langen weg Afdeeling — Hoofdbestuur, ten einde brachten.

Daarenboven is de groote fout die onze Mij inzonderheid aankleeft en waaronder ze zwaar gebukt gaat — toch reeds allen bekend, de weinige belangstelling en medewerking der leden.

Wordt er gestemd dan hebben slechts een 80 tal hun biljet ingezonden; geen 50 tal leden bezoeken de vergaderingen; maar wee het Bestuur, als er iets is aan te merken, onmiddellijk zijn er 300 ontevredenen.

Ik denk die openbare bespreking zal in hoofdzaak leiden tot het ophalen van tal van oude grieven — ook tegen het Maatschappelijk Gebouw, dat m. i. ten onrechte „la bête noire" van vele leden is.

Een ieder heeft in zijne omgeving personen die volkomen in de termen vallen om lid te worden, en die daartoe ook zonder veel moeite zijn te bewegen — pressie zij natuurlijk buitengesloten als on- en afkeurenswaardig en dus althans voor de M. t. B. d. Bouwkunst als propagandamiddel onbruikbaar —, maar hoeveel leden geven zich die moeite?

Moet het Bestuur er dan toe overgaan om prijzen en premies, loten voor tombola's zonder nieten, uit te loven voor het aanbrengen van leden? Dit middel zou ongetwijfeld helpen; ik stel een doosje zeer goede teekenpennen, John Mitchells 075 im. proved, voor de tombola ter beschikking.

Men klaagt over het Weekblad, maar zij die men het hardst en het meest hoort klagen, geven zich de minste moeite!

Eene Redactie heeft medewerking noodig en, vooral in de tegenwoordige omstandigheden zij die medewerking belangeloos.

De Mij heeft correspondenten, maar wanneer deze niets van zich doen hooren, en de Redactie dan uit de dagbladen berichten overneemt, om de lezers op de hoogte te houden, dan onmiddellijk wordt haar verweten geene nieuwe en oorspronkelijke mededeelingen op te nemen.

Het aantal middelen, die zouden kunnen leiden tot vermeerdering van het aantal leden, en tot aanwakkering van hen die reeds lid zijn is zeer groot; maar nogmaals: eene openbare bespreking acht ik niet gewenscht. Herhaaldelijk zijn de toestanden der Mij besproken en alle vermeende gebreken werden breed uitgemeten.

Wat voor de reclame moet gedaan worden, kan aan dat zelfde college worden overgelaten. Heeft een lid nieuwe en z. i. lumineuse denkbeelden daaromtrent, dan wil het mij voorkomen, dat hij het best doet ze aan den Secretaris der Mij te schrijven of wel aan den Afdeelings-Secretaris, die ze kan rangschikken, naar Amsterdam opsturen of daar, in de Aprilvergadering van Hoofd- en Afdeelingsbesturen ter sprake brengen.

Hoogachtend

J. H. W. Leliman.

Amsterdam, 2 Januari 1899.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Groningen. 22 December 1898. (*). In deze vergadering trad als spreker op de heer Kramer, tot het doen van eenige mededeelingen over het:

Stadhuis, thans Koninklijk Paleis te Amsterdam.

toegelicht door eenige photographische opnamen, door hem zelven gemaakt.

Spreker begon met te zeggen, dat hetgeen hij mededeelde, door hem was overgenomen uit een zeer oud boekje, en wel van het jaar 1730, waarvan de schrijver onbekend is, en om den eigenaardigen stijl en de spelling van dien tijd, onveranderd door hem zou worden weergegeven.

Daar deze mededeelingen (eigenlijk een lezing) te uitgebreid zijn, om in een verslag terug te geven, zullen hier eenige citaten aangehaald en eenige beschrijvingen van versieringen, waarvan photographieën aanwezig zijn, weergegeven worden. Als volgt: „Den eersten Fondamentsteen is geleit door Gerbrant Pankras Jacob de Graaf, Sijbrant Valkenier en Pieter Schaap, der Heeren Burgemeesteren Zoonen en Neven. den 28 October 1648." (Dit is het opschrift van den eersten steen, gelegd op genoemden datum.)

De stichtinge van 't zelve nam dan haaren aanvang onder het opzicht der Heeren Kornelis de Graaf, Anthonio Oetgens van Waveren, Jan Huidekooper en Jan Korneliszoon Geelvink in den jare 1648, een jaar berucht door den eeuwigen Peis, ten dien tijde na eenen 80 jaarigen oorlog met Spanje gesloten."

Na een opsomming van de afmetingen van het gebouw, mitsgaders „dezelfs voetstallen, lichten, gaanderijen, kamers en trappen die zoo genoeglijk en verstandig tegen over malkander zijn geschikt en met sieraaden zijn opgepronkt, dat men boven en beneden, een altoosduurende overeenstemming en gelijkmatigen regel ziet, waardoor dit gebouw een roem verkregen heeft, die in de andere wereld doorklinkt", wordt de beschrijving meer en detail voortgezet, beginnende met het dak, waarvan wordt gezegd „dat het met lood bevloert en met leien gedekt is, en zich boven de lijst verheft. De op steenen voetstal staande koperen vergulde Arenden, die met de staarten achterwaards tegen malkander staan, welkers Hoofden gedekt zijn met een Keizerskroon. De schoorsteenen steeken evenredig rondtom het geheele gebouw boven het Dak uit, bestaande in 18 stuks: die mede sierlijk met Loof en Lijstwerk opgetooit zijn. Zeer heerlijk is het beeldwerk, dat in de kap van voor en achtergevel te pronk staat, zijnde alles uit marmer zeer konstig uitgewerkt." Na verklaring van deze en eenige andere attributen volgt een beschrijving van den Koepel, waarvan o. a. wordt gezegd:

„Den Toorn, zet het Gebouw geen gering sieraad bij, van hier heeft men een schoon gezicht over de geheele stad, geen gebouw kan hier het oog ontduiken en de nabij gelegen steden, de Zuiderzee, het Haarlemmermeer, den Amstelstroom en omleggende Lusthoven, komen zeer behagelijk voor.

Den Toorn is behangen met een heerlijk en uitmuntend welklinkend klokspel." Na vermelding van het gewicht en de grootte van eenige klokken volgt. „De koperen speelton is doorboort met 7200 gaatjes, tot den dienst der Nooten welke hierin vastgeschroefd worden, om allerlei wijzen te konnen stellen die den Meester begeert dat de klokken zullen voortbrengen.

Dus is de gesteltenisse van het Gebouw van buiten en wijl het binnenwerk het buitenste zoo heerlijk beantwoord, zullen we met eenige voorbeelden aanwijzen hoe het zich inwendig vertoont."

De vierschaar komt het eerst aan de beurt waarvan men o. a. leest:

„Aan de zuidzijde der vierschaar ingaande, treed men door twee Metale Deuren, binnen dit heerlijk vertrek, zijnde vol leerzame zinnebeelden waarin deze Deuren zelf uitmunten." Na verklaring van deze zinnebeelden, gaat de auteur voort, „de Tablaus voorstellende Salomon op zijn Rechtstoel gezeten, en het beruchte duistere verschil tusschen de twee troostende vrouwen over het levende kind beslechten," het andere „het uitbooren van het eene oog van den Roomsche Burgemeester Saleukus, om 't halve gezicht van zijn aangeklaagden Zoon te sparen, welke volgens de wetten die beide had verbeurt" en het derde „Junius Brutus zijne twee Zoonen, met den bijl onthalzende, omdat deze in vereeniging met anderen een Eedgespan gemaakt hadden tegen het Gemeenebest."

Ten Noorden in de Viersegaar staat onder een Gewulfde Boog een Witten Marmeren Rechterstoel, worden de bezeten door den Secretaris, dien de verwezenen het vonnis des Doods voorleest." In dien zelfden trant volgt dan eene beschrijving van de beeldhouwwerken waarmede dit gedeelte der zaal is versierd.

De groote burgerzaal komt vervolgens aan de beurt. Hiervan het navolgende: „Nimmer heeft voortreffelijker Gezicht in eenig Gebouw gezien als den Beschouwer op de eerste intree van deze zaal voorkomt, werwaarts hij zijne oogen wend hij ziet als zeldzaamheden en grootschheid en pracht, in konst en schikking uitmunten.

Het plein van deze zaal, beslaat eene ruimte van 120 vocten in de lengte en omtrent 57 in de breedte en weinig minder als 100 meter in de hoogte."

Achtereenvolgens worden dan de rondgaande gaanderij, portalen enz. met het zinrijk en konstig beeldwerk beschreven. Als de photographieën niet het tegendeel getuigden, dan zou men, afgaande op de beschrijving, die de auteur geeft van de attributen, deze zaal voor erg ongezellig moeten houden, want „de Dood met een treurkleed om 't lijf, Pijningtuigen, Blixemstralen, Geeseltroeden, 't verschrikkelijk gebroedzel van Harpijen" en andere afgrijselijkheden, zullen wel geen opgewekte stemming veroorzaken, tenzij de „twee rijen kolommen van zeven op eene rij boven malkander met uitgeholde strepen" het tegeadeel bewerkten.

Bij de beschrijving van de Assurantie en Desolatenboedel kamer, kan de auteur aan het slot daarvan zich niet onthouden een wijze les aan zijne lezers te geven, welke met de daaraan voorafgaande aanleiding tot die ontboezeming tot slot van dit verslag, over de lezing volgt.

„Men ziet hier de versiering van Dedalus en zijn Zoon Ikarus. Dedalus, om zekere misdaad uit Athenen gevlucht en bij Minos, Koning van Kreeten, gevankelijk bewaart wordende, bedacht eenen list, om zijn gevankenisse te ontkomen. Tot dien einde maakten hij van zeer groote vederen, dien hij met was aan malkander kleefden, voor hem en zijn Zoon twee vleugels, waarmede hij uit zijn kerker ontkwam. De Vader vloog zeer laag aan den grond doch de Zoon, staat op zijn konst, streefden vooruit omhoog, doch te nabij de zon komende, wierd het was week, droop allengskens weg en deed den Wulpsen Ikarus in de diepte der zee nederploffen en verdrinken. Waarlijk een zinnebeeld, daar zich veel Hoogvliegers wel aan mogen spiegelen welke door overmatigen Pracht en Grootsheid van Leeven, hun staat en vermogen verre tebuiten gaan en eindelijk dezen kamer ten deel vallen."

Aan het einde van zijne lezing, maakte spreker de opmerking dat het hem was opgevallen dat in dit boekje met geen woord wordt gerept van Jacob van Campen den Bouwmeester van dit schoone Bouwwerk.

Behalve de waardeerende woorden van den Voorzitter, bewees het applaus der vergadering, dat de heer Kramer met deze tentoonstelling en de gehouden lezing, de Afdeeling een zeer nuttigen en aangenamen avond heeft bezorgd. Jammer, dat niet al de leden tegenwoordig waren en niet meer gebruik wordt gemaakt van introduceeren.

Bij de varia deelde de heer Kramer mede, dat door de leden, van de meeste der aanwezige photographieën exemplaren konden worden verkregen tegen f 1,25 per stuk. De daarvan verkregen gelden zouden strekken tot stijving van de kas der Afdeeling.

Dit aanbod, hetwelk met applaus werd aanvaard, ontlokte bovendien nog eenige vereerende woorden aan den Voorzitter, waarmede de vergadering werd gesloten.

De publieke kunstbeschouwing, gehouden op den tweeden kerstdag, is behalve door eenige leden, slechts door een 20tal personen bezocht, hetgeen zeer ongunstig afsteekt bij vroeger toen de toegang gratis was, en weleens in de honderden beliep. De proef thans genomen met het heffen van een entrée van slechts tien cent de peroon, mag dus worden beschouwd als te zijn mislukt. Het publiek waarvoor deze tentoonstellingen in hoofdzaak bestemd zijn, schijnt het luttele bedrag van f 0,10 niet te kunnen missen of het er niet voor over te hebben.

(*) Het eerste gedeelte van dit verslag, omvattende de huishoudelijke werkzaamheden, is opgenomen in het blad van 31 December 1898.

BERICHTEN.

Te Amsterdam is eene naamlooze vennootschap „Bouwpatroonsvereeniging" opgericht, die zich belast met het uitvoeren van verbouwingen, herstellingen, uitbreiding en onderhoud van gebouwen enz., zoowel door aanneming als volgens tarief, onder toezicht van een Directeur, den heer C. Th. Sparringa. Het kantoor is gevestigd N. Doelenstraat 8.

Door hare wijze van werken, waarbij samenwerking der patroons bij de verschillende bouwvakken op den voorgrond staat, en het beheer in één hand toezicht en controle beter waarborgt, vindt men ook in den zoogenaamden kleinen bouw, bij herstellingen enz. de voordeelen terug, die in het aannemen van groote werken door één patroon opgesloten liggen.

Deze Maatschappij tracht tegemoet te komen aan de dikwijls gegronde bezwaren die eigenaren en beheerders van gebouwen ondervinden bij het uitvoeren van werken, of herstellingen. Alle werken kunnen haar worden opgedragen.

Deze regeling in de uitvoering bereikt:

1°. dat de werkgever bij werken, de verschillende bouwvakken betreffende, slechts met één persoon, den Directeur te onderhandelen heeft;

2°. dat door deze samenwerking de eene vakafdeeling geen schade veroorzaken kan aan werken eener andere vakafdeeling, zonder in de nadeelen daarvan zelve te deelen;

3°. dat alle bouwwerken, tot zelfs in de kleinste onderdeelen, worden uitgevoerd onder het scherp toezicht van een deskundig persoon, den Directeur;

4o. dat de rekeningen voor kleine herstellingen of onderhoudswerken, veeltijds hoog opgevoerd en niet na te gaan, thans streng onpartijdig gecontroleerd en volgens vastgestelde tarieven, welke ten kantore ter inzage liggen, berekend worden.

Aan de Vennootschap, welke werd opgericht op initiatief van den heer D. van Oort Hz., architect, werd eene commissie van toezicht en advies toegevoegd, waarin op verzoek voor de eerste maal zitting zal worden genomen door de HH. H. P. Berlage Nzn., Joseph Th. J. Cuypers, Jacob F. Klinkhamer, D. van Oort Hz. en F. W. M. Poggenbeek, allen architecten te Amsterdam.

De bouwpatroons, welke de werken der Vennootschap zullen uitvoeren zijn de firma's: F. L. Cornet, Z. Deenik & Zn., de Jonge & Hoogbruin, J. H. Heyer Jr., Wed. Schumacher & Zn., en D. Weegewijs.

Bij de firma Blikman en Sartorius te Amsterdam verschijnt telkenjare een jaaroverzicht der veilingen van vaste goederen, te Amsterdam, waaruit wij het een en ander overnemen. Aan het overzicht over 1898 ontleenen wij, dat in het afgeloopen jaar in veiling zijn aangeslagen 1484 perceelen, waarvan verkocht 1003 met een opbrengst van f 7.296,413, opgehouden 378 met een bedrag van f 2,862,195. De overige 103 perceelen kwamen niet in veiling.

Den 3en October werd voor f 3035 verkocht de opstal van het gebouw „Aan de Weldadigheid gewijd" aan de Heerenmarkt, bij allen beter bekend onder den naam van de Soeploods.

Dit gebouw zou niet vermeld zijn geworden, ware het niet, dat er een voor Amsterdam historisch voorval aan verbonden was. In 1835 wekte bij de herziening van de wet op het personeel de bepaling ontevredenheid, dat de eigenaars van woningen beneden een huurwaarde van f 80 aansprakelijk werden gesteld voor de betaling dier belasting, behoudens hun recht van verhaal op de huurders. Na eenig verzet werden eenige inboedels onder grooten tegenstand der bevolking ten verkoop naar de Heerenmarkt gebracht. Er barstte een volslagen oproer uit, de goederen werden in bovengenoemde loods in veiligheid gebracht, maar deze werd door het volk in brand gestoken. De loods was toen verzekerd voor f 7000, terwijl volgens Raadsbesluit voor den inventaris, die niet verzekerd was, f 3100 werd vergoed.

Den 31 October werden voor f 1252 verkocht de opstallen van een der laatste houtzaagmolens, n.l. die van den „Samson" aan het Kuiperspad. Daar ter plaatse wordt thans uitbreiding gegeven aan den Stadstimmertuin, waardoor de terreinen, begrensd door de Nieuwe Prinsengracht, Nieuwe Achtergracht, Amstel en Weesperstraat, eerlang van bestemming zullen veranderen.

Onlangs werd vernomen, dat zich te 's-Gravenhage eene commissie uit de Ned. Herv. Gemeente heeft gevormd, om de som van f 88.000 bijeen te brengen voor den bouw eener kerk, in het noord-westelijk aan Loosduinen grenzende nieuwe stadsdeel. Dit is de kerk op een terrein begrensd door de Weimarstraat en Regentesselaan, waarvoor in 1894 een prijsvraag werd uitgeschreven onder een achttal architecten.

Het bekroonde ontwerp in dezen wedstrijd, van den heer J. Verheul Dzn. te Rotterdam, is opgenomen in het Bouwkundig Tijdschrift der Mij. t. Bev. d. Bouwkunst, jaargang 1896.

Aan den heer J. G. van Niftrik, ingenieur bij den dienst van Publiek Werken te Amsterdam, is door het Gemeentebestuur van Groningen opgedragen het maken van een plan tot uitbreiding der stad over een terrein van 80 H. A.

Met 1° Januari j.l. is de heer Ls. N. Alta uit de firma Fred. Stieltjes en Co. getreden en hebben de heeren Ls. N. Alta en H. J. C. Haver een Technisch Bureau te Amsterdam opgericht onder de firma Ls. N. Alta en Co.

De heer W. Springer, oud-architect der Gemeente Amsterdam, eertijds gedurende jaren lid van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, vierde den 4en Januari j.l. zijn gouden bruiloft.

Op dien dag mocht hij veler blijken van belangstelling ontvangen; eene deputatie uit het bestuur van het Genootschap Architectura et Amicitia, van welke vereeniging de heer Springer eerelid is, heeft hem op den dag van dit zeldzame feest daarmede geluk gewenscht.

Men schrijft aan de Arnhemsche Courant:

't Wintert nog maar steeds niet. 'k Bedoel hiermede niet dien natguren winter, met z'n werkeloosheid, armoede, eilende en viesgrauwe dagen, die is er al lang, maar de winter met helderblauwe luchten, frissche gezonde kou, statig bevroren landschappen, schilderachtige sneeuwtafereelen. Zal hij nog komen? We willen 't hopen, 't zal voor alles goed zijn, de natuur wil het. De menschen zijn dan veel vroolijker, oud en jong, arm en rijk geniet er van. De schaatsen worden voor den dag gehaald. Voor den een geeft het genot, voor den ander verdiensten.

Ook de terreinen van de IJsclub Arnhem hebben dan een heel ander aanzien. Het publiek stroomt er heen en geniet ur volop en veilig.

En toch nu reeds is een tocht naar de zoogenaamde IJstent de moeite overwaard.

Binnentredend blijft men vol verbazing staan. Is dat die oude, holle, ongezellige tent van vroeger, hinderlijk door z'n naaktheid, ongastvrij en terugstootend?

Een kleuren-symphonie ontvangt u. De nieuwe decoratieve kunst, met al hare bekoring, heeft hier een groote overwinning behaald. Hier is een artiest aan 't werk geweest, die zich geheel gegeven heeft.

Wat rijkdom van tinten, warm geelgrijs, paars, met opstijgende gele en roode lijnversiering. En alles harmonieus, nimmer schreeuwend, rijk en toch rustig. Terwijl alles daarbuiten koud en dor is, houdt de kunstenaar de herinnering levend aan de komende lente, hare warme tinten, kerstrozen en sneeuwklokjes. Hoe goed doet die sprekende omlijsting van het buffet, hoe rijk werken die eenvoudige, maar volgehouden kapspantvullingen.

't Geheel is een volkomen geslaagde poging om de nieuwe richting der decoratieve kunst dienstbaar te maken aan de versiering van groote ledige ruimten.

Het publiek is nog ten deele vijandig aan deze moderne kunst, men aarzelt, weifelt. Dit werk spreekt voor zichzelf.

Wij wenschen den heer Maandag geluk met zijn arbeid, dien we dubbel waardeeren als 't werk van een Arnhemsch artiest, oud-leerling van de Arnhemsche Ambachtsschool.

Aan de Polytechnische School te Gräz was — en is — de betrekking vacant van assistent in de Bouwkunst. Reflectanten werden, o.a. in de Wiener Bau-industrie-Zeitung, opgeroepen, hunne verzegelde stukken in te zenden waarbij o.a. behooren de diploma's der beide Staatsexamens. Ook was het gewenscht zich persoonlijk bij den betrokken Professor te komen voorstellen.

Het jaarlijksch inkomen aan die eervolle betrekking verbonden, bedraagt niet minder dan 600 gulden; eene bezoldiging die bij versterkende berglucht van Stiermarken voor een gediplomeerd technicus stellig ruim voldoende is?

W. L.

PERSONALIA.

Burgemeester en Wethouders van Dordrecht roepen sollicitanten op naar de betrekking van Directeur der Gemeentewerken, op een jaarwedde van f 4000.

Sollicitatie-stukken in te zenden vóór 1 Februari a. s. aan B. en W. Aanvaarding der betrekking op 1 April a. s.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 3.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.
Technisch Teekenaar 1.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE. Gewone Vergadering van Vrijdag 13 Januari 1899.

1°. Mededeelingen van het Bestuur.

2°. Voordracht van den Heer R. P. J. Tutein Nolthenius, Ingenieur van den Waterstaat te Zutphen.

Middeleeuwsche Bouwkunst te Zutphen, toegelicht met lichtbeelden.

Introductie kan geschieden door aanvrage bij den 1e secretaris, Pieter Bothstraat 23.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844–1851) zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen. 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vesitbule. 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochère, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1862). Bewegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen. 4 pl.: *f* 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0.30.

2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70.

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60

2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871). Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl.; Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.; *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats, 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 9 JANUARI.

Amsterdam. Het verbouwen van de openb. lagere school der 3e klasse (Kreenenschool), in de Da Costastraat.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen, ter stadsdrukkerij, tegen f 1,60 met 2 teek. Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u. gedurende de 3 laatste werkdagen voor den dag der aanbesteding.

Balk (**Fr.**). Het amoveeren der winkelhuizinge, bewoond door Tj. de Haan te Balk, en het bouwen eener woonhuizinge aldaar.

De heer G. v. d. Sluis Bestek en teek. tegen f 1,50 te bekomen bij D. van der Meer, architect te Balk.

Delfzijl. Het bouwen van een gemeentehuis aldaar. Ram. f 9907.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inz. en à f 1,50 verkrijgb. ter secretarie. Inl. geeft de gem.-architect. Aanw. 9 Jan., v.m. 9 u.

Enschedé. Het verbouwen van een woonhuis, gelegen aan de Gronausche straat.

De arch. H. Reijgers, 's midd. 12 u. in het hotel „De Klomp". Bestekken met teek. verkrijgb. ten kantore van den architect, tegen f 1.25 per stel en liggen in gen. hotel ter inz. Aanw. gedaan.

Helder. Het bouwen van een zaal achter het café „'t Centrum", benevens drie woningen aan de Vlamingstraat aldaar.

De architect S. Krijnen, v.m. 11 u., in gen. café. Bestek, teek. en inl. verkrijgb. bij gen. architect.

Rotterdam. Het maken der gebouwen op de werf van de heeren Bonn en Mees aan de Maashaven aldaar.

De architecten Muller en Drooglever Fortuijn, n.m. 12½ u. in het hotel „Leijgraaff". alw. bestek en teek. ter inz. en zijn ad f 2,50 verkrijgb. bij gen. architecten. Aanw. gedaan.

Warfum. Het afbreken van een perc. en het weder opbouwen van een heerenbehuizing c.a. aldaar.

De heer G. Penterman, n.m. 6 u. in het café Werkman. Bestek en teek. ten huize van aanbest. te bekomen tegen f 1,50 p. stel. Inl. verstrekt J. Penterman, architect te Usquert.

DINSDAG 10 JANUARI.

Amersfoort. Het bouwen van vier heerenhuizen op een terrein aan den Arnhemschen straatweg.

De bouwk. W. Salomons, v.m. 11 u., in het café B. J. Jens. Bestek en 2 teek. tegen f 1,50 per stel verkrijgb. en zijn inl. te bekomen bij den bouwk. voorn.

Breda. Het bouwen van een magazijn en werkplaats, achter het perceel a. d. Ginnekestraat 34, aldaar.

De architect J. Lijdsman, v.m. 11 u., in het hotel „van Ham", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen van een school aan de van Alkemadestraat.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. in het timmerhuis en op de secretarie en à f 1 te bekomen bij de Wed. P. v. Waesberge en Zn. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het amoveeren van 2 panden en het maken van eene bankethakkerij met winkel, kelders c.a. op de Leuvehaven hoek Leuvebrugsteeg.

De architect J. P. Stok Wzn. Bestek en teek. à f 3 te bekomen bij den heer J. de Jong, Wijnstraat 34.

WOENSDAG 11 JANUARI.

Brielle. Het verbouwen van 2 woningen aan de Westzijde van de Zalm-schuur aan 't Havenhoofd.

De heer J. Veltenaar, 's midd. 12 u., in 't café van J. Kalkman. alw. bestek en teek. ter inz. liggen en te bekomen zijn.

DONDERDAG 12 JANUARI.

Amersfoort. Het bouwen van 20 arbeiderswoningen in 4 typen met daarmede in verband staande werken op een terrein aan den Utrechtschenweg.

Het best. der naaml. vennootschap „Volkshuisvesting", 's midd. 12 u. in cafe „De Arend" alw. van af 2 Jan. bestek en teek. ter inz liggen en zijn à f 2.50 verkrijgb. bij den architect W. van Schaik, alsmede inl. Aanw. gedaan.

Blija. Het bouwen eener Stelphuizinge te Lichtaard.

De administrateur van de kerkgoederen van Reitsum, Genum en Lichtaard. Bilj. moeten worden ingeleverd vóór of op 12 Jan. ten huize van den arch. J. K. van Dijk te Blija. Bestek en voorw. met teek. tegen f 0,50 te verkrijgen. bij gen. architect die tevens inl. zal verstrekken. Aanw. gedaan

Heer (**Limb.**). Het vergrooten en verbouwen van de bestaande school.

Het gemeentebestuur, n.m. 4 u. Plan en bestek op de secretarie ter inzage en zijn tegen f 2,50 verkrijgb. Aanw. gedaan.

Zwolle. Het maken van een onderpui en het uitvoeren van eenige hersteilingen en veranderingen aan een perc. in de Lutkestraat.

De architect D. de Herder, n.m. 5 u., in het café van v. d. Berg, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 9 Jan., v.m. 11 u.

VRIJDAG 13 JANUARI.

Steenbergen. Het verbouwen der vestibule van het raadhuis met bijbehoorende werken.

Het gemeentebest., v.m. 10 u. Bestek en teek. ter inz. ter secretarie. Aanw. gedaan.

MAANDAG 16 JANUARI.

Amsterdam. Bestek no. 18. Het maken van een hoofdgebouw en bijgebouw op het emplacement der halte Beukelsdijk langs den Verbindingsbaan te Rotterdam. Raming f 21800.

De directie der H. IJ. S. M. n.m. 1½ u. (Gr.w.) in het centr. personenstation. Bestek met 2 teek. à f 2 verkrijgb. aan het centr. administratiegebouw, a/h. Droogbak. bur. Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw 11 Jan., n.m. 12,30 (Greenw. tijd), bijeenkomst in een der lokalen van het station Rotterdam D. P.

Velzen. Het bouwen van vijf woonhuizen op een terrein van Wijkeroog te Velzen.

De heer O. Köhler, 's midd. 12 u., in hotel „Apeldoorn", alw. ad f 1,50 bestek en teek. verkrijgb. is. Inl. geeft de bouwk. opzichter S. Aardema.

Venloo. Het bouwen van vier woon- en winkelhuizen met magazijn enz. en bijlev. van materialen aan de Jodenstraat.

De heer Jac. Collingielen. Bestek en teek. ter inz. en verkrijgb. bij den architect H. Seelen, die inl. geeft. Aanw. 16 Jan. v.m. 10 u.

VRIJDAG 17 JANUARI.

IJsselstein. 1. Het bouwen van een houten varkensschuur op steenen voet. met bijkomende werken, op de hofstede van gen. heer Bosch te Kockengen en 2. een dito op de hofstede, bew. door J. v. Zijl, in de Achtersloot nabij IJsselstein.

De heer W. Bosch, n.m. 2 u. in het café Scholman. Aanw. zal geschieden door H. Berkhof te Oudewater op 10 Jan., n.m. 1 u.

VRIJDAG 27 JANUARI.

Maastricht. Het maken van eene ijzeren draaibrug en het opruimen van drie voetbruggen over het kanaal van Luik naar Maastricht op Nederlandsch grondgebied bij Maasenburg, onder de gem. St. Pieter, in 2 perc. Ram. 1e perc. f 10700, 2de perc. f 7550.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Bestek no. 33, na 13 Jan., ter lez. aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen en te bekomen bij Gebr. van Cleef, 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Sandberg, beiden te Maastricht. Aanw op de plaats 20 Jan., v.m. 11 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand**schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda, Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.632.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 16.295.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

21 DECEMBER.

Heemstede (**Onderh.**). Het bouwen van een huis met bovenwoning aan de Roedieftol (alleen timmerwerk). Door den heer Brugmans te Haarlem.

Laagste inschrijver N. N., uit Oudshoorn, f 1489.

Zutphen (**Onderh.**). Het wijzigen en vergrooten van het bureau der ambtenaren aan de goederenloods der Staatsspoor te Zutphen.

Laagste inschrijvers A. J. Uiterwijk en Zn., Zutphen, f 625.

22 DECEMBER.

Franeker. Het bouwen van een woonhuis voor den heer C. Schuitmaker op het erf van perc. T. O. no. 102 aan de Zuiderkade. Door den architect N. J. Adema.

Laagste inschrijver C. IJsbrandij, f 3294, gegund.

Heerenveen. Het verrichten van 3 perc. grondwerk, op het land „Helpt Elkaar", gelegen te Oudehorne a/d. Singel. Door het gemeentebestuur van Schoterland.

R. van den Bos, Oudeborne, perc. 1 f 120; J. Brouwer, Jubbega—Schurega, perc. 2 f 134; Joh. Stoelwinder, idem, perc. 3 f 145.

24 DECEMBER.

Nijland (**Fr.**). Het afbreken eener oude en weder opbouwen van een nieuwe schuur c. a. te Nijland, raming f 5270. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver S. H. Runia. Schraard, f 4501, gegund.

27 DECEMBER.

Assen. Het bouwen van een gebouw voor boek- en courantendrukkerij, met kantoren, woning enz., aan de Torenlaan. sectie 1. no. 5683 en 5684. Door den architect G. Stel.

Perc. 1 verf-, glas- en behangerswerk. Laagste inschrijver S. J. van Beek, f 974.

Perc. 2, stukadoorwerk. Wed. Weertman, f 915.

Perc. 3, zink- en loodgieterswerk. W. Meijer, f 560.

Perc. 4, het geheele werk in massa. Menega en v. Dalen, f 13347.

Breda. Het bouwen van 6 burgerwoonhuizen op een perceel grond gelegen aan den weg van Breda naar Prinsenhage. Door den heer P. v. As, Hoogdijk.

Metselwerk. Laagste inschrijver W. Dielissen, f 1940.

Timmerwerk. C. v. Dongen, f 1875.

Massa. H. A. Mol, f 3874. Gegund aan C. v. Dongen.

Vlaardingen. Het eenjarig onderhoud, met bijkomende werken, aan de eigendommen der Herv. gemeente. Door de kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente.

Perc. 1, timmer- en smidswerk. Laagste inschrijver Adr. Hoogerwerf, f 198.

Perc. 2, metselwerk. J. en C. Degeling, f 115.

Perc. 3, verf- en glazenmakerswerk. W. Roodenburg, f 369.

Zonnemaire. Het bouwen van een directeurswoning. Door het best. der stoomzuivelfabriek „Luctor et Emergo".

Laagste inschrijver P. Vink, Noordgouwe, f 1965, gegund.

28 DECEMBER.

Sneek. Het amoveeren eener bestaande en het bouwen eener nieuwe voorhuizinge etc. aan de boerenplaats, bewoond door M. Terwischa te Idskenhuizen. Raming f 2936. Door den heer W. Beckeringh Lankhorst.

Laagste inschrijver A. Mulder. Echten, f 2184. Gegund in overleg met D. Hoogkamp aan F. B. Haven.

29 DECEMBER.

Enschedé (**Onderh.**). Het timmerwerk met leverantie en ijzerwerk van 2 burgerwoonhuizen. Voor den heer B. Batstra.

Laagste inschrijver D. G. v. Brandwijk, f 1460, gegund.

Goes. Het bouwen van een woonhuis op den afgegraven molenberg aan den Westwal aldaar. Door den architect J. W. v. d. Weert W. Jzn.

Laagste inschrijver W. Schrijver, f 2669. Gegund aan W. F. van Riet, f 2748.

Groningen. Het bouwen van de slachthallen met het koelhuis, de bijgebouwen voor de koelmachine, de ijsbereiding, het ketelhuis, de darmenwasscherij enz., alsmede de slachthuizen voor paarden en ziek vee en de loods voor bloedbereiding voor het openbaar slachthuis onder bijlev. van al het daartoe ben. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver H. Ibelings, Groningen, f 128750.

Krabbendijke. Het bouwen van een woonhuis. Door den heer M. Tollenaar Bakker.

Laagste inschrijver Jan Pieter Pannij, aldaar f 2249, gegund.

Stadskanaal. Het werkloon van een nieuw te bouwen huis en stelmakerij te 2e Exloermond. Door den heer J. Bossema.

Laagste inschrijver E. B. ten Hagen, Musselkanaal, f 395 99. Niet gegund.

IJmuiden. Het bouwen van een badpaviljoen aan het strand aldaar. Door den heer Jac. List, hotelhouder.

Laagste inschrijver N. J. Zwager, IJmuiden, f 7618.

30 DECEMBER.

Amsterdam. Het bouwen van een winkelhuis met magazijnen, kantoren en werkplaatsen ter plaatse der perceelen no. 472, 474 en 476, Singel, hoek Koningsplein. Door de Mij. tot Expl. van Engros- en Detailzaken.

Laagste inschrijvers H. J. van Brussel en D. W. Beijionse, f 65250.

Bolsward. Het belangrijk verbouwen van de boerenhuizinge c. a. op „Wijbranda State" onder het dorp Hichtuw, nabij Bolsward. Door den architect Hb. Vrijburg.

Laagste inschrijver Fokke R. Feenstra, Bolsward, f 4750, gegund.

Enschedé. Het bouwen van zes woningen op een terrein gelegen op 't Bentrot. Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver B. J. Turin, f 7059, geg.

Goes. Het bouwen eener schuur en een woonhuis in den Koningin Emmapolder. Door den heer D. de Koning.

Laagste inschrijver J. P. Pannij, Krabbendijke, f 25950, gegund.

Roosendaal (**N.-Br.**). Het bouwen van een woonhuis. Raming f 1400. Door den architect C. van Beers.

Laagste inschrijver M. de Kok, Wouw. f 1268.

Vlissingen. Het verbouwen en vergrooten van school A, aan de Coosje Buskensstraat. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver P. van Beers, f 19800.

31 DECEMBER.

Biervliet. Het bouwen van een woonhuis aan de Markt aldaar. Door den heer P. W. Maarleveld.

Laagste inschrijver Hoevenagel, Biervliet, f 1179.

Deventer. Het bouwen van 3 woningen op een terrein gelegen aan den Rijstenborgherweg. Door den architect M. van Harte.

Laagste inschrijvers firma Koning en Withagen, f 3808.

Lent (**Geld.**). Het bouwen van een landbouwerswoning met achterhuis op den Boonekamp met bijlev. der materialen. Door den heer W. Jansen Gz.

Laagste inschr. D. P. Hendriks, Nijmegen, f 2540, gegund.

Stadskanaal. *a.* Het afbreken van een oude en het bouwen van een nieuwe boerenbehuizing, met de lev. van alle materialen, transporten, etc. *b.* het verf-, glas- en behangerswerk aan genoemd gebouw. Door den heer R. Sloots.

a. Raming f 3000. Laagste inschrijvers L. Adam en J. Mulder, f 2795.

b. Raming f 125 R. Okken, f 139.50. Gunning in beraad gehouden.

1 JANUARI.

„Per Telegraaf."

Enschedé. Het bouwen van een coetsmagefabriek met boek- en steendrukkerij, aan de Wilhelminastraat voor den heer J. Ten Cate Bzn. Door den architect R. van der Woerd Hzn.

Laagste inschrijver J. B. Heubach, Enschedé, f 7543; daaropvolgende W. A. Thomasson, idem, f 7680. Gunning 8 dagen in beraad gehouden.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën ƒ 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Amerikaansche toeschuifbare stalen bekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Beton. — G. L. DAHLMANN, Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VLIGH, Amsterdam.
Gaskacheis (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haenslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatschij „DE VELUWE", Nunspeet.
Iosson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF, Singel 455, Amst.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LöCHAU, Damrak 71, Amst.
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODFLHEIN A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT jr., Amsterdam.
" — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 316, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleerstoenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Staien Balken. — H. E. OVING jr. Rotterdam.
Staalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Steenen (vergiaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN en STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg).
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
" " " — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
" " — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-**steenen vuurvaste Cement, Karolinkiei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

EMPLOYER'S LIABILITY Assurantie Corporation, Limited,
te LONDEN.
Maatschappij voor Verzekering tegen ONGELUKKEN.

Speciale, zeer billijke tarieven, voor weinig gevaarlijke beroepen.

Collectieve **Verzekering voor WERKLIEDEN. Verzekering** volgens de Voorschriften van de Nederlandsche Ministers. **Rijwiel en Spoorwegpolissen.**

General-Agenten voor Nederland:
HIENFELD & RAPP, Amsterdam, in het gebouw der „New-York".

The Fine Art and General Insurance Company Ltd. te Londen.

Verzekering tegen inbraak; buitengewoon vrijgevige bepalingen.
Verzekering tegen Inbraak en Brand op Amsterdamsche Beurspolis gecombineerd.
Speciale Polissen ter verzekering tegen alle gevaar.
Verzekering van Schilderijen, Preciosa, Musea, Tentoonstellingen, enz.

General-Agenten voor Nederland:
HIENFELD & RAPP, Amsterdam, **in het Gebouw der „New-York".**

Levensverzekering-Maatschappij „NEW-YORK."
Opgericht in 1845.

Deze Maatschappij biedt in haar **WERELDPOLIS** meer **waarborgen, vrijheden** en **voordeelen** aan, dan welke andere Maatschappij ook. Voor nadere bijzonderheden wende men zich onder opgave van leeftijd tot de

Directie voor Nederland, 455 Keizersgracht, Amsterdam
IN HET GEBOUW DER MAATSCHAPPIJ.

J. J. A. SANTHAGENS BAKE & Co. Gerant: J. TER MEULEN Jr.
GEVESTIGD TE AMSTERDAM en
The Fine art and General Insurance Company LD. te Londen.
General-Agenten: HIENFELD & RAPP, Amsterdam.

Sluiten voor gezamenlijke rekening verzekeringen tegen transportgevaar, op Zendingen van Geld, Geldswaardige papieren, Preciosa, Edelgesteenten, enz., per post of anders gelegenheid.

Informatiën worden verstrekt en verzekeringen aangenomen door de firma
HIENFELD & RAPP,
Kantoor in het Gebouw der „NEW-YORK."

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

14 JANUARI 1899. 19e JAARGANG. No. 2.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— " "

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. " " " " " " " " " "
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 2/6 maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — De Bond in hope. — Banketbakkerij met winkel, kelders enz. te Rotterdam. — Uit Delft, door J. H. W. Leliman. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst brengt ter kennis, dat een examen tot het verkrijgen van het Diploma van Bouwkundig Opzichter, volgens besluit van de Algemeene Vergadering van 28 Mei 1891, zal worden afgenomen op 21, 22, 23 en 24 Februari 1899, dagelijks des morgens van 9 tot 12 en des namiddags van 1 tot 4 uur, door eene Commissie, samengesteld uit de heeren:

A. C. Bleys, Bouwmeester, lid van het Bestuur van de Maatschappij, *Voorzitter*,
H. Van Dam, Leeraar in de Wiskunde,
G. Van Arkel, Architect
H. G. Jansen, "
D. A. N. Margadant "
L. J. Rijnink, Hoofd-Opzichter bij de afdeeling Publieke Werken der Gemeente Amsterdam.

De kandidaten worden uitgenoodigd zich vóór 12 Februari 1899 schriftelijk aan te melden bij den Secretaris van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam, bij wien het Programma van Eischen voor het examen, bevattende tevens de voorwaarden om tot het examen te worden toegelaten, kosteloos verkrijgbaar is.

Op de buitengewone prijsvraag uitgeschreven in het jaar 1898 door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, ter verkrijging van ontwerpen voor „Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche Zeebadplaats," zijn twee antwoorden ingekomen, onder de volgende motto's:

1. Ce sera moi, Nassau, bestaande uit 6 teekeningen, en
2. Fancy, bestaande uit 8 teekeningen, met memorie van toelichting.

De vragen, dit jaar aan de Afdeelingen der Maatschappij te stellen, zullen in den loop der volgende week worden verzonden.

AFDEELING UTRECHT. Vergadering op Dinsdag 17 Januari 1899 des avonds te 7½ uur in het gebouw voor K. en W.
Punten van behandeling:
Mededeeling van ingekomen stukken, enz.
Behandeling van ingekomen of gestelde vragen.
Bespreking van bouwkundige onderwerpen en kunstbeschouwing.

A. J. VREESWIJK
Secretaris.

Het antwoord van den „Aannemersbond" op het schrijven van den 8 December jl. van het Bestuur der Mij., is tegen a. s. week toegezegd en zal dan in het Weekblad opgenomen worden.

Als tegenhanger van het antwoord van het Genootschap Architectura et Amicitia volgt hieronder het antwoord van de Afdeeling Amsterdam op het schrijven van het Bestuur der Maatschappij, van 8 December 1898.

Amsterdam, 11 Januari 1899.

Aan het Bestuur
van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

WelEdelgeboren Heeren.

Het Bestuur van de Afdeeling Amsterdam van Uwe Maatschappij heeft met belangstelling kennis genomen van Uw schrijven d.d. 8 Dec. 1898 no. 932 tot de Besturen van de vier Amsterdamsche Vereenigingen van beoefenaren der Bouwkunst gericht en heeft de eer U mede te deelen, dat het zich met de strekking daarvan ten volle kan vereenigen.

Daar de laatste vergaderingen van de Afdeeling niet uitsluitend van hare leden waren, was het Bestuur niet in de mogelijkheid Uw schrijven met de leden te behandelen en het was daardoor verhinderd U spoediger te antwoorden.

Intusschen heeft het Genootschap „Architectura et Amicitia" zich reeds uitgesproken.

Met leedwezen hebben Bestuurderen van de Afdeeling Amsterdam kennis genomen van het besluit van het Genootschap en van het U door het Bestuur toegezonden antwoord.

Het blijkt hieruit ten duidelijkste, dat waar Uw Bestuur vereenigend en bindend en opbouwend wil optreden, zonder daarom de zelfstandigheid van ieder lichaam prijs te geven, het Genootschap „A. et A." er de voorkeur aan geeft zich niet met zijn Amsterdamsche vakgenooten aan te sluiten.

Hoe dit te vereenigen is met de wenschen door een groot deel der leden van het Genootschap en alle leden van het Bestuur als onderteekenaars van het bekende adres uitgesproken, is ons Bestuur onverklaarbaar.

Waar toch dat adres een geest van vereenigen en verbinden en gezamenlijk optreden ademt en de onderteekenaars één Bond willen stichten voor de beoefenaren der Bouwkunst in geheel Nederland, wordt door het Genootschap „A. et A." de eerste poging daartoe door Uw Bestuur gedaan, om dit voorloopig tot stand te brengen in de hoofdstad des Rijks, zonder motiveering in korte bewoordingen verre van zich geworpen.

Het Bestuur van de Afdeeling Amsterdam betreurt dit ten zeerste. Het was bereid en verklaart zich alsnog gaarne bereid om al die stappen aan zijn leden voor te stellen, welke zouden kunnen leiden tot het doel door Uw Bestuur beoogd en zoo juist ontwikkeld in Uw schrijven dd. 8 Dec. 1898.

Met belangstelling Uwe nadere voorstellen daaromtrent tegemoet ziende, hebben wij de eer te zijn.

Met alle hoogachting,

Namens het Bestuur van de Afdeeling Amsterdam,

Uw dw. drn.

C. B. Posthumus Meyjes, *Voorzitter*.
B. J. Ouëndag, *Secretaris*.

Waar het ons uitermate leed doet, dat aan de eene zijde onze pogingen om naar verbroedering en naar verbeteringen te streven, een geheel verkeerde uitlegging wordt gegeven, en zonder aanvoering van argumenten wordt afgekeurd als in *geenen* deele bevorderlijk te kunnen zijn voor de verwezenlijking der gewenschte hervormingen, noch dienstig om aan de moreele belangen eener plaatselijke bouwkundige vereeniging te gemoet te komen en kortweg alle verdere medewerking ontzegd wordt . . . verheugt het ons des te meer als aan andere zijden *instemming* betuigd wordt met onze goede bedoelingen.

Waar een instelling dermate georganiseerd is, dat een Genootschap aan die organisatie haar goedkeuring niet kan hechten, is daar niet in opgesloten dat die organisatie — wanneer die eens werkelijk slecht ware — niet te verbeteren zou zijn, en wij riepen daartoe reeds vroeger (zie ons schrijven do. 26 Nov. 1898) de hulp in van alle beoefenaren der Bouwkunst in Nederland die met ons denkbeeld instemmen, dat het gemakkelijker zal vallen een instelling, reeds 56 jaar over ons geheele land verbreid, met al hare vertakkingen, enz. te reorganiseeren, dan al weder een *nieuwe* vereeniging in het leven te roepen.

In de op 12 Jan. j.l. gehouden Bestuursvergadering is besloten, om aan al onze handelingen en die van andere vereenigingen (voor zooverre ons bekend) in zake adres Haarzuylens, samensmelting der organen enz. enz., de *meest* mogelijke publiciteit te geven.

Het Bestuur der Maatsch. t. Bev. d. Bouwkunst

In aansluiting met het bovenstaande volgt een overzicht van de discusiën gehouden in de Alg. Verg. van „A. et A." den 7en Jan. j.l., overgenomen uit het nieuwe orgaan van „A. et A."

Hierna werd overgegaan tot de behandeling van punt B der agenda. De voorzitter nam nu weer den voorzitterszetel en de heer van Boven deed lezing van het schrijven der Maatschappij gericht tot vier Amsterdamsche vereenigingen. Aan het einde vatte de voorzitter de hoofdgedachte van dit schrijven samen, neerkomende op het verzoek om den zetel van A. et A. te vestigen in het gebouw der Mij.

Dit voorstel keurde spr. niet goed, omdat door instemming daarmede het Genootschap zedelijk medeverantwoordelijk werd aan de eigenaardige betrekking, die er bestond tusschen dat gebouw en het lichaam der Maatschappij met hare afdeelingen en de leden dier maatschappij. Hierop stelde spr. de gelegenheid open om over dat punt van gedachten te wisselen.

De heer v. d. Sluys Veer wenschte allereerst dat de vergadering met het praeadvies van het bestuur in kennis zou worden gesteld.

De voorzitter meende, dat het beter was eerst van gedachten te wisselen. Onze Eere voorzitter, de heer J. H. Leliman, verkreeg nu het woord en begon met eene schilderachtige, aan eigen ervaring ontleende en tastbare illustratie van het denkbeeld „aansluiten." Hij vond het voorstel der Maatschappij hartelijk en zeer om te prijzen in een tijd van aansluiting. Voor het overige verschilde hij van zienswijze met den voorzitter, betreffende het verschil van leden bij de Maatschappij en bij Architectura. Aannemers vond hij een klasse van zeer achtenswaardige mannen en de financieele bezwaren, wier moreele verplichting op A. et A. zou komen te drukken, waren zijns inziens gering. De voorzitter deelde dit gevoelen niet. De brief der Maatschappij toch wees uitdrukkelijk op „groote geldelijke offers" en „geldelijke tegemoetkomingen, toegezegd door personen, die de bedoelingen der Maatschappij op prijs stellen."

De heer de Bazel was het met den heer Leliman niet eens, immers het slot van het schrijven der Maatschappij bevatte de erkenning, dat de organisatie van dit lichaam niet aan de eischen des tijds beantwoordde, dus was het beter, dat de Maatschappij begon om de verbeteringen, waarvan zij zoozeer de behoefte gevoelde, in te voeren om daarna een voorstel tot samenwerken aan anderen te doen.

De heer van der Sluys Veer, hoewel nog niet in kennis gesteld met het praeadvies van het bestuur, wenschte toch mede te deelen, dat het hem bevreemdend voorkwam, dat bij alle handelingen der Maatschappij zoozeer de nadruk gelegd was op hare meerderwaardigheid als oudste lichaam. Zij wilde ongeveer de rol spelen van den oudsten broer in het huisgezin. Spr. betwijfelde het zeer of dit nu wel de verhouding was, bovendien had hij een grief tegen het verhuizen naar het gebouw in de Marnixstraat. Als er dan toch verhuisd moet worden, moesten er minstens eenige voordeelen aan dit huis verbonden zijn, doch in het voorgestelde geval zag hij niet de minste verbetering.

Ten slotte gaf hij nog als zijne meening te kennen, eene meening die eveneens door andere sprekers was medegedeeld, dat de Maatschappij diende te beginnen met haar gebouw aan den paal te zetten.

De voorzitter zeide, dat het praeadvies van het bestuur eene aanvulling bevatte op hetgeen reeds was besproken. Het principieel bezwaar van A. et A. tegen het voorstel was de organisatie der Maatschappij. Ook het bestaan van het gebouw als maatschappelijk gebouw moest door ons niet bevorderd worden.

De heer Leliman deed eene opwekking om de Maatschappij te steunen om haar te verbeteren, het gebouw bracht rente op en moest dus behouden blijven, ten slotte meende hij, dat het beter zou zijn dezen raad aan het bestuur ter verdere behandeling over te laten.

De heer de Bazel achtte het wenschelijk, dat de Maatschappij zou beginnen met zich te verbeteren. De heer Hylckama Vlieg was het hiermede niet geheel eens, omdat men een persoon of een lichaam dat verbetering behoefde niet aan zijn lot moest overlaten, doch dat de menschlievendheid vroeg om alles aan te wenden wat den patient kon verbeteren. De heer de Bazel betuigde, dat hij het in dezen zin niet had bedoeld. De heer Lauweriks vroeg of men niet kon overgaan tot lezing van het praeadvies van het bestuur. Dit geschiedde.

De heer Nijhoff verzoekt om in dit praeadvies weg te laten de vermelding van het adres Haarzuylens en wenschte er goed in uitgedrukt te zien, dat de organisatie der Maatschappij geenszins beantwoordde aan de opvatting van A. et A. en dat het daarom onmogelijk was om op het voorstel der Maatschappij in te gaan.

De heer Leliman wilde er in doen uitkomen, dat A. et A. genegen was steun te verleenen, doch dat het oogenblik daartoe nog niet gekomen was.

De heer A. D. N. van Gendt vondt het antwoord, zooals dit in het praeadvies was uitgedrukt wenschelijker, daarmede was echter nog niet alles verbroken en het beginsel van het stichten van een algemeenen bond was daarom niet te niet gedaan, al waren dan ook deze aanvankelijke pogingen met een der bouwkundige lichamen onuitvoerbaar.

De heer Hylckama Vlieg vond, dat het denkbeeld der moreele belangen van A. et A. wat erg op den voorgrond trad, overigens vereenigde hij zich met het praeadvies.

De voorzitter bemerkte, dat de moreele belangen eener bouwkundige vereeniging eigenlijk evenzeer de moreele belangen waren van alle bouwkundige vereenigingen in tegenstelling met financieele belangen die steeds beperkt of persoonlijk zijn.

Hierop vroeg hij of het praeadvies met de voorgestelde wijzigingen door de vergadering werd aangenomen. Hierop volgde applaus.

DE BOND IN HOPE.

In het Weekblad Architectura van Januari j. l. lezen wij het volgende.

Met weinig instemming werd door mij kennis genomen van het door het Bestuur van A. et A. gezonden schrijven aan het Bestuur der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, welk schrijven is gepubliceerd in het laatst verschenen nummer van het Genootschapsorgaan.

Het is m. i. niet het belang van A. et A., dat zijn Bestuur heeft gemeend op zulk eene weinig welwillende wijze te moeten beantwoorden het schrijven van het Bestuur der Maatschappij aan de verschillende vakvereenigingen hier ter stede gericht (zie Architectura N°. 51), want nu toch is m. i. de kans om tot samenwerking te komen aanzienlijk verminderd, daar het nu weinig te verwonderen zal zijn wanneer de Maatschappij voor het vervolg de medewerking van het Genootschap niet zal inroepen, nu het Bestuur van A. et A. met de verklaring voor den dag komt, dat het niet zijne goedkeuring kan hechten aan de organisatie der Maatschappij.

Hoe nu is dat te rijmen met de omstandigheid, dat juist aan die Maatschappij door de onderteekenaars van het adres-Haarzuylens (waarbij alle leden van het Bestuur van A. et A.) de leiding in handen is gegeven om tot het beoogde doel van samenwerking te geraken?

Aangezien het verslag der laatst gehouden vergadering niet in het Genootschapsorgaan voorkomt, kan niet worden nagegaan of het bestuur een mandaat heeft ontvangen van de vergadering, om genoemd antwoord aan het Bestuur der Maatschappij te zenden. De agenda dier vergadering vermeldt de behandeling van het schrijven der Maatschappij, met preadvies van het bestuur van A. et A., evenwel zonder publicatie van dat preadvies, zoodat geen der leden daarvan vooraf kennis heeft kunnen nemen, en dus ook niet hunne bezwaren konden indienen, voor het geval ze verhinderd waren de vergadering bij te wonen.

Gaan we het bewuste schrijven van het Bestuur der Maatschappij na, dan moet op de eerste plaats gewaardeerd worden de welwillendheid, welke spreekt uit de verschillende gedane voorstellen en de uitgebreide, serieuse behandeling van zaken, welke zeer zeker een even ernstig en gemotiveerd antwoord verdiende. Bij nadere bespreking zou het m. i. niet moeilijk gevallen zijn, met eenige wederzijdsche opoffering, een begin van constante samenwerking te verkrijgen in den vorm, doch meer uitgebreid, zooals dat in het vorig jaar geschied is met bv de lezing beursbouw, de publicatie der beursplannen, de gecombineerde vergaderingen ter bespreking der bouwverordeningen, e. d. Dit is toch o. a. als voorloopige basis van samenwerking door den Voorzitter van A. et A. bedoeld in zijn artikel: „Over grondslagen tot stichting van een bond van Nederlandsche bouwkundige vereenigingen," waar hij zegt: „De voorzitter van een dezer vereenigingen, kan „in die kwaliteit m. i. zonder andere aanleiding dan die hier wordt „verondersteld, geen voorstel doen tot oplossing zijner Vereeni„ging eenvoudig in eene zustervereeniging, zoolang niet de meer„derheid der leden dit van hem vraagt. Maar wel kunnen zij „persoonlijk, nu als leden van verschillende corporaties, „voorstellen, dat het verzoek gericht worde tot zustervereeni„gingen in elke gemeente, om nu eens met veel goeden wil „stappen tot algemeene samenwerking en dan ook tot plaatselijke „aaneensmelting te doen.

„Het denkbeeld, dat te Amsterdam Architectura et Amicitia en „de Afdeeling der M. t. B. d. B. meermalen en zelfs op regelmatige „tijden gezamenlijk zouden vergaderen, wordt door mij zeer toe„gejuicht, en zal door mij worden voorgestaan."

Van den vermelden „goeden wil" nu is in het antwoord van het Bestuur van A. et A. weinig te bespeuren, waar het kortweg zegt „dat de voorgestelde wijze van samenwerken in geenen „deele bevorderlijk kan zijn voor de verwezenlijking der gewenschte „hervormingen, noch dienstig om aan de moreele belangen eener „plaatselijke bouwkundige vereeniging tegemoet te komen, terwijl „het ons allerminst wenschelijk voorkomt eene inrichting te steunen, „aan welker organisatie wij onze goedkeuring niet kunnen hechten." En dat alles zonder eenige toelichting, zonder motiveering en bovendien zonder vermelding van eenig nieuw denkbeeld omtrent de wijze welke dan wel bevorderlijk zou kunnen wezen om tot de gewenschte samenwerking te geraken.

Dit alles overwegende, geloof ik, dat ons Genootschap i. c. geen goede dienst is bewezen en het tengevolge daarvan niet onwaarschijnlijk is, dat meerdere leden met mij (die het Genootschap nog steeds goedgezind zijn) hunne goedkeuring niet zouden kunnen hechten aan zijne organisatie, wanneer het standpunt van het Bestuur in dezen, een der kenmerken van de Genootschaps-organisatie mocht worden.

Het komt mij voor, dat de a. s. Algemeene vergadering eene geschikte gelegenheid is, om hieromtrent nog eenige bespreking te houden en eene verklaring van het Bestuur van A. et A. te ontvangen, waaruit, naar te hopen is, blijken zal, dat de kans voor het welslagen ter verkrijging eener lang gewenschte samenwerking van de bouwkundige corporaties nog niet behoeft te worden opgegeven.

Amsterdam, 4 Januari 1899

Paul J. de Jongh,
Lid van A. et A.

BANKETBAKKERIJ MET WINKEL, KELDERS ENZ. TE ROTTERDAM.

De heeren Ulrichs en Zoon te Rotterdam hebben den 10den Januari j.l. aanbesteed het bouwen van een banketbakkerij met winkel, kelders, enz., op een terrein aan de Leuvehaven, hoek Leuvebrug aldaar, volgens het ontwerp van den heer J. P. Stok Wzn., waarvan de gevels, en de plattegronden gelijkstraats en der tweede verdieping hier worden afgebeeld.

De kelderruimte is verdeeld in wijnkelder, provisie- en korstenkelder; een ruimte voor de plaatsing van een electromotor is gelegen onder de werkplaats die zich gelijkstraats bevindt.

De eerste verdieping wordt bijna geheel ingenomen door een ontvang- en eetzaal met toebehooren, voor het geven van diners, recepties enz., die de ruimte beslaan, daaronder voor winkel, banketbakkerij en vestibule bestemd.

Boven deze verdieping ligt de koksafdeeling, met keukens enz.

Op een eerste entresol onder het portaal der eerste verdieping zijn W. Cs. geplaatst; op het tweede entresol, onder het portaal der tweede verdieping, is een bergplaats voor muziekinstrumenten.

Een electrische lift zal den kelder met den zolder en de tusschenliggende verdiepingen onderling verbinden.

De gevels worden tot een hoogte van 1.70 M., uit de straat gemeten, bekleed met gepolijst rood en grijs graniet, slechts met vlakke en schuine kanten bewerkt. Het overige van de gevels wordt, zooals de teekeningen dit duidelijk aangeven, uitgevoerd deels in hardsteen met Belgischen frijnslag deels in Oberkirchner zandsteen, en in metselwerk van fraaikleurig hardgrauw.

Bij de aanbesteding van dit werk werd voor het laagste bedrag ingeschreven door den heer J. J. van Sluisdam voor de som van f 50.585. Hierbij moet worden opge-

merkt, dat buiten het bestek zijn gehouden: de electrische lift, de reclame-borden op de gevels, het balconhek, de marquise, het glas in lood, en de geheele aftimmering van winkel en zaal.

BANKETBAKKERIJ TE ROTTERDAM.

Architect J. P. Stok Wzn.

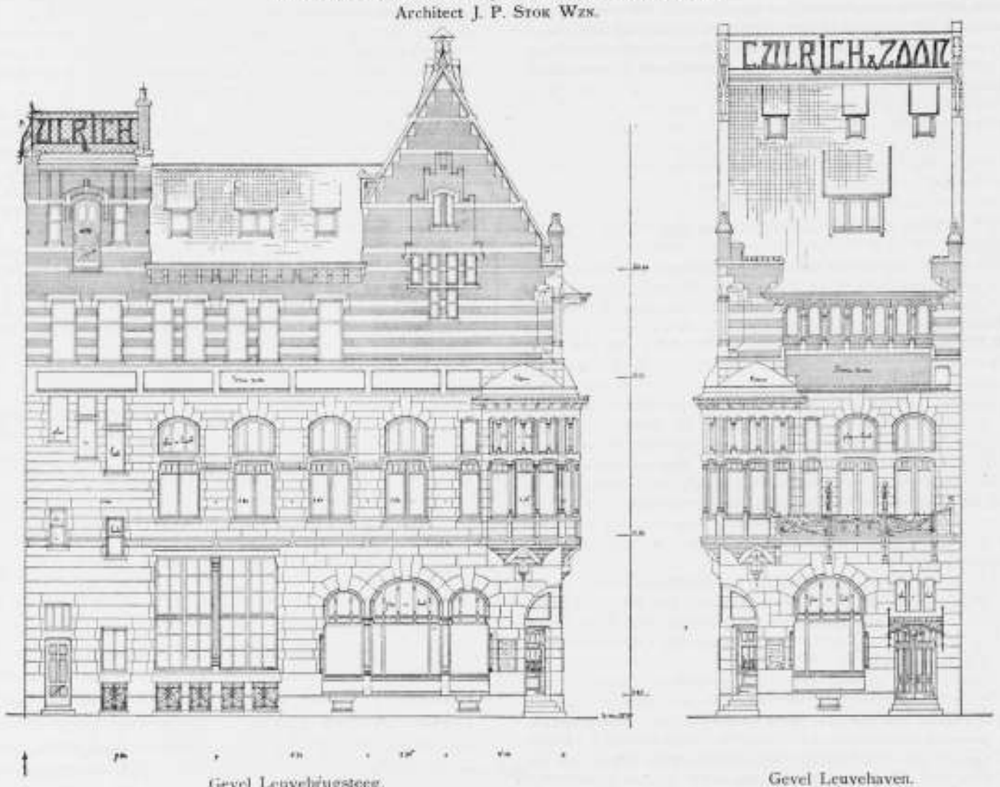

Gevel Leuvebrugsteeg.

Gevel Leuvehaven.

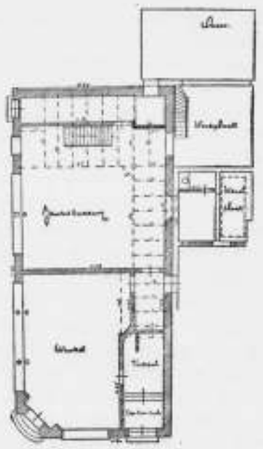

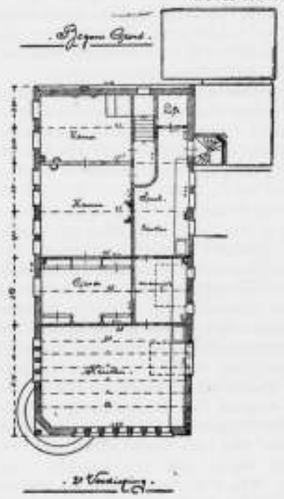

Schaal 1 à 300.

Schaal 1 à 300.

Op 1 Februari wordt aangevangen met het afbreken van de op het bouwterrein staande oude panden, en op 1 October van dit jaar moet het geheele werk gereed zijn.

UIT DELFT.

Het bestuur van de Afdeeling Delft zal een adres aan den Raad dier Gemeente richten, daarin haar leedwezen uitspreken over de besloten demping van den Nieuwe Langendijk — onnoodige verminking van een stadsgedeeelte —, en verzoeken op dat besluit terug te komen. Dit laatste verzoek zal wel niet de minste uitwerking hebben. Adressanten zelve zullen zich wel geene illusies op dit punt maken, steunende op de ondervinding. In elk geval kan het adres echter voor den vervolge van nut zijn.

De belangstelling immers, die de Delvenaars gevoelen — althans toonen — voor hun nog steeds schilderachtig stadje, is niet groot. Wanneer een oud hoekje verdwijnt — en dat gebeurt gelukkig niet dikwijls, niet meer dan ongeveer eens per maand — gaat slechts een enkele stem ter waarschuwing op. Het oogenblik is dan ook te voorzien, dat Delft niets meer is dan eene banale Provinciestad van zooveel duizend zielen.

Sinds Juni 1898 zijn afgebroken, voor zoover mij bekend, een gevel op de Koornmarkt ten deele uit de 16e en uit de 17e eeuw, een klein huisje met trapjesgevel in de Molenstraat, een kroegje op 't Oude Delft, en het typische hoekhuis Kolk—Noordeinde werd verminkt.

Jammer genoeg verkeeren dergelijke panden door verwaarloozing dikwijls in zulk een verregaanden staat van bouwvalligheid of ontbinding, dat de meest hartstochtelijke archaeoloog en oudheidsvriend hun behoud niet zal durven bepleiten.

Wanneer dit het geval is, dan moeten wij natuurlijk niet zoozeer het verdwijnen van den gevel op zich zelf betreuren, dan wel het feit, dat hij in den regel wordt vervangen door eene opeenstapeling van steenen om een gat — venster genoemd — die, minder kunstwaarde, smaak en karakter vertoont dan een vuilnisbak of eene Amsterdamsche hulpschool.

Zeer terecht schreef de heer le Comte in de Delfsche Courant: „Onze voorouders konden in hun kernachtige wijze van uitdrukken, de straat zoo teekenachtig aankleeden, met een spreuk hier, een uithangbord daar, een gedenksteen ginds, om van de waarlijk rijke gevels, zooals op Wijnhaven, Koornmarkt, of Oude Delft niet te spreken, dat het als een opengeslagen boek tot ons spreekt."

De gemeenteraad schijnt den smaak beet te hebben van het dempen van grachten.

„Moedwillig ontneemt men haar — d. i. aan de stad Delft — wat in vroeger eeuwen met zooveel overleg, zooveel kunstvol begrip en praktischen zin is tot stand gebracht."

„Die zoo een gedempte gracht met eenige aandacht aanschouwt, zal mij toegeven, dat het er doodsch is gaan uitzien."

„Geen aardige gewelfde brugjes, de huizen, die vroeger zoo goed van proportie schenen, zijn nu te klein geworden voor de breede ononderbroken straat, de straat leeg, nu de spiegeling van het water versteend is en de straat te breed werd voor het geringe verkeer."

Beide citaten ontleen ik aan het bovengenoemde artikel van den heer le Comte.

De herstellingswerken aan den Oude-Kerkstoren zullen nu definitief in het voorjaar begonnen worden, naar men mij zeide. De ongevraagde inmenging uit den Haag heeft intusschen geen ander gevolg gehad, dan dat de werkzaamheden een jaar zijn uitgesteld.

Indertijd bij de behandeling in den Raad zou een raadslid het schitterende en, het moet gezegd worden, inderdaad origineele denkbeeld geopperd hebben, de vier hoektorentjes in kwestie eenvoudig af te breken, en dan maar weg te laten: wonderlijk genoeg is dit denkbeeld in geen der uitgebrachte rapporten nader uitgewerkt.

Wanneer ze nog lang in den tegenwoordigen onsteigerden toestand bleven, zou die scheeve Delftsche toren grooter reputatie in den lande krijgen dan ze al heeft, en zouden die steigers wellicht als wijlen de ruim 300-jarige „Domkrahn" van Keulen zangers en poëten inspireeren.

Intusschen had de „Volkswitz" ze ter stichting der voorzichtige vroede vaderen al lang tot mikpunt moeten kiezen. Hierin moest ons volk maar eens een voorbeeld nemen aan Berlijners of Weeners. Weeners vooral weten in een enkel goedig, maar toch verbazend raak woord te critiseeren.

Sinds jaren wordt daar bijv. 't paleis van Prinses Clementine van Coburg, waaraan verbazend sprichtige kolommen voorkomen, niet anders genoemd dan de „Spargelburg", dat is 't Aspergekasteel. 't Nauwelijks voltooide ultra moderne tentoonstellingsgebouw der Secession kreeg naar aanleiding van den uitwendig gedecoreerden koepel den naam „Zum Krauttopf", of in de groententenpot.

De Nederlandsche taal werd in de laatste jaren verrijkt met Jhr. Rutgers van Rozenburg's benaming voor de fontein op 't Binnenhof, de Nougat fontein; Perenburg voor 't Amsterdamsche Postkantoor maakte weinig opgang.

Delft. J. H. W. Leliman.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling 's-Gravenhage. 13 Januari 1899. Na eenige mededeelingen van huishoudelijken aard was de avond geheel gewijd aan de voordracht van den heer R. P. J. Tutein Nolthenius, Ingenieur van den Waterstaat, wonende te Zutphen. — Spreker had tot onderwerp:

Middeleeuwsche Bouwkunst te Zutphen

en stelde allereerst in 't licht hoe hij er toe gekomen was alles wat hem belangrijk voorkwam, te verzamelen en daarvan photographische afbeeldingen te maken, waardoor het mogelijk was deze door middel van den sciopticon, sterk vergroot, aan de aanwezigen te laten zien.

Het nut van: aandacht te vestigen, ook op eenvoudige onderdeelen van gebouwen, en die onderling te vergelijken, is zeer groot, want men bereikt er mede dat in 't algemeen de belangstelling wordt opgewekt, waaruit vooruitgang en ontwikkeling en zin voor het schoone worden opgebouwd. Menigeen, die vroeger, om maar eens bij Zutphen te blijven, alles maar langs liep, zonder attentie, heeft thans oog voor zaken die hij eerst niet, of bijna niet kende.

Na in korte trekken de geschiedenis van Zutphen te hebben nagegaan, waarbij uitkwam dat de stad eigenlijk alleen maar in de middeleeuwen belangrijk was, werden door spreker achtereenvolgens behandeld de *St. Walburgs-kerk* met de welbekende *Librye*, daaraan verbonden, de Broederen-kerk (vroeger Predikheerenkerk) een gedeelte van een groot klooster, waarvan de slaapzaal der monniken (het Dormitorium) thans gerestaureerd is en ingericht tot kazerne.

Vervolgens werden ook besproken de verdedigingswerken en de werktuigen, gebruikt voor het werpen van steenen, toen er nog geen kanonnen waren, alsook de eerste vorm van het kanon, alles in lichtbeelden voorgesteld. Onder de verdedigingswerken werden genoemd der Ruine van de poort over de Berkel en de toren in de Armenhage, afkomstig uit den tijd vóór het buskruit, en de Martinet- of Bourgogne-toren, uit den eersten tijd daarvan.

Ook de particuliere huizen kregen hunne beurt, waarbij o. a. zeker huis op de markt opmerkelijk is om zijn eigenaardig pannendak, zooals er maar één meer in Zutphen is en misschien nog slechts enkele anderen in ons land bestaan.

Deze hoogst belangrijke voordracht, met tal van goedgeslaagde lichtbeelden, heeft een groot aantal leden en introducés een genotvollen avond verschaft.

De photograaf H. Bickhoff uit Amsterdam, bediende het toestel voor de lichtbeelden.

Technische Vakvereeniging. Afdeeling Amsterdam. Vergadering van 11 Januari 1899. In deze vergadering brachten Secretaris, Penningmeester en Bibliothecaris hun jaarverslag uit. Hieruit ontleenen wij het navolgende: Het aantal leden steeg van 88 tot 132, dat der donateurs van 20 tot 31; de financieele toestand was gunstig te noemen, het batig saldo bedroeg f 79.60; het aantal deelnemers aan den leeskring bedroeg 41; van de Bibliotheek werd meer gebruik gemaakt dan het vorige jaar.

De begrooting voor 1899, sluitende met een totaal van f 1219.60, aan ontvangsten en uitgaven, werd met algemeene stemmen goedgekeurd, waarna de H.H. Baron, Gabriëlse en Vaas werden aangewezen tot het nazien der rekening en verantwoording van den Penningmeester.

De bestuursleden Mascreeuw en Sanders werden herkozen; in de plaats van de H.H. Haver en Roosen (de eerstgen. trad af wegens verandering van maatschappelijke positie, de ander had zich niet herkiesbaar gesteld) werden gekozen de H.H. Gabriëlse en Vaas.

Na behandeling der vragenbus brachten twee bestuursleden eenige hartelijk woorden van dank aan den scheidenden Voorzitter, den heer Haver, voor het vele dat hij voor de Vereeniging heeft gedaan.

BERICHTEN.

Den 7den Januari j.l. werd te Amsterdam de eerste vergadering gehouden van den nieuw-opgerichten Nederlandschen Oudheidkundigen Bond.

De voorzitter, de heer Mr. J. C. van Overvoorde, stelde de wenschelijkheid in het licht eener aaneensluiting van de beheerders van musea en andere verzamelingen in het belang der oude voortbrengselen van kunst. In verband met de verweerping van de begrootingsposten voor aankoop en instandhouding van voortbrengselen uit vroeger tijd, achtte spreker het noodig ons volk te doordringen van de noodwendigheid om onde kunstschatten te behouden, tot opwekking, tot bezieling van de kunst van het nageslacht. In het buitenland heeft men dit belang ingezien en daarnaar gehandeld.

Het doel van den Bond werd bij de bespreking der statuten als volgt vastgesteld:

a. de bevordering van gemeenschappelijke belangen van Oudheidkundige Vereenigingen en Musea;

b. het bevorderen van eenheid in de regeling der Musea en in het optreden der Vereenigingen;

c. de medewerking tot behoud en goede verzorging van monumenten en belangrijke oudheden buiten de Musea;

d. het aankweeken van den zin voor Oude Kunst en Oudheidkunde in alle kringen der Maatschappij.

Als middelen om deze bedoelingen te bereiken werden o.a. genoemd: het houden van oudheidkundige excursies, verbonden aan de jaarvergadering, het door woord en schrift vestigen van de aandacht van autoriteiten en particulieren op verwaarloosde en bedreigde belangen en het uitlokken van de vereischte maatregelen, het verzamelen van gegevens over Nederlandsche oudheden en het uitgeven van een bulletin als Bondsorgaan.

Leden zullen zijn oudheidkundige en aanverwante vereenigingen, commissies van beheer van musea en beheerders van openbare verzamelingen. Voorts ambtenaren, wier werkkring op oudheidkundig gebied ligt, en particuliere personen als correspondeerende leden. Het lidmaatschap werd op f 10 bepaald, de bijdrage der correspondeerende leden op f 2.50 en van donateurs op f 25.

De Bond zal zich niet in de inwendige aangelegenheden der aangesloten vereenigingen mengen.

Het bestuur werd samengesteld uit de heeren: Mr. J. C. v. Overvoorde, te Dordrecht; Mr. J. A. Feith, te Groningen; Mr. S. Muller, te Utrecht; Jhr. Mr. T. van Rijckevorsel, te 's-Hertogenbosch, en Jhr. B. F. W. van Riemsdijk, te Amsterdam.

Tot leden der commissie voor het bulletin werden benoemd de heeren E. W. Moes en A. Pit.

Met algemeene stemmen werd het Bestuur gemachtigd zich tot de Regeering te wenden, om betere behartiging van de oudheidkundige belangen.

Het schijnt noodig te worden, óf wel de Kloostergang te Utrecht te sluiten, óf wel beter te doen bewaken. De ergste soort baldadigheden werden er uitgevoerd, namelijk achtereenvolgens zijn eenige vakken met glas in lood vernield geworden.

Naar wij vernemen zal op 10 Februari a.s. de aanbesteding plaats hebben van den bovenbouw van het Rijkspostspaarbankgebouw te Amsterdam, architect de Rijksbouwmeester D. E. C. Knuttel.

De onderbouw met de kelders in monier-werk zijn onlangs gereed gekomen.

Zijn wij wel ingelicht, dan zullen bij dezen bouw, voor het eerst bij een Rijkswerk, bepalingen omtrent minimum loon worden voorgeschreven.

De bekende firma R. S. Stokvis en Zonen te Rotterdam heeft een van fraai drukwerk samengestelde reclamekaart verspreid, waarop een aantal naar photographien bewerkte afbeeldingen hunner uitgebreide kantoren en magazijnen te Rotterdam.

PERSONALIA.

Sedert 5 Dec. j.l. is als tijdelijk plaatsvervanger van den hoofdopzichter van het Bouw-Departement te Paramaribo, den heer v. d. Lijcke, thans met verlof in Europa, in functie getreden de heer F. M. L. Willemse, opzichter van den Waterstaat in Nederl.-Indië, door den Minister van Koloniën naar West-Indië gedetacheerd.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 2.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 6.
Technisch Teekenaar 1.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Aantal geplaatste sollicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 16 JANUARI.

Brinkheurne bij Winterswijk. Het verbouwen van het woonhuis Bemers in Kotten.

De heer D. J. Hesselink 's av. 6 u. aan de Lindeboom, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft de timmerman J. W. ten Haken.

Enschede. Het bouwen van 2 woningen aan den Voortsweg.

De architect H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u. in hotel „De Graaf", alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 16 Jan., v.m. 9 u.

Velzen. Het bouwen van vijf woonhuizen op een terrein van Wijkeroog te Velzen.

De heer O. Köhler, 's midd. 12 u., in hotel „Apeldoorn", alw. ad f 1,50 bestek en teek. verkrijgb. is. Inl. geeft de bouwk. opzichter S. Aardema.

Leiden. Het afbreken van het perc. a/d Hooigracht no. 11, te Leiden en het ter plaatse bouwen van een heerenhuis.

De arch. D. Veilbrief, 's midd. 12 u. in het café „Die Porte von Cleve", Breestraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en à f 2,50 te bekomen zijn. Aanw. gedaan.

Venloo. Het bouwen van vier woon- en winkelhuizen met magazijn enz. en bijlev. van materialen aan de Jodenstraat.

De heer Jac. Collingielen. Bestek en teek. ter inz. en verkrijgb. bij den architect H. Seelen, die inl. geeft. Aanw. 16 Jan. v.m. 10 u.

Vierverlaten. Het bouwen van 7 woningen met de leverantie en werkloon.

De architect C. H. Heldering te Hoogkerk, n.m. 3 u. bij R. Lubbers te Vierverlaten; bestek en teek. ad 70 ct. bij gen. architect verkrijgb.

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis aan de Spoorstraat.

De firma J. G. Ten Houten en Co., 's midd. 12 u., in hotel „De Klomp", alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft de architect H. van der Schaaf.

Zwolle. Het onderhouden van de gebouwen van het prov. bestuur te Zwolle en van de woning van den heer commissaris der koningin in de prov. Overijssel te Zwolle, gedurende de jaren 1899 en 1900, in twee perceelen.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek ter lez. aan het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken en aan dat van het prov. bestuur te Zwolle. Aanw. gedaan.

DINSDAG 17 JANUARI.

Delft. Het gedeeltelijk amoveeren van het perc. Oude Delft no. 22 te Delft.

De heer G. Versteeg, Havenstraat 17 bij wien inl. te bekomen zijn. Bestek. en teek. à f 1 te bekomen bij Van Doorne, Hypolitusbuurt.

Dalfsen. Het bouwen van twee woonhuizen voor den heer H. van Hulzen.

De aanbesteder, v.m. 11 u., ten huize van H. Brinkhof, waar teek. en bestek ter inz. liggen. Bestekken à f 0,50 verkrijgb. bij Gos. Eshuis, boekdrukker. Nadere inl. te bekomen bij J. P. Bijvang. Aanw. gedaan.

Enschede. Het bouwen van 2 woonhuizen op een terrein gelegen aan de Minkmaatsteeg.

De architect A. L. Clemens Azn., 's av. 7 u., in het café G. Zijgo. alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 17 Jan., v.m. 9 u.

Leiden. Het bouwen van 2 woningen in den tuin der Groeneveldstichting, aan de Oude Vest 41.

De architect W. F. v. d. Heijden, v.m. 11 u. Bestek en voorw. ter inzage in voorn. gebouw. Aanw. gedaan.

Alléén voor leden der Ned. Herv. Gem.

Oisterwijk. Het afbreken van een heerenhuis met daarachter gelegen keuken en schuurtjes, op een terrein gelegen aan den „Lint" te Oisterwijk, en het daar ter plaatse bouwen van een villa.

De heer A. Albers, n.m. 2 u. in het café van de wed. Sanders. Bestek en teek. verkrijgb. à f 1,50 per stel bij den architect L. Schoonenburg, aldaar. Aanw. op het terrein, v.m. 11 u.

Schore. Het bouwen van een nieuw huisje met bijbehoorende werken.

De architect A. le Clercq n.m. 4 u. in het koffiehuis van C. Molhoek, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. 17 Jan. n.m. 3 u.

IJsselstein. 1. Het bouwen van een houten varkensschuur op steenen voet, met bijkomende werken, op de hofstede van gen. heer Bosch te Kockengen en 2. een dito op de hofstede, bew. door J. v. Zijl, in de Achtersloot nabij IJsselstein.

De heer W. Bosch, n.m. 2 u. in het café Scholman. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 18 JANUARI.

Didam. Het bouwen van een koffie- en winkelhuis met bijlevering der materialen.

De heer J. Welling n.m. 6 u., in het heerenlogement, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft H. G. Raben, bouwk.

Helmond. Het bouwen van 8 woningen aan de eerste Haagstraat te Helmond.

De heer L. Wellens., n.m. 5 u., in het café van M. Geenen. Inl geeft de heer A. J. v. Roij.

Kerkenbosch (Dr.). Het bouwen eener directeurswoning met bijlevering van alle materialen.

De coöp. vereen. de boterfabriek „De Eendracht". Voorw. tot 17 Jan., ter inz. aan gen. fabriek. Bilj. te zenden aan den secretaris G. E. Ten Kate.

Losser. Het bouwen van een woonhuis met bijlev. van materialen.

De heer J. Ennik, n.m. 3 u. in café Ziegeler, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft J. J. Essenhuis. Aanw. 18 Jan. n.m. 1 u.

Leiden. 1. Het verfwerk en glas; 2. het stukadoorswerk; 3. het behangerswerk van 8 huizen in aanbouw Heerensingel, hoek Lage Rijndijk.

De heeren H. J. Sloots en J. G. Rietbergen n.m. 3 u. Bestek ter inz. op het werk van 9 tot 4 u. Inl. van 2 tot 4 u.

Meddo bij Winterswijk. Het bouwen van een nieuw woonhuis met bijlevering van materialen.

De heer G. J. Te Strake bij wien bestek en teek. ter inz. liggen.

Veendam. Het afbreken van een oud gebouw en het bouwen van een nieuw woonhuis en wagenschuur met bijlevering van materialen.

De heer F. v. d. Ploeg, 's av. 7 u. in hotel „De Unie" alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft de architect H. Muntendam. Aanw. 18 Jan. v.m. 10 u.

Wapenvelde (Ov.). Het bouwen van een stoomroomboterfabriek met directeurswoning enz., aan het kanaal bij de Kloosterbrug te Wapenvelde.

De architect H. A. Overdijk te Wijhe, n.m. 2 u., in het café „Het Zwarte Paard", te Wapenvelde. Teek. en bestek ter inzage in bovengen. koffiehuis en tegen f 1,50 verkrijgb. bij den architect. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 19 JANUARI.

Apeldoorn. Het bouwen van een woonhuis in het Emmapark bij de Regentesselaan aldaar.

De architect Andr. van Driesum Sz., v.m. 11 u. in hotel Apeldoorn, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 1,25 verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. 18 Jan., v.m. 11 u.

Groninger-Opende. Het bouwen van een arbeidershuis.

De heer W. Nijboer, Surhuisterveen, n.m. 3 u., bij Gebr. Top, alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 19 Jan., 's midd. 12 u.

Harlingen. Het bouwen van een heerenhuizinge en werkmanswoning.

De firma Tromp ter visie in het Oranjehotel aldaar en bestekken tegen toezending van f 1 te verkrijgen bij de besteders en bij W. de Jong, architect te Woudsend.

Losser. Het bouwen van 5 woningen aan den weg van Losser naar Groenlo.

De heer F. J. Velthuis, n.m. 12 u., in het café van H. H. Ziegler, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 19 Jan. v.m. 10 u.

Schiedam. De levering van bouwmaterialen als: keien, trottoirbanden, straatklinkers, metselsteen, houtwaren en ijzeren voorwerpen ten behoeve der gemeentewerken.

Het gem.-best., n.m. 2 u. Bestek à f 0.25 verkrijgb. ter gem.-secretarie en ligt met de teek. der ijzerwerken, aan de stadstimmerwerf op werkdagen ter inzage.

Vlaardingen. Het bouwen van een pakhuis, woonhuis met daarachter gelegen kuiperij, met bijkomende werken, op een terrein aan de Wilhelminahaven alh.

De bouwk. Jb. van den Berg Cz., v.m. 12 u., in het café „Bellevue" ald. Bestek en teek. à f 1,50 per stel verkrijgb. bij de boekh. Dorsman en Ode. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 20 JANUARI.

Zelhem. Het bouwen van een dokterswoning.

Het gemeentebestuur. n.m. 2 u. Bestek en teek. ter inz. ter secretarie.

ZATERDAG 21 JANUARI.

Leeuwen (Gelderl.). Het bouwen van een gemeentehuis te Leeuwen.

Het gemeentebestuur v. Wamel. n.m. 2 u. bij Mej. Antonie van Eik. Bestek en teek. liggen ter inz. ter secretarie te Wamel en zijn verkrijgb. tegen f 1,50 bij den heer D. Semmelink, architect te Nijmegen, bij wien inl. te verkrijgen. Aanw. 21 Jan. n.m. 1 uur precies.

Warstiens (Fr.). Het afbreken eener bestaande en het bouwen eener nieuwe stelphuizing.

De kerkvoogden der Herv. gemeente. Inl. geeft A. K. Hoekstra, te Warga. Bestek ad f 1 verkrijgb. en teek. ter inz. bij M. Bottema, te Warga.

MAANDAG 23 JANUARI.

Stiens (Fr.). Het afbreken der bestaande en het bouwen eener nieuwe voorhuizinge met middenhuizinge, zomerwoning enz. bewoond door den heer N. G. de Boer te Britsum.

De heer P. P. de Boer. Bestek en teek. te verkrijgen tegen f 1,25 bij L. J. Fokkens, te Britsum. Aanw. 17 Jan. 's midd. 12 u. Samenkomst bij den kastelein J. Kingma, te Britsum.

Hoogezand. Het bouwen van een lokaal aan de school te Westerbroek.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestekken ter secretarie ter inzage en aldaar tegen 25 ct. te bekomen. Aanw. op het terrein 20 Jan. v.m. 10 u.

DONDERDAG 26 JANUARI.

's-Gravenhage. Het amoveeren van 2 perceelen aan het Plein en een perceel aan de Doelenstraat te 's-Hage en het aldaar bouwen van eenige lokalen ter vergrooting der bestaande Societeit.

De commissarissen der Nieuwe of Litteraire societeit, n.m. 2 u. in een der lokalen van de societeit. Inl. geeft de architect Joh. Mutters Jzn. elken Dinsdag en Donderdag vóór de aanbesteding van 's morgens 10–12 ure in een der lokalen van genoemde societeit. De bilj. moeten aan een der societeitslokalen, Doelenstraat, zijn ingeleverd uiterlijk 25 Jan., v.m. 12 u. Bestekken en teek. liggen ter inzage in een der lokalen van gen. societeit en aan het gebouw van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402, Amsterdam en te verkrijgen tegen f 10, bij de boek-, courant- en handelsdrukkerij van F. J. Belinfante voorheen A. D. Schinkel, Paveljoensgracht, 17 te 's-Hage. Bij verzending binnenlands f 11, tegen inzending van postwissel. Aanw. 17 Jan. des morgens 9½ ure. Stadstijd.

Klundert. Het bouwen van een schuur en varkens- en hoenderkooi op de 10e hoeve onder Klundert ter vervanging van de den 23 Aug. 1898 afgebrande gebouwen.

De tijd. rentmeester der domeinen, n.m. 2 u. op het raadhuis. Bilj. in te leveren tot 25 Jan. ten kantore van den rentmeester. Voorw., bestek en teek. ter inz. in de stadsherberg te Klundert, ten herberge van de wed. J. Mol te Zevenbergen en ten kantore van den voorn. rentmeester, bij wien en bij den bouwk. H. van Oosterom, te Zevenbergen, voorw. en bestekken à 25 ct. per exempl. verkrijgb. zijn. Aanw 18 Jan., v.m. 10 u. op de 10e domeinhoeve te Klundert.

Assurantie Maat-schappij tegen Brand schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiapein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.632.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 16.295.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

28 DECEMBER.

Breda. Het verbouwen van het winkelhuis, geteekend no. 22, aan de Eindstraat. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Laagste inschrijver L. W. Brouwers, f 1589, gegund.

29 DECEMBER.

Waalwijk. Het bouwen van een woonhuis. Door den bouwk. Jos. v. Ree.

Laagste inschrijver J. van Hulten, Baardwijk, f 1129, gegund.

3 JANUARI.

Winschoten. Het verbouwen eener heerenbehuizing aan den Visschersdijk. Door den architect K. de Grooth.

Laagste inschrijver H. J. Budding, f 3124.

4 JANUARI.

Breda. Het bouwen van 5 woonhuizen aan de Vugtstraat, bij den overweg in de gemeente Teteringen, met bijlev. van de ben. materialen. Door den architect F. P. Bilsen.

Metselwerk. Laagste inschrijver W. v. Boxtel, f 2426.

Timmerwerk. C. Nuiten, f 2196.

Massa. J. Helmonds, f 4320.* Gegund.

Dordrecht. Het bouwen van 4 woningen op een terrein aan de Lijnbaan te Dordrecht. Door den bouwk. A. Veth Azn.

Laagste inschrijver P. v. d. Tak, Papendrecht, f 4944, gegund.

Enschede. Het bouwen van een cartonnage fabriek met boek- en steendrukkerij, aan de Wilhelminastraat voor den heer J. Ten Cate Bzn. Door den architect R. van der Woerd Hzn.

Laagste inschrijver J. B. Heubach, f 7543, gegund.

Everdingen. Het bouwen eener kerk met toren, sacristi en katechismuskamer, alsmede eenige werkzaamheden aan de pastorie. Door het R.-K. kerkbestuur.

Laagste inschrijver T. Jansen, Rumpt, f 27333.

Gouda. Het verbouwen van het huis wijk C. No. 37 aan de Gouwe. Door den architect J. H. de Wilde.

Laagste inschrijver J. J. Duijn, f 3075.

Nieuwbuinen. 1e. Het bouwen van eene boerenbehuizing met bijlev. van al de daartoe benoodigde materialen; 2e glas- en verfwerk. Door mej. de wed. J. Koopman.

1e. Raming f 4350. Laagste inschrijver H. Eggens, f 4025*.

2e. Raming f 150. H. K. Lukkie, f 139,45*. *Gegund.

5 JANUARI.

Apeldoorn. Het verrichten van schilder- en glaswerk. Door het bestuur van het Oude mannen- en vrouwenhuis.

Laagste inschrijvers B. M. Langevoort en Berkhof, f 892, gegund.

Assen. Het bouwen van een woonhuis aan de Stationsstraat in 3 perc. Door den arch. L. Boomsma.

Timmer-, metsel-, steenhouw- en loodgieterswerk. Laagste inschrijver H. Lunshof, f 9646.

Verf-, glas- en behangwerk. T. Groenendaal, f 761.

Stucadoorwerk. J. Jalvingh, f 1163. Gunning 3 dagen in beraad gehouden.

's-Gravenhage. Het maken van een fabrieksschoorsteen en rookkanalen met daarbij behoorend grond- en straatwerk, een en ander bij de nieuwe stokerij der gem.-gasfabriek. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver B. L. de Ridder, 's-Gravenhage, f 5481.

Oldenzaal. Het bouwen van een woonhuis aan den Hengeloschen weg. Door den arch. C. J. ter Ellen.

Laagste inschrijvers A. W. Wissink en G. J. Temmink, f 1620. gegund.

Prinsenhage. Het bouwen van 8 woonhuizen aan de Molengrachtschestraat te Teteringen. met bijlevering van de benoodigde bouwstoffen. Door den arch. F. P. Bilsen, te Breda.

Metselwerk. Laagste inschrijver J. Kwaaitaal, f 4350.

Timmerwerk. C. Nuiten, f 3905

Massa. A. G. Nagelvoort, f 7878. Niet geg.

6 JANUARI.

Assen. Het bouwen van een burgerwoonhuis met schuur. aan den hoek Rolderstraat en Westerparallelweg te Assen. Door den arch. J. v. Houten.

Timmer- en metselwerk enz. Laagste inschrijver A. J. Diehlman, f 3241.

Stucadoorwerk. Gebr. Jalvingh, f 192,50.

Lood- en zinkwerk. Eenige inschrijver W. Meijer, f 189.

Verf- glas en behangwerk. S. Ossel. f 133.

In massa gegund aan A. J. Diehlman, voor f 3755.50.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen van 2 woningen op een terrein gelegen aan den Kortendijk aldaar. Voor Ch. A. Schlätker, ald.

Laagste inschrijver G. Franken, f 2230, geg

Enschedé. (Onderh.). Het schilderwerk der nieuw te bouwen cartonnagefabriek. Door den aannemer J. B. Heubach.

Laagste inschrijvers Meijer en Donderwinkel, f 300, gegund.

's-Gravenhage (Onderh.). Het bouwen en gedeeltelijk uitrusten van een recherchevaartuig voor Ned.-Indië. Door het minist. van Koloniën.

Ingekomen 5 biljetten. Laagste inschrijfster de Maatschappij voor Scheepsbouw „Feijenoord" te Rotterdam voor f 187,000.

Groningen. Het onderhouden van de 4 schoolgebouwen met heerenbehuizingen, bovenwoningen enz. van de vereeniging ter bevordering van christelijk lager en meer uitgebreid lager onderwijs ald., gedurende de jaren 1899, 1900 en 1901, onder architectuur van K. Hoekzema.

Timmerwerk. Laagste inschrijver G. Kuiper, f 3633*.

Schilderwerk. Wed. R. Jonkhoff, f 2300*.

Stukadoorwerk. G. Martinus, f 901*. *Geg.

Helder. Het verf-, glas- en behangwerk aan de gem.-gebouwen, bruggen enz., ged. 1899. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijvers Gebr. Hoogerduijn, f 510.

Musselkanaal. Het bouwen eener winkelbehuizing te Emmercrfscheidenveen, onder bijlev. van al de daarbij benoodigde materialen, arbeidsloonen enz. Door den heer J. C. de Jong.

Laagste inschrijver G. Oosting, 2e Exloërmond, (begrooting) 1549.

7 JANUARI.

Cromvoirt (N.-Br.). Het bouwen van een gemeentehuis. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver W. L. Drijvers, Helvoort, f 7544, gegund.

Deventer. Het verbouwen van het hoek- en winkelhuis, gemerkt no. 18, aan de Hofstraat aldaar, voor den heer D. J. Kloezeman, bloemist aldaar. Door de architecten G. en W. te Riele Gzn.

Verfwerk. Laagste inschrijver G. J. ten Broeke, f 465*.

Smidswerk. G. B. Sanders, f 121*.

Loodgieterswerk. Johs. Heiligers, f 31,75*.

Stucadoorwerk. J. H. Hemmen, f 38*.

Behangerswerk. Firma Blecker en Regensburg, f 29,75*.

Timmerwerk. Eenige inschrijvers A. Pijpenbroek en J. Denekamp, f 696.

Metselwerk. Eenige inschrijver G. H. Kerkmeijer, f 450.

Massa. J. Pot Jzn., f 1721*. *Gegund.

Nijmegen. Het verf-, glas- en behangerswerk van de in aanbouw zijnde fabrieken, kantoren enz. voor de Nijmeegsche Tramweg Maatschappij aan den Heeschen weg. Door den heer J. Kocken.

Laagste inschrijver Jac. v. d. Wielen en Co., f 394.90.

Tiel. Het bouwen van acht arbeiderswoningen. ram. f 5181,41. Door den heer J. D. H. van Uden.

Laagste inschrijvers v. Lienden en Melkert, Tiel, f 5280.

„Per Telegraaf."

Aalsmeer. Het bouwen van een rijkstuinbouwwinterschool. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver R. de Boer, Medemblik, f 12275, daaropvolgende G. Boot, Oude Wetering, f 12366.

Nijmegen. Het bouwen van 3 villa's in het villapark „Groenewoud". ald. Door den architecten-ingenieurs A. W. Weissmann en P. H. van Niftrik te Amsterdam.

Laagste inschrijver G. Wouters, Baarn, perc. 1 f 11700, perc. 2 f 1063, perc. 3, f 10339, massa f 32173.

Rijsbergen (N.-Br.). Het bouwen van een douanenkantoor met bovenwoningen en aanhoorigheden te Hazeldonk. gem. Rijsbergen, een en ander met bijlev. van al de benoodigde bouwstoffen. Door de naaml. maatschappij tot exploitatie van buurtspoorwegen.

Laagste inschrijver J. v. d. Goorberg, Breda, f 9625; daaropvolgende Adr. Verlegh. Ginneken, f 9685.

9 JANUARI.

Amsterdam. Het verbouwen van de openb. lagere school der 3e klasse (Kreenenschool), in de Da Costastraat. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver C. Kater, f 23476.

Balk (Fr.). Het amoveeren der winkelhuizinge, bewoond door Tj. de Haan te Balk, en het bouwen eener woonhuizinge aldaar. Door den heer G. v. d. Sluis.

Laagste inschrijver R. Baukema, Oudemirdum, f 6986, gunning met 3 dagen.

Delfzijl. Het bouwen van een gemeentehuis aldaar. Ram. f 9907. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver H. Doornkamp, Nieuwolda, f 9897. Gegund.

Delft. Het amoveeren van de huizen Markt no. 40 en 42 en het bouwen van een winkelhuis met alzonderlijk bovenhuis. Door den bouwk. E. Elkenkracht.

Laagste inschrijvers H. F. Smelting en D. L. J. M. Knaap, 's-Hage, f 6450. Gegund.

Enschedé. Het verbouwen van een woonhuis, gelegen aan de Gronausche straat. Door den arch. H. Reijgers.

Laagste inschrijvers Gebben en Heerink, f 6900. Gunning 3 dagen in beraad gehouden.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen eener bergplaats voor den heer B. Themans Sz., onder beheer van den heer G. Beltman A.Gz.

Laagste inschrijver G. Hucriede f 769, geg.

Helder. Het bouwen van een zaal achter het café „'t Centrum", benevens drie woningen aan de Vlamingstraat aldaar. Door den architect S. Krijner.

Laagste inschrijver G. Schellinger, f 4698.

10 JANUARI.

Breda. Het bouwen van een magazijn en werkplaats, achter het perceel a. d. Ginnekestraat 34, aldaar. Door den architect J. Lijdsman.

Metselwerk. Laagste inschrijver R. Wierix, f 999.

Timmerwerk. H. Bielars, f 974.

Massa. A. G. Nagelvoort, f 1949, gegund.

Rotterdam. Het bouwen van een school aan de van Alkemadestraat. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. H. van Berghem, Waardenburg, f 33189.

Rotterdam. Het amoveeren van 2 panden en het maken van eene banketbakkerij met winkel, kelders e.a. op de Leuvehaven hoek Leuvebrugsteeg. Door den architect J. P. Stok Wzn.

Laagste inschrijver J. J. v. Sluisdam, f 30585.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

21 JANUARI 1899. 19e JAARGANG. No. 3.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal. ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloose opname der advertentiën in het Tijdschrift der M^ij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Doelmatige ventileering, door A. R. Freem; — Leeuw en Lam. — Schoolgebouw aan den Sonsbeeksingel te Arnhem. — Het mausoleum voor prins Bismarck. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst heeft de volgende vragen ter beantwoording gericht aan de Afdeelingen der Maatschappij.

VRAGEN.

1. Is het niet wenschelijk, dat hier te lande wat meer gedaan wordt op het gebied van de stedelijke Gezondheidscommissiën, hoofdzakelijk wat betreft de zeer vele woningen die ten opzichte van ligging, afmetingen, toevoer van licht en lucht, privaten, gootsteenen, schoorsteenen, afvoer van faecaliën en van menagewater, drinkwater, rioleering enz., niet voldoen aan de eischen der hygiëne en de daarop betrekking hebbende b e s t a a n d e of w e n s c h e l i j k g e a c h t e artikelen der verordening op het bouwen in de gemeente waar Uwe Afdeeling is gevestigd?

Is een krachtig ingrijpen tot verbetering van die toestanden niet hoogst noodig en, zoo ja, op welke wijze?

Is het mogelijk om de eigenaren van woningen het uitvoeren van verbeteringen. in gevallen als boven bedoeld, op te leggen binnen een billijk te stellen termijn, om bij nalatigheid hierin die woningen onbewoonbaar te verklaren?

2. Is het wenschelijk om in de bestekken algeheele arbitrage op te nemen, zoowel voor levering als voor uitvoering? (*)

3. In welke gevallen is aan machinaal timmerwerk de voorkeur te geven boven handwerk?

4. Zijn U ook formules bekend om de profillen van het w e l l b l e c h te berekenen in verband met verschillende overspanningen?

Hoe zijn de verschillende constructie-onderdeelen dezer kappen, en op welke wijze worden bij vrijdragende kappen lucht- en lichtlantaarns aangebracht? — Zoo mogelijk een en ander door schetsen toe te lichten.

(*) Zie de verschillende „A l g e m e e n e V o o r s c h r i f t e n" waarin bepalingen omtrent arbitrage voorkomen.

5. Bij het heien met de handhei werd veelal vastgesteld, dat bij een valhoogte van het heiblok van hoogstens 1.25 M. en een kalender van 30 slagen, de palen niet meer dan 5 c.M. mochten zakken om hun stuit voldoende te achten.

Aangezien het moeilijk is om bij het gebruik van stoomheien het blok slechts 1.25 M. op te halen, wordt gevraagd, welke stuit gelijk staat met den bovengenoemden, bij gebruik van de stoomhei en een valhoogte van het blok van 3 M. in een kalender van 30 slagen.

AFDEELING AMSTERDAM. Jaarlijksche Algemeene — tevens 555ste Vergadering op Vrijdag 27 Januari 1899, des avonds te 8 u r e in het gebouw der Maatschappij, Marnixstraat 402.

Agenda.

1. Mededeelingen van het Bestuur.
2. Jaarverslag van den Secretaris.
3. Jaarverslag en rekening en verantwoording van den Penningmeester.
4. Benoeming van eene commissie voor het nazien van de rekening en verantwoording.
5. Begrooting voor het jaar 1899.
6. Bestuursverkiezing.
   Volgens rooster moeten aftreden de heeren: A. C. Bleijs en Ed. Cuypers, die zich echter beiden herkiesbaar stellen.
   Verkiezing van een Voorzitter.
7. Benoeming van afgevaardigden voor de Mei- en September-Vergaderingen der Maatschappij.
8. Uitschrijving prijsvraag.
9. Causerie naar aanleiding van eene reis door Moezeldal en Eifel met kunstbeschouwing te geven door den heer J. H. W. Leliman te Delft. (*)

Namens het Bestuur,
B. J. OUENDAG, *Secretaris.*

AFDEELING GRONINGEN. Vergadering op Zaterdag 28 Januari 1899, des avonds 8½ uur, in de Societeit „de Harmonie".

Mededeeling door het Bestuur.

Verslag door den 1sten Secretaris van den toestand en de werkzaamheden der Afdeeling over het jaar 1898.

Idem door den bibliothecaris van den toestand der bibliotheek etc.

Rekening en verantwoording door den penningmeester over het afgeloopen jaar.

Varia.

Kunstbeschouwing van belangrijke plaatwerken.

(*) De heer Leliman zal tevens uit het meegedaan verschijnend album der Duitsche maskarade, voorstellende de intocht der verbonden Edelen binnen Brussel in 1566, toelichtingen stellen de portretten der circa 25 deelnemers aan die maskarade, belangrijk wegens de Staats costumes.

DOELMATIGE VENTILEERING.

Antwoord van de Afdeeling Arnhem op de vraag: *Welke is de beste wijze van aanvoeren van versche en afvoeren van verbruikte lucht, ter doelmatige ventileering van:*
a. arbeiders-woningen;
b. burger woonhuizen;

De inrichting van de woning is van den grootsten invloed op den gezondheidstoestand van een volk, op de lichamelijke en intellectueele ontwikkeling van het individu.

In elk vertrek bederft langzamerhand de aanwezige lucht door de uitademings- en uitstralingsproducten van de bewoners, en alleen door het aanvoeren van versche en het afvoeren van bedorven lucht kan hieraan worden tegemoet gekomen. Verder wordt die lucht nog dikwijls vermengd met de uitwasemingsproducten van een vochtigen wand of vloer. Door het ontbinden van hout, vloeren, tapijt, verf enz. door vocht, komen organische stoffen de bedorven lucht vermeerderen. In deze gevallen echter helpt eene ventilatie niet.

Velen gelooven nog niet, dat het inademen van versche lucht een voorname factor is voor de gezondheid, en een groot aantal menschen zijn deels uit onkunde, deels uit traditie gekant tegen open ramen. Tengevolge van de ademhaling en uitwaseming der in het vertrek aanwezige personen worden in de lucht bijproducten der dierlijke stofwisseling opgenomen, die haar verontreinigen en haar ongeschikt maken voor de ademhaling. Bij kinderen vooral is de invloed van bedorven lucht sterk waar te nemen, daar zij de versche lucht niet alleen voor onderhoud, maar ook voor groei noodig hebben.

De dampkringslucht heeft de zuiverste menging als zij 79 deelen zuurstof en 21 deelen stikstof vermengd met 0.03—0.05 % koolzuur bevat. De verder in de lucht aanwezige waterdamp schijnt geen invloed te hebben op den mensch. Naarmate de temperatuur van de lucht stijgt, neemt de geschiktheid tot opname van waterdamp toe.

De grootste verontreiniger van onze kamerlucht is het koolzuur dat wij uitademen, en dat vermeerderd wordt door de verlichting in onze vertrekken gedurende de avonduren.

Per uur wordt de volgende hoeveelheid koolzuur uitgeademd door een:

volwassen mensch	20 liter
kind van 5—7 jaar, . . .	8.25 „

en door verbranding wordt dit koolzuur in de kamer nog vergroot:

een petroleum lamp geeft per uur	± 61 liter;
een gasvlam bij een verbruik van 140 liter per uur.	± 92 liter
een kaars per uur:	20 liter

In een kamer groot 5 × 5 M. en hoog 4 M., dus met een inhoud van 100 M³., in welke 6 menschen zitten, met 2 gasvlammen, wordt aan koolzuur per uur gevormd 304 liter of 0.3 % van de aanwezige lucht.

Voegt men daarbij nog de onvolkomen verbranding veroorzaakt door het rooken van pijpen of sigaren, dan kan men zich een denkbeeld vormen van de slechte lucht die in de kamer ingeademd wordt.

Men meet dan ook gewoonlijk de verontreiniging der lucht door het koolzuurgehalte te bepalen. Voor een behagelijk gevoel mag niet meer koolzuur in de kamerlucht zich bevinden dan 0,7 per mille.

In slecht geventileerde schoolvertrekken bleek bij onderzoek het koolzuurgehalte:

voor de opening van de school 0.5	per 1000 liter;
na het uitgaan 4.—9	„ „ „

In slecht geventileerde slaapkamers, waarin 2 personen geslapen hadden, werd: 's avonds bevonden 0.54 en 's morgens 3.91 per mille.

Natuurlijk voorziet de slechte sluiting in deuren en ramen van onze moderne speculatie-huizen wel in gedeeltelijke aanvulling van buitenlucht, doch zij werkt tevens nadeelig op de gezondheid, daar die luchtstrooming een deel slechts van het lichaam bestrijkt en dit afkoelt (tocht), door het onttrekken van de warmte aan die deelen.

Ik spreek zeker niet te sterk wanneer ik de opmerking maak, dat het grootste deel onzer woningen geene, of eene hoogst gebrekkige ventilatie heeft. Tocht bezit het grootste percentage. Bij velen is de uitdrukking tocht en ventilatie synoniem.

Overgaande tot de ventilatie, onderscheidt men drieërlei soort:

a. Spontane ventilatie, door deuren, ramen en wanden.
b. Kunstmatige ventilatie, door machines.
c. Natuurlijke ventilatie, door temperatuurverschillen.

De laatste regelt zich naar dezelfde wetten als die toepasselijk zijn op de beweging en eigen gewichten der vloeistoffen in communiceerende vaten.

Over de beide eerste soorten zal ik niets of zeer weinig spreken, daar die voor het doel van de vraag niet geschikt zijn, en op het te Londen in 1894 gehouden congres uitgaande van het Britsche-Instituut voor algemeene hygiëne, de voordeelen van de natuurlijke of automatische ventilatie op den voorgrond zijn getreden. Zeer lezenswaardig is de brochure: „Een gevaar voor den algemeenen gezondheidstoestand", in 1896 door de H. H. Hamer & Co. uitgegeven. (*)

Alleen de eerste soort, spontane ventilatie, heeft invloed; doch deze is zeer afhankelijk van het materiaal.

Per uur per M². is het doorlatingsvermogen van:

Klinkers	0	liter lucht.
Gegoten gips	146	„ „
Zachtgebrande steen	312	„ „
Zandsteen	468	„ „
Cementblokken	492	„ „
Harde steenen	732	„ „
Mortel	3264	„ „
Tufsteen	28728	„ „

Natte materialen ventileeren in 't geheel niet, vandaar het schadelijke van vochtige muren.

De bekleeding der muren heeft ook grooten invloed:

een cylinder van gips gaf		40.10	liter per uur.
„	met kalkzand	20.41	„ „ „.
„	lijnverf	19.10	„ „ „
„	olieverf	0.	„ „ „
Een andere cylinder van gips zonder behangsel		15.15	liter.
dezelfde „ „ „	met behangsel	7.13	„

Voor het gevraagde doel komt mij de natuurlijke ventilatie het geschiktst voor, daar deze ook met het oog op de kosten van aanleg het billijkst te bereiken is.

In hoofdzaak komt het hierop aan: het aanvoeren van versche lucht, zonder tocht te veroorzaken, en het afvoeren van bedorven lucht; en hierin zou men eigenlijk door het klimaat van Europa 2 perioden moeten onderscheiden:

a. waarin de kunstmatige verwarming onzer huizen noodig is;

b. waarin de kunstmatige verwarming onzer huizen niet noodig is.

In de eerste periode is de binnenlucht de warmere, in de tweede periode is in vele gevallen de buitenlucht de warmere, alzoo winter- en zomer ventilatie; doch voor de eenvoudigheid kan men deze beide systeemen combineeren.

Door het verschil in temperatuur der omringende buitenlucht en der kamerlucht zal men, zoodra deze door eene doelmatige aan- en afvoer verbonden worden, eene luchtverplaatsing krijgen. De koude der specifiek zwaardere lucht zal door den natuurlijken druk op de warmere dus specifiek lichtere lucht, deze voor zich uitdringen naar het afvoerkanaal en zelf in de kamer treden om het verbroken evenwicht te herstellen; ziedaar de ventilatie in zijn eenvoudigsten vorm."

(Wordt vervolgd.)

(*) Overgedrukt uit het Bouwkundig Tijdschrift jaargang 1896. RED.

SCHOOLGEBOUW AAN DEN SONSBEEKSINGEL TE ARNHEM.

Het schoolgebouw, waarvan bijgaande afbeeldingen eene voorstelling geven, en dat bestemd is voor bewaarschool en lager onderwijs voor meisjes, werd den 18den November 1898, door het Bestuur van het R. K. Gesticht Insula-Dei te Arnhem, uitbesteed.

Het werd gegund aan den minsten van de 12 inschrijvers, zijnde de heer J. Roodenrijs te 's-Gravenhage, voor de som van *f* 59850.

Door de verdeeling der schoolgaande kinderen in twee klassen zijn er eigenlijk twee bewaarscholen en twee scholen voor lager onderwijs; van daar dat er vier ingangen noodig zijn. Het verschil in deze klassen bestaat hoofdzakelijk in het meerdere of mindere schoolgeld.

De geestelijke zusters die het onderwijs geven, wonen in het bovengenoemd Gesticht aan het St. Walburgisplein; van daar uit wordt het middagmaal gezonden, zoodat hier alleen een refter (eetzaal), met keukentje enz., noodig was.

De voor de zusters noodige bidkamer is boven de refter, zoodat deze gedeelten, in het midden van het gebouw gelegen, de scheiding vormen van de twee klassen; bovendien gaf het groote raam in de bidkamer een zeer dankbaar motief in den gevel, terwijl de ligging van de refter met het oog op het toezicht op de speelplaats zeer gunstig is.

Elke bewaarschool bestaat uit twee lokalen en elke school voor lager onderwijs uit 4 groote lokalen en één klein lokaal; het laatste bevindt zich op den beganegrond en dient als overgangsklas tusschen bewaarschool en die van het lager onderwijs.

De trappen zijn van Niedermendiger steen.

Van al de ramen kan zoowel het benedengedeelte als het bovengedeelte geopend worden.

Het gebouw wordt uitgevoerd in baksteen (Waalvorm) met spaarzame toepassing van gehouwen steen; bovendien worden voor kantelaven, gootlijsten enz., profielsteenen gebruikt.

ARNHEM, Dec. 1898.

J. W. BOERBOOMS,
Architect.

R. K. BIJZONDERE SCHOOL TE ARNHEM.

Gevel Sonsbeecksingel.

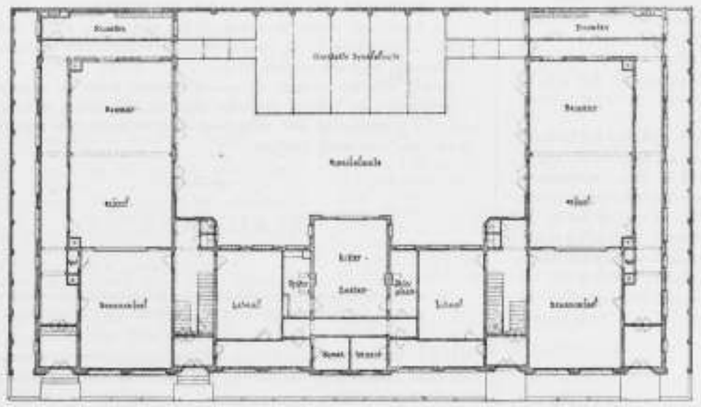

Beganegrond. Schaal 1 à 400.

Onder het hoofd:

LEEUW EN LAM,

wordt in „De Opmerker" van 14 Januari j. l. het volgende door de redactie geschreven.

De volheid der tijden is nog niet gekomen; de leeuw wil niet met het lam verkeeren, ja het is al veel, wanneer hij dit onschuldig schepsel niet verslindt.

Wien warmt de wol, wie schudt de fiere manen? Het is ons onverschillig of men Architectura dan wel de Maatschappij als leeuw of lam wil aanzien. Zooveel is zeker, dat er van vreedzaam samengaan der twee niets te bemerken valt.

De Maatschappij had in haar laatste circulaire een zeer verzoenenden toon aangeslagen, maar het effect daarvan al dadelijk bedorven door uiting te geven aan een gevoel van eigenwaarde, dat in de gegeven omstandigheden wel iets van zelfoverschatting had. Architectura op haar beurt gaf in den afgeloopen zomer duidelijke blijken, dat het zich als primus inter pares beschouwde.

Dat twee met dergelijke gevoelens bezielde lichamen tot elkander te brengen zonden zijn, ook al worden hun zetels slechts door

weinige huizen in de Marnixstraat gescheiden, wij hebben het van den aanvang at betwijfeld.

Als menschen stijf op hun stuk blijven staan, dan baten alle pogingen tot verzoening niets. De heer Leliman Senior heeft dit moeten ondervinden. Zijne bezadigde woorden hebben geen weerklank gevonden. Men oordeelde het ter vergadering van Architectura niet eens noodig, om door hoofdelijke stemming de zaak tot een beslissing te brengen. Wat voetgetrappel was genoeg, om het der Maatschappij al zeer weinig welgezinde preadvies van het bestuur als aangenomen te doen beschouwen. Om bij een vroeger beeld te blijven, de herders verstonden hun werk en brachten de kudde waar zij wilden.

De Maatschappij heeft inmiddels, maar met meer ophef dan noodig en wenschelijk was, den volke kond gedaan, dat haar ledental in plaats van gedaald, zoo als in de laatste jaren, weer wat geklommen is. Betalen al die nieuw aangeworvenen hunne contributie, dan zullen zij althans tot verbetering van den financieelen toestand bijdragen. Hetzelfde ware echter ook verkregen, als een welmeenend lid, bijvoorbeeld na in zijn testament een jaarlijksche uitkeering van een honderd gulden of wat te hebben verzekerd, het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had.

Wezenlijk, ons eerste bouwkunstig lichaam moest nu toch eindelijk eens gaan inzien, dat de waarde van het slijk der aarde slechts zeer betrekkelijk is. Het heeft voor alles behoefte aan datgene, wat door roest noch mot verdorven kan worden. De aanwinst van één lid, dat zijn werkkracht en geest geheel aan de Maatschappij wil wijden, is meer waard, dan die van eenige contribuanten, die verder violen laten zorgen.

Op de vergadering van Architectura is het gebouw der Maatschappij geheel afgebroken, al is het voorloopig nog alleen slechts in effigie. Blijkbaar voelde men niet veel voor het denkbeeld van representatie, dat aan het bezit van dit bouwwerk verbonden is. En wij kunnen de sprekers, die over dit onderwerp het woord voerden, geen ongelijk geven. Diogenes huisde slechts in een ton en toch had hij zulk een faam, dat zelfs Alexander hem kwam bezoeken. Al zou nu misschien zulk een ton voor de Maatschappij als huisvesting geen aanbeveling verdienen, ook al ware het Heidelberger vat beschikbaar, toch kan in een betrekkelijk nederig verblijf hard gewerkt worden en veel goeds tot stand komen.

Terecht of ten onrechte wordt het gebouw der Maatschappij door velen voor een steen des aanstoots aangezien. Het mag jammer heeten, dat men zulk een steen zeer moeielijk kan verwijderen. Want werd het gebouw te gelde gemaakt, dan zou in veler oog het prestige der Maatschappij een gevoeligen knak krijgen.

In deze zaak zijn onze sympathieën aan de zijde van het bestuur der Maatschappij, dat de hand ter verzoening bood, en dat ongetwijfeld met uitnemende bedoelingen bezield is. Dat Architectura die hand botweg weigerde, dat het zelfs geen verder overleg, om tot een modus vivendi te komen, mogelijk of noodig achtte, is niet alleen bijzonder onhoffelijk, maar bewijst tevens, wat wij reeds in den afgeloopen zomer vermoedden, dat de bekende Haarzuylenbeweging niet is geweest een eerlijk gemeende poging om tot samenwerking te komen, doch slechts beoogde om, wat door de deur naar buiten was geraakt, door het venster weer naar binnen te helpen.

HET MAUSOLEUM VOOR PRINS BISMARCK.

In de „Illustrirte Zeitung" van 5 Januari 1899 komt eene afbeelding voor met korte beschrijving van het Bismarck Mausoleum op Friedrichsruh. De opdracht voor dat mausoleum werd reeds eenige dagen na Bismarcks dood aan den architect Schorbach uit Hannover gegeven. Met het bouwen werd op 29 Augustus 1898 begonnen. Zoo mogelijk zal den 1en April — op Bismarcks verjaardag — de inwijding plaats vinden.

Door een langwerpige voorzaal betreedt men de achthoekige hal waarin Bismarck en zijne vrouw worden bijgezet. De grafkelder van de familie is onder de voorzaal aangelegd.

Het mausoleum is zeer eenvoudig en streng in Romaanschen stijl opgetrokken. Zonder eenig vertoon van pronk of praal, krachtig, forsch bij het ruwe af, staat het daar als Bismarck zelf. In elk geval is het veel waardiger dan het ontwerp dat voorkomt in de „Architectonische Studien" (*), een ontwerp dat „für den Fürsten Bismarck, mit Rücksicht auf die Form seines Wappens erdacht" is. Een eigenaardig denkbeeld, zou men zeggen, dat dan ook tot eene minder geslaagde oplossing leidde.

Het mausoleum op Friedrichsruh is betrekkelijk klein en heeft ook heel wat minder gekost dan menig grafmonument, waarin een Amerikaansche milliardaire ten slotte niets dan de grootte van zijn buidel verheerlijkte.

Jay Gould = 193.000.000 dollars is rustende in eene imitatie van het Maison Carrée! Men kan het nauwelijks gelooven. Een andere geldprins deed zich in een oud-Romeinschen sarcophaag bijzetten. Welk een kostelijke parodie!

Delft, 1899. J. H. W. L.

(*) Dit plaatwerk wordt uitgegeven door de Akademischen Architekten-Verein te Berlin. Jaarlijks verschenen vier afleveringen met 15 platen elk, à 4 Mk. 50 Pf.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Utrecht, 17 Januari 1899. — Door den Voorzitter, den heer I. H. J. v. Lunteren, werd de Vergadering geopend met de mededeeling, dat hij, in de vorige vergadering met algemeene stemmen herbenoemd zijnde tot Voorzitter, onder dankzegging voor het in hem gestelde vertrouwen zijne functie weder zoude blijven waarnemen; het applaus der leden bewees genoeg, hoe men hiermede instemde. Na voorlezing en goedkeuring der notulen van de vorige Vergadering, deed de Voorzitter mededeeling van eenige ingekomen stukken, nl. van 3 vragen der leden en van een zeer gewaardeerd schrijven van het Hoofdbestuur der Maatschappij, inhoudende de beste wenschen voor den bloei onzer Afdeeling.

Alvorens tot verdere werkzaamheden over te gaan, deelde de Voorzitter mede, dat te 8 ure, in het zelfde gebouw waar onze vergadering was, van wege de Maatschappij tot bevordering der Nijverheid, Departement Utrecht, eene voordracht zoude worden gehouden door den heer D. de Klerk, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, over de vraag of Kamers van Arbeid in het belang te achten zijn voor werkgevers en werklieden. De toegang was opengesteld ook voor niet-leden van Nijverheid.

De Voorzitter stelde de vraag, of het niet nuttig zoude zijn om onze vergadering uit te stellen of op te schorten en de bedoelde voordracht te gaan hooren.

Dewijl alle aanwezigen dit nut beaamden, werd de voordracht bijgewoond; na afloop daarvan was de tijd te ver verstreken, om de vergadering der afdeeling voort te zetten en werd deze door den Voorzitter gesloten.

BERICHTEN.

De electrische bewegingsinrichting voor het eerste paar ebdeuren van de nieuwe schutsluis te IJmuiden is gereed en werd den 17en Januari j.l. in gebruik genomen. Over den vloed kan men nu, met deze nieuwe inrichting, schutten in ongeveer acht minuten; vroeger, met behulp der lieren, was ongeveer een uur noodig.

Er bestaan plannen om op de Tentoonstelling te Parijs in 1900 een type van een modern huis te bouwen. Eene commissie van bekende artisten heeft zich tot den gemeenteraad van Parijs gericht met het verzoek, om daartoe 250 M². grondvlakte en 50.000 frcs. subsidie beschikbaar te stellen.

Maar op het terrein bestemd voor de stad Parijs is geen plaats meer, zoodat aan de hoofd-commissie der Tentoonstelling het verzoek zal gericht worden elders een plaats aan te wijzen; en is deze verkregen, dan zal de Tentoonstellings-commissie de aanvrage om subsidie in ernstige overweging nemen.

Dit Fransche type, waarvoor de gemeenteraad echter geen subsidie schijnt over te hebben, wordt intusschen met belangstelling tegemoet gezien.

In „The Builder" van 7 Januari j.l. komt een artikel met plaat voor over de decoratie van het nieuwe gebouw der Opéra-Comique te Parijs. Dit is voor Frankrijk zeer waardeerend.

Het blad schrijft: „De beeldhouwwerken van de gevels zijn verschuldigd aan de eerste Fransche beeldhouwers van dezen tijd; de decoratieve schilderwerken van de trappenhuizen en de foyers vormen een geheel van de werken der meest bekende Fransche schilders. Dat alles is bekostigd door den Staat, ter voldoening van het publiek en tot aanmoediging van de nationale kunst."

Op de vragen die het blad stelt: „Wat doen wij in dit opzicht in Engeland?" „Wanneer zullen wij een schouwburg hebben, versierd met beeldhouwwerken van Gilbert en Onslow-Ford, en waarvan de trappenhuizen en foyers zijn beschilderd door Watts, Tadema en Sir E. Poynter?"—antwoordt het: „In plaats daarvan zijn de beeldhouwwerken van onze schouwburgen het werk van steenhouwers en de schilderwerken afkomstig van leveranciers van decoratie-werk."

Een streng maar waar oordeel, dat niemand, die Engelsche schouwburgen gezien heeft, zal verwonderen.

De Bullekerk te West-Zaandam zal nu toch worden afgebroken. Dit is definitief besloten door kerkvoogden en notabelen der Ned. Herv. Gemeente aldaar.

Den 20sten dezer is, na een bestaan van 5½ jaar, in de laatste vergadering van den Particulieren Arbeidersraad voor de bouwvakken, gehouden in het gebouw der Mij. tot Bev. d. Bouwkunst, besloten dezen Raad te ontbinden, met het oog op de spoedige in werking treding van eene Kamer van Arbeid voor de bouwbedrijven.

In herinnering zij gebracht, dat de Raad werd opgericht en in stand gehouden door de afdeelingen Amsterdam der Vereen. t. Bev. v. Fabrieks- en Handwerksnijverheid, van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst, van den Ned. Schildersbond, verder van de timmerliedenvereeniging Concordia inter Nos. de vereenigingen St. Lucas, St. Eloy en St. Marinus van den R. K. Volksbond.

Gedurende het 5½-jarig bestaan van den Raad was de heer C. Muysken er Voorzitter van.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 2.
Bouwkundig Teekenaar 3.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 7.
Technisch Teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 23 JANUARI

Assen. Het bouwen van een huis met bakkerij, winkel en schuur te Laon.

De heer H. Westerling, te Loon, 's av. 6 u., bij W. v. Houten. Inl. geeft J. van Houten. Aanw. gedaan.

Hoogezand. Het bouwen van een lokaal aan de school te Westerbrock.

Het gemeen tebestuur, v.m. 10 u. Bestekken ter secretarie ter inzage en aldaar tegen 25 ct. te bekomen. Aanw. gedaan.

Stiens (Fr.). Het afbreken der bestaande en het bouwen eener nieuwe voorhuizinge met middenhuizinge, zomerwoning enz. bewoond door den heer N. G. de Boer te Britsum.

De heer P. J. de Boer. Bestek en teek. te verkrijgen tegen f 1.25 bij L. J. Fokkens, te Britsum. Aanw. gedaan.

Smilde. Het afbreken van de bestaande boerderij met schuurtje en stookhok en het daarvoor weder in de plaats bouwen van een nieuwe boerderij met schuurtje en stookhok, op de plaats thans in gebruik bij R. Scholten te Hoogersmilde.

De dames R. en H. en L. M. Fledderus, 's av. 7 u. in het café van M. Wind. Bestek met 2 teek. ter inz. ten kantore van den arch. P. J. Kramer te Smilde en aldaar verkrijgb. à f 1. Aanw. gedaan.

Westerbroek (Gr.). Het bouwen van een dubbel woonhuis te Westerbroek voor D. Steen.

De aanbesteder, n.m. 5 u. Bestek en teek. ter inzage bij De Vries.

Winschoten. Het bouwen eener winkelhuizing aan de Buitenvenne.

De architect K. de Grooth, 's av. 7 u. in het logement „De Kroon", alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Bestek à f 0.25 te bekomen bij den architect. Aanw. gedaan.

DINSDAG 24 JANUARI.

Balk (Fr.). Het bouwen eener woonhuizinge voor den heer P. Rinkema.

De aanbesteder, 's av. 7 u., te zijnen huize. Bestek en teek. ter inz. bij J. Teernstra. Inl. te bekomen bij S. Visser. Aanw. gedaan.

Joure. Het bouwen van een dubbel woonaan de enkele Regel.

De heeren H. Regnerij en F. Klijnsma, v.m. 12 u. bij S. Molenaar. Bestek en voorw. ter inz. bij Joh. v. d. Heide. Aanw gedaan.

Oude Pekela. Het amoveeren van de oude en het bouwen van eene nieuwe winkelhuizing.

De architect S. X. Sijpkens, 's av. 6 u. in café „Dubben", alw. bestek en teek. ter inz. en bestek ad f 1 verkrijgb. is. Inl. geeft gen. architect Aanw. 23 Jan. n.m. 2 u.

Sneek. Het maken van een fabrieksgebouw bij de zuivelfabriek van de firma Johs. Halbertsma.

De architect A. Brouwissen Troost, bij wien bestek en teek. ad f 1 verkrijgb.

WOENSDAG 25 JANUARI.

Haastrecht. Het amoveeren en opbouwen eener hofstede, zijnde alleen metsel- en bijkomende werken.

De bouwk. van Bentum te Jutphaas, n.m. 2 u. bij de wed. Blanken. Bestek en teek. à f 1 verkrijgb. bij Niekerk te Utrecht.

Menaldum. Het afbreken eener bestaande en bouwen eener nieuwe boerenhuizing en tijtshuis, bewoond door G. Jensma.

De heer Dr. C. A. Kuiper Dijken te Beetgummermolen. Bestek en teek. ad f 1.25 verkrijgb. bij F. J. Rolsma te Berlicum. Aanw. gedaan.

Marum (Gr.). Het bouwen van een nieuwe woonhuizinge met winkel, bij den kruisweg te Marum.

De heer P. Oostra. Bestek met teek. ter inz. bij W. J. v. d. Meer. Inschrijvingsbiljetten in te lev. vóór of op 25 Jan., ten huize van den besteder. Aanw. 23 Jan.

Rozenburg (Z.-H.). Het bouwen van een bouwmanswoning, veestalling en graanschuur in den Droespolder te Rozenburg in 4 perc.

De heer H. A. Nebbens Sterling, v.m. 10 u. in het Veerhuis bij Berkhout. Bestek met 2 teek. tegen f 2.10 per stel verkrijgb. bij den architect H. Beljers te Puttershoek. Aanw. gedaan.

Ureterp. Het bouwen van een woonhuis.

De heer W. B. Bijma, 's av. 6 u., bij G. Bijma. Bestek en teek. ter inz. bij R. v. d. Velde. Inl. geeft de timmerman J. J. Dijkstra.

Woudenberg (Utr.). Het plaatsen van een nevengebouw aan de roomboterfabriek „De Vooruitgang".

De directie van gen. fabriek, n.m. 2 u., bij Arie Schimmel, alw. bestek en voorw. ter inzage. Aanw. 25 Jan. van af v.m. 10 u.

Waterhuizen (Gr.). Het bouwen van een woning te Waterhuizen, met bijlev. van het benoodigde, voor K. Bruining.

De aanbesteder. Bestek en teek. ter inz. bij O. Dolfien.

DONDERDAG 26 JANUARI

's-Gravenhage. Het amoveeren van 2 perceelen aan het Plein en een perceel aan de Doelenstraat te 's-Hage en het aldaar bouwen van eenige lokalen ter vergrooting der bestaande Societeit.

De commissarissen der Nieuwe of Litteraire societeit, n.m. 2 u. in een der lokalen van de societeit. Inl. geeft de architect Joh. Mutters Jzn. elken Dinsdag en Donderdag voor de aanbesteding van 's morgens 10—12 ure in een der lokalen van genoemde societeit. De bilj. moeten aan een der societeitslokalen, Doelenstraat, zijn ingeleverd uiterlijk 25 Jan., v.m. 12 u. Bestekken en teek. liggen ter inzage in een der lokalen van gen. societeiten aan het gebouw van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402, Amsterdam en te verkrijgen tegen f 10, bij de boek-, courant- en handelsdrukkerij van F. J. Belinfante voorheen A. D. Schinkel, Paviljoensgracht 17, te 's-Hage. Bij verzending binnenlands f 11, tegen inzending van postwissel. Aanw. gedaan.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee perceelen woonhuizen, op terreinen gelegen aan den Enschederstraatweg.

De architect W. Elzinga in het kofiehuis van J. W. van Wezel, alw. bestek en teek. ter inzage. Inlicht geeft gen. architect. Aanw. 26 Jan., v.m. 9½ u.

Klundert. Het bouwen van een schuur en varkens- en hoenderkooi op de 10e hoeve onder Klundert ter vervanging van de den 23 Aug. 1898 afgebrande gebouwen.

De tijd. rentmeester der domeinen, n.m. 2 u. op het raadhuis. Bilj. in te leveren tot 25 Jan. ten kantore van den rentmeester. Voorw., bestek en teek. ter inz. in de stadsherberg te Klundert, ten herberge van de wed. J. Mol te Zevenbergen en ten kantore van den voorn. rentmeester, bij wien en bij den bouwk. H. van Oosterom, te Zevenbergen, voorw. en bestekken à 25 ct. per exempl. verkrijgb. zijn. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 27 JANUARI.

's-Gravenhage. Het verbouwen van het postgebouw te Breda en het onderhoud van dat gebouw, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. 1901. Ram. f 3375.

Het min. van W. H. en N., n.m. 1 u. Het bestek ligt ter lez. aan het geb. van het min., aan dat van het prov. best. van Noordbrabant en aan het bur. van den rijksbouwmeester in het 2e district, Fluweelen Burgwal no. 16, 's-Hage, en is te bekomen bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwmeester en door den opz. bij de landsgebouwen H. J. P. F. van Ewijk, 's-Bosch. Aanw. gedaan.

Papendrecht. Het bouwen van een woonhuis en schuur, voorzien van stallingen enz.

De bouwk. H. v. d. Esch Bzn., n.m. 2 u. Bestek en teek. verkrijgb. à f 2.25 bij den bouwk. terwijl zij ter inz. liggen in 't cafe Kamermans. Aanw. 23 Jan., n.m. 2 u.

Zierikzee. Het bouwen van een landbouwschuur, op de hofstede bewoond door J. v. Graafeiland te Nieuwerkerk, Duiveland.

De heer Jhr. J. W. D. Schuurbeque Boeije. Bilj. in te leveren vóór 27 Jan., bij Jhr. Mr. J. W. D. Schuurbeque Boeije te Zierikzee. Bestek en teek. ad f 1 per stel en ad f 0.50 per stuk verkrijgb. bij den architect en liggen bij dezen en op bovengen. hofstede ter inz. Inl. dagelijks door L. Koole Wz. architect. Aanw. 24 Jan., n.m. 2 u.

MAANDAG 30 JANUARI

Amsterdam. Het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse no. 86, aan de Frederik Hendrikstraat, tot een school voor 600 kinderen.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen f 1,60 (met twee teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de drie laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Harlingen. Het verfwerk van het huis van den directeur der gasfabriek.

Het gemeentebestuur n.m. 1 u. Aanw. 27 Jan., v.m. 11 u.

Hengelo (Ov.). Het afbreken van diverse pere. aan de Bentheimerstraat en het bouwen van een nieuw gedeelte weverij met gebouw voor wachtkamer, school, enz.

De directie der Hengelosche Bontweverij. Bestek en teek. ad f 2 verkrijgb. bij de architecten Van der Goot en Kruisweg. Aanw. 28 en 30 Jan., n.m. 12½ u.

Roelofarendsveen. Het amoveeren van een bestaand gebouw, en het daar ter plaatse bouwen van een doctorswoning.

Het R.-K. paroch. armbestuur, v.m. 11 u., in het koffiehuis van Marinkelle. Teek. en bestekken verkrijgb. tegen f 1.50 per stel bij den architect W. M. Lemmers, alw. inl. zijn te bekomen. Aanw. op het terrein, 26 Jan., v.m. 11 u.

Sappemeer. *a*. Het afbreken eener oude behuizing aan de Zuiderstraat te Sappemeer en op dat terrein bouwen eener nieuwe behuizing; *b*. het afbreken van een houten schuur in de kweekerij en op dat terrein bouwen eener nieuwe schuur.

De heer P. C. v Calcar, 's av. 7 u. in het hotel Struve. Bestek en teek. ten huize van aanbesteding ter inzage. Inl. geeft E. Schreuder, architect. Aanw. 27 Jan., v.m. 11 u.

VRIJDAG 3 FEBRUARI.

Winterswijk. Het bouwen eener villa aan de Spoorstraat.

De architecten Van der Goot en Kruisweg te Hengelo (Ov.), 's midd. 12 u. in „de Eendracht". Bestek en teek. ad f 2 verbrijgb. bij gen. architecten. Aanw. 3 Febr. v.m. 11 u.

ZONDAG 5 FEBRUARI.

Oldebercoop. Het amoveeren der huizinge „Vredewoud" te Oldebercoop en het bouwen van eene villa voor den heer E. Willinge Prins aldaar.

De architect O. M. Meek te Donkerbroek bij wien bestek en teek. ad f 1,50 en inl. verkrijgb. Aanw. 1 Febr., 's midd. 12 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand**schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Stadhouderskade — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda, Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.632.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 16.295.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

4 JANUARI.

Amsterdam (**Onderh.**). Het bouwen van een villa aan den Koningin-melaan te Bussum. Door den architect A. Jacot en W. Oldewelt te Amsterdam.

Laagste inschrijver J. A. Hulman, Amsterd. f 13100.

Bloemendaal. Het bouwen van een bakkerij enz. Door den architect J. H. Slot te Hilversum.

Laagste inschrijver J. v. d. Brink, f 1975, gegund.

Winschoten. Het doen van verfwerken aan twee winkelhuizen, voor de firma O. de Wijjes, ald.

Laagste inschrijver B. Boekholt, f 687,50, gegund.

5 JANUARI.

Edam. Het restaureeren van een pakhuis a/h Marken, behoorende bij de ijnbaan „Noord-Holland". Door de directie van de spinfabriek.

Laagste inschrijver R. Worp Rz., f 880, gegund.

6 JANUARI.

Leeuwarden Het bouwen van 12 woningen, voorzien van keuken en zolderkamers en de vereischte bestrating en rioleering aan het Molenpad. Ram. f 15400. Door den archit. W. C. de Groot.

Laagste inschrijver J. H. Bos, Twijzel, f 13967. Gunning aangehouden.

7 JANUARI.

Vlaardingen. Het bouwen van een woonhuis aan den Schiedamschen weg aldaar, onder directie van den heer G. J. Bosma te 's-Hage. Door den heer C. Schippers.

Laagste inschrijver T. van Santen, f 15988. Gunning aangehouden.

9 JANUARI.

Arum. Het afbreken der oude en bouwen eener geheel nieuwe brug over de Bolswarder-Harlingervaart. Door de kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente.

Laagste inschrijver G. Anema, Midlum, f 893, gegund.

10 JANUARI.

Ried. Eenige herstellingen en veranderingen aan de pastorieplaats, raming f 3050. Door den gem.-architect J. v. d. Witte te Schalsum.

Laagste inschrijver L. W. IJtsma, Ried, f 2736.

12 JANUARI.

Amersfoort. Het bouwen van 20 arbeiderswoningen in 4 typen met daarmede in verband staande werken op een terrein aan den Utrechtschenweg. Door het best. der naaml. vennootschap „Volkshuisvesting".

Laagste inschrijver C. v. 't Hullenaar, Alkmaar, f 27680. Op verzoek werden 2 biljetten van onwaarde beschouwd.

13 JANUARI.

Meppel. Het bouwen van een woon-winkelhuis en bierbottelarij aan de Emmastraat. Door den architect H. Witzand.

Laagste inschrijver W. Brults, f 2944. geg.

Nieuwerkerk Het vergrooten van een ketelhuis en het inmetselen van een nieuwen stoomketel. Door het Bestuur der roomboterfabriek „De duif".

Laagste inschrijver J. F. de Later, Nieuwerkerk. f 929.

Steenbergen. Het verbouwen der vestibule van het raadhuis met bijbehoorende werken. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver J. Schetters, f 542, geg.

14 JANUARI.

Deventer. 1e. het maken van 24 schoolbanken voor de lagere scholen; 2e. het maken van 23 schoolbanken, 2 schoolborden voor de bewaarschool. Door het gemeentebest.

Perc. 1. Laagste inschrijver J. Fransen, Twello, f 143,90

Perc. 2. H. Lammers, Deventer, f 97,80.

Leiden. Het maken van een werk- en bergplaats. Door den arch. W. F. v. d. Heijden.

Laagste inschrijver A. Verhoog Jz., f 3149, gegund.

Steenwijk. Het bouwen van elf stuks werkmanswoningen. Door de heeren Gebr. Monsieur.

Laagste inschrijver S. W. de Boer, Lippenhuizen, f 11980. Gunning aangehouden.

„Per Telegraaf."

Helder (**Herbest.**). Het herbouwen van het onlangs afgebrande „Grand Cafe Central", aan den Kanaalweg 83-84 te Helder. Door den arch. S. Krijnen.

Laagste inschrijvers C. Quack en A. v. Pelt, Helder, f 9780; daaropvolgende H. Wijker, id., f 10977

16 JANUARI.

Amsterdam. Bestek no. 18. Het maken van een hoofdgebouw en bijgebouw op het emplacement der halte Beukeisdijk langs den Verbindingsbaan te Rotterdam. Ram. f 21800. Door de directie der H. IJ. S. M.

Laagste inschrijver J. J. Hornstra, Bergen-op-Zoom. f 20378. Nog werd ingeschreven door J. Bossmann, Arnhem, voor f 21600 met betimmering elders te maken en anders f 22400 met oplevering 1 Juni '99.

Brinkheurne bij Winterswijk. Het verbouwen van het woonhuis Bemers in Kotten. Door den heer D. J. Hesselink.

Laagste inschrijver B. W. Konings, f 639, gegund.

Enschede. Het bouwen van 2 woningen aan den Voortsweg. Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver J. Everink, f 2988.

Leiden. Het afbreken van het pere. a/d Hoogracht no. 11, te Leiden en het ter plaatse bouwen van een heerenhuis. Door den arch. D. Veilbrief.

Laagste inschrijver G. C. Schnellenberg, 's-Hage, f 8600. gegund.

Velzen. Het bouwen van vijf woonhuizen op een terrein van Wijkeroog te Velzen Ram. f 8250. Door den heer C. Köhler.

Laagste inschrijver H. W. Duin, Beverwijk, f 8136.

Vierverlaten. Het bouwen van 7 woningen met de leverantie en werkloon. Door den architect C. H. Heldering te Hoogkerk.

Laagste inschrijver H. Nieland. Warfum, f 3599. gegund.

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis aan de Spoorstraat. Door de firma J. G. Ten Houten en Co.

Laagste inschrijvers Gebr. ter Haken, f 2995, gegund.

17 JANUARI.

Dalfsen. Het bouwen van twee woonhuizen voor den heer H. van Hulzen. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver G. Eikenaar, Zwolle, f 2497; gegund voor de raming f 1885 aan J. P. Bijvang, Dalfsen.

Enschede. Het bouwen van 2 woonhuizen op een terrein gelegen aan de Minknaatsteeg. Door den architect A. L. Clemens Azn.

Laagste inschrijver W. A. Thomasson Wz., f 3180. Drie dagen beraad.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

28 JANUARI 1899. 19e JAARGANG. No. 4.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— . . .

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie ½ maal. Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloze opname der advertentiën in het Tijdschrift der M^y.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Scholen aan de N. Heerengracht nabij den Hortus Botanicus te Amsterdam, door A. Legnijt. — Doelmatige ventileering, door A. R. Freem (vervolg en slot van blz. 21). — De Bond. — Berekening van houten balken. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst brengt ter kennis, dat een examen tot het verkrijgen van het Diploma van Bouwkundig Opzichter, volgens besluit van de Algemeene Vergadering der Maatschappij van 28 Mei 1891, zal worden afgenomen op 21, 22, 23 en 24 Februari 1899, dagelijks des morgens van 9 tot 12 en des namiddags van 1 tot 4 uur.

De kandidaten worden uitgenoodigd zich vóór 12 Februari 1899 schriftelijk aan te melden bij den Secretaris van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam, bij wien het Programma van Eischen voor het examen, bevattende tevens de voorwaarden om tot het examen te worden toegelaten, kosteloos verkrijgbaar is.

Het Bestuur van de Maatschappij ontving het onderstaande schrijven van de Afdeeling Amsterdam van den Nederlandschen Aannemersbond, gedateerd 21 Januari 1899.

WelEdele Heeren,

In antwoord op uw schrijven van 8 December ll., heeft het bestuur van den Nederlandschen Aannemersbond, afdeeling „Amsterdam", de eer U^e te berichten, dat uw voorstel in hare laatst gehouden vergadering rijpelijk in behandeling is geweest.

Evenwel, het doel door U beoogd, om de samenkomsten van bouwkundige vereenigingen zoo mogelijk in uw gebouw te doen plaats hebben, ten einde daardoor meerdere aaneensluiting in het leven te roepen en tevens besparing van uitgaven voor de vereenigingen en hare leden te verkrijgen, bestaat reeds bij de verschillende patroonsvereenigingen, die in den laatsten tijd allen hunne vergaderingen in de lokalen der Aannemers-Societeit houden, ja zelfs is voor dat doel nog een lokaal bijgebouwd.

Wat speciaal onze vereeniging betreft, kunnen wij U melden, dat, buitengewone gevallen uitgesloten, hoogstens zesmaal per jaar vergaderd wordt, waarvoor een zeer minieme bedrag aan zaalhuur wordt vergoed, dus, was het niet wij reeds aangesloten waren, onze bijdrage in uwe kosten voor huur zeker geheel ontoereikend zou zijn, terwijl ook bij onze vereeniging voordrachten zoo goed als niet voorkomen.

Hoewel wij uwe poging ten zeerste toejuichen, kunnen wij om bovengenoemde reeds bij ons bestaande organisatie niet op uw voorstel ingaan, en teekenen inmiddels onder verzekering onzer gevoelens van hoogachting,

Namens het Bestuur,
A. Rietsijker, *Secretaris.*

SCHOLEN AAN DE N. HEERENGRACHT NABIJ DEN HORTUS BOTANICUS TE AMSTERDAM.

Deze scholen werden volgens bijbehoorende afbeeldingen gebouwd in 1897 op een gedeelte van het voormalige St. Anthonies-Kerkhof, welk terrein na het sluiten der in de stad gelegen kerkhoven aan den Hortus Botanicus was gevoegd. Het eene gebouw, eene 1e klasse school voor 600 kinderen, bevat 14 klasselokalen elk voor 48 kinderen, een speelvertrek en een gymnastieklokaal; het andere gebouw is eene 2e klasse school voor 520 kinderen, heeft 12 lokalen elk voor 48 kinderen benevens speelvertrek en gymnastieklokaal.

Hoewel de lokalen (14 + 12) × 48 = 1248 zitplaatsen bevatten, zijn deze scholen bestemd voor 600 + 520 = 1120 leerlingen, omdat de hoogste klassen, tengevolge van verschillende oorzaken, nimmer door 48 leerlingen bezet zijn.

Beide gebouwen zijn 3 verdiepingen hoog, de 1e verdieping gelijkvormig ingedeeld aan de 2e verdieping; alleen heeft de 2e klasse school op de 2e verdieping twee lokalen minder, waardoor een vlucht-plateau is gevormd, uit de corridors van beide scholen bereikbaar; ook zijn tot meerdere veiligheid met het oog op het groot aantal kinderen, op elke verdieping de corridors door nooddeuren met elkander verbonden.

De klassenlokalen zijn alle 7.20 M. breed, 6.5 M. diep

en 4.5 M. hoog, zoodat voor elk kind 0.97 M². oppervlak en 4.40 M³. luchtruimte beschikbaar is; respectievelijk 0.17 M². en 0.80 M³. *meer* dan het Koninklijk Besluit van 4 Mei 1883 bepaalt.

Met uitzondering van de lokalen boven dat voor gymnastiek gelegen, die door z. g. houten muren zijn gescheiden, zijn alle klassenlokalen door steenen wanden gesepareerd, en urinoirs, evenals de trapbordessen belegd zijn met hardgebakken geel getinte vloertegels in Portland cement.

Bij publieke aanbesteding werd dit werk aan den minsten inschrijver, den Heer F. Raaijmakers, opgedragen voor *f* 103,344.

Na aftrek van de kosten voor het ontsmetten van den grond, geraamd op *f* 7000, waartoe de geheele oppervlakte voor schoolbouw en speelplaatsen bestemd tot 0.80 M. onder A. P. werd uitgegraven, de uitkomende grond naar de baggerbergplaats in het Y gevoerd, de cadavers naar de nieuwe Westerbegraafplaats overgebracht en het terrein met zuiver zand aangevuld werd, bedragen de kosten: per M². *f* 100, per M³. *f* 5.00 (de inhoud berekend van af bovenkant fundeeringvloer tot halve kaphoogte) en per kind *f* 86.

Amsterdam, Jan. 1899.

H. Leeuwe,
Ass.-Architect.

SCHOLEN TE AMSTERDAM.

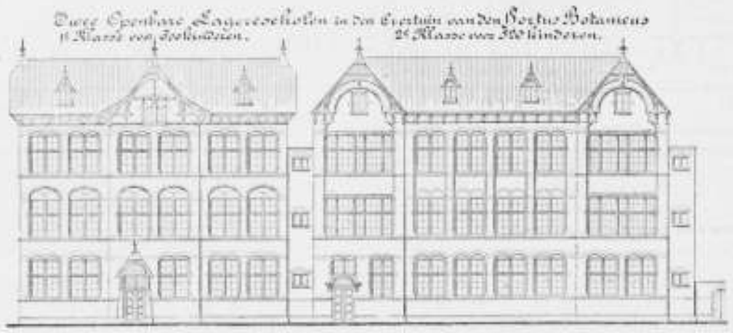

Gevels aan de N. Heerengracht.

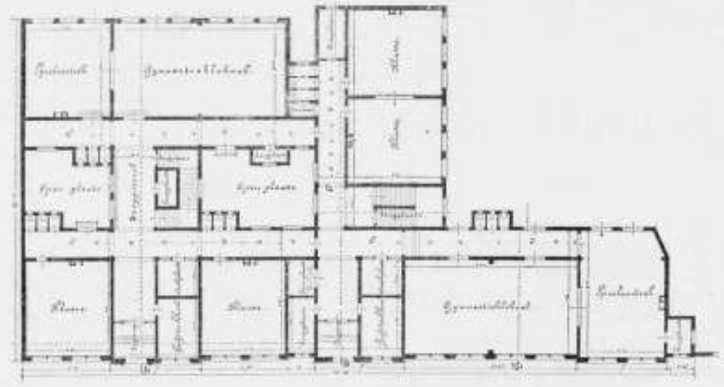

Begane grond. Schaal 1 à 400.

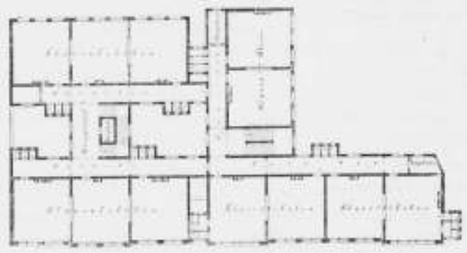

Eerste Verdieping. Schaal 1 à 600.

waarin, om de klassen te kunnen combineeren, groote schuifdeuren zijn aangebracht.

De verwarming geschiedt door vulkachels en de ventilatie volgens het systeem Levoir en van Bemmelen.

De trappen en bordessen rusten op gemetselde welven, waarop de treden zijn gemetseld; de bovenkant der trede is belegd met houtgraniet in twee tinten, terwijl de corridors gelijkstraats, benevens de vloeren van alle privaten

DOELMATIGE VENTILEERING.

(Vervolg van blz. 21.)

Het komt er nu op aan, op de meest doelmatige manier de kanalen te plaatsen zoo, dat de luchtstrooming het geheele vertrek doorgaat; het is daarom aan te bevelen in de tegenovergestelde hoeken van het vertrek de aan- en afvoerkanalen te maken.

Voor eene goede ventilatie dient men per uur en per persoon ± 40 M³. versche lucht aan te voeren, voor woonkamers, en zou men dus in een vertrek van 4 personen per uur, 160 M³. versche lucht moeten aan- en afvoeren.

De werkzame doorsneden der aan- en afvoerkanalen kunnen ongeveer gelijk zijn, hoewel de daling der koude lucht in werkelijkheid geringer zal zijn dan de stijging der warme lucht.

Indien men dus in een hoek van het woonvertrek van een arbeiderswoning een houten kanaal maakt, waarin een draaibare zinken klep, om open- of dicht te zetten, met zuiver geverfde wanden, die niet aanhangen, en dit kanaal in verbinding brengt met een rooster van den buitengevel, liefst zoo laag mogelijk geplaatst en muisdicht gesloten, het kanaal op 1.80 M. uit den vloer van de kamer met geperforeerd zink afsluit, aan den tegen overliggende zijde liefst naast of bij den schoorsteen een afvoerkanaal van ½ steen opmetselt tot flink boven de bekapping, en dit kanaal sluit met eene Wolpertsche luchtzuiger of Boyle's ventilator die afzuigend werkt, dan heeft men eene eenvoudige, weinig kostbare en zeer doelmatige ventilatie. Het is zeer aan te raden de roosters voor de toevoerkanalen zoo te plaatsen, dat men zeker is

dat versche lucht binnen komt, dus niet op duffe binnenplaatsen, of bij putten die onaangename lucht verspreiden.

Deze ventilatie werkt minstens 240 dagen in het jaar.

Alleen de enkele dagen dat de temperatuur bij den aanvoerrooster en boven bij het afvoerkanaal dezelfde is, zal de ventilatie weinig of geen effect geven.

In den zomer, wanneer de buitenlucht warmer is dan de binnenlucht en men dus eene omgekeerde winterventilatie krijgt, kan een goed geconstrueerd openslaand bovenlicht het verdere aanvullen. Dan hebben echter alle woningen zooveel onmiddelijke toetreding van versche lucht door de dag en nacht openstaande ramen, dat de groote behoefte daarvoor niet bestaat.

In de keukens der arbeiderswoningen, waar men reeds van zelf een wasemkanaal aanbrengt, kan dit zeer goed dienst doen voor afvoer en heeft men dus alleen een aanvoerkanaal te maken, dat gereedelijk in de keukenkast kan gevonden worden.

Voor zoogenaamde groepwoningen voor arbeiders, 4 stuks in een blok gebouwd, zou men den afvoerschoorsteen kunnen combineeren, en dan door schuiven ieder naar zijn eigen bevinding in de gelegenheid stellen al of niet te ventileeren. De kosten van deze inrichting zijn mijns inziens zoo gering, dat zij geen bezwaar voor de toepassing kunnen zijn.

Wat aangaat de burger-woonhuizen is hetzelfde systeem van toepassing, en kan men dit meer of minder sierlijk maken wat betreft het aanvoerkanaal van versche lucht.

Verder kan men, ter besparing van warmte, in het afvoerkanaal 2 openingen aanbrengen, een boven het plint aan de zijvlakken van een schoorsteenmantel b. v., en een onder de muurlijst van het plafond, de eerste voor winter- en de laatste voor zomergebruik. De verwarmde lucht wordt dan weer verbruikt alvorens naar het afvoerkanaal te gaan.

Doch steeds zal de ventileering in den winter iets meer warmteverlies geven en dus wat meer aan brandstof kosten.

Het inbrengen van de versche lucht onder of langs den kachel is te ontraden, daar bij ondoelmatig stoken en gloeien van den kachel de lucht te sterk verhit wordt, te veel gedroogd en bezwangerd wordt met de producten van verschroeide stofdeeltjes.

Om het trekken van het afvoerkanaal te bevorderen, kan men daarin een gasvlam branden om door de luchtverdunning trek te bevorderen.

Het metselen van het afvoerkanaal naast of tusschen schoorsteenkanalen, is daarom zeer aan te bevelen.

Door proeven is aangetoond, dat de Boyle's ventilator bij eene gemiddelde strooming van de buitenlucht als volgt werkt.

Doorsnede van het afvoerkanaal	Aantal M³. p. uur
15 cM.	128 M³.
17.5 „	171 „
20 „	223 „
22.5 „	274 „
25 „	343 „
30 „	514 „
45 „	1110 „
60 „	1971 „
67.5 „	2500 „

Voor naast elkaar gelegen vertrekken kan men gecombineerde afvoerkanalen gebruiken.

Voor een vertrek, bv. van 5 × 4 × 3.8 M. of 76 M³., inhoud, waarin personen zitten, zou men voor eene goede ventilatie 40 × 5 = 200 M³. versche lucht moeten aanvoeren, en heeft men dus van een aanvoer- en een afvoerkanaal van 16 × 20 cM. voldoende werking van een Boyle's ventilator van 20 cM. pijpdoorsnede op het afvoerkanaal. Dit vertrek wordt dan per uur 2.7 maal ververscht, bij open stand van de kanalen.

Brengt men het voor onze huurhuizen slechts zoover, dat eene aanvoer van versche lucht van 20 M³. per persoon en per uur gewaarborgd wordt, dan zou men reeds zeer tevreden kunnen zijn. De spontane ventilatie zorgt dan wel voor het ontbrekende.

Voor slaapkamers zijn in den zomer de winterafvoerkanalen zeer goed te gebruiken. Men moet dan echter het aanvoerkanaal tusschen de balken van den vloer boven het te ventileeren vertrek aanbrengen met een roset, b.v. in het middenstuk van het plafond. Na zonsondergang daalt de temperatuur van de dampkringslucht. De warmte van de zon, in de kamerwanden, in de kamer en in de wanden van het afvoerkanaal (dat boven het dak uitsteekt), is zoo beduidend en komt na het sluiten van deuren en vensters zoo uit, dat tusschen buiten- en binnenlucht een groot verschil in temperatuur bestaat. Opent men dus de vloerdeur van het afvoerkanaal, dan vloeit de koude buitenlucht door de roset in het plafond naar binnen en ontwijkt als warme verbruikte lucht. Men verkrijgt daardoor eene slaapkamer-ventilatie die uitstekend werkt, en het verschil tusschen buiten- en binnenlucht niet merkbaar doet zijn.

Natuurlijk is aan de bewoners overgelaten naar keuze de ventilatie te openen of te sluiten, en indien men het zoover kon brengen van in de bouwverordeningen het aanbrengen van doelmatige ventilatie, en het terugbrengen van de „zoogenaamde ventilatie" door slecht sluitende ramen en deuren tot een minimum, voor te schrijven, dan zeker zou een flinke schrede worden gezet op het gebied van de hygiëne voor woonhuizen, waarover zooveel wordt geschreven en waarvoor zoo weinig wordt gedaan.

Ieder die gelegenheid heeft gehad bij het maken van projecten over de indeeling der plattegronden met den bouwheer te spreken, hunne denkbeelden te verwerken op het papier, lettende op techniek, aesthetica en doelmatigheid, zal meestal op een taaien weerstand gestooten hebben indien het veranderingen betrof ter wille van de hygiëne. Meestal is dit toe te schrijven aan traditie en onbekendheid, niettegenstaande de vele brochures daarover publiek gemaakt. Op dit gebied wordt helaas door vele technici met een ware struisvogel politiek genegeerd. Bij het inrichten van stallen heerscht grooter bezorgdheid voor de verversching van het dierenverblijf, dan bij het bouwen van onze duizenden woonhuizen, waarin wij ons nageslacht zien opgroeien, en na onzen vermoeienden dagelijkschen arbeid rust en verkwikking zoeken.

A. R. Freem.
Architect.

DE BOND.

In het weekblad „Architectura" van 21 Januari 1899 is het onderstaande schrijven opgenomen, gedateerd 11 Januari j.l., van den heer Paul J. de Jongh.

Mij kan het verwijt van te groote voortvarendheid niet treffen, waar ik mijn vorig artikel, geschreven naar aanleiding van den brief van het Bestuur naar aanleiding van A. et A. aan dat der Maatschappij gericht, op tijd inzond, doch het verslag der vergadering waarin dien brief is behandeld geworden, één week te laat verscheen.

Nu bedoeld verslag in Architectura is opgenomen, bestaat er voor mij hoegenaamd geen aanleiding mijn vorig artikel in iets

te wijzigen, zoodat ik het gevoelen der Redactie niet kan deelen waar zij meent, dat nu ook het geheele motief van mijn opstel is komen te vervallen.

Het tegendeel is waar.

Bedoeld besluit toch is genomen door eene vergadering welke daartoe (in dit geval) m. i. de bevoegdheid miste.

Volgens algemeenen regel, had vooraf het preadvies van het Bestuur gepubliceerd moeten zijn geworden in het Genootschapsorgaan, opdat alle leden kennis hadden kunnen nemen van bedoeld preadvies en daarover hunne meening kunnen uiten, hetzij schriftelijk, hetzij in de vergadering.

Dit nu is niet geschied; het preadvies verscheen niet vooraf in Architectura, maar werd eerst bekend in de vergadering, en nog wel na de discussie, zooals ik uit het verslag der vergadering kan opmaken.

Alleen dus die leden, welke die vergadering konden bijwonen, zijn met het preadvies bekend geworden, alle andere leden van A. et A., die, om welke redenen ook, de vergadering niet konden bijwonen, zijn dus niet in de gelegenheid geweest hunne meening daaromtrent te kunnen openbaren.

Het schrijven van het Bestuur der Maatschappij was weliswaar vroeg genoeg bekend, doch dat was i. c. niet voldoende, omdat het publiceeren daarvan niet gepaard ging met dat van het te behandelen preadvies van het Bestuur van A. et A.; dit niet geschied zijnde, is het stilzwijgen waarop de Redactie in haar antwoord doelt zeer begrijpelijk. Om evenwel uit dat algemeen stilzwijgen op te maken, dat er geen sympathie voor het bewuste schrijven der Maatschappij bestond en dus het besluit van de vergadering de meening uitdrukt van de meerderheid in het Genootschap is eene al te optimistisch opgevatte veronderstelling. Zonder nu te willen beweren, dat het adres door het Bestuur der Maatschappij aan de vakvereenigingen gericht, zooals het daar was, door de vergadering had moeten worden aangenomen, zou toch principieel besloten kunnen zijn om verschillende voorstellen nader te behandelen, die aan te vullen of door geheel nieuwe voorstellen te vervangen, om daarna, zonder eenige directe verbintenis, in overleg te treden met het Bestuur der Maatschappij.

Dit wat betreft de wijze waarop het besluit werd genomen.

Omtrent den aard van het besluit kan ik niet anders dan betreuren, dat het schrijven van het Bestuur der Maatschappij zoo weinig welwillend is opgevat en behandeld.

Hierover schreef ik reeds in mijn vorig artikel, en nu nog blijft bij mij de vrees bestaan, dat door het besluit der vergadering niet alleen het Genootschap zich uitsluit van verdere samenwerking tot het tot stand brengen van verbeteringen, doch bovendien de kans bestaat, dat de tot heden meermalen gevolgde wijze van samenwerken bij voorkomende belangrijke aangelegenheden (in mijn vorig artikel nader aangeduid) zal moeten worden prijsgegeven, nu met het Bestuur door eene vergadering van A. et A. is verklaard, dat geene goedkeuring kan worden gehecht aan de organisatie van dezelfde Maatschappij, waarmede bij bedoelde gelegenheden met vrucht is samengewerkt, en aan welke Maatschappij bovendien ook de leiding der plannen voor meerdere aaneensluiting van alle bouwkundige corporaties is toevertrouwd geworden door het bekende adres Haarzuylens, dat (ik wil dit met nadruk herhalen) onderteekend was door alle leden van het Bestuur en de Redactie, benevens door verscheidene Ereleden en vele gewone leden van A. et A., die allen dus daarmede zich bereid verklaarden mede te werken tot welslagen der pogingen tot verkrijgen van meerdere aansluiting der bestaande bouwkundige lichamen.

Dit feit toch alleen is m. i. voldoende om de veronderstelling te niet te doen, dat het door de vergadering van den 28sten December j.l. genomen besluit, waardoor de gewenschte aaneensluiting ernstig is bedreigd, de meening uitdrukt van de meerderheid van het Genootschap.

Paul J. de Jongh, lid van A. et A.

Amsterdam, 11 Januari 1899.

De redactie van „Architectura" teekent onder dit ingezonden stuk aan, dat het in het zelfde nummer van „Architectura" opgenomen verslag der Algemeene Vergadering van het Genootschap, van 11 Jan., waarin de heer De Jongh bovenomschreven denkbeelden ter sprake bracht, als voldoend antwoord daarop beschouwd kan worden.

Aan het genoemde verslag der Algemeene Vergadering ontleenen wij het volgende.

De heer Paul de Jongh kreeg nu het woord voor de bespreking van het schrijven gezonden aan de Maatschappij. Hij oordeelde, dat het preadvies van het bestuur vooraf had moeten bekend gemaakt zijn. Hij betreurde het genomen besluit, hoewel hij niet in alle deelen met het voorstel der Maatschappij kon medegaan. Het beginsel van samenwerken vond hij goed.

De Voorzitter deelde mede, dat de wet hieromtrent niets voorschreef.

De brief van A. et A. was kort, dit oordeelde hij eene verdienste — de hoofdzaak was, dat men niet kon gaan huizen in het gebouw der Maatschappij — van het afbreken van onderhandelingen kon geen sprake zijn, al namen wij dit voorstel niet aan.

De heer De Jongh meende, dat de brief in verband stond met het adres van Haarzuilens; het preadvies was geen gewoon schrijven en had daarom vooraf ter kennis gebracht moeten worden. De heer Leliman oordeelde, dat gedane zaken geen keer nemen, het protest van De Jongh was hem aangenaam; hij stelde voor om de discussie te sluiten. Alles zou wel weer in orde komen.

De heer De Jongh meende, dat A. et A. evengoed een lokaal der Maatschappij kon huren — als bijv. — de een of andere agent in bouwmaterialen. De Voorzitter vond een zeer groot verschil tusschen deze verhoudingen.

De heer Van Boven vond het schrijven der Maatschappij aan de adressanten van Haarzuilens ook niet toeschietelijk. Zij toch had geweigerd afgevaardigden te benoemen om de zaak te bespreken en nu de Maatschappij van bond sprak was het ook onze zaak de puntjes op de i's te zetten.

De heer De Jongh achtte in 't algemeen verbetering gewenscht en samenwerking noodig. Hierna kregen nog verschillende anderen het woord. O. a. de heer De Bazel meende, dat het preadvies van het bestuur verviel door de actie die van uit de vergadering kwam; deze toch wijzigde het preadvies volkomen. De heer Kromhout vond, dat de idealistische strekking van het adres Haarzuilens, dat ontbinding der bouwkundige lichamen beoogde, door de Maatschappij zeer egoïstisch was ter hand genomen. Het antwoord van A. et A. was de straf op deze zonde. Verder oordeelde hij, dat de vergadering door eene stemming kon uitmaken of de vorige vergadering een wettig besluit had genomen. De heer Jansen ging met dit voorstel mede. De heer De Jongh wilde echter zoover niet gaan.

Ten slotte bleek, dat de vergadering het besluit der vorige vergadering bekrachtigde.

BEREKENING VAN HOUTEN BALKEN.

In het Bouwkundig Weekblad van 24 December 1898 werd het verschijnen aangekondigd van twee graphische tabellen ter bepaling van de normaalprofilen bij verschillende belasting en oplegging, samengesteld door den heer L. A. Sanders, uitgegeven bij den heer J. H. de Bussy te Amsterdam. Zij zijn verschenen en — wat wij toen reeds voorspelden — met groote belangstelling ontvangen.

Thans is bij denzelfden uitgever, van denzelfden ontwerper, verschenen: Houten balken van 8 bij 8 tot 30 bij 40 c.M. doorsnede. Graphische tabel ter bepaling van de te gebruiken doorsnede bij verschillende wijzen van belasting en oplegging.

De inrichting van deze tabel is in 't algemeen dezelfde als die voor de ijzeren balken, en eveneens zoo duidelijk, dat slechts een kortstondige oefening noodig is om zich het gebruik er van eigen te maken. Zij kost slechts f 2.50, eene uitgave die men zich niet berouwen zal, omdat zij tot tijdsbesparing aanleiding geeft en mogelijke vergissingen uitsluit.

Op deze tafels zijn belastingschema's gedrukt, die het mogelijk maken zonder kennis van de statica of interpoleeren, bij 26 verschillende gevallen van oplegging en belasting, af te lezen welke de afmetingen der te gebruiken balken behooren te zijn, terwijl cijferschalen bovendien nog mogelijk maken om bij gegeven hoogte terstond de vereischte breedte te bepalen voor alle in de praktijk voorkomende spanwijdten. De tabel geeft 204 verschillende doorsneden aan; door interpolatie op 't oog voor de oneven hoogten en breedten kan men de draagkracht vinden voor 759 gevallen.

Deze korte aankondiging is meer dan voldoende om het groote nut in 't licht te stellen van deze tabellen. De heer Sanders heeft met de samenstelling daarvan een hoogst nuttig werk verricht, dat velen groote diensten zal bewijzen. R.

PRIJSVRAGEN.

De redactie ontving het verslag — in vier talen gesteld — van de Jury voor de beoordeeling der antwoorden ingezonden op het eerste gedeelte van de internationale prijsvraag voor de Phebe A. Hearst-plannen voor de Universiteit van Californië.

Nog nimmer — dat kan gerust verklaard worden — is zulk een uitgebreid verslag over de behandeling van ingezonden ontwerpen opgemaakt; er gaat ten overvloede nog een cahier bij met 17 lichtdrukken, voorstellende, de eerste het Museum van Schoone Kunsten te Antwerpen, waar de ontwerpen onderzocht werden, — de laatste, de 30 man, in een groep geposeerd, die onder de Jury werkzaam zijn geweest, als: beambten van het museum, timmerlieden, behangers, agenten der geheime politie een pompier enz. Op de andere ziet men de ingepakte, de op houten ramen gespannen en met pakpapier beplakte plannen, de wijze van verzegeling van de plannen, van de motto's, van de verpakking en van het lokaal der Jury, het vertrek waar de Jury dejeuneerde, en dat waar zij overleg pleegde, enz. enz.

Het verslag nu geeft een nauwkeurige beschrijving van de weder waardigheden der plannen vóór dat zij, óf op zijde gelegd, of goed genoeg geoordeeld werden om den vervaardiger daarvan toe te staan aan den engeren wedstrijd mede te werken. Tot in minuten is aangegeven hoe lang verschillende manipulaties met de plannen of hunne verpakking — o. a. het nemen der maten voor de lijsten waarin de teekeningen van een plan (gemiddeld 6 minuten) moesten gezet worden — gedaurd hebben. Het verslag is dan ook een uitstekende handleiding voor een Jury en voor hen die haren weg vooraf effenen, om te leeren hoe zij zich — mits geld in overvloed is — de vingers niet behoeven te branden aan mogelijke vergissingen.

De Geheime Politie heeft zelfs dienst gedaan, zoo b. v. om te zorgen, dat door niemand buiten de Jury, ook niet door de werklieden, een oog kon geslagen worden op eenig plan, of een onbevoegde de voor de Jury ontbloot geworden teekeningen kon zien. De plannen zijn behandeld als de grootste Staatsgeheimen, zooals te verwachten was.

Men denke echter niet in dit verslag, hoe belangrijk ook, beschouwingen over eenig plan te vinden; dit kon ook niet wegens het engere concours. Het eindigt alleen met de mededeeling, dat bij eerste schifting, van de 105 ingekomen plannen, 54 door de Jury werden terzijde gesteld, en na herhaalde schiftingen de volgende 11 ontwerpers zijn uitgenoodigd tot deelneming aan den tweeden wedstrijd, de heeren:

1. Barbaud en Hauhain. 2. E. Bénard, te Parijs. 3. Prof. F. Bluntschli, te Zürich. 4 Despradelles en Stephen Cooman, te Boston. 5. Rudolf Dick, te Weenen. 6. J. H. Freedlander, 7. Héraud en Eickmüller, 8. Howard en Cauldwell, 9. Howells, Stokes en Hornbostel, 10. Lord, Hewlett en Hull, en 11. Whitney Warren, te New-York.

De ontwerpers van vier der plannen die bij de eindstemming nog een stem verwierven om aan den eindwedstrijd mede te doen, en die waarschijnlijk ook nog eene belooning — buiten het programma om — zullen ontvangen, zijn de heeren: 1. Joanny Bernard en Robert. 2. Charles des Anges, te Parijs, 3. Ernest Flagg te New-York en 4. Fred Skjold Neckelman, te Stuttgart.

De eerstgenoemde elf ontwerpers ontvangen nu dadelijk ieder 600 dollars, en een zelfde bedrag na inlevering van hun definitieve plannen. Hen zal nu bovendien gelegenheid verschaft worden naar San Francisco te gaan, om het emplacement voor den bouw persoonlijk te bestudeeren. Zij behoeven zich niet te houden aan hun voorloopig plan.

Voor de vijf beste ontwerpen in den eindwedstrijd zijn prijzen beschikbaar gesteld tot een bedrag van 20,000 dollars; aan het in de eerste plaats bekroonde wordt in elk geval een prijs van 8000 dollars verleend.

De jury voor de voorloopige ontwerpen bestond uit de heeren: R. Norman Shaw te Londen, J. L. Pascal te Parijs, Paul Wallot te Dresden, Walter Cook te New-York en J. B. Reinstein te San Francisco.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging Afd. Amsterdam. 25 Januari 1899. In deze vergadering deed de heer M. H. Ligthart, architect te Amsterdam, eenige mededeelingen over onder zijn leiding uitgevoerde werken in Zuid-Afrika.

Na een korte omschrijving van de Delagoa-baai, de gesteldheid van den bodem en de stroomingen daar ter plaatse, gat spr. een overzicht van de werken, noodig voor het lossen der materialen van de N. Z. Afr. M. waarvan de voornaamste waren de pier lang 900 M., uit beton samengesteld, met kadehoofd op schroefpalen, en de boeiën voor het vastmeeren der schepen.

Hierna beschreef spr. de uitvoering van den onderbouw der brug over de Komati-rivier en de maatregelen die moesten worden genomen om verschillende moeielijkheden, als snelle stroom en gladde rotsbodem, te overwinnen.

Een en ander werd door een reeks photografiën duidelijk toegelicht.

De aanwezigen gaven spr. met een krachtig applaus hun dank voor het gehoorde te kennen.

Bij de opening der vergadering werd de samenstelling van het Bestuur medegedeeld.

De vergadering werd door 60 personen bijgewoond.

BERICHTEN.

De Bullekerk te West-Zaandam zal op 16 Februari a. s. voor afbraak worden verkocht. Ook de preekstoel, het doophek en de burgemeestersbank, die met werkelijk goed snijwerk zijn versierd, zullen onder den hamer komen. Het eenige wat men schijnt te willen behouden, zijn de gebrandschilderde ruiten, die zoo mogelijk in de ramen van een nieuw te stichten gebouw zullen worden gezet.

Aan het N. v. d. D. wordt omtrent het verloop der onderhandelingen over het behoud dezer kerk geschreven, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken op het verzoek om Rijks-subsidie tot herstel van het oude gebouw afwijzend beschikt heeft, eensdeels omdat het oordeel van Dr. Cuypers omtrent de architectonische waarde dezer kerk niet gunstig luidde, en ten tweede omdat de gezindheid der leden van de Tweede Kamer voor de afdeeling Kunsten en Wetenschappen bij de behandeling van de jongste Staatsbegrooting den Minister weinig aanmoedigde.

In het voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Eerste Kamer der Staten Generaal wordt o.a. het volgende gezegd:

De Tweede Kamer heeft de aangevraagde kosten van f 60.000 voor de restauratie van den toren der Groote kerk te Arnhem niet toegestaan. Eenige leden spraken de verwachting uit, dat de Regeering geneigd zal zijn de som een volgend jaar nogmaals aan te vragen. Want zonder hulp van het Rijk is de gemeente Arnhem niet genegen het toch zoo noodige herstel ter hand te nemen.

Omtrent de collectie Heeswijk wordt gezegd, dat de afstemming van den post voor den aankoop van kunstwerken uit die collectie door eenige leden zeer wordt betreurd; die leden hoopten, dat de Regeering alsnog middelen zou weten te vinden om sommige der voorwerpen van oud-vaderlandsche kunstnijverheid, aldaar voorhanden, voor Nederland te behouden, ook in het belang van ons ambachtsonderwijs.

Ook deelden deze leden allerminst het gevoelen alsof bij ons te veel zorg zou worden besteed aan het behoud van oude monumenten.

Andere leden hadden met betrekking tot bovengemelde onderwerpen bezwaar de Regeering aan te sporen om terug te komen

op twee der weinig talrijke besparingen door den anderen tak der Vertegenwoordiging op het Hoofdstuk Binnenlandsche Zaken aangebracht.

Zooals reeds door ons werd medegedeeld in ons blad van 14 Januari j.l., blijkt nu ook werkelijk, dat in het bestek voor den bovenbouw van het Rijkspostspaarbank-gebouw te Amsterdam bepalingen zijn opgenomen omtrent minimum-loon, en dit wel voor het eerst bij een Rijkswerk. Dat minimum is vastgesteld op 23 cents per uur voor een ambachtsman, 20 cents per uur voor een vakarbeider, geen ambachtsman, en 18 cents per uur voor een handlanger, opperman of sjouwer. Verder wordt bepaald, welke de laagste loonen zijn, te betalen aan werklieden enz. van 14 tot 23 jaren oud, naar hun ouderdom verdeeld in 4 rubrieken.

De aannemer is tevens verplicht aan den lossen werkman, bij diens indiensttreding, eene schriftelijke aanstelling uit te reiken met vermelding van de hoedanigheid waarin hij wordt aangenomen, en welk loon hij zal genieten.

Afwijkingen van de minima kunnen door de Directie worden toegestaan.

Geen werkman zal langer dan 11 uur per dag mogen werken.

Dit Rijkswerk, uitgaande van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, wordt uitgevoerd volgens de plannen en onder Directie van den heer D. E. C. Knuttel, Rijksbouwmeester.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam*.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 2.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 7.
Technisch Teekenaar 1.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.
Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851) zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen. 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vesitbule. 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochère, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen. 4 pl.: *f* 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0.30.

2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70.

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60

2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871). Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl.; Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.: *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats. 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 30 JANUARI

Amsterdam. Het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse no. 86, aan de Frederik Hendrikstraat, tot een school voor 600 kinderen.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen f 1,60 (met twee teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de drie laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Amsterdam. Het maken van een aanbouw aan de fabriek aan de Van Noordtkade.

De directie der Wester suikerraffinaderij, v.m. 11 u. in het café „Krasnapolsky". Bestek en teek. à f 1.50 te bekomen bij de architecten W. Langhout Gzn., Weesperzijde 62 en P. H. v. Niftrik Plantage Parklaan 4, die tevens inl. geven.

Borgercompagnie. Het afbreken van een boerenplaats, het bouwen van een boerenschuur met bijschuur, en eenige verandering aan Z.E.d woonhuis, met de leverantie van al het daartoe benoodigde voor P. Reinders.

De architect H. Muntendam, n.m. 2 u. in 't café van H. van Dijken, alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. gedaan.

Enschede. Het bouwen van een woonhuis met winkel aan den Kortendijk voor L. Visser.

De architect H. E. Zeggelink, 's av. 7½ u., in het café Lotgerink, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 30 Jan., v.m. 9 u.

Groningen. Het gedeeltelijk afbreken en opbouwen van een winkelbehuizing met verdiepingen, Noordzijde in de Zwanestraat, get. K. 53, met de leverantie van al het daartoe benoodigde.

De architect G. Hoekzema Kzn., 8 av. 8 u., in cafe „3e Beurs". Bilj. in te zenden vóór 30 Jan., 's av. 7 u., bij gen. architect of in gen. cafe. Inl. geeft gen. architect bij wien ad 50 ct. bestek verkrijgb. is. Aanw. gedaan.

Harlingen. Het verfwerk van het huis van den directeur der gasfabriek.

Het gemeentebestuur n.m. 1 u. Aanw. gedaan.

Hengelo (Ov.). Het afbreken van diverse perc. aan de Bentheimerstraat en het bouwen van een nieuw gedeelte weverij met gebouw voor wachtkamer, school, enz.

De directie der Hengelosche Bontweverij. Bestek en teek. ad f 2 verkrijgb. bij de architecten Van der Goot en Kruisweg. Aanw. 30 Jan., n m. 12½ u.

Huizen (N.-H.). Het bouwen van 2 dubbele woonhuizen, voor rekening van den heer H. van Amstel en de wed. B. van Amstel.

De heer W. Kooij, n.m. 4 u., te zijnen huize, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 30 Jan. n.m. 2 u.

Roelofarendsveen. Het amoveeren van een bestaand gebouw, en het daar ter plaatse bouwen van een doctorswoning.

Het R.-K. paroch. armbestuur, v.m. 11 u., in het koffiehuis van Marinkelle. Teek. en bestekken verkrijgb. tegen f 1.50 per stel bij den architect W. M. Lemmers, alw. inl. zijn te bekomen. Aanw. gedaan.

Sappemeer. *a.* Het afbreken eener oude behuizing aan de Zuiderstraat te Sappemeer en op dat terrein bouwen eener nieuwe behuizing; *b.* het afbreken van een houten schuur in de kweekerij en op dat terrein bouwen eener nieuwe schuur.

De heer P. C. v Calcar, 's av. 7 u. in het hotel Struvé. Bestek en teek. ten huize van aanbesteding ter inzage. Inl. geeft E. Schreuder, architect. Aanw. gedaan.

Stadskanaal (O.). *a.* Het bouwen van eene boerenbehuizing met bijlevering van alle materialen. *b.* Het glas-, verf- en behangerswerk aan dat gebouw.

De heer Jozua Klein, 's av. 6 u. in hôtel Hardenberg, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de bouwk. H. Groenier.

Uithuizermeeden. Het bouwen eener boerenhuizinge met schuur en bijschuurtje met bijlev. van materialen.

De heer H. T. v. d. Molen, n.m. 4 u., in het gemeentehuis, alw. teek. ter inz. ligt en bestek ad 75 ct. verkrijgb. is. Inl. geeft de architect J. Oltringa.

Venraai. Het timmerwerk van een achterbouw met bijlevering van alle materialen.

De heer G. v. Meijel, n.m. 5 u. te zijnen huize, alw. bestek en teek. ter inzage. Aanw. 30 Jan., n.m. 4 u.

DINSDAG 31 JANUARI.

Helmond. Het bouwen van 14 arbeiderswoningen met aanhooren, in de Waardstraat aldaar.

De firma Prinzen en Van Glabbeek, 's av. 7 u. in het cafe van de wed. Taabe. Inl. geeft Jos. Swinkels, bouwk., bij wien ook bestek en teek. à 50 ct. verkrijgb. zijn. Aanw. 31 Jan. n.m. 2 u.

DONDERDAG 2 FEBRUARI.

Deventer. Het verbouwen van het kantoor van den gemeente-ontvanger.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek en teek. ter inz. en bestek ad f 0,25. ten raadhuize verkrijgb.

Hijlaard (Fr.). Het bouwen van een stoomzuivelfabriek met directeurswoning, machinehuis stoomschoorsteen en 4 woningen bij Heptille.

De heer W. J. Kooistra, n.m. 2 u. Blj. in te zenden onder lett. C. H. Bestek en teek à f 2 verkrijgb. bij W. Nauta en Ij. v. d. Valk. Aanw. 30 Jan., 's midd. 12 u.

Nijkerk (Geld.). Het bouwen van een fabriek van ingemaakte groenten met machine- en ketelhuis, met bijlevering van alle materialen.

De firma M. Prins en Co. Bestek met teek. ter inz. in hotel „de Roskam", en teek. aldaar verkrijgb. ad 75 ct. Aanw. gedaan.

IJmuiden. Het bouwen van 3 woningen met bovenwoningen aldaar.

De heeren Gebr. van 't Woudt. Bestek en teek. verkrijgb. in het cafe van Jac. van List en J. de Nobel aldaar. Aanw. doet de bouwk. G. de Pagter, Amsstraat aldaar.

VRIJDAG 3 FEBRUARI.

Amsterdam. Het slooopen van het pere. no. 15, aan het Leidscheplein en het herbouwen in aansluiting met de bestaande en te vergrooten magazijnen en ateliers der firma Hirsch en Co.

De architecten A. Jacot en W. Oldewelt, n.m. 2 u. in het „American Hôtel". Bestek en teek. à f 2,50 te bekomen Singel 314. Aanw. 31 Jan., v.m. 9 u.

Winterswijk. Het bouwen eener villa aan de Spoorstraat.

De architecten Van der Goot en Kruisweg te Hengelo (Ov.), 's midd. 12 u. in „de Eendracht". Bestek en teek. ad f 2 verbrijgb. bij gen. architecten. Aanw. 3 Febr. v.m. 11 u.

ZATERDAG 4 FEBRUARI.

Murmerwoude. Het bouwen van een woonhuis.

De heer G. Kooistra. Bestek en teek. ter inz. bij P. A. Berghuis. bestek ad 50 ct. verkrijgb. bij besteder. Aanw. 31 Jan. n.m. 3½ u.

Zuidbroek. Het amoveeren eener oude en het bouwen van een nieuwe heerenbehuizing c.a. aan de Kerkstraat aldaar, onder bijlev. van alle materialen, transporten, werkloonen, enz.

Mej. de wed. E. ten Have, 's av. 7 u. in 't cafe „'t Oude Rechthuis". Bestek en teek. ten huize van aanbesteding ter inz. en zijn bestekken à f 0.75 en lichtdrukteek. zoolang de voorraad strekt à f 1 verkrijgb. Aanw. 2 Febr. v.m. 11 u. Inl. geeft H. R. Holthuis. architect.

Zaandam. Het vergrooten der houthaven en der ligplaats voor balken in de haven aldaar, met daarmede in verband staande werken. Raming f 21750.

Het gemesntebestuur, n.m. 1½ u. Bestek ad f 1 verkrijgb. ter secretarie. Inl. geeft de gem.-architect.

ZONDAG 5 FEBRUARI.

Oldebercoop. Het amoveeren der huizinge „Vredewoud" te Oldebercoop en het bouwen van eene villa voor den heer E. Willinge Prins aldaar.

De architect O. M. Meek te Donkerbroek bij wien bestek en teek. ad f 1,50 en inl. verkrijgb. Aanw. 1 Febr., 's midd. 12 u.

MAANDAG 6 FEBRUARI.

Borgercompagnie. Het afbreken van een boerenplaats, het bouwen van een boerenschuur met bijschuur, en eenige verandering aan Z.E.d. woonhuis, met de leverantie van al het daartoe benoodigde voor P. Reinders.

De architect H. Muntendam, n.m. 2 u. in 't café van H. van Dijken, alw. bestek en teek. ter inzage liggen en à f 0,75 te bekomen zijn. Aanw. 4 Febr., n.m. 1 u.

Veldhoven (N.-Br.). Het bouwen eener pastorie met bijbouw, een liefdegesticht, school en gasthuis met bijkomende werken, met bijlev. van materialen enz.

Het R.-K. kerkbestuur, n.m. 2 u. bij G. Verhagen. Bestek en teek. verkrijgb. à f 3 bij den bouwk. J. Heijkants te Erp. Aanw. 30 Jan., v.m. 11½ u.

DINSDAG 7 FEBRUARI.

Dalfsen. Het verbouwen van het logement „de Ruiter" voor den heer J. v. Kuik te Dalfsen.

De heer P. H. de Jong, v.m. 11 u. Bestek en teek. à f 1 verkrijgb. bij Gos. Esinus, boekdrukker. Aanw. 31 Jan.

WOENSDAG 8 FEBRUARI.

Emmer-Compascuum. Het bouwen van 5 arbeiderswoningen met bijlev. van materialen.

De naaml. venn. „Het Emmer-Compascuum", n.m. 2 u. in het logement „Emmer-Compascuum", alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft de directeur J. Oostinjer Rzn. en H. de Jonge.

Leiden. Het bouwen van een station met stalling enz. op den ringdijk der Haarlemmermeerpolder nabij het stoomgemaal Leeghwater.

De stoombootmaatschappij „Carsjens". Bestek en teek. ter inzage en ad f 2,50 verkrijgb. op kantoor der gen. Mij. Haven 14, Leiden Aanw. op het terrein, 6 Febr. n.m. 1 u.

Spijk bij Lobith. Het bouwen van een woonhuis met stalling en 7 arbeiderswoningen te Spijk bij Lobith.

De heer H. Terwindt te Arnhem. Bestek en teek. ter inz. en bestek ad 50 ct. verkrijgb. bij W. Merkus. Inl. geeft W. E. Verhoeven te Nijmegen.

VRIJDAG 10 FEBRUARI.

's-Gravenhage. Het maken van den bovenbouw, ten behoeve van het directiegebouw voor de rijkspostspaarbank te Amsterdam. Ram. f f 412600.

Het min. van W. H. en N., n.m. 1 u. Het bestek ligt ter lezing aan genoemd ministerie, aan het bureel van den rijksbouwmeester in het 4de district, Flaweeën Burgwal no. 16 te 's-Hage, aan dat van het prov. bestuur van Noordholland, en te bekomen bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage Inl. zijn te bekomen bij voorn. rijksbouwmeester, en worden ook door hem op het werk gegeven 31 Jan. en 6 Febr. telkens tusschen 10 en 12 u. v.m. en 2 en 3 u. n.m. Detailteekeningen met de verschillende bordereaux van de te verwerken materialen, liggen tot en met 7 Febr., ter inzage in de directiekeet op het terrein, en na die data aan voorn. bureel. Het bestek met 12 teek. is verkrijgb. voor f 1,45. Aanw. 3 Febr. n m. 1 u.

Stadskanaal. *a.* Het verbouwen van de school te Mussel, *b.* het uitbreken van den keiweg en het leggen van een klinkerbestrating te Onstwedde.

Het gemeentebest. van Onstwedde, v.m. 10 u. Bestekken en teek. ten gemeentehuize ter inz. en verkrijgb. tegen f 1 bij Eeleman te Stadskanaal. Inl. der bilj. vóór 9 u. v.m. op 10 Febr. Inl. geeft J. Molhuizen. gem.-arch. Aanw. 8 Febr. te Mussel en 9 Febr. te Onstwedde. telkens n.m. 2 u.

WOENSDAG 15 FEBRUARI.

Amsterdam. Het bouwen van een cafe restaurant a/d. Dam hoek Damrak.

De architect A. C. Boerma, ten wiens bureele, Keizersgracht 214 bestek en teek. verkrijgb. zijn ad f 2.

Oostzaan. 1. Het bouwen van 3 lokalen enz. aan de bestaande school in de Zuiteinde aldaar; 2. het leveren der noodige schoolmeubelen.

Het gemeentebestuur, v.m. 11½ u. Bestek en teek. ad f 2 verkrijgb. ter secretarie. Inl. geeft de architect H. H. D. Rups te Edam. Aanw. 11 Febr. 's midd. 12 u.

VRIJDAG 17 FEBRUARI.

Warstiens (Fr.) (Herbest.). Het afbreken eener bestaande en het bouwen eener nieuwe stelphuizing.

De kerkv. der Herv. Gem. Inl. geeft A. K. Hoekstra te Warga. Bilj. in te leveren bij den heer S. J. Koorstra, te Warstiens. Aanw. 14 Febr., v.m. 10 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Stadhouderskade — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat.

Kapitaal	f 4.000.000.00
Reserve ruim	„ 1.632.000.00
Betaalde Brandschaden	„ 16.295.000.00

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

11 JANUARI.

Amsterdam (Onderh.). Het verbouwen der koffiepellerij „De Witte Leeuw" in de Lijnbergerstraat, voor de Naaml. Venn. „Het Nederl. Veem". Door den architect Roelof Kuipers.

Ingekomen 5 bilj., laagste inschrijver D. W. Veneman aldaar, f 1203o. Gegund.

Harlingen (Onderh.). Het verfwerk aan het huis van den heer W. Dijkstra in de Hoogstraat, bestaande in het verven van een voorkamer met opgang eener trap, overloop en plafond beneden in de keuken.

Laagste inschrijver R. van der Weide, f 54, gegund.

14 JANUARI.

Dordrecht. Het bouwen van een dubbel woonhuis. Door den heer A. W. van Aardenne Jr.

Laagste inschrijvers: M. van Hillo, beiwerk *a.* f 482, *b.* f 350; A. van Hulten, metselwerk f 1199; M. Vogel, stucadoorwerk f 135; J. Quast Nz., loodgieterswerk f 95; J. v. Schaardenburg en Zn., schilderwerk f 216; J. Sebes, behangerswerk f 59,05; D. J. v. Rije, smidswerk f 18,93. 't overige smeewerk f 11 per 100 K.G. Allen aldaar.

Zwartsluis. Het verbouwen van een woonhuis, smederij enz. Door den heer A. van Veen.

Ingekomen 7 biljetten. Hoogste inschrijver B. Boon, Zwartsluis, f 1935; laagste T. Corporaal, idem, f 1590, gegund.

16 JANUARI.

Venloo. Het bouwen van vier woon- en winkelhuizen met magazijn enz. en bijlev. van materialen aan de Jodenstraat. Door den heer Jac. Collingielen.

Laagste inschrijvers Ant. Hagens en Th. van Boekholt, f 29503.

17 JANUARI.

Apeldoorn. Het bouwen van een woonhuis in het Emmapark bij de Regentesselaan aldaar. Door den arch. Andr. van Driesum Sz.

Laagste inschrijver G. Wegerif, f 4862, geg.

Enschede (Onderh.). Het hoofd- en zinkwerk der nieuwgebouwde fabriek „Kremersmaten". Door de aannemers G. en G. J. Lasonder alhier.

Laagste inschrijver Goten. p. M. H. A. Becking f 0,25* *Gegund.
Pijpjes. p. M. H. A. Becking f 0,15* *Gegund.
Zinkwerk. p. M² H. Altepost f 2,50.
Afleiders. p. M. f 2,45* *Gegund.

Losser (Onderh.). Het maken eener bijbouwing aan het woonhuis van den heer H. N. Nusmeijer te Losser. Onder beheer van H. E. Zeggeling, architect te Enschedé.

Laagste inschrijver Jan Heerink, f 980, geg.

Oisterwijk. Het afbreken van een heerenhuis met daarachter gelegen keuken en schuurtjes, op een terrein gelegen aan den „Lint" te Oisterwijk, en het daar ter plaatse bouwen van een villa. Door den heer A. Albers.

Laagste inschrijvers Gebr. Schonk, f 13390.

Schore. Het bouwen van een nieuw huisje met bijbehoorende werken. Door den architect A. le Clercq te Kruiningen.
Laagste inschrijver S. Laban, Yerseke, f 812, gegund.

IJsselstein. 1. Het bouwen van een houten varkensschuur op steenen voet, met bijkomende werken, op de hofstede van gen. heer Bosch te Kockengen en 2. een dito op de hofstede, bew. door J. v. Zijl, in de Achtersloot nabij IJsselstein. Door den heer W. Bosch.
Laagste inschrijver B. Voorendt, IJselstein, f 600, gegund.

18 JANUARI.

Didam. Het bouwen van een koffie- en winkelhuis met bijlevering der materialen. Door den heer J. Welling.
Laagste inschrijver H. van Vuuren, f 4600, gegund.

Helmond. Het bouwen van 8 woningen aan de eerste Haagstraat te Helmond. Door den heer L. Weliens.
Laagste inschrijver Arn. van Hooff, Aarle-Rixtel, f 5103, gegund.

Leiden. 1. Het verfwerk en glas; 2. het stukadoorswerk; 3. het behangerswerk van 8 huizen in aanbouw Heerensingel, hoek Lage Rijndijk. Door de heeren H. J. Sluots en J. G. Rietbergen.
Verfwerk en glas. Laagste inschrijver J. P. Verhoeven, f 1173.
Stucadoorwerk. T. A. Wempe, f 1300.
Behangerswerk. J. Frank, f 166.

Losser. Het bouwen van een woonhuis met bijlev. van materialen. Door den heer J. Ennik.
Laagste inschrijver Jelsma en Bijlsma, f 1557, gegund.

Meddo bij Winterswijk. Het bouwen van een nieuw woonhuis met bijlevering van materialen. Door den heer G. J. Te Strake.
Laagste inschrijver B. W. te Kronni, Wesselhuis, f 1049, gegund.

Veendam. Het afbreken van een oud gebouw en het bouwen van een nieuw woonhuis en wagenschuur met bijlevering van materialen. Door den heer F. v. d. Ploeg.
Laagste inschrijver J. Schenkel, Muntendam, f 4798. Niet gegund. Herbesteding op 25 Januari.

Winsum (Fr.). Eene belangrijke vertimmering aan de pastorij der Ger. gemeente te Winsum. Door den heer K. Veilinga.
Laagste inschrijver P. Jongema, Spannum, f 1398, gegund.

Wapenvelde (Ov.). Het bouwen van een stoomroomboterfabriek met directeurswoning enz., aan het kanaal bij de Kloostersbrug te Wapenvelde. Door den architect H. A. Averdijk te Wijhe.
Laagste inschrijver D. van der Sluis, Zwolleierspel, f 7998, gegund.

19 JANUARI.

Apeldoorn. Het bouwen van een machinefabriek op de Eendracht. Door den architect G. de Zeeuw.
Laagste inschrijver J. de Groot, f 6535, geg.

Eenrum (Gr.). Het bouwen van 4 arbeiderswoningen ald. Door de bouwcomm. van het Nutsdep.
Laagste inschrijver D. Nanninberg, f 2823, gegund.

Elst. Het bouwen van een woon- met achterhuis met bijlev. van alle materialen. Door den heer H. van Pommeren.
Laagste inschrijver J. F. Kersten, Elst, f 1466, gegund.

Harlingen. Het bouwen van een heerenhuizinge en werkmanswoning. Door de firma Tromp.
Laagste inschrijver J. de Jong, Almenum, f 6660. Nog niet gegund.

Losser. Het bouwen van 5 woningen aan den weg van Losser naar Gronau. Door den heer F. J. Velthuis.
Laagste inschrijvers Gebr. Kuijn Breteler, Oldenzaal, f 3791, gegund.

Utrecht. Het bouwen van een woonhuis aan de Nassaustraat. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver A. M. v. Geelen, f 4200; gegund.

20 JANUARI.

Assen. Het bouwen van een pakhuis, enz., achter zijn huis. Door den heer H. Scheffer.
Laagste inschrijver E. Ubels, f 2234, geg.

Groningen. Het bouwen van een burgerwoning aan den Oosterweg aldaar. Door mej. de wed. S. Hoeksema.
Laagste inschrijver A. van Dijel, f 2594, gegund.

Musselkanaal. Het bouwen van een winkelbehuizing te Emmer-Erfscheidenveen, met bijlevering van al het benoodigde. Raming f 1331.91. Door den bouwk. J. Linzel.
Laagste inschrijver J. Benus, Musselkanaal, f 1239, gegund.

21 JANUARI.

Krommenie. Het bouwen van twee woningen onder één dak, aldaar. Door den bouwk. A. Vis te Oudkarspel.
Laagste inschrijver J. Dorregeest, Alkmaar f 1698. Niet gegund.

Leeuwen (Gelderl.). Het bouwen van een gemeentehuis te Leeuwen. Door het gemeent. van Wamel.
Laagste inschrijvers J. Krobman, Nijmegen en 't Hullenaar, Bemmel, f 9779.

Zuidbroek. Het bouwen van een woonhuis met schuur. Door den heer J. Oostland.
Laagste inschrijver H. Waslander, f 1139. De begrooting opgemaakt door H. Schenkel, Zuidbroek, f 1123. Gunning aangehouden.

23 JANUARI.

Assen. Het bouwen van een huis met bakkerij, winkel en schuur te Loon. Door den heer H. Westerling, te Loon.
Timmer- en metselwerken enz. Laagste inschrijver H. Nijmeijer, f 3840.
Stukadoorwerken. Wed. Weertman, f 121.
Lood- en zinkwerken enz. W. Meijer, f 153.
Verf- glas- en behangerswerken. T. Groenendal, f 173.
De laagste inschrijvingen werden bij elkaar gevoegd en het geheele werk gegund aan H. Nijmeijer voor f 4287.

Smilde. Het afbreken van de bestaande boerderij met schuurtje en stookhok en het daarvoor weder in de plaats bouwen van een nieuwe boerderij met schuurtje en stookhok, op de plaats thans in gebruik bij R. Scholten te Hoogersmilde. Door de dames R. en H. en L. M. Fledderus.
Laagste inschrijver R. P. Offringa, f 3768. Gunning in beraad gehouden.

Vlaardingen. Het bouwen van een pakhuis, woonhuis met daarachter gelegen kuiperij, met bijkomende werken, op een terrein aan de Wilhelminahaven alhier. Door den bouwk. Jb. van den Berg Cz.
Laagste inschrijver R. P. Offringa, f 3768. Gunning in beraad gehouden.

24 JANUARI.

Assen. Het onderhouden van en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan gebouwen van het prov. bestuur en het hotel van den commissaris der koningin te Assen, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Dec. 1900. Ram. f 3450. Door het prov. bestuur.
Laagste inschrijver A. J. Diehlman, f 3333.

Zandvoort. Het bouwen van een villa, op een terrein, gelegen nabij de tol te Zandvoort. Door den architect W. F. Doeglas te Haarlem.
Laagste inschrijver A. H. Siegers, Zandvoort, f 6800. Nog niet gegund.

26 JANUARI.

Den Haag. De architect Joh. Mutters Jr., namens zijn principalen, de Commissarissen der Nieuwe of Litteraire Societeit alhier. Het annoveeren van 2 perceelen met annexen a.h. Plein en Doelenstraat en het weder opbouwen van een gebouw ter uitbreiding van genoemde Societeit, volgens daarvan opgemaakte teekeningen en bestek.
Inschrijvers: A. G. Soudermeyer, Rotterdam, f 215.735; S. A. Stolk, Rotterdam, f 214.375; J. J. Gort, Rotterdam, f 212.000; Gebr. v. d. Meer, Harlingen, f 209.000; A. van Liemt, Amsterdam f 203.380; P. Ramaker, Amsterdam, f 205.000; J. v. d. Bijlaardt, Hilversum, f 202.500; J. Goseling, Amsterdam f 202.000; G. v. d. Elshout, Scheveningen, f 201.500; C. de Vries, 's Gravenhage f 199.998; J. H. Peppink, 's Gravenhage, f 198.000; J. H. Stelwagen, Rotterdam, f 195.500, A. C. Paardekooper, 's Gravenhage, f 197.600; Reinders en v. d. End, Amsterdam, f 192.900; L. Kooien, 's Gravenhage, f 187.739; J. P. J. Lowie, 's Gravenhage, f 187.300; M. van Ommeren, Haarlem, f 179.447.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN**.

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën f 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertenten 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.

Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.

Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.

BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.

Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

4 FEBRUARI 1899. | 19e JAARGANG. | No. 5.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 202, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels f 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en zoetoozo opname der advertentiën in het Tijdschrift der M.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Het nieuwe Directie-gebouw voor de Rijkspostspaarbank. — Xylolith, voornamelijk in het Buitenland. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

De volgende heeren zijn in de maand Januari sedert de laatste opgave als lid der Maatschappij toegetreden,

als Gewoon Lid:		
Adr. van Driesum Sz., architekt,	te	Apeldoorn.
E. Estié & Co., potterie d'art,	„	Gouda.
G. J. de Jong, houtkooper,	„	Gouda.
A. Labouchère,	„	Rijswijk.
W. G. Lensink, aannemer,	„	Arnhem.
W. H. Lieuwens, architekt,	„	Rotterdam.
Martin & Co., in bouwmaterialen,	„	Amsterdam.
G. Nijhuis, architekt,	„	Groningen.
G. W. C. Oosterbaan, decorat.-schilder	„	Amsterdam.
Gebr. Terlingen, aannemers,	„	„
H. J. Verhellouw, civiel-ingenieur,	„	Delft.
Johs. H. de Wilde, architekt,	„	Gouda.
als Kunstlievend Lid:		
Robert Kalff,	„	Amsterdam.
als Buitengewoon Lid:		
J. Lonzième	„	Delft.

Het Bestuur der Maatschappij vergadert op Donderdag 9 Februari a. s. te Amsterdam.

HET NIEUWE DIRECTIE-GEBOUW VOOR DE RIJKSPOSTSPAARBANK.

De uitgebreide en zoo belangrijke jaarverslagen over de Rijkspostspaarbank, die door den Directeur dezer instelling, den heer Armand Sassen, worden uitgebracht, zijn even zoovele bewijzen niet alleen voor de steeds toenemende populariteit waarin de bank zich verheugen mag, maar ook voor hare enorme ontwikkeling, die de meest stoute verwachtingen verre heeft overtroffen. Het gebouw aan de Stadhouderskade, waar de ambtenaren en beambten werken en de archiefstukken en bescheiden bewaard worden, aanvankelijk voldoende, werd alras te klein, zoodat de Directeur zich genoodzaakt zag achtereenvolgens een viertal aangrenzende perceelen te huren.

Eindelijk besloot de Regeering, dit behelpen moede, een eigen gebouw te stichten. In de oude stad behoefde het niet gelegen te zijn, daar het publiek feitelijk haast niets te maken heeft met de Directie, die daar zetelt niet voor Amsterdam alleen, maar voor het gansche land.

Na een langdurig en tot niets leidend gesukkel over een terrein, aan de Ceintuurbaan, is eindelijk van de gemeente Amsterdam een stuk grond aangekocht, gelegen achter het Rijksmuseum; dit terrein, groot 4000 M², ging op 18 Sept. 1897 voor f 120.000 aan het Rijk over, onder voorwaarde, dat grondplan en gevelteekeningen van het nieuwe gebouw aan de goedkeuring van B. en W. van Amsterdam onderworpen zouden worden.

Dit terrein wordt voorloopig niet geheel bebouwd; het overschietende blijft bestemd voor later mogelijk geachte vergrooting bij te verwachten uitbreiding van den dienst.

Het gebouw, ontworpen door den heer D. E. C. Knuttel, Rijksbouwmeester, waarvan de hoofdgevel en de indeeling van de bel-étage hier worden gegeven, krijgt een souterrain, dat behalve een koffiekeuken geheel is ingericht voor bergplaatsen die de instelling noodig heeft voor het bewaren o. a. van afbetaalde spaarbankboekjes en andere documenten gedurende dertig jaren, zooals het Burgerlijk Wetboek dit eischt. De koffiekeuken ligt vlak onder de nader te noemen cantine, en is met deze door een lift in gemeenschap.

Het souterrain, inwendig met cement-ijzerconstructie bekleed, is thans reeds tot straathoogte gereed.

De toegang tot de bel-étage is in de Van Baerlestraat; van uit het ruime portaal bereikt men aan de zijde der Jan Luijkenstraat de vertrekken voor archief en algemeene zaken, de kamer van den Directeur, door diens toiletkamer van een wachtkamer gescheiden, en het ruime cantinelokaal voor het ambtenaarspersoneel. Naar

de zijde der Paulus Potterstraat zijn de vertrekken gelegen voor materieel, ambtenaren der boekhouding, geldbelegging, den onder-Directeur, verder de zaal voor de boeking en de aangrenzende zaal tot berging der rekening

afdeeling successie. Boven het portaal zal de groote zaal voor den Raad van Toezicht liggen, waarboven geen ander lokaal, en daarachter aan den overkant der gang, die evenals op de bel-etage is gelegen, de zaal met kasten

RYKSPOSTSPAARBANK

TE AMSTERDAM.

GEVEL AAN DE VAN BAERLESTRAAT.

PLATTE GROND VAN DE BEL ETAGE.

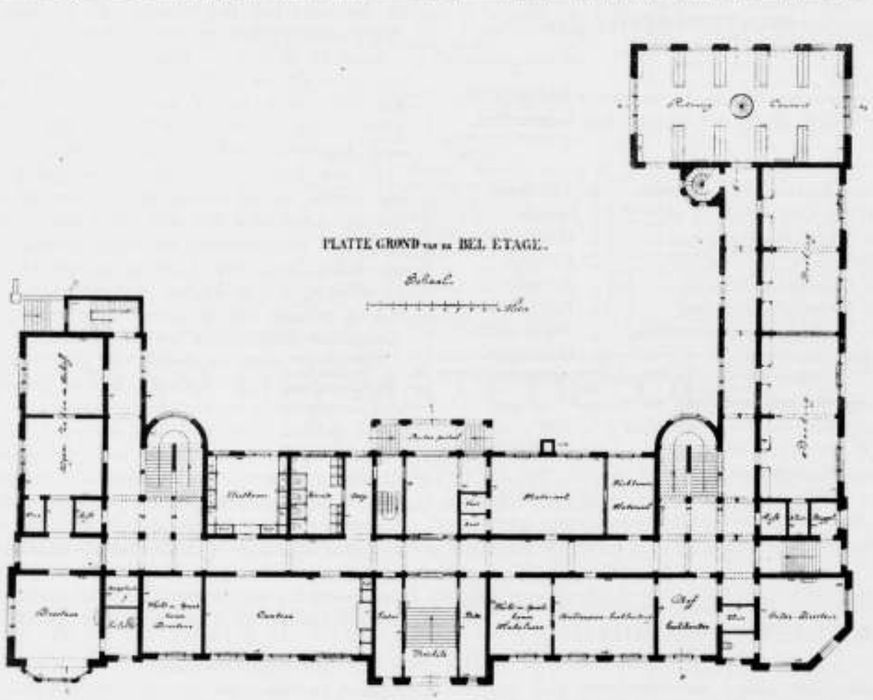

couranten, die ook door de eerste verdieping heengaat. De verdere indeeling is uit den plattegrond duidelijk.

Op de eerste verdieping bevinden zich in den linker vleugel de concierge-woning, in de tweede verdieping zich voortzettende, en, aan de voorzijde, een lokaal voor de

voor de verklaringen. In den rechtervleugel komt het bureel voor statistiek en een lange zaal voor het jaarlijksch onderzoek. Aan de voorzijde, tusschen de vertrekken voor de statistiek en voor den Raad van Toezicht, zijn gelegen een kleedkamer voor de ambtenaren, een bodekamer en

een toiletkamer, en aan den overkant der gang een lokaal voor orders; aan de andere zijde van het vertrek voor den Raad van Toezicht liggen een groot archieflokaal en een wacht- en spreekkamer, de eerste tegenover de retirades, toilet- en kleedkamer voor de ambtenaren aan de overzijde der gang, de wachtkamer vlak tegenover de trap.

Op de tweede verdieping zijn alle lokalen aan den hoofdgevel en in den rechter zijvleugel, en dat boven het vertrek voor orders op de eerste verdieping, bestemd voor rentebijschrijving. Voor het personeel zijn voorts bestemd twee groote ruimten voor berging van kleeren en voor privaten.

Zoowel in den rechter als in den linker vleugel komt een lift voor de bediening van alle verdiepingen.

Wanneer in het bestek balklagen worden gemist, dan is het daaraan toe te schrijven, dat alle vloeren — evenals de liftschachten, kastwanden en concierge-trap — van Monier-constructie gemaakt worden; de levering daarvan is niet in het bestek opgenomen. De cementvloeren in de vertrekken worden belegd met Djatti (Java-teakhout) dat ook gebruikt wordt voor de kozijnen, ramen en de deurbetimmeringen, met Kajoe-Bessie (Surinaamsch teakhout) of, voor meer ondergeschikte vertrekken, met Amerikaansch grenenhout.

Alleen het vertrek van den Directeur en de zaal voor den Raad van Toezicht worden eenigszins rijk behandeld en betimmerd met Djatti.

De verwarming zal geschieden door middel van stoom van lage drukking; hiervoor en voor de ventilatie zorgt de firma Bacon te Elberfeld.

De verlichting zal een electrische zijn.

Het geheele gebouw is zooveel mogelijk brandvrij geconstrueerd.

De gevels worden opgetrokken van Waalsteen, op een borstwering van Noorsch graniet, dat ook gebruikt wordt voor de traptreden in de vestibule en de ingangen. De raamdorpels worden van Zweedsch graniet gemaakt. Voor de vlakke banden tusschen de metseisteenen en de boven raamomlijstingen, en voor de afdekking der muren van de terreinafsluiting wordt Klebersteen gebruikt, een blauwgrijze, als grof marmer licht geaderde steen, die zeer mooi van kleur is; deze steensoort is rijk talkhoudend, daardoor gemakkelijk en mooi te bewerken, zuigt zeer weinig water op en is daarom uiterst geschikt voor afdekking. De overige natuurlijke steen aan de gevels te verwerken is Oberkirchner.

Inwendig wordt nog Pilsener zandsteen gebruikt voor traptreden en bordessen, voor opengewerkte binnenboomen, kapiteelstukken, corbeaux enz. In de bel-etage komt een lambriseering van Noorsch marmer.

De bouw, geraamd op *f* 412,600, zal op 10 Februari a. s. te 's Gravenhage worden aanbesteed. Het geheele werk zal voltooid moeten zijn opgeleverd en goedgekeurd op 1 Mei 1901.

XYLOLITH, VOORNAMELIJK IN HET BUITENLAND.

Het Xylolith (van xylon = hout en lithos = steen) dat in den laatsten tijd meer genoemd en besproken wordt, is in Nederland bekend in den vorm van platen, waaruit men op het werk de stukken op maat zaagt die men noodig heeft tot bekleeding van traptreden, bordessen en vloeren. In die stukken boort men gaten en bevestigt dan de platen met koperen houtschroeven op den houten ondervloer. Vele trappen in scholen, een houten trapbrug en de bovenzaal van het Poolsche Koffiehuis zijn te Rotterdam op deze wijze met Xylolith bekleed. Te Amsterdam is ook een Xylolith-tegelvloer door den Architect den Heer Berlage toegepast.

Het buitenland is echter een andere methode gaan volgen. In het Raadhuis te Baden en in het Rathsche Ziekenhuis te Leisdorf bij Baden heeft men Xylolith-vloeren gelegd uit één stuk, zonder naden of voegen. In Budapest is de Boekdrukkerij-maatschappij „Franklin" op die wijze bevloerd. In Praag op den Wenzelsplatz vindt men in het gebouw der Assurances Générales zulke vloeren. En komt men in Weenen, dan vindt men dadelijk Xylolith in de wachtkamers aan het Station. Men gaat een bad nemen in de Friedrich Kaisergasse en vindt daar Xylolith. Men gaat op een credietbrief geld halen bij de Oostenrijksch-Hongaarsche Bank of bij de Anglo-Oostenrijksche en vindt daar ook Xylolith. Men drinkt een glas bier in Café Bazar in de Margarethenstrasse of in „Eisgrübl" am Peter, en vindt daar Xylolith. Men gaat naar het Hoofdpostkantoor om zijn „Postkarten mit Ansichten" te adresseeren, en vindt daar Xylolith. Men verlaat het Grand Hotel, aan den Ring, omdat het er schreeuwend duur is, terwijl de tafel niet eens uitmunt, en neemt zijn intrek in „Hotel Weininger" in de Sempergasse; ook daar Xylolith. Om wat sneller de groote afstanden te kunnen afleggen gaat men een fiets huren in de Rothenthurmstrasse. Binnengekomen ziet men een groote zaal (Radfahrschule) met een vloer van Xylolith. Men krijgt met de fiets een ongelukje (zonder doodelijken afloop) en wordt tot reiniging van afgeschaafd vel en kleederen welwillend opgenomen in de bewaarschool aan de Buchengasse. Na vriendelijken dank verlaat men die niet, zonder te hebben opgemerkt, dat ook daar de vloeren zijn van Xylolith. Men maakt in een ander café kennis met een student van de Technische Hochschule die mededeelt, dat al de vloeren in dat gebouw zijn voorzien van Xylolith. Hij stelt u voor aan zijn neef, een a. s. militair Paardenaarts, die verzekert, dat de geheele Veeartsenijschool is bevloerd met Xylolith. Men spreekt af samen naar het Jubileumstheater te gaan en vindt daar al wederom Xylolith. Men gaat naar bed en droomt van Xylolith, tenzij men poëtisch aangelegd is en, met een variant op een dichter van de oude school, rijmt:

Xylolith is overal
Overal, m'n vrinden
En het is in „Wien" vooral
Makkelijk te vinden.

Den volgenden dag, na welgenoten nachtrust, zou men het spelletje van voren af aan kunnen beginnen en dan de kerken, hospitalen en groote magazijnen en fabrieken kunnen nemen. Praktischer is het echter zich rechtstreeks te wenden tot de firma, die al deze Xylolith-vloeren heeft gelegd. Men zoekt en vraagt en krijgt, na eenige vergeefsche bezoeken, het goede adres. Daarheen! En als men daar na behoorlijke introductie is toegelaten, vindt men in het kantoor der firma een vloer van . . . . Xylolith. Nu, dat spreekt van zelf. Maar die vloer! Het is een lappedeken: wit, blauw, groen, rood, geel, bruin, effen of met rand in andere kleur; alles in vakken: een staalkaart! Men kan nu met de fabrikanten zelven spreken en alles vragen wat men wil. Al de deugden van Xylolith worden opgenoemd: het bezit de goede eigenschappen van hout

en die van steen, en heeft geen der gebreken van deze materialen. De vloeren zonder naden of voegen hebben dadelijk ingang gevonden. Ze zijn net, gemakkelijk en van hygiënische beteekenis. Bezwaren als: de moeilijkheid om bij gas,- water- of verwarmingsleiding te komen, worden terstond opgeheven. Men krijgt op zijn verzoek een lijst van uitgevoerde werken, die een aardige brochure vormt. Men vraagt referentiën en mag dan noteeren: Herr Baurath Prof. Koch, Architect van het K. K. Hofbrauhaus in Nussdorf; Hofbaurath J. Rundspaden, Arch. der Villa van Z. K. H. den Hertog van Cumberland; Oskar Morgenstern, Arch. van de Internationale Electricitätswerke; Prof. Julius Deininger, K. K. Baurath en Arch. van de Villa Gerlach; Architekten Bauqué & Pio, die het Paleis van Vorst Wrede en dat van Graf Hoyos ontwierpen en uitvoerden; Alexander Graf, Arch. van het reeds genoemde Jubileumstheater; Arch. Caufal, die Xylolith toepaste in verschillende Geschäftslokalen en Café's; Kupka en Orgelmeister, idem in de Boekdrukkerij van Adolf Holzhausen; Julius Mayreder, Arch. der Electricitätswerke „Schuckertwerke"; Jan Lewinski, Arch. der Krankencassa en der Buchdruckerei Winiarz in Lemberg, enz. enz.; en als men dan nog eenige dier architecten gesproken en uit hun eigen mond hunne ingenomenheid met die vloeren en de wijze waarop zij door die firma gelegd worden, heeft vernomen, dan begint zich zoetjes aan de overtuiging te vestigen, dat het Xylolith zoowel in de rijkst gedecoreerde salons, als in publieke gebouwen en werkplaatsen de netste en meest practische bevloering is die in onzen tijd wordt aangeboden; het is een moderne houtparketvloer, wat minder deftig, doch daarentegen veel duurzamer en sterker; ook zonder naden of voegen, vast van kleur, gemakkelijk te reinigen, en zeer gemakkelijk te desinfecteeren. Dit zijn voordeelen boven hout, dat geruimen tijd nat blijft na het dweilen. Niet koud aan de voeten; zonder werking; scheurt niet en splijt niet: dit zijn voordeelen boven steenen vloeren, hetzij cement,- tegel- of terrazzo-vloeren. De ondoordringbaarheid voor water, is een voordeel voor badkamers, het vermogen om het geluid te dempen, hoog noodig in onze moderne gehoorige woonhuizen. Bovendien: bekleedingen van houten vloeren en trappen met Xylolith zijn onbrandbaar. Kortom: als het Xylolith nog niet bestond, zou men het moeten uitvinden.

Men kan dan ook met eenigen grond verwachten, dat het in ons vaderland een allengs grooter wordende toepassing zal vinden. Het moet echter zijn weg nog maken; moge die dan effen zijn, als de Wandelbahn te Meran en in Bad-Hall! (ook Xylolith).

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam. 555e Vergadering. 27 Januari 1899. Na opening der vergadering en hartelijke welkomstgroet aan de leden door den Voorzitter op de 1e bijeenkomst in dit jaar, werden de notulen gelezen en goedgekeurd en daarna mededeeling gedaan van het schrijven, door het Bestuur der Afdeeling gericht aan het Hoofdbestuur der Mij. naar aanleiding van de bekende missive aan de Besturen der 4 Amsterdamsche Vereenigingen van bouwkundigen gezonden.

Door den heer C. B. Posthumus Meijjes werd medegedeeld, dat de commissie inzake de Bouwverordening te Amsterdam spoedig het concept gereed zal hebben en dit dan aan B. en W. zal verzenden. De heer Posthumus Meijjes vraagt verder aan de vergadering machtiging om namens de Afdeeling in deze te handelen, welke door de leden wordt verleend.

Door den Secretaris, den heer B. J. Quêndag, werd daarna verslag uitgebracht over de verrichtingen der Afdeeling gedurende het jaar 1898, hetwelk onder dankbetuiging door de vergadering werd goedgekeurd.

De Penningmeester, de heer J. N. Landré, bracht een verslag uit over den financiëelen toestand van de Afdeeling over het jaar 1898. Door eene commissie, bestaande uit de heeren E. M. Rood, W. J. de Groot en C. de Zwaan Czn. werd de rekening en verantwoording nagezien en den Penningmeester bij monde van den heer Rood, namens de commissie, dank betuigd voor zijn gehouden beheer.

De begrooting voor het jaar 1899 werd vervolgens door den Penningmeester ingediend en door de vergadering goedgekeurd.

De volgens rooster aftredende leden, de heeren Ed. Cuypers en A. C. Illeijs, die herkiesbaar waren, werden bij acclamatie herkozen, evenals de Voorzitter, de heer C. B. Posthumus Meijjes.

Tot afgevaardigden van de Afdeeling voor de Mei- en Septembervergaderingen der Mij. werden benoemd de heeren H. Baucke en W. A. E. van Geuns.

Nadat het Eerelid, de heer J. H. Leliman, nog eenige hartelijke woorden gesproken had omtrent den bloei van de Afdeeling, werd het woord verleend aan den heer J. H. W. Leliman te Delft, die eene causerie hield naar aanleiding van eene reis door Moezeldal en Eifel. Met eene aan citaten, vergelijkingen en opmerkingen rijk versierde rede besprak de heer J. H. W. Leliman eenige niet in de gewone reisroute gelegen plaatsen in de genoemde streken, die echter, behalve door natuurschoon, door de vele belangrijke bouwwerken een bezoek overwaard zijn, en waarbij spreker ook vooral de aandacht vestigde op Burg Eltz, een naar de beschrijving hoogst interessant bouwwerk, verder Mariënburg, Cochem en Trier.

Door eenige zeer goede photographien en vele fraaie door spreker vervaardigde schetsen werd deze rede, die met aandacht door de aanwezigen gevolgd was, opgeluisterd. Door den Voorzitter werd den heer Leliman dank betuigd voor zijne lezing, waarmede de leden door applaus instemden.

De Voorzitter deed vervolgens mededeeling van de dit jaar door het Hoofdbestuur der Mij. gestelde vragen, waaromtrent de heer J. H. Leliman de opmerking maakte, dat het beter ware geweest wanneer de Mij. ook eenige vragen op aesthetisch gebied daarbij had gevoegd, eene meening die echter door den Voorzitter en den heer Poggenbeek werd bestreden.

Nadat de heer Robbert Kalff, lid der Mij., tot lid der Afdeeling was aangenomen, werd de vergadering, niets meer aan de orde zijnde, gesloten.

Afdeeling Groningen. 28 Januari. 1899. De Voorzitter, de heer H. Raammaker, opende de Vergadering met een heilwensch op de eerste bijeenkomst van dit jaar, en wijdde daarbij eenige woorden aan de Maatschappij t. b. d. Bouwkunst, de Afdeeling en hare leden.

Wijl de eerste vergadering in het jaar altijd eenigszins een feestelijk karakter draagt, was ook nu door de goede zorgen van den Voorzitter, de vergaderzaal wat versierd door het aanbrengen van groen en guirlandes om de bustes van de Koningin en de Koningin-Moeder.

Na lezing en goedkeuring van de notulen der vorige vergadering werd door het Bestuur mededeeling gedaan van ingekomen stukken, o. a. twee missives van het Bestuur der Mij., de eene behelzende de beste wenschen voor den bloei der Afdeeling, en de andere, aanbieding van vijf vragen, met verzoek deze door de Afdeeling te willen doen beantwoorden.

Hierna werd door den eersten Secretaris verslag uitgebracht van den toestand en de werkzaamheden der Afdeeling over het afgeloopen jaar.

De bibliothecaris, door ongesteldheid verhinderd de vergadering bij te wonen, had kennis gegeven dat hij op een volgende Vergadering zijn verslag zoude uitbrengen.

Daarna kwam de rekening en verantwoording van den Penningmeester over het jaar 1898 ter tafel, die door een Commissie van twee leden nagezien en akkoord bevonden werd.

Daar geen andere werkzaamheden op de agenda waren gebracht, omdat het de gewoonte is de eerste vergadering in het jaar gezellig door te brengen, werd hiermede het officieele gedeelte gesloten en bleven daarna allen nog een geruimen tijd genoegelijk bijeen.

*) De werken, hier achter den naam van ieder architect genoemd zijn niet die, waardoor hij naam gemaakt heeft, doch waarbij hij Xylolith heeft toegepast.

De kunstbeschouwing bestond uit een groot aantal afleveringen van afbeeldingen van oude Nederlandsche, nog bestaande- of reeds verdwenen gebouwen, uitgegeven door de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst.

Hoewel slechts een gedeelte van hetgeen in den loop der jaren door haar op dit gebied is verricht, was tentoongesteld, bleek hieruit toch overtuigend, dat een lichaam als zij, tot veel in staat is, en werkelijk ook veel in het belang van de bouwkunst heeft gedaan.

Afdeeling Delft. *Eerste (24 Jan.) vergadering in 1899 — en nog iets.* Het is voornamelijk om financieele redenen, dat de Afd. Delft in den laatsten tijd weinig van zich deed hooren. Eenige min of meer kostbare vergaderingen waren in het afgeloopen jaar reeds gehouden, verder wilde het Bestuur met het oog op plannen, voor dit vereenigingsjaar, de kas niet te zeer aanspreken.

Nadat de vergadering — die evenmin als eene algemeene vergadering overmatig druk bezocht was — door den Voorzitter met een toepasselijk woord was geopend, werden allereerst zeven nieuwe leden aangenomen. Daarna bracht de heer Schouten het jaarverslag uit, dat in welsprekende en, waar het pas gaf, ook krachtige woorden de wederwaardigheden van het afgeloopen jaar herdacht.

Het financieel verslag en de rekening en verantwoording van den penningmeester werden nagezien en accoord bevonden door eene commissie, samengesteld uit de heeren le Comte, Leeflang en Couvée. Na dankzegging voor het gevoerde beheer werd de penningmeester gedechargeerd, en de commissie na een korte stondig bestaan van 15 min. ontbonden.

De beide — volgens rooster — aftredende bestuursleden, de heeren Labouchère en Gips, werden bij acclamatie herkozen, zoodat het bestuur als volgt blijft samengesteld:

M. A. C. Hartman,	*Voorzitter.*
A. Labouchère,	*Vice-voorzitter.*
J. L. Schouten,	*Secretaris.*
A. F. Gips,	*Penningmeester.*
J. H. W. Leliman,	*Commissaris.*

De vergadering had zich vervolgens uit te spreken over het zenden en de redactie van een adres aan den Raad der gemeente Delft in zake de demping van den Nieuwen Langendijk. — Zie B. Weekblad van 14 Jan. 1899 blz. 14. — Ze ging in deze geheel mede met het bestuursvoorstel, het tevens betreurende, dat vele pogingen door het bestuur, aangewend in zake bewaring van Delft's karakter, waren afgestuit voornamelijk op de weinige medewerking der betrokken architecten.

Aan de orde waren nu eenige mededeelingen door den Voorzitter aangaande de wederwaardigheden der moeder-maatschappij in het afgeloopen jaar.

Het adres Haarzuijlens — ik hoorde ter vergadering spreken van de samenzwering Haarzuijlens —; de onverwacht heilzame uitwerking hiervan op de Maatschappij; de bekende brief van 8 Dec.; het bijbehoorend antwoord van A. et A.; de symptomen, die wezen op nieuwe tijden in de Maatschappij, kwamen daarbij ter sprake.

Wanneer de leden toch maar wilden beseffen, dat aan rechten ook plichten onafscheidelijk zijn verbonden! De eerste worden nooit, de laatste slechts al te vaak vergeten.

Wie een goed lid wil zijn van eene Maatschappij, welke ook, kan er niet mede volstaan elk nummer van haar orgaan braaf open te snijden, op eerste aanmaning zijne contributie te betalen; of zelfs zich te onthouden van openbare afkeuring als iets zijn toorn gaande maakt.

De Maatschappij heeft eenige mannen van de daad noodig, die ook, zonder dat in de krant hun naam wordt vermeld als voorsteller, leden aanwerven; die, om de zaak van eene erg praktische zijde te bezien, bedenken, dat de aanwinst van twee nieuwe gewone leden een plaat meer beteekent voor het orgaan; in een woord, mannen die pleizier en liefde voor de zaak hebben, en wien het bewustzijn deze tot bloei te brengen voldoende belooning is voor hun tijd en moeite.

Is onze Maatschappij wel genoeg van zulke leden rijk?

Wie met mij van oordeel is, dat dit niet het geval is, gelieve te bedenken, dat niets gemakkelijker is dan zich zelven als zoodanig in dit opzicht te bekeeren.

Verder werd medegedeeld, dat de gemeente Delft het 13-Eeuwsche *relief* boven de *Bagijnenpoort* aan 't oude Delft heeft doen afgieten. Deze poort is een der weinige — misschien wel 't eenige — overblijfsel van 't voormalige klooster. Ze verkeerde reeds in de dagen onzer het-overgrootvaders in een toestand van schromelijk verval. De „witte arduin" was totaal verweerd; uit den linkerhoek kan men met de hand geheele stukken uitbreken en zonder moeite tot pulver wrijven. Verf of silicaat kunnen de algeheele verdwijning van 't relief echter nog tal van jaren tegenhouden. Eenige weken geleden viel het hoofd van de middenfiguur onverwacht naar beneden en moet een voorbijganger vrij onzacht getroffen hebben. Weer een Delvenaar, die voortaan slechts eene matige vereering voor de oude kunst van zijne stad zal hebben!

Van de architectuur van 't poortje zijn de scherpe kanten ook sinds lang verdwenen.

Over dit relief vond ik in de beschrijving van Delft, die in den jare 1729 door Boitet is uitgegeven, het volgende vermeld.

„Vooreerst blijkt uit een oud boekje, op francyn geschreven, dat de patroon van dit begynhof geweest is de h. Johannes, evangelist, wiens beeltenis voor de voor de begyn-hofs poort van ouds gestaan heeft, en noch tegenwoordig staat. Hij staat daar afgebeeld als zittende in Patmos, en met verscheide dieren omringd, zoodat de heer Bleiswyk verkeerdelijk gist van een St. Antonius tentatie daar gestaan te hebben."

Men leze er het laatste Bijbelboek eens op na!

Boven in 't relief is nog goed te herkennen eene min of meer phantastische burcht, die prijkt met tal van torens en Oostersche koepels, aan het water gelegen, en zeer goed het Hemelsch Jeruzalem zou kunnen voorstellen. Van de „verscheide dieren" zijn er nog eenigen in leven; ook kan men boomen en eenig gebladerte herkennen.

De middenfiguur is na verlies van het gelaat een vormelooze klomp geworden: met een weinig goeden wil ziet men bij de rechterhand een boek.

Het klooster en de kerk waren indertijd zeer rijk, en toen ik in bovenvermeld boek de lijst doorlas van hunne inkomsten, kwam mij onwillekeurig Goethe's opmerking in gedachte: Köstliche Besitzthümer der geistlichen Herren, die früher als andere Menschen klug waren."

Delft. 25 Jan. 1899. J. H. W. Leliman.

BERICHTEN.

De Zutphensche Courant wijdde onlangs een hoofdartikel aan het gevaar dat de restauratie der Groote Kerk aldaar loopt. Zij schreef daarin het volgende:

„Er moet, om op den voet waarop tot nog toe werd gewerkt, te kunnen voortgaan f 6000 per jaar aan de restauratie van het kerkgebouw besteed kunnen worden. Het rijk geeft daarvan f 4000. Doch .... het geeft die alleen dán, wanneer de burgerij eveneens blijk van belangstelling geeft, en wel door de overige f 2000 beschikbaar te stellen.

„Twee duizend gulden moet dus jaarlijks uit Zutphen komen ten dienste van de restauratie van ons prachtig monument. Maar daar gaat f 1000 af, die de gemeente en het kerkbestuur te zamen er nog toe beschikbaar voor stellen.

„En dan blijft er over .... duizend gulden, die uit vrijwillige bijdragen moeten worden bijeengebracht. Komt er meer, zooveel te beter, want dan kan er ook meer gedaan worden.

„Tot dusverre ging het gemakkelijk, eene goede f 1000 ieder jaar bijeen te krijgen, en dat geeft ons goede hoop voor de toekomst. Maar in den loop van den tijd heeft de dood duchtig zijn zeis gemaaid in de gelederen van hen, die voor bijdragen hadden geteekend. En zoo komt het, dat er nu aan de f 1000 het een en ander ontbreekt, dat moet worden aangevuld.

„Zij die werkelijk iets gevoelen voor de heerlijke kunstgedachte die spreekt uit ons eerbiedwaardig kerkgebouw, om het even of zij kerkelijke neigingen hebben of alleen ter wille van de kunst, of — practischer nog — ter wille van de bevordering van het vreemdelingenverkeer er mee sympathiseeren, zij allen hebben nu de gelegenheid een offer te brengen."

In de memorie van antwoord van den Minister van Binnenlandsche Zaken, opgenomen in het eindverslag der Commissie van Rapporteurs, over de begrooting voor 1899, zegt de Minister betreffende de Afdeeling Kunsten en Wetenschappen, dat bij nauwelijks behoeft te zeggen, dat ook hij de weigering van de Tweede Kamer om voor de restauratie van den toren der Groote Kerk te Arnhem eene ondersteuning te verleenen, betreurt, vooral omdat het een monument geldt van groote architectonische waarde en omdat, zonder de herstelling van den toren, de door

het Rijk gesubsidieerde restauratie der Groote Kerk half werk zal blijken te zijn.

Eene toezegging, dat hij een volgend jaar opnieuw voor hetzelfde doel geld zal aanvragen, kan hij echter niet geven.

Ook de afstemming van de verhooging van dezen post, voorgesteld om op eenigszins ruimer schaal aankoopen op de aanstaande veiling van een gedeelte der collectie te Heeswijk te kunnen doen, wordt door den Minister betreurd. Niet alleen bevat deze verzameling een aantal zaken die voor de eer van het land en tot opwekking van den nationalen zin in een openbaar Nederlandsch museum behoorden behouden te worden, maar daarin zijn ook vele voorwerpen waarvan de studie voor den kunstenaar en den kunstindustrieel van groot belang is en die, in een Rijksmuseum ter beschikking van het publiek tentoongesteld, de ontwikkeling onzer kunstnijverheid in hooge mate zouden bevorderen, en ten slotte indirect financieel voordeel zouden opleveren; het is toch eene overal erkende waarheid, dat oude kunstvoorwerpen als modellen voor den hedendaagschen industrieel onmisbaar zijn. Om al die redenen zal dan ook getracht worden uit het gewone krediet nog enkele stukken te verkrijgen, doch het behoeft geen betoog, dat deze geheel exceptioneele gelegenheid om 's Rijks musea aan te vullen thans grootendeels ongebruikt zal moeten blijven.

Het gevoelen, zegt ten slotte de Minister, dat de zorg ten onzent aan het behoud van oude monumenten besteed geenszins overdreven is, mag worden beaamd, zoowel wanneer men denkt aan den treurigen toestand van verwaarloozing waarin nog vele voor kunst en historie belangrijke monumenten verkeeren, als wanneer men nagaat wat ten behoeve van dit nationaal belang in andere met Nederland gelijkstaande landen wordt gedaan.

Van B. en W. van Amsterdam is eene voordracht verschenen, waarin de wenschelijkheid wordt betoogd van de benoeming van een directeur voor de tram en een electrotechnisch ingenieur, en hunne salarissen te bepalen op f 6000 en f 8000.

Bij dit voorstel wordt overgelegd het adres van de commissie in het beheer der Gemeentebedrijven, dat verwijst naar het rapport van den Directeur der Gemeentewerken, waarin de stichting besproken wordt van eene electrische inrichting tot levering van electrische energie, aan welker hoofd de bovengenoemde ingenieur zal staan.

Hoofdzaak dezer inrichting zal blijven, de bediening der nieuw aan te leggen, en der om te bouwen bestaande tramlijnen, waartoe geraamd wordt noodig te zijn 3200 P. K.

Waar reeds daarvoor een groote inrichting noodig is, zou deze tevens kunnen in aanmerking komen voor levering van stroom, bij:

1e. de handelsinrichtingen voor kranen, liften en licht;

2e. de rioolbemalingen, zoo spoedig tot rioleering buiten aanraking der wateren binnen de bebouwde kom der Gemeente wordt overgegaan;

3e. de groote beweegbare bruggen bij nieuwen bouw of vernieuwing.

4e verschillende gemeentelijke stichtingen, met name: nieuwe beurs, telephoon, enz.;

5e de lampen voor straatverlichting voor hoofdverkeerswegen of pleinen, waaraan ter verlichting hoogere eischen gesteld worden, dan waarin gasverlichting zou kunnen voorzien.

Er bestaat kans, dat de Bullekerk te West Zaandam nu toch niet gesloopt zal worden. De aangekondigde aanbesteding der sloopingis na eene vergadering van de Kerkelijke Collegiën uitgesteld, aangezien vele giften in geld inkomen, die het wellicht mogelijk maken het oude gebouw voldoende te herstellen.

Te Oud-Gastel bestaat een kerkje, uit ongeveer 1475 afkomstig, dat zeer bouwvallig scheen. Thans is evenwel na een grondig onderzoek gebleken, dat het gebouw voor restauratie en vergrooting nog geschikt is.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 7.
Technisch Teekenaar 1.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 6 FEBRUARI.

Amsterdam. Het afbreken en vervoeren van de houten loods (tijd. schoolgebouw) thans staande op het Jonas Daniel Meyerplein en het, in gewijzigden vorm, weder opbouwen daarvan aan de Muidergracht bij de Lepellaan, tusschen Plantageschool en het gebouw der geneesk. armverzorging.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen f 0,25. Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u, gedurende de drie laatste werkdagen voor den dag der aanbesteding.

Borgercompagnie. Het afbreken van een boerenplaats, het bouwen van een boerenschuur met bijschuur, en eenige veranderingaan ZEd. woonhuis, met de leverantie van al het daartoe benoodigde voor P. Reinders.

De architect H. Muntendam, n.m. 2 u. in 't café van H. van Dijken, alw. bestek en teek. ter inzage liggen en à f 0,75 te bekomen zijn. Aanw. gedaan.

Uitgesteld, stond eerst op 30 Januari.

Breda. Het bouwen van 2 woonhuizen met stalling en schuur, op een perceel, gelegen aan den Teteringschen dijk, gem. Teteringen.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u., in het café „Schotland". St. Janstraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Haarlem. Het bouwen van een villa in het Wilhelminapark te Haarlem.

De arch. S. J. W. Mons, v.m. 11 u. Bestek en teek à f 1 per stel te verkr. ten kantore van den architect.

Hoog-Cruts (Limb.). Het optimmeren der 2 afgebrande huizen aldaar.

De aanbesteder, n.m. 1 u., ten herberge van Bindels, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en bij. kunnen worden ingezonden op 6 Febr., van v.m. 10 tot n.m. 1 u.

Veldhoven (N.-Br.). Het bouwen eener pastorie met bijbouw, een liefdegesticht, school en gasthuis met bijkomende werken, met bijlev. van materialen enz.

Het R.-K. kerkbestuur, n.m. 2 u. bij G. Verhagen. Bestek en teek. verkrijgb. à f 3 bij den bouwk. J. Heijkants te Erp. Aanw. gedaan.

Veldhoven (N.-Br.). Het bouwen van een woonhuis en schoenmakerij, met bijlev. der materialen.

De heer H. Moeskops, n.m. 5 u. Bestek en teek. ter inz. bij F. v. d. Hurk, cafehouder. Inl. geeft Jan Bijnen Alex.zn., bouwk. te Zeelst.

Winterswijk. Het bouwen van een huis met twee woningen aan den Tuunterweg te Winterswijk.

De heer J. Willekes, 's av. 7 u., in „de Zwaan", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect H. van der Schaaf.

DINSDAG 7 FEBRUARI.

Aalten. Het bouwen van een woonhuis.

De architect H. J. L. Ovink te Doetinchem. 's midd. 12 u., in het café van Vrede, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft gen. architect.

Bussum. Het bouwen van 2 villa's.

De bouwk. G. J. Vos, v.m. 11 u., in het hotel „Vlietlaan", alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Dalfsen. Het verbouwen van het logement „de Ruiter" voor den heer J. v. Kuik te Dalfsen.

De heer P. H. de Jong, v.m. 11 u. Bestek en teek. à f 1 verkrijgb. bij Gos. Eshuis, boekdrukker. Aanw. gedaan.

Heelsum. Het afbreken en weder opbouwen van een woon- en winkelhuis.

De heer S. Sternfeld, 's av. 7 u. Bestek en teek. liggen ter inz. in het koffiehuis van Joh. Mentink. Inl. te bekomen bij J. Rothuizen, architect, Heelsum. Aanw. 6 Febr., v.m. 11 u.

Alleen voor Renkumsche ambachtslieden.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van een graanpakhuis.

De Erven H. Weggeman, 's av. 8 u. te hunnen huize. Bestek en teek. liggen in bedoeld café ter inzage. Inl. verstrekt de architect W. Elzinga. Aanw. 7 Febr. v.m. 9½ u.

Nieuwerkerk (Zeel.). Het bouwen van een woonhuis.

De heer Corn. Heule, n.m. 3 u. in de herberg „de Wereld". Bestek en teek. ter inz. in de herberg „de Wereld". Inl. te bekomen bij den bouwk. W. Brouwer Johzn.

Winschoten. Het bouwen eener dubbele behuizing op een terrein hoek Emmastraat-Stationsweg.

De architect K. de Grooth, 's av. 8 u. in het hotel Dommering. Bestek en teek. ten huize van aanbesteding ter inz., terwijl bestekken tegen f 0,25 en teek. tegen f 1 bij den architect te bekomen zijn. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 8 FEBRUARI.

Bergen-op-Zoom. Het bouwen van eene boschwachterswoning met wachtkamer op de buitenplaats genaamd „Den Dassenberg" gemeente Steenbergen.

De heer Charles Spruit te Antwerpen, v.m. 10 u., in hotel „de Gouden Leeuw", alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft de architect C. P. v. Geuk te Bergen-op Zoom. Aanw. gedaan.

Breda. Het afbreken van 6 woningen a/d. Fellenoordstraat te Breda en het daar ter plaatse aan de rooilijn bouwen van 4 beneden- en 4 bovenwoningen.

De architect J. Lijdsman, v.m. 11 u., in het café „Het Zwarte Schaap", Halstraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Driesum. Het bouwen van een woonhuis met het verfwerk in 2 perc. aldaar.

De heer A. R. v. d. Zwaag. Bestek en teek. ter inz. bij den kastelein Duijff. Aanw. ged.

Emmer-Compascuum. Het bouwen van 5 arbeiderswoningen met bijlev. van materialen.

De naaml. venn. „Het Emmer-Compascuum", n.m. 2 u. in het logement „Emmer-Compascuum", alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft de directeur J. Oostinjer Rzn. en H. de Jonge.

's-Gravenhage. Het maken van een inventaris voor een kruidenierswinkel.

Het bestuur der coöp. bakkerij „de Volharding", 's av. 8 u., Koninginnestraat 20. Inl. Koninginnestraat 24 van v.m. 8—1 u. Aanw. gedaan.

Leiden. Het bouwen van een station met stalling enz. op den ringdijk der Haarlemmermeerpolder nabij het stoomgemaal Leeghwater.

De stoombootmaatschappij „Carsjens". Bestek en teek. ter inzage en ad f 1,50 verkrijgb. op kantoor der gen. Mij. Haven 14, Leiden. Aanw. op het terrein, 6 Febr. n.m. 1 u.

Losser (Ov.). Het bouwen van 3 woningen, op een terrein, gelegen aan den weg van Losser naar Gronau.

De heer W. Spiele, 's midd. 12 u., in het café Ziegler, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft F. J. Veldhuis. Aanw. 8 Febr., v.m. 10 u.

Oude-Pekela. Het amoveeren eener oude en het bouwen eener nieuwe winkelbehuizing met bijlev. van materialen.

De architect A. H. Oldenburger te Nieuwe-Pekela, n.m. 5 u. in het hotel van Dijkinga te Oude-Pekela, alw. bestek en teek. ter inzage liggen en ad f 1 verkrijgb. zijn. Inlicht. geeft gen. architect. Aanw. 8 Febr. n.m. 3 u.

Purmerend. Het amoveeren en vernieuwen van 160 M. schoeiingwerk langs de Houthavens.

De arch. H. P. v. d. Aardweg, bij wien bestek ter inz.

Spijk bij Lobith. Het bouwen van een woonhuis met stalling en 7 arbeiderswoningen te Spijk bij Lobith.

De heer H. Terwindt te Arnhem. Bestek en teek. ter inz. en bestek ad 50 ct. verkrijgb. bij W. Merkus. Inl. geeft W. E. Verhoeven te Nijmegen.

Terapel. 1. Het bouwen van een winkelbehuizing te Terapel; 2. de glas-, verf- en behangwerken alles met bijlevering van materialen.

De heer A. Lewering, n.m. 3 u. in het logement H. Beekmann. Bestek en teek. bij Pannann te Musselkanaal en zijn ad f 1 alsmede inl. verkrijgb. bij den architect N. Doornbos. Aanw. 8 Febr., n.m. 1 u.

DONDERDAG 9 FEBRUARI.

Eindhoven. Het verbouwen van een winkelhuis voor Mej. de Wed. G. Lins.

De bouwk. P. Keukens, 's av. 6 u. Bestek en teek. ter inz. bij Raaijmakers, Markt, ald. Aanw. 9 Febr., n.m. 4 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand**schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.632.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 16.295.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

17 JANUARI.

Apeldoorn (Onderh.). Het bouwen van een woonhuis, voor den heer H. Versteeg, aan den Parkweg. Door den architect Andr. v. Driesum Sz.

Gegund aan W. L. Smit, aldaar, f 3158.

18 JANUARI.

Ridderkerk. Het bouwen van een woon- en koetshuis voor den heer W. van Gent. Door den bouwk. A. Velthuizen Sr.

Minste inschrijvers: A. Velthuizen Sr., metselwerk f 1151; A. v. d. Gijp, timmerwerk f 762; J. van Noppen, verfwerk, f 68; A. Verstege, smidswerk f 22,50. Gegund.

21 JANUARI.

Beilen. Het bouwen van eene schuur met bijlevering van materialen voor den heer A. Boelen. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver A. Lahuis. f 418. Onderhands gegund aan den laagsten inschrijver.

Glanerbeek bij Enschede. Het bouwen van 5 woningen in 2 blokken ald. Door den heer J. H. Gerritsen.

a. Laagste inschrijver Gosselink, Glanerbeek, f 2288.

b. H. Boers, Glanerbeek, f 2946. Niet geg.

Prinsenhage. Het bouwen van een woonhuis. Door den architect C. de Raaf, voor den heer A. van Chaam.

Metselwerk. Laagste inschrijver Klemans, Beek, f 1050.

Westerbroek (Gr.). Het bouwen van een dubbel woonhuis te Westerbroek voor D. Steen. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver J. v. Delden, Harkstede, f 1760, gegund.

Woerden. Het bouwen van een stalling voor 30 paarden, op een terrein achter de bestaande stalling van het koffiehuis „de Zwaan", bewoond door R. Beijen Gz., nabij de kaasmarkt aldaar. Raming f 415. Door den bouwk. J. van Vliet, te Culemborg.

Laagste inschrijver M. van Vliet, f 489. Gunning voorbehouden.

23 JANUARI.

Menaldum. Het afbreken eener bestaande en bouwen eener nieuwe boerenhuizing en lijtshuis, bewoond door G. Jensma. Raming f 14500. Door den heer Dr. C. A. Kuiper Dijken te Beetgumermolen.

Laagste inschrijvers A. Miedema, Sexbierum, f 13900; P. Boonstra, Menaldum, f 13900, geg.

Stiens (Fr.). Het afbreken der bestaande en het bouwen eener nieuwe voorhuizinge met middenhuizinge, zomerwoning enz. bewoond door den heer N. G. de Boer te Britsum. Door den heer P. P. de Boer.

Laagste inschrijver L. Fokkens, Britsum, f 4585, gegund.

Zutphen. Het bouwen van een kantoor en eenige aan- en verbouw van het perceer IJselkade 21, toebehoorende aan den heel mr. M. Rom. Colthoff. Door den architect D. Lijsen.

Metsel- en timmerwerk. Laagste inschrijver H. L. Hamer, f 2993*.

Timmerwerk. N. van Elferen, f 1365.

Metsel- en steenhouwwerk. A. J. Pasman, f 1674.

Loodgieterswerk, gem. goot. P. de Vries, f 21*-f 494*.

Smidswerk. J. W. Wullink. f 167*.

Massa. J. A. Garvelink, f 4232. Gegund.

24 JANUARI.

Oude Pekela. Het amoveeren van de oude en het bouwen van eene nieuwe winkelbuizing. Raming f 2580. Door den architect S. X. Sijpkens.

Laagste inschrijver Jan E. Kuiper, Oude-Pekela, f 2390, gegund.

Sneek. Het maken van een fabrieksgebouw bij de zuivelfabriek van de firma Johs. Halbertsma. Door den architect A. Breunissen Troost.

Laagste inschrijver J. Jorritsma, Bolsward, f 6080, gegund.

25 JANUARI.

Balk. Het bouwen eener huizinge onder Harich. Door den heer P. Rinkema.

Laagste inschrijver E. v. d. Veer, Sondel, f 1966, gegund.

Hardinxveld. Het bouwen van een woonhuis met schuur, ten behoeve van den heer A. Versteeg. Door den bouwk. J. A. van der Meijden.

Metselwerk. Laagste inschrijver H. Kreukniet, f 764.

Timmerwerk. W. v. Tuijl, f 605,50.

Marum (Gr.). Het bouwen van een nieuwe woonhuizinge met winkel, bij den kruisweg te Marum. Door den heer P. Oostra.

Laagste inschrijver E. Blauw, Drachten, f 1272. Niet gegund.

Rozenburg (Z.-H.). Het bouwen van een bouwmanswoning, veestalling en graanschuur in den Droespolder te Rozenburg in 4 perc. Door den heer H. A. Nebbens Sterling.

Perc. 1. metselwerk enz. Laagste inschrijver P. v. d. Wilp, Heinenoord, f 6260.

Perc. 2, timmerwerk enz. H. v. d. Houwen, Oostvoorne, f 8483.

Perc. 3, metselwerk enz. M. J. de Roos, Roozenburg, f 500.

Perc. 4, verf-, glazenmakers- en behangerswerk. E. W. Rijkee. Geervliet, f 459,40.

Perc. 1 en 2. C. Lalleman en Baan, Maasland, f 17994.

Perc. 1, 2 en 3. Bontenbal, Schipluiden, f 22771.

Ureterp. Het bouwen van een woonhuis. Door den heer W. B. Bijma.

Hoogste inschrijver IJ. Groen, Ureterp, f 1359; laagste inschrijver J. J. Dijkstra, idem, f 909, gegund.

Waterhuizen (Gr.). Het bouwen van een woning te Waterhuizen, met bijlev. van het benoodigde, voor K. Bruining. Door den aanbesteder.

De aanbesteding is niet doorgegaan. Het werk zal later onderhandsch worden aanbesteed.

Winschoten. Het bouwen van 2 arbeiderswoningen op een vrij terrein, gelegen in 't St.-Vitushout. Door den heer Joh. van Nederhoed.

Laagste inschrijver W. de Boer, Winschoten, f 1797. Niet gegund.

Woudenberg (Utr.). Het plaatsen van een nevengebouw aan de roomboterfabriek „De Vooruitgang". Door de directie van gen. fabriek.

Laagste inschrijver G. ten Broek, Scherzeel, f 2176,90, gegund.

26 JANUARI.

Apeldoorn. Het verrichten van eenige herstellingen aan het stations-koffiehuis te Voorst. Door den architect J. A. Wijn.

Laagste inschrijver W. Bilderbeek, Warnsveld, f 1103. Gegund.

Doetinchem. Gedeeltelijk amoveeren en weder opbouwen van het perceel, gem. no. A. 54, gelegen in de Hamburgerstraat. Door den heer H. Sagleven Jr.

Laagste inschrijver, G. H. Dotters, f 1424, gegund.

Enschedé Het bouwen van vier woningen aan den Voortsweg te Lonneker, voor J. Deppenbroek te Lonneker. Door den architect G. Derksen.

Laagste inschrijver G. Lövink, f 2959, geg.

Enschedé Het bouwen van eene woning met werkplaats, op een terrein aan de Getfertstraat. Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver F. W. Wijdeveld, f 1620, gegund.

Enschedé (Onderh.) Het bouwen van twee woningen aan den Parkweg te Enschede voor den heer H. Wesselink, te Lonneker. Onder beheer van den architect G. Beltman A. Gzn.

Eenige inschrijver G. J. Wagelaar, Lonneker, f 3000, Gegund.

's-Gravenhage. Het amoveeren van 2 perceelen aan het Plein en een perceel aan de Doelenstraat te 's-Hage en het aldaar bouwen van eenige lokalen ter vergrooting der bestaande Societeit. Door de commissarissen der Nieuwe of Litteraire societeit.

Laagste inschrijver M. v. Ommeren, Haarlem, f 179.447.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee perceelen woonhuizen, op terreinen gelegen aan den Enschederstraatweg. Door den architect W. Elzinga.

Laagste inschrijver H. op de Weegh, Oldenzaal, f 5890.

Haarlem. Het onderhouden van en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen genaamd „de Trippenhuizen" te Amsterdam van den dag van de aanbesteding tot en met 31 Dec. 1900. Raming f 2720. Door het prov. bestuur.
Laagste inschrijvers W. Uitslager en C. P. Kruize, f 2696.

Haarlem. Het onderhouden van en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen van het paviljoen „Welgelegen" te Haarlem, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Dec. 1900. Raming f 4160. Door het prov. bestuur.
Laagste inschrijver A. Rinkema, f 4030.

27 JANUARI.

's-Gravenhage. Het verbouwen van het postgebouw te Breda en het onderhoud van dat gebouw, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. 1901. Ram. f 3375. Door het min. van W. H. en N.
Laagste inschr. G. v. d. Sande, Breda f 3230.

Haarlemmermeer. Het bouwen van een kleine burgerwoning aan den Sloterweg in 4 afd. *a.* metselw., *b.* timmerw., *c.* schilderw. en *d.* massa. Door de heeren Gebr. P. en J. van Kooten.
Metselwerk. Laagste inschr D. Roos, f 622*.
Timmerwerk. A. den Ouden, Aalsmeer. f 610*.
Glas-, schilder- en behangwerk. P. Mulder, f 95*. *Gegund.

Terborg. Het bouwen van een stalgebouw met bijlev. van materialen. Door den heer W. van Dam.
Metselwerk. Laagste inschrijver J. Jansen, Terborg, f 870*.
Timmerwerk. J. A. Polman, Terborg. f 435*.
Smidswerk. H. C. Wormmeester, Terborg, f 59,30*.
Glas- en Verfwerk. W. F. Freriks, Silvolde, f 13,25*.
Massa. J. A. Polman, Silvolde. f 1391. *Geg.

28 JANUARI.

Haarlem. Het amoveeren van een koetshuis en het bouwen van een koetshuis met bovenwoning op een terrein, gelegen a/d. Rozenstraat, get. 8. Door den arch. J. H. Welsenaar.
Laagste inschrijver J. Vander, f 4660.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën f 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Beton. — G. L. DAHLMANN, Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatschij „DE VELUWE", Nunspeet.
Iosson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's-Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF. Singel 455, Amst.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst.
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODELHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT jr., Amsterdam
" — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN EN STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst.
" — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
" — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement, Karoiinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

Amsterdamsche Jalousiën-fabriek.

Speciaal Adres voor:

ROLLUIKEN, ZONSCHERMEN,

TOCHTSCHERMEN, SERREDEKKING, Glas, Jalousiën enz.

Eenig adres voor **HOUTEN PARQUET TAPIJTEN.**

Speciale fabriek van **GESCHILDERDE WINKELGORDIJNEN.**

F. J. KRONER & Zonen, HOFLEVERANCIERS Spuistraat 246, 248, 250, Amsterdam.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verschenen de

Nieuwe Algemeene Voorwaarden

BEHOORENDE BIJ DE

BESTEKKEN voor de LEVERING

VAN

IJZER en STAAL

AAN

's RIJKS MARINE.

PRIJS 25 CENT.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

11 FEBRUARI 1899. 19e JAARGANG. No. 6.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIEN: van 1—5 regels f 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIES tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloose opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Werkloosheid onder de Beeldhouwers. — Gemeentehuis te Cromvoirt. — Uittreksel van een voordracht betreffende gedenkteekens. — Ingezonden. — Boekaankondiging. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

AFDEELING UTRECHT. Bijeenkomst op Dinsdag 14 Februari 1899, des avonds te 7½ ure, in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen.
Punten van behandeling:
Mededeeling van ingekomen stukken enz.
Behandeling van de door het hoofdbestuur gestelde vragen.
Behandeling van ingekomen of gestelde vragen van de leden.
Bespreking van bouwkundige *onderwerpen* en *kunstbeschouwing*.

A. J. VREESWIJK, *Secretaris*.

WERKLOOSHEID ONDER DE BEELDHOUWERS.

De steenhouwers-vereeniging „Eendracht maakt Macht" te Amsterdam heeft zich tot den Raad dier gemeente gewend met het dringend verzoek, om in het bestek voor den bouw van het Entrepotdok de bepaling te doen opnemen, dat het steenhouwwerk zal mocten vervaardigd worden in Amsterdam.

Het verzoek is billijk; het inwilligen daarvan zal niet onmogelijk zijn en tevens gewenscht, omdat er werkloosheid in het steenhouwersvak heerscht. De meerdere uitgaven, die *misschien* uit het toegeven aan den wensch der adressanten voortvloeien, wegen bovendien op tegen den meerderen welstand die dat zal medebrengen.

De zaak der steenhouwers staat nog zoo hopeloos niet. Erger is het met de beeldhouwers.

Uit eene statistiek van den duur der werkloosheid onder de beeldhouwers in steen en hout, leden der beeldhouwers-vereeniging Ziesenis te Amsterdam, loopende over de drie laatste jaren, is ons gebleken, dat die werklieden gemiddeld 22 weken werkloos zijn geweest. Onder hen zijn er 3 die steeds werk hadden, en 3 die minder dan 7 weken gedwongen rust moesten nemen. Beschouwen wij die rust echter als heilzaam, dan heeft de werkloosheid voor de 29 overschietenden gemiddeld 26 weken of een half jaar geduurd.

Tien personen waren werkloos gedurende 11 tot 20 weken, en even zooveel gedurende 21 tot 30 weken; doch 4 waren van 41 tot 55 weken zonder verdiensten.

Dat zijn cijfers die spreken: 20 menschen gemiddeld ieder ruim 22 weken, of meer dan 7 weken per jaar onwillens zonder werk, om niet te spreken van 2, die bijna 19 weken, en 4 die meer dan 22 weken per jaar gedwongen rust hadden.

En er is voor deze categorie van menschen niet eens aanleiding om de aandacht van een stadsbestuur op zich te vestigen.

Het is bovendien of alles tegen hen samenspant: de mode staat in het teeken der soberheid, en wie voor haar verleidende lonkjes nog niet bezwijkt, wordt er toch heengedrongen door de zuinigheid, misschien omdat de Hooge Regeering er den toon in geeft; tenminste als het waar is, dat nog onlangs uit het ontwerp van een nieuw te stichten Rijksgebouw alle beeldhouwwerk gebannen moest worden.

Voor steen en hout is die eenvoud met voorbedachten rade en die bangheid voor wat weelde even, tot vervelens toe, groot. De meubels worden gaandeweg ook al zoo primitief en eenvoudig mogelijk.

Alles het gevolg van een gril, nog jong, maar wier leven nog lang verzekerd schijnt, omdat de economie haar krachtig voedt.

Zij is de jongstgeborene van de overlading, en verkondigende, dat de naaktste eenvoud de hoogste kunst is.

Zij doemt velen tot niet-gewilde rust, waaronder genoeg beeldhouwers die werken willen en iets goeds zullen leveren; want een vorige periode vormde hen tot flinke werklieden.

Laten de architecten deze helpen, door af te stappen van streng doorgevoerde nuchterheid en door te toonen, dat zij op gepaste wijze versieringen kunnen aanbrengen die niet doelloos, maar in het karakter van hun werk zijn, om dit te verheffen en niet het verwijt van geestesarmoede op zich te laden.

Aandacht zij geschonken aan de beeldhouwers: voor hen, voor de bouwkunst en de kunst-industrie, — voor alle partijen.

GEMEENTEHUIS TE CROMVOIRT.

Den 7en Januari 1899 werd door het Gemeentebestuur van Cromvoirt, een plaatsje in Noord-Brabant met ongeveer 550 inwoners, het bouwen aanbesteed van een gemeentehuis, volgens de plannen van den heer D. Semmelink, architect te Nijmegen.

GEMEENTEHUIS TE CROMVOIRT.

Voorgevel.

Hoofdverdieping.
Schaal 1 à 300.

De voorgevel en de indeeling van de hoofdverdieping zijn hier afgebeeld. Wat de indeeling gelijkstraats betreft, bevinden zich daar onder de vestibule van de hoofdverdieping, een bergplaats voor brandstoffen; onder de raadzaal, een vergaderlokaal met dergelijke gemakken als bij die raadzaal behooren; onder de secretarie, een bergplaats voor brandspuiten; onder de burgemeesterskamer, twee cellen, op een portaal, onder de kluis, uitkomende dat een uitgang in den zijgevel heeft.

De uitvoering van het werk is gegund geworden voor de som van f 7544.

De kosten van dit bouwwerk zullen dus ongeveer f 7.75 per M³. bedragen, de inhoud gerekend van onderkant steenen fundeering — beginnende op 1 M. onder de straat — tot halve kaphoogte.

UITTREKSEL VAN EEN VOORDRACHT BETREFFENDE GEDENKTEEKENS:

1°. Op den Wittekindsberg te Porta Westfalica,
2°. Op den Burgberg, den bekenden top van het Kyffhäusergebergte,
3°. Op den top van den Grotenburg in het Teutoburgerwoud;

gehouden in de Afd. Arnhem der Mij. tot bevordering der Bouwkunst, op 30 November l.l., naar aanleiding van een bezoek daaraan gebracht in Juni 1898.

Na den dood van Keizer Wilhelm I, op 8 Maart 1888 werd overal in Duitschland het plan gevormd, om ter zijner eere gedenkteekens op te richten. Ook in de provincie Westfalen wilde men niet achterblijven, en al spoedig vormden zich in alle plaatsen Comite's en Vereenigingen, om voor dit doel geld bijeen te brengen. Bij de bepaling van de plaats, waar het zoude verrijzen, kwamen voornamelijk twee punten in aanmerking: de Wittekindsberg aan de Porta Westfalica en de Hohensijburg bij Hagen. Later werd hier nog bijgevoegd: de hoofdstad der provincie: *Munster*.

Ten slotte werd de Wittekindsberg gekozen; de linkerzijde Westerpoort, een prachtig punt wat het uitzicht betreft, en tevens beroemd in de geschiedenis.

Door deze Westfaalsche poort liep reeds in de oudste tijden de verbindingsweg van Westfalen naar Neder Saksen. Romeinen, Germanen, Franken en Saksers trokken hierdoor op hun veldtochten en ten laatste in 1870 trok koning Wilhelm met zijn leger ook hierdoor naar den Rijn om, na de Franschen overwonnen te hebben, als Duitsch Keizer gekroond, zegevierend terug te keeren.

Evenals aan den Rijn zijn aan deze plaats talrijke legenden en sagen verbonden, die hier betrekking hebben op den ouden hertog der Saksen: Wittekind.

Het uitzicht van de terrassen om het gedenkteeken in het heerlijke Weserdal met zijn vele steden en dorpen is zoo overweldigend, dat een bezoek aan deze plaats daardoor alleen aanbeveling verdient.

De Westfaalsche Provinciale Landdag, den 15en Maart 1889 gehouden, stond een bedrag van 500.000 Mrk. toe voor het Keizer Wilhelm-gedenkteeken, op den Wittekindsberg op te richten, door Westfalen *alleen*, zonder hulp van Hannover of een ander naburig deel van 't land. Nadat dit besluit bekend was geworden, werd met vernieuwden ijver geld bijeengebracht, en het moet gezegd worden, dat het land van Westfalen een schitterend blijk van liefde en vereering voor den Keizer heeft gegeven door het bijeenbrengen van ruim 330.000 Mrk.

Op de prijsvraag, 31 Januari 1890 uitgeschreven, werden 58 ontwerpen ingeleverd. De Jury kende met algemeene stemmen den eersten prijs van 1500 Mrk. toe aan het ontwerp onder het motto „Auf hoher Warte". Dit bleek te zijn vervaardigd door architect Bruno Schmitz uit Berlijn, wiens ontwerp in October 1890 door den provincialen landdag ingelijks werd goedgekeurd.

Een juiste berekening van kosten voor de uitvoering van het plan gaf aan, dat de in het geheel bij elkaar gebrachte som van 830.000 Mrk niet voldoende was, en dat daardoor enkele noodzakelijke veranderingen moesten worden gemaakt. Besparing van kosten werd in beperking van den onderbouw gevonden, en het geheel vooruit gebracht meer aan de helling, waardoor het denkbeeld van den ontwerper toch uitvoering heeft gekregen: dat het monument uit de verte één geheel met den berg schijnt uit te maken. Hij heeft rekening gehouden met de historische bijzonderheden die betrekking hebben op deze plaats, en bij het kiezen van den vorm voor het gedenkteeken gedacht aan den heiligen tempel, die hier vroeger heeft gestaan.

In den zomer van 1892 werd met de voorbereidende werkzaamheden begonnen; de steengroef in de nabijheid, die de Porta-zandsteen levert, werd geopend ter verkrijging van de noodige steenen voor de buitenvlakken der muren, terwijl voor het binnenste der muren gebruik werd gemaakt van de op de bouwplaats zelf zich bevindende kalksteen.

Het grootsche werk kan gevoegelijk in 3 boven elkander gelegen deelen verdeeld worden.

1°. het onderste omloopende terras.
2°. de vlakte met het opschrift en de trappenaanleg.
3°. het bovenste terras met den baldakijn.

In den loop van 1892/93 werd het uitgestrekte graafwerk in grond en rots, benevens de fundeeringen voor het groote ringterras gemaakt en verder de fundeering van den baldakijn en begonnen met de buitenmuren der trappen. De 2,5 K.M. lange Kaiserstrasse werd aangelegd, loopende van den straatweg van Minden naar Coblenz in eenige bochten tot het 150 M. daarboven gelegen bergvlak van het monument.

In Maart 1894 werd met den bouw voortgegaan, zoodanig dat in den herfst de 6 pijlers van den baldakijn opgetrokken waren en met de bogen was begonnen. De binnenste trapmuren met het voorvlak kwamen gereed, benevens de buitenste trapmuren met de hoektorenmuren.

Tengevolge van den strengen winter kon eerst in Maart met de werkzaamheden voortgegaan worden. In den loop van 1895 werden de 6 pijlers verbonden door de bogen, werd de lijst met de galerij erboven voltooid, en aan het kegelvormige dak begonnen. Aan de overige trappen en muren werd met kracht voortgewerkt.

De zachte winter van 1895 op 1896 veroorloofde het werk voor een groot deel voort te zetten, terwijl dit aan het eind van Maart weder in vollen gang was. Het opmetselen van het kegelvormige dak werd zoo krachtig voortgezet, dat den 5en Juni 1896 het kruis op de kroon van den baldakijn kon worden geplaatst. In het begin van October d.a.v. waren de uitgestrekte werken voltooid, waaraan gemiddeld dagelijks door 100 personen was gewerkt.

Het halfcirkelvormige ringterras heeft een doorsnede van 120 Meter en een breedte van 32 Meter met 30 steunpijlers.

Van het benedenste ringterras tot op het 12 Meter hooger gelegen bovenste terras kan men komen door het beklimmen van een breede, vóór het opschrift gelegen vrije trap, en verder door twee, rechts en links gelegen zijtrappen van 7,5 M. breed. Het opschrift luidt:

„Wilhelm dem Groszen
die Provinz Westfalen."

Het hoogterras heeft een doorsnede van 44 Meter. De baldakijn heeft bij het begin der trappen een doorsnede van 32 Meter buitenwerks, en ter hoogte van het grondvlak, waarop het voetstuk is geplaatst, 18 Meter binnenwerks gemeten. De wijdte der bogen tusschen de pijlers bedraagt 8,22 Meter. De 6 pijlers hebben tot het begin der bogen een hoogte van 18 Meter. De hoogte van hier tot het begin van het kegelvormige dak bedraagt 11,5 Meter; die van het dak met inbegrip van de bekroning 21,6 Meter, zoodat de geheele baldakijn een hoogte heeft van ruim 51 Meter. Het geheele gedenkteeken van den voet der muren van het ringterras tot aan den top van het kruis heeft een hoogte van ± 88 Meter. Voor het geheel zijn noodig geweest 13000 M³. muurwerk, benevens 3000 strekkende Meter voor de treden.

Het eerste ontwerp van het standbeeld van Keizer Wilhelm den Grooten, door professor von Zumbusch te Weenen, was niet geheel naar genoegen van Keizer Wilhelm II. Het model dat den keizer 27 Maart 1893 door professor von Zumbusch werd vertoond, werd goedgekeurd, waarna het gietmodel in Juli 1895 gereed kwam. Nog in den loop van deze maand werd in de K.K. Kunst-Erzgiesserei van Arthur Krupp te Weenen met het gieten van het standbeeld begonnen, dat op 25 Sept. 1896 voltooid was en verzonden kon worden. Op 27 September kwam het te Minden aan, werd verder vervoerd, en in de eerste dagen van October onder den baldakijn opgesteld.

Keizer Wilhelm is in zijn krachtigen ouderdom voorgesteld, zooals hij optrad aan de spits van het Duitsche leger in Frankrijk en Keizer werd van het vereenigde Duitsche Rijk. Hij draagt de uniform van de Gardes du Corps, de hooge rijlaarzen, den korten wapenrok met kuras, waarop de insignes van de orden van den zwarten adelaar, de Hohenzollernsche huisorde en het ijzeren kruis. De van de schouders afvallende kroningsmantel is het teeken van macht en waardigheid, verkregen door den eersten Keizer uit het huis Hohenzollern. De Keizer staat rechtop met het linkerbeen vooruit. De linker hand rust krachtig op den sabel, terwijl de rechterhand zegenend en beschermend opgeheven is. De uitdrukking van het gelaat is vol majesteit en goedheid, en het onbedekte hoofd met den lauwerkrans versierd.

Op den top van het monument prijkt de keizerskroon, bij welks aanschouwen elk echt Duitsch hart met rechtmatigen trots wordt vervuld: het verlangen van het duitsche Volk is bevredigd geworden; een nieuw vereenigd machtig Duitsch Vaderland is gegrondvest.

Het voetstuk, waarop het standbeeld is geplaatst, is 4,48 Meter hoog en het standbeeld zelf 7 M. hoog.

De beeldhouwwerken aan het geheele monument zijn naar de juiste opgaven van den architect Schmitz door den beeldhouwer Vogel in Berlijn gemodelleerd en door den beeldhouwer Schwarz in Berlijn uitgevoerd.

De bouwkosten van het geheele werk met inbegrip van den nieuw aangelegden weg hebben bedragen 1 millioen Marken.

Op den 18en October 1896 werd het monument ingewijd met veel luister en praal in tegenwoordigheid van den Keizer, de Keizerin, een groot aantal autoriteiten, vele vereenigingen, zangersbonden, scholen enz. enz., en de bevolking uit de buurt in haar eigenaardige en schilderachtige kleeding.

Daar het vlak waarop het monument staat, afgegraven is, gaat de berg er achter steil omhoog. Uitlokkende paden voeren in het prachtige dikke beukenbosch, dat zich over den geheelen berg uitstrekt. Van een eenvoudige bank, hooger dan het geheele monument gelegen, heeft men een overweldigend uitzicht over den omtrek, met een bouwwerk beneden zich dat schitterend getuigt van het genie van een kunstenaar.

Het is jammer, dat de sneltreinen niet te Porta ophouden, maar natuurlijk is de reis zóó te maken, dat men daar kan uitstappen. Na aankomst aldaar brengt een wandeling van weinige minuten, en na het betalen van 4 pf. per persoon om de prachtige hangbrug over den Weser te mogen overgaan, ons aan het hotel Kaiserhof.

Dit hotel is in het midden van Porta Westfalica gelegen, aan den voet van den Wittekindsberg. Het werd voor weinige jaren door het Porta-Gesellschaft gebouwd, heerlijk schoon gelegen bij het vele honderde jaren oude beuken en eikenbosch. Het hooge terras, waar zware boomen hun schaduw geven, is aan de achterzijde afgesloten door ruime waranden. Het uitzicht op het aan de overzijde der rivier gelegen stationsgebouw met den daarachter gelegen Jacobsberg, het stadje Hausbergen met zijn fabrieken en vele nieuwe gebouwen en villa's, — op den Weser, die zich rechts en links door het landschap kronkelt, in de verte minden en de beweging en drukte in de onmiddelijke nabijheid is zoo heerlijk en gezellig, dat men daar vele dagen zou kunnen vertoeven en steeds op nieuw zou kunnen genieten.

Behalve het hotel *Kaiserhof* zijn er nog meerdere prachtig ingerichte hotels op beide oevers der rivier,

terwijl uitstekende restauraties en koffiehuizen (Wirtschaften) gelegenheid bieden om uit te rusten. De nieuw gebouwde *Wittekindsburg*, restauratie en tevens pensionhuis op den berg, wordt natuurlijk veel bezocht en biedt de noodige gezelligheid, wat de inrichting betreft van den o. a. voor allerlei spelen bestemden tuin, verschillende zalen voor bijeenkomsten, enz.

Het bezoek aan het gedenkteeken te Porta Westfalica, met zijn heerlijke omgeving, maakte op ons een nooit te vergeten indruk, en deed ons in gedachte uitroepen, zooals in het lied aan den Rijn:

„Wie eenmaal hier te Porta was
„Zegt, ja, ik kom hier weder!!"

Een bezoek te brengen aan dit punt kunnen wij dus een ieder, uit volle overtuiging, niet *te dringend* aanraden.

INGEZONDEN.

Ter gelegenheid van het 50 jarig bestaan van de Ned. Mij. tot bevordering der Geneeskunst zal te Arnhem tijdens de jaarlijksche vergadering dier Mij. en gedurende de geheele maand Juli a. s. een historisch geneeskundige tentoonstelling worden gehouden, welke tentoonstelling een beeld zal geven van wat in de laatste 50 jaren in Nederland op het gebied van geneeskunde is gedaan.

Aan deze tentoonstelling zal op bescheiden schaal eene afdeeling retrospectieve kunst, betrekking hebbende op geneeskunde, worden toegevoegd.

De ondergeteekende verzoekt alle collega's en belangstellenden die op dit gebied iets in hunne omgeving kennen, daarvan aan zijn adres bericht te doen, met de mededeeling tevens of er kans bestaat dit voor de tentoonstelling in bruikleen te ontvangen.

Arnhem. R. A. Freem.
Architect.

BOEKAANKONDIGING.

ROME.

De tijden zijn voorbij, dat de geheele wereld het eeuwige Rome naar de oogen had te zien. La terza Roma, het derde Rome, het Rome na 1870, bezit noch de wereldlijke suprematie van het antieke, noch de geestelijke van het middeneeuwsche.

Toch werkt de naam Rome nog altoos voldoende op de verbeelding om ons met belangstelling — dat andere woord voor nieuwsgierigheid — te doen grijpen naar het geschrift, onverschillig op welk gebied 't zich beweegt, waarboven die naam als titel staat afgedrukt.

Mij trof die naam Rome in de laatste week drie malen. Het eerst in eene noodkreet; deze hoort men trouwens meer uit Italië: ik herinner slechts aan de treurige berichten aangaande 't vervallen Dogenpaleis en de moderniseering van Florence, waaraan, naar verluid werd, de Ponte Vecchio zou ten offer vallen.

Nu las ik, dat de stad Rome voornemens was ten behoeve van 't Victor Emmanuel monument, ik meen het Palazzo Veneria, te doen sloopen. Talrijke stemmen zijn opgegaan tegen dat besluit, dat ons voorgesteld wordt als ingegeven door 't zwartste vandalisme.

De tweede mededeeling betreft de ontgravingen op het Forum Romanum; ik ontleen ze aan de Kunstchronik van 26 Jan. 1899, die dienaangaande volledige is dan de dagbladberichten.

„Sedert eenige dagen heerscht op het Forum Romanum eene ongewone bedrijvigheid. De ontgravingen zijn hervat en als hier te lande gewerkt wordt, ontbreken nooit de toeschouwers. In de rij der standbeelden die eertijds, zooals de Phokas statue, op hooge zuilen stonden, ziet men reeds nu een der vernielde zuilen weder opgericht; het is nog slechts de vraag of men haar ook het kapiteel kan teruggeven. Een fragment van het Vesta-Atrium is evenzoo weder hersteld; eene zuil met een stuk hoofdgestel, dat helaas aan 't eene einde door een leelijken steenen peiler moet worden gesteund. Ten slotte dreef het gerucht: men heeft het „graf van Romulus" ontdekt, geheel Rome naar het Forum en de mededeeling, dat een zwart plaveisel, — dat zich inderdaad van 't overige onderscheidt, — waaraan oogenschijnlijk omdat het dieper lag het water voorbij geleid werd en zelfs ommuurd scheen te zijn, — de „locus funestes" was, waarvan Festus spreekt en dus waarschijnlijk het graf van Romulus, werd door de Quiriten geloovig en met vreugde begroet.

Voorzichtige archaeologen schudden ondertusschen het hoofd, want ten eerste spreekt Festus niet van een plaveisel maar van een steen, en ten tweede komt zijne aanduiding, dat die steen voor het Comitium lag, niet overeen met de ligging van 't nieuw ontdekte plaveisel, dat ongeveer ligt in het snijpunt van twee rechte lijnen van den Severusboog en van San-Adriano.

In elk geval mag men van de ontgravingen van den architect Boni het beste verwachten. Wat ons echter der zake kundige archaeologen over het zwart marmeren plaveisel zullen zeggen, moet vooralsnog worden afgewacht.

w. g. E. St."

Ten slotte viel mijn oog op een boek: *Rome d'après le Dr. Reinhold Schoener*, publié par Emile M. Engel, dat onlangs verschenen is bij Nilsson, per Lamm Successeur. Paris. Prijs f 16.50.

Dit boek is een gezellig praatje en verliest zich niet in geleerde beschouwingen en lange bespiegelingen. Al causeerende geeft het een schat bijzonderheden omtrent oud-, middeneeuwsch en modern Rome, die de belangstelling in de meer uitvoerige lectuur over 't zelfde onderwerp zullen aanwakkeren.

Duidelijk blijkt, dat in Rome evenals bijv. in Spanje, tal van de voornaamste geslachten achteruitgegaan, sommige zelfs verarmd zijn, en eenige hebben weinig meer overgehouden dan hun roemrijken naam, de oude lauweren en eene steeds jeugdige schuldenlast.

Mijne lezers zullen zich ongetwijfeld nog wel herinneren, dat Matteo Barberini-Collonna di Sciarro eenige jaren geleden heimelijk zijne schilderijen verkocht om eenige dringende rekeningetjes te doen quiteeren. Deze verkoop gaf aanleiding tot verwikkelingen met den Staat, werd in de Kamer besproken, maar er was niets meer aan te doen: de schilderijen waren verkocht en de Staat had aan hare eigen kresterigheid te danken, dat ze niet mede profiteerde van 's prinsen geldnood.

In 1832 kwam de inboedel van 't Paleis Borghese onder den hamer: kostbaarheden, bibelots, meubels, brachten hooge prijzen op, maar konden toch slechts een deel van de 15 millioen schuld delgen, die vorst Borghese zich door ongelukkige speculaties op den hals had gehaald.

Don Paolo Prins van Sulmona en Nettino, grande eerste klasse van Spanje, trouw aanhanger van il Papa-Re, leeft sedert met zijn talrijk gezin van een bescheiden jaargeld, door een curator uitbetaald.

Bij de serviezen, die toen verkocht werden, was ook het geschenk van Napoleon bij het huwelijk van zijne jongste zuster Pauline — Canova's Venus-model — met Prins Camillo Borghese. De villa Borghese is verkocht; een antiquaar woont thans in het paleis „monument van de trotsch, de liefde voor pracht en kunst van pauselijk nepotisme". — Paus Paulus V legde den grondslag tot den rijkdom der Borgheses; gelukkige huwelijken vermeerderden dien tot in 't ongeloofelijke. Zoodat de familie Borghese de grootste grondbezitster was van Rome en de Campagna — natuurlijk na de geestelijkheid.

Wie kan ze in praktijk brengen, de vrije en philosophische les:

Rijk is alleen, wie tevreden is met zijn deel.

30 Jan. '99. J. H. W. L.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Arnhem. In de vergadering op den 1sten Februari in Musis-Sacrum gehouden, de eerste in 1899, werd door den Voorzitter den leden en Secretaris een woord van welkom toegesproken met den wensch, dat het der Afdeeling ook in 1899 goed moge gaan.

Van de ingekomen stukken gaven tot directe behandeling aanleiding:

1e. De technische vragen, uitgeschreven door het Bestuur der Maatschappij, welke vragen tot een belangrijke discussie aanleiding gaven en door daarvoor benoemde leden worden beantwoord.

2e. Eene aanbieding van eene geldsom door de concessionarissen der in Arnhem—Velp en Over—Betuwe aan te leggen electrische tram, om door de Afdeeling een prijsvraag te laten uitschrijven voor ontwerpen van nette Halte-gebouwtjes ten gerieve van het wachtende publiek, op te richten aan elke wissel. Deze aanbieding werd onder waardeering voor genoemd doel aanvaard, en er zal reeds spoedig een prijsvraag worden uitgeschreven, waaraan alle architecten enz. uit de Provincie Gelderland zullen kunnen deelnemen.

Aan eene beschouwing en aanvulling van de Arnhemsche Bouwverordening zal eene afzonderlijke vergadering worden gewijd, als zijnde van te groot belang om vluchtig te worden behandeld.

Namens den heer Freem werden de teekeningen van eenige door hem ontworpen werken ter bezichtiging gesteld, o. a. de plannen van een *nieuw* gebouw, en thans *verbouwd* wordende industrieschool aan de Rijnkade. Algemeen werd betreurd, dat niet tot de oprichting van een geheel nieuw gebouw was besloten, instede eene kostbare verbouwing van het daarvoor aangekochte perceel.

Wegens ongesteldheid moest de heer Crollaer zijne mededeelingen uitstellen en gaf het lid de heer H. C. Pilaar eene mededeeling over eene nieuwe richting van decoratie op 't gebied der Hollandsche tegelfabrikatie, toegelicht door voorbeelden in natura. Met zeer veel belangstelling werd van dit Nederlandsche fabrikaat kennis genomen. De heeren J. W. Mijnlief te Utrecht zijn de vooruitstrevende vervaardigers, om op dit gebied hun tegelfabrikaat in overeenstemming te brengen met de moderne decoratieve kunst.

Met een waardeerend woord van den Voorzitter werd den inleider dank gezegd voor deze introductie en den wensch uitgesproken, dat ook onze plaatselijke bouwmeesters de pogingen van fabrikanten om iets goeds te vervaardigen, zullen ondersteunen door toepassingen waar zulks mogelijk is.

Hierna werd de vergadering gesloten.

Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap. 7 Februari had de Algemeene Jaarvergadering der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam plaats, in een der bovenzalen van café Tivoli, onder voorzitterschap van den heer Henry Evers.

De Voorzitter opent de vergadering en verzoekt de notulen der vorige Algemeene Vergadering te lezen, die daarop goedgekeurd worden, waarna aan den bekroonde in de prijsvraag voor een telephoongebouw, den heer Herman Kloot te Rotterdam, de door hem behaalde medalje met diploma en prijs met een hartelijke toespraak en onder applaus der vergadering worden uitgereikt. Alsnu wordt het woord gegeven aan den 1sten Secretaris tot het uitbrengen van het jaarverslag, waaruit blijkt, dat de toestand der vereeniging bevredigend genoemd kan worden, doch dat meerdere belangstelling van vakgenooten en leden en vooral van de jongeren gewenscht zou zijn. Het ledental klom van 140 tot 143. Ook de finantieele toestand der vereeniging is niet ongunstig, daar de rekening van het afgeloopen jaar met een klein batig saldo sluit. De commissie tot nazien dier rekening stelt bij monde van den heer Struijk voor, den Penningmeester onder dankbetuiging te dechargeeren, waarmede de vergadering onder applaus instemt. De heer Struijk zegt echter daarmede nog niet alles geuit te hebben wat hem op het hart ligt en deelt mede, dat het hem bij het nazien der rekening van den Penningmeester gebleken is, dat in 't algemeen zeer zuinig wordt huisgehouden, doch dat het hem in 't bijzonder trof, dat het secretariaat zoo min kosthaar wordt gevoerd. Hij schrijft dat toe aan de persoonlijke arbeid en toewijding van den 1sten Secretaris, waarvoor hij hem hulde brengt. De Voorzitter, daarop het woord nemende, zegt zich geheel bij de woorden van den heer Struijk aan te sluiten, en het van eenige leden uitgaande denkbeeld den 1sten Secretaris een blijk van waardeering voor diens arbeid te geven, van harte te hebben toegejuicht. Met een warm woord biedt hij dien funtionaris nu het prachtwerk Le Castel Bérenger aan, dat door den 1sten Secretaris onder dankbetuiging wordt aanvaard, doch met voorbehoud het kostbaar geschenk meer als een blijk van vriendschap en waardeering dan als belooning te mogen beschouwen, daar hij het zich zelf niet anders dan als een plicht rekende, de eenmaal aanvaarde functie zoo goed als in zijn vermogen is te vervullen. De Commissarissen voor plaatwerk en société brachten verslag uit, waarbij eerstgenoemde niet dan treurige en laatstgenoemde meest aangename ervaringen kon vermelden. De heer Evers werd opnieuw bij acclamatie tot Voorzitter gekozen en de door het aftreden van den heer Dirkzwager openvallende plaats bezet door den heer P. Buskens. Na eenige benoemingen in de verschillende commissiën, komen eenige reglementswijzigingen aan de orde, waarvan het belangrijkste strekt om door vermindering der contributie voor de leden tusschen 18- en 23jarigen leeftijd het toetreden van jongelieden in de hand te werken en daardoor nieuw bloed in de vereeniging te brengen. Na eenige discussiën worden deze en de overige minder belangrijke wijzigingen aangenomen. Bij de gebruikelijke rondvraag aan de leden, of zij nog mededeelingen of voorstellen te doen hebben, geeft de heer Fol in overweging den ontwerper van het Beursplan alhier te verzoeken zijne teekeningen in een der eerstvolgende vergaderingen te willen exposeeren, waartoe het bestuur de noodige stappen zal doen.

Ten slotte deelt de Voorzitter mede, dat het bestuur van plan is zich tot de beide vereenigingen van jongere bouwkundigen, U. N. I. en Kennis en Kunst te wenden, ten einde zoo mogelijk eene fusie tot stand te brengen om versnippering van krachten te voorkomen. Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

BERICHTEN.

Naar wij vernemen is aan den architect den heer A. H. Zinsmeister, te Amsterdam, thans de definitieve opdracht gedaan voor den bouw der nieuwe Studenten Societeit te Utrecht.

Het gebouw zal in het jaar 1901, eenige maanden vóór het eerstvolgende lustrum, in gebruik genomen worden.

In Mei a. s. zal de aanbesteding plaats hebben.

De voordracht van B. en W. van Amsterdam tot benoeming van een directeur van den Gemeentelijken tramdienst en tot stichting van een centrale inrichting voor de levering van electrische energie, met een afzonderlijken directeur (beide titularissen te benoemen op een wedde van f 6000 tot f 8000) is door den gemeenteraad goedgekeurd.

De bedoeling is, dat de centrale inrichting, behalve voor den tramdienst, electriciteit zal leveren ook aan andere, daarvoor in aanmerking komende takken van gemeentedienst en aan particulieren.

Het raadhuis te Bolsward, een gebouw gedeeltelijk uit de eerste helft van de 17e eeuw, zal worden gerestaureerd.

Bij de aanbesteding der uit te voeren werken is het laagst ingeschreven voor een bedrag van f 11583.

Bij de aanbesteding voor den bouw van het Directie-gebouw voor de Rijkspostspaarbank is het minst ingeschreven voor de som van f 409.900.

De begrooting was f 412.600.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 6.
Technisch Teekenaar 1.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 13 FEBRUARI.

Amsterdam. Het bouwen van twee pakhuizen op het terrein aan het Entrepotdok in de Rietlanden.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukerij, tegen f 5 (met 7 teek.) Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-ingenieur der havenwerken in het gebouw van den algemeenen dienst op den kop der Handelskade, van 10—12 u., gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Enschedé. Het bouwen van 3 woningen aan den Deuringerweg te Lonneker.

De architect H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u. bij R. Hoogenkamp. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 13 Febr., v.m. 9 u.

Vlissingen. Het bouwen van een kerkgebouw c.a. aan de Waalschekerkstraat.

De kerkeraad der Geref. kerk (B.). Bestek en teek. ad f 1,50 en inl. verkrijgb. bij den bouwk. G. Guillaume. Aanw. gedaan.

DINSDAG 14 FEBRUARI.

Haaksbergen. 1. Het bouwen van een schoolgebouw van 2 lokalen met gang, privaten, bergplaatsen enz. te Honesch. 2. Het leveren van het ameublement voor gen. schoolgebouw.

Het gem.-best., v.m. 11½ u. Teek. en bestekken liggen ter secretarie ter inzage en zijn à f 1,50 per stel, van het schoolgebouw, en à f 1 per stel van het ameublement, aldaar verkrijgb. Aanw. 14 Febr. v.m. 10 u., door den architect H. E. Zeggelink te Enschedé.

Haarlem. Het amoveeren van pere. no. 35 aan de Groote Houtstraat en het ter plaatse bouwen van een woon- en winkelhuis.

De heer Jac. de Jong, n.m. 3 u., in het café „Brinkman". Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen bij P. Rijnja, Reguliersgracht, Amsterdam en aan voorn. cafe, alw. zij tevens ter inzage liggen. Inl. geeft de architect H. H. Baanders te Amsterdam, Sarphatiepark 125. Aanw. 14 Febr. n.m. 1½ u.

Leiden. Het bouwen van een concertzaal.

De architect H. J. Jesse, v.m. 11 u. in het hotel „Du Nord", alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. gedaan.

Sas van Gent. Het verbouwen van een woonhuis, aan de Westkade aldaar.

De heer G. Versluis v.m. 11 u., bij wien bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de bouwk. L. de Bruijne, te Ter Neuzen.

Surhuizum (**Fr.**). Het bouwen van eene huizinge met schuurtje etc. aan den straatweg

De heer A. Zijlstra. Teek. ter inz. in de herberg van IJ. Hulshoff. Bestekken te bekomen bij den architect A. Velding te Buitenpost, à 60 ct. per ex.

WOENSDAG 15 FEBRUARI.

Amsterdam. Het bouwen van een cafe restaurant a/d. Dam hoek Damrak.

De architect A. C. Boerma, ten wiens bureele, Keizersgracht 214, bestek en teek. verkrijgb. zijn ad f 2.

Apeldoorn Het bouwen van een woonhuis aan den Nieuwen weg bij Rozenheuvel.

De arch. J. A. Wijn. in het hotel v. d. Berg, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 1,25 te bekomen zijn bij voorn. archit.

Enschedé. Het bouwen van een vleeschhal met woonhuis, slachthuis, koestal enz. aan de Reudinkstr. voor A. Weijl.

De heer D. S. van Brandwijk, 's av. 7½ u., in 't café van Oerbekke, alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 15 Febr., v.m. 10½ u.

Glanerbeek bij Enschedé. Het bouwen van een woon- en winkelhuis.

De architect H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u. in 't cafe van Ter Haar Droste te Glanerbeek, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, alsmede in 't café van Mendelaar te Enschedé. Aanw. 15 Febr., v.m. 11 u.

Oostzaan. 1. Het bouwen van 3 lokalen enz. aan de bestaande school in de Zuideinde aldaar; 2. het leveren der noodige schoolmeubelen.

Het gemeentebestuur, v.m. 11½ u. Bestek en teek. ad f 2 verkrijgb. ter secretarie. Inl. geeft de architect A. H. D. Rups te Edam. Aanw. gedaan.

Uithuizen. Het bouwen eener heerenbehuizing, op een open terrein.

De heer F. Huizinga, n.m. 5 u. in het gemeentehuis. Bestek en teek. à f 1,50 en inl. te bekomen bij O. de Leeuw Wieland, architect te Loppersum. Aanw. 15 Feb. n.m. 4 u.

Ventnaai. Het bouwen van 2 woonhuizen.

De heer Th. Slits, n.m. 5 u. in de herberg van F. Potten, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

DONDERDAG 16 FEBRUARI.

Amsterdam. Het verbouwen van het hotel en café „de Commerce". Kalverstr. 45—47 aldaar.

De architect A. C. Boerma, bij wien ad f 1,50 bestek en teek. verkrijgb. te zijnen kantore, Keizersgracht 214.

Broekhoven bij Tilburg. Het bouwen van 9 arbeiderswoningen aan den Broekhovenschen weg met de levering van alle materialen.

De heer F. van Dooren firma Pieter van Dooren, 's av. 7 u., in het café van A. v. Gorp, Broekhovensche weg. Bestekken verkrijgb. tegen 50 cts. bij den architect André Blomjous, Tilburg.

Enschedé. Het afbreken van 3 woningen met schuren en het bouwen van 3 woonhuizen aan de Alstroedsche straat.

De arch. A. L. Clemens Azn., 's av. 7 u. in het café van G. Zijlge. Bestek en teek. ad f 1,50 bij gen. architect verkrijgb. alsmede inlicht. Aanw. 15 Febr., v.m. 10 u.

's-Gravenhage. Het bouwen van een school op een terrein aan den N.-W. Buitensingel, benevens het maken van een houten voetbrug met annexe werken.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Voorw. voor f 1,30 en de teek. tegen f 0,90 verkrijgb. aan de gemeentewerf (Groenewegje). Aanw. 13 Febr., v.m. 11 u. aan de gemeentewerf, daarna ter plaatse.

Kiel-Windeweer. *a*. Het amoveeren eener oude- en het bouwen van een nieuwe boerderij met voorgebouw; *b*. alle glas-, verf- en behangerswerken van gen. perc., beide onder bijlev. van al het daartoe benoodigde, voor B. Th. Tjabbes te Zuidwending.

De bouwk. A. Woldendorp, n.m. 3½ u. in 't Veerhuis, alw. bestek en teek. ter inz. en is bestek ad 50 ct. bij gen. bouwk. verkrijgb.

VRIJDAG 17 FEBRUARI.

Giessendam. Het buitenverfwerk van de kerk met toren, de consistorie en de pastorie, in perc. of in massa.

De kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente van Giessendam en Neder Hardinxveld, 's av. 7 u. in de consistoriekamer. Bestek ter lezing in de Consistoriekamer. vanaf 13 Febr. telkens van 12—1 u. Inl. worden verstrekt door den kerkvoogd-voorzitter.

(Alleen voor inwoners van Hardinxveld en Giessendam).

Maassluis. Het maken van een verbrandingsoven.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inzage en ad 50 ct., of per post 60 ct., verkrijgb. ter secretarie. Aanw. gedaan.

Purmerend. Het amoveeren en weder herbouwen van een winkelpui, met verdere werken.

De arch. H. P. v. d. Aardweg, v.m. 11 u. Bestek en teek. liggen bij den arch. ter inz.

Sneek. Het amoveeren van 2 woningen en het bouwen van één burgerwoonhuis te Sneek.

De bouwk. De Jong. Bestek en teek. ter inz. in het hotel Bouma aldaar en tegen f 1 verkr. bij den bouwk., Oudendijk. Sneek, waar mede nadere inl. worden verstrekt.

Warstiens (**Fr.**) (**Herbest.**). Het afbreken eener bestaande en het bouwen eener nieuwe stelphuizing.

De kerkv. der Herv. Gem. Inl. geeft A. K. Hoekstra te Warga. Bilj. in te leveren bij den heer S. J. Koorstra, te Warstiens. Aanw. 14 Febr., v.m. 10 u.

Winssen bij Nijmegen. Het afbreken der bestaande en het bouwen van eene nieuwe pastorie te Winssen.

Het bestuur der Ned. Herv. Gemeente, n.m. 1 u., in de pastorie. Bestek en teek. ter inz. in het gebouw van aanbesteding en in het koffiehuis van Van Ellecom in de Hezelstraat te Nijmegen, alw. ook de teek. à f 0,75 ververkrijgb. is. Inl. te bekomen ten kantore van den architect W. Honig te Velp. Aanw. 17 Febr., vanaf v.m. 10 u., tot het uur der besteding

ZATERDAG 18 FEBRUARI.

Kinderdijk (**Z.-H.**). Het bouwen van 2 woonhuizen, op een terrein, gelegen, aan de rivier de Noord te Kinderdijk.

De architect R. A. v. d. Linden, Hartmanstraat, 34/35, Rotterdam, bij wien bestek en teek. à f 0,25 te bekomen zijn.

Lutteiherpt (**N.-Br.**). Het bouwen van een woonhuis.

De heer J. de Wilt Lzn., v.m. 11 u., bij F. de Hart, alw. bestekken te bekomen zijn. Aanw. gedaan.

MAANDAG 20 FEBRUARI.

Amsterdam. Het vergrooten van de openbare lagere school der 1e klasse No. 55, aan de 1e Spaarndammerstraat, tot een school voor 600 kinderen.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. De voorw. zijn uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen f 1.60 (met twee teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer No. 105, van 2—4 u., gedurende de drie laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Enschedé. Het afbreken van een perceel aan de Marktstraat en het weder opbouwen van een woon- en winkelhuis met magazijn enz.

De architect G. Beltman A.Gzn., 's midd. 12 u. in het hotel de Graaf. Bestek en teek. à f 2 te bekomen bij voorn. architect. Aanw. 17 en 20 Feb. v.m. 9 u.

DINSDAG 21 FEBRUARI.

Goes. 1. Het afbreken van woonhuis en zomerhuis en schoonmaken der materialen, benevens opbouwen van een nieuw woonhuis te Oud-Vosmeer. 2e. Het afbreken van woonhuis en opbouwen van een nieuw woonhuis met vergrooting der schuur, mede aldaar.

De heer Mr. Liebert. Bilj. afzonderlijk vóór elk perc. vóór 21 Febr. in te zenden. Bestek en teek. ter inz. bij architect Hannink. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen van het zuid-oostelijk stoomgemaal op een terrein ten zuid-oosten van de Maashaven in den Hillepolder, met bijk. werken.

Het gem.-best., n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inzage op de secretarie en in het Timmerhuis en à f 2 te bekomen bij de Wed. P. v. Waesberge en Zn. Aanw. 14 Febr. v.m. 11 u., op het terrein aan den Korten Hilleweg.

WOENSDAG 22 FEBRUARI.

Amersfoort. Het bouwen van een beerenhuis op het bouwterrein aan de Bergstraat aldaar.

De arch. Herm. Kroes, v.m. 11 u., in het café „De Arend". Teek. en bestek zijn van 15 Febr. af à f 1 per stel verkrijgb. bij den voorn. architect en liggen ter inz. in voorn. café. Aanw. 20 Febr., v.m. 11 u. op het terrein.

Enschedé. Het bouwen van eene school voor O. L. onderwijs, op een terrein aan den Kortendijk aldaar.

Het gemeentebest., n.m. 3½ u. Bestek en teek. zijn tegen f 3,50 per stel verkrijgb. bij den boekh. M. J. v. Loeff te Enschedé. Inl. geeft H. P. Timmer, gem.-architect. Aanw. 22 Febr., v.m. 10 u., op het terrein aan den Kortendijk.

DONDERDAG 23 FEBRUARI.

Nederweert. Het bouwen van een nieuwen vleugel in aansluiting met het bestaande Oude Mannen- en Vrouwenhuis, met stal en schuur. Raming f 12.400, alsmede het bouwen van eene kapel met lijkenhuisje op het kerkhof te Nederweert. Raming f 900, een en ander met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen, transporten, arbeidsloonen enz.

Het best. van het St.-Josephgesticht, n.m. 3 u., ten raadhuize. Bestek en teek. tegen f 2 verkr. bij den heer Aug. Jaspers, penningmeester. Aanw. 16 Febr. n.m. 3 u.

ZATERDAG 25 FEBRUARI.

Sloterdijk (**N.-H.**). 1. Het vergrooten en verbouwen der openb. school te Sloten; II. het verbouwen der openb. school te Osdorp.

Het gemeentebest. van Sloten, v.m. 11 u. Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen op de secretarie. Inl. verstrekt S. N. du Croix, te Sloterdijk. Aanw. 16 Febr.

MAANDAG 27 FEBRUARI.

Amersfoort. Het bouwen van de gemeentegasfabriek met annexe werken.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek en teek. ad f 2,50 verkr. ter secretarie.

Assurantie Maatschappij tegen Brand schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkstr. hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sarphatipark — Rotterdam, Zuidblaak 36 — Breda Prinsenkade — Alkmaar, Langestraat.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.632.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 16.295.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

21 JANUARI.

Heerenveen. De vertimmering der winkelhuizinge van den heer G. Overdiep.

Laagste inschrijver K. de Groot, f 3989, gegund.

25 JANUARI.

Haastrecht. Het amoveeren en opbouwen eener hofstede, zijnde alleen metsel- en bijkomende werken. Door de bouwk. van Bentum te Jutphaas.

Het eerste cijfer geeft alleen het metselwerk, het tweede voor metselwerk met heiwerk: Laagste inschrijver Th. Hooft, Haastrecht, f 3285, f 3465.

26 JANUARI.

Nieuw-Beijerland. Het bouwen van een dubbel arbeiderswoonhuis op een terrein bij de hofstede Doelwijk aan de Zuidzij onder de gemeente Nieuw-Beijerland. Door den heer P. R. Los van Aarlanderveen.

Metselwerk. Laagste inschrijver R. v. d. Berg, f 577.

Timmerwerk. C. J. Middelhoek, Goidschalxoord, f 499.47.

Smidswerk. A. Vink, f 38.

Loodgieterswerk. J. Verschoor, Oud-Beierland, f 34.50.

Verf- en glaswerk. A. Boere, f 48.50.

Massa. J. Pijl, f 1275. Gunning aangehouden.

27 JANUARI.

Amsterdam. (**Onderh.**). Het bouwen van een barak voor 10 bedden ten dienste der vereeniging „Beth-Pelet". Door den architect J. W. F. Hartkamp.

Gegund aan Ph. A. Warners, aldaar.

Veenendaal. Het maken van een bekwerk om de Wilhelminaboom en het maken van een muziektent. Door de hoofdcommissie voor de gehouden inhuldigingsfeesten.

Hekwerk. Laagste inschrijver N. Heij, f 199.

Muziektent. G. W. van Essen, f 260. Aangezien de inschrijvingen veel hooger zijn dan de daarvoor uitgetrokken gelden, is de gunning aangehouden.

28 JANUARI.

Bokstel. Het bouwen van een woonhuis en bijbouw, met bijlevering van alle benoodigde materialen. Door den bouwk. J. de Vries, voor de familie Th. Maas.

Laagste inschrijver A. van de Laar, met waalsteen f 3815, met ringovensteen, f 3675.* Een biljet van onwaarde. *Gegund.

30 JANUARI.

Uithuizermeeden. Het bouwen eener boerenhuizinge met schuur en bijschuurtje met bijlev. van materialen. Raming f 5100. Door den heer H. T. v. d. Molen.

Laagste inschrijver H. Dijkman, Roodeschool, f 4785, gegund.

Zuidhorn. Het bouwen van een woonhuis, voor den heer J. v. d. Kamp te Zuidhorn. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver L. Dijkstra, f 782,60, gegund.

31 JANUARI.

Groningen. Het gedeeltelijk afbreken en opbouwen van een winkelbehuizing met verdiepingen, Noordzijde in de Zwanestraat, get. K. 53, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den arch. G. Hoekzema.

Laagste inschrijver D. Jansen, f 3315, geg.

Harlingen. Het verbouwen van het perceel hoek Prinsenstraat wijk C No. 8, voor den heer J. van der Wal, alhier.

Laagste inschrijver G. Anema, Midlum, f 4743. Nog niet gegund.

Helmond. Het bouwen van 14 arbeiderswoningen met aanhooren, in de Waardstraat aldaar. Door de firma Prinzen en Van Glabbeek.

Laagste inschrijvers A. J. van Wijk en De Vries, Nunen, f 10300, gegund.

Veenwouden. De vertimmering eener winkelhuizing in den Buurt te Veenwouden. Ram. f 1848. Door den heer IJ. T. v. d. Veen.

Laagste inschrijvers Gj. Hoekstra en Veenstra, Bergum, f 1666, gegund.

1 FEBRUARI.

Dinxperlo. Het bouwen van een woonhuis met schuurtje. Door den heer dr. Both, arts.

Laagste inschrijver J. H. Colenbrander, f 3155,89, gegund.

Den Ham. Het maken van een roomboterfabriek met handkracht te Vroomshoop.

Laagste inschrijver M. Gerrits, Vroomshoop, f 1559 gegund.

Niekerk (**Gr.**). 1. Het bouwen van eene behuizing te Oldekerk; 2. het bouwen van eene hut, te Niekerk, beide onder bijlev. der materialen, enz. Door den heer F. Nauta.

1. Begrooting f 750. Laagste inschrijver J. Notenhomer, Doezum, f 675.*

2. Begrooting f 240. R. Reitsema, f 235.* *Gegund.

Schoonhoven. De verbouwing van het beerenhuis op de Haven, wijk B no. 42. Door den architect A. Kok Wz., te Ammerstol.

Timmerwerk. Laagste inschrijver H. J. de Hoog, f 525.

Metselwerk. A. Bouter. f 288.

Verfwerk. J. Corbijn van Willemswaard, f 377.

Smidswerk. H. Brussen, f 50.

Lood, zink en houtcement, J. Ponsioen Tz., f 99.

2 FEBRUARI.

Deventer. Het verbouwen van het kantoor van den gemeente-ontvanger. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. B. J. te Riele, f 847.

Groningen. Het afbreken van eene behuizing, get. G. 247, aan het Ged. Zuiderdiep en de Torenstraat, en het weder opbouwen van eene winkelbehuizing met bovenwoning, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den architect IJ. van der Veen.

Laagste inschrijver H. Smits, f 3648.

Middelstum. Het bouwen eener behuizing met de bijlev. van alle daartoe benoodigde materialen enz. Begrooting f 1137. Door den heer J. Bos.

Laagste inschrijver J. Mars, Huizinge, f 1078, gegund.

Nijkerk (**Geld.**). Het bouwen van een fabriek van ingemaakte groenten met machine- en ketelhuis, met bijlevering van alle materialen. Door de firma M. Prins en Co.

Laagste inschrijver Ms. v. d. Bunt, Nijkerk, f 7497, gegund. Met uitzondering van ketelinmetseling en schoorsteen.

IJmuiden. Het bouwen van 3 woningen met bovenwoningen aldaar. Door de heeren Gebr. van 't Woudt.

Laagste inschrijver K. Zeeman, den Helder, f 9.100.

3 FEBRUARI.

Amsterdam. Het sloopen van het perc. no. 15, aan het Leidscheplein en het herbouwen in aansluiting met de bestaande en te vergrooten magazijnen en ateliers der firma. Hirsch en Co. Door de architecten A. Jaco en W. Oldewelt.

Laagste inschrijver J. N. Hendrix f 25123. Met toren, F. Raaijmakers f 1000.

Delft. Het maken van een winkel met pui en het bouwen van een pakhuis in het Noordeinde no. 6 te Delft. Door den bouwm. P. Zuidgeest.

Laagste inschrijver F. J. van Mierlo, f 2297, gegund.

Dalen. Den bouw eener onderwijzerswoning bij de school te Vossebelt, met bijlevering der daartoe benoodigde materialen. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver A. Elders, Nieuw-Amsterdam, f 2388, gegund.

Musselkanaal. Het glas-, verf- en behangerswerk aan zijne te bouwen behuizing. Door den heer Johs. Steenman.

Laagste inschrijver A. Koch. Musselkanaa f 315 of f 248.

Oosterhout (**N.-Br.**). Het bouwen eener smederij met timmerwinkel en het verbouwe van een magazijn. Door de directie de suikerfabriek „Groenendijk".

Laagste inschrijver J. de Vos, Oosterhou f 2977, gegund.

Winterswijk. Het bouwen eener villa aa de Spoorstraat. Door de architecten Van de Goot en Kruisweg te Hengelo (Ov.)

Winterswijksche steen. Laagste inschrijver G. Wolfs f 9735.

Waalsteen. G. Wolfs, f 10110. Gunning 8 dagen in beraad gehouden.

Winterswijk. Het bouwen van een slachthuis met stalling op een terrein nabij den Tuunterweg aldaar. Door den architect H. v. d. Schaaf.

Laagste inschrijver J. W. Wieskamp, f 1948, gegund.

4 FEBRUARI.

Elp (**Dr.**). Het bouwen eener boerenbehuizinge en bakkerij met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen, glas- en verfwerken, raming f 2751. Door den heer G. Vredeveld.

Laagste inschrijver J. Nijlunsing, Westerbork, f 2490. gegund.

Geldrop (**N.-Br.**). Het verbouwen van een beerenhuis met bijgebouwen en eenige kleinere werken. Door den heer P. v. d. Heuvel.

Laagste inschrijver J. Schonk en Willems Oisterwijk, f 0800. gegund.

Murmerwoude. Het bouwen van een woonhuis. Door den heer G. Kooistra.

Laagste inschrijvers N. en L. Bulthuis, Buitenpost, f 1986.

Oostrum (**Fr.**). Het bouwen van een woonhuis en schuurtje voor Sije de Braak op een vrij terrein aldaar. Door den architect Jan v. d. Werff te Dokkum.

Laagste inschrijvers H. Zijlstra Dz. en J. M. Zijlstra, Ee, f 1403, gegund.

Oude-Pekela. Het bouwen van een werkmanswoning met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen Door de commissie van woningbouw van het depart. tot Nut v. 't Algemeen.

Laagste inschrijvers E. van der Heude, f 658; en M. G. Kuiper, f 658, gegund.

Rapenburg (**Zeel.**). Het bouwen van een nieuw schuurtje c.a. voor de Wed. Fred. Piersens te Rapenburg. Door den heer J. B. van Campen.

Laagste inschrijver Joh. Colsen, Terhole (gem. Hontenisse), f 579.25. gegund.

Valkenswaard (N.-Br.). Het bouwen van een woonhuis met linnenfabriek aldaar, met bijlevering van alle materialen, behalve de metselsteenen. Door de firma G. W. Boot Hz.
Laagste inschrijver Joh. van den Moosdijk, f 3774, gegund.

Valthermond. *a*. Het bouwen van een boerenbehuizing, op reeds gereed liggend terrein, op de plaats no. 14 aldaar, ondee bijlevering van al het daartoe benoodigde boutwerk. *b*. het glas- en verfwerk. Door den heer M. Walles.
a. Raming f 1600. Laagste inschrijvers H. ter Haar en J. Temmen de Lange, f 1465.
b. Raming f 47.50. Kanning, f 45.

Waalre (N.-Br.). Het verbouwen van een heerenhuis met aanhoorigheden en bijlev. van alle daartoe ben. materialen. Door den heer M. A. Swane.
Steen. Laagste inschrijvers P. v. Mierlo v. d. Ven. Waaire, f 6274.
Cement. P. v. Mierlo v. d. Ven, f 5912.
Aan den laagsten inschrijver gegund in metselwerk.

Zuidbroek. Het amoveeren eener oude en het bouwen van een nieuwe heerenbehuizing c.a. aan de Kerkstraat aldaar, onder bijlev. van alle materialen, transporten, werkloonen enz. Door Mej. de wed. E. ten Have.
Laagste inschrijver J. Bulder, Veendam, f 11305. Gunning aangehouden.

„Per Telegraaf."

Leiden. Het bouwen van een brandstoffenbergplaats met brandvrije zoldering, waarboven 2 bovenwoningen, aan de Oude Singel no. 94. De architect Jac. v. d. Heijden.
Laagste inschrijvers Huurman, Leiden metselwerk, f 3018; C. J. de Nie, id., timmerwerk, f 3075.

5 FEBRUARI.

Oldebercoop. Het amoveeren der huizinge „Vredewoud" te Oldebercoop en het bouwen van eene villa voor den heer E. Willinge Prins aldaar. Door den architect O. M. Meek te Donkerbroek.
Laagste inschrijver A. v. d. Wijk, Lippenhuizen, f 16880, gegund.

6 FEBRUARI.

Borgercompagnie. Het afbreken van een boerenplaats, het bouwen van een boerenschuur met bijschuur, en eenige verandering aan ZEd. woonhuis, met de leverantie van al het daartoe benoodigde voor P. Reinders. Door den architect H. Muntendam.
Laagste inschrijver B. Borgers, Annerveenschekanaal, f 5395; 2 dagen bernad voor gunning.

Breda. Het bouwen van 2 woonhuizen met stalling en schuur, op een perceel, gelegen aan den Teteringschen dijk, gem. Teteringen. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.
Metselwerk. Laagste inschrijver W. de Kanter, Teteringen, f 3130.
Timmerwerk. J. v. d. Pluym, f 3729.
Massa. J. v. d. Pluym, f 6974, gegund.

Haarlem. Het bouwen van een villa in het Wilhelminapark te Haarlem. Door den arch. S. J. W. Mons.
Laagste inschrijver H. London, f 9840.

Hardinxveld. Het bouwen van een ijzergieterij te Neder-Hardinxveld, voor den heer H. Versteeg. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver A. Bakker, f 1938.

Leeuwarden. Het verven ter huizinge G. No. 162 aan de Nieuwestad te Leeuwarden voor de firma C. en A. Brenninkmeijer aldaar, onder het beheer van den architect J. D. Bruns.
Laagste inschrijver W. Westerhof Jzn., f 1124. Gegund.

Veldhoven (N.-Br.). Het bouwen eener pastorie met bijbouw, een liefdegesticht, school en gasthuis met bijkomende werken, met bijlev. van materialen enz. Door het R.-K. kerkbestuur.
Laagste inschrijver A. W. Hovers, Tilburg, f 39197.

Veldhoven (N.-Br.). Het bouwen van een woonhuis en schoenmakerij, met bijlev. der materialen. Door den heer H. Moeskops.
Laagste inschrijver W. v. d. Ven, f 1845.

Winterswijk. Het bouwen van een huis met twee woningen aan den Tuunterweg te Winterswijk. Door den heer J. Willekes.
Laagste inschrijver B. W. Konings, f 1890.

7 FEBRUARI.

Assen (Herbest.). Alle stucadoor- en pleisterwerken aan het in aanbouw zijnde gebouw voor boek- en couranten-drukkerij. Door den architect G. Stel.
Laagste inschrijver D. Gorter Sappemeer, f 735.

Aalten. Het bouwen van een woonhuis. Door den arch H. J. L. Ovink te Doetinchem.
Laagste inschrijver G. J. Luiten H.A.J.zoon, f 3390, gegund.

Bussum. Het bouwen van 2 villa's. Door den bouwk. G. J. Vos.
Laagste inschrijver H. J. Weitjes, f 13789.

Dalfsen. Het verbouwen van het logement „de Ruiter" voor den heer J. v. Kuik te Dalfsen. Door den heer P. H. de Jong.
Met tegelvloeren v. cementtegels. Laagste inschrijver G. Eikenaar, Zwolle, f 5499.
Met portl. cementvl. gekleurd. G. Eikenaar, Zwolle, f 5397.

Dordrecht. Het maken van nieuwe voor- en achterpui, kantoorlokalen enz., in het benedenhuis van het pand get. A no. 74 aan de Groenmarkt. Door den heer P. G. v. Helden.
Laagste inschrijver J. D. Noordelijk, f 3884. Gunning aangehouden.

8 FEBRUARI.

„Per Telegraaf."

Breda. Het afbreken van 6 woningen a/d. Fellenoordstraat te Breda en het daar ter plaatse aan de rooilijn bouwen van 4 beneden- en 4 bovenwoningen. Door den architect J. Lijdsman.
Laagste inschrijver voor timmerwerk, Van Gastel, Breda, f 3950; voor metselwerk R. Wiercx, idem, f 3880.

Amsterdam. Het bouwen van een Directiegebouw voor de Rijkspostspaarbank. Begrooting f 412 600.
Hoogste inschrijver H. J. Nederhorst Gouda f 460.145. Laagste inschrijver J. Hillen Utrecht f 409.900.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën f 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere aavertentie.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN, Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren (Crossley Otto). — G. BARGER, den Haag.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade, Filiaal: 36 Rokin.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatschij „DE VELUWE", Nunspeet.
Jesson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking, H. ALLERSDORF, Singel 455, Amst.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LOCHAU, Damrak 71, Amst.
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

18 FEBRUARI 1899. 19e JAARGANG. No. 7.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels f 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloose opname der advertentiën in het Tijdschrift der M.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — De grafelijke zalen. — Nieuwe of litteraire société te 's Gravenhage. — Het bouwkundig onderwijs aan de Polytechnische school. — Bouwkunst aan de Rijks Academie te Amsterdam. — Tentoonstellingen. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Verbetering. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Voor deelneming aan het in de volgende week af te nemen examen voor Bouwkundig Opzichter, hebben zich dit jaar 28 kandidaten aangemeld.

AFDEELING GRONINGEN. Vergadering op Donderdag 23 Februari 1899, des avonds 8½ uur, in de Societeit „de Harmonie."
1. Ingekomen stukken.
2. Verslag van den bibliothecaris over den toestand der bibliotheek enz., in het jaar 1898.
3. Lezing te houden door den heer C. H. Steenbeek: Iets over natuurteekenen, opgehelderd door schetsen."
4. Kunstbeschouwing. Vervolg van de vorige Vergadering.
5. Varia.

De te Secretaris
A. EISSES.

DE GRAFELIJKE ZALEN TE 'S GRAVENHAGE.

Eenige dagen geleden verschenen de rapporten nº. 3, 4 en 5 van de Commissie van advies (1) voor de Grafelijke Zalen; 3 handelt over het gebouw van het Gerechtshof, 4 en 5 betreffen de Groote Zaal.

In het rapport nº. 3, van 31 October 1898, handelende over het gebouw van het Gerechtshof, deelt de Commissie aan den Minister van Waterstaat enz. mede, in vervolg op haar rapport nº. 2 van 5 October 1898 (2),

(1) Deze Commissie is samengesteld uit de heeren: C. Muysken, *Voorzitter*, Dr. P. J. H. Cuypers, F. J. Nieuwenhuis, C. H. Peters en D. E. C. Knuttel, *Secretaris*.

(2) Zie Bouwk. Weekblad no. 43, van 22 October 1898. (2e Rapport.)

dat het voortgezet onderzoek van de zaal van Lairesse, meer in het bijzonder van het noord-oostelijk gedeelte, niet de uitkomsten heeft gehad, welke door de Commissie werd vermoed. Bij de herhaalde verbouwingen is het bestaande met zoo weinig ontzag behandeld, dat de overblijfselen van den 15en eeuwschen toestand zeer schaarsch zijn; daarenboven wijzen de gevonden bogen, draagsteenen, vensteromlijstingen op verschillende tijdperken, zoodat men toch het eene zoude moeten slooper, om het andere te herstellen.

Bij dit ontbreken van voldoende gegevens, meent de Commissie haar standpunt en haar schrijven van 22 Juli 1898 (1) te moeten handhaven en hoewel betreurende dat de gothische zaal niet weder kan worden teruggebracht, acht zij het verstandiger de stuurversiering weder in den ouden toestand terug te brengen, dan de fantasie voor de werkelijkheid in plaats te stellen.

In den noord-oostelijken uitbouw en de daarop uitkomende gang zal vermoedelijk de herinnering aan het grafelijk slot kunnen behouden blijven.

Hoewel de Commissie nadat het onderzoek is afgeloopen den Minister over een en ander nader zal rapporteeren, meent zij toch reeds nu voorloopig mededeeling te mogen doen van de inzichten waartoe het onderzoek haar tot nu toe heeft geleid.

De rapporten 4 en 5 handelen over de Groote Zaal, ook bekend onder den naam „Loterijzaal", op het Binnenhof.

De Minister van Waterstaat had op 20 Juni 1898 aan de Commissie verzocht, een algemeen schema van de werkzaamheden tot herstelling van de Groote Zaal, met eene globale raming van kosten, benevens een voorstel voor de volgorde der werkzaamheden.

Op dit verzoek heeft de Commissie in haar rapport (nº. 4) van 18 Juli 1898 als volgt geantwoord:

De Commissie had zich tot nu toe bepaald in hare voorstellen tot het herstellen van de gewelven, doch zij mocht er Uwe Excellentie reeds vroeger op wijzen dat, zal dit herstel een blijvend karakter verkrijgen, het noodig is de oorzaak van den slechten toestand der gewelven weg te nemen. En die oorzaak zoekt zij voor een belangrijk deel in de pijlers door den bouwmeester Rose aangebracht door de gewelven heen, om de ijzeren kolommen te steunen. De Commissie meende toen niet reeds dadelijk Uwe Excellentie te kunnen voorstellen de ijzeren kolommen weg te nemen en de Groote Zaal weer in haren alouden luister te herstellen en zij bepaalde zich daarom tot het voorstel de kolommen tijdelijk door schoring te ondervangen en de pijlers af te breken. Dat dit slechts een tijdelijk middel zou zijn, spreekt van zelf en in verband met Uwer Excellenties schrijven, wenscht de Commissie dan ook te verklaren dat behoorlijk afdoend herstel

(1) Zie Bouwk. Weekblad no. 40 van 1 October 1898. (1e Rapport.)

van de Groote Zaal slechts mogelijk is door, ja in zich sluit, het vervangen van de ijzeren bekapping door een houten kap, geheel overeenkomstig die welke in 1862 werd afgebroken. Behalve het vernieuwen van de kap en in verband daarmede zal het noodig zijn, de muren weer in goeden en oorspronkelijken staat te brengen. De geheele zaal behoort wederom als vrij staande ridderzaal te worden hersteld. De kosten hiervan zullen naar eene globale becijfering, voor zoover deze zonder nauwkeurig onderzoek kon worden opgemaakt, ruim f 150.000 bedragen.

De volgorde waarin die werkzaamheden behooren te worden uitgevoerd, hangt eenigszins van de omstandigheden af.

Het meest gewenschte zou ongetwijfeld wezen al de aangebouwde lokalen te doen ontruimen en deze zoover af- en uit te breken als noodig zou blijken voor een volledig onderzoek van den toestand der muren en hunne fundeeringen, zoodat men weet hoe alles is en vast kan stellen wat dient verricht te worden. Blijkt daarbij noodig dat de fundeeringen hersteld worden, zoo zal dit werk het eerst zijn uit te voeren en vervolgens de muren met beeren en vensteropeningen hersteld moeten worden. Intusschen kan, wanneer men door het voorgaande volledig op de hoogte is, de nieuwe kap juist worden geteekend en in bewerking genomen en daarna tot afwerking van het geheel worden overgegaan. Het behoeft nauwelijks gezegd te worden dat de Commissie de vroeger voorgestelde herstelling der gewelven met wegneming der pijlers blijft beschouwen als van urgenten aard en dit niet zou wenschen uit te stellen tot bijv. met de kap werd aangevangen, daar de slechte gewelven bij de werkzaamheden licht tot ongelukken aanleiding zouden geven.

Mocht echter niet tot algeheele ontruiming kunnen worden overgegaan, zoo zou de Commissie het mogelijk achten het onderzoek voorloopig te bepalen tot die deelen, waar de ontruiming wel zou kunnen geschieden.

Ten slotte wenscht de Commissie mede te deelen dat voor verder onderzoek en herstel van het Gerechtshof, herstel der gewelven in de Groote Zaal en het boven behandelde onderzoek der muren ongeveer f 30.000 in 1899 zal noodig wezen indien wordt voortgewerkt op de kalme voorzichtige wijze, tot nu toe gevolgd.

Het rapport n°. 5, aan den Minister van Waterstaat enz., is thans het laatst uitgebrachte en is gedateerd 31 Januari 1899. Het luidt als volgt:

Nu op de Staatsbegrooting voor 1899 overeenkomstig haar voorstel f 30,000 is uitgetrokken voor de werkzaamheden aan de Grafelijke Zalen, acht de Commissie van advies zich verplicht Uwe Excellentie mededeeling te doen van den stand der werkzaamheden en van het werkplan waarnaar zij zich voorstelt dat het onderzoek en herstel zullen uitgevoerd worden.

In 1898 hebben de werkzaamheden zich in hoofdzaak bepaald tot dat deel van het Gerechtshof waarin de zoogenaamde zaal van de Lairesse gelegen is, d. i. het zuidoostelijk gedeelte. De resultaten der onderzoekingen van de ondergelegen vertrekken zijn Uwe Excellentie bekend en de herstellingen stuitten daar op geen groote moeielijkheden; overtuigd dat de allereerste toestand niet meer met zekerheid is vast te stellen, werd uitgegaan van het beginsel, te herstellen wat gevonden werd of uit de aanwezige gegevens voldoende te reconstrueeren was.

Met dit beginsel voor oogen, wees de herstelling der ondergelegen vertrekken zich als van zelf aan.

Moeielijker werd het voor de bovenverdieping. Daar vertoonden zich bij het afbikken der muren, de overblijfselen dooreen van minstens vier toestanden; bij het maken van eene wijziging was zeer weinig respect voor eene vorigen getoond en had gevoel voor degelijk werk gewoonlijk ontbroken; de bepleistering had alle gebrekkige oplossingen, alle knoeierijen bedekt. Hier den juisten weg te vinden was dikwijls moeielijk, gaf soms aanleiding tot twijfelingen, soms tot terugkomen op eene aanvankelijke meening, doch ten slotte was de Commissie zoo gelukkig in alle hoofdzaken tot eenstemmigheid te komen.

De herstellingen zelf konden evenals de onderzoekingen slechts uiterst langzaam vorderen; de aard van het werk brengt dit reeds mede, terwijl de omstandigheid dat het Gerechtshof tot nu in het gebouw bleef zitting houden, de werkzaamheden zeer bemoeilijkte.

Eene spoedige ontruiming van dit gebouw meent de Commissie dan ook te moeten beschouwen als eene bepaalde noodzakelijkheid.

De stand van het werk is nu als volgt:

De gewelfde vertrekken [A. en B. (zie vroegere teekening)] zijn grootendeels gereed; de muren en gewelven, de schoorsteenen en nissen, de ramen en buitendeuren zijn hersteld of vernieuwd, de binnendeuren en de tegelvloeren zullen weldra aangebracht worden. Het optrekken van den traptoren (uit vertrek A) is onderhanden.

De bovenverdieping vertoonde gebrekkige muren, eene bouwvallige kap, onoordeelkundig verminkt en verzwakt, eene bintlaag welke uiterst gebrekkig en gehavend was, onvoldoende verankering, oude kozijnen niet passend bij een der aanwezige perioden, een dak dat later was verlaagd, een topgevel, welken gaandeweg alle karakter ontnomen was.

De herstelling van deze onderdeelen is nu in uitvoering. Bintlaag, kap en verankering zijn nagenoeg gereed, nieuwe kozijnen zijn geplaatst, de gevelmuren waar noodig vernieuwd en hersteld, de topgevel is onder handen.

Ook de binnenmuren van de Lairessezaal bleken door allerlei inbrekingen weinig verband meer te hebben en zijn ten deele vernieuwd, waarbij tevens gelegenheid werd gevonden die muren aan de gangzijde te behandelen met muraalbogen naar de daarvan gevonden overblijfselen.

Aan de zaalzijde is de architectuur van 1688 behouden; in haar schrijven van 31 October 1898, n°. 64, deelde de Commissie Uwe Excellentie reeds mede dat de gegevens te gering waren om een middeleeuwsche zaal te reconstrueeren, hoezeer de decoratie van geringe kunstwaarde van de Lairessezaal niet op haar plaats achtend in dit eerwaardig monument, achtte zij zich verplicht, hoewel noode, tot herstel te adviseeren.

Intusschen zijn de overblijfselen van vroegere toestanden in teekening gebracht en gefotografeerd. Behoudens de nieuwe lichtkozijnen wordt deze zaal nu weer in haar laatsten toestand hersteld.

Muurschilderingen, welke afkomstig moeten zijn uit een tijdperk onmiddellijk voorafgaande aan de decoratie van 1688, werden hier en daar achter de bovenste pleisterlaag gevonden; zij waren niet van bijzondere beteekenis, doch copieën zijn er van genomen.

Terwijl de herstelling van dit gedeelte van het Gerechtshof geregeld voortgaat, is de Commissie alleen nog niet tot een vast besluit gekomen omtrent den in vroegere stukken meergenoemden uitbouw aan den Noordoosthoek.

De groote veranderingen welke het gebouw vermoedelijk in de 14de eeuw heeft ondergaan, toen de bovenzaal werd verbreed en het dak over de weergang doortrokken, maken het niet gemakkelijk om dezen uitbouw, welke oorspronkelijk vermoedelijk met een kanteellijst eindigde, tot een bevredigende oplossing te brengen.

Het voornemen is, zoo spoedig de ontruiming van het gebouw dit mogelijk zal maken, het andere deel van het Gerechtshof waarin o.a. de Rolzaal zich bevindt in behandeling te nemen. Reeds vroeger werd medegedeeld dat de kelder onder de zaal, nadat de puin en grond er uit verwijderd waren en de muren en gewelven van de pleister waren ontdaan, zich voordeed als een hoog overwelfd vertrek, dat licht ontving aan den zuidelijken eindgevel en aan de beide lange zijden; de vensteropeningen zijn voor het meerendeel teruggevonden.

De toestand van dit benedendeel is echter zeer slecht; onbegrijpelijk is het zelfs dat de gewelven tot nog toe op hunne plaats gebleven zijn; de Commissie heeft het dan ook noodig geoordeeld ten spoedigste voor schoring te doen zorgen en Uwe Excellentie geadviseerd geen groote menschenmassa's in het midden der Rolzaal toe te laten.

Is de ontruiming geschied zoo kan ook de Rolzaal nader worden onderzocht en tevens nagegaan worden op welke wijze de beide bouwdeelen oorspronkelijk met elkander verbonden waren, waar de trap is geweest, enz.

De hoog noodige herstelling kan echter niet geschieden zoolang het Gerechtshof deze lokalen nog in gebruik heeft.

Ook het derde deel van het gebouwencomplex, de Hofzaal, kan nu weder in behandeling genomen worden. In het vorige jaar waren de werkzaamheden aan de gewelven onder de Groote Zaal moeten gestaakt worden daar ook hier de toestand niet meeviel en de beschikbare gelden voor een afdoende verbetering niet toereikende zouden zijn.

Het voornemen is nu allereerst tot de verbetering dezer gewelven over te gaan. Tegen dat deze gereed is, zal waarschijnlijk ook het onderzoek der muren na voorafgegane uitbreking der aangebouwde gebouwtjes, zoover gevorderd zijn dat kan aangevangen worden, de Hofzaal weder tot haar oorspronkelijken toestand terug te brengen.

De Commissie vleit zich dat de ontruiming der gebouwtjes aan de Noordzijde zeer spoedig zal geschieden en dat die aan de Zuidzijde, grootendeels bij het Gerechtshof in gebruik, ook in den loop van dit jaar voor haar onderzoek zullen beschikbaar worden gesteld.

NIEUWE- OF LITTÉRAIRE SOCIÉTEIT TE 'S GRAVENHAGE.

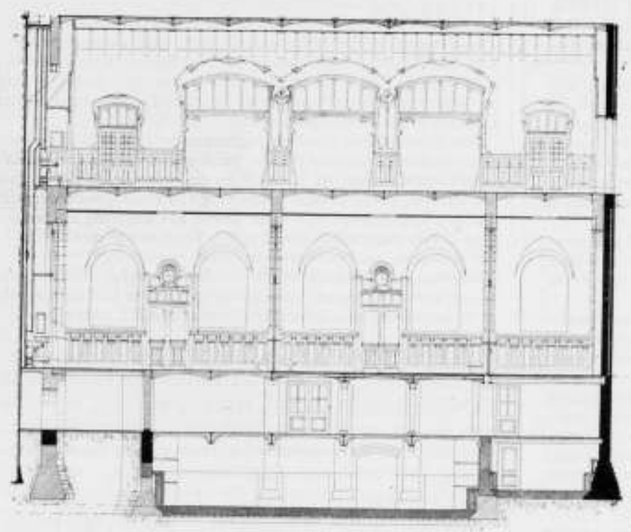

Doorsnede over C D.
Schaal 1 à 200.

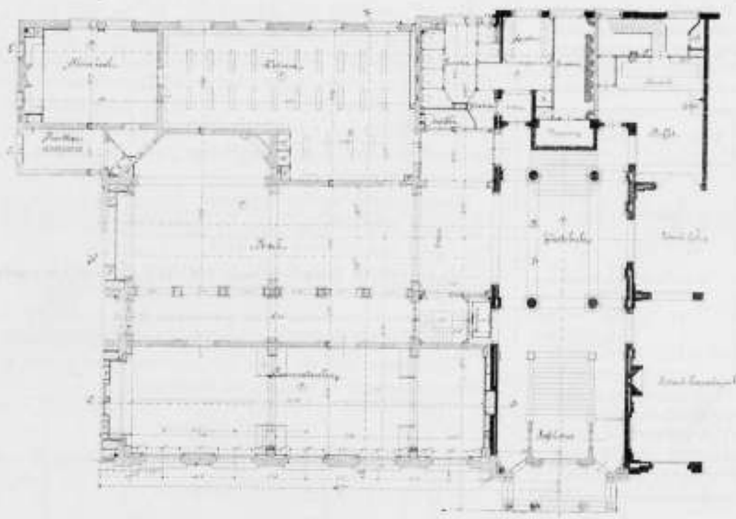

Rez-de-Chaussee.
Schaal 1 à 300.

NIEUWE- OF LITTÉRAIRE SOCIETEIT TE 'S GRAVENHAGE.

Het gebouw der Nieuwe- of Littéraire Societeit te 's Gravenhage is te klein geworden voor het groot aantal leden, en zal daarom worden uitgebreid volgens de plannen van den heer J. Mutters Jr. te 's Gravenhage.

De nieuw te bouwen vleugel zal dezelfde breedte krijgen en in denzelfden bouwtrant worden opgetrokken als die van het bestaande gedeelte van den gevel naast den hoofdingang; deze laatste zal echter gewijzigd worden en het avant-corps waarin die aangebracht is, meer domineerend worden gemaakt.

Bij de aanbesteding van het werk werd het laagst ingeschreven voor de som van *f* 179.447 door den heer M. van Ommeren te Haarlem.

Wij geven in dit nummer de indeeling van de uitbreiding ter hoogte van de bestaande conversatie-zaal en eene doorsnede over de nieuwe societeitslokalen en de daarboven gelegen leeszaal. In een volgend blad worden opgenomen de indeeling op de eerste verdieping en eene doorsnede over de diepte van het gebouw.

HET BOUWKUNDIG ONDERWIJS AAN DE POLYTECHNISCHE SCHOOL.

Van de Bouwkundige Faculteit aan de Polytechnische School te Delft ontvingen wij met groote belangstelling een overdruk uit den Delftschen Studenten Almanak voor 1899, met het daarin voorkomende uitgebreide „Algemeen verslag der Commissie tot Behartiging der Studiebelangen."

Wat in dit verslag gezegd wordt over de opleiding van den Bouwkundigen Ingenieur, laten wij hier volgen, overtuigd als wij zijn, dat het in den wijden kring van dit blad die belangstelling zal wekken die het verdient, wegens de degelijke behandeling van het belangrijke onderwerp.

De meening dat de wettelijke regeling van de opleiding tot Bouwkundig Ingenieur aan de Polytechnische School zeer veel of misschien *alles* te wenschen overlaat, wordt door iedereen gedeeld die daarover oordeelen kan.

Men denke niet dat deze meening nieuw is. De grieven tegen deze regeling zijn talrijk en, althans de meeste, zeer oud. Immers zijn wij in het bezit van een adres dat 12 Mei 1869 gericht is tot Z.E. den Minister van Binnenl. Zaken door de Mij. tot bevordering der Bouwkunst en hare afdeelingen Amsterdam, Rotterdam, Arnhem, 's-Gravenhage, Leiden, en Zwolle, bij wie zich aansloot het gezelschap Architectura et Amicitia."

Wij ontleenen aan het adres geteekend door J. H. Leliman als Voorzitter en Tetar van Elven als Secretaris het volgende:

. . . . . het onderwijs in de bedoelde bouwkunst aan de Polytechnische School is samengesmolten met dat van den Ingenieur of den Technoloog, volgens een reglement dat ten opzichte der hoogere kunst als ten eenenmale onvoldoende moet worden beschouwd.

Het Bestuur meent zich hier te moeten bepalen tot de uiting der door zeer vele bouwkunstenaars gedeelde overtuiging dat de toekom-

stige bouwmeester de hoogere studiën, welke tot zijne specialiteit behooren, te Delft niet leeren kan wegens gebrek aan tijd, aan genoegzaam onderricht en zelfs aan onderwijzers; of met andere woorden: dat voor vakken welke voor hem als de grondslag zijner studiën moeten worden aangemerkt, slechts weinige uren beschikbaar zijn, terwijl andere vakken worden onderwezen die hij best missen kan."

Teekenend is het dat 30, zegge *dertig* jaren nadat bovenstaande klachten werden geuit, in den toestand geene verbetering is gekomen.

Wij willen dit verslag niet eindigen zonder nogmaals en met klem te hebben gewezen op eenige misstanden in de opleiding tot B. I. Het aantal studeerenden voor B. I. is toegenomen. Wij noemen dit een verblijdend feit, maar het maakt spoedige verbetering een dringend vereischte.

Wij hopen daarom niet beschaamd te zullen worden in ons vertrouwen dat de bevoegde autoriteiten nog vóórdat de algeheele reorganisatie zal tot stand zijn gekomen, eenige noodzakelijke veranderingen zullen tot stand brengen.

Wij verwachten dat het geringe aantal der studeerenden voor Bouwk. Ing. geen beletsel zal wezen om aan dat studievak de aandacht te geven die het vooral in de gegeven omstandigheden noodig heeft.

Wij willen allereerst wijzen op het dubbel bezetten van uren, een maatregel die zeer sterk tot nadeel van het onderwijs leidt. De B. I. worden, zooals men straks zal kunnen zien, door dezen maatregel juist in hunne hoofdvakken getroffen.

Het is een bekend feit dat de beide eerste studiejaren van den B. I. in niets verschillen van die voor Civ. Ing. Hij lijdt onder een te kort aan technische en onder eene overlading met wiskundige vakken, van welke laatste hij niet dat nut zal hebben in de practijk, dat aequivalent is met den tijd dien hij er aan moest besteden.

Men stelle zich nu echter niet voor dat in de beide laatste studiejaren de gelegenheid bestaat het gemis aan technische kennis in te halen: de B. I. heeft in zijn hoofdvak wederom een gelijk aantal college-uren als de C. I.; dit aantal is voor den laatste reeds te klein, hoeveel te meer dus niet voor den B. I.

De Rooster van de P. S. is hinderlijk overladen, o.i. zoo erg dat nimmer een gelijk aantal college-uren, als nu in vier jaren wordt gegeven, over vijf jaren werd verdeeld, slechts enkele uren konden worden toegevoegd.

De volgende tabel, die een overzicht geeft over eenige der studievakken, geeft tevens aan, welke vakken voor vermeerdering van het aantal college-uren in aanmerking komen, de cijfers geven aan het aantal college-uren per week. Men wete daarbij dat aan de P.S. gedurende ± 7 maanden van 't jaar wordt college gegeven.

STUDIEVAKKEN.	Eerste jaar.	Tweede jaar.	Derde jaar.	Vierde jaar.
Natuurkunde	4	4	—	—
Wiskunde of Mechanica	9	8	5	4
Waterbouwkunde	—	1	4 tot Kerstmis 2 na "	3
Burgerlijke Bouwkunde	2	2	—	—
Kennis van Bouwmaterialen	2	2	—	—
Geschiedenis der Bouwstijlen	—	—	1	1
Dietr. von geb. en binnenonderdons.	—	—	1 na Kerstmis	1 na Kerstmis
Projecteeren	—	—	1 voor " 2 na "	12 voor " 13 na "
Leer van het ornament	—	—	1	—
Gesch. Decoratieve Kunst	—	—	—	1
Gesch. Schilder- en Beeldh. kunst	—	—	1	1
Gas en Waterleiding, Rioleering	—	—	1	—
Bestekken en Begrootingen	—	—	—	1 tot Paschen

Het zal den deskundigen lezer van bovenstaande tabel opvallen hoe onvoldoende en verkeerd voorbereid de gediplomeerde Bouwkundig Ingenieur de P.S. zal verlaten.

Wij willen aan deze tabel toevoegen eene lijst van teekenuren voor zoover betreft de 2 laatste studiejaren.

STUDIEVAKKEN.	Derde jaar.	Vierde jaar.
Projecteeren	8 waarvan 2 dubbel bezet. en 2 van 4—5 nam. dus 's winters onbruikbaar.	7 waarvan 1 van 4—5 nam.
Architect. stijlvormen	2	2
Decoratieve kunst	5 waarvan 2 dubbel bezet.	3 waarvan 2 dubbel bezet.
Ornamentale details	4 " 4 " "	4 " 3 " "
Handteekenen	2 avonduren 6—8	2 ditto.
Ornamenttekenen	4 " 7—9	4 ditto.
Boetseeren	4 waarvan 4 dubbel bezet.	4 ditto.

Het is onnoodig hierbij op te merken dat bij deze regeling een vak als boetseeren feitelijk van den rooster kon worden afgevoerd.

Het zij den lezer overgelaten een oordeel te vellen over eene dergelijke regeling der teekenuren. In het programma der lessen voor 1898—1899 is voor het eerst de als ironie op te vatten noot weggelaten:

„voor oefening in de Decoratieve kunst bestaat bovendien gelegenheid op Dinsdag- en Donderdagmorgen van 9—12 uur." Over deze uren immers was reeds anders beschikt.

Ook is het duidelijk dat men bij eene indeeling als deze:

2—3 nam. Gugel — Teekenen Bouwkunde,
3—4 " Gips — Ontw. van ornementale details,
4—5 " Gugel — Teekenen Bouwkunde,

kan kiezen tusschen 't een of 't ander. Wil men dit nu elke week laten verspringen, dan kan men dus slechts om de 14 dagen aan eene teekening werken. Ook de avondteekenuren kunnen onmogelijk geregeld gevolgd worden door hen die zich toeleggen op het verkrijgen van een diploma: een drietal avonden per week kan door hen niet worden gemist.

Wie kennis neemt van het programma der lessen zal bemerken dat op de P. S. geen college wordt gegeven voor de B. I. in verschillende vakken als Verwarming en Ventilatie, Hygiëne, aanleg van straten en pleinen, uitbreiding van steden, onderwerpen die voor den B.I. van veel meer belang zijn dan eene uitvoerige behandeling van vakken als Integraal, Theoretische mechanica, of het ontwerpen van een sluisdeur of uitwateringssluis.

Wij meenen hiermede in dit verslag te kunnen volstaan, en hopen met korte trekken duidelijk aangetoond te hebben, hoeveel er in de regeling van het onderwijs voor den B.I. ontbreekt.

Voor het geval wij uit het „Verslag" een uittreksel opnamen, wordt ons door het Bestuur der Bouwkundige Faculteit verzocht daarbij het volgende aan te teekenen, — iets wat wij gaarne doen, al hebben wij liever woordelijk en in zijn geheel overgenomen, wat het algemeen verslag over het bouwkundig onderwijs zegt.

„In het Bouwk. Weekblad n°. 29 van 1895 is opgenomen een uittreksel van een verslag aangaande het Hooger Technisch onderwijs hier te lande. Dit verslag is uitgebracht door eene Commissie uit de Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs.

Het is vergezeld van eene tabel, die op vele punten belangrijk afwijkt van de door ons gegevene. Zoo mist men bijv. in de onze het Schets en Figuurteekenen (Anatomie en Proportieleer) het landschapteekenen; bijna alle andere studievakken staan belangrijk lager genoteerd.

Door optelling der in de tabel 1895 vermelde lesuren — voordrachten $10^1/_2$ en oefeningen 70 — komt men tot een totaal van $80^1/_2$.

Hierbij moet worden opgeteld 6 uur mechaniek en ± 4 uur waterbouwkunde. Te zamen zou dit uitmaken een totaal van 90 uren per week.

Als maximum zijn slechts beschikbaar 6 dagen à 6 uur, en 's avonds nà 2 uur of 't totaal 42 uur per week.

90—42 = 38 studie-uren per week komen dus op de tabel 1895 meer voor dan waarvan kan worden geprofiteerd.

Wij menen dat de door ons gegeven tabel geheel in overeenstemming is met de werkelijkheid.

BOUWKUNST AAN DE RIJKS ACADEMIE TE AMSTERDAM.

Een belangstellend lid van de Mij. t. B. d. Bouwkunst, tevens lid van het Genootschap Architectura et Amicitia, en die in laatstgenoemde kwaliteit inzage had genomen van een concept-adres, dat het bestuur van dat genootschap zal zenden aan de Regeering om onderwijs in de bouw*kunst* en aanverwante *vakken* te vragen aan de Rijks Academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, deelde ons omtrent den inhoud van het adres mede, dat het overweegt: „dat het bestaan van een onderwijs in de bouw*kunde* aan de Polytechnische School te Delft niet kan aangewend worden als een argument om het onderwijs in de Bouw*kunst* niet ook aan de Rijks Academie te geven, vooreerst omdat dit onderwijs hoofdzakelijk wetenschappelijk is, en het arthistieke element minder op den voorgrond treedt, enz." „Reden waarom adressant verzoekt, dat alsnog in Art. 2 van bovenbedoelde Wet van 26 Mei 1870 zal worden bepaald, dat aan de Academie ook onderwijs zal gegeven worden in de bouwkunst en aanverwante vakken."

Het verwonderd ons ten zeerste, dat het bestuur van A. et A. zoo maar alleen rekwestreert, zonder er zustervereenigingen in te kennen, b. v. in de eerste plaats de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst. Wij brengen om onze stemming te rechtvaardigen, even in herinnering dat de Mij. reeds in een adres van 12 Mei 1869, ook namens alle afdeelingen der Mij. — behalve, om zeer bijzondere redenen, de voormalige te Delft — zijne bezwaren tegen enkele artikelen van het wetsontwerp tot reorganisatie der Kon. Academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam — dat later de wet van 26 Mei 1870 werd — bij den Minister van Binnenlandsche Zaken indiende: die bezwaren golden toen reeds het uitsluiten van het onderwijs in de schoone bouwkunst, en de adressanten wenschten, dat aan de Academie de bouwkunst zou worden onderwezen in haar geheelen omvang, met inbegrip van de vakken die aan de P. S. toen nog ontbraken, of dat het bouwkundige gedeelte dier inrichting naar de Academie zou worden verplaatst.

Daar A. et A. zoo ongeveer hetzelfde wensch als de Mij. nu juist 30 jaren geleden, en sedert dien tijd al zooveel aan de P. S. veranderd is, zou het alleszins begrijpelijk zijn geweest van het bestuur van A. et A. het verzoek aan den Minister ernstig te overwegen met het bestuur der Mij., om dan gezamenlijk een adres in te dienen.

Maar, dan zou ook misschien dat laatste bestuur het advies gegeven hebben om, staande de reorganisatie-plannen van de P. S., de zaak liever nog niet ter hand te nemen.

Ons toch dunkt, dat het onderwijs voor de architecten aan de P. S. — wat het wetenschappelijke aangaat — aan alle eischen kan voldoen. Laat de Regeering dit onderwijs — als werkelijk het artistieke element minder op den voorgrond treedt — dan uitbreiden tot in de perfectie. Dan is daar meer alles bijeen dan wanneer aan 't verzoek van A. et A. mocht voldaan worden, om aan de Academie ook onderwijs te geven in de bouw*kunst* en aanverwante vakken (?). Wij vragen: behoort onder die „vakken" ook de bouw*kunde*, die nu aan de P. S. wordt onderwezen, waar volgens A. et A. het artistieke element enz.

Wij gelooven, dat het adres niet de minste uitwerking zal hebben. Want veeleer kunnen aan de P. S. leerstoelen ingesteld worden voor kunstgeschiedenis enz., dan aan de Academie colleges voor de wetenschappelijke ontwikkeling, ook op 't gebied der bouw*kunde*, voor aanstaande bouwkunstenaars.

PRIJSVRAGEN.

PRIJSVRAAG *uitgeschreven in het jaar 1899 door de Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.*

HET ONTWERP VAN EENE BETIMMERING VOOR DE WERKKAMER VAN EEN RECHTSGELEERDE.

De plattegrond van de kamer is volgens onderstaande schets.

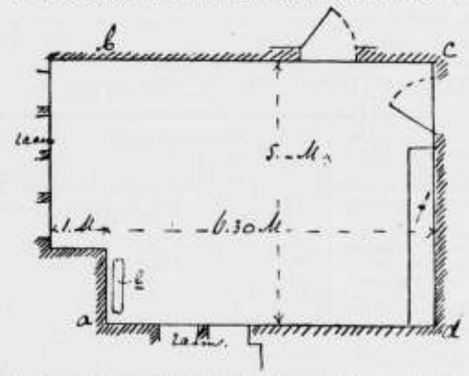

De kamer is hoog van bovenkant vloer tot onderkant moerbinten 3.60 M., de zolder bestaat uit moer- en kinderbinten; de verwarming der kamer geschiedt met stoom onder lage druk, waarvan het verwarmingslichaam bij *e* is geplaatst; *f* is een boekenkast, die in de betimmering is begrepen.

Het timmerwerk, in blank hout uit te voeren, moet eenvoudig behandeld worden.

Verlangd worden, op de schaal van 1 à 20: aanzichten der wanden *a b*, *b c* en *c d*, en op de schaal van 1 à 10 eenige details waaruit ook de samenstelling van het werk blijkt.

De behandeling der teekening wordt vrijgelaten.

Voor de ter bekroning waardig gekeurde ontwerpen wordt uitgeloofd:

Als 1e prijs het getuigschrift der Afdeeling en f 75, als 2e prijs het getuigschrift der Afdeeling.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

ART. 1. De mededinging aan deze prijsvragen is opengesteld voor alle Nederlandsche bouwkunstenaars.

ART. 2 Alle ontwerpen moeten vóór of op 1 Mei 1899 vrachtvrij worden ingezonden aan het Bureau der Maatschappij (402, Marnixstraat, Amsterdam).

ART. 3. Het gewone schrift op de teekeningen en van de daarbij te voegen toelichtende beschrijvingen, mag niet door den ontwerper geschreven zijn.

ART. 4. Alle ontwerpen moeten voorzien zijn van een motto dat herhaald is op een bij te voegen verzegelden brief, bevattende den naam en de woonplaats van den vervaardiger. Buiten op den brief moet een kenbaar teeken tot terugvordering gesteld zijn, en tevens een correspondentie-adres worden bijgevoegd, om zoo noodig indirect met den inzender in briefwisseling te kunnen treden.

ART. 5. De ingekomen ontwerpen worden ter beoordeeling in handen gesteld van een commissie, bestaande uit de heeren G. van Arkel, A. C. Bleijs en Jan Springer.

ART. 6. Het verslag zal voor de Algemeene Mei-Vergadering van de Maatschappij worden opgemaakt en daar ter kennisneming gelegd worden, waarbij de ontwerpen zullen worden tentoongesteld.

ART. 7. Alle ontwerpen blijven het eigendom der vervaardigers. De bekroonde en ook andere daarvoor geschikte ontwerpen worden met goedvinden van de vervaardigers door de Afdeeling aan de Maatschappij ter uitgave aangeboden. De door de Maatschappij daarvoor eventueel te geven belooning wordt aan de ontwerpers uitgekeerd. De niet bekroonde ontwerpen zullen vóór 1 Juli 1899 aan de correspondentie-adressen worden teruggezonden.

Het Bestuur der Afdeeling Amsterdam.
C. B. POSTHUMUS MEIJES,
Voorzitter.
B. J. OUENDAG,
Secretaris.

AMSTERDAM, Februari 1899.

TENTOONSTELLINGEN.

Van 14 tot 28 Mei a. s. zal in Budapest de tweede internationale Acetylen-tentoonstelling worden gehouden, bij gelegenheid van het tweede internationale Acetylen- en Carbid-Congres, aldaar te houden.

Deze tentoonstelling heeft ten doel, aan het publiek de gelegenheid te geven zich op de hoogte te stellen van de beteekenis der Acetylen- en Carbid-industrie, en van het standpunt dat zij thans heeft bereikt. Zij wordt gehouden in het hoofdgebouw der groote nationale tentoonstelling van de jaren 1885 en 1896.

Mocht deze tentoonstelling geldelijke baten opleveren, dan zullen deze worden aangewend in het algemeen belang der bovengenoemde industrie, waarschijnlijk op deze wijze, dat zij verdeeld zullen worden over verschillende vakvereenigingen tot het nemen van wetenschappelijke proeven.

Programma en inschrijvingsbiljet liggen ter lezing in het gebouw der Maatschappij, t. Bev. der Bouwkunst, Amsterdam Marnixstraat 402.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging, Afdeeling Amsterdam. 8 Februari 1899. In deze vergadaring hield de heer T. Sanders eene voordracht over:

Nederlandsche Spoorwegtoestanden.

In de eerste plaats gaf Spr. een overzicht van de wordingsgeschiedenis der Ned. Spoorwegen, hunne ontwikkeling en de toestanden die tot de Spoorweg-overeenkomsten van 1890 hebben geleid.

Sedert het in werking treden dier overeenkomsten heeft men meer de aandacht geschonken aan stoomtrams, die dan ook meestal met subsidies van Rijk, Provincie en Gemeente tot stand kwamen; toch vertoont de kaart van Nederland tot nu toe drie groote gapingen op spoorweg- en tramgebied. Voor No. 1. in de provinciën Overijssel en Drenthe, zijn de lijnen van den Noord-Ooster-locaalspoorweg ontworpen, voor No. 2, de Zuidhollandsche en Zeeuwsche eilanden, worden stoomtrams aangelegd, terwijl voor No. 3, door de Maatschappij, waarvan Spr. Directeur is, het initiatief werd genomen tot den aanleg der lijnen Amsterdam—Haarlem door de Haarl. Meer. Haarlem—Nieuwersluis en Amsterdam—Ouderkerk—Alphen. De lijn Amsterdam—Haarlem wordt voor electrische tractie ingericht, de overige zijn lokaalspoorwegen.

Met behulp van vele statistieke gegevens toonde Spr. aan, dat het vermoedelijk vervoer per jaar op 4 millioen reizigers kan geschat worden. (Amsterdam—Haarlem alleen op 2 millioen).

Hierna behandelde Spr. de wettelijke voorschriften voor spoorwegen, die met geen grooter snelheid dan 20 K.M. per uur mogen bereden worden, en de ontworpen wet, die toestaat de snelheid tot 50 K.M. per uur op te voeren op plaatsen, waar zij op eigen banen zijn aangelegd; ook bepleitte Spr. de wenschelijkheid tot herziening der Ned. spoorweg-tarieven.

Nog toonde Spr. de groote voordeelen van electriciteit als beweegkracht aan en sloot met den wensch, dat de spoorweg-politiek in de toekomst zal zijn nationaal en er meer dan thans met de belangen van landbouw, handel en nijverheid rekening zal worden gehouden.

Na een krachtig applaus der aanwezigen bedankte de Voorzitter den heer Sanders.

BERICHTEN.

Het raadhuis te Loehem, een gebouw uit de eerste helft van de 17e eeuw, waarvan de tegenwoordige hoofdgevel echter uit het begin der 19e eeuw dagteekent, zal worden gerestaureerd.

Bij de aanbesteding der uit te voeren werken is het laagst ingeschreven voor een bedrag van f 11583.

(Herplaatsing wegens een fout in het vorige nummer.)

Den 15en Februari j.l. was het 25 jaren geleden, dat de Ambachtsschool te Arnhem werd geopend, en de heer F. L.z. Berghuis de niet gemakkelijke taak van het directeurschap aanvaardde. Het heeft dezen, die thans nog aan het hoofd der bloeiende inrichting staat, op dien dag niet aan bewijzen van warme belangstelling ontbroken.

Het Maandblad der Ned. Vereeniging voor Teekenonderwijs, dat den 15en verscheen, wijdt een woord van warme waardeering aan den heer Berghuis; ook echter wordt op even waardeerende wijze de heer H. L. Boersma herdacht, die 11 September j.l. 25 jaren lang Directeur was der Ambachtsschool te 's Gravenhage, van af de oprichting daarvan. Het blad geeft van beide jubilarissen de welgeslaagde portretten.

De Amsterdamsche Fabriek van cement-ijzer-werken, systeem Monier, heeft een plaat verspreid naar eene photographische opname tijdens het maken, door genoemde fabriek, van de waterdichte kelders voor het Directie-gebouw van de Rijkspostspaarbank achter het Rijks Museum te Amsterdam.

Van deze kelders, 34 in getal, bestaan de bodems uit vloerplaten zonder balken; de grootste spanning is 6 M.; de waterdruk is gedeeltelijk 0.80 M., gedeeltelijk 1.10 M., de toevallige belasting gedeeltelijk 300 K.G., gedeeltelijk 2000 K.G. per M².

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Betimmering voor de Werkkamer van een rechtsgeleerde. Voor alle Nederlandsche architecten. Eerste prijs f 75; tweede prijs, getuigschrift. Vóór 1 Mei 1899. Door de Afd. Amsterdam van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst. Zie: Bouwk. Weekblad no. 7 van 18 Februari 1899.

Diploma van de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. Nationaal. Prijs f 40, premie f 15. Vóór 10 April bij den Secretaris der genoemde Vereeniging: W. A. Hof, Hofstraat 72a te Groningen.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven solicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 3.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 6.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Aantal geplaatste solicitanten:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

Afdeeling 's-Gravenhage. Gewone vergadering op Vrijdag 24 Februari 1899.

Agenda.

1°. Mededeelingen van het Bestuur; benoeming van de Commissiën ter beantwoording der door de Maatschappij gestelde vragen.

2°. Voordracht van den heer J. H. W. Leliman, te Delft, over: Reisherinneringen uit West-Duitschland; Causerie en kunstbeschouwing naar aanleiding van eene reis door het Moezeldal en den Elzas.

3°. Mededeelingen van den heer W. C. Metzelaar omtrent een oud smeedwerk uit Bergen-op-Zoom.

4°. Kunstbeschouwing, aangeboden door den heer Joh. Mutters Jr. Le Castel Béranger: oeuvre de Hector Guimard.

VERBETERING.

In de „Boekaankondiging" op bldz. 44 van het vorige Bouwk. Weekblad, moet in de eerste kolom, regel 13 van onderen, Veneria, veranderd worden in Venezia, en de voorlaatste regel moet luiden:

Nu kan ze in praktijk brengen, de wijze en philosophische les; enz.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 20 FEBRUARI.

Amsterdam. Het vergrooten van de openbare lagere school der 1e klasse No. 55, aan de 1e Spaarndammerstraat, tot een school voor 600 kinderen.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. De voorw. zijn uitsluitend te verkrijgen ter stadsdrukkerij, tegen f 1.60 (met twee teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer No. 105, van 2—4 u., gedurende de drie laatste werkdagen voor den dag der aanbesteding.

Enschede. Het afbreken van een perceel aan de Marktstraat en het weder opbouwen van een woon- en winkelhuis met magazijn enz.

De architect G. Beltman A.Gzn., 's midd. 12 u. in het hotel de Graaf. Bestek en teek. à f 2 te bekomen bij voorn. architect. Aanw. 20 Feb. v.m. 9 u.

Groningen. Het vertimmeren eener behuizing met pakhuis in de Krim bij het schuitendiep aldaar, get. P. no. 57, met de leverantie van al het daartoe benoodigde, voor M. van Berg.

De architect IJ. van der Veen, 's av. 8 u. in hotel „Kisch". Het bestek is à f 0.40 te verkrijgen bij den architect ten huize van aanbesteding, waar het met een teek. ter inz. ligt. Aanw. gedaan.

Maastricht. Het bouwen van tien arbeiderswoningen op een terrein gelegen in de Hoogfrankrijkstraat alhier.

De heer H. Bouwens, Groote Gracht 64, n.m. 3 u., te zijnen huize, alw. bestek en teek. à f 1 te bekomen zijn.

Oldenzaal. Het bouwen van een woonhuis in de Achterstraat.

De heer B. Morselt, in het cafe van H. Hazewinkel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 20 Febr.

Meppel. Het bouwen van een boerderij op een vrij terrein a/d Zomerdijk naar het Kerkhof.

Mejuffr. C. A. Meursinge, n.m. 3 u., in de stadsherberg, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en ad f 1 verkrijgb. bij den architect H. Witzand. Aanw. 20 Febr. v.m. 10 u.

WOENSDAG 22 FEBRUARI.

Beetsterzwaag. De vertimmering aan de boerenhuizinge bewoond door Jongstra op het voorwerk te Sliegerwoude, en het bouwen van een hooiberg aldaar.

De heer J. Vrijburg. Bestek en teek. ter lezing bij S. Geertsma te Ureterp en bij Terpstra afd. Voorwerkerbrug.

Helmond. Het bouwen van 5 arbeiderswoningen, in het zoogenaamd Moordlaantje.

De heer Jan v. d. Sande, te zijnen kantore. Inl. geeft Jos. Swinkels, bouwkundige. Bestek en teek. liggen ter inzage bij Jan v. d. Sande. Aanw. 22 Febr., n.m. 2 u.

Hoogezand. Het afbreken van een woonhuis, get. B. no. 89 te Hoogezand en daar ter plaatse bouwen van een heerenbehuizing met bijlevering van het daartoe benoodigde.

De heer E. Smit Jzn., n.m. 6 u., in het hotel Roelfsema. Bestek en teek. 1er inz. in gen. hotel en zijn exemplaren van het bestek aldaar en bij L. Allons, opzichter, die tevens inl. verstrekt, verkrijgb. tegen f 0,50.

Tiel. Het bouwen van twee woonhuizen aan het Plein aldaar.

De heer Joh. de Winter, 's av. 8 u. in hotel „Gubbels", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft N. H. van Zetten. Aanw. 20 Feb. n.m. 3 u.

Venlo. Het bouwen van twee woonhuizen met bijlev. van materialen.

De arch. H. Seelen in cafe „De Beurs". Bestek en teek. ter inz. bij gen. arch. die inl. geeft. Aanw. 22 Febr., v.m. 10 u.

Winterswijk. Het bouwen van een dubbel winkelhuis met schuur, op een terrein aan de Markt te Winterswijk, voor J. Grevink.

De bouwk. J. J. Post, 's av. 7 u., in cafe „De Zwaan", alw. bestek en teek. ter inz. ligt Inl. verstrekt de bouwk. J. J. Post, Stationstraat 755.

DONDERDAG 23 FEBRUARI.

Arnhem. Het maken van een winkelpui met verdere veranderingen aan het perc. 42 en 44, Steenstraat.

De architect A. R. Freem, n.m. 3 u. in het cafe „Waterreus". Bestek met teek. ter inz. in het lokaal der besteding en tegen f 1,50 te verkrijgen Prins Hendrikstraat 63. Aanw. ged.

Goor. Het bouwen van een woonhuis waarin slagerswinkel, voor N. van Engel.

De architect J. C. Meijer, 's av. 7 u. in café Teeuwsen. Bestek en teek. ad f 1,50 en inlicht. bij gen. architect verkrijgb.

Groningen. Het bouwen van een ringmuur, het maken van een overdekking voor wagenruimte en een afrastering op het terrein voor het openbaar slachthuis; het uitvoeren van bestratingswerk en het daartoe leveren en leggen van klinkers, het maken van afwateringsgoten en het aanbrengen van inloopen op het terrein voor het openbaar slachthuis, onder bijlev. van alle daartoe noodige bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz.

Het gemeentebestuur, n.m. 12½ u. Bijl. in te lev. tot 22 Febr., n.m. 4½ u. Bestekken te bekomen op de secretarie.

Haarlem. Het verleggen van gedeelten van de Brouwersvaart en de Houtvaart, gedeeltelijk vernieuwen van de brug over de Brouwersvaart bij de Leidschevaart, het maken eener voetbrug over de Brouwersvaart en van besalt bekleeding en beschoeiingen langs gen. vaarten, bestratingswerk enz.

Het gemeentebest., n.m. 12½ u. Het bestek en voorw. liggen ter inz. ter secretarie (7e afdeeling) op werkdagen van 10—4 u.; tegen f 0,50 zijn exempl. er van aldaar te verkrijgen. Inl. te bekomen op het bureau der gemeentewerken. Aanw. gedaan.

Middelstum. Het amoveeren van 2 schuren en het bouwen van een schuur met bijlevering van materialen.

De heer J. Mendels 's midd. 5 u. Bestek en teeken. ter inzage ten gemeentehuize.

Naarden. Het bouwen van een centraalstation voor de electrische verlichting der gem. Naarden, op een terrein kadastraal bekend in sectie D als no. 614, voor de firma Geveke en Co. te Amsterdam.

De architect Marinus A. Poel, Nieuwegracht 66 te Haarlem, v.m. 10½ u., in het café „Kweeklust" te Naarden. Bestek en teek. zijn tegen f 2, (naar buiten na ontvangst van postwissel) te bekomen bij de boek- en muziekhandelaren de Haan en Zn., Groote Houtstraat 137 te Haarlem. Aanw. gedaan.

Nederweert. Het bouwen van een nieuwen vleugel in aansluiting met het bestaande Oude Mannen- en Vrouwenhuis, met stal en schuur. Raming f 12 400, alsmede het bouwen van eene kapel met lijkenhuisje op het kerkhof te Nederweert. Raming f 900, een en ander met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen, transporten, arbeidsloonen enz.

Het best. van het St.-Josephgesticht, n.m. 3 u., ten raadhuize. Bestek en teek. tegen f 2 verkr. bij den heer Aug. Jaspers, penningmeester. Aanw. gedaan.

Numansdorp. Het afbreken en weder opbouwen van de bouwmanswoning, genaamd „Johanna Hoeve", met graanschuur, wegenkeet, etc.

De architect Andr. Bongers, n.m. 2 u., ter herberge van J. v. Eeren, alw. bestek en teek. ter inzage liggen en zijn à f 2 verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. 23 Febr. v.m. 10 u.

Rotterdam. Het bouwen van een stoomfabriek ter bereiding van dropen suikerwerken op een terrein aan de Van Stolkstraat te Hillegersberg.

De architect Joh. B. Lambeek Jr., Damrak Amsterdam, bij wien inl. te bekomen zijn. Bestek en teek. à f 1 verkrijgb. bij den heer Louis Nathan, Stationsweg, Rotterdam.

Renkum. Het verbouwen van een stoomwasscherij.

Het bestuur der Geld. Stoomwasscherij, v.m. 11 u. in het café „Campman", alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 21 Febr., v.m. 10 u. door architect S. Bitter.

Stedum. Het afbreken en opruimen der bestaande onderwijzerswoning en het bijbouwen van 2 lokalen, benevens eenige vertimmering der bestaande school aldaar.

Het bestuur der Christ.-School, n.m. 4 u. ten huize van D. Brouwer. Bestek en teek. ter inz. ten huize van aanbest. Bilj. moeten worden bezorgd ten huize van aanbest op 22 Febr., uiterlijk n.m. 4 u. Nadere inl. worden verstrekt door W. Woldendorp. Aanw. ged.

Stratum. Het afbreken der bestaande kap, het stellen eener nieuwe het maken van nieuwe stallen met privaten, volgens aanwijzing, aan woningen, gelegen tegenover het Liefdehuis te Stratum.

Het algemeen armbestuur, v.m. 11 u. in het café van Theod. van de Wiel.

VRIJDAG 24 FEBRUARI.

Neede. Het vergrooten der fabriek der firma Ter Weeme en Zonen.

De architect G. Beltman AGzn. te Enschedé, v.m. 11½ u., (Greenw.) in hotel „De Post" te Neede. Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. aan gen. fabriek en bij gen. architest alsmede inl. Aanw. 24 Feb., v.m. 10 u. (Greenw.).

ZATERDAG 25 FEBRUARI.

Amersfoort. Het bouwen van een stoomzeepoederfabriek met kantoren op een terrein op het Kalfsveld aldaar, voor de firma Berns en Co.

De architect W. Salomons voorm. 11 uur in café „De Arend". Bestek en 2 teek. liggen in gen. café ter inzage en zijn à f 1.50 per stel verkrijgb. bij den architect voorn. Aanw. gedaan.

Amersfoort. Het bouwen van vier heerenhuizen op een terrein, gelegen aan den Arnhemschen straatweg aldaar.

De architect W. Salomons, v.m. 11 u., in het café „De Arend". Bestek en 2 teek. liggen in gen. café ter inz.. en zijn tegen f 1.50 per stel verkrijgb. bij den architect voorn. Aanw. gedaan.

Dubbeldam. Het wederopbouwen der bouwhoeve „Middenhoeve".

De architect A. v. d. Linden, n.m. 3 u., in het café „Oud-Rickendonck", alw. bestek en teek. ter inzage liggen, en zijn ad 75 ct. verkrijgb. bij gen. architect.

Grijpskerk (Gr.). Het afbreken der bestaande en het bouwen van een nieuwe manufactuurwinkel met schuur, enz. te Grijpskerk.

Mej. de Wed. J. Feringa. Bestek en teek. in het logement van R. Veltman, Grijpskerk, ter inz. alw. de bestekken à f 0,50 verkrijgb. zijn. Inl. geeft J. Siccama, architect, te Wildervank. Aanw. 25 Febr., n.m. 4 u.

's-Gravenhage. Het bouwen van twee woningen voor beambten bij het rijksopvoedingsgesticht te Avereest. Raming f 5200.

Het dep. van Justitie, n.m. 2 u. Het bestek, met teek. ter inzage in bovengen. gebouwen en is, tegen f 0,80, verkrijgb. bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Aanw. 21 Febr., samenkomst Balkbrug, n.m. 2½ u. Inl. geeft de ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Hage.

Sloterdijk (N.-H.). I. Het vergrooten en verbouwen der openb. school te Sloten; II. het verbouwen der openb. school te Osdorp.

Het gemeentebest. van Sloten, v.m. 11 u. Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen op de secretarie. Inl. verstrekt S. N. du Croix, te Sloterdijk. Aanw. gedaan.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kantoren Oude Feestenstraat — Zutphen—Amsterdam, Sophiaplein. — Rotterdam, Zuidblaak 96. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Ravenstraat 21.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**„ 1.632.000.00**
Betaalde Brandschaden	**„ 16.295.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

30 JANUARI.

Murmerwoude. Het bouwen van eene woonhuizinge voor den heer G. Kootstra ald. Laagste inschrijver N. P. Balthuis, Buitenpost, f 1986, gegund.

Werkendam. Het bouwen van 3 woningen aan het Slikpad, voor L. Rijkers.

Metselwerk. Laagste inschrijver Wed. van den Heuvel, f 650.

Timmerwerk H. v. Loon, f 1559, en B. J. Ritmeester, f 1559.

31 JANUARI.

Alkmaar (Onderh.). Het schilderwerk van 16 perceelen aan de Tuinstraat, voor rekening der coöp Bouwvereeniging „Kennemerland".

Laagste inschrijver J. G. Krom, f 1200, geg.

1 FEBRUARI.

Oosterhout (N.-Br.). Het bouwen van een winkelhuis met bakkerij en twee woningen, voor den heer H. van Aalbeek in de Leeuwenstraat te Oosterhout. Door den bouwk. C. A. Oomen Az.

Laagste inschrijver A. Vermijs, f 2265, geg.

2 FEBRUARI.

Hijlaard (Fr.). Het bouwen van een stoomzuivelfabriek met directeurswoning, machinehuis, stoomschoorsteen en 4 woningen bij Hoptille, ram. f 27921. Door den heer W. J. Kootstra.

Laagste inschrijver S. Erich, Dokkum, f 26973, gegund.

7 FEBRUARI.

Bolsward. De belangrijke vertimmering van het woon- en winkelhuis C. no. 37 aan den Grooten Dijlakker aldaar. Door den architect J. Dijkstra.

Laagste inschrijver Tj. Reitsma, f 2222, gegund. In deze sommen is niet begrepen het glas- en verfwerk.

Neede. Het verbouwen eener woning, voor rekening van den heer J. Hondeling.

Laagste inschrijver A. J. Markerink, f 1646, gegund.

8 FEBRUARI.

Apeldoorn. Het bouwen van 2 winkelhuizen en het verbouwen van het bestaande woon- en winkelhuis aan de Dorpstraat A. 710. Door den arch. G. de Zeeuw.

Laagste inschrijver M. Jeths, f 14458. Gunning aangehouden.

Driesum. Het bouwen van een woonhuis met het verwerk in 2 perc. aldaar. Door den heer A. R. v. d. Zwaag.

Laagste inschrijver S. Kuipers, Driesum, f 1150, gegund.

Emmer-Compascuum. Het bouwen van 5 arbeiderswoningen met bijlev. van materialen. Raming 2625. Door de naaml. venn. „Het Emmer-Compascuum".

Laagste inschrijver L. Postma en Co., Emmer-Compascuum, f 2738. Niet gegund.

9 FEBRUARI.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen van drie woningen op een terrein gelegen aan den Voortschen weg alhier. Voor den heer W. G. van der Meer, alhier.
Laagste inschrijver G. J. Sluimer, f 11820. Gunning aangehouden.

Eindhoven. Het verbouwen van een winkelhuis voor Mej. de Wed. G. Lins. Ram. f 2399. Door den bouwk. P. Keukens.
Laagste inschrijver Johannes van Rooij, Woensel, f 2300. Gegund.

Feijenoord. Het bouwen van 5 woonhuizen (beneden- en bovenwoningen) op een terrein aan de Oranjeboomstraat en Persoonstraat. Door de kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente.
Laagste inschrijver J. Mulder, f 35490.

Helmond. Het bouwen van een woonhuis met warande en bijgebouwen, zonder levertanie van steenen en eikenhout. Door den heer J. Raaijmakers.
Laagste inschrijver P. F. Schoofs, Beek en Donk, f 7120. Gegund.

Kollum. Het bouwen van een woonhuis ald. Door den archi. H. A. Zondag.
Laagste inschrijver Anne Bosma, f 2360. Nog niet gegund

10 FEBRUARI.

Apeldoorn. Het schilder-, glas en behangwerk van de in aanbouw zijnde Geref. kerk aan de Loolaan. Door den aannemer P. Oldenhof Wz.
Laagste inschrijver J. Dijs, f 497, gegund.

Apeldoorn. Het bouwen van een woonhuis in het Emmapark. Door den architect Andr. Van Driesum Jzn.
Laagste inschrijver G. Wegerif Hz., f 5700, gegund.

Arnhem. Het maken van twee vleugels aan- en het verbouwen van het perc. Rijnkade no. 36. Door het bestuur der industrieschool.
Laagste inschrijver J. Bossmann, f 29876. Gunning in beraad gehouden.

Dedemsvaart. Het afbreken van den schoorsteen der voormalige aardappelmeelfabriek a/d Van Roijenshoofdwijk. Door den heer H. G. Meijer.
Laagste inschrijver R. Lubbers, Dedemsvaart, f 85. Niet gegund.

's-Gravenhage. Het maken van den bovenbouw, ten behoeve van het directiegebouw voor de rijkspostspaarbank te Amsterdam. Ram. f 412600. Door het min. van W., H. en N.
Laagste inschrijver J. Hillen, Utrecht, f 409.900.

Lisse. Het afbreken van eene boerenwoning en het bouwen van een post- en telegraafkantoor met bovenwoning, enz. Door het gemeentebestuur.
Hoofdgebouw. Laagste inschrijver E. Boot, Haarlem, f 12939.
Politie-bureau. A. C. Paardenkooper, 'sGravenhage, f 250.
Tuinmuur. Gebr. Molenaar, Lisse, f 640.
Massa. C. v. 't Hullenaar, Alkmaar, f 14847. Nog niet gegund.

Enkhuizen. Het bouwen van een woonhuis aan de Modderpomp. Door den heer T. Korff.
Laagste inschrijver K. Mantel. Grootebroek, f 1450, gegund.

Noordwijk-aan-Zee. Het maken van een gebouw, ingericht voor bloembollenberg- en pakplaats en kantoor aldaar. Door de maatsch. tot hotel-exploit. en bloembollencultuur „Huis ter Duin".
Laagste inschrijvers Van der Boon en De Bes, f 6279, gegund.

Stadskanaal. *a.* Het verbouwen van de school te Mussel, *b.* het uitbreken van den keiweg en het leggen van een klinkerbestrating te Onstwedde. Door het gemeentebest. van Onstwedde.
a. Begrooting f 1812.49. Laagste inschrijver J. Benus, Musselkanaal, f 1548*.
b. Begrooting f 2471. Joh. Benus, f 2396*. *Gegund.

Stadskanaal. *a.* Het bouwen van eene winkelbehuizing met bijlevering van materialen, etc.; *b.* het glas-, verf- en behangerswerk. Door den heer S. J. Smid.
a. Laagste inschrijver J. Linzel, f 2090*.
b. R. Okken, f 224.90*. *Gegund.

Tiel. Het bouwen van een brug met steenen landhoofden over de Linge in den openb. weg van Tiel naar Amerongen. Ram. f 6800. Door het bestuur van den polder Zandwijk.
Laagste inschrijver F. A. de Joode, Asperen, f 5119.

Wapserveen (Ov.). Het bouwen eener boerderij aldaar voor Mej. de Wed. A. v. d. Wetering te Ruinerwold. Door den archit. J. E. Mulder te Noordwolde (Fr.).
Laagste inschrijver J. de Boer en Zonen, Steenwijk, f 3678.

11 FEBRUARI.

Apeldoorn. Het lood- en zinkwerk van een te bouwen machinefabriek op den Eendracht. Door den aannemer J. de Groot Hzn.
Laagste inschrijver W. Grotenhuis. f 539, gegund.

Den Helder. Het verf-, behang- en glaswerk van de in aanbouw zijnde zaal achter het café „'t Centrum" aan de Molenstraat benevens 3 woningen aan de Vlamingstraat. Door den architect S. Krijnen.
Laagste inschrijver Heijblok en Koch, f 212, gegund.

's-Gravenhage. Het sloopen van de perc. Vlamingstraat 24 en Raamstraat 2 en het ter plaatse bouwen van een winkelhuis met bovenwoningen, smederij enz., aldaar. Door de architecten Karel Meijer en H. E. M. Rademaker.
Laagste inschrijver N. Bovelander, f 33180. Gunning aangehouden.

Rotterdam. Het bouwen van 4 panden aan de Voorschoterlaan en een pand aan de Polanenstraat voor den heer J. J. Hotke. Door den architect W. C. Coepijn.
4 Panden. Laagste inschrijver M. C. Nolet, Schiedam, f 34700.
1 Pand. G. H. Kievit en P. Koster f 11700.
Massa. M. C. Nolet, Schiedam, f 50500.

Twijzel. Het bouwen van eene stelphuizinge onder Twijzel voor A. R. Sipkema. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver Johs Dalstra, Surhuisterveen, f 3359. Gegund.

Waalwijk. 1. De verbouwing der openbare school te Waalwijk. 2. Levering der schoolmeubelen. Door het gem.-best.
Verbouwing der school. Laagste inschrijver v. Donmelen, Nieuwkuik, 12747.
Schoolmeubelen. A. Vivie, Waalwijk. 551,20.

Winterswijk. Het amoveeren der oude en het maken eener nieuwe veranda voor hun café de Harmonie, voor Gebr. Bekkers. Door den bouwk. J. J. Post.
Laagste inschrijver D. Nijenhuis, f 347,50, gegund.

„Per Telegraaf."

Utrecht. 1°. Het bouwen van een gebouwtje voor politiewacht met bovenwoning aan de Jan Pieterszoon Coenstraat; 2°. het aanleggen van rioleering, bestrating en trottoirs in nieuwe straten. Door het gemeentebest.
Perc. 1. Laagste inschrijver G. v. Vloten, Utrecht. f 5726; daaropvolgende M. Reijers, Blauwkapel. f 5936.
Perc. 2. G. van Rassel, Utrecht, f 17082; daaropv. W. v. Dijk, idem, f 17850.

13 FEBRUARI.

Amsterdam. Het bouwen van twee pakhuizen op het terrein aan het Entrepôtdok in de Rietlanden. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver C. van Boven, Amsterdam, f 1.205.700; 1 biljet van H. Wienhoven Schiedam, van onwaarde.

Enschedé. Het bouwen van 3 woningen aan den Deuringerweg te Lonneker. Door den architect H. E. Zeggelink.
Laagste inschrijver G. Doornkate, f 3067. Gunning in beraad gehouden.

Enschedé (Onderh.). Het verbouwen van een schuur tot woonhuis. Onder beheer van J. H. C. Roesink. Bouwk.
Laagste inschrijver H. W. te Pas voorh. de Firma Wed. Lammerink, f 612, gegund.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van tien arbeiderswoningen langs den weg nabij de R.-K. begraafplaats te Orthen. Door den bouwk. A. J. Aengenendt.
a. met plafonds. Laagste inschrijvers A. de Vroom en C. v. d. Wacht, f 0,25*.
b. met geverfde zolders. H. v. d. Velden en W. Pennings, f 4994.* 25 cent per M³ meer.

Vlissingen. Het bouwen van een kerkgebouw c.a. aan de Waalsbekerkstraat Door de kerkeraad der Geref. kerk (B.).
Laagste inschrijver. W. L. Huson, f 13475.

14 FEBRUARI.

Haaksbergen. 1. Het bouwen van een schoolgebouw van 2 lokalen met gang, privaten, bergplaatsen enz. te Honesch. 2. Het leveren van het ameublement voor gen. schoolgebouw. Door het gem.-best.
1. Laagste inschrijver C. Elferink, f 5619.
2. H. B. en Ph. H. Nalis, Groenlo, f 897.

Haarlem. Het amoveeren van perc. no. 35 aan de Groote Houtstraat en het ter plaatse bouwen van een woon- en winkelhuis. Door den heer Jac. de Jong.
Laagste inschrijver W. v. d. Kroft, f 14965. De gunning wordt aangehouden. tot na de ontvangst der beschikking van het gem.-bestuur van Haarlem, over het ontwerp der verbouwing.

16 FEBRUARI.

's-Gravenhage. Den bouw van een onder- en bovenwoning, pakhuis met bovenwoning en pakhuis, gelegen aan de Zuid- Oost Binnensingel te 's-Gravenhage, voor den heer G. C. van Zaalen.
Hoogste inschrijver J. P. J. Lorrie. f 21.600.
Laagste inschrijver C. J. de Haan, f 14.143.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet. overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

25 FEBRUARI 1899. 19e JAARGANG. No. 8.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIEN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • •
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der M^y.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Het raadhuis te Lochem. — Antwoord der Afd. 's Gravenhage op de vraag IV, door het Bestuur v. d. Mij. tot Bevordering der Bouwkunst aan de Afdeelingen gesteld. — Klebersteen. — Spoorwegtoestanden te Haarlem. — Ingezonden. — Vraagbaak. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en alloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Examen voor Bouwkundig Opzichter.

Voor het examen tot het verkrijgen van het Diploma als Bouwkundig Opzichter, ingesteld door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, hebben zich aangemeld 28 kandidaten, die allen zijn opgekomen.

De Commissie voor het examen heeft het Diploma toegekend aan de heeren:

J. Boorsma,
J. H. van Buitenen,
K. van Gelder,
G. A. Groote Haar,
G. Homan van der Heide,
D. Jensma,
H. J. Kranenburg,
J. C. Leijen,
D. Meintema,
Corn. Mol,
J. B. Nieuwenhuis,
J. K. Nieuwenhuizen,
H. Rauch,
W. L. F. Springer,
H. J. Tiemens Jr.
A. Vonk.

De Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst heeft de volgende geschenken ontvangen ten behoeve van hare bibliotheek:

Van Z. Exc. den Minister van Waterstaat enz.: Rapporten van de Commissie van advies voor de Grafelijke Zalen.

Van het Bureau van Statistiek der Gemeente Amsterdam: De toestand der werklieden in de bouwvakken te Amsterdam, Rapport, uitgebracht door de Commissie van Onderzoek, benoemd door den Gemeenteraad in zijn vergadering van 30 Juni 1897.

Van M. O. baron Lasser: Raum der neuen Kunst!

Van het Hoofdbestuur der Vereeniging t. Bev. van Fabrieks- en Handwerksnijverheid: *a.* het Verslag van de 47ste Alg. Vergadering der Vereeniging; *b.* Rapport nopens de wenschelijkheid en levensvatbaarheid eener staalgieterij hier te lande.

Van den schrijver: Verslag van het Congres, gehouden te Stockholm van 23—25 Aug. 1897, door het Int. Verbond für die Materialprüfung der Technik", door H. Baucke.

Van de schrijvers: Leerboek der meetkunde ten gebruike bij het Onderwijs voor ambachtslieden, door L. Van Zanten Jzn. en G. A. Scholten; vijfde, herziene druk.

Van den schrijver: El simbolismo en la Architectura Cristiano, door Don E. M. Repullés y Vargas, te Madrid.

Van den schrijver: Moderne Architectur, door Otto Wagner, K. K. Oberbaurath, te Weenen.

Van den heer D. E. C. Knuttel: Hardsteen als Bouwmateriaal, Rapport van den Rijksbouwmeester D. E. C. Knuttel en den Ingenieur van den Waterstaat H. Van Oordt aan Z. Exc. den Minister van W. H. en N.

Van den schrijver: Oud Groninger kunst, De Kerk te Stedum, door C. H. Peters. Overdruk van de Groninger Volksalmanak voor 1899.

Van het Bestuur der Bouwkundige Faculteit van het Delftsche Studentencorps: Mededeelingen die voor den aanstaanden Ingenieur of Technoloog van belang kunnen zijn. (Algemeen verslag der Commissie tot behartiging van de Studiebelangen.)

Van de Commissie tot Redactie van den Delftschen Studenten Almanak: Delftsche Studenten Almanak voor 1899.

HET RAADHUIS TE LOCHEM.

Het gemeentehuis te Lochem is een gebouw dat volgens een opschrift in den noord-oostelijken gevel, den oorspronkelijken voorgevel, in 1634 werd gesticht.

De tegenwoordige voorgevel stamt echter uit het laatst der 18e eeuw; de daarbij gebruikte vormen dragen er de duidelijke kenmerken van. De overige gevels, hoewel ook in den loop der tijden gewijzigd, doen gedeeltelijk nog

RAADHUIS TE LOCHEM.

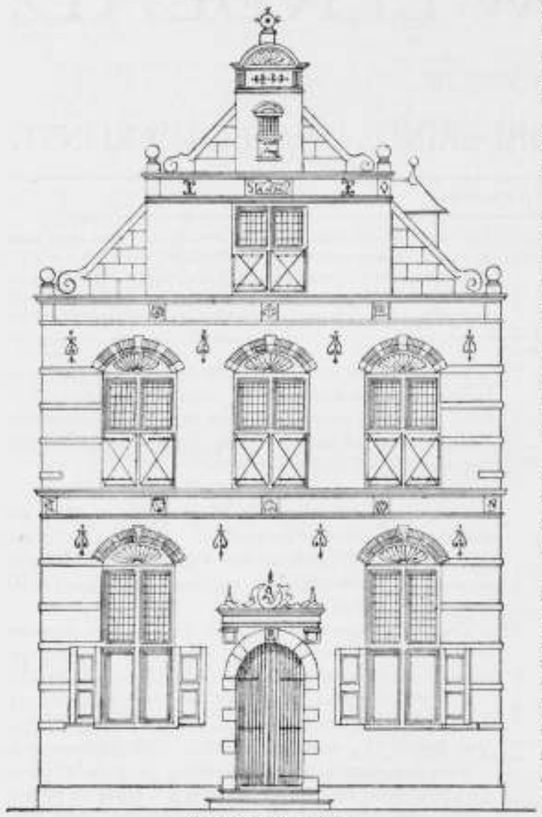

Noord-oostelijke gevel.
Schaal 1 à 200.

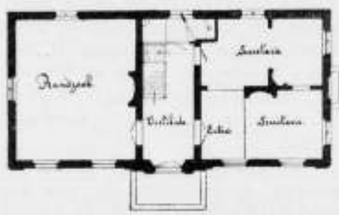

Beganegrond.

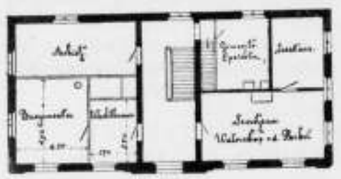

Verdieping.
Schaal 1 à 300.

duidelijk zien hoe de oorspronkelijke toestand is geweest, en dat het gebouw met zijn Hollandsche renaissance-vormen een goed effect moet hebben gemaakt. De top van den noord oostelijken eindgevel bestaat nog tot de halve hoogte; daarboven is de zolderruimte schuin afgedekt.

De tegenwoordige inwendige indeeling van het gebouw is zonderling en ongeschikt geworden voor den dienst; een arrestanten-kamer was bijv. op de verdieping gelegen, waar nu na de restauratie een kamer voor den Burgemeester zal komen. Bovendien was de toestand zoo bouwvallig geworden, dat deze eene verbouwing noodzakelijk maakte.

In 1894 kwam, naar aanleiding van de voltooide restauratie van het raadhuis te Bolsward, bij den Burgemeester van Lochem, wiens ouders te Bolsward gewoond hebben, het voornemen op, om het raadhuis zijner gemeente in zijn oorspronkelijken toestand te herstellen, indien het daartoe genoegzame waarde bezat; en om van dit laatste zekerheid te hebben, wendde hij zich tot het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst met verzoek om advies daarover, evenals het dit aan de gemeente Bolsward had verstrekt voor de restauratie van het raadhuis aldaar.

Uit een onderzoek van eene commissie, bestaande uit de heeren C. Muysken, A. C. Bleys en V. G. A. Bosch, Bestuursleden der Maatschappij, bleek, dat het gebouw wel degelijk waard was zooveel mogelijk in den oorspronkelijken toestand te worden teruggebracht; de tegenwoordige voorgevel kon daarbij echter behouden blijven.

De plannen voor een inwendige verbouwing en de restauratie der gevels uit de 17e eeuw werden opgemaakt in overleg met de commissie, inmiddels aangevuld met den heer J. A. Mulock Houwer, eveneens Bestuurslid van de M. t. Bev. d. Bouwkunst.

In 1898 besloot de gemeenteraad van Lochem eene som van f 13.000 voor de restauratie en verbouwing toe te staan, en tevens een huis te huren om dit tijdelijk, gedurende de uitvoering der werken, als gemeentehuis te gebruiken.

Onlangs nu heeft de aanbesteding van het werk plaats gehad, dat uitgevoerd zal worden onder directie van den Gemeente-Opzichter, den heer G. Olthoff, die, waar noodig, zal worden terzijde gestaan door de commissie uit het Bestuur der Maatschappij. Het laagst werd ingeschreven voor een bedrag van f 11583. Deze inschrijving had in perceelen plaats, waarvan het resultaat was, dat de volgende werken — allen door inwoners van Lochem — werden aangenomen voor de daarbij vermelde bedragen: metsel- en steenhouwwerken f 3871; timmer- en smidswerken f 5090; leidekkers- en loodgieterswerken f 994; stucadoorwerk f 480; glas-, verf- en behangwerken f 1148.

Daar het werk, beneden de begrooting aangenomen, aan de minste inschrijvers is gegund, kunnen o. a. verschillende timmerwerken nog in de wintermaanden gereed worden gemaakt, zoodat het raadhuis in November a. s. wederom betrokken zal kunnen worden.

Deze restauratie is in den laatsten tijd een nog dankbaarder werk geworden; door het afbreken namelijk van een huis, tegenover den voormaligen voorgevel van het gemeentehuis gelegen, komt deze — de hier met de beide plattegronden afgebeelde noord-oostelijke eindgevel — in plaats van aan eene straat, thans aan de Markt te liggen, en zal dus veel beter uitkomen.

ANTWOORD

der Afdeeling 's Gravenhage op de vraag IV, door het Bestuur v. d. Mij. tot Bevordering der Bouwkunst aan de Afdeelingen gesteld, luidende:

Welke is de beste wijze van verwarming:
a. van een blok arbeiderswoningen,
b. van een blok burger woonhuizen?

Om tot beantwoording van deze vraag te kunnen geraken, zal men zich voor alles moeten afvragen: waarom is die vraag gesteld? Welke zijn de verschillen tusschen een blok arbeiders- of burgerwoningen en een enkel daarvan?

Waren er geen verschillen, dan ware de vraag ongemotiveerd; zijn er wel verschillen, dan is het noodig na te gaan, welke daarvan de invloeden zijn op de wijze van verwarming.

Er bestaan verschillen: bij een blok woningen kan men denken aan coöperatie, bij eene enkele woning niet;

bij een blok woningen kan men denken aan bewoond zijn van een *gedeelte* van het blok, en aan het onbewoond zijn van een ander gedeelte; eene enkele woning daarentegen is òf bewoond òf onbewoond.

Coöperatie maakt zaken mogelijk, waaraan een enkel individu niet kan denken; bij bewoning van een gedeelte van een blok moet dat gedeelte verwarmbaar en het overige van de verwarming af te sluiten zijn.

Door de groote afwisseling in de bewoners van een blok arbeiderswoningen en den daarmede samenhangenden korten huurtijd komt het mij voor, dat vooreerst wel niet te denken zal zijn aan coöperatie tot aanleg van centrale verwarming, waartoe nogal vastlegging van veel kapitaal wordt vereischt, waarvan de rentabiliteit onzeker en het eenigszins geregeld binnen komen der gebruikskosten twijfelachtig blijven.

Een voor de bewoners en voor den eigenaar van een blok arbeiderswoningen voordeelige zaak ware het aankoopen van brandstoffen in het groot en het tot lagen prijs verkoopen daarvan aan elk der huurders.

Voor een blok burgerwoonhuizen is het geval anders; daarbij is een centrale aanleg en exploitatie door deelneming van de meer standvastige bewoners eerder mogelijk. Welke is dan daarvoor de beste wijze? De beste wijze is die, welke aan de eischen waaraan elke goede verwarming moet voldoen, ook die paart van:

a. mogelijkheid tot *automatische* regeling van de warmteproductie naar het warmteverbruik;
b. mogelijkheid tot *automatisch* meten van het warmteverbruik voor elke woning van het blok;
c. mogelijkheid tot uit- en inschakeling van elke woning door het eenvoudig dichtzetten of openen van een afsluiter, zonder dat er gevaar bestaat tot schade door vorst;
d. mogelijkheid tot absolute centralisatie van de warmtebronnen.

Aan die vier eischen te samen voldoet op dit oogenblik alleen en uitsluitend de lage-druk-stoomverwarming.

De verschillende verwarmingssysteemen zijn tot 3 hoofdsoorten terug te brengen, en wel tot:

a. de luchtverwarming;
b. de warmwaterverwarming:
c. de stoomverwarming.

Nu is het hier niet de plaats om die drie systeemen elk voor zich na te gaan en te beschrijven; voor de vraag, waarmede wij ons thans bezig houden, is het slechts noodig te onderzoeken, welk systeem aan al de 4 genoemde noodzakelijke eischen voldoet. Dat systeem zal de beste wijze van verwarming vormen.

De luchtverwarming voldoet *niet* aan de eischen *a*, *b*, en *d*. Wel zou het mogelijk zijn de hoeveelheid verwarmde lucht te meten, die naar elke woning van het blok stroomt, maar niet de temperatuur van die lucht op ieder oogenblik grafisch aan te geven. En op de temperatuur komt het aan; deze bepaalt de hoeveelheid brandstof die werd verbruikt en dus het gedeelte dat de bewoner in de kosten heeft te dragen. Maar nog vele andere redenen, te veel om thans hier allen uit een te zetten, maken de luchtverwarming ongeschikt.

De warmwaterverwarming voldoet *niet* aan de eischen *b*, *c* en *d*.

De lage-druk-stoomverwarming voldoet aan alle eischen.

In de stoomspanning, die vermeerdert als men kachels uitschakelt, heeft men het middel om de luchttoevoerkleppen naar het vuur dicht te zetten en daardoor de warmte productie te verminderen, en omgekeerd. Genoegzaam is bekend op welke wijze dit beginsel bij de verschillende systeemen van lage-druk-ketels is toegepast.

Aangezien elke stoomkachel die men gebruikt ook stoom condenseert, en wel juist zooveel als de verwarming van het vertrek vereischt, zoo heeft men in het meten of wegen van het condensatiewater het middel, om het warmteverbruik voor elke woning te meten. Watermeters zijn genoegzaam bekend om te mogen zeggen, dat de meting praktisch uitvoerbaar is De stoomtoevoer afsnijdende van eene woning van een blok, snijdt men tevens den warmteaanvoer af, en er is geen vrees voor bevriezing, zooals zulks wel het geval is bij warmwaterverwarming, als men een gedeelte van de circulatie afstelt.

Al is het blok nog zoo groot, uit één enkel centraalpunt is de verwarming door middel van stoom te bereiken.

Noch bij lucht-, noch bij warmwaterverwarming is dit bereikbaar; daarbij moeten bij eenige uitgebreidheid reeds dadelijk meerdere plaatsen zijn, waar moet worden gestookt.

C. A. Huijgen.
Civiel Ingenieur.

KLEBERSTEEN.

Bij de korte beschrijving van het gebouw der Rijks-Postspaarbank, in het Bouwk. Weekblad van 4 Febr. j.l. opgenomen, maakten wij met een enkel woord melding, dat Klebersteen daarbij voor het eerst hier te lande zal worden gebruikt. Omtrent deze steensoort kunnen wij thans nader het volgende mededeelen.

Klebersteen is eene reeds in de oudheid bekende steensoort, die onder verschillende namen voorkomt, als: Soapstone, Pottstone, Pierre Ollaire, Vekstein, Speckstein enz. Op verschillende plaatsen in Noorwegen gevonden wordende, werd ze slechts ter plaatse gebruikt en niet geëxporteerd door het gemis van spoorwegen; maar nu de baan naar Gudbrandsdalen sedert 2 jaren geopend is, wordt ze uitgevoerd.

Deze steen komt voor in 3 graden van vastheid.

No. 1. Hard en blauwgroen van kleur, is een uitstekende bouwsteen, doch kan voorloopig nog niet in groote hoeveelheden geleverd worden.

No. 2. Zachter en nevens een uitstekende bouwsteen, een goed materiaal voor vuurvast gebruik, is daarenboven in zeer groote partijen direct leverbaar.

No. 3. Zeer zacht en wordt uitsluitend geleverd voor vuurvast gebruik.

De Klebersteen werd reeds lang gebruikt en in Noorwegen zijn een groot aantal van de oudste gebouwen, waaronder de domkerk van Drontheim (pl.m. 1000 jaar oud) geheel daarin uitgevoerd; verder een menigte wegwijzers en grafmonumenten die reeds meer dan 100 jarigen ouderdom aanwijzen. Door deze bouwwerken is reeds 't bewijs geleverd, dat de steen tegen alle weersinvloeden bestand is, zelfs tegen het barre klimaat van Noordelijk Noorwegen.

De wateropname is zeer gering, pl.m. 1 pCt., alzoo veel minder dan bij een der tot nu toe bekende zachte zand- en kalksteensoorten, waarmede ze in weerstand tegen druk gelijk staat; ook de kleur der Klebersteen in de open lucht veranderd niet. Deze eigenschappen maakt de steensoort bijzonder geschikt voor gebruik aan buitengevels.

Na scheikundige onderzoekingen te Berlijn en te Amsterdam werd o.a. van deze steen getuigd, dat ze niet voor verwering vatbaar is. De steen is vuurvast. Hierdoor is ze zeer geschikt voor ovens, retorten, kachelsteenen, enz. enz.

De bewerking van No. 1 is gelijk aan die van hardsteen, terwijl No. 2 en 3 in bewerking gelijk staan met Fransche kalksteensoorten. Daar Klebersteen niet poreus is, en zeer vast, zoo kan er mooi beeldhouwwerk van gemaakt worden, terwijl de kosten daarvan gering zijn.

SPOORWEGTOESTANDEN TE HAARLEM.

Door de afdeeling „Haarlem en Omstreken" van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst is onderstaand adres toegezonden aan het bestuur der Haarlemsche Handelsvereeniging, als adhaesiebetuiging aan het adres, door die Vereeniging tot H. M. de Koningin gericht.

Aan Hare Majesteit de Koningin
der Nederlanden.

Geven met gepasten eerbied te kennen *Jacob van den Ban Pieterszoon* en *Johannes Willem George Droste*, beiden woonachtig te Haarlem, respectievelijk voorzitter en secretaris van de Afdeeling „Haarlem en Omstreken" van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst en als zoodanig sprekende voor zich en hun medeleden van genoemde Afdeeling;

dat zij met groote belangstelling hebben gelezen het adres, dat, uitgaande van de Haarlemsche Handelsvereeniging, door zoo talrijke ingezetenen van Haarlem tot Uwe Majesteit wordt gericht, ter zake van den druk, waaronder de gemeente Haarlem verkeert door de bestaande spoorwegtoestanden aldaar, toestanden, reeds voor meer dan 20 jaar veroordeeld en waarvan de verlammende invloed zich van jaar tot jaar meer doet gevoelen.

Alle bezwaren, in dat adres genoemd, zij worden direct en indirect ook door de leden der genoemde Afdeeling in hun dagelijkschen werkkring ondervonden. Maar bovendien zien zij, waar bij andere steden, naar weldoordachte plannen van uitleg, nieuwe stadskwartieren verrijzen, elk plan voor een goede, stelselmatige uitbreiding van Haarlem stuiten tegen den knellenden gordel, dien de gelijkvloersche spoorbanen om Haarlem hebben gelegd.

Zijn niet de reeds zoo in waarde gedaalde gebouwen in het noorderkwartier der stad, dat eenmaal door zijn fraaien aanleg bestemd was om een der schilderachtigste wijken van Haarlem te worden, daar als een schrikbeeld voor elk, die moeht willen beproeven zijn arbeid en kapitaal productief te maken door het bouwen van woningen buiten de alles afsnijdende spoorbanen?

Is niet nog zeer onlangs gebleken, dat bij elke poging om een tramverbinding te maken tusschen deze en gene zijde van de spoorbaan, door de alvermogende macht van een Spoorweg-Maatschappij indirect de meest bezwarende voorwaarden worden opgelegd, — noodzakelijk misschien voor de algemeene veiligheid, maar dan een noodzakelijkheid als gevolg van het voortbestaan van den op den geen enkelen grond te verdedigen primitieven toestand der spoorwegen onder deze gemeente.

Ruimte en vrijheid, goede scheepvaart-, tram- en spoorverbindingen, en bij dit laatste een aan redelijke eischen voldoend spoorwegstation, zijn voorzeker levensvoorwaarden voor een stad, die door haar schoone omstreken en den toenemenden bloei harer industrie meer gegoede bewoners trekt en moet huisvesten.

Haarlem heeft ruimte om zich te kunnen uitbreiden, maar de spoorhaan onthoudt haar de vrijheid om een goed ongestoord onderling verband tusschen verschillende stadsgedeelten tot stand te brengen.

Haarlem bezit een natuurlijk vaarwater, het Spaarne, dat Amsterdam's waterweg naar zee verbindt met den uitgestrekten Haarlemmermeerpolder. Maar wat nut haar een vaarwater, als er geen innig verband gebracht kan worden tusschen vervoer te water en te land, zooals handel en industrie die thans eischen, — een vaarwater, waarop de scheepvaart veeleer dreigt gedood te worden door een bijna immer gesloten spoorbrug?

In het noorden van Haarlem staat een spoorwegstation, eens wellicht voldoende voor de toenmalige behoeften, maar sedert lang te bekrompen en te gebrekkig van inrichting om te kunnen voldoen aan de matigste eischen van het hedendaagsch verkeer: een spoorwegstation, waar alleen de grootste waakzaamheid van het personeel tot dusver ernstige persoonlijke ongelukken heeft kunnen voorkomen.

Particulier initiatief tracht te Haarlem, in aansluiting met een goed tramnet in de kom der gemeente, tramverbindingen tot stand te brengen met de omliggende plaatsen. Maar alweder is 't de tegenwoordige toestand van de spoorbaan, die de grootste technische moeilijkheden bij den aanleg dier trambanen opwerpt, wier oplossing zware geldelijke offers eischt.

En zou dan de Bouwkunst, die zelve vrijheid behoeft, kunnen aarden en zich ontwikkelen in een stad, die op onnatuurlijke wijze door knellende banden gebreideld wordt in haar vlucht. óf, waar zij desniettegenstaande die haar gestelde grenzen overschrijdt, den zoo hoog noodigen samenhang van haar deelen moet missen?

De overtuiging van het onhoudbare van dezen toestand en het vaste geloot in de mogelijkheid van een verbetering daarvan, geven ook ondergeteekenden de vrijheid om tot Uwen troon te naderen en daar voor zich en hun medeleden van de Afdeeling „Haarlem en Omstreken" der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, met den meesten nadruk instemming te betuigen met al wat in het bij den aanhef dezes genoemde adres van Haarlem's ingezetenen aan Uwe Majesteit wordt voorgelegd omtrent den nood, waarin de gemeente Haarlem verkeert, en het middel dat tot tegemoetkoming daarvan wordt aangegeven. Ook zij roepen met volle vertrouwen Uwer Majesteits veel vermogende hulp in tot opheffing van de bezwaren, die Haarlem's vrije ontwikkeling in den weg liggen.

't welk doende,
Namens de Afdeeling voornoemd,
J. v. d. Ban Pz., Voorzitter.
J. W. G. Droste, Secretaris.

Haarlem, Februari 1899.

INGEZONDEN.

DE MAATSCHAPPIJ VAN BOUWKUNST UITSLUITEND VOOR ARCHITEKTEN?

Ondergeteekende is overtuigd, dat weinig lezers van 't B. W. met meer voldoening dan hij hebben kennis genomen van de beide lijsten met nieuwe leden opgenomen in No. 1 en 5 van dat Weekblad.

Een reden daartoe was van financieelen aard; 29 gewone, 4 buitengewone en 4 kunstlievende leden, zoo dacht hij, brengen f 485 in kas als ze betalen, en doen ze dat niet, welnu, Art. 7 al. 3 en 4 der Wet geeft het Bestuur een wapen in de hand, dat het wel zal doen met gepaste gestrengheid te hanteeren. De voornaamste reden van blijdschap in deze was echter, dat op die lijsten mannen worden aangetroffen van zoo verschillende professie. In de laatste jaren werd in de Mij. gezien uitsluitend eene *Architecten*-Vereeniging wat ze toch nooit te voren geweest was. In geen enkel opzicht zou zulk eene afscheiding wenschelijk zijn; in isolement ligt lang niet altijd kracht en tot ontwikkeling draagt het nooit bij maar leidt ongemerkt tot verderfelijke eenzijdigheid.

Waarom zou Art. 1 der Wet in den meest engen zin worden uitgelegd waar daarin sprake is van het bevorderen der beoefening en van de kennis der bouwkunst en het voorstaan der algemeene belangen harer beoefenaars?

Toen ik dus op die lijsten zag welbekende namen van aannemers en hoe ook handel en industrie vertegenwoordigd waren, hoopte ik ook hierin een teeken te mogen begroeten van andere tijden en een nieuwen geest in de Mij. Ook het toetreden tot *gewoon* lid van enkele kunstindustrieelen en decorateurs ontlokt den wensch: Moge dit steeds crescendo gaan!

Dan zal ongetwijfeld spoedig in de organen der Mij. gelegenheid worden gegeven kennis te maken met hun bedrijf en geregeld op de hoogte te blijven van hunne kunst, voor zoover die met de bouwkunst in verband staat.

Nauwere aanraking zal leiden tot meerdere aansluiting en waardeering. Beide partijen zullen elkaars behoeften en wenschen beter leeren kennen dan wanneer ze op zich zelf staan en nooit anders elkander ontmoeten dan in handels-verhouding.

In Mei 1900 is Wetsherziening aan de orde. Dan zal de gelegenheid bestaan — en naar ik hoop worden aangegrepen — om ook in de Wet, ter vermijding van alle wanbegrip, duidelijk uit te drukken, dat de Maatschappij zich ten doel stelt allen te omvatten,

die de Bouwkunst zoowel als de talrijke aanverwante vakken, in den meest uitgebreiden zin genomen, beoefenen of er belang in stellen.

Maar zoover zijn we nog niet. Hoofdzaak is en blijft, dat de betrokken personen zelve weten dat zij welkom zijn en inzien dat, al meenen zij voorloopig weinig aan het lidmaatschap te hebben, met hun aantal ook hun invloed toeneemt.

J. H. W. L.

Aan de
Redactie van het Bouwkundig Weekblad

Mijne Heeren,

In uw nummer van 19 Februari j.l. komt voor eene mededeeling betreffende *„het bouwkundig onderwijs aan de Polytechnische School."*

Aan het slot daarvan wordt verwezen naar eene tabel van het rapport over hetzelfde onderwerp van de Commissie der Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs.

Er schijnt omtrent die tabel bij het bestuur der „bouwkundige faculteit" eenige misvatting te bestaan.

Gemeld bestuur vermeent, zoover mij duidelijk is, dat de 80½ uren van de tabel betrekking hebben op één enkel studiejaar.

In waarheid echter geeft het cijfer 80½ dier tabel aan, het totaal aantal lesuren dat te Delft gedurende den geheelen cursus, d. i. gedurende 4 jaren, aan de burgerlijke bouwkunde en de kunstvakken, voor zoover de beoefening daarvan voor den bouwkundigen ingenieur verplichtend is, wordt gewijd.

Ik wenschte hierop nadruk te leggen.

Tevens constateer ik met genoegen, dat uit de mededeeling van 18 Februari blijkt, dat aan de Polytechnische School thans onderwijs in de algemeene kunstgeschiedenis wordt gegeven.

Mijn beleefden dank voor de plaatsing dezer regelen.

K.

VRAAGBAAK.

Tot hoever moet een scheidsmuur tusschen twee bebouwde perceelen gerekend worden te loopen; tot den voorkant of tot den achterkant van een voorgevel-muur?

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Utrecht. 14 Februari 1899. Door ongesteldheid van den Secretaris nam de heer W. de Jong voor dezen avond diens functie waar.

Ingekomen zijn: vragen van het Bestuur en een brief van den heer Leliman Jr. met een overdruk uit den Delftschen studenten almanak. De voorzitter stelt voor genoemden heer hiervoor den dank der vergadering te melden.

Nu volgt de bespreking der zoo even bedoelde vragen. Zij lokken veel discussie uit en wel het meest over vraag 1, waar sprake is van verbetering op het gebied van hygiëne. De heer v. Lunteren nam op zich zoo mogelijk deze vraag te beantwoorden.

Voor vraag 2. wat betreft het opnemen in de bestekken van algeheele arbitrage, stelde de heeren Frijlink, Krap en Kersemaekers zich bereid een antwoord te geven, terwijl de heer de Jong voor vraag 4 over formulen van Wellblech en de constructie daarvan, het mogelijke zou doen, om de noodige gegevens te verstrekken.

Verder waren ingekomen de volgende vragen van de leden der afdeeling:

„Is er ook een roestwerend middel bekend voor ijzer anders „dan Menie en galvaniseeren?

„Zijn er reeds zelfwerkende ramen geconstrueerd, die bij eene „zekere warmtegraad koude lucht doorlaten?

„Wat is bekend van het nieuwe bouwmateriaal glas-cement?"

Omtrent het beantwoorden dezer vragen, meende men dat er tijd voor noodig was om een onderzoek in te stellen en dat die in de a. s. vergadering zouden behandeld kunnen worden.

Vervolgens kwam men tot de behandeling der vraag gesteld door de heer W. de Jong, „wat kan door de Afdeeling gedaan worden tot *uitbreiding der Maatschappij.*" na eerst besloten te hebben, dat de mede door hem gestelde vraag: „Tot hoever wordt een scheidsmuur tusschen twee perceelen gerekend te loopen —, tot den voorkant of den achterkant van den voorgevel?" — met het oog op art. 683 van het Burgerlijk Wetboek, als afzonderlijke vraag in het Bouwkundig Weekblad, te plaatsen.

Met een enkel woord had de heer de Jong zijn gedachte in het Weekblad nº. 53 van 1898 uiteengezet. en nu verkrijgt hij opnieuw het woord om daarop terug te komen. Het kwam hem voor, dat te weinig bekendheid werd gegeven aan de handelingen der Afdeeling en dat men over 't algemeen niet eens wist, dat men bestond; er moet meer kracht van uitgaan en als ieder lid daarvan bewust is, dan kan er ook meer gedaan worden tot de opbouw (uitbreiding).

Door tot voorlichting te zijn, in moeielijke gevallen van bouwkundigen aard voor zaken den gemeenteraad betreffende, en zoo meer, zal ongetwijfeld de belangstelling worden opgewekt, en het ledental worden uitgebreid.

In hoofdzaak is men het met den spreker eens; maar hoe zal men het aanleggen? Hierop antwoordde de heer de Jong, dat als ieder lid het zijne doet om de vergaderingen aantrekkelijk te maken, door b. v. gezonde en zaakrijke onderwerpen ter tafel te brengen, men meer publiciteit geeft aan de te houden vergadering en tevens de onderwerpen vermeldt die behandeld zullen worden, als ook de introductie wordt uitgebreid, ongetwijfeld het streven der Maatschappij in wijderen kring bekend wordt.

Met dat idee kon men zich zeer goed vereenigen en men besloot derhalve voorloopig op dezen weg in te gaan.

Door den heer Nijland werd hierna een nieuw model Cementtegel met gekleurde figuren ter bezichtiging gesteld. De opmerking werd gemaakt, of de ingelegde figuren wel goed verband met de onderlaag verkregen. Men had daarvan niets bij onderzinding opgedaan. Voor het overige zijn de tegels keurig bewerkt.

Zij worden gemaakt in de fabriek van de firma T. Picha & Co. te Gent (Generaal agent voor Nederland is J. Ph. Pilaar Mz. te Rotterdam).

Daar de tijd intusschen het noodzakelijk maakte, dat de vergadering moest worden gesloten, kon de heer Nijland eenige aquarellen ongezien mede terugnemen, om die op de eerstvolgende vergadering ter bezichtiging te stellen.

Dat er veel stof ter behandeling was, mag voorzeker als een gelukkig teeken worden beschouwd.

Technische Vakvereeniging. afd. Amsterdam, 22 Febr. 1899. Na het behandelen der gewone huishoudelijke zaken werd het Afdeelings-Reglement herzien.

Hierna had een verkiezing plaats van 5 leden voor het Hoofdbestuur; bij te stemming verkregen de heeren M. Couturier Jr., H. J. C. Haver, H. Miesereeuw, L. A. Sanders en G. L. Toekamp Lammers de meerderheid; alle verklaarden zich de benoeming te laten welgevallen.

De vragenbus bevatte een vraag over „condensatie-water"; deze werd voldoende beantwoord.

Na rondvraag, waarbij een der leden de aandacht vestigde op de voordrachten van den heer Gustav Dähne, te houden op 26 en 27 Februari, werd de vergadering gesloten.

Societeit U. N. I. te Rotterdam, 22 Febr. 1899. Op de gisteren avond gehouden vergadering der Bouwkundige Societeit U. N. I. te Rotterdam werd door den Heer Jan Wolff, modelleur te Rotterdam, lid der Societeit. eene voordracht gehouden over het vormen en gieten met pleister, toegelicht met verschillende modellen en monsters.

Na eene korte inleiding behandelt spr. achtereenvolgens de verschillende methoden van gieten, vanaf de meest primitieve tot de meest volmaakte.

Als eerste methode beschrijft spr. het afgieten van een of ander relief, door middel van een klei-afdruksel. Een tweede, meer bekende en gebruikelijke manier is het afgieten in een z.g. verloren vorm of „moule en creux perdu", wat bijna uitsluitend direct op de klei geschiedt. Na eene duidelijke uiteenzetting van het gieten en afhakken, wijst spr. er nog op, dat om eene scherpe reproductie te verkrijgen, het enkel uitwasschen van den vorm met water verre de voorkeur verdient boven de behandeling met olie of dergelijke. De meest gebruikelijke en goedkoopste manier noemt spr. het gieten met behulp van gelatine. Met eenige voorbeelden licht hij zeer duidelijk de verschillende bewerkingen toe, nl. het maken der schaal, het gieten met gelatine, en ten slotte met gips. Vervolgens behandelt spr. de meer officieele manier van gieten, nl. door middel van een stukvorm, wat voor beelden enz. steeds

toepassing vindt. Ook deze moeielijke wijze van werken werd duidelijk uiteengezet en door een kleinen stukvorm nader toegelicht.

Na nog het afgieten van fijn werk, door middel van zwavel- of wasvormen besproken te hebben, welke laatste methode voornamelijk wordt toegepast voor zilveren voorwerpen, behandelt spr. het afvormen van lichaamsdeelen, eveneens verduidelijkt door voorbeelden.

Nadat spr. nog even de verschillende, meestal nadeelige manieren genoemd heeft, waardoor men de gips al of niet sneller laat werken, besluit hij zijne leerrijke voordracht, onder luid applaus der aanwezigen, waarna de Voorzitter hem dank brengt voor het gehoorde.

Hierna komt in behandeling een ingekomen schrijven van de Vereeniging B. en V. behelzende het verzoek eene gecombineerde Bestuursvergadering te beleggen, ten einde te bespreken, welke middelen aangewend kunnen worden om meerdere samenwerking te verkrijgen. Besloten wordt hieraan gehoor te geven, doch vóór alles, eigen zelfstandigheid te handhaven.

Ten slotte wordt nog besloten onder de leden eene schetsprijsvraag uit te schrijven voor een ijzeren deurpaneel.

(Wegens plaatsgebrek moet het verslag der Afd. 's Gravenhage blijven liggen tot een volgend No.)

BERICHTEN.

Bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan der Ambachtsschool te Arnhem, waarvan wij in ons vorig nummer melding maakten, is een sierlijke plaat verschenen, ontworpen en geteekend door den heer H. Ellens, leeraar aan genoemde school.

Op de plaat zijn aangegeven de namen der bestuurders en die van de leeraren, van de oprichting der school af, en de verschillende gebouwen waarin de inrichting was gevestigd.

Het midden-motief van de plaat is een symbolische voorstelling van de praktijk en de theorie, die elkander de hand geven.

Gedurende het bestaan der school zijn na afloop der drie schooljaren van de inrichting vertrokken 749 leerlingen, waarvan 53 overleden zijn en 12 een onbekende bestemming hebben gekregen. Van 684 is dus de betrekking bekend. Van deze zijn 84 % bij het vak gebleven, 13% kwamen in betere positie, en 3% zijn achteruitgegaan.

Naar de dagbladen berichten heeft de Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam het besluit genomen de Nieuwe-Zijds-Kapel te doen afbreken, en ter plaatse te doen bouwen een klein nieuw kerkgebouw, met kosterswoning en eenige vergaderlokalen.

De daardoor vrijkomende terreinen aan de Kalverstraat en aan het Rokin zullen worden bebouwd met winkelgebouwen, in de Kalverstraat twee hoekgebouwen en drie winkelhuizen en aan het Rokin een hoekgebouw en twee winkelhuizen. Het voor eenige jaren gebouwde winkelhuis aan het Rokin van de firma Scheltema en Holkema blijft bestaan.

Het feit, dat het oude kerkgebouw, hetwelk met de geschiedenis van Amsterdam zoo nauw verband houdt, zal verdwijnen, is voorzeker te betreuren. Wij vernemen, dat de architect der Kerkgebouwen, de heer C. B. Posthumus Meijjes, een plan tot restauratie met geheel nieuwe fundeeringen voor het oude kerkgebouw heeft opgemaakt; doch de zeer aanzienlijke kosten hiervoor benoodigd en de wetenschap, dat dan toch nog een zeer oud en verscheurd en verzakt gebouw zoude behouden blijven, hebben den Kerkeraad het bovengenoemde besluit doen nemen.

Het Korenmeters Gildehuis aan den N. Z. Kolk te Amsterdam, het eenig overgebleven gildehuis daar ter stede, welks bouw dagteekent uit het begin van de 17e eeuw, is onder de leiding en volgens de plannen van den heer H. G. Jansen, architect te Amsterdam, gerestaureerd geworden voor rekening van de Commissie voor den Graanhandel, die het toezicht heeft over het Gild. Het werk is thans voltooid, en het gebouw door het gild in gebruik genomen, — alzoo weer geheel aan zijne oorspronkelijke bestemming teruggegeven.

Het bouwen van het Directie-gebouw voor de Rijks-Postspaarbank te Amsterdam, van welk bouwwerk de teekeningen voorkomen in n°. 5 van dit blad, is thans gegund geworden voor de som van f 411.590 aan de heeren Alberts en Zoon, die ook de aannemers waren van den onderbouw. Hun inschrijvingscijfer was op één na het laagste.

Hoewel tijdens de behandeling van de Staatsbegrooting voor 1899 in de Tweede en de Eerste Kamer der Staten Generaal den lezers van dit blad het voornaamste daarvan werd medegedeeld, wat betreft het Hoofdstuk Binnenlandsche Zaken, Afdeeling Kunsten en Wetenschappen, geven wij hieronder een overzicht van de thans vastgestelde cijfers ten behoeve van die Afdeeling, wat betreft de monumenten en gedenkteekenen.

Gedenkteekenen van vaderlandsche geschiedenis en kunst; Rijks-commissie voor de monumenten en voor de vervaardiging en ruiling van reproductiën van kunstvoorwerpen	9500.—
Subsidiën voor onderhoud en instandhouding van historische gedenkteekenen en van gebouwen, die oudheidkundige waarde hebben	67.000.—
Onderhoud, instandhouding, inrichting en meubileering van aan het Rijk behoorende of in gebruik gegeven historische gedenkteekenen en gebouwen, die oudheidkundige of kunstwaarde hebben, en uitgaven ten behoeve van het Prinsenhof te Delft	17.365.—
Subsidie voor het onderhoud en instandhouding van tot dusverre nog niet ondersteunde historische gedenkteekenen en gebouwen, die oudheidkundige waarde hebben	9000.—
Van de toegestane bedragen voor de Afdeeling Onderwijs van het zelfde Hoofdstuk vermelden wij de volgende:	
Polytechnische school te Delft	f 435.750.—
Subsidiën en toelagen voor de:	
Nederlandsche school voor nijverheid en handel	19.000.—
Kweekschool voor machinisten te Amsterdam	5.00.—
Industrie- en huishoudscholen	20.000.—
Subsidiën aan scholen voor ambachtsonderwijs	106.450.—
Subsidiën ter bevordering van het ambachtsonderwijs in Drenthe en op de eilanden Voorne en Putten	2200.—
Kosten van vergadering, inpakking en verzending van pleisterafgietsels ten behoeve van inrichtingen van teekenonderwijs	1000.—

Afdeeling Amsterdam. 556ste Vergadering op Vrijdag 3 Maart 1899, des avonds ten 8 ure in het Gebouw der Maatschappij, Marnixstraat 402.

Agenda.

1. Mededeelingen van het Bestuur.
2. Behandeling van de vragen door het Hoofdbestuur der Maatschappij gesteld:
vraag No. 1, in te leiden door den heer F. van Erkel.
vraag No. 3, in te leiden door de heeren J. F. Staal en D. J. van Wijngaarden.
3. Kunstbeschouwing over Romaansche- en Gothische monumenten door den heer Dr. C. Hofstede de Groot te Amsterdam.

Afdeeling Arnhem. Vergadering op 1 Maart 1899, des avonds 8 uur in de Directie-Kamer van Musis Sacrum.

1. Notulen en ingekomen stukken.
Prijsvraag.
2. Vraag 2 der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst; in te leiden door den heer Roskam.
3. Bouw-verordeningen voor de Gemeente Arnhem; in te leiden door den heer A. R. Freem.
4. Kunstbeschouwing aangeboden door den heer van den Berg.
5. Mededeelingen; benoeming eener Commissie voor den verkoop van boekwerken onder de leden.

Afdeeling Delft. Vergadering Maandag 6 Maart in het lokaal Oude Delft 2, des avonds ten 8 uur. Voordracht met lichtbeelden van den heer R. P. J. Tutein Nolthenius te Zutphen over „Zutphen's oudheden".

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 7.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

WOENSDAG 1 MAART.

Amsterdam. Het verbouwen van de stoomwasscherij „Oosterpark", aan de eerste Oosterparkstraat no. 128 te Amsterdam, met de leverantie van alle materialen en arbeidsloonen.

De directie der stoomwasscherij „Oosterpark", n.m. 3 u. in café „Krasnapolsky". Bestek en teek. ad f 1,20 te verkr. bij P. Rijnja, Reguliersgracht no. 134. Inl. geven de architecten A. L. van Genut en Zonen.

Almelo. Het bouwen van een pakhuis voor J. Ten Bos.

De bouwk. J. H. Scholten Gzn., v.m. 11 ½ u., in het café van den heer Vastert, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. 1 Maart v. m. 9 u.

Brummen. Het bouwen van een woonhuis op de bouwplaats „Heidendaal" in Cortenoever met het afbreken van de bestaande gebouwen.

De heer H. J. Walgemoed te Vorden, n.m. 2 u., in het „Kromhout" te Brummen, alw. van af 23 Febr. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 1 Maart v.m. 10—12 u.

Nieuwbuinen. Het bouwen van een burgerbehuizing met bijlev. van materialen.

De arch. E. Warringa, 's av. 6 u. in het logement der Wed. Luder, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

St.-Anna Parochie. Het afbreken van het bestaande en het wederopbouwen van een nieuw strandhuis met bijgebouwen.

Het bestuur van het waterschap „De Bildtpollen". Inschrijvingsbilj. moeten worden ingeleverd voor 1 Maart ten kantore van den secretaris-ontvanger D. Hesselink, alw. bestek enz. tegen f 1 verkrijgb. zijn. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 2 MAART.

Gendringen. Het afbreken van een woon- en pakhuis en het bouwen van nieuw woonhuis en pakhuis.

De Heer G. Rosier Czn., n.m. 3 u. Bestek en teek. ter inz. in het hotel van de Erven Avenarius en zijn ad f 1 bij gen. G. Rosier verkr. Aanw. 2 Maart n.m. 1 u.

Noordhorn. Het bouwen van een woonhuis, schuur en stalling voor F. Homan Jzn.

De arch. M. Viets te Zuidhorn. Bestek en teek. ter inz. in het logement „De Boer", te Noordhorn, en zijn bestek ad 50 ct. bij gen. arch. verkrijgb. alsmede inl.

Tienhoven (Z. H.). Het bouwen van een koffiehuis en societeit te Ameide, met daarbij komende werken, uitgenomen het metsel- en hardsteenwerk.

De heer G. J. de Jong v.m. 11 u ten zijnen huize. Bestek en teek. ter inz. in het koffiehuis bij den besteder voorn. te Tienhoven. Aanw. 27 Feb. voorm. 11 ure, door den architect J. J. Mulder te Ameide, bij wien tevens nadere inl. te verkrijgen zijn.

Tilburg. Het bouwen eener galvanische inrichting en stoom-metaalslijperij met eenige aanverwante werken.

De heer Jos. Donders. Bestekken zijn te bekomen ad 40 cts. bij Jos Donders, waar tevens de teek. ter inzage ligt.

VRIJDAG 3 MAART.

Roermond. Het gedeeltelijk afbreken van het voormalig klooster der eerw. zusters Clarissen, gelegen achter Klooster Wandstraat en het bouwen van 3 heerenhuizen met bijlev. van matrialen voor H. Maessen.

De arch. Jan Speetjens, 's av. 6 u. bij H. Maessen. Bestek en teek. ter inz. in hotel „Union" en zijn ad f 2 verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. 28 Febr. v.m. 11 u.

Zwolle. Het bouwen van eene uitwateringssluis in den Zwartewatersdijk te Hasselt ten behoeve van de afwatering van de Dedemsvaart met daarbij behoorende werken. Ram. f 35425.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek met de daarbij behoorende platen ligt ter lez. te Zwolle aan het lok. van het prov. bestuur, en is à f 1.25 verkr. bij de Erven J. J. Tijl te Zwolle. Inl. bij den prov. hoofdingenieur A. Deking Dura en bij den hoofdopz. P. de Kiewit te Zwolle. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 4 MAART.

Rotterdam. Het bouwen van een pand bestaande uit kantoor, pakhuizen en woningen op een terrein a. h. Prins Frederikplein te Feijenoord.

De architecten H. A. Lieuwens en Zn., n.m. 2 u., in het Poolsch koffiehuis, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en à f 2,50 te bekomen zijn bij Gebr. Canta, Hoofdsteeg.

Stratum. Het bouwen van een schoolhuis met bijbouw enz.

Het gem.-best., n.m. 3 u. Bestek en teek. van af 21 Febr. ad f 1,25 verkr. Inl. geeft de architect L. T. P. Kooken te Eindhoven. Aanw gedaan. 4 Maart v.m. 11 u.

MAANDAG 6 MAART.

Montfoort (Utr.). Het afbreken van de brug achter het stoomgemaal en het op die plaats bouwen van een overwelfde brug.

Het best. van het waterschap Heeswijk bij Montfoort, v.m. 11 u., in „het Vergulde Hoofd". Bestek met teek. uitgezonderd des Zondags, ter inzage ter secretarie te Linschoten, alw. ook het bestek tegen f 0,50 verkrijgb. is. Inl. verstrekt de civiel-ingenieur H. Paul te Leiden. Aanw. 27 Febr. v.m. 10½ u.

WOENSDAG 8 MAART.

Boekeloo. Het verrichten van grondwerk voor de tuinaanleg op een villa.

De Heer H. J. E. v. Heek. Bestekken en teek. à f 3 te bekomen bij den besteder. Aanw. gedaan. 1 Maart v.m 10 u.

Roosendaal. Het vergrooten van school C te Nispen met bijlevering der materialen en van het mobilair.

Het gemeentebestuur van Roosendaal en Nispen, v.m. 11 u. Bestek en teek. ter gem.-secretarie verkrijgb. tegen f 1 per stel. Aanw. 4 Maart n.m. 3 u.

Schiermonnikoog. Het restaureeren van de o. l. school, ald.

Het gemeentebestuur. Bestek en voorw. verkr. à f 1,50 op de secr. en bij den architect Zondag te Kollum. Inschrijvingsbilj. moeten uiterlijk 7 Maart zijn ingekomen bij den burgemeester. Bij eventueele stremming van het verkeer zal de aanwijzing en aanbesteding op den daaropvolgenden dag plaats hebben. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 10 MAART.

Tiel. Het verbouwen van een winkel- en woonhuis.

De architect G. A. Scholten, n.m. 2 u. in het café „Stad Utrecht", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 8 Maart, n.m. 2 u.

DINSDAG 14 MAART.

Nijmegen. Het bouwen van een openbaar slachthuis met daartoe behoorende werken op een terrein ten westen van de haven.

Het gemeentebest., n.m. 2 u. Bestekken met 6 teek. zijn van 20 Febr. ad f 5 per stel verkrijgb. ter gem.-secretarie. Inl. geeft de arch. der gemeente te zijnen kantore. Aanw. 9 Maart, n.m. 1½ u.

Rotterdam. Het bouwen van het Zuid-Westelijk stoomgemaal, op een terrein ten Oosten van de Wolfaertstraat (voormalig Charlois), met bijbehoorende werken.

Het gem.-best., n.m. 1 u. Bestek, voorw. en teek. liggen ter kennisneming op de centrale secretarie der gemeente en in het stadstimmerhuis, en zijn voor f 2 verkrijgb. bij Wed. P. van Waesberge en Zn. Inl. te bekomen aan gemeld timmerhuis. Aanw. 7 Maart v.m. 11 u., op het bouwterrein aan de Wolfaertstraat (voormalig Charlois).

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Bierstraat 21.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.632.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 16.295.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

31 JANUARI.

Dordrecht (Onderh.). Het verbouwen van de navolgende perceelen. Door de architecten J. N. Reus en Zn.

Het inrichten tot bureau met woning van het pand no. 4 Steegoversloot, gegund aan Hurkmans en v. d. Berg, Dordrecht; het verbouwen van het pand no. 43 Steegoversloot, voor den weled. heer A. Roest Jz., gegund aan de firma A. Mulders en Zn., idem.

Zeist. Het bouwen van een strijkzaal oppervlakte 300 M². voor de stoom wasch- en strijkinrichting van den heer W. G. Burger aldaar. Door Geb. Pijper.

Minste inschrijvers: G. van Zanten, metselwerk; L. Gadellaa, loodgieterswerk; J. Meerdink en Zn., schilderwerk. Allen aldaar.

7 FEBRUARI.

Klundert. Het bouwen van een schuur en varkens- en hoenderkooi op de 10e hoeve onder Klundert, ter vervanging van de den 23 Aug. 1898 afgebrande gebouwen. Door den tijd. rentmeester der domeinen.

Gegund aan W. Smits, Lage-Zwaluwe, f 7940.

11 FEBRUARI.

Breda. Het bouwen van zes woonhuizen, op een perceel gelegen aan den Steenweg van Breda naar 's Princenhage. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

J. Kwaaitaal. Terheijden, metselwerk f 3199; P. A. Reinaerts, timmerwerk f 2217; J. Talboom, loodgieterswerk f 228; Hoekstra, vertwerk f 150; J. Snelders, smidswerk f 107.49. De overl. aldaar.

14 FEBRUARI.

Assen. Het bouwen van een woonhuis aan de Kerkstraat, in 3 perc. als: *a* timmer- en metselwerken enz., *b*. behang-, glas- en verfwerken, *c*. stucadoorwerken. Door den arch. J. Smallenbroek.

a. Laagste inschrijver G. Boelens, f 3713*.
b. Lunshof en Tent, f 343*.
c. J. H. Engelbart, f 320*. * Gegund.

Sas van Gent. Het verbouwen van een woonhuis, aan de Westkade aldaar. Door den heer G. Versluis.

Laagste inschrijver J. A. Rijnberg, Terneuzen, f 495, gegund.

Surhuizum (Fr.). Het bouwen van eene huizinge met schuurtje etc. aan den straatweg. Door den heer A. Zijlstra.

Laagste inschrijver D. J. Beek, Drachten, f 5143, gegund.

15 FEBRUARI.

Apeldoorn. Het bouwen van een woonhuis aan den Nieuwen weg bij Rozenheuvel. Door den arch. J. A. Wijn.

Laagste inschrijver J. W. Buitenhuis, f 6945. Gunning in beraad gehouden.

Amsterdam. Het bouwen van een café restaurant a/d. Dam hoek Damrak. Door den architect A. C. Boerma.

Laagste inschrijver E. H. Helle, f 38940.

Drachten. Eene vertimmering aan de cichoreifabriek, aan de Zuider-dwarsvaart te Drachten, eigen aan den heer J. W. v. d. Meulen. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver D. Oosterbaan, f 813, gegund.

Enschedé. Het bouwen van een vleeschhal met woonhuis, slachthuis, koestal enz. aan de Reudinkstr. voor A. Weijl. Door den heer D. S. van Brandwijk.

Laagste inschrijver G. J. Bos, f 3133, gegund.

Glanerbeek bij Enschede. Het bouwen van een woon- en winkelhuis. Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver J. Everink, Enschedé, f 5048, gegund.

Helder (Onderh.). Het ver- en aanbouwen van het mantelmagazijn „De Lelie", Spoorstraat 97*a* en *b*. Door den heer Th. Moorman, architect.

Laagste inschrijver L. Klein, f 6748, gegund.

Uithuizen. Het bouwen eener heerenbehuizing, op een open terrein. Door den heer F. Huizinga.
Laagste inschrijver J. Eissens, Loppersum, f 4203, gegund.
Venrasi. Het bouwen van 2 woonhuizen. Door den heer Th. Slits.
Laagste inschrijvers metselwerk. Th. Pouwels en H. Jacobs, f 379*.
Pleister-, voeg- en cementwerk. Th. Pouwels en H. Jacobs, f 480*.
Grot timmerwerk. L. Wijnhoven, f 1079*.
Ramen, deuren, betimmering. P. Spee, f 597*. * Gegund.

16 FEBRUARI.

Asten. Het afbreken van de oude R. K. kerk aldaar met toren. Door het R. K. kerkbestuur.
Laagste inschrijver H. Bakens, Asten, f 1150. gegund.
Amsterdam. Het verbouwen van het hotel en café „de Commerce", Kalverstr. 45—47 aldaar. Door den architect A. C. Boerma.
Deze aanbesteding is niet doorgegaan.
Broekhoven bij Tilburg. Het bouwen van 9 arbeiderswoningen aan den Broekhovenschen weg met de levering van alle materialen, onder beheer van den architect André Blomjous te Tilburg. Door den heer F. van Dooren firma Pieter v. Dooren.
Laagste inschrijver J. C. van Vugt, f 9747, gegund.
Enschedé. Het afbreken van 3 woningen met schuren en het bouwen van 3 woonhuizen aan de Alsteedsche straat. Door den arch. A. L. Clemens Az.
Laagste inschrijver G. J. Platenkamp, f 7586. Gunning in beraad gehouden.
Emmen. *a*. Het uitvoeren van timmer- en metselwerk van de kerk; *b*. het glazenmakers- en verfwerk daarvan. Door het kerkbestuur der Israël. Gemeente.
a. Laagste inschrijver H. Scholten, Noordbarge, f 235.16*.
b. H. v. d. Veen, Emmen, f 125*. *Gegund.
Gendringen. Het bouwen van een woonhuis. Door den heer G. Rosier.
Laagste inschrijver A. Gieskes, Groot-Azewijn, f 6086. Nog niet gegund.
's-Gravenhage. Het bouwen van een school op een terrein aan den N.-W. Buitensingel, benevens het maken van een houten voetbrug met annexe werken. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver L. M. Berkel, f 48744.
Groningen. Eenige vertimmering en het bouwen van twee nieuwe keukens in en aan de winkelbehuizing get. lett. A. no. 214 staande hoek Oude Boteringestraat en Spilluizen te Groningen. Door den architect E. van der Laan.
Laagste inschrijver E. Lingbeek, f 4120.
Kiel-Windeweer. *a*. Het amoveeren eener oude- en het bouwen van een nieuwe boerderij met voorgebouw; *b*. alle glas-, verf- en behangerswerken van gen. pere., beide onder bijlev. van al het daartoe benoodigde, voor B. Th. Tjabbes te Zuidwending. Door den bouwk. A. Woldendorp.
Timmerwerken. Laagste inschrijver J. Bulder, Veendam, f 5674*.
Verfwerken. Smit, Kielwindeweer, f 174*.
* Gegund.
Nijmegen (**Onderh.**). Het bouwen van vier heerenhuizen aan den Kronenburgersingel en Stielejesstraat, door de architecten Van der Pluijm en Gielen, voor rekening van den heer J. E. Meulenberg.
Gegund aan J. S. Grandjean, ald., voor f 40800.

17 FEBRUARI.

Assen. Het bouwen van twee aaneengebouwde woningen aan de Javastraat. Door den architect J. v. Houten.
Timmer- en metselwerken, enz. Laagste inschrijver Johs. de Vries, f 1698.
Stukadoorwerk. Wed. Weertman, f 59.
Verf- glas- en behangwerk. K. Klaasens, f 84.
De laagste inschrijvingen gevoegd en het werk in zijn geheel gegund aan Johs. de Vries voor f 1841.
Apeldoorn. Het bouwen van een tent in den tuin van park Tivoli. Door den architect G. de Zeeuw.
Laagste inschrijver G. Wegerif, f 1965, gegund.
Enschedé. Het bouwen van een woonhuis op een terrein gelegen aan den Berenkamp, aldaar. Door den architect A. L. Clemens Azn.
Laagste inschrijver J. Schulenburg, f 1487, gegund.
Giessendam. Het buitenverfwerk van de kerk met toren, de consistorie en de pastorie, in pere. of in massa. Door de kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente van Giessendam en Neder Hardinxveld.
Laagste inschrijvers K. Brandwijk en C. de Swart, Hardinxveld, f 204.
's Hertogenbosch (**onderh.**). Het bouwen van 3 beneden- en 3 bovenarbeiderswoningen voor rekening van den heer J. v. Oorschot.
Gegund aan de aannemers A. de Vroom en C. v. d. Wacht, aldaar.
Purmerend. Het amoveeren en weder herbouwen van een winkelpui, met verdere werken. Door den arch. H. P. v. d. Aardweg.
Laagste inschrijver J. C. Hollenkamp, f 353, gegund.
Sneek. Het amoveeren van 2 woningen en het bouwen van één burgerwoonhuis te Sneek. Door den bouwk. De Jong.
Laagste inschrijver W. Schaaf, f 4997*.
* Bij loting gegund.
Wageningen. Het restaureeren van een perc. van het Grebbe-hotel. Door den arch. D. Hoiting.
Laagste inschrijver Erven C. Smit, f 5518, gegund.
Wapenveld (**Geld.**). Het bouwen van een woon- en koffiehuis op een terrein bij het station. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver G. Boeve, Heerde, f 2587. Gunning in beraad gehouden.
Warstiens (**Fr.**) (**Herbest.**). Het afbreken eener bestaande en het bouwen eener nieuwe stelphuizing. Door de kerkv. der Herv. Gem.
Laagste inschrijver G. S. Kijlstra, Drachten, f 13247, gegund.
Winssen bij Nijmegen. Het afbreken der bestaande en het bouwen van eene nieuwe pastorie te Winssen. Door het bestuur der Ned. Herv. Gem.
Laagste inschrijver J. D. Zweers, Winssen, f 6100.

18 FEBRUARI.

Apeldoorn. Het verbouwen van een woonhuis a/d Brinklaan hoek Nieuwstraat. Door den architect J. A. Wijn.
Laagste inschrijver H. de Groot, f 3844 gegund.
Beverwijk. Het bouwen van een winkelhuis en bakkerij aldaar. Door den heer J. Ruurda.
Laagste inschrijver P. Langendijk, Beverwijk, f 2579.
Haarlem. Het amoveeren van perc. no. 33, gelegen aan de Hagestraat en het ter plaatse bouwen van een winkelhuis met afzonderlijke bovenwoning. Door den architect W. F. Doeglas.
Laagste inschrijver Wed. A. Brakel Jr. f 3139.
Kinderdijk (**Z.-H.**). Het bouwen van 2 woonhuizen, op een terrein, gelegen aan de rivier de Noord te Kinderdijk. Door den architect R. A. v. der Linden, Hartmanstraat 34/35, Rotterdam.
Laagste inschrijver L. Boele, Kinderdijk, f 25393, gegund.

20 FEBRUARI.

Amsterdam. Het vergrooten van de openbare lagere school der 1e klasse No. 55, aan de 1e Spaarndammerstraat, tot een school voor 600 kinderen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver W. Greve, f 16944.
Enschede. Het afbreken van een perceel aan de Marktstraat en het weder opbouwen van een woon- en winkelhuis met magazijn en z. Door den architect G. Beltman A.Gzn.
Laagste inschrijvers H. Mastenbroek en W. Hartman, f 18890, gunning 8 dagen in beraad gehouden.
Groningen. Het vertimmeren eener behuizing met pakhuis in de Krim bij het schuitendiep aldaar, get. P. no. 57, met de leverantie van al het daartoe benoodigde, voor M. van Berg. Door den architect IJ. van der Veen.
Laagste inschrijvers J. Westerhof en K. Evenhuis, f 1234, gegund.
Meppel. Het bouwen van een boerderij op een vrij terrein a/d Zomerdijk naar het Kerkhof. Door Mejuffr. C. A. Meursinge.
Laagste inschrijver H. Timmer, f 3780, geg.
Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis aan den Tuunterweg aldaar. Door den heer J. Willekes.
Laagste inschrijver J. W. Watink, f 1294, gegund.

21 FEBRUARI.

Rotterdam. Het bouwen van het zuid-oostelijk stoomgemaal op een terrein ten zuid-oosten van de Maashaven in den Hillepolder, met bijk. werken. Door het gem.-best.
Laagste inschrijver J. H. Steiwagen, Rotterdam, f 126.900.

22 FEBRUARI.

„**Per Telegraaf**."
Amersfoort. Het bouwen van een heerenhuis op het bouwterrein aan de Bergstraat aldaar. Door den arch. Herm. Kroes.
Laagste inschrijver L. Ruitenberg, Amersfoort, f 9967, daaropvolgende Wolfswinkel, id., f 10700.
Enschedé. Het bouwen van een school voor O. L. onderwijs, op een terrein aan den Kortendijk. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver G. J. Sluimer. Enschedé, f 29700; daaropvolgende G. J. Wagelaar, f 30075.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN**.

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

4 MAART 1899. 19e JAARGANG. No. 9.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • • •
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Nieuwe of Littéraire Société te 's Gravenhage. — Een brandbrief, door J. H. W. Leliman. — De St. Janskerk te Gouda. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur der Maatschappij vergadert op Donderdag 9 Maart, te Amsterdam.

NIEUWE- OF LITTERAIRE SOCIETEIT TE 's-GRAVENHAGE.

In het Bouwkundig Weekblad No. 7 van 18 Februari gaven wij de indeeling van de rez-de-chaussée en eene doorsnede over de conversatie- en leeszalen van de uitbreiding der Nieuwe- of Littéraire Societeit — de welbekende „Witte" — te 's-Gravenhage, zooals die zal worden uitgevoerd volgens de plannen van den heer J. Mutters Jr.
In dit nummer van 4 Maart geven wij een voorstelling van de indeeling op de eerste verdieping, en eene doorsnede over de lijn AB, dat is over de conversatiezalen, de hal en de vestiaire.

EEN BRANDBRIEF.

Er zijn thans acht en twintig jaren verloopen sedert een deel der Parijsche bevolking, zich zelve, hare medeburgers en hare stad den ondergang wijdden.
Een acht-en-twintigjarig jubileum pleegt men nog niet te herdenken. Voor dit maal zij eene uitzondering toegestaan. Dit jaar immers is de eenige bouwval verdwenen, die nog aan het verreljaar van midden Maart tot einde Mei 1871 herinnerde.
Daarmede moest nu maar elke herinnering aan die dagen zijn weggevaagd. De straf van totale en oogenblikkelijke vergetelheid is een goede waarborg tegen wandaden. Kon ze worden toegepast, dan had Ephesus zijn tempel niet in vlammen zien opgaan, dan bezat het British Museum nog een heele Portlandvaas; denkelijk zou eene herhaling van de Commune buitengesloten zijn zoo goed als eene tweede Lucheni.
In het Bouwk. Weekblad plegen beschouwingen over een onderwerp als dit niet aan de orde te zijn. Maar de Commune had van zoo overweldigend belang kunnen worden voor de kunst, dat het mij volkomen verdedigbaar voorkomt wanneer er thans een woord aan besteed wordt.
Tot die Commune leidden natuurlijk vele oorzaken. Dergelijke geweldige verstoringen van het evenwicht worden niet veroorzaakt door een enkelen stoot — al is ze nog zoo heftig en goed gericht.
Lang bedwongen hartstochten braken zich een uitweg. Zoo geweldig was hunne spanning, dat geene veiligheidskleppen voldoende opening boden, maar in geweldigen ruk ketel en ketelhuis scheurden.
Bij den brand van de Rekenkamer werd buitendien gefluisterd en gezegd, dat er personen bij in 't spel waren die belang konden hebben bij een verdwijnen der daar bewaarde documenten.
Tijdens het beleg hadden vele openbare gebouwen — zooals we zien zullen het kostbaarste niet uitgezonderd — reeds veel geleden, niet zoo zeer door den vijand dan wel door het gebruik dat de belegerden zelf er van maakten en moesten maken.
In: „Der Deutsch-Französische Krieg" door Egmont Fehleisen lees ik o. a. dit:
„De goederenloodsen van alle stations werden in magazijnen herschapen waar levensmiddelen werden opgehoopt; het zelfde gebeurde met de prachtige Nieuwe Opera, die nog niet eens voltooid was; de muzentempel werd veranderd in een proviandmagazijn en een waterreservoir. Dit ging als volgt in zijn werk.
Het gebouw was boven eene wel gebouwd: men doorboorde nu de betonlagen onder de fundamenten en het

water, dat rijkelijk toestroomde, vulde spoedig de onderste ruime kelders. In de bovenste kelders werden kogels van alle kalibers opgestapeld; in de ruimten die voor decoratief waren bestemd, werden allerhande levensmiddelen onder-

NIEUWE- OF LITTÉRAIRE SOCIETEIT TE 's-GRAVENHAGE.

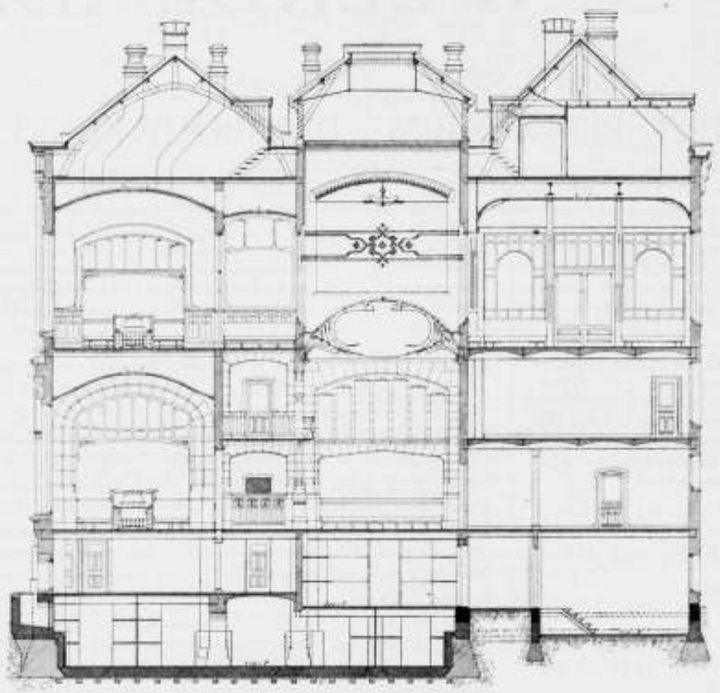

Doorsnede over AB.
Schaal 1 à 200.

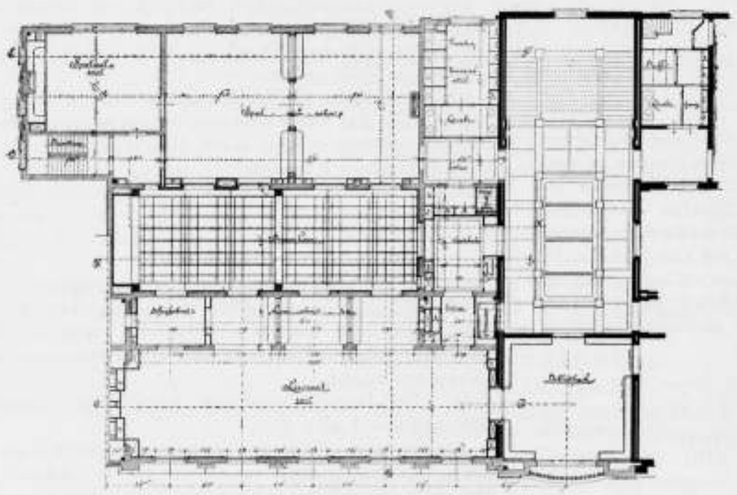

Eerste Verdieping.
Schaal 1 à 300.

gebracht. Ook voor wapens en uitrustingsvoorwerpen van allerlei aard was plaats aanwezig, en opdat het aan niets zou ontbreken, richtte men in het geweldige gebouw nog eene militaire bakkerij in. Daarbij was nog ruimte voor groote keukens, ambulancen, woningen voor de doktoren en de dienstdoende officieren. Zelfs het dak van de Opera werd voor de verdediging van Parijs dienstbaar gemaakt, doordat men er een signaalsysteem op aanbracht en van hieruit eene verbinding tot stand bracht met de telegraaf op de torens van St. Sulpice."

Ik heb mij niet de moeite willen geven om na te gaan of Herr Fehleisen wel in alle opzichten juist was ingelicht? Na dit intermezzo keer ik terug tot de Commune.

Den 28sten Januari 1871 had Parijs gecapituleerd en was een tiendaagschen wapenstilstand gesloten. Na afloop werd deze verlengd, maar daarbij was de voorwaarde gesteld en ondanks alle tegenstribbelen gehandhaafd, dat een deel der Fransche hoofdstad zou bezet worden door Duitsche troepen. De wijken tusschen de Seine, de Place de la Concorde en den Faubourg Saint-Antoine werden daarvoor aangewezen, — l'armée allemande eut l'air d'occuper un lazaret à l'extrémité d'une grande ville — aldus verbergt een Fransch historicus zijn spijt.

Een deel der Garde Nationale maakte zich toen meester van een groot aantal kanonnen onder het kwalijk gekozen voorwendsel deze voor den vijand — die ze niet eens zou hebben gezien — te willen redden. Herhaalde aanmaningen tot teruggave dier kanonnen en proclamaties van de regeering hadden geen gevolg. Teneinde raad ging deze den17e Maart 1871 er toe over met geweld te nemen wat niet goedschiks werd gegeven.

Van een eerste succes kon geen gebruik worden gemaakt om reden de noodige bespanningen ontbraken; ook volgende pogingen dienden slechts tot verhooging van het zelfvertrouwen der nationale garde, met wie tot overmaat van ramp eenige afdeelingen van het 88ste linie regiment gemeene zaak maakten.

17 Maart kan geacht worden de geboortedag van het nieuwe gezag te zijn; in den avond van den volgenden dag was de muitende Garde Nationale heer en meester van de stad, had de regeering Parijs ontruimd en zich in Versailles onder bescherming der troepen gesteld. Geen ander middel was haar gebleven dan het Fransche leger tegen Parijs te doen oprukken.

Den 28sten Maart werd de Commune van 't stadhuis

afgekondigd; den 30sten wapperde de roode vlag van de openbare gebouwen. Deze data zijn ontleend aan Cassel's illustrated Almanack van 1872.

Met toestemming der Duitsche Commandeurs werd eene troepenmacht van 100.000 man met haar ontzettend materieel bijeengebracht.

Van uit Meudon, Clamart, Colombes, Courbevoie, het kasteel Bécon, den Mont-Valérien beukten belegeringsbatterijen de wallen der stad en de forten van Issy en Vanves. Deze zes batterijen bleken niet voldoende: Te Montretout boven Saint-Cloud werd toen de groote batterij gebouwd, die gewapend met tachtig marinestukken de halve stad bestreek. Wij zullen niet de geheele worsteling volgen. Mac-Mahon herwon op landgenooten de lauweren, die hij een jaar te voren aan den vijand had verloren.

Den 21sten Mei drongen de generaals Douay, Cissey, Ladmirault, Clinchant en Vinoy Parijs binnen; na een zevendaagschen strijd was de stad gezuiverd volgens een welbestudeerd plan — het eenige van de beide ongeluksjaren 1870—71.

„Ongelukkig vergeet onze groote generale staf altijd de hoofdzaak. Op Madagascar vergat hij de quinine; in 1870 heeft hij een plan-de-campagne vergeten" schreef minder vereerend dan waar de vinnige Urbain Gohier; vergelijk de Aurore van 11 Feb. 1898.

Den 28sten kondigde Mac-Mahon's proclamatie „de bevrijding van Parijs."

Terwijl op Père-Lachaise de laatste aanhangers der Commune werden doodgeschoten, brandde Parijs.

Van de hooggelegen Nécropole feverde de stad een wanhopend panorama op. Een ooggetuige schreef:

„Niets werkte zoo verpletterend, zoo wanhopig als de aanblik van al deze monumentale gebouwen, die aan de vlammen waren overgeleverd en waarin gedurende eeuwen met eene piëteit die aan godsdienst grensde de schatten van wetenschap en kunst waren verzameld. Met ontzetting stelde men zich voor, dat de prachtige hoofdstad der moderne beschaving een puinhoop moest worden, want zij geleek één ontzettenden oven, één kolossalen vuurhaard, waaruit vlammenbundels opschoten en reusachtige rookwolken ten hemel stegen."

Hoe was dit in zijn werk gegaan? Ik meen niet beter te kunnen doen dan over te nemen wat de heer H. de Bleignerie schreef in de voorrede van het album „Paris incendié."

„De Commune voorzag het voor haar nadeelige einde van den strijd.

Brandbevelen werden uitgevaardigd en geteekend in alle wijken; horden brandstichters, uitschot van alle naties — althans laat ons dit hopen — traden op, mannen, vrouwen, kinderen. Alle monumenten, te beginnen met de Tuillerien en het Stadhuis, geheele blokken huizen werden van boven tot onder met petroleum overgoten, de vlammen stegen weldra overal op; en toen Parijs, het ongelukkige Parijs, het bevrijdingsleger hare straten en boulevards zag binnenrukken, zag het tegelijkertijd het verschrikkelijke schouwspel, dat de vlammen tegelijk bedreigden de schoonste monumenten der stad: het Stadhuis, de Tuilleriën, het Louvre, het Palais-Royal, het Paleis van Justitie, het Ministerie van Financiën, het Arsenaal, de gebouwen van den Raad van State en van de Rekenkamer, het théâtre de la Porte Saint-Martin en het théâtre Lyrique; hare voornaamste straten, de rue Royale, de rue de Rivoli, de rue du Bac, de rue de Lille etc.; hare belangrijkste handelsinrichtingen en fabrieken, de manufacture des Gobelins, de Docks de la Vilette, de Grenier d'Abondance!"

De Venus van Milo, die goed verborgen was in den kelder van het stadhuis om ze uit de handen der Prussiens te houden — de Franschen vreesden blijkbaar, dat hunne kunstschatten zouden worden behandeld naar het recept dat ze 70 jaar te voren zelf hadden opgemaakt — de Venus dan dankte haar behoud aan het springen van de waterleiding, die de kelders deed onderloopen.

Tal van maatregelen, flink beraamd en krachtig uitgevoerd hebben erger voorkomen. Van alle zijden kwam hulp opdagen (bij den dood van Felix Faure, M'sieu Félisque, werd er nog aan herinnerd, dat hij op eigen kosten honderd man uit Hâvre stuurde).

Reeds bij de tentoonstelling van 1878 spraken slechts enkele bouwvallen van het jaar 1871; Frankrijk had wederom zijne onuitputtelijke vitaliteit bewezen. Elf jaar later, in 1889, was er nog slechts één ruïne over, de schilderachtige begroeide bouwval van de rekenkamer; verleden jaar werd ook deze opgeruimd en daarmede het laatste rimpeltje in de physionomie van Parijs opgeklaard.

We zijn het afgewend, dat geheele plaatsen afbranden; zoo iets komt nu zelden voor en dan meestal een afgelegen dorp bijv. in Zwitserland (Meiringen) of in den Harz (Brotterode).

Vroeger was dit anders.

De manier van oorlogvoeren, die uitging van 't denkbeeld: branden en blaken is 't sieraad van den krijg ('t woord brandschatten heeft gelukkig voor ons veel van zijne beteekenis verloren); de lang volgehouden bouwwijze met haar ruim gebruik van allerhand brandbare materialen — voor Amsterdam hebben we deze reeks besluiten:

5 Oct. 1521 bevel om steenen zijmuren te bouwen;
12 July 1613 bepaling om binnen 10 jaren de houten voor- en achtergevels door steenen te vervangen;
3 Juni 1669 houten vertimmerten verboden (S. E. & O.);

de nauwe aanleg der steden; de gebrekkige brandblusschmiddelen, zijn even zoovele oorzaken, dat in vroeger eeuwen telkens en telkens geheele steden tot den grond toe in de asch werden gelegd. Er zullen niet vele steden zijn in wier jaarboeken de vermelding van minstens één zwaren brand ontbreekt. Lissabon had er 8, buitendien 18 aardbevingen.

We kennen tal van historische branden; Moscou 15 September 1812; Londen 13 September 1666; de brand van het Artemis of Diana heiligdom te Ephesus, 356 voor Chr. veroorzaakt door Herostratus, die het waanzinnige denkbeeld had op deze wijze zijn naam te vereeuwigen, noemde ik reeds.

Niet minder bekend is de brand van Persepolis, de „Hooge Poort" der Archemeniden — het Perzische koningshuis — Alexander de Groote zelf slingerde hier volgens de overlevering de brandfakkel — om de geijkte uitdrukking nog eens te gebruiken — onder den invloed van een feestmaal en van de Attische danseres Thaïs. Hij meende zoodoende den brand van Athene en de schending der Grieksche heiligdommen te wreken. Persepolis was het laatste offer van een eeuwenoude bloedwraak. Voor zoover ik mij op dit oogenblik herinner, dreigde slechts één voor 1871 eene wereldstad die met Parijs kon vergeleken worden, in vlammen op te gaan.

In den nacht van 19 Juli 74 brak tusschen den Palatijnsch en den Callischen heuvel een brand uit die, gevoed door de licht en dicht geconstrueerde huurkazernes van de eng bevolkte wijk, niet kon gestuit worden.

Een week lang woedden de vlammen onafgebroken door en met een korte tusschenpoos daarna weder eenige dagen. Toen eindelijk de brand ophield, waren van de 14 wijken

van Rome drie geheel en zeven gedeeltelijk verwoest.

De Christenen, beschuldigd dezen brand te hebben gesticht, werden vervolgd op eene, zelfs voor toenmalige begrippen, onmenschelijke wijze. Er werden rare dingen over dezen brand gezegd.

In Rome was in het jaar 6 n. Chr. door Augustus een corps „Vigile" opgericht, ter sterkte van 7 Cohorten, dat ook als brandweer optrad. Personen, die echter trachtten den brand van 74 te blusschen, zouden daarin met geweld zijn verhinderd, omdat de keizer zich de noodige stemming niet wilde laten ontnemen om den brand van Troje te bezingen vanaf de tinnen van zijn paleis.

Van het denkbeeld, dat Nero zelf de brandstichter was, zijn velen teruggekomen. Nero behoort met Lucretia Borgia — de beruchte Pausendochter — tot de gelukkigen, die de moderne geschiedschrijvers met meer of minder succes wilden rehabiliteeren.

Maar laat ons aan het oude geloof van Nero's schuld vasthouden. Dan wil mij de daad van een onbeperkt despoot uit de eerste eeuw onzer jaartelling, wien de slaafsche vereering van volk en senaat aanleiding gaf zich een onfeilbaar god gelijk te achten, menschelijker, tenminste vergeeflijker toeschijnen dan het in brand steken van Parijs in 1871, het opnemen van brandstichting als punt zóóveel op een 19e eeuwsch regeeringsprogramma.

Rome werd na den brand spoedig en met grooten luister herbouwd. De afgebrande wijken werden ruimer en met groote pleinen aangelegd; de huizen werden lager en uit hechter materialen opgetrokken. De onder Nero getraceerde straten werden vele eeuwen onveranderd aangehouden.

Augustus kon zich er op beroemen, de baksteenen stad die hij van zijn voorganger ontvangen had, als een marmeren stad aan zijn opvolger over te dragen. Maar toch is Rome eerst na en door den grooten brand van 't jaar 74 die prachtige stad geworden, waarvan een schrijver uit de derde eeuw kon getuigen: „Noemt men het een straf voor de blinden, de zon niet te kunnen zien, het is een nog grooter straf voor hen, die het gezicht hebben, als zij Rome niet te zien krijgen."

Delft, 21 Februari 1899. J. H. W. LELIMAN.

DE St. JANSKERK TE GOUDA.

De Commissie voor de restauratie van de St. Janskerk te Gouda heeft eene circulaire verspreid ter opwekking om giften in eens of jaarlijksche bijdragen beschikbaar te stellen voor de herstellingswerken, die uitgevoerd zullen worden onder leiding der architecten Jos. Th. J. Cuypers en W. Kromhout Czn.

Aan deze circulaire ontleenen wij het volgende.

De Sint-Janskerk te Gouda schijnt te zijn gebouwd in den aanvang der 13de eeuw, en werd voor de eerste maal bij den grooten stadsbrand in Mei 1361 verwoest. Nog in dat zelfde jaar kon, dank zij den krachtigen steun van Jan van Bloys, met den wederopbouw worden aangevangen, zoodat de dienst na wijding in 1366 met zeven altaren kon worden hervat. De bouw is echter eerst na 1410 geheel voltooid.

Kort na die voltooiing, den 25 Augustus 1438, werd de kerk met de geheele stad wederom door brand vernield. De herbouw, aanvankelijk beperkt tot het meest noodzakelijke, geschiedde gaandeweg op grooter schaal, naarmate de burgers van Gouda tot welvaart terugkeerden; dit blijkt o. a. uit den bouw van het koor met zijn omgang, dat volgens eene inscriptie in 1485 gesticht werd.

Voor de derde maal werd de kerk den 12 Januari 1552, tengevolge van het inslaan van den bliksem in den toren, door brand grootendeels verwoest, doch terstond herbouwd. De kerk werd toen, wat hare algemeene vormen betreft, gebracht in den staat, waarin men haar tegenwoordig ziet. Het koor heeft bij den laatsten brand het minste geleden, zoodat dit gedeelte kan beschouwd worden nog geheel tot den vorigen herbouw te behooren.

Gedurende en kort na den laatsten herbouw werd de kerk door de Staten van Holland, verschillende steden en voorname lieden verrijkt met hetgeen, behalve haar prachtig orgel, haar doet uitmunten en beroemd zijn: hare geschilderde en gebrande glazen. Dirk Pieterszoon Crabeth, Dirk van Zijl en Wouter Crabeth waren de vermaarde schilders dezer kunstwerken, welke niet slechts in ons vaderland eenig zijn, maar door hun koloriet en hunne teekening tot de belangrijkste oude glasschilderingen van gansch Europa moeten gerekend worden, en hoedanigheden bezitten, welke maar hoogst zelden door moderne glasschilders in haar geheel kunnen worden bereikt.

Als gebouw is de tegenwoordige Sint-Janskerk in hoofdzaak merkwaardig om hare afmetingen en haar nationaal karakter. Wat betreft hare lengte, 125 meter, is zij de grootste kerk van ons vaderland; in oppervlakte kunnen alleen de Sint Janskerk te 's Hertogenbosch en de Sint-Bavo te Haarlem met haar wedijveren. Haar bouwtrant is zuiver Hollandsch en kenschetsend voor de laatste periode der middeneeuwsche bouwkunst. De ruime en hooge schepen, die 3 en 5 breed neven elkander opgaan, zijn door ronde pijlers gescheiden. De onvaste toestand van den ondergrond is aanleiding geweest, dat men geen steengewelven ter overdekking heeft aangebracht, maar zich met een Hollandsche kap, welke inwendig tonvormig is (oorspronkelijk blank eiken), tevreden heeft gesteld. Thans is, helaas, al dit houtwerk van kap en zoldering door eene niet schoone verflaag overdekt.

Toch hebben de zware muurmassa's, ook zonder gewelven, de fundeeringen — bestaande uit vast aaneengesloten door roostering gekoppelde slieten — op vele punten doen zakken. Die verzakking heeft tengevolge gehad dat de muren zijn gaan werken, in de laatste tientallen van jaren op onrustbarende wijze: op enkele punten zijn thans bij pijlers en muren afwijkingen van meer dan een halven meter uit het lood geconstateerd. Nog in de laatste jaren zijn daarom voorzieningen aangebracht met zware ijzeren ankers, welke wel een plotseling ongeluk kunnen voorkomen, maar toch niet aangewezen zijn dit reusachtig gebouw in stand te houden.

Door het werken en zakken der muren is bovendien de kap onregelmatig uit haar zuiveren stand geraakt, zoodat haar toestand even zorgwekkend is, als die der muren.

Is de toestand van het gebouw reeds een gevaar voor de daarin vervatte glasschilderingen, nog dreigender gevaar is de slechte staat, waarin de vensters verkeeren, welke met deze kostbare glazen zijn gedicht: de steenen stijlen waren in den loop der tijden vervangen door houten stijlen, aan telkens wederkeerende rotting onderhevig.

Overtuigd dat de ondergang van onschatbare kunstwerken als de glasbeschilderingen van de Sint-Janskerk te Gouda een ramp zou zijn, dat het terugbrengen van het gebouw, dat de bewaarplaats dier kunstschatten is, tot den normalen en solieden staat van voor eenige eeuwen een nationaal belang is, deed de Regeering reeds voor jaren stappen om dienaangaande met het Kerkbestuur tot overeenstemming te geraken, welke evenwel aanvankelijk niet bereikt mocht worden. De verzakking enz. vooral van de noordelijke zijbeuk en een deel van het transsept werd in den laatsten tijd zoo onrustbarend, dat langer uitstel van uitgebreide herstellingswerken onverantwoordelijk zou zijn.

Kerkvoogden der Hervormde Gemeente droegen in 1897, na overleg met de Regeering, aan de architecten Jos. Th. J. Cuijpers en W. Kromhout Cz. op, na onderzoek een plan van de restauratie, voorloopig van de noordelijke zijbeuk en het noordelijk deel van het transsept, samen te stellen en eene begrooting van kosten op te maken. Volgens deze begrooting zou eene afdoende herstelling van dit deel der Sint-Janskerk zeventig duizend gulden vorderen. De Regeering verklaarde zich bereid door aan eene speciaal voor de leiding der restauratie te vormen commissie gedurende tien jaren eene subsidie van f 3500 te verleenen, de helft dezer kosten op zich te nemen, onder voorwaarde dat de andere helft zou worden gevonden door bijdragen van de provincie Zuid-Holland, de gemeente Gouda, de kerkelijk gemeente en belangstellenden.

In den voorzomer van 1898 vormde zich eene Commissie voor de restauratie, die een werkplan voor dat jaar inleverde; zij deed met kracht de herstelling aanvangen van het westelijk gedeelte van den noordelijken beuk, daar dit onmiddelijk voorziening eischte.

Zij deed dit, zonder af te wachten welken steun zij, behalve dien der Regeering, zoude ontvangen. Alras bleek, dat de Staten van Zuid-Holland en het Gemeentebestuur van Gouda de aangevraagde subsidiën gedurende tien jaar toezegden, en de kerkvoogden der Hervormde gemeente een jaarlijksch bedrag afstonden, zoo groot als de middelen dit toelieten. Men hoopte dan ook, dat het niet noodig zoude zijn een al te aanzienlijk bedrag te vragen van particulieren.

Maar de aangevangen werkzaamheden deden zien, dat de toestand der fundeeringen nog slechter was dan uit het voorloopig onderzoek was gebleken. De vernieuwing en uitbreiding van een gedeelte der fundeering, opgenomen in het plan der architecten, blijkt nu niet voldoende te zullen zijn, zoodat aan weerszijden der oude muren, palen moeten geheid worden, met kespen verbonden, waarop het te verbreeden metselwerk moet komen te rusten. Het is dus te verwachten, dat de raming der kosten van de herstelling, ook omvattende het te lood stellen van enkele muren en pelers, het ontblooten van de natuursteen en houtwerken, de vernieuwing van het dak, het uitnemen der vensters en het weder daarin plaatsen van steenen stijlen, kantclaven en dorpels, en het desnoods restaureeren van geschilderde glazen, zal worden overschreden.

Daar de geldmiddelen nu niet meer voldoende blijken te zijn, vraagt de Commissie steun van het publiek voor dit Goudsche monument.

Moge die in den vorm van geldelijke bijdragen ruimschoots geschonken worden.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling 's-Gravenhage. 24 Februari 1899. Door afwezigheid van den heer Mutters, die ten zeerste verhinderd was te komen, werd de vergadering gepresideerd door den heer Metzelaar.

Na vaststelling der notulen van de vorige bijeenkomst werd mededeeling gedaan van eenige ingekomen stukken, waaronder behooren eenige programma's van de prijsvraag voor een werkkamer van een rechtsgeleerde, uitgeschreven door de Afdeeling Amsterdam, — en een exemplaar van een overdruk uit den Delftschen Studenten-Almanak, waarbij door den schenker, den heer J. H. W. Leliman te Delft, de aandacht werd gevestigd op het daarin voorkomend Algemeen Verslag der Commissie tot Behartiging der studiebelangen.

Tevens waren ingekomen de bekende vragen, door het Hoofdbestuur aan de Afdeelingen gezonden.

Het Bestuur stelde voor de vragen 4 en 5 *niet* te behandelen, aangezien zij daarvoor minder geschikt voorkwamen, waarmede de vergadering zich vereenigde.

Voor de vragen 1, 2 en 3 werden onderscheidenlijk de commissiën benoemd, op voorstel van het Bestuur; de namen zullen worden bekend gemaakt, zoodra de benoemingen door alle 9 personen zijn aangenomen.

Vervolgens werd het woord gegeven aan den heer Leliman, voornoemd, die eene boeiende causerie hield over eene door hem volbrachte reis door het Moezel-dal in den Elsasz, waarbij uitkwam hoeveel er te zien is als men die plaatsen en plekjes, te midden dier schoone natuur gelegen, bezocht, welke men aan den grooten spoorweg *niet* ontmoet. Menig kunstwerk, in allen eenvoud, maar daardoor niet minder schilderachtig, — ja veelal aan innerlijke waarde winnende — aan het algemeene wereld-oog onttrokken, komt op zulk eene reis aldus in zicht.

Spreker deed o. a. een getrouw verslag van zijn bezoek aan het slot Eltz, een hoogst interessant bouwwerk, betwelk uitmunt door eene keurige inrichting, zoowel uit- als inwendig, waar *nergens* de overdreven weelde, welke meermalen als eene afwijking zou kunnen worden aangemerkt, — den bezoeker hindert.

Werkt de natuur krachtig tot het schoone mede, in de geheele bedoelde streek zijn ook meerdere belangrijke bouwwerken te vinden, waarvan spreker voorbeelden noemde, zooals te Mariënburg, Cochem en Trier.

Door vele fraaie photographiën en ook eenige door spreker vervaardigde reisschetsen, welke allen op zeer huiselijke wijze werden rondgegeven, werd sprekers voordracht, zeer aangenaam, met nog menige toelichting door hem verduidelijkt, en oogstte hij den welgemeenden dank der aanwezigen in, bij monde van den Voorzitter, die deed uitkomen van hoeveel belang het was om, waar men het voorrecht had van dergelijke reizen te kunnen doen, daarvan ook anderen voor een deel te laten mede-genieten, iets wat de heer Leliman zoo uitnemend blijkt te verstaan.

Zijn voorbeeld verdient navolging in elken zin; d. w. z. al zijn het niet altijd zulke belangrijke reizen, de meesten onder de jongeren kenden toch, indien zij er slechts aan wilden denken, nog heel wat mededeelen, wat voor anderen van veel belang kon worden. De Voorzitter hoopte dus in de toekomst veel in dien zin te zien geheuren.

Voorts gaf de heer Metzelaar uitleg van eene teekening, welke door ZEd's tusschenkomst aan de Afdeeling werd ten geschenke gegeven. Een der opzichters van het Rijk, te Bergen op Zoom, ontdekte een aardig smeedwerk voor een raam eener kazerne, uit vroegeren tijd dagteekenende, en maakte daarvan eene uitvoerige teekening met details op ware grootte. Dit oude smeedwerk is daarom merkwaardig, omdat het in elkander zetten van het geheel op zeer kunstwaardige wijze moet hebben plaats gehad, waarover de heer Metzelaar zijne zienswijze, door eene schetsteekening verduidelijkt, ten beste gaf, anderen uitnoodigende hunne meening eveneens te uiten.

Aan den schenker, den heer Voorbrood, zal eene dankbetuiging worden gezonden.

De kunstbeschouwing, aangeboden door den heer Mutters, bestond uit het werk: le Castel Beranger en twee kleinere plaatwerken welke allen met belangstelling werden bezichtigd.

Deze gezellige vergadering werd ten ongeveer half elf gesloten.

BERICHTEN.

De aangekondigde slooping van de Nieuwe-Zijds Kapel te Amsterdam is door den heer A. W. Weissman ter sprake gebracht in de laatste vergadering van het Kon. Oudheidkundig Genootschap aldaar. Hij vroeg, of het niet een plicht was om al te doen wat mogelijk was, om de kapel, waaraan historische herinneringen verbonden waren, te behouden, en deelde mede, dat, zoo er financieele redenen voor de slooping waren, in Amsterdam geld gevonden zou worden om het behoud van het gebouw mogelijk te maken.

Naar aanleiding hiervan werd besloten, dat het Bestuur van het Genootschap zich schriftelijk tot de betrokken autoriteit zal wenden, in het belang van het behoud der kapel als historisch monument.

Wij herinneren nog eens aan wat wij in ons vorige blad schreven, aan het slot van het bericht betreffende dit gebouw, over de motieven die den Kerkeraad tot zijn laatste besluit hebben geleid.

Onder de rubriek „Uit Nederland", lezen wij in het weekblad „Nieuw Leven. Volksblad voor stad en dorp", van 25 Februari j.l., het volgende.

„Nu wij met het laatste bericht op kerkelijk terrein zijn gekomen, willen wij ook melding maken van het plan van den kerkeraad der Ned. Herv. gemeente te Amsterdam, om in de buurt Y Y een nieuwe kerk te stichten. Dat is goed gezien. Wil men het kerkbezoek bevorderen, dan moet men in onze groote steden, in de nieuwe buurten, de gelegenheid openen. Alleen zouden wij willen vragen, of men het zich niet noodeloos moeielijk maakt, als men juist nieuwe *kerken* stichten wil. Een *zaal* kan, dunkt ons, ook aan de behoefte voldoen en behoeft wellicht slechts zooveel honderden te kosten als een kerk duizenden. Laat die grooten *kerken* aan Rome. Zij beantwoorden aan de eischen van den Roomschen eeredienst. Een Protestantsch bedehuis kan volkomen aan zijn bestemming beantwoorden zonder een wonder van bouwkunst te zijn."

Welk een nuchtere opvatting! Alsof de omgeving niets ter zake doet.

Er zijn kerkruimten, grootsche en kleine, voor Rome en niet voor Rome, waarin men bij het binnentreden reeds, onwillekeurig onder een indruk komt. Die stemming te weeg te brengen is zonder buitensporige middelen mogelijk, maar is een eisch voor elk bedehuis.

De schrijver schijnt niet te begrijpen dat het meerendeel der menschen niet zoo nuchter is aangelegd als hij, en voor de uitoefening van hunnen godsdienst ook een passende ruimte en omgeving wenschen.

Zooals bekend is, trachten Notabelen en Kerkvoogden der Ned. Herv. Gemeente te Overschie gelden in te zamelen voor den bouw eener nieuwe Kerk, in plaats van de tegenwoordige, die, evenals de toren, bouwvallig is. De kosten van eene mogelijke herstelling van het oude gebouw waren geraamd op f 70.000.

In de N. Rotterd. Courant van 17 Febr. j.l. kwam de heer de Stuers tegen de slooping op, zeggende dat de kerk met minder kosten hersteld kon worden. Hij eindigt zijne mededeelingen als volgt: Sloopt men dit gebouw, dan verdwijnt wederom een merkwaardig document voor de geschiedenis onzer architectuur. Het ware te hopen, dat notabelen en kerkvoogden alsnog inzagen, dat zij Overschie niet van zijn oude kerk en toren moesten berooven, en dat zij verstandiger doen aan hun architect op te dragen een plan te ontwerpen volgens hetwelk met behoud en herstelling van het bestaande in het gebrek aan ruimte wordt voorzien, iets dat veel minder zal kosten dan het eerste plan en ook dan de stichting eener geheel nieuwe kerk".

Met dát „eerste plan" wordt bedoeld, dat van f 70.000.

De heer B. Hooykaas Jr., de architect der kerkvoogden, komt nu uitvoerig in de N. Rotterd. Courant op deze zaak terug, en deelt mede, dat toen hij de opdracht ontving een onderzoek in te stellen naar den toestand van kerk en toren en tevens gevraagd werd naar de mogelijkheid om het bestaande kerkgebouw zoodanig te wijzigen, dat men meer en betere plaatsen verkreeg, waar men goed kon zien en hooren, wijl een vierde der tegenwoordige plaatsen ongeschikt waren, — dat toen niet anders de bedoeling was dan te trachten het oude kerkgebouw zooveel mogelijk te behouden. Uitwendig was dit niet moeielijk, en de oppervlakte van het gebouw, ongeveer 800 M², bood voldoende ruimte aan. Maar inwendig was 't anders. De kerk, voor den R.K. eeredienst gebouwd (begin 16e eeuw), volgens zulke andere eischen als die voor den Protestantschen, kon den ouden vorm niet behouden of liever terugkrijgen, want is er buiten niet veel van het oorspronkelijke overgebleven, het inwendige is ook erg gewijzigd.

De toren helt bovendien 1.50 M.

Omtrent het besluit om eene nieuwe kerk te bouwen, zegt de heer Hooykaas, dat dit niet lichtvaardig is genomen en men gaarne het oude gebouw had behouden; doch de opoffering gevraagd voor het instandhouden van het gebouw, dat in den staat, waarin het thans verkeert, meer waarde heeft om zijn ouderdom dan om de kunstwaarde die het bezit, die groote opoffering, die het dan toch altijd een oud en lang niet volmaakt kerkgebouw deed blijven, hebben bij hen den doorslag gegeven.

De heer Hooykaas vermoedt, dat het plan is, zoo het eenigszins mogelijk is, den ouden schilderachtigen toren te behouden.

Door den gemeenteraad van Hoorn werd besloten, dat de Stadsteekenschool zal worden gereorganiseerd tot eene Ambachts. teekenschool met vierjarigen cursus, en dat een gemeente-architect zal worden aangesteld, tevens belast met het geven van teekenonderwijs aan die school, hoofdzakelijk in het bouwkundig teekenen, het detailleeren en constructie, op een jaarwedde van f 1700.

De bestaande Burgeravondschool zal eveneens gereorganiseerd worden, en teruggebracht tot den 2-jarigen cursus.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Betimmering voor de Werkkamer van een rechtsgeleerde. Voor alle Nederlandsche architecten. Eerste prijs f 75; tweede prijs, getuigschrift. Vóór 1 Mei 1899. Door de Afd. Amsterdam van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst. Zie: Bouwk. Weekblad no. 7 van 18 Februari 1899.

Diploma van de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. Nationaal. Prijs f 40, premie f 15. Vóór 10 April bij den Secretaris der genoemde Vereeniging: W. A. Hof, Hofstraat 72a te Groningen.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven solicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 5.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

VERBETERING.

Onder de gevelteekening, voorkomende in het vorige nummer van het Weekblad, staat aangegeven dat de schaal is 1 à 200; dit moet zijn 1 à 100.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING.

Op DINSDAG den 21sten Maart 1899, des namiddags ten 2 ure *(locale tijd)*, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen in het Moreelse Park te *Utrecht*, van:

Bestek No. 763.

Het maken van een bestelgoederenlokaal en het uitvoeren van bijkomende werken op het station HELMOND.

Begroeting f 1680.—.

De besteding geschiedt volgens § 46 van het bestek.

Het bestek ligt van den 4den Maart 1899 ter lezing aan het Centraalbureau in het Moreelse Park en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur te *'s-Hertogenbosch* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van f 1.00.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 10den Maart 1899 ten 10 ure 30 m. voormiddag *(West Europeesche tijd)*.

UTRECHT, den 27sten Februari 1899.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING.

Op DINSDAG den 21sten Maart 1899, des namiddags ten 2 ure *(lokale tijd)*, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen in het Moreelse Park te *Utrecht*, van:

Bestek No. 762.

Het maken van een gebouw voor den telegraafdienst en het wijzigen van het bagage- en bestelgoederenlokaal in het hoofdgebouw op het station Venlo.

Begroeting f 2600.—.

De besteding geschiedt volgens § 49 van het bestek.

Het bestek ligt van den 1sten Maart 1899 ter lezing aan het Centraalbureau in het Moreelse Park en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur A. VAN LIEBERGEN te *Maastricht* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van f 1.00.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 14den Maart 1899 ten 11 uur 40 voormiddag *(West Europeesche tijd)*.

UTRECHT, den 24sten Februari 1899.

AANBESTEDING.

WOENDSAG den 8sten MAART 1899 des namiddags ten 7½ uur precies, zal in het HOTEL OSSEN te ENKHUIZEN, door Heeren Beheerders van het „Snouck van Loosen-Fonds" te ENKHUIZEN, worden aanbesteed:

Het maken van een gebouw voor ZIEKENVERPLEGING met BARAK en verdere werken op een terrein gelegen aan de NIEUWE RIETDIJK te ENKHUIZEN.

Bestek met 5 teekeningen zijn tegen betaling van f 5.— per stel te verkrijgen aan het Bureau van den architect, Amstel 244 te Amsterdam, alwaar ook verschillende détails dagelijks tusschen 9 en 4 uur ter inzage liggen en bij den Hoofd-Opzichter den Heer J. C. DE GROOT te Enkhuizen,

C. B. POSTHUMUS MEIJJES,
Architect.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 6 MAART.

Amsterdam. Bestek no. 769. Het maken van een haltegebouw met chefswoning en een privaatgebouwtje te Rijswijk. Ram. f 9100.

De Holl. IJ. Sprw. Maatij., n.m. 1½ u. (Gr.w.), in het centraal personenstation. Bestek à f 0,75 te bekomen aan het centr. administratiegebouw, Droogbak, bureau Weg en Werken, kamer 154. Postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven. Aanw. gedaan.

Beetsterzwaag. Het maken van een uitbouw aan het gemeentehuis aldaar en het uitvoeren van eenige vertimmeringen in dat gebouw, volgens twee ontwerpen.

Het gem.-best., v.m. 11½ u. Bestek ter inz. ter secretarie. Inl. geeft de gem.-architect

Breda. Het bouwen van een heerenhuis aan de Ginnekenweg 1. no. 6, tot winkelhuis en het daarachter bouwen van een broodbakkerij met aanhoorigheden.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u., in het café van H. Bersi, Ginnekenweg, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Dordrecht. De verbouwing van het pand Voorstraat no. 32.

De architect C. v. d. Hoogenband, n.m. 2 u. in het café „de Pologne". Bestek en teek. liggen ter visie in voorn. pand. Nadere inl. te bekomen iederen dag van v.m. 9—10 u., ten kantore van den architect. Aanw. gedaan.

Martenshoek. Het bouwen van eene boerenbehuizing aan de Dedemsvaart, gem. Avereest, met bijlev. van al het daartoe benoodigde.

De heer H. Buurman, n.m. 6 u. in het café Poppens. Bestek en teek. in gen. café en in 't hotel „Keuken" te Avereest ter inz. Tegen 50 ct. zijn ex. van het bestek verkrijgb. in eerstgen. café en bij L. Alons, die tevens inl. verstrekt.

Montfoort (**Utr.**). Het afbreken van de brug achter het stoomgemaal en het op die plaats bouwen van een overwelfde brug.

Het best. van het waterschap Heeswijk bij Montfoort, v.m. 11 u., in „het Vergulde Hoofd". Bestek met teek. uitgezonderd des Zondags, ter inzage ter secretarie te Linschoten, alw. ook het bestek tegen f 0,50 verkrijgb. is. Inl. verstrekt de civiel-ingenieur H. Paul te Leiden. Aanw. gedaan.

DINSDAG 7 MAART.

Amsterdam. Het bouwen van een woonhuis aan de Van Eeghenstraat, tegenover het Vondelpark.

De architect Jonas Ingenohl, n.m. 3 u. in het café Parkzicht. Bestek en teek. à f 1 te bekomen bij de firma M. J. P. v. Santen, Rokin 29.

Breda. Het verbouwen van een koffiehuis en woningen, hoek Ginnekenstraat en Stallingstraat voor F. Meeuwissen.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u. in het café van F. Meeuwissen alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geven gen. architect. Aanw. gedaan.

Goor. Het bouwen van een school met twee lokalen, privaatgebouw enz., benevens eenig schoolameublement.

Het gem.-best. 's midd. 12 u. Bestekken met teekening zijn ter secretarie verkrijgb. tegen f 2. Inl. geeft J. C. Meijer, architect.

Harderwijk. Het bouwen van het Sophiabadhuis te Harderwijk.

De directeur van het Sophia-badhuis, n.m. 6 u., in het café „De nieuwe Stadsherberg". Voorw. liggen in gen. koffiehuis ter inz. Aanw. gedaan.

Tjalleberd (**Fr.**). Het bouwen van een woon- en winkelhuis, met bijlev. van alle materialen.

Mej. de wed. J. Pijlman Hzn. Bestek en teek. ter inz. bij Terpstra. Aanw. 7 Maart, v.m. 10 u., op het terrein bij de school.

WOENSDAG 8 MAART.

Apeldoorn. Het vergrooten van de Botermarkt achter het gemeentehuis.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inzage ter secretarie. Inl. geeft de gem.-architect.

Dordrecht. Het verbouwen van het pand, staande aan de Voorstraat no. 15, hoek Boomstraat.

De architect C. v. d. Hoogeband, n.m. 2 u., in het café „Schlusser", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. gedaan.

Engelbert (**Gr.**). Het bouwen van een woonhuis met schuur ald., met bijlev. van al het daartoe benoodigde.

De heer L. Brust te Scharmer, n.m. 5 u., bij C. Timmer. Bestek en teek. liggen ter inz. ten huize van aanbesteding. Inl. te bekomen bij J. van Delden Jz. te Harkstede. Aanw. 2 u., alvorens de besteding.

Enkhuizen. Het maken van een gebouw voor ziekenverpleging met barak en verdere werken op een terrein gelegen aan de Nieuwe Rietdijk aldaar.

De beheerders van het Snouck van Loosenfonds, 's av. 7½ u., in hotel „Ossen". Bestek met 5 teek. à f 5 per stel te verkrijgen aan het bur. van den architect C. B. Posthumus Meijjes, Amstel 244 te Amsterdam, alw. ook verschillende details dagelijks tusschen 9 en 4 u. ter inz. liggen en bij den heer J. C. de Groot te Enkhuizen.

Enschedé. Het bouwen van twee woningen op een terrein gelegen aan de Minkmaatsteeg te Enschedé.

De heer J. Dalenoord Gzn. 's av. 8 u., in het café van J. Hemken. Bestek en teek. liggen in gen. café ter inz. Nadere inl. zijn te bekomen bij J. H. C. Roesink. Aanw. 8 Maart, v.m. 11 u.

Groningen. Het maken van eene winkelpui en het vertimmeren van het perceel Westzijde aan de Rademarkt, get. letter R. no. 460.

De architect K. Hoekzema, 's av. 8 u., in het café „Piel". Bestekken te verkrijgen à f 0,50 ten kantore van den architect, Singel B 93, alw. tevens inl. zijn te bekomen, dagelijks v.m. 11—12 en 's av. 5½—6½ u. Aanw. ged.

Grijpskerk (**Gr.**). Het vegrooten en verbouwen eener gedeeltelijke nieuwe bovenzaal met benedenvertimmering van het voorn. met bijlevering van al het daartoe benoodigde.

De heer J. Vogelzang, n.m. 3 u., in het hotel „Poll". Bestek en teek. in voorn. hotel ter inz. Inl. bij H. Vogelzang te Oldehove. Aanw. gedaan.

Kralingscheveer (**Rotterdam**). Het amoveeren van een huisje en het maken van een heerenhuis met aanhooren op een terrein te Kralingscheveer.

De heeren A. A. Kolff en J. P. Vis te Rotterdam, v.m. 11½ u. in het café van Van den Akker, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en à f 1,50 te bekomen. Inl geven de architecten B. v. Dam Jhz. te Capelle a/d. IJssel en H. Lagerwaard te Rotterdam. Aanw. ged.

Onderdendam. Het bouwen van een branderij, archieflokaal met aanhoorigheden.

Het bestuur van het waterschap „Hunsingo". Bestek en teek. ter inz. in het waterschapshuis, alw. à 50 ct. bestek verkrijgb. en teek. ter inz. Inl. geeft de ingenieur H. Wind te Groningen. Aanw. 8 Maart, v.m. 11 u.

Roosendaal. Het vergrooten van school C te Nispen met bijlevering der materialen en van het mobilair.

Het gemeentebestuur van Roosendaal en Nispen, v.m. 11 u. Bestek en teek. ter gem.-secretarie verkrijgb. tegen f 1 per stel. Aanw. gedaan.

Schiermonnikoog. Het restaureeren van de o. l. school, ald.

Het gemeentebestuur. Bestek en voorw. verkr. à f 1,50 op de secr. en bij den architect Zondag te Kollum. Inschrijvingsbilj. moeten uiterlijk 7 Maart zijn ingekomen bij den burgemeester. Bij eventueele stremming van het verkeer zal de aanwijzing en aanbesteding op den daarop volgenden dag plaats hebben. Aanw. gedaan.

Vlissingen. Het amoveeren van het oude huis met slagerij op de Ritthemsche Markt Wijk 1 no. 185 en daarachter gelegen slachtplaats en het op dit terrein herbouwen van een huis met slagerswinkel met apart bovenhuis enz.

De architect A. M. J. Ketting, v.m. 11 u., in café „De oude Vriendschap". Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. bij gen. architect, alsmede inl. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 9 MAART.

Groningen. Het bijbouwen van een zuiverhuis, het gedeeltelijk amoveeren van eene best. stokerij, het daar ter plaatse bouwen van een nieuwe machinekamer, pompenkamer en ketelhuis, het vergrooten der bestaande stokerij, het verplaatsen van twee loodsen en het veranderen van een bestaand zuiverhuis in schaftlokaal, waschplaats enz.; een en ander ten behoeve van de gemeente-gasfabriek, onder bijlevering van al het daartoe benoodigde.

Het gemeentebest., 's midd. 12½ u. Voorw. met teeken. liggen ter secretarie (afdeeling financiën, belastingen en onderwijs) ter inzage en zijn daar à f 2,50 verkrijgb. Inlicht. zijn te bekomen bij den directeur der gasfabriek. Biljetten moeten vóór of uiterlijk op 8 Maart aan het raadhuis worden bezorgd op het bureau voor financiën, belastingen en onderwijs tusschen 9 uur 's morgens en 1 u. n.m. of tusschen 2 u. en 4½ u. n.m. Aanw. gedaan.

Linden (**N.-Br.**). Het bouwen van een onderwijzerswoning met bergplaats te Groot-Linden.

Het gem.-best. n.m. 2 u. in de herberg van W. v. Maarwijk. Bestek en teek. verkrijgbaar à f 1 ter gem.-secretarie en bij M. Bulkens, architect te Gassel. Aanw. 9 Maart voorm. 10 tot nam. 1 u.

VRIJDAG 10 MAART.

Tiel. Het verbouwen van een winkel- en woonhuis.

De architect G. A. Scholten, n.m. 2 u. in het café „Stad Utrecht", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 8 Maart, n.m. 2 u.

ZATERDAG 11 MAART.

Groningen. 1. Het bouwen van bergloodsen voor genie-materieel te Groningen, ram. f 1800; 2. het doen van voorzieningen aan militaire gebouwen en werken te Groningen. Ram. 1590.

De genie te Zwolle, v.m. 9 u. in café „De Unie", te Groningen. Bilj. in te leveren tot 10 Maart n.m. 3 u., bij den opzichter van fortificatiën bij wien bestekken en inl. te bekomen zijn. Bestekken ter lezing in voorn. café.

Nijmegen. Het afbreken van café „De Bonte Os" aan de Molenstr. aldaar en het bouwen van een hotel, café restaurant.

De architect D. Semmelink, n.m. 2 u., in gen. café, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn à f 2 verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. 10 Maart, v.m. 11 u.

Snikzwaag gem. Joure (**Fr.**) Het bouwen van een zuivelfabriek.

De heeren A. G. Brouwer en Zanen. Bestek à 50 ct. verkrijgb. en teek. ter inz. bij den architect Johs. H. Borger. Aanw. 7 Maart, n.m. 2 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiapein — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 21.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**• 1.632.000.00**
Betaalde Brandschaden	**• 16.295.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

17 FEBRUARI.

Musselkanaal. a. Het bouwen van een winkelbehuizing en arbeiderswoning en een dito arbeiderswoning voor den heer B. Meijer te Nieuwbuinen, onder bijlevering van het daartoe benoodigde, alles te bouwen te Emmercompascuum, b. glas- en verfwerk aan voormelde behuizingen. Door den heer K. Hospers.

Winkelbehuizing, raming f 2762. Laagste inschrijver J. Janssen, Valthermond, f 2988. Niet gegund.

Arbeiderswoningen, raming f 1060. R. Hilgers, f 1065, gegund.

Glas- en verfwerk winkelhuizing. A. Heijen, Emmer-Compascuum, f 114.

Glas- en verfwerk arbeiderswoningen, A. Heijen, f 25,90, gegund.

Wommels. Het bouwen eener dubbele woonhuizinge met werkplaatsen voor Gebr. v. d. Meer. Raming f 2736.

Laagste inschrijver Tj. D. Wijma, Burgwerd, f 2578, gegund.

18 FEBRUARI.

Waalwijk. Het verbouwen van een hotel met societeitslokaal en aanhoorigheden. Door mej. de wed. V. S. Gerris.

Laagste inschrijvers H. van Eggelen en G. van Dommelen, Nieuwkuik, f 10571, geg.

21 FEBRUARI.

Groningen. Het verbouwen eener behuizing aan het Gedempte Zuiderdiep met bijlev. van alle bouwstoffen enz. Door den architect N. W. Lit.

Laagste inschrijver K. H. Huizinga, f 1427, gegund.

Goes. 1. Het afbreken van woonhuis en zomerhuis en schoonmaken der materialen, benevens opbouwen van een nieuw woonhuis te Oud-Vosmeer. 2e. Het afbreken van woonhuis en opbouwen van een nieuw woonhuis met vergrooting der schuur, mede aldaar. Door den heer Mr. Liebert.

Minste inschrijver L. Raaijmakers, Wouw, perc. 1 f 4700, perc. 2 f 5400, gegund

Helmond. Het bouwen van 3 woonhuizen met aanbooren op den wal alhier. Door de firma Prinzen en van Glabbeek.

Laagste inschrijvers J. Weijnens en J. van Wimen, f 5139, gegund.

Hengelo (Ov.). Het bijbouwen van een woonhuis aan het perc. van G. J. Bochert. Door den architect W. Elzinga.

Laagste inschrijvers Foks en Ribberink, f 1470, gegund.

22 FEBRUARI.

Amersfoort. Het bouwen van een heerenhuis op het bouwterrein aan de Bergstraat aldaar. Door de arch. Herm. Kroes.

Laagste inschrijver L. Ruitenberg, Amersfoort, f 9667, gegund.

Assen. De glas- en verfwerken van 2 woningen in de Molenstraat. Door den heer D. Neisingh.

Laagste inschrijver G. H. G. Voogd, f 86, gegund.

Alkmaar. Het bouwen van een rijtuigfabriek en woonhuis met bovenwoning, aan de Tienenwal te Alkmaar. Raming f 6275.12. Door den architect C. Jz. Ooms.

Laagste inschrijvers firma Spruit en Wils, f 5454, gegund.

Enschedé. Het bouwen van eene school voor O. L. onderwijs, op een terrein aan den Kortendijk. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver G. J. Sluimer, f 29700. Volgens bestek beraad.

Haarlemmermeer. Het afbreken en het terplaatse bouwen van een woonhuis aan den IJweg nabij Halfweg, voor rekening van den heer C. Geerels, onder beheer van den bouwk. H. Pluck, te Hoofdorp.

Perc. 1, timmerwerk. Laagste inschrijver. O. Baas, f 1575*.

Perc. 2, metselwerken. H. Wessels, f 1671* *Gegund.

Helmond. Het bouwen van vijf arbeiderswoningen, in het zoogenaamd Moordlaantje. Door den heer Jan v. d. Sande.

Laagste inschrijver L. van de Kimmenade, Hout-Mierlo, f 3547, gegund.

Hoogezand. Het afbreken van een woonhuis, get. B. no. 89 te Hoogezand en daar ter plaatse bouwen een heerenbehuizing met bijlevering van het daartoe benoodigde. Door den heer E. Smit Jz.

Laagste inschrijver F. H. Tallen, Kalkwijk, f 5765, gegund.

Hoorn. Het doen van voorzieningen aan de kazerne 't Waaitje te Hoorn. Onder het beheer van de genie te den Helder. Ram. f 4500. Door de genie te Den Helder.

Laagste inschrijver J. Dorregeest, Alkmaar, f 4451.94.

Tiel. Het bouwen van twee woonhuizen aan het Plein aldaar. Door den heer Joh. de Winter.

Laagste inschrijver firma van Lienden en Melkert, f 5968. Gunning aangehouden.

Venlo. Het bouwen van twee woonhuizen met bijlev. van materialen. Door den arch. H. Seelen.

Laagste inschrijver B. Spreeuwenberg, f 13222.

Winterswijk. Het bouwen van een dubbel winkelhuis met schuur, op een terrein aan de Markt te Winterswijk, voor J. Grevink. Door den bouwk. J. J. Fost.

Laagste inschrijver G. W. ter Haar, f 6720.

23 FEBRUARI.

Arnhem. Het maken van een winkelpui met verdere veranderingen aan het perc. 42 en 44, Steenstraat. Door den arch. A. R. Freem.

Laagste inschrijver Th. Kinkelaar. f 10939.

Deventer. Het bouwen van eene wagenloods op de mestplaats der gemeente. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver A. H. Feberwee, f 440.

Groningen. Het bouwen van een pakhuis met kelder en vrije bovenwoning op een terrein gelegen aan de Nieuwe Bleekerstraat te Groningen, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den architect IJ. v. d. Veen.

Laagste inschrijver H. Kamps, f 4224, geg.

Groningen. Het bouwen van een ringmuur, het maken van een overdekking voor wagenruimte en een afrastering op het terrein voor het openbaar slachthuis; het uitvoeren van bestratingswerk en het daartoe leveren en leggen van klinkers, het maken van afwateringsgoten en het aanbrengen van inloopen op het terrein voor het openbaar slachthuis, onder bijlev. van alle daartoe noodige bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz. Door het gemeentebestuur.

Perc. 1. Laagste inschrijver H. Ibelings, f 10964.

Perc. 2. J. Penterman, Usquert, f 11800.

Holten bij Deventer. Het opbouwen (behalve het dekken) van zijn door brand vernield woonhuis en steltenberg, met bijlev. der benoodigde materialen. Door den heer A. Reilink op Bergman.

Timmerwerk. Laagste inschrijver H. W. Jansen, Gorsel, f 910.

Metselwerk. H. J. Rotman, Laren, f 898.80

Verfwerk. J. A. Bielerman, Bathmen f 95.

Smidswerk. G. J. Worrdes, Bathmen, f 85.

Massa. H. W. Jansen, Gorsel, f 2130.

Houtrijk en Polanen (Halfweg.) Het bouwen eener dubbele arbeiderswoning in de IJpolder, voor rekening van den heer J. Roodenburg.

Laagste inschrijver P. Rings. Sandpoort, f 1660.

Leek. Het afbreken der kap van en het bouwen eener bovenwoning op eene behuizing aldaar. Door den heer J. Welink.

Laagste inschrijver H. van Houten, Leek, f 1424.

Middelstum. Het amoveeren van 2 schuren en het bouwen van een schuur met bijlevering van materialen. Door den heer J. Mendels.

Laagste inschrijver K. Berghuis, Stitswerd. f 995, gegund.

Naarden. Het bouwen van een centraalstation voor de electrische verlichting der gem. Naarden, op een terrein kadastraal bekend in sectie D als no. 614, voor de firma Geveke en Co. te Amsterdam. Door de architect Marinus A. Poel.

Laagste inschrijver J. C. v. Vendeloo, Velsen, f 18538.

Renkum. Het verbouwen van een stoomwasscherij. Door het bestuur der Geld. Stoomwasscherij.

Laagste inschrijver A. Haar, Wageningen, f 2525.

Rotterdam. Het bouwen van een stoomfabriek ter bereiding van drop en suikerwerken op een terrein aan de Van Stolkstraat te Hillegersberg. Door den architect Joh. B. Lambeek Jr.

Deze aanbesteding is om bijzondere redenen niet doorgegaan.

Stedum. Het afbreken en opruimen der bestaande onderwijzerswoning en het bijbouwen van 2 lokalen, benevens eenige vertimmering der bestaande school aldaar. Begrooting f 1787. Door het bestuur der Christ. School.

Laagste inschrijver J. Lenting, Ten Post, f 1738. Gegund.

Uithuizen. Het bouwen van een nieuw woonhuis met schuurtje. Ram. f 1475. Door den heer M. Smit.

Laagste inschrijver F. Smit, f 1356, gegund.

24 FEBRUARI.

Arnhem. Het verbouwen van den achtergevel van het café „Kelholt", Steenstraat 105. Raming f 5400. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver H. J. Capel, f 5540.

Enschedé (Onderh.). Het schilderwerk van het heerenhuis van den heer Heiman van Dam, alhier.

Laagste inschrijver J. Wagener, f 449. Geg.

Gilze. Het verbouwen van het schoollokaal met bijlev. der materialen. Door het gem.-best. van Gilze en Rijen.

Laagste inschrijver Wed. A. Aarts, Rijen, f 1995.

IJsselmuiden. Het bouwen van een woonhuis op het perc. kad. sectie B. no. 1763. Door den heer. G. Schlütken.

Laagste inschrijver D. Rietman, IJsselmuiden, f 2115*. *Gegund.

25 FEBRUARI.

's-Gravenhage. Het bouwen van twee woningen voor beambten bij het rijksopvoedingsgesticht te Avereest. Raming f 5200. Door het dep. van Justitie.

Laagste inschrijvers Firma H. G. Treepen en Zn., Zwolle, f 5685.

Sloterdijk (N.-H.). I. Het vergrooten en verbouwen der openb. school te Sloten; II. het verbouwen der openb. school te Osdorp. Door het gemeentebest. van Sloten.

1. School. Laagste inschrijver J. de Vries, Purmerend, f 7185.

Meubelen. P. J. Pennings, Sloten, f 639.

2. School. H. Driehuis, f 3587.

Meubelen. M. v. d. Mei, f 50.

„Per Telegraaf."

Amersfoort. Het bouwen van een stoomzeeppoederfabriek met kantoren op een terrein op het Kalfsveld aldaar, voor de firma Berns en Co. Door den architect W. Salomons.

Laagste inschrijver N. Wolfswinkel, Amersfoort, f 11775, daaropvolgende G. Wassink, id., f 11990.

Amersfoort. Het bouwen van vier heerenhuizen op een terrein, gelegen aan den Arnhemschen straatweg aldaar. Door den arch. W. Salomons.

Laagste inschrijver G. Wassink, Amersfoort, f 15100, daaropvolgende G. ten Broeke, Scherpenzeel, f 15808.

27 FEBRUARI.

Vlagtwedde. Het bouwen van een woonhuis en bakkerij aldaar. Begrooting f 3270. Door den heer J. Bron'sema.

Laagste inschrijver J. Kuilman, Wedde, f 3357.

IJmuiden. Het bouwen van 2 woningen op een terrein aldaar gelegen. Door den heer J. F. Vrouwens.

Laagste inschrijver H. J. Buis, Velsen, f 3250.

Zutphen. Het amoveeren van perc. no. 14 en een gedeelte van perceel no. 12 aan de Larestraat te Zutphen en het opbouwen van een winkelhuis met bovenwoning c. a., voor de firma D. van Zeben en Zn. Door den bouwkundige D. J. van Loo.

Laagste inschrijver, Metsel-, timmer- en steenhouwwerk. K. Jurriens, Brummen, f 5209,99; stucadoorswerken. M. Evers, Zutphen f 90,50; Loodgieten, met Haueslersche dakbedekking, W. Polman, id., f 462; het smeden is buiten de besteding gehouden en aan H. Wullink, id., voor f 390, opgedragen; het schilderwerk wordt in eigen beheer uitgevoerd, zoomede het behangerswerk.

28 FEBRUARI.

Sliedrecht. Het bouwen van een heerenhuis en 4 arbeiderswoningen aldaar. Door den arch. J. H. B. Veenenbos.

Perc. 1. Laagste inschrijver W. v. Delft, f 3643.

Perc. 2. W. v. Tuijl, Hardinxveld, f 4305.

Perc. 3. P. Bouwman, f 544.

1 MAART.

„Per Telegraaf."

Amsterdam. Het verbouwen van de stoomwasscherij „Oosterpark", aan de eerste Oosterparkstraat no. 128 te Amsterdam met de leverantie van alle materialen en arbeidsloonen. Door de directie der Stoomwasscherij „Oosterpark".

Laagste inschrijver, J. Badinga, Amsterdam, f 7890, daaropvolgende F. Bruin, id., f 8493.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

11 MAART 1899. 19e JAARGANG. No. 10.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels f 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • •
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Aan alle architecten in Nederland. — Doelmatige ventilatie. — Oud Parijs in 1900. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur der Maatschappij brengt de volgende artikelen van de Wet der Maatschappij in herinnering.

Art. 50. Alle voorstellen moeten schriftelijk aan het Bestuur worden ingezonden, van eene memorie van toelichting voorzien, en door minstens *tien* Gewone Leden of eene Afdeeling onderteekend zijn.

Art. 51. Geen voorstel wordt ter Algemeene Vergadering behandeld, dat niet schriftelijk en behoorlijk toegelicht, twee maanden vóór die vergadering is ingekomen.

De algemeene Mei-vergadering zal gehouden worden op Woensdag 17 Mei a. s. te Amsterdam.

AAN ALLE ARCHITECTEN IN NEDERLAND.

De ondergeteekenden Bestuurderen van de Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, hebben de eer U mede te deelen, dat in de Vergadering van leden der Afdeeling op voorstelling van het Bestuur van de Afdeeling Amsterdam van den Volksbond „Vereeniging tegen Drankmisbruik" is besloten, alle Architecten in Nederland uit te noodigen in hunne bestekken de bepaling op te nemen, *dat de werklieden op de bouwwerken man voor man in afgepast geld moeten worden uitbetaald, tenzij de uitbetaling geschiedt aan de werkplaats of het kantoor van den aannemer of onderaannemer.*

Het Bestuur van de Afdeeling Amsterdam van den Volksbond heeft zich tot onze Afdeeling gewend met het verzoek, deze bepaling in de bestekken op te nemen, om aldus te trachten een einde te maken aan de noodlottige gewoonte van uitbetaling van werklieden door onderaannemers of ploegbazen in kroegen of dergelijke plaatsen, waar sterken drank wordt verkocht.

In het belang van de werklieden noodigen Bestuurderen bovengenoemd alle Nederlandsche architecten dringend uit, mede te willen werken om dit euvel te doen eindigen, door eene daartoe strekkende bepaling in hunne bestekken op te nemen.

Hoogachtend,

Namens Bestuurderen bovengenoemd,
C. B. POSTHUMUS MEIJJES, *Voorzitter.*
B. J. OUENDAG, *Secretaris.*

DOELMATIGE VENTILATIE.

Antwoord op de vraag III van de Mij. tot Bevordering der Bouwkunst:

Welke is de beste wijze van *aanvoeren* van *versche* lucht en *afvoeren* van *verbruikte* lucht ter doelmatige ventileering van:

a. arbeiderswoningen,

b. burgerwoonhuizen? —

Ook het Bestuur van de Mij. heeft het niet overbodig geacht bij het stellen van eene vraag omtrent ventilatie daarbij nadrukkelijk te wijzen op twee noodzakelijke factoren nl. *aanvoeren* van *versche* en *afvoeren* van *verbruikte* lucht. En terecht, want onbegrijpelijker wijze ziet men soms, overigens bekwame en practische, menschen zich tevreden stellen met het maken van eene opening in den muur om daardoor luchtverversching te krijgen; of men daarmede aanvoer van versche of afvoer van verbruikte lucht bedoeld is niet recht duidelijk. Het eenige effekt dat men daarmede bereikt is, dat men weldra over zulke opening, met rooster van buiten en sluitbaar rozetje van binnen, een stukje papier plakt om hinderlijke luchtstroomen te voorkomen en voorts alles aan de natuurlijke ventilatie overlaat.

Die natuurlijke ventilatie is geen quantité négligeable. Een goed trekkende schoorsteen eenerzijds, en dunne muren, waarin slecht sluitende ramen en deuren, anderzijds, hebben veel gezondheid gebracht voor gezonden en krachtigen, maar ook veel leed voor zieken en zwakken.

De moderne vulkachels, waarin, ter wille van de zuinigheid in het brandstoffen verbruik, de luchttoevoer naar het vuur, en daarmede de afvoer naar den schoorsteen, tot een minimum wordt beperkt, heeft aan die natuurlijke ventilatie een gevoeligen slag toegebracht, en de behoefte aan eene minder wisselvallige, meer te beheerschen luchtverversching krachtiger doen gevoelen.

Denkt men zich een gesloten lokaaal met goed trekkenden schoorsteen en houdt men een vlammetje in eene of andere opening van de kachel, dan zal men bespeuren, dat er zooveel lucht naar de kachel wordt gezogen, dat het vlammetje wordt uitgeblazen.

De lucht die op die wijze wordt afgevoerd, moet noodzakelijker wijze worden vervangen door lucht die van buiten binnenstroomt, en daar hier van een *gesloten* lokaal sprake is, zoo komt die lucht binnen dóór de wanden zelf, maar hoofdzakelijk langs een gemakkelijker weg, n.l. door reten en naden van deuren en vensters, waar zij minder weerstand dan door de wanden ondervindt. Dat hinderlijke luchtstroomen, tocht, hiervan het gevolg zijn, *weet* een ieder of liever *voelt* een ieder; wat een *ieder* evenwel niet *weet*, maar wel *onweetend ondervindt*, is: dat veel brandstof noodeloos wordt verbruikt, want die groote hoeveelheden verwarmde lucht die afgevoerd worden, zijn draagsters van groote hoeveelheden warmte, die men, door brandstoffen te verstoken, moet vervangen. Weer en wind beheerschen hier den toestand, doen den schoorstéen meer of minder trekken, en aanvoer van koude en afvoer van warme lucht zijn onbeteugeld.

Het spreekt van zelf, dat voor de bewoners van arbeiderswoningen en van burgerwoonhuizen het geene onverschillige zaak is of er veel of weinig brandstof wordt gebruikt, en daarom moet men den invoer van versche en den afvoer van gebruikte lucht kunnen beteugelen.

Er is evenwel meer: ook de plaats waar de versche lucht in het vertrek treedt, is niet onverschillig. Stroomt de lucht binnen door naden en reten, dan bereikt zij den bewoner zonder vooraf verwarmd te zijn en met *te groote* snelheid; van daar tocht, voor zieken en zwakken gevaarlijk.

Voor arbeiderswoningen en burgerwoonhuizen kan uit den aard der zaak niet veel geld worden besteed en daarom dient daarbij elke poging tot invoering van luchtverversching met het ter hulp nemen van drijfkracht als onpractisch en onuitvoerbaar te worden afgewezen. Voor dat soort gebouwen is zulk een aanleg ook niet noodig; met bescheiden, zeer bescheiden middelen is het doel te bereiken, maar de bouwmeesters moeten reeds bij hun ontwerp op de luchtverversching rekenen, en het is onbegrijpelijk hoe zeer dit wordt verwaarloosd. Moeielijke berekeningen, ingewikkelde constructies zijn niet noodig; wat nadenken, en toepassing van de meest voor de hand liggende middelen worden slechts gevorderd. Slechts de beantwoording van enkele vragen verschaft hier al spoedig licht.

Wat verstaat men onder luchtverversching?

Aanvoer van versche en afvoer van gebruikte lucht.

Hoe groot moeten de hoeveelheden zijn?

De inhoud van het vertrek moet eenmaal per uur van lucht verwisseld worden als minimum, en tweemaal per uur als maximum. (Volgens Prof. H. Rietschel.)

Moeten die hoeveelheden steeds worden aan- en afgevoerd?

Neen, wanneer er geen menschen in het vertrek zijn, is in het algemeen geene ventilatie noodig, tenzij er wordt gekookt of gedroogd, zooals in woonkamers van arbeiders soms gedaan wordt.

Waarom moet men niet ventileeren als er geen menschen in het vertrek zijn?

Omdat de lucht die aangevoerd wordt koud is en zij het vertrek warm verlaat en dus warmte medevoert, die door verbranden van kolen enz. moet worden vervangen, — hetgeen geld kost, — terwijl er geene behoefte is aan versche lucht.

Wat volgt hieruit?

Dat de openingen waardoor versche lucht wordt aangevoerd en gebruikte lucht verwijderd, afsluitbaar en regelbaar moeten zijn.

Is dit kostbaar?

Geenszins: een ijzeren schuif als bij schoorsteenen gebruikelijk is voldoende voor elk der toe- en afvoerkokers.

Waar moet de versche lucht in het vertrek treden?

Onder de kachel, opdat zij zich verwarme alvorens de bewoners te bereiken en dus niet hinderlijk zij.

Hoe is dit te bereiken?

Men make een koker, die aan de eene zijde in de buitenlucht uitkomt en aan de andere zijde onder de kachel, voorzien van eenvoudige roosters aan de beide mondingen en van een schuif als bovenbedoelde, op de gemakkelijkst te bereiken plaats. Richting (vertikaal of horizontaal of hellend) is hierbij onverschillig, evenals de ligging, mits men zooveel mogelijk een aantal en scherpe bochten vermijde.

Waar moet de gebruikte lucht het vertrek verlaten?

In den winter bij den vloer en in den zomer of als het vertrek te warm is geworden, bij het plafond.

Waarom?

Omdat de versche lucht, die koud onder de kachel binnentreedt, zich verwarmende stijgt, zich aan plafond en wanden wederom afkoelende, daalt en dus beneden moet worden afgevoerd. Geschiedt de afvoer dan dadelijk van boven, dan zou het vertrek koud blijven, daarom voert men 's zomers of bij te hoog gestegen temperatuur van boven af.

Hoe is bedoelde afvoer te bereiken?

Men make een koker, die van den vloer tot boven het dak reikt, en openingen heeft bij den vloer en bij het plafond, welke openingen afsluitbaar moeten zijn met schuiven.

Waar moeten die kokers gemaakt worden?

Steeds aan binnen-, nimmer aan buitenmuren, liefst naast den schoorsteen en daarvan slechts door een dunnen wand gescheiden.

Waarom?

Omdat afvoerkokers aan buitenmuren niet afvoeren. De kamerlucht koelt zich daarin door aanraking met de buitenmuren af, wordt zwaarder dan de warmere kamerlucht, en valt neér, waardoor geen kamerlucht meer kan nastroomen.

Bij afvoerkokers aan binnenmuren is die afkoeling niet te vreezen en bij afvoerkokers naast schoorsteenen wordt de kamerlucht in den koker nog hooger verwarmd, ijler en dus lichter.

Welke afmetingen moeten de af- en de aanvoerkokers minstens hebben?

Zal het vertrek éénmaal per uur van lucht worden verwisseld, dan moet ook per uur eene hoeveelheid lucht gelijk aan den inhoud van het vertrek worden afgevoerd. Nu leert de ondervinding, dat bij goed gemaakte afvoerkokers, met gladde binnenwanden, en aan binnenmuren gelegen, van normale hoogte en zoo hoog opgetrokken en afgedekt *als bij schoorsteenen* gebruikelijk, de snelheid van de lucht 1 à 1.2 M. per secunde bedraagt.

Deelt men dus de inhoud van het vertrek door 3600 (aantal secunden per uur) maal 1.1 Meter, dan krijgt men als quotient de doorsnede van den afvoerkoker in vierkante meters.

Voorbeeld. Een vertrek heeft een inhoud van $4 \times 5 \times 3$ M. $= 60$ M²; dan moet de afvoerkoker een doorsnede hebben van minstens $\frac{60}{3600 \times 1,1} = 0,01515$ M², of 152 c.M²., een koker van 10×16 c.M. is dus reeds voldoende.

Goed zal men doen 16×16 of 22×22 c.M. te nemen als er plaats voor is, en zoo men 10×16 c.M. wil behouden, aan zeer gladde afwerking en afwezigheid van scherpe bochten de grootste aandacht te wijden.

Voor de *aanvoer*kokers, die men gemakkelijk kan vormen door gebruik te maken van de ruimte tusschen de balken, is het raadzaam de afmetingen minstens dubbel zoo groot te nemen, omdat ook de kachel daaruit haar lucht moet trekken.

Van welk materiaal zijn de af- en de aanvoerkokers te maken?

Van onbrandbaar materiaal, omdat de voortdurende trek in die koker zeer uitdrogend werkt en daardoor brandbaar materiaal gevaarlijk wordt, zoodat die kokers tot plotselinge verspreiding van brand aanleiding kunnen geven. Op het 1er Congrès international du Service d'Incendie, in 1895 te Amsterdam gehouden, is dit punt uitvoerig behandeld geworden. Ik had de eer die zaak met een voordracht, getiteld: Des précautions à prendre dans les installations de ventilation et de chauffage central pour éviter les dangers d'incendie, in te leiden. In het verslag van dat congres, uitgegeven in Amsterdam bij I. L. E. I. Kleyenberg, is die voordracht met de daarop gevolgde discussie en conclusie te vinden en ik heb de eer ter vermijding van te groote breedvoerigheid daarnaar te verwijzen.

Werken die aan- en afvoerkokers wel zooals dit wordt voorgesteld?

Het antwoord hierop kan zeer bepaaldelijk bevestigend luiden.

Als de afvoerkokers goed zijn gebouwd, afgewerkt en aangelegd, dan trekken zij met evenveel zekerheid als elke andere schoorsteen, tengevolge van de meerdere ijlheid der bovenste luchtlagen en de daarmede verband houdende geneigdheid van de warme kamerlucht om te stijgen.

Dezelfde regels als voor rookkanalen zijn voor die afvoerkokers van kracht (dus geen 2 afvoerkokers in elkaar leiden) maar nog met veel meer zorg moeten die regels bij den bouw worden gevolgd, omdat de verbrandingsgassen veel hooger temperatuur hebben dan de af te voeren kamerlucht. En hoe dikwijls ziet men niet afvoerkokers gemaakt die van valwinden hebben te lijden, die men als schoorsteenen niet zou dulden, omdat men rook ziet en sterk ruikt, terwijl bedorven lucht onzichtbaar, voor wien er aan gewend is reukeloos, maar niet minder schadelijk is?

Als de afvoerkoker trekt, moet noodzakelijk ook de aanvoerkoker werken, want anders zou er luchtverdunning in het vertrek ontstaan, hetgeen niet mogelijk is door den druk der atmosferische lucht aan de buitenzijde van den aanvoerkoker. Die lucht vindt door dien koker een gemakkelijker weg en zal, en kan, niet den moeielijker weg door reten en naden volgen, als de afmetingen van den koker goed zijn gekozen.

Maar bovendien: als de aanvoerkoker onder de kachel in het vertrek mondt, zal er zuiging ontstaan. Immers, zoodra de lucht aan den kokermond door de kachel wordt verwarmd, zal zij stijgen en de achterliggende luchtdeelen moeten noodzakelijk volgen. Soms hoort men wel eens: „Ik geloof niet aan die lucht aan touwtjes"; ik hoop, dat men na hetgeen hierboven is uiteengezet, die uitspraak als ongemotiveerde aardigheid zal waardeeren.

Al het hierboven aangevoerde geldt voor de vertrekken van arbeiderswoningen en van burgerwoonhuizen, *behalve voor het vertrek waarin wordt gekookt*, en dat, in arbeiderswoningen voornamelijk, veelal tevens het woonvertrek is.

Aan de ventilatie van dit vertrek zullen wij dus bij de beantwoording van de vraag van de Mij. bijzondere aandacht moeten wijden.

Behalve aan aanvoer van versche en afvoer van gebruikte lucht en aan afvoer van rook uit de kookkachel, is hierbij nog te letten op afvoer van wasem en andere dampen die bij het koken ontstaan.

Wilde men dien wasem en die dampen afvoeren in den beschreven afvoerkoker voor gebruikte lucht, dan zou men ze 's winters door de opening bij den vloer moeten leiden; maar dan zouden die dampen eerst het vertrek vullen en vochtig maken alvorens verwijderd te worden. En deed men den afvoer plaats hebben door de opening bij het plafond of wel door een afzonderlijk wasemkanaal, dan zou men tevens de warmte verliezen, benoodigd om het vertrek bewoonbaar te maken.

Maar er is meer: in een vertrek waarin gekookt wordt, is er soms om te wonen (b.v. in den zomer) geene warmte, of niet zooveel warmte, noodig als de kookkachel verspreidt, en daaruit volgt logisch, dat de oplossing dient gevonden te worden in de inrichting en constructie van de kookkachel zelf.

Hiernaar is evenwel reeds vroeger gestreefd.

(Wordt vervolgd.) C. A. Huygen.

OUD-PARIJS
OP DE TENTOONSTELLING IN 1900.

I.

Amsterdam was de eerste plaats waar bij gelegenheid van eene tentoonstelling een goed beeld werd gegeven van een gedeelte der oude stad. Het was op de Voedingstentoonstelling van 1887, en volgens het denkbeeld van den kunstschilder C. Springer.

Iets dergelijks als Oud Amsterdam te zien gaf, diende tot opluistering der tentoonstellingen te Antwerpen — waar het de clou was —, te Londen, Berlijn, Budapest, Genève — het schilderachtige Zwitsersche dorp —, Brussel, Rouen enz.

Die reconstructies van vroegere toestanden in het zooveel mogelijk getrouwe kader van oude steden, met merkwaardige gebouwen voor allerlei doeleinden, met bewoners in hun historische kleedij, in hun oude beroepen en bedrijven en hun doen en laten, — die oude schilderijen nu en dan verlevendigd door feesten, archeologisch waar, en schilderachtig door de zorgen van bekwame artisten, hadden een succes en werden aantrekkingspunten.

Geen wonder, dat Parijs er in 1900 niet buiten kan, en een korte wijle aan stadgenoot en vreemdeling een blik wil gunnen in zijn verleden.

Men is er druk mede bezig, volgens de plannen der heeren Robida en Bénouville, en in aanmerking genomen de reconstructies op voorgaande tentoonstellingen, de vele nauwkeurig opgemaakte en beredeneerde schetsen en plannen, en ten slotte de groote uitgebreidheid die de ondernemer aan de uitvoering der plannen denkt te geven, is het te voorzien, dat een oud-Parijs, open aan de Seine, liggende in het hart der tentoonstelling, een decoratief geheel zal opleveren, dat een groote aantrekkingskracht zal uitstralen.

De onderneming Oud-Parijs gaat uit van den heer Heulhard, en is de eerste particuliere van dien aard waaraan het geoorloofd is zich te vestigen tusschen tal van officieele paleizen en midden in een tooverspel als hetgeen van af de Place de la Concorde tot aan het Trocadéro-Paleis zal worden opgevoerd.

Wij geven hierbij een afbeelding van den hoofdtoegang tot Oud-Parijs, eene reconstructie voorstellende van de Porte Saint-Michel.

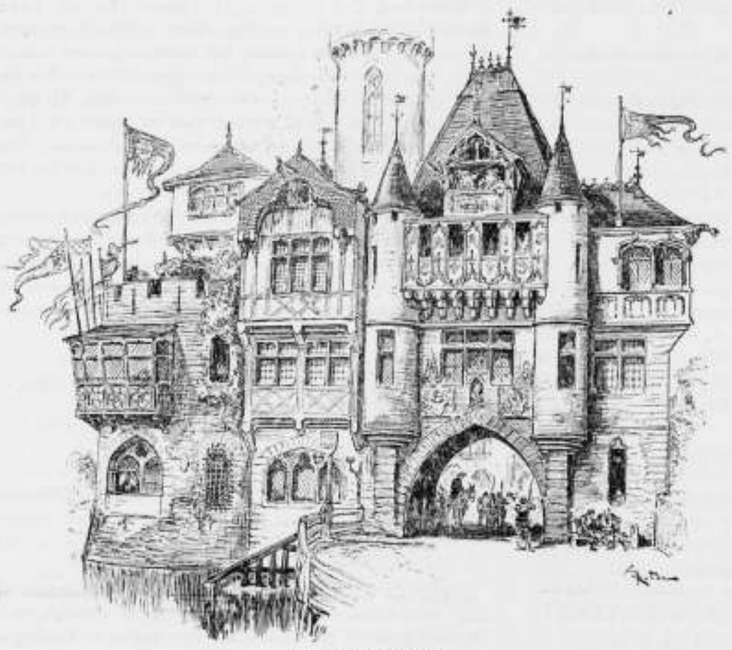

PORTE St. MICHEL.

Hoofdtoegang tot Oud-Parijs in 1900.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

De **Afdeeling Arnhem** van de Mij. tot Bevordering der Bouwkunst hield Woensdag 1 Maart eene druk bezochte en belangrijke avondvergadering. Niet alleen dat de agenda de plaatselijke leden tot trouwe opkomst had aangespoord, doch ook de ringleden uit Nijmegen en Zutphen waren niet achter gebleven door hunne aanwezigheid belangstelling in de Arnhemsche Afdeeling en het te behandelen onderwerp: „Bouwverordering voor de Gemeente Arnhem" enz. te toonen.

Laatstgenoemd onderwerp werd ingeleid door het lid Freem, die het „voorheen" en „thans" toetste aan wat door de Afdeeling in deze was gedaan en nog gedaan kon worden.

Punt voor punt werden de tegenwoordig geldende bepalingen aan een bespreking, vergelijking met andere Gemeenten, onderworpen, en daarnaast de wenschelijkheid aangetoond, waaraan eene goede Bouwverordening moet beantwoorden. Het wordt meer dan tijd tegen beroepsknoeiers en de wanproducten, welke door revolutie- (alias-zand en ratelsteen architecten) worden opgericht. Daartegen moet de Gemeentelijke Overheid kunnen optreden, hun asch en zand voor tras, hunne aangebakken steen voor klinkers, hunne planken voetlagen en houten ankers, hun voor de gezondheid hoogst nadeelige in den grond gegraven of voor bewoning gevaar opleverende woningen kunnen afkeuren: B. en W. moeten solieden bouw en goede materialen kunnen eischen. Waar blijft frissche lucht voor de bewoners, waar de waterdichte faecaliën putten, welke door kunstgrepen en slechten bouw thans onzen bodem verpesten! Doch de Gemeente moet eveneens zaakkundige handhavers aanstellen en bezitten, niet dezulke, die op een duidelijke teekening de opmerking voegen: „waar is de toegang", als er N.B. eene groote en kleine deur op aangegeven staan.

Eene gunstige uitzondering maakt de tegenwoordige Bouwpolitie, die het publiek helpt en terecht wijst.

Hoe zijn onze riolen? Waar blijft het Abattoir om de broeiplaatsen van ziekte en bederf — de slachthuizen — uit onze gemeentekom te verwijderen? Nijmegen voteerde gelden voor een Raadhuis-restauratie, doch *gelijktijdig* voor een Abattoir! Verbetering van het huishoudelijke gebouw, maar tevens het begin van demping eener ziektebron.

Ook geen bouw-bepalingen door Gemeenteraden of Juristen *alleen* op te maken; zij zijn geen technici, en dit is veelal de reden, dat in de praktijk onbruikbare voorschriften aanleiding geven tot processen, waarin meestal ten nadeele der Gemeentebesturen, uitspraak wordt gedaan door den Hoogen Raad. Gezonde, degelijke bepalingen, door practische mannen opgemaakt, zijn noodig om eene goede Bouwverordening te maken; zulk een n.l., waarvan de bepalingen, door *voldoende* toezicht absoluut moet gehandhaafd, en bij overtreding gestraft, streng gestraft worden met *afbraak* van wat niet aan de verordening voldoet.

Nadat van elk artikel het voor- en tegen werd besproken, moest de Directeur onzer Gemeentewerken, de heer Tellegen, het vele goede van de sprekers, maar ook het vele, wat daar tegen was, aantoonen. In eene degelijke, met bewijzen gestaafde correctie, toonde ZEd. vooral aan, hoe tegen onkunde en onwil was te strijden. Daarenboven zou voor de handhaving van meerdere strafbepalingen en het toekennen van groote rechtsbevoegdheid aan B. en W. eene Grondwetsherziening noodzakelijk zijn. Omtrent recht van lozing en vele zaken geeft het B. Wetboek aanwijzing. Herziening is noodzakelijk en in bewerking, waarbij zeker van den belangrijken arbeid der Afdeeling, een waardeerend gebruik zal worden gemaakt. Meerdere uitspraken van autoriteiten werden aangehaald tot staving van ZEd. stellingen.

De Gemeente Architect van Zutfen verwachte goede resultaten, wanneer men de bouwende burgerij, zonder te veel reglementen, op het wenschelijke en noodzakelijke van goed werk wees.

De gewone tijd was reeds lang verstreken, zonder dat dit belangrijke punt was afgehandeld en een niet minder belangrijk onderwerp „Arbitrage" in behandeling kon komen. De kunstbeschouwing moest echter tot de volgende bijeenkomst worden uitgesteld.

De Bouwverordering zal op nieuw aan de orde gesteld worden, zoodra deze op het Agenda van den Gemeenteraad voorkomt. Eerst dan zal de mogelijkheid geboren zijn eene, voor onzen tijd passende Gemeente Bouwverordening te verkrijgen, welke aan billijke eischen van veiligheid en soliditeit en die der gezondheidsleer voldoet.

Afdeelling Delft. 1 Maart 1899 des avonds ten 8 ure; Spreker de heer R. P. J. Tutein Nolthenius. C. I. Onderwerp Zutfensche Oudheden, Voordracht met lichtbeelden.

Spreker vlag aan met de mededeeling, dat hij in zijn Studietijd te Delft nooit had durven droomen een dergelijk onderwerp hier te komen behandelen: allerminst had hij ooit kunnen denken, in tegenwoordigheid van dames over Bouwkunde te kunnen spreken; hij waardeerde dit bewijs van toenemende belangstelling.

De lichtbeelden gaven een duidelijk idée van de ontwikkelingsperioden, het grondplan en de uitlegging van de stad Zutfen, verschillende plattegronden, van de St. Walburgs-kerk en de afbeeldingen van dit gebouw, ook in details, waren zeer volledig.

Uitvoerig werden de boekerijen behandeld: die te Zutfen — „de Librije" — is de eenige waar de boeken nog aan een ketting liggen. In verband met dit onderwerp gaf spreker nog eenige interessante bijzonderheden uit het leven der kloosterlingen in de middeleeuwen.

Na de pauze deelde Spr. mede, dat de rekeningen van den kerkbouw ons bijzonderheden leerden over onderwerpen die ook nu de aandacht vragen: zoo bevatte een beschrijving bepalingen van het loon, leerlingwezen, e. a.; ook bleek, dat het loon van den bekwamen metselaar en beeldhouwer 5 stuivers per dag bedroeg; in koopkracht stond dit gelijk met het tegenwoordige loon van ± f 2,50.

Het aanzien wat die werklieden genoten, was vrij wat meer dan tegenwoordig het geval is.

De Broederkerk en de Waag, twee gebouwen die door de bemoeiingen van den heer Victor de Stuers voor ondergang behoed zijn, waren verder de twee belangrijkste gebouwen; vooral de kap van het Waaggebouw is zeer merkwaardig.

Behalve van de stadsomwalling, de bestaande Berkelruine en Lepelpoort, werd aan de hand van afbeeldingen uit Viollet le Duc, een overzicht gegeven van dien vestingbouw, en belegeringswerktuigen uit de middeleeuwen.

Afbeeldingen van de voornaamste oude woonhuizen toonden den lang overheerschend gebleven Gothischen invloed te Zutfen.

De Voorzitter bracht spreker den dank der vergadering, voor zijne opwekkende en hoogst interessante voordracht; tevens deelde hij mede, dat eerstdaags door enkele leden schetsen, teekeningen en fotografiën, van merkwaardige gebouwen die Delft nu nog bevat, ter beschouwing in de Afdeeling zullen worden aangehouden.

Afdeeling Amsterdam. 3 Maart 1899. Na opening van de Vergadering, lezing en goedkeuring van de notulen en mededeeling van eenige ingekomen stukken, deelde de Voorzitter mede, dat het adres in zake de bouwverordeningen, door de Besturen van de Afd. Amsterdam en van het Gen. Architectura et Amicitia aan B. en W. is verzonden. De kosten van drukken van dit adres groot voor elke Vereeniging f 13.55. werden door de Vergadering goedgekeurd.

Van de Beeldhouwersvereeniging „Ziesenis" was ingekomen een schrijven om de Afdeeling te verzoeken een adhaesiebetuiging te zenden in zake een door genoemde Vereeniging te zenden adres aan den Gemeenteraad van Amsterdam over de werkloosheid in het beeldhouwersvak.

Nadat de heer E. v. d. Bossche de wenschen van de Vereeniging uitvoerig had uiteengezet, werd na bespreking, tusschen de heeren Bleijs, v. d. Bossche en den Voorzitter besloten, aan de Ver. „Ziesenis" te berichten, dat het niet op den Weg der Afdeeling ligt, bedoeld adres te steunen.

Vervolgens werd op verzoek van de Afdeeling Amsterdam van den Volksbond, „Vereeniging tegen Drankmisbruik", nogmaals de wenschelijkheid besproken om in de bestekken eene bepaling op te nemen tegen het uitbetalen van loonen in kroegen aan werkvolk.

De Voorzitter leidde in verband met de vroegere behandeling over dat punt de besprekingen in, waarna de heer Dr. C. W. Jansen, Voorzitter van de Volksbond, betoogde, dat er van de zijde der architecten gewezen is op de groote moeilijkheden die bestaan om eene dergelijke bepaling te handhaven, doch van de zijde der werklieden steeds wordt beweerd, dat die bezwaren wel te overwinnen waren en dat spr. nu gaarne van de leden werklieden van den Volksbond die ter Vergadering uitgenoodigd waren eene nadere toelichting wilde hebben.

De leden werklieden de Jong en Blijenburgh betoogden uitvoerig, dat volgens hunne meening de ploegbazen zeker verplicht konden worden het loon op het werk uit te betalen.

Nadat de heeren Bleijs, Staal en Dorlas eveneens hunne meening ten gunste van die maatregel hadden betuigd, werd op voorstel van den Voorzitter besloten om alle architecten van de Afdeeling en van de Maatschappij uit te noodigen, in hunne bestekken op te nemen de bepaling, dat de werklieden op de bouwwerken man voor man in afgepast geld moeten worden uitbetaald, tenzij de uitbetaling geschiedt aan de werkplaats of het kantoor van den aannemer, of onderaannemer. Door den heer F. van Erkel werd daarna van de vragen door het Hoofdbestuur der Mij. gesteld vraag No. 1 ingeleid luidende:

Is het niet wenschelijk, dat hier te lande wat meer gedaan wordt op het gebied van de stedelijke Gezondheidscommissiën, hoofdzakelijk wat betreft de zeer vele woningen die ten opzichte van ligging, afmetingen, toevoer van licht en lucht, privaten, goot-steenen, schoorsteenen, afvoer van faecaliën en van menagewater, drinkwater, rioleering enz., niet voldoen aan de eischen der hygiëne en de daarop betrekking hebbende bestaande of wenschelijk geachte artikelen der verordening op het bouwen in de gemeente waar Uwe Afdeeling is gevestigd?

Is een krachtig ingrijpen tot verbetering van die toestanden niet hoogst noodig en, zoo ja, op welke wijze?

Is het mogelijk om de eigenaren van woningen het uitvoeren van verbeteringen, in gevallen als boven bedoeld, op te leggen binnen een billijk te stellen termijn, om bij nalatigheid hierin die woningen onbewoonbaar te verklaren?

Naar aanleiding van de uitvoerige behandeling van dit onderwerp door den inleider, waarbij Spr. tot de conclusie kwam, dat de gemeentebesturen zeer zeker maatregelen konden nemen tot verbetering van die toestanden, meende de heer Klinkhamer dat het naar zijn oordeel wel steeds tot de vrome wenschen zal behooren dat Gemeentebesturen krachtig ingrijpen in den bestaanden toestand en het alleen mogelijk zal zijn te verbieden bepaald onbewoonbare ruimten te bewonen. De heer Klinkhamer wijst op een ook door den inleider genoemd Engelsch boekje, Dangers on health in our houses, waarin de onzichtbare gevaren die ons bedreigen op uitstekende wijze zijn in beeld gebracht, en hoopt dat door bemiddeling van de Afd. eene rubriek over dit onderwerp in het B. Weekblad worde opengesteld.

De heer Posthumes Meijes acht het niet goed om de vraag samen te koppelen met het woningvraagstuk, hetgeen juist streng moet worden gescheiden en door den inleider wordt beaamd, die deze beide vragen scherp wil afbakenen.

De heer Dr. Jenny Weijerman gelooft evenals de inleider, dat het woningvraagstuk afzonderlijk moet worden behandeld en de vraag: „hoe verschaffen wij een goede woning?" weder in drie afzonderlijke rubrieken kan worden gesplitst, waaromtrent Spr. het een en ander mededeelt.

De Voorzitter dankt de verschillende sprekers, in het bijzonder ook onder applaus van de leden den inleider voor zijne mededeelingen en verzoekt hem het gesprokene in één rapport samen te willen vatten om dit rapport als antwoord van de Afdeeling op de gestelde vraag aan het Hoofdbestuur op te zenden, waartoe de heer F. van Erkel zich welwillend bereid verklaarde.

Door de heeren J. F. Staal en D. J. van Wijngaarden was naar aanleiding van vraag 3. luidende:

In welke gevallen is aan machinaal timmerwerk de voorkeur te geven boven handwerk? een uitvoerig rapport opgemaakt, hetwelk bij monde van de heer Staal werd voorgelezen.

De beide rapporteurs waren daarbij tot de conclusie gekomen, dat kortelijk samengevat het antwoord moest luiden: dat in alle gevallen aan machinaal timmerwerk de voorkeur moet worden gegeven boven handwerk; en gaven op duidelijke wijze aan waarop die meening was gebaseerd.

De beide heeren werden door den Voorzitter hartelijk dank betuigd voor de beantwoording dezer vraag en besloten onder applaus der Vergadering dit rapport aan het Hoofdbestuur der Mij. op te zenden.

Daar de heer Dr. C. Hofstede de Groot wegens uitstedigheid zijne hoogst belangrijke collectie photographiën over Romaansche en Gothische monumenten niet zelf kon toelichten, belastte de heer Posthumus Meijes zich met deze taak en genoten de leden nog vele oogenblikken van de bezichting van deze uitgebreide en fraaie collectie, waarna deze druk bezochte Vergadering gesloten werd.

BERICHTEN.

Te Zaandam hebben de notabelen en kerkvoogden der Ned. Hervormde gemeente van West-Zaandam in de jongstgehouden vergadering besloten daar 't kerkgebouw — de in de laatste maanden bij herhaling besproken „Bullekerk" — zoo spoedig mogelijk te doen herstellen.

De Nederlandsche Vereeniging voor Teekenonderwijs zal haar 19e algemeene vergadering te Amsterdam houden op 4 April a. s. Daarin zullen de volgende punten in behandeling komen:

Het handteekenen voor leerlingen van ambachtsscholen, avondteekenscholen e. d., in verband met de vakken; in te leiden door den heer C. A. Lion Cachet.

Wat kan er door onze Vereeniging gedaan worden om de acte M² beter te doen waardeeren?, in te leiden door den heer J. B. Jager.

Het teekenen als aanschouwingsmiddel bij het onderwijs in Natuurkunde en Geschiedenis, in te leiden door den heer D. B. A. J. Brugma.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Betimmering voor de Werkkamer van een rechtsgeleerde. Voor alle Nederlandsche architecten. Eerste prijs f 75; tweede prijs, getuigschrift. Vóór 1 Mei 1899. Door de Afd. Amsterdam van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst. Zie: Bouwk. Weekblad no. 7 van 18 Februari 1899.

Diploma van de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. Nationaal. Prijs f 40, premie f 15. Vóór 10 April bij den Secretaris der genoemde Vereeniging: W. A. Hof, Hofstraat 72a te Groningen.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 4.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 11.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 13 MAART.

Amsterdam. Het bouwen van administratiegebouwen voor het nieuwe Entrepôtdok.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u., uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen f 1,75 met 2 teek. Inl. worden gegeven ten kantore van den ass.-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Enschedé. Het bouwen van drie heerenhuizen in 2 perc. op een terrein gelegen aan den Haaksberger grintweg.

De architect H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u., in het café Mendelaar, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 13 Maart, v.m. 9 u.

Terwolde. Het weder opbouwen van een landbouwerswoning.

De heer P. Spijker, n.m. 2 u. Bestek en teek. ter inz. bij B. Dijkhuizen aan den Dijk onder Welsum. Bestek ad 50 ct. verkrijgb. bij den bouwk. G. ten Raa te Twello.

Venraaij. 1. Het timmerwerk van een nieuw te bouwen woonhuis in de Hoenderstraat te Venraaij, met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen. 2. Het pleisterwerk van alle muren en plafonds. 3. Al het glas- en verfwerk.

De heer P. J. Siebers, n.m. 6 u. Bestek en teek. ter inz. bij E. Oudenhoven, alwaar ook de aanbesteding plaats heeft.

DINSDAG 14 MAART.

Amsterdam. Het vergrooten van de boerderij in het Vondelpark.

Het bestuur der „Vereeniging tot aanleg van rij- en wandelpark te Amsterdam", 's midd 12 u., in het paviljoen van het Vondelpark. Bestek en teek. zijn tegen f 1,50 per stel te verkrijgen bij den arch. W. Hamer, Singel 290.

Dongen. Het bouwen van een woonhuis met bijbehoorende werken, op een terrein aldaar.

De arch. A. C. Buijzerd te Breda, n.m. 1 u. in het café E. A. Pols te Dongen. Bestek en teek. à f 1 te bekomen bij voorn. architect. Aanw. 14 Maart, v.m. 10 u.

Enschedé. Het bouwen van een kantoor, magazijnen en werkplaats op een terrein, gelegen aan de Hengelosche straat.

De heer G. P. N. Berendsen, 's av. 7½ u. in het café Lotgering. Bestek en teek. in gen. café ter inz. Nadere inl. te bekomen bij J. H. C. Roesink. Aanw. op het bouwterrein 14 Maart, v.m. 11 u.

Goes. Het bouwen van een regenbak.

De gascommissie, n.m. 3½ u., ten kantore der fabriek. Het bestek ter inz. van 9–12 en 2–4 u.

Gouda. Het bouwen van een nieuw cellengebouw te Gouda, onder beheer der Genie te 's-Hage. Ram. f 1500.

De genie van 's-Hage, v.m. 11 u., ten bureele opz. van fortificatiën alw. bilj. in te zenden tot 13 Maart, n.m. 3 u., en met bestek en inl. verkrijgb. zijn. Inl. ook verkrijgb. ten bureele der genie te 's-Hage en ligt bestek ter inzage in „De Harmonie" te Gouda.

Leek (**Gron.**). Het verbouwen eener behuizing tot 2 arbeiderswoningen, met leverantie en werkloon, voor P. Oosterhoff P.Bz.

De architect C. H. Eldering te Hoogkerk, 's av. 6 u. Bestek en teek. ter inzage bij B. Boersema.

Nijmegen. Het bouwen van een openbaar slachthuis met daartoe behoorende werken op een terrein ten westen van de haven.

Het gemeentebest., n.m. 2 u. Bestekken met 6 teek. zijn ad f 5 per stel verkrijgb. ter gem.-secretarie. Inl. geeft de arch. der gemeente te zijnen kantore. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen van het Zuid-Westelijk stoomgemaal, op een terrein ten Oosten van de Wolfaertstraat (voormalig Charlois), met bijbehoorende werken.

Het gem.-best., n.m. 1 u. Bestek, voorw. en teek. liggen ter kennisneming op de centrale secretarie der gemeente en in het stadstimmerhuis, en zijn voor f 2 verkrijgb. bij Wed. P. van Waesberge en Zn. Inl. te bekomen aan gemeld timmerhuis. Aanw. gedaan.

Standdaarbuiten (**N.-Br.**). Het bouwen eener stoomhoutzagerij met aanhooren, op een perc. sectie A, no. 272, onder de gem. Terheyden, nabij de prov. brug te Zwartenberg en station Zevenbergen, zulks met bijlev. van alle ben. materialen enz.

De heer C. Aarden, n.m. 3 u., in het café „Brugzicht". Bestek en teek. à f 4 bij den bouwk. P. Bogaarts, alw. tot den dag der aanbesteding de noodige inl. te bekomen zijn. Aanw. gedaan.

Terwischa gem. Appelscha. Het afbreken en bouwen van een boerenhuizinge op de Zathe, bewoond door F. H. Klooster.

De heer A. A. Vondeling. Inl. geeft arch. O. M. Meek te Donkerbrook. Aanw. gedaan.

Venloo. Het verbeteren, inrichten en wijzigen van militaire gebouwen te Venloo, onder beheer der genie te Nijmegen. Ram. f 3159.

De genie van Nijmegen, v.m. 10 u., op het bureel van den hoofdopz. van fortificatiën te Venloo, alw. bilj. in te zenden tot 13 Maart, n.m. 3 u. Bestek ter inz. in het café van Beel op de Parade. Inl., bilj. en bestekken verkrijgb. bij den besteder en gen. hoofdopzichter.

WOENSDAG 15 MAART.

Amersfoort. Het bouwen van 2 dubbele villa's in het ontworpen park aan den voet van den Amersfoortschen berg aldaar.

De architect Herm. Kroes, v.m. 11 u., in hotel „de Vergulde Zwaan". Bestek en teek. liggen ter inzage in voorn. hotel en zijn à f 1 per stel verkrijgb bij voorn. architect. Aanw. 13 Maart, v.m. 11 u. op het terrein.

Enschedé. Het maken van een winkel en het bouwen van eene verdieping op een woonhuis gelegen aan de Walstraat.

De architect H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u. in het hotel „de Graaff", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 15 Maart, v.m. 9 u.

Nijmegen. Het verrichten van het lood- en zinkwerk, van het leidedekkerswerk en van het houtcement, voor het in aanbouw zijnde Collegie te Nijmegen.

De aannemers v. d. Pluym en Gielen. Bestek en teek. ter inzage in de keet aan den Berg-en Dalschen weg.

Putten (**Geld.**). Het bouwen van een burgerwoonhuis in „Steenenkamer".

De heer W. v. Liere, n.m. 4½ u. Bestek en teek. ter inzage bij Jan Pasman (stalhouder.) Inl. verstrekt de heer Andrea.

DONDERDAG 16 MAART.

Enschedé. Het vergrooten der bestaande fabriek, en het bijbouwen van een ketelhuis, alles gelegen aan de Brinkstraat.

De heer N. J. Menko, 's midd. 12 u., in het hotel „de Graaff". Bestek en teek. à f 2.50 te bekomen bij den architect H. Reijgers. Aanw. 14 Maart, v.m. 10 u.

Groot Welsden gemeente Margraten (**Limb.**). Het bouwen van een nieuwen paardenstal en afdak voor de pachthoeve.

De heer Mr. H. F. Seijdlitz, n.m. 2 u. Aanw. in loco op dien dag v.m. 10 u., terwijl het bestek met teek. bij den pachter J. Houtmaas ter inz. ligt.

Rotterdam. Het bouwen van 5 huizen, waarvan een met bakkerij, op een terrein aan den Oost Blommerdijkschenweg en hoek Vinkenstraat.

De bouwk. Jan J. Clement, n.m. 2 u., in het café Centraal, Zwartjanstraat 15. Bestek en teek. ter inz. in het lokaal van aanbesteding en zijn verkrijgb. à f 1,50 ten kantore van den architect, Jacob Catstraat 91, alw. dagelijks van 10–12 u. nadere inl. verstrekt worden.

Spijk (**Gron.**). Het bouwen van een nieuwe schuur, met bijlevering van materialen.

De heer A. Hoving, n.m. 3 u., bij J. Norg, bij wien bestek en teek. ter inz. Inl. geeft P. Pothof.

Venloo. Het afbreken en weder opbouwen van café „Central", met bijlevering van alle materialen.

De architect H. Seelen, n.m. 2½ u., in gen. café. Bestek en teek. liggen ter inzage en zijn à f 2 verkrijgb. ten kantore van den architect. Aanw. 16 Maart, v.m. 10 u.

IJselstein. Het sloopen en weder opbouwen van een hofstede voor C. van Wijk.

De bouwk. van Bentum te Jutfaas, n.m. 2½ u., bij G. Scholman. Bestek en teek. à f 1 verkrijgb. bij Nikerk's drukkerij te Utrecht. Aanw. 16 Maart, v.m. 11½ u.

VRIJDAG 17 MAART.

's-Gravenhage. Het bouwen van 4 winkelhuizen met aparte bovenwoningen enz. aan het Anna-Paulownaplein.

De arch. J. W. Bosboom, v.m. 11½ u. in het Zuid-Hollandsch koffiehuis. Bestek en 7 teek. verkrijgb. à f 4 per stel ten kantore van den arch. N. Molstraat 22, alw. tevens des v.m. van 10–12 u. inl. zijn te bekomen. Aanw. 13 Maart, n.m. 2 u.

Vlissingen. 1°. Het bouwen van 2 lokalen c. a. op school B aan de Hooikade. 2°. Het bouwen van 4 lokalen c. a. op school D aan de Groote Markt.

Het gem.-best., n.m. 2 u. De bestekken en teek. liggen ter inz. ter gem.-secretarie en ten kantore van den gem.-bouwmeester en zijn verkrijgb. tegen f 1.25 (bestek sub no. 1) en f 1.75 (bestek sub no. 2) bij den gem. bouwmeester te verkrijgen. Aanw. gedaan.

DINSDAG 21 MAART.

Deventer. Het maken van een gymnastiek- en schermzaal en verbeteren van het logies in de infanteriekazerne te Deventer, onder beheer der genie te Zutphen. Ram. 9700.

De genie te Zutphen, v.m. 11 u., in hotel „De Keizer", alw. bestek ter lez. ligt. Bilj. in te zenden tot 20 Maart, n.m. 3 u., bij den hoofdopz. van fortificatiën bij wien bestek verkrijgb, alsmede inl.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen van een woonhuis met toebehooren aan de Brinkstraat.

De architect W. Elzinga, 's av. 8 u., in het café van G. J. Franken, Brinkstraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 21 Maart, v.m. 9½ u.

Wilhelminadorp. Het bouwen van een woonhuis aldaar.

De heer H. Snijder. Bestek en teek. ter inzage bij J. van Dijke.

WOENSDAG 22 MAART.

's-Gravenhage. Het afbreken en weder opbouwen van een woningblok nabij het Oude Maasje te Keizersveer, benevens het bouwen van bergplaatsen en een magazijn, onder de gemeente Raamsdonk, provincie N.-Brabant, behoorende tot de werken voor de overlegging van den Maasmond. Raming f 12000

Het min. van W., H. en N., v.m. 11 u. Het bestek no. 40, ligt na 8 Maart ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen aan het bureel van den hoofdingenieur voor de verlegging van den Maasmond te 's-Hertogenbosch en van den ingenieur Jolles te Breda. Aanw. 15 Maart v.m. 11 u.

DONDERDAG 23 MAART.

Haarlem. Het bouwen van eene woning ter vervanging der afgebrande woning voor den brugknecht bij de Viotbrug te Schoorldam, behoorende tot de werken van het Groot Noordhollandsch Kanaal. Ram. f 5000.

Het prov. best., v.m. 11 u. Bestek no. 41 ligt ter lez. aan het min. van W., H. en N. en aan de lokalen der prov. besturen. Bestek verkrijgb. bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. geeft de hoofd-ingenieur te Haarlem, ing. te Alkmaar, en opz. Koot ald. Aanw. 16 Maart.

Hengelo (**O.**). Het afbreken van diverse perceelen en het bouwen van eene nieuw gedeelte, groot pl.m. 900 M². met bovenverdieping, aan de Koninklijke Weefgoederenfabriek, voorheen C. T. Stork en Co. te Hengelo.

De aanbesteders n.m. 3 u. in de fabriek. Bestek en teek. zijn à f 3 per stel verkrijgb. ten kantore der architecten. Nadere inl. geven v. d. Goot en Kruisweg, architecten, Hengelo (Ov.). Aanw. 21 en 23 Maart, telkens te 12½ u.

VRIJDAG 24 MAART.

Raamsdonk. Het bouwen van een school met 2es lokalen en bijgebouw te Raamsdonksveer, met bijlev. van de daartoe benoodigde materialen.

Het gem.-best., n.m. 2 u. Bestek en teek. op de secretarie ter inzage en zijn aldaar ad f 2 per stel verkrijgb. Nadere inl. worden gegeven door den architect J. A. van Dijk te Eindhoven. Aanw. 24 Maart, v.m. 11 u.

MAANDAG 27 MAART.

Zeelst (**N-Br.**) Het bouwen van een woonhuis met bijlevering der materialen.

De kinderen H. Janssens. Bestek en teek. ter inzage in 't café van H. J. Janssen. Inl. geeft de bouwkundige Jan Bijnen Azn.

DONDERDAG 30 MAART.

Harlingen. Het bouwen van een paardenstal met bergplaats voor hooi op de vuilnisstoep.

Het gemeentebest., n.m. 1 u. Bestekken en teek. ter gemeente-secretarie verkrijgb. voor 50 cents. Aanw. 28 Maart, v.m. 11 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Burgstraat 21.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.632.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 16.295.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

21 FEBRUARI.

Amsterdam (**Onderh.**). Het verbouwen van perceel no. 177 aan den Achterburgwal. Door den architect F. Kuipers.

Ingekomen 11 biljetten. Laagste inschrijvers Crouwel en Kerner, aldaar, voor f 6289.

Lekkerkerk. Het bouwen van een burgerwoonhuis voor den heer J. Mudde, touwslager. Door den bouwk. J. Borsje Pz.

Metselwerk. Laagste inschrijver A. Constandse, f 294,55*.

Timmerwerk. P. v. Limborgh, f 285*.

Smidswerk L. v. Zoest, f 25*.

Verfwerk. L. Mudde, f 59,83*. *Gegund.

Paterswolde. Het bouwen van een huis met schuur voor den heer H. Kielstra ald., zonder bijlevering van materialen.

Laagste inschrijver A. Swaving, f 176. geg.

Weerdingermond. Het bouwen eener arbeiderswoning met materialen op plaats no. 20. Door de heeren Oostinjer, Tees en Timmerman.

Eenige inschrijver W. Voorlag, aldaar, f 460, gegund.

22 FEBRUARI.

Eelde. Het bouwen van een woonhuis met schuur voor den heer J. Hartlief, op een terrein te Paterswolde.

Laagste inschrijver W. Keun, f 288,50. Geg. aan W. Keun.

23 FEBRUARI.

Langezwaag. Het bouwen eener burgerhuizinge voor den heer D. H. Siebenga, te Bovenknijpe.

Laagste inschrijver S. Scheper, Bovenknijpe, f 2947.

25 FEBRUARI.

Tripscompagnie. Het bouwen van een gebouw aan de fabriek aldaar, met bijlev. van al het daartoe benoodigde. Door de heeren Gebr. Geling en Co.

Laagste inschrijver B. Wiegertjes, Borgercompagnie, begrooting f 1974, gegund.

27 FEBRUARI.

Amsterdam. (**Onderh.**). Het bouwen van eene weezeninrichting voor de diaconie der Geref. kerk. aan de Hugo de Grootkade. Door den architect H. Bonda.

Ingekomen 12 biljetten. Laagste inschrijver D. Schut, aldaar, voor f 21500, gegund.

Bergen op Zoom. Het verbouwen van een woonhuis met aanhoorigheden in de Fortuinstraat. Door den heer B. Derwig-Terken.

Laagste inschrijver. N. Scheffelaar, f 3685. gegund.

Breda. Het bouwen van een benedenhuis met 2 bovenhuizen en stalling, op perc., gelegen aan de Leuvenaarstraat te Breda. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Timmerwerk Laagste inschrijver. C. Nuijten, f 3439*.

Metselwerk. H. Vriens, f 3636*.

Massa. H. Rijpaerdt, f 7745. *Gegund.

Leeuwarden. Het verbouwen van het huis M no. 92 aan de Nieuwe-buren aldaar. Door den arch. W. C. de Groot.

Laagste inschrijver. Gebr. Fonk, f 5073, gegund.

28 FEBRUARI.

Enschedé (**Onderh.**) Het schilder- en glaswerk van drie nieuw te bouwen woonhuizen. Door G. J. Platenkamp.

Laagste inschrijver J. Scholten Gz., f 485. Gegund aan G. J. Platvoet.

Groningen. Het verbouwen van de behuizing, staande en gelegen W. zijde in de Mauritsstraat gemerkt B. no. 5859, met de leverantie van het daartoe benoodigde. Door den arch. A. Th. v. Elmpt.

Laagste inschrijver G. Hendriks, f 5677.

Leiden. Het afbreken en herbouwen van een winkelhuis. Door den architect W. F. v. d. Heijden.

Laagste inschrijver. P. J. Christiaanse, f 10100, gegund.

1 MAART.

Amsterdam. Het verbouwen van de stoomwasscherij „Oosterpark", aan de eerste Oosterparkstraat no. 128 te Amsterdam, met de leverantie van alle materialen en arbeidsloonen. Door de directie der stoomwasscherij „Oosterpark".

Laagste inschrijver. J. Badinga, f 7890.

Almelo. Het bouwen van een pakhuis voor J. Ten Bos. Door den bouwk. J. H. Scholten Gz.

Laagste inschrijver. J. C. Spoor, f 5306, gegund.

Borculo. Het bouwen van twee woningen op den Lichtenhorst. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver J. W. Wormeester, f 345. De besteding betrof in hoofdzaak arbeidsloon.

Brummen. Het bouwen van een woonhuis op de bouwplaats „Heidendaal" in Cortenoever met het afbreken van de bestaande gebouwen. Door den heer H. J. Walgemoed te Vorden.

Laagste inschrijver J. W. Boerman, Warnsveld. f 3040, gegund.

Nieuwbuinen. Het bouwen van een burgerbehuizing met bijlev. van materialen. Begrooting f 1181,25. Door den arch. E. Warringa.

Laagste inschrijver G. de Ruiter, Wedde, f 1148*, gegund.

Nieuw-Amsterdam (**Dr.**). Het bouwen van een winkelbehuizing aldaar, onder bijlev. van al het benoodigde. Raming f 1140. Door den heer W. Migchels te Stadskanaal.

Laagste inschrijver. M. v. Buiten, f 1186, gegund.

St.-Anna Parochie. Het afbreken van het bestaande en het weder opbouwen van een nieuw strandhuis met bijgebouwen. Door het bestuur van het waterschap „De Bildtpollen".

Laagste inschrijver. H. Buwalda, St-Jacobiparochie, f 3960. gegund.

Wijkeroog bij Velsen. Het schilder-, glas- en behangwerk van 5 woonhuizen aldaar. Door den aannemer H. Wijker.

Laagste inschrijver. J. Bakker, Velsen, f 375.

2 MAART.

Bolsward. Het afbreken en weder opbouwen van 2 burgerwoningen, onder een kap c. a., aan de Harlingerstraat. Door den arch. J. Dijkstra Az.

Laagste inschrijver A. Spijksma, Parraga. f 2725, gegund.

Gendringen. Het afbreken van een woonen pakhuis en het bouwen van nieuw woonhuis en pakhuis, voor den heer J. B. A. Luëssen. Door den heer G. Rosier Czn.

Laagste inschrijver A. Guskus, Azewijn, f 11345, gegund.

Noordhorn. Het bouwen van een woonhuis, schuur en stalling voor F. Homan Jzn. Door den arch. M. Viets te Zuidhorn.

Laagste inschrijver R. Wierenga, Ulrum, f 6878.

Rotterdam. Het bouwen van een stoomfabriek ter bereiding van drop- en suikerwerken te Hillegersberg. Door de firma Nathan en Söholz.

Laagste inschrijver W. A. Weijers, Tilburg, f 22380. En 1 biljet ongezegeld en dus van onwaarde.

Tienhoven (**Z.-H.**) Het bouwen van een koffiehuis en societeit te Ameide, met daarbij komende werken, uitgenomen het metselen hardsteenwerk. Door den heer G. J. de Jong.

Laagste inschrijver Fred. Diepenhorst, Ameide, f 3180.

Tilburg. Het bouwen eener galvanische inrichting en stoom-metaalslijperij met eenige aanverwante werken. Door den heer Jos. Donders.

Laagste inschrijver J. Donders (park), f 1500. gegund.

3 MAART.

Didam. Het bouwen van een woonhuis, onder architectuur van H. G. Raben. Door den heer J. C. Olislagers.

Laagste inschrijver W. Stark, f 1434, geg

Terneuzen. Het verbouwen van een woon- en winkelhuis. Door den heer D. Tolhoek.
Laagste inschrijver J. Kuijn, f 1038.
Zwolle. Het bouwen van eene uitwateringssluis in den Zwartewatersdijk te Hasselt ten behoeve van de afwatering van de Dedemsvaart met daarbij behoorende werken. Ram. f 35125. Door het prov. bestuur.
Laagste inschrijver M. de Vries, Lemmer, f 32100.

4 MAART.

Anna-Paulowna. Het afbreken der bestaande, en het wederopbouwen van een nieuwe goederenloods met bijbehoorende werken, aan de Van Ewijcksluis. Door het bestuur v. d. Anna-Paulownapolder.
Laagste inschrijver G. Laagland, Winder Koegras, gem. Helder, f 1064, gegund.
Doetinchem. De uitbreiding der drukkerij aan de IJsselkade ter grootte van pl m. 500 M². Door den heer C. Misset.
Laagste inschrijver G. H. Ditters, f 8207.
Holten. Het maken van een woon- en winkelhuis. Door de heeren Gebr Wansink.
Laagste inschrijver D. Ottenkamp en Co., Deventer, f 4885.
Stratum. Het bouwen van een schoolhuis met bijbouw enz. Door het gem.-best.
Laagste inschrijver Wed. J. Bogaerts, Woensel, f 5120, gegund.

„Per Telegraaf."

Rotterdam. Het bouwen van een pand bestaande uit kantoor, pakhuizen en woningen op een terrein a. h. Prins Frederikplein te Feijenoord. Door de architecten H. A. Lieuwens en Zn.
Hoogste inschrijver Z. Geiens, Schoonhoven, f 24906; laagste W. v. Leeuwen Jr, Rotterdam, f 22389; daaropvolgende S. A. v. Stolk, idem, f 22650.

6 MAART.

's-Hegtogenbosch. Het verbouwen van perceel A 20 Hinthamerstraat, onder beheer van den architect F. H. J. Pastoor, voor rekening van den heer R. Gevers alhier. Ingekomen 8 biljetten.
Met spiegelglas. Laagste inschrijver G. J. Aangenendt, 's-Bosch, f 2750.
Zonder spiegelglas. A. J. Aangnendt, 's-Bosch, f 2660.
Het werk is aan den laagsten inschrijver gegund.
Martenshoek. Het bouwen van eene boerenbehuizing aan de Dedemsvaart, gem. Avereest, met bijlev. van al het daartoe benoodigde. Door den heer H. Buurma.
Laagste inschrijver E. Tulp, Siddeburen, f 7598, gegund.

7 MAART.

Amsterdam. Het bouwen van een woonhuis aan de Van Eeghenstraat, tegenover het Vondelpark. Door den arch. Jonas Ingenohl.
Laagste inschrijver „de Bouwersbond", f 18400.
Utrecht. Bestek no. 759. Het maken van eene dubbele wachterswoning bij de stopplaats Babberich met bijbehoorende werken op den 5000 weg Arnhem–Grens. Begrooting f 6460. Door de maatsch. tot expl. van staatsspoorw.
Laagste inschrijvers J. M. Muskens, Herwen en Aerdt, f 6339.

8 MAART.

Kralingscheveer (Rotterdam). Het amoveeren van een huisje en het maken van een heerenhuis met aanhooren op een terrein te Kralingscheveer. Door den heeren A. A. Kolff en J. P. Vis te Rotterdam.
Laagste inschrijvers Gebr. Stoffels, Capelle a/d. IJ., f 12884.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën *f* 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSEL-PAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN, Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskacheis (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatschij „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF, Singel 455, Amst.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst.
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODFLHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
" — W. H. M. SCHÖLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN EN STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst.
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
" — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement. Karolinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

18 MAART 1809. 19e JAARGANG. No. 11.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ²/₃ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloose opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — D. Semmelink †, door J. J. Weve. — Ziekenhuis te Enkhuizen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

De buitengewone Bestuursvergadering met de Voorzitters en Secretarissen van de Afdeelingen, welke vergadering ingevolge art. 36 der wet van de Maatschappij gehouden moet worden minstens een maand vóór de Algemeene Mei-vergadering, zal plaats hebben op Donderdag 6 April, des namiddags te half 2 uur in het gebouw der Maatschappij.

De Algemeene Mei-vergadering zal gehouden worden op Woensdag 17 Mei a. s.

DERK SEMMELINK. †

Op 11 Maart j.l. overleed te Nijmegen, in zijne woonplaats, de architect Derk Semmelink, die, 4 Aug. 1855 te Doetinchem geboren, sedert ongeveer twintig jaren te Nijmegen was gevestigd, en gedurende al dien tijd een werkzaam aandeel heeft gehad in de bebouwing der zich zoo snel en sterk uitbreidende stad.

Met Semmelink is een man heengegaan van groote en zeer bijzondere verdiensten, wiens gemis nog lang zal worden betreurd.

Ofschoon niet tot architect opgeleid op de wijze als tegenwoordig door velen als noodzakelijk wordt beschouwd, en ten eenenmale vreemd aan alles wat op akademische studiën gelijkt, was hij niettemin bouwmeester in den vollen zin des woords, zelf meer dan menigeen aan wiens leiding de uiterste zorgen zijn besteed.

Door een gelukkigen aanleg en onmiskenbaar artistieke gaven was hij bouwmeester geboren, en beantwoordde hij onvermoeid aan de roepstem die innerlijk tot hem sprak. Hij stierf te midden zijner drukke bezigheden die hij niet opgaf, ondanks de afmatting van een langdurig en uitputtend lijden. Zijne loopbaan was even eenvoudig als zijn opleiding.

Te Ellecom, in de nabijheid zijner geboorteplaats, ontving hij onderwijs in het teekenen en timmeren van den heer Evers, met het doel om zich als bouwkundig opzichter te bekwamen. Zijn verdere loopbaan bracht hem achtereenvolgens te Rotterdam aan de Holl. Spoorweg Mij., te Arnhem bij de architecten van Gendt en Nieraad, waarna Semmelink besloot zich te Nijmegen te vestigen op den raad van een zijner collega's die, uit de onmiddellijke nabijheid dier stad geboortig, met hare vooruitzichten als zich uitbreidende stad bekend was. In associatie met dezen vriend bouwde hij voor gezamenlijke verantwoording omstreeks 1879 een eenvoudig landhuis, of kleine villa, aan den weg die Nijmegen met Hees verbindt. In deze eenvoudige schepping lag reeds iets opgesloten dat de maker teekende als iemand, die verheven zou blijken boven de meesten, welke zich, zonder speciale studies, aan de bouwkunst wijden.

De snelle toename van de uitbreiding der stad verschafte Semmelink spoedig de gelegenheid om de aandacht nader op zich te vestigen. Vrij talrijk zijn de kleinere opdrachten, die hem achtereenvolgens gewerden en die hij immer tot een bevredigende oplossing wist te brengen. Van zijn associé had hij zich reeds spoedig gescheiden, zoodat zijn naam alleen aan de bedoelde werken verbonden is.

Het eigenaardig kenmerkende der gebouwen, in den eersten tijd van zijn optreden te Nijmegen tot stand gekomen, is, althans voor zoover het uiterlijke betrof, mocielijk in woorden terug te geven. Nieuwe motieven verwerkte deze bouwmeester niet, trouwens daarvan droomden toenmaals nog geen van de toongevende architecten in Nederland of daarbuiten. Het was duidelijk dat Semmelink, die weinig gereisd had, zijn motieven aan plaatwerken ontleende; maar hij wist die motieven op zoo eigenaardige, ongedwongen en luchtige wijze te verwerken, dat een zekere bekoorlijkheid aan geen zijner scheppingen vreemd bleef. Meer bijzonder trok destijds het cafe Helvetia, aan de nagenoeg nog onbebouwde spoorstraat, de aandacht. De landelijke, eenigszins Zwitsersche geest welke daaruit sprak,

wist hij spoedig daarop toe te passen bij den bouw eener groote villa aan den Stationsweg, een soort houtbouwsteencontructie, welke te zijner tijd in een der bouwkundige weekbladen werd afgebeeld. Bij deze gebouwen was het 't uiterlijke zijner scheppingen niet meer alleen, dat de aandacht op den bouwmeester vestigde. In de oplossing van plattegronden bleek hij groote gaven te bezitten en met recht mag worden gezegd, dat hij die heeft ontwikkeld tot latere volkomen rijpheid. De opdrachten volgden elkander nu snel, en ook buiten Nijmegen werd zijn hulp ingeroepen. Te Utrecht werd Semmelink bekroond, in vereeniging met den heer H. C. A. Hofkamp, destijds aan den uitleg der stad, voor zijne oplossing van de bebouwing der terreinen van de Oorsprong-Maatschappij. Een belangrijk gedeelte dier bebouwing, tusschen Maliebaan en de Bildtstraat, werd onder zijne leiding uitgevoerd.

Te Nijmegen volgde (1888) de bouw der Nut-school met aangrenzende bewaarschool aan de Gerardt Noodtstraat en daarop — om slechts de grootere bouwwerken te noemen — de rijke villa van den heer Timmermans aan den Stationsweg. De ontwikkeling van zijnen fijnen decoratieven smaak toonde zich hier vooral in het inwendige, waaraan een zekere distinctie niet kan worden ontzegd.

Geen wonder dat een van Nijmeeg's rijkste ingezetenen hem eenige jaren later den bouw vertrouwde van een heeren-huizing in een der hoofdstraten die, om hare rijke binnendecoratie, zelfs ver buiten Nijmegen haar wedergade zou zoeken. Ofschoon een groot deel dier versiering door een buitenlandsche firma werd aan de hand gedaan en geleverd, had ook hier Semmelink de gelegenheid zijn eigen opvatting te doen gelden en een vrij wel monumentale oplossing tot stand te brengen.

Langzamerhand kwam zijn eigenaardig talent tot verdere ontluiking.

Vrij van de vaak knellende banden, die akademische opleiding aan sommigen aanlegt, gaf hij zijn opgewekte phantasie meermalen den vrijen teugel en ofschoon zijn scheppingen, ongetwijfeld, ook betwistbare punten bieden, alhoewel zij geen hervorming hebben teweeggebracht in het architectuur-wezen onzer dagen, toch missen zij nimmer die vroolijke uitwerking, dat vaak elegante effekt, dat haar in het bijzonder eigen is. In de eenvoudigste onderdeelen, die meer voor wisselende behandeling vatbaar zijn, vooral van zulke die als spelend ontworpen worden, zooals lichte ijzerwerken, kleinere uitbouwen, afzonderlijke afdekkingen, ontwikkelt hij een onuitputtelijken rijkdom van eenvoudige en vriendelijke motieven. Zooals de meester was, zoo waren zijn werken. Eenvoudig, openhartig, bescheiden en vriendelijk, maar bovenal luchtig en opgewekt. Wie zou bij zulke eigenschappen gelooven aan een langdurig, sloopend en vaak met den dood dreigend lijden? Toch was dit gedurende de zestien laatste jaren van zijn leven steeds zijn deel. Met onbezweken moed bestreed hij zijn kwaal, die niet tellend, niet achtend, — slechts werkend, hopend en vertrouwend.

Maar nog is de lijst van belangrijke werken, door dezen noesten werker gewrocht, nog lange niet ten einde. Het groote magazijn der firma Bahlmann aan de groote Markt, geheel in den geest der moderne Duitsche Renaissance, het kerkje met school aan den Daalschen weg, naar Joh. Otzen's manier, het groote Wilhelmina-Ziekenhuis aan de Spaarbankstraat en nog verscheidene villa's en gebouwen behooren tot zijn middelbare kunst-periode, het tijdvak van navolging der duitsche meesters, waarbij toch immer de navolging met eigen geest is verrijkt.

Langzamerhand wonnen zijne werken aan degelijkheid van opvatting.

Voor de jongste beweging op kunstgebied, vooral voor de zuiverder toepassing van constructieve schoonheidselementen, was Semmelink niet ongevoelig. Een gevel aan de lange Hezelstraat en vooral die van de onlangs opgerichte kookschool behooren tot zijn jongste en beste werken. Op den dag zelven van zijn overlijden werd de bouw van een Hotel en Café uitbesteed, waarvan de gevelopstanden van een zelfden kunstgeest getuigen, terwijl een winkelpui van hoogst moderne opvatting aan een der hoofdstraten haar voltooiing nadert.

Al de werken opnoemen die Semmelink achterlaat, zou een te lange lijst vormen. Trouwens, en dit begrijpt een ieder, zijn zij niet alle de zelfde vermelding waard. Toch mogen hier nog enkele binnenbetimmeringen worden herdacht, waarvan twee in apothekerswinkels te Nijmegen weder uitmunten door fijne opvatting en goeden smaak.

Of in al de werken van Semmelink nu niets te misprijzen valt?

Wie zijn ontwikkelingsgeschiedenis kent, heeft reeds daardoor een antwoord. Waar in de voornaamste jaren van kunstontwikkeling de gelegenheid tot hooren en zien beperkt is, waar tijdens de verdere ontwikkeling de eischen van leven en praktijk aan het ideale hinderlijke perken stellen, moet uit den aard der zaak zelfs het grootste genie de nadeelen ondervinden van dergelijke ongunstige levensvoorwaarden. Het gebruik van cement voor natuursteen, gemeenzaamheid met gekunstelde middelen tot verkrijging van effekt, zij allen worden niet zoo spoedig, ja doorgaans nooit geheel overwonnen, waar zij te lang hebben bestaan. Ook Semmelink had zijn zegswijzen, die niet iederen voldeden.

Ook voor hen bleef de zuiver monumentale kunst een godin wier gunst nog niet onverdeeld verworven was. Hem bleven steeds enkele hebbelijkheden eigen uit reeds vervlogen perioden, maar dat alles ontrooft hem zijn eigenlijke, hem eigen verdiensten niet. Zijn werken dragen een persoonlijken stempel, geven iets te kennen, stralen vroolijkheid en opgewektheid uit. Wel verre van den strengen maatstaf te willen aanleggen, dien hij zelf naar vermogen voorzeker eveneens hanteerde, er waarnaar nog menig verbetering ware aan te geven, wenschten wij hier Derk Semmelink te geven, niet in datgene wat hij met de meesten gemeen had, maar voornamelijk in dat wat hem werkelijk boven anderen, ja boven zeer velen verhief.

In den bloeitijd des levens is dit vruchtbaar talent weggenomen, waarvan nog veel te verwachten was, dat zich nog immer meer en meer ontbolsterde en losmaakte van vroegere denkbeelden, dat voor Nijmegen, tijdens zijn ontwikkeling in de jongste 20 jaren, een zegen is geweest en dat velen in een dragelijk spoor heeft geleid en gehouden. Wanneer Nijmeegs' architectuur in de laatste jaren gunstig heeft afgestoken bij die van vele andere, zelfs van nabijgelegen, grootere plaatsen, moge die architectuur dan ook onvolmaakt en behebt met feilen zijn, dan heeft zij dit voor een niet onaanzienlijk deel aan Semmelink te danken, aan dien eenvoudigen, bescheiden en beminnelijken man, die het hem toevertrouwde kunsttalent, wel verre van het te begraven, heeft uitgezet op de voordeeligste wijze welke de omstandigheden hem veroorloofden te doen, — die, kunstenaar bij God's genade, onder voor hem gunstiger ontwikkelingsvoorwaarden, vermoedelijk een der meest begaafde architecten van Nederland zou geworden zijn.

Semmelink vroeg voor zich zelven geen eer of lof. In zijn huiselijken kring was hij het geluk der zijnen. Daarbuiten vertoonde hij zich niet dan bij zijn bouwwerken, die hij met kalme beslistheid wist te leiden. Dat hij de achting en het vertrouwen zijner stadgenooten heeft gewonnen, bewijzen de bijna tallooze grootere en kleinere werken, waaraan zijn naam verbonden is. Een ongekrenkte naam heeft deze kunstbroeder medegenomen in het graf, waarop zij die hem gekend hebben met weemoed staren, als op dat van een eerlijken en trouwen vriend.

Nijmegen, 15 Maart. J. J. WEVE.

ZIEKENHUIS TE ENKHUIZEN.

Van het ziekenhuis dat aan den Nieuwen Rietdijk te Enkhuizen volgens de plannen en onder directie van den heer C. B. Posthumus Meijjes, architect te Amsterdam, zal worden gebouwd voor heeren beheerders van het Snouck van Loosen-fonds, worden hier voorgesteld de indeeling op den beganegrond, en de voorgevel.

ZIEKENHUIS TE ENKHUIZEN.

Schaal 1 à 400.

Voorgevel.

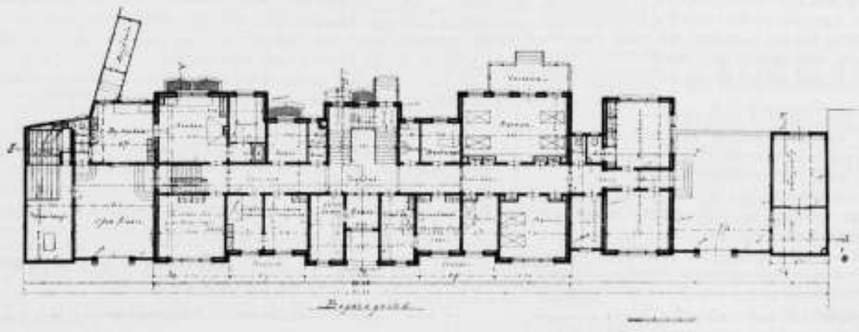

Links van den ingang ligt aan den voorgevel allereerst een spreekkamer; daarnaast zijn gelegen een slaap- en een woonkamer van den concierge; in het linker avant-corps bevindt zich de eet-, tevens gezelschapskamer der zusters. Naast dit avant-corps is een open plaats, van den openbaren weg afgescheiden door een muur met poort, waarop uitkomen de wasscherij en een bijkeuken waarachter bergplaats.

Rechts van de entrée, vlak daarnaast, ligt eerst de slaapkamer en daarnaast de woonkamer van de hoofdverpleegster. In het avant-corps ligt een ziekenkamer met twee bedden voor mannen, en links daarvan een kamer voor één patient.

Rechts van het hoofdgebouw ligt een afzonderlijk gehouden gebouwtje, zonder verdieping, waarin een wachtkamer en een docterskamer met instrumentenkasten, benevens een klein laboratorium, enz. Dit gebouwtje heeft een ingang op een open plaats, van de straat afgescheiden door een muur met poort; die open ruimte geeft ook toegang tot de geheel afzonderlijk gelegen sectie-kamer met daaraan verbonden lijkenhuisje.

Het hoofdgebouw wordt in tweeën gedeeld door een gang, met buitendeuren uitkomende op de beide bovengenoemde open plaatsen.

Tegenover de entrée, aan de andere zijde van de gang, ligt de hoofdtrap naar de verdieping; een tweede trap, waaronder de toegang naar den kelder, ligt aan het einde van den corridor, tusschen de eetkamer der zusters en de aan den achtergevel gelegen keuken, naast welke laatste een provisiekamer, en een lift. Aan het andere einde van de gang bevindt zich een ziekenzaal voor mannen met vier bedden, waarbij een veranda. Links van de traphal is een kamer en een privaat geplaatst, rechts een badkamer en een gelegenheid voor verwijdering van sputa.

Op de verdieping zijn aan den voorgevel gelegen: ter volle breedte van het midden avant-corps, een ziekenzaal voor vrouwen, met vier bedden; links van deze zaal, twee kamers elk voor een zuster, rechts een dergelijk vertrek en een ruime garderobe; in het rechter avant-corps een ziekenkamer met twee bedden voor vrouwen; in het linker avant-corps de bestuurskamer, boven de eetzaal der zusters. Aan den achtergevel liggen: boven de keuken, een isoleerzaal met twee bedden; boven de provisiekamer, een badkamer; aan het andere uiteinde van de gang een ziekenkamer met balcon en vier bedden voor vrouwen, boven het dergelijke vertrek voor mannen, beneden gelegen; rechts van de hoofdtrap bevindt zich een badkamer met balcon, en een privaat, links, een theekeuken met balcon en een privaat.

Op de zolderruimte zijn afgescheiden een groote strijk- en linnenkamer en drie kamertjes voor dienstboden; er komt ook een groot waterreservoir te staan.

Het hoofdgebouw heeft een breedte van 32.26 M.; de geheele breedte van het bebouwde terrein is 62.35 M.

Op het terrein van het ziekenhuis en zooveel mogelijk daarvan verwijderd, wordt nog een steenen barak zonder verdieping gebouwd. Deze is in twee gelijke en van elkaar gescheiden helften verdeeld door eene vestibule, waarachter een zusterkamer tevens theekeuken. Beide helften, de eene voor mannen de andere voor vrouwen, bevatten een zaal, voor drie bedden, waaruit men toegang heeft tot een badkamer en een privaat.

De aanbesteding van dit werk had plaats op 8 Maart j.l.; de uitvoering is gegund aan den heer. J. van de Braak, aannemer te Apeldoorn, voor de som van f 95.000.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam. 8 Maart 1899. In deze vergadering hield de heer G. J. Hupkes, Ingenieur der Staatsspoorwegen op Java, een lezing over: Spoorwegen in Nederlandsch Indië.

In de eerste plaats wees spr. er op, dat de Nederlandsche Koloniën in vergelijking met koloniën van andere landen schaars van spoorwegen zijn voorzien; hij gaf daarna een overzicht van de plannen voor spoorwegen op Celebes, Borneo en Sumatra, beschreef de spoorwegen op Sumatra, w. o. de tramwegen op Atjeh en de lijn naar de Ombilien-kolenvelden, ontworpen door den Hoofd-Ingenieur IJzerman.

Na een korte pauze behandelde spr. de spoorwegen op Java, wees op de hinderpalen, die indertijd den ontwerpers van den N. I. Spoorweg waren in den weg gelegd, bracht hulde aan de nagedachtenis van den heer J. P. de Bordes, toonde met cijfers den grooten bloei der spoorwegen op Java aan, en eindigde met de beschrijving van een spoorwegreis door Java, waarbij achtereenvolgens de prachtige landschappen en de groote kunstwerken werden genoemd, kunstwerken, die wat stoutheid van aanleg betreft, niet voor die in bergstreken van andere landen behoeven onder te doen.

Door een groot aantal kaarten en een 60-tal lichtbeelden maakte spr. het gesprokene duidelijk.

Aan het slot gaf de vergadering door een herhaald applaus uiting van hare ingenomenheid met het gehoorde.

BERICHTEN.

De oude Kerk te Overschie zal nu waarschijnlijk toch gespaard blijven. De kerkvoogden en notabelen der Ned. Herv. kerk hebben zich namelijk wederom tot de ingezetenen gewend om vrijwillige bijnragen, nu voor de restauratie der oude kerk, maar wijzen er met nadruk op, dat de toestand van het gebouw van dien aard is, dat zij de verantwoordelijkheid voor de veiligheid der kerkbezoekers niet langer durven op zich te nemen. Zij zijn daartoe overgegaan, omdat de toezegging van gelden voor een nieuw gebouw, gevoegd bij de middelen der kerk zelve, onvoldoende zijn voor de volvoering van hun eerste plan, en zij daaruit, en uit het feit dat sommige ingezetenen niets voor een nieuw gebouw willen offeren, meenden te moeten opmaken, dat velen geen afstand wilden doen van de eerwaardige oude kerk.

De restauratie en wijzigingen die nu noodig zouden zijn, komen op het volgende neer.

De toren, die 1.50 M. helt, zal door contreforten — in de kerk uit te bouwen — voor verder verzakken gevrijwaard worden. Voor deze contreforten zal een paalfundeering noodig zijn.

De bekapping van de kerk zal vernieuwd worden.

De predikstoel zal verplaatst en een geheel andere indeeling der zitplaatsen gemaakt worden; om een voldoend aantal van deze laatste te verkrijgen, zullen eenige pijlers, die allen zeer kort bij elkaar staan en het uitzicht naar den predikstoel belemmeren, worden weggebroken, en groote bogen worden geslagen over de blijvende pijlers. Voorts zullen eenige ramen vernieuwd en andere verplaatst worden.

De kosten van een en ander zijn geraamd op f 40,000, waaronder echter niet begrepen de kosten voor het bouwen van een catechisatie kamer, het veranderen der zitplaatsen, het verven van den toren en het maken van een noodkerk.

Zijn wij wel ingelicht, dan had de Afd. K. W. van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken voorgesteld, een gedeelte van een der zijgevels van de kerk weg breken, en eene ruimte voor zitplaatsen daar naar buiten uit te bouwen. Hoewel hierdoor aan het uitwendige van het kerkje niet veel bedorven zou zijn geworden, zou deze oplossing toch een wel wat al te noodhulpachtig vertoon hebben gemaakt.

Inwendig is de driescheepige hallenkerk het merkwaardigst; hoe minder daar veranderd wordt, des te beter.

In het gebouw der Rijks-Academie van Beeldende Kunsten zal, te beginnen met 5 Juni 1899, plaats hebben het examen, bedoeld in art. 11 der wet van 26 Mei 1870 (*Stbl.* no. 78), gevolgd door een prijskamp in de beeldhouwkunst als bedoeld in art. 12, 1ste lid, der wet. Het programma daarvan vindt men in de Staats Courant no. 63, van 15 Maart j. l.

Thans is definitief besloten tot het afbreken der Nieuwe-Zijds Kapel te Amsterdam.

Dit besluit der commissie tot bestuur der kerkgebouwen, goederen, fondsen en inkomsten der Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam luidt: dat in afwachting van de goedkeuring, volgens de bouwverordening geëischt, de kerk, die wegens haren bouwvalligen staat moest gesloten worden, afgebroken en in gewijzigden vorm weder opgebouwd zal worden.

De commissie heeft hiermede voldaan aan den wensch van den algemeenen kerkeraad, die dezen uitte naar aanleiding van de vraag der commissie, of de kerkeraad de Kapel voor den dienst behouden wilde.

De te bouwen kerk zal ongeveer duizend zitplaatsen aanbieden. De ingangen zullen komen aan het Rokin, in de Enge en in de Wijde Kapelsteeg.

Daar het grondoppervlak der nieuwe kerk kleiner zal zijn dan dat van de oude kapel, kunnen de huizen rondom het nieuwe gebouw wat ruimer worden. Deze huizen zullen namelijk tevens worden afgebroken om voor betere en meer rentegevende perceelen plaats te maken.

De opperste raad voor goedkoope woningen, in Frankrijk benoemd bij regeeringsbesluit van 20 Februari 1895, wiens mandaat dit jaar eindigde, is bij besluit van den Minister van Handel en Nijverheid van 25 Febr. j.l. voor den tijd van vier jaren gehandhaafd geworden.

Deze raad, ingesteld bij genoemd Ministerie ingevolge eene wet van 30 November 1894, moet o. a. een onderzoek instellen naar alle rapporten, ingezonden door plaatselijke comités en, in het algemeen, alle vraagpunten bestudeeren die het stichten enz. van goedkoope woningen betreffen.

Onder de leden van dezen raad zijn bekende namen, als die van: Emile Trélat, oud gedeputeerde, directeur der Ecole spéciale d'architecture; Pascal, lid van de Académie des Beaux Arts, afdeeling architectuur; Jules Siegfried, van Havre, senator; Maurice Lebon, te Rouen, oud gedeputeerde. Voorts maken van dezen raad deel uit, een aantal leden van plaatselijke commissiën voor goedkoope woningen.

Te London is 't het Peabody Fund, dat de eerste plaats inneemt — ook tegenover andere landen — onder de particuliere instellingen die ten doel hebben gezonde en goedkoope woningen te stichten voor den werkmansstand.

Gedurende het 35-jarig bestaan van deze instelling heeft zij al enorm veel nut gedaan; behalve bad- en waschinrichtingen stichtte zij 11367 woningen, waaronder 5121 afzonderlijke woningen, 100 woningen van 4 vertrekken, 1767 van 3 vertrekken, 2412 van 2 kamers, en 842 kamers voor ongehuwden.

De huren, die zeer geregeld voldaan worden, moeten per week betaald worden; zij bedragen gemiddeld f 1.30 per vertrek.

De Minister van binnenlandsche zaken brengt in de St.-Ct. ter algemeene kennis, dat de examens der Polytechnische School, vermeld onder B en C in artt. 60—65 van de wet, houdende regeling van het middelbaar onderwijs, in de laatste helft der maand Mei en in de maand Juni a.s. te Delft zullen worden afgenomen.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 4.
Bouwkundig Teekenaar 3.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 9.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter 1.

Afdeeling 's-Gravenhage. Gewone Vergadering van Vrijdag 24 Maart 1899 in het Z. H. Koffiehuis.

1. Mededeelingen van het Bestuur; bespreking van een voorstel van de Afd: 's-Gravenhage van de Vereeniging Tot Bevordering van Fabriek- en Handwerk-Nijverheid tot medewerking voor het uitzenden van werklieden naar de Parijsche Tentoonstelling.

2. Voordracht van den heer E. W. F. Kerling. Een en ander over versiering, vooral over glasschilderkunst, met kunstbeschouwing.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 20 MAART.

Echten (**Fr.**). Het bouwen van een dubbele woonhuizinge.
De heer J. W. Muurling. Bestek en teek. ter inzage bij P. Herschoe. Inlicht. geeft J. Schreur.

Enschede. Het bouwen van een kantoor en het vergrooten harer fabriek aan de Molenstraat.
De firma S. J. Menko en Zonen, 's midd. 12 u., in het hotel De Graaf. Bestek en teek. tegen f 1,50 per stel verkrijgb. ten kantore van den architect. Nadere inl. geeft G. Beltman A.Gzn., architect. Aanw. 20 Maart v.m. 9 u.

Helvoort (**N.-Br.**) Het timmer- en metselwerk van een landbouwerswoning aldaar.
Mej. de Wed. Gubbels bij wie bestek ter inz. ligt.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een stalgebouw met koetsierswoning.
De ingenieur-architect J. Dony, 's midd. 12 u., in café „Central". Inl. geeft de bestedende bij wien ad f 1,50 bestek en teek. verkrijgb.

Munnekezijl (**Fr.**). Het bouwen van een nieuwe kerk en torentje te Munnekezijl.
De kerkvoogden der Herv. gemeente. Bestek en teek. tegen f 1,50 verkr. bij den architect H. A. Zondag te Kollum, waar nadere inl. zijn te bekomen en details ter inzage liggen. Inl. te bekomen te Munnkezijl bij den kerkvoogd J. D. Kloppenburg.

Oud-Beierland (**Z.-H.**) Het bouwen van eene bouwhoeve aan den Zinkweg aldaar.
De arch. J. H. H. Veenenbos te Sliedrecht, in het koffiehuis van J. B. Uil.

Oosterland (**Zeel.**). Het afbreken eener bestaande en bouwen eener nieuwe schuur te Bruinisse.
De heer Andr. Gaanderse, n.m. 3 u., in het dorpshuis. Bestek en teek. ad 1,25 verkr. bij den bouwk. W. Brouwer Johzn. te Nieuwerkerk, alsmede inl. Aanw. gedaan.

Princenhage. Het bouwen van een woonhuis met stalling aan den Steenweg van Breda naar Princenhage nabij het Duitenhuis voor Mej. de Wed. M. Backx.
De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, n.m. 4 u., in het café van A. v. d. Broek, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geven gen. architecten. Aanw. gedaan.

Voorthuizen. Het bouwen van een heerenhuis aldaar.
De heer A. J. Stal te 's-Hage. Bestek en teek. ter inzage te Voorthuizen en te Nijkerk bij A. Jurling.

DINSDAG 21 MAART.

Arnhem. Het afbreken van de perc. n°. 64 en 66 en het daar ter plaatse nieuw bouwen van 2 winkel- en een bovenhuis in de Hommelstr.
De bouwk. J. Post 's av. 8 u., in het café van J. Groeneveld, alwaar bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. bouwk. Aanw. 20 Maart voorm. 11 uur.

Deventer. Het maken van een gymnastiek- en schermzaal en verbeteren van het logies in de infanteriekazerne te Deventer, onder beheer der genie te Zutphen. Ram. 9700.
De genie te Zutphen, v.m. 11 u., in hotel „De Keizer", alw. bestek ter lez. ligt. Bilj. in te zenden bij den hoofdopz. van fortificatiën bij wien bestek verkrijgb., alsmede inl.

Groede. Het bouwen van een woonhuis met bijlevering van alle materialen.
De heer Eugène Janssens, aan wien alsmede aan den bouwk. van Male te Schoondijke biljetten in te zenden. Bestek en teek. ter inz. bij Du Puij.

Hoofddorp. Het bouwen van een woonhuis, boenhuis en vijfvoeden kapberg en de verbouwing van een bestaande boerderij en schuur a/d. Spieringweg, Haarlemmermeer.
De bouwk. J. W. de Heij en Zn., v.m. 11½ u., in het café van C. Schipper. Bestek en teek. ad f 1,50 en inl. bij gen. bouwk. Aanw. gedaan.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen van een woonhuis met toebehooren aan de Brinkstraat.
De architect W. Elzinga, 's av. 8 u., in het café van G. J. Franken, Brinkstraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 21 Maart, v.m. 9½ u.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van 7 woningen en bijbehoorende werken, met bijlev. van de daartoe benoodigde materialen.
De heer F. Gerards, n.m. 5 u. in het café Groenhuis. Bestek en teek. verkrijgb. tegen f 1,50 bij L. Frankefort, bouwk., die tevens inl. geeft.

Haarlem. Het bouwen van een woonhuis aan de Beeksteeg, aldaar.
De architect S. J. W. Mons, v.m. 11 u., in café „De Leeuwerik." Bestek en teek. ad f 0,75 verkrijgb. bij gen. architect.

Nijmegen. Het verbouwen van perc. no. 23 en het veranderen van de winkelpui aan de Regulierstraat.
De aanbesteder, n.m. 3 u. Bestek en teek. liggen ter inz. café Braam, achter de Vischmarkt.

Nijmegen. Het verbouwen van perc. 84 aan de Lange Hezelstraat ald. en dit in te richten tot 2 winkelhuizen en banketbakkerij voor E. A. van den Dungen.
De Bouwk. W. J. H. van der Waarden, n.m. 3 u. in „De Gouden Leeuw", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en is bestek à 50 ct. verkr., Smidstr. 34. Inl. geeft gen. bouwk. Aanw. 20 Maart, v.m. 11 u.

Rotterdam. Het bouwen van 2 heerenhuizen a/d avenue „Concordia" hoek Lusthofstraat te Rotterdam.
De architecten H. A. Lieuwens en Zn., n.m. 2 u., in het Poolsch koffiehuis. Bestek en teek. liggen ter inzage in het lokaal van aanbesteding en zijn verkrijgb. ad f 2.50 bij Gebr. Canta, Hoofdsteeg. Aanw. gedaan.

Utrecht. Bestek no. 762. Het maken van een gebouw voor den telegraafdienst en het wijzigen van het bagage- en bestelgoederenlokaal in het hoofdgebouw op het station Venlo. Ram. f 2600.
De Maatij. tot Expl. van St. Spoorw., n.m. 2 u. lok. tijd in het Centr.-bureau Moreelse Park. Het bestek ligt ter lez. aan gen. Centraal-bureau en aan het bureau van den heer sectie-ingenieur A. van Leibergen te Maastricht en is aan gen. Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) te bekomen, tegen f 1. Inl. verkr. aan het Centraal-bureau (Dienst van Weg en Werken) en door den sectie-ingenieur voorn. Aanw. gedaan.

Voorschoten. Het maken van een aanbouw aan het huis en het vergrooten der school van het instituut „Huize Berestein", ald.
De architect W. F. v. d. Heijden te Leiden, n.m. 2 u., in het café van J. Deurloo te Voorschoten. Plan en voorw. liggen ter plaatse van de besteding ter inz. en zijn à f 2 verkr. Aanw. gedaan.

Wilhelminadorp. Het bouwen van een woonhuis aldaar.
De heer H. Snijder. Bestek en teek. ter inzage bij J. van Dijke.

Woensel. Het bouwen met bijlevering van materialen van 8 burgerwoonhuizen met stalling.
De heer W. Faassen, n.m. 5 u. Bestek en teek. ter inz. bij Jan Roefs. Inl. geeft de bouwk. W. de Goeij. Aanw. 21 Maart, v.m. 11 u.

WOENSDAG 22 MAART.

Alfen (**Z.-H.**). Het amoveeren van 5 woonhuizen en een slachtstal, en het bouwen van een woonhuis met winkel en twee verdiepingen en 6 arbeiderswoningen.
De heer J. J. de Leeuw te Oudshoorn, v m. 11 u. in hotel „St Joris", te Alfen. Bestek en teek. ad f 2 verkrijgb. bij den arch. J. Hengeveld Sr. Aanw. 21 Maart, v.m. 11 u.

Breda. Het bouwen van een heerenhuis, op een terrein aan de Nieuwe Boulevard onder de gemeente Teteringen.
De architect J. Lijdsman, 's av. 7 u., in het café van J. Segers, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 1.50 te bekomen zijn bij voorn. architect.

's-Gravenhage. Het afbreken en weder opbouwen van een woningblok nabij het Oude Maasje te Keizersveer, benevens het bouwen van bergplaatsen en een magazijn, onder de gemeente Raamsdonk, provincie N.-Brabant, behoorende tot de werken voor de overlegging van den Maasmond. Raming f 12000.
Het min. van W., H. en N., v.m. 11 u. Het bestek no. 40, ligt na 8 Maart ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen aan het bureel van den hoofdingenieur voor de verlegging van den Maasmond te 's-Hertogenbosch en bij den ingenieur Jolles te Breda. Aanw. gedaan.

Groningen. Het afbreken van eene woning, get. G no. 248, aan het Ged. Zuiderdiep en de Torenstr., en het weder opbouwen van eene behuizing met verdieping.
De architect IJ. v. d. Veen, 's av. 8 u., in hôtel „Friesland". Bestek à f 0.50 verkr. bij den architect en ten huize van aanbesteding waar het met eene teek. ter inz. ligt. Aanw. gedaan.

Hoedekenskerke. Het bouwen van een woonhuis en schuurtje aan den grindweg naar het Steiger aldaar.
De heer J. J. Walraven, aan wien vóór 22 Maart bilj. in te zenden. Bestek ter inzage in het koffiehuis „de Schelde."

's-Hertogenbosch. De bebouwing van Zuidwestelijken hoek van de Koninginnelaan en Stationsweg.
De heer J. Scheffers, n.m. 2 u. Bestek en teek. ad. f 2,50 verkrijgb. bij den architect A. J. van Kempen, die inl. geeft. Aanw. 20 Maart, n.m. 2 u.

Purmerend. Het bouwen van een woonhuis te Amsterdam aan den Amsteldijk.
De heer G. de Ridder Gzn., in „de Doele". Bestek en teek. ad f 2 en inlicht. verkr. bij den architect A. H. D. Rups te Edam.

Scherpenzeel (**Fr.**). Het bouwen van een stelphuizinge
De heer J. Schreur, te Echten. Bestek ter inz. bij B. Lemstra. Bestek ad f 0.75 verkrijgb. bij den besteder.

DONDERDAG 23 MAART.

Haarlem. Het bouwen van eene woning ter vervanging der afgebrande woning voor den brugknecht bij de Vlotbrug te Schoorldam, behoorende tot de werken van het Groot Noordhollandsch Kanaal. Ram. f 5000.
Het prov. best., v.m. 11 u. Bestek no. 41 ligt ter lez. aan het min. van W., H. en N. en aan de lokalen der prov. besturen. Bestek verkrijgb. bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. geeft de hoofd-ingenieur te Haarlem, ing. te Alkmaar, en opz. Koot ald. Aanw. gedaan.

Assurantie Maatschappij
tegen **Brand** schade
De **NEDERLANDEN** van 1845.
's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betuwestraat 22.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.632.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 16.295.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

16 FEBRUARI.

Haarlem. (**Onderh.**) Het bouwen van een winkelhuis te Hillegom. Door den architect P. N. van 't Wout te Haarlem.
Gegund aan M. Joustra, te Haarlem.

2 MAART.

Ermeloo. Het verbouwen van een woonhuis tot villa te Ermeloo.
Laagste inschrijver, Wed. J. Kok, Harderwijk, f 5098, gegund.

Haarlem (**Onderh.**). Het bouwen van 2 dubbele villa's aan den Koninginneweg. Door den architect J. H. Welsenaar.
Gegund aan J. Miezerus, te Haarlem.

3 MAART.

Eindhoven. Het bouwen eener stoomweverij met ketelhuis en machinekamer. Door de firma Ign. de Hoes.
Laagste inschrijver G. de Ruiter, 's-Bosch, f 11980. Gegund aan M. van Eindhoven, Tilburg, voor f 13000.

's-Molenaarsbrug (**Z.-H.**). Het bouwen van vier werkmanswoningen te Oudshoorn. Door den heer C. Pannevis Jr. te Oudshoorn.
Laagste inschrijvers C. en J. Stigter, Woubrugge, f 2869, gegund.

6 MAART.

Breda. Het verbouwen van een heerenhuis aan de Ginnekenweg 1, no. 6, tot winkelhuis en het daarachter bouwen van een broodbakkerij met aanhoorigheden. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Laagste inschrijver. H. Rijpaerdt, Ulvenhout, f 4558. Gegund.

7 MAART.

Breda. Het verbouwen van een koffiehuis en woningen, hoek Ginnekenstraat en Stallingstraat voor F. Meeuwissen. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Gegund als volgt: J. Kleiner, metselwerk f 1798; H. J. Wacherhausen, Teteringen, timmerw. f 1550; B. v. d. Boogaerdt, loodgieterswerk f 213; F. Snelders, smidswerk f 169,45; A. C. Bom, steenhouwerswerk f 257, Vertwerk aangehouden.

Tjalleberd (**Fr.**). Het bouwen van een woon- en winkelhuis, met bijlev. van alle materialen. Door mej. de wed. J. Pijlman Hzn.

Laagste inschrijver. Harm. de Wilde, Tjalleberd, f 969, gegund.

8 MAART.

Apeldoorn. Het vergrooten van de Botermarkt achter het gemeentehuis. Door het gemeentebestuur

Laagste inschrijver H. Kamphuis, f 1100, gegund.

Dordrecht. Het verbouwen van het pand, staande aan de Voorstraat no. 15, hoek Boomstraat. Door den architect C. v. d. Hoogenband.

Laagste inschrijver A. Schouten, f 2406.

Enkhuizen. Het maken van een gebouw voor ziekenverpleging met barak en verdere werken op een terrein gelegen aan de Nieuwe Rietdijk aldaar. Door de beheerders van het Snouck van Loosenfonds.

Laagste inschrijver D. Damstra, Leeuwarden, f 104.200. Niet gegund.

Engelbert (**Gr.**). Het bouwen van een woonhuis met schuur ald., met bijlev. van al het daartoe benoodigde. Raming f 1368,70. Door den heer L. Brust te Scharmer.

Laagste inschrijver B. Post, Ruisscherbrug, f 1415.

Enschedé. Het bouwen van twee woningen op een terrein gelegen aan de Minkmaatsteeg te Enschede. Door den heer J. Dalenoord Gzn.

Laagste inschrijvers B. Richters en J. Kroep, f 2747. Volgens bestek beraad.

Groningen. Het maken van eene winkelpui en het vertimmeren van het perceel Westzijde aan de Rademarkt, get. letter R. no. 460. Door den architect K. Hoekzema.

Laagste inschrijver J. Modderman, f 2085, gegund.

Onderdendam. Het bouwen van een branderij, achterlokaal met aanhoorigheden. Door het bestuur van het waterschap „Hunsingo".

Laagste inschrijver R. Sleumer, Uithuizen, f 1725, gegund.

Roosendaal. Het vergrooten van school C te Nispen met bijlevering der materialen en van het mobilair. Door het gemeentebestuur van Roosendaal en Nispen.

Laagste inschrijver W. C. Buijzen, f 4069. Gunning 8 dagen aangehouden.

Vlissingen. Het amoveeren van het oude huis met slagerij op de Ritthemsche Markt Wijk 1 no. 185 en daarachter gelegen slachtplaats en het op dit terrein herbouwen van een huis met slagerswinkel met apart bovenhuis enz. Door den architect A. M. J. Ketting.

Laagste inschrijver J. J. Krijger, f 12250.

9 MAART.

Dantumawoude. Het bouwen eener boerenhuizinge, schuur en stalling voor 16 koeien etc., voor de wed. en erven Meindert Minnes Wiersma onder Dantumawoude. Raming f 3000. Door den heer W. D. Zijlstra.

Laagste inschrijver. K. Pranger, Dokkum, f 2589.

Deventer. Het maken van den bovenbouw voor een nieuw stroombad. Door het bestuur van het IJsselbad.

Laagste inschrijver A. H. Feberwee, f 2442.

Kolham. Het bouwen van een burgerwoonhuis aldaar, met de levering van al het daartoe benoodigde. Door den heer M. Zwaneveld.

Laagste inschrijver. K. Bos, Noordbroek, f 785.

Linden (**N.-Br.**). Het bouwen van een onderwijzerswoning met bergplaats te Groot-Linden. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver M. Elders, Cuijk, f 2885. Nog niet gegund.

Maastricht. Het verbouwen van een pand in de 5 Haringenstraat no. 9. Door de armentafel van O. L. Vr. Parochie.

Laagste inschrijver A. Knols, f 840, gegund.

Stadskanaal. Het afbreken van de onderwijzerswoning te Drouwenermond, het vervoeren ervan naar- en het weder opbouwen te Musselkanaal. Ram. f 450. Door den bouwk. J. Linzel

Laagste inschrijver R. Hilgen, Musselkanaal, f 439, gegund.

10 MAART.

Amsterdam (**Herbest.**). Het maken van eene bergplaats voor vluchtige producten op het terrein der artillerie-inrichtingen aan de Hembrug. Raming f 4860, onder het beheer der genie. ald.

Door de genie.

Laagste inschrijver L. v. Zon, Purmerend, f 5364. 1 biljet te laat ingezonden.

Didam. Het bouwen van een woon-, winkel- en koffiehuis, met gedeeltelijke bijlev. der materialen, in 2 perc. en massa. Door den heer A. van Raaij.

Perc. 1. metselwerk. Laagste inschrijver G. Verkerk, f 619.

Perc. 2. timmerwerk J. Raben, f 1842.

Massa. J. Raben, f 2459*. *Gegund.

Groningen. Het bouwen van eene winkelbehuizing op een vrij terrein aan de Jan Gouverneurstraat te Groningen, met bijlevering van alle materialen, arbeidsloonen, transporten enz. Door den bouwk. D. Mulder te Helpman.

Laagste inschrijver. W. Stollenga, f 2093, gegund.

Tiel. Het verbouwen van een winkel- en woonhuis. Door den architect G. A. Scholten.

Laagste inschrijvers K. W. Valstar en A. J. van Alphen, f 2695. gegund.

IJmuiden. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning en pakhuis te IJmuiden. Door den heer K. Wijker.

Laagste inschrijver G. H. Philips, IJmuiden, f 5699.

Zandvoort. Het bouwen van 2 villa's nabij den Hoogeweg te Zandvoort. Door den architect W. F. Doeglas te Haarlem.

Laagste inschrijver A. H. Slegers, f 7526.

11 MAART.

Boekelo. De bijbouw van een danszaal voor den heer P. Keller te Boekelo.

Eenige inschrijver J. Scholten Wz., te Enschedé, voor f 1400, gegund.

Gronau (**Onderh.**). Het bouwen tevens vergrooten van de sterkerij. Door de directie der afgebrande worpsterkerij te Gronau in Westphalen.

Laagste inschrijver A. Jeunink, Enschedé, f 3740, gegund.

Lobith. Het bouwen van 2 burgerwoningen. Door den achitect B. J. Wichers.

Laagste inschrijver J. Meedhuis, Lobith, f 2178.

Musselkanaal. *a*. Het bouwen van een winkelhuis aldaar, *b*. de glas- verf- en behangwerken met bijlever. van materialen. Door den heer J. Nijdeken.

Timmerwerk, raming f 2870,68. Laagste inschrijver Jan Jansen, Valthermond, f 2798.

Verfwerk, raming f 285. G. Verver, Musselkanaal f 248.

Oudwoude. Het bouwen van eene stoomzuivelfabriek met twee woningen te Huistermoord bij Oudwoude. Door het best. der coöp. zuivelvereeniging „Huisternoord".

Laagste inschrijver S. Kuipers, Driesum, f 5808, gegund.

Schore. Het bouwen van een nieuw woonhuisje. Door den heer J. van Koeveringe.

Laagste inschrijver A. Paasse, Kruingen, f 660, gegund.

„Per Telegraaf."

Enschedé. Het vergrooten van het voorgebouw van eene fabriek aan den Parkweg aldaar. Door de firma Nico ter Kuile en Zonen.

Laagste inschrijver F. M. Oude Groeninger, Enschedé f 8640, gegund; daaropvolgende G. J. Wagelaar, id., f 8845.

Nijmegen. Het afbreken van café „De Bonte Os" aan de Molenstr. aldaar en het bouwen van een hotel, café restaurant. Door den architect D. Semmelink.

Laagste inschrijver J. M. Roos, Nijmegen, f 13162; daaropvolgenden firma Bartels en Arntz, id., f 13477.

13 MAART.

Amsterdam. Het bouwen van administratiegebouwen voor het nieuwe Entrepôtdok. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver P. Smitt, f 49870.

Enschedé. Het bouwen van drie heerenhuizen in 2 perc. op een terrein gelegen aan den Haaksberger grintweg. Door den arch. H. E. Zeggelink.

3 woningen. Laagste inschrijver G. Huneriede, f 7431.

1 woning. J. H. Varvik, f 5985

Gunning in beraad gehouden.

Terwolde. Het weder opbouwen van een landbouwerswoning. Door den heer P. Spijker.

Laagste inschrijver H. Zomer, Wijhe, f 1995, gegund.

Venraaij. 1. Het timmerwerk van een nieuw te bouwen woonhuis in de Hoenderstraat te Venraaij, met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen. 2. Het pleisterwerk van alle muren en plafonds. 3. Al het glas- en verfwerk. Door den heer P. J. Siebers.

Timmerwerk 1 laagste inschrijver G. Potten, f 378*.

Pleisterwerk M. Roffers, f 43,25*.

Grondverf en glas. J. van Well, f 19,50*.

*Gegund. Het metselwerk f 2,50 per 1000 steenen aan L. Odenhoven.

Waalwijk (**Onderh.**). Het bouwen van een stoomlederfabriek voor de firma van Iersel Witlox en Co., te Waalwijk, zonder bijlev. van steen. Door den architect Jos. van Ree.

Laagste inschrijver G. de Bont, Nieuwkuik, f 14633, gegund.

Zandvoort. Het bouwen van 2 villa's op een terrein, gelegen nabij den tol ald. Door den arch. W. F. Doeglas.

Laagste inschrijver P. Rings, Sandpoort, f 8375.

14 MAART.

Enschedé. Het bouwen van een kantoor, magazijnen en werkplaats op een terrein, gelegen aan de Hengelosche straat. Door den heer G. P. N. Berendsen.

Laagste inschrijver F. Boersma, f 2179, beraad.

Goes. Het bouwen van een regenbak. Door de gascommissie.

Laagste inschrijver A. A. de Wilde Cz., f 910, gegund.

Gouda. Het maken van een nieuw cellengebouw te Gouda, onder beheer der Genie te 's-Hage. Ram. f 1500. Door de genie van 's-Hage.

Laagste inschrijver. H. J. Nederhorst, f 1644.

Nijmegen. Het bouwen van een openbaar slachthuis met daartoe behoorende werken op een terrein ten westen van de haven. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijvers G. Nollen en J. H. Heijmerink, f 108.450. Nog niet gegund.

Rotterdam. Het bouwen van het Zuid-Westelijk stoomgemaal, op een terrein ten Oosten van de Wolfaertstraat (voormalig Charlois), met bijbehoorende werken. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver P. H. den Dunnen Dz. Drimmelen, f 126.888.

15 MAART.

Zutphen. Het verrichten van eenige aanen verbouwen aan het perceel van den heer G. J. Looman Mr. bakker alhier, onder den Bouwk. D. J. van Loo.

Laagste inschrijver J. Heuvelink. Metselwerk f 600. Timmerwerk f 390. Massa f 990. F. J. van Bruggen, Massa f 848*. *Gegund.

Het smeden, schilderen en loodgieterswerk is buiten de besteding gehouden.

„Per Telegraaf."

Amersfoort. Het bouwen van 2 dubbele villa's in het ontworpen park aan den voet van den Amersfoortschen berg aldaar. Door den architect Herm. Kroes.

Laagste inschrijver F. H. Noorman, Zwolle, f 23375, en f 23525; daaropvolgende G. Lagerweij, Zeist, f 24099 en f 24432.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

25 MAART 1899. 19e JAARGANG. No. 12.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIEN: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • •
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 25 ct. p. regel m. premie ½ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der M^j.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Doelmatige ventilatie, door C. A. Huygen (vervolg van blz. 75). — Nieuwe hoofdwacht voor de brandweer aan de Ruysdaelkade te Amsterdam, door H. Leguyt. — Prijsvragen. — Vraagbaak. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. Benoemingen. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Verbetering. Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Blijkens bij de Regeering ontvangen mededeeling, zal de jaarlijksche tentoonstelling van schoone kunsten, onder het protectoraat van Z. K. H. Prins Leopold van Beijeren, te München worden geopend op 1 Juni a.s. en duren tot het einde van October.

De termijn om zich aan te melden voor inzending duurt tot en met 30 April; die voor de inzending zelve loopt van 10 tot 30 April 's avonds 5 uur.

Evenals vorige jaren heeft de Beijersche Regeering het voornemen belangrijke aankoopen op deze tentoonstelling te doen.

Kunstwerken voor deze tentoonstelling uit Nederland ingezonden, zullen vrij zijn van inkomende rechten in Beijeren.

Voor belanghebbenden ligt een exemplaar van het van Z.Ex. den Minister van Binnenlandsche Zaken daartoe ontvangen reglement dezer tentoonstelling met de daarbij behoorende stukken voor de inzending enz. ter inzage in het gebouw van de Maatschappij, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Van het Bestuur der Ambachtsschool en der Avondteekenschool voor Handwerkslieden te Amsterdam, 165 Weteringschans, is eene uitnoodiging ingekomen tot de leden der Maatschappij gericht, om een bezoek te brengen aan de Tentoonstelling van werkstukken, teekeningen en proeven in het hout- en marmerschilderen enz., vervaardigd door de deelnemers aan den laatstgehouden cursus van beide bovengenoemde inrichtingen.

De tentoonstelling is nog geopend op Zondag 26 Maart, van 1 tot 4 uur.

AFDEELING GRONINGEN. Vergadering op Donderdag 30 Maart 1899, des avonds 8½ uur in de sociëteit „de Harmonie."

1. Ingekomen stukken.
2. Verklaring aangaande het gebruik van Xylolith voor vloeren, vervaardigd en in den handel gebracht door den heer A. S. Key te Rotterdam.
3. Idem van een nieuwe vinding van brandvrije wand- en zolderbekleeding (Engelsch fabrikaat) door den heer Hn. Bebingh te Groningen.
4. Lezing.
5. Kunstbeschouwing uit de portefeuille van den heer Raammaker.
6. Varia.

DOELMATIGE VENTILATIE.

(Vervolg van bladz. 75.)

In 1891 schreven twee vereenigingen gezamenlijk en wel: der Deutsche Verein für öffentliche Gesundheitspflege en de Verein zur Förderung des Wohles der Arbeiter „Concordia" eene prijsvraag uit *voor de beste constructie van een in arbeiderswoningen te gebruiken kamerkookkachel*, onder de navolgende voorwaarden.

§ 1. De kachel moet zoo zijn ingericht, dat werkmansgezinnen in een woonkamer spijzen kunnen bereiden zonder dat waterdamp of gassen van het koken of van de verbranding zich met de kamerlucht kunnen vermengen en zonder dat de temperatuur in een voor de gezondheid nadeelige mate wordt verhoogd.

Daarom moet de kachel aan de volgende eischen beantwoorden:

a. Zij moet, naar gelang der behoefte, enkel voor koken, enkel voor stoken, of voor beide tegelijk kunnen dienen. De inrichting moet eenvoudig, stevig en voor ieder gemakkelijk te begrijpen en te behandelen zijn;

b. zij moet het vertrek ventileeren; vooral moet zij de gedurende het koken uit de spijzen zich ontwikkelende dampen en distillatieproducten afvoeren, zonder dat zij zich eerst met de kamerlucht kunnen vermengen;

c. de keuze van het materiaal waaruit de kachel vervaardigd is, wordt den ontwerper overgelaten;

d. de buitenvlakte der kachel moet zoo weinig mogelijk gelegenheid geven voor het opnemen van stof en gemakkelijk te reinigen zijn;

e. zij moet de brandstof zoo voordeelig mogelijk gebruiken;

f. zij moet zoo goedkoop te maken zijn, dat de prijs niet aan een algemeene verspreiding onder de onbemiddelde klasse in den weg staat;

§ 2. Met betrekking tot de wijze van mededingen is verder het volgende in het oog te houden:

a. Het model, dat in natura franco geleverd moet worden, moet geconstrueerd zijn voor een vertrek van 50 M³. en voor steenkolenvuur,

b. Buitendien zijn in te zenden: Teekeningen en beschrijving van het model, opgaven van afmetingen en, voor zoover noodig, teekeningen der steenkolenkachels, welke voor 30, 70 en 90 M³. kamer-inhoud berekend zijn.

c. Aangenomen wordt, dat het te verwarmen en te ventileeren vertrek aan twee zijden wordt begrensd door 40 cM. dikke buitenmuren, en dat de kachel groot genoeg moet zijn om te koken voor 2 volwassenen en 4 kinderen.

d. Gewenscht is, dat aangegeven worden de veranderingen welke noodig zijn om de kachel voor andere brandstoffen dan steenkool te kunnen gebruiken.

e. Controleerbare aanwijzingen tot welken prijs (met aanneming van bepaalde grondprijzen) de verschillende grootten en constructies der kachel in den handel kunnen gebracht worden, moeten er bijgevoegd zijn.

f. De teekeningen (opstand, plan en de noodige doorsneden) moeten worden geleverd op een vijfde der natuurlijke grootte. Details op grootere schaal, naar gelang der behoefte.

De inlevering der modelkachels moest einde Januari 1892 plaats hebben. De jury kwam in April daaraanvolgende bijeen en kende den 1ste prijs toe aan het hieronder beschreven ontwerp.

Beschrijving van de bekroonde kookkachel.

Zooals uit de teekeningen blijkt, is de kachel aan twee zijden ommanteld, waardoor de stralende warmte wordt teruggehouden, een gelijkmatige verdeeling der warmte in de kamer wordt bereikt en toevoer van versche lucht, zoowel als de eventueele verwarming van twee vertrekken, wordt mogelijk gemaakt.

Om in gesloten vertrekken te kunnen koken, zonder dat de dampen in het vertrek komen, is de kachel voorzien van een bovenkast, waarvan de deuren glasruiten hebben om het koken te kunnen gadeslaan. Onderaan zijn deze deuren voorzien van openingen, waardoor versche lucht binnen stroomt, welke na verwarmd te zijn de dampen medevoert en door de opening a fig. 3 in den schoorsteen brengt.

De behandeling van het koken wordt zeer vergemakkelijkt door het aanbrengen van de schuiven i, i, in de dekplaat van de kookkast, fig. 2 en 3.

Door de ommanteling worden twee kanalen gevormd, V, en V_1, fig. 2, 3 en 4, welke met schuiven afgedekt zijn.

Het groote kanaal V reikt tot aan den vloer en heeft een schuif S, fig. 2 en 4. Naar gelang deze schuif gesteld wordt, kan versche lucht van buiten of kamerlucht in het kanaal V gelaten worden.

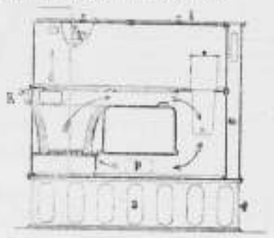

Fig. 2.

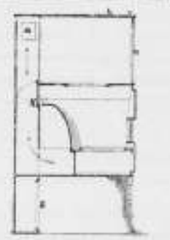

Fig. 3.

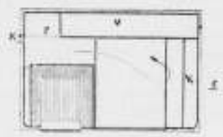

Fig. 4.

De dekschuif van het kanaal V is zoodanig verbonden aan eene klep K, fig. 2, welke op den schoorsteen uitkomt, dat, wanneer de dekschuif van V gesloten, de klep K geopend, en omgekeerd, wanneer V geopend, K gesloten is. Hierdoor wordt bereikt, dat bij gesloten schuif V, en dus geopende klep K, alle lucht welke door het kanaal V stroomt, naar den schoorsteen wordt gevoerd en bij omgekeerde stelling alle lucht verwarmd in de kamer stroomt.

De braadoven is van boven voorzien van een afgedekte opening voor afvoer der dampen.

Ook de deur van den braadoven heeft onderaan openingen om de versche lucht aan te voeren, waardoor een krachtige afvoer der braaddampen wordt teweeg gebracht.

De van den vuurhaard komende gassen strijken om den braadoven heen en komen dan in het kanaal r, fig. 2 hetwelk ze verder door de pijp naar den schoorsteen voert, zooals de pijltjes der teekening nader aangeven.

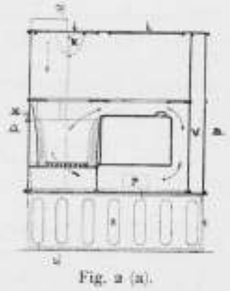

Fig. 2 (a).

De reiniging der rookkanalen geschiedt door wegnemen der ringen in de kookplaat en langs het veegdeurtje p., fig. 2 en 2 (a).

De vuurkast is zoo hoog, dat, wanneer er niet gekookt wordt, het vuur langzaam kan branden en er voor eenige uren tegelijk brandstof kan worden opgedaan; niettemin is zij niet zoo hoog, dat de lage ligging van den rooster het koken bemoeilijkt.

De kookkachel is buitendien als reguleerkachel geconstrueerd, daar de toevoer der verbrandingslucht gemakkelijk geregeld kan worden. Door middel van de stelschroef in de aschdeur kan de spleet voor den toevoer van verbrandingslucht naar verkiezing groot of klein gesteld en dus de verbranding meer of minder geforceerd worden.

De bediening van de kachel is zeer eenvoudig. Eer de schuif van het kanaal V gesloten is, en er dus nog geen verbinding tusschen kanaal en schoorsteen bestaat, legt men spaanders en hout op den rooster en steekt die aan, de reguleerdeur slechts weinig openlatend.

Is het hout goed in brand, dan doet men er kolen op en laat wat meer verbrandingslucht toe. Zijn ook de kolen goed aangebrand en is het vuur tot volle ontwikkeling gekomen, dan kan men de schuif van het kanaal V ook sluiten en de verbinding tusschen kanaal en schoorsteen openstellen.

Om de kachel gemakkelijk van asch te kunnen reinigen, is de rooster uittrekbaar gemaakt.

De verwarming is te onderscheiden in zomer- en winterverwarming.

In den zomer wil men alleen koken en niet verwarmen; de kachel moet dus de voor het koken noodige warmte voortbrengen, maar daarvan zoo weinig mogelijk aan de kamer afgeven.

Dit bereikt men eenvoudig daardoor, dat men de schuiven der kanalen V en V^1, nadat het vuur zich ontwikkeld heeft, gesloten houdt; de verwarmde lucht wordt door de geopende klap K naar den schoorsteen geleid en daardoor ongewenschte verhooging der kamertemperatuur voorkomen.

In den winter wil men daarentegen alle voortgebrachte warmte gebruiken, waartoe men dan slechts de schuiven der kanalen V en V^1 heeft te openen. De stand der schuiven is door pijltjes en letters (W, winter, S, zomer) op de dekplaat der kachel aangegeven.

De verschillende wijzen van toevoer van versche lucht, voor zoover men met ventilatie wil verwarmen, zijn door de figuren 5-7 voorgesteld.

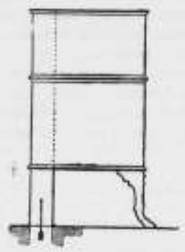

Fig. 5.

Fig. 5. toont den toevoer van versche lucht door een kanaal onder den vloer.

Fig. 6. toont den toevoer van lucht boven den vloer.

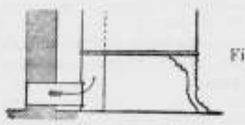

Fig. 6.

Fig. 7. toont aan hoe men, door toepassing van een gekoppelde schuif, met en zonder toevoer van versche lucht kan verwarmen, naar verkiezing.

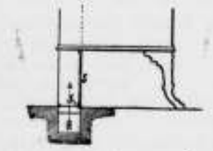

Fig. 7.

Daarom kan men ook half met ventilatie en half met circulatie verwarmen.

De schuiven S en S_1 zijn zoodanig met elkaar verbonden, dat als S geopend, S_1 gesloten is, en omgekeerd.

Fig. 8. stelt voor hoe twee kamers met één kookkachel verwarmd kunnen worden. De koude lucht komt uit de aangrenzende kamer door het kanaal f bij den vloer in het kachelkanaal v, verwarmt zich bij het opstijgen en komt door het bovenste kanaal g weder in het mede te verwarmen vertrek terug.

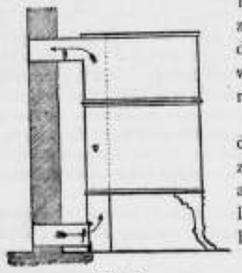

Fig. 8.

De kanalen f en g kunnen door kleppen worden geregeld, zoodat de verwarming van het aangrenzend vertrek naar gelang der behoefte kan plaats hebben.

Resumeerende kan dus vraag III aldus worden beantwoord:

De beste wijze van aanvoeren van versche en afvoeren van verbruikte lucht ter doelmatige ventileering van:

a. arbeiderswoningen,

b. burger woonhuizen, is:

1°. Aanleg in elk vertrek van een koker voor aanvoer van versche lucht, aan de eene zijde mondende in de buitenlucht, aan de andere zijde onder de kachel, voorzien van eenvoudige roosters aan beide monden en van een schuif tot sluiting en regeling.

2°. Aanleg in elk vertrek van een koker voor afvoer van verbruikte lucht, voorzien van een opening met schuif bij den vloer voor de winterventilatie, en van eene opening met schuif bij het plafond voor de zomerventilatie.

3°. Voor het woonvertrek waarin tevens wordt gekookt, aanschaffing van eene ventileerende kachel volgens de genoemde voorwaarden.

Materieel, ligging en afmetingen der kokers dienen te beantwoorden aan de hierboven gestelde eischen.

C. A. Huygen,
Civiel-Ingenieur.

NIEUWE HOOFDWACHT VOOR DE BRANDWEER AAN DE RUYSDAELKADE TE AMSTERDAM.

Door de gestadige uitbreiding van de Gemeente en ook door de annexatie van dat gedeelte van Nieuwer-Amstel in de laatste jaren ontstaan langs de grenzen van Amsterdam, werd het noodzakelijkheid, ten einde steeds bij brand snel en krachtig te kunnen optreden, de brandweer te versterken en het aantal hoofd- en hulpwachten te vermeerderen.

Zoo werden in 1893 aan de verlengde Rozengracht, tegenover den thans gesloopten Korenmolen „de Victor", in 1897 op het Haarlemmerplein naast de Willemspoort en aan de Nicolaas Beetsstraat, hulpwachten, en in het zelfde jaar een Hoofdwacht op den hoek van de Ruysdaelkade en Honthorststraat gebouwd, en is in de Hoedenmakersstraat thans nog de bouw van een hulpwacht onderhanden.

Van de Hoofdwacht zijn de beide plattegronden en de voorgevel hierbij gevoegd; later zullen de afbeeldingen van een der hulpwachten volgen.

Bij het ontwerpen der indeeling van deze Hoofdwacht is getracht te voldoen aan de eerste voorwaarden eener goed ingerichte brandweerkazerne, n.l. de verschillende lokalen zoodanig te groepeeren, dat in enkele seconden kan worden uitgerukt; in hoeverre aan dezen eisch voldaan is, blijkt aan ieder die in de remise vertoeft tijdens het klinken der alarmschel.

Het gebouw is ingericht voor ruim 40 manschappen, 6 paarden, 3 stoom- en handspuiten en verder reserve materiaal; voorts zijn er woningen voor den sectie-brandmeester en 2 brandmeesters, waarvan de vertrekken evenals alle andere lokalen electrisch worden verlicht.

De staldeuren worden hydraulisch geopend door het omdraaien van een kruk in de seinkamer; deze hydraulische toestellen zijn door den Commandant der Brandweer aangebracht en voldoen beter dan de electrische beweging der staldeuren in de hulpwachten hiervoren genoemd.

De voor- en zijgevels zijn gemetseld van machinaal gevormde roode Friesche klinkers met profillen om de deur- en lichtkozijnen, en met banden van gesmoorde klinkers; de lijsten boven de lichtkozijnen en de afdekkingen zijn van hardsteen.

De muren in de remise, paardenstallen en trapportalen zijn gemetseld van kleurige waalsteen met banden van gesmoorde steenen, en gevoegd.

Bij aanbesteding werd dit werk opgedragen aan den minsten inschrijver, den heer Joh. van Oostveen, voor f 65,900, waarin begrepen de aanzienlijke ophooging van het bouwterrein en de exercitie-plaats achter het gebouw met zand.

HOOFDWACHT VOOR DE BRANDWEER AAN DE RUYSDAELKADE TE AMSTERDAM.

Schaal 1 à 400.

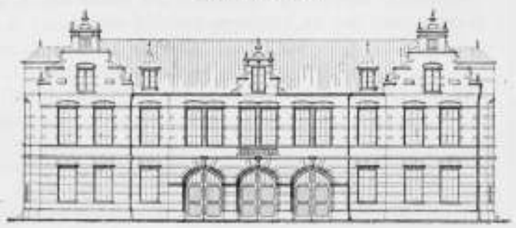

Voorgevel.

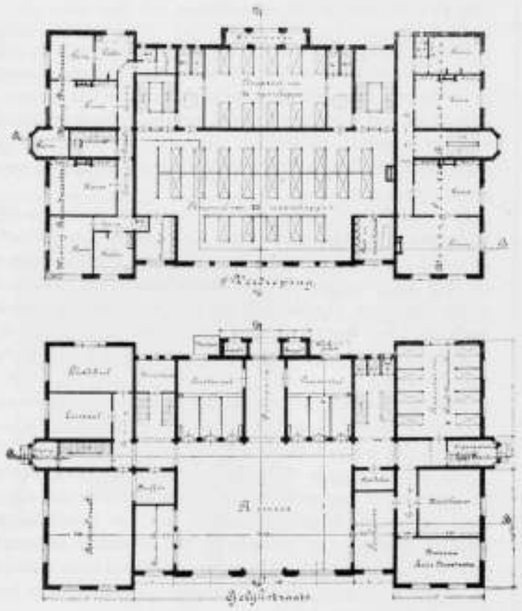

Het gebouw heeft eene oppervlakte van 625 M².; de kosten van den bouw zijn per M². f 105.44 en per M³. f 7.50, gerekend van bovenkant fondeeringvloer tot halve kaphoogte.

De ass. Architect bij de P. werken

H. LEGUYT.

PRIJSVRAGEN.

Te Zaandam waren voor den bouw van een volksbadhuis op een door de afdeeling Zaandam van de Noordhollandsche Vereeniging „Het Witte Kruis" uitgeschreven prijsvraag 22 ontwerpen ingekomen.

Thans heeft de Jury — bestaande uit de heeren F. J. van Burgsteeden, kapitein-ingenieur aan de Hembrug, Th. A. de Koster, fabrikant van badtoestellen te Amsterdam, en J. van der Koogh, gemeente-architect te Zaandam — uitspraak gedaan en de twee beschikbaar gestelde prijzen toegewezen aan de ontwerpen onder de motto's „Reinheid" en „Rust Roest", welke bleken beide te zijn van den heer J. C. Francken, architect te Zaandam.

VRAAGBAAK.

In het Weekblad van 25 Februari j.l. werd deze vraag gesteld. Tot hoever moet een scheidsmuur tusschen twee perceelen gerekend worden te loopen; tot den voorkant of tot den achterkant van een voorgevel-muur?

Antwoord. De voorgevels waarvan hier sprake is, zullen wel in één lijn, langs de rooilijn liggen. Is er nu sprake van afscheiding, dus van een scheidsmuur, tusschen de bebouwde perceelen, dan zal die afscheiding gerekend moeten worden door te gaan tot aan den voorkant van de voorgevels; want de scheidsmuur is de scheiding geworden van twee eigendommen.

Staan de voorgevels niet aan de rooilijn, maar daarachter, en moeten de perceelen van elkander afgescheiden worden, dus ook het terrein vóór de gevels, dan moet de scheidsmuur tusschen de perceelen immers door de voorgevels henen tot aan de rooilijn worden doorgetrokken.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Heeren Verslaggevers van de vergaderingen der Afdeelingen worden beleefd uitgenoodigd het papier hunner verslagen slechts aan één zijde te beschrijven.

Afdeeling Utrecht. 21 Maart 1899. Door de Voorzitter werd de vergadering geopend; de notulen werden voorgelezen, en onveranderd goedgekeurd, waarna mededeeling werd gedaan van eenige ingekomen stukken. De heer J. Krap deelde mede, dat door hem een nieuw lid voor de maatschappij en de afdeeling was aangeworven n.l. de heer Kuiler architect alhier; de Voorzitter wekte de leden nogmaals op te trachten, het voorbeeld van den heer Krap na te volgen. Vervolgens werd overgegaan tot de verkiezing van twee afgevaardigden naar de Algemeene vergadering, waartoe werden gekozen de heeren I. H. J. van Lunteren en J. T. Kok, welke heeren zich de benoeming lieten welgevallen, terwijl tot hunne plaatsvervangers werden gekozen de heeren A. J. Vreeswijk en W. de Jong.

Aan de orde kwam nu de behandeling der rapporten op de door het Hoofdbestuur gestelde vragen. Door den heer I. H. J. van Lunteren werd een uitvoerig door hem opgemaakt rapport voorgelezen, als antwoord op vraag 1, toegelicht door verschillende hier ter stede bestaande verorderingen. Dewijl genoemde heer reeds sinds verscheidene jaren lid was van de Gezondheids-Commissie hier ter stede, was hij in staat daaromtrent uitvoerig mededeelingen te doen. Uit den aard der zaak lokte dit punt van behandeling nog vele besprekingen uit, waarna besloten werd dit rapport met de daarbij behoorende stukken aan het Hoofdbestuur toe te zenden.

Als antwoord op vraag 2 werd door de heer H. G. Frijlink het opgemaakt rapport voorgelezen; ook hieromtrent hadden eenige besprekingen plaats en werd besloten, dit na eenige noodzakelijk gebleken aanvullingen als voren op te zenden. Van eenige der overige vragen waren de antwoorden nog niet gereed.

Door de heer v. Lankeren was de vraag gesteld, wat beter voor dakbedekking was, het cement-mastic of zink. Dewijl de Voorzitter omtrent dit eerste materieel, o.a. door den heer Allersdorf te Amsterdam in den handel gebracht, eenige inlichtingen gaf, deelde de heer Vreeswijk mede, dat z.i. het cement-mastic in de meeste gevallen te verkiezen was boven zink, 1°. omdat hem proefondervindelijk was gebleken dat zink zeer wordt aangetast door het neervallen van uit de schoorsteenen komende verbrandingsproducten (o.a. heeft de Maatschappij tot Expl. van Staatsspoorwegen daarvan de treurige ondervinding opgedaan bij hare locomotiefloodsen en werkplaatsen die met zink waren gedekt) waarom dan ook de cement-mastic, natuurlijk de beste in hare soort, aanbeveling verdient, terwijl 2°. de prijs veel goedkooper is dan zink en het cement-mastic bijna geen onderhoud vordert. Door het vergevorderde uur moesten weder de bespreking van bouwkundige onderwerpen en de kunstbeschouwing tot de volgende vergadering worden uitgesteld.

Afdeeling Groningen. 23 Februari 1899 Na opening der vergadering door den Voorzitter, den heer Raammaker, werden de notulen der vorige vergadering, doordien de eerste Secretaris door ziekte afwezig was, door den 2den Secretaris gelezen, en zonder op- of aanmerkingen goedgekeurd.

Ingekomen was een brief van den heer Leliman Jr. met een overdruk uit den Delftschen studenten-almanak. De Voorzitter stelt voor deze bij de leden te laten circuleeren, en genoemden heer dank te betuigen.

Mededeeling van een brief van de Afdeeling Amsterdam der Maatschappij t. h. d. Bouwkunst, inhoudende toezending van eenige programma's, van de door die Afdeeling uitgeschreven prijsvraag voor het jaar 1899, teneinde die onder de leden te verspreiden. Vervolgens bracht de Bibliothecaris, de heer H. Rijenga Fz., een zaakrijk verslag uit over den toestand der bibliotheek gedurende het afgeloopen jaar 1898.

Daarna trad de heer C. H. Steenbeek op met

„Iets over teekenen,"

door schetsen toegelicht. De heer S. begon met het teekenen van vroeger te behandelen, besprak daarna zeer uitvoerig de methode van Gebr. Dupius, waardoor later de wandplaten ten doel hadden oog en hand te oefenen en onderlinge verhoudingen te leeren schatten, waarvoor ze hoofdzakelijk de ijzerdraad figuren van Gebr. Dupius in onverkorten stand vervangen. Hierna verklaarde spreker een geheele serie wandplaten als methode voor het teekenen op de lagere school, waarbij het kleuren van teekeningen door leerlingen vervaardigd ter sprake kwam, als middel om smaak bij de leerlingen te ontwikkelen.

Nu kwam het natuurteekenen aan de beurt. Met een stuk krijt schetste de heer S. vluchtig een laan met boomen, lantaarnpalen, rails enz. op het bord, benevens een riviergezicht met schepen op ongelijke afstanden, om in beide teekeningen de leerlingen de perspectivische verschijnselen in de natuur te doen zien, en ze later bij het teekenen van voorwerpen uit 't dagelijksch leven te kunnen toepassen.

Het teekenen wordt gaandeweg met meer ernst aangepakt, vooral door de onderwijzers die in dit vak van onderwijs steeds meer ontwikkeling van het voorstellingsvermogen beginnen te zien, hetgeen duidelijk te bespeuren valt uit verscheiden verslagen aangaande de onderwijzers-examens. Aan het slot gaf de heer S. eenige schetsen om te doen zien, met hoe weinig lijnen men veel kan uitdrukken wanneer men ze juist weet te plaatsen.

Dit is een zeer beknopt verslag van de in details uitgewerkte lezing of bespreking, die met de meeste belangstelling werd aangehoord en gevolgd. De Voorzitter bedankte den spreker namens de Afdeeling, waarmede door de vergadering met applaus werd ingestemd.

Hierna volgde de kunstbeschouwing van plaatwerken over oude gebouwen door de Maatschappij uitgegeven. Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Bouwkunst en Vriendschap. 21 Maart 1899. In deze vergadering hield de heer E. W. F. Kerling, uit 's Gravenhage, eene voordracht over glasschilderkunst.

Aanvangende met een korte bespreking van de nieuwe richting in de kunst en van eenige door hem uitgevoerde of uit te voeren werken, kwam spreker op het vervaardigen van glas in lood.

In het glas in lood onderscheidt men vier soorten, en wel gewoon, antiek, kathedraal en opalescent-glas.

Ter vervaardiging wordt in de eerste plaats een looditeekening (teekening in houtskool) gemaakt; deze wordt overgetrokken en hierna wordt het glas, hetzij uit de hand, hetzij door middel van mallen, gesneden en in lood van I-ijzervorm gezet.

Om het inwateren tegen te gaan, wordt het gekit, d. w. z. met een dunne verflaag en daarna met zaagsel bestreken, welke stoffen zich tusschen het lood en het glas zetten.

De tinten (grisaille) worden hetzij met water hetzij met terpentijn opgezet; in het laatste geval is de kleur echter minder transparant.

De teekening wordt er door middel van water opgebracht. Is de grissaille met water opgezet, zoo moet het opbrengen der teekening uiterst accuraat geschieden, daar anders de grissaille oplost en de teekening verloren gaat. Ook in de 16e en 17e eeuw werd op deze wijze de teekening gemaakt. In de 12e en 13e eeuw werden de schaduwen door middel van arceeringen of ruiten opgezet, terwijl in de 16e en 17e eeuw hetzelfde door greinen geschiedde, bestaande in het aanbrengen van kleine puntjes door middel van een kwast (spalter).

Afdeeling 's-Gravenhage. Gewone Vergadering van Vrijdag 24 Maart 1899. — Deze vergadering werd door den Onder-Voorzitter den heer W. C. Metzelaar, geleid, aangezien de heer Joh. Mutters Jr. afwezig was. — Er werd medegedeeld dat de heer H. F. Boersma als aspirant-lid der Afdeeling was aangenomen, waarbij de Voorzitter zijne wensch uitte dat dit voorbeeld navolging moge vinden.

Van de afdeeling 's-Gravenhage der Vereeniging tot Bevordering van Fabriek- en Handwerk-Nijverheid in Nederland was een schrijven ingekomen, bevattende een voorstel tot medewerking om het mogelijk te maken eenige werklieden naar de Parijsche Tentoonstelling te zenden. Na eene breede discussie, waarbij ten zeerste uitkwam dat er weinig nut van te verwachten is, in verband met de tamelijk hooge onkosten, die, uit een oogpunt van eenige werklieden iets aangenaams te bezorgen (op zichzelf beschouwd zeker te waardeeren) op deze wijze niet goed besteed konden geacht worden, werd besloten geen steun te verleenen en dan ook beleefd te bedanken voor de uitnoodiging tot samenspreking over die zaak.

Vervolgens werd medegedeeld dat de commissiën voor de vragen, door het Hoofdbestuur gesteld, door het aannemen van alle gezonden uitnoodigingen, als volgt zijn samengesteld.

Voor vraag 1 de heeren J. Brouwer, G. E. V. L. van Zuylen en Mr. J. Limburg.

Voor vraag 2 de heeren G. Brouwer jr., D. E. C. Knuttel en J. P. J. Lorrie.

Voor vraag 3 de heeren A. W. van Malsen, A. Stigter en S. Wijn.

Thans werd het woord verleend aan den heer E. W. F. Kerling, die eene voordracht hield:

Een en ander over versiering, vooral over glas-schilderkunst.

Spreker wees er op, dat hij er van had afgezien van zijn voordracht eene lezing te maken omdat z. i. het veel aangenamer en doeltreffender is om zooveel mogelijk te laten zien en daarbij de toelichting te geven.

Een historisch overzicht toch kan men zich wel op andere wijze verschaffen. De heer Kerling gaf zijne meening wat onder „nieuwe richting" in de versieringskunst moet worden verstaan en waarschuwde tegen de verkeerde opvatting dier woorden. Er moet niet anders door worden verstaan dan: het ernstige streven om te trachten oorspronkelijk te zijn, daarbij wel wetende dat geheel oorspronkelijk eene onmogelijkheid is.

Maar het klakkeloos navolgen van bestaande voorbeelden, meestal afkomstig uit tijden waarin geheel andere zeden en gewoonten heerschten, is niet de goede weg; wèl kan, en moet ook, die studie leiden tot vorming, maar eene zoodanige vorming, die in zich sluit eigen overtuiging, eigen oordeel, eigen blik. Menig voorbeeld uit de rijke, van zooveel studie en arbeid getuigende, collectie teekeningen en werkstukken, welke de heer Kerling voor dezen avond zoo bereidwillig had opgesteld, verduidelijkte spreker's geuitte meeningen en alsnu ging ZEd. over om meer in 't bijzonder over versiering in glas te spreken. Hierbij kwam o.a. uit hoeveel gunstiger het is een raam met zijne indeelingen te blijven beschouwen als een geheel en de hoofdlijnen der versiering te doen doorloopen, — in tegenstelling met de tot dusver veelal gevolgde gewoonte om elk raamvak of onderdeel eene afzonderlijke versiering te geven; over het te gebruiken glas, het snijden daarvan volgens de werkteekeningen op ware grootte, het vatten der stukken in het daarvoor bestemde lood, de toebereiding ook van dit laatste, het soldeeren der verbindingen, het versterken van de glas-vakken door middel van

ijzeren of ook koperen roeden, — over dit alles werd door spreker uitvoerig toelichtingen gegeven.

Daarna ging de heer Kerling er toe over om van het eigenlijk beschilderen van glas de wetenswaardige bijzonderheden mede te deelen. Het onderscheid der bewerkingen, zooals die o. a. in de 12e en 13e eeuw plaats vonden, met die in de 17e en 18e eeuw, bestaat daarin, dat in de eerstgenoemde periode met werkelijk inzinkende (samensmeltende) verwen werd gewerkt, dat is het zoogenaamde grisaille. terwijl in de latere periode ook verwen werden gebruikt, welke enkel opgelegd werden en wat men het email noemde.

Het kwam door de toegelichte werkstukken vooral uit hoe echt transparant en toch van hoeveel kracht het „grisaille" kan wezen, en het mag gelukkig genoemd worden dat in deze dagen het voordeel van elk der methoden en de combinatie van beiden aan zulke bekwame handen zijn toevertrouwd als waarvan de voorbeelden reeds zoo ruimschoots voorhanden zijn.

De Voorzitter was dan ook zeker de tolk van allen, toen hij den heer Kerling hartelijk dankte voor de moeite, welke hij zich voor dezen avond had gegeven, maar ook geluk wenschte met zijn reeds bereikt succès en de beste wenschen uitte voor de toekomst van zijne kunst, eene van ouds echt vaderlandsche kunst. Herhaald applaus bevestigde de woorden van den Voorzitter in hunne volle beteekenis.

Alsnu werd door den Voorzitter een denkbeeld geopperd, reeds vroeger in het bestuur ter tafel gebracht, om van wege de Afdeeling gelegenheid te geven tot onderricht aan jonge bouwkundigen (opzichters) in die vakken tot het bouwvak behoorende, waarvan men niet zoo gewoon weg de technische eischen en bijzonderheden kan leeren kennen. Zulk een cursus zou dan bijv. door eenige vergoeding door de deelnemers, doch hoofdzakelijk op kosten der Afdeeling of wel te verkrijgen bijdragen, mogelijk kunnen worden.

Hierover zal door het bestuur nader worden gepraeadviseerd.

Vervolgens werd de vergadering gesloten.

BERICHTEN.

In het vorige blad schreven wij met betamelijke voorzichtigheid: „De oude Kerk te Overschie zal nu waarschijnlijk toch gespaard bliven, enz."

Kerkvoogden en notabelen trachtten namelijk gelden bijeen te brengen om het oude gebouw te restaureeren en beter voor den dienst in te richten, in plaats van het — zooals hun eerste voornemen was — te sloopen en eene nieuwe Hervormde Kerk te bouwen.

Thans kunnen wij melden, evenwel met een zelfde voorzichtigheid, dat de oude Kerk waarschijnlijk afgebroken en een nieuwe gebouwd zal worden.

Want j.l. Zondagavond werd de 28 M. hooge houten spits der kerk door den bliksem getroffen. Dit interessantste deel van het uiterlijke gebouw stond spoedig geheel in vlammen. Het uurwerk in de spits deed haar laatste slagen om half elf uur hooren, en kort daarop, juist twee uren nadat de brand was ontstaan, stortte de spits door het dak in de kerk, die geheel uitbrandde, evenals het 30 M. hooge metselwerk van den toren. Alleen de buitenmuren zijn staande gebleven. Slechts enkele antieke stoelen en eenige oude bijbels zijn gered.

Het gebouw, in 1651 gesticht, was een drieschepige hallenkerk; elk der schepen had zijn eigen overkapping. Het bezat een zestal geschilderde ramen, waarin de wapens en de namen van schout, schepenen en kerkmeesters, die in 1721 regeerden, omgeven door eene bijbelsche voorstelling. In het koor hing het zoogenaamde wetbord, een oud houten bord waarop de Wet des Heeren was geschilderd; daarboven een uurwerk. Nog hing daar een oud bord met de namen der predikanten die sedert de Reformatie te Overschie gestaan hadden. Het is ook te betreuren, dat predikstoel, doophek en eenige banken, die fraai bewerkt waren, vernietigd zijn.

Het kerkgebouw was tegen brandschade verzekerd voor f 40.000, het orgel voor f 5000.

Met de restauratie van het Raadhuis te Lochem is een aanvang gemaakt. Verschillende details, daarvoor benoodigd, worden in de werkplaats gereed gemaakt, en het in deze eeuw aan den zuid-westelijken gevel aangebouwde huisje voor den veldwachter wordt afgebroken. Die gevel moet namelijk geheel vrij komen.

Burgemeester en Wethouders van Nijmegen hebben het bouwen van een abattoir aldaar opgedragen aan de firma Nollen en Heijmerink te Nijmegen als laagste inschrijfster voor f 108.400.

Daaronder zijn evenwel geen grondwerken, fundamenten, wegen of machinerieën begrepen, die afzonderlijk zijn uitbesteed.

De raming van kosten voor de geheele inrichting beloopt ruim f 240.000.

De eerste verkooping van oudheden uit het kasteel te Heeswijk, bestaande uit de wapenen en wapenrustingen, is bepaald op 3 Juli en volgende dagen in het Casino te 's Hertogenbosch.

In het brongebouw te Haarlem zal een tentoonstelling gehouden worden van afgietsels van de beeldhouwwerken van eenige Hindoemonumenten op het eiland Java.

De opening dezer tentoonstelling zal plaats hebben op Donderdag 30 Maart te 1¾ uur, in het Brongebouw, alwaar de bezichtiging der tentoonstelling zal worden voorafgegaan door eenige mededeelingen van den conservator van het Museum van Kunstnijverheid te Haarlem.

Wij ontvingen de officieuse verzekering, dat nog dit jaar een aanvang zal worden gemaakt met den bouw der „Zevende Kerk" van de Ned. Hervormde Gemeente te 's-Gravenhage, op het terrein begrensd door de Weimarstraat en de Regentesselaan.

De uitvoering zal plaats hebben volgens de plannen van den heer J. Verheul Dzn., bekroond in den wedstrijd van 1894.

De Afdeeling Delft van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst vergaderde 23 Maart j.l. in de „Concertzaal" van Stads Doelen, die ei-vol was. zoo groot was de opkomst van belangstellenden. Als geïntroduceerden der Afdeeling waren opgekomen tal van leden van de Vereeniging „Delfia" en van de „Patroonsvereeniging"; ook werden onder de aanwezigen opgemerkt de heer Salm, Voorzitter van het Hoofdbestuur der „Maatschappij", en eenige van zijne mede-bestuursleden uit Amsterdam en Rotterdam.

De vergadering had ten doel de behandeling van het rapport der Commissie uit de Afdeeling in zake oude bestaande Delftsche gevels en bouw-details, waaruit de Secretaris der Commissie, de heer Gips, het een en ander mededeelde, en waarna de heer A. le Comte, Voorzitter der Commissie, eene boeiende voordracht hield over Delft, van af de 13e tot op het einde der vorige eeuw, toegelicht met tal van lichtbeelden — prachtige zij daarbij gezegd — voorstellende de voornaamste overblijfselen op bouwkundig gebied, in de oude Prinsenstad nog aanwezig.

De verklaringen en beschouwingen daarbij gegeven, waren die van den fijn-gevoelenden artist, die zeker niet zullen nagelaten hebben indruk te maken op zijn talrijk gehoor, dat meer dan eens daarvan blijken gaf.

Moge die indruk van blijvenden aard zijn!

BENOEMINGEN.

Tot Inspecteur van het Ambachtsonderwijs hier te lande is benoemd de heer H. J. de Groot, Directeur der Burgeravondschool en der Ambachtsschool te Alkmaar.

Afdeeling Amsterdam. 557ste Vergadering op Donderdag 30 Maart 1899 des avonds ten 8 ure in het Gebouw der Maatschappij, Marnixstraat 402.

Agenda:

1. Mededeelingen van het Bestuur.
2. Behandeling van de vragen door het Hoofdbestuur der Maatschappij gesteld.

Vraag No. 4. in te leiden door den heer W. A. E. van Geuns, Civiel-Ingenieur te Amsterdam.

Vraag No. 5. in te leiden door den heer Jacob. F. Klinkhamer, Architect-Ingenieur te Amsterdam.

3. Ballotage van den heer G. W. C. Oosterbaan, Decorateur, Lid der Maatschappij, voorgesteld door de heeren Ed. Cuypers en B. J. Ouëndag.

Namens het Bestuur
B. J. Ouëndag, *Secretaris.*

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Betimmering voor de Werkkamer van een rechtsgeleerde. Voor alle Nederlandsche architecten. Eerste prijs f 75; tweede prijs, getuigschrift. Vóór 1 Mei 1899. Door de Afd. Amsterdam van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst. Zie: Bouwk. Weekblad no. 7 van 18 Februari 1899.

Diploma van de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. Nationaal. Prijs f 40, premie f 15. Vóór 10 April bij den Secretaris der genoemde Vereeniging: W. A. Hof, Hofstraat 72*a* te Groningen.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 4.
Bouwkundig Teekenaar 3.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 8.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter 1.

VERBETERING.

In het blad van 18 Maart j.l. is een verslag opgenomen, waarbij vermeld staat: Afdeeling Amsterdam.

Dit laatste moet zijn: Technische Vakvereeniging. Afdeeling Amsterdam.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 27 MAART.

Amsterdam. Het vergrooten van de openbare lagere school der 1e klasse no. 16 aan de Nieuwe Kerkstr., tot een school van 600 kinderen.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. zijn uitsluitend te verkr. ter stads-drukkerij, à f 1.60 (met 2 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2—4 u., ged. de drie laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Elst. 1e. Het afbreken van een woon- met achterhuis, 2e. het bouwen van een nieuw woonhuis, 3e. het bouwen van een nieuw pakhuis voor brandstoffen, enz.

De bouwk. J. R. v. Holten, 's av. 6 u., in café „de Ploeg". alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 27 Maart., n.m. 2 u.

Groningen. Het verbouwen van het noordwestelijk gedeelte der villa „Constantia", aan het Heerenplein.

De heer Dr. H. Kremer, 's av. 8 u., in het café „Veening". Bestek en teek. in voorn. café ter inzage en zijn tegen f 1,50 per stel verkr. bij den architect. Aanw. en inl. kunnen worden verkregen des v.m. van 11 tot 12 u., ten kantore van K. H. Holthuis, arch. Aanw. gedaan.

Hillegersberg (**Rotterdam**.). Den bouw van een dubbel hoekpand a/d. Maaskade hoek Prins Alex.-straat (Feijenoord) te Rotterdam.

De heer J. Krijgsman, Bergweg 3c, bij wien à f 2 bestek en teek. verkr.

Kampen. Het maken en plaatsen van een winkelpui voor den heer H. van Olst.

De bouwk. H. J. v. Werven, v.m. 11 u., in „de Moriaan". alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. gedaan.

Zeelst (**N-Br.**). Het bouwen van een woonhuis met bijlevering der materialen.

De kinderen H. Janssens. Bestek en teek. ter inzage in 't café van H. J. Janssen. Inl. geeft de bouwkundige Jan Bijnen Azn.

DINSDAG 28 MAART.

Borger. Het bouwen van een onderwijzerswoning te Drouwenermond. met bijlev. van materialen.

Het gemeentebest., n.m. 2 u. Bestek en teek. ad f 1 verkrijgb., en liggen ter inz. in de logementen Hardenberg, Stadskanaal en Wed. Luder te Nieuwbuinen. Aanw. 28 Maart, v.m. 9 u., op het terrein.

Deventer. Het bouwen van een watergasfabriek op het terrein der gasfabriek.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestek en teek. ad f 1.25 verkrijgb. en ter inz. ter secretarie. Aanw. gedaan.

Gorinchem. Het maken van een machinegebouw en fundeeringen op het terrein der brouwerij.

De directie der Ravenswaaij's bierbrouwerijmaatsch., v.m. 11 u. Bestek en teek. liggen ter inz. ten kantore der maatsch. Aanw. ged.

Rotterdam. Het bouwen van een wachtlokaal met kantoor op de algem. begraafplaats in Crooswijk.

Het gem.-best., n.m. 1 u. Bestek, voorw. en teek. liggen ter kennisneming op de centrale secretarie en in het stads timmerhuis en zijn voor f 0,75 verkr. bij Wed. P. van Waesberge en Zoon. Inl. te bekomen aan gemeld timmerhuis. Aanw. gedaan.

Stratum. Het bouwen van een woonhuis met eenige verandering aan het bestaand blijvend gedeelte.

De heer J. Custers, n.m. 3 u. Bestek en teek. ten huize van den aanbesteder te bekomen à f 1,50, alsmede inlichtingen.

Vijfhuizen (**Haarlemmermeer**). De herbouw van eene boerderij aan den Ringdijkald.

De bouwk. J. W. de Heij en Zn., n.m. 1 u., in het café van E. Beers. Bestek en teek. ad f 1 verkrijgb. bij gen. bouwk. te Hoofddorp die inl. geven. Aanw. 28 Maart, v.m. 11 u.

WOENSDAG 29 MAART.

Amsterdam. Het maken van een gebouw tot stalling van paarden, hooi-, haverzolder en woningen en van eenige verdere werken op een terrein der maatschappij aan de Ruijsdaelkade en Quellijnstraat te Amsterdam.

De directie van Heineken's bierbrouwerijmaatij., v.m. 11 u., te haren kantore. Bestek en teek. liggen ter inzage ten kantore van den ingenieur J. Schotel, Oostzeedijk 172 te Rotterdam, en zijn aldaar tegen toezending van een postwissel te bekomen ad f 3.50 per stel. Aanw. gedaan.

Amersfoort. Het bouwen van een boerderij met wagenschuur, hooiberg enz. op een terrein aan den Hoogeweg aldaar.

De architect Herm. Kroes, v.m. 11 u. in het hotel „De vergulde Zwaan". Teeken. en bestek zijn à f 1,50 per stel verkrijgb. bij den voorn. architect.

Enschedé. Het bouwen van een woonhuis en dito met winkelhuis, op een terrein gelegen aan de Minkmaatsteeg.

De heer G. J. Aalders te Gronau, 's av. 8 u in het café Mendelaar te Enschede. Bestek en teek. liggen in gen. café ter inz. Inl. te bekomen bij J. H. C. Roesink Aanw. op het bouwterrein 29 Maart, v.m. 11 u.

Hesselingen bij Meppel. Het bouwen van een boerderij.

Mej. de wed. J. Meesters, 's av. 8 u., in café W. Bralts, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn à f 1.50. alsmede inl., bij den architect, H. Witzand. verkrijgb. Aanw. 29 Maart, v.m. 10 u.

Kolham. Het amoveeren van en daarna weder opbouwen eener boerenschuur en verdere annexe werken staande te Kolham, bewoond door den heer J. Braam, met bijlev. van het daartoe benoodigde.

De heer T. Mack te Hoogezand, n.m. 6 u. in het café Braam. Bestek en teek. liggen ter inz. in gen. cafe en in 't hotel Roelfsema te Hoogezand, en zijn exempl. van het bestek aldaar en bij L. Alons, Hoogezand, verkrijgb. à f 0,50.

Nijmegen. Het afbreken en weder opbouwen van perc. no. 3 hoek Kelfkenbosch en Hertogstr. aldaar, voor den heer M. J. v. Harderwijk.

De aanbesteder, 's av. 8 u., in het café „Burchtpoort", afw. bestek en teek. ter inz. liggen en te verkr. zijn tegen f 1. Inl. te bekomen bij S. J. Meijn, arch.

Stavenisse. De uitbreiding van het Havenplein ald.

Het gemeentebestuur smidd. 12 u. Bestek ter inzage en ad 65 ct. verkrijgb. ter secretarie. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 30 MAART.

Avereest. Het bouwen van een woonhuis a/d Dedemsvaart.

De architect H. Burgmans, n.m. 2 u., in hotel „Steenbergen", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 27 Maart, n.m. 2 u.

Breda. Het bouwen van zes woonhuizen met aanhooren op een open terrein, gelegen aan het Dijkje bij de Princenhaagsche weg gem. Princenhage.

De architect J. Boumans, v.m. 11 u., in café J. v. d. Bogaard. Bestek en teek. ter inz. in het café van M. Simons. Inl. geeft gen. architect.

Breda. Het bouwen van 3 benedenhuizen met aparte bovenhuizen en een bergplaats op een perc. gelegen aan de Leuvenaarstr.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas. v.m. 11 u.. in het café van H. Vlasblom. Bestek en teek in gemeld café ter inz. Informatiën geven gen. architecten. Aanw. ged.

Harlingen. Het bouwen van een paardenstal met bergplaats voor hooi op de vuilnisstoep.

Het gemeentebest., n.m. 1 u. Bestekken en teek. ter gemeente-secretarie verkrijgb. voor 50 cents. Aanw. 28 Maart, v.m. 11 u.

VRIJDAG 31 MAART.

Boskoop. Het bouwen van een rijkstuinbouwschool met directeurswoning.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Bilj. in te zenden vóór 31 Maart, v.m. 11 u. Bestek ter lezing en ad f 1,50 verkrijgb. ter secretarie. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 1 APRIL.

Dieren. Het verbouwen van een woonhuis b/d nieuwen molen ald., met bijlev. van materialen.

De heer A. J. Lentink, n.m. 4 u., in het café van H. Steufert, alw bestek en teek. ter inz. Bilj. vóór 1 April in te zenden. Aanw. 27 Maart. n.m. 4 u.

Schore. Het afbreken en opnieuw opbouwen van een woonhuis, met bijlev. van materialen.

De heer Joh. Glerum Chrz. n.m. 4 u., in café van R. Op 't Hof, alw. bestek en teek. ter inzage. Inlicht. geeft de archit. A. Le Clercq te Kruiningen. Aanw. 1 April, n.m. 2 u.

DINSDAG 4 APRIL.

Amersfoort. Het bouwen van een dubb villa op een terrein aan de voet v./d. Amersfoortschen Berg.

De arch. W. Salsomons, v.m. 11 u. in het café „De Arend". Bestek en 2 teek. liggen ter inz. in gen. café en zijn à f 1 p. stel verkrijgb. bij den architect Aanw. 28 Maart, v.m. 11 u.

Angerlo. Het bouwen van een villa voor rekening van den edelachtbaren heer Tiemens.

De bouwk. G. W. Willemsen, n.m. 3 u Bestek en teek ter inz. in café Berntsen.

Eindhoven. Het bouwen eener stoomzeepfabriek met kantoren enz.

De firma C. J. E. Redele, n.m. 2 u. Bestek en teek. ad f 1.50 en inl. verkrijgb. bij den architect L. J. P. Kooken. Aanw. 4 April, v.m. 11 u.

Tegelen. Het bouwen eener kerk en het herstellen van den toren.

Het R.K. Parochiaal kerkbestuur van den H. Martinus. Bestek en teek ter inz. bij Croonen. Bestek ad f 1,50 verkrijgb. Inl. geeft arch. C. Franssen, Roermond. Aanw. 4 April, v.m. 11 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenstraat. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betuwestraat 21.

Kapitaal	f 4.000.000.00
Reserve ruim	- 1.632.000.00
Betaalde Brandschaden	- 16.295.000.00

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

9 MAART.

Linden (**N.-Br.**). Het bouwen van een onderwijzerswoning met bergplaats te Groot-Linden. Door het gemeentebestuur.

Gegund aan R. Geurts, voor f 3075, ongeveer gelijk met de begrooting.

11 MAART.

Kolham (**Gr.**). Het bouwen van eene boerenbehuizinge aldaar, met de levering van al het daartoe benoodigde. Door den heer G. Zwaneveld.

Met riethedekking. Laagste inschrijver H. Timmerman, Scharmer, f 2930.

Met panbedekking. H. Timmerman, Scharmer, f 2775. Gegund.

Snikzwaag gem. Joure (**Fr.**). Het bouwen van een zuivelfabriek. Door de heeren A. G. Brouwer en Zonen.

Laagste inschrijver Sj. Kundersma, f 9247. Gegund.

13 MAART.

Uithuizen. (**Gr.**). Het glas- en verfwerk van de te bouwen behuizing van den heer T. J. Huizinga. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver H. Bouman, Usquert, f 210,85. Gegund.

14 MAART.

Dongen. Het bouwen van een woonhuis met bijbehoorende werken, op een terrein aldaar. Door den arch. A. C. Buijzerd te Breda.

Laagste inschrijver P. Schellekens Wz. Dongen, 6437. Gunning in beraad gehouden.

Groningen. Het verbouwen eener behuizing get. P 296, zuidzijde in de N. Sint Jansstraat tot eene nette behuizing met bovenwoning. Door den heer H. Woldijk.

Laagste inschrijver J. Ridder, f 1136,88. Gegund.

Standdaarbuiten (**N.-Br.**). Het bouwen eener stoomhoutzagerij met aanhooren, op een perc. sectie A, no. 272, onder de gem. Terheyden, nabij de prov. brug te Zwartenberg en station Zevenbergen, zulks met bijlev. van alle ben. materialen enz. Door den heer C. Aarden

Laagste inschrijver M. Clarijs, Zevenbergen, f 21913. Gegund.

Terwischa gem. Appelscha. Het afbreken en bouwen van een boerenhuizinge op de Zathe, bewoond door F. H. Klooster, ram. f 2450, onder beheer van den architect O. M. Meek te Donkerbroek. Door den heer A. A. Vondeling.

Laagste inschrijver K. van Es, Oosterwolde, f 2383. Gegund.

Venloo. Het verbeteren, inrichten en wijzigen van militaire gebouwen te Venlo, onder beheer der genie te Nijmegen. Ram. 3159. Door de genie van Nijmegen.

Laagste inschrijver M. van Gasselt, f 3354.

15 MAART.

Amersfoort. Het bouwen van 2 dubbele villa's in het ontworpen park aan den Amersfoortschen berg aldaar. Door den architect Herm. Krocs.

Plan *a*. 2 dubb. villa's. Laagste inschrijver F. H. Noorman, Zwolle, f 23525.

1 dubb. villa. F. H. Noorman, f 11825.

Plan *b*. 2 dubb. villa's. G. Lagerweij, f 23099*. *Gegund.

Bergen op Zoom. Het verbeteren van het logies in de kazerne Groot-Arsenaal ald., onder het beheer der genie ald. Ram f 605. Door de genie.

Laagste inschrijver A. C. v. d. Bergh. f 564.

Bredevoort. Het vergrooten van de schuur op de Wochte in Corle, benevens eenige reparatie aan die schuur en het huis. Door de Herv. diaconie.

Laagste inschrijver B. te Kronje, Winterswijk (Miste), f 319. Gegund.

Enschedé. Het maken van een winkel en het bouwen van eene verdieping op een woonhuis gelegen aan de Walstraat. Door den arch. H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver B. J. Turin, f 3787.

Groningen. Het verfwerk van de slachthallen, koelhuis, de bijgebouwen enz. alsmede een gedeelte afrastering om het terrein van het openbaar slachthuis te Groningen. Door de aannemers Ibelings en Smidt.

Laagste inschrijvers firma W. K. Wits en Zonen, Leeuwarden, Groningen en Zwolle, f 3148.

Groningen (**Onderh.**). De verbouwing van het Ooglijdersgesticht.

Laagste inschrijver L. Oldenburger, f 23250.

's-Hegtogenbosch. Het gedeeltelijk verbouwen van het huis op de Groote Markt, vroeger bewoond door den Weled. heer Jos. v. Rijckevorsel. Door den heer G. Litjens

De inschrijving is met en zonder verlaging van trottoir.

Laagste inschrijver A. Sanders, f 3183 en f 2983.

Putten (**Geld.**). Het bouwen van een burgerwoonhuis in „Steenenkamer". Door den heer W. v. Liere.

Laagste inschrijver H. Schuitmaker, f 2103.

Zutphen (**Onderh.**). Het verrichten van eenige aan- en verbouw aan het pand van den heer G. J. Looman, mr. bakker aldaar, onder beheer van den bouwk. D. J. v. Loo.

Metselwerk. Laagste inschrijver H. Koordeman, f 477.

Timmerwerk. J. Henvelink, f 390.

Massa. T. J. van Bruggen, f 818*.

Het smeden, schilderen en loodgieterswerk is buiten de besteding gehouden. *Gegund.

16 MAART.

Buinerveen. *a*. Het bouwen van een winkelbehuizing, onder bijlevering van al het daartoe benoodigde. *b*. Het glas-, verf- en behangerswerk aan voornoemde behuizing. Door de familie Kroeze.

a. Laagste inschrijver J. Linzel, Stadskanaal. f 2490.

b. E. Alkema, Nieuw-Buinen, f 120. Niets gegund.

Helder (**Onderh.**). Het bouwen van een woonhuis in de Breewaterstraat hoek Vosstraat voor den heer P. F. Janzen. Door den architect Th. Mooiman.

Laagste inschrijvers C. Quack en A. van Pelt, f 5445. Gegund.

Rotterdam. Het bouwen van 5 huizen, waarvan een met bakkerij, op een terrein aan den Oost Blommerdijkschenweg en hoek Vinkenstraat. Door den bouwk. Jan J. Clement.

Laagste inschrijver J. B. Bijl, f 26612.

Spijk (**Gron.**). Het bouwen van een nieuwe schuur, met bijlevering van materialen. Ram. f 4450. Door den heer A. Hoving.

Laagste inschrijver P. Dertien, Losdorp, f 4360. Gegund.

Ulrum. Het bouwen eener behuizing, waarin 2 arbeiderswoningen. Ram. f 850. Door den heer J. K. de Cock, te Hornhuizum.

Laagste inschrijver L. Reitsma. Ulrum, f 842. Gegund.

Venloo. Het afbreken en weder opbouwen van café „Central", met bijlevering van alle materialen. Door den architect H. Seelen.

Laagste inschrijver J. Limburg, f 11000.

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis met schuur aan de Wooldstraat aldaar. Door den heer S. Menco te Lichtenvoorde.

Laagste inschrijver G. W. ter Haar, f 2265. Gegund.

Wageningen. Het bouwen van 5 arbeiderswoningen in de Kolkakkers voor A. Vermeer. Door den architect S. Bitters.

Laagste inschrijver Joh. Mekking, Bennekom, f 4559. Gegund.

IJselstein. Het sloopen en weder opbouwen van een hofstede voor C. van Wijk. Door den bouwk. van Bentum te Jutfaas.

Laagste inschrijver G. Snel, Woerden, f 4700. Gegund aan B. Voorendt, IJselstein, f 5000.

17 MAART.

Alfen a/d Rijn. Het gedeeltelijk uit- en afbreken der fabriek en het vergrooten door aanbouw van de fabriek; voorts het bouwen van een woonhuis met loods met bijbeh. werken. Door de heeren Brouwer en Co.

Laagste inschrijvers J. en B. Snel, Alfen a/d R., f 7288.

Bunnik (**Utr.**). Het bouwen van een steenen schuur, nabij de woningen op de losplaats. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver W. Beemer, f 777.77. Gegund.

Duiven (**Geld.**). Het bouwen van een woonhuis. Door den heer W. A. Peters.

Laagste inschrijver Joh. de Kinkelaar, f 1871.

Enschedé. Het vergrooten der bestaande fabriek, en het bijbouwen van een ketelhuis, alles gelegen aan de Brinkstraat. Door den heer N. J. Menko.

Laagste inschrijver B. J. Turin, f 25598. Gegund.

Enschedé Het bouwen van twee woningen op een terrein gelegen op 't Bentrot. Door den architect A. L. Clemens Azn.

Laagste inschrijver J. Schildmeijer, f 2650. Gegund.

Enschedé (**Onderh**). Het bouwen van een woonhuis voor den heer G. Fiedeldeij te Glanerbrug.

Laagste inschrijver J. Boers, Glanerbrug f 1095. Gegund.

's-Gravenhage. Het bouwen van 4 winkelhuizen met aparte bovenwoningen enz. aan het Anna Paulownaplein. Door den arch. J. W. Bosboom.

Laagste inschrijver H. R. Mirande, den Haag, f 61700.

Voor het sousterrein. C. v. Leeuwen, den Haag, f 1442.

Haarlem (**Onderh.**). Den bouw van vier woonhuizen aan de Koltermanstraat.

Laagste inschr. M. van Ommeren, f 11799.

Vlissingen. 1°. Het bouwen van 2 lokalen c. a. op school B aan de Hooikade. 2°. Het bouwen van 4 lokalen c. a. op school D aan de Groote Markt. Door het gem.-best.

1°. Laagste inschrijver D. Bijl. f 8245.

2°. C. van Beers, f 16790.

IJmuiden. Het bouwen van een burgerwoonhuis op een terrein aan de Kanaalstraat. Door den bouwk. Dirk Kramer Czn. te Velsen.

Laagste inschrijver W. Swager, Alkmaar, f 4300. Gunning aangehouden.

18 MAART.

Arnhem. Het sloopen van een gebouw aan de Korenmarkt, en het daar ter plaatse bouwen van een graanpakhuis. Door de firma Stooter en Siemons.

Laagste inschrijvers Goossens, Oosterbeek, en de Kinkelder, Duiven, f 7997; daaropvolg. J. Th. Rutten, Arnhem, f 8436.

Borne. Het bijbouwen eener kamer met veranda aan het postkantoor ald. Door het gemeentebestuur.

1.aagste inschrijver J. Nieuwenhuis. f 1692. Gegund.

Doornspijk. Het bouwen van een bouwmanswoning met achterhuis, met bijlev. van materialen. Door den heer G. Pleiter, mr. smid.

Laagste inschrijver J. v. Boven, Oldebroek, f 2268. Gegund.

Hoofddorp. Het herbouwen van de „Hoeve Aalt" aan den Sloterweg sectie J. G. te Haarlemmermeer, bestaande uit woonhuis, graanschuur, afzonderlijke koestal, zes roeden kapberg enz. Door den heer B. Biesheuvel.

Laagste inschrijvers, den Ouden, Aalsmeer. timmerwerk f 7700; Roos, Haarlemmermeer, metselwerk f 4375. Gunning aangehouden.

20 MAART.

Echten (**Fr.**). Het bouwen van een dubbele woonhuizinge. Ram. f 1192. Door den heer J. W. Muurling.

Laagste inschrijver C. L. Leeuw, Echten f 1039. Gegund.

Enschede. Het bouwen van een kantoor en het vergrooten harer fabriek aan de Molenstraat. Door de firma S. J. Menko en Zonen.

Laagste inschrijver G. Hucriede, f 11709. Gegund.

21 MAART.

Arnhem. Het afbreken van de perc. n°. 64 en 66 en het daar ter plaatse nieuw bouwen van 2 winkel- en een bovenhuis in de Hommelstr. Door den bouwk. J. Post.

Zonder behording. Laagste inschrijver J. A. Hagen, f 4480.

Met behording. G. Volman, f 4760.

Een biljet werd ongeldig verklaard. Gunning in beraad gehouden.

Deventer. Het maken van een gymnastiek- en schermzaal en verbeteren van het logies in de infanteriekazerne te Deventer, onder beheer der genie te Zutphen. Ram. 9700. Door de genie van Zutphen.

Laagste inschrijver H. Lammers, f 9089.

Haarlem. Het bouwen van een woonhuis aan de Beeksteeg, aldaar. Door den arch. S. J. W. Mons.

Laagste inschrijver L. F. Slebos, f 3224.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een stalgebouw met koetsierswoning. Door den ingenieur-architect J. Dony.

Laagste inschrijvers R. v. d. Biggelaar en W. M. van Beckum, f 11490.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van 7 woningen en bijbehoorende werken, met bijlev. van de daartoe benoodigde materialen.

Door den heer F. Gerards.

Laagste inschr. P. Venroij. Orthen, f 7394.

Na de voorlezing der biljetten verklaarde de laatste zich f 1000 vergist te hebben.

Nijmegen. Het verbouwen van pere. 84 aan de Lange Hezelstraat ald. en dit in te richten tot 2 winkelhuizen en banketbakkerij voor E. A. van den Dungen. Door den Bouwk. W. J. H. van der Waarden.

Minste inschrijvers J. Renckens, J. Geulen en C. de Bruijn, te Wijchen, voor f 8340. Geg.

Utrecht. Bestek no. 762. Het maken van een gebouw voor den telegraafdienst en het wijzigen van het bagage- en bestelgoederenlokaal in het hoofdgebouw op het station Venlo. Ram. f 2600. Door de Maatij. tot Expl. van St. Spoorw.

Laagste inschrijver W. Toebosch, Venlo, f 2614.

22 MAART.

's-Gravenhage. Het afbreken en weder opbouwen van een woningblok nabij het Oude Maasje te Keizersveer, benevens het bouwen van bergplaatsen en een magazijn, onder de gemeente Raamsdonk, provincie N.-Brabant, behoorende tot de werken voor de overlegging van den Maasmond. Raming f 12000. Door het min. van W., H. en N.

Laagste inschrijver D. Klein, Raamsdonksveer. f 12423.

„Per Telegraaf."

Alfen (**Z.-H.**). Het amoveeren van 5 woonhuizen en een slachtstal, en het bouwen van een woonhuis met winkel en twee verdiepingen en 6 arbeiderswoningen. Door den heer J. J. de Leeuw te Oudshoorn.

Laagste inschrijver L. Gesman. Oudshoorn, f 8659; daaropvolgende E. Bruggeman idem, f 8699.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

1 APRIL 1899. 19e JAARGANG. No. 13.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • •
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozo opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Het Raadhuis te Lochem. — Oude steden. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur van de Maatschappij ontving onderstaand:

RAPPORT DER JURY

benoemd ter beoordeeling der antwoorden ingekomen op de „Buitengewone Prijsvraag" uitgeschreven in het jaar 1898, door de Maatschappij t. Bev. der Bouwkunst, ter verkrijging van ontwerpen voor een

VORSTELIJK PAVILJOEN OP HET DUIN BIJ EEN NEDERLANDSCHE ZEEBADPLAATS.

De Jury benoemd ter beoordeeling der antwoorden, ingekomen op bovengenoemde prijsvraag, heeft de eer U onderstaand rapport als resultaat van haren arbeid aan te bieden.

Er waren ingekomen 2 ontwerpen, onder de motto's:

„FANCY".
„CE SERA MOI NASSAU."

Bij de algemeene beschouwingen bleek, dat beide ontwerpers, de eene meer, de andere minder, een te grootsche opvatting hebben van een vorstelijk paviljoen, zoodat zij beide veeleer een vorstelijk paleis hebben ontworpen, waardoor de geheele oplossing veel te kostbaar en te omvangrijk is geworden, wat zeker niet de bedoeling is geweest van de uitschrijvers der prijsvraag, met het oog op:

1°. het kostbare onderhoud en de ligging van een dergelijk gebouw op onze kust aan zee, waarvan genoegzaam bekend is, dat regen, wind en zand vernietigend werken op de materialen; en

2°. een tijdelijk verblijf met klein gevolg, waardoor de bewoning in het algemeen niet gemakkelijker zou worden.

Bij een meer gedetailleerde studie van elk der ontwerpen afzonderlijk kan het navolgende vastgesteld worden:

„FANCY."

Alle gevraagde gegevens waren aanwezig.

Algemeene situatie:

De parkaanleg aan de landzijde is gebrekkig, aan de zeezijde al te eenvoudig, vooral wat den trappenaanleg betreft.

Plattegronden:

Alle gevraagde ruimten zijn aanwezig. Deze vertoonen een eenvoudige plangroepeering, waarbij de omlegging van de as der corridors aan de beide aansluitingsgalerijen niet gelukkig is. Had men dit achterwege gelaten, dan had men een goede verlichting minstens voor de 1e etage verkregen, terwijl voor de rez-de-chaussée in het midden der corridors op andere wijze eene verlichting had moeten gevonden worden.

De hoofd-entrée is te onbeduidend tegenover het geheel, de corridors geheel donker en eentoonig. De hoogte der groote zaal is te laag ontworpen. De geheel geïsoleerde ligging der zaal die *alleen* met vestibulen of gangen communicatie heeft, is verwerpelijk.

Het trappenhuis is bedorven door de beide overbouwingen boven de bordessen, alleen met het doel om op de 1e etage naar de buitenterrassen te komen; hierdoor is een trappenaanleg op de 1e etage die geheel overbodig is. Het ware beter geweest indien voor den gevel-zeezijde én voor de verlichting van het trappenhuis door andere dan de 3 vensters eene betere oplossing verkregen ware. Thans is de gevel-oplossing voor deze middentravée gedwongen en niet gelukkig.

De ruimten der beide liften, waarvóór één zeker voldoende geweest was, alhoewel een personenlift niet gevraagd werd, hadden beter kunnen dienen voor toegangen naar de terrassen, zoodat de toiletten daarbij tevens kleiner hadden kunnen worden.

Over het algemeen zijn in dit ontwerp de beste vertrekken ten onrechte aan het gevolg gegeven.

In het souterrein is de algemeene dispositie bepaald slecht en een veel te groote ruimte daarvoor benut, zoodat dit grootendeels alleen met kunstlicht kan worden gebruikt. De kelders zijn slecht gelegen ten opzichte van de bovengelegen eetkamer.

De kluizen voor het zilver, aan den gevel aangebracht, hebben al een zeer zonderlinge en weinig veilige plaats, bijna buiten het gebouw onder de hoofdtrap.

Gevels:

Het geheel geeft meer de indruk van een „kurhaus" of „hotel" dan van een vorstelijk paviljoen; de algemeene indruk is niet gunstig; alhoewel erkend wordt, dat zulke gebouwen aan zee geen overtollige profileering behoeven, is hier toch de algeheele negatie van eene behoorlijke profileering te ver gedreven, waardoor het gebouw een al te nuchteren indruk maakt. Er is geen verband tusschen middenpartij, land- en zeezijde.

Het teekenwerk is niet bijzonder gelukkig uitgevoerd en maakt door de gekleurde vensters en overige lichtoppervlakten geen aangenamen indruk.

De behandeling is wel wat sober voor een dergelijke prijsvraag.

„CE SERA MOI NASSAU."

Alle gevraagde gegevens zijn aanwezig.

Algemeene situatie:

Hier is gestreefd naar een monumentalen parkaanleg aan de landzijde, doch men is daarin slechts ten deele geslaagd.

De aanleg aan de zeezijde is grootsch opgevat, maar de onderste trap minder gelukkig aangebracht. De overige trappen zijn veel beter

Plattegronden:

De hoofdvorm van den plattegrond is niet onverdienstelijk, alhoewel daardoor oplossingen zijn ontstaan die minder gelukkig zijn. Beter ware het geweest, het gebouw in één rechte lijn te projecteeren en de galerijen alleen in gebogen vorm hierbij aan te sluiten; wij kunnen ons niet vereenigen met de motieven aangevoerd in de memorie van toelichting. Ook bij dit plan gelden dezelfde bemerkingen omtrent hoogte en ligging der groote zaal, als bij het ontwerp „Fancy" vermeld.

De corridors zijn veel te breed aangelegd, waardoor veel te veel ruimte is opgeofferd in verhouding tot de gevraagde lokalen.

Hierdoor heeft het geheel een minder geschikten vorm gekregen, de corridors zijn te lang geworden, daarentegen de galerijen op de 1e etage in die corridors weer veel te smal; eene gemakkelijke circulatie door het gebouw wordt hierdoor zeer bemoeilijkt en wordt dit voor bewoning minder geschikt. Ook is de architectuur van die corridor-wanden minder fraai en beter geschikt voor een „passage" met winkels.

De massieve koepelbouw van het trappenhuis is niet voldoende ondersteund, de daarvoor noodige steunpunten in de plattegronden aangegeven zijn onvoldoende. Bovendien is door den eigenaardigen vorm van het gebouw, niet één kamer rechthoekig, wat vermeden had kunnen worden.

Het souterrein is goed verdeeld en voor het grootste gedeelte, zooals gewenscht, ongebruikt gelaten.

De entrée's zijn goed gelegen, behalve de keuken die, vooral met het oog op de eetkamer, niet gunstig is geplaatst. De lift komt bovendien uit in de eetkamer zelf van de vorsten: deze mag niet anders dan in een aangrenzend dienstvertrek geplaatst worden.

De nevengebouwen zijn voor het doel minder geschikt van vorm.

Gevels:

In het algemeen is ook hier niet genoeg rekening gehouden met de ligging van het gebouw op onze kust aan zee. Het geeft evenmin den indruk van een vorstelijk paviljoen. De plattegronden zoowel als de gevels maken den indruk als ontworpen voor een publiek gebouw, waarin zich vele menschen moeten bewegen, wat in een vorstelijk paviljoen geenszins gewenscht is. Het gebouw zou met zijn breede corridors voor een speelbank b. v. veeleer geschikt zijn.

De torenoplossing op het middengedeelte, even als die der hoekgebouwen, is zeer gebrekkig.

De oplossing der hoekvleugels landzijde in het dak, met eenige cirkelvormige ramen afgewisseld door pinakels enz., is minder fraai. Dit is evenzeer van toepassing op den gevel-zeezijde middengebouw, met zijn beelden en beeldengroepen, die geheel overbodig zijn. Over het algemeen zijn de vormen der raam- en deuropeningen minder fraai en verschillend van grootte, vorm en bekroning.

Dit onderwerp is zeer goed geteekend en de ontwerper legt daarbij een rijke phantasie aan den dag.

Ofschoon de Jury aan dit laatste plan de voorkeur geeft en het fraaie en gedeeltelijk meesterlijke teekenwerk daarvan ten volle waardeert, meent zij echter, juist omdat het een buitengewone prijsvraag geldt, geen volle bekroning te mogen toekennen, doch als waardeering voor het goede streven dat de ontwerpers aan den dag hebben gelegd, en als erkenning voor hun moeitevollen arbeid **alleen** *geldelijke beloonigen* te moeten voordragen, en wel aan het motto:

„CE SERA MOI NASSAU" . . . *f* 150.—
„FANCY" . . . . . „ 50.—

De Jury voornoemd:

C. Muijsken.
A. Salm G.Bzn.
E. Gugel.
J. J. Weve.
Johs. Mutters Jr., *Rapporteur.*

Heeren inzenders der bekroonde ontwerpen, bovengenoemd, worden uitgenoodigd het Bestuur van de Maatschappij te machtigen de naambrieven bij hunne inzendingen gevoegd, te openen.

Het Bestuur van de Maatschappij vergadert op Donderdag 6 April a.s. des morgens te elf uur in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Op den zelfden dag, des namiddags te half 2 uur, heeft de Buitengewone Bestuursvergadering plaats met de Voorzitters en Secretarissen van de Afdeelingen, ingevolge art. 36 der wet van de Maatschappij.

HET RAADHUIS TE LOCHEM.

Als aanvulling van onze mededeelingen omtrent de restauratie van het Raadhuis te Lochem, voorkomende in het Bouwkundig Weekblad van 25 Februari j.l., moeten wij nog het volgende mededeelen, opgehelderd door een afbeelding.

Volgens een opschrift boven het poortje in den Noordoostelijken gevel (zie de afbeelding van dien gevel in genoemd blad) is het gebouw gesticht in 1634; althans moet in dat jaar een aanvang met den bouw zijn gemaakt, wijl het opschrift luidt:

HOC OPVS INCOEPTVM CONS'SMOANNE LANSINCK:
TEODORO THO HARKEL: WILHELMO ABRAMEL
ARNOLDO COSTER: PEDRO COPES: 1634.

Daarbij worden de namen vermeld van Burgemeester en Schepenen, onder wie het werk werd aangevangen. (*)

In den top van dezen gevel echter, en in dien van den anderen eindgevel zijn jaarsteentjes ingemetseld waarop het jaartal 1639 is gebeiteld. Waarschijnlijk is dus dit het jaar waarin de bouw voltooid werd.

Zooals reeds vermeld werd, stamt de tegenwoordige voorgevel uit het laatst der 18e eeuw, en kan wellicht gebouwd zijn kort voor 1772. In dat jaar werd namelijk uitgegeven eene Geographische Beschrijving van Gelderland, waarin vermeld wordt, dat het Raadhuis te Lochem „eenige jaren geleden" geheel nieuw is opgebouwd. Dit „geheel nieuw" is echter zeer betrekkelijk; want alleen de tegenwoordige voorgevel, op het Zuid-oosten gelegen, is van de 18e eeuw, en de drie andere gevels zijn in hoofdzaak gebleven zooals ze oorspronkelijk waren, behalve dat eenige ramen werden toegemetseld en op andere plaatsen nieuwe in de gevels gebroken werden, dat de bovenste toppen der eindgevels, die waarschijnlijk door inwatering bouwvallig waren geworden, afgebroken werden en het dak daar ter plaatse werd afgeschuind.

Het raadhuis heeft natuurlijk gelijkvloers zijn vierschaar gehad, die in de 18e eeuw in verschillende dienstvertrekken moest verdeeld worden; deze inwendige belangrijke verbouwing is toen de oorzaak geweest, dat de tegenwoordige voorgevel in de plaats is gekomen van den vroegeren zijgevel. Het poortje in den Noord-oostelijken gevel was oorspronkelijk de hoofdingang van het gebouw.

De tegenwoordige hoofdgevel draagt al de kenmerken van den tijd waarin hij ontstaan is.

Het is een baksteenen gevel, in het midden een voorspringend gedeelte van blokken natuurlijken steen. De ramen — twee op elke verdieping naast het avant-corps, met zeer breede dammen — hebben een zacht gebogen bovendorpel, met rechten aanzet op de kozijnstijlen, waarboven een halfsteens strek.

De console-kroonlijst gaat halfcirkelvormig om over een verhoogd gedeelte van het avant-corps, en in het daar aldus gevormde veld is het wapen van Lochem gebeeldhouwd.

De hoofdingang en het raam daarboven van de eerste verdieping, dat bekroond wordt door het genoemde wapen, hebben een omlijsting in barokstijl van Bentheimersteen, die beide deelen als 't ware vereenigt, in den geest als men die veel gevarieerd, maar toch op 't zelfde neerkomende, ziet bij talrijke deftige heerenhuizen hier te lande uit den zelfden tijd.

Op de pilasters in de omlijsting, zonder kapiteelen maar in de plaats daarvan consoles die de lijst dragen waarop het middenraam der eerste verdieping rust, — op die pilasters, naast de deur geplaatst, hangen, op elk dezer 4, de geslachtswapens van de vroedschap die tijdens de verbouwing regeerde.

De wapens zijn geplaatst als volgt, van de deur:

links.	*rechts.*
W: MWDERMAN.	S: R: WESTENBERG.
D: I: WENTHOLT.	N: H: OLMIUS.
W: SCHOMARER.	B: VERSTEGE.
B: R: WESTENBERG.	I: V: SCHWLENBORG.

In het vaste bovenraam der deuropening is in eene

RAADHUIS TE LOCHEM.
Voorgevel.

eenvoudige vulling van barok smeedwerk de wijzerplaat van een uurwerk aangebracht.

Deze deftige gevel die, niettegenstaande de gelijkenis met zoo menig heerenhuis, toch ook iets van het karakter heeft van een openbaar gebouw, is een typisch voorbeeld van den Franschen smaak, die gedurende de geheele 18e eeuw ook hier te lande beslissend was, — van den smaak, die er reeds in de 17e eeuw ingang begon te vinden en ingevoerd werd door Daniël Marot, den architect van Prins Willem III. Diens navolgers — meest Fransche artisten — vonden in ons land een uitgebreid veld voor hunne werkzaamheid, omdat het mode was zich van hunne hulp te verzekeren en voornaam stond den zelfden smaak te hebben als Lodewijk XIV had.

Hun bouwtrant verdient de aandacht, ook volgens de fraaie binnenbetimmeringen die daarin met behulp van kostbare hout- en marmersoorten zijn uitgevoerd, op eene wijze die duidelijk de groote hoogte aantoont welke de ambachten toen hadden bereikt.

Deze barok-gevel te Lochem blijft ongewijzigd bestaan; rijke binnenbetimmeringen, waard om behouden te blijven, van denzelfden tijd bezit het Raadhuis niet.

(*) Cons'smoanne zal niet juist zijn overgenomen. Wij veronderstellen, dat het kan zijn: CONNS'S (van consulibus) IV IOANNE.

OUDE STEDEN.

Niet lang geleden werd in een der dagbladen de opmerking gemaakt, dat men nog maar niets vernam van de commissie uit de Afdeeling Delft van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst, die een inventaris zou maken van hetgeen op bouwkunstig gebied nog in hare stad te vinden was. Zeker zou die opmerker zijn ongeduld wat beteugeld hebben indien hij notie had gehad van de omvangrijkheid van het werk, dat de commissie zich had opgelegd. Nu is het te hopen, dat hij de voordracht met lichtbeelden van den heer le Comte, op 23 Maart j.l. in de Afd. Delft gehouden, als geïnviteerde heeft mogen bijwonen; want dan zal hij misschien aanleiding vinden om, in plaats van een opmerking, een woordje van lof te doen drukken.

Voor 't geval echter, dat hij zich daartoe niet geroepen acht, doen wij het, en beginnen met een woord van hulde aan den heer le Comte, die het initiatief nam om een register aan te leggen van alle gevels, brokstukken of details daarvan, die waard zijn om in stand te blijven, en de eigenaars daarvan, als het noodig mocht zijn, aan te sporen die zaken in eere te houden.

De taak is nu gereed. De heer le Comte had een staf van helpers, aan wie wij eveneens dezelfde hulde brengen. Die heeren hebben ieder voor zich de stad doorsnuffeld, en als ze op hun weg elkander ontmoetten, hebben ze gedaan alsof ze vreemd aan elkander waren. Want ieder kwam ten slotte met een eigengemaakte lijst, en wat de een misschien over 't hoofd gezien of minder belangrijk vond, had een ander wel genoteerd. Door echter alles bijeen te voegen is een geheel verkregen dat volledig mag genoemd worden.

De resultaten zullen binnen kort onder de oogen komen van de leden der Mij.; met de lijst in de hand kunnen zij dan door Delft wandelen en genieten van de talrijke mooie details aan oude geveltjes. Goede voorbeelden zijn zoo nuttig.

Moge het niet bij de lijsten alléén blijven; hopen wij, dat ook details in beeld zullen verschijnen.

De heeren Tutein Nolthenius te Zutphen en Mulock Houwer te Deventer hebben ieder voor zich ook een werk geleverd, dat dankbaar door de leden der Mij. zal worden aanvaard. Een eerste gedeelte van het werk betreffende Zutphen, van den heer Nolthenius, is gereed om aan de leden verzonden te worden en bevat geïllustreerde mededeelingen over het oude Sut-fen en de oude kerken. Het is niet meer de voordracht van den heer Nolthenius in de September-vergadering j.l., het wordt een beeld van de *geheele* oude stad dat gevolgd zal worden door Oud-Deventer, niet minder interessant en geïllustreerd, van den heer Mulock-Houwer.

Mogen deze voorbeelden tot navolging opwekken.

Mogen wij van Delft iets dergelijks krijgen als van Zutphen en Deventer; dat is: de geïllustreerde voordracht van den heer le Comte. En als zijn „Oud-Delft" dan zoo pittig in elkaar zit als zijn voordracht, die zoo echt het werk van een fijn gevoelend kunstenaar was, trotsch op de stad waar hij woont en de oude fiere vaderlanders die er geleefd hebben, dan zullen wij een belangrijk werk rijker zijn.

Mogen wij dan ook uit andere steden dergelijken arbeid krijgen, — uit steden waar Afdeelingen der Mij. gevestigd zijn in de eerste plaats. De vervulling van dien wensch is mogelijk als de Afdeelingen er zich voor willen spannen. Dan krijgen wij documenten, die Ewerbeck en IJsendyck

aanvullen waar deze — uit den aard der zaak — onvolledig zijn.

Meteen is aan Zutphen, Deventer en Delft een groote dienst bewezen; want door 't geleverde werk is meer eerbied te verwachten voor de overblijfselen van hun oude bouwkunst. De inwoners zullen hun stad met heel andere oogen gaan bezien — er iets bij gaan denken en gevoelen.

Ook aan andere steden kan zulk een dienst bewezen worden; er is nog zooveel moois dat waard is in stand te blijven en onder de oogen te worden gebracht.

Laat ons daarbij denken aan 't geen Le Comte te Delft zoo echt huiselijk maar des te pakkender zeide: „laten ze toch dat grachtje niet toegooien, want het is zoo typisch mooi, — een schilderij"; — of: „dat oude geveltje zie ik altijd met een angstvallig hart aan; want misschien zetten ze er te eeniger tijd zoo'n steiger voor om het eventjes af te breken".

Alles moet ingespannen worden om dergelijk verdelgingswerk te voorkomen!

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging. Afd. Amsterdam. 22 Maart 1899. In deze vergadering hield de heer A. A. Beekman, Directeur der H. B. S. te Schiedam een voordracht over:

De technische zijde van het Zuiderzee-vraagstuk.

Eerst gaf Spr. een overzicht van de natuurkundige gesteldheid der Zuiderzee, vervolgens zette hij uiteen, wat geschied is van af het midden dezer eeuw, en behandelde daarna den tegenwoordigen stand der kwestie en het plan der Zuiderzee-Vereeniging, waarbij achtereenvolgens de waterkeeringen, de waterafvoer, de verdedigingswerken werden besproken.

Na een geanimeerd debat, in hoofdzaak loopende over waterverversching en waterafvoer der gemeente Amsterdam, werd de vergadering door den Voorzitter gesloten met een woord van dank aan den Spreker voor zijn boeiende voordracht.

Een 150 tal personen woonden de vergadering bij.

Afdeeling Haarlem. Maart-vergadering. Nadat de president de vergadering heeft geopend en de secretaris voorlezing heeft gedaan van de ingekomen stukken, blijkt het dat de heeren G. L. van Lennep en Rego Veth de benoeming resp. als Vice-Voorzitter en Secretaris hebben aangenomen en dat de heer Schuilenburg zich disponibel stelt, een en ander mede te deelen over de in aanbouw zijnde cellulaire gevangenis te dezer stede, toegelicht door teekeningen.

Verder zijn van de Afdeeling Amsterdam en de vereeniging tot Bevordering der Bouwkunst te Groningen uitnoodigingen ingekomen, mede te dingen in een prijsvraag; van de eerste voor: „Een betimmering van de werkkamer van een rechtsgeleerde, van de tweede, voor „een diploma ten dienste dier vereeniging."

Het Delftsch Studentencorps zend een brief met begeleidende mededeelingen die als jaarverslag in druk zijn verschenen, waarbij de aandacht wordt gevestigd op het algemeen verslag der commissie tot behartiging der studiebelangen, dat de meening kenbaar maakt, dat de wettelijke regeling tot de opleiding van Bouwkundig-Ingenieur aan de Polytechnische school te Delft, zeer veel, zoo niet alles te wenschen overlaat. Men wijst in dit verslag op verschillende misstanden en klaagt er over, dat er van appreciatie van het streven dier commissie bij de autoriteiten weinig te bespeuren is.

De president acht nu het oogenblik gunstig een woord van dank te brengen aan den heer J. W. G. Droste, den aftredenden secretaris, die steeds volijverig met de meeste nauwgezetheid zijn taak vervulde, zijn opvolger aanbevelende diens voetsporen te drukken, verder een woord van dank aan den aftredenden vice-voorzitter den heer Kleiweg Dyserinck, terwijl hij zichzelf en de vergadering geluk wenscht in de goede keuze in den heer van Lennep gedaan.

Het verslag van den Penningmeester dat ten vorigen jare een deerniswaardig te kort aan het licht bracht van f 115,54, geeft ditmaal een batig saldo van f 10,99; een woord van dank aan den zuinigen penningmeester is hier dan ook zeer ter plaatse.

Aan de beurt is nu de verkiezing van een nieuwen tweeden secretaris, inplaats van den heer Rego Veth, waartoe na eenige discusiën de heer Ant. J. Salm bij acclamatie wordt benoemd.

De heer Droste deelt mede, dat bij hem een vraag is ingekomen en wel van den volgenden inhoud: Welke soort ondoorzichtig glas zal het meeste lichteffect geven; zijn hieromtrent reeds proeven genomen, zoo ja! kent men den uitslag dier proefnemingen; zoo neen! wenscht een der leden zich daarmede te belasten?

De heer Rego Veth neemt op zich hieromtrent een en ander op een volgende vergadering mede te deelen.

Door den heer A. J. Stoel Jr. zijn eenige monsters Xylolith medegebracht. Deze stof is bestemd tot het maken van vloeren en moet verschillende zeer aanbevelenswaardige eigenschappen bezitten, o. a. dat het gelegd wordt zonder naden, dat het brandvrij, hygiënisch, geluiddempend, warm en ondoordringbaar voor water is, zoo ook onvatbaar voor verstikking of afslijten.

Het is te verkrijgen in verschillende tinten en de heer Stoel die het agentschap voor Haarlem en omstreken van dit artikel op zich heeft genomen, zal zeker gaarne nadere inlichtingen verstrekken.

De heer van Niel zond een collectie nieuwe patronen behangselpapier in die met belangstelling werd bezichtigd.

Na nog eenige aangename discussiën over verschillende actueele onderwerpen als: abattoir, gasfabriek, electrische centrale, enz. waaraan door bijna alle aanwezigen wordt deelgenomen, sluit de President de vergadering.

BERICHTEN.

De tijd is weer aangebroken, dat de Ambachtsscholen het werk laten zien wat in den afgeloopen cursus door de leerlingen is vervaardigd. De Amsterdamsche, die aan den Weteringschans, opende de reeks der tentoonstellingen.

Zij heeft niet over bezoek te klagen gehad; op den laatsten dag, verleden Zondag, was het er prop vol, niet alleen van ouders der leerlingen of hunne kennissen, maar van andere belangstellenden ook.

Die belangstelling is eene verdiende; want de school blijkt zich te handhaven op het hooge standpunt dat zij sinds eenige jaren inneemt; en steeds nog is vooruitgang te bespeuren.

Men weet nu algemeen — het is bij de jeugd zelve van mond tot mond gegaan — „waar je wat leeren kunt," — waar goed ambachtsonderwijs te krijgen is: zoodat er geregeld wel een honderd jongens een jaar moeten wachten eer zij geplaatst kunnen worden.

Volgens de „Dordrechtsche Courant" zijn op de voordracht voor directeur der gemeentewerken van Dordrecht geplaatst de heeren: Van Ruijven, ingenieur bij de gemeentewerken te Utrecht; Van Heederik, civiel-ingenieur te Rotterdam; en Faure, kapitein ingenieur te Breda.

De heer J. A. Heuff Az. te Tiel heeft zich gedurende eenige jaren veel moeite gegeven voor het opsporen van brokstukken afkomstig van het oude thans geheel gesloopte kasteel Buren.

Het Rijk verkocht in 't begin dezer eeuw het kasteel voor afbraak aan de stad, en tusschen 1806 en 1815 had de vernietiging van het vorstelijk verblijf plaats.

Van de afbraak zijn in den omtrek boerderijen gebouwd. Hier en daar zag men nog in tuinen en langs wegen brokstukken van hardsteenen details met het grafelijk wapen van Buren of eenig ornament.

Deze brokstukken heeft de heer Heuff zooveel mogelijk verzameld en andere opgezocht; zoo vond hij menige stoeptrede of vloertegel, van hardsteen, die aan de onderzijde gebeeldhouwd was en afkomstig bleek te zijn van het kasteel. Een gedeelte zijner vondsten was te zien op de Oranje-Nassau-tentoonstelling, verleden jaar te Amsterdam gehouden.

Zeer veel moeite heeft de heer Heuff zich getroost deze overblijfselen een goed onderkomen te bezorgen. Het liefst wilde hij ze zien opgesteld in een plantsoen te Buren en na geruimen tijd daarover onderhandeld te hebben, heeft de gemeenteraad van Buren hem eindelijk toegezegd brokstukken daar te plaatsen.

In de N. Rott. Courant van 25 Maart 1899 wordt door „een getrouw kerkganger" uit Overschie in overweeging gegeven een prijsvraag uit te schrijven voor een nieuwe kerk met toren te Overschie.

Zijn wij goed ingelicht, dan hebben de thans nog staande Buitenmuren van kerk en toren bij den brand niets geleden, en bestaat de kans, dat zij voor den bouw der nieuwe kerk gebruikt zullen worden.

Bij den Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente Amsterdam zijn adressen ingekomen om aan te dringen op een herziening van het uitgesproken vonnis over de Nieuwezijds-Kapel in de Kalverstraat, ten einde een kostbaar historisch gedenkteeken van Amsterdams grootheid voor 't nageslacht te bewaren.

Het eene adres is van het Oudheidkundig Genootschap, het andere van den H. Eerw. Heer B. H. Klönne, R. K. Priester en 100 andere personen.

Naar aanleiding van dit laatste adres heeft de Kerkeraad te kennen gegeven, dat aan het eenmaal genomen besluit niets te veranderen was.

Thans is een nieuwe vraag opgedaagd, en wel deze: behoort de Kapel werkelijk aan de Ned. Herv. Gemeente?

De heer Klönne vermeent, dat daarvoor geen bewijzen zijn aan te voeren, en het gebouw waarschijnlijk in eigendom aan de stad toebehoort.

De werkstukken en teekeningen, vervaardigd gedurende den afgeloopen cursus door de leerlingen van de Ambachtsschool en Burgeravondschool te Alkmaar zullen op 3 en 4 April e. k. in het gebouw dier scholen tentoongesteld zijn van 10 uur 's morgens tot 4 uur 's namiddags.

De Afdeeling Delft van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst heeft zich per adres tot den Gemeenteraad gewend met het verzoek, alsnog niet over te gaan tot het dempen van de gracht langs den Nieuwen Langendijk.

Aanvankelijk echter is het succes van de goede bedoelingen der Afdeeling niet groot: want B. en W. stellen voor afwijzend op het verzoek te beschikken.

Nu moeten er toch wel redenen van meer dan overwegenden aard zijn, om zoo'n typisch grachtje dicht te gooien. Maar als het voorstel van B. en W. wordt aangenomen, zal de stad zich later wel verwijten het moderniseeringswerk te hebben tot stand gebracht.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Betimmering voor de Werkkamer van een rechtsgeleerde. Voor alle Nederlandsche architecten. Eerste prijs f 75; tweede prijs, getuigschrift. Vóór 1 Mei 1899. Door de Afd. Amsterdam van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst. Zie: Bouwk. Weekblad no. 7 van 18 Februari 1899.

Diploma van de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. Nationaal. Prijs f 40, premie f 15. Vóór 10 April bij den Secretaris der genoemde Vereeniging: W. A. Hof, Hofstraat 72a te Groningen.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 4.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 7.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 1 van 15 Januari 1899. De electriciteit op de Jungfrau-baan, door Dr. L. Bleekrode. — De inrichting tot bescherming der bladeren in den strijd om het leven, door Tine Tammes. — Een bijzondere wijze van zoutbereiding, door G. F. M. Liebert. — Melk en melkproducten (vervolg en slot), door Dr. A. J. C. Snijders. — Vreemdsoortige slangen, door Dr. R. Sinia. — Vivisectie, door Dr. R. G. Rijkens. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen. Opgaven die voor het geheele jaar gelden, door Ant. Pannekoek. — Boekaankondiging. — Correspondentie.

„De Natuur", aflevering 2 van 15 Februari 1899. Lelietje der dalen, door J. Sturing. — Het gebruik van den thermometer [hypsometer] voor hoogtemetingen, door J. J. Verwijnen. — Een bizonder ras van jachthonden, door Dr. R. Sinia. — Vivisectie (vervolg en slot), door Dr. R. G. Rijkens. — De elektriciteit op de Jungfraubaan (vervolg en slot), door Dr. L. Bleekrode. — De inrichtingen tot bescherming der bladeren in den strijd om het leven (vervolg en slot), door Tine Tammes. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen, door Ant. Pannekoek. — Correspondentie.

„De Natuur", aflevering 3 van 15 Maart 1899. De holle boom bij Kraantjelek, door J. Sturing. — Schetsen uit Zuid-Afrika, door Mimosa. — Een en ander over merkwaardige kometen. (Naar W. T. Lynn.) — Kampers' Remtoestel „Cura", ter voorkoming van ongelukken in fabrieken en werkplaatsen. — De chromoskoop van Ives, door H. — Uit de Ontwikkelingsgeschiedenis der Spoorwegen, door A. L. Klerk de Reus. — Een voordracht over vloeibare waterstof, door Dr. L. Bleekrode. — De onweersbuien en hare voortbeweging, door Chr. A. C. Nell. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen. De veranderingen van de Poolshoogte, door Ant. Pannekoek. — Correspondentie.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

DINSDAG 4 APRIL.

Amersfoort. Het bouwen van een dubb villa op een terrein aan de voet v./d. Amersfoortschen Berg.

De arch. W. Salomons, v.m. 11 u. in het café „De Arend". Bestek en 2 teek. liggen ter inz. in gen. café en zijn à f 1 p. stel verkrijgb. bij den architect Aanw. gedaan.

Angerlo. Het bouwen van een villa voor rekening van den edelachtbaren heer Tiemens. De bouwk. G. W. Willemsen, n.m. 3 u. Bestek en teek. ter inz. in café Berntsen.

Apeldoorn. Het bouwen van een winkelhuis met woning en pakhuis, op een terrein aan de Dorpstraat, aldaar.

De arch. G. de Zeeuw, 's av. 7 u. in het café van A. Overvelde. Bestek en teek. ad. f 1 bij gen. architect verkrijgb.

Breda. Het bouwen van 3 benedenhuizen met 4 aparte bovenhuizen en een bergplaats, op een perc. gelegen aan de Leuvenaarstraat.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, n.m. 4 u., in het café van H. Vlasblom. Bestek en teek. in gemeld café ter inz. Inform. geven. gen. architecten. Aanw ged.

Eindhoven. Het bouwen eener stoomzeepfabriek met kantoren enz.

De firma C. J. E. Redele, n.m. 2 u. Bestek en teek. ad f 1.50 en inl. verkrijgb. bij den architect L. J. P. Kooken. Aanw. 4 April, v.m. 11 u.

Ee (**Fr.**). Het bouwen van een burgerwoonhuis.

De heer A. Brouwer, 's midd. 12 u. De teek. ligt van af 28 Maart ter inz. bij den kastelein Dijkstra te Ee, terwijl van af dien dag de bestekken à f 0.75 verkrijgb. zijn bij K. Vogel, Ezumazijl o/d Anjum. Aanw. gedaan.

Eibergen. Het bouwen van een huis van 2 woningen met bijlevering van materialen.

Mej. de wed. Schreurs, n.m. 4 u. bij Ten Vregelaar, alw. bestek en teeken. ter inzage. Inlicht. geeft timmerman W. J. Heezen te Winterswijk.

Hoogezand. Het afbreken van 2 woningen en het bouwen van een pakhuis te Hoogezand, met bijlevering van al het daartoe benoodigde.

De heer S. v. Jonker, n.m. 6 u., in het hotel Roelfsema. Bestek en teek. liggen in gen. hotel ter inz Inl. geeft L. Alons.

Keijenborg bij Hengelo (**Ov.**). Eene verbouwing aan het achterhuis.

Het bestuur der Ned. Herv. kerk te Zutphen, v.m. 11 u. bij Pelgrim op Branderhorst, alw. voorw. ter lezing liggen alsmede bij C. Boogman te Steenderen. Aanw. 4 April, v.m. 9 u.

Niezijl. 1e. Het bouwen eener school met 4 lokalen voor chr. onderw. te Niezijl. 2e. Het beglazen en verven der school.

Het bestuur. Bestekken en teek. ter inz. bij de Wed. Modderman te Niezijl en zijn daar bestekken ad 40 cts. verkr. Bilj. in te zenden bij Johs. Moes, Grijpskerk, J. Kuipers, Niezijl of J. v. d. Laan te Krommenie. Inl. geeft arch. W. Haan te Grijpskerk.

Naarden. Het bouwen eener kleine villa op een terrein gelegen aan de Amerfoortsche straatweg te Naarden.

De aanbesteder, n.m. 2 u., in het café „Kweekhust". Bestek en teek. liggen. in gen. café ter inz. Nadere inl. worden gegeven door J. F. Everts, architect te Bussum. Aanw. gedaan.

Steggerda. Het afbreken der bestaande en het opbouwen van twee nieuwe kerken met kloktorens daar ter plaatse.

De kerkvoogden te Steggerda en Finkega. Bestek met teek. te bekomen ad f 2,10 ten kantore van den architect. Nadere inl. worden dagelijks gegeven van 12–2 u, door den arch. B. Rouwkema te Steenwijk.

Tegelen. Het bouwen eener kerk en het herstellen van den toren.

Het R.K. Parochiaal kerkbestuur van den H. Martinus. Bestek en teek. ter inz. bij Croonen. Bestek ad f 1,50 verkrijgb. Inl. geeft arch. C. Franssen, Roermond. Aanw. 4 April. v.m. 11 u.

Venraai. Het afbreken en nieuw opbouwen van zijn woonhuis, in 4 perc., als: 1. het metselwerk zonder bijlevering van materialen; 2. het timmerwerk met bijlevering; 3. het stukadoorwerk; 4. het glas- en verfwerk.

De heer P. Elbers, n.m. 6 u., te zijnen huize, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

WOENSDAG 5 APRIL.

Blijham. Het bouwen van eene onderwijzerswoning bij de school te Wedde.

Het gem.-best. van Wedde, n.m. 3 u., op het gemeentehuis te Blijham. Bestek en teek. ter inz. ter secretarie. Aanw. op den dag van aanbesteding, v.m. 10 u. op het terrein. Inl. te bekomen bij J. Bos Jr

Eindhoven. Het bouwen van een heerenhuis op een terrein sectie D. no. 941 aan de Rechtestraat.

De architect Jos. Hegener te Amsterdam, n.m. 3 u., in het café van E. Stoot te Eindhoven. Bestek en teek. ad f 2,50 verkrijgb. bij P. E. v. Piere-Bijsterveld. Aanw. 5 April, v.m. 11½ u.

Groningen. Het sloopen van het bestaande koffiehuis met bijgebouwen en het ter plaatse bouwen van een café met bovenwoning en concertzaal, winkelbehuizing met bovenwoningen en zes woonhuizen met bovenwoningen, op een terrein aan den Heereweg te Groningen, get. letter Z. no. 66.

De architect G. Hoekzema Kzn., 's av. 8 u., in het café „Bierling", Heerenweg. Bestekken te verkr. à 75 cents ten kantore van den architect, Singel B. 95, alw. tevens inl. zijn te bekomen dagelijks, van 11–12 en van 3½–6½ u. Aanw. gedaan.

Oudenrijn (**Utr.**). Het bouwen van 2 boerderijen met schuren en bijbehoorende werken aan het Merwede-kanaal gem. Oudenrijn.

De heer P. Leenders Jr. Bestek en teek. liggen ter inz. aan het logement „De Hommel". Nadere inl worden verstrekt door P. Leenders Jr., bouwkundige, Riemstraat 56, Utrecht. Aanw. gedaan.

Sneek. Het gedeeltelijk amoveeren van een perc. Wijk 1 no 20 aan het kleinzand en daar ter plaatse bouwen van een nieuw woon- en winkelhuis.

De heer E. de Groot. Bestek en teek. ter inz. in het café van L. de Vries en zijn ad f 1 verkrijgb. bij den bouwk. De Jong, die ook inl. geeft.

Utrecht. Het bouwen van een toren met traptoren, doopkapel, voorgevel en verdere werken aan de H. Catharina (Kathedrale) kerk.

Het kerkbestuur, v.m. 11 u. in café „'t Metalen Kruis", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Bestek ad f 1 en teek. ad f 3 verkrijgb. bij wed. J. van Rossum. Inl. geeft de opz. J. K. Dijkstra. Aanw. 4 April, v.m. 11 u

Winschoten. Het bouwen van een concertgebouw met annexe werken en vertimmering aan het hôtel „Dommering" aldaar.

De architect K. de Grooth, 's av. 8 u. in gen. hotel alw. à 50 ct. het bestek en à f 2 de teek. verkrijgb. zijn en ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

IJmuiden. Het gedeeltelijk amoveeren, vernieuwen en het geheel weder doen opbouwen volgens het bestek en teek. van de dubbele woning aan de Kanaalstraat aldaar.

De bouwk. Dirk Kramer Czn., n.m. 5 u. in hotel „Nummer Een". Inl. geeft gen. bouwk. bij wien ad f 1.50 bestek en teek. verkrijgb. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 6 APRIL.

Groningen. Het bouwen van eene behuizing, met pakhuis en 2 bovenwoningen, op een terrein gelegen aan de Nieuwstraat te Groningen, met de leverantie van al het daartoe benoodigde.

De heer H. Udema, 's av. 8 u., in het café van H. Ottens, Veemarkt. Bestek à f 0,50 te verkr. bij den architect en ten huize van aanbesteding, waar het ook met eene teek. ter inzage ligt. Inl. te bekomen v.m. van 9–10 u., ten kantore van IJ. van der Veen, architect. Aanw. gedaan.

Nieuwolda. Het bouwen eener boerderij met koetshuis.

De heer J. Dijkhuis, n.m. 3 u., bij den kasteleín G. B. Mestje. Bestek en teek. à f 1.75 en inl. verkr. bij den architect P. G. Cremer. Aanw. 6 April, v.m. 10 u.

VRIJDAG 7 APRIL.

Assen. Het bouwen van een bureel- en gymnastiekgebouw c.a. te Assen. Ram. f 24360.

De genie te Zwolle, v.m. 8½ u., op het bur. v. d. opz. van fortificatiën, Vaart Zuidzijde B. 272 te Assen, bij wien bilj. in te lev. tot 6 April, n.m. 3 u. en de bestekken te bekomen zijn. Bestek ter lez. in het café „Drenthina".

Princenhage. Het bouwen van een woonhuis met stalling en schuur op een terrein aan het Dijkje nabij het Duitenhuis.

De architecten P. A. Oomes en L. van der Pas, 's av. 8 u., in het café van P. Koks, alw. bestek en teeken. ter inzage. Inl. geven gen. architecten.

Winterswijk. Het bouwen van een villa, op een terrein aan den ouden Croenbosschen weg naast villa „Diana".

De architect H. v. d. Schaaf's midd. 12 u in het societeitsgebouw op den Zonnebrink, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft gen. architect.

ZATERDAG 8 APRIL.

Eindhoven. Het maken van een gebouw met trapkasten, privaten, enz. tot uitbreiding der gloeilampenfabriek, met bijlev. van alle materialen.

De firma Philips en Co., in het cafe van E. Sloot. Bestek en teek. à f 2 p. stel, alsmede nadere inl. verkrijgb. bij den arch. L. J. P. Kooken. Aanw. 8 April v.m. 10½ u.

Heerenveen. Het bouwen eener loods bij de gasfabriek aldaar.

Het gemeentebest. van Schoterland, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. ten gemeentehuize, alw. vóór 8 April 's midd. 12 u. bilj. in te zenden. Aanw. 4 April, v.m. 11 u.

Noordbroek. Het afbreken en bouwen van een burgerbehuizing.

De kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente. Bestek en teek. ter inzage bij H. Schröder. Inl. geeft de opzichter G. Pentinga bij wien bilj. in te zenden vóór 8 April 's midd. 12 u.

Westzaan. Het bouwen van een fabriksgebouw.

De firma D. en M. Grootes, 's midd. 12 u., in het café „De Prins". Bestek en teek. à f 1,75 per stel verkr. aan de lichtdrukinrichting van P. Rijnja, Regulierisgracht 134 te Amsterdam. Inl. geeft de architect A. J. Joling, 1e Helmerstr. 114 te Amsterdam. Aanw. op het terrein, 7 April, v.m. 10 u.

MAANDAG 10 APRIL.

Amsterdam. Het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse No. 68, aan de Nassaukade (No. 342a), tot een school voor 600 kinderen.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorw. zijn uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen f 1.60 (met twee teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-Arch. op het raadhuis, kamer No. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de drie laatste werkdagen voor den dag der aanbesteding.

DINSDAG 11 APRIL.

Enschedé. Het bouwen van een pakhuis aan de fabriek aan de Kortesteeg, aldaar.

De firma Van Heek en Ko., n.m. 12½ u. in hotel „De Graaff". Bestek en teek. van af 4 April ad f 1,50 verkrijgb. bij M. J. v. d. Loeff. Inlicht. geeft de opzichter G. W. v. d. Meer aan de fabriek Noorderhagen. Aanw. 6 en 10 April, n.m. 1½ u.

Oldenzaal. Het bouwen van een pakhuis groot pl.m. 650 M². met bijbehoorende werken bij de fabriek der firma H. P. Gelderman en Zonen.

De arch. W. Elzinga te Hengelo in hotel „De Ster". Bestek en teek. ad f 1.50 en inl. verkrijgb. bij gen. arch. Aanw. 11 April, v.m. 9½ u.

WOENSDAG 12 APRIL.

Eindhoven. Het bouwen eener sigarenfabriek.

De heer F. Berkvens, n.m. 3 u., in het café van de wed. Moonen, alw. bestek en teeken. ter inz. liggen. Inlicht. geeft den architect L. J. P. Kooken. Aanw. 12 April v.m. 10½ u.

Kruispolder (**gem. Hontenisse**). Het bouwen van: 1. Een woonhuis met bokkeet en 2. een schuur, bevattende wagenhuis en varkenshok. in 2 perc.

De heer J. Cammært. Bestek en teek. tot 4 April ter inzage in „De Kroon". Aanw. 5 April.

Rotterdam. Het bouwen van een pakhuispand ter grootte van pl.m. 2000 M². op een terrein aan de oostzijde van de Rijnhaven aldaar, met bijbehoorende werken, in te richten voor opslag van granen en stukgoederen, in verband met elevator-bediening en verdere machinale inrichtingen, benevens het maken van fundeeringen ten behoeve van een ijzeren loods ter grootte van pl.m. 1000 M².

De directie van „het Nederl. Veem" te Amsterdam en Rotterdam, n.m. 2 u., in het Zuid-Hollandsch Koffiehuis. Bestek en teek. ter inzage bij den architect W. Molenbroek „Witte Huis", 7e verdieping en aldaar à f 5 verkr.

DONDERDAG 13 APRIL.

Amsterdam. Het bouwen van een kerk met sacristi en bijgebouwen en een pastorie op een terrein aan de Groote Wittenburgerstraat no. 7 tegen de Kattenburgervaart en aan de Wittenburgergracht no. 5 aldaar.

Het R. K. paroch. kerkbestuur van de H. Anna, v.m. 11½ u., in de pastorie a. d. Prins Hendrikkade 188. Bestek met 7 teek. verkr. ad f 6 aan de stoomdrukkerij van J. C. F. Veenman, Kadijk 87–89. Inl. geeft architect P. J. Bekkers, Prinsengr. no. 1065. Aanw. 7 April v.m. 11 u.

Alleen voor R.-K. aannemers.

ZATERDAG 15 APRIL.

Krabbendijke (**Zeel.**) Het bouwen van een rijks post- en telegraafkantoor met directeurswoning.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestek à f 0,30 te bekomen op de secretarie. Teek. ter inz. op de secretarie en in het café van D. Krijger. Inl. te bekomen bij de arch. A. le Clercq te Kruiningen. Aanw. 8 April, v.m. 11 u.

Assurantie Maatschappij tegen Brand-schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 21.

Kapitaal	f 4.000.000.00
Reserve ruim	- 1.632.000.00
Betaalde Brandschaden	- 16.295.000.00

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

12 MAART.

Stavenisse (**Onderh.**). Het bouwen van een bewaarschool aldaar.

Gegund aan F. Klaassen te Middelburg.

13 MAART.

Oosterhout. Het bouwen van vier woningen aan den Leijsenhoek aldaar. Door den bouwk. C. A. Oomen Az.

Laagste inschrijver J. W. H. Brandt, f 2578. Gegund.

Welsum. Den herbouw der afgebrande woning van P. Spijker.

Ingekomen 5 biljetten. Gegund aan den laagsten inschrijver den heer Zomer, te Wijhe, voor f 1995.

14 MAART.

Chaam. De verbouwing der pastorie der Herv. Gemeente.

Laagste inschrijver A. de Zwart, Ginneken, f 319, gegund.

Uithoorn. Het vermaken van een huis voor rekening van den heer M. van Gelderen.

Laagste inschrijver C. Rijneveld, f 398. Gegund.

16 MAART.

Zoutkamp. Het bouwen van een behuizing voor den heer J. K. de Cock te Hornhuizen, gem. Kloosterburen. Raming f 850.

Laagste inschrijver L. Reitsma, Ulrum, f 842. Gegund.

18 MAART.

Den Ham. Het bouwen van een landbouwerswoning te Daarle. Door den heer A. Meijer te Daarle.

Laagste inschrijver T. Kleinjan, Daarle, f 2188. Gegund.

Franeker. Het bouwen eener burgerhuizinge voor den heer K. J. Wouters.

Laagste inschrijver G. Dopheide, Franeker, f 1544. Gegund.

20 MAART.

Munnekezijl (**Fr.**). Het bouwen van een nieuwe kerk en torentje te Munnekezijl. Door de kerkvoogden der Herv. gemeente.

Laagste inschrijvers Okke Kerkstra en Jan Pol, Munnekezijl, f 3710.

Princenhage. Het bouwen van een woonhuis met stalling aan den Steenweg van Breda naar Princenhage nabij het Duitenhuis voor Mej. de Wed. M. Backx. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Timmerwerk Laagste inschrijver C. Nuijten f 1585*.

Metselwerk. A. Klemans, Princenhage, f 1638*.

Massa. A. Klemans, Prinsenhage, f 3380. *Gegund.

21 MAART.

Enkhuizen. Het bouwen van een nieuw woonhuis in de Kerkstraat. Door den heer T. Korff.

Laagste inschrijver J. H. Klein, f 1756.

Groede. Het bouwen van een woonhuis met bijlevering van alle materialen. Door den heer Eugène Janssens.

Laagste inschrijver W. F. Suurland, f 3805.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen van een woonhuis met toebehooren aan de Brinkstraat. Door den architect W. Elzinga.

Laagste inschrijver J. Kleerebezem, f 4210. Gegund.

Nijmegen. Het verbouwen van perc. 84 aan de Lange Hezelstraat ald. en dit in te richten tot 2 winkelhuizen en banketbakkerij voor E. A. van den Dungen. Door den bouwk. W. J. van der Waarden.

Laagste inschrijvers J. Renckens, J. Gullen en C. de Bruijn, Wijchen, f 8340. Gegund.

Voorschoten. Het maken van een aanbouw aan het huis en het vergrooten der school van het instituut „Huize Berestein", ald. Door den architect W. F. v. d. Heijden te Leiden.

Laagste inschrijver D. Kooreman, Leiden, f 6950. Gegund.

Wilhelminadorp. Het bouwen van een woonhuis aldaar. Door den heer H. Snijder.

Laagste inschrijver W. v. d. Linde, Kattendijk.

Woensel. Het bouwen met bijlevering van materialen van 8 burgerwoonhuizen met stalling. Door den heer W. Faassen.

Laagste inschrijver A. Bogaarts, Woensel, f 7897. Gegund.

22 MAART.

Amsterdam. (**Onderh.**). Het bouwen van een fabriek voor de Nederl. Conservenfabriek aan de 2e Oosterparkstraat. Door den arch. W. Langhout Gz.

Laagste inschrijvers Reinders en Van 't Ende, Amsterdam. Gegund.

Hilversum (**Onderh.**). Het bouwen van een bakkerij met woonhuis aan de Chrysantenstraat. Door het bestuur der coöperatieve bakkerij „Ons Belang".

Zonder verhooging. Laagste inschrijver A. Klaver, f 4835.

Met verhooging. A. Klaver, f 5035. Gegund.

's-Hertogenbosch. De bebouwing van Zuidwestelijken hoek van de Koninginnelaan en Stationsweg. Door den heer J. Scheffers.

Laagste inschrijver C. Hermans, Vucht. f 16677.

Scherpenzeel (**Fr.**). Het bouwen van een stelphuizinge, raming f 5495. Door den heer J. Schreur, te Echten.

Laagste inschrijver A. Mulder, Echten, f 4828. Gegund.

23 MAART.

Doetinchem Het bouwen van een kantoorlokaal aan het huis van den WelEd. heer G. H. van Everdingen te Terborg. Door den architect H. J. L. Ovink.

Gegund aan H. Onstenk voor f 545,99, daar dit bedrag de raming het meest nabij komt.

Edam. Het bouwen eener brug over de Nieuwe haven aldaar op eikenhouten onderen stalen bovenbouw. Door de directeuren der spinfabriek.

Laagste inschrijvers Gebr. Gorter, Wormerveer, f 4390. Gegund.

Enschedé. Het bouwen van 2 woningen op een terrein gelegen aan de Reudinkstr. ald. Door den heer J. v. d. Esscher.

Laagste inschrijver H. Weijk, f 3181. Gegund.

Enschedé (**Onderh.**). Het bouwen van een woonkamer achter het woonhuis van den WelEd. heer Dr. Smits, alhier. Door het R.-K. kerkbest. der St.-Jozeph-Parochie, alhier. Onder beheer van den heer Clemens architect.

Laagste inschrijvers B. Richters, en J. Kroep, j 677. Gegund.

Groningen (**Onderh.**). Het gedeeltelijk afbreken van een stalling, bijkeuken, enz. en het bouwen van eene heerenbehuizing, aan het Loopende Diep, voor den heer K. Hoekzema, onder architectuur van den heer G. Hoekzema.

Laagste inschrijver A. Pot, f 6693. Gegund.

Haarlem. Het bouwen van eene woning ter vervanging der afgebrande woning voor den brugknecht bij de Vlotbrug te Schoorldam, behoorende tot de werken van het Groot Noordhollandsch Kanaal. Ram. f 5000. Door het prov. best.

Laagste inschrijver P. Voorman, Schagen, f 4935.

Krabbendijke (**Zeel.**). Het bouwen van eene nieuwe school met bijlev. van het benoodigde ameublement enz. Door het bestuur der vereen. voor Christ.-Schoolonderwijs.

Laagste inschrijver Jeroen van de Sande, Krabbendijke, f 4060. Gegund.

Rotterdam. Het bouwen van 2 heerenhuizen a/d avenue „Concordia" hoek Lusthofstraat te Rotterdam. Door de architecten H. A. Lieuwens en Zn.

Laagste inschrijver A. Looijmans, f 19746.

Smilde. Het weder opbouwen van zijne afgebrande behuizing, staande aan de N. W. zijde der Drensche Hoofdvaart. tusschen de Jonkers- en Grietmansbrug ald., met bijlevering van alle daarbij tekortkomende materialen. Begrooting f 1847. Door den heer J. Ossel.

Laagste inschrijver J. Wijkel. f 1797. Gegund.

24 MAART.

Cuijk (**N.-Br.**). Het verbouwen van perc. no. 85 en 86 tot winkel, bakkerij en café met bijlev. van alle bouwmaterialen. Door den heer W. Verstappen.

Voor dit werk kwamen geen biljetten in, doch dit werd onderhands opgedragen aan de firma A. Martens en Zn., te Cuijk. voor f 3485.

Delft. Het herbouwen der afgebrande stallen enz., en het maken van 2 bovenwoningen aan de Phœnixstraat. Door det architect C. J. L. Kersbergen.

Laagste inschrijvers H. F. Snelting, Nootdorp, en L. J. N. Knaaps, 's-Hage, f 7845 Gunning aangehouden.

Groningen. Het bouwen van eene boerenbehuizing met schuur en bijschuur, op een vrij terrein aan den straatweg van Groningen naar Paterswolde, op pl.m. ½ u. afstand van Groningen, met bijlevering van materialen, transporten. werkloonen enz. Door den architect IJ. v. d. Veen.

Laagste inschrijver E. Lingbeek. f 12387. Gegund.

Nijhuizum (**Fr.**). Het afbreken der oude en het bouwen eener nieuwe boerenhuizinge, waarin stalling voor 63 st. rundvee en 3 paarden, onder Nijhuizum, (bewoner de heer A. J. Wiarda). Door den heer A. M. v. Wijk te Breda.

Laagste inschrijver A. P. Wiersma, Gaastmeer, f 13500. Gunning aangeh.

Waalwijk (**Onderh.**). Het bouwen van een woonhuis met schoenfabriek voor den heer M. van Beurden te Karstheuvel, onder beheer van den architect Jos. van Ree, te Waalwijk.

Laagste inschrijvers Gebr. Michaël, Loonschedijk, f 9794. Gegund.

30 MAART.

Baarn. Onderhandsche aanbesteding van den bouw van een villa zonder de blankhouten binnen bestimmering. Door de architecten Schill & Haverkamp.

Inschrijvers H. B. Hendriks f 50100, Rijnders & van 't Ende f 49045, Cerlijn & de Haan f 48200, W. van Doornik. f 47725, H. Rietsnijder & Zoon f 47360. J. Bijtan, Hilversum f 46600.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën ƒ 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN, Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatschij „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam. Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF. Singel 455, Amst.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst.
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODELHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal
Photoëthografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT. Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
„ — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN en STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT. Amsterdam.
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN. Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Stees. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement, Karoliniklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

De KONINKLIJKE STOOMFABRIEK van WERKEN in Zink en andere Metalen te Delft beveelt zich aan voor de leveringen van alle mogelijke ORNAMENTEN in Lood, Zink, Koper en vooral ook voor KUNSTSMEEDWERKEN naar iedere te geven teekening.

Tegen betaling van ƒ 2.— zullen *franco* worden toegezonden:
1e Catalogus van Ornamenten in lood en zink.
2e „ voor gesmeed ijzeren Trapbalusters en Balusters met zinken Ornament.
3e „ voor Jalousiekappen.
Bij bestellingen van minstens ƒ 30.— worden deze twee gulden gerestitueerd.

F. W. BRAAT.

TE KOOP

te **'s Gravenhage** groote en kleine

Bouwterreinen

tegen billijke prijzen.

Te bevragen bij de architecten Z. HOEK en J. TH. WOUTERS. Kantoor Waldeck Pyrmontkade 133.

Nederlandsche Maatschappij
voor
MONIER-WERKEN
te AMSTERDAM.
Directeur: J. N. LANDRÉ.

Cement-IJzerwerken

volgens de systemen MONIER, RABITZ en aanverwante stelsels.

Waterdichte Werken.

als Kelders, Reservoirs, Regenbekken, Daken, Privaatputten, Kuipen enz.
Gewelven, Vloeren, Buizen, Tunnels, Muren

Bescherming tegen brand.

BRANDVRIJE KELDERS.

Kantoor:
30 WETERINGDWARSSTRAAT 36.
Werkplaats: JAGTLUST BIJ DEN OMVAL (Weesperzijde).

Bouwkundige Bibliotheek.

W. P. VAN STOCKUM & ZOON te *'s Gravenhage* zullen verkoopen van 17—20 April een aanzienlijke partij boeken, waarbij eene groote verzameling over **Bouwkunst**, geschiedenis en practijk, plaatwerken enz. Kunstindustrie, ornement, decoratie, schilder- en beeldhouwkunst.

De catalogus is op aanvraag te bekomen.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verschenen de

Nieuwe Algemeene Voorwaarden

BEHOORENDE BIJ DE

BESTEKKEN voor de LEVERING

VAN

IJZER en STAAL

AAN

's RIJKS MARINE.

PRIJS 25 CENT.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

8 APRIL 1899. | 19e JAARGANG. | No. 14.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der M⁰.

INHOUD. — D. Semmelink. Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Een allegaartje naar aanleiding van een artikel over Amerikaansche huisbouw, door J. H. W. Leliman. — Verbouwing van het café „De Bonte Os" te Nijmegen. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

D. SEMMELINK.

In het Bouwkundig Weekblad van 18 Maart j.l. konden wij van de hand van den heer J. J. Weve een levensbericht geven van den op 11 Maart 1899 te Nijmegen overleden architect Derk Semmelink, betreurd medelid der Maatschappij.

Wij vullen dit bericht thans aan met het hierboven opgenomen portret van den overledene.

Elders in dit blad zullen de lezers afbeeldingen vinden van het ontwerp van den heer Semmelink voor de verbouwing van het koffiehuis „De Bonte Os" te Nijmegen, tot Café restaurant, een werk dat op diens sterfdag werd uitbesteed.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

De volgende heeren zijn sedert de laatste opgave als lid der Maatschappij toegetreden;

als Gewoon Lid:

J. H. van Buitenen	Delft.
Goudsche Papierstuc-fabriek	Gouda.
N. le Grand	Amsterdam.
Hoffmann & Gerrits	Nijmegen.
C. J. van Houten & Zoon	Weesp.
F. Krugers	Tilburg.
M. E. Kuiler	Utrecht.
J. C. Meijers	Rotterdam.
J. H. Peppink	's-Gravenhage.
Wagensveld	Delft.
Chr. Wegerif	Apeldoorn.

als Buitengewoon Lid:

K. J. Gelder	Z. en N. Schermer.
G. A. Groote Haar	Zijpendal.
A. Verhagen Azn.	Leerdam.

als Kunstlievend Lid:

Joh. J. van Schuijlenburg	Haarlem.

Het Hoofdbestuur van den Volksbond, Vereeniging tegen Drankmisbruik, heeft tot het Bestuur der Maatschappij de vraag gericht, of dit genegen was in overleg te treden met bovengenoemd Hoofdbestuur, om een onderzoek in te stellen omtrent de vraag, of er verband bestaat tusschen overmatig langen arbeidsduur en drankmisbruik.

Het Bestuur der Maatschappij heeft zich tot dat overleg bereid verklaard, en het Bestuurslid den heer Jb. van den Ban Pzn. benoemd als zijn vertegenwoordiger bij de onderlinge besprekingen in het Hoofdbestuur van den Volksbond.

Prijsvraag 1898 voor een Vorstelijk Paviljoen.

Als inzender van het ontwerp „Ce sera moi Nassau", waaraan eene geldelijke belooning van f 150 is toegekend, heeft zich bekend gemaakt de heer Jb. Faber, Gemeente

Architekt van Purmerend, en als inzender van het ontwerp „Fancy", waaraan een belooning van f 50 is toegekend, de heer J. Koffieberg, te Amsterdam.

Het Bestuur der Maatschappij maakt bekend, dat op den dag der aanstaande Algemeene Vergadering, op Woensdag 17 Mei, zal worden geopend de:

Tentoonstelling van Bouwkunst 1899.

Het reglement dezer tentoonstelling wordt in een volgend Weekblad opgenomen.

De inzendingen worden ingewacht uiterlijk **vóór 11 Mei a. s.** aan het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Het Bestuur looft de volgende **medailles** uit, geslagen op den stempel der Maatschappij:

een **verguld zilveren** voor het beste en daartoe waardig gekeurde ontwerp van een *uitgevoerd* bouwwerk;

een **zilveren medaille** voor het beste en daartoe waardig gekeurde ontwerp van een *onuitgevoerd* bouwwerk;

een **bronzen medaille** voor de beste en daartoe waardig gekeurde teekening van een bestaand oud Nederlandsch gebouw,

en een **medaille** voor het beste en daartoe waardig gekeurde ontwerp op het gebied der kunstnijverheid.

Zoowel leden als niet-leden der Maatschappij kunnen aan deze Tentoonstelling deelnemen.

EEN ALLEGAARTJE NAAR AANLEIDING VAN EEN ARTIKEL OVER AMERIKAANSCHE HUISBOUW.

Onder het lezen van een artikel voorkomend in Harpers New Monthly Magazine — beter bekend als Harpers Monthly — kwam mij het volgende in gedachte, dat ik zonder lange overpeinzingen ter neerschreef.

Dit artikel handelt over het alleszins aantrekkelijk en tot commentaren wonderwel geschikte onderwerp: „Het bouwen van het moderne stadshuis" (Eerste gedeelte). De schrijver er van is de heer Russell Sturgis.

Bouwmeesters mogen niet klagen, dat hun vak minder dan vroeger de algemeene aandacht trekt; hun internationaal onderling geharrewar bracht tot dat blijde resultaat stellig het zijne bij.

Maand-, week- en dagbladen schrijven herhaaldelijk en naar het mij wil voorkomen, meer dan vroeger — wat dit betreft moet ik in alle bescheidenheid aanstonds opmerken dat mijne kennis niet ver terug reikt — over bouwkunst. Of zij zich wel altijd door der zake kundigen doen voorlichten?

Het is mij reeds eenige keeren opgevallen, dat bij de beschrijving van een of ander gebouw zorgvuldig de hoeveelheden verwerkte materialen, het aantal der werklieden of dat der booglampen en Y-lichten, op 't terrein opgesteld, vermeld werden; maar de naam van den architect uit te vinden werd aan de scherpzinnigheid of aan het verder onderzoek van den lezer overgelaten.

Toch kan zulke lectuur hoogst leerzaam zijn; bijv. wie uwer kent eene vakterm, die aan duidelijkheid minder te wenschen overlaat dan deze: Oud-Hollandsche herboorte stijl.

Ook het volgende staaltje is niet slecht:

„De Revue des Deux Mondes ontkent het bestaan eener bouwkunst in Holland; de Revue de Paris houdt het tegendeel vol en beweert, dat ze bestaat in eene onuitputtelijke verscheidenheid der windmolens."

Dit vind ik vermeld in een oude notitie, waarop helaas nadere bijzonderheden ontbreken. Welk eene wijsheid! roept men onwillekeurig uit. Zooals ze daar staan, is het onzeker welke bewering bij slot van rekening de vermakelijkste is. Ongetwijfeld zullen de lezers van het Bouwkundig Weekblad beide op den waren prijs stellen.

Ik wil thans terugkomen op de genoemde bijdrage in Harpers Monthly en daaruit enkele bijzonderheden mededeelen.

De schrijver begint met te betoogen, dat een toestand waarbij de grond niet toebehoort aan den eigenaar der op dien grond gebouwde huizen, hoogst nadeelig is voor de ontwikkeling der bouwkunst. Londen dient als afschrikwekkend voorbeeld.

Maar er zijn nog andere oorzaken welke die ontwikkeling tegenhouden, bijv. het speculatie-systeem zooals het o. a. in New York heerscht. Daar strekt het zich uit tot gebouwen van 120 tot 150 duizend Dollars. Bijna niemand laat zich een huis bouwen, zelfs de rijkeren niet.

Voor de rijksten geldt dat natuurlijk niet, die mogen niet onder deze rubriek gerangschikt worden.

Wie zou er niet eens gehoord hebben van de Vanderbilt Houses; van weelderige interieurs van millionairs als Havemeyer; van villa's als die van Astor? Dezulken trekken natuurlijk niet in revolutiehuizen.

Als merkwaardigheid wil ik hierbij evenwel terloops vermelden, dat in geheel Amerika, maar één groot landgoed — Biltmore House — is, dat zich met de domeinen der Engelsche Lords kan meten. De gelukkige eigenaar er van is een Vanderbilt en wel George W. Vanderbilt.

Het kasteel werd door Richard Morris Hunt in den trant van Blois — diens geliefkoosde stijl — gebouwd. Wie geabonneerd is op Harpers Weekly of dit in zijne societeit ter beschikking heeft, wil ik verwijzen naar 't nummer van 28 Nov. 1896, waar meerdere bijzonderheden vermeld zijn.

Het artikel van den heer Russel Sturgis is in tal van hoofdstukken verdeeld; hoofdstukken o. a. over the American Basement House (huizen met lage beneden verdieping) en The High Stoop House (huizen met hooge stoep en souterrain).

De hooge stoep, zegt Mr. Sturgis, is eene uitvinding van Gotham; ze is in geen vroeger tijdperk en in geen ander land gekend; vijftig jaar geleden was ze algemeen onbekend.

Op gevaar door den direkteur van mijn leesgezelschap te worden beboet, schreef ik ter zijde dit korte woord Hooge-Stoep-geschiedenis: En *in* Holland dan? En voegde daarbij: En in Danzig? om ook eene stad *buiten* Holland te noemen.

Verschillende plattegronden verduidelijken den tekst, en dienen om de geleidelijke ontwikkeling van het Amerikaansche Huis te demonstreeren.

In de meeste — vooral in de nieuwere — treft ons de menigvuldige toepassing van groote roldeuren, waarmede de lezers der Building Edition van de Scientific American en van het in alle opzichten zoo interessante maandelijksche plaatwerk, Neubauten in Amerika, dat sedert ongeveer een jaar in Berlijn verschijnt, ruimschoots de gelegenheid hadden bekend te worden. Men zou zeggen, dat die verplaatsbare wanden elke gedachte aan eene intieme gezelligheid verjagen, elk gevoel van gezelligheid meedoogenloos verbannen; en zoo schijnt het te zijn ook.

De vraag ligt voor de hand en had feitelijk al eerder moeten gesteld en beantwoord worden: of die Amerikaansche huizen nu niet heel erg bijzonder praktisch zijn. Wat mij betreft, wil ik aanstonds mededeelen, dat ik van de moderne stadshuizen slechts eene enkele, en dit zelfs niet bij voorkeur, zou willen bewonen.

Zoo zag ik o. a. dat eene groote bibliotheek met het huis in verband stond door een gangetje dat te nauw scheen om een jaargang der „Oude bestaande gebouwen" over dwars gehouden door te laten.

Ter beantwoording van de vraag bovengesteld wil ik ook verwijzen naar een min of meer komisch getint beeld van de inrichting van zulk een Amerikaansch huis, dat Edith Wharton en Ogden Codman Jr., geven op pag. 20 van hun boek: The Decoration of Houses — aangekondigd op pag. 530 van den voorgaanden jaargang van dit Weekblad. Wanneer ik niet vreesde te veel plaatsruimte in beslag te nemen zou ik gaarne die beschrijving geheel of althans gedeeltelijk overnemen. In het kort komt hun oordeel er op neer, dat de huiselijkheid in den regel tusschen + 0 en — 0 afwisselt. Aangezien deze toch hoofdzaak is en niet het genoegen om in twee minuten electrisch een biefstuk te bakken, staat m. i. de bruikbaarheid van zulk een huis niet veel hooger dan de huiselijkheid.

De schrijver in Harpers Monthly trekt bovendien te velde tegen het steeds toenemend ontwerpen van Halls in stadshuizen. Daar immers moet gewoekerd worden met het terrein; de allereerste voorwaarde is, dat aan gangen en portalen zoo min mogelijk ruimte is verspild, want dit geschiedt ten koste der kamers.

Een der gepubliceerde huizen is letterlijk niets dan Hall; Entrance Hall, Stairway Hall, Main Hall, Square Hall en Upper Hall, ziedaar de voornaamste ruimten.

Volgens Mr. Sturgis is het onverantwoordelijk om een groot deel van een huis te misbruiken voor eene ruimte die niet intiem kan zijn, omdat het altijd een doorloop blijft; die om dezelfde reden moeilijk te meubileeren is en daarbij ook lastig kan verwarmd worden.

Behalve door plattegronden is het artikel vergezeld van eenige photographische afbeeldingen naar gevels. Wanneer die typen onverhoopt een juist beeld mochten geven van het moderne stadshuis in New York, behoeft niemand die stad er om te benijden. Wanneer ze op de Weteringsschans of aan de Bezuidenhout stonden, wat zouden de hoofden daar snel bij elkander worden gestoken om een afkeurend, wat zeg ik, om een vernietigend vonnis te vellen.

Een enkele mededeeling aangaande de constructie mag ik niet achterwege houden.

Het timmerwerk, zegt Mr. Sturgis, is in den regel boven allen lof verheven; de toestand van het metselwerk omschrijft hij met een enkel voorbeeld — niets trouwens is leerzamer.

In een huis van $ 65.000, — die som is voorwaar geen peulschilletje en men kan er althans eene degelijke constructie voor eischen — sloegen, toen voor de eerste maal het fornuis was aangelegd, dikke rookwolken in de kamers. Toen de betimmering van eenige vertrekken in der haast was afgerukt, bleek, dat een steen diagonaalsgewijs tusschen zijne buren was gelegen, zoodat aan weerszijde er van zich eene groote opening bevond. Dit verhaal kan eenigszins overdreven zijn, maar toch bedacht ik een oogenblik of het geene overweging zou verdienen om voortaan te spreken van met den Amerikaanschen in stede van met den Franschen slag werken.

In den laatsten jaargang van dit Weekblad — zie pag. 196 — heb ik reeds getracht om de lezers te overtuigen van de voortreffelijkheid van plaatijzeren gevels. Met steenen gevels wordt niet minder geknoeid. Mijne lezers kennen zonder twijfel de gevels, die het aanzien hebben van uit ruwe blokken te zijn opgetrokken; blokken, die er uitzien, alsof ze zoo waren opgegraven en zoo verbruikt zonder eenige bewerking te hebben ondergaan. Ze was eene groote ontgoocheling, de advertentie die mij leerde, dat die hunnebedden slechts 10 cM. dik en van achteren vlak zijn; dat ze door fabrieken op maat worden geleverd en dat men dus ten slotte niet eens echte steen voor zich heeft.

Mundus vult decipi, ergo decipiatur, 't geen verdietscht zijnde, zeggen wil: De wereld wil bedrogen zijn, dan moet ze ook maar bedrogen worden.

Onder het opschrift: IJzeren geraamten in gebouwen kwam kort na het Amsterdamsche Brandweercongres in het Handelsblad een uittreksel voor van eene rede, die de heer Post, een New Yorksch architekt, had gehouden. Hij meende, dat niet alleen brand in het gebouw zelve maar ook brand in omringende huizen het verwringen dier geraamten moest ten gevolge hebben.

Nu onlangs, bij de jongste branden van New Yorksche Riesengebäude, bestond gelegenheid te constateeren in hoeverre hij gelijk had.

Men denke vooral niet gering van de metaal massa's, die in dergelijke Kolossalbauten voorkomen.

In het Waldorf-Astoria Hotel, waar men moyennant $ 15 tot $ 25 daags de overigens gulle gastvrijheid geniet van John Jacob Astor IV, werd 10.000 ton ijzer verwerkt.

Ter vergelijking moge dienen, dat aan een der grootste tentoonstellingsgebouwen van Chicago slechts 6000 ton ijzer gebruikt werden en aan de enorme kap van 't nieuwe station te Keulen niet meer dan het zesvoud = 60,000 ton.

Een ieder heeft indertijd op zijne manier den draak gestoken met die groote gebouwen waar men zoo wat van alles in kan vinden. Maar of er wel ooit eene combinatie is uitgevonden zoo heterogeen als de volgende, mag met reden worden betwijfeld.

„Het souterrain dient tot speelplaats aan de kinderen „der episcopale Zondagsschool; de eerste verdieping is „ingenomen door bureaux van eene vereeniging van vrije „vrouwen, de tweede étage bevat de kantoren van een „Doopsgezind dagblad, de derde eene Synagoge, de vierde „de plaats waar des Zondags de methodisten samen komen „en de vijfde wordt bewoond door den pastoor der Katholieke „parochie." —

Slechts het Leger des Heils ontbreekt.

Wanneer in dat huis — New York 13de Avenue — de lieve vrede bewaard blijft, is Camphuysen's ideaal der vervulling nabij, de aarde op weg een paradijs en New York een modern Jeruzalem te worden.

Delft. J. H. W. Leliman.

VERBOUWING VAN HET CAFÉ „DE BONTE OS", TE NIJMEGEN.

Den 11den Maart j.l. werd te Nijmegen aanbesteed de verbouwing van het café „De Bonte Os" aldaar, tot hotel

en café restaurant, volgens de plannen van den heer D. Semmelink, in leven architect aldaar.

Wij geven hier de beide voornaamste plattegronden, waarin het geharcheerde gedeelte datgene is wat van den bestaanden toestand behouden blijft. Het vol-zwart aangegeven gedeelte wordt nieuw gebouwd.

ONTWERP DER VERBOUWING VAN HET CAFÉ „DE BONTE OS."

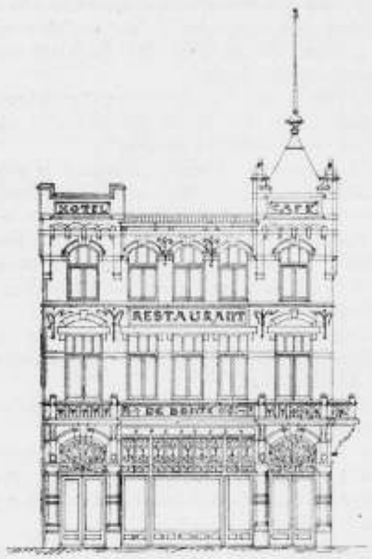

Voorgevel. Schaal 1 à 200.

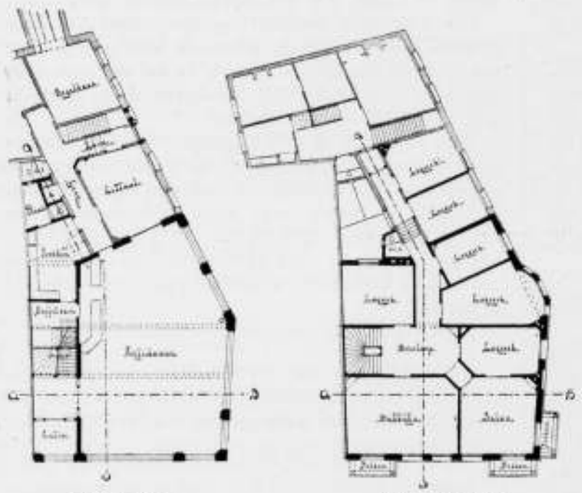

Beganegrond. Eerste verdieping.

Schaal 1 à 300.

De tweede verdieping is ingedeeld zooals de eerste, met dit onderscheid, dat de ruimte boven de ontbijtzaal in twee vertrekken is verdeeld, die even als de andere op deze tweede verdieping bestemd zijn voor logeer-kamers.

PRIJSVRAGEN.

Van de ontwerpen, welke ingezonden zijn op de door *De Friesche Bouwkring*, te Leeuwarden uitgeschreven prijsvragen, zijn bekroond:

1. Een winkelpui: 1e prijs, ontw. motto „Steenindustrie", van den Heer M. J. Meijers, te Delft; 2e prijs, ontw. motto „Sic-Volo"; eervolle vermeldingen aan de ontwerpen „S. A. M.". „Verloren oogenblikken" en „Majolique."

2. Een gesmeed ijzeren lantaarnpaal: 1e prijs ontw. van den heer M. J. Meijers, te Delft; 2e prijs, ontw. „Critiek" van den Heer W. J. van Dorp, te Amsterdam.

3. Een houten trap op keepboomen: geen prijzen, maar geldelijke belooningen, toegekend aan de ontwerpen: „Klimmen" en „Excelsior."

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam, 30 Maart 1899. Na lezing en goedkeuring van de notulen deelde de Voorzitter mede, dat door het Bestuur het plan gevormd is om aan de Afdeeling een leeskring te verbinden en reeds aan het Hoofdbestuur der Maatschappij het verzoek was gedaan daartoe te willen medewerken door tijdschriften der Mij. daarvoor in bruikleen af te staan.

Van het Hoofdbestuur der Mij. was bericht gekomen, dat het tot zijn leedwezen daartoe niet kon medewerken, aangezien volgens het reglement der bibliotheek de tijdschriften steeds ter beschikking van de leden moetten blijven liggen in het maatschappelijk gebouw.

Door de heer J. H. Leliman werd het denkbeeld zeer toegejuicht en het Bestuur verzocht het tot stand komen van deze zaak nog eens te willen overwegen.

De heer W. J. de Groot opperde daarbij het denkbeeld, of het niet mogelijk was in vereeniging met het reeds bestaande Technisch Leesmuseum tot het beoogde doel te geraken.

Na eenige besprekingen omtrent dit punt nam het Bestuur op zich nogmaals de mogelijkheid daarvan te zullen overwegen.

Van den heer F. van Erkel was het verzoek ingekomen om de door genoemde heer gegeven inleiding van vraag I spoedig in het Bouwkundig Weekblad op te nemen, welk verzoek door toezegging van het Hoofdbestuur kan worden ingewilligd.

Door den heer W. A. E. Van Geuns werd daarna van de vragen, door het Hoofdbestuur der Mij. gesteld, vraag No. 4 ingeleid, welke inleiding spreker toelichtte door schetsen op het bord.

Door den heer Salm werd naar aanleiding van vraag 4 nog het een en ander medegedeeld omtrent welbleech-constructie en eenige vragen door de aanwezigen gedaan beantwoord.

De Voorzitter verzoekt den heer Van Geuns in verband met de gehouden besprekingen een rapport omtrent de bedoelde vraag te willen opmaken, waartoe genoemde heer zich bereid verklaarde.

Bij afwezigheid van den heer Klinkhamer werd het door dezen heer opgemaakte rapport omtrent vraag no. 5 door den heer Ouëndag voorgelezen en op voorstel van den Voorzitter besloten dit rapport als antwoord van de Afdeeling op de gestelde vraag aan het Hoofdbestuur te geven.

Door den heer J. H. Leliman werd voorgesteld het rapport over vraag 5 en dergelijke vragen te plaatsen in het Bouwkundig Tijdschrift en niet in het Weekblad.

De heer Salm en andere heeren bestreden dit denkbeeld en het bleek bij de daarbij gevoerde besprekingen, dat men over het algemeen beter keurde de rapporten over de vragen in het Bouwkundig Weekblad op te nemen.

De heer J. H. W. Leliman te Delft, besprak naar aanleiding van de geringe opkomst de belangen van de Afdeeling, welk punt stof gaf tot uitvoerige besprekingen omtrent den bloei van de Afdeelingen der Maatschappij.

Nadat de heer G. W. C. Oosterbaan, lid der Mij., tot lid der Afdeeling was aangenomen, werd de Vergadering, niets meer aan de orde zijnde, gesloten.

BERICHTEN.

Het voorstel van B. en W. van Arnhem om Sonsbeek voor de gemeente aan te koopen, berust, volgens de *Arnh. Ct.*, op de volgende overwegingen:

Door den aankoop van Sonsbeek is de quaestie der stadsuitbreiding naar dien kant toe, geheel in handen der gemeente gekomen, zonder dat de gemeente de risico eener bouwonderneming draagt.

Daar het geheele landgoed ongeveer eene uitgestrektheid van 500 H.A. bezit, waaronder zich vele woeste gronden bevinden, is door den aankoop tevens de mogelijkheid tot productieve werkverschaffing geopend. Woeste gronden zullen ontgonnen worden en zoo zal het landgoed mettertijd productiever worden.

Een ander deel van den woesten grond zou bestemd kunnen worden om de onverkoopbare meststoffen van de gemeentereiniging te ontvangen.

Eindelijk is een der motieven van den aankoop het onlangs opgeworpen denkbeeld om van gemeentewege een krankzinnigengesticht te bouwen.

Zijn al deze motieven van practischen aard, niet minder woog het belang, Arnhem zijne schoone omstreken te doen behouden.

In de vergadering van het Kon. Instituut van Ingenieurs, te houden op Dinsdag 11 April a. s., zal o. a. eene kunstbeschouwing over Monumentale Bruggenbouw worden gegeven door den heer C. H. Peters, met inleiding en toelichting.

PERSONALIA.

Te Dordrecht heeft de Gemeenteraad met 14 van de 19 stemmen tot directeur van gemeentewerken benoemd de Heer J. M van Ruyven, Civ. ingenieur te Utrecht.

Vóór den aanvang van de vergadering waarin deze benoeming plaats had, was een schrijven ingekomen van den heer A. D. Heederik, Civ. ingenieur te Rotterdam, als no. 2 geplaatst op de voordracht, waarin hij zijne sollicitatie terugtrok.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Betimmering voor de Werkkamer van een rechtsgeleerde. Voor alle Nederlandsche architecten. Eerste prijs f 75; tweede prijs, getuigschrift. Vóór 1 Mei 1899. Door de Afd. Amsterdam van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst. Zie: Bouwk. Weekblad no. 7 van 18 Februari 1899.

Diploma van de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. Nationaal. Prijs f 40, premie f 15. Vóór 10 April bij den Secretaris der genoemde Vereeniging: W. A. Hof, Hofstraat 72a te Groningen.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 4.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 7.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 10 APRIL.

Amsterdam. Het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse No. 68, aan de Nassaukade (No. 342a), tot een school voor 600 kinderen.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorw. zijn uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen f 1.60 (met twee teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-Arch. op het raadhuis, kamer No. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de drie laatste werkdagen voor den dag der aanbesteding.

Amsterdam. Het bouwen van een hydraulisch pompstation op het terrein van het Entrepôtdok in de Rietlanden.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorw. zijn uitsluitend te verkr. ter stadsdrukkerij, à f 1,25 (met 1 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den adjunct-ing. der havenwerken, in de directiekeet van het entrepôtdok in de Rietlanden, van 10—12 u., ged. de week, welke der besteding voorafgaat.

Didam. Het bouwen van een woonhuis, met bijlevering der materialen.

De heer E. H. H. Thuis, in het café van G. J. van Leeuwen. Bestek en teek. liggen in gemeld koffiehuis ter inzage. Inl. verstrekt H. G. Raben, bouwkundige te Didam.

Groningen. Het verbouwen van eene behuizing tot winkelbehuizing met bovenwoning, in de Oude Boteringestraat te Groningen, get. letter K. no. 114.

De architect K. Hoekzema, 's av. 8 u., in het café „'t Wapen van Zuid-Holland". Bestekken te verkr. à f 0.50 ten kantore van den architect. Singel B 95, alwaar tevens inl. zijn te bekomen, dagelijks, van 11—12 en van 5½—6½ u. Aanw. gedaan.

Havelte. *a.* Het bouwen van een nieuw lokaal met bijkomende werken aan de openb. school ald.; *b.* het leveren en stellen van meubelen enz. ten dienste van gen. school.

Het gemeentebest., n.m. 1 u. Bestek en teek. sub *a* ad 70 ct. en sub *b* ad 40 ct. verkrijg. ten gemeentehuize en arch P. Janzen, te Meppel. Aanw. 10 April v.m. 11½ u.

Oterdum. Het bouwen van een boerenschuur met stallings enz.

De heer H. J. Oomes, n.m. 5 u., in het café van Van Oosterom. Bestek en voorw. met eene teek. liggen ten huize van aanbesteding ter inzage. Aanw. op den dag der aanbesteding. n.m. 2 u.

Schuddebeurs gem. Hontenisse. Het bouwen van een landbouwschuur met wagenhuis, met bijlev. van de daartoe behoorende materialen.

De heer C. de Zeeuw. Bestek en teek. liggen ter inz. in de herberg „St. Sebastiaan" bij B. H. Reuling, mr. timmerman, te Hulst, bij wien inl. te verkr. zijn.

Terborg. Het bouwen van een woonhuis met stalling enz. op de Milt nabij Gendringen met bijlev. van materialen. voor de Herv. diaconie.

De arch. G. J. Heezen, n.m. 5 u. in café Koerselman, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft gen. architect.

DINSDAG 11 APRIL.

Dordrecht. Het bouwen van een woonhuis op een terrein aan de Lijnbaan.

De bouwk. H. v. d. Elst, 's av. 6 u. in het café „Kijk over den dijk" van H. C. de Bruin, alw. bestek en teek. ter inz. liggen Nadere inl verstrekt H. v. d. Elst, bouwk., Kromhout no. 126.

Enschedé. Het bouwen van een pakhuis aan de fabriek aan de Kortesteeg, aldaar.

De firma Van Heek en Co., n.m. 12½ u. in hôtel „De Graaff". Bestek en teek. van af 4 April ad f 1.50 verkrijgb. bij M. J. v. d. Loeff. Inlicht. geeft de opzichter G. W. v. d. Meer aan de fabriek Noorderhagen. Aanw. 10 April, n.m. 1½ u.

Oldenzaal. Het bouwen van een pakhuis groot pl.m. 650 M². met bijbehoorende werken bij de fabriek der firma H. P. Gelderman en Zonen.

De arch. W. Elzinga te Hengelo in hôtel „De Ster". Bestek en teek. ad f 1.50 en inl. verkrijgb. bij gen. arch. Aanw. 11 April, v.m. 9½ u.

WOENSDAG 12 APRIL.

Ambt Hardenberg. Het verbouwen van het gemeentehuis en het bijbouwen van een burgerwoning, in 1 perc.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Teek. en bestek op het gemeentehuis ter inz. en bestekken ald. à 50 ct. per ex. verkr. Aanw. op den dag der besteding ten 12 u., door den architect F. C. Koch te Zwolle

Eindhoven. Het bouwen eener sigarenfabriek.

De heer F. Berkvens, n.m. 3 u., in het café van de wed. Moonen, alw. bestek en teeken. ter inz. liggen. Inlicht. geeft den architect L. J. P. Kooken. Aanw. 12 April v.m. 10½ u.

Kruispolder (gem. Hontenisse). Het bouwen van: 1. Een woonhuis met bakkeet en 2. een schuur, bevattende wagenhuis en varkenshok. In 2 perc.

De heer J. Cammært.

Enschedé. Het bouwen van een wachtkamer, een lijkenhuisje, een dubbele grafkelder, het verbouwen van de bestaande woning, eenige bestrating enz. op de nieuwe algem. begraafplaats.

Het gemeentebest., n.m. 3 u. Bestek en teek. zijn à f 2 verkrijgb. bij den boekh. M. J. v. d. Loeff te Enschedé. Inl. te bekomen bij den heer H. P. Timmer, gem.-architect. Aanw. 12 April, v.m. 10 u.

Enschede. Het bouwen van twee woningen met bijgebouwtje aan zijn woning gelegen aan de Bothofstraat en Lipperkerkweg te Enschede.

De heer H. Henken 's av. 8 u. Inl. geeft J. K. C. Roesink. Aanw. 12 April v.m. 11 u.

Rotterdam. Het bouwen van een pakhuispand ter grootte van pl.m. 2000 M². op een terrein aan de oostzijde van de Rijnhaven aldaar, met bijbehoorende werken, in te richten voor opslag van granen en stukgoederen, inverband met elevator-bediening en verdere machinale inrichtingen, benevens het maken van funderingen ten behoeve van een ijzeren loods ter grootte van pl.m. 1000 M².

De directie van „het Nederl. Veem" te Amsterdam en Rotterdam, n.m. 2 u., in het Zuid-Hollandsch Koffiehuis. Bestek en teek. ter inzage bij den architect W. Molenbroek „'t Witte Huis", 7e verdieping en aldaar à f 5 verkr.

DONDERDAG 13 APRIL.

Breda. Het bouwen van 2 benedenhuizen met aparte bovenhuizen, op een perc. gelegen aan den Tramsingel aldaar.

De arch. P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u. in het café v. d. Brink, Gasstraat. Bestek en teek. liggen in gemeld café ter inz. Nadere inl. geven gen. architecten. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 15 APRIL.

Krabbendijke (Zeel.) Het bouwen van een rijks post- en telegraafkantoor met directeurswoning.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestek à f 0,30 te bekomen op de secretarie. Teek. ter inz. op de secretarie en in het café van D. Krijger. Inl. te bekomen bij de arch. A. le Clercq te Kruiningen. Aanw. gedaan.

Teteringen. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning op een terrein gelegen aan den Nieuwen Boulevard onder de gem. Teteringen.

De architect A. v. d. Lee, v.m. 11 u., in het café van H. Vlasblom. Bestek en teek. verkr. à f 1 aan de drukkerij van Gebr. Oukoop. Aanw. 10 April, v.m. 11 u., in bovengen. koffiehuis. alwaar bestek en teek. ter inzage liggen.

Valthermond. Het bouwen van een houten draaibrug en eene brugwachterswoning ald., met belev. der nood. materialen.

De besturen van de waterschappen „Valthe" en „Exloo" 's midd. 12 u., in het café van P. J. Smit. Bestek en teek. liggen ter inz. bij Panman te Musselkanaal, P. J. Smit te Valthermond, Hardenberg te Stadskanaal, Eerkes, hôtel „de Unie", te Veendam, B. Smit, hôtel „de Nederlanden", te Wildervank, de Groot te Nieuwe-Pekela, hôtel Panman te Assen, Beugel te Weerdingermarke, Beekman te Ter-Apel en Meijer te Emmen, en zijn à f 1 verkr. bij den secr. het waterschap Valthe J. G. Borgesius te Exloo. Aanw. in loco 15 April v.m. 10 u. Inl. der inschrijvingsbilj. denzelfden dag ten huize van aanbesteding tot v.m. 11½ uur.

Voorburg. Het bouwen van een zomer- en winterverblijf met stal en koetshuis en bijbehoorende werken op een perceel grond aan de Leidscheweg, gem. Veur.

De arch. J. C. Meijers te Rotterdam, v.m. 11 u., in het hotel „de Zwaan" te Voorburg. Teek. en bestek à f 2,50 verkrijgb. aan gen. hotel en bij voorn. arch. ten wiens kantore te Rotterdam, inl. worden gegeven. Aanw. gedaan.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Kapitolium — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 21.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**» 1.632.000.00**
Betaalde Brandschaden	**» 16.295.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

21 MAART.

Amsterdam (Onderh.). Het verbouwen van perc. no. 6 Rosmarijnsteeg aldaar. Door den architect J. A. Bergh, namens den heer J. H. Brandes.

Laagste inschrijvers Van Staa en Zn., Amsterdam, f 3225.

Amsterdam (Onderh.). Het verbouwen van perceel 69 aan de Kalverstraat. Door de architecten A. Jacot en W. Oldewelt.

Laagste inschrijver H. E. Rademaker, Amsterdam, gegund.

Rijnsburg. Het bouwen van een woonhuis op de Spinozalaan voor de heer D. Brussé Cz.

Laagste inschrijver J. van Iterson, f 1700, gegund.

Vlaardingen. Het bouwen van een pakhuis aan de Wilhelminahaven, voor rekening van de heeren IJzermans en Co.

Laagste inschrijvers C. en J. Degeling, voorheen C. Zuidgeest, f 2449.

22 MAART.

Aalsmeer. Het bouwen van een bakkerij voor rekening van de vereeniging „de Eendracht", in het Oosteinde aldaar

Perc. 1. metselwerk. Laagste inschrijver P. v. d. Zwaard, Aalsmeer, f 696.

Perc. 2. timmerwerk. C. Luik, Haarlemmermeer, f 799.90.

Perc. 1 is gegund aan den laagsten inschrijver en perc. 2 aan A. den Ouden.

23 MAART.

Oud-Beijerland. Het bouwen van een koffiehuis aan den Havendam. Door den bouwk. A. v. Trigt, voor A. Maarleveld.

Metselwerk Laagste inschrijver W. Stoker, f 575*.

Timmerwerk D. v. Wolferen, f 734*. *Geg.

24 MAART.

Oosterbeek. Het bouwen van eene villa aan den Pieterbergschen Weg aldaar. Door den architect A. M. van Steenis.

Laagste inschrijver A. J. Jansen Cz., f 12693, gegund.

25 MAART.

Haule (Fr.). Het bouwen van een winkelhuis. Door den heer T. A. van Weperen.

Laagste inschrijver P. L. Mulder, Makkinga, f 951.

Haaksbergen. Het arbeidsloon voor het bouwen van een nieuw vereenigingsgebouw voor de R.-K. arbeidersvereeniging „St.-Joseph".

Timmerwerk. Laagste inschrijver H. Overbeek, f 286*.

Metselwerk per 1000 steenen. J. Noordink en A. Leferink, f 4,35*. *Gegund.

Wierden. Het bouwen van een woonhuis aan de Rijssensche straatweg voor de Wed. J. Klazinga-Nijhoff.

Met gew. dak. Laagste inschrijver H. H. Koers, Wierden f 2149.

Met plat dak. H. H. Koers, Wierden, f 2329.

28 MAART.

Uden. Het bouwen van een Westvleugel, bakkerij, schuur en Rectoraat aan het Brigittinessenklooster aldaar. Door den archit. J. Th. J. Cuipers, civiel-ingenieur te Amsterdam.

Laagste inschrijver L. Raaijmakers, Wouw, f 23900.

29 MAART.

Amersfoort. Het bouwen van een boerderij met wagenschuur, hooiberg enz. op een terrein aan den Hoogeweg aldaar. Door den architect Herm. Kroes.

Laagste inschrijver F. H. Noorman, Zwolle, f 10268.

Assen (Onderh.). Het bouwen van een burgerwoonhuis aan de Collardslaan te Assen, voor mej. de Wed. W. T. Andreæ. Door den architect M. de Vries Az.

Timmer- en metselwerk. Laagste inschrijver Joh. de Vries, f 3051*.

Verf-, glas- en behangwerk. T. Manak, f 368*.

Lood- en zinkwerk. W. Meijer, f 248*.

Stucadoorwerk. L. Mulder, f 260*. *Gegund.

Enkhuizen. Het bouwen van een loodgietenswerkplaats voor den heer P. Sanstra. Door den opz. T. Korff.

Laagste inschrijver J. H. Klein, f 480.

Enschedé. Het bouwen van een woonhuis en dito met winkelhuis, op een terrein gelegen aan de Minkmaatsteeg. Door den heer G. J. Aalders, te Gronau.

Laagste inschrijvers E. en H. Teutelink, f 4730. 3 dagen beraad.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen van een kamer en keuken aan het woon- en winkelhuis van den heer G. B. Holst. Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver A. Jeunink, f 1485. Gegund.

Heselingen bij Meppel. Het bouwen van een boerderij. Door mej. de wed. J. Meesters.

Laagste inschrijver R. Geskes, f 6908. Gegund.

Kolham. Het amoveeren van en daarna weder opbouwen eener boerenschuur en verdere annexe werken staande te Kolham, bewoond door den heer J. Braam, met bijlev. van het daartoe benoodigde. Door den heer T. Hoek te Hoogezand.

Laagste inschrijver B. N. Beenker, Sappemeer, f 4130.

Nijmegen. Het afbreken en weder opbouwen van perc. no. 3 hoek Kelfkenbosch en Hertogstr. aldaar, voor den heer M. J. v. Harderwijk. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver W. H. Thunnissen, f 7200.

Stratum. Het bouwen van een woonhuis met eenige verandering aan het bestaand blijvend gedeelte. Door den heer J. Custers

Laagste inschrijver A. Clement, Eindhoven, f 9097.

30 MAART.

Avereest. Het bouwen van een woonhuis a/d Dedemsvaart. Door den architect H. Burgmans.

Laagste inschrijver H. T. Naarding, Avereest, f 5425.

Breda. Het bouwen van zes woonhuizen met aanhooren op een open terrein, gelegen aan het Dijkje bij de Princenhaagsche weg gem. Princenhage. Door den architect J. Boumans.

Timmerwerk. Laagste inschrijver J. Dielen, f 2440.

Metselwerk. J. Kwaaitaal, Terheijden, f 3450.

Smidswerk. T. Snelders, f 109.

Lood- en zinkwerk. C. Verheijen. f 344.

Verf-, glas- en behangwerk. C. Clerkx, f 297.50.

Massa. J. Dielen, f 6520.

31 MAART.

Amsterdam (Onderh.). Het bouwen van een villa te Baarn. Door de architecten Schil en Haverkamp te Amsterdam.

Minste inschrijver J. Bijlard, Hilversum, voor f 46600.

Boskoop. Het bouwen van een rijkstuinbouwschool met directeurswoning. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver G. M. Jochems, Vreeswijk, f 12940. Gegund.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen van een winkel en verdieping, voor den heer J. Menkens, onder beheer van den archit. H. E. Zeggeling.

Laagste inschrijver G. Doornkate, f 1332. Gegund.

's-Hertogenbosch. Het bouwen eener keuken en uitbreiding van werkplaats. Door den archit. F. Hoenselaars namens den heer Ferd. Klaasen.

Laagste inschrijvers H. van Doormalen en Hub. van Eijndhoven, f 1811. Gegund.

Tilburg. Het bouwen van woonhuis, kantoor en magazijnen, hoek Tuinstraat Langepad, met de levering van alle materialen. Door den heer J. B. Devenijns.

Metselwerk. Laagste inschrijver Fr. Schuurkens, f 7130.

Timmerwerk. A. v. d. Aa, f 7224.

Massa. P. B. Clerx, f 13834*. *Gegund.

1 APRIL.

Diever (Dr.). Het bouwen van een roomboterfabriek ald., met bijlev. van materialen. Door het best. der coöp. vereen.

Laagste inschrijver Johs. Noorman, Diever, f 2736. Gegund.

Doetinchem. Het bouwen van een heerenhuis met bijlev. van materialen. Door den architect H. J. L. Ovink

Laagste inschrijver W. G. J. van Ree, f 3699. Gegund.

Haarlem. Het amoveeren van het perc. gelegen aan de Smedestraat no. 11 alhier en het ter plaatse bouwen van een winkelhuis met afzonderlijke bovenwoning. Door den architect W. F. Doeglas.

Laagste inschrijver J. F. Duin, f 14998.

4 APRIL.

Eindhoven. Het bouwen eener stoomzeepfabriek met kantoren enz. Door de firma C. J. E. Redele.

Laagste inschrijver A. L. v. Gestel, Eindhoven, f 22558. Gegund.

Naarden. Het bouwen eener kleine villa op een terrein gelegen aan de Amerfoortsche straatweg te Naarden. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver O. Q. van Walstijn, f 5888. Gegund.

5 APRIL.

„Per Telegraaf."

Utrecht. Het bouwen van een toren met traptoren, doopkapel, voorgevel en verdere werken aan de H. Catharina (Kathedrale) kerk. Door het kerkbestuur.

Laagste inschrijver A. M. v. Liefland Sr., Utrecht, f 34260; daaropvolgende N. Willems, Vreeswijk, 34432.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

15 APRIL 1899. 19e JAARGANG. No. 15.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozo opname der advertentiën in het Tijdschrift der M^ij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Ongezonde woningen, door F. van Erkel. — Gevaarlijke bouwkunst, door W. de Jong. — Oud-Parijs op de tentoonstelling in 1900. — Ingezonden. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Tentoonstelling van Bouwkunst 1899.

Het Bestuur der Maatschappij vestigt de aandacht van alle belanghebbenden, zoowel leden als niet-leden der Maatschappij, op de aanstaande **Tentoonstelling van Bouwkunst** te houden in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam, waarvan het reglement hieronder volgt.

Het noodigt vooral de **Besturen der Afdeelingen** van de Maatschappij uit, in den kring hunner Afdeeling aan te sporen tot inzending, en daardoor mede te werken om deze tentoonstelling belangrijk te doen zijn.

REGLEMENT.

1°. De Tentoonstelling zal geopend worden op Woensdag 17 Mei, en gesloten worden op Donderdag 1 Juni 1899, des namiddags te 4 uur.

De kunstwerken moeten, vergezeld van eene duidelijke omschrijving, *verchterij* ingezonden zijn vóór 11 Mei a.s., aan het bureau der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam, gelijk mede alle brieven de tentoonstelling betreffende.

De naam des vervaardigers en het onderwerp der inzending moeten duidelijk op de keerzijde van elke inzending worden vermeld.

2°. Het Bestuur der Maatschappij benoemt vóór de tentoonstelling een Commissie van toelating, welke besluit omtrent het al of niet toelaten der inzendingen.

Geene werken zullen geplaatst worden zonder schriftelijke toestemming van de vervaardigers.

3°. Tot de tentoonstelling worden toegelaten, ontwerpen voor gebouwen, uitgevoerd binnen de laatste tien jaren, of ontwerpen voor onuitgevoerde gebouwen, waarvan de plannen zijn vervaardigd binnen de laatste zes jaren, onderdeelen daarvan, ontwerpen voor monumenten, voor voorwerpen op het gebied van kunstindustrie en decoratief schilderwerk, schetsen of opmetingen van oude of nieuwe belangrijke bouwwerken, studiën op het gebied van teeken-, schilder- en boetseerkunst, en, zoo de plaatsruimte het toelaat, uitgevoerd beeldhouwwerk, en wat het Bestuur verder ter opluistering noodig oordeelt.

4°. De teekeningen, van een *uitgevoerd* ontwerp, zoowel van bouwkundigen als van kunstindustrieelen aard, moeten zoo mogelijk vergezeld zijn van een photographische afbeelding, genomen naar het uitgevoerde werk.

Afzonderlijke photographische afbeeldingen van uitgevoerde bouwwerken moeten van plattegronden, op kleine schaal geteekend, vergezeld zijn.

5°. Teekeningen, enz. mogen niet *opgerold* voor de tentoonstelling worden ingezonden; teekeningen die niet op zwaar papier zijn uitgevoerd, moeten op carton geplakt worden ingezonden. Photographiën moeten van een lijst of passe-partout voorzien zijn.

6°. Ieder inzender heeft het recht meer dan één ontwerp in te zenden.

Het Bestuur behoudt zich echter het recht voor, om in overleg met de Commissie van toelating, en bij mogelijke toezending van een grooter aantal kunstwerken dan waarvoor plaatsruimte beschikbaar is, eene keuze uit de inzendingen te doen.

7°. Die werken, welke voor het belang der tentoonstelling niet genoegzaam geschikt worden geacht, zullen niet worden geplaatst en onder gcheimhouding aan de opgegeven adressen worden teruggezonden.

8°. Geplaatste werken zullen niet vóór de sluiting der tentoonstelling worden teruggezonden; het Bestuur heeft echter het recht in bijzondere gevallen van deze bepaling af te wijken.

9°. Het Bestuur looft de volgende **medailles** uit, geslagen op den stempel der Maatschappij:

een **verguld zilveren medaille** voor het beste en daartoe waardig gekeurde ontwerp van een *uitgevoerd* bouwwerk;

een **zilveren medaille** voor het beste en daartoe waardig gekeurde ontwerp van een *onuitgevoerd* bouwwerk;

een **bronzen medaille** voor de beste en daartoe waardig gekeurde teekening van een *bestaand oud Nederlandsch gebouw*,

en eene **medaille** voor het beste en daartoe waardig gekeurde ontwerp op het gebied der *kunstnijverheid*.

Van mededinging naar deze medailles kunnen worden uitgesloten, ontwerpen voor onuitgevoerde bouwwerken, vervaardigd naar aanleiding van prijsvragen, uitgeschreven in de twee aan deze tentoonstelling voorafgaande jaren.

10°. De inzendingen van leden der Maatschappij worden kosteloos teruggezonden aan de opgegeven adressen binnenlands en tot aan de grenzen voor buitenlands wonende leden.

Namens het Bestuur:

A. SALM GBZN., *Voorzitter*.
C. T. J. LOUIS RIEMER, *Secretaris*.

ONGEZONDE WONINGEN.

Antwoord op de vraag I van de Mij. tot bevordering der Bouwkunst ingeleid ter vergadering dato 3 Maart 1899 van de Afdeeling Amsterdam der Maatschappij door den heer F. van Erkel. —

Vraag I, bovenbedoeld, luidt als volgt:

Is het niet wenschelijk, dat hier te lande wat meer gedaan wordt op het gebied van de stedelijke Gezondheidscommissiën, hoofdzakelijk wat betreft de zeer vele woningen die ten opzichte van ligging, afmetingen, toevoer van licht en lucht, privaten, gootsteenen, schoorsteenen, afvoer van faecaliën en van menagewater, drinkwater, rioleering enz., niet voldoen aan de eischen der hygiëne en de daarop betrekking hebbende bestaande of wenschelijk geachte artikelen der verordening op het bouwen in de gemeente waar Uwe Afdeeling is gevestigd?

Is een krachtig ingrijpen tot verbetering van die toestanden niet hoogst noodig en, zoo ja, op welke wijze?

Is het mogelijk om de eigenaren van woningen het uitvoeren van verbeteringen, in gevallen als boven bedoeld, op te leggen binnen een billijk te stellen termijn, om bij nalatigheid hierin die woningen onbewoonbaar te verklaren?

Vóór ik tot de bespreking van het hier bedoelde onderwerp overga, zij het mij vergund vooraf eenige hoofdpunten, meer behoorende tot het algemeen woningvraagstuk, te releveeren.

Dit vraagstuk, hetwelk onder meer ook de hier gestelde vraag omvat, raakt allengs „doodgepraat" en schijnt de tijd van handelen te zullen aanbreken.

Wie zich er mede bezig houdt, ziet met belangstelling steeds de verschijning van alle opstellen en rapporten daaromtrent tegemoet, alhoewel degene die in de zeer omvangrijke literatuur ervan eenigszins thuis is, in het nieuwste wat er op dat gebied is verschenen, weinig nieuwe denkbeelden van algemeene strekking meer vindt.

Beschrijvingen van woningtoestanden, dáár en elders, kloppen dikwijls merkwaardig op elkander en de middelen, aan de hand gedaan om tot verbetering te geraken, zijn wel zeer vele, maar stemmen ook veelal met elkander overeen.

Dat er ten deze reeds zooveel is gesproken en nog weinig verbetering is tot stand gebracht, is zeker in de eerste plaats wel daaraan te wijten, dat de kwaal zoo uitgebreid is, dat men niet weet „waar" en „met wat" het eerst te zullen beginnen; en in de tweede plaats „zoo algemeen," dat allicht de stelling ingang vindt „dat het hier of dáár niet minder slecht is dan elders", eene logica die niet tot „aanpakken" leidt, maar de overtuiging van de urgentie van het vraagstuk verslapt (verlamt).

Er is verder haast geen onderwerp waarin zoo geliefhebberd wordt, als in het woningvraagstuk, — zoo in rede als in geschrift — en dit is zeer verklaarbaar, omdat de feiten voor elkeen waarneembaar zijn.

Wat evenwel niet door ieder oppervlakkig beoordeelaar is af te leiden, dat zijn de oorzaken en de gevolgen van die feiten en dit maakt, 1°. dat de eischen voor de verbetering veelal te hoog worden opgevoerd, en 2°. dat het woningvraagstuk soms met andere sociale vraagstukken ten onrechte wordt samengekoppeld of er mede wordt verward, waardoor de vatbaarheid voor oplossing niet weinig wordt verminderd.

Het woningvraagstuk is op zich zelf reeds zoo moeielijk en ingewikkeld, dat men zonder groote soberheid in eisch vooreerst tot geen practische oplossing en resultaten van beteekenis zal geraken.

Allereerst zouden daarom slechts die eischen gesteld mogen worden, die werkelijk als in 't belang der openbare gezondheid, orde en veiligheid algemeen worden erkend.

In de tweede plaats stelle men vooral geen voorschriften en eischen, waarvan men niet zeker is ze te kunnen uitvoeren of nakomen.

Het standpunt evenwel, „dat men met de overheidsbemoeiing, die zou kunnen strekken om de volkshuisvesting te verbeteren, voorzichtig en sober moet zijn", is geen bezwaar tegen krachtige handhaving van eischen, die voor de volksgezondheid werkelijk gebiedend noodig worden geacht.

Een opmerkelijk feit is het, dat het materiaal, dat hier en daar is verzameld geworden om de bouwstoffen te leveren voor soms zeer verdienstelijke rapporten, bijna uitsluitend is opgezocht geworden in de oude achterbuurten der steden, wáár de ergelijkste toestanden werden verwacht en gevonden, en dit is niet weinig ten koste van de volledigheid van het onderzoek geschied.

Niet alleen toch, dat men daardoor slechts heeft te zien gekregen wat eertijds gebrekkig is aangelegd, maar ook uitsluitend dat, waarop de tand des tijds haar invloed heeft doen gevoelen. Een groot bezwaar acht ik het ook, dat men door deze werkwijze is terecht gekomen uitsluitend bij de armste bevolking.

Eene bevolking die zoo geringe huur betaalt en zoo geringe koopkracht heeft, dat practisch reeds is uitgemaakt, dat (te dezer stede althans) daarvoor woningen, voldoende aan zelfs zeer bescheiden eischen der hygiëne, niet te bouwen zouden zijn, zelfs bij zeer laag gestelde aanspraken op rente en aflossing van het uit te leggen kapitaal.

Dat we ons hier, bij het streven naar verbetering, zouden gaan begeven op het terrein van „armenzorg" zal wel door niemand ernstig worden tegengesproken.

Toch wordt dit feit, bij het zoeken naar eene oplossing voor het woningvraagstuk, m. i, te veel uit het oog verloren.

Bij het zoeken naar die oplossing zal men toch nauwkeurig dienen af te bakenen, waar armenzorg begint; en dit zou m. i, dáár moeten zijn, waar de rente van het uit te leggen kapitaal te gering wordt, om op gezonden sociaal economischen grondslag, kapitaal voor den bouw van werkmanswoningen te verkrijgen. Armenzorg zal hier moeten bijspringen en trachten het woningvraagstuk voor de paupers, als onderdeel van de algemeene armenzorg, op te lossen.

Aangezien het sociaal-economische gedeelte van het vraagstuk hier niet aan de orde is, zal ik niet dieper hierop ingaan en mij verder bepalen tot het onderwerp bedoeld in de vragen mij ter inleiding voorgelegd. Ik meende echter, in 't belang der verdere bespreking, daaraan deze kleine algemeene schets te moeten doen voorafgaan.

Zal de Overheid meer dan tot heden is geschied, in 't belang van het algemeen welzijn in den gang van deze zaken ingrijpen, dan zal dit zeker allereerst op „den nieuwbouw" van woningen moeten geschieden, en in de tweede plaats zal, door het uitvaardigen van decreten, getracht moeten worden aan bestaande misstanden een einde te maken.

Dat de thans vigeerende bouwverordeningen op het stuk van nieuw-bouw reeds te kort schieten, ik geloof dat men het daarover vrij wel eens is.

Er zullen daarin toch uitvoeriger bepalingen, die in het belang van gezondheid, openbare orde en openbare veiligheid, gebiedend noodzakelijk worden geacht, moeten worden opgenomen.

We hebben hier vooral het oog op bouwterrein, ligging boven het grondwater, toetreding van zonlicht en lucht, goed drinkwater, woonruimte, afvoer van faecaliën, droge muren, dichte vloer en zoldering, droge ligging van achtererven, welke laatsten zoo mogelijk, in 't belang ook van eene goede afwatering met inbegrip der aanvulling onder den vloer van het benedenhuis, op gelijke hoogte zullen moeten komen te liggen van den openbaren weg, waaraan het te bouwen perceel is gelegen.

Ook zal aan den aanleg van de rioleeringen binnenshuis, door uitgebreide algemeene voorschriften, meer zorg moeten worden besteed dan thans geschiedt.

Zoogenaamde souterrains zullen, bij lagen grondslag, slechts waterdicht mogen worden aangelegd. Terwijl afsluiting van den bodem, onder de perceelen, in 't algemeen, op doeltreffende wijze moet worden bevorderd.

Aan den aanleg van rookleidingen zal meer zorg moeten worden besteed, terwijl in de keukens, behalve eene rookleiding, ook een afzonderlijk kanaal voor afvoer van wasem en walm in den schouw moet aanwezig zijn.

Wanneer onder woonruimten zich ruimten zullen bevinden, die bijvoorbeeld tot stal dienen of waar voor de gezondheid schadelijke of kwalijk riekende stoffen zullen worden opgeslagen of geborgen, of vuurhaarden of ovens worden aangelegd, zullen daartusschen doeltreffende afsluitingen of overwelvingen moeten worden aangebracht en daarbij eene inrichting worden getroffen waardoor eene geregelde luchtwisseling zonder schade of ongerief voor boven- of omwonenden, wordt verkregen.

Dakwoningen moeten, zoowel wat de zijwanden als wat de zoldering betreft, tegen groote temperatuursverschillen geïsoleerd zijn.

Bij de bebouwing van een grondstuk moet, in 't belang van toetreding van zonlicht en lucht, voor voldoende open ruimten gezorgd worden.

Bij de samenstelling van trappen, portalen en uitgangen zal moeten gelet worden op de grootst mogelijke veiligheid bij brand en bij paniek, enz.

De preventieve voorschriften in de bouwverordening zullen intusschen altijd veel aan uitwerking moeten missen, omdat men voor eene stipte naleving dezer voorschriften bij een eenigszins druk bouwbedrijf, zooals in groote steden voorkomt, een leger van ambtenaren zou behoeven voor de controle en aan welke behoefte, vooreerst althans, om verschillende redenen nog wel niet algemeen zal worden voldaan.

Het zal daarom van veel practisch nut blijken te zijn, de bouwverordeningen zoodanig in te richten, dat geëischt kan worden, dat het gemaakte of het bestaande dat gebrekkig blijkt te zijn, hetzij dan ten gevolge van het niet naleven der voorschriften of door andere (toevallige) omstandigheden, worde hersteld of vervangen door eene inrichting geheel voldoende aan de eischen in de bouwverordening gesteld.

Bij nalatigheid ten deze zal onbewoonbaarverklaring, met de gevolgen van dien, het zeer doeltreffend wapen kunnen en moeten zijn om de verordeningen kracht bij te zetten.

Er zal voorts met het oog op het drogen van het perceel eerst slechts eene voorloopige goedkeuring, na de voltooiing, kunnen worden uitgesproken, en daarna, wanneer het perceel voldoende droog ter bewoning wordt geacht, de definitieve vergunning tot bewoning eerst moeten worden verleend; terwijl men de aansluiting aan de stads-gas- en waterleiding en de stads-rioleering tot na dien datum zou kunnen uitstellen.

Onder de bestaande woningen zijn er vele, niet alleen die niet als hygiënische modellen te beschouwen zijn, maar bovendien zijn er onder, die gebreken vertoonen, die voor de bewoners schadelijk moeten geacht worden.

Gebreken komen voor, niet alleen in de arbeiderswoningen, maar ook in de burgerwoningen en zelfs in heerenhuizen.

Zeer pakkend zijn die veelvuldig voorkomende gebreken in beeld gebracht, in een werkje getiteld „Dangers to Health", bij Pridgine Teale. Belangstellenden die het niet kennen, raad ik, er eens kennis mede te maken; er is eene Duitsche uitgave in de bibliotheek van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst te Amsterdam voorhanden. De daarin voorgestelde beelden (in de voorstelling misschien wel wat verouderd, doch in hoofdzaak nog waar) komen ook hier en elders voor en de reeds zeer uitgebreide collectie van gevallen, daar vertoond, zou nog belangrijk kunnen worden uitgebreid.

We bedoelen hier bijvoorbeeld de veelvuldig aan beerkuilen voorkomende gebreken, als: zeer gebrekkige en onvoldoende afdekking, ondichtheid van de wanden en defecten aan toe- en afvoerleidingen.

Zij zijn dikwijls onmiddellijk aan of soms binnen het perceel gebouwd, tegen en zelfs in aansluiting met de bouwmuren, terwijl dan vaak een of meer der wanden worden gevormd door de bouwmuren van de woning.

Ook komt het voor dat beerkuilen, die geen zoogenaamden overloop hebben naar een stadsriool of eene gracht, zonder bodem zijn of dat de bodem en de wanden met voorbedachten rade ondicht zijn aangelegd (gestapeld) of later ondicht zijn gemaakt, om het vloeibare gedeelte van den inhoud door te laten en daardoor veelvuldige lediging te ontkomen.

Er zijn dan ook beerkuilen waarvan het niveau van den inhoud geregeld met den stand van het grondwater op en neer gaat.

Dat daarbij de bodem onder en nabij het perceel met faeces oververzadigd is, behoeft wel niet nader te worden toegelicht.

De meeste defecten aan afvoerleidingen van huiswater en hemelwater, die zich zeer dikwijls ook combineeren met de gebreken aan de faecaliënafvoer, zijn het gevolg van de „knutselige" en gebrekkige wijze waarop ook deze inrichtingen dikwijls zijn gemaakt.

Menigmaal zijn daarbij de bovenbedoelde inrichtingen (huisrioleeringen) voor eenige perceelen *gemeenschappelijk*, onder de perceelen aangelegd, waardoor bij storingen de herstelling van defecten niet weinig wordt bemoeielijkt.

Vele souterrains, die niet waterdicht zijn aangelegd, worden dikwijls als gebruiksruimten ongeschikt, bij stijging van het grondwater, hetgeen soms toevallig en tijdelijk, (bijv. bij gebreken aan de rioleering of lekken aan de waterleiding) of ook dikwijls bij ophooging of „ontpoldering" van deze of aangrenzende terreinen „en dan blijvend" voorkomt.

Om dezelfde redenen komt het ook voor, dat er water onder de perceelen staat (wanneer daaronder geen waterdichte kelder of souterrains zijn aangelegd), en wel wanneer de ruimte onder den vloer niet tot eene hoogte ongeveer gelijk aan de straathoogte is aangevuld.

Verder zouden we kunnen citeeren de gevallen waarin het zoogenaamde trasraam zoo goed als, of geheel, ontbreekt. Ook waar muren tengevolge van het ontbreken van het trasraam of ten gevolge van de geheele ge-

brekkige samenstelling van het metselwerk, of door het gebruik van slechte materialen, zeer vochtig zijn of in het natte jaargetijde finaal doorregenen (doorslaan).

Veel voorbeelden zouden nog uit de praktijk kunnen worden aangehaald, maar dit zou mij te ver voeren en de opgesomde, van algemeene bekendheid, zijn wel de voornaamste der voorkomende ernstige gevallen, die wij, met Pridgine Teale, gerust zouden kunnen qualificeeren met „Dangers to Health in our houses."

(Wordt vervolgd.)

GEVAARLIJKE BOUWKUNST.

Naar aanleiding van het antwoord gegeven in het Bouwkundig Weekblad no. 12 op de vraag: „Tot hoever moet een scheidsmuur tusschen twee bebouwde perceelen gerekend worden te loopen, tot den voorkant of den achterkant van een voorgevel-muur?" meen ik het volgende onder de aandacht te moeten brengen.

Bij de tegenwoordig veelvuldig gebezigde manier van bouwen, o. a. voor winkelpuien of andere inrichtingen, waar het maken van groote venster-openingen gewenscht wordt, veroorlooft men zich de vrijheid, constructies (geheel tegen de Wet in, zie Art. 689, 1e en 2e alinea, van het Burgerlijk Wetboek), toe te passen die gevaar op kunnen leveren.

Gemeente-verordeningen zijn gewoonlijk zoo ingericht, dat zij niet de bevoegdheid aan de bouwpolitie toekennen, op deze constructies toe te zien, die door de bevoegde zijde, zoo het schijnt, oogluikend wordt toegestaan.

Wat is toch het geval. De zucht om de dagopeningen der ramen zoo groot mogelijk te maken, en daarmede als het ware *kunststukjes* en geen *bouwkunst* te leveren, ten gerieve der eigenaren die hunne waren tot in het uiterste willen etaleeren, is de hoofdzaak waarmede men zich bezighoudt, — vergetende, dat men bouwt op eene wijze die volgens het Burgerlijk Wetboek niet geoorloofd is.

De architect of bouw-ondernemer construeert, vooral bij boogoverspanningen, in menig geval zoo, dat als er geen belendend perceel naast stond, men onmogelijk tot die samenstelling zou kunnen komen.

De scheidsmuur op zich zelf is meestal ontoereikend om den last te dragen die op de pui-overspanning drukt, zoodat het naastliggend pand dien druk voor het grootste gedeelte moet overnemen.

Zoolang dat perceel in zijn toestand blijft, is er niets te duchten; maar bij afbraak, — en sloopen geschiedt in den laatsten tijd veel — ontwaart men het bezwaar, en is men genoodzaakt alles in het werk te stellen om het gevaar te keeren. Met angst ziet men dan de niets vermoedende arbeiders sloopen en graven, totdat de politie, van het gevaar ingelicht, beslag legt op de uitvoering.

Voorbeelden aan te halen is overbodig; ieder begrijpt wel wat er hier bedoeld wordt. Maar ik vraag, nu alles gedaan is voor den werkman in fabrieken of werkplaatsen met het invoeren der veiligheidswet, of deze toestand niet eveneens bescherming verdient.

Ziet men van te voren gevaar, dan weet men wel voorzorgsmaatregelen te nemen, doch aan menschenlevens wordt weinig of niet gedacht.

Mag dit zoo blijven? Moet men ter wille der winkeliers, die somwijlen elkander het brood in den mond niet gunnen, dit onopgemerkt laten? Neen; men zorge voor *zelfstandige geveloplossing* om althans niet in strijd te zijn met de Wet.

In het kort dezen toestand samenvattende, zou ik wenschen, dat hierin verbetering gebracht werd, nl., dat van Gemeentewege de opmerkingen uitgingen, dat de plannen der aanvragers in verband met de bouwverordening aan alle eischen moeten voldoen, ook wat betreft die der bepalingen in het Burgerlijk Wetboek.

Ik geef mijne gedachten voor beter; maar hoe het zij, iets moet er aan gedaan worden, zoowel voor de veiligheid als voor de degelijkheid van den bouw.

Geen groote overspanningen of zij moeten voldoende ondersteund zijn, en op eigen muren dragen.

W. DE JONG.

OUD-PARIJS OP DE TENTOONSTELLING IN 1900.

II.

In het Bouwkundig Weekblad No. 10 van 11 Maart j.l. gaven wij een afbeelding van de buitenzijde van den hoofdtoegang tot Oud-Parijs op de aanstaande wereldtentoonstelling. Thans laten wij eene afbeelding volgen

PORTE ST. MICHEL.
(Stadszijde).

TOEGANG BIJ DE RUE DES REMPARTS.

van de stadszijde van dien hoofdtoegang, eveneens eene reconstructie van de oude Porte St. Michel, en eene afbeelding van de buitenzijde van een der andere toegangen.

Oud-Parijs wordt gebouwd op een terrein aan de Billykade bij de Alma-brug, aan een inham van de Seine; het wordt een klein stadje met straten en pleinen, in drie hoofdkwartieren ingedeeld.

Het is er niet om te doen geheel archelogisch waar te zijn; maar men zal van hier en elders nemen wat het meest merkwaardig was onder hetgeen verdwenen is, van gebouwen die om bijzondere of historische redenen de aandacht verdienen; daarvan zal een amalgama gemaakt worden dat een aantrekkelijk beeld zal geven van vroeger leven te Parijs in verschillende tijdperken, van af het einde der 15e tot aan 't begin der 19e eeuw.

Koude archeologie te leveren, is niet mocielijk: men behoeft slechts juist te copieeren. Maar van zoo'n nabootsing gaat geen warmte uit. In plaats echter van eenig stadsdeel een copie te leveren, zal met zorg gekozen worden om een geheel te maken dat wezenlijk belang kan wekken.

In het midden van een der stadskwartieren bovengenoemd zal op een plein verrijzen het groote gebouw der Chambre des Comptes, uit de 16e eeuw, in 1737 door brand vernield; daar, te midden van brokstukken van allerlei gebouwen, zal een théatre-concert komen, een belangrijk gebouw, zoo groot als nog nooit op dit gebied werd gezien.

INGEZONDEN.

DE AMERIKAANSCHE (?) HOOGE STOEP.

Den Heer J. H. W. Leliman, te Delft.

Vergun mij een kleine opmerking naar aanleiding van uw artikel in het vorige nummer van dit weekblad. In Harpers Weekly van '96 vond u het artikel van Russel Sturgis, die daarbij ook een beschrijving gaf van The High Stoop House (huizen met hooge stoep en souterrain). „De hooge stoep, zegt mr. Sturgis, is eene uitvinding van Gotham; ze is in geen vroeger tijdperk en in geen ander land gekend; vijftig jaar geleden was ze algemeen onbekend." Aldus citeert u, en protesteerend tegen deze apodictische verklaring, roept ge uit: „En in Holland dan?"

Ieder Nederlander en zeker ieder Amsterdammer zal uwe verbazing over zulk een bewering deelen, zelfs wanneer hij, — zooals schrijver dezes, — volslagen leek is op bouwkundig gebied.

Ik zou u echter gaarne een argument van geheel anderen aard aan de hand willen doen, volstrekt niet architectonisch, meen ik.

In New-York en zijne omgeving wordt de herinnering aan Nieuw-Amsterdam op treffende wijze bewaard door een aantal woorden, welke in het Engelsch onbekend zijn, maar regelrecht uit het Nederlandsch zijn overgenomen. In de huishouding spreekt men van *cookys, olycook, crullers* (oud-Hollandsch voor oublieën), *speck and applejees* (appeltjes met spek) en *rullichees* (rolletjes rolpens.) Dit alles ten genoege van ieder „who likes to *swoop*." Een Amerikaansche jongen speelt met *a hoople* (Eng.: „hoop"), met zijn *knickers* (Eng.: „marbles"), zit op *the scuf* (schop, schommel), loopt bij het krijgertjespelen naar *hook* en gebruikt bij het hengelen *a dobber*. In New-York en Albany spreekt men van *a bakery*, van een *bindery* (boekbinderij) en van *a span of horses*, wat altegaar heel slecht Engelsch, maar zoo goed als Nederlandsch is. Als het de quaestie is, om bij het sluiten van een koop de waar te declineeren dan hoort men allicht zoo'n naneef van Pieter Stuyvesant zeggen, dat de heele boel geen rooie cent waard is, letterlijk: *the whole boodle is worth not a red cent;* en heeft hij erg drukke aanloop op het visite-uur dan noemt hij zijn huis *allmighty full* (allemachtig vol).

Een zorgvuldige huisvrouw in haar schoonmaakwoede geeft blijk van zuiver Hollandsch atavisme, óók in taalkundigen zin, wanneer zij het noodig vindt *to red op the room*. Is er iets zoo Hollandsch, — zoo vreeselijk Hollandsch somwijlen! — dan het „opredderen" van een kamer? Zoo laat zij ook, gedreven door dezelfde overgeërfde deugd, met *a boonder* (boender, bezem) *the stoop* schoon maken.

Daar ben ik gekomen waar ik wezen wou, want het laatste woord is zuiver Nederlandsch, evenals al de vorige en nog vele andere meer. De Engelschen kennen geen *stoop*, maar drukken hetzelfde begrip meervoudig uit met *steps*. Ten bewijze verwijs ik naar de verzameling „Hedendaagsche Amerikanismen", door J. H. van der Voort (Gouda, 1894; bewerkt naar Russell Bartlett's „Current Americanisms") en naar de „Americanisms" van John S. Farmers (London, 1889). Beide schrijvers laten niet na, bij dit en andere woorden aan te teekenen, dat zij in Amerika dialectisch zijn en bepaaldelijk van Hollandsche afkomst, wat voor ons geen betoog behoeft maar zooals nu blijkt, voor sommige Amerikanen wel.

Stoop wordt omschreven met: „stoep, ingang, portaal," en als voorbeeld volgt deze zinsnede: „each house had heavy wooden Dutch stoops" (elk huis had zware houten Hollandsche stoepen).

Enkele jaren geleden heeft de hoogleeraar Dr. Jan te Winkel in een reeks van drie voordrachten in de Aula der Universiteit, een hoogst belangwekkende verhandeling gegeven over „Het Nederlandsch in Noord-Amerika en Zuid-Afrika." Zij is opgenomen in den jaargang 1896 van *Vragen van den Dag*. Feitelijk heb ik niet veel meer gedaan dan daaruit citeeren.

Hoogachtend,
Uw dw. dien.
Amsterdam, 12. 4. '99. J. F. L. DE BALBIAN VERSTER.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging, Afd. Amsterdam, 5 April 1899. Deze vergadering was geheel gewijd aan het behandelen van zaken van huishoudelijken aard. Zoo werd o.a. besloten den bode der afdeeling een toelage van f 100 's jaars toe te kennen (het bestuur had f 75 voorgesteld.) Bij een bespreking van het Technische Weekblad wekte de Voorzitter de aanwezigen op tot medewerking aan dit blad. Ook werden eenige opmerkingen gemaakt over het herdrukte Alg. Huishoud. Reglement.

De vragenbus bevatte 3 vragen: de 1e over waterstanden te Amsterdam, de 2e over het berekenen van gewelven, de 3e over het berekenen van ijzeren en houten balken, enz. De eerste en de laatste werden voldoende beantwoord, terwijl de heer Sanders op zich nam de tweede te beantwoorden.

Na rondvraag, waarbij een der leden een bezoek aan een ijzer- of steenfabriek ter sprake bracht, werd de vergadering gesloten.

Afdeeling Groningen, 30 Maart 1899. Na opening der vergagering door den Voorzitter, den heer Raammaker, werden de notulen der vorige vergadering gelezen en zonder op- of aanmerking goedgekeurd.

De eerste Secretaris, nog ziek zijnde, werden diens werkzaamheden door den 2den Secretaris waargenomen.

Ingekomen een brief van het Bestuur van de Mij. tot b. d. B. aan den Voorzitter en den Secretaris van de Afdeeling, inhoudende uitnoodiging om ingevolge art. 36 sub 2 der Wet de in April te houden Bestuursvergadering te komen bijwonen.

Aangezien beide heeren tot hun leedwezen niet aan die uitnoodiging konden voldoen, had de Voorzitter de heeren Huurman en J. van Dam verzocht om voor hen als plaatsvervangers te willen optreden. De heer van Dam, ter vergadering tegenwoordig zijnde, nam het mandaat op zich, terwijl de heer Huurman kennis had gegeven, wegens zaken niet aan het verzoek te kunnen voldoen.

Daarna trad op den heer C. H. van Duijsen, te Leeuwarden, als vertegenwoordiger in 't noorden van ons land, van de eerste Nederlandsche Xylolith-fabriek (fabrikant de heer A. S. Key te Rotterdam), om het een en ander mede te deelen over

„Vloeren van Xylolith."

(Wegens gebrek aan plaatsruimte het vervolg in een volgend blad).

BERICHTEN.

P. J. MOUTHAAN.

Den 8sten April j.l. is te Vrijenban bij Delft, in den ouderdom van 74 jaren overleden de heer P. J. Mouthaan, gepensionneerd

Hoofd-Ingenieur Adviseur bij de Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij, officier in de orde van de Eikenkroon.

Jarenlang was de heer Mouthaan lid van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst; in 1877 werd hij verkozen tot lid van het Bestuur, en in April 1878 nam hij het secretariaat op zich, slechts voor korten tijd echter, daar hij Amsterdam verlatende, geen lid van het Bestuur meer kon blijven. In Mei 1879 trad hij af.

Den 12en dezer is te 's-Gravenhage overleden de bekende decoratie-schilder Joh. Stortenbeker, die ook een goeden naam als teekenaar had.

Onder zijne beste werken wordt genoemd de versiering der zalen in het Paleis Het Loo.

Tijdens het jaarlijksche bezoek van H.H. M.M. de Koningin en de Koningin Moeder aan de hoofdstad des Rijks hebben de Koninginnen een bezoek gebracht aan de Nieuwe Kerk voor de bezichtiging van het Gedenkraam.

Alle leden van de commissie, welke het Gedenkraam tot stand bracht, waren ter ontvangst aanwezig, van hen ook de heer C. B. Posthumus Meijjes, de architect der kerk. Mede waren tegenwoordig de heeren J. L. Schouten, in wiens atelier het raam is uitgevoerd, en de heer O. Mengelberg, die het ontwerp voor het raam heeft geleverd.

De Koninginnen onderhielden zich o. a. een tijd lang met beide laatstgenoemde heeren, de feitelijke uitvoerders van het werk, en verzekerden hen van Hunne groote ingenomenheid daarmede.

Kort voor het Vorstelijk bezoek waren een paar wijzigingen aangebracht, ter verbetering van onvolkomenheden; zij betroffen den lauwertak welke Prins Willem I op het hoofd draagt, en de beeltenis van de Koningin Regentes.

PERSONALIA.

Bij het gehouden examen voor aspirant-opzichter bij de Staatsspoorwegen zijn geslaagd, de heeren: A. H. Straatman, te Arnhem; J. Boorsma, te Weidum; A. D. Veenhuizen en J. Nahuizen, te Utrecht; B. W. Schot, te Amsterdam; A. H. Stuvel en J. B. Nieuwenhuis, te Utrecht.

De heeren Boorsma en Nieuwenhuis verwierven in Februari j.l. het diploma van Bouwkundig Opzichter.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Betimmering voor de Werkkamer van een rechtsgeleerde. Voor alle Nederlandsche architecten. Eerste prijs f 75; tweede prijs, getuigschrift. Vóór 1 Mei 1899. Door de Afd. Diploma van de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. Nationaal. Prijs f 40, premie f 15. Vóór 10 April bij den Secretaris der genoemde Vereeniging: W. A. Hof, Hofstraat 72a te Groningen.

Amsterdam van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst. Zie: Bouwk. Weekblad no. 7 van 18 Februari 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 9.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 5.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter 1.

Afdeeling Utrecht. Bijeenkomst op Woensdag 19 April 1899, des avonds te 7½ ure, in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen.

Punten van behandeling:
Mededeeling van ingekomen stukken enz.
Behandeling der door het hoofdbestuur gestelde vragen.
Bespreking betreffende de dezen zomer te houden kunstreis.
Bespreking van bouwkundige onderwerpen en kunstbeschouwing.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.
Onder Bescherming van Hare Majesteit de Koningin-Moeder.

BOUWWERKEN *uitgevoerd door leden der Maatschappij. Bijeenverzameld en uitgegeven bij gelegenheid van het vijftigjarig jubileum der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 1892.*

Aan Hare Majesteit de Koningin-Regentes Eerbiedig opgedragen door het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

INHOUD.

PLATEN:

5. Woning van den Hoofd-Directeur der Rijks Museum-gebouwen te Amsterdam. Architekt Dr. P. J. H. Cuypers.
6. Gebouw der Industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te Amsterdam. Architekt A. L. van Gendt.
7. Panoramagebouw te Amsterdam. Architekt I. Gosschalk.
8. Sarphatimonument te Amsterdam. Architekt J. R. de Kruyff.
9. Winkelgebouw van den heer Allert de Lange te Amsterdam. Architekt J. van Looy.
10. Kantoorgebouw der firma Labouchère Oyens & Co. te Amsterdam. Architect F. W. M. Poggenbeek.
11. Maatschappelijk Gebouw der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Architekten Th. G. Schill & D. H. Haverkamp.
12. Woonhuizen te Amsterdam. Architekt. J. C. Spakler Jr.
13. Woonhuis op het landgoed Uytenbosch te Baarn, van den heer J. L. Pierson. Architect C. Muysken.
14. Huize Oostbroek te de Bilt, van den heer Mr. W. J. Royaards van den Ham. Architect I. H. J. van Lunteren.
15. Villa Kennemerheuvel te Bloemendaal bij Haarlem, van den den heer L. H. Prætorius. Architekt L. Ritter.
16. Kantoor- en Winkelgebouw in het Agnetapark te Delft. Architekt F. M. L. Kerkhoff.
17. Gebouw der Studentensocieteit Phoenix te Delft. Archit. F. J. Nieuwenhuis.
18. Stationsgebouw der Holl. IJz. Spoorweg Maatschappij. te Delft. Architekt C. B. Posthumus Meijjes.
19. Arbeiderswoningen te 's-Gravenhage. Architekt W. B. van Lieflland.
20. Villa in het Prinsen Vinkenpark te 's Gravenhage. Architekt J. P. J. Lorrie.
21. R. K. Parochiekerk, Pastorie enz., van den H. Joseph, te 's Gravenhage. Architekt E. J. Margry.
22. Winkelgebouw te 'sGravenhage. Architekt J. H. A. Mialaret.
23. Winkelgebouw der Vereeniging Eigen Hulp te 's Gravenhage. Architekt H. J. Mondt.
24. Gebouw der industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te 's Gravenhage. J. J. van Nieukerken.
25. Villa aan de Laan van Meerdervoort te 's Gravenhage Architekt P. du Rieu Fzn.
26. Physisch Laboratorium der Rijks Universiteit te Groningen, Architekt J. van Lokhorst.
27. Hypotheek- en Kadastergebouw te Groningen. Architekt C. H. Peters.
28. Woonhuis te Haarlem. Architekten S. Roog & Jb. van den Ban Pzn.
29. Kerk der Hervormde Gemeente te Katwijk aan Zee. Architekt H. J. Jesse.
30. Villa Laanzicht te Leeuwarden. Architekt H. H. Kramer.
31. Gebouw der Studenten Societeit te Leiden. Architekt Prof. E. Gugel.
32. Stads Gehoorzaal te Leiden. Architekt D. E. C. Knuttel.
33. Oudeliedenhuis te Leiden. W. C. Mulder.
34. Huize de Cloeze van den heer Mr. C. J. Sickesz, nabij Lochem. Architekt Nics. Molenaar.
35. R. K. Kerk en Pastorie te Nes en Zwaluwenbuur. Architekt Jos. Th. J. Cuypers.
36. Winkelgebouw der firma Bahlman & Co. te Nijmegen. Architekt D. Semmelink.
37. Winkelgebouw te Nijmegen. Architekt J. J. Weve.
38. Woonhuis te Rotterdam, Architekt D. Verheul Jr.
39. Schouwburg te Rotterdam. Architekt J. Verheul Dzn.
40. Hotel Wittebrug te Scheveningen. Architekt Joh. Mutters Jr.
41. Gebouw der Société Sic Semper te Utrecht. Architekt P. J. Houtzagers.
42. Woonhuis van den heer Dirk Laan te Wormerveer. Architect Jacob F. Klinkhamer.

N.B. De plattegronden van deze gebouwen zijn voorgesteld op twee dubbele platen.

De 42 in dit werk voorkomende platen, groot 50 bij 35 cM., zijn lichtdrukken naar photographische opnamen, beiden van de firma Emrik & Binger te Haarlem.

Deze verzameling platen, in portefeuille, is aan het Bureau der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst verkrijgbaar, voor de Leden der Maatschappij, à f 5.— per exemplaar.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 17 APRIL.

Garrelsweer (**Gr.**). De werkloonen van den bouw eener burgerbehuizing, en verbouw van een bestaande behuizing.

De arch. H. Rozema te Loppersum, n.m. 4 u. bij de wed. G. Keur te Garrelsweer. Bestek en teek. liggen ter inz. ten huize van aanbesteding, terwijl aanw. zal plaats hebben twee uur vóor de aanbesteding.

Hoorn. Het amoveeren van een perc., staande aan het Groote Noord no. 32, en het daar ter plaatse bouwen van een nieuw winkelhuis met bovenhuis, met bijlev. van al het daartoe benoodigde.

De firma J. Wilson. Bestek en teek. liggen ter inz. in het „Parkhotel" en in het café „De Koophandel" van den heer J. C. Woestenburg.

Janum (**Fr.**). Het afbreken van de bestaande en het bouwen van een geheel nieuwe boerenplaats te Janum, in gebruik bij P. Pijpstra.

De heer Mr. J. Bieruma Oosting. Bestek en teek. à f0.75 te bekomen bij den arch. L. de Goed te Beetsterzwaag.

Leiden. Het bouwen van 5 heerenhuizen en 12 burgerwoningen op het terrein van het buitenverblijf „Rustoord" aan den Haagweg, kadastraal gem. Zoeterwoude, sectie A no. 4588 en 4589.

De arch. G. v. Driel, v.m. 11 u. in het café „Buitenzorg", Witte Singel. Bestek en teek. liggen ter inz. in voorn. café, alw. ex. à f2.50 per stel te verkr. zijn. Inl. worden gegeven door den arch. G. v. Driel, Zonneveldsteeg 14. Aanw. gedaan.

Oostburg (**Zeel.**). Het afbreken van een bestaand gebouw en het bouwen van een woonhuis met remise in de Langestraat.

De heer M. Locieer, n.m. 2 u in „De Stadsherberg", alw. bestek en teek ter inz. liggen. Inl. te bekomen bij den besteder en bij den arch. A. le Clercq te Kruiningen. Aanw. 17 April. v.m. 10 u.

Rotterdam. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de burgemeester de Jonghkade te Maassluis.

De architect H. G. Hemmes, 's midd. 12 u. te zijnen kantore. Bestek en teek. tegen f0,75 verkrijgb. bij den aanbesteder Weltevreden te Rotterdam, Vondelstraat 12 en bij den architect. Aanw. gedaan.

St.-Michiels Gestel (**N.-Br.**). Het maken van een nieuw bijgebouw, lang ruim 34 M., met bijlev. van alle materialen.

Het bestuur van het Seminarie, v.m. 11 u. bij de wed. M. v. d. Donk. Bestek met 3 teek. ter inz. in genoemde herberg en tegen f2,50 verkrijgb. bij M. v. Nielen, bouwk., te St.-M.-Gestel. Aanw. gedaan.

Veldhoven (**N.-Br.**). Het vernieuwen van een huis met aanhoorigheden en bijlev. der ben. materialen.

De heer J. F. H. de Wit, not., n.m. 3 u., in het café van J. F. Bijnen. Bestek en teek. liggen ter inz. in bovengen. koffiehuis. Inl. geeft M. G. van den den Hurk, te Gestel. Aanw. op den dag der besteding, n.m. 3 u.

Veendam. Het afbreken van een oud gebouw en het bouwen van een nieuw woonhuis aan het Bov.-Oosterdiep ald., met de leverantie van al het daartoe benoodigde.

De heer P. Herwig, 's av. 7 u. in hotel „De Unie", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft architect H. Muntendam. Aanw. gedaan.

Veenendaal. Het timmerwerk en smidswerk, ben. tot het bouwen eener stoomsajetfabriek ald.

De heeren Gebr. van Leeuwen, 's midd. 12 u. Bestek met teek. op hun kantoor ter inz. Inl. verstrekt de heer J. Hardeman, architect.

DINSDAG 18 APRIL.

's-Gravenhage. Het bouwen van een kantoorgebouw voor den heer K. Dekker Gzn., Zuid-Buitensingel.

De aanbesteder, 's midd. 12 u. te zijnen kantore, alw. bestek en teek. à f2. te bekomen zijn. Inl. geeft den ingenieur architect Roelof Kuipers, Ceintuurbaan 181, Amsterdam. Aanw. gedaan.

Holthe bij Beilen. Het bouwen van een handkracht boterfabriek ald., met bijlevering der materialen.

De arch. H. de Jonge, 's av. 7 u., in café „Beuving", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl geeft gen. architect. Aanw. 18 April, n.m. 3 u.

WOENSDAG 19 APRIL.

Amsterdam. Het bouwen van vier woonhuizen aan de Joh. Verhulststraat, met leverantie van alle materialen en arbeidsloonen.

De naaml. vennootschap „Maatsch. Joh. Verhulststraat", n.m. 2¼ u., in het café „De Roode Leeuw". Bestek en teek. à f 1,10 te bekomen bij P. Rijnja, Reguliersgracht 134. Inl. geven de architecten A. L. v. Gendt en Zonen.

Delft. Het bouwen van een woning op een bloemisterij aan de Hugo van Rijkenslaan (Oostsingel).

De architect C. J. L. Kersbergen, v.m. 11½ u. in het café van A. J. de Wolf, alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 17 April v.m. 11 u.

Delden. Het bouwen van een villa aldaar.

De bouwmeester H. Wissink te Olst, n.m. 2 u., in het hotel „De Zwaan". Bestek en teek. liggen ter inz. in voorn. hotel, terwijl afdrukken van beide voor f2 te verkr. zijn bij den bouwm. Aanw. gedaan.

Enschedé. Het afbreken van een woonhuis en het daar ter plaatse bouwen van een koetsierswoning met koetshuis en stalling, gelegen op een terrein aan de Kneedweg.

De arch. R. v. d. Woerd Hzn., 's midd. 12 u., in het hotel „de Klomp", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 19 April, v.m. 9 u.

Joure. Het bouwen van eene sluiswachterswoning bij de schutsluis te Nijehaske (Schans).

Het bestuur van den Haskerveenpolder. Bilj. in te zenden vóór 19 April bij den voorz. A. Drijfhout. Bestek en teek. ter inz. in de herberg der Wed. Woudstra te Nijehaske. Inl. geeft de polderopz. en de arch. W. F. v. Dijk te Oudebaske.

Oegstgeest. Het bouwen van een raadhuis, in het Villapark, aldaar.

Het gemeentebest. v.m. 11 u. Bestek en teek. ter inz. op de secretarie en zijn ald. en bij den heer E. IJdo, boekdrukker te Leiden, te bekomen à f0,50. Inl. geeft de arch. H. J. Jesse te Leiden. Aanw. gedaan.

Oldenzaal. Het bouwen van een stal voor plm. 30 paarden met eenige nevenvertrekken aan de Gasthuisstraat ald.

De heer H. Mulder, 's av. 7 u. te zijnen huize alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft de architect C. J. ter Ellen. Aanw. 19 April n.m. 5 u.

Princenhage. Het bouwen van een woonhuis, aan „de Dreef" te Princenhage.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u., in „de Posthoorn", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Winschoten. Het bouwen van een heerenhuis.

De arch. K. de Grooth, 's av. 8 u. in het hotel „De Nederlanden", alw. bestek. en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f2,50 te bekomen zijn bij voorn. arch. Aanw. gedaan.

Waalwijk. Het bouwen van een dubbel woonhuis.

De heer F. Kemperman, n.m. 6 u. Bestek en teek. ter inz. in het café van de wed. Jos. van der Lee. Inl. bij H. C. Meulkens, arch.

DONDERDAG 20 APRIL.

Eelde. Het bouwen van een heerenbehuizing, voor Mr. J. Tonckens.

De arch. L. Hoff, 's midd. 12 u., in het logement W. Schoonveld, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. en bestek ad 50 ct. verkrijgb. bij den arch. Aanw. 20 April, v.m. 10 u.

Leiden. Het bouwen van een fabriek aan de Middelstegracht.

De firma Tieleman en Dros, n.m. 2 u. in het koffiehuis „De Burcht", alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f2 te bekomen zijn bij E. IJdo, boekdrukker, aldaar. Inl. geeft H. Paul, civ.-ingenieur, Leiden. Aanw. gedaan.

Leiden. Het bouwen van 20 werkmanswoningen, op het terrein „De Kooi", gelegen a/d. Lagen Rijndijk, buiten de Zijlpoort.

Het best. der „Vereen. tot bevordering van den bouw van Werkmanswoningen", v.m. 11 u., in het café „Den Burcht". Bestek en teek. liggen ter inz. in bovengen. koffiehuis. Bestek en teek. à f 2 verkr. Inl. te bek. bij den bouwk. N. de Zwart. Geerengracht 23. Aanw. gedaan.

Raalte. Het bouwen van een huis alda

Het Herv. armbest., n.m. 4 u. ten huize van B. Eijkenaar, alw. bestek en teek. ter inz. liggen Inl. te bekomen bij G. J. Laanbrock te Heinoo. Aanw. op den dag der aanbest. n.m. 2 u.

Venloo. Het afbreken en opbouwen van een winkel- en woonhuis, aan de Geldersche poort ald., met gedeeltelijke bijlever. van materialen.

De heer Willem Janssen. Bestek en teek. ter inzage en à f 2 verkrijgb. bij architect H. Seelen. Aanw. 20 April, v.m. 10 u.

VRIJDAG 21 APRIL.

Axel. Het bouwen van een kerkgebouw met 400 zitplaatsen e.a.

De kerkeraad der Geref. kerk A. Bestek en teek. verkrijgb. à f2 bij den boekh. P. J. Kruijsse te Axel. Aanw. 17 April, n.m. 2½ u. en inl aan het bureau van den architect Tjeerd Kuipers, Ruijsdaelkade 37, Amsterdam.

Bergum. Het bouwen van een school met 6 lokalen en eene onderwijzerswoning ald., en het lev. van schoolmeubelen.

Het gemeentebestuur. Bestek en teek. à f1,25 ten gemeentehuize verkr. Aanw. ged.

Middelburg. Het bouwen van eene sluisknechtswoning bij de Westsluis te Terneuzen. Raming f 3950.

Het provinciaal bestuur, v.m. 11 u. Bestek no. 53, ter lezing aan het gebouw van het Ministerie van W., H. en N., aan de lokalen der Prov. besturen en te bekomen bij Gebr. van Cleef, te 's Gravenhage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur in het 11de district te Middelburg, bij den ingenieur te Terneuzen en bij den opzichter Heyblom te Terneuzen. Aanw. gedaan.

Oldenzaal. Het bouwen van een woon-, winkel- en koffiehuis met negen woningen aan den nieuw aangelegden weg aldaar.

De heeren Gebr. Smudde, 's av. 8 u., in het café van G. Solders, alw. van 17 April af bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft arch. C. G. Ter Eillen. Aanw. 21 April, n.m. 5 u.

ZATERDAG 22 APRIL.

Breda. Het bouwen van 3 woonhuizen op een terrein aan den Nieuwen Boulevard, onder de gem. Teteringen.

De architect A. van der Lee, v.m. 11 u., in het café van H. Vlasblom. Bestek en teek. verkr. à f1.25 aan de drukkerij van de firma Gebrs. Oukoop. Aanw. 18 April, v.m. 11 u., in genoemd koffiehuis, alw. bestek en teek. ter inzage liggen.

Bloemendaal (**N.-H.**). Het bouwen van een villa met stalgebouw in het villapark „Duin en Daal", te Bloemendaal.

De architect Karel Muller. Bestek en teek. à f2,50 te bekomen bij de firma Holdert en Co., Keizersgracht 324, Amsterdam.

Geldermalsen. Het bouwen van een woonen winkelhuis en schuur met bakkerij op de Markt ald.

De heer N. v. Doorn, v.m. 11 u., in „De Gouden Leeuw, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de bouwk. D. v. Mameren te Asch, op het bouwterrein.

Waalwijk. Het verbouwen van de openb. school, met bijlev. van de noodige materialen.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestek en teek. ter secr. verkr. à f1. Aanw. 17 en 18 April, v.m. 11 u.

MAANDAG 24 APRIL.

Pernis. Het bouwen van een gemeentehuis.

Het gemeentebest. Bestek en teek. à f2 te bekomen op het gemeentehuis. Inl. geeft H. Paul, civ.-ingenieur, Leiden. Aanw. 17 April, v.m. 10½ u.

WOENSDAG 26 APRIL.

Vlissingen. Het bouwen van vier gebouwen voor J. C. van Outryve.

De arch. J. J. Notenboom, te Ostende (België), 's av. 7 u. Bestek en teek. ter inzage in het café van E. L. Aspeslagh te Vlissingen.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade
De **NEDERLANDEN** van 1845.
's-Gravenhage, Kerkstein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiapein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Laagestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 21.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.632.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 16.295.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

22 MAART.

Bolsward. Het afbreken en weder opbouwen van een woon- en winkelhuis, wijk B. no. 139, aan de Dijkstraat, eigen aan den heer D. v. d. Klei. Raming f 1700.
Laagste inschrijver F. Ijpma, f 1439. Geg.
Zaandam. Het bouwen van een woonhuis met vleeschhouwerij voor den heer M. Meijers, aan den Hoogendijk aldaar.
Laagste inschrijver S. Dekker Gz., f 2730.

29 MAART.

Groningen. (**Onderh.**). Het verbouwen van het tegenwoordige R.-K. weeshuis, Butjesstraat, tot school voor lager onderwijs, met 12 lokalen, onder architectuur van den heer A. T. van Elmpt, voor rekening van de St. Willebrordus-Vereeniging.
Ingekomen 8 biljetten. Laagste inschrijver H. J. Meuge, Groningen, f 15481. Gegund.

30 MAART.

s'-Gravenhage. Het bouwen van een pakhu's met zolder aan de Van-Speykstraat, onder beheer van de arch. Z. Hoek en J. Th. Wouters. Hoogste inschr. J. v. d. Elshout Gz. Scheveningen, voor f 6450; laagste inschr. J. H. Peppink, 's-Gravenhage, voor f 6275. Gegund.

1 APRIL.

Tilburg. Het bouwen van een blok huizen bestaande uit 9 woningen te Tilburg, met bijlev. van alle daartoe benoodigde materialen. Door den heer J. Smulders.
Laagste inschrijvers P. Kennis en Zn., f 9850. Gegund.

4 APRIL.

Apeldoorn. Het bouwen van een winkelhuis met woning en pakhuis, op een terrein aan de Dorpstraat, aldaar. Door den arch. G. de Zeeuw.
Laagste inschrijver G. Wegerif, f 7282. Gegund.
Angerlo. Het bouwen van een villa voor rekening van den Edelachtbaren heer Tiemens. Door den bouwk. G. W. Willemsen.
Laagste inschrijver J. G. Vleening, Velp, f 7752. Nog niet Gegund.
Breda. Het bouwen van 3 benedenhuizen met 4 aparte bovenhuizen en een bergplaats, op een perc. gelegen aan de Leuvenaarstraat. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.
Metselwerk Laagste inschrijver R. Wierx. f 4840*.
Timmerwerk. H. A. Mol, f 5365*.
Massa. H. A. Mol. f 9945. * Gegund.
Eibergen. Het bouwen van een huis van 2 woningen met bijlevering van materialen, raming f 2920. Door mej. de wed. Schreurs.
Laagste inschrijver J. H. Paalman, f 2877. Gegund.
Hoogezand. Het afbreken van 2 woningen en het bouwen van een pakhuis te Hoogezand, met bijlevering van al het daartoe benoodigde. Door den heer S. Jonker.
Laagste inschrijver L. Hoven, Hoogezand. f 2458. Gegund.
Hoogkerk (**Gr.**). Een belangrijke vergrooting en verbouwing van de Chr. school ald., met leverantie en werkloon. Door de kerkeraad der Geref. gemeente.
Laagste inschrijver A. Siekman, Hoogkerk, f 2479. Niet gegund.
Keijenborg bij Hengelo (**Geld.**) Eene verbouwing aan het achterhuis. Door het bestuur der Ned. Herv. kerk te Zutphen.
Laagste inschrijver H. Brekveld, f 684.
Niezijl. 1e. Het bouwen eener school met 4 lokalen voor chr. onderw. te Niezijl. 2e. Het beglazen en verven der school. Door het bestuur.
1e. Laagste inschrijver S. Moltmaker, Kommerzijl, f 3449*.
2e. B. Zijlstra, Grijpskerk, f 139*. * Gegund.
Steggerda. Het afbreken der bestaande en het opbouwen van twee nieuwe kerken met kloktorens daar ter plaatse, onder beheer van den archit. B. Rouwkema te Steenwijk. Door de kerkvoogden te Steggerda en Finkega.
Laagste inschrijver S. de Boer, Lippenhuizen, f 15920.
Tegelen. Het bouwen eener kerk en het herstellen van den toren. Door het R.K. parochiaal kerkbestuur van den H. Martinus.
Laagste inschrijver Hendr. Gieberts, Kessel, f 69591.
Tilburg. Het bouwen van twee woningen. Door den heer van Ierland, onder beheer van den architect H. v. d. Abeelen.
Metselwerk. Laagste inschrijver J. H. Looijkens, f 1137.
Timmerwerk. H. v. d. Wegen, 996.
Tilburg. Het bouwen van zes woningen met bakkerij. Door den architect Jos. Donders, namens den heer J. van Giesbergen.
Laagste inschrijver M. C. Philipsen, f 6964. Gegund.
Venraai. Het afbreken en nieuw opbouwen van zijn woonhuis, in 4 perc., als: 1. het metselwerk zonder bijlevering van materialen; 2. het timmerwerk met bijlevering; 3. het stukadoorwerk; 4. het glas- en verfwerk. Door den heer P. Elbers.
Timmerwerk. Laagste inschrijver Joh. Gerard. Ambrosius, f 1038*.
Metselwerk. G. Poels, f 283*.
Stucadoorwerk. M. Roffers. f 141,75*.
Verfwerk. T. Litjins, f 52.35*. * Gegund.

5 APRIL.

Alfen a/d Rijn. Het afbreken en bouwen van een zomer-, wring- en karnhuis met boenhok en verdere werken, op het erf der bouwmanswoning ald. Raming f 1983. Door den arch. J. Hengeveld Jz.
Laagste inschrijver J. Schoonderwoert, Alfen a/d R., f 1799.
Blijham. Het bouwen van eene onderwijzerswoning bij de school te Wedde. Door het gem.-best. van Wedde.
Laagste inschrijver J. Kuilman, Wedde, f 3697. Gegund.
Eindhoven. Het bouwen van een heerenhuis op een terrein sectie D. no. 941 aan de Rechtestraat. Door den architect Jos. Hegener te Amsterdam.
Laagste inschrijver A. van Gestel, Eindhoven, f 24200. Gunning aangehouden.
Geldermalsen. Het verplaatsen van de werkinrichting. Door het bestuur der spaarbank.
Laagste inschrijver F. Kroon, Geldermalsen, f 236. Gegund.
Helder. Het verbouwen van het café „de Valk". Door den architect S. Krijnen.
Laagste inschrijver L. Klein, f 2347. Gunning aangehouden.
Leiden. Het afbreken van perc. Oude Heerengracht no. 10 en het bouwen van een benedenhuis met bovenwoning. Door den arch. W. Fonteijn.
Laagste inschrijvers Zitman en v. Brakel, f 4584. Gegund.
Middelburg (**Onderh.**). Het bouwen van een buitenverblijf op „Roos en Doorn". Door den heer J. A. Zip.
Gegund aan de firma W. van Uije en Zn., aldaar, voor f 13100.
Oudenrijn (**Utr.**). Het bouwen van 2 boerderijen met schuren en bijbehoorende werken, aan het Merwede-kanaal gem. Oudenrijn. Door den heer P. Leenders Jr.
Laagste inschrijver N. Willemse, Vreeswijk, f 7588.
Sneek. Het gedeeltelijk amoveeren van een perc. Wijk 1 no 20 aan het Kleinzand en daar ter plaatse bouwen van een nieuw woon- en winkelhuis. Door den heer E. de Groot.
Laagste inschrijver A. Bronsema. f 4300 Gegund.
Steenwijk (**Onderh.**). Het bouwen van een villa voor rekening van den heer J. H. Tromp Meesters.
Laagste inschrijvers J. de Boer en Zn, en Voerman en Mol, Steenwijk. f 75532. Gegund.
Utrecht. Het bouwen van een toren met traptoren, doopkapel, voorgevel en verdere werken aan de H. Catharina (Kathedrale) kerk. Door het kerkbestuur.
Laagste inschrijver A. M. van Liefland Sr., Utrecht, f 34260.
Waspik. Het bouwen van een burgerwoning. Door den architect C. H. de Bruijn.
Laagste inschrijver Th. de Graauw, Waspik, f 2066. Gegund.
Waalwijk. Het bouwen van twee woningen. Door den heer A. J. Verhoeven.
Laagste inschrijver A. Aarts, Waalwijk. f 2278. Gegund.
Winschoten. Het bouwen van een concertgebouw met annexe werken en vertimmering aan het hôtel „Dommering" aldaar. Door den architect K. de Grooth.
Volgens bestek. Laagste inschrijver G. Heikens. f 27350*.
Gewijzigd. G. Heikens, 27600. *Gegund.
IJmuiden. Het gedeeltelijk amoveeren, vernieuwen en het geheel weder doen opbouwen volgens het bestek en teek. van de dubbele woning aan de Kanaalstraat aldaar. Door den bouwk. Dirk Kramer Czn.
Laagste inschrijver Gebr. van Pelt, Helder, f 3672. Gunning aangehouden.

6 APRIL.

Almeloo. Het bouwen van een kantoorgebouw aan de Spoorstraat voor de heeren H. ten Cate Hz. en Co. Raming f 11791. Door de aanbesteders.
Laagste inschrijver J. H. Wehrmeijer, Almelo, f 10911.
Enschedé (**Onderh.**) Het verbouwen der smederij van den heer Th. Thönis alhier.
Laagste inschrijver A. Jeunink, f 582. Gegund.

7 APRIL.

Assen. Het bouwen van een bureel- en gymnastiekgebouw c.a. te Assen. Ram. f 24360. Door de genie te Zwolle.
Laagste inschrijver H. Jalvingh, f 23743.
Princenhage. Het bouwen van een woonhuis met stalling en schuur op een terrein aan het Dijkje nabij het Buitenhuis. Door de architecten P. A. Oomes en L. van der Pas.
Metselwerk. Laagste inschrijver J. v. Poppel, f 2699*.
Timmerwerk. A. G. Nagelvoort, f 2385*.
Massa H. A. Mol, f 5249. * Gegund.

8 APRIL.

Eindhoven. Het maken van een gebouw met trapkasten, privaten, enz. tot uitbreiding der gloeilampenfabriek, met bijlev. van alle materialen. Door de firma Philips en Co.
Deze aanbesteding is voorloopig uitgesteld.
Meppel. Het bouwen van 3 woonhuizen voor H. A. Lindenhovius. Raming f 5994. Door den architect G. Otten Jzn.
Laagste inschrijver E. v. Antwerpen, f 5847.
Nieuwerkerk a/d IJssel. Het bouwen van een koffiehuis en aanhoorigheden aan den 's-Gravenweg aldaar, raming f 4400. Door den bouwk. A. Gelderblom.
Laagste inschrijver D. van Vliet. Nieuwerkerk, f 4169,60. Gegund.
Noordbroek. Het afbreken en bouwen van een bargerbehuizing. Door de kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente.
Laagste inschrijver J. Kloosster, Noordbroek, f 1945. De laagste inschrijver was boven de raming. Gegund aan den opzichter G. Pentinga, aldaar, voor de raming.
Oosterhout (**N.-Br.**). Het bouwen van een wijnkelder en het maken van 160 M.t. ijzeren stelling, aan de Keiweg te Oosterhout. Door de firma J. F. Frenken en Co.
Laagste inschrijver H. H. Martens, f 2280. Gegund.

10 APRIL.

Amsterdam. Het bouwen van een hydraulisch pompstation op het terrein van het Entrepôtdok in de Rietlanden. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver P. Smitt. f 36880.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

22 APRIL 1899. 19e JAARGANG. No. 16.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— . . .

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels f 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie ½ maal. Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Ongezonde woningen, door F. van Erkel (vervolg en slot van blz. 112.) — De oude kerkstoren te Delft, door M. A. C. Hartman. — Ingezonden. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

79ste Algemeene Vergadering.

De 79ste Algemeene Vergadering zal gehouden worden op Woensdag 17 Mei 1899, des morgens te elf uur in het Maatschappelijk gebouw, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Agenda der Vergadering.

1. Opening der vergadering.
2. Verslag van het Bestuur over het afgeloopen jaar.
3. Verslag van de Commissie van Financiën.
4. Rapport van de Commissie voor het nazien der rekening en verantwoording van de Commissie van Financiën, over 1898. Uitloting van 5 obligatiën in de geldleening groot f 65000.
5. Mededeeling van den uitslag der verkiezing van Bestuursleden.
6. Benoeming, door den Voorzitter, van drie leden eener Commissie van stemopneming.
7. Verkiezing van een Voorzitter.
8. Behandeling der begrooting voor 1899.
9. Bepaling van de plaats der Algemeene September-vergadering.
10. Voorstel, ingediend ingevolge art. 52 der Wet, van het Bestuur der Maatschappij om de 2e alinea van art. 5 der Wet, luidende:

Buitengewone leden kunnen worden aangenomen, hoogstens voor den tijd van vijf jaren, tot den leeftijd van 25 jaren. Hun contributie bedraagt f 7.50 per jaar, waarvoor zij gratis ontvangen al hetgeen aan de gewone leden wordt verstrekt.

te wijzigen als volgt:

Als Buitengewone leden kunnen worden aangenomen zij, die hun 23ste jaar nog niet zijn ingetreden. Zij kunnen gedurende 5 jaren Buitengewoon lid blijven, waarna zij Gewoon lid worden. Voor Buitengewone leden in het bezit van het diploma van Bouwkundig Opzichter ingesteld door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst volgens besluit der Algemeene Vergadering van 28 Mei 1891, van deze termijn van 5 jaren op aanvrage met 5 jaren verlengd worden. De contributie der Buitengewone leden bedraagt f 7.50 per jaar, waarvoor zij gratis ontvangen al hetgeen aan de Gewone leden wordt verstrekt.

11. Discussie over vragen of voorstellen, door leden of het Bestuur in de vergadering gedaan, en die tot geen stemming aanleiding geven.

Nadat van de gelegenheid zal zijn gebruik gemaakt om een tweede ontbijt te nuttigen, zal gemeenschappelijk een bezoek worden gebracht aan het in aanbouw zijnde

Nieuwe Entrepot-dok enz.

Omtrent het beziehtigen dezer werken zullen nog nadere mededeelingen hier ter plaatse worden gedaan.

Des namiddags te half 6 uur zal gelegenheid bestaan om aan een gemeenschappelijken maaltijd deel te nemen in het café „De Kroon", aan het Rembrandsplein, tegen f 2.00 per persoon, zonder wijn.

Heeren Leden die aan dezen maaltijd wenschen deel te nemen, worden beleefd maar tevens zeer dringend verzocht zich uiterlijk voor den 15en Mei a. s. daartoe aan te melden bij den Secretaris der Maatschappij.

VOORSTEL TOT WETSWIJZIGING TE BEHANDELEN IN DE 79ste ALGEMEENE VERGADERING.

Door de Afdeeling Delft van de Mij. t. B. d. Bouwkunst werd bij het Bestuur der Maatschappij het voorstel ingediend om de 3e alinea van art. 5 der Wet als volgt te lezen:

„Tot Buitengewone leden kunnen worden aangenomen zij, die tot het bouwvak worden opgeleid. Hun contributie bedraagt f 7.50 per jaar, waarvoor zij gratis ontvangen al hetgeen aan de Gewone leden wordt verstrekt."

Volgens de toelichting der Afdeeling Delft is de bedoeling van dit voorstel: „het lid worden van jongelieden, aanstaande architecten studeerende te Delft, Amsterdam, Rotterdam, of waar ook, gemakkelijk te maken. De wetenschap toch, dat zij 5 jaren lang voor half geld lid kunnen zijn, zal hen er licht toe brengen zich, vóór de beëindiging hunner studiën, voor het lidmaatschap op te geven. Het zelfde bestaat ook bij het Kon. Instituut van Ingenieurs, waar deze bepalingen zelfs voor opzichters gelden."

Hoewel volgens de vigeerende wet der Maatschappij de herziening daarvan in de Algemeene Meivergadering van 1900 aan de orde wordt gesteld, en de voorgestelde wijziging dan tevens in behandeling zou kunnen genomen worden, acht het Bestuur der Maatschappij het wenschelijk, het voorstel Delft reeds nu te behandelen; het heeft tevens om velerlei volgens de Wet geëischte

formaliteiten te ontgaan, het voorstel overgenomen, met eenige wijziging die de bepaling van wijdere strekking doet zijn.

Dit Bestuurs-voorstel — in de agenda der aanstaande Algemeene Mei-vergadering medegedeeld — werd besproken in de Buitengewone Bestuursvergadering van Voorzitters en Secretarissen der Afdeelingen met het Bestuur der Maatschappij, gehouden op 6 April j.l.; in die bijeenkomst werd het voorstel met bijval ontvangen, zoodat het Bestuur der Maatschappij de aanneming ervan met vertrouwen tegemoet ziet.

Voor hen die reeds Buitengewoon lid der Mij. zijn, heeft dit voorstel, na het aannemen daarvan, in zooverre terugwerkende kracht, dat de bepaling omtrent den duur van het Buitengewoon lidmaatschap op hen van toepassing wordt van af hunne inschrijving; Gewone leden, die bij de aanneming van het voorstel nog in aanmerking zouden kunnen komen om als Buitengewoon lid te worden ingeschreven, kunnen op hunne aanvrage als zoodanig worden overgeschreven, terwijl hun lidmaatschap dan beschouwd zal worden te zijn ingegaan met 1e Januari 1899.

Het Bestuur der Maatschappij brengt in herinnering, dat de stembiljetten voor de verkiezing van twee Bestuursleden vóór den 10en Mei a.s. moeten zijn ingeleverd.

Voor verloren geraakte biljetten met toebehooren worden op aanvrage aan het Bureau der Maatschappij nieuwe exemplaren verstrekt.

ONGEZONDE WONINGEN.

(Vervolg van bladz. 112.)

Goed en goedkoop wonen zijn twee factoren, die in den regel, vooral in de groote steden, niet samengaan. De eigenaren toch wenschen eene behoorlijke rente van hun geld als belooning voor de moeite en het risico aan het verhuren van goedkoope woningen verbonden.

Laten we de zoogenaamde „revolutiebouw" en de gevolgen daarvan voor de woningtoestanden er buiten, dan gaf het te voren aangehaalde reeds aanleiding genoeg om tot zuinigheid aan te sporen, ten koste gewoonlijk van eene behoorlijke inrichting en samenstelling der onderdeelen.

Wanneer we ons nu plaatsen op de uiterste grens der bestaande goedkoope woningen, die evenwel nog zullen moeten voldoen aan zeer sobere eischen van bewoonbaarheid en onder die omstandigheden nog een, zij het slechts redelijk, verblijf voor menschen (en dus in de eerste plaats eene beschutting tegen weêr en wind slechts) moeten opleveren; dan is het mogelijk door opsomming van gebreken en misstanden, die niet behooren voor te komen, tot eene reeks van minimum-eischen te geraken.

We denken hier aan toetreding van *zon*licht en lucht, voorziening met drinkwater, eene minimum woonruimte (niet relatief, maar absoluut); aanwezigheid van een doorloopend privaat, afvoer van huiswater, — kortom eene huisrioleering die in perfecten staat verkeert —; behoorlijk trekkende schoorsteenen, droge wanden en droge aanvulling of eene geschikte afsluiting onder de vloeren van de woningen gelijkstraats, en in het algemeen een staat van onderhoud, zoodanig, dat geen voor de bewoners schadelijke gebreken voorkomen.

Voldoen de woningen niet aan die vast te stellen minimum-eischen, dan kunnen zij „maar ook slechts dan alleen" ter bewoning ongeschikt verklaard worden.

Toch zal dit laatste m. i. steeds met de uiterste omzichtigheid moeten geschieden, zoolang niet het vraagstuk, „hoe aan den krotbewoner met geringe koopkracht voor de huur eener woning, voldoende aan de minimum-eischen der hygiëne, eene woning kan worden verschaft (armenzorg)", is opgelost.

Het formuleeren van minimum-eischen van bewoonbaarheid afzonderlijk voor kelderwoningen, schijnt mij niet gewenscht toe.

Kelders toch behooren niet als woningen te worden gebruikt — daar is men het reeds lang over eens — en men doet dus m. i. verkeerd, de bewoning er van te reglementeeren.

Wat ik echter wel ter ernstige overweging zou willen aanbevelen, is, dat alle kelders die blijkbaar niet voldoen aan de eischen voor afsluiting van het grondwater, niet alleen als woning, maar ook als *gebruiksruimten* behooren te worden afgekeurd en na behoorlijke zuivering met zand moeten worden volgestort.

Gebeurt dit laatste niet, dan worden die kelders, in verlaten staat, zamelputten van grondwater, tot groot nadeel van de er boven gelegen of de aangrenzende woningen en hare bewoners. Terwijl het periodiek lenspompen van kelders, zooals dit hier en daar vaak gebeurt, tot stank aanleiding geeft.

Mijn beweren, dat bij het vaststellen van eischen de bepaling van eene minimum-maat voor woonruimte slechts absoluut, niet relatief kan zijn (hoe gewenscht overigens het laatste misschien ook moge wezen), vindt zijn grond daarin, dat ik deze practisch onuitvoerbaar acht. — Waar men toch eene woning gaat verbieden aan een gezin, omdat die naar het aantal leden te klein wordt geacht, gaat men m. i. ten *onrechte* beschikken over de beurs van dat gezin. „Met evenveel recht zou men het kunnen verplichten, zich beter te voeden"! — Bovendien zou de uitvoering van een desbetreffend voorschrift, zoo niet onmogelijk, dan toch een bron van verwikkeling en verwarring in het leven roepen.

Ik zou met de bepalingen slechts willen afdalen tot vuilheid en ongedierte, zoo, evenals bij het voorkomen van besmettelijke ziekte in een gezin, door aanplakking van het perceel kon worden kenbaar gemaakt, „dat het door ongedierte is besmet."

Eene gemeenplaats in vele rapporten over het woningvraagstuk is de conclusie, dat er bij de thans vigeerende politie-verordeningen reeds veel zou kunnen verbeterd worden, mits slechts de verordeningen werden gehandhaafd.

Toch worden in die zelfde rapporten wenken gegeven omtrent aanvullingen ter verbetering van diezelfde verordeningen!

Er is „Something wrong" in die redeneering en is het ook waarschijnlijk juist door het „wrong", dat er zoo weinig ten deze wordt „gehandhaafd."

De meeste andere overtredingen van de A. P. V. — buiten de woning — toch, geven aanleiding tot conflicten en vinden dus in zich zelf „de energie" (de impulsie) tot vervolging en berechting.

Anders is het met de overtredingen die een passief bestaan hebben en waartoe de onderhavige behooren.

Het eerste wat men dan ook in den regel te hooren krijgt, wanneer een overtreder opmerkzaam wordt gemaakt op zijne overtreding, is, „dat het altijd zoo geweest is."!

Wat leert deze beschouwing? Mijns inziens, dat er nooit verbetering van beteekenis van bestaande misstanden te verwachten is: zoo niet op de eene of andere wijze aan de politie-voorschriften ten deze de „energie" (de impulsie) wordt gegeven, die tot uitvoering dwingt.

Men zal mij zeggen: ja, maar B. en W. die met de uitvoering belast zijn, moeten ook voor de uitvoering zorg dragen! Volkomen waar, in theorie, maar de practijk maakt, om de te voren aangehaalde redenen, de hier bedoelde voorschriften in de A. P. V. veelvuldig tot eene doode letter.

Naar mijne meening zijn ook de bepalingen die met het oog op bestaande toestanden hier en daar in de bouwverordeningen voorkomen, veel te algemeen gesteld.

De voorschriften omtrent de inrichting en het onderhoud van den afvoer van afvalstoffen binnenshuis en van het erf („de rioleering van het bebouwde erf") bijvoorbeeld, moeten in algemeene regelen uitvoerig worden vastgesteld, zoodat ieder eigen-bouwer weet, of ten minste kan weten, wat hem bij gebrekkige uitvoering te wachten staat.

Bedenken we, dat we hier te doen hebben met een onderdeel van de bouwvoorschriften, hetwelk vooral in de volkswoningen en ook soms in de burgerwoningen, zeer is verwaarloosd.

De Engelschen en in 't bijzonder de Duitschers zijn ons hierin ver vooruit; zij schroomden niet ingrijpende maatregelen te nemen waar het deze materie gold.

Waarom zouden *wij* die dus nalaten, altijd wanneer de behoefte er aan wordt erkend!

Bij nieuw-bouw zullen de huis-rioleeringen een onderwerp van grootere zorg moeten worden en bij bestaande perceelen en complexen van perceelen, zal men die aan eene herziening moeten onderwerpen en verbeteringen volgens een vooraf beraamd stelsel moeten invoeren.

Omtrent de als wenschelijk op te nemen voorschriften in het hoofdstuk rioleering, meen ik, om niet te uitvoerig te worden, te kunnen volstaan met te verwijzen naar Hoofdstuk V van mijn „Schetsontwerp voor eene nieuwe stedelijke bouw-verordening," door de Redactie het vorige jaar welwillend in het Bouwkundig Tijdschrift der Mij. opgenomen.

De te geven voorschriften zullen overigens ook daarom uitvoerig moeten zijn, opdat de ambtenaar die door B. en W. met de uitvoering der verordening wordt belast, met de voorschriften in de hand, meer dan thans in staat zal zijn (zonder aan de letter zich te binden), datgene voor te schrijven, wat overeenkomstig die voorschriften goed, nuttig en noodig is; terwijl de eigenaar van huizen dan duidelijk ook zal kunnen weten, waaraan hij te voldoen heeft en wat van hem bij voorkomende klachten en gebreken redelijkerwijs geëischt kan worden; en de bouwer, aan welke bepalingen hij zich bij nieuwbouw, strikt heeft te houden.

Worden de eischen bedoeld in vraag I en hier besproken, of *meer*, of *minder*, ter invoering noodig en mogelijk geacht en is zulks niet geheel te bereiken bij de bestaande wetten, dan streve men in zake verordering allereerst naar de samenstelling van een afgeroad en practisch uitvoerbaar geheel, in eisch, en vermijde alle te hoog gespannen, onbereikbare idealen, waarvan reeds vooruit te zeggen is, dat ze in de practijk zullen blijken onuitvoerbaar te zijn, en aan de goede zaak schade zullen doen.

Men trachte dan daarna, zoo noodig, wetswijziging, waardoor het invoeren der concept-verordeningen mogelijk wordt, van den Wetgever te erlangen. „We gaan hier nl. van het beginsel uit, dat de besturen der Gemeenten tén deze beter de eischen zullen kunnen formuleeren en vaststellen dan de Wetgever.

Het ingrijpen van de overheid in de bestaande toestanden zal nochthans, vooral in de groote steden met hare dichte bevolking, veel moeite en beslommeringen medebrengen, maar dit mag geen reden zijn om, wanneer de noodzakelijkheid er van wordt ingezien, het na te laten.

De ambtenaren (inspecteurs) voor de uitvoering van de voorschriften en voor het opsporen van gebreken eindelijk, zullen menschen moeten zijn met ruimen blik, grondig bekend met het bouwvak en die voldoende wetenschappelijk onderlegd zijn, om voorkomende gebreken te kunnen opsporen, en desgevorderd zelfstandig in een rapport beknopt kunnen formuleeren, „wat gebrekkig is" en „wat gemaakt moet worden".

Zij moeten kunnen geven en nemen waar zulks noodig is, en de voorschriften *practisch* kunnen uitvoeren.

Omtrent de invoering van de bepalingen die betrekking zullen hebben ook op de „oude" bestaande toestanden, zou de overheid decreten kunnen uitvaardigen, waarbij wat gebrekkig is, binnen een bepaalden termijn zal moeten vervangen zijn, door eene inrichting geheel als in de verordening zal dienen omschreven te worden.

De onbewoonbaarverklaring zal ook hier veelal het scherpe wapen moeten zijn, om aan de uitgevaardigde verordeningen kracht bij te zetten.

Nochtans zal dit wapen in bijzondere gevallen, bijvoorbeeld wanneer in de woning eene zaak of een bedrijf is gevestigd, niet doeltreffend blijken te zijn, omdat bij de toepassing de bewoners, veelal onschuldig, in hun bestaan zouden benadeeld worden niet alleen, maar dikwijls zelfs broodeloos worden gemaakt. Hier zullen dus strafbepalingen, die meer „direct" tot het gewenschte doel kunnen leiden, moeten worden in het leven geroepen.

Ik bevind mij aan het einde van mijne inleiding.

Ik zou er nog dit aan willen toevoegen: „dat ik voor mij zelf geloof, dat eene herziening en billijke maar rationeele uitbreiding van de politieverordening, in den zin als in de gestelde vragen van de Mij. tot Bevordering der Bouwkunst wordt bedoeld, en als hier door mij is besproken,

1° voor een deel het woningvraagstuk kan helpen oplossen;

2° het bouwbedrijf zal ten goede komen;

3° tengevolge van het werk dat er door „aan den winkel" zal komen tot vermindering van de periodieke werkeloosheid zal kunnen leiden."

Amsterdam 3 Maart 1899. F. VAN ERKEL.

DE OUDE KERKSTOREN TE DELFT.

In het Bouwkundig Weekblad van 4 Juni 1898 is opgenomen het rapport van de Commissie, benoemd bij Raadsbesluit van 14 Januari 1898, tot onderzoek van den toestand der hoekspitsen van den Oude Kerkstoren, welke commissie bestond uit de heeren Nic. Molenaar, F. J. Nieuwenhuis en C. B. Posthumus Meijjes. Dit rapport was ingekomen 20 Mei 1898 en werd onmiddellijk met begeleidend schrijven van B. en W. aan den Gemeenteraad van Delft aangeboden.

In de Raadsvergadering van 27 Mei werd na eenige discussie besloten den ondergeteekende op te dragen eene begrooting op te maken van de werken die in het rapport der Commissie als noodzakelijk werden aanbevolen. Bij schrijven van 16 Augustus werd daaraan voldaan; de be-

grooting sloot met inbegrip van een post voor onvoorzien werk en toezicht met *f* 25,000.

In de Raadsvergadering van 23 September werd op voorstel van B. en W. besloten tot de herstelling, geheel volgens de voorschriften der Commissie.

Op voorstel van ondergeteekende, en gehoord het advies der Commissie voor de openbare werken, werd door B. en W. besloten om het werk in eigen beheer uit te voeren. Den ondergeteekende werd de uitvoering van een en ander opgedragen, om daarmede te bekwamer tijd te beginnen, en inmiddels werd hij gemachtigd het noodige voor te bereiden.

Sedert 14 dagen is men bezig met de geheele afbraak van den Zuid-Westelijken toren; men is voornemens dezen in de eerste plaats weder op te bouwen. De materialen

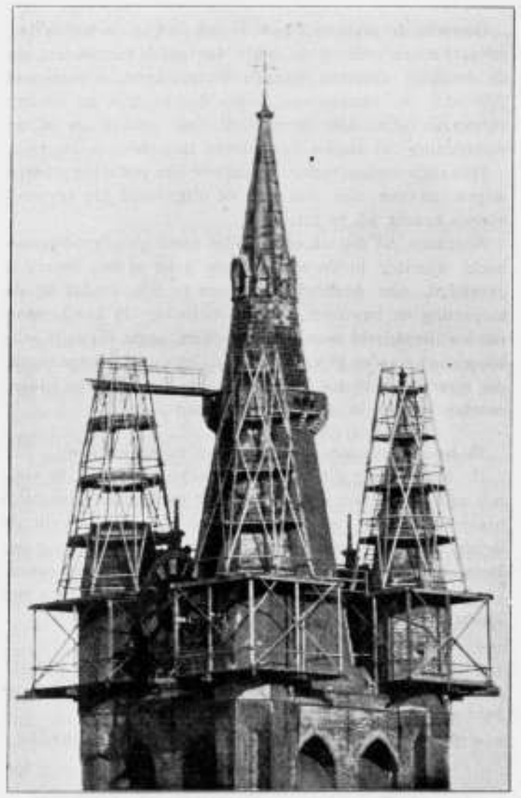

zijn reeds grootendeels op het werk aanwezig. De werkkrachten worden geleverd door de aannemers den Braanker en Huurman te Delft. De heer den Braanker, die de geheele restauratie van den Nieuwe Kerkstoren in de jaren 1862—1867 en 1873—1877 heeft uitgevoerd, zal niettegenstaande zijn hoogen leeftijd ook nu weder een groot aandeel in dit werk hebben. Zijn rijke ondervinding en practischen zin zullen den ondergeteekende daarbij van veel waarde zijn.

Hiernevens zijn de besteigerde torenspitsen afgebeeld; de Zuid-Westelijke is de meest rechtsche toren.

M. A. C. HARTMAN,
Gemeente Architect.

Delft, 31 Maart 1899.

INGEZONDEN.

Mijnheer de Redacteur!

In Februari j.l. heb ik een beroep gedaan op de collega's om mij voor de in Juli a.s. te houden Historisch Geneeskundige Tentoonstelling te Arnhem inzendingen te bezorgen voor de afdeeling:

„Retrospectieve Kunst"

overtuigd, dat er op medisch gebied zeer zeker nog interessante oudheden bestaan. Tot heden ontving ik alleen toezegging van den heer Frederiks, architect te Middelburg, voor eene inzending.

Mag ik nogmaals aansporen mij inlichtingen te geven wanneer men in de omgeving voor dit doel iets weet, 't zij men zelf gelegenheid heeft het verzoek tot inzenden te doen, 't zij men mij mededeelt waar iets te vinden is.

A. R. FREEN,
Architect.

Arnhem.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Groningen. 30 Maart 1899.

„Vloeren van Xylolith."

Hetgeen over dit artikel werd medegedeeld bestaat, in hoofdzaak daaruit, dat in deze vloeren geen naden of voegen voorkomen en zij geheel vlak en effen zijn, dat zij brandvrij, geluiddempend, warm, ondoordringbaar voor water, niet vatbaar voor verstikking hygiënisch, sterk en overslijtbaar zijn.

Aangezien omtrent duurzaamheid, slijtage enz. nog geen voldoend antwoord, op ondervinding gebouwd, kan worden gegeven, deelde spreker mede, dat eerstdaags een rapport wordt ingewacht van den heer van der Kloes, bij wien het artikel reeds eenige weken in onderzoek is. Moge het blijken, dat de deugden die er van zijn opgesomd, geen ijdele klanken, maar bewezen waarheden zijn.

Verschillende monsters in afwisselende kleuren, aan de leden ter hand gesteld, werden met veel belangstelling bezichtigd.

De Voorzitter bedankte den heer van Duijsen voor het medegedeelde en sprak daarbij den wensch uit, dat levering van deze vloeren, hier ter stede eene belooning mag zijn voor de gedane moeite, en hij hoopt, dat de leden daarvan later het een of ander zullen vernemen.

Vervolgens bespreekt de heer J. K. Bebingh, huis- en decoratieschilder te Groningen, een nieuw soort brandvrije wand- en zolderbekleeding (Engelsch fabrikaat) genaamd

„Asbest",

hier ter stede door hem in den handel gebracht.

Spreker begon te zeggen: Het asbest 't welk sedert lang in gebruik is bij het machinewezen in den vorm van platen, wordt nu ook als het papierstuc tot versieringsdoeleinden gebezigd.

In Engeland is men begonnen het asbest tot het maken van geornamenteerde wand- en zolderbekleedingen te gebruiken.

Het hoofdvoordeel van absolute onbrandbaarheid hetwelk het asbest bezit, maakt het tot een bij uitstek aangewezen artikel in hotels, bankgebouwen, kantoren, schepen, kortom in alle gebouwen die aan brandgevaar bloot staan. Op de schepen der Engelsche Marine wordt het veelvuldig gebruikt.

De dessins voor behangsels en vlakversieringen eigenen zich uitstekend om te worden beschilderd. De asbest-decoratie is zeer licht en daardoor gemakkelijk aan te brengen; zij wordt opgeplakt met een pleister, bestaande uit roggemap en lijm.

De prijs is natuurlijk afhankelijk van de dessins: het goedkoopste als behangsel kost f 8.00 per rol. Behangsels en vlakversieringen worden geleverd in rollen van 11 Meter lang en 0.53 cM. breed. Lambriseringen en lijstindeelingen worden per plaat geleverd; alle versieringen zijn uiterst zuiver van vorm en streng van stijl, waarvan de ter vergadering aanwezige modellen en monsters het bewijs leverden. Met het nemen van proeven om het asbest te doen ontbranden, hetwelk bleek geheel onmogelijk te zijn, eindigde spreker zijne mededeeling.

De Voorzitter bedankte den heer Bebingh voor de gedane moeite en wees op het nut en het voordeel dat in 't algemeen van dit artikel is te trekken; maar bovenal bij lage verdiepingen waar de lampen dicht bij den zolder hangen, kan door bekleeding met deze stof het in brand geraken van het plafond worden voorkomen.

De kunstbeschouwing bestond uit teekeningen en plaatwerken uit de portefeuille van den heer H. Raammaker.

Afdeeling Utrecht. 19 April. De Voorzitter opent de Vergadering, waarna de notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter deelde mede, dat ingekomen was een schrijven van den Volksbond, Vereeniging tegen misbruik van sterken drank, in welk schrijven ten slotte 3 vragen waren gesteld, betreffende het gebruik van sterken drank op de werken, alsmede de middelen om het gebruik of liever misbruik tegen te gaan.

Uit den aard der zaak lokte deze kwestie uitvoerige discussie uit, waaraan alle aanwezigen deelnamen en kostte het heel wat tijd eer men het dienaangaande met elkander eens was. Het meerendeel der aanwezigen verklaarde uitdrukkelijk, dat op werken welke onder beheer stonden van een architect of andere directie, ten minste hier in Utrecht, het gebruik van sterken drank zeer gering was, en misbruik niet voorkwam. Ofschoon in bestekken strenge bepalingen kunnen worden opgenomen, kon de directie toch niet het gebruik van sterken drank geheel en al tegen gaan. Besloten werd, nadat ieders meening vernomen was, de beantwoording van het schrijven aan het bestuur over te laten.

Door den heer W. de Jong werd een antwoord voorgelezen op vraag 4 door het hoofdbestuur gesteld; na eenige bespreking werd besloten, om het na eenige aanvulling aan het hoofdbestuur te doen toekomen. Aan de orde was de bespreking over de te houden kunstreis; na eenige bespreking werd besloten daartoe Nijmegen vast te stellen, en werd den Secretaris verzocht het noodige voor te bereiden.

Vervolgens werd het woord verleend aan den heer A. J. Vreeswijk, die op verzoek van den Voorzitter eenige mededeelingen deed betreffende den onder zijne directie staanden bouw van twee winkelhuizen en zeven burgerwoonhuizen met bovenwoningen, en van 63 woningen aan den Amsterdamschen Straatweg alhier, welke hem was opgedragen door de Naamlooze Vennootschap „Utrechtsche Bouwvereeniging van Spoorwegpersoneel te Utrecht. Dit werk, waarvan de raming f 132,600 bedroeg, was aangenomen voor f 128,400.

Spreker gaf toegelicht door de verschillende teekeningen, bestek enz. daaromtrent uitvoerige inlichtingen, ook wat betreft het doel der Vennootschap zelve, de wijze van verhuring, de daaruit voortspruitende voordeelen voor de verhuurders, enz. enz.

De Voorzitter bracht den heer Vreeswijk dank voor zijne mededeelingen.

Verder was het door het vergevorderde uur niet doenlijk te kunnen profiteeren van de kunstbeschouwing, waarvoor door den heer A. Nijland was gezorgd; de Voorzitter bracht hem evenwel dank voor zijne goede bedoeling.

Niets meer aan de orde zijnde werd de vergadering met een hartelijk woord van afscheid voor dezen zomer door den Voorzitter gesloten.

BERICHTEN.

„Wie zich aanwendt anderen na te volgen, overtreft ze nooit." — was een lijfspreuk van Michel Angelo.

Voor zoover men kan afleiden uit een bericht, voorkomende in 't orgaan van den Oesterr. Ing. und Arch. Verein 1899 No. 6, ondergingen de heeren Küder en Müller uit Straatsburg eene welverdiende straf.

Bij de prijsvraag voor een museum voor Magdeburg verwierven deze eenen 1en prijs met een project, dat bij nader inzien meer geleek dan aan 't toeval kon worden toegeschreven op een museumontwerp van Prof. Ohman, voor Reichenberg.

De heeren Wallot, von Tiersch en Licht werden uitgenoodigd een rapport uit te brengen. Zij adviseerden aan de stad Maagdeburg om liever zonder tusschenpersonen te werken en met voorbijgang van Küder en Müller onmiddelijk aan Prof. Ohman den bouw op te dragen. In dien zin zal nu hoogstwaarschijnlijk worden besloten. Dit was mogelijk omdat Prof. Ohman in Reichenberg geen geluk had gehad; zijn project was eerst omgewerkt en toen uitgevoerd door Hans Griesebach. Het meer gezongen prijsvragenliedje.

Bij de nieuwe Tonhalle in Zürich heeft zich een soortgelijk incident voorgedaan. Toen het gebouw voltooid was, publiceerde Prof. Henrici, uit Aken, het ontwerp door hem op de prijsvraag ingezonden; en ziet, dat geleek als twee druppels water op 't naderhand gemaakte en uitgevoerde ontwerp van Fellner en Helmer, bekende Weener-theater specialiteiten. Men sla er voor de aardigheid de Deutsche Bauzeitung van 1896 eens op na.

De grootste lof die men iemand kan brengen, is zijn werk copieeren — wel een scheurkalender uitspraak? — Prof. Henrici zou met minder ook tevreden zijn geweest.

De op Küder en Müller toegepaste straf moest meer worden uitgesproken en uitgebreid in dien zin, dat bijv. reeds uitbetaalde honoraria voor „nachempfundene" bouwwerken moesten worden gerestitueerd.

J. H. W. L.

Het was te voorzien, dat bij de voltooiing van 't gebouw van 't Pruissische huis van afgevaardigden, dit zou worden vergeleken met het pompeuze paleis van den Rijksdag. En men kon verwachten, dat velen, wier kunstgevoel zich niet met 't laatste kon vereenigen, geneigd waren het eerste, alleen reeds om die reden, te prijzen en te loven.

Gelegenheid om zelf een oordeel te vormen, is ons ruimschoots geboden; bijna alle Duitsche periodieken van het begin van dit jaar — de Deutsche Bauzeitung vooraan — bevatten uitvoerige, meerendeels geïllustreerde, beschrijvingen van 't gebouw en de voornaamste onderdeelen daarvan.

In de D. Bauz. wordt Graaf van Limburg-Stirum op de vingers getikt over eenige opmerkingen, die hij vastknoopte aan eene rede waarin hij zijne voldoening uitsprak over de doelmatige inrichting van 't gebouw, en verklaarde het te verkiezen boven het Rijksdag-gebouw.

Een van de opmerkingen van Graaf v. L. S. kan men uit 't antwoord van de D. Bauz. afleiden:

Zouden er werkelijk architecten zijn die, onbekommerd om de wenschen en inzichten van hen „die weten hoe het gebouw moet gebruikt worden," bij het ontwerpen van een huis alleen hunne phantasie volgen, er zullen moeilijk patroons gevonden worden, die zich dit laten welgevallen.

Wat betreft eene minder doelmatige inrichting van 't Reichshaus is de D. Bauz. dan ook van meening, dat deze geheel daaraan zou te wijten zijn, dat den heer Wallot minder ervaren commissies ter zijde stonden bij het opmaken van zijne plattegronden. Weliswaar ondervindt menig afgevaardigde last van de groote afstanden in 't Rijksdag-gebouw en is 't ideaal nog steeds het provisorische vergadergebouw, waar zaal, foyer en restauratie onmiddellijk samenhingen; maar monumentaliteit was de eerste eisch waaraan het Rijksdag-gebouw moest beantwoorden, en groote afmetingen waren daarvan 't gevolg. Trouwens de groote wandelzalen wachten nog op hare stoffeering; is die gereed, dan zal het gebouw veel gezelliger zijn.

Voor geen deskundige — zegt de Deutsche Bauzeitung — die de beide gebouwen in kwestie onbevooroordeeld met elkander vergelijkt, zal er twijfel bestaan, dat men een absoluten maatstaf voor grootere of kleinere waardeering van 't eene tegenover 't andere, niet kan vinden, omdat de grondgedachte, waaruit ze ontstonden, eene *te* verschillende is.

De vakgenooten zullen aan de beide architecten, die ze ontwierpen, gaarne de verdiende toekennen, dat zij in eerlijk streven en met vol succes aan de oplossing der hun gestelde vraag hunne beste krachten wijdden.

J. H. W. L.

In den nacht van 15 April j.l. zijn drie zijden van den kerktoren te Overschie tot den grond toe in elkaar gevallen.

Intusschen was — naar wij met zekerheid vernemen — reeds door het Kerkbestuur besloten, de ruïne der oude kerk te sloopen, en ter plaatse van deze eene nieuwe kerk te bouwen.

Aan den heer B. Hooykaas Jr., architect te Rotterdam, werd door het Kerkbestuur opgedragen de plannen voor deze kerk te ontwerpen en zich met de uitvoering daarvan te belasten.

De *St.-Ct.* bevat een Koninklijk Besluit van 7 April j.l., houdende organisatie van de ambtenaren bij den algemeenen dienst van den Rijkswaterstaat. Daarbij is bepaald, dat de ambtenaren bij den algemeenen dienst van den Rijkswaterstaat worden ingedeeld in twee klassen, te weten: ten hoogste 15 ambtenaren der 1ste klasse, op jaarwedden van f 1050 tot en met f 1600; ten hoogste 10 ambtenaren der 2de klasse op jaarwedden van f 400 tot en met f 1000.

Te Zaandam werd op 15 dezer onderhands aanbesteed: het restaureeren van de Hervormde Kerk aan de Westzijde (de „Bullekerk") aldaar. Acht Zaansche aannemersfirma's waren daartoe uitgenoodigd.

Hoogste inschrijving was van den heer H. de Jong te Wormerveer, voor f 28,200; laagste van den heer A. Brugman, te Zaandam, voor f 26,965. De gunning is aangehouden.

Daar de laagste inschrijving nog vrij belangrijk boven de raming is, zal het werk nu waarschijnlijk openbaar worden aanbesteed.

De Minister van binnenlandsche zaken heeft bepaald, dat de commissie, belast met het afnemen der examens B. voor het jaar 1899 zitting zal houden te Delft en heeft benoemd: tot lid en voorzitter dier commissie, dr. P. Zeeman Gzn., hoogleeraar aan de Polytechnische school; tot leden dr. V. A. Julius, hoogl. aan de Rijks-universiteit te Utrecht; dr. J. C. Kluyver, hoogl. aan de Rijks-universiteit te Leiden; dr. P. H. Schoute Hoogl. aan de Rijks-universiteit te Groningen; dr. J. de Vries, hoogleeraar aan de Rijks-universiteit te Utrecht; dr. L. Aronstein J. Cardinaal, H. Cop. G. J. Morre, dr. J. L. C. Schroeder van der Kolk en J. A. Snijders Gzn., hoogleeraren aan de Polytechnische School; A. F. Gips, dr. M. de Haas, J. A. van der Kloes, dr. G. Schouten en G. J. v. Swaay, leeraren aan de Polytechnische School; W. K. Behrens, ingenieur van 's Rijks waterstaat te 's-Gravenhage; T. E. van Erkel, hoofdopzichter bij de gemeentewerken te Rotterdam; M. A. C. Hartman, gemeente-architect te Delft; W. H. L. Janssen van Raay, onder-directeur der hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Haarlem; dr. A. Lebret, te Leiden; H. Paul, civiel-ingenieur te Leiden; J. N. van Ruyven ingenieur der gemeentewerken te Utrecht, en dr. W. Stortenbeker, leeraar aan de Hoogere Krijgsschool te 's-Gravenhage.

PERSONALIA.

Ter organisatie van het personeel voor den dienst van Landsgebouwen zijn bij Kon. besluit van 10 April j.l. — opgenomen in de St.-Ct. No. 91 — de navolgende bepalingen vastgesteld:

Het personeel voor den dienst der Landsgebouwen bestaat uit:

1e. Twee Rijksbouwmeesters, met jaarwedden van f 3000 tot en met f 4500;

2e ten hoogste dertig opzichters, verdeeld in drie klassen, elk van ten hoogste tien opzichters, met jaarwedden als volgt: voor de 1e klasse van f 1650 tot en met f 2000; — voor de 2e klasse van f 1250 tot en met f 1600; — voor de 3e klasse van f 800 tot en met f 1200.

De instructie voor de Rijksbouwmeesters wordt door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid in overleg met den Minister van Financiën vastgesteld.

In de op den 15en April j.l. gehouden vergadering van den gemeenteraad van Edam is aan den heer A. W. Reijnders, gemeente-architect aldaar, op zijn daartoe gedaan verzoek een eervol ontslag verleend.

Tevens werd besloten sollicitanten op te roepen naar de vacante betrekking, waaraan eene jaarwedde van f 700 is verbonden.

De heer P. M. A. Huurman, architect te Groningen, is benoemd tot adviseur en technicus voor de tram der Eerste Nederlandsche Electriciteit-Maatschappij te Amsterdam.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Betimmering voor de Werkkamer van een rechtsgeleerde. Voor alle Nederlandsche architecten. Eerste prijs f 75; tweede prijs, getuigschrift. Voor 1 Mei 1899. Door de Afd. Amsterdam van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst. Zie: Bouwk. Weekblad no. 7 van 18 Februari 1899.

Afdeeling 's-Gravenhage. Vergadering van 28 April 1899.
Agenda.
1°. Mededeelingen van het Bestuur.
2°. Behandeling der vragen 1, 2, en 3 door de Maatschappij gesteld.
Praeadviseurs voor vraag 1 de heeren J. Brouwer, Mr. J. Limburg en G. E. V. L. van Zuylen. Voor vraag 2 de heeren G. Brouwer Jr., D. E. C. Knuttel en J. P. J. Lorrie. Voor vraag 3 de heeren A. W. van Maasen, A. Stigter en S. Wijn.
3°. Voortzetting der beraadslaging over het voorstel van den heer W. C. Metzelaar betreffende: „Een cursus in het verwen".
4°. Kunstbeschouwing aangeboden door den Heer W. C. Metzelaar. „Die Renaissance-Decke im Schlosze zu Jever" van H. Bonken.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 4.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 7.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 24 APRIL.

Doetinchem. Het bouwen van een schoo te Wittebrink.
De aanbesteder. v.m. 10 u. Bestek en teek. liggen ter inz. in het koffiehuis van W. Wolsink te Doetinchem, alw. de inschrijvingsbiij. moeten worden ingeleverd en de opening zal plaats hebben, en zijn tegen f 0,75 per stel verkrijgb. bij den boekh. W. H. Zurich te Doetinchem. Inl. zijn te bekomen bij H. Gosselink, bouwk. aldaar. Aanw. ged.

s-Gravenhage. Het bouwen van een villa aan den Ouden Scheveningschen Weg te 's-Hage.
De architect-ingenieur J. Limburg, n.m. 1½ u., in het gebouw van den Haagschen Kunstkring, Heerengracht 13. Bestek met 3 teek. zijn te verkr. à f 3 op het bureau van den architect, Smidswater 1, waar dagelijks inl. te bekomen zijn van 9 tot 12 en van 1 tot 5 u. Aanw. gedaan.

Peize (**Dr.**). Het verbouwen van eene boerenbehuizing en schuur en bijschuur te Peize, onder bijlev. van materialen enz.
De arch. C. Hillebrands, v.m. 11½ u. in het café van J. Ensingh Azn. Bestek en teek. liggen ter inz. ten huize van aanbest. Inl. verstrekt C. Hillebrands, arch. te Nietap. Aanw. op den dag der aanbest., v.m. 10 u.

Pernis. Het bouwen van een gemeentehuis.
Het gemeentebest. Bestek en teek. à f 2 te bekomen op het gemeentehuis. Inl. geeft H. Paul, civ.-ingenieur, Leiden. Aanw. ged.

DINSDAG 25 APRIL.

Amsterdam. Het bijbouwen van schoollokalen en uitbreiding van bijbehoorend gesticht in Rustenburger- en Verbindingsstraat, aan bestaand schoolgebouw in Verbindings- en van Ostade straat aldaar (voormalig Nieuwer-Amstel).
De vereeniging „In Omnibus Charitas" te 's-Bosch, n.m. 3 u. in café „De Berebijt" aan de Amsteldijk te Amsterdam. Bestek en teek. ad f 4. en inl. verkrijgb. bij architect W. v. Aalst te 's-Bosch. Aanw. gedaan.

Gendt (**Geld.**). Het bouwen van een woonhuis met bijlev. van alle materialen, uitgezonderd steenen.
De firma Gebr. Terwindt, steenfabriek te Nijmegen, n.m. 2 u., op de fabriek „de Zandberg" te Gendt, alw. bestek en teek. ter inzage. Inlicht. verkr. 25 April van v.m. 11 tot n.m. 2 u.

Roermond. Het vergrooten van een huis aan den Kapellerweg voor de firma J. J. Romen en Zonen.
De architect J. Jorna, n.m. 5 u., bij wien bestek en teek. ter inzage.

WOENSDAG 26 APRIL.

Lonneker. Het bouwen van 2 winkelhuizen met slachthuis enz. op een terrein gelegen aan de Glanerbrug.
De heer G. Tegeler, 's av. 8 u., in café H. Hemken, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 26 April, v.m. 11 u.

Loppersum. Het bouwen eener nieuwe behuizing met schuurtje, voor den heer Drent.
De arch. O. de Leeuw Wieland, n.m. 5 u. in hotel „Spoorzicht", alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 26 April, n.m. 3 u.

Steenwijk. Het bouwen van een tuinmanswoning en het maken van tuinmuren, schuttingen, hergplaatsen enz., bij „Villa Nijenstede".
De arch. B. Rouwkema. De teek. en bestek zijn voor f 1 per stel te bekomen bij den arch., terwijl hij dagelijks van 12–2 u. inl. verstrekt.

Vlissingen. Het bouwen van vier geboowen voor J. C. van Outryve.
De arch. J. J. Notenboom, te Ostende (België, 's av. 7 u. Bestek en teek. ter inzage in het café van E. L. Aspeslagh te Vlissingen.

DONDERDAG 27 APRIL.

Avereest. De bouwing van een woonhuis op een vrij gelegen terrein.
De arch. K. A. Hakkert. n.m. 2 u., in het hotel „Steenbergen". Teek. en bestekken van dit werk zijn verkrijgb. in den boekh. van G. J. Gelderman ad 75 cts. per stel. Plaatselijke aanw. 27 April, van 11 tot 12 u.

Eindhoven. Het verbouwen van een heerenhuis ald. op een terrein genaamd de vijf Ringen.
De bouwk J. H. v. d. Ven, 's av. 7 u. in café „De Phoenix", alw. bestek en teek. ter inzage. Inl. geeft gen. bouwk. Aanw. 27 April v.m. 10 u.

s-Hertogenbosch. Het bouwen van eene sigarenfabriek in den tuin achter het perc. C. no. 2, op de Markt.
De heer A. Frigge firma J. J. v. d. Pas, 's midd. 12 u. in café „Central". Inl. te bekomen bij den ingen.-arch. J. Dony te 's Bosch, alw. bestek en teek. à f 1 verkrijgb. zijn. Aanw. gedaan.

Hilversum. Het bouwen van een centraal station voor de electrische verlichting van Hilversum aan den Jonkerweg aldaar.
De firma Geveke en Co. (Holl. Electriciteit Maatschappij) te Amsterdam, v.m. 9¾ u. in het Hof van Holland te Hilversum. Bestek en teek. verkrijgb. tegen f 2,50 aan de Amst. boek- en steendrukkerij, v/h. Ellerman Harms en Co., Warmoesstraat 147–151 Amsterdam en bij den boekh. Joh. Geradts en Co. te Hilversum. Inl. geeft de arch. A. Salm GBzn., Weesperzijde 26 te Amsterdam.

Lobith. Het bouwen van een woning met kantoor voor den rijks-ontvanger, aan den grindweg van Lobith naar Elten.
De arch. B. J. Wichers, n.m. 2 u., in het café der Wed. Stokman. Bestekken ad. f 1 verkrijgb. bij gen. arch. en Theod. Peters te Ossenwaard bij wien bestek en teek. ter inz. Aanw. 27 April, v.m. 10 u.

Randwijk. Het bouwen van een woon- met achterhuis ald.. met bijlev. der materialen.
De heer A. Jansen, v.m. 11 u., in het café der Wed. G. v. Gelder, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft de bouwk. A. Frederiks

ZATERDAG 29 APRIL.

Neede. Het bouwen eener villa.
De architect T. Broekhuijzen, n.m. 4 u. in het café der Wed. Hondelink, alw. bestek en teek. ter inzage. Aanw. 29 April, n.m. 3 u.

MAANDAG 1 MEI.

Arnhem. Bestek no. 11. Het bouwen van een korenbeurs op de Korenmarkt, begr. f 21300.
Het gemeentebest., v.m. 11½ u. Bestek met gezegeld inschrijvingsbilj. en 2 teek. tegen f 2 verkrijgb. aan het bureau gem.-werken ten gem.-huize, tot en met 29 April, terwijl tot en met dien dag inl. verkrijgb. zijn aan het bureau gemeentewerken in de Kadestraat, v.m. 10–12 u. Aanw. 24 April, n.m. 2 u. op de Korenmarkt.

De Bilt (**Utr.**). Het bouwen van twee schoollokalen en eene kamer voor het hoofd der school aan en het koppelen van het vijfde en het zesde schoollokaal in het bestaande schoolgebouw in de gem. de Bilt.
Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Bestek en teek. zijn ter secretarie verkrijgb. tegen f 1. Aanw. gedaan.

Overschie. Het weder opbouwen van den watermolen gelegen aan de Schie aldaar op bestaande fundamenten.
Het best. van de droogmakerij van Zestienhoven en Oudendijk genaamd „Rijs en Daal", v.m. 11 u. in „de Vergulde Koetswagen". Bestek ad f 1 verkrijgb. bij den secret. C. v. d. Linden.

DINSDAG 2 MEI.

Hengelo (**Ov.**). Het afbreken van een perceel en het bouwen van een winkelhuis met bakkerij enz. voor J. M. Ter Marsch.
De architecten van der Goot en Kruisweg, n.m. 3 u., in hotel „De Halve Maan". Inlicht. geven gen. architecten bij wie ad f 1,50 bestek en teek. verkr. Aanw. 2 Mei, v.m. 10 u.

WOENSDAG 3 MEI.

's-Gravenhage. Het maken van een doorgang van het Binnen- naar het Buitenhof te 's-Hage. Ram. f 2290.
Het min. van W., H. en N., v.m. 11 u. Bestek no. 53, ligt na 19 April ter lez. aan het Min. van W., H. en N. aan het bureel van den Rijksbouwmeester in het 2de district, Fluweelen Burgwal no. 16 te 's-Hage; aan dat van het prov. best. van Zuidholland, en te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij voorn. Rijksbouwmeester en bij den opz. bij de Landsgebouwen H. E. v. d. Water, Binnenhof. Aanw. 26 April, v.m. 9 u.

DONDERDAG 4 MEI.

Capelle-Nieuwevaart (**N.-Br.**). Het bouwen van een heerenhuis met bijbehoorende werken op een terrein gelegen in de gemeente Capelle, Nieuwevaart.
De architect A. C. Buijzerd te Breda, n.m. 1 u., in het café van L. van Dongen te Capelle, Nieuwevaart. Bestek en teek. zijn tegen f 1,50 verkrijgb. ten kantore van gen. architect, alw. tevens nadere inl. worden verstrekt. Aanw. 4 Mei v.m. 10 u.

ZATERDAG 6 MEI.

Utrecht. Het bouwen van een koelhuis met machinegebouw en slachthuizen voor de gemeente-slachtplaats.
Het gem.-best., n.m. 1½ u. Bestek en teek. liggen ter inzage aan het bureau der gem.-werken Achter Klarenburg, en zijn aldaar, zoomede ten stadhuize en bij de Boekh. Van Terveen en Zoon te verkr. tegen f 1 met stel teek. Aanw. 25 en 27 April beide dagen n.m. 1½ u. op het terrein, gelegen aan den Amsterdamschen Straatweg, hoek van den weg genaamd „Ondiep".

MAANDAG 8 MEI.

Amsterdam. Bestek no. 20. Het maken van vier dubbele wachterswoningen van drijfsteenregelwerk langs de verbindingsbaan te Rotterdam. Begrooting f 22000.
De directie der H. IJ. S. M., n.m. 1½ u. (Greenw. tijd) in het centr. personen station. Het bestek is tegen f 1 verkr. aan het centraal administratiegebouw der maatij. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. 3 Mei, n.m. 1½ u. (Greenw.) uitgaande van den Bergweg.

WOENSDAG 10 MEI.

s-Gravenhage. Het bouwen van eene dienstwoning nabij de schutsluis en de keersluis in de Dieze, beneden de spoorweghaven te 's-Hertogenbosch.
Het Ministerie van W., H. en N., v.m. 11 u. Bestek no. 67 ligt na 26 April ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der Prov. besturen en te bekomen bij Gebr. van Cleef, ald. Inl te bekomen aan het bureel der werken tot verleggen van den Maasmond te 's-Hertogenbosch en bij den ingenieur de Jong van Beek en Donk ald. Aanw. op de plaats 3 Mei.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade
De **NEDERLANDEN** van 1845.
's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betuwestraat 21.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.632.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 16.295.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

8 APRIL.

Heerenveen. Het bouwen eener loods bij de gasfabriek aldaar. Door het gemeentebestuur van Schoterland.
Laagste inschrijvers B. Blinxma, Nijehaske en E. Westra, Heerenveen, f 1223. Gegund.

Losser. Het arbeidsloon van 't bouwen van 3 woningen. Door den heer J. H. Ter Rahe.
Timmerwerk. Laagste inschrijver J. B. Blankenhouw, f 204.
Metselwerk. G. Lemmink, f 325*.
Schilderwerk. F. Meijer, f 104*.
Massa. K. Wildeboer, f 659.
De materialen worden geleverd door de bouwkundigen. * Gegund.

10 APRIL.

Terborg. Het bouwen van een woonhuis met stalling enz. op de Milt nabij Gendringen met bijlevering van materialen, voor de Herv. diaconie. Door den arch. G. J. Heezen.
Metselwerk zonder leverantie. Laagste inschrijver B. Dahlhaus, Gendringen, f 388*.
Timmer- en smidswerk. D. W. Kleinholte, Doetinchem, f 718*.
Glas- en verfwerk. J. Polman, Etten, 90.
Massa. B. Dahlhaus, Ulft, f 1268. *Gegund.

11 APRIL.

Dordrecht. Het bouwen van een woonhuis op een terrein aan de Lijnbaan. Door den bouwk. H. v. d. Elst.
Timmerwerk. Laagste inschrijver S. de Roo, f 1015.
IJzerwerk. B. Jonkers, f 71*.
Loodgieterswerk. J. Seifert, f 108*.
Metselwerk. C. v. Rees, f 994*.
Stucadoorwerk. G. Loopik, f 188*.
Schilderwerk. S. Foudraine, f 75*.
Gasleiding. H. Plazier, f 14*. *Gegund.

Goes. 1. Het afbreken en weer opbouwen van een keet te Rilland in Mairepolder bij G. van Nieuwenhuijze. 2. Het bouwen van een regenbak, groot 15 M³. te Krabbendijke op de hofstede bij Anth. De Kok, afzonderl. Door den heer mr. Liebert.
Laagste inschrijver Van der Sande, Krabbendijke, massa f 800.

Oldenzaal. Het bouwen van een pakhuis groot pl.m. 650 M². met bijbehoorende werken bij de fabriek der firma H. P. Gelderman en Zonen. Door de arch. W. Elzinga te Hengelo.
Laagste inschrijver P. J. Op de Weeg, Oldenzaal, f 14435.

12 APRIL.

Ambt Hardenberg. Het verbouwen van het gemeentehuis en het bijbouwen van een burgerwoning, in 1 perc. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijvers H. Bosch en J. Meijer, Heemse, f 3250. Gegund.

Eindhoven. Het bouwen eener sigarenfabriek. Door den heer F. Derkvens.
Laagste inschrijver H. v. d. Heuvel, Volkel, f 5209. Gunning aangehouden.

Oudenbosch. Het bouwen van 3 heerenhuizen voor rekening van den heer M. Wagemakers.
Laagste inschrijver A. Kessels, f 9200. Geg.

Rotterdam. Het bouwen van een pakhuispand ter grootte van pl.m. 2000 M². op een terrein aan de oostzijde van de Rijnhaven aldaar, met bijbehoorende werken, in te richten voor opslag van granen en stukgoederen, in verband met elevator-bediening en verdere machinale inrichtingen, benevens het maken van fundeeringen ten behoeve van een ijzeren loods ter grootte van pl.m. 1000 M². Door de directie van „het Nederl. Veem" te Amsterdam en Rotterdam.
Laagste inschrijver J. Hillen, Utrecht, f 339.900.

13 APRIL.

Breda. Het bouwen van 3 benedenhuizen met 4 aparte bovenhuizen en een bergplaats, op een perc. gelegen aan de Leuvenaarstraat. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.
Laagste inschrijver: W. Dielissen, metselwerk, f 4480: H. A. Mol, timmerwerk, f 5365. Beiden aldaar.

Dedemsvaart. Het gedeeltelijk afbreken van een woonhuis en het weder opbouwen van een nieuw; te. met bijlev. van alle benoodigde materialen, arbeidsloonen enz. Door den heer J. Mol.
Laagste inschrijver R. Lubbers, Avereest, f 2026. Gegund.

Enschedé. Het bouwen van een wachtkamer, een lijkenhuisje, een dubbele grafkelder, het verbouwen van de bestaande woning, eenige bestrating enz, op de nieuwe algem. begraafplaats. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver J. Scholten Wz., f 6980, 8 dagen beraad.

Enschedé. Het bouwen van twee woningen met bijgebouwtje aan zijn woning gelegen aan de Bothofstraat en Lipperkerkweg te Enschedé. Door den heer H. Hemken.
Laagste inschrijver G. Franke, f 2969. Gegund.

Gestel. Het bouwen van 3 woningen met bijbouwen. Door den bouwk. M. v. d. Hurk.
Laagste inschrijver A. 't Hof, f 4849. Gegund voor de begrooting f 4700 aan M. v. d. Hurk.

Groningen. Het bouwen van een administratiegebouw, waarin kantoren, archiefkamer enz., en het amoveeren van een bestaand houten gebouwtje, een en ander ten behoeve van de gem.-gasfabriek, onder bijlev. van al het daartoe benoodigde. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver J. Zeldenrust, Warffum, f 13363.

Nieuwolda (**Herbest**.). Het bouwen eener boerderij met koetshuis voor den heer J. Dijkhuis ald. met gebruikmaking van aanwezige en bijlev. van ontherekende materialen. Door den architect P. G. Cremer.
Laagste inschrijver J. van Zuilen, f 8459. Gegund.

Nijverdal. Het vergrooten der christelijke school.
Laagste inschrijver F. Janssen, Nijverdal, f 2090. Gegund.

Nijmegen. Het bouwen aan een villa op den hoek van de Oldenbarneveldstraat en den Stationsweg, voor rekening van den WelEd. Heer J. R. Noorman van der Dussen. Door den architect J. Knoops Jr.
Laagste inschrijver Th. M. Berntsen, f 18999.

Otterloo. Het wederopbouwen van het door brand vernielde woonhuis met bakkerij enz. Door den heer R. Pieters te Hoenderloo.
Laagste inschrijver H. van der Hell, Apeldoorn, f 2649. Gunning 8 dagen aangehouden.

Terborg. De verbouwing en reparatie aan de boerenhofstede onder Varsseveld. Door den bouwk M. J. van der Woerd.
Perc. 1. Eenige inschrijver J. W. Schuurman, Varsseveld, f 408*.
Perc. 2. Laagste inschrijver H. J. Luimes, Varsseveld, f 320*.
Massa. J. W. Schuurman, f 819. *Gegund.

Vianen. Het bouwen van een steenenschuur op de „Kortenburg" te Hagenstein. Door den heer C. J. v. d. Meulen.
Laagste inschrijver C. H. van Haariem, f 1802. Gegund.

14 APRIL.

Emmen. Het bouwen van een huis te Emmer-Erfscheidenveen met bijlev. der materialen. Door het best. der maatij. „Het Emmer-Erfscheidenveen".
Daar er geen inschrijvingsbiljetten zijn ingekomen, is de aanbesteding voorloopig uitgesteld.

's-Gravenhage. De verbouwing van het post- en telegraafgebouw te Breskens en het onderhoud van dat gebouw, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. 1901. Ram. f 1690. Door het Min. van W., H. en N.
Laagste inschrijver A. P. v. d. Zande, f 1775.

Oosteind bij Oosterhout (**N.-Br.**). Het bouwen eener stoomzuivelfabriek, met bijlevering der materialen. Door het best. der stoomzuivelfabr. „De Eendracht".
Laagste inschrijver H. van Meer, f 3345. Gegund.

15 APRIL.

Bussum. Het bouwen van een nieuw en verplaatsen van het bestaande brandspuithuisje met bijkomende werken; het maken van een verplaatsbaar kantoorgebouwtje aan de haven; het maken van een steenen voeting met hardsteen neuten. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver G. Majoor, f 1097,65.

Leiden. Het verbouwen van perc. Haarlemmerstraat no. 128 tot sigaren-magazijn. Door den architect H. J. Jesse.
Laagste inschrijver A. Verhoog, Leiden, f 2100. Gegund.

Teteringen. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning op een terrein gelegen aan den Nieuwen Boulevard onder de gem. Teteringen. Door den architect A. v. d. Lee.
Laagste inschrijver C. van Dongen, Breda, f 6040.

Tiel. De verbouwing en uitbreiding van perc. wijk C no. 120 voor een ambachtsschool. Door het bestuur der ambachtsschool.
Laagste inschrijver J. van Alphen, Tiel, f 8590. Gegund.

Valthermond. Het bouwen van een houten draaibrug en eene brugwachterswoning ald., met bijlev. der nood. materialen. Door de besturen van de waterschappen „Valthe" en „Exloo".
Laagste inschrijvers J. Linzel en H. Groenier, Stadskanaal, f 2824. Gegund.

Voorburg. Het bouwen van een zomer- en winterverblijf met stal en koetshuis en bijbehoorende werken op een perceel grond aan de Leidscheweg, gem. Veur. Door den arch. J. C. Meijers te Rotterdam.
Laagste inschrijver L. C. J. Vellekoop, 's-Hage, f 30644. 6 biljetten van onwaarde. Niet gegund.

Wittenstein bij Kampenveen (**Ov.**). Het bouwen eener boerderij te Wittenstein. Door den heer R. C. C. v. Hasselt te Kampen.
Boerderij. Laagste inschrijver A. Borst, Hattem, f 1862.
Hooiberg. A. Borst, Hattem, f 194.

Zandvoort (**Onderh.**). Het verbouwen en bijbouwen van „Ons Huis", lokaal voor Christel. en Maatsch. belangen. Door het bestuur van „Ons Huis".
Laagste inschrijvers O. Schrikkema en F. Zwaan, f 4949. Gegund.

Zandvoort (**Onderh.**). Het verbouwen en bijbouwen van de diaconiehuizen. Door het bestuur van het diaconiehuis.
Laagste inschrijver W. Groen, f 5475. Geg.

„Per Telegraaf."

Krabbendijke (Zeel.). Het bouwen van een rijks post- en telegraafkantoor met directeurswoning. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver A. Jacobs, Goes, f 9848.

17 APRIL.

Leiden. Het bouwen van 5 heerenhuizen en 12 burgerwoningen op het terrein van het buitenverblijf „Rustoord" aan den Haagweg, kadastraal gem. Zoeterwoude, sectie A no. 4588 en 4589. Door den arch. G. v. Driel.

Laagste inschrijver J. P. de Koning, Leiden, f 53625. Niet gegund.

Oostburg (Zeel.). Het afbreken van een bestaand gebouw en het bouwen van een woonhuis met remise in de Langestraat. Door den heer M. Locieer.

Laagste inschrijver M. Boone, f 8150. Gunning voorloopig aangehouden.

Rotterdam. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de burgemeester de Jonghkade te Maassluis. Door den arch. H. G. Hemmes.

Laagste inschrijver J. Vogel, Vlaardingen, f 4080.

18 APRIL.

Delft. Het verbouwen van een gedeelte van het perc. Hypolitusbuurt no. 10, tot Winkelhuis. Door den arch. G. Versteeg.

Laagste inschrijver J. de Roo, f 3727. Gunning aangehouden.

's-Gravenhage. Het afbreken en bijbouwen van kantoorlokalen en vergrooten van het woonhuis van K. Dekker Gzn., Zuid-Buitensingel 278 ald. Door den heer K. Dekker Gzn.

Laagste inschrijvers Smelting en Knaap, f 9100.

Rotterdam. Het maken van een gebouwtje aan de Nassaukade voor het verleenen van eerste hulp aan gekwetsten. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver A. de Haan, f 3550.

19 APRIL. „Per Telegraaf."

Amsterdam. Het bouwen van vier woonhuizen aan de Joh. Verhulststraat, met leverantie van alle materialen en arbeidsloonen. Door de naaml. vennootschap „Maatsch. Joh. Verhulststraat.".

Laagste inschrijver Bögebodtz, Amsterdam, f 33755, daaropvolgende B. C. Lemer Jr., idem, f 37260.

Enschedé. Het afbreken van een woonhuis en het daar ter plaatse bouwen van een koetsierswoning met koetshuis en stalling, gelegen op een terrein aan de Kneedweg. Door de arch. R. v. d. Woerd Hzn.

Laagste inschrijver W. A. Thomassen, Enschedé, f 4710. Gegund.

Oegstgeest. Het bouwen van een raadhuis, in het Villapark, aldaar. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver A. Verhoog, Leiden, f 15.789. daaropvolgende R. Ouwehand, Katwijk, f 16700.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

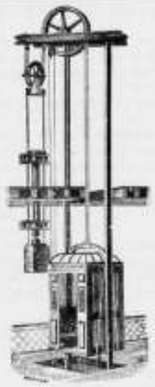

LIFTEN.

PECK & Co. - Amsterdam.

Éenige
Vertegenwoordigers
voor Nederland en Koloniën
van de Firma

R. WAYGOOD & Co., Limited

te Londen.

PRIJSVRAAG.

Alle bouwmeesters, in Nederland woonachtig, worden uitgenoodigd deel te nemen aan de **Prijsvraag voor een gevel van een gebouw voor de**

Levensverzekeringbank „Rotterdam"

te ROTTERDAM, waarvan het Programma met Schetsplan voorkomt in *De Opmerker* van 22 April j.l.

De Directeur der voornoemde Bank,
C. T. J. VAN WIJK.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verschenen de

Nieuwe Algemeene Voorwaarden

BEHOORENDE BIJ DE

BESTEKKEN voor de LEVERING

VAN

IJZER en STAAL

AAN

's RIJKS MARINE.

Vastgesteld bij beschikking van den Minister van Marine van den 9 Juli 1894 D. No. 41.

PRIJS 25 CENT.

DE TOREN DER AFGEBRANDE KERK
TE OVERSCHIE IN 1898.

Naar een aquarel van den heer A. F. Gips.

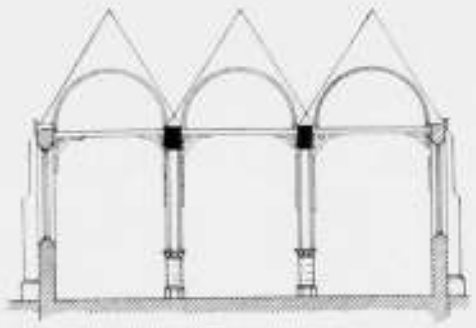

Doorsnede over de breedte.
Schaal 1 à 400.

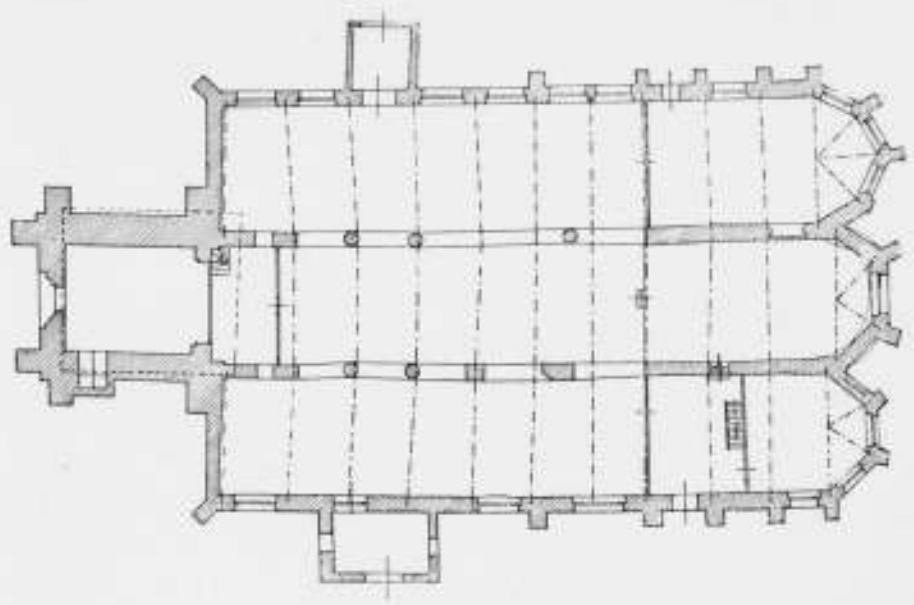

Plattegrond.
Schaal 1 à 400.

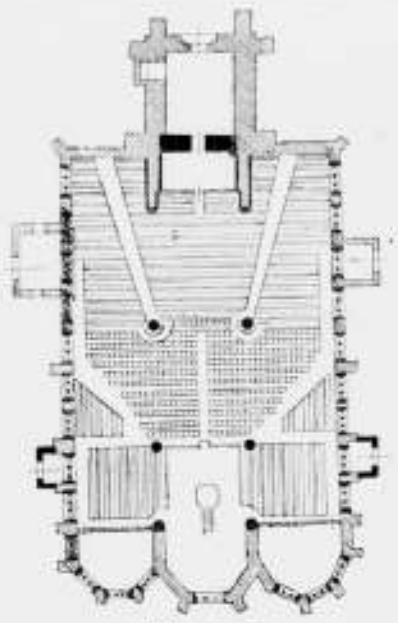

Plattegrond.
Schaal 1 à 600.

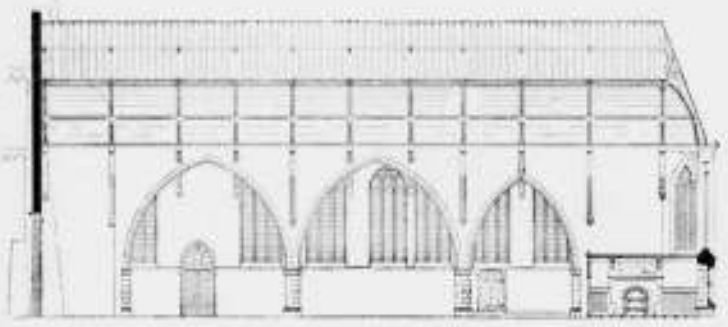

Doorsnede over de lengte. Schaal 1 à 400.

RESTAURATIE-PLAN
VAN DEN HEER
B. HOOYKAAS JR.

BEHOORENDE BIJ HET BOUWKUNDIG WEEKBLAD
VAN 29 APRIL 1899, No. 17.

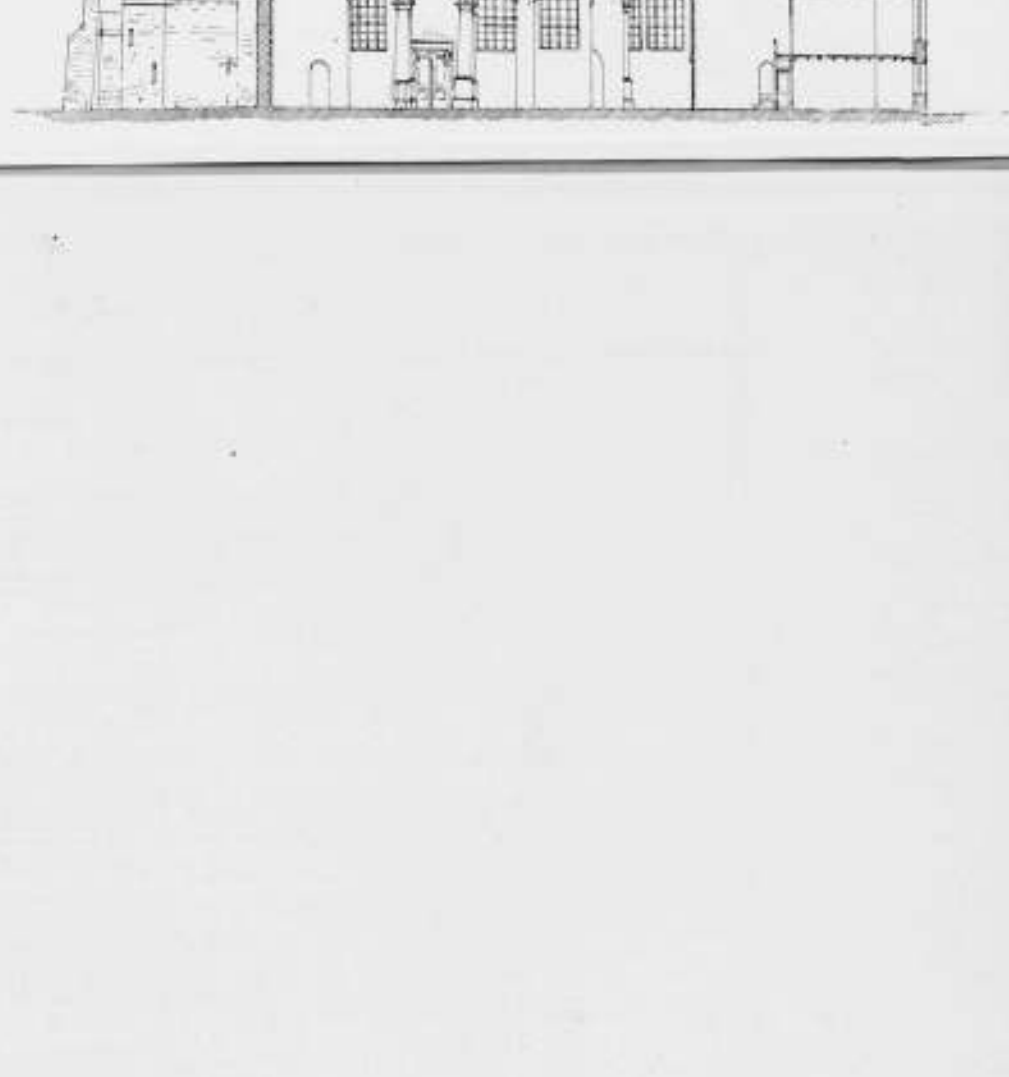

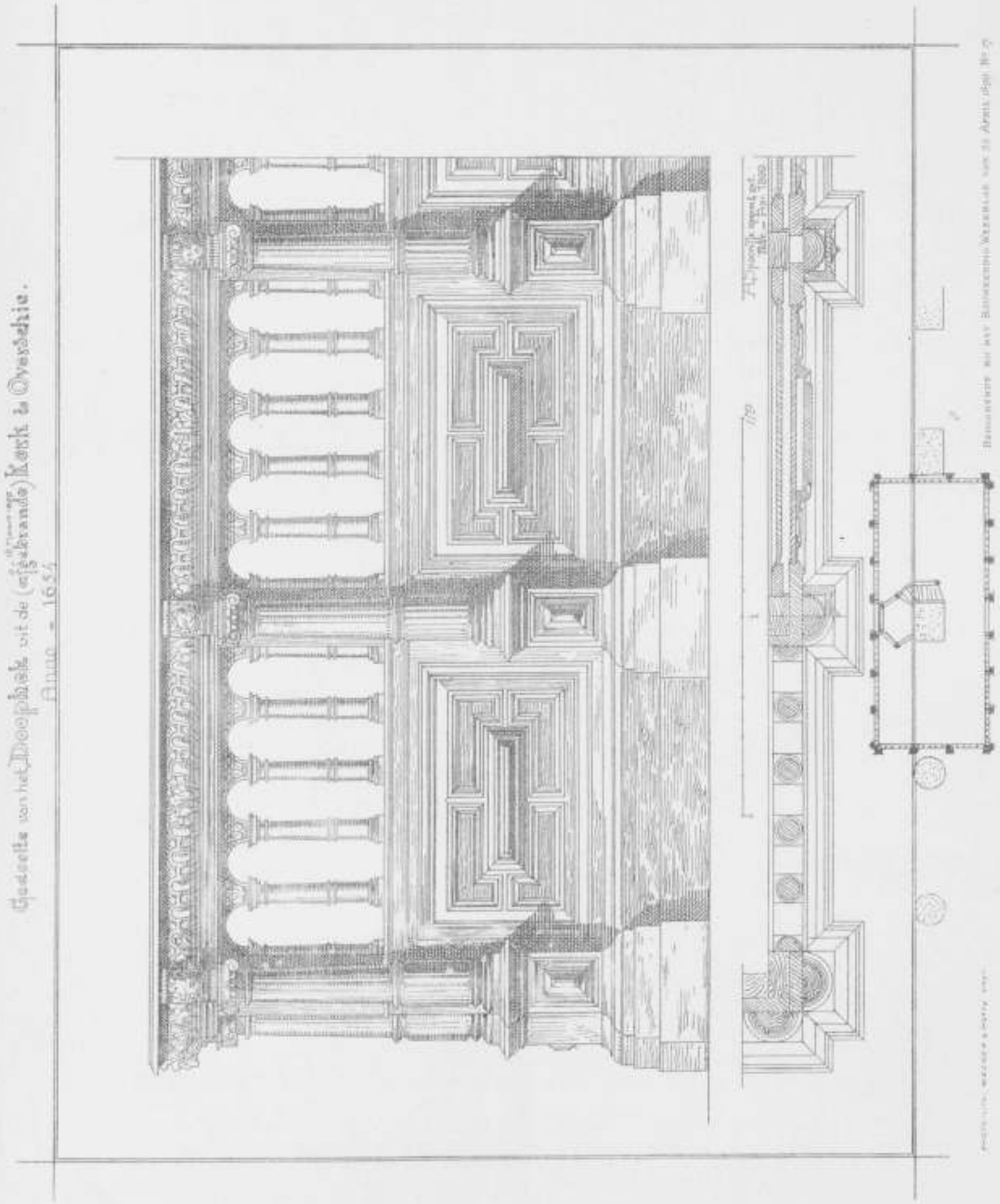

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

29 APRIL 1899. 19e JAARGANG. No. 17.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling: fr. p. p. ƒ 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 2/3 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloze opname der advertentiën in het Tijdschrift der M.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — De Nederlandsch Hervormde Kerk te Overschie, door C. T. J. Louis Rieber. — Prijsvragen. — Tentoonstelling van kunstwerken van levende meesters. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — Met een plaat.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

In het vorige nummer van het Bouwkundig Weekblad is de agenda voor de **Algemeene Vergadering** op Woensdag 17 Mei a. s. opgenomen.

In het volgende nummer, dat van 6 Mei a. s., zal de agenda worden opgenomen met de volledige mededeelingen omtrent het gemeenschappelijk bezoek aan verschillende werken, na de vergadering.

Het Bestuur der Maatschappij brengt in herinnering, dat de stembiljetten voor de verkiezing van twee Bestuursleden vóór den 10den Mei a. s. moeten zijn ingeleverd.

Voor verloren geraakte biljetten met toebehooren worden op aanvrage aan het Bureau der Maatschappij nieuwe exemplaren verstrekt.

DE NEDERLANDSCH HERVORMDE KERK TE OVERSCHIE.

Op een der bij dit nummer van het Bouwkundig Weekblad behoorende platen geven wij eenige afbeeldingen van de kerk der Ned. Herv. Gemeente te Overschie, die op den 19den Maart j. l. door brand werd vernield, en van het ontwerp om de kerk beter voor den dienst in te richten en van een grooter aantal zitplaatsen te voorzien, door den heer B. Hooijkaas Jr., architect te Rotterdam, opgemaakt vóór den brand.

Van het schilderachtige torentje aan de Schie kan waarlijk geen beter beeld gegeven worden dan het op deze plaat voorkomende, genomen naar eene fraaie aquarel van den heer A. F. Gips, leeraar aan de Polytechnische School te Delft, in 1898 vervaardigd. (*)

De plattegrond en doorsnede van de kerk, volgens nauwkeurige opmeting van 1898, zijn gereproduceerd naar teekeningen ons bereidwillig afgestaan door den heer Hooijkaas, die ons ook de gegevens verschafte voor de afbeeldingen van zijn ontwerp.

Uit die opmeting in 1898 gedaan, blijkt duidelijk de treurige toestand waarin het gebouw zich — al sedert vele jaren — bevond, en ieder kan zich daaruit een voorstelling maken van de enorme kosten die noodig zouden zijn geweest om het naar den eisch te restaureeren. Om een grooter aantal kerkbezoekers gelegenheid te verschaffen hun predikant te zien, waren reeds lang geleden twee der kolommen tusschen den midden- en den linker zijbeuk weggebroken en het metselwerk daarboven ondervangen door een gedrukten boog, in de doorsnede met stippellijnen aangegeven. In de andere rij kolommen waren ook reeds drie vervangen door twee vierkante gemetselde pijlers, waarvan er een buitengewoon zwaar is. Tegen den anderen werd de predikstoel geplaatst. De bogen die op deze pijlers steun vinden, waren verschillend van wijdte en vorm. In beide rijen stonden de pijlers niet meer in eene rechte lijn, en ook niet meer vertikaal. De toren helde namelijk door verzakking der fundeering naar de kerkruimte over; en die helling bedroeg, wat de eerste 20 M. hoogte betreft, niet minder dan 1.25 M. en de volgende 8 M. nog 0.25 M.; de toren vond nog steun tegen de afscheidingen tusschen de beuken, die daardoor echter zijn uitgeweken. Zelfs had de zuidelijke buitenmuur daaronder geleden, en was deze, om de scheuren te bedekken en het inwateren te voorkomen, met een cementlaag bestreken. Hoe ook de geheele bekapping door den toren werd ingedrukt, wordt aangetoond door den stand der kapspanten, met stippellijnen in den plattegrond aangegeven. Niettegenstaande verschillende voorzieningen, o. a. de in de kerk uitgebouwde muren ter vervanging

(*) Naar deze aquarel zijn goede photographiën vervaardigd, groot 16 bij 23 cM., die door den heer H. J. Kouwenberg, photograaf te Delft, Oude Delft 172, geleverd worden voor den geringen prijs van f 1 per stuk.

van de kolommen het dichtst bij den toren, was de onwrikbare stand van dezen nog geenszins verzekerd.

Helde het steenen gedeelte van den toren, tengevolge der verzakking sterk naar de zijde van de kerk over, — de sierlijke, later daarop geplaatste spits helde juist naar de andere (westelijke) zijde over; waarschijnlijk een gevolg van een gebrek aan de bovenste balklaag van den toren waarop de kapspanten geplaatst waren. Tengevolge van eene verwaarloosde lekkage waren blijkbaar aan die zijde de binten ingerot, waardoor de kapspanten daarin waren gedrukt, en naar die zijde overhelden; deze inzakking was duidelijk op het plat van den omgang zichtbaar

De oudste deelen van het bouwwerk dagteekenen uit de 11e en 12e eeuw; dit zijn de torenvoet en de enkele, moeielijk te onderscheiden overblijfselen van een halfcirkelvormige absíde van het midden- of hoofdkoor, welke deelen van tufsteen zijn, en in den plattegrond zijn aangegeven.

In de 13e eeuw is de toren hooger opgetrokken en gedeeltelijk hersteld met baksteen-moppen. Uit de teekening kan blijken, dat het oudere gedeelte toen reeds verzakt moet zijn geweest, want het nieuwe werd blijkbaar in horizontale richting opgemetseld.

De kerk, die aan Paulus en Petrus gewijd was, is tijdens de Hoeksche en Kabeljauwsche twisten verwoest geworden; zij moest in 1568 wederom groote herstellingen ondergaan, maar werd kort daarna door brand vernield. Vóór het jaar 1590 ging het gebouw aan de Gereformeerden over; want in dat jaar werd, zooals de heer P. van Groningen aanteekent [1]), de eerste predikant aangesteld, waarna in 1594 voor de eerste maal het H. Avondmaal in de toenmaals weder nieuwe, eigenlijk vernieuwde, kerk werd bediend.

De kerk en torenspits zijn in 1651 gebracht in de gedaante die zij tot het laatst toe hadden. De spits was zeer kennelijk uit dien tijd, evenals het mede bij den brand vernielde doophek in de kerk; dit laatste, zegt de heer P. van Groningen, dateert uit 1608 [2]), welk jaartal echter volgens den heer A. Spoon J.Jzn. klaarblijkelijk 1654 kan zijn.

Over het inwendige zegt de heer van Groningen in „De Huisvriend": „De preekstoel, van eikenhout, is aan een der pijlers bevestigd. Hij is eenvoudig, met een met schuine paneeltjes ingelegd klankbord. In tegenstelling met doophek en banken is de preekstoel van de laag vernis ontdaan en maakt nu een soberen en deftigen indruk. Het doophek dateert, gelijk uit het daarin gesneden jaartal blijkt, uit 1608, en is zeer fraai gesneden, zij het ook eenvoudig, evenals de banken, die uit vroegeren tijd dateeren; die van jongeren datum zijn ellendige stukken witwerkersgoed."

Aan de welwillendheid van den heer A. Spoon J.Jzn. te Rotterdam zijn wij de fraaie teekening van het doophek verschuldigd, voorkomende op de tweede bij dit blad gevoegde plaat, waarbij de heer Spoon het volgende aanteekent.

„Om de zeer eenvoudige vlakke versiering der paneelen en de rijke, gesneden Korinthische kolommetjes van den preekstoel, schijnt deze uit vroegeren tijd te zijn dan het doophek, dat volgens een gesneden jaartal op eene cartouche in de kroonlijst van het hek, van 1654 moet zijn. Het klankbord was van veel lateren tijd."

„Het doophek, ook van eikenhout, om de preekstoel, stond tusschen een kolom en pijler en was lang 6.85 M., breed 3.20 M. en hoog 1.40 M. De voor- en achterzijden vertoonden elk acht halve Jonische kolommen met voetstukken en kroonlijst, en de zijkanten elk vier. De bolle kroonlijst was rijk gesneden met koppen op consoles, acanthusbladen en godrons. De vakken tusschen de kolommen werden ingenomen door paneelen met opgelegde lijsten, en daarboven en onder de kroonlijst, een doorloopende rij elegante Dorische kolommetjes. De beide middenpartijen aan de voor- en de achterzijde van het hek, waarvan een als deur diende, waren blijkbaar in veel lateren tijd aangebracht, zooals de afwijkende vormen van de indeeling der paneelen met opgelegde lijsten aantoonen."

Bij den brand van 19 Maart is niets van deze kerkmeubelen gespaard gebleven.

Toen aan den heer Hooijkaas werd opgedragen eene betere inrichting der kerkruimte te ontwerpen, moest hij daarbij letten op de hem gestelde eischen. Daaronder was die, om een voldoend aantal zitplaatsen te verkrijgen, van waar de kerkbezoekers den predikant goed zouden kunnen zien en hooren. Hij stelde daarbij op den voorgrond, het kerkgebouw, wat het uitwendige betrof, ongewijzigd te behouden. Van de kerkmeubelen zou al datgene wederom geplaatst worden, wat daarvoor in aanmerking kon komen.

De plattegrond en de beide doorsneden geven een voldoend beeld van dit ontwerp.

Om het verder verzakken van den toren te verhinderen is een zware steunmuur (in den plattegrond vol-zwart) onder den oostelijken torenmuur op een behoorlijke paalfundeering ontworpen; boven het kerkdak zou die muur dezelfde helling verkrijgen als het onderste gedeelte van den westelijken torenmuur, waardoor — althans uit de verte — de helling van het oudste deel van den toren niet zoo zichtbaar meer zoude zijn. Bovendien zouden de reeds in de kerk uitgebouwde steunmuren van den toren verzwaard en van betere fundeering voorzien worden.

De koormuren zouden gedeeltelijk weggebroken worden evenals de kolommen, en in plaats van deze twee nieuwe kolommen worden gesteld, met groote daarover geslagen bogen tot dracht der muren.

Twee nieuwe kleine ingangen met tochtportalen werden bij de twee reeds bestaande noodig geacht.

De kap van het gebouw was zoo vergaan, dat zij geheel vernieuwd behoorde te worden. Hoe dit zoude geschieden blijkt uit de dwarsdoorsnede van het ontwerp; de nieuwe kap zou zoo volmaakt mogelijk aan de oude gelijk zijn, waartoe met groote nauwkeurigheid alle details en versieringen van de oude in teekening waren gebracht.

Niet alleen uit mededeelingen van den heer Hooijkaas, maar ook uit die van andere architecten die, na het geschrijf in de dagbladen over het verbouwingsplan, de kerk bezochten, is mij gebleken, dat de bouwvallige toestand van het gebouw spoedige voorzieningen zeer vereischte, om een einde te maken aan een gevaarlijken toestand.

Al de overige hier nog niet genoemde herstellingen — o. a. aan de spits, waarvan het hout op dat der spanten na geheel verrot was, aan de ingangen, de steenen torentrap, gewelven, muren en muuropeningen, ramen enz. — daarin begrepen, had de heer Hooijkaas, die niets liever wilde dan het oude gebouw zooveel mogelijk te bewaren, zijn ontwerp begroot op ƒ 70.000.

[1]) De Ned. Herv. kerk te Overschie, door P. van Groningen, opgenomen in „De Huisvriend", geïllustreerd weekblad, no. 21 en 22, jaargang 1899.

[2]) De Huisvriend, no. 22, jaargang 1899. Het in dit Weekblad voorkomende artikel is geschreven vóór den brand.

Van dit ontwerp kan niet anders gezegd worden, dan dat het eene goede oplossing was van het vraagstuk, den architect voorgelegd, om het oude kerkgebouw beter voor den dienst in te richten, nadat het toen bestaande te klein was geworden voor de gemeente die zich had uitgebreid.

De heer van Groningen zegt in zijn meergenoemd artikel: „Men liet het plan om de kerk te „restaureeren" op de eerst geopperde wijze varen, zag eveneens van totale slooping af en kwam tot een verbouwingsplan in den geest van den heer de Stuers."

Ben ik goed ingelicht, dan is dit niet geheel juist, en zou het plan van den heer Hooijkaas, zooals het hier is voorgesteld, en ontstaan vóór dat van de afdeeling K. en W. van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, worden uitgevoerd. Trouwens volgens dit laatste ontwerp zouden een vrij groot aantal zitplaatsen zoo gelegen zijn, dat men van daar uit den spreker niet, of slechts zijn rug, zou kunnen zien, en dat vele kerkbezoekers ook niet goed zouden kunnen hooren.

Men weet het nu reeds: het hier medegedeelde ontwerp van den heer Hooijkaas kan niet meer worden uitgevoerd. Wel hebben heeren Kerkvoogden nog getracht gelden voor die uitvoering bijeen te brengen, maar terwijl zij daarvoor moeite deden, beschadigde het vuur het gebouw op zulk eene wijze, waarna ook bijna de geheele toren inviel, dat de herstellingsplannen der ruïne zijn opgegeven.

C. T. J. Louis Rieber.

PRIJSVRAGEN.

Door de Levensverzekering-bank „Rotterdam", te Rotterdam is een prijsvraag uitgeschreven voor een gevelontwerp van een Gebouw aan het Bolwerk 12—13 aldaar voor kantoor.

De plannen moeten worden ingediend vóór of op 10 November a. s. aan den heer C. T. J. van Wijk, Spaansche kade no. 3, Rotterdam.

Verlangd worden eene duidelijke teekening in inktlijnen op 1/20 en enkele karakteristieke details op 1/2 der ware grootte.

De eerste prijs is: de uitvoering van het werk, op de voorwaarden van de honorarium-tabel der Mij. t. Bev. d. Bouwkunst; de 2e prijs is ƒ 100, de 3e is ƒ 50.

Juryleden zijn de heeren H. Evers, J. P. Stok Wzn. en C. J. Struijk, allen te Rotterdam.

Het programma, met daarbij behoorende teekening, is verkrijgbaar aan het Bureau van „De Opmerker", 2e Schuitstraat 102 te 's Gravenhage.

TENTOONSTELLING VAN KUNSTWERKEN VAN LEVENDE MEESTERS.

Van 9 September tot 14 October 1899 zal te Amsterdam de 39ste openbare Tentoonstelling van Kunstwerken van levende Meesters worden gehouden, op het gebied van de schilder-, teeken-, bouw-, beeldhouw- en graveerkunst en der lithographie, vervaardigd zoowel door binnen- als door buitenlandsche levende kunstenaars.

Alle werken, binnen de grenzen der Tentoonstelling vallende, kunnen ongefrankeerd ingezonden worden door den maker of den bezitter tusschen 9 en 16 Augustus aan het adres: „aan de Commissie voor de Tenstoonstelling van kunstwerken van levende meesters in 1899 te Amsterdam, gebouw der Tentoonstelling." De terugzending geschiedt niet vrachtvrij.

De Commissie verzekert de kunstwerken niet tegen brand- of andere schade.

Hun, die wenschen in te zenden kunstwerken van meer dan 3 M². oppervlakte, of van buitengewonen vorm, wordt verzocht vooraf daarvan kennis te geven aan de Commissie, met opgave der maten.

Door het Gemeentebestuur worden zes gouden stedelijke medailles, elk ter waarde van 100 Gulden, beschikbaar gesteld, ter bekroning van zulke op de Tentoonstelling aanwezige kunstwerken, welke van uitnemend talent getuigen. Deze bekroning zal geschieden door eene Jury van zeven leden, waarvan drie door het Stedelijk Bestuur en vier door de inzenders zelve worden benoemd.

Voorzitter der Commissie voor deze Tentoonstelling is de heer Mr. S. A. Vening Meinesz, Burgemeester, Secretaris de heer Mr. J. E. van Someren Brand, te Amsterdam.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging. Afd. Amsterdam. 19 April 1899. In deze vergadering behandelde de heer A. A. Beekman, directeur der H. B. S. te Schiedam, de economische zijde van het Zuiderzee-Vraagstuk. (In de vergadering van 22 Maart j.l. had spr. de technische zijde behandeld).

In de eerste plaats toonde spr. aan, waarom een werk, als het afsluiten en droogmaken der Zuiderzee, door den Staat en niet door particulieren moest worden uitgevoerd; hij gaf daarna een overzicht van de financieele zijde der kwestie, en noemde de groote voordeelen, vooral de indirecte, door de verwezenlijking van het plan te verkrijgen, — voordeelen voor geheel het land, waardoor ook de Nederlandsche arbeider in het algemeen, gebaat werd. Ook deelde hij mede, op welke wijze men aan de nadeelen, ontstaan door het verdwijnen der Zuiderzee-visscherij, dacht tegemoet te komen, en achtte het ondernemen van het werk in het hoogste belang voor Nederland als koloniale mogendheid.

Hierna trad spr. in eene vergelijking tusschen het verkrijgen van gronden door drooglegging en het ontginnen van heidevelden, en hoewel beide methoden elkander niet buitensloten, ja konden aanvullen, meende spr. dat drooglegging de voorkeur verdiende, omdat de hierdoor verkregen gronden van uitmuntende kwaliteit waren, dus direct productief, terwijl de andere eerst na jaren, en niet dan door kunstmiddelen, productief gemaakt konden worden.

De verschillende bezwaren, in den laatsten tijd tegen het plan geopperd, besprekende, toonde spr. aan, dat deze nooit de uitvoering van het werk zullen tegenhouden; het eenige wat tot nog toe ontbreekt, is de drang des volks, zonder welken de Regeering niet tot uitvoering zal overgaan.

Met de hoop, dat hij de belangstelling bij de aanwezigen had opgewekt, eindigde spr. zijn boeiende, belangrijke voordracht. Het krachtige applaus der vergaderden bewees hem, hoezeer zijn voordracht werd op prijs gesteld.

Na eenig debat, in hoofdzaak over heidecontginning loopende, sloot de Voorzitter de Vergadering met een woord van dank aan den heer Beekman.

In de op Donderdag 20 April j.l. gehouden vergadering van **Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam** hield de heer mr. J. Limburg, advocaat en procureur te 's-Gravenhage, een voordracht over „het woningvraagstuk."

Bij zijn inleiding behandelde spr. in 't kort de middelen, zijns inziens het best om tot het stichten van goede arbeiderswoningen te geraken en wel in de eerste plaats:

Het beleggen van de gelden der Rijkspostspaarbank in arbeiderswoningen;

2°. het beschikbaar stellen van terreinen door gemeenten;

3°. het op groote schaal toepassen van onteigeningen.

In Engeland bestaat sinds 1890 een woningwet, ook in eenige kleine Duitsche staten; in ons land echter niet, en daar is het onbewoonbaar verklaren van woningen overgelaten aan gemeenteverordeningen. Van dit recht wordt echter weinig gebruik gemaakt, daar hiertegen èn een theoretisch èn een practisch bezwaar bestaat.

Het theoretisch bezwaar bestaat in het onteigenen zonder schadeloosstelling.

Het practisch bezwaar in de vraag: „waar blijft men met de menschen die uit die woningen komen." daar zulke bewoners gedwongen worden het dubbele of meer te gaan verwonen.

Om tot onteigening te geraken, bestaan in Amsterdam en Rotterdam gezondheids-commissie's. In Amsterdam mag deze commissie uit eigen beweging het initiatief nemen tot onteigening, terwijl in Rotterdam B. en W. het initiatief nemen en de de gezondheids-commissie met een onderzoek belast.

In Amsterdam kwamen het vorig jaar 254 klachten bij de commissie in over woningen die men onbewoonbaar achtte, waarvan er 201 gegrond bleken, 158 hiervan wegens slechten afvoer van facaliën enz.

Hierna nog eenige vergelijkingen tusschen de bouwverordeningen te Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, en een korte bespreking over de Engelsche woningwet.

Afdeeling 's Gravenhage, 28 April 1899. Door den Voorzitter werd medegedeeld, dat voor de studie-prijsvraag voor een vasten circus te Scheveningen, door de Afdeeling uit te schrijven, de Jury zal worden gevormd door de heeren Eduard Cuypers, C. B. Posthumus Meijjes en A. Salm G.Bzn., die zich met het programma hebben vereenigd. De prijzen werden ten laatste vastgesteld op f 150.— en f 75.— De deelneming is opengesteld voor *de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen*. De rondzending der stukken aan de leden der Afdeeling zal spoedig plaats hebben: anderen kunnen op aanvrage bij het Bestuur in 't bezit daarvan komen.

Van het Genootschap *„Architectura et Amicitia"* te Amsterdam was een schrijven ontvangen waarbij instemming werd gevraagd met een adres aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, om te geraken tot het opnemen van de opleiding in de Bouwkunst in het programma van de Rijks-Academie van Beeldende Kunsten. Aan het Bestuur werd opgedragen deze zaak te behandelen.

Nog werd medegedeeld, dat de Vereeniging tot veredeling van het Ambacht, wier voornemen het is, zoo mogelijk, binnen korten tijd eene proef-aflegging wenscht te doen plaats hebben. Aangezien hiervoor nog al geld noodig is, wordt aan belangstellenden om bijdragen gevraagd en kunnen zij zich om inlichtingen omtrent het streven der vereeniging informeeren bij den heer H. L. Boersma, Directeur der Ambachtsschool te 's Gravenhage en Secretaris der genoemde Vereeniging. De heer G. E. V. L. van Zuylen, die op den vorigen avond eene voordracht hield over dit onderwerp, zal als gewestelijk vertegenwoordiger eveneens gaarne het doel der Vereeniging nader ontwikkelen waar zulks maar ter zake dienende kan zijn.

Alsnu was aan de orde de behandeling der drie vragen, welker beantwoording de Afdeeling had op zich genomen, ter opzending aan het Hoofdbestuur. Vraag 1, handelende over hygiëne van woningen en het desgevorderd onbewoonbaar verklaren bij gebrekkigen toestand, werd gepraeadviseerd door de heeren J. Brouwer, Mr. J. Limburg en G. van Zuylen, met den Heer Limburg als Rapporteur.

Vraag 2, handelende over arbitrage, werd gepraeadviseerd door de heeren G. Brouwer Jr., D. E. C. Knuttel en J. P. J. Lorrie, met den Heer Knuttel als Rapporteur.

Vraag 3, handelende over machinaal timmerwerk, werd gepraeadviseerd door de heeren A. W. van Malsen, A. Stigter en S. Wijn, met den heer van Malsen als Rapporteur.

De conclusiën der commissiën werden in hoofdzaak door de Afdeeling aangenomen met enkele bijvoegingen. Genoeg zij het hier te vermelden, dat de gevoerde discussiën zeer belangrijk waren, vooral die betreffende de beide eerste vragen, waarbij de heer Mr. Limburg zich, behalve zijne eerste taak over vraag 1, ook nog tot menige opmerking omtrent de tweede beschikbaar stelde, hetwelk ten zeerste werd gewaardeerd.

Het voorstel van den heer W. C. Metzelaar, in vervolg van zijne vorige rede, waarover ook nu nog eenige discussie plaats had, werd ten slotte in de volgende motie door de Vergadering aangenomen.

De vergadering noodigt het Bestuur uit, te beproeven vanwege de Afdeeling door een bekwaam meester-schilder in den a.s. winter voor opzichters en verdere bouwkundigen, een cursus te doen geven over het schilderswak met het oog op hunne behoeften, en stelt daarvoor f 150 uit de kas der Afdeeling beschikbaar.

Vervolgens gaf de heer Klerkx, mr. smid, eene mededeeling van zijne opvatting omtrent de samenstelling van het onlangs besproken bekwerk te Bergen-op-Zoom, en daarna sloot de Voorzitter deze laatste bijeenkomst van dit seizoen, in het vertrouwen dat de volgende reeks van vergaderingen steeds van meerdere werkzaamheid zullen mogen getuigen.

BERICHTEN.

De heer Jos. Cuypers heeft om gezondheidsredenen ontslag genomen als Voorzitter van het Genootschap Architectura. In de vergadering van verleden Woensdag bedankte de ondervoorzitter, de heer Van Boven, hem voor al hetgeen hij voor het Genootschap had gedaan. Teleurstellingen waren hem niet gespaard: plannen zeker met de beste bedoelingen opgeworpen, waren niet doorgegaan. Bij de keuze van een nieuw Bestuurslid verkregen de heeren Nijhoff en De Bazel ieder 18 stemmen, het lot wees laatstgenoemde aan, die de benoeming nog in overweging heeft gehouden.

De afbraak van de afgebrande kerk te Overschie heeft in openbare veiling de som van f 2200 opgebracht.

Met het opruimen der ruïne is dadelijk een aanvang gemaakt.

De vloer der oude kerk, waarin een aantal grafsteenen liggen, blijft voorloopig onaangeroerd.

In het volgende jaar zal van 29 Augustus tot 1 September te Parijs een Congres worden gehouden voor teekenonderwijs, dat internationaal zal zijn.

Er zullen 3 sectiën zijn: 1. onderwijs in 't algemeen; 2. technisch onderwijs; 3. teekenonderwijs voor de decoratieve kunstnijverheid, de ambachten enz.

Secretaresse-generaal van het Congres is Mej. Louise Chatrousse, leerares in het teekenen aan Stedelijke scholen. Deze dame is tevens vice-voorzitster van de Vereeniging van teekenonderwijzers te Parijs.

Den 24sten Mei heeft de aanbesteding plaats van de uitbreiding der werken op het station Hengelo (O.).

Behalve het maken van tijdelijke hoofd- en bijgebouwen bestaat het werk uit: het omhoog brengen van het emplacement tot ± 5 M. boven het tegenwoordige terrein; het bouwen van bruggen en tunnels; het maken van een voorgebouw, perrongebouwen, tractie-inrichtingen en werkplaats; het leggen van sporen en wissels, enz.

Het werk is begroot op *f* 1.695 000.

Sedert de Regeering het ambachtsonderwijs steunt met subsidiën, neemt het aantal ambachtsscholen geleidelijk toe. Onlangs — om bij 1899 te blijven — werd de ambachtsschool te Tiel geopend; binnen kort zal men vernemen, dat de ambachtsschool te Nijmegen is opgericht, en het zal wellicht niet zeer lang meer uitblijven, dat men 't zelfde verneemt uit: Winschoten, Veendam, Drachten, Gouda en 's Hertogenbosch.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Betimmering voor de Werkkamer van een rechtsgeleerde. Voor alle Nederlandsche architecten. Eerste prijs f 75; tweede prijs, getuigschrift. Vóór 1 Mei 1899. Door de Afd. Amsterdam van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst. Zie: Bouwk. Weekblad no. 7 van 18 Februari 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 8.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 4.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 1 MEI.

Amsterdam. Bestek no. 756. Het maken van een gebouw voor acetyleenbereiding en een aanbouw aan de vetgasfabriek op het westelijk eiland van het centraalstation te Amsterdam. Ram. f 10800.

De directie der H. IJz. Spoorw. Mij., n.m. 1½ u. (Greenw.) in het centr. perc. station. Bestek met teek. à f 1,50 verkrijgb. aan het centr. admin. gebouw, bureau weg en werken, kamer 154 tegen toezending van een bedrag in postwissel. Postzegels worden niet in betaling genomen. Aanw. gedaan.

Arnhem. Bestek no. 11. Het bouwen van een korenbeurs op de Korenmarkt. Begr. f 21300.

Het gemeentebest., v.m. 11½ u. Bestek met gezegeld inschrijvingsbilj. en 2 teek. tegen f 2 verkrijgb. aan het bureau gem.-werken ten gem.-huize, terwijl inl. verkrijgb. zijn aan het bureau gemeentewerken in de Kadestraat, v.m. 10—12 u. Aanw. gedaan.

De Bilt (**Utr.**). Het bouwen van twee schoollokalen en eene kamer voor het hoofd der school aan en het koppelen van het vijfde en het zesde schoollokaal in het bestaande schoolgebouw in de gem. de Bilt.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Bestek en teek. zijn ter secretarie verkrijgb. tegen f 1. Aanw. gedaan.

Enschede Het verbouwen van een woonhuis aan de Haakhergerstraat te Enschede.

De architect H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u., bij J. W. Nyhuis op het Volkspark, alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 1 Mei, v.m. 9 u.

Haarlem. Het verbouwen van het woonhuis aan het Ripperdapark no. 10 hoek Ripperdastraat, en het bijbouwen van een atelier.

De arch. H. Smits JHzn., v.m. 11 u. in café „l'Industrie", Kruisstraat 23. Bestek en teek. ter inz. in voorn. café en à f 0,75 verkrijgb. bij den arch. die dagelijks inl. geeft.

Loosduinen. Het bouwen van een kerk met consistorie en kosterswoning in de Wilhelminastraat.

De comm. van administratie der Ger. Gem., n.m. 2½ u., in de consistoriekamer. Bestek en teek. à f 2 bij Gebr. Lemckert ald. Inl. geeft den bouwk. W. v. d. Molen Kuijpers. Aanw. gedaan.

Leiden. Het ontruimen der ruïne en weder opbouwen van de meelmalerij en het woonhuis, aan de Oostdwarsgracht no. 15 ald.

De architect W. F. v. d. Heijden, v.m. 11 u., in het café van J. v. Bruggen, Oostdwarsgracht 29. Plan en voorw. ter plaatse van de besteding ter inz. Aanw. gedaan.

Overschie. Het weder opbouwen van den watermolen gelegen aan de Schie aldaar op bestaande fundamenten.

Het best. van de droogmakerij van Zestienhoven en Oudendijk genaamd „Rijs en Daal", v.m. 11 u. in „de Vergulde Koetswagen". Bestek ad f 1 verkrijgb. bij den secret. C. v. d. Linden.

Oostrum bij Venraai. Het bouwen van drie woonhuizen, twee pakhuizen, stallingen enz. Met bijlev. van alle materialen, benevens glaswerk en gronden.

De aanbesteder, n.m. 6 u., bij M. Hendriks. Bestek en teek. liggen ter inz. ten huize van Theodor Pouwels, Venray.

Wageningen. Het afbreken van een gebouw in de Bovenbuurt en het daar ter plaatse bouwen van vier arbeiderswoningen.

De arch. S. Bitters, 's av. 7 u., in het café van F. de Roos, alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. gedaan.

DINSDAG 2 MEI.

Breda. Het bouwen van 3 heerenhuizen, op een terrein gelegen aan de Wilhelminastraat en Parkweg.

De architect J. M. Marijnen, v.m. 11 u., in het café „De Beurs van Breda", alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Coevorden. Het bouwen van een boerenschuur, met bijlev. van materialen.

De heer K. Salomons, n.m. 3 u., in het logement Tebbe. Bestek met teek. ter inz. in voorn. logement. Inl. geeft de architect B. Warringa thans te de Krim.

Gorredijk. Het vertimmeren van een woning bewoond door I. Scholte aan de Langewal.

De heer A. D. Cohen. Bestek en teek. ter inz. in „de Koornbeurs". Inl. door A. Kooistra, architect te Gorredijk.

Hengelo (**Ov.**). Het afbreken van een perceel en het bouwen van een winkelhuis met bakkerij enz. voor J. M. Ter Marsch.

De architecten van der Goot en Kruisweg, n.m. 3 u., in hotel „De Halve Maan". Inlicht. geven gen. architecten bij wie ad f 1,50 bestek en teek. verkr. Aanw. 2 Mei, v.m. 10 u.

Meppel. Het verbouwen van een woon- en winkelhuis.

De arch. Witzand, 's av. 8 u., in het café van W. Bralts, alw. bestek en teek. ter lez. Aanw. 2 Mei, v.m. 10 u.

Utrecht. Bestek no. 767. Het maken van 7 wachterswoningen, het afbreken en weder opbouwen van 4 wachtershuisjes en het wijzigen van 4 stel handboomen in treksluitboomen met bijkomende werken ten behoeve van de spoorwegen Maastricht-Venlo en Venlo-Eindhoven. Begr. f 20670.

De Maatij. tot Expl. van Staatsspoorw., n.m. 2 u. (lok. tijd) aan het centr. bureau in het Moreelsepark. Bestek ter lezing aan het centraalbureau en aan het bureau van de heeren sectie-ingenieurs A. van Liebergen te Maastricht en J. C. van Reigersberg Versluis te 's Bosch, en is aan gen. centraalbureau te bekomen tegen f 1.50 Inl. worden gegeven aan het centraalbureau en door de sectie-ingenieurs. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 3 MEI.

's-Gravenhage. Het maken van een doorgang van het Binnen- naar het Buitenhof te 's-Hage. Ram. f 2290.

Het min. van W., H. en N., v.m. 11 u. Bestek no. 53, ligt ter lez. aan het Min. van W., H. en N. aan het bureel van den Rijksbouwmeester in het 2de district, Fluweelen Burgwal no. 16 te 's-Hage; aan dat van het prov. best. van Zuidholland, en te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij voorn. Rijksbouwmeester en bij den opz. bij de Landsgebouwen H. E. v. d. Water, Binnenhof. Aanw. gedaan.

Leiden. Het afbreken en weder opbouwen van het perceel Kort-Rapenburg no. 10.

De arch. W. C. Mulder, v.m. 11 u., in het café „Den Burcht". Bestek en teek. liggen ter inz. op de plaats der besteding, alw. afdrukken zijn te verkrijgen à f 1 per stel. Inl. worden gegeven door den arch. Aanw. gedaan.

Middelbert (**Gr.**). Het amoveeren der oude kosterie en schuur en het daarvoor in de plaats bouwen van eene nieuwe boerenbehuizing en schuur, onder bijlevering van al het daartoe benoodigde.

De kerkvoogden der Herv. Gemeente n.m. 5 u., ten huize van H. Kruijer. Bestek en teek. liggen ter inz. ten huize van aanbesteding en zijn ald. verkrijgb. à f 1 per stel. Inl. geeft K. Lentz, bouwk. Ruisscherbrug. Aanw. op den bestedingsdag, n.m. 1 u.

Nijverdal. Het vergrooten der fabriksgebouwen ter oppervlakte van pl.m. 850 M².

De directie der Nederl. stoombleekerij, n.m. 12½ u. Bestek en teek. ter inzage in café „Beverdam" te Almelo. Bestek en teek. ad f 2.50 en inl. verkrijgb. bij architect H. A. Witzand Bzn. te Almelo.

Vorden. Het verbouwen van het huis wijk A no. 75 ald.

De heer Dr. W. Hesselink, n.m. 3 u. Bestek en teek. ter inz. in het hôtel „'t Wapen van Gelderland". Inl. geeft J. J. Mellink te Zutphen. Aanw. 3 Mei, v.m. 12 u.

Alleen voor inwoners.

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis met douanenkantoor aan den Vredensche weg nabij de Pruissische grens.

De heer A. Scholten en Cons., 's midd. 12 u., in het societeitsgebouw op den Zonnebrink, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft arch. H. v. d. Schaaf.

DONDERDAG 4 MEI.

Capelle-Nieuwevaart (**N.-Br.**). Het bouwen van een heerenhuis met bijbehoorende werken op een terrein gelegen in de gemeente Capelle, Nieuwevaart.

De architect A. C. Buijzerd te Breda, n.m. 1 u., in het café van L. van Dongen te Capelle, Nieuwevaart. Bestek en teek. zijn tegen f 1,50 verkrijgb. ten kantore van gen. architect, alw. tevens nadere inl. worden verstrekt. Aanw. 4 Mei v.m. 10 u.

's Molenaarsbrug (**Z.-H.**). Het afbreken en weder opbouwen van een bouwmanswoning met toebehooren, in de Gnephoekschen polder te Oudshoorn.

De heer C. Piek, te Oudshoorn, v.m. 11 u., in het café „Gresnicht". Bestek en teek. liggen ter inz. in voorn. café en zijn tegen f 1,50 verkr. bij C. Pannevis Jr., bouwk. Oudshoorn. Aanw. 1 Mei, v.m. 10½ u.

Wijk-bij-Duurstede. Het bouwen van een gesticht met kapel.

Het R.-K. kerkbestuur, 's midd. 12 u., in het logement van C. Troonhof. Bestek en teek. liggen ter inzage in het lokaal van besteding. Bestekken ad f 1 en teek. ad f 2 verkr. bij Wed. J. R. van Rossum te Utrecht. Inl. geeft de architect A. Tepe te Rijsenburg. Aanw. op den dag der besteding v.m. 10 u.

VRIJDAG 5 MEI.

Edam. Het bouwen eener stoomspinnerij, nettenbreierij en touwslagerij met annexe werken, op de terreinen van de bestaande touwslagerij „Noord-Holland" te Edam.

De directeuren der spinfabriek. Bestekken met 3 teek. tegen f 3, verkrijgbaar bij den boekhandelaar H. Smit te Edam. Inl. geeft het bestek en de architect A. H. D. Rups te Edam.

Groningen. Het bouwen van 2 behuizingen met bovenwoningen in de Peperstraat, na ald. vooraf een pakhuis c.a. gedeeltelijk te hebben afgebroken, en het verbouwen van eene hoerenbehuizing in de Oosterstraat, beide waarhoven te bouwen eene bovenwoning.

De firma J. Geubels, 's av. 8 u., in het café „Piel". Bestek met 4 teek. in voorn. café ter inz. en ald., alsmede bij den arch. tegen f 2 per stel verkrijgb. Inl. kunnen worden verkregen v.m. van 11 tot 12 u. ten kantore van den arch. K. H. Holthuis. Aanw. 1 Mei, n.m. 2 u.

Steenwijk. Het bouwen van een pastorie in de Onnastraat ald., voor de Chr. Ger. Gem.

De architect B. Rouwkema. De teek. en het bestek voor f 1 per stel te bekomen bij den architect, dagelijks van 12—2 uur inl. verkrijgb.

Utrecht. Het bouwen van eene villa aan het Wilhelminapark ald.

De architect I. H. J. v. Lunteren, v.m. 11 u. De besteding zal plaats hebben ten kantore van den architect, Donkere Gaard no. 4, alw. bestek en teek. à f 2 a en inl. zijn te bek. Aanw. gedaan.

Zutphen. Het afbreken van 2 huizen aan de Dorpstraat te Apeldoorn en het daarter plaatse bouwen van 3 winkelhuizen.

De arch. H. A. Ezerman, v.m. 11 u., in café „Bellevue", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 1,25 verkrijgb. bij gen. arch. Aanw. 3 Mei, v.m. 10 u.

ZATERDAG 6 MEI.

Utrecht. Het bouwen van een koelhuis met machinegebouw en slachthuizen voor de gemeente-slachtplaats.

Het gem.-best., n.m. 1½ u. Bestek en teek. liggen ter inzage aan het bureau der gem.-werken Achter Klarenburg, en zijn aldaar, zoomede ten stadhuize en bij de Boekh. Van Terveen en Zoon te verkr. tegen f 1 met stel teek. Aanw. gedaan.

Vaals. Het bouwen van eene school met onderwijzerswoning te Lemiers, gem. Vaals, met bijlev. der benoodigde bouwmaterialen.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. (M. E. tijd). Plan en bestek kunnen ter gem.-secretarie te Vaals worden ingezien en zijn tegen f 2 verkrijgb. Aanw. 5 Mei, n.m. 3 u. (M. E. T.)

MAANDAG 8 MEI.

Amsterdam. Bestek no. 20. Het maken van vier dubbele wachterswoningen van drijfsteenregelwerk langs de verbindingshaan te Rotterdam. Begrooting f 22000.

De directie der H. IJ. S. M., n.m. 1½ u. (Greenw. tijd) in het centr. personen station. Het bestek is tegen f 1 verkr. aan het centraal administratiegebouw der maatij. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. 3 Mei, n.m. 1½ u. (Greenw.) uitgaande van den Vinduct Bergweg.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkzijde hoek Prinsestraat — Zutphen—Amsterdam, Stadhuisplein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Franschelaan. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betuwe straat 25.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.632.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 16.295.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

9 APRIL.

Apeldoorn (**Onderh.**). Het verbouwen van het stationskoffiehuis.

Ingekomen 7 biljetten. Laagste inschrijver G. Wegerif Hz., aldaar, voor f 6782. Gegund.

Apeldoorn (**Onderh.**). Het bouwen van een woonhuis in het Emmapark.

Ingekomen 6 biljetten. Laagste inschrijver G. Wegerif Hz., aldaar, voor f 5958. Gegund.

Joure. Het bouwen van 2 kamers en suite c. a., voor den heer C. J. de Jong te Joure, raming f 3574. Door den architect Joh. H. Borger.

Laagste inschrijver H. J. Bosma, f 2817.

15 APRIL.

Purmerend (**Onderh.**). Het verbouwen van een perceel, gelegen aan de Dubbele Buurt en Willem-Eggertstraat. Door mevr. de Wed. D. Smelik.

Laagste inschrijver P. de Groot, f 5285. Gegund.

Zwolle. Het bouwen van een kamer bij het Katerveerhuis. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver N. M. Bollen, f 1268. Gegund.

17 APRIL.

Deventer (**Onderh.**). Het verbouwen van een winkelhuis voor den heer W. E. Scholten, ald.

Laagste inschrijver J. B. J. te Riele, aldaar, voor f 1050.80.

Enschedé (**Onderh.**). Het bijbouwen van het clubgebouw „de Aap" en het maken van een waranda, onder beheer van den architect J. H. Zeggelink.

Laagste inschrijver Wed. Lammerink, f 1700. Gegund.

Enschedé (**Onderh.**). Het bouwen van een bijgebouw, dienende voor winkel. Door den architect J. H. Zeggelink.

Laagste inschrijver J. Schreurs, f 724. Gegund.

Hoorn. Het amoveeren van een perc., staande aan het Groote Noord no. 32, en het daar ter plaatse bouwen van een nieuw winkelhuis met bovenhuis, met bijlev. van al het daartoe benood. Door de firma J. Wilson.

Laagste inschrijver J. Schellinkhout, f 6058.

Janum (**Fr.**). Het afbreken van de bestaande en het bouwen van een geheel nieuwe boerenplaats te Janum, in gebruik bij P. Pijpstra. Raming f 6200. Door den heer mr. J. Bieruma Oosting.

Laagste inschrijvers S. R. Dijkstra en A. A. Bosma, Kollum, f 5884. Gegund.

St.-Michiels Gestel (**N.-Br.**). Het maken van een nieuw bijgebouw, lang ruim 34 M., met bijlev. van alle materialen. Door het bestuur van het Seminarie.

Laagste inschrijver H. v. d. Heuvel, Uden, f 24669.

Veenendaal. Het timmerwerk en smidswerk, ben. tot het bouwen eener stoomsajetfabriek ald. Door de heeren Gebr. van Leeuwen.

Laagste inschrijvers: N. v. Schaik, Veenendaal, timmerwerk; J. Stiensch. idem, smidswerk. De inschrijvingssommen worden niet bekend gemaakt.

Veendam. Het afbreken van een oud gebouw en het bouwen van een nieuw woonhuis aan het Bov.-Oosterdiep ald., met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den heer P. Herwig.

Laagste inschrijver E. Olthof, f 3478.

Veldhoven (**N.-Br.**). Het vernieuwen van een huis met aanhoorigheden en bijlev. der ben. materialen. Door den heer J. F. H. de Wit, not.

Laagste inschrijver A. v. 't Het, Gestel, f 1333. Gegund.

18 APIRL.

Assen. Het verbouwen van het heerenhuis, Vaart no. 287 *b*, in 3 perc. als: *a*. de metsel- en timmerwerken, enz; *b*. de stucadoorwerken; *c*. de behang-, glas- en verfwerken. Door den architect J. Smallenbroek.

a. Laagste inschrijver H. Smallenbroek, f 2389*.

b. J. H. Engelbert, f 329*.

c. J. Buning, f 447*. *Gegund.

Holthe bij Beilen. Het bouwen van een handkracht boterfabriek ald., met bijlevering der materialen. Raming f 1430. Door den architect H. de Jonge.

Laagste inschrijver A. Bakker, f 1485. Voor de begroting aan den architect.

Tilburg (**Onderh.**). De verbouwing en uitbreiding der magazijnen v. d. heer C. A. Hampe. Door den architect H. H. Goossens.

Gegund aan A. C. v. d. Venne te Tilburg.

Tilburg (**Onderh.**). Het bouwen van twee heerenhuizen voor H. H. Goossen.

Gegund aan: H. van Vucht, metselwerk; C. A. Donders, timmerwerk: Wed. van Erp en Zonen, glas- en verfwerk.

19 APRIL.

Amsterdam. Het bouwen van vier woonhuizen aan de Joh. Verhulststraat, met leverantie van alle materialen en arbeidsloonen. Door de naaml. vennootschap „Maatsch. Joh. Verhulststraat".

Laagste inschrijvers C. F. Bögeholtz, f 33755- en B. C. Hamer Jr., f 37260.

Delft. Het bouwen van een woning op een bloemisterij aan de Hugo van Rijkenslaan (Oostsingel). Door den architect C. J. L. Kersbergen.

Laagste inschrijver L. J. Lucas, f 1775. Gunning aangehouden.

Delden. Het bouwen van een villa aldaar. Door den bouwmeester H. Wissink te Oist.

Verf-, glas- en behangwerk. Laagste inschrijver P. Breijder, Almelo, f 1200*. *Geg.

Enschedé. Het afbreken van een woonhuis en het daar ter plaatse bouwen van een koetsierswoning met koetshuis en stalling, gelegen op een terrein aan de Kneedweg. Door den arch. R. v. d. Woerd Hzn.

Laagste inschrijver W. A. Thomasson Wzn., f 4710. Gegund.

Joure. Het bouwen van eene sluiswachterswoning bij de schutsluis te Nijehaske (Schans). Raming f 1249.58. Door het bestuur van den Haskerveenpolder.

Laagste inschrijver H. Popkema, Luinjeberd, f 1177.

Oegstgeest. Het bouwen van een raadhuis, in het Villapark, aldaar. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver A. Verhoog, Leiden, f 15789 (Waalsteen), f 16835 (Rijnsteen).

Oldenzaal. Het bouwen van een stal voor plm. 30 paarden met eenige nevenvertrekken aan de Gasthuisstraat ald. Door den heer H. Mulder.

Laagste inschrijvers Gebr. Klein Breteler, f 2993. Gegund.

Waalwijk. Het bouwen van een dubbel woonhuis. Door den heer F. Kemperman.

Laagste inschrijver A. Aarts, Waalwijk, f 2509. Gegund.

20 APRIL.

Appingedam. Het bouwen van een behuizing en schuur, etc., in de Dijkstraat. Raming f 1850. Door den heer J. Allersma.

Laagste inschrijver J. Heikens, Appingedam, f 1818. Gegund.

Eelden. Het bouwen van een heerenbehuizing, voor Mr. J. Tonckens. Door den arch. L. Hoff.

Laagste inschrijver J. H. Schaafsma, Paterswolde, f 6760.

Haarlem. Het maken van het gebouw voor een centraal-station tot voortbrenging van electrische stroomen bij de nieuwe schutsluis te IJmuiden, behoorende tot de uitbreiding der sluis- en havenwerken ald. Ram. f 59500. Door het prov. best.

Laagste inschrijver D. J. v. Riemsdijk, Dordrecht, f 58499. 1 biljet van onwaarde.

Kampen. Het verbouwen van een perc. gelegen aan de Broerstraat no. 4. Door den heer J. v. Beverwijk.

Laagste inschrijver H. v. Dijk Hzn., f 706. Gegund.

Leiden. Het bouwen van een fabriek aan de Middelstegracht. Door de firma Tieleman en Dros.

Laagste inschrijver Fokke de Herder, Zwolle, f 48,830.

Orvelte gem. Westerbork (**Dr.**). Het bouwen van een handkracht-zuivelfabriek aldaar, met bijlev. van de materialen. Raming f 1540. Door het bestuur der coöp. zuivelfabriek „De Onderneming".

Laagste inschrijver A. Padding, Beilen, f 1540. Gegund.

Oosterhout (**N.-Br.**). Het sloopen van een huis a/d. Markt ald., wijk C, no. 137 en het daar ter plaatse bouwen van een winkel- en bovenhuis, met bijlev. der materialen. Door den heer Raming te Breda.

Laagste inschrijver J. W. H. Brandt, f 3325. Gegund.

Raalte. Het bouwen van een huis aldaar. Door het Herv. armbest.

Laagste inschrijver G. v. Langen, Heino, f 2715. de begroting van G. J. Laanbroek, Heino is f 3100.

Venloo. Het afbreken en opbouwen van een winkel- en woonhuis, aan de Geldersche poort ald., met gedeeltelijke bijlever. van materialen. Door den heer Willem Janssen.

Laagste inschrijver W. Seuren, Venlo, f 5825.

21 APRIL.

Axel. Het bouwen van een kerkgebouw met 400 zitplaatsen e.a. Door de kerkeraad der Geref. kerk A.

Laagste inschrijver H. van Luik, f 11639.

Coevorden. De arbeidsloonen van timmeren metselwerk voor eenige verbouwing aan een huis in de Friesche straat. Door de firma van Coevorden.

Laagste inschrijver A. Woltersom, f 500.

Middelburg. Het bouwen van eene sluisknechtswoning bij de Westsluis te Terneuzen. Raming f 3950. Door het provinciaal bestuur.

Laagste inschrijver J. van der Velden, f 3740.

Oldenzaal. Het bouwen van een woon-, winkel- en koffiehuis met negen woningen aan den nieuw aangelegden weg aldaar. Door de heeren Gebr. Smudde.

Gegund aan A. W. Wissink.

22 APRIL.

Breda. Het bouwen van 3 woonhuizen op een terrein aan den Nieuwen Boulevard, onder de gem. Teteringen. Door den arch. A. v. d. Leo.

Laagste inschrijver J. Kleiner, Breda, f 17490. Gunning aangehouden.

Bunnik. Het herbouwen van eene hofstede voor den heer v. Zijdveld ald. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver C. Schinkel, Bunnik, f 5495. Gegund.

Geldermalsen. Het bouwen van een woon- en winkelhuis en schuur met bakkerij op de Markt ald. Door den heer N. v. Doorn.

Laagste inschrijver W. P. Baars, Buurmalsen, f 6570. Gegund.

Haarlem. Het bouwen van 12 woonhuizen op een terrein aan een geprojecteerde straat nabij den Wagenweg. Door den architect S. J. W. Mons.

Laagste inschrijvers J. Giebels en J. v. Servellen, f 42380.

Haarlem. Het amoveeren van het perceel Spaarne no. 24 aldaar, en het ter plaatse bouwen van een pakhuis met afzonderlijke bovenwoning. Door den arch. W. F. Doeglas.

Laagste inschrijver P. v. d. Weegh, f 4700.

29 APRIL.

Hilversum. Holl. Electr. Mij. Electr. Station. Inschrijvers: J. Koster, Amsterdam, f 21940; Knippel en Vree, idem, f 22110; H. Vermeer, Utrecht, f 22640; J. G. Vendeloo, Velzen, f 23669; J. Bijlaard Fz., Hilversum, f 24350; Kiel en v. d. Bos, Amsterdam, f 24589; B. Cruyff, idem, f 24990; B. A. v. Rhijn, Hilversum, f 25200; G. Gijzel, idem, f 25800; P. d. Bruin, Weesp, f 25960; Gebr. Terlingen, Hilversum, f 26000; C. ter Horst, Zwolle, f 27309;

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

6 MEI 1899. 19e JAARGANG. No. 18.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— • • •

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels *f* 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • •
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie ½ maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloose opname der advertentiën in het Tijdschrift der M[ij].

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Jaarverslag 1898—1899. — Raadhuis te Oegstgeest. — Klebersteen. — Xyloliet. — Ingezonden. — Prijsvragen. — Boekaankondigingen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met een plaat).

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

De volgende heeren zijn sedert de laatste opgave als lid van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst toegetreden,

als Gewoon Lid:

Burgemeester en Wethouders der Gemeente	Assen.
Burgemeester en Wethouders „ „	Harderwijk.
G. H. Broekman	Leiden.
M. van Harte.	Deventer.
K. Muller	Amsterdam.
M. van Wagensveld	Delft.

als Kunstlievend Lid:

J. K. Bebingh	Groningen.
G. Fles.	Arnhem.
Gust. Mos.	's Gravenhage.
S. Noppen	Arnhem.

In het gebouw der Maatschappij, Marnixstraat 402 te Amsterdam, wordt eene tentoonstelling gehouden van Aarden Vaatwerk, vervaardigd en gebakken door den heer Willem C. Brouwer, van Gouda.

Het vaatwerk is uitgestald achter een der ramen aan de Marnixstraat.

De toegang tot de tentoonstelling is kosteloos.

De concept-begrooting van inkomsten en uitgaven der Maatschappij voor 1899, te behandelen in de aanstaande Algemeene Vergadering van 17 Mei, is hierachter opgenomen.

79ste Algemeene Vergadering.

De 79ste Algemeene Vergadering zal gehouden worden op Woensdag 17 Mei 1899, des morgens te **half elf** uur in het Maatschappelijk gebouw, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Agenda der Vergadering.

1. Opening der vergadering.
2. Verslag van het Bestuur over het afgeloopen jaar.
3. Verslag van de Commissie van Financiën.
4. Rapport van de Commissie voor het nazien der rekening en verantwoording van de Commissie van Financiën, over 1898. Uitloting van 5 obligatiën in de geldleening groot f 65000.
5. Mededeeling van den uitslag der verkiezing van Bestuursleden.
6. Benoeming, door den Voorzitter, van drie leden eener Commissie van stemopneming.
7. Verkiezing van een Voorzitter.
8. Behandeling der begrooting voor 1899.
9. Bepaling van de plaats der Algemeene September-vergadering.
10. Voorstel, ingediend ingevolge art. 52 der Wet, van het Bestuur der Maatschappij om de 2e alinea van art. 5 der Wet, luidende:

Buitengewone leden kunnen worden aangenomen, hoogstens voor den tijd van vijf jaren, tot den leeftijd van 23 jaren. Hun contributie bedraagt f 7.50 per jaar, waarvoor zij gratis ontvangen al hetgeen aan de gewone leden wordt verstrekt.

te wijzigen als volgt:

Als Buitengewone leden kunnen worden aangenomen zij, die hun 23ste jaar nog niet zijn ingetreden. Zij kunnen gedurende 5 jaren Buitengewoon lid blijven, waarna zij Gewoon lid worden. Voor Buitengewone leden in het bezit van het diploma van Bouwkundig Opzichter ingesteld door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst volgens besluit der Algemeene Vergadering van 28 Mei 1891, kan deze termijn van 5 jaren op nouwvage met 5 jaren verlengd worden. De contributie der Buitengewone leden bedraagt f 7.50 per jaar, waarvoor zij gratis ontvangen al hetgeen aan de Gewone leden wordt verstrekt.

11. Discussie over vragen of voorstellen, door leden of het Bestuur in de vergadering gedaan, en die tot geen stemming aanleiding geven.
12. Inleidend woord, vóór het bezoek aan: het Nieuwe Entrepôt-dok en de Havenwerken van Amsterdam, door den heer C. L. M. Lambrechtsen van Ritthem, Directeur van Publieke Werken van Amsterdam.

Nadat van de gelegenheid zal zijn gebruik gemaakt om een tweede ontbijt te nuttigen, zal gemeenschappelijk per boot een tocht worden gemaakt ter bezichtiging van:

1°. de in uitvoering zijnde werken ten behoeve van den handel,

in de Haven, aan de Handelskade, de IJ-kade, de Ertskade, het nieuwe Entrepôt-dok;

2°. de Graansilo van de heeren Korthals Altes.

De booten, daartoe welwillend ter beschikking gesteld, zullen afvaren aan de Stadhouderskade, bij Heineken's Bierbrouwerij, te **half 2** uur precies.

Zij die aan dezen tocht wenschen deel te nemen, worden beleefd maar dringend verzocht, vóór den 15en Mei a. s. daarvan kennis te geven aan den Secretaris der Mij., die hen een persoonlijk plaatsbewijs voor de booten zal toezenden. Na 15 Mei a. s. kunnen geen plaatsbewijzen meer verstrekt worden.

Des namiddags te half 6 uur zal gelegenheid bestaan om aan een gemeenschappelijken maaltijd deel te nemen in het café „De Kroon", aan het Rembrandtsplein, tegen *f* 2.00 per persoon, zonder wijn.

Heeren Leden die aan dezen maaltijd wenschen deel te nemen, worden beleefd maar tevens zeer dringend verzocht zich uiterlijk voor den 15en Mei a. s. daartoe aan te melden bij den Secretaris der Maatschappij.

JAARVERSLAG 1898—1899.

Aan de leden van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

M. H.

Het Bestuur van de Maatschappij, verslag uitbrengende over den toestand en de werkzaamheden der Maatschappij gedurende het tijdvak 1898—1899, heeft daarin te wijzen op meer dan eene ondervonden teleurstelling, maar gelukkig ook op de zoozeer noodige medewerking van de Afdeelingen en de leden, en op voorteekenen van betere tijden. En weegt men die heterogene ondervindingen tegen elkander, dan moge het blijken, dat bij het aanschouwen van het resultaat een gevoel van eenige kleine voldoening de overhand krijgt, — niet om daarbij te berusten, maar om steeds voort te gaan en naar beter te trachten.

Tijdens nog loopende onderhandelingen over eene combinatie van bouwkundige organen, kwam geheel onverwacht — tenminste voor de Maatschappij — de bonds-kwestie als een groote verrassing te berde, eene kwestie die, hoe ook opgelost, niet tot de zoo gewenschte combinatie zou kunnen leiden die het Bestuur zich had voorgesteld. Het Bestuur, dat geen heil zag in den bond, ging, door plicht en geweten geleid, niet in op den voorgestelden weg. De groote vraag die al zijn overwegingen beheerschte, was deze: Waarom niet voorgesteld de Maatschappij tot den gewenschten bond te vervormen? Dit standpunt van het Bestuur heeft geen ernstige tegenspraak aan de leden ontlokt, zoodat is aan te nemen, dat deze het goedkeurden; en hiervan is ook meer dan een bewijs vernomen. Hoewel het aan raadgevingen in en buiten de Mij., en aan waarschuwing niet ontbroken heeft, — ook niet aan beschouwingen die het Bestuur niet kon deelen, is ten slotte toch de zienswijze van het Bestuur, in de Mij. en gedeeltelijk ook daarbuiten, als de goede erkend geworden.

Wanneer er nu in dit verslag op gewezen kan worden, dat het ledental der Mij. niet onbelangrijk is toegenomen, dan kan dit voor een deel althans aan den loop van zaken worden toegeschreven; en wanneer er kenteekenen zijn te bespeuren van nauwere aansluiting der leden en meerdere onderlinge waardeering, dan juicht het Bestuur die luide toe, hopende dat de leden ook hunne vereeniging zullen blijven beschouwen als een bond van collegas, sterk door eenheid.

Maar daarbij zij tevens de hoop kenbaar gemaakt, dat uit al wat over een bond gezegd en geschreven is, de verbetering moge voortvloeien van de verhoudingen tusschen de vereenigingen onderling, — en tevens verbetering van toestanden enz. in die lichamen die zich ten doel stellen de belangen van de leden en hun vak te bevorderen.

Leden.

Een eerste tevens aangename mededeeling in dit verslag is die van de toename van het ledental.

Gedurende het tijdperk waarover dit verslag loopt, had de Maatschappij het verlies te betreuren van de volgende leden, die haar door den dood ontvielen: W. C. Koomans, C. en Bouwk. Ing., Leeraar aan de K. Academie te Breda; J. J. Delia, architect te 's Gravenhage; J. K. M. Lindhout, te 's Gravenhage; J. van Leeuwen Azn. gemeente architect te Monnickendam, D. Semmelink, architect te Nijmegen, en P. J. Mouthaan, oud-Hoofdingenieur Adviseur der Hollandsche IJz. Sp. Mij.

Zooals elk jaar bedankten ook weder eenige leden voor het lidmaatschap bij den aanvang van het jaar 1899. Opmerkelijk was echter dit aantal vrij gering; en — wat in tal van jaren niet was gebeurd — het aantal van hen die verzochten met 1899 als lid te worden ingeschreven, woog ongeveer tegen het verlies op.

In het vorige verslag kon worden medegedeeld, dat in de maand Mei 1898 het ledental als volgt was: 459 gewone-, 7 buitengewone-, 72 kunstlievende- en 18 afdeelingsleden, totaal 556.

Thans is het: 494 gewone-, 12 buitengewone-, 73 kunstlievende- en 18 afdeelingsleden; alzoo meer dan in 1898: 35 gewone- en 5 buitengewone leden, en 1 kunstlievend lid.

Bestuur.

In 1898 zijn volgens rooster afgetreden de heeren: I. H. J. van Lunteren, die volgens de bepalingen der Wet niet herkiesbaar was, en Joh. Mutters Jr., die wel herkozen kon worden, en wien de leden dan ook weder eene plaats in het Bestuur aanwezen. Ter vervanging van den heer Van Lunteren werd de heer Jb. Van den Ban Pzn. gekozen, Voorzitter der Afdeeling Haarlem.

Met groot leedwezen zag het Bestuur den heer Van Lunteren wijken voor eene onverbiddelijke wetsbepaling; want met hem verliest — vooreerst althans — de Mij. een man die steeds met warmte voor haar bezield is en opkomt voor hare belangen, die als lid van het Bestuur aan de Mij. vele diensten bewezen heeft, niet het geringst als lid der financieele commissie. Het Bestuur blijft ook op zijne belangstelling rekenen, en op zijn voorlichting, daar hij reeds sedert zoo vele jaren met de toestanden in de Mij. bekend is; — het is overtuigd dit te kunnen doen met goed gevolg.

Tot Voorzitter werd in de Mei-vergadering van 1898 met op 2 na algemeene stemmen herkozen de heer A. Salm G.Bzn. De heer Ed. Cuypers bleef Vice-Voorzitter. Door het aftreden van den heer Van Lunteren was een nieuw lid noodig in de Commissie van Financiën; daartoe werd in de Bestuursvergadering na de Mei-vergadering gekozen de heer A. C. Bleys; de beide overige leden dezer Commissie bleven de heeren Ed. Cuypers en V. G. A. Bosch.

Boek- en plaatwerken.

Het dringend verzoek om wat meer medewerking voor de uitgaven der Maatschappij heeft — en dit is een van de in den aanvang van dit verslag bedoelde gunstige voorteekenen — goede gevolgen gehad. Het Bestuur heeft namelijk ondervonden, dat waar het aanklopt, het bijna geregeld op de gehoopte belangstelling rekenen kan.

Waar dit alreeds te bespeuren is in het Bouwkundig Tijdschrift van 1898, — de redactie ondervond het voor dat Tijdschrift jaargang 1899 in dergelijke mate, dat zij van overmaat zou moeten gaan spreken, wanneer de inzenders haar gaan haasten om hun werk altijd „met spoed" op te nemen. De redactie kan niet altijd zoo voortvarend zijn als zij gaarne zoude wenschen, omdat zij ook voor limieten staat, — limieten aan papier en aan meer klinkende specie.

Wat het Weekblad betreft, heeft de redactie aan haar voornemen gevolg gegeven om zooveel mogelijk in elk blad een verkleinde afbeelding te geven van pas aanbesteed zijnde werken, — ten minste actueel te zijn wat betreft de bedrijvigheid in het bouwvak. Dit neemt niet weg, dat later in het Tijdschrift meer uitvoerige afbeeldingen kunnen geplaatst worden van reeds in 't Weekblad gedeeltelijk en bij wijze van overzicht bekend gemaakte ontwerpen.

Van het Tijdschrift is de eerste aflevering van 1899 verschenen, die hare belangrijkheid ontleent, wat den tekst betreft aan de zoo zeer op prijs gestelde medewerking van den heer R. P. J. Tutein Nolthenius. Diens interessante mededeelingen over Oud-Zutphen in die aflevering, zullen geëindigd worden in de 2e aflevering, die reeds in bewerking is, en nog rijker geïllustreerd zal worden dan het eerste gedeelte. Niet minder dankbaar is de redactie voor de ruime medewerking en betoonde belangstelling van den heer Jurriaan Kok, Directeur der plateelbakkerij Rozenburg, die de clichés voor het vervaardigen der platen in die eerste aflevering belangeloos ten gebruike afstond.

Het Bestuur is voornemens, overdrukken van „Oud-Zutphen", dit jaar aan te bieden aan de kunstlievende leden, als een toegift boven hetgeen waarop zij recht hebben.

In de afbeeldingen van Oude Bestaande Gebouwen verscheen de Nieuwe Kerk te Delft. Hulde moet hier vooral gebracht worden aan den heer Prof. E. Gugel te Delft, die de voor reproductie noodige fraaie teekeningen geheel belangeloos ten gebruike afstond. Ook dit zij met groote dankbaarheid vermeld.

Bijeenkomsten.

De 77ste Algemeene Vergadering werd op 26 Mei 1898 te Amsterdam gehouden. Na afloop der vergadering, die goed bezet was, werd een bezoek gebracht aan het in aanbouw zijnde gebouw der R. C. Ziekenverpleging — het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis — onder geleide van den architect daarvan, den heer A. C. Bleijs, die vóór den rondgang in het gebouw eenige technische mededeelingen daarover deed. In deze vergadering werd besloten, de 78ste Algemeene bijeenkomst te Zutphen te houden, een stad door velen niet genoegzaam gekend. Dat deze keuze een gelukkige is geweest, bewees het vrij groot aantal opgekomen leden niettegenstaande de drukke tijden daaraan voorafgegaan: de feesten bij gelegenheid der huldiging van H. M. Koningin Wilhelmina. Den 19en September werd doorgebracht te Zutphen, den 20en te Deventer.

Hoewel nu van deze vergadering, evenals van die te Amsterdam, uitvoerige verslagen in het Bouwkundig Weekblad zijn verschenen, zijn er twee zaken die nog eens in herinnering mogen worden gebracht; ten eerste de officieele ontvangst der leden ten Stadhuize door den Burgemeester, den heer C. Storm Buysing, en ten tweede de zeer belangrijke voordracht van den heer R. P. J. Tutein Nolthenius over Oud-Zutphen, als voorbereiding voor het bezoek aan de verschillende oude bouwwerken en overblijfselen daarvan. De heer Nolthenius beloofde zijne voordracht te zullen afstaan voor de eerste aflevering van het Tijdschrift 1899. De belofte is meer dan vervuld; hij heeft namelijk in schrift en beeld eene beschrijving gegeven van Oud-Zutphen die van groote blijvende waarde is, zooals trouwens door de leden erkend zal worden die het eerste gedeelte van die beschrijving in de eerste aflevering van het Tijdschrift 1899 hebben zien vergenomen.

Te Deventer was het de heer J. A. Mulock Houwer die vóór het bezichtigen der voornaamste merkwaardigheden op bouwkunstig gebied daar ter plaatse eene voordracht daarover hield; ook deze zal, rijk geïllustreerd, in het Bouwkundig Tijdschrift verschijnen.

Zoowel te Zutphen als te Deventer hadden zich Commissiën voor de ontvangst der leden gevormd, in de eerste stad onder den heer F. H. van Etteger, Correspondent der Mij. aldaar en Gemeente Architect, en in de tweede onder het Bestuurslid der Maatschappij, den heer J. A. Mulock Houwer, Gemeente Bouwmeester.

Prijsvragen.

In den loop van het jaar 1898 werd door het Bestuur uitgeschreven eene buitengewone prijsvraag, ter verkrijging van ontwerpen voor „Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche Zeebadplaats." Buitengewoon was deze prijsvraag wegens het onderwerp; er werden dan ook geldelijke beloonningen beschikbaar voor gesteld: eene eerste prijs bestaande uit de verguld zilveren medaille en f 200; een tweede bestaande uit de zilveren medaille en f 100, en eene bronzen medaille als derde prijs. Het bedrag van deze geldprijzen werd door een belangstellend lid der Maatschappij daartoe aan het Bestuur geschonken, waarvoor een woord van bijzonderen dank in dit verslag op zijne plaats is.

Het onderwerp van deze vraag schijnt velen te machtig te zijn geweest; althans de oogst van antwoorden was niet groot. Aan beiden echter kon op advies der Jury van beoordeeling een gedeeltelijke belooning, zonder medailles, worden toegekend: aan het ontwerp „Ce sera moi Nassau, f 150. en aan het ontwerp „Fancy" f 50. Als ontwerper van eerstgemeld project heeft zich bekend gemaakt de heer Jb. Faber, Gemeente architect te Purmerend, als ontwerper van het andere de heer J. Koffieberg te Amsterdam.

Handelingen der Maatschappij.

Het zelfde hoofdstuk van het vorige verslag, dat over 1897—1898, eindigt met deze mededeeling: „Over verschillende andere zaken, bij het Bestuur in behandeling, zal eerst na den voorbereidingstijd mededeeling kunnen worden gedaan."

Onder deze zaken was er een, waarvan het Bestuur zich groote voordeelen voorstelde in het belang niet alleen van de leden der Maatschappij, maar ook van de leden van andere bouwkundige vereenigingen die een eigen orgaan hebben. Het Bestuur nam namelijk het initiatief om te trachten die organen tot één bouwkundig blad te maken, dat dan wekelijks kon worden toegezonden aan hen, die lid zijn van een der tot de combinatie toe te treden vereenigingen. Het had daarover onderhandeld met afgevaardigden uit het Bestuur van het Genootschap Architectura et Amicitia, die aanvankelijk blijk gaven de zaak wel te willen bevorderen. De Voorzitter van dat Genootschap had dan ook in de laatste bijeenkomst van zijne medeafgevaardigden van A. et A. met de commissie uit het Bestuur der Maatschappij op zich genomen, om nader eenige mededeelingen te doen omtrent het aandeel dat het Genootschap zou kunnen bijdragen in de algemeene kosten van het voorgestelde gecombineerde orgaan.

Inmiddels waren de voorbereidingen begonnen voor de huldigingsfeesten, en bijna alle architecten te Amsterdam hadden het daarmede volhandig. Het Bestuur wilde dan ook het einde der feesten afwachten om de onderhandeling weder voort te zetten. Dit nu heeft het Bestuur het verwijt op den hals gehaald, dat de afgevaardigden van A. et A. niets meer van de zaak hoorden. Dit is evenwel onbillijk; want het wachten was op de nadere inlichtingen van den Voorzitter van dat Genootschap. In plaats daarvan echter kwam — geheel onverwacht — het adres uit Haarzuylens, door dienzelfden Voorzitter opgesteld en in handen gegeven van het Bestuur der Maatschappij.

Over dit adres, waarin de oprichting van een Architecten Bond wordt voorgesteld, behoeft hier ter plaatse slechts een korte herinnering daaraan te worden opgenomen; want alles wat over dien bond geschreven en veel wat er over gezegd is, werd in het Weekblad opgenomen: het voor en tegen van alle partijen. Slechts zij dus in korte woorden vermeld, dat de slotsom waartoe het Bestuur der Mij. na rijpe overweging van het adres kwam, deze was: dat het veel gewenschter is bestaande toestanden, welke voor verbetering vatbaar zijn, zoo *spoedig* en zoo *afdoend* mogelijk te verbeteren, dan nieuwe, onzekere in het leven te roepen.

Het wees er daarbij op, dat ook een lichaam als de Maatschappij, niettegenstaande zoovele vereenigingen van gelijke strekking naast haar bestaan, wel iets vermocht tot stand te brengen; dat zij in uitgebreideren zin nut zal kunnen stichten, wanneer alle beoefenaren der bouwkunst zich bij haar aansluiten.

Op die aansluiting dringt het Bestuur aan, in het slot van zijn antwoord op het adres, dateerende 22 November 1898.

Dit antwoord werd spoedig gevolgd door een schrijven aan de bouwkundige vereenigingen hier ter stede, het voorstel bevattende om — in 't voordeel van allen — in een zelfde lokaal en zooveel mogelijk tegelijk te vergaderen. Het Bestuur bood een lokaal daarvoor aan in het Maatschappelijk Gebouw, en was zelfs in de gelegenheid een ander lokaal te doen inrichten geheel alléén ten gebruike van 't Genootschap A. et A.

Het antwoord van deze laatste vereeniging was: dat het de organisatie van de Maatschappij niet goed kon keuren, en daarom niet kon ingaan op het voorstel. Uit, alzoo: eerst wendt men zich tot de Mij. als oudste en meest verspreide lichaam in Nederland — met „men" worden bedoeld de onderteekenaars van 't adres, waaronder in hoofdzaak leden van A. et A., en de Bestuursleden van dat Genootschap — met een zeer ingrijpend voorstel; het Bestuur doet een voorstel terug, waarbij hoofddoel is om langs meer geleidelijken weg tot een aaneensluiting van alle bouwkundigen in Nederland te komen; — maar nu zijn het de bestuursleden en leden van het zelfde Genootschap A. et A. die aan het Bestuur der Mij. antwoorden, dat zij niet kunnen ingaan op dit voorstel van een lichaam, welks organisatie zij niet kunnen goedkeuren.

En hiermede, — in plaats van door vereeniging naar verbetering te trachten, zooals het Bestuur der Maatschappij, — hiermede was dan ook de nadere aaneensluiting tot verbetering van toestanden die alleen door gezamenlijk optreden is te verkrijgen, den kop ingedrukt door dezelfde personen, die nog niet lang te voren op initiatief van het Bestuur der Mij. hiermede onderhandelden over zaken, die volgens dat Bestuur tot goede resultaten hadden kunnen leiden.

Den 26en Juni 1898 vierde het Eerelid der Maatschappij, de heer J. H. Leliman, zijn 70sten verjaardag. Op dien dag zijn bijna alle Bestuursleden en corps namens de Mij. hunne opwachting bij den jubilaris gaan maken om hem een aandenken aan te bieden, bestaande uit eene eere-medaille der Maatschappij met oorkonde.

Zooals nader meer uitvoerig zal worden medegedeeld, trad de Maatschappij toe als lid der Vereeniging tot Veredeling van het Ambacht.

Door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen werd het Be-

stuur uitgenoodigd een afgevaardigde te benoemen naar eene vergadering tot voorloopige bespreking van het „woning-vraagstuk". Op het verzoek van het Bestuur heeft het Eerelid de heer G. E. V. L. van Zuylen de taak op zich te genomen, de Maatschappij te vertegenwoordigen.

Van het Hoofdbestuur der Vereeniging Volksbond tegen drankmisbruik, ontving het Bestuur eene uitnoodiging om met die Vereeniging in overleg te treden omtrent een onderzoek naar drankmisbruik als gevolg van overmatigen arbeid. Gaarne voldeed het Bestuur aan dit verzoek, en nam de heer H. van den Ban Pzn., Bestuurslid, de taak op zich om het Bestuur te vertegenwoordigen.

De Commissie samengesteld uit de Maatschappij en het Genootschap A. et A., ten doel hebbende eene goede inzending te verkrijgen voor de afdeeling Bouwkunst op de Wereldtentoonstelling te Parijs in 1900, heeft nog weinig kunnen doen. In de laatste dagen van Maart j.l. won zij nog inlichtingen in, maar vernam, dat omtrent de plaatsruimte enz. in het afzonderlijke gebouw van Groep II, nog geen gegevens uit Parijs waren ontvangen. Eerst in April j.l. werden nadere gegevens ontvangen, en is de Commissie meer handelend kunnen optreden. De samenstelling der hier bedoelde Commissie is reeds opgenomen in het vorige verslag.

In datzelfde verslag wordt ook melding gemaakt van een in vereeniging met het Genootschap A. et A. tot B. en W. te Amsterdam gericht adres over de bebouwing van de Museumterreinen aldaar, getadeerd 22 Juni 1897. Na verschillende persoonlijke besprekingen van de besturen van beide lichamen ten stadhuize met den Wethouder van Publieke Werken, deelden B. en W. den 31en Mei 1898 mede, dat zij besloten hadden tot instelling van eene Commissie van advies, die buiten bezwaar van de Gemeentekas desgevraagd B. en W. zullen adviseeren in de eerste plaats bij de beoordeeling van bouwontwerpen, ingeleverd bij aanvraag voor erfpacht of koop van terreinen achter het Rijks-Museum, en zoo B. en W. dit noodig oordeelen, ook bij de beoordeeling van bouwplannen ingediend bij een aanvraag als boven van andere dan de genoemde terreinen in Amsterdam.

Als lid der Commissie benoemden B. en W. den heer H. Leguijt, Assistent Architect bij den Dienst der Publieke Werken. Door het Bestuur der Maatschappij werden in die Commissie benoemd de heeren A. Salm G.Bzn. en A. C. Bleys, door dat van A. et A. de heeren Jos. Th. J. Cuypers en H. P. Berlage. Als Secretaris voegden B. en W. nog aan deze Commissie toe den heer Mr. H. J. Romeijn.

De Commissie vergadert in het gebouw der Maatschappij, en heeft sedert hare instelling reeds verschillende adviezen uitgebracht.

Van den Senaat van het Delftsche Studenten corps werd bij het Bestuur eene uitnoodiging ontvangen tot bijwoning van de lustrumfeesten in 1898 door dat corps gevierd. De Bestuursleden de heeren Ed. Cuypers en J. Verheul Dzn. hebben het Bestuur bij die feesten vertegenwoordigd.

De meeste Bestuursleden hebben tijdens de feesten bij gelegenheid van de Huldiging van H. M. Koningin Wilhelmina ten paleize te Amsterdam deelgenomen aan den „Cour" aldaar gehouden, hulde brengende aan Hare Majesteit, namens de Maatschappij. Ook tijdens het jaarlijksch bezoek van H. M. de Koningin aan de hoofdstad, is het Bestuur ter audientie bij H. M. tegenwoordig geweest.

B. en W. van Lochem noodigden in 1894 het Bestuur der Maatschappij uit hen een advies te verstrekken over de mogelijke restauratie van het Raadhuis in hunne gemeente. Dit advies werd verstrekt en in 1898 besloot de Gemeenteraad eene som van f 13.000 uit te trekken voor de restauratie volgens het gedane advies. Deze zal uitgevoerd worden door den Gemeente-Opzichter, den heer G. Olthoff, die, waar noodig, zal worden ter zijde gestaan door de Commissie uit het Bestuur der Maatschappij, bestaande uit de heeren C. Muysken, A. C. Bleys, V. G. A. Bosch en J. A. Mulock Houwer. Het werk werd aangenomen voor de som van f 11583.

Voor eene dergelijke zaak werd door het Bestuur in het begin van 1899 een voorloopig advies gegeven.

(Wordt vervolgd.)

RAADHUIS TE OEGSTGEEST.

Toen de heer H. J. Jesse, architect te Leiden, de opdracht kreeg voor het maken van een ontwerp voor een raadhuis te Oegstgeest, werden hem de volgende hoofdeischen gesteld: „alle vertrekken voor den dienst moeten zoo mogelijk op eene verdieping liggen, en daaronder een bergplaats voor brandspuiten, een paar arrestantenhokken, een bergplaats voor een brancard, woning voor den concierge en een naaischooltje." Aan die eischen is in het ontwerp voldaan. De verdieping bevat:

RAADHUIS IN HET VILLAPARK TE OEGSTGEEST.

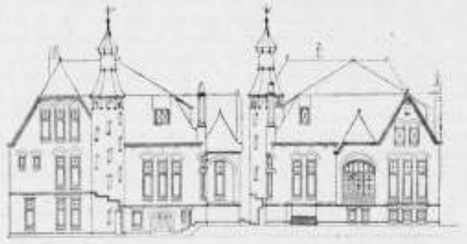

Zijgevel. Voorgevel.

Schaal 1 à 400.

I. de burgemeesterskamer;
II. een wachtkamer;
III. de secretarie, met brandvrije kluis;
IV. de raadzaal;
V. een vertrek voor de raadsleden met aangrenzend toilet;

en tusschen III en IV een vertrekje met toilet, voor den veldwachter.

Onder deze verdieping zijn de genoemde ruimten en vertrekken gelegen, waarbij nog een bergplaats voor brandstoffen.

De beide verdiepingen zijn met het oog op brandgevaar afgescheiden door eene vloer van trogwelven tusschen ijzeren binten; daarom is ook de trap aan den buitenkant van 't gebouw geplaatst.

De raadzaal, hooger dan de andere vertrekken, gaat door tot in de kapruimte, en heeft een houten plafond.

De meeste vertrekken hebben eene zoldering van trogwelven, bestaande uit drijfsteen tusschen houten binten, die in het gezicht blijven.

De gevelmuren der onderverdieping worden gemetseld van blauwe klinkers, Rijnsteen, de overige gevels van roode gevel-klinkers uit Dokkum. Alle waterdorpels van kozijnen, de banden enz. worden van groene verglaasde steenen gemaakt. Voor dakbedekking zullen roode verglaasde kruispannen gebruikt worden.

Den 19en April j.l. had de aanbesteding van dit werk plaats. De laagste inschrijving bedroeg f 15.789 (met Waalsteen) of f 16,835 (met Rijnsteen).

KLEBERSTEEN.

In het weekblad „Architectura" van 8 April j.l. komt in het technisch gedeelte (De Ambachtsman) een opstel voor getiteld: Kalkzandsteen en Kalkzandsteenwerk, vertaald uit het „Zeitschrift für Bauhandwerker." Het wordt gevolgd door een naschrift, onderteekend V. D. K., aan het slot waarvan de schrijver zegt:

„Ik acht het niet overbodig hier te wijzen op een begripsverwarring, die ik aantrof in het Bouwkundig Weekblad van 25 Februari j.l. Daarin wordt namelijk onder den titel van „Klebersteen" een natuursteen beschreven, die uit Noorwegen zal worden aangevoerd voor het nieuwe gebouw der Rijkspostspaarbank te Amsterdam, namelijk de speksteen, een met talkklei verwant gesteente, dat door vuurvastheid uitmunt en ook als siersteen in aanmerking komt. Ik acht het wenschelijk, dat de schrijver van het bedoelde artikel zijn fout herstelle, of zoo het geen fout is, zijn bedoeling nader omschrijve."

De heer V. D. K. zegt, dat het vertaalde opstel in „Architectura" werd opgenomen voornamelijk om te voldoen aan het verzoek uit Utrecht, vervat in het nommer van 25 Februari van dat blad, een nommer toevallig op denzelfden dag verschenen als dat van het Bouwkundig Weekblad, waarin het opstel over Klebersteen voorkwam. Het is naar aanleiding van dat zelfde verzoek, dat ik den heer V. D. K. eenige inlichtingen zal verstrekken.

Begripsverwarring was het niet, toen ik Klebersteen neerschreef, noch ook een fout. Maar waar in het vertaalde opstel in Architectura geschreven wordt: Klebersteen, is — dunkt mij — eene kleine onjuistheid begaan.

Den 18den Juni 1898 werd door het Keizerlijk Patentambt te Berlijn een patent verleend voor eene „methode voor het maken van kalkzandsteen," — zonder meer. Dit geschiedde op aanvraag van den heer Peter Kleber, destijds in Mainz. Een afdruk van het schrijven van dat patentambt komt voor in de brochure: „Geschichte der Kalksandziegel und des Kalksand-Pisebaues bis auf die Gegenwart, von P. Kleber." In dit werkje, noch ook in den prospectus over: „Erzeugung von Mauersteinen und beliebig anders geformten Gegenständen aus Kalk und Sand nach dem Kleber'schen Verfahren, Kleber'sche Kunstsandstein-patente, Commanditgesellschaft Max Schirp en Co. Mainz," — wordt van Klebersteen gesproken; een zeer enkele maal, vindt men, bij wijze van afkorting, in het laatste werkje: „Kleber'schen Steine." Deze uitdrukking, goed vertaald, zou moeten luiden: steen van Kleber, en niet Klebersteen.

Verder wordt in „Der deutsche Steinbildhauer, Steinmetz und Steinbruchbezitzer" van 20 Maart 1899, medegedeeld, dat van de „Kleber'sche Kunstsandstein-patente, Commanditgesellschaft Max Schirp en Co." gevestigd te Berlijn, de heer Max Schirp zooveel als directeur is.

Uit dit alles blijkt, dat de naam Klebersteen zooals de heer V. D. K. die tot nu toe kende, om zoo te zeggen een Hollandsche uitvinding is voor de benaming van „kunstzandsteen, patent Kleber," of een slechte vertaling van den Duitschen naam van dit product.

En nu de Klebersteen uit Noorwegen? Mij dunkt, als de steensoort ter plaatse waar die gevonden wordt, Kiebersten of Klæbersten genoemd wordt, dan mogen wij Hollanders die wel Klebersteen noemen. De æ als e uitgesproken, kennen wij niet, en schrijven wij als e.

Vóór mij ligt een adres waarmede o. a. uit de Taugs- en Tolstadgroeven in Noorwegen, monsters Klebersteen naar Amsterdam verzonden zijn, en op dat adres is gedrukt: „Aktieselskabet Otta Klæberstensforritning Otta & Christiania". Wanneer nu eigenaars van groeven het product daarvan Klebersten noemen, dan mag men dit hier te lande — om niet tot vertaling over te gaan — toch zeker insgelijks doen, zonder dat men van begripsverwarring behoeft beticht te worden.

In het voorloopig bestek voor een groot werk hier te lande — dit was niet dat van het gebouw voor de Rijkspostspaarbank — werd geen andere naam voor Klebersteen genoemd, omdat de agenten voor dit materiaal het onder dien naam uit Noorwegen ontvangen.

Ten slotte: dat „Kleber" duidt niet op een heer Kleber, zooals die van de kunstmatige kalksteenbereiding, maar beteekent in de Noorsche taal: „vet" (niet spek).

De benaming van den Klebersteen uit Noorwegen, geheel in het Nederlandsch overgezet, zou moeten luiden „vette steen"; het materiaal is vetachtig op 't gevoel door 't rijke talkgehalte.

Ik hoop, dat de heer V. D. K. een en ander in zijn „Ambachtsman" zal willen mededeelen.

R.

XYLOLIET.

In het gebouw der Mij. t. Bev. d. Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam, zijn thans een aantal monsters tentoongesteld van Xyloliet (houtsteen of houtgraniet), vervaardigd door den heer A. S. Key te Rotterdam.

In het laatstverschenen nummer van „De Ambachtsman" komen eenige vragen voor betreffende dit materiaal, o. a. deze: Zou dat houtgraniet werkelijk aanbevelenswaardig zijn? Kan daar een houten vloer, die een weinig ongelijk ligt, of ook een steenen, evenzeer ongelijk liggend, doelmatig, zonder steviger onderlaag mede bedekt worden?

De heer v. d. K. antwoordt in datzelfde nummer daarop, dat houtgraniet of Xyloliet in het algemeen als vloermateriaal zeer is aan te bevelen. Dat van den heer Biehorst, zegt de heer v. d. K., wordt in platen geleverd, die met houtschroeven op een ondervloer van gewone planken worden bevestigd. Oneffenheden worden daar het gebruik van spietjes te niet gedaan: op een steenen onderlaag worden de platen met asphaltmastiek bevestigd, dat plaatselijk dikker of dunner wordt aangebracht, zoodat het bovenvlak waterpas komt te liggen.

De uit één stuk gestampte (niet gegoten) Xylolietvloeren, zegt de heer v. d. K., worden vervaardigd door den heer A. S. Key te Rotterdam. Dit materiaal is juist bij mij in onderzoek. Waarschijnlijk zullen de uitkomsten daarvan wel binnenkort openbaar gemaakt worden.

INGEZONDEN.

Rotterdam, 3 Mei 1899.

Aan de Redactie van het Bouwkundig Weekblad van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst.

M. H.

Mij werd inzage gegeven van een schrijven in het Weekblad Architectura over de door mij uitgeschreven prijsvraag van een gevel voor het kantoorgebouw der Lev. Bank.

Ofschoon het gehalte van dat schrijven van dien aard is, dat de heeren Architecten, welke mij met hunne medewerking in deze vereerden, gerust kunnen zijn, acht ik mij verplicht hierop te antwoorden dat het mij aangenaam zal zijn belanghebbenden te mijnen kantore te zien om zich te overtuigen, dat bedoeld schrijven op eene onzuivere basis berust.

Met de opname dezer regelen zult u verplichten.

De Directeur,
der Levensverzekering-Bank „Rotterdam".
C. T. J. VAN WIJK.

PRIJSVRAGEN.

Op de prijsvraag: „Betimmering voor de werkkamer van een rechtsgeleerde," uitgeschreven door de Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, zijn ingekomen zes antwoorden:

1°. Houtconstructie	3	teekeningen.
2°. A. B. C.	2	„
3°. Recht en Wet	2	„
4°. Pax intrantibus	2	„
5ª. 1 Mei	8	„
6°. Justitia	3	„

Het Bestuur der Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een Tehuis voor zeelieden te Maassluis, noodigt uit — per advertentie — tot het indienen van ontwerpen voor een Tehuis.

Zij die willen mededingen kunnen zich wenden tot den heer C. Ghislain, Secretaris der Vereeniging, bij wien situatie-teekeningen verkrijgbaar zijn.

BOEKAANKONDIGINGEN.

MEISTERWERKE DER BAUKUNST UND DES KUNSTGEWERBES.

Het is reeds bijna een jaar geleden, dat de heer H. Joly door het rondzenden van een boekje met plaatjes de aandacht vestigde op de door hem uitgegeven: „Meisterwerke der Baukunst und des Kunstgewerbes."

Wie zijne boeken als vrienden beschouwt, komt er licht toe in vervolgwerken, waarvan 't einde niet te voorzien is, lastige en dure vrienden te zien. Hun geregelde komst is des te vervelender omdat men er zich zoo moeilijk van kan ontslaan.

De 5 afleveringen die thans van de Meisterwerke zijn verschenen, bewijzen voldoende, dat zij niet tot deze categorie zullen behooren. Ik ontleen aan den prospectus het volgende omtrent deze uitgave: Eens per maand verschijnt eene aflevering met 23 platen ten prijze van 2 mark; elke serie afleveringen wordt besloten door eene korte beschrijving der behandelde kunstwerken en levensbeschrijving hunner vervaardigers.

De inhoud is naar landen verdeeld: Duitschland, Italië, Frankrijk, Engeland, België, Holland, Oostenrijk-Hongarije, Zwitserland, Denemarken, Zweden, Noorwegen, Spanje, Portugal, Rusland, Turkije, Griekenland, Egypte, Amerika, Japan en China zullen achtereenvolgens behandeld worden.

Tot nog toe verschenen zeven afleveringen, waaronder 2 over Italië, 2 over Duitschland en 1 over Turkije; er heerscht groote verscheidenheid. Hoewel de bouwkunst domineert, zijn verschillende belangrijke proeven van kunstnijverheid daarnaast opgenomen. De samensteller heeft zich ervan onthouden om al dadelijk te algemeen bekende monumenten, die we reeds uit allerhande vroeger verschenen boeken kenden, op te nemen.

Ik geloof niet beter te kunnen doen dan een overzicht te geven van den inhoud van eene aflevering, die van Turkije bijv. Eenige photographieën van de Ahmed-Moskee, de Ahmed-Brunnen met een detail van de buitengewoon rijke versiering, twee photographieën van de Alexander Sarkophaag, een aantal afbeeldingen van Moskeeën, fonteinen en mooie tegelversieringen, en ten slotte eenige paleizen; de Kiosk der Süszen Wasser Asiëns en het aan den Bosphorus gelegen paleis Dolma Bagtsche. Dit laatste met zijn prachtige inrijhekken, zijn schitterend trappenhuis, geeft ons een kijkje in een der weelderige paleizen van den „Grooten Heer," waaraan te dikwijls zoo erg sombere herinneringen zijn verbonden. Wie weet of niet menig machthebbende de fraaie statie-trap beklom met voorgevoelens van zijn spoedigen val.

De uitvoering van de „Meisterwerke" is onberispelijk. Wat de platen betreft, kan ik kort zijn, nu ik gelegenheid heb te verwijzen naar nevensgaande afbeelding: — de Veroordeeling — een groep in het Rijks Gerechtsgebouw te Leipzig, waarvan de cliché door den uitgever is afgestaan.

Ik hoop, dat deze eenvoudige mededeeling velen mijner lezers er toe zal doen besluiten zich een aflevering der „Meisterwerke" op zicht te doen sturen, en twijfel niet, dat na kennismaking menigeen zich op een abonnement zal tracteeren. *)

J. H. W. L.

De Directie der Haarlemsche Machinefabriek voorheen Gebr. Figée heeft een zeer net uitgevoerd boekwerk met 16 uitslaande duidelijke platen en een groot aantal goede clichés tusschen den tekst doen verschijnen, getiteld: Ontwerp voor de outillage van het nieuwe Entrepôt-dok en de Nieuwe Handelskade te Amsterdam, uitgevoerd in opdracht van het Gemeentebestuur te Amsterdam, door de Haarlemsche Machinefabriek voorheen Gebr. Figee, Haarlem.

In 1898 ontving deze directie de voor haar eervolle opdracht, een plan uit te werken voor de bovengenoemde nieuwe inrichtingen en het hier vermelde boekwerk bevat de uitvoerige studie van de fabriek over haar eigen werk. Bij eenige der reeds in uitvoering zijnde werken is eenigszins van dit ontwerp afgeweken moeten worden, tengevolge van omstandigheden en toestanden die eerst later hun invloed hebben doen gelden.

Na eene afdeeling met algemeene beschouwingen, worden in de daarop volgende hoofdstukken van het boek behandeld, de: grootte en inrichting van het centrale-station: schakeling van dynamo's, motoren en verlichting; leidingen, verlichting; electrische kranen, liften, kaapstanden en draaischrijven; begrootingen: exploitatiekosten, en de uitvoering der werken.

De bibliotheek der Mij. t. Bev. der Bouwkunst ontving een exemplaar van dit royaal uitgevoerde boekwerk ten geschenke van deze Directie der Haarlemsche fabriek. R.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam, 28 April 1899. Na opening van de Vergadering, lezing en goedkeuring van de notulen en mededeeling van eenige ingekomen stukken, werd door den Secretaris inlichtingen gegeven betreffende de onderhandelingen omtrent den door het Bestuur voorgestelden leeskring onder de leden van de afdeelingen. Besloten werd den leden per circulaire tot deelneming op te wekken.

Hierna werd het woord verleend aan den heer mr. Egb. J. C. Goseling, advocaat en procureur te Amsterdam, om van de vragen door het Hoofdbestuur der ma. gesteld vraag No. 2 betreffende arbitrage in te leiden.

Spreker begint met er op te wijzen, dat de arbitrage wordt aangewend om processen te voorkomen en de lucht bezwangerd is met het arbitragestelsel, waarvan ook het vredescongres het bewijs levert, daar dit feitelijk ten doel heeft den oorlog zoo niet onmogelijk te maken, dan toch vele geschillen door eene arbitraire uitspraak te beslechten.

Uitvoerig werden door spreker nagegaan de pogingen en het resultaat van de sedert 1886 door de Aannemersvereenigingen op touw gezette beweging om ook in het bouwvak bij geschillen arbitrage toe te passen.

Terugkomende op de gestelde vraag of het wenschelijk is zoowel voor levering als uitvoering arbitrage in de bestekken op te nemen, meende spreker die vraag ontwijfelbaar met ja te moeten beantwoorden, welke meening door spreker uitvoerig werd toegelicht.

Naar aanleiding van het gesprokene ontstond een geanimeerd debat waaraan door de heeren E. M. Rood, J. H. Hendriks, F. W. M. Poggenbeek, W. J. de Groot, J. H. Leliman en den inleider werd deelgenomen, waarna mr. Goseling nogmaals de voordeelen van arbitrage zoowel voor levering als uitvoering opsomde.

De Voorzitter, de heer C. B. Posthumus Meyes, dankt in de eerste plaats spreker voor zijn belangrijke inleiding en de afgevaardigden van de uitgenoodigde Aannemersvereenigingen voor hunne tegenwoordigheid.

De Voorzitter wijst er op, dat genoemde heeren uit de geringe oppositie hebben kunnen opmaken, dat ook architecten gunstig over het toepassen van arbitrage denken en verzoekt den inleider een kort resumé van het gesprokene te willen geven, hetgeen door den heer mr. Goseling welwillend wordt toegezegd, welke daarna de Vergadering verlaat.

Door de heeren E. M. Rood, A. J. de Haan, J. N. Hendricks en W. J. de Groot wordt de wenschelijkheid betoogd, dat de Afdeeling over dit punt eene bepaalde meening uitspreke, hetwelk door den Voorzitter wordt bestreden, daar naar zijne meening de leden te gering in aantal aanwezig zijn om over zulk eene principieele vraag een antwoord te geven en het bovendien geen usance is om bij stemming een besluit te nemen op de door het Hoofdbestuur der Mij. gestelde vragen.

De heer W. J. de Groot kan zich daarmede niet vereenigen en vraagt stemming over de volgende door hem voorgestelde motie: „de Vergadering van de Afdeeling Amsterdam v/d. Mij. tot Bevordering der Bouwkunst, gehouden op 28 April 1899, gehoord de inleiding van den heer Egb. J. C. Goseling, is van oordeel, dat het wenschelijk is algeheele arbitrage in de bestekken op te nemen zoowel voor levering als voor uitvoering."

De Voorzitter verzoekt dringend intrekking van de motie en wijst er op, dat het bij stemming blijken zal, dat personen die vóór arbitrage zijn, tegen de motie zullen stemmen.

Na verschillende besprekingen tusschen de heeren de Groot, Leliman, Poggenbeek, Cuypers en Hendriks wordt de motie in stemming gebracht en aangenomen met 8 tegen 7 stemmen, terwijl 2 leden zich van stemming onthielden.

Hierna werd voorlezing gedaan van een ingekomen schrijven van het Bestuur van het Genootschap Architectura et Amicitia, waarin verzocht werd instemming te betuigen met het adres door het Genootschap aan den Minister van Binnenlandsche Zaken gericht, met verzoek langs wettelijke regeling te geraken tot het opnemen van de bouwkunst in het programma voor de Rijks-Academie van Beeldende kunsten te Amsterdam.

Nadat het bedoelde adres was voorgelezen en door den Voorzitter was toegelicht, verklaarde de heer J. H. de Groot zich tegen het adres, doch betoogde tevens, dat wel iets gedaan mocht worden in ons land voor de opleiding van architect, waarvoor nagenoeg niets gedaan werd, terwijl in het buitenland die toestand zooveel gunstiger is.

De heer C. T. J. Louis Rieber weerspreekt de ongunstige meeningen over het onderwijs aan de Polytechnische school te Delft, met welke woorden de heer J. H. Leliman zich ten volle vereenigt.

De heer Poggenbeek begrijpt niet de bedoeling van het adres en vraagt: wil men eene enkelen leerstoel voor de Architectuur of wil men de opleiding van den toekomstigen architect, zooals die in Delft plaats vindt, hier aan de Academie verbinden.

Na verschillende besprekingen werd door den Voorzitter het concept voorgelezen van een door het Bestuur opgemaakt antwoord, waarin verklaard werd, dat het overweging verdient, hangende de reorganisatieplannen voor de Polytechnische School te Delft, te wachten, om te zien in hoeverre deze verbetering brengen, met welk antwoord de Vergadering zich geheel vereenigde.

Wegens het vergevorderde uur kon van de door de heeren A. Salm G.Bzn. en E. van den Bossche aangeboden kunstbeschouwing geen gebruik worden gemaakt.

Alvorens de Vergadering te sluiten deed de Voorzitter de mededeeling, dat hij het aannemen der door den heer W. J. de Groot gestelde motie in strijd acht met de traditie der Afdeeling; dat hij het een onverantwoordelijk besluit vond van een klein aantal leden van eene Vereeniging, om zich zonder behoorlijke voorafgegane kennisgeving, namens alle leden bij stemming over een zoo belangrijke zaak uit te spreken en dat hij het feit van het tegen zijn uitdrukkelijk waarschuwen aannemen der motie beschouwde als een persoonlijke zaak.

(*) Een aflevering van deze uitgave ligt ter inzage op de bibliotheek der Maatschappij.

MEISTERWERKE DER BAUKUNST UND DES KUNSTGEWERBES.

„DE VEROORDEELING".

Groep in het Rijks Gerechtsgebouw te Leipzig.

Behoorende bij het Bouwkundig Weekblad van 6 Mei 1899 No. 18.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 8 MEI.

Amsterdam. Bestek no. 20. Het maken van vier dubbele wachterswoningen van drijfsteenregelwerk langs de verbindingsbaan te Rotterdam. Begrooting f 22000.

De directie der H. IJ. S. M., n.m. 1½ u. (Greenw. tijd) in het centr. personen station. Het bestek is tegen f 1 verkr. aan het centraal administratiegebouw der maatij. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Druten. Het bouwen van een woonhuis. De heer H. Delno. n.m. 5 u. in café Albers, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Uithuizermeeden. Het bouwen eener nieuwe voorbehuizing met eenige vertimmering aan het bestaande.

De architect O. de Leeuw Wieland te Loppersum, n.m. 4 u., bij Klugkist. Bestek en teek. à f 1.50 bij gen. archit. verkr. Aanw. gedaan.

DINSDAG 9 MEI.

Amersfoort. Het maken van een logegebouw op een terrein aan het Kalfsveld aldaar.

De architect W. v. Schaik, v.m. 11 u. in café „De Arend", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect. Aanw. gedaan.

Ferwoude (**Fr.**). Het afbreken van een burgerhuizinge en het verbouwen der boerenhuizinge, bewoond door den heer G. de Jong aldaar.

De aanbesteder. Bestek en teek. liggen aldaar ter inz. Aanw. gedaan.

Hengelo (**Over.**). Het bouwen van twee woonhuizen aan den Anninksweg te Hengelo, voor de dames Reudink.

De architect W. Elzinga, 's av. 8 u. in het café van B. J. van Eede, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 9 Mei, v.m. 9½ u.

WOENSDAG 10 MEI.

Amsterdam. 1°. het maken van eene loods in het fort in den Laander- en West-Bijlmerpolder, raming f 6800. 2°. het maken van eene loods aan de Haarlemmer Trekvaart bij de 1800 roeden beoosten Halfweg, raming f 6815, beide onder beheer van de genie te Amsterdam.

De genie, v.m. 10 u., op het bureel der genie, alw. bilj. in te leveren tot 9 Mei n.m. 3 u.. de bestekken ter lezing liggen en met inschrijvingsbilj. en inl. te bekomen zijn.

Amsterdam. Het bouwen van eene boerderij voor 50 st. hoornvee, met woonhuis, stal voor 4 paarden, wagenhuis, hooibergen en bijkomende werken aan de Amstelveenschemweg wijk E. no. 44 te Nieuwer Amstel.

De architect M. H. Ligthart, v.m. 11 u., in het café „Palais Roijal". Bestek à f 1 te bek. aan de drukkerij Aurora, St. Luciensteeg 14, en de teek. à f 1 bij P. Rijnja, Reguliersgracht 134.

Bronbeek bij Arnhem. Het maken van een lijkenhuisje en het doen van voorzieningen aan het Invalidenhuis.

De raad van administratie van het Kon. kol. milit. Invalidenhuis, 's midd. 12 u., in de bibliotheek van gen. gesticht. Bestek en teek. ter inz. en ad. 35 ct. verkr. bij den portier. Inl. geven de architecten Van Gendt en Nieraad. Aanw. 8 Mei, v.m. 11 u.

Dordrecht. Het bouwen van twee hofwoningen, tot uitbreiding der stichting aan de zijde van het Bagijnhof.

Regenten van den „Lenghenhof", v.m. 10 u., in het gesticht. Bestek en teek. liggen ter visie in het koffiehuis „Koophandel en Zeevaart" aan de Groenmarkt, van 8–5 u. Bestekken zijn verkr. ten huize van den architect H. W. Veth, Hallincqlaan 7. Aanw. gedaan.

's-Gravenhage. Het bouwen van eene dienstwoning nabij de schutsluis en de keersluis in de Dieze, beneden de spoorweghaven te 's-Hertogenbosch. Raming f 7600.

Het ministerie van W., H. N., v.m. 11 u. Bestek no. 67 ligt ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der Prov. besturen en te bekomen bij Gebr. van Cleef, ald. Inl. te bekomen aan het bureel der werken tot verleggen van den Maasmond te 's-Hertogenbosch en bij den ingenieur de Jong van Beek en Donk ald. Aanw. op de plaats.

Gorinchem. 1. Het bouwen van eene badinrichting bij de Willemskazerne te Gorinchem, ram. f 5000; 2. het ophoogen van een gedeelte vestingwal te Gorinchem, ram. f 1000; onder het beheer der genie aldaar.

De genie, v.m. 10 u. te haren bureele. alw. bilj. in te zenden vóór 9 Mei, n.m. 3 u. bestekken ter lez. liggen en met inl. en bilj. verkrijgb. zijn, alsmede bij den opz. van fortificatiën te Woudrichem.

Meppel. Het bouwen van een heerenhuis aan den Stationsweg aldaar.

De arch. G. Otten Jzn., 's av. 8½ u., in hotel „Stads Herberg" alw. Bestek en teek. ter inz. en ad f 1,50 bestek en teek. verkr. Inl. geeft gen. architect.

Ootmarsum. Het afbreken en weder opbouwen van een huisje, aan de Markt ald.

De arch. A. L. Clemens Azn., 's midd. 12 u. in het café van H. H. Essink, alw. Bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 10 Mei, v.m. 10 u.

Woensel. Het bouwen van een woonhuis met bijlev. van materialen.

De heer J. L. A. Groneman te Strijp, 's av. 6 u., in het café van J. Spoorenberg te Woensel, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft de bouwk. Th. C. van Vroonhoven te Strijp. Aanw. 10 Mei, n.m. 4 u.

Winschoten. *a*. Den bijbouw van 2 lokalen; *b*. de levering van eenig schoolameublement.

Het bestuur van de Nutsbewaarschool, 's av. 8 u., in „de Harmonie". Bestek en teek. ter visie ten huize van aanbesteding en aldaar verkr. tegen f 0,50. Inl. geeft den architect K. de Grooth. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 12 MEI.

Amstelveen. Het bouwen van een kerk met consistorie.

De kerkeraad der geref. kerk, in het café „Het Dorstige Hert". Bestek en 3 teek. à f 2 te bekomen bij den bouwk. B. Koolhaas, ae Constantijn Huygensstraat 77 Amsterdam, die tevens inl. geeft. Aanw. 8 Mei, v.m. 11 u.

Hengelo (**Ov.**). Het verbouwen van een perceel aan de Brinkstraat ald.

De architect W. Elzinga, 's avonds 8 u. in het café van G. J. Franke, alw. bestek en teek. ter inzage. Aanw. 12 Mei v.m. 9½ u.

Oosterhout (**N.-Br.**). 1. Het verbouwen van een gedeelte der openbare school B. in Middelwijk, met bijlev. van de benoodigde materialen; 2. de levering van eenige schoolbanken en het veranderen van oude banken.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bilj. in te leveren tot v.m. 10½ u. Bestekken en teek. ter secretarie. verkrijgb. tegen f 1. Aanw. ged.

ZATERDAG 13 MEI.

Zaandam. Het maken van gebouwen en daarmede in verband staande werken voor eene uitbreiding der gemeente-gasfabriek.

Het gem.-best., n.m. 1½ u. Bestek à f 2,50 te bekomen op de secretarie. Inl. verstrekt de gem.-architect.

MAANDAG 15 MEI.

Amsterdam. Het bouwen van twee loodsen op het IJ-Eiland.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij tegen f 1.50 (met twee teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-ingenieur der havenwerken, in het gebouw van algemeenen dienst op den kop der Handelskade van 10 tot 12 ure, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Amsterdam. Het verbouwen van de Van den Endeschool, aan de Keizersgracht bij de Brouwersgracht.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorw. te verkr. ter stads-drukkerij à f 1 (met een teek.). Inl. worden gegeven ten kant. van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., ged. de drie laatste weekdagen vóór den dag der aanbesteding.

Eindhoven. Het bouwen eener gasfabriek met directeurs- en fitterswoning.

Het gemeentebestuur, n.m. 3 u. Bestek met teek. à f 3.50 per stel verkr. bij den gem.-architect L. J. P. Kooken te Eindhoven, alw. tevens inl. te bek. zijn. Aanw. 15 Mei, v.m. 10½ u.

Gennep (**N.-Br.**). Het afbreken van de bestaande en het maken van een nieuwe Douanenloods met entrepôt, op het station Goch. Begr. f 47,800.

De directie der N.-Brab.-Duitsche Spoorw.-Mij., 's midd. 12 u. (W.-E. tijd), in het Directiegebouw. Bestek en voorw. ter inzage in het directiegebouw en zijn aldaar te bekomen tegen f 1. Inl. worden gegeven door den heer P. v. d. Weiden, ingenieur te Gennep iederen werkdag op diens bureau, en op 10 Mei tusschen 12 en 4 u. op het station Goch.

WOENSDAG 17 MEI.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen eener badinrichting met bovenwoning.

De heeren Gebr. Stork en Co., n.m. 3 u. Bestek en teek. à f 2 van af 9 Mei verkr. bij den portier der fabriek van gen. firma.

VRIJDAG 19 MEI.

Utrecht. Het bouwen van eene badinrichting bij het hospitaal te Utrecht, ram. f 6535; onder het beheer der genie aldaar.

De genie, v.m. 10 u. te haren bureele, alw. bilj. in te zenden vóór 18 Mei, n.m. 3 u., bestekken ter lezing liggen en met bilj. en inl. verkrijgb. zijn.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkhout hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Nieuwendijk — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 6.

Kapitaal	f 4.000.000.00
Reserve ruim	- 1.801.000.00
Betaalde Brandschaden	- 17.743.000.00

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

14 APRIL.

Amsterdam (**Onderh.**). Het verbouwen van het kerkgebouw der Nederd. Herv. Gemeente aan de Overtoom. Door den architect C. B. Posthumus Meijes.

Ingekomen 5 biljetten. Laagste inschrijvers G. S. Nout en Zn., aldaar, voor f 15973.

Doorn. Het bouwen eener Christelijke school met onderwijzerswoning.

Laagste inschrijver J. Pothoven. f 6550. Gegund.

15 APRIL.

Den Bommel. Het bouwen van een schuur met wagenhuis. Ram. f 1400. Door den heer M. Vriens, bouwkundige te Breda, voor den heer M. Melesant.

Laagste inschrijver J. Wolfert. f 982,25. Niet gegund. De aanbesteder verzocht het werk te maken voor de begrooting, doch de bouwkundige stelde nu voor het wel te willen maken, doch voor f 300 meer dan hij zelf de begrooting had gemaakt.

19 APRIL.

Hekelingen. Het bouwen van een graanschuur met bijbehoorende werken. Door den heer G. Smid, architect te Oud-Beierland.

Perc. 1, metselwerk. Laagste inschrijver G. H. Moree, f 3269*.

Perc. 2, timmerwerk. E. L. Bakker, f 3285*.

Perc. 3, smidswerk. C. Moree, f 175*.

Perc. 4, verf- en glaswerk. W. van Sticht, f 129,49*. *Gegund.

20 APRIL.

IJselmonde (**Onderh.**). Het bouwen van een woonhuis, ten dienste van den ontvanger der directie belastingen. Door den heer Oostenbroek.

Metselwerk. Laagste inschrijver P. Oudenaard, f 1950*.

Timmerwerk. H. L. Hortensius, f 1680*.

Verf-, glas- en behangwerk. S. van der Velde, f 198*. *Gegund.

21 APIRL.

Amsterdam. (**Onderh.**). Het bouwen van een woonhuis aan de Plantage Franschelaan. Door den architect J. A. v. d. Straaten.

Ingekomen 4 biljetten. Laagste inschrijvers Gebr. Terlingen te Amsterdam.

Wieringen. Het bouwen van een lokaal tot het houden van bijeenkomsten. Ram. f 1813.12½. Door de vereeniging tot Evangeliesatie.

Laagste inschrijver G. Timmerman, ald. f 1795. Gegund.

Wieringen. Het bouwen eener smederij nabij de haven. Door den heer Luijt, mr. smid.

Laagste inschrijver N. J. Poel, f 1835. Geg.

24 APRIL.

Breda. Het bouwen van een kleedkamer achter het tooneel en twee kamers op den zolder. Door het bestuur der R.-K. Volksbond.

Laagste inschrijver A. van den Akker. f 279. Gegund.

25 APRIL.

Gendt (**Geld.**). Het bouwen van een woonhuis met bijlev. van alle materialen uitgezonderd steenen. Door de firma Gebr. Terwindt, steenfabriek te Nijmegen.

Deze aanbesteding is niet door gegaan.

26 APRIL.

Bussum (**Onderh.**). Het bouwen van een woonhuis met winkel, voor rekening van den heer R. Kalis.

Laagste inschrijver Hesselingen, f 1936. Gegund.

Leiden. Het verbouwen van het huis aan de Breestraat no. 35. Door den architect B. E. Spijker Azn.

Laagste inschrijver J. Th. Bik, f 4929.

Lonneker. Het bouwen van 2 winkelhuizen met slachthuis enz. op een terrein gelegen aan de Glanerbrug. Door den heer G. Tegeler.

Laagste inschrijver H. Halstijn, Enschedé, f 4235.

27 APRIL.

Avereest. De bouwing van een woonhuis op een vrij gelegen terrein. Ram. f 8497. Door den arch. K. A. Hakkert.

Laagste inschrijvers G. Treep en Zn., Zwolle, f 8861. Voor de begrooting gegund aan den architect.

Delft (**Onderh.**). Het verbouwen van het huis aan het Achterom 16, aldaar. Door den architect C. J. L. Kersbergen.

Laagste inschrijver G. J. v. Doorn. f 1690. Gegund.

Eindhoven. Het verbouwen van een heerenhuis ald. op een terrein genaamd de vijf Ringen. Door den bouwk. J. H. v. d. Ven.

Laagste inschrijver P. Joh. v. Wetten, Aarle-Rixtel, f 6790.

Enschedé (**Onderh.**). Het bouwen van een woonhuis voor den heer A. Wining, onder beheer van den bouwk. J. H. C. Roesink.

Laagste inschrijvers Robers en Westendorp, f 1160, Gegund.

Enschedé (**Onderh.**). Het bouwen van een woonhuis voor den heer J. Spaaij in de Reudikstraat.

Laagste inschrijver J. Schuilenberg, f 1897. Gegund.

Enschedé (**Onderh.**). Het verbouwen van drie woonhuizen voor den heer Tattersall, in de Wilh. straat.

Laagste inschrijver J. Schuilenberg, f 1387. Gegund.

Enschedé (**Onderh.**). Het bouwen van 2 woningen voor den heer Nakker aldaar. Volgens bestek *a* met beschoten kap, volgens bestek *b* met jufferkap. Door den bouwk. J. H. C. Roesink.

a. Laagste inschrijver H. Gerritsen f 2495.

b. H. Gerritsen, f 2410. Gegund.

Ginneken. Het bouwen van twee woonhuizen voor rekening van den heer Hendr. Hermans.

Metselwerk. Laagste inschrijver W. van Gemert, Teteringen, f 1118.

Timmerwerk. C. Kleijn, f 715.

Groningen (**Onderh.**). De verbouwing eener behuizing in de N. Boteringestraat. Door den architect IJ. v. d. Veen.

Laagste inschrijver P. v. d. Werf, f 985. Gegund.

's Hertogenbosch. Het bouwen van eene sigarenfabriek in den tuin achter het perc. C. no. 2, op de Markt. Door den heer A. Frigge firma J. J. v. d. Pas.

Laagste inschrijvers J. v. Roosmalen en H. Hanssen, f 7558.

Hilversum. Het bouwen van een centraal station voor de electrische verlichting van Hilversum aan den Jonkerweg aldaar. Door de firma Gevcke en Co. (Holl. Electriciteit Maatschappij) te Amsterdam.

Laagste inschrijver J. A. Koster, Amsterdam, f 21940.

Lekkerkerk. Het bouwen van een woonhuis met schuur voor de wed. De Jager Wz. Door den bouwk. J. Borsje Pz.

Metselwerk. Laagste inschrijver A. Stoppelenburg, f 548*.

Timmerwerk. P. Borsje, f 572*.

Smidswerk. L. v. Soest. f 46,50*.

*Gegund, terwijl het verfwerk opgedragen is aan Lt. Mudde.

Lobith. Het bouwen van een woning met kantoor voor den rijks-ontvanger, aan den grindweg van Lobith naar Elten. Ram. f 4473. Door den arch. B. J. Wichers.

Laagste inschrijver Holmer, Arnhem, f 4260. Gegund.

Randwijk. Het bouwen van een woonmet achterhuis ald, met bijlev. der materialen. Door den heer A. Jansen.

Laagste inschrijver B. Evers. Heteren, f 3188. Gegund.

28 APRIL.

Gouda. Het bouwen van een woonhuis met baanloods en verdere werken op een terrein aan de Kattensingel. Door den arch. H. J. Nederhorst Jr.

Laagste inschrijvers P. G. Roozendaal en Wed. D. Amesz en Zn., f 8960, 1 biljet van onwaarde.

Middelstum. Het bouwen van een bijschuur en eenige vertimmering, met de bijlevering van de te kort komende materialen, arbeidsloonen, enz. Door den heer H. Tijks.

Laagste inschrijver F. Welfing, Middelstum, f 1345. Gegund.

Nijmegen. Het amoveeren en opbouwen van perc. 51 aan de Broerstraat. Door den bouwk. W. J. H. v. d. Waarden.

Laagste inschrijver J. Leenders, f 4997. Bij loting aan den laatste gegund.

Zutphen. Eenige verbouwing aan een huis op de Nieuwstad no. 46 (geen metselof stucadoorwerk.) Door den arch. J. Uiterwijk Wzn.

Laagste inschrijver W. v. Zuilekom, f 693.

29 APRIL.

Lobith. Het verbouwen van het post- en telegraafgebouw ald. Door het gemeentebestuur van Herwen en Aerdt.

Laagste inschrijver J. van Dulmen, Lobith, f 7415. Gunning in beraad gehouden.

Neede. Het bouwen eener villa, voor rekening van den heer J. R. ten Hoopen. Door den architect T. Broekhuijzen.

Laagste inschrijver J. G. Blankvoort, Eibergen, f 10915. Behalve het glas-, verf- en behangerswerk. Gunning 8 dagen aangehouden.

„Per Telegraaf."

Apeldoorn. 1. Het maken van een stokerij met souterrein; 2. een ringmuur om een gashouder en 3. een gebouw om den luchtcondensor. Door de commissie der gemeentegasfabriek.

Laagste inschrijver J. de Groot, f 17468.

Deventer. Het bouwen van een tapijtfabriek aan de Korte Zandstraat. Door de heeren F. ten Zijthoff en Zn.

Laagste inschrijvers H. Beltman Gzn., Deventer, f 3290; daaropvolgende C. Peteri, Deventer, f 3310.

1 MEI.

Amsterdam. Bestek no. 756. Het maken van een gebouw voor acetyleenbereiding en een aanbouw aan de vetgasfabriek op het westelijk eiland van het centraalstation te Amsterdam. Ram. f 10800. Door de directie der H. IJz. Spoorw. Mij.

Laagste inschrijver J. M. Pinxter, f 10500.

Arnhem. Bestek no. 11. Het bouwen van een korenbeurs op de Korenmarkt. Begr. f 21300. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver G. J. Reinders f 20217. Gunning in beraad gehouden.

De Bilt (**Utr.**). Het bouwen van twee schoollokalen en eene kamer voor het hoofd der school aan en het koppelen van het vijfde en het zesde schoollokaal in het bestaande schoolgebouw in de gem. de Bilt. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver W. A. Reijerse, Maartendijk, f 5938. Gunning 8 dagen aangehouden.

Enschede Het verbouwen van een woonhuis aan de Haakbergerstraat te Enschedé, Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver G. J. Ticheler en G. Lemmink, f 3978. Gegund.

Enschedé (**Onderh.**) De bijbouw van het postkantoor aldaar.

Laagste inschrijver G. W. Wegereef, f 2431. Gunning in beraad gehouden.

Haarlem. Het verbouwen van het woonhuis aan het Ripperdapark no. 10 hoek Ripperdastraat, en het bijbouwen van een atelier. Door den arch. H. Smits JHzn.

Laagste inschrijver R. Wereldsma, f 4172. Gegund.

Loosduinen. Het bouwen van een kerk met consistorie en kosterswoning in de Wilhelminastraat. Door de comm. van administratie der Ger. Gem.

Laagste inschrijver A. Prins, 's-Hage, 16393.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN. Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — Th. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma Gebr. Hesse), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsioroplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & Zonen, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatschij „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York.— Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — Th. van Heemstede Obelt, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF, Singel 455, Amst.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst.
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — Höxter-Godelheim A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. —Th. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
„ — W. H. M. SCHÖLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Steenen (vergiaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN en STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter aRh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-**steenen vuurvaste Cement, Karoïnklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

LIFTEN.

PECK & Co. - Amsterdam.

Éenige
Vertegenwoordigers
voor Nederland en Koloniën
van de Firma

R. WAYGOOD & Co., Limited
te Londen.

STAAL & HAALMEIJER,
AMSTERDAM.
Engelsche Stalinrichtingen.
IJZEREN TRAPPEN, VLOER- EN KELDERLICHTEN enz.
uit de beroemde Fabrieken van
The St. Pancras Ironwork Company, LONDON.

Aan de Koninklijke School van Nuttige en Beeldende Kunsten te *'s Hertogenbosch* zijn VACANT de betrekkingen van leeraar in het **handteekenen** en van leeraar in het **boetseeren**. Jaarwedde ± *f* 750. Zij die voor eene benoeming in aanmerking wenschen te komen en zich nog niet hebben aangemeld, behooren hunne stukken in te zenden aan het adres van den Burgemeester, Voorzitter van het Bestuur der School, vóór den 20 Mei 1899.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

13 MEI 1899. 19e JAARGANG. No. 19.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— • • •

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels *f* 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • • •
Aankondigingen v. Aanbestedingen 25 ct. p. regel m. premie 2/3 maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloose opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Jaarverslag 1898—1899. — Uitbreiding der stad Utrecht. — Ongezonde woningen, door I. H. J. van Lunteren. — Woonhuizen van den nieuwek boulevard bij Breda. — Dombaumeister August Beijer, door J. H. W. Leliman. Algemeene voorschriften voor uitvoering van werken. — Ingezonden. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Heeren leden die wenschen deel te nemen aan de
Boottocht
en aan den
Gemeenschappelijken maaltijd
of aan een van beiden, worden *dringend* verzocht daarvan kennis te geven aan den Secretaris der Maatschappij **vóór 15 Mei a.s.**

Het Aarden Vaatwerk vervaardigd en gebakken door den heer Willem C. Brouwer van Gouda, blijft nog gedurende de Algemeene Vergadering van 17 Mei a.s. in het Gebouw Marnixstraat 402 geëxposeerd.

De heer Brouwer zal tijdens de vergadering tegenwoordig zijn om eenige inlichtingen over zijn fabrikaat te verstrekken.

PRIJSVRAGEN,

UITGESCHREVEN DOOR DE

Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst in 1899.

PRIJSVRAAG I.

Ontwerp voor een Sanatorium voor Longlijders in Nederland.

Het terrein voor het Sanatorium wordt verondersteld te zijn gelegen in een voor borstlijders gezonde streek in Nederland, en is ongeveer 5 Hectaren groot.

Het Sanatorium zelf is gedacht voor de verpleging van een honderdtal patienten, en de geheele inrichting bestaat uit de navolgende gebouwen:

A. Hoofdgebouw.
B. Bijgebouw.
C. Woning van den Directeur-Geneesheer.
D. Administratiegebouw.
E. Wasscherij, Ketelhuis en Machinehuis.
F. Boerderij en Melkerij.
G. Woningen voor het Personeel.
H. Lijkenhuis.

De indeeling dezer gebouwen zal zijn als volgt:

A. Hoofdgebouw.

Het hoofdgebouw (of het eigenlijk verblijf voor de patiënten), met den hoofdgevel op het zuiden, zal uit 2 deelen bestaan, de eene helft voor vrouwelijke Verpleegden, de andere helft voor mannelijke Verpleegden, verdeeld over 3 verdiepingen.

a. Verdieping Gelijkvloers.

1. Hoofdingang; 2. vestibule; 3. kamer voor den portier; 4. spreekkamer; 5. twee ontvangkamers, elk met aangrenzende badkamer; 6. twee kamers elk voor 6 bedden, voor patiënten die gelijkvloers moeten blijven; 7. twee open gaanderijen (veranda's) voor rustbedden; 8. twee dergelijke kleinere („loggia's") voor ruststoelen; 9. twee kamers voor Pleegzusters; 10. twee kamertjes voor bedienden; 11. een hoofdtrap tot aan de tweede verdieping, en voor den „dienst" in elken vleugel een lift en een diensttrap, de laatste tot aan de derde of zolderverdieping; 12. de noodige gangen, portalen, water closets, urinoirs, spoelplaatsen, bergruimten, enz.

b. Eerste Verdieping en Tweede Verdieping.

Elke Verdieping zal bevatten:

1. Vier slaapzalen, elk van 10 bedden; 2. vier isoleerkamers. 3. open doorgaande balkons, langs de zuidzijde der slaapzalen; 4. twee loggia's elk voor 8 ruststoelen; 5. twee wasch- en toiletkamers en twee badkamers; 6. twee gezelschapskamers; 7. twee wachtkamertjes voor de Zusters; 8. inademlokaal; 9 twee cabinetten (laboratoria) voor de Doctoren; 10. een woon- en een slaapkamer voor den assistent Doctor. Verder de benoodigde ruimten voor den dienst. bediening, berging, water-closets, enz.

c. Derde of Zolder-Verdieping.

Op deze verdieping bevinden zich de kamertjes voor de Pleegzusters, een paar logeerkamers, div. bergruimten, water-closets, enz.

In een souterrain (kelder) de plaats aangeven voor de 2 ketels der centrale verwarming met aangrenzende kolenbergplaatsen, enz. Een en ander met afzonderlijke toegangen van buiten af.

B. Bijgebouw.

Het Bijgebouw, verbonden door een overdekte open gaanderij met het hoofdgebouw, zal moeten bevatten:

1. Twee eetzalen voor de patiënten, elk met veranda, kleed- en toiletkamer; 2. eetkamers voor de assistent Geneesheeren, voor de Pleegzusters en voor het dienstpersoneel; 3. de noodige water closets enz.; 4. keuken, met bijkeuken en open plaats; 5. provisiekamers; 6. melkkamer; 7. poetskamer; 8. bergruimten, enz.

In het souterrain: provisiekelder, bergplaatsen voor brandstof, enz.

Boven de keuken: slaapkamers voor het keukenpersoneel, met bijbehoorende gemakken, enz.

C. Woning voor den Directeur-Geneesheer.

Deze woning moet ontworpen worden als vrijstaande villa.

a. Gelijkvloers.

1. Vestibule; 2. spreekkamer; 3. salon; 4. eetkamer (deze beide kamers en suite); 5. dessert- tevens provisiekamertje; 6. keuken; 7. bijkeuken (waarbij de toegang tot den kelder met afgesloten ruimten voor wijn, provisie, brandstof, enz.); 8. twee water-closets (voor het gezin en de dienstboden).

b. Eerste Verdieping.

1. Studeerkamer; 2. drie slaapkamers; 3. kinderkamer; 4. badkamer; 5. water-closet en verdere gemakken.

c. Tweede of Zolderverdieping.

1. Dienstbodenkamer; 2. bergruimten enz.

D. Administratiegebouw.

Het administratiegebouw moet evenzoo als villa ontworpen worden en bestaat uit de navolgende vertrekken, zoo doelmatig mogelijk over twee verdiepingen verdeeld:

1. Spreekkamer; 2. kantoor; 3. kleine apotheek; 4. provisiekamer en bijbehoorende bergplaats; 5. lokalen voor microscopie, bacteriologie en histiologie; 6. verband- en instrumentkamer; 7. woonkamer en slaapkamer voor den administrateur, en verder nog een paar vertrekken voor den dienst, bergruimten, water-closets en verdere gemakken, zoomede een kleinen kelder.

E. Waschhuis, Ketelhuis en Machinekamer.

De volledige kleine stoomwasscherij bestaat uit een groot waschlokaal, ontsmettingsoven, berging voor vuile en schoone wasch, mangel- en strijkkamer, naaikamer en bergplaatsen.

Ten dienste der stoomverwarming en electische verlichting: een *ketelhuis voor* 2 ketels, en een *machinekamer voor* horizontale stoommachine en dynamo's, een vertrek voor een *accumulatoren-batterij*, afzonderlijke berging voor zwavelzuur, enz.

In verband hiermede een werkplaats voor den machinist-bankwerker met bergruimte of magazijn, een werkplaats voor den timmerman en den stoffeerder, voor het herstellen van matrassen enz., werkplaatsen, privaten, enz.

Op de verdieping, een woning voor den machinist en een woning voor den stoker, en eenige slaapzalen voor het dienstdoend personeel, met bijbehoorende gemakken, privaten, enz.

(In verband met de nader te noemen situatie-teekening dient de omschrijving van deze inrichting alleen om ongeveer de hoofdafmetingen te bepalen.)

F. Boerderij en Melkerij.

Ter bepaling der afmetingen van deze inrichting diene, dat het gebouw stalling moet aanbieden: 1. voor 30 koeien, eenig jong vee en 2 paarden; 2. vertrek met de toestellen voor de zuivelbereiding, waarbij koelkamer en kelder; 3. bergruimte voor voeder, enz.; 4. woning voor den bedrijfsboer en zijn gezin, met inwonenden knecht; 5. privaten, enz.; 6. in een afgesloten ruimte een wagenschuur, hooiberg, konijnenhokken, kippenhokken, enz.

G. Woningen voor het Personeel.

Op het terrein verspreid, vier kleine woningen voor gehuwde bedienden, als: den timmerman, tuinman, enz.

Elke woning bestaat uit één woon- en twee slaapvertrekken, waarvan minstens één op de verdieping (zolder). Een keukentje met waschhok, bergzolder, kelder en schuurtje.

H. Lijkenhuis.

Achter op het terrein een lijkenhuis met snijkamer, bijzetkamer en berging.

Het hoofdgebouw en de diverse bijgebouwen alle in denzelfden trant en in eenvoudig landelijk karakter te ontwerpen.

De mededingers zullen moeten leveren:

1. Een situatieteekening, schaal 1 à 1000, met aanwijzing der windrichting, en waarop *alle* gebouwen (in omtrek) moeten worden aangegeven.

2. De plattegronden van alle verdiepingen van:
   A. Hoofdgebouw;
   B. Bijgebouw;
   C. Woning Directeur-Geneesheer;
   D. Administratiegebouw;
   E. Één der woningen voor het personeel;

en van elk der onderdeelen minstens één hoofdgevel en één doorsnede, alles op schaal van 1 à 200.

3. De middenpartij van den zuidelijken gevel van het hoofdgebouw, en een dwarsdoorsnede van dit gebouw over de hoofdtrap op een schaal van 1 à 50.

Alle teekeningen moeten in lijnen worden uitgevoerd en gekleurd ter verduidelijking der aangewende bouwstoffen, en vergezeld gaan van eene korte omschrijving, ter nadere toelichting.

Voor de ter bekrooning waardig gekeurde ontwerpen worden uitgeloofd als:

Eerste prijs, de zilveren medaille der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, benevens f 150.

Tweede prijs, de bronzen medaille, benevens f 100.

PRIJSVRAAG II.

Ontwerp voor de woning van den Directeur-Geneesheer,

in Prijsvraag No. 1 nader sub C. omschreven.

Verlangd worden:

1. De plattegronden van alle verdiepingen, met die van het dak.
2. Twee gevels en een doorsnede. (Alles op een schaal van 1 ad 100).
3. Een detail van een onderdeel van den voornaamsten gevel en van een der wanden van de eetzaal, beide op een schaal van 1 ad 50.

Alle teekeningen in lijnen en gekleurd.

Voor het best gekeurd ontwerp wordt uitgeloofd de bronzen medaille der Maatschappij benevens f 75.—

PRIJSVRAAG III.

Ontwerp van een der woningen van het dienstpersoneel,

in Prijsvraag No. 1, nader sub G. omschreven.

Verlangd worden:

De plattegronden en de vier gevels op een schaal van 1 ad 100.

De ontwerper van het best gekeurde ontwerp ontvangt f 25.—

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Art. 1. Alle stukken ter beantwoording van deze prijsvragen worden vóór of op 1 Februari 1900, des namiddags te 2 uur, vrachtvrij ingewacht aan het bureau der Maatschappij, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Art. 2. De in te zenden stukken moeten gemerkt zijn met een motto, en met een herkenningsteeken aan de achterzijde; zij moeten vergezeld zijn van: 1°. een gesloten naambrief, waarop aan de buitenzijde dat motto is herhaald, en van binnen bevattende de vermelding van naam, betrekking en woonplaats van den inzender 2°. van een open brief, waarin een adres, om zoo noodig met den inzender te correspondeeren zonder den naambrief te openen.

Art. 3. De teekeningen mogen niet op houten ramen ingeleverd worden.

Het schrift op de teekeningen moet van eene andere hand dan die des vervaardigers zijn.

De ontwerper mag zijn naam niet bekend maken vóór de uitspraak der Jury.

Worden de beide laatste bepalingen niet behoorlijk nagekomen dan blijft zijn ontwerp buiten mededinging.

Art. 4. De ingezonden ontwerpen worden in handen gesteld

van eene commissie van beoordeeling, bestaande uit de heeren:

A. Salm G.Bzn., Voorzitter, } van de Mij.
A. C. Bleijs, Bestuurslid, } t. Bev. der
M. A. C. Hartman, " } Bouwkunst.
H. Leguit, Assistent Gemeente-Architect van Amsterdam.
F. W. M. Poggenbeek, architect te Amsterdam.

Art. 5. De Jury heeft het recht, wanneer geen antwoord ter bekroning kan worden voorgedragen, aan het Hoofdbestuur voor te stellen eene andere onderscheiding toe te kennen aan zulke antwoorden, die zij meent dat daarop aanspraak hebben.

Art. 6. De bekroonde ontwerpen blijven het eigendom der Maatschappij.

Art. 7. De uitslag der beoordeeling zal terstond na de uitspraak der Jury worden bekend gemaakt, en de ingekomen plannen zullen worden tentoongesteld tijdens de Algemeene Vergadering in Mei 1900, waarin de bekroningen zullen worden uitgereikt.

Art. 8. Alle ontwerpen worden tentoongesteld in die steden waar Afdeelingen der Maatschappij zijn gevestigd. De niet bekroonde ontwerpen kunnen daarna in April 1901 worden afgehaald aan het bureau der Maatschappij te Amsterdam, op vertoon van het in art. 2 vermelde herkenningsteeken. De stukken der inzenders, buiten Amsterdam woonachtig, worden na genoemd tijdsbestek en tegen overlegging van het herkenningsteeken, aan een op te geven adres teruggezonden.

In bijzondere gevallen, ter beoordeeling van het Bestuur der Maatschappij, kunnen op uitdrukkelijk verlangen der inzenders, teekeningen binnen dit tijdsbestek worden teruggegeven.

Het Bestuur der Maatschappij.

A. Salm G.Bzn., *Voorzitter.*
C. T. J. Louis Rieber, *Secretaris.*

Amsterdam, Mei 1899.

JAARVERSLAG 1898—1899.

(Vervolg van bladz. 134.)

Gebouw.

In het vorige verslag kon reeds gewezen worden op een meer gunstige exploitatie van het Maatschappelijk gebouw. Die toestand heeft zich gehandhaafd in het vorige jaar.

Het Bestuur nam het besluit, om de beide tweelichtramen in de expositie-zaal aan de Marnixstraat te veranderen, zoodat zij beter geschikt zouden zijn voor uitstal-ramen. In het eerste nummer van het Weekblad van 1899 kon het Bestuur zijn bijzonderen dank betuigen aan het zoo uitermate belangstellend lid, wiens naam wij niet mogen noemen, die de gekwiteerde rekening inzond voor deze verbouwing welke toch lang niet onbelangrijk was, — en aan de heeren D. Cerlijn en Zoon en A. J. de Haan, die, niettegenstaande de kosten der verbouwing hunne raming te boven gingen, het meerdere bedrag niet in rekening hebben gebracht.

Het bezoek aan het gebouw was, dank zij zeker de betere reclame door deze ramen, grooter dan vorige jaren.

Ook weder in dit verslag kan melding gemaakt worden van het ten geschenke ontvangen van aandeelen in de leening voor het Maatschappelijk Gebouw. Het was immers de heer J. H. Leliman die in de Meivergadering van 1898 de beide hem toebehoorende aandeelen die toen werden uitgeloot, in eigendom aan de Maatschappij afstond. Dit zij nogmaals dankbaar vermeld.

Bibliotheek.

De bibliotheek heeft meer belangstelling gewekt dan het vorige jaar. Niet alleen toch werd een veel grooter aantal boekwerken door de leden ter leen gevraagd, — hetgeen wel eens deed betreuren dat er van sommige werken maar één exemplaar aanwezig is — en werd meer in de boekerij gezocht en gestudeerd; maar ook de ontvangen geschenken waren zeer belangrijk. Deze werden in het Weekblad vermeld.

Onder die schenkingen is er een, die hier ter plaatse met bijzondere ingenomenheid en dankbaarheid vermeld moet worden, namelijk die van den heer I. Gosschalk, thans te Brussel wonende, die eenige boekwerken — afzonderlijk in den catalogus der bibliotheek vermeld — aan de Maatschappij heeft afgestaan onder de bepaling, dat mocht de Mij. eenmaal ophouden te bestaan, deze verzameling zal komen in eigendom van het Rijk. Bij de vermelding van deze schenking in het Weekblad schreef de redactie: „Met recht mag men hier zeggen, uit het oog niet uit het hart!" Maar sinds is de heer Gosschalk weder als lid der Maatschappij ingeschreven.

In het jaar 1898 werd eene nieuwe catalogus der bibliotheek uitgegeven; ook deze heeft zeker bijgedragen tot een verhoogde belangstelling in deze nuttige verzameling.

Tentoonstellingen.

De verwachting in het vorige verslag uitgesproken over de Permanente Tentoonstelling, dat de belangstelling daarin niet zou verminderen, is bewaarheid geworden. Het Bestuur heeft redenen van tevredenheid.

Ook in het tijdperk waarover dit verslag loopt, werden eenige speciale tentoonstellingen gehouden in de vergaderzaal, waaronder in de eerste plaats die vermeld moet worden van de plannen van de prijsvraag voor een Studenten-Societeit te Utrecht; want het bezoek daaraan — dat trouwens voor een ieder kosteloos was — mag zonder overdrijving overgroot genoemd worden.

De jaarlijksche Tentoonstelling van Bouwkunst had uitgebreider kunnen zijn. Daarop werden bekroond: voor uitgevoerde bouwwerken de heer I. Gosschalk, te Brussel, met de zilveren medaille; voor onuitgevoerde bouwwerken, de heeren Tjeerd en Focke Kuypers, met de bronzen medaille; voor de opmeting van een oud Nederlandsch bouwwerk, het bureau der Gemeentewerken te Delft. Als buitengewone onderscheiding werd aan den heer A. Labouchère een zilveren medaille toegekend voor de inzending tegels van Jacoba-aardewerk uit de fabriek der heeren Joost Thooft en Labouchère te Delft, — eene hoog artistieke opluistering der Tentoonstelling van Bouwkunst.

Onderwijs.

Het vakonderwijs is ten allen tijde een onderwerp geweest, waaraan de opvolgende Besturen met voorliefde hunne aandacht geschonken hebben. Die aandacht zal blijvend wezen, hoewel van inmengend optreden minder sprake zal zijn dan voorheen, eerstens wegens het bestaan der Vereeniging tot bevordering van de Vakopleiding voor Handwerkslieden in Nederland, en nu wegens de aanstelling van een Inspecteur voor het middelbaar onderwijs, bepaaldelijk belast met het toezicht op de vakscholen. De instelling van deze betrekking, waarvoor ook de Maatschappij indertijd — misschien het eerst — geijverd heeft, is door het Bestuur met groote ingenomenheid vernomen, en de keuze van Z.Exc. den Minister, die voor de vervulling der zware taak van Inspecteur iemand koos die geheel vertrouwd is met de nooden en behoeften van het ambachtsonderwijs, juicht het ten volle toe.

Niet onvermeld mag blijven, dat het dezen inspecteur, den heer H. J. de Groot, is, die steeds en overal bij de oprichting van nieuw: ambachtsscholen of burgeravondscholen, als grondslag aanbevolen heeft het bekende „Rapport der Commissie, door de Mij. benoemd om een antwoord te geven op de vraag: Welke eischen dient men te stellen aan een goede regeling van vakonderwijs voor handwerkslieden in de bouwambachten?"

Aan herhaalde aanmoedigingen toegevende, heeft het Bestuur de Mij. eindelijk als lid doen inschrijven van de geconstitueerde Vereeniging tot Veredeling van het Ambacht, — mede naar aanleiding van eene missive dier Vereeniging, waarin om den steun ook der Mij. verzocht werd. Desniettemin blijft het Bestuur van meening, dat bij al hetgeen nog aan ambachtsonderwijs in Nederland ontbreekt, het thans beter ware om alle beschikbare middelen voorloopig nog aan te wenden tot uitbreiding en verbetering van dat onderwijs, om dan, als dat alles bereikt is, maatregelen te nemen om proeven van bekwaamheid te doen afleggen. Het Bestuur acht het wenschelijk zijn standpunt hier ter plaatse kenbaar te maken.

Examen voor opzichters.

De bewijzen, dat de instelling van een diploma voor Bouwkundig Opzichter, verkrijgbaar na voldoend afgelegd examen, zeer op prijs wordt gesteld, nemen steeds toe. Voor het examen in Februari 1899 gehouden, hebben zich 28 kandidaten aangemeld, tegen 16 in 1897. Van die 28 slaagden er 16, aan wie het diploma kon worden uitgereikt. De Commissie voor dit laatstgehouden examen bestond uit de heeren: A. C. Bleys, *Voorzitter*, H. Van Dam, G. Van Arkel, H. G. Jansen, D. A. N. Margadant en L. J. Rijnink. Het secretariaat werd waargenomen door den Secretaris der Maatschappij.

Bureau voor plaatsing van Opzichters.

Wat in het vorige verslag gezegd werd over dit bureau, zou

woordelijk hier ter plaatse herhaald kunnen worden; want tegenover het werk en de uitgaven die aan het plaatsen van ingeschrevenen door het bureau worden ten koste gelegd, staat niet eens de belceftdheid van hen in wier belang gewerkt wordt. Er zijn natuurlijk uitzonderingen, — dat wil zeggen heeren opzichters die behoorlijk kennis geven van hunne al of niet plaatsing door bemiddeling van het bureau; maar in den regel verneemt dit niets van hen die het eene betrekking bezorgt of tracht te bezorgen, hetgeen zeer ten nadeele werkt.

Het bijna geheel ontbreken van de gewenschte medewerking der ingeschrevenen, zoozeer ook tot ongerief van hen die opzichters wenschen, zal maken, dat bij het bureau geene aanvragen van architecten meer inkomen. En dan zullen de werkzoekenden voor wie het bureau werd ingesteld, dit zich zelven te wijten hebben.

Afdeelingen.

Van bijna alle afdeelingen was het afgeloopen tijdperk gunstig te noemen; de vergaderingen kenmerkten zich namelijk door voldoende opkomst en behoorlijke belangstelling der leden in 't geen er verhandeld werd. Nu mogen er een paar zijn, waarin de opkomst der leden niet aan de verwachtingen voldoet, het kan niet ontkend worden, dat daarvoor redenen bestaan, die buiten de Afdeeling of haar streven liggen. Wanneer men nagaat welke in de zetels dier afeeelingen de opkomst is in vergaderingen van uitgebreider vereenigingen dan de Afdeelingen, dan mogen die laatste werkelijk nog tevreden zijn.

Uit de ingekomen verslagen der Afdeelingen wordt hier het volgende overgenomen:

Afdeeling Arnhem. Het Bestuur is samengesteld als volgt, uit de heeren:

V. G. A. Bosch,	Voorzitter.
A. R. Freem,	Onder-Voorzitter,
W. G. Lensink,	Penningmeester,
O. A. Koorevaar,	Bibliothecaris,
J. H. Müller,	Secretaris.

De Afdeeling telt 15 leden, tevens gewoon lid, en 2 leden, tevens kunstlievend lid der Maatschappij, benevens 13 afdeelingsleden. De toestand der geldmiddelen is bevredigend.

In het afgeloopen seizoen werden 7 vergaderingen gehouden, waarin meerdere belangrijke onderwerpen van plaatselijken en algemeenen aard werden besproken, onder anderen een verbeterd ontwerp van eene bouwverordening voor Arnhem. Op bijna al deze vergaderingen werden tevens kunstbeschouwingen aangeboden. Met genoegen constateert het Bestuur, dat de vergaderingen ook door vele belangstellenden uit het correspondentschap bezocht werden. De jaarlijksche gezamenlijke tocht kon in 1898 wegens te geringe deelneming niet doorgaan.

Een prijsvraag werd uitgeschreven voor een Afdeelings-diploma; deze is in alle opzichten gelukt; de uitgeloofde eerste prijs kon worden toegekend, en wel aan den heer Maandag. Het programma van een nieuwe prijsvraag is in bewerking.

De leden hebben een onderlingen leescirkel; de oude tijdschriften werden verkocht, en de opbrengst daarvan in de afdeelingskas gestort.

Van de door de Afdeeling in hunne studiën gesteunde leerlingen aan de Ambachtsschool werden gunstige rapporten ontvangen.

Afdeeling Groningen. Het Bestuur is samengesteld uit de heeren:

H. Raammaker,	Voorzitter,
A. Eisses,	1e Secretaris,
W. Jacobs,	2e Secretaris,
C. H. Steenbeek,	Penningmeester,
H. Rijenga,	Bibliothecaris.

He ledental is verminderd met 4, tevens kunstlievend lid der Maatschappij en met den donateur der Afdeeling, zoodat het nu bestaat uit 16 leden, waaronder 1 eerelid, en waarvan 4 gewoonen 11 kunstlievend lid der Maatschappij zijn. Die achteruitgang is een gevolg van omstandigheden buiten de Afdeeling en de Maatschappij gelegen, daar het bedanken der 4 leden is voortgevloeid uit het oprichten van eene kleine vereeniging, meer onmiddellijk in verband staande met den werkkring harer leden. Dit neemt evenwel het minder aangename niet weg, dat gelegen is in het verlies van leden van de Afdeeling en van de Maatschappij, en het versnipperen van krachten, te meer nu in den laatsten tijd een streven naar samenwerking van verschillende vereenigingen meer op den voorgrond treedt.

De vergaderingen werden geregeld gehouden en de opkomst was steeds bevredigend. Het daarin verhandelde kenmerkte zich voornamelijk door bespreking van bouwmaterialen — vooral nieuwe — of vindingen van den laatsten tijd op technisch gebied. Aan alle vergaderingen waren bovendien kunstbeschouwingen verbonden. Van de vroegere goede gewoonte om gratis toegankelijke publieke tentoonstellingen van plaatwerken enz. te houden, moest worden afgezien, omdat de directie van de Societeit „de Harmonie" besloten had deze alleen tegen entrée toe te staan. De proef daarmede in December jl. genomen, heeft tot uitkomst gehad, dat wegens het geringe aantal bezoekers het geen aanbeveling verdient daarmede door te gaan.

Afdeeling Haarlem. Al moge in het verslag dezer Afdeeling worden medegedeeld, dat zij in het afgeloopen jaar niet bijzonder op den voorgrond is getreden, hoofdzakelijk omdat veler aandacht gedurende geruimen tijd in beslag werd genomen voor de Kroningsfeesten, — de belangstelling in de Afdeeling is daarbij zeer toegenomen. Met 1 Januari 1898 traden 5 nieuwe leden toe en in den loop van dat jaar wederom 5, gevende een gelijk aantal nieuwe leden der Maatschappij. In dat tijdvak verloor de Afdeeling slechts 1 lid; zij telt nu 41 leden, waarvan 31 gewoon- en de overige kunstlievend lid der Maatschappij zijn.

Het Bestuur is thans samengesteld uit de heeren:

J. H. Stoel Azn.,	Eere-Voorzitter,
J. van den Ban Pzn.,	Voorzitter,
G. L. van Lennep,	Vice-Voorzitter,
Rego Veth.	1e Secretaris,
Anton J. Salm,	2e Secretaris,
J. G. Michielse,	Penningmeester.

In de zes gehouden vergaderingen heerschte steeds een vriendschappelijke geest en een streven tot degelijke behandeling van de ter tafel gebrachte onderwerpen, zoowel op esthetisch als technisch gebied, aangevuld door kunstbeschouwingen. In den vorigen zomer werd bovendien een bezoek gebracht aan de nieuwe gebouwen voor de gemeentelijke waterleidingen.

Behalve bij het verleenen van het gewone jaarlijksche subsidie aan de Ambachtsschool, en bij haar medewerking aan den Particulieren Arbeidsraad, bewoog de Afdeeling zich in ruimer kring, waar ze, op aanzoek van de Afdeeling „Haarlem en Omstreken" van den Nederlandschen Aannemersbond, eene commissie benoemde om met het Bestuur van dien Bond te confereeren over de instelling van een Raad van Arbitrage, die belast zou zijn met de vereffening van geschillen, welke zich bij de uitvoering van werken bij partijen kunnen voordoen. Hoewel nog geen resultaat kan worden medegedeeld, mag men toch aannemen, dat bij de behoefte aan zulk een Raad, zijn instelling door de ijverige bemoeiingen der commissie niet lang meer op zich zal laten wachten.

Verder bracht de Afdeeling, met de Afdeeling van den Aannemersbond en de Vereeniging van Industriëelen en Kooplieden betreffende Bouwkunde en Aanverwante Vakken, en het Bestuur der Ambachtsschool, het hare bij tot de samenstelling en het succes van de groep „Bouwkunst" in den historischen optocht, den 31sten Aug. 1898 gehouden bij gelegenheid van de troonsbestijging van H. M. Koningin Wilhelmina.

Nog zij vermeld, dat op initiatief van den Burgemeester van Haarlem, de afdeeling trachten zal een prijs uit te loven voor den besten der gevels, die binnen een zeker tijdperk — een jaar — in Haarlem zal verrijzen. Om de kosten daarvan te dekken, wordt aangeklopt bij verschillende corporaties en kunstvrienden.

Op 't oogenblik schijnt de kas in een ietwat berooiden toestand te verkeeren; maar de verslaggever der Afdeeling maakt zich daarover niet angstig, vertrouwende op een financieel gunstiger jaar 1899.

Afdeeling Utrecht. Het Bestuur bleef samengesteld als in het vorige jaar uit de heeren:

I. H. J. van Lunteren,	Voorzitter,
A. J. Vreeswijk,	Secretaris,
J. T. Kok,	Penningmeester,
A. Nijland,	Commissaris,
W. de Jong,	„

Het aantal leden is thans: 30 die gewoon, en 4 die kunstlievend lid der Mij. zijn en 7 afdeelingsleden; alzoo in 't geheel 41 leden, tegen 40 een jaar geleden.

De rekening over 1898 sloot met een batig saldo, zoodat voor 1899 op de begrooting wederom gebracht zijn, eene bijdrage aan de Ambachtsschool en eene voor een kunstreis.

Er werden 6 bijeenkomsten gehouden, die vrij goed werden bezocht. Daarin werden voornamelijk vragen op bouwkundig gebied behandeld, zoowel die door het Bestuur der Mij. aan de Afdeelingen voorgelegd, als zelf gestelde. Ook werden eenige kunstbeschouwingen gegeven.

In den vorigen zomer werd door een twintigtal leden een gezamenlijk bezoek gebracht aan Deventer.

In een volgend blad zal iets worden medegedeeld uit de verslagen der overige Afdeelingen.

UITBREIDING DER STAD UTRECHT.

Geen stad in ons land, die wegens haar uitbreiding zoo druk besproken wordt als Utrecht. Alles is daar in beweging, en in minder dan geen tijd zullen we de stad met de omliggende dorpen tot één zien vereenigd.

Dit feit op zichzelf is reeds de moeite waard vermeld te worden. De wijze waarop de bouwkunst zich daarbij uit, moet mede een punt van bespreking uitmaken.

Aan alle zijden der stad uitbreiding; doch wat ons in deze het meeste aantrekt, is het oostelijk gedeelte, n.l. het Hoogelandspark. Na de doorsnijding van het Oorspronpark door den Oosterspoorweg ontstond dit, en het werd aangelegd naar een bekroond prijsvraag-ontwerp. In dit ontwerp heeft de vervaardiger z.g. open plaatsen gehouden voor het bouwen van villa's, die bij slot van rekening het ideaal zouden voltooien.

Ongeveer een tiental jaren verliepen, voor dat met die bebouwing een aanvang werd gemaakt, en zeker zou het nog langer geduurd hebben als niet intusschen het Wilhelminapark, eveneens in dat gedeelte der stad, was aangelegd.

Het schijnt echter wel, dat het laatsgenoemde park bij de gemeente in veel hooger aanzien staat dan het eerste, want om eene bebouwing in overeenstemming daarmede te krijgen, besloot men prijzen uit te loven voor de fraaiste gevels.

Toch, en wij maken dat op uit de handelingen in de Raadsvergaderingen van 1897—1898, achtte men het Hoogelandspark van een te schoonen aanleg, dan dat daarop geen sierlijke villa's zouden komen; immers men sprak nog wel van teleurstellingen over wat in de Ramstraat, een straat tegenover dat park, was gebouwd. Jammer intusschen, dat ook in het Wilhelminapark blijkt, dat niet vastgehouden wordt aan het denkbeeld om vrijstaande huizen te bouwen.

Door verkoop van het voornaamste gedeelte gronds aan de Levensverzekering Maatschappij „Utrecht", werd een aanvang met den bouw gemaakt (naar plannen door de Gemeente goedgekeurd.) Deze bestaat uit 2 rijen aaneengesloten huizen (dus geen villa's) rug aan rug, met eene tusschenruimte gelijkende op een trapezium, waarvan de eene evenwijdige zijde ongeveer 3 maal op de andere begrepen is. Gemiddeld is de afstand 23 M.

De grootste evenwijdige zijde is gekeerd naar den overweg van den Oosterspoorweg. (Maliebaan).

Zooals wij vroeger het terrein beschouwden, achten wij het een hoofdvereischte iets schoons, van hooge kunstwaarde en in harmonie met de omgeving, te maken. Het is daarom, dat wij een oogenblik gadeslaan, wat door dien bouw is tot stand gebracht.

Blijkbaar heeft de architect voor Utrecht iets nieuws willen maken. Op zich zelf is hij daarin geslaagd, maar of nu werkelijk iets schoons is verkregen, dat algemeen boeit en trekt, dat gelooven wij niet.

Komen wij van den meergenoemden overweg af, juist daar waar een vreemdeling het eerst zijn schreden zet, dan is het alsof het park door eenen muur is gesloten; zelfs de tusschenruimte, vroeger vermeld, is door eene planken schutting afgesloten, en de inkijk aan het oog van den voorbijganger onttrokken.

Is de ligging dus niet gunstig te noemen, door eenen meer aangenamen en lieflijken vorm der gebouwen zou, dunkt ons, nog veel daaraan zijn tegemoet gekomen.

Heeft de architect veel constructieve waarheid aan onderdeelen aan het licht gespreid, dit kan niet goed maken, dat de vele hoeken en uitbouwsels beletten de hoofdmotieven te onderscheiden. Met wat meer eenvoud, rust, zou ongetwijfeld dit bezwaar weggenomen zijn.

Ook zou een meer lieflijke kleur gepast hebben in de omgeving. Thans zien wij de hoofdkleur grijsrood, met hier en daar de kleur van een stuk hardsteen, en eenige afwisseling van geel en groen aan uitbouwsels. Dit geeft een koude sombere indruk, en hindert als wij het boomgewas daartegenover stellen. Om dien indruk nog te verhoogen, is het dak, in vele vlakken verdeeld, met vermillioen roode pannen gedekt.

Wij achten de oplossing niet bijzonder gelukkig en kunnen met het oog op de bevordering der kunst niet naar den mond praten, maar hebben onze meening vrijuit gezegd.

Men moet er op uit zijn het publiek te bevredigen, en niet ons zelf; dat publiek toch aanschouwt, en voor dit stelt men de gedachten aan het licht. Zonder opmerking van die zijde geen ontwikkeling.

De gemeenteraad kan tot die bevordering medewerken, door b. v., als hij de plannen voor eventueelen bouw ter beoordeeling krijgt, niet te schromen zijn oordeel uit te spreken en zich niet te laten verleiden door teekenwerk dat door halve lijnen of opgesmuktheid, de werkelijkheid verbergt.

Zooals wij konden zien, zijn er nog eenige onbebouwde perceelen, ook die op den hoek van de Nassaustraat; doch wij hopen, dat deze bebouwd zullen worden op eene wijze die aller goedkeuring wegdraagt, met gebouwen die een sieraad mogen zijn voor Utrecht.

D.

ONGEZONDE WONINGEN.

Antwoord, ingezonden door de *Afdeeling Utrecht*, op de vraag:

1. Is het niet wenschelijk, dat hier te lande wat meer gedaan wordt op het gebied van de stedelijke Gezondheidscommissiën, hoofdzakelijk wat betreft de zeer vele woningen die ten opzichte van ligging, afmetingen, toevoer van licht en lucht, privaten, gootsteenen, schoorsteenen, afvoer van faecaliën en van menagewater, drinkwater, rioleering enz., niet voldoen aan de eischen der hygiëne en de daarop betrekking hebbende b e s t a a n d e of w e n s c h e l i j k g e a c h t e artikelen der verordening op het bouwen in de gemeente waar Uwe Afdeeling is gevestigd?

Is een krachtig ingrijpen tot verbetering van die toestanden niet hoogst noodig en, zoo ja, op welke wijze?

Is het mogelijk om de eigenaren van woningen het uitvoeren van verbeteringen, in gevallen als boven bedoeld, op te leggen binnen een billijk te stellen termijn, om bij nalatigheid hierin die woningen onbewoonbaar te verklaren?

Ter beantwoording van deze vraag zullen wij in de 1°. plaats nagaan, op welke wijze de Gezondheidscommissie alhier is samengesteld, 2°. wat haar werkkring is, en 3°. welke resultaten door haar optreden zijn verkregen.

Door den Gemeenteraad zijn daartoe vastgesteld 3 verordeningen, te weten:

A eene (huishoudelijke) verordening, regelende de benoeming en den werkkring van de Gezondheidscommissie der Gemeente Utrecht;

B eene (straf) verordening tegen het bewonen van gebouwen, welke, als schadelijk voor de openbare gezondheid, voor het bewonen ongeschikt zijn; en

C. eene (straf) verordening, houdende voorschriften in het belang der openbare gezondheid.

Uit de sub A genoemde verordening blijkt dan: dat de Gez. comm. belast is, met een in bijzonderheden afdalend onderzoek van al hetgeen in deze Gemeente voor de gezondheid der bewoners schadelijk is, met het aanwijzen der middelen om daarin te voorzien;

vervolgens, dat zij den Gemeenteraad, Burgemeester en Wethouders òf den Burgemeester van bericht en raad dient nopens alle zaken de openbare gezondheid betreffende, en voorts, dat zij uit eigen beweging mededeeling doet van de maatregelen, welke zij in het belang dier gezondheid noodzakelijk acht.

Deze commissie is samengesteld (volgens art. 3) uit 17 leden, te weten: 2 leden van den Gemeenteraad, 2 rechtsgeleerden, 2 geneeskundigen, 3 bacteriologen, 5 natuur- of scheikundigen en 3 bouwkundigen, en wordt bovendien bijgestaan door een gesalarieerd Secretaris, buiten hare leden, door haar te benoemen. (art. 9.).

Overigens zijn in deze verordening de rooster van aftreding der leden en andere huishoudelijke zaken geregeld

In de sub B. genoemde verordening zijn in art. 1 genoemd de oorzaken, die naar het oordeel van B. en W. aanleiding kunnen geven tot het onderzoek van eenig gebouw, dat — als schadelijk voor de openbare gezondheid — voor het bewonen ongeschikt wordt geacht, in welk geval daarvan wordt kennis gegeven aan de Gez. commissie, die daarna een onderzoek instelt en daarvan verslag uitbrengt aan B. en W. met vermelding der redenen van ongeschiktheid tot bewoning.

Is nu het gebouw voor verbetering vatbaar, dan wordt dit den eigenaar medegedeeld, met opgaaf van een termijn, binnen welken de aangegeven verbeteringen zullen moeten verricht zijn.

Indien het gebouw *niet* voor verbetering vatbaar is, dienen B. en W. aan den Gemeenteraad eene voordracht in om het gebouw — als schadelijk voor de openbare gezondheid — voor het bouwen ongeschikt te verklaren. Dan treedt eene Raadscommissie op, welke — na onderzoek, en na de mondelinge bezwaren van den eigenaar gehoord te hebben — verslag uitbrengt aan den Raad, die daarop de eindbeslissing neemt, en al of niet besluit tot het doen ontruimen van de woning.

In art. 12 van deze verordening wordt aan de leden van de Raads- en van de Gez. comm., benevens aan de ambtenaren aan wie de uitvoering van de voorschriften dezer verordeningen is opgedragen, de last verstrekt om — indien zij dit noodig achten — te allen tijde de woningen der ingezetenen, huns ondanks, binnen te treden met inachtneming der bepalingen van de wet van 31 Augs. 1853 (Staatsblad 83). —

In art. 14 is de strafbepaling opgenomen tegen het bewonen van een gebouw, waarvan de ontruiming is gelast.

De ondergeteekende, sedert 1890 lid der Gez. comm., kan hierbij de ondervinding mededeelen, dat de eigenaren, meestal gehoor geven aan de uitnoodiging tot verbetering door den Inspecteur over het bouwen (die met de uitvoering der verordeningen is belast) gedaan, òf aan de omschrijving van B. en W. Want zij weten, dat beroep op den Gemeenteraad niet veel helpt; deze toch bevestigt doorgaand het oordeel van de Gez. comm. en van B. en W., en heeft meermalen het vonnis verzwaard.

In de sub. C genoemde verordening zijn o. m. bepalingen opgenomen:

Omtrent het schoonhouden, en — zoo noodig — het dempen van slooten;
„ „ afsluiten van pompen, waarvan het water blijkt schadelijk te zijn voor de gezondheid;
„ „ ophoogen van terreinen, stegen en sloppen;
„ „ schoon- en in voldoenden toestand houden van zinkputten, sekreetputten, riolen en goten;
„ de inrichting van mest- en vuilnisbakken;
„ het houden van varkens, enz.

Bij niet voldoening aan die bepalingen zijn verschillende boeten met of zonder hechtenis vastgesteld.

De genoemde verordeningen B en C voldoen dus — naar het ons voorkomt — geheel aan de „eischen in „zake het Woningvraagstuk door het Congres van open„bare Gezondheidsregeling in 1897 en 1898 vastgesteld", in 't bijzonder die onder V genoemd op de „onbewoonbaarverklaring."

Uit de jaarverslagen 1897 en 1898 der Gez. Comm. kan blijken wat er reeds verricht is tot verbetering van schadelijke toestanden, in of nabij woningen waarvan in de Gemeenteverslagen uitvoerige tabellen opgenomen worden.

Zoo zijn in 1895 (zie Gem. Versl. bladz. 150—159) 232 gebouwen verbeterd, waarbij 9 malen een Raadsbesluit noodig was om den eigenaar daartoe te dwingen;

in 1896 (G. V. bladz. 166—179) 302 gebouwen met 7 Raadsbesluiten;

in 1897 (G. V. bladz. 178—201) 357 gebouwen met 16 Raadsbesluiten

en waarvan 11 woningen als onverbeterlijk ontruimd of afgesloten zijn.

Het Gemeente Verslag over 1898 is nog niet gereed.

Bijna al de bovenbedoelde woningen, die in Utrecht verbeterd werden, zijn door de Ger. comm. onderzocht en door haar gesignaleerd bij den Inspecteur o/h. bouwen of bij B. en W., en de genoemde cijfers zouden nog iets grooter worden, als medegeteld werden die huizen, voor welke de Gez. comm. alleen, ondershands, verbetering verzocht en verkreeg, zonder dat zij ten Stadhuize bekend werden.

De bovengenoemde cijfers spreken voor zich zelf, als men nagaat dat Utrecht op 1 Januari 1899 het getal van 100000 inwoners heeft bereikt met 13000 bewoonde gebouwen, terwijl in Amsterdam met zijn, op groote schaal en zeer goed ingerichten, Gezondheidsdienst in 1897, 201 klachten van slechte woningtoestanden zijn gegrond bevonden. (Zie verslag van dien dienst bladz. 47.)

In het najaar van 1896 besloot de Gez. comm. om zoo mogelijk een *stelselmatig onderzoek* te ondernemen naar den hygiënischen toestand der woningen in *alle* straten, stegen, sloppen, hofjes enz. van deze Gemeente. Het groote nut van zoodanig onderzoek, al daalt men niet af in alle bijzonderheden, is onbetwistbaar, maar de arbeid daaraan verbonden, zeer belangrijk.

In 1897 is hiermede een begin gemaakt met het noordoostelijk deel der binnenstad, gelegen tusschen Nobelstraat, Janskerkhof, Lange Jansstraat, Potterstraat, Oude Gracht W. Z., Oostersingel, hetwelk, in 4 kwartieren verdeeld, door 4 sub-commissies — elk van twee leden — is onderzocht. Op bladz. 1—8 van het jaarverslag 1897 is vermeld, op welke wijze dit onderzoek heeft plaats gehad.

Op gelijke wijze is in 1898 door 4 nieuwe sub-commissies het noordwestelijk deel — mede in 4 kwartieren verdeeld — in onderzoek genomen. Men stelt zich voor, om geleidelijk de overige acht kwartieren te doen volgen, en zoodoende de geheele *binnenstad*, door de Singelgrachten begrensd, te onderzoeken en van de buitenstad die buurten nategaan, voor welke een zoodanig gedetailleerd onderzoek noodig geacht wordt.

Met de bovenstaande mededeelingen meenen wij aangetoond te hebben, dat het zeer goed uitvoerbaar is, om de woningen die niet voldoen aan de eischen der higiëne, te verbeteren; daarvoor is een krachtig ingrijpen hoogst noodig en wenschelijk, om — indien de eigenaren niet voldoen aan den eisch tot verbetering — de woningen onbewoonbaar te verklaren.

De voorwaarden zijn:

1°. Eene Commissie van wèl willende, werkzame personen die met gezag mogen spreken.
(Te Utrecht wordt nimmer gediscussiëerd over de juistheid der uitspraak van de Gez. comm. betreffende het al of niet schadelijke van een toestand. Alleen de wijze waarop verbetering moet verkregen worden, leidt een enkele maal tot debat.)
2°. Krachtige medewerking en flink optreden van het Dagelijksch Bestuur der Gemeente;
3°. Vertrouwen van den Gemeenteraad in de Gezondheidscommissie;
4°. Verordeningen waardoor onwillige eigenaren gedwongen kunnen worden.

Het beste middel is het *recht* van onbewoonbaar verklaren.

Utrecht, Maart 1899.

I. H. J. Van Lunteren.

WOONHUIZEN AAN DEN NIEUWEN BOULEVARD BIJ BREDA.

Onderstaande afbeelding geeft het ontwerp te zien van drie woonhuizen, welke aan den z.g.n. Mastbosch-boulevard bij Breda, door en voor rekening van den architect A. van der Lee, aldaar, zullen worden gebouwd. De voorgevels dezer huizen zijn in denzelfden geest — maar eenvoudiger — bedoeld, als die van het nu gebouwde blok, eveneens gelegen aan genoemden boulevard, waarvan een teekening met omschrijving is opgenomen in het Weekblad van 9 Juli '98. De indeeling is ook ongeveer dezelfde: op den begane grond twee kamers en suite met serre, keuken en kelder, privaat enz.; op de eerste verd. twee groote en twee kleine kamers, benevens privaat; op de zolderverd. een logeer- en dienstbodenkamer; het hoekhuis — een z.g.n. driekwart huis — heeft bovendien een spreekkamer op den beganegrond en een badkamer op de eerste verdieping.

WOONHUIZEN TE BREDA.

Gevel aan den nieuwen Boulevard.

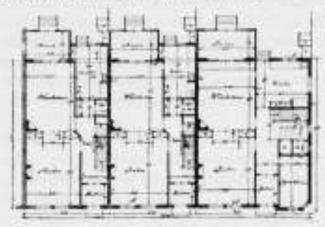

Plattegrond gelijkstraat.
Schaal 1 à 400.

De bouw van deze woonhuizen werd op 22 April jl. aanbesteed in het openbaar; het werk werd gegund voor de som van *f* 17.900.

Per M³. kosten deze woningen dus niet meer dan *f* 71.60.

DOMBAUMEISTER AUGUST BEYER. †

Den 18den April is op 65-jarigen leeftijd overleden Dombaumeister August Beyer. Van arm steenhouwer heeft hij zich opgewerkt tot de plaats, die hij innam, door onafgebroken werkzaamheid zijne gaven ontwikkelend.

In Joseph von Egle, wiens teekenaar en leerling hij was, heeft Beyer een vriend en beschermer gevonden en aan diens invloed dankte hij later, in 1881, zijne benoeming tot bouwmeester van de Ulmer Münster. Reeds vroeger had Beyer — merkwaardig toeval — dit bouwwerk opgemeten in opdracht van von Egle voor het groote werk: „Kunst des Mittelalters in Schwaben". Als restaurateur van het voormalig klooster, thans jacht- en lust-slot der Würtembergsche Koningsfamilie, Bebenhausen, maakte Beyer zich nader vertrouwd met de vormen der gothiek.

In Ulm had Beyer de voltooiing van den toren voor te bereiden en te leiden volgens het, door hem gewijzigde ontwerp van Mattheus Böblinger. De geheele bouw kwam onder hem tot stand, van af de noodzakelijke versterking der grondslagen tot de plaatsing van de alles bekronende kruisbloem.

Hechtheid en stevigheid stonden als de voornaamste eischen op den voorgrond en daaraan werden enkele offers gebracht.

Het Bouwkundig Tijdschrift van 1890 geeft eene groote teekening in lijnen van den kolos, met bijschrift. Ik kan mij hier dus onthouden van nadere bijzonderheden.

De huldigingen bij de feesten van Juni 1890 na de gelukkige voltooiing van het groote werk, de doctorale graad en het patent van adeldom hem verleend, hebben Beyer dezelfde eenvoudige man gelaten, die hij steeds was.

Nog tijdens de werkzaambeden in Ulm werd Beyer aangezocht ontwerpen in te dienen voor de voltooiing van de Münster te Bern, welk bouwwerk door een zijner voorgangers uit Ulm, Mattheus Ensinger, begonnen was. Verder leidde Beyer de restauratie van de fraaie St. Kiliaanskerk te Heilbron en de rustige beschildering van het inwendige der Ulmer Münsterkerk.

Er zijn vak- en tijdgenooten van den bescheiden Beyer, wier namen de zijne in glans en klank overtreffen. De toekomst zal leeren, dat zijne verdiensten voor die van weinigen hebben onder te doen, die van velen overtreffen.

Delft. J. H. W. Leliman.

In mijn bezit is een faksimile van de oude teekening; voor belangstellenden wil ik die gaarne in de bibliotheek der vereen. ter inzage geven ter vergelijking met het uitgevoerde ontwerp.

J. H. W. L.

ALGEMEENE VOORSCHRIFTEN VOOR UITVOERING VAN WERKEN.

Wij ontleenen het volgende aan het Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad van 5 Mei j.l.

In eene nadere nota naar aanleiding der conclusie van het ver-

slag der Commissie uit de Tweede Kamer omtrent inlichtingen op het adres van het bestuur van den Nederlandschen Aannemersbond, houdende verzoek tot herziening der Algemeene Voorschriften voor de uitvoering en het onderhoud van werken onder beheer der Departementen van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van Binnenlandsche Zaken, van Oorlog en van Justitie, deelt de Minister van Waterstaat, na overleg met zijne ambtgenooten, o. a. het volgende mede:

De beschouwingen der Commissie voor zooveel zij ten doel hebben te betoogen dat de Alg. Voorschriften, voorwaarden of bepalingen der verschillende Departementen van algemeen bestuur, wat de rechtsverhouding tusschen aanbesteder en aannemer betreft, op dezelfde grondslagen behooren te rusten en dat eene zelfde leidende gedachte de samenstelling der bepalingen omtrent de uitvoering van werken en het doen van leveringen ten behoeve van het Rijk behoort te beheerschen, kunnen als juist worden erkend.

Zoowel in de door de Commissie voorgestelde conclusie als in het adres van den Nederl. Aannemersbond wordt als een der hoofdpunten waaruit de ongelijke rechtsverhouding tusschen aanbesteder en aannemer blijkt, vooropgesteld de omstandigheid dat in de Alg. voorschriften of voorwaarden aan het meerendeel der Departementen van algemeen bestuur, één der partijen de beslissing in geschillen geheel of gedeeltelijk aan zich heeft gehouden.

Voor zooveel betreft het doen van leveringen ten behoeve van het Rijk wordt het mogelijk geacht de beslissing in den regel aan derden, buiten het aannemings-contract staande over te laten. Ten aanzien van de beslissing in geschillen omtrent de uitvoering van werken, wordt eenige meerdere beperking noodzakelijk geacht, in dier voege, dat de eindbeslissing omtrent onderwerpen die rechtstreeks in de uitvoering van het werk grijpen, aan den Minister behoort te blijven.

Geschillen omtrent onvoldoende of gebrekkige samenstelling van onderdeelen van het werk, omtrent de geschiktheid van werkkrachten en hulpmiddelen van uitvoering behooren alzoo niet aan de beslissing van derden te worden onderworpen.

De Minister deelt de meening van de Commissie, dat het systeem van beslissing door scheidslieden in vele gevallen de voorkeur verdient boven de uitspraak van den rechter.

Onderzocht is — ten einde zooveel mogelijk te gemoet te komen aan het verlangen van den Ned. Aannemersbond — of behalve de geschillen waarin bij de Alg. Voorschriften der Dep. van Waterstaat en van Justitie, eene beslissing door derden is toegestaan, er nog gevallen zijn waarin dit zonder bezwaar mogelijk is. Uit dit onderzoek is gebleken dat deze wijze van beslechting nog voor uitbreiding vatbaar is.

Voorts is, te rade gaande met de reeds opgedane ondervinding, overwogen hoe de bepalingen omtrent eene beslissing door derden, voor zooveel de uitvoering van werken betreft, zullen zijn de formuleeren.

Behoudens de wijzigingen, noodig wegens den aard van den dienst bij de verschillende departementen, zijn die bepalingen vastgesteld.

Wanneer tusschen de aannemers en den ingenieur of bij afwezigheid van dezen tusschen eerstgenoemden en de opzichters verschil omtrent het werk, het bestek of de overeenkomst of deze algemeene voorschriften ontstaat, verblijft de uitlegging daarvan aan den hoofdingenieur of den rijksbouwmeester, waarnaar de aannemers zich moeten gedragen, behoudens beroep op den Minister.

De aannemer is in elk geval gehouden, indien dit door den Minister wordt bevolen, het werk tijdens het onderzoek van dat geschil inmiddels geheel volgens de bevelen der directie voort te zetten, bij gebreke waarvan daarin voor zijne rekening wordt voorzien, behoudens de verrekening die eventueel het gevolg zal zijn van het advies van de Commissie van onderzoek.

In verband hiermede is overwogen welke beginselen behooren te gelden, ten einde zoodanige voorschriften te verkrijgen, dat van den aannemer of leverancier niet meer worde gevorderd dan redelijker wijze verlangd kan worden en waardoor dus ook in dit opzicht de rechtsverhouding tusschen aanbesteder en aannemer beter zal worden geregeld.

De uitslag hiervan is dat, voor zooveel zij toepassing zullen kunnen vinden, verschillende bij de departementen van Waterstaat, Handel en Nijverheid en van Justitie reeds als aangenomen beginselen zullen gelden.

Een en ander is het uitvloeisel van het door den Minister met zijn ambtgenooten te dezer zake gehouden overleg, zoodat deze bepalingen en beginselen behoudens uitzondering voor bijzondere gevallen, met name voor levering van oorlogsmateriaal, in de Algemeene Voorschriften van alle Departementen zullen worden opgenomen.

De Minister acht het waarschijnlijk, dat daardoor op grond van ondervinding algemeen de overtuiging zal worden gevestigd, dat het geen bezwaar zal opleveren ook nog andere geschillen dan in deze nota worden genoemd en bepaaldelijk die betreffende de hoedanigheid der bouwstoffen, op te nemen onder de geschillen waarover de aannemer het advies van deskundigen kan eischen.

INGEZONDEN.

Amsterdam, 7 Mei 1899.

Geachte Redactie!

Mag ik als voorsteller der motie — beschreven in het verslag van de vergadering der afd. „Amsterdam", voorkomende in het vorig nummer van het Bouwk. Weekblad — eene belangrijke „aanvulling" op dat verslag geven? Betrof het de notulen, ik zou kunnen spreken van eene „aanmerking." Hetgeen men niet heeft vermeld en hier volgt, werpt een ander licht op de zaak en is noodig tot het vormen van een juist oordeel, voor den lezer niet ter vergadering tegenwoordig geweest zijnde.

De motie werd voorgesteld met het doel een positief resultaat der gehouden besprekingen te verkrijgen, en o. a. hiermede toegelicht, dat m. i. de waardigheid der Afdeeling niet gedoogde, dat de belangrijke zaak der arbitrage door het Hoofdbestuur aan de orde gesteld, in laatste instantie zou worden behandeld op eene wijze, welke voor de buitenwereld gelijk stond met een terzijdelegging.

Op het bezwaar van den Voorzitter — voor hem alles afdoend en zeer overwegend — om, gelet op de geringe opkomst der leden (N.B. er waren meer dan anders), de motie niet te doen behandelen, vroeg ik beleefd „toezegging om op één der eerstvolgende vergaderingen de motie weder aan de orde te stellen, met vermelding op het convocatie-biljet, dat de behandeling daarvan en de stemming daarover om genoemde reden was achtergebleven, bij welke toezegging niet weder door mij zou worden aangedrongen op de behandeling in deze vergadering."

En dit billijk verzoek werd door den Voorzitter..... pertinent afgewezen!! Uit deze hachelijke impasse kon de waardigheid der Afdeeling op dit punt, ten overstaan van de door het Bestuur uitgenoodigde Voorzitters van Aannemers-vereenigingen, niet anders meer gered worden dan door handhaving der motie.

De Voorzitter heeft gemeend de beteekenis van de aanneming dier motie in een naschrift op het verslag te kunnen verkleinen en ziet m. i. daarin over het hoofd, dat de 7 architecten — tegenstemmers — in zijn betoogtrant evenzeer strijders voor eigen belangen waren. Een aandachtig lezer van het verslag der vergadering zal daarin opmerken, dat onder de tegenstemmers der motie er zouden zijn — altijd volgens den Voorzitter — die vóór arbitrage waren. Deze beide omstandigheden nu verhoogen m. i. de beteekenis van de aanneming der motie, welke beteekenis in het oog van velen nog verhoogd zal worden door de verklaring des Voorzitters aan het einde der vergadering, ofschoon ik bovenomschreven pertinente afwijzing des Voorzitters blijf betreuren. Evenzeer betreur ik, dat de Voorzitter deze beginselzaak meent te kunnen omzetten in eene persoonlijke; hij kan weten, dat elke gedachte daaraan bij de vergaderden afwezig was.

In de Amsterd. Nieuwsbladen, waarvan de reporters bij de behandeling der motie niet aan het tafeltje „voor de pers" gezeten waren, vond ik daags na de vergadering dezelfde belangrijke leemte in' de verslagen, als waarop ik hiervoren wees. In die bladen heb ik dit onopgemerkt gelaten, omdat ik daarin ook geen melding vond gemaakt van het besluit des Voorzitters tot aftreding als zoodanig. Ik had daardoor een stille hoop gekregen, dat mijn Zondag-morgen niet verstoord zou worden door de lezing daarvan in het Bouwk. Weekblad. Nu dit wel zoo is, rest mij alleen den wensch uit te spreken, dat de Voorzitter, alsnog de zaak nader overwegende en rustig opnieuw beziende, tot de gedachte kan komen, dat de aanneming der gestelde motie geen daad is, waaraan hij, — die er zeker prijs op stelt de beginselen van rechtsgelijkheid te huldigen en toe te passen, — geene uitvoering zou kunnen geven.

Achtend

W. J. DE GROOT.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Arnhem, 1 Mei 1899. De laatste vergadering, vóór den gewonen zomer rusttijd, werd door een groot getal leden bijgewoond. De huishoudelijke zaken werden afgedaan en de heer Freem tot afgevaardigde naar de Algemeene Vergadering in Amsterdam benoemd. De Voorzitter deed mededeeling van het verhandelde in de Vergadering op 6 April in Amsterdam door Voorzitters en Secretarissen van Afdeelingen gehouden en vond daarin aanleiding het tegenwoordig Bestuur een welverdiend woord van hulde te brengen voor de door haar betoonde activiteit om de Maatschappij steeds meer en meer aan haar doel te doen beantwoorden.

Vier leden werden aangenomen, waarna Vraag 3 van het Hoofdbestuur in behandeling kwam. Door het lid Boerbooms ingeleid, werd veel vóór, doch ook het tegen van machinaal timmerwerk aangetoond en besproken, leidende tot de conclusie: dat bij spoedleveringen goed machinaal timmerwerk is aan te bevelen; maar wanneer er meer tijd voor de uitvoering van werk wordt gegeven is handwerk in veel gevallen boven fabriekwerk te kiezen. Het laatste zal tevens aanbeveling verdienen wanneer de loonkwestie en ontevredenen, het op tijd klaar zijn den patroon beletten.

De zomer-excursie werd bepaald in Junij en naar Haarlem, en op voorstel van het lid Freem besloten, dat de Afdeeling een adres van instemming aan den Gemeenteraad zou zenden in zake aankoop van Sonsbeek voor de Gemeente.

Met veel belangstelling werd de kunstbeschouwing, aangeboden door het lid van den Berg, bezichtigd.

Door den Voorzitter werd met een hartelijk woord deze vergadering gesloten, met opwekking de gemeenschappelijke belangen steeds te bevorderen. In een gezellig samenzijn werd niet alleen voor inwendige, maar ook geestelijke voeding zorg gedragen, en elkander een tot „weerzien" toegewenscht.

Op 3 Mei werd door een aantal leden der Afd. Arnhem een bezoek gebracht aan de Waschinrichting en den onderbouw der nieuwe kapel van het St. Elisabethsgesticht aan den Utrechtschen weg.

Onder de leiding van den bouwmeester, den heer W. Boerbooms, aangevuld door mededeelingen van het ijverige Bestuurslid den heer Sprenger, werd het geheele gebouw, met de in werking gebrachte werktuigen, bezien en verklaard. De practische en soliede inrichtingen werden geroemd en o. a. gaf de liftconstructie, door intressante beproeving, bewijzen met welke zorg, bij dezen gebouwen-complex, alle détails worden behandeld.

Aan de hand van beide gewaardeerde leiders werd nog inzage genomen van de plannen voor den bovenbouw der kapel, het zusterhuis en verdere uitbreiding aan het tegenwoordige te geven en in het algemeene plan opgenomen.

Namens de bevoorrechten werd door den Voorzitter, den heer Bosch, een woord van dank gebracht aan den bouwmeester Boerbooms en den ondersteuner van diens plannen en medewerker den heer Sprenger, met den wensch, dat het resultaat van hunne zorgen en moeite voor een deel moge gevonden worden in de vervulling hunner wenschen, het eenmaal vastgestelde plan in zijn geheel, tot een sieraad van kunst en humaniteit, tot welzijn en verlichting der kranke menschheid, voltooid te zien.

Na de bezichtiging der nieuwe eetzaal in Hotel Steijgerwalt van den heer van Asch, welker uitvoering geprezen werd en met de annexe eene aangename rustplaats aanbood, werd bij de teugkeer naar huis door meerderen de overtuiging geuit, dat het Bestuur, door het organiseeren van dergelijke excursies voor de leden, en zulk een leerzaam en aangenaam doorgebracht middaguurtje, zeer zeker de goede toon *in*, en meerdere belangstelling *voor* de Afdeeling, zal bevorderen.

Technische Vakvereeniging. Afd. Amsterdam, 3 Mei 1899. In deze vergadering hield de heer J. L. M. Lauweriks, architect te Amsterdam, een voordracht over „Eerste vormen".

Volgens spr. is het begrip van vorm, een gevolg van de werkzaamheid van geest en stof; de waarneming van vorm is tweeledig, geestelijk en stoffelijk. Door vergelijking van verschillende voorwerpen komt men tot hun meetbaarheid en tot een grens van die meetbaarheid. De kleinste vorm is een punt (denkbeeldig), de grootste een bol, een cirkel.

Spr. toonde aan, hoe het eene deeltje van een stof het andere aantrekt en hoe de deeltjes naast elkander gegroepeerd zijn, hierbij de bloemen als voorbeeld nemende; ook bouwde spr. hieruit een stelsel van 3 assen op, waaruit volgt, dat het regelmatig achtvlak het type is, waarop andere vormen zijn gebouwd.

Na een beschouwing over driehoeken, hoeken en assen, eindigde spr. zijn diepzinnige voordracht, die door vele schetsen werd verduidelijkt.

Met een woord van dank aan den spr. sloot de Voorzitter de vergadering.

BERICHTEN.

Werd reeds in No. 4 van het Bouwkundig Weekblad mededeeling gedaan, dat in het bestek van het Rijkspostspaarbankgebouw te Amsterdam, bepalingen zijn opgenomen omtrent minimum-loon, en tijd van werken, thans kunnen wij met genoegen melden, dat ook in het bestek voor de uitbreiding van het station Hengelo die bepalingen voorkomen.

Verder lezen wij: „De uitbetaling van het loon moet wekelijks „geschieden aan de arbeiders in persoon, met gepast geld, (Ned. „Cour.) op plaats en uur, vooraf aan de Directie bekend te maken en door haar goed te keuren.

„De opzichthebbende moet bij de uitbetaling worden toegelaten.

„In buitengewone omstandigheden kan door de Directie ontheffing worden verleend van het voorschrift, dat de uitbetaling moet „geschieden aan de arbeiders in persoon.

„De aannemer is verplicht om op door de Directie aan te wijzen „plaats of plaatsen en zóó, dat het voor een ieder duidelijk leesbaar zij, op te hangen en opgehangen te houden, afschrift van „de in het bestek voorkomende bepalingen omtrent loon en arbeidsduur.

„De aannemer is verplicht bij elke uitbetaling van het loon voor „de Directie beschikbaar te hebben een door hem gewaarmerkte „loonlijst, bevattende naam, leeftijd, werktijden, uur- of stukloon „van elken arbeider, gegroepeerd naar alle vertegenwoordigde „vakken en categorieën van vakken, naar welke lijst de uitbetaling „van het loon moet plaats hebben.

„Is bij de uitbetaling de Directie niet tegenwoordig, dan wordt „de loonlijst aan haar gezonden."

Dit zal dus wel in den geest zijn van het Bestuur der afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, dat in n°. 10 van dit Weekblad alle architecten in Nederland hiertoe uitnoodigde.

De Gemeenteraad van Hoorn heeft eindelijk een besluit genomen over de uitkeering door het Rijk van de kosten der restauratie — op aandringen van het Rijk — van 't gebouw aan 'de Slapershaven, waarop fraaie reliefs voorkomen die een voorstelling geven van den slag op de Zuiderzee in 1573. De uitkeering namelijk, toegezegd door den vorigen Minister van Binnenl. Zaken, wordt door den tegenwoordigen geweigerd.

De gemeenteraad heeft besloten niet nader op het afdragen der kosten aan te dringen, maar zich nu ook ontslagen te achten van de toezegging zijnerzijds aan den Minister gedaan, om de Oosterpoort bewoonbaar te maken.

Van af Zondag 14 Mei des middags te 12 uur tot en met Zondag 21 Mei, dagelijks van 10 tot 4 uur, wordt in het gebouw der Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam een tentoonstelling gehouden van teeken-, boetseer- en schilderwerk der leerlingen van deze Academie.

Den 8en Mei j.l. was het honderd jaren geleden dat Wilhelm Stier, de beroemde architect van het Atheneum te München, in Warschau werd geboren. De K. Priv. Berlinische Zeitung — „Tante Voss" — van 7 Mei j.l. wijdt een waardeerend artikel aan hem.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam". Voor alle architecten. Eerste prijs: uit-

voering; tweede prijs f 100; derde prijs f 50. Vóór 10 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 4, van 15 April 1899. Een uitgestorven vogel (de Reuzen-alk), door Dr. R. Sinia. — De Antarctis, door A. D. Hagedoorn. — Verscheidenheid op fotografisch gebied, door Dr. J. E. Rombouts. — De onweersbuien en hare voortbeweging (vervolg en slot), door Chr. A. C. Nell. — Een voordracht over vloeibare waterstof (vervolg en slot), door Dr. L. Bleekrode. — Gunstige gedaante van de lichtbron in een projectielantaarn, door L. E. W. van Albada. — Een paar kunstgrepen bij het zoogenaamde geestelijk of dubbel zien, door H. — Snelwerkende stroomverbrekers voor hooggespannen stroomen door Dr. L. Bleekbode. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen. De veranderingen van de Poolshoogte (vervolg en slot), door Ant. Pannekoek. — Boekaankondiging. — Correspondentie.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 2.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 7.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851) zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.
Afl. 7. (niet meer voorhanden).
Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen. 5 pl.; *f* 0.70.
Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vestibule. 4 pl.; *f* 0.60.
Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.
Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.
Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochère, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen. 4 pl.: *f* 0.30.
Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.
Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.
Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0.30.
2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.
Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70.
Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60
2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.
Afl. 18. (1871). Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.
Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl.; Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.
Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.
Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00
Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.; *f* 0.30.
Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats, 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 15 MEI.

Amsterdam. Bestek no. 783. Het maken van gebouwen en perrons met bijkomende werken, het wijzigen van bruggen, het uitvoeren van spoor- en grondwerken en het maken van een ijzeren overkapping, op het stations-emplacement Alkmaar, in 2 perceelen. Begrooting perc. I f 92700; id. perc. II f 21100. Het werk bestaat o.m. in het maken van een goederenloods, wachterswoning, privaatgebouw, fundeering voor een draaischijf, perrons met fundeering voor een overkapping, perrongebouw, wijzigen van een brug en duikers in 1 perc. en het maken en opstellen van een ijzeren overkapping en bovenbouw voor een brug in een 2de perc.

De directie der Holl. IJz. Spew. Mij., n.m. 1½ u. (Greenw.), in het centr. pers. station. Het bestek met 4 teek. is tegen f 2,50 verkr. aan het centr.-administratiegebouw der maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau weg en werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Amsterdam. Het bouwen van twee loodsen op het IJ-Eiland.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij tegen f 1.50 (met twee teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-ingenieur der havenwerken, in het gebouw van algemeenen dienst op den kop der Handelskade van 10 tot 12 ure, gedurende de week, welke der besteding vooraigaat.

Amsterdam. Het verbouwen van de Van den Endeschool, aan de Keizersgracht bij de Brouwersgracht.

Het gemeentebestuur. 's midd. 12 u. Voorw. te verkr. ter stads-drukkerij à 1 r (met één teek.). Inl. worden gegeven ten kant. van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., ged. de drie laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Amersfoort. Het bouwen van een woonhuis aan den Amersfoortschen Berg.

De architect K. Bakker Dzn. te Alkmaar, n.m. 3 u. in het café „de Arend". Bestek en teek. à f 1 te bekomen bij voorn. architect. Aanw. gedaan.

Eindhoven. Het bouwen eener gasfabriek met directeurs- en fitterswoning.

Het gemeentebestuur, n.m. 3 u. Bestek met teek. à f 3.50 per stel verkr. bij den gem.-architect L. J. P. Kooken te Eindhoven, alw. tevens inl. te bek. zijn. Aanw. 15 Mei v.m. 10½ u.

Groningen. Het sloopen van eene behuizing en het ter plaatse bouwen van eene beneden- en bovenwoning in de Oude Kijk-in-'t Jatstraat get. lett. K. 166.

De architect K. Hoekzema, 's av. 8 u., in het café „De Beurs", A. Kerkhof. Bestekken à f 0.50 ten kantore van den architect, Muurstr. K 149, alw. inl. zijn te bek. des v.m. van 11—12 en n.m. van 5½—6½ u.

s-Gravenmoer. Het bouwen van 2 huizen elk met 2 burgerwoningen, op een terrein nabij de haven.

Het algemeen armbestuur, 's av. 7 u., in de herberg van M. J. de Jong. Bestek en teek. ter inz. ten herberge van Adr. van Dongen. Aanw. 15 Mei, n.m. 5 u.

Gennep (**N.-Br.**). Het afbreken van de bestaande en het maken van een nieuwe Douanenloods met entrepôt, op het station Goch. Begr. f 47,800.

De directie der N.-Brab.-Duitsche Spoorw.-Mij.. 's midd. 12 u. (W.-E. tijd), in het Directiegebouw. Bestek en voorw. ter inzage in het directiegebouw en zijn aldaar te bekomen tegen f 1. Inl. worden gegeven door den heer P. v. d. Weiden, ingenieur te Gennep, iederen werkdag op diens bureau.

Haarlem. Het verbouwen van perceel no. 22 aan de Oude Groenmarkt.

De architect H. Welsenaar, v.m. 3½ u. in hotel „Lion d'Or". Bestek en teek à f 1. en inl. te bekomen bij den architect.

Leiden. Het afbreken van twee pec. a/d. Lange straat no. 67 en 69 en het bouwen van een gebouw voor wijkverpleging met annexe werken.

De commissie tot instandhouding van het Wijkgebouw „Geloof, Hoop en liefde", 's av. 8 u. Bestek en teek. ad f 2.50 verkrijgb. Inl. geeft de architect D. Veilbrief. Aanw. gedaan.

Oosterland (**Zeel.**). Het bouwen van een nieuw woonhuis met bijkomende werken, op een terrein gelegen nabij het dorp Oosterland.

De aanbesteder, n.m. 5 u., in het Dorpshuis. Bestek en teek. ter inzage in het dorpshuis, terwijl inl. worden verstrekt door den architect M. v. d. Linden te Zierikzee.

Slochteren. Het afbreken eener oude en het bouwen eener nieuwe boerenschuur enz., met de lev. van al het daartoe ben.

De heer B. Idema, n.m. 5 u., in het café „Vroombosch". Bestek en teek. liggen ter inz. ten huize van aanbesteding. Inl. bij G. Groen, bouwk. te Hoogezand. Aanw. 15 Mei, n.m. 3 u. op het terrein.

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis op den Hoogen Hazel.

Den heer G. M. Houwers, 's midd. 12 u. in café „Renskers." Bestek en teek. liggen in genoemd café ter inzage en verdere inl. verstrekt de architect H. van der Schaaf.

Zutphen. Het maken van een bassin.

De commissie voor de Koningin Wilhelmina-fontein. Voorw. ter lezing in het café Bellevue. Bijl. (uitsluitend van hen die voor de oprichting der fontein hebben bijgedragen) worden vóór 15 Mei ingewacht bij den architect H. A. Ezerman.

DINSDAG 16 MEI.

Haarlem. Het verbouwen van perc. no. 7 aan de Groote Houtstraat.

De archit. H. Welsenaar, n.m. 3½ u., in hotel „Lion d'Or". Bestek en teek. te bekomen, alsmede inl., bij voorn. architect.

Naarden. Het weder opbouwen van een perceel genaamd „Het Hof van Holland," in de Schipperstraat te Naarden.

De archit. A. H. Arentsen te Bussum, v.m. 11 u., in het hotel „Het Vliegende Hert", te Naarden alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Woensel. Het bouwen van 2 woonhuizen te Woensel.

De heer M. Jansen, n.m. 3 u. Bestek en teek. ter inz. bij P. Eliëns, Fellenoord. Aanw. 16 Mei, v.m. 10 u.

WOENSDAG 17 MEI.

Enschedé Het bouwen van een woonhuis op een terrein, gelegen aan de Reudinkstr.

De arch. H. Reijgers, 's midd. 12 u., in het hotel „De Klomp", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 17 Mei, v.m. 9 u.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen eener badinrichting met bovenwoning.

De heeren Gebr. Stork en Co., n.m. 3 u. Bestek en teek. à f 2 verkr. bij den portier der fabriek van gen. firma.

Joure. Eene vergrooting van de school te Haskerhorne.

Het gemeentebest van Haskerland. Gedrukte bestekken zijn à 50 cts. verkrijgb. ten gemeentehuize te Joure, alw. de bilj. moeten worden bezorgd, vóór den 17 dezer. Aanw. gedaan.

Utrecht. Het bouwen eener studentensocieteit aan het Janskerkhof.

Het bestuur de studentensocieteit. Bestek met teek. à f 3.50 verkrijgb. te Utrecht, aan de studentensocieteit, Munsterkerkhof en te Amsterdam bij A. H. Zinsmeister, arch., 2e Helmersstraat 72.

Vreeswijk. Het bouwen van 2 burgerwoningen.

De heer C. v. d. Tak, in het café van Menthen, alw. bestek en teek. ter inz.

Winschoten. Het bouwen eener dubbele burgerbehuizing c.a., aan de Liefkenstraat.

De arch. K. de Grooth, 's av. 8 u., ten huize van E. de Jonge. Bestek en voorw. liggen ter inz. ten kantore van den arch., alwaar bestekken tegen f 0,25 te bekomen zijn. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 18 MEI.

Geldermalsen. Het maken van een burgergebouw.

Het bestuur der spaarbank, n.m. 3½ u. bij Strijland. Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. bij H. R. ter Haar, boekh. ald. Inl. geeft de bouwk. T. C. Bakhuizen. Aanw. 18 Mei n.m. 2 u.

Hengelo (Ov.). Het verbouwen van een perceel aan de Telgen te Hengelo.

Den heer J. Amelink 's midd. 12 u. in „De halve Maan." Bestek en teek. in bovengenoemd hotel ter inz. Aanw. 18 Mei v.m. 9½ u Inl. verstrekt de architect W. Elzinga.

Oosterbeek. Het aanbouwen van een schoollokaal met aanbehoorende werken aan de christ. school. Het bestuur der christ. school n.m. 4. u. in „De vergulde Ploeg". Bestek en teek. in voorn. koffiehuis ter inz. Aanw. gedaan.

Sappemeer. Het afbreken der behuizing en bakkerij A 110, aan de Noorderstraat te Sappemeer, en op dat terrein bouwen eene nieuwe behuizing met bakkerij, met de levrantie van al het benoodigde.

De heer Hk. Berghuis, 's av. 7 u., in het café Dijkhuis. Bestek en teek. tegen f 1 bij den archit. verkrijgb. en liggen ter inz. ten huize van aanbesteding. Inl geeft E. Schreuder, arch. Aanw. 18 Mei, v m. 10 u.

Zwolle. Het driejarig onderhoud der gebouwen enz. en het uitvoeren van eenige herstellingen en veranderingen.

Het bestuur der Buitensocieteit, n.m. 4 u. Bestek ligt in de koffiekamer ter inz. Inl. geeft D. de Herder, archit. Aanw. 18 Mei, v.m. 11 u.

VRIJDAG 19 MEI.

Breda. Het bouwen van 3 heerenhuizen op een perceel gelegen aan den Nieuwen Boulevard, gemeente Teteringen.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u., in het café „Die Porte von Cleve". Bestek en teek. liggen in gemeld café ter inzage en zijn à f 1,50 verkr. ten kantore van genoemde architecten, bij wien tevens inl. zijn te verkrijgen. Aanw. gedaan.

Goor. Het bouwen van twee woningen bij de bewaarschool.

De heer A. J. Bleeken, 's av. 8 u., in hôtel Brunnekreeft, alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 19 Mei, v.m. 10½ u., door arch. J. C. Meijer.

Heogelo (**Ov.**). Het bouwen van twee woonhuizen aan de Enschederstraat.

Den heer G. J. Ebbekink, n.m. 7½ u. in café Gruiters, alw. bestek en teek ter inz. liggen.

Leerdam. Het afbreken van perc. no. 149 in de Kerkstraat en het aldaar bouwen van een woon- en winkelhuis.

De architect J. Dik. Aanw. gedaan.

Maastricht. Den verbouw van het huis no. 13, gelegen achter het Vleeschhuis, voor rekening van den heer Jos. Janssens.

De aanbesteder, v.m. 11 u. Bestek en teek. te verkrijgen bureau bouwk. W. Sprenger, alw. ook nadere inl. te verkr. Aanw. 17 Mei, v.m. 10 u.

Noordwijk aan Zee. Het afbreken van het oude en het bouwen van een nieuw kerkgebouw c.a. aldaar.

De kerkeraad der Geref. gemeente. Bestek en teek. verkrijgb. à f 1,50 bij den arch. Tjeerd Kuiper, Ruijsdaelkade 37, Amsterdam. Aanw. 16 Mei, v.m. 10½ u.

Neede. Het bouwen van een woonhuis.

De arch. F. Broekhuizen, n.m. 4 u., in café van G. H. Ten Hoopen. Bestek en teek. in voorn. cafe ter inz. Aanw. 19 Mei, 's midd. 3 u.

Utrecht. Het bouwen van eene badinrichting bij het hospitaal te Utrecht. Ram. f 6535; onder het beheer der genie aldaar.

De genie, v.m. 10 u. te haren bureele, alw. bilj. in te zenden vóór 18 Mei, n.m. 3 u., bestekken ter lezing liggen en met bilj. en inl. verkrijgb. zijn.

ZATERDAG 20 MEI.

Haarlem. Het maken van bomvrije gebouwen in het fort bij de Liebrug (2e gedeelte), bestaande in heiwerk 1370 palen.

De genie, v.m. 10 u. te haren bureele, alw. bilj. in te zenden vóór 19 Mei n.m. 3 u., bestekken van af 10 Mei ter lezing liggen en met inl. en bilj. verkrijgb. zijn.

St-Anna-Parochie. 1. Het bouwen van eene school te St.-Jacobiparochie (Westhoek). 2. Het maken en leveren van de meubels in die school.

Het gem.-best. van Het Bildt, n.m. 3 u. Bestek en teek. verkr. ter secretarie tegen f 0,50 voor het werk sub 1 genoemd en van f 0,40 voor het andere werk. Aanw. 17 Mei, v.m. 11 u.

DINSDAG 23 MEI.

Utrecht. Het verbouwen van het perc. Oude Gracht Wz. no. 7 en het bouwen van brand- en braakvrije kluizen in den tuin van dat perc.

De architect P. J. Houtzagers, n.m. 1½ u., in het café „Het Metalen Kruis". Bestek met teek. à f 1.50 per ex. verkr. bij den architect, Nobelstr. hoek Lucasbolwerk, bij wien inl. te bek.

WOENSDAG 24 MEI.

Nieuw-Buinen. Het bouwen van een steenen schutsluis in het Zuiderhoofddiep tegen perc. sectie B no. 3250 der gemeente Borger.

Het bestuur van het waterschap „Nieuw-Buinen", n.m. 1 u. bij R. Dik, alw. vanaf 10 Mei bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 2,50 bij den secr. B. v. Engen verkrijgb., bij wien bilj. in te zenden.

VRIJDAG 26 MEI.

Hilversum. Het bouwen eener villa met stal in het villapark aan den 's-Gravelandscheweg.

De archit. J. H. Slot in het hotel „de Berg". Bestek met 3 teek. van af 20 Mei te verkrijgen à f 2 per stel aan voorn. hotel, alw. teek. ter inz. liggen. Inl. van af dien datum dagelijks ten kantore van den arch., Kerkstraat 32. Aanw. 24 Mei, v.m. 11 u.

ZATERDAG 27 MEI.

's-Gravenhage. De verbouwing en vergrooting van het rijksopvoedingsgesticht „de Kruisberg" te Doetinchem (2de gedeelte). Raming f 23080.

Het min. van justitie, n.m. 2 u. Bestek met teek. ter inzage in bovengen. gebouwen en à f 1,15 verkr. bij Gebr. van Cleef te 's Gravenhage. Inlichtingen zijn te bekomen bij den ingen.-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Gravenhage, dep. van justitie. en bij den opzichter over de justitiegebouwen, G Vuyk te Doetinchem. Aanw. 23 Mei, n.m. 2 u.

MAANDAG 29 MEI.

Amsterdam. Het bouwen van 2 openbare lagere scholen, ieder voor 600 kinderen, op het terrein van het voormalig Karthuizerskerkhof.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Voorw. te verkr. ter stads-drukkerij. tegen f 2,75 (met 4 teek.) Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade
De NEDERLANDEN van 1845.
's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 8.

Kapitaal	f 4.000.000.00
Reserve ruim	„ 1.891.000.00
Betaalde Brandschaden	„ 17.743.000.00

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

23 APRIL.

Gouda (**Onderh.**). Het bouwen van een groote houtloods. Door den heer J. Vergeer. Bij loting gegund aan Endenburg, aldaar.

28 APRIL.

Breda. Het bouwen van 3 heerenhuizen, op een terrein gelegen aan de Wilhelminastraat en Parkweg te Breda. Door den arch. J. M. Marijnen.

Hoogste inschrijver A. de Koning, Tilburg, f 32100; laagste A. P. Mol, Breda, f 27700.

1 MEI.

Groningen (**Onderh.**). Eene verbouwing van de behuizing westzijde aan het Martinikerkhof aldaar, gemerkt lett. B no. 18.

Het laagst ingeschreven door C. R. Niekus, aldaar, f 5268. Gegund.

2 MEI.

Gorredijk. Het vertimmeren van een woning bewoond door I. Scholte aan de Langewal. Door den heer A. D. Cohen.

Laagste inschrijver G. L. Eppenga, Lippenhuizen, f 1005. Gegund.

Helmond. Het bouwen van een woonhuis met bijbouw. Door den heer Frans Wolters

Laagste inschrijver M. Lemkens, f 7364. Nog niet gegund.

Hengelo (Ov.). Het afbreken van een perceel en het bouwen van een winkelhuis met bakkerij enz. voor J. M. Ter Marsch. Door de architecten van der Goot en Kruisweg.

Laagste inschrijver W. A. Völlink, f 10331.

Meppel. Het verbouwen van een woon- en winkelhuis. Door den arch. Witzand.

Laagste inschrijver F. W. Leestemaker, f 2362. Gegund.

Winschoten (Onderh.). Eene vertimmering van kantoor, lokalen en drukkerij voor de firma E. Verver en Co., onder architectuur van den heer K. de Grooth.

Laagste inschrijver J. Dik, f 1273.

3 MEI.

Middelbert (Gr.). Het amoveeren der oude kosterie en schuur en het daarvoor in de plaats bouwen van eene nieuwe boerenbehuizing en schuur, onder bijlevering van al het daartoe benoodigde. Door de kerkvoogden der Herv. Gemeente.

Laagste inschrijver P. Nieland, Wirdum, f 3698. Gegund.

's Molenaarsbrug (Z.-H.). Het afbreken en weder opbouwen van een bouwmanswoning met toebehooren, in de Gnephockschen polder te Oudshoorn. Door den heer C. Piek te Oudshoorn.

Laagste inschrijver Ph. Qualm, Koudekerk, f 14795. Gegund.

Nijverdal. Het vergrooten der fabrieksgebouwen ter oppervlakte van pl.m. 850 M², onder beheer van den architect H. A. Witzand Bz., te Almeloo, raming f 24100. Door de directie der Nederl. stoombleekerij.

Laagste inschrijver R. Dales, Apeldoorn, f 23460.

Onnen (Gr.). Het bouwen van een zuivelfabriek ald., met alle daartoe ben bouwstoffen, transporten, arbeidsloonen, enz. Door het bestuur der fabriek.

Laagste inschrijver E. Hout, Haren, f 2395.

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis met douanenkantoor aan den Vredensche weg nabij de Pruissische grens. Door den heer A. Scholten en Cons.

Laagste inschrijver J. W. Bruntink, f 3497.

4 MEI.

Capelle-Nieuwevaart (N.-Br.). Het bouwen van een heerenhuis met bijbehoorende werken op een terrein gelegen in de gemeente Capelle, Nieuwevaart. Door den architect A. C. Buijzerd te Breda.

Laagste inschrijver A. Michaël, Capelle, f 6964. Gegund.

Utrecht. Het bouwen van eene villa aan het Wilhelminapark ald. Door den architect I. H. J. v. Lunteren.

Laagste inschrijver W. M. Reijerse, Maarssensdijk, f 15639.

Wijk-bij-Duurstede. Het bouwen van een gesticht met kapel. Door het R.-K. kerkbestuur.

Laagste inschrijver N. Willemse, Vreeswijk. f 19482.

5 MEI.

Arnhem (Onderh.). Het bouwen van een dubbele villa aan den Velperweg te Arnhem, voor rekening van den heer R. Buwalda, aldaar. Door den architect W. Honig te Velp.

Laagste inschrijver D. A. Roskam, Arnhem, f 14777. Gegund.

Alkmaar. Het verbouwen van het perceel op den hoek van de Huigbrouwersteeg en de Laat, voor den heer Joh. Marjot. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver M. Zonderhuis, f 3444. Gegund.

Bokstel (Onderh.). Het vergrooten van een fabrieksgebouw voor de heeren J. van Oerle en Zoon.

Gegund aan F. Smulders te Oisterwijk voor f 11360.

Edam. Het bouwen eener stoomspinnerij, nettenbreierij en touwslagerij met annexe werken, op de terreinen van de bestaande touwslagerij „Noord-Holland" te Edam. Door de directeuren der spinfabriek.

Ingekomen 15 biljetten. Laagste inschrijver A. v. Slingerland, Alkmaar, f 54811 Gegund.

Eindhoven. Het oprichten van een gebouw met trapkasten, privaten enz., 2600 M² vloeroppervlakte, ter uitbreiding der gloeilampenfabriek van de heeren Philips en Co, met bijlevering van alle materialen.

Volgens teekening. Laagste inschrijver J. Booms, Eindhoven, f 4914.

Met 1 M. verhooging. J. Booms, Eindhoven, f 5264.* *Gegund.

Groningen. Het bouwen van 2 behuizingen met bovenwoningen in de Peperstraat, na ald. vooraf een pakhuis c.a. gedeeltelijk te hebben afgebroken, en het verbouwen van eene heerenbehuizing in de Oosterstraat, beide waarboven te bouwen eene bovenwoning. Door de firma J. Geubels.

Laagste inschrijver J. Pietersen, f 13787. Het werk is aan den heer Siekman, te Hoogkerk, gegund voor f 14387, als zijnde het biljet van den laagsten inschrijver van onwaarde.

Steenwijk. Het bouwen van een pastorie in de Onnastraat ald., voor de Chr. Ger. Gem. Door den architect B. Rouwkema.

Laagste inschrijver R. de Boer Az., f 4292 Nog niet gegund.

Tilburg. Het bouwen van een winkelhuis aan de Verlengde Tuinstraat aldaar. Door den architect Jos. Donders.

Laagste inschrijver J. Donders (Park), f 3821. Gegund.

Zutphen. Het afbreken van 2 huizen aan de Dorpstraat te Apeldoorn en het daar ter plaatse bouwen van 3 winkelhuizen. Door den arch. H. A. Ezerman

Laagste inschrijver H. ter Harmsen, f 13279. Gegund.

6 MEI.

„Per Telegraaf."

Heerenveen. Het maken van verschillende gebouwen te St. Jacobi-Parochie en Minnertsga (Mooie Paal). Door de directie der Nederl. Tramweg-Maatsch.

Laagste inschrijver D. Damstra, Leeuwarden, f 37700; daaropvolgende C. Lerk, Leeuwarden, f 37875.

Utrecht. Het bouweh van een zuiverhuis en van een gebouw voor de watergasfabriek op het terrein der gemeentegasfabriek. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver W. A. G Jansen, Utrecht, f 24830; daaropvolgende J. H. de Vos, Utrecht, f 24924.

Utrecht. Het bouwen van een koelhuis, met machinegebouw en slachthuizen voor de gemeente-slachtplaats. Door het gem.-best. Laagste inschrijver Joh. Kocken, Tilburg, f 131900. daaraanvolgende J. C. M. van Aken Utrecht, f 134900.

9 MEI.

Amersvoort. Het maken van een logegebouw op een terrein aan het Kalfsveld aldaar. Door den architect W. v. Schaik.

Plan A. Laagste inschrijver H. Heilijgers, Amersfoort, f 9786.

Plan B. H. Heilijgers, Amersfoort, f 10136.

10 MEI.

Amsterdam. 1°. het maken van eene loods in het fort in den Laander- en West-Bijlmerpolder, raming f 6800. 2°. het maken van eene loods aan de Haarlemmer Trekvaart bij de 1800 roeden beoosten Halfweg, raming f 6815, beide onder beheer van de genie te Amsterdam. Door de genie.

Perceel 1. Laagste inschrijver Mij. „de Bouwersbond", Amsterdam f 6990.

Amsterdam. Het bouwen van eene boerderij voor 50 st. hoornvee, met woonhuis, stal voor 4 paarden, wagenhuis, hooibergen en bijkomende werken aan de Amstelveenschenweg wijk E. no. 44 te Nieuwer Amstel. Door den architect M. H. Ligthart,

Laagste inschrijver F. Raaijmakers, f 22670.

's-Gravenhage. Het bouwen van eene dienstwoning nabij de schutsluis en de keersluis in de Dieze, beneden de spoorweghaven te 's-Hertogenbosch. Raming f 7600. Door het min. van W., H. en N.

Laagste inschrijver K. A. v. Rijswijk, Heusden, f 8300.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN**.

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN, Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

20 MEI 1899. 19e JAARGANG. No. 20.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • • •
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Villa te Bloemendaal. — Badenweiler, door J. H. W. Leliman. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Verbetering. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

In de vergadering van het Genootschap Architectura et Amicitia, van 23 November 1898, hield de heer Jos. Th. J. Cuypers eene voordracht, die tot onderwerp had: „Onze arme, jonge Kunstenaars." Daarin werd gewezen op de noodzakelijkheid om aan de Rijks Academie voor Beeldende Kunsten te Amsterdam een leerstoel in te stellen voor de bouwkunst. „De inrichting der Polytechnische School — zeide de heer C. — laat niet toe, dat daarheen uitsluitend wordt verwezen voor de hoogere bouwkundige opleiding. Integendeel, de gediplomeerden van Delft zouden gaarne gebruik maken van eene voortgezette bouwkundige studie aan de Rijks Academie verbonden met practisch werk in de hoofdstad. Door de bouwkunst in het leerprogramma der Rijks Academie op te nemen, en voor de toelating de opgenoemde practische eischen te stellen, zou de grondslag gelegd kunnen worden tot grootere samenwerking der verschillende kunsten, — tot erkenning van het belang der versierende kunsten voor beeldhouwers en schilders, — tot bevordering der onderlinge ontwikkeling van de beoefenaren van de verschillende vakken; zoo zoude worden tegemoet gekomen aan 't gemis van eene instelling, waar practijk en theorie hand aan hand gaande (denken wij aan het atelierstelsel) de hoogere bouwkundige ontwikkeling behoorlijk kon worden voortgezet."

Als gevolg van deze voordracht werd een door den heer Cuypers gestelde motie van den volgenden inhoud aangenomen: „De vergadering, overtuigd dat het bouwkundig onderwijs aan eene Academie van Beeldende Kunsten in het belang moet worden geacht van alle Zusterkunsten, draagt op aan het bestuur van het Genootschap A. et A. een voorstel aanhangig te maken, omtrent stappen door het Genootschap te doen bij de Regeering, tot bevordering der stichting eener bouwkundige afdeeling aan de Rijks Academie van Beeldende Kunsten."

In de Februari vergadering van genoemd Genootschap vestigde de heer J. H. Leliman de aandacht op eenige 30 jaren geleden verschenen geschriften, allen ten doel hebbende de leemte aan te toonen, dat aan de Academie bovenbedoeld geen onderricht in de bouwkunst werd gegeven. De heer Jos. Cuyers ontleedt den inhoud dezer geschriften in het weekblad Architectura van 4 Maart 1899 en spreekt ten slotte uit: „Dat de zoolang miskende Bouwkunst hare blijde intrede make aan onze Rijks Academie, achten wij eene zaak van algemeen belang."

Eene Commissie uit het Bestuur van het Genootschap heeft vervolgens een adres opgesteld aan Z.Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken en dit aan den Minister overhandigd. In dit adres, gedateerd 1 Maart j.l., verzoeken adressanten dat in de Wet van 26 Mei 1870 tot regeling van het onderwijs van Rijkswege in de beeldende kunsten (St.bl. n°. 78) zal worden bepaald, dat aan de Rijks Academie van Beeldende Kunsten ook onderwijs zal gegeven worden in de Bouwkunst en aanverwante vakken.

Het Bestuur van het Genootschap A. et A. heeft vervolgens bij een op 10 April 1899 door het Bestuur der Maatschappij t. Bev. der Bouwkunst ontvangen schrijven aan dit Bestuur verzocht, zijne instemming met het adres te betuigen.

Het Bestuur der Maatschappij heeft daarop onderstaand antwoord aan het Bestuur van het Genootschap gezonden:

No. 488. Amsterdam, 9 Mei 1899.

WelEdelGeboren Heeren,

In antwoord op Uw schrijven n°. 235, gedateerd Maart 1899, ontvangen 10 April 1899, heeft het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst de eer U te berichten, dat het meent vooralsnog geen instemming te mogen betuigen met het door het Genootschap Architectura et Amicitia aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken gerichte adres, ten einde langs wettelijke regeling te geraken tot het opnemen van de opleiding in de Bouwkunst in het programma van de Rijks Academie van Beeldende Kunsten.

Het Bestuur is van oordeel, dat in de eerste plaats het onderwijs voor architecten aan de Polytechnische School te Delft de reeds zoo lang gewenschte verbetering moet ondergaan, voor er gedacht mag worden aan het opnemen van de opleiding in de Bouwkunst in het programma van de Rijks Academie.

Eene in alle opzichten voldoende inrichting te Delft, acht het Bestuur wenschelijker, dan twee inrichtingen hier te lande, die uit den aard der zaak geen van beiden volmaakt kunnen zijn.

Hoogachtend.

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

A. Salm G.Bzn. Voorzitter.
C. T. J. Louis Rieber. Secretaris.

Aan
het Bestuur van het Genootschap
Architectura et Amicitia.

Afdeeling Amsterdam. 559ste Vergadering op Donderdag 25 Mei 1899 des avonds te 8 uur in het gebouw der Maatschappij Marnixstraat 402.

Agenda:

1. Mededeelingen van het Bestuur.
2. Verkiezing van een Bestuurslid wegens het bedanken van den heer C. B. Posthumus Meijjes.
3. Verkiezing van een Voorzitter.
4. Bezichtiging van photographiën met toelichtingen te geven door de heeren A. C. Bleijs, Bouwmeester en E. v. d. Bossche, Beeldhouwer.
5. Bezichtiging van eenige plaatwerken daartoe welwillend afgestaan door den heer A. Salm, G.Bzn. Architect, Voorzitter der Mij.
6. Expositie van de ingekomen antwoorden op de door de Afdeeling uitgeschreven prijsvraag.

Namens het Bestuur:
B. J. Ouendag.

Het Bestuur der Afdeeling Amsterdam maakt bekend, dat door de jury ter beoordeeling van de ingekomen antwoorden op de prijsvraag voor het *ontwerp van eene betimmering voor de werkkamer van een Rechtsgeleerde* geen enkel ontwerp ter volledige bekroning in aanmerking komt, doch de volgende onderscheidingen zullen worden uitgereikt:

Motto „Recht en Wet", f 50 en het getuigschrift der Afd.
„ „Pax Intrantibus" het getuigschrift der Afd.
„ „Justitia", het getuigschrift der Afd.
„ „t Mei", f 25 en eene loffelijke vermelding.

Het Bestuur verzoekt aan de inzenders van bovengenoemde ontwerpen vergunning tot het openen der naambrieven.

Als inzender van het ontwerp „Recht en Wet" heeft zich reeds bekend gemaakt de heer G. de Hooghe, te Utrecht.

Namens het Bestuur:
de Secretaris,
B. J. Ouendag.

Het Bestuur maakt bekend, dat bij de stemming voor twee Bestuursleden der Maatschappij in de plaats van de heeren V. G. A. Bosch en J. A. Mulock Houwer, die moesten aftreden maar herkiesbaar waren, zijn ingekomen 111 geldige stembiljetten, en 3 van onwaarde als zijnde op het buitenste couvert niet afgeteekend door den afzender.

Na opening der geldige stembiljetten is gebleken, dat zijn uitgebracht 110 stemmen en 4 van onwaarde.

Van de geldige stemmen vereenigden op zich de heeren V. G. A. Bosch 106 en J. A. Mulock Houwer 108, en 4 heeren ieder één stem; zoodat de aftredende Bestuursleden zijn herkozen.

BADENWEILER.

Nu door het verblijf van onze Koninginnen in Schloss Hausbaden bij Badenweiler de naam van dit stille Schwarzwald-dorp in krant en huisgezin genoemd wordt, hoop ik voor deze weinige bijzonderheden eenige belangstelling te vinden.

De naam Badenweiler is niet verbonden aan belangrijke bouw- of kunstwerken, maar geniet toch eene zekere vermaardheid omdat aan het weinige wat er is, zonder uitzondering eene zeldzaamheidsprijs toekomt.

Maken we ons lijstje naar tijdsorde op, dan dienen allereerst genoemd te worden de overblijfselen der ringwallen op Stockberg en Burgberg. Dergelijke ringwallen — men treft er vooral in Zuid-Duitschland vele aan — zijn uiterst primitieve versterkingen. Tot moderne fortificatiën staan ze in geene nadere betrekking dan de mensch tot zijn nog steeds niet met zekerheid gevonden stamvader. Over deze ringwallen zegt G. Ebe ongeveer hetgeen in de volgende alinea staat te lezen:

De ringwallen zijn over het geheele germaansche gebied verspreid, stammen deels uit den vóór-Romeinschen tijd (in de Westelijke streken zijn ze deels van Keltischen oorsprong). In bergland bestaan ze uit een wal en eene gracht of uit ruw gestapelde, dikwijls meervoudige, concentrische ringen, die een bergtop of een plateau omgeven; in het laagland uit een aarden wal met natte gracht of uit zoogenaamde slakkenwallen. Deze slakkenwallen worden uit afwisselende lagen steen en hout opgestapeld, die men naderhand door branden tot eene glasachtige massa liet samensmelten. In alle gevallen denke men zich deze versterkingen door hekken en heggen voltooid.

Zeer dikwijls worden deze, en dergelijke, overblijfselen uit den voortijd door de spraakmakende gemeente kortweg als Heidensch werk aangeduid. Heidenmauer en Heidenschloss zijn benamingen, die men in schier elk reisboek zal aantreffen. Latere, zwakkere geslachten gaven echter uit pure verbazing voor zulk omvangrijk en onvergankelijk werk ook wel aan meester Satan een werkzaam aandeel in de samenstelling. De legende van die medewerking werd dan spoedig door tal van griezelige verhalen uitgebreid.

Er zijn voorbeelden, dat in den Romeinschen tijd en ook nog later in de middeleeuwen de oude ringwallen dienden tot grondslag van nieuwe verdedigingswerken.

Mortel werd niet gebruikt; bij de Heidenmauer op den St. Odiliënberg, bij Barr in den Elsasz waren de groote zandsteenblokken (de blokken komen daar voor tot breedten van 2, en hoogten van 3 M.) verbonden door houten zwaluwstaarten en krammen. Deze wal, een der grootste en volledigst bewaarde dien wij kennen, heeft niet minder dan 3 uren gaans omtrek. Een deel ervan zou door de Romeinen, die in het ingesloten gebied ook wegen aanlegden, gebouwd of hersteld zijn.

Hoe groot hunne afmetingen ook kunnen zijn, toch verdwijnen die ringwallen in het niet wanneer wij ze vergelijken met overeenkomstige Romeinsche werken, waarvan in Germanie zoowel als in Groot-Brittanje aanzienlijke overblijfselen ons in staat stellen den juisten loop te volgen.

Voor ons volgt in Badenweiler op het vóór historische tijdperk, het *Romeinsche.*

De Romeinen hebben zich reeds vroeg in deze streken genesteld en er belangrijke coloniën gesticht, als de Colonia Augusta Raura coum aan den Rijn — thans vrij wat eenvoudiger Augst geheeten.

In Badenweiler gaven de warme bronnen aanleiding tot het ontstaan van een badplaatsje. Ik wil in het voorbijgaan hier namen noemen van een drietal andere Duitsche baden, die reeds destijds als zoodanig bezocht werden: Aurelia Aquensis (Baden-Baden), Aquae Mattiaciae (Wiesbaden) en Aquae Grani (Aken).

In het geheele Romeinsche Rijk kende men ongeveer 80 badplaatsen. De grootste en weelderigste die de délices van Monte Carlo, Ostende en Trouville vereenigde, was Aquae Cumanae bij Napels. In eene ongerepte reputatie kon het zich niet verheugen. Dit paradijs der ouden is thans eene troostelooze woestenij en een broeinest van malaria.

Hoewel niet onmiddellijk ter zake dienende, wilde ik hier opmerken, dat volgens de laatste schattingen in Rome niet minder dan 75 millioen liter water daags in de onderscheiden thermen werden verbruikt. De dag had daar 24 uur; eenigen tijd immers waren de Thermen ook 's nachts geopend.

Tot een recht besef van deze enorme hoeveelheid komt men eerst door vergelijking met eene hedendaagsche wereldstad. Berlijn bijv., met zijn vele industriën, komt in denzelfden tijd toe met 120 millioen liter.

De Thermen van Badenweiler waren niet groot en evenmin weelderig ingericht. Ze waren in hoofdzaak voor medicinaal gebruik bestemd en bestonden uit twee gescheiden helften voor de beide seksen. Ter zijde van den scheidsmuur meent men in een klein vertrek de plek gevonden te hebben, waar de bron gevat was. Elke afdeeling bestond uit eene vestibule, terzijde waarvan twee ruime kleedkamers; in de lengteas van het gebouw bevonden zich dan de bassins, vier in het geheel; de middelste, waar het warme bronwater dus direkt inliep en die dus uitsluitend voor zieken dienden, zijn iets kleiner dan de buitenste. De andere lokaliteiten waren klein, van ondergeschikte beteekenis.

Op het voorplein stond een altaar van Diana Abnoba.

De ruïne is in 1784 ontdekt, sedert ontgraven, tegen verder verval beschermd, en o. a. door Leibnitz zorgvuldig beschreven.

Hoewel er niet *veel* van is overgebleven, kan men zich in Badenweiler eene vrij goede voorstelling vormen van een dergelijk klein badhuis, dat het midden houdt tusschen inrichtingen als die van Jublains of Verdes. (Zie Verslag 3e Internationaal Architectencongres, Parijs 1889) en de grootere Thermen van Trier of Parijs, om voorbeelden benoorden de Alpen te kiezen. Zie en vergelijk verder: Handbuch der Architectur, 2e Deel, 2e Band, pag. 348—349 en — schrik niet — 4e Deel, 2e Halfband, 3e Aflevering, pag. 20.

Een nieuw badhuis — het zal van omstreeks 1880 dagteekenen — wordt wel eens het Romeinsche Bad genoemd, hoewel de geheele inrichting daarmede weinig overeenkomst vertoont. Het staat mij voor den geest als een klassieke tempel. Ter plaatse van de cella bevindt zich het gemeenschappelijke bassin in eene atrium dat rijk met Pompejaansch Rood is uitgemonsterd en waarin een getemperd, zacht getint zenithlicht binnenvalt.

De bouwval van het kasteel is niet het eenige wat de *middeleeuwen* achterlieten, — niet het eenige en ook niet het belangrijkste. Die rang neemt de Doodendans in.

De Doodendans, in eene voorhal van 14 bij 11 voet onder den ouden kerktoren, werd het eerst door Lübke uitvoerig beschreven in de Allgemeine Zeitung van 1866. Toen Lübke 19 jaar later afscheid nam van Stuttgart en naar Karlsruhe toog, vereenigde hij een aantal verspreide opstellen tot een bundel: „Bunte Blätter aus Schwaben" en droeg dit bij wijze van afscheidsgroet aan Zwaber op. Aan deze Bunte Blätter ontleen ik het meerendeel van mijne kennis van den Badenweilerschen Doodendans.

De oude kerk is sedert afgebroken en vervangen door een nieuw bouwwerk. Zie de Deutsche Bauzeitung van 1899, pag. 137 en van 1892, pag. 181. In het laatste artikel deelt de architekt van het nieuwe kerkgebouw, Dr. Josef Durm, mede, dat de Doodendans, na zonder ongelukken van de muren te zijn afgenomen, opnieuw eene plaats zal vinden in de voorhal van den nieuwgebouwden toren.

Ik vrees, dat ze daar een vreemd figuur zal maken.

Lübke wijst er op, dat zich in de Mariënkirche te Berlijn en in eene kapel in het Opper Beiersche dorpje Oberstdorf doodendansen bevinden, onderscheidenlijk uit 1490 en 1460, die beide door hem uitvoerig bestudeerd en beschreven zijn, en geeft vervolgens als zijne meening te kennen, dat de Doodendans van Badenweiler de oudste is en naar alle waarschijnlijkheid uit de eerste helft van de 13e eeuw dagteekent.

Het voorgestelde onderwerp is de oude sage „li trois vifs et li trois morts." In het kort luidt ze aldus: Drie koningen ten vederspel uitgereden, ontmoeten — sombere voorspelling van den afloop der jacht — drie geraamten, die hen een ijzig „gedenk te sterven" toeroepen: „Wat gij zijt, waren wij vroeger; wat wij zijn, zult gij spoedig worden."

Deze doodendans is dus niet naar Duitschen trant — waarover straks nog een enkel woord — opgevat. De triumf van den dood is geen onderwerp, dat men in normale tijden vereeuwigt. Het is geen wonder, dat tijdens de heftige epidemiën, toen de Zwarte Dood in Europa huis hield als een snoek in een goudvischkom, het levenslustig menschdom — tijdelijk — tot inkeer kwam en het gemoed bijzonder ontvankelijk was voor de boetpredicatiën der geestelijkheid. Juist de Dominikaners, die meer dan de geestelijken van andere orden zich lieten gelegen zijn aan de prediking in groote steden, lieten Doodendansen in hunne kerken en kruisgangen schilderen. Die konden beschouwd worden als geïllustreerde preeken over het onderwerp van den dag, dat aller gedachten vervulde.

Daarbij kwam, dat voor het opkomend burgerdom een democratisch tintje in die doodendansen niet ontbrak. De bekende Duitsche voorbeelden immers plegen met een cortège van 24 paren te beginnen. Daaraan nemen zoowel deel een Paus en een Keizer als de bedelaar en het kleine kind, dat in zijn onschuld op de Lubecker wandschildering zoo roerend tot den Dood zegt:

„O Dot, wo schal ik dat verstan;
Ik schal danzen und kann nich gan,"

Tot zoover over den Doodendans van Badenweiler; ten besluite iets over de plaats zelf.

Ontegenzeggelijk is Badenweiler een der fraaiste punten van Baden. Te midden van dichte dennebosschen ligt het hoog genoeg tegen de hellingen van het Schwarzwald om een prachtig uitzicht te bieden over het wijde Rijndal. De Vogezen eerst sluiten den westelijken gezichtseinder.

De voordeelen van het klimaat staan niet achter bij die van de ligging, dank zij de bescherming van de Blauen en diens uitloopers, tegen gure winden.

In 1897 heb ik Badenweiler van uit Freiburg bezocht. Mij trof toen, dat het plaatsje zoo uitgestorven en doodsch was. De huizen stonden leeg — de bordjes die overal aankondigden: „Hier sind Zimmer zu vermiethen" toonden het genoegzaam aan — de hotels hadden slechts enkele gasten en uit de aandacht waarmede een nieuweling werd op-

genomen, aankomst en vertrek van het treintje bijgewoond, kon men voor zich zelf de gevolgtrekking maken, dat *elke* afwisseling zeer welkom was.

De oorzaak hiervan was, dat Badenweiler in de laatste jaren meer en meer bezocht werd door longlijders; bij de heerschende begrippen omtrent besmetting kreeg Badenweiler toen een slechten naam bij de gezonden. Evenals de passanten bleven de Sommerfrischler weg of sloegen hunne zomertenten elders op. Het vreemdelingenbezoek dat op weg was zeer belangrijk te worden, verminderde ten gevolge daarvan plotseling tot ongeveer de helft.

Er zou over Badenweiler nog meer te vertellen zijn, edoch voor heden „vaart wel en Oordeelt Heuslijk."

Delft, 25 April 1899.

J. H. W. Leliman.

VILLA TE BLOEMENDAAL.

Op 22 April j.l. had de aanbesteding plaats van het bouwen eener villa met daarbij behoorend stalgebouw in het villapark „Duin en Daal" te Bloemendaal, ontworpen door den heer Karel Muller, architect te Amsterdam.

VILLA TE BLOEMENDAAL.
Schaal 1 à 400.

Zuidgevel.

Westgevel.

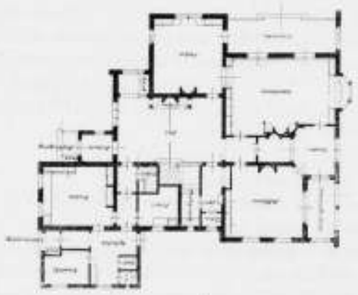

Begane grond.

Van deze villa zijn hier voorgesteld de indeeling op den beganegrond, en twee der gevels.

De vertrekken groepeeren zich beneden om een hal: een salon, evenals de met dezen in verband staande woonkamer, uitkomende op een groote veranda; aan den westgevel een boudoir, gelegen tusschen de woonkamer en de eetkamer en evenals deze laatste uitkomende in eene veranda tevens serre; onder de trap naar de eerste verdieping, naast eene toilet-ruimte, een kleine ruimte voor het verrichten van photographische werkzaamheden. De keuken is van uit de hal te bereiken door een gang.

De afzonderlijke toegang van buiten tot de keuken, de bijkeuken met provisie-kamer enz., zijn gelegen in een uitbouw zonder verdieping. Een dergelijk kleiner uitbouwtje bevat den hoofdtoegang tot de villa, met portaal.

De bovenverdieping is bijna geheel bestemd voor slaapvertrekken.

Het werk is gegund geworden voor de som van f 40,960.

PRIJSVRAGEN.

Aan het Bestuur der Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

Op de door U uitgeschreven prijsvraag voor een ontwerp van eene *„betimmering voor de werkkamer van een rechtsgeleerde"* zijn zes antwoorden ingekomen, onder de motto's „Houtconstructie", „A. B. C.", „Recht en Wet", „Pax Intrantibus", „Justitia" en „1 Mei".

Motto „Houtconstructie". Dit ontwerp is, wat de teekeningen betreft, volledig beantwoord. De gekruiste paneelen en hoekige plafondafsluiting tegen de wanden maken dit ontwerp zeer onrustig; de pilasters, die bijna vierkant tegen den muur zijn aangebracht, en de opgelegde deurscharnieren zijn lomp, terwijl de stijlen en drempels der lambriseering en deuren wel duur, maar niet fraai bewerkt zijn; ook is uit de teekeningen der radiatoromlijsting niet duidelijk welk materiaal bedoeld wordt.

De teekeningen getuigen van geen vaste hand.

Motto „A. B. C." De teekeningen zijn volledig en geven duidelijk weer wat de ontwerper bedoeld heeft. Dit ontwerp is zeer eenvoudig opgevat doch geeft blijken van weinig studie. De rustbank is met haar inloopende ronde zittingen zeer onpractisch en de kastwand ongezellig. De teekeningen zijn hoogst eenvoudig en goed geteekend, doch verraden geen artistiek gevoel.

Motto „Recht en Wet". Alhoewel dit ontwerp zich op het eerste gezicht wat zwaar voordoet, blijkt het bij nadere beschouwing zeer veel goeds te bevatten, het is bovendien volledig weergegeven. Jammer is, dat de ontwerper de schuine kanten te zwaar gearceerd heeft; ware het eene gewone lijnteekening gebleven, dan zou het zeer gewonnen hebben. De radiatormantel is zeer fraai en orginеel van conceptie, zoo ook de paneelvullingen en het plafond.

De rustbank met kraalschot als achterwand en de kruizen op de opgaande stijlen doen het ontwerp veel schade en hadden zeer goed vermeden kunnen worden. De teekeningen zijn goed en met vaste hand geteekend.

Motto „Pax Intrantibus". Dit ontwerp is volledig ingezonden. Het zal bij eene zorgvuldige behandeling der details, vooral wat het inlegwerk aangaat, zeer goed voldoen; het is goed van verhoudingen, doch de teekeningen zijn morsig van kleur, wat het geheele ontwerp zeer dordroog maakt.

Motto „Justitia". Dit ontwerp is niet volledig ingezonden; de plafondoplossing ontbreekt, wat zeer veel schade doet. Op het eerste gezicht maakt dit ontwerp een gunstige indruk en werd zeer geschikt geacht voor het doel; doch bij nadere beschouwing bleek de paneelverdeeling der lambriseering en deuren niet fraai van verhouding te zijn. Ook zullen de ojiefsche paneelvullingen in de deuren niet fraai tegen de drempels aansluiten. De raamwand is eenvoudig en stemmig, de boogvorm met gebisconteerde ruiten van de boekenkast hebben geen doel en zijn ook niet fraai. De radiatoromlijsting is zeer passend bij het geheel, hoewel de haardvorm met fender en het doorloopen der stijlen boven de lambriseering niet gelukkig van conceptie geacht werden. De teekeningen zijn smaakvol behandeld en verraden een vaste hand.

Motto „1 Mei". Dit ontwerp is zeer volledig ingeleverd, doch mist totaal het karakter van een kamer voor een rechtsgeleerde. De tonvormige versieringen voor het raam en boven de boekenkast hebben geen zin en het geheele ameublement is meer geschikt voor een dameskamer dan voor een heer. De teekeningen zijn fraai behandeld en verraden een goed ontwikkeld artistiek gevoel.

De Jury is van meening, dat geen der ingezonden ontwerpen voor eene bekroning vatbaar zijn, doch stelt voor het ontwerp: „Recht en Wet" tue te kennen een getuigschrift en f 50.— aan de ontwerpen „Justitia" en „Pax Intrantibus" ieder een getuigschrift en aan het ontwerp „1 Mei" eene eervolle vermelding met f 25.—, als belooning voor de artistieke teekening.

Amsterdam, 15 Mei 1899.

A. C. Bleijs.
G. van Arkel.
Jan Springer.

Het Bestuur der Afdeeling 's-Gravenhage van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst heeft de eer alle **leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen** uit te noodigen tot medewerking aan de

STUDIE-PRIJSVRAAG

VOOR EEN

VASTEN CIRCUS TE SCHEVENINGEN.

PROGRAMMA.

Het bouwterrein wordt gedacht te zijn gelegen te Scheveningen, grenzende met de voorzijde aan een groot plein, met de achterzijde aan eene straat van 12 M. breedte, met eene der andere zijden aan een hoofdweg van 40 M. breedte en met de vierde zijde aan blinde muren van bestaande gebouwen en gedeeltelijk open erf, een en ander op de situatie-teekening aangegeven; de oppervlakte is ongeveer 15000 vierkante meters.

Het gebouw moet geschikt zijn voor *alle* uitvoeringen, welke in een circus kunnen voorkomen, zoo ook voor de gebruikelijke slotstukken, waarbij tooneelvoorstelling, ballet, waterballet, enz.

Hoewel het geven van avondvoorstellingen hoofdzaak is, moet het ook mogelijk zijn bij daglicht voorstellingen te doen plaats vinden.

De bestemming van het gebouw moet uiterlijk goed zichtbaar zijn.

Ten opzichte van brandvrijheid wordt verlangd: dat alle gangen, trappen en zitplaatsen van onbrandbare materialen worden geconstrueerd; dat alle kleedkamers, bergplaatsen voor decoratief, de stallen met hunne hooi- en stroo-bergplaatsen, met doorgaande muren en gemakkelijk sluitbare ijzeren deuren van de overige deelen van het gebouw zullen zijn gescheiden.

De verschillende eischen zijn:

Eerste Gedeelte.

a. Het cirkelvormig rijperk zal hebben eene middellijn van 13 à 14 M., waarmede in aansluiting eene tooneelruimte en eene ruimte voor het orkest, ten opzichte der beide eersten oordeelkundig gekozen.

b. Het pad om het rijperk moet 1 M. breed zijn.

c. Het aantal zitplaatsen zal zijn ongeveer 1400, in eene behoorlijke verhouding verdeeld over 4 rangen, trapsgewijze aangebracht, waarbij elke plaats eene breedte van minstens 0.60 M. moet hebben; de afstand der rijen moet zijn minstens 0.80 M. midden op midden en er mogen niet meer dan 14 plaatsen aaneengesloten zijn.

De zij- en tusschenpaden moeten eene breedte van minstens 1 M. verkrijgen; op staanplaatsen mag *niet* worden gerekend.

d. De breedte der gangen, trappen en deuren in de toeschouwersruimte moet 200 worden geregeld, dat voor elke 120 personen voortdurend een doortocht van minstens 1 M. is gewaarborgd; de kleinste breedte dier gangen, trappen en deuren mag *niet* minder dan 1.10 M. bedragen.

e. De overige gangen, trappen en portalen, waarop de voornoemde uitkomen, moeten minstens 2.50 M. breed zijn.

f. Bij iederen rang worden verlangd garderobes en privaten voor heeren en dames; voor 1en en 2en rang te zamen een foyer en voor 3en en 4en rang te zamen eveneens een foyer.

g. Er wordt verlangd eene afzonderlijk te bereiken loge voor hooge autoriteiten, waarin 12—20 zitplaatsen.

h. De toegangen worden zooveel mogelijk in eene hoofd-vestibule vereenigd.

Voor 1en en 2en rang te zamen wordt verlangd een toegang voor voetgangers en een overdekte toegang voor de bezoekers in rijtuigen, welke toegang *in 't geheel niet* voor voetgangers mag dienen; beide toegangen eischen hunne plaatsbureaux.

i. Voor 3en en 4en rang te zamen wordt verlangd een toegang met plaatsbureau en uitgangen langs een van buiten aangebracht balkon met 4 trappen van minstens 1.50 M. breedte en van brandvrije materialen geconstrueerd.

Het balkon moet bereikt kunnen worden door een voldoend aantal deuren en nooddeuren.

Op overeenkomstige wijze wordt verlangd te voorzien in nooduitgangen voor 1en en 2en rang.

Voor beide groepen moeten de trappen op een duidelijk aangewezen weg of pad naar de openbare straat uitkomen.

Overigens moet worden gezorgd voor de lokalen der directie en administratie, te weten drie kamers, elk van 25 à 30 M². oppervlakte, waarvan één met eene behoorlijke brandvrije kluis; voorts eene conciergewoning, bestaande uit drie kamers van ongeveer 20 M². oppervlakte en eene keuken, waaronder kelder, verder privés enz.

De genoemde lokalen en de woning kunnen bij elkander gegroepeerd worden tot een geheel, doch kunnen, zoo noodig, ook gescheiden worden gehouden. Het aanbrengen van beiden in de nabijheid van den hoofdingang verdient aanbeveling.

Tweede Gedeelte.

a. Er zijn noodig stallen voor ongeveer 100 paarden en een afzonderlijke ziekenstal, waarin aanwezig 4 standen en 4 boxen.

b. Zoo dicht mogelijk bij de stallen en ook bij het rijperk worden verlangd eene tuigkamer, eene zadelplaats en eene bergruimte voor voorwerpen bij de uitvoeringen te gebruiken.

c. Vervolgens zijn noodig: eene open poetsplaats en een mestput, een hooi- en stroobergplaats en eene haverkamer.

d. In de nabijheid van de stallen wordt verlangd eene woning voor den stalmeester bestaande uit drie kamers, keuken en kelder en verdere gemakken, een en ander overeenkomende met de conciergewoning.

De beide woningen behoeven *niet* aan de straat uit te komen.

e. In de stallen moeten, op gepaste afstanden, verblijfplaatsen voor stalknechts worden aangebracht.

f. In de nabijheid der stallen en in elk geval geriefelijk te bereiken, worden gevraagd 20 kleedkamers voor heeren-artisten en 20 voor dames-artisten, benevens eene groote algemeene kleedkamer voor figuranten en anderen en eene ruime garderobe voor costumes. Afzonderlijke toegangen, trappen en privaten voor de heeren- en dames-afdeeling zijn vereischt.

g. Een foyer voor de artisten wordt verlangd niet te ver van de kleedkamers.

h. Voorts zijn noodig kelders voor centrale verwarming en electrische verlichting, waarbij een lokaal voor de bediening der verschillende afsluitingen en eene bergplaats voor brandstoffen.

Overigens alle die lokalen, welke voor eene inrichting als hier bedoeld, passend zijn.

Van het ontwerp worden verlangd:

1°. de teekeningen van situatie en plattegronden op de schaal van 1 à 200.

2°. de teekeningen van twee gevels en twee doorsneden op de schaal van 1 à 100.

3°. een détail van een gedeelte van een der gevels op de schaal van 1 à 20.

Men verlangt de teekeningen als eenvoudige **bouwkundige schetsteekeningen op schaal**.

Eene schriftelijke toelichting kan worden bijgevoegd.

Aan den vervaardiger van het in de eerste plaats ter bekroning waardig gekeurde ontwerp zal worden uitgereikt een prijs van *een honderd en vijftig gulden* (f 150.—) benevens het getuigschrift der *„Afdeeling"*, en aan den vervaardiger van het in de tweede plaats bekroond wordende ontwerp zal worden uitgereikt eene premie van *vijf en zeventig gulden* (f 75.—) benevens het getuigschrift der *„Afdeeling"*.

De inzendingen moeten vóór of op **20 December 1899** vrachtvrij worden ingezonden aan den 1en Secretaris, **Pieter Bothstraat 23 te 's-Gravenhage**.

Het schrift op de teekeningen en bij te voegen stukken mag **niet** dat van den Ontwerper zijn.

Alle ontwerpen moeten worden voorzien van een motto, dat herhaald is op een bij te voegen verzegelden brief, bevattende den naam en de woonplaats van den vervaardiger.

Buiten op den brief moet een kenbaar teeken tot terugvordering gesteld zijn en tevens een correspondentie-adres om, zoo

noodig, indirect met den ontwerper in briefwisseling te kunnen treden.

De Jury zal worden gevormd door de heeren:

EDUARD CUYPERS, Architect te *Amsterdam*,
C. B. POSTHUMUS MEIJJES, " " "
en A. SALM G.Bzn., " " "

Alle ontwerpen blijven het eigendom der vervaardigers. De bekroonde en ook de andere daarvoor geschikt bevonden ontwerpen worden door de *„Afdeeling"* aan de Maatschappij ter uitgave aangeboden, zonder vergoeding aan de vervaardigers.

De **niet**-bekroonde ontwerpen worden aan de correspondentieadressen teruggezonden.

Het Bestuur der Afdeeling 's-Gravenhage van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst,

JOH. MUTTERS Jr., *President.*
E. F. EHNLE, *te Secretaris.*

's-Gravenhage, April 1899.

N.B. Het officieele programma is verkrijgbaar bij den 1en Secretaris der Afdeeling.

De Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een „Tehuis voor Zeelieden" heeft een prijsvraag uitgeschreven voor een ontwerp van een gebouw voor een „Tehuis voor Zeelieden" op een daartoe bestemd terrein, gelegen tusschen de Haven en het Zandpad te Maassluis.

Uitgeloofd worden: een eerste prijs van f 300 en een tweede van f 150.

De beoordeeling zal geschieden door eene jury van twee of meer bouwkundigen (wier namen, echter nog niet bekend zijn).

Het bestuur der bovengenoemde Vereeniging houdt de vrijheid aan zich, wien te kiezen voor de uitvoering van den bouw. Indien de ontwerper van het bekroonde ontwerp (natuurlijk wordt bedoeld het met den eersten prijs bekroonde) met de uitvoering wordt belast, zal diens honorarium (volgens welken maatstaf berekend, wordt niet gezegd) worden verminderd met den toegekenden prijs.

De ontwerpen worden ingewacht op 1° Aug. 1899 bij den Voorzitter der Vereeniging, den WelEerw. heer Ds. J. Vonk te Maassluis, bij wien ook uitvoeriger programma's te verkrijgen zijn.

Evenals het vorige jaar voor een Reclamebiljet, is thans door de Directie van het Dagblad „De Courant" te Amsterdam een Prijsvraag uitgeschreven, ten doel hebbende een wedstrijd te openen op Photographisch gebied en daardoor de Photographie in Nederland en zijne Koloniën te bevorderen. Aan den wedstrijd worden uitgenoodigd deel te nemen zoowel photographen van beroep, als amateur-photographen, in Nederland en zijne Koloniën verblijf houdende.

Een bedrag van f 1500, waaronder gouden en zilveren medailles of photographische instrumenten, wordt beschikbaar gesteld ter toekenning van prijzen.

Alle uitgeloofde prijzen worden in elk geval toegekend.

De Jury bestaat uit: de firma's Kameke te 's-Gravenhage, Wegner & Mottu te Amsterdam en den heer Ign. Bispinck, voorzitter van de Amateur Photographen-Vereeniging (Atelier Spui) te Amsterdam.

Volledige voorwaarden tot deelneming aan den wedstrijd worden op aanvraag door de Directie van „De Courant", N.Z. Voorburgwal 365 te Amsterdam, verstrekt.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Maatschappij t. bev. d. Bouwkunst. 17 Mei 1899. Volgens gewoonte volgt hieronder een *kort* verslag over de Algemeene Vergadering; het uitgebreide, het officieele zal spoedig volgen.

De vergaderzaal zag er gezellig uit. Aan de wanden hingen de inzendingen voor de Tentoonstelling van Bouwkunst, en tijdelijk waren er de kaarten en teekeningen geplaatst die de heer Lambrechtsen, Directeur van Publieke Werken te Amsterdam, zou noodig hebben bij zijne voordracht. Nog waren uitgestald: eerstens de boek- en plaatwerken die de Mij. voor hare bibliotheek ten geschenke had ontvangen na de voorlaatste Alg. Verg., en ten tweede een exemplaar van elk der tijdschriften die de Mij. in ruiling ontvangt voor hare uitgaven. Ter opluistering was bovendien ingezonden eene groote collectie artistiek aarden vaatwerk van den heer W. C. Brouwer uit Gouda, dat zeer veel belangstelling wekte.

In zijne uitgebreide openingsrede, na de talrijk opgekomen leden een hartelijk welkom te hebben toegeroepen, herinnerde de Voorzitter, de heer A. Salm G. Bzn., hoofdzakelijk aan de belangrijkste gebeurtenissen in het afgeloopen jaar, de beweging om een „Bond van Nederlandsche Bouwkundige Vereenigingen" te stichten, voortvloeiende uit het adres van Haarzuylens, en de pogingen om één uitgave te maken van de organen der Mij. en van het Genootschap A. et A. Men had het Bestuur der Mij. verweten niet *een laatste woord*, vooral met betrekking tot het „adres", te hebben gesproken en niet tegenover de leden rekenschap te hebben gegeven van zijne handelingen of de oorzaken te hebben medegedeeld, waarom het Genootschap A. et A. een nieuw contract met zijn uitgever moest maken. Deze rede van den Voorzitter zal in haar geheel worden gepubliceerd. Laat ons echter thans reeds mededeelen wat de Voorzitter zeide tot besluit van dit „laatste woord", in zake het „adres". Dit was als volgt: „Ik hoop, dat zij die ons gedwongen hebben *een laatste woord* te spreken, nu voldaan zullen zijn. Sympathiseer wel of niet met het adres, voor zooverre U alle punten duidelijk zijn, doch waardeer de pogingen van den steller om iets goeds en degelijks tot stand te brengen. Laten wij voor ons zelf de overtuiging hebben goed gehandeld te hebben; en worden onze pogingen miskend of verkeerd beoordeeld, — nu, dat is voor rekening van al die andere menschen die, zonder zich te willen laten voorlichten, het beter weten en daarna besluiten nemen. Nog eens..... laat dit het laatste woord zijn over de beweging, met goede bedoelingen op 't getouw gezet, doch door gebrek aan samenwerking mislukt".

De mededeelingen en beschouwingen van den Voorzitter werden luide toegejuicht en zijn met blijkbare belangstelling ontvangen geworden.

Over het reeds verschenen jaarverslag werden geene opmerkingen gemaakt, en nadat de Commissie van Financiën verslag had uitgebracht, deed de Commissie voor het nazien der rekening en verantwoording over 1898 van de Financieele Commissie de mededeeling, dat zij de boeken in orde had bevonden, en laatstgenoemde Commissie dus gedechargeerd kon worden.

Van de leening werden 5 aandeelen uitgeloot, zijnde de nummers 114, 296, 354, 429 en 555.

De Commissie van Stemopneming kon mededeelen, dat 112 stembiljetten waren ingekomen — in jaren was dit aantal niet zoo groot, en dat de beide aftredende Bestuursleden, de heeren V. G. A. Bosch en J. A. Mulock Houwer met bijna algemeene stemmen waren herkozen. De Voorzitter hoopte, dat beide heeren hunne benoeming zouden aannemen — hetgeen zij deden — om weder met lust en ijver voor de Mij. verder te arbeiden, zooals zij reeds getoond hadden te doen.

Toen de Commissie van stemopneming voor de verkiezing van een Voorzitter zou benoemd worden, stelde de heer Klinkhamer voor, den heer Salm bij acclamatie te herkiezen; hetgeen onder luide toejuichingen geschiedde. De heer Salm toonde zich bereid de taak weder op zich te nemen, daarbij de toegevendheid en hulp der leden inroepende, en hen en zijne mede-bestuursleden dank zeggende voor het in hem gestelde vertrouwen.

De begrooting voor 1899, zooals die is medegedeeld in het Bouwkundig Weekblad, werd zonder beschouwingen over de cijfers door de Vergadering goedgekeurd, en daarna bepaald, dat de September-vergadering zal plaats hebben te Zwolle, met een uitstapje tevens naar Kampen.

Het voorstel, oorspronkelijk uitgegaan van de Afdeeling Delft, om langduriger voordeelen te bezorgen aan de buitengewone leden, dat is, dat deze beneden den leeftijd van 23 jaren kunnen worden aangenomen en dan 5 jaren buitengewoon lid kunnen blijven met eene contributie van f 7.50, daarbij alles ontvangende wat aan de gewone leden wordt verstrekt, — dat bovendien de door de Mij. gediplomeerde opzichters dien termijn op aanvrage nog verlengd mogen krijgen met 5 jaren, — dit voorstel bleek met belangstelling te zijn ontvangen en werd dan ook met algemeene stemmen aangenomen.

Discussie over voorstellen, staande de vergadering, was niet noodig: de wensch toch werd geuit en beaamd, om in 't Weekblad te bespreken wat men daarvoor geschikt achtte.

Het woord was nu aan den heer C. L. M. Lambrechtsen van Ritthem, Directeur van Publieke Werken te Amsterdam, die zijne mede-leden vergastte, niet op een „inleidend woord" vóór het bezoek aan de havenwerken van Amsterdam en het Nieuwe Entrepôt-dok, maar op eene voordracht, die door de vergaderden met de grootste aandacht werd aangehoord, — eene voordracht van zaakrijken inhoud, onverbeterlijk van vorm, en keurig uitgesproken, op eene wijze die wel boeien moet.

Geen wonder, dat de leden luide van hunne ingenomenheid getuigden toen de heer Lambrechtsen de laatste van zijne afgeronde zinnen — die zóó gedrukt zouden kunnen worden — uitsprak, en dat de Voorzitter hem hartelijk dank betuigde voor zijne welwillendheid om in deze vergadering het een en ander mede te deelen over de zeer interessante en moeilijke werken die onder zijn beheer worden uitgevoerd. Amsterdam, zeide de Voorzitter, bleek wel geweten te hebben wien zij tot Directeur van Publieke Werken benoemde, en de Mij. was er nu trotsch op dien Directeur onder hare leden te mogen tellen.

Met een kort woord sloot de Voorzitter de vergadering. Na een tweede ontbijt werd door ruim 70 leden de tocht naar de havenwerken gemaakt, in drie bootjes, die onder alle bruggen konden doorvaren.

De verschillende werken, de Erts-kade, de IJ-kade, het Entrepôt-dok, zijn in zeer interessant stadium, gedeeltelijk wachtende om geheel of ten halve onder den grond verborgen te worden. De Directeur maakte zelve den tocht mede, evenals twee van zijn Ingenieurs, de heeren de Graat en de Jong, die allen welwillend alle gevraagde inlichtingen verstrekten.

Het weder was aanvankelijk hevig winderig, maar iedereen was alreeds tevreden, dat de tocht niet belemmerd werd door regenvlagen. Ten slotte werd het prachtig weder.

Om 2 uren weggevaren, was men te half 5 uur aan de graansilo der heeren Korthals Altes aangekomen. Ook dit interessante bouwwerk werd met groote belangstelling bezichtigd onder voorlichting van den heer J. F. Klinkhamer, die het ontworpen en gebouwd heeft. Van uit het IJ gezien vooral, is het een mooi stuk ingenieurswerk.

Later dan oorspronkelijk bepaald was, eindigde de tocht, zoodat ook de maaltijd later aanving. Maar de stemming was en bleef nu eenmaal goed. Was de vergadering ditmaal goed bezet, het middagmaal, waaraan 45 leden deelnamen, een aantal dat in jaren niet bij dergelijke gelegenheden was bereikt, — dit laatste gedeelte der Mei-vergadering kenmerkte zich door gezelligheid en een bij uitstek aangenamen geest.

Vrij algemeen werd de wensch dan ook vernomen, dat het beter ware in 't vervolg wat vroeger aan tafel te gaan, om wat langer bijeen te kunnen blijven; — velen toch moesten reeds te vroeg naar „hun trein".

„Nog eens: een eigenlijk verslag van het verhandelde op de vergadering zal nog volgen.

Afdeeling Groningen, 28 April 1899. Na de opening der vergadering door den Voorzitter, den heer H. Raammaker, en het verrichten der gewone werkzaamheden, bracht de heer Van Dam verslag uit als afgevaardigde, over zijn bezoek aan de vergadering van Voorzitters en Secretarissen der verschillende Afdeelingen op de Aprilvergadering te Amsterdam.

Daarna had de ballotage plaats van den heer J. K. Bebing, decoratieschilder alhier, als kunstlievend lid, die als zoodanig werd aangenomen.

De Voorzitter vergastte de vergadering op een lezing over het vroegere reizen van- en naar Groningen voor bijna één en dertig jaren geleden, of wel vóór de opening van den eersten spoorweg in deze provincie.

Dat deze lezing, die met zeer veel belangstelling werd gevolgd, door de vergadering op prijs werd gesteld, bewees het hartelijk applaus, waardoor ze werd gevolgd.

Daarna bedankte de heer Huurman den spreker namens de vergadering voor het gesprokene; hierna kwam in behandeling de in dit jaar te houden gezelschapsreis. Na eenige bespreking werd besloten, hier later op terug te komen.

De kunstbeschouwing was andermaal uit de portefeuille van den Voorzitter, en er werd met veel belangstelling kennis van genomen.

Daar het inmiddels al laat was geworden, werd de vergadering gesloten.

BERICHTEN.

Talrijke adressen zijn reeds gericht tot de Regeering om leedwezen uit te drukken, dat de „Ongevallenwet" aanhangig is gemaakt, en over het algemeen wordt daarin gezegd, dat men geenszins bezwaar maakt tegen wettelijke verplichting tot verzekering tegen ongevallen, daar de meeste patroons hunne werklieden reeds verzekerd hebben, — maar wel tegen de verplichting om de verzekering te doen plaats hebben door de Rijksverzekeringsbank, daar juist zulk een instelling de premie belangrijk zal doen stijgen zonder dat daartegenover grootere voordeelen staan.

Thans hebben 123 patroons en werkbazen der bouwambachten en andere bedrijven te Leiden zich gewend tot de Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Financiën en van Waterstaat enz., en tot de leden van de Tweede Kamer, met een adres, waarin dezelfde bezwaren, naast vele andere, tegen de wet worden ingebracht.

Na de opsomming dier bezwaren verzoeken adressanten eerbiedig doch dringend, de wet zoodanig te wijzigen, dat de kleine nijverheid, die toch het *grootst aantal werklieden* vertegenwoordigt, „in geen ongunstiger toestanden kome dan tot heden het geval is." Daarbij geven zij ten slotte de opmerking in overweging, om bij het samenstellen van dergelijke wetsontwerpen de belanghebbenden te hooren en de voorlichting van bevoegde beoordeelaars te vragen.

Er zijn ook werklieden, misschien meer dan vermoed wordt, die volstrekt niet ingenomen zijn met bepalingen omtrent maximum arbeidsduur en verbod van over-werken.

In de vorige week o. a. dreigde eene werkstaking te ontstaan — zoo vernam het Haagsche Dagblad — onder de werklieden bij den bouw van de Rijks post- en telegraafkantoren te Mounikendam en Zaandam, die zich niet konden vereenigen met de bindende bepalingen, waardoor zij niet zooveel konden verdienen als zij gaarne wilden.

Door den aannemer van het afbreken der ruïne van de afgebrande kerk te Overschie, zijn onder den houten vloer achter het doophek kostbare marmeren platen gevonden, met koperen letters ingelegd en met zinnebeeldige Bijbelsche voorstellingen. Deze belangrijke steenen zijn afkomstig uit de 17e eeuw.

Gelukkig dat in het bestek voor deze afbraak bepaald is, dat de kerkvloer, na de opruiming van het puin der ruïne, in onaangeroerden toestand moet worden opgeleverd.

Zaterdag 13 dezer zijn te Amsterdam, na een kort bezoek aan Deventer, aangekomen een twintigtal studenten aan de Technische Hochschule te Hannover, allen aanstaande architecten, onder geleide van Prof. Schleier, teneinde eenige plaatsen in ons land te bezoeken, merkwaardig uit een oogpunt van oude Nederlandsche bouwkunst. De excursie was voorbereid door de heeren J. van den Berg, H. van den Broeke en Karel Muller, allen oud-studenten van de School te Hannover thans te Amsterdam woonachtig.

Zondag morgen heeft het reisgezelschap een rijtoer door Amsterdam gemaakt, aangeboden door de bovengenoemde heeren, en des namiddags is een bezoek gebracht aan het Rijks Museum. Maandag werd, onder medegeleide van den Secretaris van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst een langdurig bezoek gebracht aan het Kon. Paleis te Amsterdam, en nog een wandeling gemaakt om eenige merkwaardige oude gebouwen van Amsterdam te zien. Des namiddags werd een bezoek aan Haarlem gebracht, onder geleide van den heer Karel Muller; o. a. werden daar met groote belangstelling de afgietsels bezichtigd van den Boro-Boedoer.

Dinsdag morgen zijn de heeren met den heer van den Berg per boot van Amsterdam naar Alkmaar vertrokken, waar de heer G. Loman hen heeft rondgeleid.

Woensdag werd in den morgen en in gezelschap van den heer v. d. Broeke Hoorn bezichtigd, waar de burgemeester, de heer A. E. Zimmerman welwillend voor een goed geleide zorg gedragen had; in den namiddag werd een bezoek gebracht aan Enkhuizen, onder voorlichting van den heer J. C. Groot.

Daarna zijn bezoeken gebracht aan Leiden, 's Gravenhage, Delft en Rotterdam. In den Haag werd het gezelschap rondgeleid door den heer Mularet, ook een oud-student aan de T. H. te Hannover.

Overal hebben de reisgenooten herhaaldelijk hun dankbaarheid getoond voor de goede voorbereiding van hun tocht, en hunne ingenomenheid betoond met al hetgeen zij gezien hebben, en de welwillende begeleiding daarbij.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten. Eerste prijs: uitvoering; tweede prijs f 100; derde prijs f 50. Vóór 10 November 1899 Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

Tehuis voor Zeelieden te Maassluis. Eerste prijs f 300; tweede prijs f 150. Vóór 1 Augustus 1899. Door de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een Tehuis voor Zeelieden, Voorzitter de heer Ds. J. Vonk te Maassluis.
Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: Zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

Uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag. 1°. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899.

Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 2.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 7.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

VERBETERING.

In het Bouwk. Weekblad van 13 Mei jl. komen op bladz. 146, te kolom, twee zinstorende drukfouten voor, als: in regel 21 van onderen, staat „bouwen", hetgeen moet zijn: „bewonen";
in de onderste regel staat „omschrijving", hiervoor te lezen: „aanschrijving".

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 22 MEI.

Haarlem. Het bouwen van 7 woningen aan het Nauwe Geldelooze pad.

De architect S. J. W. Mons, v.m. 11 u., in café „De Leeuwerik". Bestek en teek. à 75 ct. bij gen. architect.

Oudenbosch. Het bouwen van een winkelhuis met aanbouw en afzonderlijk bovenhuis, met bijlevering der materialen, op een terrein aan de Kaaistraat aldaar.

De heer C. Vermeulen. n.m. 6 u., in het „Rotterdamsche Veerhuis". Bestek en teek. liggen ter inzage in voorn. koffiehuis. Inl. verstrekt J. H. P. Speet, bouwk. Aanw. 22 Mei, v.m. 11 u.

DINSDAG 23 MEI.

Groningen. Het verbouwen van een pakhuis tot bovenwoning aan de Rademarkt te Groningen, get. lett. R, no. 1992.

De architect K. Hoekzema, 's avonds 8 u. in café „Piel". Bestekken te verkr. à f 0,50, ten kantore van den Architect, alw, inl. te bekomen v.m. 11—12, n m. van $5^1/_2$—$6^1/_2$ u. Aanw. gedaan.

's-Gravenhage. Het maken van een geb. bestemd tot melkinrichting met bovenwoning op een terrein aan de Teellustlaan ald.

De architecten Karel Meijer en H. E. M. Rademaker, 's av. 9 u., in de bestuurskamer, N. W. Buitensingel 8. Bestek en 2 teek. verkr. à f 2,50 per stel ten kantore der architecten, van Brakelstraat 63, alw. tevens inl. zijn te bek., dagelijks v.m. van 9—11 u. Aanw. ged.

Leiden. Het afbreken van het perc. Noordeinde no. 29 en het ter plaatse bouwen van een winkelhuis.

De arch. D. Veilbrief, 's midd. 12 u in hotel „Rijnland", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en ad f 2 verkrijgb. Inl. geeft gen. arch. Aanw. gedaan.

Utrecht. Het verbouwen van het perc. Oude Gracht Wz. no. 7 en het bouwen van brand- en braakvrije kluizen in den tuin van dat perc.

De architect P. J. Houtzagers, n.m. $1^1/_2$ u., in het café „Het Metalen Kruis". Bestek met teek. à f 1.50 per ex. verkr. bij den architect, Nobelstr. hoek Lucasbolwerk, bij wien inl. te bek.

Utrecht. Het verbouwen der perceelen no. 102 en 104 a/d. Oude Gracht, hoek Lange Viestraat.

De heer B. Dijckhoff, n.m. 2 u., in het Haagsche koffiehuis, Vreeburg. Bestek met teek. zijn ad f 2,75 te bekomen bij A. Jacot en W. Oldewelt, architecten, Amsterdam, Keizersgracht 127.

Jutphaas. Het bouwen van 2 burgerwoningen met werkplaatsen en drooglooods, in het watersch. Oudegein, aan den straatweg van Utrecht naar Vreeswijk.

De bouwk. A. J. v. Benthum, n.m. 3 u., in „de Zwaan". Bestek en voorw. tegen f 1 verkrijgb. bij Niekerk, Vollerbrug te Utrecht. Aanw. 23 Mei, v.m. $11^1/_2$ u.

WOENSDAG 24 MEI.

Aarlanderveen. Het maken van eene algem. begraafplaats met daarbij behoorende werken nabij de Goudsluischebrug onder die gemeente.

Het gemeentebest, v.m. 10 u. Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. bij den gem.-arch. J. Hengeveld Sr. Aanw. 23 Mei, v.m. $11^1/_2$ u.

Breda. Het metsel- en stucadoorwerk van 4 beneden- en 4 aparte bovenhuizen, te bouwen aan den Tramsingel te Breda.

De arch. P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u. in het café van B. Kwisthout, Ginnekenstraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Edam. Het uitvoeren van verschillende werken aan den Katwouder Zeedijk met bijlev. der benoodigde materialen.

Dijkgraaf en heemraden van den polder „Katwoude", 's midd. 12 u. in het Heerenlogement. Bestekken tegen f 0,25 te verkr. bij den dijksopz. N. Blankevoort te Monnikendam en bij den secr. van den polder, P. Kat Kzn. te Katwoude. Aanw. 25 Mei, aanv. te ongeveer 1 u. bij de molensluis te Katham.

Helder. Het bouwen van een fröbelschool aldaar.

De arch. S. Krijnen, v.m. 11 u. in „Eensgezindheid". Bestek en teek. ad f 1 verkrijgb. bij gen. arch. Aanw. 22 Mei. v.m. 10 u.

Nieuw-Buinen. Het bouwen van een steenen schutsluis in het Zuiderhoofddiep tegen perc. sectie B no. 3250 der gemeente Borger.

Het bestuur van het waterschap „Nieuw-Buinen", n.m. 1 u. bij R. Dik, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 2,50 bij den secr. B. v. Engen verkrijgb., bij wien bilj. in te zenden.

St.-Pancras (N.-H.). Het bouwen eener onderwijzerswoning aldaar.

Het bestuur der Vrije School. Bestek en teek. liggen ter inz. in het café van den heer Ruijs, te St.-Pancras. Inl. verstrekt Am. Vis, bouwkundige te Oudkarspel.

DONDERDAG 25 MEI.

Delft. Het amoveeren van de verschillende gebouwen aan de Koornmarkt, uitmakende het Oude Gasthuis, te zamen eene oppervlakte beslaande van 965 M².

Regenten van het Oude en Nieuwe Gasthuis, n.m. 2 u. in het gasthuis. Inl. elken werkdag van 10—11 en 2—3 u. bij den gem.-archit. van Delft en aan het bouwbureau van het gasthuis. De gebouwen zijn te zien elken werkdag behalve Maandags, van 10—4 u. Bestek met teek. tegen f 0,50 bij den huismeester den heer P. Kramer te verkrijgen. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen van een pakhuispand enz. aan de Rijnhaven, Rotterdam, voor rekening van de Naaml. Vennootschap Vriesseveem.

De arch. Muller en Drooglever Fortuijn en W. Molenbroek. Aanw. gedaan.

Winterswijk. Het verbouwen van een pand tot woon- en winkelhuis.

De heer W. J. Willemsen, 's av. 8 u. in café Willemsen, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft H. v. d. Schaaf.

Wommels. Het bouwen van 2 woonhuizen aldaar.

De bouwk. M. K. Zijlstra. n.m. 3 u. bij wien ad f 1. bestek alsmede inl. verkrijgb. zijn. Teek. ter inz. bij den kastelein Struiksma.

Alleen voor inwoners van Hennaarderadeel.

VRIJDAG 26 MEI.

Bussum. Het bouwen van 6 burgerwoningen en een winkelhuis. op een terrein gelegen nabij de Brinklaan.

De architect J. F. Everts, 's midd. 12 u., in het hotel „Vlietlaan". Bestek en teek. liggen in gen. hotel ter inzage. Aanw. 25 Mei v.m. 11 u. Inl. worden gegeven door den architect.

Hilversum. Het bouwen eener villa met stal in het villapark aan den 's-Gravelandscheweg.

De archit. J. H. Slot in het hotel „de Berg". Bestek met 3 teek. te verkrijgen à f 2 per stel aan voorn. hotel, alw. teek. ter inz. liggen. Inl. ten kantore van den arch., Kerkstraat 32. Aanw. 24 Mei, v.m. 11 u.

Lochem. Het weder opbouwen van het Huis Lammerts in het Waald met bijlev. van alle materialen.

De Heer J. G. ten Houten. Bestek en teek. ter inz. in hotel „De Klomp" inlicht. geeft J. W. ten Haken, Brinkheurne.

Lochem. Het bouwen van 2 heerenhuizen aan één blok aan den Nieuwen weg.

De heer M. Naeff, 's av. $7^1/_2$ u. in hotel Bak, alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 24 Mei, v.m. $8^1/_2$ u.

ZATERDAG 27 MEI.

's-Gravenhage. De verbouwing en vergrooting van het rijksopvoedingsgesticht „de Kruisberg" te Doetinchem (2de gedeelte). Raming f 23080.

Het Min. van Justitie, n.m. 2 u. Bestek met teek. ter inzage in bovengen. gebouwen en à f 1,15 verkr. bij Gebr. van Cleef te 's Gravenhage. Inlichtingen zijn te bekomen bij den ingen.-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Gravenhage, dep. van Justitie. en bij den opzichter over de Justitiegebouwen, G. Vuyk te Doetinchem. Aanw. 23 Mei, n.m. 2 u.

St.-Annaland. Het bouwen van een kerkgebouw met toren. consistorie en stovenbok.

Het kerkbest. der Ned. Herv. Gem., v.m. 11 u. Bestek en teek. à f 2,50 verkr. bij J. Polderman. Inl. geven de architecten C. Bruijnzeel en Zn., Rotterdam. Aanw. 23 Mei, v.m. 10 u.

Zaamslag. 1. Het bouwen van een woonhuis en bakkeet. 2. Het bouwen van een landbouwschuur en wagenhuis c.a.

De heer P. Dieleman in het „Wapen van Zeeland", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 2,50 of van elk perc. afzonderlijk ad f 2. verkrijgb. bij den gem. architect M. Riemens Dzn. Aanw. 23 Mei, n.m. 2 u.

MAANDAG 29 MEI.

Amsterdam. Het bouwen van 2 openbare lagere scholen, ieder voor 600 kinderen, op het terrein van het voormalig Karthuizerskerkhof.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Voorw. te verkr. ter stads-drukkerij, tegen f 2,75 (met 4 teek.) Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Amsterdam. *a.* Het bouwen van een barak voor 28 bedden, op het terrein van het Wilhelmina-gasthuis; *b.* het inrichten van de zolders van 3 bestaande barakken, tot slaapkamers voor pleegzusters.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorw. verkr. ter stads-drukkerij, à f 1.60 (met 2 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis. kamer no. 105, van 2 tot 4 u., ged. de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Amsterdam. Het verbouwen van de gevels van het kantoorgebouw aan de Heerengracht 466 en Nieuwe Spiegelstraat 1—3 te Amsterdam met bijkomende werken, met de leverantie van alle materialen en arbeidsloonen.

De directie der Nederl. Handel-Maatsch., n.m. 3 u., in het café „De Roode Leeuw", Vijgendam. Bestek met lichtdrukteek. ad f 1,50 per stel te verkr. bij den heer P. Rijnja. Reguliersgracht no. 134. Inl. geven de architecten A. L. van Gendt en Zonen.

Helmond. Het bouwen eener vergaderzaal met bijbehoorende werken.

Het bestuur der R.-K. werkliedenvereeniging. n.m. 3 u., in het café van de Wed. A. Taabe. Bestek en teek. zijn tegen f 2.50 te bekomen bij J. W. van der Putten, bouwk. te Helmond, door wien ook inl. worden verstrekt. Aanw. 29 Mei, v.m. 10 u.

DINSDAG 30 MEI.

Amsterdam. Het verbouwen van perc. no. 22 aan de Leliegracht.

De directie der Eerste Holl. Levensverz.-bank, n.m. 4 u., in café restaurant „Czaar Peter", De Ruijterkade. Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. aan de lichtdrukkerij van P. Rijnja. Reguliersgracht no. 134. Inl. geeft de arch. H. H. Baanders, tot $10^1/_2$ u. v.m. aan het Sarphatipark no. 125. Aanw. 25 Mei, n.m. 3 u.

Amersfoort. Het bouwen van een schermen gymnastieklokaal c.a. te Amersfoort, onder beheer der genie ald. (Raming f 13380.

De genie, v.m. 10 u. in hotel „Schwemmer". Bilj. in te zenden vóór 29 Mei n.m. 3 u. ten bur. der genie. Bestekken van af 23 Mei verkrijgb. bij den opz. van fortificatiën te Amersfoort. Van af dien dag bestek ter lezing in hotel „Schwemmer". Inl. bij den besteder en bij voorn. opzichter van fortific.

Breda. Het verbouwen en nieuw aanbouwen van een huis aan de Ceresstraat nabij de Sint Josephkerk.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u., in het café van P. van Lint, alw. bestek en teek. ter inzage. Inl. geven gen. architecten. Aanw. 23 Mei n.m. 2 u.

Utrecht. Het ged. afbreken van het venduhuis achter St. Pieter no. 18 en het bouwen van een groot verkooplokaal. enz.

De vereen. van notarissen. n.m. 2 u., in het lok. voor verkoopingen, Achter St. Pieter 18. Bestek en teek. ter inz. en te bek. à f 1 per stel bij den architect Alb. Nijland, Kromme Nieuwe Gracht 72, bij wien tevens inl. zijn te verkr. Aanw. 23 Mei, n.m. 2 u.

WOENSDAG 31 MEI.

Ierseke. Het maken van een gebouw voor armen-verzorging.

Het burgerl. of algem. armbestuur, n.m. 2 u., in hôtel Klaasje. Bestek à f 1 bij de architecten I. Hage en H. Snijder. Aanw. 31 Mei, v.m. 11 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand**schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen—Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betuwestraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**„ 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**„ 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

1 MEI.

Amsterdam (**Onderh.**). Het verbouwen van het hotel en café „Neuf". Kalverstraat. Door den architect G. v. Arkel.

Gegund aan A. J. v. Liemt, aldaar, voor f 31273.

s-Gravenhage (**Onderh.**). De metselwerken enz. voor een nieuw brouwhuis en graanmagazijn voor de Zuid-Holl. Bierbrouwerij. Door den arch. J. H. A. Mialaret.

Gegund aan A. C. Paardekooper en Zn., aldaar, f 41790.

Hallum. Het afbreken van eene oude huizinge en het bouwen van eene kleine stelphuizinge in den Hallumerhoek.

Laagste inschrijver R. Wielinga, Ferwerd, f 1365. Gegund.

Heemstede (**Onderh.**). Het bouwen van een heerenhuis met annexen, op het perceel sectie B no. 609 dezer gemeente, hoek Leidsche vaart en Zandvoortsche straatweg. voor den heer J. J. Thoolen. Door den architect Joh. J. Thoolen te 's-Hage.

Gegund aan W. A. v. Amstel, aldaar.

Rotterdam (**Onderh.**). Het maken van ijzeren loodsen voor de Naamlooze Vennootschap „Vriesseveem".

Ingekomen 5 biljetten. Laagste inschrijver van de Naaml. Vennootschap „Constructiewerkplaatsen", te Winschten, voor f 12150.

2 MEI.

Coevorden. Het bouwen van een boerenschuur, met bijlev. van materialen. Door den heer K. Salomons.

Dit werk is niet aanbesteed, echter werd op 13 Mei aanbesteed de levering van houtwerk voor bovengenoemde schuur.

Laagste inschrijver C. Balkema, Dedemsvaart, f 850. Gegund. Steen, kalk enz. wordt geleverd door G. Trip, Dedemsvaart.

5 MEI.

Melissant. Het bouwen eener woning en bouwschuur voor den heer W. Buijs alhier.

Laagste inschrijver C. Tieleman, Melissant, f 3636. Gegund.

6 MEI.

Zevenbergen. Het bouwen van een woonhuis etc. met bijlevering van de daarvoor benoodigde materialen, voor rekening van den heer G. Oekers. Raming f 4465.

Laagste inschrijver A. J. v. Meer, f 3683.

8 MEI.

Wateringen (**Onderh.**). Het bouwen van een bouwmanswoning aldaar, voor rekening van het Burgerweeshuis voor de Ned. Herv. te 's-Hage.

Laagste inschrijver Ph. Romeijn, Nootdorp, f 2175.

9 MEI.

Ferwoude (**Fr.**). Het afbreken van een burgerhuizinge en het verbouwen der boerenhuizinge, bewoond door den heer G. de Jong aldaar. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver A. Spijksma, Parraga, f 2950. Gunning aangehouden.

Hengelo (**Over.**). Het bouwen van twee woonhuizen aan den Anninksweg te Hengelo, voor de dames Reudink. Door den architect W. Elzinga.

Laagste inschrijver G. Steggink, f 2968. Gegund.

Steenwijkerwold. Den bouw eener stoomzuivelfabriek in de buurt Gelderingen dezer gemeente, voor rekening van de hh. J. J. Veurman en J. van Essen Gz.

Laagste inschrijver H. Steginк Jz., f 2778. Gegund.

Tilburg. Het afbreken van een boerderij en het bouwen van zes woningen aan den Bredaschen weg, voor rekening der familie Wouters, onder beheer van den architect J. H. v. d. Abeelen.

Laagste inschrijvers P. Hosli, Tilburg, timmerwerk f 2634; Jac. v. Gorp. id., metselwerk f 3125.

IJlst. De verbouwing en vergrooting van de schaatsenfabriek van den heer J. Nooitgedagt

Laagste inschrijver J. Spijksma, f 4030. Gegund.

10 MEI.

Apeldoorn (**Onderh.**). Het bouwen van een dubbel woonhuis in de Koppellaan voor den Weled. heer J. Oostwald te Haarlem.

Ingekomen 8 biljetten. Laagste inschrijver G. Wegerif Wz., voor f 7956.

Bronbeek bij Arnhem. Het maken van een lijkenhuisje en het doen van voorzieningen aan het Invalidenhuis. Door den raad van administratie van het Kon. Kol. Invalidenhuis.

Laagste inschrijver P. Mulaart, f 3640.

Bussum. Het bouwen van een winkelhuis. Door den bouwk. G. J. Vos.

Laagste inschrijver I. Moussie, f 4888.

Dordrecht. Het bouwen van twee hofwoningen, tot uitbreiding der stichting aan de zijde van het Bagijnhof. Door regenten van den „Lenghenhof".

Laagste inschrijver I. H. van Hoven, Dordrecht. f 4811. Gegund.

Enschedé (**Onderh.**). De verbouwing van het huis van den heer Hofstede aldaar.

Laagste inschrijver G. J. Wagelaar, f 1888, Gegund.

Gorinchem. 1. Het bouwen van eene badinrichting bij de Willemskazerne te Gorinchem, ram. f 5000; 2. het ophoogen van een gedeelte vestingwal te Gorinchem, ram. f 1000; onder het beheer der genie aldaar. Door de genie.

1. Laagste inschrijver J. J. van Loon, Werkendam, f 4690.

2. S. de Leng. Woudrichem, f 1066.

Groningen. Het amoveeren van eene behuizing c.a. en het daarvoor in plaats bouwen van eene winkelbehuizing met bovenwoning en eene bakkerij, waarboven pakhuisruimte. Door den heer T. Kruiger.

Laagste inschrijver K. H. Huizinga, f 7373. Gegund.

's-Gravenhage. Het verbouwen van het perceel no. 19 aan de Bazarstraat, te 's-Gravenhage, tot winkelhuis met bovenwoning. Door de Architecten Z. Hoek en J. Th. Wouters.

Laagste inschrijver J. H. Peppink f 6067.

Helder. Het bouwen van een woning en zomerverblijf te Huisduinen. Door den arch. S. Krijnen.

Laagste inschrijver W. de Jong. f 3910.

Meppel. Het bouwen van een heerenhuis aan den Stationsweg aldaar, raming f 8794. Door den arch. G. Otten Jzn.

Laagste inschrijver L. Kooij, f 8780. Geg. Het lood- en zinkwerk is buiten de aannemingssom.

Ootmarsum. Het afbreken en weder opbouwen van een huisje, aan de Markt ald. Door den arch. A. L. Clemens Azn.

Laagste inschrijver J. Luttikhuis, f 3070. Volgens bestek 4 dagen beraad.

Winschoten. *a.* Den bijbouw van 2 lokalen; *b.* de levering van eenig schoolameublement. Door het bestuur van de Nutsbewaarschool.

a. Laagste inschrijver J. G. Sluiter, Bellingwolde, f 269.

b. Niet ingeschreven.

Massa C. Roelfs, f 4900. Gegund.

Woensel. Het bouwen van een woonhuis met bijlev. van materialen. Door den heer J. L. A. Groneman te Strijp.

Laagste inschrijver P. Joh. v. Beek, Strijp, f 3325. Bij loting gegund aan P. Joh. v. Beek.

12 MEI.

Amstelveen. Het bouwen van een kerk met consistorie. Door de kerkeraad der geref. kerk.

Laagste inschrijver H. J. Buré, Amsterdam, f 21450.

's-Gravenhage (**Onderh.**). Het bouwen van een villa aan den Oude Scheveningschen weg. Door den heer P. Kraaijeveld.

Laagste inschrijver G. C. Smits, f 16243.

Leeuwarden. Het maken eener nieuwe onderpui met eenige verdere veranderingen aan het perc. H. 45, hoek Kleine Kerkstraat, voor rekening van den heer A. Pot Hzn. te Dokkum. Door den architect H. Feddema Azn.

Met dubbel dik glas. Laagste inschrijver J. H. Doodkorte f 783.

Met spiegelglas. P. Vonk. f 864. *Gegund.

Maastricht. Den verbouw van het huis no. 13, gelegen achter het Vleeschhuis, voor rekening van den heer Jos. Janssens. Door den aanbesteder

Laagste inschrijver N. Boelen, Maastricht, f 3025.

Middelstum. Het bouwen van een serre, met de bijlev. van al de daartoe benoodigde materialen, arbeidsloonen, enz. Raming f 666. Door den heer W. Dethmers, te Toornwerd.

Laagste inschrijver J. Postma, Middelstum, f 638. Gegund.

Oosterhout (**N.-Br.**). 1. Het verbouwen van een gedeelte der openbare school B. in Middelwijk, met bijlev. van de benoodigde materialen; 2. de levering van eenige schoolbanken en het veranderen van oude banken. Door het gemeentebest.

Perc. 1. Laagste inschrijver C. v. d. Avoird, f 979.

Perc. 2. P. Faes, f 440.

13 MEI.

Deventer (**Onderh.**). Het bouwen van drie arbeiderswoningen en een winkelhuis voor rekening van den heer B. Reurslag.

Laagste inschrijver G. Hulleman, f 4150.

Ferwerd. Het bouwen van een ijzeren ophaalbrugje over de Burmaniavaart onder Ferwerd. Door het gemeentebestuur van Ferwerderadeel.

Laagste inschrijver G. v. d. Werff, Dokkum, f 1217. Gegund.

's-Gravenhage. Het amoveeren en het weder opbouwen van perceel no. 64 aan de Piet Heinstraat te 's-Gravenhage tot winkelhuis, werkplaatsen en twee bovenwoningen. Door de Architecten Z. Hoek en J. Th. Wouters.

Hoogste inschrijver H. v. Bergen Henegouwen, f 17485.

Laagste inschrijver J. van den Elshout Gzn., f 16650.

Haarlemmermeer. Het bouwen van een woonhuis met wagenmakerij. Door den heer P. Dublin.

Timmerwerk. Laaagste inschrijver C. Luik, f 1085.

Metselwerk. C. v. Loon, f 730.

Schilderwerk. W. Heeren, f 79.

Massa. Eenige inschrijver C. Luik, f 1975.

Hardinxveld. Het bouwen van een woonhuis met annexe pakhuis. Door de hh. Gebr. Swets.

Plan *a*. Laagste inschrijver W. v. Tuijl, f 2830.

Plan *b*. W. J. de Geus, f 2433.

Leur. Het bouwen van een heerenhuis, op een terrein gelegen nabij de fabriek van de firma v. Breda, Dolk en v. Voss, in Zwartenberg. Door de architect A. v. d. Lee te Breda.

Laagste inschrijver J. v. d. Goorbergh, Leur, f 9200.

Middelburg. Het bouwen van twee nieuwe bruggen met gemetselde landhoofden en één gemetselden duiker, met de daartoe gevorderde bouwstoffen en arbeidsloonen, in 3 perceelen. Door het polderbestuur van Walcheren

Perc. 1. Laagste inschrijver J. de Buck, Middelburg, f 2694.

Perc. 2. Eenige inschrijver A. Jansen, f 1196.

Perc. 3. M. Jansen, Middelburg. f 465.

„Per Telegraaf."

Zaandam. Het maken van gebouwen en daarmede in verband staande werken voor eene uitbreiding der gemeente-gasfabriek. Door het gem.-best.

Ingekomen 16 biljetten. Laagste inschrijver A. T. Sleeswijk, Amsterdam, f 57975; daaropvolgende C. P. W. Dessing, Gouda, f 58990.

15 MEI.

Amsterdam. Het verbouwen van de Van den Endeschool, aan de Keizersgracht bij de Brouwersgracht. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver J. E. Meekers. f 9977.

Amsterdam. Het bouwen van twee loodsen op het IJ-Eiland. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver J. M. Pinxter, f 235.000.

Bussum. Het bouwen van eene kleine dubb. villa op een terrein gelegen aan de Veerlaan. Door den bouwk. G. J. Vos.
Laagste inschrijver A. W. de Kort, f 8499.

Gennep (N.-Br.). Het afbreken van de bestaande en het maken van een nieuwe Douanenloods met entrepôt, op het station Goch. Begr. f 47,800. Door de directie der N.-Brab.-Duitsche Spoorw.-Mij.
Laagste inschrijvers Tönnissen, Koppers en Jansen, Goch, f 46560.

's-Gravenmoer. Het bouwen van 2 huizen elk met 2 burgerwoningen, op een terrein nabij de haven. Door het algemeen armbestuur.
Laagste inschrijver G. J. van Dongen, Raamsdonk, f 4188. Gegund.

Groningen. Het sloopen van eene behuizing en het ter plaatse bouwen van eene beneden- en bovenwoning in de Oude Kijk-in-'t Jatstraat get. lett. K. 166. Door den architect K. Hoekzema.
Laagste insshrijver J. H. Bunning, f 5320.

Haarlem. Het verbouwen van perceel no. 22 aan de Oude Groenmarkt. Door den arch. H. Welsenaar.
Laagste inschrijver G. L. Zandvoort, f 5190.

Leerdam. Het maken van een ketelhuis en onderbouw van een fabrieksschoorsteen. Door de directie der glasfabriek „Leerdam", voorh. Jeekel Mijnsen en Co.
Laagste inschrijver M. Schreuders, Kedichem, f 4898.

Slochteren. Het afbreken eener oude en het bouwen eener nieuwe boerenschuur enz., met de lev. van al het daartoe ben. Door den heer B. Idema.
Laagste inschrijver D. van der Schuur, Kolham, f 2005.

Veendam. Het bouwen van eene bakkerij, met winkel, aan den Middenweg te Veendam. voor den heer R. Borgesius. Door de opz. F. Prummel.
Laagste inschrijver Hendrik Brink, Muntendam, f 1445.

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis op den Hoogen Hazel. Door den heer G. M. Houwers.
Laagste inschrijver G. H. ter Haar Czn., f 978. Gegund.

16 MEI.

Haarlem. Het verbouwen van perc. no. 7 aan de Groote Houtstraat. Door den archit. H. Welsenaar.
Laagste inschrijver J. Vander, f 9540.

Haarlem (**Onderh.**). Het verbouwen van perceel no. 67 in de Anthoniestraat. Door den heer J. B. Twijdeman.
Laagste inschrijver J. F. Duin, f 2383. Geg.

's-Hertogenbosch. Het verbouwen van een heerenhuis aan de Markt tot winkelhuis. Door den architect F. Pastoor namens den heer J. W. Többens.
Laagste inschrijver A. J. C. van Mierlo, f 1947. Gegund.

17 MEI.

„Per Telegraaf."

Utrecht. Het bouwen eener studentensocieteit aan het Janskerkhof. Door het best. der studentensocieteit.
tLaagste inschrijver G. J. van Vloten, Utrecht, f 99437; daaropvolgende J. H. de V s, id., f 101440.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN**.

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentien 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN, Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER. den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER. den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousieën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatsch. „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF. Singel 455, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LÜCHAU, Damrak 71, Amst
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODELHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
" — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN EN STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT. Amsterdam.
" — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement, Karolinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

27 MEI 1899. | 19e JAARGANG. | No. 21.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIEN: van 1—5 regels f 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIEN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der M.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Het Zwitsersche Landesmuseum te Zürich, door J. H. W. Leliman. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Verbetering. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

TENTOONSTELLING VAN BOUWKUNST 1899.

Inzendingen.

Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst. De ingekomen antwoorden op de buitengewone prijsvraag voor een Vorstelijk Paviljoen.

1. Ontwerp *„Ce sera moi Nassau"*, Jh. Faber.
2. „ *„Fancy"*, J. Koffieberg.

Afdeeling Amsterdam van de Mij. t. bev. der Bouwkunst. De ingekomen antwoorden op de prijsvraag voor een kamerbetimmering voor een Rechtsgeleerde, (6 verschillende ontwerpen.)

Afdeeling Delft van de Mij. t. bev. d. Bouwkunst. 27 Photographiën naar oude gevels en details daarvan uit Delft.

G. van Arkel, Amsterdam. Verzameling teekeningen en photographiën naar uitgevoerde bouwwerken.

J. W. Boerbooms, Arnhem. Het nieuwe St. Elisabeths Gasthuis te Arnhem.

H. Ellens, Arnhem. Photographiën naar uitgevoerde meubels, enz.

A. R. Freem, Arnhem. De nieuwe Luthersche Kerk.

W. Hanrath, Hilversum, Villa te Bloemendaal.

Jacob F. Klinkhamer, Amsterdam. Ontwerp voor het Parkstation te Johannesberg. Hoofdgebouw. (Ingezonden buiten mededinging).

J. H. W. Leliman, Delft. Reisschetsen uit Duitschland en Frankrijk.

Jac. Leyh, Haarlem. Bureau van Politie, te Haarlem.
Gemeente Apotheek „ „
Gerestaur. Raadzaal „ „

H. W. Mol, Arnhem. Woonhuis, photographiën naar uitgevoerde meubels, enz., ontwerp voor een kerk der Nederl. Herv. Gemeente.

J. H. Muller, Arnhem. Eetzaal van het Hôtel Steygerwald te Arnhem.

Verzameling photographiën naar verschillende gebouwen en ingenieurswerken in Bloemfontein en andere plaatsen in de Oranje Vrijstaat.

A. Spoon, Rotterdam. Regeeringsbank en Admiraliteitsbank in de Groote of St. Laurenskerk te Rotterdam. (1618).

Wandbetimmering bestaande uit twee bedsteden, te Rotterdam. (17e eeuw.)

Gedeelte van het Doophek uit de afgebrande kerk te Overschie. (1654).

J. J. Weve. Wandbetimmering der gerestaureerde raadzaal in het raadhuis te Nijmegen.

DE TENTOONSTELLING VAN BOUWKUNST

is dagelijks geopend van 10 tot 4 uur, in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam.

De bibliotheek der Maatschappij heeft de volgende geschenken ontvangen:

1. Van den Oesterreichischen Ingenieur- und Architekten-Verein: Festschrift herausgegeben vom Vereine zur Feier seines funfzigjarigen Bestandes.
2. Van den schrijver: Mededeeling over de doorgraving der landengte tusschen Noord- en Zuid-Amerika en de jongste Panama-plannen, door G. E. V. L. van Zuijlen.
3. Van heeren Directeuren der Haarlemsche Machinefabriek voorheen Gebr. Figee, te Haarlem: Ontwerp voor de Outillage van het nieuwe Entrepôt-Dok en de nieuwe Handelskade te Amsterdam, uitgevoerd in opdracht van het Gemeentebestuur te Amsterdam, door de Haarlemsche Machinefabriek voorheen Gebr. Figee.
4. Van den schrijver: Escuelas publicas de instruccion primaria, door Don E. M. Repullés y Vargas.
5. idem, Efectos de los terremotos de Andalucia en los edificios, door idem.
6. Van den schrijver: La Néerlande et ses habitants; La Néerlande et la maison d'Orange; La Néerlande d'aujourd'hui; en Notre Arts, door H. L. Berckenhoff.

7. Van den schrijver: Het Valkhof te Nijmegen en de nieuwste opgravingen door Dr. Konrad Plath, door J. J. Weve.
8. Van den schrijver: De hoofdzaken der lagere algebra. Practische oefeningen en vraagstukken samengesteld door J. Verweij de Winter.
9. Van den schrijver: Woningtoezicht, Academisch proefschrift, door Dr. J. W. Jenny Weyerman.
10. Van den schrijver: De St. Maria-, O. L. Vrouwe of Groote Kerk te Harderwijk, door H. Portheine Jr. Overgedrukt uit „Bijdragen en Mededeelingen der Vereeniging „Gelre".
11. Van den schrijver: Personenliften in Gebouwen, door L. H. N. Dufour.
12. Van de Allgemeine Elektricitäts-Gesellschaft te Berlijn: Elektrischer Einzelantrieb in den Maschinenbauwerkstätten der A. E. G.

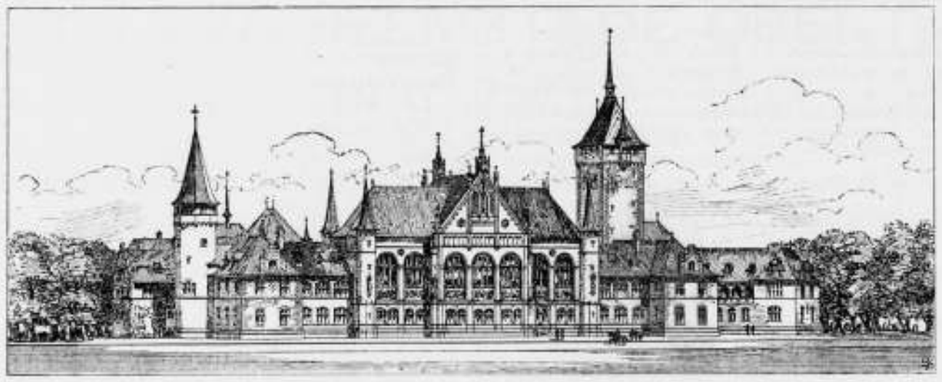

ZWITSERSCH LANDESMUSEUM TE ZÜRICH.
Zuid-gevel.

HET ZWITSERSCHE LANDESMUSEUM TE ZÜRICH

DOOR

J. H. W. LELIMAN.

I.

Slechts weinige steden zullen nog na jaren zelfs op den verwenden en veeleischenden reiziger zulk een indruk hebben achtergelaten als Zürich.

De voordeelen van de ligging der stad aan het liefelijke meer en van het gezonde klimaat dragen daartoe het hunne bij.

Maar Zürich heeft nog eene attractie in hare bevolking. Wellicht nergens heerscht een zoo ongedwongen opgewekt leven. Het is of de bevolking van Zürich zich bewust is van hare hoedanigheden en grootsch daarbij op de reeds verworven resultaten van haar rusteloos voorwaarts streven. Met wijs beleid zijn de vele natuurlijke bronnen van welvaart ontwikkeld en aangekweekt; maar daarnaast werden ook nieuwe in het leven geroepen. Meer en meer is Zürich de belangrijkste stad der Republiek geworden; het is hare industrieele en commercieele hoofdstad.

Gelukkig is Zürich verschoond gebleven van vele der verschrikkingen eener moderne stad; wel zijn de tijden reeds lang voorbij, dat de oevers van het meer — als weleer de Amsterdamsche buitensingels — omzoomd waren met de theetuintjes der burgerij.

Een der laatste resultaten van Zürichs streven is het Museum, waarvoor ik enkele oogenblikken uwe aandacht vraag.

Het is een algemeen verschijnsel, dat eene stad van uit den trein gezien zich niet van hare gunstige zijde doet kennen. Regel is, dat we door zwartberookte fabriekswijken, door achterbuurten of wijd uiteengebouwde voorsteden, die weinig of niet hooger dan achterbuurten staan, het station naderen.

Voor reizigers die via Turgi van Bazel komen, maakt Zürich op dien regel geen inbreuk. Zij doen hunne intrede in de stad door de voorsteden, waar het Italiaansche deel der bevolking woont. Hier schijnen de weerzinwekkende toestanden te heerschen, althans geheerscht te hebben, zooals bij de laatste ongeregeldheden in Zürich nog is gebleken.

Voor wij het station binnenrijden, verschijnt vrij plotseling een groot gebouw, zoo karakteristiek, dat menig reiziger er zelfs de voorbereidingen voor het uitstappen eenige oogenblikken om staakt en zich afvraagt wat het wezen kan.

Dat gebouw is het nieuwe Landesmuseum. Hoewel nauwelijks voltooid en ingewijd, heeft dit gebouw reeds eene geschiedenis. Zwitserland immers kent het geluk zoo nu en dan „kwesties" te bezitten. Men weet wat dit beteekent. Een van die kwesties onlangs bij volksstemming beslist, is bekend genoeg: de Spoorwegkwestie. Eene andere was de Museumkwestie, die aldus ontstond en eindigde.

Het heeft zeer lang geduurd eer in Zwitserland het gevoel voor de voortbrengselen der oude nationale kunstnijverheid ontwaakte.

„De stormen van de groote omwenteling welke het „Zwitsersche volk opschrikte uit eene idylle, die meer-„dere eeuwen geduurd had, de overgang in den regeneratie-„tijd in het midden dezer eeuw, de groote maatschappelijke „bloei, de ontwikkeling van handel en nijverheid op nieuwen „grondslag en het toenemend verkeer veranderden zoodanig „den smaak van het volk, — de vreugde in den bloeitijd dien „het thans doormaakt, een tijd geheel gewijd aan de „praktijk, vervulde zoodanig zijn bestaan, dat de waar-„deerende kennis voor het werk der voorvaderen, voor „de cultuurhistorische getuigen van het land, bijna geheel „verloren ging."

In 1883, bij gelegenheid der tentoonstelling te Zürich, werd door toedoen van Salomon Vögelin, wiens belangstelling eene zeldzame uitzondering was op de in dit opzicht algemeene onverschilligheid en onwetendheid zijner landgenooten, eene verzameling „Alte Kunst" bijeengebracht.

De rijkdom van deze collectie trok algemeen de aandacht. Niet minder viel evenwel het feit op, dat de mooiste nummers door het buitenland voor deze gelegenheid waren afgestaan, waarheen ze waren verkocht tegen geringen prijs of ingeruild tegen nietswaardige moderne kunstvoorwerpen.

Het is nu de groote verdienste der Zwitsers, dat sedert zij de waarde en beteekenis van het verlorene hadden leeren inzien, daarin verandering is gekomen. Voor zooveel met geld mogelijk was, werden zelfs de tekortkomingen der vaderen goedgemaakt en menig stuk dat de grens was overgegaan voor honderden, werd teruggekocht voor duizenden en in triomf ontvangen. Op aucties in binnen- en buitenland waren de Zwitsersche afgevaardigden aanwezig.

Veel bevond zich echter reeds in vaste handen, en is dus voor de Zwitsersche musea verloren: maar het zijn juist deze voorwerpen die in den vreemde waardig de eer der Zwitsersche kunst en techniek uit vroeger tijden ophouden.

De behoefte aan een museum deed zich gaandeweg dringend gevoelen, want de collecties namen met den dag in omvang en belangrijkheid toe. Niet het minst door groote giften, waarvan de voornaamste een legatie is van Mevrouw Lydia Welts—Escher, ten bedrage van eenige millioenen franken; Gottfried Keller liet zijne geheele verzameling na en anderen, goed van wille, volgden deze voorbeelden al naarmate hunne middelen dit toestonden.

Zoo hangt — om een enkel voorbeeld van belangstelling te noemen — in den dakruiter van de kapel een oud kerkklokje. Dit was aan het museum vermaakt met de eigenaardige bepaling, dat het zou geluid worden om het sluitingsuur aan te kondigen.

Toen de kwestie van een Nationaal Museum op het tapijt was gebracht, maakten vier der grootste steden: Bern, Zürich, Lucern en Bazel, er aanspraak op de zetel van dat te stichten museum te worden.

Verschillende plannen werden bij den Bondsraad ingediend, nadat door dezen den 27sten Juni 1890 tot de stichting van een museum was besloten.

Het ontwerp van architect Tièche werd vervangen door een ander, van Lambert en Stahl, toen het Zürcher plan door zijne buitengewone eigenschappen de algemeene aandacht had getrokken. Dit laatste plan, in opdracht der stad door den stadsbouwmeester Gustav Gull gemaakt, heeft er niet weinig toe bijgedragen de keuze op Zürich te vestigen.

Wat de beide andere steden gedaan hebben, weet ik niet. Na lange onderhandelingen en heftige debatten is beslist, dat Zürich de voorkeur verdiende.

Bern en Bazel richtten toen elk een eigen museum op. Over dat in laatstgenoemde stad heb ik enkele woorden gesproken in n°. 46 van dit Weekblad, jaargang 1898. Ook het museum van Bern moet zeer belangrijk zijn. Zwitserland is dus ontkomen aan één centraal magazijn van kunst zooals wij het kennen in Nederland.

In September 1892 keurde de Bondsraad de plannen goed, die inmiddels in overleg met eenige commissiën waren omgewerkt en reeds in de volgende maand werd met den bouw begonnen. Belangrijke nieuwe aankoopen maakten echter tijdens den bouw verdere wijzigingen noodzakelijk.

Salomon Vögelin beleefde de voltooiing van dit museum, dat in hoofdzaak door zijn initiatief tot stand kwam, niet. Zijn ijverige medestander de heer H. Angst evenwel, zag in zijne benoeming tot Directeur eene erkenning zijner verdiensten.

Toevallig staat het nieuwe museum ongeveer op dezelfde plek waar nu vijftien jaar geleden de kiem er voor gelegd werd: het tentoonstellingsterrein van 1883, eene landtong tusschen de Limmat en de Sihl.

Dikwijls noemt men als de tweede eisch waaraan een openbaar gebouw — doelmatige inrichting was, is en blijft de eerste en voornaamste — moet voldoen, dat het een geprononceerd en niet te miskennen nationaal karakter vertoont. Dit nu is in Zwitserland niet gemakkelijk aan te wijzen. Want al is de meening, die ik wel eens hoorde verkondigen, dat de Zwitsersche architectuur niets geproduceerd heeft dan chalets en boerenhuizen in „Zwitserschen stijl" totaal mis, toch is het land, tengevolge van de politieke toestanden van weleer, arm aan grootere gebouwen, maar vooral aan gebouwen van monumentale opvatting.

De architekt van het Landesmuseum is er in geslaagd in zijn gebouw de verschillende eigenaardigheden van den nationalen stijl te vereenigen. Hij heeft goed begrepen, dat de taak van den museumbouwer eerst in de tweede plaats is: een mooi gebouw te maken; dat hem geen fraai monument gevraagd is, maar zijn taak er als het ware in bestaat om de schilderij eene passende lijst te maken.

Slechts zelden — wat het inwendige betreft feitelijk uitsluitend in de groote wapenhal, de vestibulen, trappen en corridors — treedt de architect of decorateur op den voorgrond en zelfs dan vatten zij hunne taak bescheiden op. Het geheel verraadt echter den architect van bepaalde overtuiging, bij wien gevoel voor vorm en kleur gepaard gaat aan oorspronkelijkheid van opvatting en degelijkheid in de uitvoering.

In groote wetenschappelijke musea is men er toe overgegaan onderscheid tusschen de verzamelingen die uitsluitend voor studie zijn bestemd en die welke het bezoekend publiek belang kunnen inboezemen, de zoogenaamde show-collections, te maken.

Beide afdeelingen voldoen thans beter aan hun doel dan vroeger toen ze vereenigd waren; studenten en geleerden kunnen in hunne afdeeling ongestoord arbeiden, en het kijkgrage publiek wordt voortdurend bezig gehouden in de zijne door voorwerpen die rekening houdende met zijn smaak en ontwikkeling, gekozen werden.

Waarom zou men in kunstmusea niet eene soortgelijke indeeling invoeren? Ook hier zou niet alleen voor alle partijen het bezoek er door veraangenaamd worden, maar zouden tevens de verzamelingen aanmerkelijk meer nut stichten dan thans.

Om een voorbeeld te noemen: eene wandeling door zalen achtereen met vazen en kannen, mag voor een kenner een waar genot wezen, maar voor den bezoeker van gemiddeld gehalte is het eene zware beproeving, die hem van volgend museum-bezoek zal terughouden.

In elke vitrine wordt dan hoogstens een enkel exemplaar bekeken.

Het lag voor de hand om interieurs saam te stellen, en wanneer we dan dezelfde voorwerpen daarover verspreiden, zal elk stuk afzonderlijk op zijn voordeeligst kunnen worden geplaatst en de aandacht tot zich weten te trekken. Eene mislukte poging in deze richting is reeds gedaan in ons Rijksmuseum, waar eenige zalen — men heeft er blijkbaar met zorg de donkerste voor uitgezocht — met behulp van fragmenten en diverse voorwerpen zijn ingericht als smakelooze meubeletalages die men verkeerdelijk

interieurs hoort noemen. Ik behoef niet te zeggen, dat men aan zulk eene inrichting niets heeft.

In Zürich is men anders te werk gegaan. Met behulp van oorspronkelijke betimmeringen is eene reeks vertrekken ingericht, die gestoffeerd en gemeubeld een volledig beeld geven van de ontwikkeling der Zwitsersche kunstnijverheid gedurende de laatste eeuwen, beginnende met de laatste tijden der gothiek, en eindigende met de veel gesmade barok en rococo. Daarnaast staan, wat men zou kunnen noemen de eigenlijke verzamelingen. Een bezoek aan deze kamers is leerzaam en opwekkend. Beter dan uit boeken krijgt men daar een kijk op het particuliere leven der vaderen. Men leert er hun benijdenswaardigen zin voor huiselijkheid uit kennen. Les Beaux-Arts sont la suprême expression de la vie sociale.

Wel zijn het natuurlijk interieurs uit de woningen der gegoeden die hier worden bewaard en bewonderd, maar het onderscheid tusschen de eischen dier categorie — toen en nu gesteld, is teekenend. Toen voor den vooruitgang der tijden, goed werk, — nu rijk werk; toen echt materiaal, nu beeldhouwwerk in cartonpierre en plafonds in papierstuc; toen het wezen, nu de schijn. Wel mag men zich deze les ter harte nemen:

Im Stoff sei Wahrheit,
In Formen Klarheit.

Welk een kleurenpoëzie ligt er niet in zulk een interieur. Met de warme bruine kleur van het eikenhout der betimmering contrasteert de witblauwe kachel en het vele tin- en vaatwerk op lanbriseering of buffet.

In het vertrek valt een getemperd licht door de kleine vensters in wier midden gevat is een dier meesterlijke miniaturen der Zwitsersche glas-schilderkunst. Niet in groote zalen, maar hier in de omgeving waarvoor ze gemaakt zijn, moet men die kunstige, fijn gepenseelde tafereelen zien, waarop met de uiterste zorg wapens en figuren zijn geteekend, en in schitterende tinten gekleurd.

Kachel en buffet waren de hoofdpunten in de interieurs. De kachels zijn dikwerf heele gebouwen, waaraan wel eens verhoogde zitplaatsen zijn aangebracht.

Om een denkbeeld te geven van de afmetingen welke deze kachels soms hadden, diene, dat de kachel in de Raadszaal van Bazel met niet minder dan 70 blokken hout tegelijk werd geladen. Deze is wel nieuw, maar ik zag oude exemplaren van minstens gelijke afmetingen en capaciteit.

Die kachels waren tevens de prentenboeken der jeugd, althans konden ze daarvoor dienst doen. Op de eene zijn de heldenfeiten uit de Zwitsersche geschiedenis afgebeeld; eene andere prijkt met een aantal typen van Europeesche volken. De Hollander, voorzien van eene lange pijp, als attribuut zijner kalme waardigheid, ontbreekt niet; op weer anderen kunt ge voorstellingen vinden uit de Bijbelsche geschiedenis.

Ook het buffet onderscheidt zich door de afmetingen en de rijke versiering. Dikwijls neemt het een geheelen wand in beslag en maakt deel uit van de wandbetimmering. Bijna altoos bestaat bij die oude buffetten gelegenheid voor handenwasschen of afspoelen. Karakteristiek is de tinnen dolfijn, prijkende in de welving van eene nis, die algemeen als water-reservoir dienst doet.

De bloei van Zwitserland begint eerst tegen het einde der middeleeuwen, toen het spreekwoord: Geen geld geen Zwitsers, nog geene louter symbolische beteekenis had gekregen. Zwitsers onder zijn commando te hebben, was gaandeweg van dezelfde beteekenis geworden als zeker zijn van de overwinning. Ook later, toen zij dezen roep van onoverwinlijkheid verloren hadden, werden geen huursoldaten meer gezocht en beter betaald dan Zwitsers.

De Zwitsersche Renaissance is niet vrij te pleiten van eene zekere mate van overlading en van lompheid, welke laatste misschien wel kan verklaard worden uit den sterk ontwikkelden zin voor degelijkheid, die de Zwitsers van alle tijden kenmerkte. Maar niettegenstaande dat, verdient ze eene voorname plaats in de kunstgeschiedenis en staat ze gelijk bijv. met de Duitsche Renaissance — althans er niet beneden in oorspronkelijkheid en veelzijdigheid.

De nabijheid van Italië schijnt in den beginne de Zwitsersche bouwmeester dikwijls min of meer tot zuiver navolgen verleid te hebben; de Zwitsersche kunstnijveren bleven daar vrij van.

Vooral eigenaardig is de vermenging der beide stijluitingen in de grenslanden in engeren zin, waar dan veelal de wandbetimmering aan Germanië en de versiering van het plafond aan Italië doet denken.

In metalen, zoowel in drijf als in gietwerk, zijn door de meesters der Zwitsersche Renaissance kunstwerken tot stand gebracht. De aardewerk-industrie bereikte een hooge trap: — ik herinner aan de kachels uit Winterthür. Dat de timmerlieden een machtig en voornaam gilde waren, bewijst wel hun gildehuis.

Maar het hoogst stonden in dien algemeenen bloeitijd wel de kunst van glasschilderen. Hare beoefenaren brachten slechts bij uitzondering groote vensters voort; zij werkten voor het burgerhuis. Geen kunst was dan ook populairder en het aantal hunner werken moet verbazend groot geweest zijn; want ondanks dat vooral in deze eeuw, door de onbekendheid met hunne waarde talrijke glasschilderingen weggegooid en vernield zijn, bestaan nog talrijke meesterstukken dier kunst. Het museum van Zürich is in het bezit van eene wonderfraaie collectie; grootendeels is deze aangekocht te Constanz op de verkooping der verzameling Vincent. Als marskramer had deze indertijd op zijne zwerftochten zijne verzameling gekocht en ingeruild ver beneden de waarde, die ze thans bezitten.

(Wordt vervolgd.)

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging, Afdeel. Amsterdam 17 Mei 1899. In deze vergadering hield de heer N. E. H. Verdam, ingenieur te Amsterdam, een voordracht over „de Stoomturbine van Dr. De Laval en hare laatste verbeteringen".

In de eerste plaats vermelde spr., dat roteerende stoommachines of turbines niet nieuw waren. ja de bekende Heron's bal van 120 j. v. Chr. was een stoomturbine; reeds in 1629 werd een schoeprad door stoom bewogen, en gebruikt voor een stampwerk in een apotheek.

Spr. hield hierna een beschouwing over gewone stoommachines, diagrammen, expansie, en omwentelingssnelheid, en zette duidelijk uiteen de vinding van Dr. De Laval, die bestaat in het benutten van de snelheid van den stoom; door namelijk den stoom door een zich verwijdende buis te laten stroomen, wordt een groote snelheid verkregen; deze bedraagt bij 10 atmospheeren spanning van den stoom, 1196 M. per sec. De stoom stroomt uit een of meer van die buizen tegen de schoepen van een turbinerad, en doet dit rad draaien met een snelheid tot 30.000 omwentelingen per minuut.

Spr. toonde de groote voordeelen van deze stoomturbine aan, als: gering stoomverbruik, weinig beweegbare deelen en hierdoor weinig slijtage, geen trilling, weinig geruisch, en vooral de geringe omvang. Ook gaf spr. een omschrijving van de verschillende onderdeelen, zoowel de oudere als de verbeterde, en verduidelijkte deze door een groot aantal teekeningen en het ter bezichtiging stellen van eenige deelen.

Na nog enkele toepassingen van de turbine behandeld te hebben, noemde spr. de machine van hoogen druk (225 atmospheeren) waarbij men het stoomverbruik tot op 3 à 4 KG. per paardekracht en per uur hoopt te brengen.

Met belangstelling werd deze leerzame en belangrijke voordracht gevolgd; aan het slot gaven de aanwezigen met krachtig applaus hun dankbaarheid voor het gehoorde te kennen.

Hierna sloot de Voorzitter de vergadering met een woord van dank aan den spreker.

Afdeeling Haarlem en Omstreken. Nadat de vergadering door den President is geopend en de notulen zijn gelezen en goedgekeurd, deelt de Secretaris mede, dat bij hem een schrijven is ingekomen, waarin de Vereeniging tot Verfraaiing van Haarlem en Omstreken f 50.— disponibel stelt voor de gevelprijsvraag, waarvoor hij den dank der Vergadering heeft overgebracht. Ook zijn door particulieren en andere vereenigingen reeds geldelijke bijdragen toegezegd.

De Voorzitter deelt mede, dat de commissie voor de gevelprijsvraag op haar laatste bijeenkomst het plan heeft besproken, de voorgenomen prijsvraag eenigszins te wijzigen en deze wijziging aan den Burgemeester ter beoordeeling voor te leggen, van wien het oorspronkelijk plan uitgaat, en die ook daaraan zijn steun heeft willen schenken.

Deze wijziging bestaat daarin, dat zij inplaats van een prijs toe te kennen aan den gevel van de meest architectonische waarde binnen een bepaalde tijdruimte te dezer stede gebouwd, zou willen voorstellen, een prijsvraag uit te schrijven voor een plan ter be- of verbouwing van eenige daarvoor geschikte punten in of om de stad.

De heer van den Ban acht daarvoor in de eerste plaats geschikt het terrein op den hoek van Plein en Raamsingel, bijgenaamd de Kraton, verder een deel van het villapark Koninginneweg, en verschillende punten in de oude stad waar eerstdaags verbetering dus ook verbouwing te wachten is.

Deze prijsvraag heeft het voordeel, dat de bouwkundige die voor een dergelijk werk bekroond wordt, kans heeft belooning te vinden voor zijn arbeid, daar het niet onwaarschijnlijk is, dat hem, wanneer er op een dergelijk punt van bebouwing of verandering sprake is, de directie zal worden opgedragen.

Verder oordeelt de commissie het beter dezen weg in te slaan, omdat ze vreest, dat er bij de bekroning van reeds gebouwde perceelen een minder aangename verbouding tusschen heeren architecten zou kunnen ontstaan; het zou onnoodige jalousie kunnen opwekken, terwijl daarbuiten niet elke architect de gelegenheid heeft den bouw geheel naar eigen ontwerp uit te voeren, daar principalen dikwijls in een plan wijziging brengen of eischen stellen, waardoor de architectonische waarde van het geheel noodzakelijk moet verminderen, omstandigheden waarmede de commissie van beoordeeling niet altijd rekening zal kunnen houden.

De heer Leyh, lid dezer speciale commissie, die de laatste vergadering waarop dat punt werd behandeld niet in zijn geheel heeft bijgewond en als gevolg daarvan aan deze besprekingen niet heeft deelgenomen, brengt zijn bezwaren in het midden. Het blijkt echter na eenige vriendschappelijke debatten, dat hij in principe met deze wijziging kan medegaan, waarop ook de vergadering zich hiermede vereenigt en besloten wordt nader hierover met den Burgemeester te confereeren.

Voor de Meivergadering der Maatschappij worden de heeren Leyh en Kleiweg Dyserinck als afgevaardigden, de heeren A. J. Stoel Jr. en J. Wolbers als plaatsvervangende gekozen.

De heer Leyh stelt voor, dat elke afdeeling van het hoofdbestuur verschillende vragen ter beantwoording zullen worden voorgelegd.

De heer Droste is het hiermede niet eens en zou alleen wenschen, dat de antwoorden niet voor een zekeren termijn in het Weekblad geplaatst werden, daar, zooals het nu gebruikelijk is, voor velen de lust ontbreekt over een onderwerp te schrijven, dat reeds openlijk op verschillende wijze is behandeld en besproken.

De heer Johs. J. van Schuijlenburg die de vergadering reeds had toegezegd een en ander over de in aanbouw zijnde cellulaire gevangenis mede te deelen, had op dezen avond een groote collectie teekeningen en plattegronden medegebracht, waarbij hij de toelichting gaf.

Het was een hoogst interessante voordracht, waardoor allen een duidelijke voorstelling kregen van indeeling en groote voordeelen boven vroegere systeemen van gevangenis bouw.

Het zal een gebouw worden waarop Haarlem trotsch zal mogen zijn; jammer dat het een zoo treurige bestemming heeft.

Nadat de Voorzitter den heer Schuijlenburg bedankt heeft voor zijn welwillende bijdrage en de andere heeren voor hunne aanwezigheid, sluit hij de vergadering.

BERICHTEN.

Den 24sten Mei j.l. is door de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen aanbesteed (voor rekening van den Staat) Bestek No. 765:

Het maken van de grond- en kunstwerken, het uitbreiden en wijzigen van sporen en wissels, het opruimen en maken van gebouwen en inrichtingen, het verrichten van diverse werken, ten behoeve van de uitbreiding van het station Hengelo (O.). Begrooting f 1,695,000.

Ingekomen 8 biljetten. Minste inschrijver de heer M. J. van Hattum, te Beverwijk, voor f 1,618,000.

In de vergadering van het Genootschap „Architectura et Amicitia" gehouden den 10en Mei j.l. is de heer K. P. C. de Bazel met 12 tegen 4 stemmen gekozen tot Voorzitter van het Genootschap, in de plaats van den heer Jos. Th. J. Cuypers, die om gezondheidsredenen had bedankt.

In de vergadering der Afdeeling Amsterdam van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst, gehouden op 25 dezer, werd ter aanvulling van de vacature ontstaan in het Bestuur door het bedanken van den heer C. B. Posthumus Meijjes, gekozen de heer W. A. E. van Geuns. Tot Voorzitter werd gekozen de heer Ed. Cuypers, Vice-Voorzitter.

De heer Dr. Bredius, Directeur van het Mauritshuis, heeft thans wederom ontslag uit die betrekking gevraagd. De oorzaak is wederom, even als in het vorige dergelijke geval, onaangenaamheid met de afd. K. en W. van het Departement van Binnenlandsche Zaken. De N. R. Ct. schrijft uit 's Gravenhage daarover het volgende:

„Het is een publiek geheim, dat de heer Bredius sedert jaren gestadig onaangenaamheden had met de Afdeeling Kunsten en Wetenschappen van het Departement van Binnenlandsche Zaken. Toen nu onlangs een verbod tot hem kwam om de bepaaldelijk voor uitbreiding der boekerij aangewezen gelden naar zijn inzichten te besteden — een bedrag van enkele honderden guldens! — toen werd het hem te kras. Daarbij kwam zijn allerpijnlijkste verhouding tot den onderdirecteur, wiens benoeming indertijd op zoo opzienbarende wijze heeft plaats gehad. Een en ander heeft de maat doen overloopen, en in dit alles ligt de verklaring van het afscheid van Dr. Bredius van het beheer der koninklijke collectie, tot welker uitbreiding en bloei hij gedurende een aantal jaren zoo enorm veel heeft bijgedragen.

„De omstandigheid dat Amsterdam bij zijn besluit, door het overbrengen der hem toebehoorende meesterstukken, winnen zal, kan het leedwezen niet wegnemen over het heengaan uit het Mauritshuis, veel minder over de redenen, die hem daartoe hebben gebracht."

PERSONALIA.

Bij Min. beschikking is, met ingang van 1 Juni a.s., aan P. A. Schroot, op zijn verzoek, eervol ontslag verleend als assistent voor de burgelijke bouwkunde aan de Polytechnische School te Delft.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten. Eerste prijs:

uitvoering; tweede prijs f 100; derde prijs f 50. Vóór 10 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

Tehuis voor Zeelieden te Maassluis. Eerste prijs f 300; tweede prijs f 150. Vóór 1 Augustus 1899. Door de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een Tehuis voor Zeelieden, Voorzitter de heer Ds. J. Vonk te Maassluis.

Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: Zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

Uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 2e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899.

Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven solicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 6.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.
Aantal geplaatste solicitanten:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 5 van 15 Mei 1899. — Zijdefabrikanten onder de dieren, door Dr. R. Sinia. — De optische Firma Carl Zeiss en de constructie der Apochromaten, door Dr. R. G. Rijkens. — De oorzaak der zwartevlekken op de bladeren van den Eschdoorn, door C. E. Destree. — De Antaretis (vervolg en slot), door A. D. Hagedoorn. — Snelwerkende stroomverbrekers voor hoogegespannen stroomen (vervolg), door Dr. L. Bleekrode. — Boekaankondiging. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen, door Ant. Pannekoek. — Correspondentie.

VERBETERING.

In het opstel over Badenweiler, in het vorige Weekblad, komen een paar foutjes voor, die hersteld moeten worden als volgt.

Het nieuwe badhuis is niet van 1880, maar van omstreeks 1850 (zie bldz. 155, 1e. kolom, regel 16 van onderen).

Raura coum, op bldz. 154, 2e kolom. regel 2 van onderen, moet zijn: Rauracorum.

Zwaber, op bldz. 155, 2e kolom, regel 2 van boven, moet zijn: Zwaben.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851) zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vestibule. 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochère, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1869). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen, 4 pl.; *f* 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0.30.
2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, 12 ontw.; 4 pl.; *f* 0.70.

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60
2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871). Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl.; Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.; *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats. 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 3.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 29 MEI.

Amsterdam. Het bouwen van 2 openbare lagere scholen, ieder voor 600 kinderen, op het terrein van het voormalig Karthuizerskerkhof.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Voorw. te verkr. ter stads-drukkerij, tegen f 2.75 (met 4 teek.) Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Amsterdam. *a.* Het bouwen van een barak voor 28 bedden, op het terrein van het Wilhelmina-gasthuis; *b.* het inrichten van de zolders van 3 bestaande barakken, tot slaapkamers voor ploegzusters.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorw. verkr. ter stads-drukkerij, à f 1.60 (met 2 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., ged. de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Amsterdam. Het verbouwen van de gevels van het kantoorgebouw aan de Heerengracht 466 en Nieuwe Spiegelstraat 1—3 te Amsterdam met bijkomende werken, met de leverantie van alle mater. en arbeidsloonen.

De directie der Nederl. Handel-Maatsch., n.m. 3 u., in het café „De Roode Leeuw", Vijgendam. Bestek met lichtdrukteek. ad f 1,50 per stel te verkr. bij den heer P. Rijnja, Reguliersgracht no. 134. Inl. geven de architecten A. L. van Gendt en Zonen.

Enschedé. Het verbouwen van een woon- en winkelhuis, op een terrein gelegen aan de Oldenzaalsche straat, hoek Wilhelminastraat te Enschedé.

De heer M. N. Meijer, v.m. 11 u., in het café van G. Zijge. Twee stel teek. met bestekken liggen in bovengen. koffiehuis ter inzage. Inl. te bekomen bij H. Reijgers, architect. Aanw. 29 Mei, v.m. 9 u.

Groningen. Het bouwen van een speellokaal en privaten bij de noorderbewaarschool, onder bijlevering van alle daartoe noodige bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten, enz.

Het gemeentebestuur, n.m. 12½ u.

Helmond. Het bouwen eener vergaderzaal met bijbehoorende werken.

Het bestuur der R.-K. werkliedenvereeniging, n.m. 3 u., in het café van de Wed. A. Taabe. Bestek en teek. zijn tegen f 2.50 te bekomen bij J. W. van der Putten, bouwk. te Helmond, door wien ook inl. worden verstrekt. Aanw. 29 Mei, v.m. 10 u.

's-Hertogenbosch. Het verbouwen van perceel wijk H. no. 26 in de Vuchterstraat te 's-Bosch.

De heer T. Vissers, 's av. 8 u., in het Noord-Brabantsch koffiehuis van P. Mulders. Bestek en teek. ter inzage in voorn. koffiehuis. Aanw. gedaan.

Nijmegen. Het amoveeren van eenige afgebrande gebouwen en het bouwen van 9 arbeiderswoningen op de steenfabriek „Nieuw-Klaverenburg" te Erlecom voor rekening van den heer M. A. de Rooij te Nijmegen.

De bouwk. W. I. A. v. d. Waarden, v.m. 11 u., in café „Burchtpoort". Teek. ter inz. in voorn. café, terwijl bestekken à f 0,50 verkr. zijn. Ziekenst. 52. Inl. ten kantore van den bouwk. Aanw. gedaan.

Oud Avereest. Den bouw van een onderlinge handkracht boterfabriek „de Volharding", aldaar.

De architect H. Brugmans, n.m. 6 u., bij de wed. L. Nijboer, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. bij gen. architect. Avereest bij Sluis 4. Aanw. gedaan.

Veenendaal. Het verlengen van een bestaand pakhuis en het bouwen van een verdieping daarop.

De direct. der Veenendaalsche stoomspin- en weverij, in het logement „de Roskam", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. verstrekt B. v. Kreel, bouwkundige.

DINSDAG 30 MEI.

Amsterdam. Het verbouwen van perc. no. 22 aan de Leliegracht.

De directie der Eerste Holl. Levensverz.-bank, n.m. 4 u., in café restaurant „Czaar Peter", De Ruijterkade. Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. aan de lichtdrukkerij van P. Rijnja, Reguliersgracht no. 134. Inl. geeft de arch. H. H. Baanders, tot 10½ u. v.m. aan het Sarphatipark no. 125. Aanw. gedaan.

Amersfoort. Het bouwen van een scherm- en gymnastieklokaal c.a. te Amersfoort, onder beheer der genie ald. Raming f 13380.

De genie, v.m. 10 u. in hotel „Schwemmer". Bilj. in te zenden vóór 29 Mei n.m. 3 u. ten bur. der genie. Bestekken verkrijgb. bij den opz. van fortificatiën te Amersfoort. Van af dien dag bestek ter lezing in hotel „Schwemmer". Inl. bij den besteder en bij voorn. opzichter van fortificatiën.

Assen. Het bouwen van een dubbele Schuur op de gemeentelijke mestplaats tot berging van fecaliën en het afbreken van een bergschuurtje voor materiaal en het bouwen van een nieuwe.

Het gem.-best., n.m. 1½ u. Bestek ter inz. ter secretarie en ad 50 ct. verkrijgb. Aanw. gedaan.

Breda. Het verbouwen en nieuw aanbouwen van een huis aan de Ceresstraat nabij de Sint Josephkerk.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u., in het café van P. van Lint, alw. bestek en teek. ter inzage. Inl. geven gen. architecten. Aanw. gedaan.

Deventer. Het afbreken en herbouwen van perc. no. 23 aan de Korte Bisschopstraat ald.

Den heer L. H. Hunink, v.m. 11 u., in het café van J. T. van Poorten, alw. bestek en teek. ter inzage. Bestek ad 75 ct. en bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. bij de architect G. W. Te Riele Gzn. Aanw. gedaan.

Gorredijk. Het afbreken en weder opbouwen eener bakkerij.

De heer J. Argelo, 's avonds 8 u. Bestek en teek. ter inzage bij J. v. d. Wal van af 23 Mei. Aanw. 29 Mei, v.m. 10 u.

's-Hertogenbosch. Het verbouwen van een winkelhuis aan de Vuchterstraat G 51, aldaar.

De architect H. Lamers, n.m. 3 u. Bestek en teek. à f 1,25 en inlicht. bij gen. architect. Bestek en teek. ter inzage in hotel „Wilhelmina". Aanw. gedaan.

Veldhoven (**N.-Br.**). Het bouwen van een fabrieksgebouw met woning, met de leveranties van alle materialen, arbeidsloonen enz. te Veldhoven, bij Eindhoven.

De firma Bruning en Mühren te Amsterdam, n.m. 1½ u., in café Beijens te Veldhoven. Bestek en teek. in gen. café ter inz. en zijn tegen f 1 te bekomen bij den heer F. Somers te Veldhoven Inl. zijn te bekomen ten kantore der architecten A. Jacot en W. Oldenwelt te Amsterdam, Keizersgracht 127.

Utrecht. Het ged. afbreken van het venduhuis Achter St. Pieter no. 18 en het bouwen van een groot verkooplokaal. enz.

De vereen. van notarissen, n.m. 2 u., in het lok. voor verkoopingen, Achter St. Pieter 18. Bestek en teek. ter inz. en te bek. à f 1 per stel bij den architect Alb. Nijland, Kromme Nieuwe Gracht 72, bij wien tevens inl. zijn te verkr. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 31 MEI.

Ierseke. Het maken van een gebouw voor armen-verzorging.

Het burgerl. of algem armbestuur, n.m. 2 u., in hôtel Klaasje. Bestek à f 1 bij de architecten I. Hage en H. Snijder. Aanw. 31 Mei, v.m. 11 u.

Zoelen. Het bouwen van een boerderij met woonhuis, in aansluiting met de bestaande bouwschuur, korenbergen enz., op de boerderij „Djoerang" (bebouwd oppervlak circa 1800 M².).

De arch. G. Formije te Tiel, 's midd. 12 u. in het koffiehuis „De Zoelensche Brug", alw. bestek met 3 teek. ter inz. en te verkr. à f 2 p. stel bij den arch. voorn, die inl. geeft. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 1 JUNI.

Amersfoort. Het bouwen van een winkel huis met bakkerij op een terrein aan den Utrechtscheweg.

De architect W. v. Schaik, v.m. 11 u., in café „De Arend" Bestek en teek. liggen ter inz. en zijn verkrijgbaar à f 1 bij voorn. arch. die tevens inl. verstrekt. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 3 JUNI.

Wijhe. Het bouwen van een woonhuis met koffiehuis voor den heer J. Bergman aldaar.

De bouwk. H. A. Averdijk, 's midd. 12 u., in het café Jansen. Bestek en teek. liggen in bovengen. koffiehuis ter inz. Inl. te bek. bij H. A. Averdijk, bouwk. Aanw. 3 Juni, n.m. 11 u.

MAANDAG 5 JUNI.

Amsterdam. Het maken van een machinegebouw met ketelgebouw en schoorsteen, een magazijngebouwtje, een kolenloods, drie tunnels voor buisleidingen onder den spoorweg van Haarlem naar Leiden, het leggen van eenige buisleidingen, het maken van de terreinafsluitingen, het leggen van sporen, het dempen en graven van slooten, het maken van terreinophoogingen en het bestraten of verharden der wegen, met alle daarbij behoorende werken op het terrein der gem. Amsterdam, gelegen in de gem. Heemstede, sectie B. nos. 485—636 en 727.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Voorw. te verkr. ter stadsdrukkerij, tegen f 15, met elf teek. Inl. worden gegeven ten kantore van de gemeentelijke waterleidingen, Nieuwe Heerengracht 49, van 10 tot 12 u., gedurende de week, welke der besteding voorafgaat. Aanw. 30 Mei, n.m. 1 u., uitgaande van de directiekeet op het pompstation Leiduin.

Slikkerveen. Het bouwen van twee woonhuizen.

De heer M. v. d. Kuijl. Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen bij A. Pijl Jr. te Alblasserdam, die tevens inl. geeft. Aanw. 31 Mei, v.m. 3 u.

Schoonhoven. Het amoveeren van een oud huis en het daar ter plaatse weder opbouwen van een nieuw heerenhuis, op een terrein aan de Oosthaven ald.

De architect A. Kok te Ammerstol, v.m. 11 u., in het heerenlogement. Bestek en teek. ter inz. in het heerenlogement, op den dag der aanw. en is verkr. à f 0,50 per bestek en f 1,50 per 3 st. teek. bij de firma S. en W. N. van Nooten ald. Aanw. 29 Mei, v.m. 10 u.

DINSDAG 6 JUNI.

Stampersgat (**N.B.**). Het bouwen van een R. K. kerk met pastorie en de levering der noodige materialen.

De bouwcommissie n.m. 2 u. Teek. en bestek ter inzage in café G. P. Bus, bestek ad f 1 verkrijgb. bij Ed. v. Wees, Breda. Inlicht. geeft architect P. Q. v. Genk, te Leur bij Breda. Aanw. 30 Mei n.m. 12 u. in gen. koffiehuis.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand**schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Zuidblaak 56. — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betuwestraat 4.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

11 MEI.

Amsterdam (**Onderh.**). Het bouwen van 1 villa aan de Van Eeghenstraat. Door den architect F. Sanders

Laagste inschrijvers Reinders en Van 't Ende, aldaar. Gegund.

Amsterdam (**Onderh.**). Het afbreken eener oude en weder bouwen eener nieuwe boerderij bij Diemen, onder directie van den architect Jac. Duncker. Door den heer J. A. Nieuwkamp, voor rekening van den heer J. Struik. Gegund aan P. J. van der Meer, Amsterdam, voor f 9624.

Gorredijk. Eene vertimmering der huizinge op den Langewal aldaar. voor den heer A. Cohen.

Laagste inschrijver G. L. Eppinga, Lippenhuizen, f 1065. Gegund.

's-Gravenhage (**Onderh.**). Het bouwen van 12 huizen aan de Nassau Dillenburgerstraat. Door den architect A. Arbeiter.

Laagste inschrijver A. de Haan, Rotterdam, voor f 91445.

't Zandt (**Gr.**). Het bouwen van een boerenschuur voor den heer P. Delis. Raming f 1120. Door den architect J. Broos.

Eenige inschrijver J. Lutmers, aldaar, voor f 1108. Niet gegund.

12 MEI.

Hengelo (**Over.**). Het verbouwen van een perceel aan de Brinkstraat ald. Door den architect W. Elzinga.

Laagste inschrijvers Coster en Steggink, f 5787. Gegund.

15 MEI.

Eindhoven. Het bouwen eener gasfabriek met directeurs- en fitterswoning. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver Wed. F. van der Schoot. Tilburg. f 43998.

Oosterland (**Zeel.**). Het bouwen van een nieuw woonhuis met bijkomende werken, op een terrein gelegen nabij het dorp Oosterland. Door den aanbesteder.

Minste inschrijver L. Capelle, Oosterland, f 4944.

Zutphen. Het maken van een bassin. Door de commissie voor de Koningin Wilhelminafontein.

Laagste inschrijver J. B. Ruijsink, f 297.

16 MEI.

Naarden. Het weder opbouwen van een perceel genaamd „Het Hof van Holland," in de Schipperstraat. Door den archit. A. H. Arentsen te Bussum.

Laagste inschrijver J. L. Lefering, Naarden, f 4196. Gegund.

Woensel. Het bouwen van 2 woonhuizen. Door den heer M. Jansen.

Laagste inschrijver J. Rooijakkers, Stratum, f 2103. Gegund.

17 MEI.

Arnhem (**Onderh.**). Het verbouwen van het perceel no. 5 aan de Sonsbeekstraat, tot vergaderlokaal met bovenwoningen. Raming f 3630. Door het bestuur der afd. Arnhem van het Nederl. Werklied. nverbond „Patrimonium".

Gegund aan den laagsten inschrijver C. J. Hagenbeek, aldaar, voor f 3650.

Enschedé Het bouwen van een woonhuis op een terrein, gelegen aan de Reudinkstr. Door den arch. H. Reijgers.

Laagste inschrijver F. W. Wijdeveld, f 2924. Gegund.

Enschedé (**Onderh.**). Het bouwen van 3 woningen voor den Heer G. Leppink a. d. 2e Gronausche dwarsstraat, onder beheer van den bouwkundige J. H. C. Roesink.

Laagste inschrijvers G. Gebben en J. Heerink, f 3780. Gegund.

Haarlemmermeer (**Onderh.**). Het afbreken en weder opbouwen van een bouwmanswoning op B 4 onder beheer van den opzichter H. Rinck.

Gegund aan J. Sluis en H. Wessels.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen eener badinrichting met bovenwoning. Door de heeren Gebr. Stork en Co.

Laagste inschrijver G. Steggink, Woolde, (Hengelo), f 15500.

Joure. Eene vergrooting van de school te Haskerhorne. Door het gem.-best. van Haskerland.

Ingekomen 5 biljetten. Laagste inschrijver S. J. van der Schaaf, Oudehaske, f 2248. Geg.

Rotterdam. Het bouwen van 3 huizen met eene bovenwoning, aan de Varkenoordschekade voor rekening van den heer G. Schel. aldaar, onder directie van den bouwk. Adr. de Kroon.

Laagste inschrijver G. Kleingeld, f 11255. Gegund.

Utrecht. Het bouwen eener studentensocieteit aan het Janskerkhof. Door het best. der studentensocieteit.

Laagste inschrijver G. J. v. Vloten, Utrecht, f 99137.

Winschoten. Het bouwen eener dubbele burgerbehuizing c.a., aan de Liefkenstraat. Door den arch. K. de Grooth.

Laags. inschr. J. Dik, Winschoten, f 4721.

18 MEI.

Enschedé. Het verbouwen van een woonhuis aan de Walstraat. Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver A. Jeunink, f 1920. Gegund.

Geldermalsen. Het maken van een burgergebouw. Door het bestuur der spaarbank.

Laagste inschrijver A. A. Iterson, Beesd, f 4893. Gegund.

Hengelo (Ov.). Het verbouwen van een perceel aan de Telgen te Hengelo. Door den heer J. Amelink.

Laagste inschrijver J. Kleerebezem, f 2867. Gegund.

Sliedrecht. Het bouwen van 4 woningen aan het benedeneinde ald. Door den arch. J. H. B. Veenenbos.

Perc. 1, metsel- en grondwerk. Laagste inschrijver J. Brandwijk, f 1168.

Perc. 2, timmer-, smids- en loodgieterswerk. A. Mes, f 1233.

Perc. 3, verfwerk en glas. Joh. Korporaal, f 109.

Stadskanaal (W.). *a*. Het bouwen van een volkskoffiehuis in den zen Exloermond; *b*. het glas-, verf- en behangerswerk aan voormelde behuizing, alles onder bijlevering van al het daartoe benoodigde. Door den heer Salomons te Gasselternijeveenschemond.

a. Laagste inschrijver H. Scholten, ze Exloermond, f 2375*.

b. J. Stiekema, Musselkanaal, f 95.50*. *Gegund.

Twijzel (Fr.). Het bouwen van 3 arbeiderswoningen onder één dak te Twijzel. Ram. f 1400. Door den heer J. Bos.

Laagste inschrijver J. Bulthuis, Buitenpost, f 1220.

Zeeland (N.-Br.). Het bouwen van een burgerwoonhuis voor den heer Jos. P. F. v. d. Ven, Brouwer.

Gegund aan J. Lamers, te Zeeland, voor f 4540.

19 MEI.

Breda. Het bouwen van 3 heerenhuizen op een perceel gelegen aan den Nieuwen Boulevard, gemeente Teteringen. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Timmerwerk. Laagste inschrijver C. Antonissen, Ginneken, f 9478.

Metselwerk. R. Wiercx, f 9859.

Massa. R. Wiercx, f 19219.

Goor. Het bouwen van twee woningen te Goor, voor den heer A. J. Bleeken. Door den architect J. C. Meijer.

Laagste inschrijver C. ten Zijthoff, f 1550. Gegund.

Groningen. Het verbouwen en restaureeren van de behuizing, staande en gelegen oostzijde in de O. Boteringestraat, gem. lett. A. no. 220, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den architect A. Th. v. Elmpt.

Laagste inschrijver Joh. v. d. Nap, f 4017.

Leerdam. Het afbreken van perc. no. 149 n de Kerkstraat en het aldaar bouwen van een woon- en winkelhuis. Door den architect J. Dik.

Laagste inschrijver Gebr. Brouwer, f 2640. Gegund aan I. van der Vliet, voor f 2989.

Mil. Het bouwen van een burgerwoonhuis voor mej. Gez. V. Hout. Door den arch. H. v. Strijp te Gemert.

Laagste inschrijver H. v. d. Heuvel, Uden, f 6325.

Neede. Het bouwen van een woonhuis. Door den arch. F. Broekhuizen.

Laagste inschrijver J. G. Blankvoort, Eibergen, f 5187. Gegund.

Noordwijk aan Zee. Het afbreken van het oude en het bouwen van een nieuw kerkgebouw c.a. aldaar. Door den kerkeraad der Geref. gemeente.

Plan *a*. Laagste inschrijver Velsen, f 8773. Plan *b* Velsen, f 8323

Utrecht. Het bouwen van eene badinrichting bij het hospitaal te Utrecht, ram. f 6535; onder het beheer der genie ald. Door de genie. Geen biljetten ingekomen.

20 MEI.

Anloo (Dr.). Het bouwen van 3 tolhuizen aan den aan te leggen klinkerweg van af de grensscheiding der gem. Zuidlaren over Oud-Annerveen, Nieuw-Annerveen en Eexterveen naar de grensscheiding tusschen de gem. Anloo en Gieten te Gieterveen. Alles onder bijlev. van alle benoodigde bouwstoffen, transporten, arbeidsloonen, enz. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver B. Borgers, Annerv.-kanaal, f 4639. Gegund.

Bellingwolde. Het amoveeren van den bovenbouw der houten draaibrug over de Aa te Oude Schans en het daarvoor maken van een ijz. draaibrug met bijkomende werken. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver G. Wortelboer, Oude-Pekela, f 1083. Gegund.

Dordrecht. Het bouwen van een benedenen bovenwoning, aan de Lijnbaan. Door den bouwk. H. v. d. Elst.

Minste inschrijver: H. C. 't Hart, timmerwerk, f 1259; C. de Bruin, Mookhoek, metselwerk, f 873, stukadoorwerk f 213; F. A. de Kort, schilderwerk, f 115; E. H. de Koning, steenhouwwerk, f 20; P. Franken, lood- en zinkwerk, f 109,80; F. Vlasblom, smidswerk, f 67. Gegund.

Franeker. Het bouwen van eene vellenblooterij bij Harlingen. Door den heer B. de Boer te Franeker.

Laagste inschrijver G. Anema, Midlum, f 3944. Nog niet gegund.

Haarlem. Het maken van bomvrije gebouwen in het fort bij de Liebrug (2e gedeelte), bestaande in beiwerk 1370 palen. Raming f 15000. Door de genie.

Laagste inschrijver W. De Léon, Sloten, f 12249, en f 12222.

Hulst. Het afbreken van de bestaande en het bouwen van een landbouwschuur op de Rozenbergshoeve bij Lamswaarde, gem. Hontenisse. Door den rentmeester van het kroondomein.

Laagste inschrijver M. J. v. Arenthals, Hontenisse, f 3190.

Rhenen. Het bouwen van een stoommeelfabriek, een villa en 5 arbeiderswoningen aan den Straatweg ald., met de lev. van alle daartoe ben. materialen en arbeidsloonen. Door den heer A. M. Rutgers.

Laagste inschrijver D. Klomp, Rhenen, f 21990. Gegund.

Sappemeer. Het afbreken der behuizing en bakkerij A 110, aan de Noorderstraat te Sappemeer, en op dat terrein bouwen eene nieuwe behuizing met bakkerij, met de leverantie van al het benoodigde, zonder glas-, verf- en behangwerken. Door den heer Hk. Berghuis.

Laagste inschrijver D. v. d. Bent, Hoogezand, f 4800. Gegund.

St.-Anna-Parochie. 1. Het bouwen van eene school te St.-Jacobiparochie (Westhoek). 2. Het maken en leveren van de meubels in die school. Door het gem.-best. van Het Bildt.

Perc. 1. Laagste inschrijver F. J. Rolsma, Berlikum, f 13845*.

Perc. 2. G. Smits, St.-Anna-Parochie, f 2180*. *Gegund.

Zaandam. Eene verbouwing van de ziekeninrichting bij het burgerlijk wees- en armhuis aan de Bloemgracht. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver J. Plooijer, Zaandam, f 935,70, daaropvolgende P. de Jong en Co., Wormerveer, f 994,75.

23 MEI.

's-Gravenhage. Het maken van een geb. bestemd tot melkinrichting met bovenwoning op een terrein aan de Teellustlaan ald.

Door de architecten Karel Meijer en H. E. M. Rademaker.

Laagste inschrijver G. C. Schnellenberg, f 16000.

Haarlem. Het bouwen van 7 woningen aan het Nauwe Geldelooze pad. Door den architect S. J. W. Mons.

Laagste inschrijver J. J. Guldemond, f 9990.

Utrecht. Het verbouwen van het perc. Oude Gracht Wz. no. 7 en het bouwen van brand- en braakvrije kluizen in den tuin van dat perc. Door den architect P. J. Houtzagers.

Laagste inschrijver H. Vermeer, f 3800.

Utrecht. Het verbouwen der percelen no. 102 en 104 a/d. Oude Gracht, hoek Lange Viestraat. Door den heer B. Dijckhoff.

Laagste inschrijver J. N. Hendrix, Amsterdam, f 31780.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.

Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.

Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.

BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.

J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.

Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

3 JUNI 1899. | 19e JAARGANG. | No. 22.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels f 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloose opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Het Zwitsersche Landesmuseum te Zürich, door J. H. W. Leliman (vervolg van blz. 166). — De Oude Kerk te Delft. — Nieuw-Haagsch Porselein. — Verslagen van vergaderingen. — Allerlei. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

TENTOONSTELLING VAN BOUWKUNST 1899.

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst heeft de volgende onderscheidingen toegekend naar aanleiding van de inzendingen op de Tentoonstelling van Bouwkunst 1899.

Voor *uitgevoerde bouwwerken*, eene **Zilveren Medaille** aan den heer G. Van Arkel, architect te Amsterdam.

Voor eene *opmeting van een bestaand oud Nederlandsch gebouw*, eene **Zilveren Medaille** aan den heer A. Spoon J. Jzn., te Rotterdam. (Voor deze rubriek was uitgeloofd eene bronzen medaille; de zilveren is echter toegekend wegens de groote verdiensten van de inzending.)

Voor een *ontwerp op het gebied der Kunstnijverheid*, de **Bronzen Medaille** aan den heer H. Ellens, leeraar aan de Ambachtsschool te Arnhem.

De Tentoonstelling van Bouwkunst blijft nog geopend tot en met Zaterdag 10 Juni 1899.

AFDEELING UTRECHT. Bijeenkomst op Woensdag 7 Juni a. s. des avonds te 7 1/2 uur, in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen.

Punten van behandeling:

Mededeeling van ingekomen stukken, enz.

Bespreking betreffende verkiezing voor de Kamers van Arbeid.

Vaststelling der te houden kunstreis naar Nijmegen.

A. J. VREESWIJK,
Secretaris.

HET ZWITSERSCHE LANDESMUSEUM TE ZÜRICH

DOOR

J. H. W. LELIMAN.

II.

Een der eischen die aan den architect van het museum waren gesteld, was, dat de verschillende kamers in historische volgorde op elkander moesten volgen.

Het is zijn hoofdverdienste eene oplossing te hebben gevonden die daaraan voldeed en niettegenstaande de ver uiteenloopende afmetingen van de kamers en hunne deuren en vensters, waarin, zooals van zelf spreekt, niet mocht veranderd worden, goed aaneen sluit en niet gezocht is — noch wat betreft de plattegronden, noch wat betreft de gevels.

De groote toren — waarvan het in een ruitendessin van veelkleurige pannen gedekte dak typisch-Zwitsersch is — wijst den hoofdingang aan en scheidt tevens het museum A van den vleugel B, waarin de kunstnijverheidsschool en het nijverheidsmuseum zijn ondergebracht.

De verzamelingen van het Landesmuseum kunnen dus tevens dienen als aanvulling van het onderwijs dat op de school gegeven wordt.

Maar daarenboven is een ander voordeel bereikt; wanneer nl. eene vergrooting van het museum noodzakelijk is, dan zijn onmiddellijk een reeks zalen beschikbaar door de school te verplaatsen, eene maatregel waartoe men eerder zal overgaan dan bijv. tot het volbouwen van de binnenplaats of het aanbouwen van een vleugel.

Met de vraag hoe een museum, laat ons zeggen een openbaar gebouw in 't algemeen, desgevraagd vergroot kan worden, kan men van den beginne af niet genoeg rekening houden. Na korter of langer tijd immers doet dit geval zich voor en in den regel moet er dan veel geld worden gestoken in tijdelijke en hulpgebouwen, wier stichting de kosten onnoodig verhoogt. Niet zelden ook loopt men gevaar het uiterlijk van het bestaande gebouw geheel te bederven of wel de distributie van het laatste maakt kortweg elke poging tot doelmatige vergrooting te schande.

Het is aangewezen onze wandeling te beginnen bij den hoofdingang.

In het trappenhuis (1) en een aangrenzenden corridor openen zich eenige kleinere zalen als: de muntenverzameling (2) met een zaal voor het oudheidkundig genootschap (3), en de leeszaal (4).

LANDESMUSEUM TE ZÜRICH.

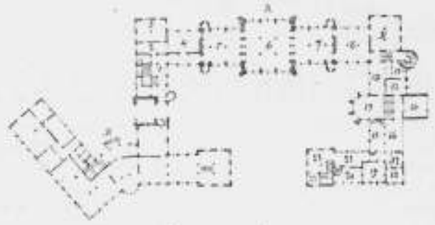

Beganegrond.
Schaal 1 à 200.

De groote zalen 5 en 6 bevatten de uitgebreide voorhistorische verzameling; de vondsten uit de paalwoningen, waarvan in de verschillende Zwitsersche meren sporen zijn gevonden, en de „Hohlenfunde" van Thayngen en Schweizerbild in het kanton Schaffhausen. Hierna volgen de Romeinsche oudheden, in zaal 7 en 8, en die van Alemannisch-Bourgondischen oorsprong, in zaal 9.

De verdere ruimte ter beganegrond is in hoofdzaak ingenomen door de middeleeuwensche afdeeling.

Aan een zaal 10, waarvan als plafond dient eene imitatie van de zoldering van Zillis (13e eeuw), gesierd met eene cyclus uit het oude en nieuwe testament, sluit zich zaal 11 aan, waarin de geornamenteerde, en met relief versierde baksteenen uit de 14e eeuw van St. Urban, Zofingen en Beromünster zijn verwerkt; de zoldering, afkomstig uit het klooster Kappel, is eene 16e eeuwsche arbeid.

Met laatstgenoemde zaal staat in verband de getrouwe navolging van eene kamer uit het Züricher huis „Zum Loch" (1306), dat eens de woning van Rüdiger Manesse was, nº. 12.

Ook de Gothische kapel (13) is samengesteld en gemeubileerd met originalen of copiën naar oude voorbeelden; voor het gewelf leverde het zoogen. „Kerchel" uit Schwyz, 16e eeuw, de voorbeelden, voor den vloer de kloosterkerk van Königsfelden, 15e eeuw.

Langs eene breede trap dalen we in eene krypta af, waar de verzameling preciosa, de kunstvoorwerpen uit edele metalen als in een kluis beveiligd zijn tegen brand en diefstal.

Boven de krypta en toegankelijk van eene galerij, welker zoldering mede uit Königsfelden afkomstig is, ligt de oude Raadskamer van Mellingen (1467), (14).

Met de kapel staat eene expositiezaal (15) in verband, waarvan de laat-Gothische rosetten-zoldering, een oorspronkelijk werk is uit de Mittlerhof te Stein am Rhein, en uit de 16e eeuw dagteekent.

De tegelvloer is gecopieerd uit het klooster Wettingen. Tegen de wanden prijken de grafzerken van von Altenklingen uit 't klooster Feldbach, en van von Gradner uit de kerk van Eglisau, hierheen overgebracht. Een derde grafsteen dekte eertijds het gebeente van Freiherr Diethelm von Foggenburg.

Teruggaande komen we langs de galerij in eene verhoogde zaal (16) die uit de volgende fragmenten samengesteld is: als zijwanden dienen de kruisgangen van de voormalige Barrevoeter- en Predikheeren-kloosters te Zürich (13e en 15e eeuw); de zoldering van 1495 is afkomstig uit de St. Sebastiaans kapel te Igels.

We komen daarna in eene vleugel van het museum, die uit de volgende reeks kleinere vertrekken bestaat: No. 17. De kamer van abdis Sybilla von Helfenstein, van het Züricher Fraumünster klooster, met gewelfde houten zoldering. (1489).

18 en 19. Deze laat-Gothische kamers (1507) van abdis Katharina von Zimmern zijn uit hetzelfde klooster afkomstig. (Kath. von Z. was de laatste abdis ervan.)

20. Eene loggia waarvan het plafond eene copie is uit de Casa de'necromante in Locarno, begin 16e eeuw.

21. Eene expositiezaal met plafond uit de kerk van Lindau (1509.)

22. De volledig ingerichte apotheek van het oude klooster Muri; naar ik meen is dit wel een unicum, waaraan zoo niet een schoonheids-, in elk geval eene zeldzaamheidsprijs toekomt. (*)

LANDESMUSEUM TE ZÜRICH.

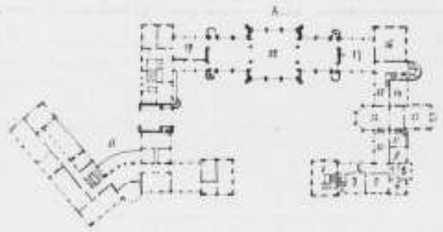

Eerste verdieping.
Schaal 1 à 200.

Het Museum heeft twee hoofdtrappen: eene bij den ingang en eene aan het andere uiteinde van het gebouw. We hebben dus de bovenverdieping in omgekeerde richting te doorloopen als de beganegrondverdieping, om ten slotte weer bij den hoofdingang uit te komen.

Op het bordes van deze trap de beide magnifieke vroeg-Renaissance deuren uit het kasteel Vufflens.

De bovenvestibule (1) heeft eene rijkversierde zoldering — uit Schloss Arbon, 1515, waarop en-relief o. a. Christus, de Heilige Maagd en verder verschillende wapens zijn aangebracht. Eene breede corridor (2) — met plafond uit de kerk van Windisch — die als Sammlungsraum dienst doet, geeft toegang tot eenige ineénloopende vertrekken.

3 is een fraai vertrek uit 1521 met groote kachel en rijk gecassetteerd plafond, eertijds in het Oetenbachklooster te Zürich. De kleurige friezen en het snijwerk der lambrizeering getuigen van de phantasie en fabellust dier dagen.

Het cabinet (4) daarnaast is samengesteld uit verschillende fragmenten uit Wallis.

De Pestalozzikamer (5) uit Chiavenna (1585) die, 't zij hier terloops opgemerkt, in geene betrekking staat met den goeden kindervriend Pestalozzi — en de kamer (6) uit de Rosenburg bij Stäns (1566) illustreeren treffend het kolossale onderscheid van kunst en smaak dat, ongeveer in denzelfden tijd, aan deze en gene zijde der Alpèn heerschte.

Uit dit vertrek bereiken we over een portaal (7), waarvan het plafond afkomstig is uit het Venedigli te Zürich (17e eeuw), vooreerst een eenvoudig slaapkamertje (8) uit het kasteel Wiggen bij Rorschach (1582). Geen typischer vertrekje is in heel het museum aanwezig dan dit, met

(*) Eene photographie hiervan mag de volgende maand op de Arnhemsche geneeskundige tentoonstelling niet ontbreken!

de groote groene kachel, den erkervormigen vensterwand en 't origineele bed. De groote Renaissancekamer (9) uit den Seidenhof is een der meesterwerken van de Züricher meubelmakers, de kachel een fraai voorbeeld der bakkerijen uit Winterthur.

10 is eene zaal met oud plafond; 11 eene lichtschacht met eene zoldering van 1555 uit Neunkirch.

De bovenverdieping van de kapel is museum voor de kerkelijke kunst uit Barok- en Roccocoperioden (12).

Er sluit zich aan de ruime Barok-kamer uit het Lockmanhaus van Zürich, waarvan de wanden bedekt zijn met tal van portretten, van Hendrik IV en zijne hofhouding, van generaals uit den 30jarigen oorlog en met mythologische figuren.

Zaal 14 is een voorbeeld van zeer rijke Roccoco en bevat de porseleinverzameling.

No. 15 van den plattegrond is wederom eene expositiezaal met eene plafond uit 't kasteel Zizers.

Het hoekpaviljoen (16) is door schotten verdeeld in kabinetten en bevat de ceramische verzameling, de kachels; de daaropvolgende zaal — zie plattegrond no. 17 — de kleederdrachten en de pendant ervan, zaal 19, de uniformen.

LANDESMUSEUM TE ZÜRICH.

Zijdeuren in de doorrit, tegenover den hoofdingang van het Museum.

Tusschen beide in ligt de groote zaal met de wapenverzameling (18) die reeds door hare volledigheid zoo belangrijk is, dat ze wel afzonderlijke vermelding verdient. Reeds vroeger was in 't Züricher Arsenaal eene groote verzameling wapens bijeengebracht, o. a. de wapens en rusting van den koenen reformator, Zwingli, die, als veldprediker, in 1532 uittrok met de Züricher legermacht en bij Kappel, strijdende voor zijn geloof, het leven liet.

Deze verzameling is naar het nieuwe museum overgebracht en stellig uit andere verzamelingen of door groote aankoopen gecompleteerd; althans ik kan mij niet herinneren, dat toen ik, drie jaren geleden, de verzameling in het arsenaal zag, deze reeds zoo belangrijk was.

Langs de eenvoudige maar hoog opgaande betimmering der wanden prijken in standaards de handwapenen uit vroeger en later tijden: strijdbijlen, Luzerner hamers, morgensterren en hoe die moordtuigen der middeleeuwen ook verder heeten, naast de vuurwapenen uit later dagen. Daarenboven ligt in deze wapenhal een artilleriepark dat, samengesteld uit de meest uiteenloopende modellen, een overzicht geeft van de geleidelijke ontwikkeling van het geschut. Deze wapenhal is de grootste ruimte van het museum en tevens een der weinige waar de architect aan het woord kon zijn. Hiervan heeft hij, zooals ik boven reeds heb opgemerkt, een bescheiden gebruik gemaakt.

De zaal is overwelfd; de sluitsteenen van het gewelf zijn versierd met de wapens der cantons en dat der aanvoerders uit den Zwitserschen vrijheidsoorlog, de helden van Sempach, Morgarten, Grandson, Murten.

„Allen voor een en een voor allen!" is de leus waaronder Zwitserland bloeit.

We zien er eene uiting van in de „Standeswappen" der gebrandschilderde vensters die zooveel tot de versiering van deze zaal bijdragen. Het zijn geschenken van de zuster cantons.

Men stelle zich heden ten dage onze provincies voor, elkander cadeaux makende!

Aan het einde van een gang door dit Museum zal niemand den tijd betreuren dien hij er aan besteedde.

Ik mag mijne beschrijving niet voor meer doen doorgaan dan een eenigszins gedetailleerd renvooi bij de plattegronden. Hoe kort en schematisch ze ook is, zoo vertrouw ik toch er mede te hebben aangetoond, dat de stichting van dit nieuwe Landesmuseum eene grootsche onderneming

LANDESMUSEUM TE ZÜRICH.

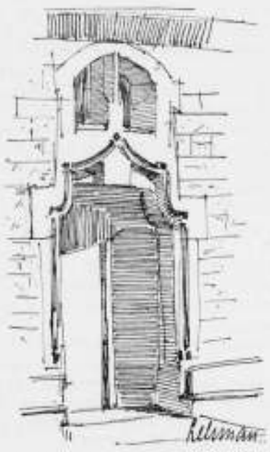

Poortje van de kunstnijverheidsschool.

is, die slechts met machtige energie en krachtige liefde voor de zaak kon tot stand komen.

Er valt niet aan te twijfelen of het museum zal veel nut stichten. Hierop is, zooals ook in de debatten werd opgemerkt, nergens meer kans dan in Zürich, de stad van het polytechnicum en tevens een centrum van het vreemdelingenverkeer.

Er kan met de opening van het Landesmuseum een nieuw tijdvak der Zwitsersche kunstnijverheid beginnen.

Nieuw en frisch leven zal van de ontzettende hoeveelheid studiemateriaal die daar vereenigd is, uitgaan. Langs den weg der navolging zullen de kunstnijveren komen tot zelfstandig scheppen; meer en meer zullen daarbij de beginselen van weleer, eenvoud, waarheid, bruikbaarheid, en schoonheid, opnieuw op den voorgrond treden.

Met voldoening kan Zwitserland terugzien op den 27 Juni 1890, toen het een museum stichtte: „bestemd belangrijke vaderlandsche oudheden van historischen en kunstindustriëelen aard op te nemen en systematisch gerangschikt te bewaren."

Dit besluit werd na rijp beraad en lang overleg genomen.

Maar toen de beslissing gevallen was, is ze uitgevoerd op Zwitsersche manier, die het niemand schaden zal zich aan te eigenen, want het beginsel er van is: s n e l e n g o e d.

Voor ik eindig rest mij hier ter plaatse mijn dank uit te spreken voor de beidwilligheid van den heer Gustav Gull, evenals voor de toestemming gebruik te mogen maken van zijne perspectivische teekening van het museum.

Delft, November 1898.

DE OUDE KERK TE DELFT.

Aan verschillende dagbladen werd in de vorige week het volgende uit Delft geschreven.

Ongeveer een paar maanden geleden is men alhier onder eigen beheer voor rekening der gemeente begonnen met het herstel en de vernieuwing van bovengenoemde torenspitsen, volgens advies en de voorschriften van de ten vorigen jare benoemde commissie van onderzoek, de heeren Nic. Molenaar te 's-Gravenhage, F. J. Nieuwenhuis te Utrecht en C. B. Posthumus Meijjes te Amsterdam.

Thans heeft de heer M. J. Bruigom, metselaar alhier, een adres (het was eigenlijk slechts een gewoon schrijven aan B. en W. [Red.]) gericht aan B. en W., dat hij door middel van de pers publiek heeft gemaakt, waarin hij beweert dat het hem ter oore is gekomen, dat de nieuwe torens gemetseld worden met specie, welke ternauwernood voor een burgerwoning gebruikt mag worden, althans die op de vlakte aan weer, wind en regen ten prooi staat; dat de torens herbouwd worden onder leiding van één of meer onbekwame, onpractische en niet deskundige man of mannen; hij acht het een onverantwoordelijke zaak voor B. en W. van Delft, zulke groote onnoodige knoeiwerken te doen maken, tot schade der opbrengende stadgenooten en tot schande van het bouwkundig onderwijs dat in deze stad zooveel geld kost en ook van den Staat, waarvoor Delft de bakermat van Neêrlands bouwkunst is.

Hij verzoekt derhalve het werk te doen staken, te doen onderzoeken met welke specie gewerkt wordt, te doen afbreken wat reeds gebouwd is, om daarna weder op te bouwen met specie welke voor torenbouw bestemd is.

In een ingezonden stuk in de *Delftsche Courant* worden den heer Bruigom nu door eenige kiezers de volgende vragen ter beantwoording voorgelegd: Uit hoeveel deelen tras, kalk (schelpkalk of Luiksche steenkalk, als stijf deeg of droog gebluschte kalk) en zand bestaat de specie, die voor het metselwerk der torens gebruikt wordt?

2°. Hoe zou die verhouding naar uwe meening moeten zijn?

3°. Hebben de baxen, die met de uitvoering van het werk zijn belast, naar uwe meening ook een bijzonder voordeel uit het gebruik van de specie in quaestie, die door u wordt afgekeurd? en

4°. Weet gij ons ook te zeggen, met welke specie de middeleeuwsche bouwwerken zijn gemaakt, die tot heden zoo goed aan den invloed van weer, wind en regen hebben weerstand geboden?

Wij roken lont, toen wij de vragen lazen den heer Bruigom gesteld, en wij hebben daarom gewacht totdat deze uit den hoek zoude zijn gekomen met een antwoord, of wel dit zou schuldig zijn gebleven, om dan aan te toonen hoe lichtvaardig hij beschuldigd heeft. In ons vorige blad konden wij daarom nog niets zeggen, — nu echter wel, na betrouwbare inlichtingen te hebben ontvangen, buiten alle belanghebbenden om, en nu de heer Bruigom verklaard heeft niet op de anonieme vragen te willen antwoorden, niettegenstaande een bekend ingezetene zich daarvoor verantwoordelijk stelde.

Van zeer goed ingelichte zijde vernamen wij, dat de beschuldiging van den heer Bruigom eene — om het zachtste woord te gebruiken — lichtvaardige is.

Wij bedoelen natuurlijk alleen die omtrent de gebruikte specie, en zullen geen moeite doen om het certificaat van onkunde aan een vijftal bekwame mannen als de heeren Molenaar, Nieuwenhuis, Posthumus Meijjes, Hartman en den Braanker — de beide laatsten onderscheidenlijk Gemeente Architect van Delft, en uitvoerder van het restauratie-werk — uitgereikt door den heer Bruigom, metselaar, te weerleggen.

De (magere) specie waarmede gewerkt wordt, is van eene samenstelling als door de bovengenoemde Commissie van onderzoek werd voorgeschreven. *Dit* ter verontschuldiging van de heeren Hartman en den Braanker.

De magere specie waarmede gewerkt wordt, is van eene samenstelling, als door den heer van der Kloes wordt aanbevolen, en die alreeds meermalen proefondervindelijk als goed erkend is geworden. *Dit* tot geruststelling van de bovengenoemde Commissie van onderzoek.

Dit dunkt ons voldoende om het grof lichtvaardige van de beschuldiging aan te toonen, van een metselaar die, hoewel reeds 18 jaren in dat vak, nog geen kennis schijnt te dragen van betere samenstelling van metselspecie dan die vrij algemeen gebruikelijk is.

In zijn bovengenoemd schrijven zegt de heer Bruigom ook, dat een riool, hetgeen men in den Nieuwen Langendijk legt, 25 à 30 cM. te hoog ligt, en tracht de nadeelen daarvan aan te toonen.

Maar de hoogte der riolen werd aan de stad voorgeschreven door Delfland, en van geachte zijde vernemen wij dat die riolen met het oog op den algemeenen toestand niet beter konden worden geplaatst.

Indien hij, alvorens te beschuldigen, zich op de hoogte had gesteld van wat geschiedt na rijp overleg, dan zou hij zijn onwaardige aantijging omtrent „het knoeiwerk tot schade der belastingbetalende stadgenooten, en tot schande van het bouwkundig onderwijs", zeker niet geuit hebben.

Het bovenstaande was reeds geschreven toen het Delftsche Dagblad van 30 Mei verscheen, dat een adres publiceert van M. J. Bruigom aan den Gemeenteraad van Delft, gedateerd 27 Mei j. l., waarin uitvoerig alle beschuldigingen worden herhaald en gezegd wordt, dat de specie waarmede de torenspitsen gemetseld worden, bestaande uit 3 deelen Maaszand, 2 deelen schelpkalk en 1 deel tras, niet dan voor fundamenten te gebruiken is „omdat ze te rul en te schraal is om te verwerken, te poreus voor het indringen van water in het bijzonder voor den bouw van torens en spitsen, en zij ook niet bestand is voor natuurlijke vorst, daar vorst de grootste vijand van trasspecie is, 't vriest ten alle tijde uit elkander en is oorzaak van omvallen en krom worden, waar men n i e t s tegen vermag." (De aangehaalde zin is die van den adressaat).

Er komen aan het einde van dit adres uitdrukkingen voor, van zóó beleedigende aard, dat er, naar wij hopen, termen kunnen gevonden worden om den adressant, daarover eens gevoelig de les te lezen.

Het Delftsch Dagblad van 31 Mei j. l., bevat nu de geheele correspondentie, gevoerd over deze zaak, van 17 tot 23 Mei, tusschen den Burgemeester, B. en W. van Delft, en M. J. Bruigom.

De redactie van dat Dagblad heeft, afwachtende wat de Gemeenteraad in deze zal besluiten, de moeite reeds genomen om het oordeel van eenige autoriteiten op technisch gebied te vragen. Zij schrijft: dat de heer J. H. Van der Kloes verklaard heeft: dat de specie waarmede de torenbouw verricht wordt, volkomen voor dat doel geschikt is te achten.

Een tweede autoriteit is door dezelfde redactie geraadpleegd, en deze heeft eveneens verklaard, dat de gebruikte specie volkomen voor torenbouw geschikt is; zijn naam wordt echter nog verzwegen in het belang van het te verwachten onderzoek.

Hoe thans de Gemeenteraad zal beslissen, is reeds te voorzien.

Meer dan ergerlijk en ver beneden peil is de wijze waarop kritiek is uitgeoefend door den metselaar Bruigom.

NIEUW-HAAGSCH PORSELEIN.

Op 31 Mei j. l. hield de Vereeniging „die Haghe" te 's-Gravenhage eene vergadering met dames, in de groote zaal van den Haagschen Kunstkring, waarin als spreker optrad de heer Jurriaan Kok, Directeur der Haagsche Porselein en Kunst-aardefabriek Rozenburg, met eene voordracht over „Nieuw-Haagsch Porselein", van welk porselein de eerste specimen, door de genoemde fabriek vervaardigd, in de vergaderzaal voor 't eerst waren tentoongesteld.

De heer Kok behandelde — alles zeer in 't kort — achtereenvolgens het aardewerk, het porselein uit China en de fabricatie en versiering daarvan van af een paar duizend jaren vóór onze jaartelling, en den vooruitgang van de latere porseleinfabricatie in de Westersche rijken. Na het een en ander te hebben medegedeeld over hard en zacht porselein, werd de stichting van de eerste fabriek in Saksen herdacht. Deze, en de fabrieken die daarna werden opgericht, werkten in 't eerst nog, wat vorm en versiering betreft, onder Oosterschen invloed, later evenwel zelfstandig; zoo o. a. de beide beroemd geweest zijnde fabrieken van Amstel en Haagsch porcelein.

Ten slotte deelde de heer Kok het een en ander mede over het na eindeloos zoeken en proeven-maken door hem vervaardigde Nieuw-Haagsch Porselein, met onderglazuur kleuren versierd.

De Voorzitter van „die Haghe", de heer F. de Bas, bedankte den heer Kok in eene geestige toespraak voor de groote eer aan de Vereeniging bewezen, om aan hare leden de eerste proeven van het nieuwe kunstnijverheids product te toonen. Spreker verzocht den heer Kok de leden van „die Haghe" uit te noodigen in de aanstaande week een bezoek aan „Rozenburg" te brengen, opdat men zich daar zou kunnen overtuigen, dat alles wat de heer Kok had medegedeeld ook waarheid bevatte. En de heer Kok knikte toestemmend, tot groote voldoening der aanwezigen.

Daarna bood de Voorzitter den heer Kok een exemplaar aan van de mooie medaille die ter gedachtenis aan de Vredesconferentie is geslagen: opdat hij bij de aanschouwing daarvan moge denken aan het schoone resultaat, waarop den Haag en die Haghe zoo trotsch zijn, door hem verkregen in het eerste jaar der Regeering van H. M. Koningin Wilhelmina, en in het gedenkwaardige jaar der Vredesconferentie.

Na deze toespraak, die luide werd toegejuicht, kon men de eerste proeven van het nieuwe product bezichtigen. Algemeen wekten deze de bewondering door vorm en originaliteit van beschildering. Maar ook materiaal en glazuur zijn van de edelste hoedanigheid, — als van het best Chineesche porselein; het dunne is even doorzichtig als dit, en de kleuren zijn fijn maar krachtig.

De heer Kok zij gelukgewenscht met zijn „Nieuw-Haagsch", het resultaat van zijn onvermoeid streven en werken, dat in 1900 voor 't eerst te Parijs zal worden tentoongesteld, en als een nieuw product van kunstnijverheid daar ongetwijfeld met groote belangstelling zal ontvangen worden.

R.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam, 25 Mei 1899. Door den Vice-Voorzitter, de heer Ed. Cuypers, werd de vergadering geopend, waarna de notulen werden gelezen en goedgekeurd en mededeeling gedaan van eenige ingekomen stukken welke voor kennisgeving werden aangenomen.

Door den Secretaris werd vervolgens voorgelezen het rapport van de Jury van beoordeeling over de ingekomen antwoorden op de door de Afdeeling uitgeschreven prijsvraag en medegedeeld, dat als vervaardiger van het ontwerp ingezonden onder het motto „Recht en Wet" zich heeft bekend gemaakt, de heer G. de Hooghe te Utrecht, en het ontwerp ingezonden onder het motto „Justitia" de heer A. W. van Malsen te 's-Gravenhage, en van het ontwerp ingezonden onder het motto „Pax Intrantibus" de heer P. van Doorn Wzn. te Alkmaar.

Alvorens over te gaan tot de verkiezing van een Bestuurslid wegens het bedanken van den heer C. B. Posthumus Meijjes vraagt de heer E. M. Rood of het Bestuur wel de noodige stappen heeft gedaan om den heer Posthumus Meijjes te bewegen als Voorzitter aan te blijven. De Vice-Voorzitter, de heer Ed. Cuypers, zegt dat het Bestuur getracht heeft den heer Posthumus Meijjes terug te brengen van zijn genomen besluit, doch daarin helaas niet geslaagd is. Spreker betreurt ten zeerste, dat de heer Posthumus Meijjes, die zooveel voor den bloei van de Afdeeling heeft gedaan, bedankt heeft en dit ook te meer, nu door de Wetswijziging van de Maatschappij voor de Afdeelingen een betere tijd kan aanbreken en juist de heer P. M. de man was om met hart en ziel de belangen van de Afd. Amsterdam voor te staan.

De heer Rood oppert het denkbeeld om de heer P. M. namens de Vergadering uit te noodigen zijne functie als Voorzitter weder te willen aanvaarden, waartegen de heer Cuypers echter aanvoert, dat naar zijne meening de heer P. M. niet zal zijn te bewegen.

Het Eere-lid van de Afd., de heer J. H. Leliman, sluit zich aan bij de woorden van den heer Ed. Cuypers, en stelt de Vergadering voor om de heer C. B. Posthumus Meijjes, wegens zijn vele trouwe diensten aan de Afdeeling bewezen, als Honorair lid van de Afdeeling Amsterdam te benoemen, welk voorstel door den heer Cuypers wordt ondersteund en door de Vergadering met acclamatie wordt aangenomen.

Bij de nu volgende verkiezing verkregen bij de eerste stemming de heeren E. A. W. van Geuns en W. J. de Groot de meeste stemmen, waaruit bij herstemming als Bestuurslid werd gekozen de heer E. A. W. van Geuns die, niet ter Vergadering aanwezig, met zijne benoeming in kennis zal worden gesteld.

Bij punt 3 van de agenda „Verkiezing van een Voorzitter" stelde de heer J. H. Leliman voor den heer Ed. Cuypers tot Voorzitter te benoemen. Daar de heer Cuypers echter stemming aanvraagt, wordt daartoe overgegaan en bij meerderheid van stemmen als Voorzitter gekozen de heer Ed. Cuypers.

De heer Ed. Cuypers, verrast door de gedane keuze, wil niet direct deze belangrijke functie aanvaarden en de benoeming nog in beraad houden.

Daar de heer Leliman niet gaarne wilde, dat de Afdeeling gedurende de zomervacantie zonder Voorzitter was, neemt de heer Cuypers althans gedurende den zomer de benoeming aan.

Door de heeren A. C. Bleijs en E. van den Bossche was eene fraaie collectie photographiën ter bezichtiging gesteld die, dank zij de daarbij door genoemde heeren gegeven toelichting, met aandacht bezien werden.

Daar de collectie te groot was om op één avond bezichtigd te worden, circuleerde slechts een deel daarvan, evenals van de door den heer A. Salm G.Bzn. ter beschikking gestelde plaatwerken.

De heer Leliman wil gaarne de toezegging hebben, dat de photographiën van de heeren Bleijs en v. d. Bossche bij de eerste wintervergadering nogmaals geëxposeerd zullen worden en spreekt verder den wensch uit, dat ook de Afdeeling onder leiding van den nieuwen Voorzitter moge bloeien waarop de heer Cuypers antwoordt, dat hij voorloopig althans zeer zeker daartoe zal medewerken.

De heeren Baucke en Rood verzoeken het Bestuur bij het Hoofdbestuur aan te dringen ter verkrijging resp. van gasgloeilicht en ventilatie in de Vergaderzaal.

De heer Baucke vraagt verder of het Bestuur ook bij het Hoofdbestuur stappen denkt te doen om principieel de arbitrage-kwestie uit te maken.

De heeren Cuypers en Bleys verklaren het gewone verloop van de door het Hoofdbestuur aan de Afdeelingen ter behandeling gegeven vragen.

De heer W. J. de Groot meent uit de woorden van den heer Baucke op te maken, dat deze van de Mij meer actie wil doen uitgaan in die zaak, hetgeen ook spreker wenschelijk voorkomt, opdat niet de Aannemersbond door wetten vast te stellen pressie kan uitoefenen op de architecten.

De heer Cuypers zegt, dat eene goede samenwerking van de architecten zeker zeer wenschelijk is, doch deze in dit geval beter doen eene afwachtende houding aan te nemen, en betreurt het

nogmaals, dat de behandeling van die zaak in de vorige vergadering oorzaak is geweest van het bedanken van den heer P. M. De Secretaris leest ten bewijze welke verklaring gegeven is door de behandeling van die vraag, iets uit het Weekblad „De Aannemer" van 2 Mei voor.

De heer Poggenbeek gelooft ook, dat het wenschelijk is dat het Hoofdbestuur der Mij. die zaak nogmaals bespreekt, doch is overigens van meening, dat men niet zooveel waarde moet hechten aan het oordeel van dat blad, daar de algemeene opinie van architecten volstrekt niet zoo is als dat artikel zou doen vermoeden.

De heer Baucke vraagt of het reglement van de Afdeeling toelaat om bij nieuwe behandeling van die zaak de aangenomen motie terug te nemen, hetgeen door den Voorzitter toestemmend wordt beantwoord.

De heer Bleys acht het verkieselijk om te wachten tot de winterbijeenkomsten, daar dan die kwestie door de Tweede Kamer, waar zij in behandeling is, wel zal zijn beslist.

De heer Rood gelooft ook, dat het nog tijd genoeg is om die zaak goed te overwegen en fer bij goede aansluiting voor de architecten niet veel te duchten is.

De heer Cuypers zegt ten slotte, dat het wel steeds groote bezwaren zal hebben om de aannemers gehoel te vrede te stellen, en veel moeilijkheden voorkomen kunnen worden door te breken met het stelsel van publieke aanbestedingen.

Nadat de heer W. J. de Groot zijn leedwezen had betuigd, dat de heer Posthumus Meijjes niet aanwezig was en hartelijke woorden tot den nieuw benoemde Voorzitter en Secretaris had gericht, en een der leden bij het Bestuur had aangedrongen om te pogen vóór de slooping nog eens de N. Z. kapel te mogen bezichtigen, werd de vegadering door de Voorzitter onder dankbetuiging aan de leden voor hunne tegenwoordigheid gesloten.

BERICHTEN.

Op 63-jarigen leeftijd is na een langdurig lijden overleden de heer F. L. Berghuis. Directeur der Ambachtsschool te Arnhem.

Met 1 Januari 1874 trad de heer Berghuis op als Directeur dier school, die 15 Februari d. a. v. voor het onderwijs geopend werd. Die dag werd dit jaar, alzoo 25 jaren na dato, feestelijk herdacht.

Den 28sten dezer werd in de Engelsche Kerk op het Begijnenhof te Amsterdam een stel van vier gebeeldhouwde paneelen voor den preekstoel ingewijd, ter herinnering aan de huldiging van H. M. Koningin Wilhelmina.

Het „Nieuws van den Dag" schrijft over dit kunstwerk het volgende:

Een der paneelen stelt de kerk als Leerares voor, een ander de kerk als Weldoenster, het derde de verhouding tusschen Kerk en Staat, terwijl het voorste paneel een Engel vertoont, die het Nederlandsche wapen met de jaartallen 1880—1898 zegent. Het beeldhouwwerk is keurig volgens de teekeningen van den heer Piet Mondriaan uitgevoerd en doet den beeldhouwer, den heer L. T. Edema van der Tuuk, alle eer aan. De plaatsing geschiedde onder leiding van den architect, den heer W. Hamer, door den meubelmaker, den heer J. F. van Rhienen, allen alhier.

Deze paneelen dragen er zeker toe bij, dat het kerkje, dat reeds op zulk eene belangwekkende geschiedenis kan bogen en den oudheidkundige en kunstenaar zoovele merkwaardigheden biedt, nog meer dan vroeger de opmerkzaamheid van stadgenoot en vreemdeling verdient.

De gemeenteraad van Zierikzee besloot in zijne vergadering gehouden op 19 Mei j. l., dat de tegenwoordige gemeentebouwmeester, de heer L. C. Dumont, bouwkundig ingenieur, bij eene eventueele vacature tevens benoemd zal worden tot Directeur der Gasfabriek op eene totale jaarwedde van f 2.200, benevens genot van vrije woning en licht.

Op 17 Juni a. s. zal te Rotterdam de Algemeene Vergadering gehouden worden van de Vereeniging tot bevordering van de Vakopleiding voor Handwerkslieden in Nederland.

In deze vergadering zullen de volgende vragen worden ingeleid, door den heer S. Jansma te Leeuwarden: Is het wenschelijk en mogelijk de practische vakken aan de Ambachtsscholen klassikaal te onderwijzen? — door den heer J. J. Mulder te Rotterdam: Verdient het aanbeveling, aan de Ambachtsscholen de practijk en het teekenen van hetzelfde vak door eenzelfden persoon te doen onderwijzen?

De heer H. J. de Groot, die als Voorzitter dezer vereeniging is afgetreden wegens zijne benoeming tot Inspecteur over het Ambachtsonderwijs, zal vóór de opening der vergadering een afscheidswoord spreken.

PERSONALIA.

Tot Adjunct Directeur der Ambachtsschool te Arnhem is benoemd de heer P. A. Schroot, assistent voor de burgerlijke bouwkunde aan de Polytechnische School te Delft.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid brengt — met verwijzing naar de aankondiging van 2 Maart jl. in de St. Ct. van 10 Maart, 11 en 25 April en 5 Mei j.l. — ter kennis van hen, die zich aan het in Juli dezes jaars te houden examen voor adspirant-ingenieur voor het stoomwezen wenschen te onderwerpen, dat zij zich daartoe vóór 4 Juli e. k. bij gezegeld adres bij dien Minister hebben aan te melden, met opgaaf van naam en woonplaats en onder overlegging van hunne geboorte-akte.

De heer H. Van der Heij, onder-directeur en leeraar in het teekenen aan de Ambachtsschool te Leeuwarden, is benoemd tot directeur der Ambachtschool en burgeravondschool te Alkmaar. Met hem stond op het tweetal de heer Th. van Harderwijk, te Amsterdam.

BEANTWOORDINGVAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten Eerste prijs: uitvoering; tweede prijs f 100; derde prijs f 50. Vóór 10 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

Tehuis voor Zeelieden te Maassluis. Eerste prijs f 300; tweede prijs f 150. Vóór 1 Augustus 1899. Door de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een Tehuis voor Zeelieden, Voorzitter de heer Ds. J. Vonk te Maassluis.

Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: Zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

Uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899.

Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 2.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 4.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851) zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; f 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen 3 pl.; f 0.70.

Afl. 9. (1857). Militaie Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vesitbule. 4 pl; f 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; f 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; f 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochère, 2 pl.; f 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinbek, 2 ontwerpen, 4 pl.; f 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; f 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; f 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; f 0.30.

2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; f 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; f 0.70.

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. f 0.60

2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; f 0.50.

Afl. 18. (1871). Kunstkast, 2 pl.; f 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl.; Buiten-Societeit, 3 pl.; f 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; f 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; f 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.; f 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats, 2 pl.; f 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; f 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; f 5.—

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën f 3.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Amerikaansche toeschuifbare staalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN. Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkinisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — Th. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma Gebr. Hesse), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskacheis nieuwste condensmg. — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren, Crossley Otto. — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten geemailleerd ijzeren waschtafels. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 29—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZOHN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatsch. „DE VELUWE", Nunspeet.
Jossen-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking, H. ALLERSDORF, Singel 435, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SOHNE, Amoneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODELHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — Th. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht
Rolluiken. — T. G. TISSOT jr., Amsterdam.
" — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken, Isoleersteenen, Fluiten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Staien Balken. — H. E. OVING jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Steenen (vergiaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN en STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg).
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst.
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
" — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-**steenen, vuurvaste Cement, Karounkiei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 5 JUNI.

Amsterdam. Het maken van een machinegebouw met ketelgebouw en schoorsteen, een magazijngebouwtje, een kolenloods, drie tunnels voor buisleidingen onder den spoorweg van Haarlem naar Leiden, het leggen van eenige buisleidingen, het maken van de terreinafsluitingen, het leggen van sporen, het dempen en graven van slooten, het maken van terreinophoogingen en het bestraten of verharden der wegen, met alle daarbij behoorende werken op het terrein der gem. Amsterdam, gelegen in de gem. Heemstede, sectie B. nos. 485—636 en 727. Het gem.-best., 's midd. 12 u. Voorw. te verkr. ter stadsdrukkerij, tegen f 15, met elf teek. Inl. worden gegeven ten kantore van de gemeentelijke waterleidingen, Nieuwe Heerengracht 49, van 10 tot 12 u., gedurende de week, welke der besteding voorafgaat. Aanw. gedaan.

Breda. De verbouwing en uitbreiding van zijn bakkerij aan de perceelen gemerkt no. 10 en no. 9 aan de Lange Brugstraat en Torenstraat te Breda, een en ander met bijlevering van de benoodigde bouwstoffen. De architect F. P. Bilsen, v.m. 11 u., in het Zuid-Holl. koffiehuis. Bestek en teek. liggen in voorn. koffiehuis ter inzage. Inl. te verkrijgen bij bovengen. architect. Aanw. gedaan.

Enschedé. Het vergrooten der loods, gelegen op het stations emplacement der G. O. localspoor aldaar.

De coöper. landbouwersbank en Handelsvereen. te Lonneker, 's midd. 12 u., in het café van Lotgerink, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft architect H. E. Zeggelink. Aanw. 5 Juni, v.m. 9 u.

Groningen. Het vergrooten van het westelijke waaggebouwtje op het terrein der veemarkt, onder bijlevering van alle daartoe noodige bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten enz.

Het gemeentebestuur, n.m. 12½ u.

Meppel. Het verbouwen van een woonhuis tot winkel voor W. La Gro.

De architect G. Otten Jz., 's av. 8½ u., in „De Stadsherberg", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Kampen. Het amoveeren en weder opbouwen van de woningen behoorende tot de Brandsvergadering aldaar.

Regenten van de Brandsvergadering, 's av. 7½ u., in het Heiligen Geest-gasthuis. Bestek met teek. ter lezing in het Heilige Geest gasthuis en aldaar verkr. tegen f 0,60 per stel. Aanw. gedaan.

Slikkerveer. Het bouwen van twee woonhuizen.

De heer M. v. d. Kuijl. Bestek en teek. a f 1,50 te bekomen bij A. Pijl Jr. te Alblasserdam, die tevens inl. geeft. Aanw. gedaan.

Schoonhoven. Het amoveeren van een oud huis en het daar ter plaatse weder opbouwen

van een nieuw heerenhuis, op een terrein aan de Oosthaven ald.

De architect A. Kok te Ammerstol, v.m. 11 u., in het heerenlogement. Bestek en teek. ter inz. in het heerenlogement, op den dag der aanw. en is verkr. à f 0,50 per bestek en f 1,50 per 3 st. teek. bij de firma S. en W. N. van Nooten ald. Aanw. gedaan.

Winschoten. Het bouwen van een heerenhuizing op een vrij terrein, op den hoek der Emmastraat en de Zijstraat te Winschoten, daar te stellen, een en ander onder bijlev. van alle daartoe benoodigde materialen, transporten, arbeidsloonen, enz.

De heer E. Mulder te Beertsterhoogen, n.m. 5 u., in het hotel „de Nederlanden". Bestek en teek. in bovengen. hotel ter inz., terwijl bestekken à f 0.50 en teek. tegen f 2 per stel zijn te bekomen bij den architect H. Timmer. Aanw. gedaan.

DINSDAG 6 JUNI.

Breda. Het bouwen van een benedenmet bovenhuis, op kavel 34, gelegen aan de Godevaert-Montensstraat te Breda, een en ander met bijlevering van materialen.

De architect F. P. Bilsen, v.m. 11 u. in het koffiehuis van P. Peeters. Bestek en teek. in gen. koffiehuis ter inz., terwijl inl. zijn te bekomen bij gen. architect.

Gouda. Het afbreken van het perc. Wijk A no. 152 aan de Markt ald. en het daar ter plaatse bouwen van een politiebureau met kantoren voor den gem.-ontvanger.

Het gemeentebestuur, n.m. 1½ u. Bestek met teek. ter inz. op de gem.-secr. en op het stadserf. Inl. worden gegeven door den gem.-bouwmeester.

Stampersgat (**N.B.**). Het bouwen van een R. K. kerk met pastorie en de levering der noodige materialen.

De bouwcommissie n.m. 2 u. Teek. en bestek ter inzage in café G. P. Bus, bestek ad f 1 verkrijgb. bij Ed. v. Wees, Breda. Inlicht. geeft architect P. Q. v. Genk te Leur bij Breda. Aanw. gedaan.

Steenbergen. Het bouwen van een nieuwe graanschuur en woonhuis met bijlevering van de benoodigde materialen.

De heer P. Bierens, n.m. 3 u., ten koffiehuize van Chr. Stoffelen Hz., bij wien bestek en teek. ter inz. zullen liggen. Bestekken ad f 1 verkrijgb. bij den boekh. P. A. Vermeulen. Aanw. gedaan.

Veenendaal. Het bouwen van een fabricksgebouw aan zijne stoomsajetfabriek met de gedeeltelijke levering van materialen en alle arbeidsloonen.

De heer D. v. Woudenberg, n.m. 3 u., in „de Roskam". Bestek en teek. ter inz. in bovengen. logement en zijn verkrijgb. à f 1 per stel aan het kantoor der fabriek. Inl. geeft de arch. D. Heiting te Rhenen. Aanw. 6 Juni, 's midd. 12 u.

Wijk bij Duurstede. Het ver- en aanbouwen van het perc. Wijk A no. 249 aan de Peperstraat aldaar.

De architect H. Versloot, te Zeist, v.m. 11½ u. in hotel „Wijnkamp". Bestek. en teek. ad. f 1. verkr. bij gen. architect. Aanw. 5 Juni, v.m. 9½ u.

WOENSDAG 7 JUNI.

Dalfsen. Het bouwen van een woon- en winkelhuis voor den heer H. Schabbink.

De aanbesteder. Bestek en teek. ter inz. bij Kappert op den Hoonborst, alwaar ook de aanbesteding zal geschieden v.m. 11 u. Aanw. gedaan.

Enschede. 1e. Het vergrooten eener spinnerij en het bouwen eener timmerwerkplaats; 2. het bouwen van 3 woningen met bijgebouwen; 3. het verfwerk van bestaande fabricksgebouwen.

De directie der katoenspinnerij „Bamshoeve", 's midd. 12 u., in hotel „De Klomp". Bestek en teek. ad. f 2. verkr. bij architect G. Beltman AGzn. Aanw. 7 Juni, v.m. 9 u., en voor het verfwerk 5 en 6 Juni, v.m. 9 u.

Stolwijk. 1e. Het amoveeren van een ondertoren met koestal; 2e. het bouwen van een nieuwe bouwmanswoning met stalling voor 24 stuks hoornvee op paalfondeering; 3e. het verplaatsen van 2 houten schuren en een hooiberg bij D. Noorlander te Achterbroek gem. Berkenwoude.

Het bestuur van den polder „Stolwijk", v.m. 11 u., in de polderraadkamer, alw. bestek en teek. ter inzage. Inl. geeft de opzichter W. Ooms, te Goudenk. Aanw. gedaan.

Winschoten. Het bouwen van een pakhuis met woning en daarmee in verband staande werken aan den stoom-oliemolen aan den Rensselweg.

De arch. K. de Grooth, 's av. 8 u. in het logement „De Beurs". Bestek en teek. in voorn. logement ter inz., terwijl bestekken tegen f 0.25 en teek. tegen f 0.50 bij den arch. zijn te bekomen. Aanw. gedaan.

Zwolle. Het verbouwen van het openb. privaat aan den Buitenkant.

Het gemeentebest., n.m. 1¼ u. Bestek en teek. ter inz. ten kantore van den gem.-arch., terwijl ter secretarie afdrukken van het bestek zijn te bekomen à 10 ct. p. stuk. Aanw. 5 Juni, n.m. 2 u.

Zwolle. Het bouwen van een vaste ijstent op een terrein aan het Groote Weezenland te Zwolle.

De architecten C. Ter Horsten M. Meijerink, 's midd. 12 u., in de Nieuwe Stadsherberg. Bestek en teek. tegen f 2. verkr. ten kantore van gen. architecten, alw. dagelijks inl. worden verstrekt.

(Voor aannemers, die vorig jaar inschreven, bestek en tekening gratis.)

DONDERDAG 8 JUNI.

Heino (**Ov.**). Het afbreken van de geheele boerderij, genaamd het Craijenschot, en het weer herbouwen van de boerderij.

De aanbesteder, n.m. 2 u. in het café van H. Hazelhorst. Bestek en teek. ter inz. bij H. Hazelhorst te Heino en in het café Meppelink te Zwolle. Nadere inl. en bestekken à f 0.50 te bekomen bij G. Kamphuis te Zwolle. Aanw. 6 Juni, n.m. 2 u.

Schiedam. Het maken van een nieuwe stal en het wijzigen van het bestaande gebouw aan de Aschstaal.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestek met teek. ter inzage op het kantoor der gemeentewerken en à f 0.50 verkrijgb. ter secretarie. Aanw. 5 Juni v.m. elf uur.

Tilburg. Het bouwen van een woonhuis met bakkerij en huurhuis, voor rekening van den heer P. Schilders.

De aanbesteder, ten koffiehuize van C. Denissen. Bestekken tegen f 0,50 verkr. bij L. v. Eijck, alwaar teek. ter inzage liggen.

Utrecht. Het bouwen van een machinefabriek en gieterij, met woning van den chef en eenige bijkomende werkzaamheden, op een terrein gelegen aan den 2en Daalschen Dijk te Utrecht.

De bouwk. G. v. Heerde, 's midd. 12 u., in het Haagsche koffiehuis. Bestek en teek. zijn verkr. tegen f 1,50 bij den boekdrukker P. den Boer te Utrecht. Aanw. gedaan.

Uden. Het bouwen van een post- en telegraafkantoor met directeurswoning ald.

Het gemeentebestuur, n.m. 3 u. Bestek en teek. verkrijgb. ten raadhuize ad f 1.50. Inl. geeft J. Frankefort, bouwkundige te Uden. Aanw. 8 Juni, v.m. 11 u.

VRIJDAG 9 JUNI.

Amsterdam. Het bouwen van een vereenigingsgebouw aan de plantage Franschelaan.

Het bestuur van den alg. Nederl. diamantbewerkersbond. Bestek en 2 teek. à f 5 te bekomen bij den architect H. P. Berlage. (Heeren aannemers die reeds in het bezit zijn van bestek en teek. van het vorige plan, kunnen aan genoemd adres de nieuwe daarvoor in ruil ontvangen.

Leiden. Het vergrooten van de kerk en eenige andere werkzaamheden.

Het bestuur der Remonstrantsche Gereformeerde gemeente, n.m. 2 u. Bestek met teek. ter inz. in het koffiehuis „de Burcht" en tegen f 1,50 verkr. bij de firma C. Kooijker, boekhandel. Inl. verkr. ten kantore van den civiel-ingenieur H. Paul, te Leiden. Aanw. gedaan.

Leiden. Het afbreken van het perceel stationsplein 2 en het bouwen van een nieuw woonhuis ald.

De architect W. C. Mulder, v.m. 11 u. in het perc. stationsplein 2. Bestek en teek. liggen in genoemd perceel ter inzage, van 9 tot 4 uren, alw. ook afdrukken zijn te verkrijgen à f 1,50 per stel. Inl. te bekomen bij den architect. Aanw. 6 Juni, v.m. 11 u.

ZATERDAG 10 JUNI.

Amersfoort. Het bouwen van een villa met koetshuis en paardenstal op een terrein aan den voet van den Amersfoortschenberg.

De architect Herm. Kroes, v.m. 11 u., in het hotel „De vergulde Zwaan", alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 1,50 te bek. zijn bij voorn. arch. Aanw. 7 Juni, v.m. 11 u.

MAANDAG 12 JUNI.

Oosterblokker. (**N.-H.**). Het maken van een kantoor en wachtkamer voor den notaris Ten Zeldam aldaar.

De aanbesteder, n.m. 2½ u. in het café „de Witte Eenhoorn". Bestek en teek. liggen ter lez. en inz. in voorn. herberg. Bestek à f 0,50 verkrijgb. bij den arch. A. Stoutjesdijk te Hoorn, bij wien nadere inl. zijn te verkr. Aanw. 5 Juni, v.m. 10½ u.

WOENSDAG 14 JUNI.

Breda. Het bouwen van 10 woonhuizen op een perceel gelegen aan de Kolfbaan te 's Prinsenhage.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u., in het café van de Wed. Bouwens, Hoogdijk. Bestek en teek. in gemeld café ter inzage en nadere informatiën geven gen. architecten. Aanw. 5 Juni n.m. 2 u.

DONDERDAG 15 JUNI.

Amersfoort. Het bouwen van een schoolgebouw met 14 lokalen, spreekkamers, vestiaires, waschlokalen, privaten, kelder, en concergewoning op een terrein aan de Muurhuizen en Schoutensteeg.

De eerw. zusters der Congregatie van O. L. Vrouw, v.m. 11 u., in het café „het Valkje". Bestek en 3 teek. à f 4 te bekomen bij den arch. Herm. Kroes, en in voorn. café ter inz. Aanw. 12 Juni, v.m. 11 u.

Dongen (**N.-Br.**). Het bouwen van een schoollokaal aan de openb. school in de Kruideniersstraat ald. met bijlev. der daarvoor ben. materialen.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek en teek. à 50 cts ter gem.-secr. Inl. geeft de heer Adr. van Dongen ald. Aanw. 15 Juni, v.m. 10 u.

VRIJDAG 16 JUNI.

Alblasserdam. Het bouwen van eene kerk met toren en 8 woningen met bijkom. werken op een bestaande houten fundeering, in 3 perc.

De comm. van administratie der geref. kerk, v.m. 11 u. in de consistorie. Bestek en teek. à f 1.50 verkrijgb. bij F. P. Stans, bij wien tevens nadere inl. zijn te bekomen. De bilj. moeten vrachtvrij bij H. K. Jonker ingelev. worden vóór of op 15 Juni, n.m. 9 u. Aanw. 9 Juni, v.m. 10 u.

Alkmaar. Het bouwen van een ambachtsschool voor meisjes aan de Emmastraat, aldaar.

De architect G. Looman, 's midd. 12 u., in de „Harmonie". Bestek en teek. ad. f 2.50 verkr. bij gen. architect. Aanw. 12 Juni, n.m. 2 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand**schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 38. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

23 MEI.

Groningen. Het verbouwen van een pakhuis tot bovenwoning aan de Rademarkt te Groningen, get. lett. R. no. 199a. Door den architect K. Hoekzema.

Laagste inschrijver D. Jeltema, f 1840.

Jutphaas. Het bouwen van 2 burgerwoningen met werkplaatsen en drooglooods.

in het watersch. Oudegein, aan den straatweg van Utrecht naar Vreeswijk. Door den bouwk. A. J. v. Benthum.

Laagste inschrijver H. Heijman, Jutphaas, f 6600.

Lith. Het maken van een natuurboterfabrieksgebouw. Door het bestuur van de boterfabriek.

Laagste inschrijver J. v. Heck, Lith, f 1890. Gegund.

Oudenbosch. Het bouwen van een winkelhuis met aanbouw en afzonderlijk bovenhuis, met bijlevering der materialen, op een terrein aan de Kaaistraat aldaar. Door den heer C. Vermeulen.

Laagste inschrijver J. van Oers, Oudenbosch, f 5197. Gegund.

24 MEI.

Helder. Het bouwen van een fröbelschool ald. Door den arch. S. Krijnen.

Laagste inschrijver A. Nobbes, f 10455. Gunning voorbehouden.

St.-Pancras (**N.-H.**). Het bouwen eener onderwijzerswoning aldaar. Raming f 1645. Door het bestuur der Vrije School.

Laagste inschrijver S. Fraijman, Alkmaar, f 1490. Gegund.

Vlijmen. Het timmerwerk voor het bouwen van een woonhuis, met de levering der daartoe benoodigde bouwmaterialen. Door den heer M. Kievits.

Laagste inschrijver F. Deenen, Haarsteeg, f 365. Gegund.

Winschoten (**Onderh.**). Het bouwen van een woonhuis. Door den rijksveldwachter E. van Tholen.

Laagste inschrijver B. v. d. Laan, Oude-Pekela, f 1889.

25 MEI

Delft. Het amoveeren van de verschillende gebouwen aan de Koornmarkt, uitmakende het Oude Gasthuis, te zamen eene oppervlakte beslaande van 965 M². Door Regenten van het Oude en Nieuwe Gasthuis.

Laagste inschrijvers Gebr. van der Meer, Harlingen, f 1800.

Haarlem (**Onderh.**). Het verbouwen van eene bakkerij met bovenwoning voor den heer H. J. Benraads op de Koudenhorn ald.

Laagste inschrijver H. London, f 6780.

Bij eene latere onderhandsche uitnoodiging van 3 personen is het werk gegund aan Smink en Hoogstraten, voor f 6530.

Kampen. Het bouwen van een benedenen bovenwoning, hoek Nieuwstraat en Kerksteeg. Door den bouwk.-opz. H. J. v. Werven.

Laagste inschrijver J. S. v. d. Werf, f 1587.

Rotterdam. Het bouwen van een pakhuispand enz. aan de Rijnhaven, Rotterdam, voor rekening van de Naamt. Vennootschap Vriesseveem. Door de architecten Muller en Drooglever Fortuijn en W. Molenbroek.

Laagste inschrijver H. J. Nederhorst, Gouda, f 101.443.

Winterswijk. Het verbouwen van een pand tot woon- en winkelhuis. Door den heer W. J. Willemsen.

Laagst. inschrijver D. Nijenhuis, f 1397. Geg.

Wommels. Het bouwen van 2 woonhuizen aldaar. Door den bouwk. M. K. Zijlstra.

Woning no. 1. Laagste inschrijver K. W. Nauta. Wommels, f 1819.

no. 2. D. Wijma, Wommels. f 3457.

Massa. J. Timminga, Oosterend, f 8636.

Volgens bestek 8 dagen beraad.

26 MEI.

Bussum. Het bouwen van 6 burgerwoningen en een winkelhuis, op een terrein gelegen nabij de Brinklaan. Door den architect J. F. Everts.

Laagste inschrijvers Gebr.. v. Slingerland, Alkmaar, f 11200.

Deventer (**Onderh.**). Het maken van een onderpui voor den heer W. Eskes.

Laagste inschrijver Gebr. Markerink, f 545.

Lochem. Het bouwen van 2 heerenhuizen aan een blok aan den Nieuwen weg. Door den heer M. Næff.

Perc. 1. metsel- en stucadoorwerk. Laagste inschrijver H. J. Broekhuijzen, f 3558.

Perc. 2. timmer-, ijzer- en hoedgieterswerk. J. Geels, f 3739.

Perc. 3. verfwerk. Eenige inschrijver E. Simmelink, f 624.24.

Massa. A. J. Reerink en Zn., f 7867.

27 MEI.

Deventer (**Onderh.**). Het verbouwen van een woonhuis voor den heer E. J. Bruekers. Laagste inschrijver D. Ackerstaff, f 1804.

Hilversum. Het bouwen eener villa met stal in het villapark aan den 's-Gravelandscheweg. Door den archit. J. H. Slot.

a. villa met kleine stal. Laagste inschrijver R. Mouw, 16610.

b. villa met groote stal. R. Mouw, f 17580.

St.-Annaland. Het bouwen van een kerkgebouw met toren, consistorie en stovenhok. Door het kerkbest. der Ned. Herv. Gem.

Laagste inschrijver P. en J. Soeters, St.-Annaland. f 20978. Gegund.

Zaamslag. 1. Het bouwen van een woonhuis en bakkeet. 2. Het bouwen van een landbouwschuur en wagenhuis c.a. Door den heer P. Dieleman.

Perc. 1. Laagste inschrijver A. van 't Hof, Axel, 4659.

Perc. 2. J. K. Vink, Axel, f 8300. Geg.

„Per Telegraaf."

's-Gravenhage. De verbouwing en vergrooting van het rijksopvoedingsgesticht „de Kruisberg" te Doetinchem (2de gedeelte). Raming f 23080. Door het Min. van Justitie.

Laagste inschrijver F. W. Geurden, Apeldoorn, f 21700. 1. biljet ongeldig.

MAANDAG 29 MEI.

Amsterdam. Het bouwen van 2 openbare lagere scholen, ieder voor 600 kinderen, op het terrein van het voormalig Karthuizerskerkhof. Door het gem.-best.

Laagste inschrijvers W. de Leon en A. Klijnsorge. f 208800.

Amsterdam. *a.* Het bouwen van een barak voor 28 bedden, op het terrein van het Wilhelmina-gasthuis; *b.* het inrichten van de zolders van 3 bestaande barakken, tot slaapkamers voor pleegzusters. Door het gem.-bestuur.

Laagste inschrijver W. de Leon, Sloten, f 26707.

Amsterdam. Het verbouwen van de gevels van het kantoorgebouw aan de Heerengracht 466 en Nieuwe Spiegelstraat 1—3 te Amsterdam met bijkomende werken, met de leverantie van alle mater. en arbeidsloonen. Door de directie der Nederl. Handel-maatsch.

Laagste inschrijver W. de Léon, Sloten. f 27749.

Enschede. Het verbouwen van een woon- en winkelhuis, op een terrein gelegen aan de Oldenzaalsche straat, hoek Wilhelminastraat te Enschede. Door den heer M. N. Meijer.

Laagste inschrijver A. Jeunink, f 6330. Gegund.

Groningen. Het bouwen van een speellokaal en privaten bij de noorderbewaarschool, onder bijlevering van alle daartoe noodige bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten, enz. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver Ph. Hendriks, f 3277.

's-Hertogenbosch. Het bijbouwen van tien logeerkamers in het hotel „Noordbrabant". Door den architect A. J. van Kempen.

Laagste inschrijver P. Weijts, Berlicum, f 2183. Gegund.

's-Hertogenbosch. Het verbouwen van perceel wijk H. no. 26 in de Vughterstraat te 's-Bosch. Door den heer T. Vissers.

Met verfwerk Laagste inschrijvers Vrensen en Van Oorschot Vucht, 1648.

Zonder verfwerk Vrensen en Van Oorschot, Vucht, 1713.

Nijmegen. Het amoveeren van eenige afgetrande gebouwen en het bouwen van 9 arbeiderswoningen op de steenfabriek „Nieuw-Klaverenburg" te Erlecom voor rekening van den heer M. A. de Rooij te Nijmegen. Door den bouwk. W. J. A. v. d. Waarden.

Laagste inschrijver Th. Berntsen, f 8888.

30 MEI.

Amersfoort. Het bouwen van een schermen gymnastieklokaal c.a. te Amersfoort, onder beheer der genie ald. Raming f 13380. Door de genie.

Laagste inschrijver H. van Laar, Zwolle, f 13980.

Deventer. Het afbreken en herbouwen van perc. no. 23 aan de Korte Bisschopstraat ald. Door den heer L. H. Hunink.

Laagste inschrijver W. Schulkes, f 4783.

Enschedé (**Onderh.**). Het bouwen van een pakhuis met verdieping voor den heer Tattersall en Co., aldaar.

Laagste inschrijver G. J. Wagelaar, f 8084. Gegund.

's-Hertogenbosch. Het verbouwen van een winkelhuis aan de Vughterstraat G 51, aldaar. Door den architect H. Lamers.

Laagste inschrijvers F. v. d. Veerendonk en H. v. Doremalen, f 4316.

31 MEI.

Haarlem. Het bouwen van eene villa en stal met koetshuis in het villapark „Duin en Daal", gemeente Bloemendaal. Door den arch. J. Wolbers.

Laagste inschrijver H. v. Es, f 25978. 1 biljet van H. London voor f 34180 te laat ingekomen.

Rotterdam (**Onderh.**). Het bouwen van een winkel en kantoorgebouw op een hoekterrein Raadhuisstraat, Spuistraat en Singel te Amsterdam, voor rekening van de Naaml. Venn. Rotterdamsche Verzekering-Societeiten te Rotterdam. Door de architecten J. Verheul Dzn. en C. Verheul Dzn.

Minste inschrijvers de heeren D. Cerlijn en Zn. en A. J. de Haan, te Amsterdam, f 153,400. Ingekomen 8 biljetten.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING.

Op DINSDAG den 13den Juni 1899, des namiddags ten 2 ure *(locale tijd)*, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen in het Moreelse Park te *Utrecht*, van:

Bestek No. 769.

Het maken van eene Draineering van een gedeelte van het stationsemplacement Leeuwarden.

Begroeting f 8740.—

De besteding geschiedt volgens § 28 van het bestek.

Het bestek ligt van den 27sten Mei 1899 ter lezing aan het Centraalbureau in het Moreelse Park en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur Jhr. H. H. SANDBERG VAN BOELENS te *Groningen* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 1.00.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 6den Juni 1899, ten 11 ure voormiddag *(West Europeesche tijd)*.

UTRECHT, den 23sten Mei 1899.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING.

Op DINSDAG den 13den Juni 1899, des namiddags ten 2 ure *(locale tijd)*, aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen in het Moreelse Park te *Utrecht*, van:

Bestek No. 770.

Het ophoogen van het terrein der Houtbereidingsinrichting langs de Spoorweghaven te DORDRECHT met bijkomende werken.

Begroeting f 14.000.—.

De besteding geschiedt volgens § 20 van het bestek.

Het bestek ligt van den 29sten Mei 1899 ter lezing aan het Centraalbureau in het Moreelse Park en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur A. J. BUIS te *Rotterdam* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van f 1.00.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 6den Juni 1899 ten 10 ure voormiddag *(West Europeesche tijd)*.

UTRECHT, den 23sten Mei 1899.

Plaatsing gevraagd intern,

voor een JONGMENSCH, die grondig theoretisch en practisch in 't **Bouwvak** opgeleid wil worden, liefst daar, waar gelegenheid bestaat 't **Timmervak** practisch te leeren.

Opgaaf van condities en referenties onder No. 3588 aan het Advertentiebureau van T. C. B. TEN HAGEN, Nobelstraat n°. 20 te *'s-Gravenhage*.

Op een Architecten-bureau te 's Gravenhage wordt terstond gevraagd een

Bouwkundig Teekenaar,

zelfstandig kunnende detailleeren. Salaris naar bekwaamheid.

Brieven aan het bureau van dit blad.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage is verschenen:

Arbeid als Koopwaar

DOOR

W. L. VAN MALSEN.

Prijs 50 Cent.

EMPLOYER'S LIABILITY Assurantie Corporation, Limited,
te LONDEN.
Maatschappij van Verzekering tegen ONGELUKKEN.

Speciale, zeer billijke tarieven, voor weinig gevaarlijke beroepen.

Collectieve Verzekering voor WERKLIEDEN. Verzekering volgens de Voorschriften van de Nederlandsche Ministers. Rijwiel en Spoorwegpolissen.

General-Agenten voor Nederland:
HIENFELD & RAPP, Amsterdam, in het gebouw der „New-York".

The Fine Art and General Insurance Company Ltd. te Londen.

Verzekering tegen inbraak; buitengewoon vrijgevige bepalingen.
Verzekering tegen Inbraak en Brand op Amsterdamsche Beurspolis gecombineerd.
Speciale Polissen ter verzekering tegen alle gevaar.
Verzekering van Schilderijen, Preciosa, Musea, Tentoonstellingen, enz.

General-Agenten voor Nederland
HIENFELD & RAPP, Amsterdam, in het Gebouw der „New-York".

Levensverzekering-Maatschappij „NEW-YORK."
Opgericht in 1845.

Deze Maatschappij biedt in haar **WERELDPOLIS** meer **waarborgen, vrijheden** en **voordeelen** aan, dan welke andere Maatschappij ook. Voor nadere bijzonderheden wende men zich onder opgave van leeftijd tot de

Directie voor Nederland, 455 Keizersgracht, Amsterdam.
IN HET GEBOUW DER MAATSCHAPPIJ.

J. J. A. SANTHAGENS BAKE & Co. Gerant: J. TER MEULEN Jr.
GEVESTIGD TE AMSTERDAM als
The Fine art and General Insurance Company LD. te Londen.
General-Agenten: HIENFELD & RAPP, Amsterdam.

Risico's voor gezamenlijke rekening verzekeringen tegen transportgevaar, op Zendingen van Geld, Geldwaardige papieren, Preciosa, Edelgesteenten, enz., per post of andere gelegenheid.

Informatiën worden verstrekt en verzekeringen aangenomen door de firma
HIENFELD & RAPP,
Kantoor in het Gebouw der „NEW-YORK."

F. W. HESSE Fz. (firma Gebr. Hesse.)
Sanitary Engineer, Amsterdam, Damrak 68.
Specialiteit voor de levering van
Complete Bad- en Closet-Inrichtingen.
Closets merk **„Beurs"** en diverse andere soorten.
Vertind koperen Bad- en Waschtafel-Geyzers, Closets, Waschtafels, Waschbakken, enz.
GASORNAMENTEN.
VERWARMING EN VENTILATIE.
Belast zich met plaatsing en inrichting door geheel Nederland. Teekeningen en prijsopgaven op aanvrage gratis. Concurreerende prijzen. Wederverkoopers het gewone rabat.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

10 JUNI 1899. 19e JAARGANG. No. 23.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der M^{ij}.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Tuiniers en architecten. — Woonhuis te Amsterdam. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Buitengewone Leden.

Het Bestuur van de Maatschappij brengt in herinnering, dat in de Algemeene Vergadering van 17 Mei j. l. het besluit werd genomen om de 2e alinea van art. 5 der Wet, luidende:

Buitengewone leden kunnen worden aangenomen, hoogstens voor den tijd van vijf jaren, tot den leeftijd van 23 jaren. Hun contributie bedraagt f 7.50 per jaar, waarvoor zij gratis ontvangen al hetgeen aan de gewone leden wordt verstrekt.

te wijzigen als volgt:

Als Buitengewone leden kunnen worden aangenomen zij, die hun 23ste jaar nog niet zijn ingetreden. Zij kunnen gedurende 5 jaren Buitengewoon lid blijven, waarna zij Gewoon lid worden. Voor Buitengewone leden in het bezit van het diploma van Bouwkundig Opzichter ingesteld door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst volgens besluit der Algemeene Vergadering van 28 Mei 1891, kan deze termijn van 5 jaren op aanvrage met 5 jaren verlengd worden.

De contributie der Buitengewone leden bedraagt f 7.50 per jaar, waarvoor zij gratis ontvangen al hetgeen aan de Gewone leden wordt verstrekt.

Als vervaardiger van het ontwerp „1 *Mei*," ingezonden op de prijsvraag voor het verkrijgen van een ontwerp van eene *betimmering voor de werkkamer van een Rechtsgeleerde*, uitgeschreven door de Afdeeling Amsterdam van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst, heeft zich bekend gemaakt de heer Johs. J. Gort Jr., te Rotterdam.

Aan den ontwerper werd door de jury toegekend een bedrag van f 25 en een loffelijke vermelding.

TUINIERS EN ARCHITECTEN.

Indien men onder de gemeentebouwkundigen eens in rondvraag bracht, welk onderdeel van het vak bij hen het slechtst aangeteekend staat, dan verwacht ik zeker, dat de overgroote meerderheid de straatmakerij als zoodanig zou aanwijzen. Deze twijfelachtige eer zal dit werk treffen, niet zoozeer omdat het buitengewoon vele beslommeringen kost, dan wel omdat het een vak is, waar iedereen verstand van heeft. De kritiek van de burgerij over de bouwwerken, te water en te land, blijft meestal eenigszins gereserveerd, maar de straat is publiek domein. In alle details worden dagelijks oordeelvellingen uitgesproken en adviezen verstrekt over alles, wat den openbaren weg betreft. Omtrent de tonrondte, het bestratingsmateriaal, de wijze van bestraten en het stampen, tot zelfs over de meest wenschelijke nationaliteit van de straatmakers, kan men dagelijks allerhande vernuftige opmerkingen vernemen. Onwillekeurig gevoelt men zich klein onder de wijsheid van het publiek. Bij menigeen zal zeker wel eens de twijfel opgekomen zijn, of het niet beter was, de teugels der directie te laten varen en de taak over te dragen aan een van de velen, die over het vak zooveel grondiger redeneeren kunnen; alleen door den arbeid in een ander en nuttiger veld, bestaat de mogelijkheid, dat de geplaagde weer iets van zijn verloren zelfvertrouwen herwint.

Werkelijk schijnt dat meestal te gelukken. Ik heb ook de pen niet opgenomen om een roerend tafereel op te hangen van het treurig lot der „stadsfabrieken". Ik geloof, dat de meesten er nog wel zijn kunnen. Maar er zijn andere menschen, op wier lot ik de aandacht wou vestigen. Het zijn de tuinkunstenaars. Vergelijk hun vak eens met dat der bouwkundigen. De bouwkundige beweegt zich slechts nu en dan, de tuinkunstenaar voortdurend op het gebied, waarop hij zal moeten bekennen de mindere van het publiek te zijn. Geen boom kan hij planten, of hij kan vernemen dat de boom niet deugt, of de plaats, waar hij gepoot zou worden, verkeerd gekozen is. Waagt hij het snoeimes te zetten in boom of heester, dan komen direct eenige tuiniers te zamen om aan te toonen, dat hij ze voor goed bederft. Van grondbewerking hebben de meeste boerenarbeiders meer verstand dan de tuinarchitect. Een plannetje maken, dat er aardig uitziet, maar stop . . . . dat

kunnen de bouwkunstenaars net zoo goed. Zie, dat is nu jammer, op het eenige gebied waarin de tuinkunstenaar exelleert, daar stelt zich zijn collega van de doode materie naast hem en zegt: „dat kan ik even goed!"

Men moet bekennen, dat de tuinarchitect daarmede vrij wel doodgedrukt is. Van boomen en bloemen heeft iedereen verstand; dat moet ook. Men oefent zich op dat gebied zijn geheele leven, om zoodoende ervaring genoeg te hebben, tegen den tijd voor het pensioen, voor het aanleggen zijner aarbeien-bedden en het planten der kool. Het plannen-maken is meer iets exceptioneels, iets, waarvoor men den tuinkunstenaar gaarne raadpleegt. Maar als een ander het beter doet, wat zal hem verhinderen? Is de tuinarchitect overbodig geworden, dan moet hij er tusschen uit. Aardig is het wellicht niet van ons, om hem op straat te zetten, maar het is rechtvaardig.

Nu, aardig zal de man van het landschap het zeker niet vinden, zoo behandeld te worden door den architect, die zelf zoo gaarne zijn vrijheid bewaart en die de tuinierderij zelf al zooveel eeuwen geringeloord heeft.

Onafzienbare tijden door toch, is het de architectuur geweest, wier geest allen tuinaanleg bezielde. De rechte lijnen van den steenbouw zijn gehandhaafd in den aanleg der paden. De arcaden vindt men weer in de besnoeide boomen; het vlakornament gaf de motieven aan voor de perken.

Het is nog slechts kort geleden, dat de tuinkunst zich van het architectonisch vormen-schema vrijgemaakt heeft. De doodsche heggen-architectuur is daarbij opgegeven; de natuur heeft de oogen doen opengaan voor de schoonheden van het landschap. De moderne tuin is een kunststuk, waarbij de schoonheden, die de natuur in het landschap kan aanbieden, zooveel mogelijk tot haar recht komen.

Een heerlijke tijd brak aan voor de tuinkunstenaars. Niet meer de beelden en fonteinen waren het, die het leven brachten in den tuin, het waren de boomen en bloemen met de beekjes, zooals de natuur ze zelf gegraven heeft. Een nieuw rijk der schoonheid ontplooide zich voor den artist. Maar, daar daagt de bouwkundige collega op. Verrassend mag het heeten, dat de architect zich, op het hem nu totaal vreemde gebied, ook weer met voorliefde beweegt. Maar toch, hij doet het. Waar hij er kans toe ziet, fabriceert hij bij zijn vrijstaande huizen een tuin. In villaparken weet hij op wonderbaarlijke manier de schoonheden van natuur en kunst te combineeren. Ook de wateren moeten aan zijn wil gehoorzamen. En de waarde van zijn scheppingen? Een teere vraag ter behandeling onder vakgenooten; doch laat ons ze daarom niet ten halve beschouwen. Vragen we het maar ronduit: zijn het kunstwerken of staan ze op het peil der tuinbouwkundige oefeningen van de rentenierende koolplanters? Helaas, hoe meer ik er over denk, hoe minder gunstig mijn opinie wordt, hoe meer architectonische tuin-monstruositeiten uit de laatste jaren, me voor den geest komen. Meermalen moet men werkelijk zich verwonderen, hoe iemand op het idee kon komen, om een verdienstelijk bouwkundig ontwerp aan te vullen met een dollemans tuinproject.

Indien nu het algemeene peil van de tuinontwerpen der architecten nog slechts zoo matig is, dan is er wel wat voor te zeggen, om de echte tuinkunstenaars, voorloopig althans, nog maar aan den arbeid te laten. Ja, ik ga verder en meen te mogen aannemen, dat het zelfs wenschelijk is, dat de bouwkundigen de tuinarchitecten allen mogelijken steun verleenen. Zijn de bouwkunstenaars de voorlichters geweest voor de tuiniers, zoo hebben omgekeerd de architecten ook heel wat te danken aan den tuinkunstenaar. Hij toch is het, die de omgeving der villas aanlegt met vriendelijke gazons en beplant met boomen en heesters, waardoor het effect van het bouwwerk zoo zeer verhoogd wordt; het schoone komt er beter door uit, de gebreken worden verborgen achter boschjes. Zelfs het soberste groen, alleen wat klimmend wijngaardlof, kan voor een gevel een onschatbaar sieraad zijn.

Nu weet ik wel, dat men tegenwoordig de planten, hetzij gehouwen in steen, of gebakken in tegels, tegen de gevels laat opklimmen en dat daarmede wonderschoone effecten bereikt worden. Maar toch, de oude natuurdecoratie kan maar niet geheel gemist worden.

Als we nu den tuinkunstenaar te vriend willen houden, dan zullen we in de eerste plaats ons moeten aanwennen, om zijn werk niet te bederven. Toch bestaat daartoe onder architecten een bijzondere neiging. Waar ergens een vriendelijk park is aangelegd, daar is ook al ras de architect bij de hand, die pogingen aanwendt, om de mooiste hoekjes te kapen voor een bouwerij. Dat daardoor kleurenrijke perspectieven, effectvolle tegenstellingen tusschen gazon en boomen opgeofferd moeten worden, daar denkt hij niet aan. Wanneer men zulke verschijnselen opmerkt, dan moet men aannemen, dat de architect over 't algemeen eigenlijk een beetje te weinig weet van de tuinkunst. Als hij wat meer die kunst kende, dan zou hij ook meer respect hebben voor hare voortbrengselen. Dan zou hij zeker niet als thans voor den dag komen met projecten, die alleen als een voortbrengsel van naïveteit waarde hebben. Hij zou er ook geen betere maken, want hij zou dan weten, dat de tuinkunst een vak op zich zelf is, waarin men maar niet zoo op eens naar willekeur aan 't lief hebberen kan gaan. Meerdere kennis op het gebied der tuinkunst zou den architect eenige meerdere bescheidenheid geven tegenover den plantenden collega, maar daarenboven zouden beiden elkander ook beter leeren verstaan. En dit is van het grootste gewicht. De architect van de tuinen moet zich het huis kunnen voorstellen, die van het huis moet de boomen kunnen zien groeien, zoodat beiden een beeld van het geheel hebben. Dan kunnen de deugden en gebreken van de plannen besproken worden, dan kan door onderlinge samenwerking bestendigd, wat goed, en verbeterd, wat verkeerd is. Dan zullen beiden in staat zijn een meesterstuk tot stand te brengen.

Een ding treft echter op 't oogenblik ongelukkig. Hoe het tegenwoordig met de architectuur staat, weet ik niet. Wie zal het zeggen of ze bloeit of niet? Ik weet alleen, dat we veel hebben doorgemaakt. We zijn uit Griekenland opgetrokken, we hebben de Italiaansche en de Nederlandsche renaissance doen herleven, we hebben ons weder meester gemaakt van de Romaansche en Gothische kunst. En toen we ons lang genoeg bij de historische stijlen hadden opgehouden, is ons te goeder ure, via de rationeele richting over Japan de „nieuwe kunst" aangewaaid. Wie weet, wat een schat we daarmede rijk zijn geworden! Wellicht zal „de genius onzer eeuw" nu eindelijk de „verheven vlucht nemen", waarop reeds zoo lang gewacht is.

„Wellicht ook niet", hoor ik, dunkt me, een enkelen scepticus mompelen. Het kan zijn, dat 's mans sombere vermoedens uitkomen, maar het kan ook zijn, dat onze kunst op dit oogenblik al een goede hoogte bereikt heeft. Wie met den ballon boven de wolken drijft, heeft nimmer het juiste besef van zijn positie ten opzichte van de aarde. En zoo kan het ook met ons zijn. Ik vind het de pleisierigste aanname, en daarom houd ik er mij voorloopig aan; derhalve onze kunst staat hoog en wij stijgen nog. Maar nu de tuinkunst; — daarmede is juist het tegengestelde het geval: die is in diep verval.

Mogelijk was die toestand den lezer niet bekend; ik voor mij ben er ook eerst sedert korten tijd van op de hoogte. De bekende schrijfster, Mej. Geertruida Carelsen, heeft in deze mij de oogen geopend. In een welgeschreven beschouwing, [1]) schrijft zij o. a. over de tuinkunst:

„Als wij hare geschiedenis van de jongste halve eeuw nagaan, dan stuiten wij op een even gestadige achteruitgang als er omtrent andere kunsten vooruitgang te vermelden valt.

„Voor wie de zaak zuiver artistiek beschouwt, verkeert de tuinkunst thans in een staat van even diepe decadentie, als waarin bouw- en schilderkunst, muziek en vaderlandsch tooneel in het begin van genoemd tijdperk verkeerden."

Mocht er bij den lezer nog twijfel opkomen omtrent de juistheid dezer bewering, dan is het hem aan te raden ijlings tot inkeer te komen. Hij krijgt anders zijn veroordeeling t'huis. Immers onmiddellijk volgen deze regels:

„Indien deze uitspraak misschien den meesten lezers of eene onwaarheid of minstens een paradox toeschijnt, dan ligt dat aan de schromelijke oppervlakkigheid, waarmede doorgaans op dit gebied wordt geoordeeld."

Wij willen niet voor oppervlakkig doorgaan en hebben dus eenvoudig het feit vol vertrouwen te aanvaarden. Volgen we dan verder het artikel.

Eerst wordt ons de tuinkunst geschilderd, zooals ze was, voor 50 jaar, toen de Zocher's den landschapsstijl hier invoerden en tot groote volmaking brachten. Wij leeren de waarde van die schoone scheppingen begrijpen. Daardoor kunnen we ook levendig beseffen, hoe jammer het geweest is, dat men in plaats van op het ingeslagen pad voort te gaan, een schrede teruggekeerd is. Helaas, de smaak van tuiniers en publiek is achteruit gegaan. De ontwikkeling der bloemkweekerij, vooral gericht op het verkrijgen van groote en dubbele bloemkelken, heeft het ware gevoel voor het schoone in het natuurlijke plantenleven doen verloren gaan. Voor de bloemperken zijn mozaïkvakken ons door Franschen wansmaak opgedrongen. De geometrische lijnen zijn weer teruggekeerd bij den tuinaanleg; de zoogenaamde „gemengde stijl" werd ingevoerd, „waarvan het publiek tot heden toe maar niet schijnt te begrijpen hoe onzinnig-leelijk zij is."

Arme verdoolde tuinkunst! Maar het ergste moeten we nu nog hooren. Wie is de hoofdschuldige, die de tuinkunst op zulke dwaalwegen geleid heeft? Niemand anders dan de bouwkunst!

Van hoe meegaanden aard ook, zulk een beschuldiging mogen we nu toch maar niet zoo vlot accepteeren. Ik ben begonnen met al het kwaad op te sommen, dat de bouwkunst ten opzichte van de tuinkunst op haar kerfstok had. Het is daarom plicht haar verdediging te beproeven, als ze beschuldigd wordt. Laat ons dus in allen ernst de vragen overwegen: heeft de bouwkunst den gemengden tuinstijl op haar geweten en is die stijl werkelijk zulk een misbaksel?

J. A. M. H.

(Wordt vervolgd.)

[1]) Geertruida Carelsen, De artistieke zijde van den tuinbouw, Nederlandsche Spectator 28 Januari en 4 Februari.

WOONHUIS TE AMSTERDAM.

Van het woonhuis met bovenwoning, in aanbouw aan de Van Eeghenstraat tegenover het Vondelpark te Amsterdam, naar de plannen van den heer Jonas Ingenohl, architect aldaar, worden hier de voorgevel en de indeeling van het hoog-parterre gegeven.

Woonhuis te Amsterdam.

Voorgevel.

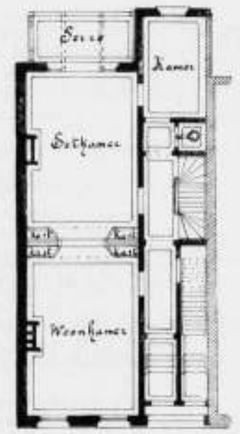

Hoog-parterre.
Schaal 1 à 200.

Bij de benedenwoning behoort het souterrain, waarin een keuken aan den voorgevel gelegen, daarachter een provisiekamer, en vervolgens een mangelkamer aan den achtergevel, benevens bergruimten. De eerste verdieping bevat een woonkamer boven die in 't hoog-parterre, een slaapkamer, met balkon, en een daarnaast gelegen kleiner vertrek, boven de eetkamer en het daarmede in verband staande vertrekje. Bovendien ligt aan den voorgevel nog een kamertje boven den gang.

De tweede en derde verdiepingen vormen een bovenhuis. De tweede verdieping heeft dezelfde indeeling als de eerste; op de derde liggen boven de beide groote vertrekken van de tweede verdieping, drie vertrekken, waarvan het middelste een bovenlicht heeft.

De voorgevel is zeer eenvoudig van vormen; de kleur brengt er echter meerdere teekening in. Die gevel is geheel van Obernkirchner zandsteen; van hardsteen worden echter het plint, de dorpels en latein der raam- en deuropeningen die verder als vlakke banden doorloopen. Bovendien zijn van hardsteen: de omlijstende stukken van den portique voor de huisdeuren, de consoles onderen de balustrade op den erker, en de balustrade van het dak, dat met houtcement gedekt wordt.

Bij de openbare inschrijving op 7 Maart j.l. werd het laagst ingeschreven door de Naamlooze Vennootschap „De Bouwersbond" voor de som van f 18.400; de uitvoering werd voor dit bedrag gegund.

PRIJSVRAGEN.

Prijsvraag ter verkrijging van ontwerpen in modernen stijl voor een sierlijke ommanteling van reflector-gaskachels, uitgeschreven door de firma J. G. Houben Sohn Carl, te Aken.

PROGRAMMA.

De constructie van de betreffende gaskachel en de afmetingen van de afzonderlijke constructie-deelen zijn op te maken uit de hierachter volgende *„beschrijving"* en de daarbij behoorende tee-

kening. Het ontwerp moet in de eerste plaats voldoen aan de eischen dezer constructie; de ommanteling moet alzoo:

1. ruimte aanbieden voor de berging van een verwarmingslichaam van een grootte als in de beschrijving is vermeld;
2. aan de onderzijde een voldoende toetreding van lucht tot de inwendige kachelruimte toelaten:
3. in het bovengedeelte voorzien zijn van ruimschoots doorbroken wanden voor het uittreden der verwarmde lucht;
4. zich kunnen aansluiten aan een kamerwand.

Het ontwerp moet passend zijn voor moderne kamerinrichtingen, maar niet gegrond op vormen van welken historischen stijl ook.

De ommantelingen moeten zijn eenvoudig voor de uitvoering, en samengesteld kunnen worden uit ijzerblik, met gebruik van het Mannstaedt'sche versieringsijzer of gladde ijzerprofillen.

Voor ornamentwerk moet hoofdzakelijk aangewend worden uitgezaagd en gedreven messing, koper of blank ijzerblik, daarentegen weinig gietijzer.

Ook kunnen kachelsteenen, tegels, email, marmer en andere tegen temperaturen van ongeveer 200° C. bestand zijnde materialen voor de decoratie worden aangewend, voor zoover zij goed aan den ijzeren mantel bevestigd kunnen worden en de verplaatsbaarheid van de kachel er niet onder lijdt. Aanwending van glas en dergelijke transparante materialen aan de zijden of boven op den reflector wordt vrijgelaten. Helkleurige beschildering is slechts mogelijk op die plaatsen, die door ondergelegde asbestplaten, geïsoleerd kunnen worden.

Voorbeelden van tot nu toe uitgevoerde reflector-gaskachels zijn te vinden in eene catalogus, die voor de medewerkers aan deze prijsvraag gratis te verkrijgen is op aanvrage aan den prijsuitschrijver, die ook verder alle gevraagde inlichtingen zal verstrekken.

Verlangd worden:

1. eene geometrische teekening van het voor- en het zijaanzicht, en voor zooverre deze ter verduidelijking noodig is, ook een plattegrondteekening, allen op de ware grootte;
2. eene perspectivische schets van de ommanteling op ongeveer één tiende van de ware grootte.

Als leden der Jury van beoordeeling zullen optreden:

1. Dr. Kisa, Directeur van het Stedelijk Suermondt-Museum te Aken;
2. Dr. Max. Schmid, Professor aan de K. Techn. Hochschule te Aken;
3. De Regeerings-bouwmeester Sieben, privaat docent aan de K. Techn. Hochschule te Aken,

en de deelgenooten in de firma J. G. Houben Sohn Carl, Aken.

De volgende prijzen worden uitgeloofd: 1e prijs 400 Mk., 2e prijs 150 Mk. en 3e prijs 100 Mark.

De bekroonde ontwerpen worden eigendom der genoemde firma, met het recht, voor haar alleen, die ontwerpen uit te voeren; de firma behoudt zich tevens het recht voor, andere ingezonden ontwerpen aan te koopen.

De ontwerpen moeten vóór 1 Augustus a. s. zijn ingeleverd aan het adres der hier onderteekenende firma, voorzien van een motto.

Een met datzelfde motto gemerkt couvert, inhoudende naam en adres van den ontwerper, moet bij de inzending worden gevoegd.

De ingeleverde ontwerpen worden tentoongesteld in het Stedelijk Suermondt-Museum te Aken.

De uitspraak der Jury heeft plaats vóór 10 Augustus a. s.

J. G. Houben Sohn Carl.
Fabrik pat. Gasheizöfen und Badeöfen.
Aken (Aachen).

BESCHRIJVING.

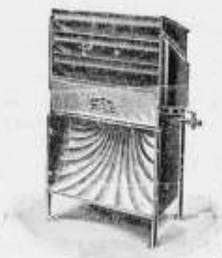

Hiernaast wordt het verwarmingslichaam afgebeeld, dat ommanteld moet worden. De mantel moet dienen voor een verwarmingslichaam van 45 c.M. reflector-breedte; de hoogte van den reflector kan naar welgevallen genomen worden.

De hoogte van het gedeelte boven den reflector dat de verwarmingskanalen bevat, bedraagt 43 c.M., de geheele breedte van het verwarmingslichaam 50 c.M., de totale diepte 31 c.M. Opdat de mantel niet oververhit kunne worden, mag deze nergens in direct contact met het verwarmingslichaam komen; tusschen dit en den mantel moet aan beide zijden, zoowel als aan den voorkant, eene tusschenruimte van minstens 5 c.M. gespaard blijven. Kleine wijzigingen in den vorm en de afmetingen van het verwarmingslichaam kunnen, wanneer de vorm van den mantel dit vereischt, worden aangebracht.

De reflector bestaat uit een parabolisch gebogen stuk blank koperblik met twee daarmede overeenkomende zijwanden; de beide laatste zijn voor de werking van geen belang en kunnen vervallen, wanneer de vorm van den mantel dit vordert.

De tot nu toe gebruikte schelpvorm van den reflector is niet bindend; integendeel wordt het ontwerpen van een zinrijken en doelmatigen vorm voor den reflector aan het oordeel van den ontwerper overgelaten.

N. B. Het oorspronkelijke programma en een exemplaar van den bovengenoemden Catalogus liggen ter inzage in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging Afdeeling Amsterdam, 31 Mei 1899. In deze vergadering werd het bestuursvoorstel, beoogende het toetreden van de Afd. als lid tot de Zuiderzee-Vereeniging, goedgekeurd, en besloten aan het Hoofdbestuur te verzoeken een adres aan de Regeering te richten tot bespoediging van de oplossing der Zuiderzee-quaestie.

Hierna werden langdurige besprekingen gehouden over een reeds vóór langen tijd in den toezem der vereeniging opgeworpen zaak, namelijk het samenstellen van honorarium- of loontabellen voor opzichters, teekenaars en opzichters-teekenaars, waarbij een schema voor zoodanige tabel, rekening houdend met den leeftijd, werd behandeld. Besloten werd, onder overlegging van dit schema, bij het Hoofdbestuur op een spoedige behandeling van deze zaak aan te dringen.

Na het uitbrengen van een verslag van de onlangs gehouden vergadering der Verzekering-Commissie, door den heer Hugedorn, werd de vergadering gesloten.

Afdeeling Utrecht, 7 Juni 1899. Door den Voorzitter werd de vergadering geopend; op diens verzoek werden de notulen der vorige vergadering voorgelezen en goedgekeurd, waarna mededeeling werd gedaan van eenige ingekomen stukken, o. a. van een schrijven van Leidsche patroons en werkbazen met een adres aan Z. E. den Minister van W. H. en N. en de IIe Kamer, betreffende de Ongevallenwet. Besloten werd dat stuk ter kennisgeving op te bergen. Als nieuw lid van de Maatschappij en de Afdeeling had zich opgegeven de heer H. de Vink, bouwkundige alhier.

Aan de orde was nu: bespreking betreffende de verkiezing voor de Kamer van Arbeid, en zulks naar aanleiding van eene uitnoodiging van de Utrechtsche Handelsvereeniging tot het zenden van afgevaardigden, naar eene door haar te beleggen vergadering.

Onze Afdeeling werd op die vergadering vertegenwoordigd door de bestuursleden, de heeren A. Nijland en J. T. Kok; genoemde heeren brachten daarover verslag uit. Uit den aard der zaak hadden over dit punt uitvoerige besprekingen plaats, waaraan door de meeste aanwezigen werd deelgenomen. Ten slotte besloot men (dewijl op de kiezerslijst slechts 2 architecten voorkwamen) het bestuur te machtigen, indien het zich daarmede kon vereenigen, voor de verkiezing de candidaten voor te stellen, welke benoemd worden door de Aannemers Vereeniging „De Unie", waarvan de meesten ook lid der Afdeeling Bouwkunst zijn.

Door den Secretaris werd een programma voorgelezen voor de te houden excursie naar Nijmegen, waaraan goedkeuring werd gehecht. Besloten werd, die reis te doen plaats hebben op 28 Juni a. s.

BERICHTEN.

De Polytechnische School te Delft heeft een zwaar verlies geleden: de heer Adrien Huet, Hoogleeraar in de werktuigbouwkunde en de kennis van werktuigen, is Maandag j.l. 5 Juni, in den ouderdom van ruim 63 jaren overleden.

Des Donderdags te voren nog had hij tot des namiddags 1 uur met zijne mede-examinatoren de voor het examen ingeleverde teekeningen met opgewektheid beoordeeld, maar kort na zijne tehuiskomst werd hij ongesteld en trof hem een duizeling; zijn toestand was al spoedig van dien aard, dat er geen hoop op herstel meer was.

Huet was een man van groote bekwaamheid, een buitengewoon redenaar en debater, die zich ook gaarne bewoog buiten het vak dat hij doceerde. Hij promoveerde in 1859 als civiel Ingenieur aan de Delftsche Academie. In 1864 reeds werd hij benoemd tot Leeraar aan de Polytechnische School, en eerst in 1896 tot Hoogleeraar; — eerst toen, hoewel velen, en in de eerste plaats zijne oud-leerlingen, deze erkenning van 's mans verdiensten veel vroeger hadden gewenscht.

Het gedeelte der ingenieurswetenschappen dat hij aanvankelijk ter bestudeering had gekozen, bleef hem altijd hoogelijk belang inboezemen. Wie kent niet — om maar één voorbeeld te noemen — zijn onvermoeid streven voor het totstandkomen van een open doorgraving van Amsterdam naar Zee?

Welke tegenkanting of welke bezwaren hij ook ondervond, zijn optimisme, zijn welgemoedheid bleven hem steeds een steun, deden hem blijven strijden voor zijn onderwerp; en daarbij had hij „een breeden rug", zooals hij meermalen erkende, en paste hij op zich zelven toe wat hij zijne leerlingen voor oogen hield: „weest vroolijk, maar werk door".

Dat doorzettingsvermogen is oorzaak geweest, dat sommige zijner bestrijders hem ten slotte gelijk moesten geven; het heeft gemaakt, dat door velen erkend moest worden hoe veel meer goeds, dan aanvakelijk gemeend werd, er gelegen was in de grootsche plannen die hij voor de handelsinrichtingen van Amsterdam had, — plannen wier verwezenlijking alleen op de kosten moesten afstuiten. Maar ook dat gaf hij niet toe; voor den bloei van Amsterdam, de stad waaraan hij zeer gehecht was door zoovele herinneringen uit zijne jeugd — zijn vader was er predikant bij de Waalsche Gemeente —, daarvoor mochten geen bezwaren van geldelijken aard worden opgeworpen.

Het heengaan van dezen man, zich nog zoo opgewekt voor zijn zwaren arbeid gevoelende, is ook voor zijne familie en vele vrienden een gevoelig verlies.

Donderdag j.l. had de teraardbestelling plaats; het Delftsche Studentencorps had het groot fonus aangeboden, maar dit werd niet door de familie aangenomen.

Aan de leden der Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs is bij circulaire medegedeeld, dat bij het Bestuur der Vereeniging een voorstel is ingekomen — in de zomervergadering in behandeling komende — dat als volgt luidt: 1°. de Vereeniging worde lid van de Vereeniging tot Veredeling van het Ambacht; 2°. bij aanneming daarvan betale de Vereeniging per jaar aan contributie f 50, zijnde f 40 boven het voor het lidmaatschap van Vereenigingen vastgestelde minimum; 3°. bij onverhoopte verwerping van sub. 2: de Vereeniging van B. I. betale per jaar aan contributie f 25, zijnde f 15 boven het minimum.

De toelichting van den voorsteller, den heer G. J. W. de Jongh uit Oudewater, wordt daarbij afgedrukt, waarna het Bestuur der Vereeniging van B. I. zijn prae-advies geeft. Daarin wordt herinnerd: dat de Vereeniging een blijk van belangstelling in de zaak heeft gegeven, door de benoeming van den heer G. J. W. de Jongh tot vertegenwoordiger der Vereeniging in de commissie „voor het uitgeven van handboeken en tot veredeling van het ambacht"; dat in 1896 besloten is f 100 bij te dragen voor het uitgeven van een handboek voor den timmerman, als garantie voor het totstandkomen van het boek; dat echter in 1897 een voorstel is verworpen om tot wederopzeggens f 50 jaarlijks bij te dragen voor het doen afleggen van proeven van bekwaamheid als meester en gezel.

Het Bestuur der Vereeniging van B. I. adviseert nu, de Vereeniging lid te doen worden van de Vereeniging tot Veredeling van het Ambacht, goedgekeurd bij Kon. Besluit van 23 Juni 1898, maar de bijdrage niet hooger te doen zijn dan het maximum, d. i. f 10.

Tijdens de langdurige besprekingen over de bekende fusieplannen in den boezem van het Kon. Instituut van Ingenieurs en daarbuiten is ook het denkbeeld ter sprake gekomen van eene gemeenschappelijke uitgave van het Weekblad *„de Ingenieur"* door de Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs en het Kon. Instituut van Ingenieurs.

In het verslag over het beheer der Vereeniging gedurende het tijdvak Mei 1898–1899, zoo pas verschenen, deelt het Bestuur mede, dat de onderhandelingen over die gemeenschappelijke uitgave in het afgeloopen jaar niet werden voortgezet; het uit echter de veronderstelling, dat, nu de fusie van het Instituut met andere technische Vereenigingen haar beslag heeft gekregen, de zaak zeker spoedig weder aan de orde zal komen.

Wanneer die gemeenschappelijke uitgave tot stand komt, mag men die niet verwarren met eene fusie van beide lichamen, die uit den aard van hun doel en streven niet gewenscht is.

Reeds in het Bouwk. Weekblad van 13 Mei j.l. maakten wij melding van den uitslag van een geschil, ontstaan tusschen den Minister van Binnenlandsche Zaken en de stad Hoorn. Een „gemeenteraadslid" schreef nu onlangs omtrent het gebeurde met eene rijkssubsidie het volgende aan de N. Rott. Courant.

In het stille Hoorn is dezer dagen iets voorgekomen, dat ook in wijder kring bekend verdient te worden. Om een bouwvallig geworden huisje, prijkende met de voorstelling van de overwinning op Bossu op de Zuiderzee, weder in goeden toestand te brengen, werd een subsidie van het rijk aangevraagd. Dit werd aanvankelijk geweigerd, doch, nadat minister Van Houten bij een bezoek aan Hoorn zich persoonlijk op de hoogte had gesteld, tot een bedrag van f 900 toegestaan. De uitbetaling bleef echter achterwege, ook nadat de restauratie van regeeringswege was goedgekeurd.

Welke invloed zich aan het departement liet gelden, laat zich wel raden.

Indertijd, eenige jaren geleden, werd voor rekening van het rijk een ander historisch gebouw, de Oosterpoort, gerestaureerd. Dat herstel schijnt niet afdoend te zijn geweest, ten minste tweemaal moest de gemeenteraad hiervoor circa f 800 op zijne begrooting brengen. Als voorwendsel nu om te ontkomen aan de uitbetaling der f 900, grondde het departement zich op een onvoldoend onderhoud der Oosterpoort, en eischte bewoning van de laatste, waarvan in vroegere overeenkomsten nooit sprake was geweest. De eisch der bewoning van de Oosterpoort werd gesteld in samenkoppeling met de uitbetaling van de beloofde f 900 voor het Bossu-huis. De gemeenteraad, ofschoon volkomen bereid tot een goed onderhoud zijner historische gebouwen, wilde zich niet op deze wijze laten dwingen, en heeft, van oordeel, dat beide zaken niets met elkander te maken hebben, vergeefs tegen dergelijke handelwijze geprotesteerd en de rijksbijdrage als oninbare post afgeschreven.

Dit geval moge voor andere besturen eene les zijn, niet te vast te rekenen op beloofde rijksbijdragen, tenminste als die moeten komen van de afdeeling „Kunsten en Wetenschappen".

Voor de deelneming aan de examens B (overgangs-examens) der Polytechnische school, hadden zich aangemeld 343 candidaten en wel voor het eerste gedeelte 175, voor het tweede gedeelte 119 en voor het geheele examen 49.

Van deze candidaten trokken zich vóór of gedurende het examen 62 geheel of gedeeltelijk terug.

Voldoende examen in het eerste gedeelte is afgelegd, voor art. 64 (werktuigkundig ingenieur), door 45 candidaten;

voor art. 61, 62 en 64 (civiel-, bouwkundig- en werktuigkundig ingenieur), door 31 candidaten;

voor art. 63 en 64 (scheepsbouwkundig- en werktuigkundig ingenieur), door 4 candidaten, en

voor art. 64 en 65 (werktuigkundig- en mijnen ingenieur), door 17 candidaten.

Van de 175 candidaten voor dit gedeelte slaagden er alzoo 100.

De uitslag van de overige examens B, die nog worden voortgezet, zal in de volgende week bekend gemaakt worden.

Het wetsontwerp tot verbetering van het Noordzeekanaal is in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten Generaal, gehouden op 7 Juni j.l., aangenomen met 88 tegen 2 stemmen.

Die verbetering, die over 10 jaren gereed zal zijn, geraamd op 7 millioen gulden, waarvan Amsterdam 1/10 zal betalen, is van het hoogste belang voor de ontwikkeling der stad. Deze moge op elk gebied blijken.

De wet waarmede de Minister van Waterstaat enz. weder een groot succes behaald heeft, luidt als volgt:

Art. 1. Voor rekening van den Staat worden uitgevoerd de werken, noodig om het Noordzeekanaal geschikt te maken om veilig te worden bevaren door de grootste schepen die door de nieuwe Schutsluis te IJmuiden kunnen worden geschut.

BEANTWOORDINGVAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten Eerste prijs: uitvoering; tweede prijs f 100; derde prijs f 50. Vóór 10 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

Tehuis voor Zeelieden te Maassluis. Eerste prijs f 300; tweede prijs f 150. Vóór 1 Augustus 1899. Door de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een Tehuis voor Zeelieden, Voorzitter de heer Ds. J. Vonk te Maassluis.

Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: Zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

Uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1°. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899.

Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 2.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 5.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Onder Bescherming van Hare Majesteit de Koningin-Moeder.

BOUWWERKEN *uitgevoerd door leden der Maatschappij. Bijeenverzameld en uitgegeven bij gelegenheid van het vijftigjarig jubileum der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 1892.*

Aan Hare Majesteit de Koningin-Regentes Eerbiedig opgedragen door het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

INHOUD.

PLATEN:

5. Woning van den Hoofd-Directeur der Rijks Museum-gebouwen te Amsterdam. Architekt Dr. P. J. H. Cuypers.
6. Gebouw der Industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te Amsterdam. Architekt A. L. van Gendt.
7. Panoramagebouw te Amsterdam. Architekt I. Gosschalk.
8. Sarphatimonument te Amsterdam. Architekt J. R. de Kruyff.
9. Winkelgebouw van den heer Allert de Lange te Amsterdam. Architekt J. van Looy.
10. Kantoorgebouw der firma Labouchère Oyens & Co. te Amsterdam. Architect F. W. M. Poggenbeek.
11. Maatschappelijk Gebouw der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Architekten Th. G. Schill & D. H. Haverkamp.
12. Woonhuizen te Amsterdam. Architekt. J. C. Spakler Jr.
13. Woonhuis op het landgoed Uytenbosch te Baarn, van den heer J. L. Pierson. Architect C. Muysken.
14. Huize Oostbroek te de Bilt, van den heer Mr. W. J. Royaards van den Ham. Architect I. H. J. van Lunteren.
15. Villa Kennemerheuvel te Bloemendaal bij Haarlem, van den den heer L. H. Prætorius. Architekt L. Ritter.
16. Kantoor- en Winkelgebouw in het Agnetapark te Delft. Architekt F. M. L. Kerkhoff.
17. Gebouw der Studentensocieteit Phoenix te Delft. Archit. F. J. Nieuwenhuis.
18. Stationsgebouw der Holl. IJz. Spoorweg Maatschappij. te Delft. Architekt C. B. Posthumus Meijjes.
19. Arbeiderswoningen te 's-Gravenhage. Architekt W. B. van Liefland.
20. Villa in het Prinsen Vinkenpark te 's Gravenhage. Architekt J. P. J. Lorrie.
21. R. K. Parochiekerk. Pastorie enz.. van den H. Joseph, te 'sGravenhage. Architekt E. J. Margry.
22. Winkelgebouw te 'sGravenhage. Architekt J. H. A. Mialaret.
23. Winkelgebouw der Vereeniging Eigen Hulp te 's Gravenhage. Architekt H. J. Mondt.
24. Gebouw der industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te 's Gravenhage. J. J. van Nieukerken.
25. Villa aan de Laan van Meerdervoort te 's Gravenhage Architekt P. du Rieu Fzn.
26. Physisch Laboratorium der Rijks Universiteit te Groningen,
27. Architekt J. van Lokhorst.
Hypotheek- en Kadastergebouw te Groningen. Architekt
28. C. H. Peters.
Woonhuis te Haarlem. Architekten S. Roog & Jb. van
29. den Ban Pzn.
Kerk der Hervormde Gemeente te Katwijk aan Zee. Architekt
30. H. J. Jesse.
31. Villa Laanzicht te Leeuwarden. Architekt H. H. Kramer.
Gebouw der Studenten Societeit te Leiden. Architekt Prof.
32. E. Gugel.
33. Stads Gehoorzaal te Leiden. Architekt D. E. C. Knuttel.
34. Oudeliedenhuis te Leiden. W. C. Mulder.
Huize de Cloeze van den heer Mr. C. J. Sickesz, nabij
35. Lochem. Architekt Nics. Molenaar.
R. K. Kerk en Pastorie te Nes en Zwaluwenbuur. Architekt
36. Jos. Th. J. Cuypers.
Winkelgebouw der firma Bahlman & Co. te Nijmegen. Archi-
37. tekt D. Semmelink.
38. Winkelgebouw te Nijmegen. Architekt J. J. Weve.
39. Woonhuis te Rotterdam, Architekt D. Verheul Jr.
40. Schouwburg te Rotterdam. Architekt J. Verheul Dzn.
41. Hotel Wittebrug te Scheveningen. Architekt Joh. Mutters Jr.
42. Gebouw der Société Sic Semper te Utrecht. Architekt P. J. Houtzagers.
43. Woonhuis van den heer Dirk Laan te Wormerveer. Architect Jacob F. Klinkhamer.

N.B. De plattegronden van deze gebouwen zijn voorgesteld op twee dubbele platen.

De 42 in dit werk voorkomende platen, groot 50 bij 35 cM. zijn lichtdrukken naar photographische opnamen, beiden van de firma Emrik & Binger te Haarlem.

Deze verzameling platen, in portefeuille, is aan het Bureau der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst verkrijgbaar, voor de Leden der Maatschappij, à f 5.— per exemplaar.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 12 JUNI.

Delft. Het afbreken van 2 panden gelegen aan de Kuiperstraat hoek Pepersteeg te Vlaardingen en het weder opbouwen van een winkel met woonhuis en bovenkamers.

De heer D. Maurits te Delft. Teek. en bestek liggen ter inz. in voorn. pand. Inl. te verkrijgen bij T. v. Santen, timmerman, Ged. Waal K. 13, Vlaardingen. Aanw. gedaan.

Elburg. Het bouwen van een nieuw huis aan de Beekstraat, voor M. Vecht.

De opz. J. Prins. Bestek ad f 0,50 verkrijgb. Aanw. gedaan.

Ermelo. Het verbouwen van de scholen te Ermelo, Telgt en Leuvenum en het leveren van schoolmeubelen voor 4 lokalen.

Het gemeentebestuur, n.m. 2½ u. Bestek en teek. ter inz. in het gemeentehuis te Ermelo, het gemeentehuis te Nunspeet en in de school te Leuvenum, en zijn ad f 1,50 te verkrijgen bij den architect der gemeente Ermelo D. Kok Jz. te Harderwijk. Aanw. ged.

Groenloo. Het gedeeltelijk afbreken van een woonhuis en het opbouwen van een tweede verdieping, het maken eener nieuwe bekapping enz.

De heer B. A. Hilbers voor J. H. F. Dierkes, s av. 8 u. Bestek en 3 teek. ter inz. bij J. L. Buve. Inl. geeft de besteder.

Hoogersmilde. Het maken van een gebouw voor stoomzuivelfabriek met bijlev. van materialen.

Het best. der op te richten fabriek, 's av. 7 u., bij C. P. Auwerda. Bestek en teek. ad f 1 verkr. bij architect P. J. Kramer te Smilde. Aanw. gedaan.

Helder. Het bouwen van eene smederij met bovenwoning aan de Ooststraat.

De architect S. Krijnen, v.m. 11 u., in café „Centrum", Molenstraat. Bestek en teek. à f 0,50 verkr. ten kantore van gen. architect. Aanw. 10 Juni, v.m. 11 u.. op het terrein.

Oosterblokker. (**N.-H.**). Het maken van een kantoor en wachtkamer voor den notaris Ten Zeldam aldaar.

De aanbesteder, n.m. 2½ u. in het café „de Witte Eenhoorn". Bestek en teek. liggen ter lez. en inz. in voorn. herberg. Bestek à f 0,50 verkrijgb. bij den arch. A. Stoutjesdijk te Hoorn, bij wien nadere inl. zijn te verkr. Aanw. gedaan.

Veenendaal. Het bouwen van een boerenhofstede aan den Slaperdijk, gemeente Amerongen.

De bouwkundige B. v. Kreel, 's midd. 12 u. in „De Roskam" alw. bestek en teek ter inzage.

Zierikzee. Het verbouwen van school A. Het gemeentebestuur, n m. 1 u. Bestek ad. 20 ct, en teek. ad. 20 ct. verkr. ter gemeentesecret. Inl. geeft de gemeente-bouwmeester. Aanw. gedaan.

DINSDAG 13 JUNI.

Lonneker. 1°. Het bouwen van een schoolgebouw van 2 localen met toebehooren op een terrein, gelegen naast het bestaande schoolgebouw te Bourtschap Lonneker; 2e. het maken van schoolmeubelen voor gen. schoolgebouw.

Het gemeentebestuur, n.m. 4 u. Bestek met teek. bij den architect voor perc. 1 à f 1,50 en voor perc. 2 à f 1. Inl. bij den architect H. E. Zeggelink te Enschedé. Aanw. 13 Juni, v.m. 9 u.

Rotterdam. Het bouwen van een winkelhuis aan de Wijnhaven no. 73.

De architect J. van Kempe Valk Czn.. in het Poolsch koffiehuis aan het Beursplein. Bestek en teek. à f 1,50 aan het kantoor van gen. architect Nieuwland 1 verkr., alw. elken dag van 10—12 u. inl. verkr. zijn. Aanw. volgens bestek.

Renswoude. Het bouwen van een heerenhuis in het dorp.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Bestek en teek. liggen ter inzage bij H. van der Veer.

Wageningen. Het bouwen van een woonhuis aan de Stationstraat.

De arch. S. Bitters, v.m. 11 u., in het koffiehuis A. Smit. Bestek en teek. liggen in voorn. koffiehuis ter visie. Aanw. 8 Juni, v.m. 9 u.

WOENSDAG 14 JUNI.

Breda. Het bouwen van 10 woonhuizen op een perceel gelegen aan de Kolfbaan te 's Prinsenhage.

De architecten P. A. Oosnes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u., in het café van de Wed. Bouwens, Hoogdijk. Bestek en teek. in gemeld café ter inzage en nadere informatiën geven gen. architecten. Aanw. gedaan.

Borne. 1. Het bouwen van een koetshuis met paardenstal en koetsierswoning en het maken eener veranda. 2. Het bouwen van een tuinmanswoning.

De heer Jz. Spanjaard, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ad f 2,50 verkrijgb. bij architect G. Beltman A.Gzn. Aanw. 14 Juni. v.m. 10 u.

De Zoeke gem. Losser (Over.). 1e. Het bouwen van een schoolgebouw van 4 lokalen met toebehooren, op een terrein nabij de Dinkelbrug in de Zoeke, gem. Losser; 2e. het maken van schoolmeubelen voor gen. schoolgebouw.

Het gemeentebest. van Losser, 's midd. 12 u., in het cafe van Essenhuis te De Zoeke. Bestek en teek. zijn verkrijgb. bij den arch., voor perc. 1 à f 1,50 en voor perc. 2 à f 1. Inl. zijn te bekomen bij den arch. H. E. Zeggelink te Enschedé. Aanw. 14 Juni, v.m. 9 u., samenkomst in gen. café.

Nijmegen. Het bouwen van 21 arbeiderswoningen aan de van Leemptstraat, voor rekening van de coöp. bouwvereen. „Arbeiderswoningen".

De vereen. voorn., 's av. 8½ u., in het hotel „de Klok". Bestek en teek. liggen in gen. hôtel ter inz. en zijn tegen f 1.50 te verkrijgen bij W. H. Thunnissen, Hugo de Grootstraat, die de verdere inl. geeft.

Tilburg. 1°. Het verbouwen der gemeenteschool aan het Wilhelmina-park; 2°. het verven van het raadhuis.

Het gemeentebest, v.m. 11 u. Bestek en teek. der school verkrijgb. ter secretarie tegen 50 ct.; dat van het verfwerk raadhuis, ligt ald. ter inz.

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis.

De heer J. W. G. de Leeuw, n m. 4 u. in het societeitsgebouw. alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft architect H. van der Schaaf.

Wehe (Gr.). Het verbouwen der onderwijzerswoning te Schouwerzijl.

Het gem.-best van Leens, n.m. 3 u., gemeentehuis. Bestek en teek. ter inz. aan de secretarie en bij logementhouder Koster te Wehe en ald. à 50 cts. verkrijgb. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 15 JUNI.

Amersfoort. Het bouwen van een schoolgebouw met 14 lokalen, spreekkamers, vestiaires, waschlokalen, privaten, kelder, en conciergewoning op een terrein aan de Muurhuizen en Schoutensteeg.

De eerw. zusters der Congregatie van O. L. Vrouw, v.m. 11 u., in het café „het Valkje". Bestek en 3 teek. à f 4 te bekomen bij den arch. Herm. Kroes, en in voorn. café ter inz. Aanw. 12 Juni, v.m. 11 u.

Brummen. Het bouwen van een dubbel burgerwoonhuis aan de beukelaan te Velp voor rekening van den heer H. Soerink, te Brummen.

De aanbesteder n.m. 5 u. Bestek en teek. liggen ter inzage in het koffiehuis van mej. Ter Steeg te Velp. Inl. verstrekt C. Beekhuis te Velp. Aanw. 13 Juni v.m. 10 u.

Dongen (N.-Br.). Het bouwen van een schoollokaal aan de openb. school in de Kruideniersstraat ald. met bijlev. der daarvoor ben. materialen.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek en teek. à 50 cts ter gem.-secr. Inl. geeft de heer Adr. van Dongen ald. Aanw. 15 Juni, v.m. 10 u.

Gendt (Geld.). Het bouwen van een gemeentehuis met veldwachters- en bodewoningen enz., op een terrein aan de Markt aldaar.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Bestekken ad f 1,50 ter gem.-secretarie verkrijgb. Teek. ter inz. bij den bouwk. A. Mattijssen te Gendt. Aanw. 15 Juni, v.m. 9 u.

Veenendaal. Het bouwen eener fabriek voor de Naaml. Venn. „Rhenensche cravatten en confectiefabriek" te Veenendaal.

De arch. D. Hoiting te Rhenen, n.m. 6 u. in het hotel „De Roskam", ald. Bestek en teek. à f 5 te bekomen bij den boekh. L. Schetzer, ald. Aanw. 15 Juni, 's midd. 12 u.

VRIJDAG 16 JUNI.

Alblasserdam. Het bouwen van eene kerk met toren en 8 woningen met bijkom. werken op een bestaande houten fundeering, in 3 perc.

De comm. van administratie der geref. kerk, v.m. 11 u. in de consistorie. Bestek en teek. à f 1.50 verkrijgb. bij F. P. Stans, bij wien tevens nadere inl. zijn te bekomen. De bilj. moeten vrachtvrij bij H. K. Jonker ingelev. worden vóór of op 15 Juni, n.m. 9 u. Aanw. gedaan.

Alkmaar. Het bouwen van een ambachtsschool voor meisjes aan de Emmastraat, aldaar.

De architect G. Looman, 's midd. 12 u., in de „Harmonie". Bestek en teek. ad. f 2.50 verkr. bij gen. architect. Aanw. 12 Juni, n m. 2 u.

Vlissingen. De verbouwing van school E aan de Wagenaarstraat aldaar.

Het gemeentebest., n.m. 2 u. Bestek en teek. tegen f 0,75 te bekomen bij den gem.-bouwmeester, bij wien tevens inl. te verkrijgen zijn. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 17 JUNI.

Amersfoort. Het bouwen van een dubbel woonhuis op een terrein aan den Utrechtschen straatweg.

De architect W. Salomons, v.m. 11 u., in het cafe Jens, Utrechtschestraat. Bestek en teek. in voorn. café ter inz. en à f per stel bij voorn. architect. Aanw. gedaan.

Bussem. Het bouwen van 3 winkelhuizen op een terrein gelegen aan de Naussaulaan en Nassaustraat, ald.

De architect J. F. Everts, n.m. 2 u., in hotel „Vlietlaan". Bestek en teek. liggen in gen. hôtel ter inz. Aanw. 16 Juni, v.m. 11 u.

Scherpenzeel (Fr.). Het afbreken der oude en het weder opbouwen van een nieuwe kap op en eenige vertimmering in de kerk aldaar.

De heer J. Schreur. Bestek ter inz. bij J. Bloemhof. Bilj. te zenden bij den heer H. Snijder. Aanw. 12 Juni, v.m. 10 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade
De **NEDERLANDEN** van 1845.
's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen—Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betuwestraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

25 MEI.

Amsterdam (Onderh.). Het bouwen van een winkel- en kantoorgebouw op een terrein aan de Raadhuisstraat, Spuistraat en Singel, voor de Naaml. Venn. „Verzekering Societeiten" te Rotterdam. Door de architecten I. Verheul Dz. en C. Verheul Dz., te Rotterdam.

Ingekomen 8 biljetten. Laagste inschrijvers D. Cerlijn en Zn. en A. J. de Haan, Amsterdam, voor f 153.400.

Lith. Het bouwen eener natuurboterfabriek. Door de Lithsche boterfabriek „de Nijverheid".

Laagste inschrijver J. van Heck, Lith, f 1850. Gegund.

26 MEI.

Beertsterhoogen (Gr.). Het bouwen eener heerenbehuizing te Winschoten, onder architectuur van H. Timmer te Beerta. Raming f 12850.

Laagste inschrijver C. Roelfs, f 13100.

Ridderkerk. Het bouwen van een lokaal met aanhooren ten dienste van het voorbereidend militair onderricht en tevens bestemd voor andere doeleinden. Door het gemeentebestuur.

Metselwerk. Laagste inschrijver W. Aardoom, f 1648*.

Timmerwerk. J. O. Geene, f 1369*. *Gegund.

Winterswijk. Het weder opbouwen van het Huis Lammerts in het Woold met bijlev. van materialen. Door den heer J. G. ten Houten.

Laagste inschrijver W. J. Streek, f 3850. Niet gegund.

29 MEI.

Helmond. Het bouwen eener vergaderzaal met bijbehoorende werken. Door het bestuur der R.-K. werkliedenvereeniging.

Laagste inschrijver F. Royakkers, Deurne, f 16380. Gegund.

Oud Avereest. Den bouw van een onderlinge handkracht boterfabriek „de Volharding", ald. Door den architect H. Brugmans.

Laagste inschrijver B. Kip, f 1345. Gegund.

30 MEI.

Assen. Het bouwen van een dubbele schuur op de gem. mestplaats tot berging van faecaliën en het afbreken van een bergschuurtje voor materiaal en het bouwen van een nieuwe. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver H. J. Broekema, f 1987. Gunning aangehouden.

Amsterdam. Het verbouwen van perc. no. 22 aan de Leliegracht. Door de directie der Eerste Holl. Levensverz.-bank.

Laagste inschrijver J. van Oostveen, f 14600. Niet gegund.

Groningen. Het amoveeren van het bestaande en het bouwen van een nieuw dak met slaapkamers c.a., op het pereel get. lett. N. no. 45a, in de N. Ebbingestraat aldaar. Door den architect H. K. Holthuis.

Laagste inschrijver H. Kamps, f 1224.

Gorredijk. Het afbreken en wederopbouwen eener bakkerij. Door den heer J. Angelo.
Laagste inschrijver J. L. Eppinga, Lippenhuizen, f 1777. Gegund.

Veldhoven (N.-Br.) Het bouwen van een fabrieksgebouw met woning, met de leverantie van alle materialen, arbeidsloonen enz. te Veldhoven, bij Eindhoven. Door de firma Bruning en Mühren te Amsterdam.
Laagste inschrijver J. Bijnen, Zeelst, f 6440. Gegund.

31 MEI.

Alfen a/d Rijn. Het bouwen van een burgerwoonhuis met bijbehoorende werken te Alfen a/d Rijn. Raming f 3451. Door den heer J. v. Leeuwen.
Laagste inschrijver H. Boer, Kouderkerk, f 2965. Gegund.

Zoelen. Het bouwen van een boerderij met woonhuis, in aansluiting met de bestaande bouwschuur, korenbergen enz., op de boerderij „Djoerang" (bebouwd oppervlak circa, 1800 M². Door den arch. G. Formijne te Tiel.
Laagste inschrijver M. T. Pos, Zuijlen, f 38900.

1 JUNI.

Amsterdam (**Onderh.**). Het verbouwen van perceel no. 55 aan de Warmoesstraat (zonder metselwerk). Door den architect Jos. Hegener.
Ingekomen 8 biljetten. Laagste inschrijver B. Vlaswinkel, aldaar voor f 6550.

Amersfoort. Het bouwen van een winkelhuis met bakkerij op een terrein aan den Utrechtscheweg. Door den architect W. v. Schaik.
Laagste inschrijver J. C. Eibergen, aldaar, f 4825.

Ierseke. Het maken van een gebouw voor armen-verzorging. Door het burgerlijk of algem. armbestuur.
Laagste inschrijvers A. Marteijn, en L. Laban, Ierseke, f 8647. Gunning aangehouden tot 15 Juni.

2 JUNI.

Alkmaar. Het bouwen van een huidenzouterij en een wolpakhuis voor den heer J. J. Bak, op de terreinen van de voorm. Alkm. meelfabriek. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver S. Fraaijman, f 11075.

Roermond. Het bouwen van stallingen voor groot en klein vee, met 2 overdekte loodsen op het slachthuisterrein ald. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver H. Nijskens, f 4130. Gegund.

Stadskanaal. Het vergrooten eener schuur. Raming f 1290. Door den heer J. Dun Jr.
Laagste inschrijver R. Hilgen, Musselkanaal, f 1147. Gegund.

Tilburg. Het bouwen van een heerenhuis in de Zwijsenstraat voor rekening van den Hoogwelgeb. heer mr. Baron Sloet tot Everlo. Door den architect André Blomjous.
Laagste inschrijver A. Smulders, f 10020,50. Gegund.

3 JUNI.

Baal Gem. Bemmel. Het bouwen eener schuur en het verplaatsen van een berg met de daarbij komende werken. Door den heer A. W. van 't Hullenaar.
Laagste inschrijvers J. H. Ermers en P. S. Vlas, Bemmel, f 1998. Steenen, zand en pannen worden door den besteder geleverd.

Borger. Het verbouwen van een burgerwoonhuis tegenover na te noemen hotel, met bijlev. van bouwmaterialen. Door mej. de wed. H. Berents.
Wegens buitengewone drukte in de Veenkoloniën geen inschrijvers.

Leiden. Het afbreken van het bestaande gebouw en daar ter plaatse bouwen van een vereenigingsgebouw met twee vergaderlokalen. Door het best. van het Nederl. werkliedenverbond „Patrimonium", afd. „Leiden".
Gegund aan den laagsten inschrijver D. Kooreman, te Leiden voor f 9793.

Wijhe. Het bouwen van een woonhuis met koffiehuis voor den heer J. Bergman aldaar. Door den bouwk. H. A. Averdijk.
Laagste inschrijver H. v. Lohuizen, Windesheim, f 2380. Gegund.

„Per Telegraaf."

Amsterdam. Het sloopen van perc. No. 25 a/d. Derde Weteringdwarsstraat, aldaar en het opbouwen van een woonhuis. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver P. C. Breek, Amsterdam, f 7373, met zijmuren f 8269.

5 JUNI.

Amsterdam. Het maken van een machinegebouw met ketelgebouw en schoorsteen, een magazijngebouwtje, een koleniloods, drie tunnels voor buisleidingen onder den spoorweg van Haarlem naar Leiden, het leggen van eenige buisleidingen, het maken van de terreinafsluitingen, het leggen van sporen, het dempen en graven van slooten, het maken van terreinophoogingen en het bestraten of verharden der wegen, met alle daarbij behoorende werken op het terrein der gem. Amsterdam, gelegen in de gem. Heemstede, sectie B. nos. 485—636 en 727. Door het gem.-best.
Laags. inschr. J. Hillen, Utrecht, f 198820.

Breda. De verbouwing en uitbreiding van zijn bakkerij aan de perceelen gemerkt no. 10 en no. 9 aan de Lange Brugstraat en Torenstraat te Breda, een en ander met bijlevering van de benoodigde bouwstoffen, voor rekening van den heer F. 't Sas, alhier. Door den architect F. P. Bilsen.
Enkel metselwerk. Laagste inschrijver R. Wierxe, f 3690.
Enkel timmerwerk. A. van Gastel, f 4047.
Massa. A. v. d. Heide, f 7718.

Enschedé. Het vergrooten der loods, gelegen op het stationsemplacement der G. O. locaalspoor aldaar. Door de coöper. landbouwersbank en Handelsvereen. te Lonneker.
Laagste inschrijver J. Scheurs, f 8400. Geg.

Kampen. Het amoveeren en weder opbouwen van de woningen behoorende tot de Brandsvergadering aldaar. Door Regenten van de Brandsvergadering.
Laagste inschrijvers J. Breukelman en H. Reuvens, IJsselmuiden, f 7690. Gegund.

Schoonhoven. Het amoveeren van een oud huis en het daar ter plaatse weder opbouwen van een nieuw heerenhuis, op een terrein aan de Oosthaven ald. Door den architect A. Kok te Ammerstol.
Laagste inschrijver J. v. d. Wal, Grootammers, f 9980. Gegund.

Slikkerveer. Het bouwen van twee woonhuizen. Begr. f 11000. Door den heer M. v. d. Kuijl.
Laagste inschrijver H. C. 't Hart, Dordrecht, f 9000.

6 JUNI.

Gouda. Het afbreken van het perc. Wijk A no. 152 aan de Markt ald. en het daar ter plaatse bouwen van een politiebureau met kantoren voor den gem.-ontv. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver W. A. Verbrugge, Waddinxveen, f 14700.

Leiden. Het afbreken van perceel Haarlemmerstraat no. 31 en het bouwen van een winkelhuis. Door den architect W. Fontein.
Laagste inschrijver P. J. Harteveld, f 3480. Gegund.

Steenbergen. Het bouwen van een nieuwe graanschuur en woonhuis met bijlevering van de benoodigde materialen. Door den heer P. Bierens.
Laagste inschrijver A. Goedemondt, Hansweert. f 15600. Gegund

Wijk bij Duurstede. Het ver- en aanbouwen van het perc. Wijk A no. 249 aan de Peperstraat te Wijk bij Duurstede. Door den architect H. Versloot.
Laagste inschrijver W. M. Reijerse, Blauwkapel, f 2852. Gegund.

7 JUNI.

„Per Telegraaf."

Enschedé. 1e. Het vergrooten eener spinnerij en het bouwen eener timmerwerkplaats; 2. het bouwen van 3 woningen met bijgebouwen; 3. het verfwerk van bestaande fabrieksgebouwen. Door de directie der katoenspinnerij „Bamshoeve".
Laagste inschrijver Th. Wijdeveld, Enschedé, f 10199. Gegund.

9 JUNI.

Amsterdam. Het bouwen van een vereenigingsgebouw, voor rekening van den algem. Nederlandschen Diamantbewerkersbond, aan de Plantage Franschelaan. De architect H. P. Berlage Nz.
Van 24 inschrijvingen de laagste van R. Cruijff & Zoon, voor f 83440, met graniet, en voor f 80800, met hardsteen.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN**.

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

17 JUNI 1899. | 19e JAARGANG. | No. 24.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • •
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozeopname der advertentiën in het Tijdschrift der M^y.

INHOUD. — Het aftreden van den heer J. R. de Kruyff. — Tuiniers en architecten (vervolg van blz. 183). — Eene sectie bouwkunde in het Koninklijk Instituut van ingenieurs — of niet?, door J. H. W. Leliman. — Villa te Hilversum. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

HET AFTREDEN VAN DEN HEER J. R. DE KRUYFF.

De Staatscourant bracht ons het bericht, dat aan den heer J. R. de Kruyff, Directeur der Rijksschool voor Kunstnijverheid en tevens leeraar aan de Rijks Normaalschool voor teekenonderwijzers, een eervol ontslag uit die betrekkingen is verleend.

Met leedwezen vernamen wij, dat de heer de Kruyff tot het nemen van dit ontslag is mocten overgaan wegens redenen van gezondheid; het was hem namelijk door zenuwachtigen toestand in den laatsten tijd eene te zware taak geworden zijne colleges te geven.

De heer de Kruyff werd, toen de Rijksschool voor Kunstnijverheid in 1881 werd opgericht, bij Kon. Besluit van Juli 1881 als Directeur daarvan aangesteld. Hij was toen de aangewezen man, — de man van uitgebreide studie, die in de gelegenheid was geweest gedurende geruimen tijd in het buitenland waar te nemen, niet alleen wat door de kunstnijverheid werd voortgebracht, maar ook hoe op dit gebied in de voornaamste centra van Europa het onderwijs was ingericht. Hij was ook de man van de merkwaardige Tentoonstelling van Kunstnijverheid, die in 1877 te Amsterdam werd gehouden.

Als uitvloeisel van die Tentoonstelling werd ingesteld de Commissie tot onderzoek naar den toestand der Nederlandsche kunstnijverheid en tot het doen van voorstellen voor verbetering daarvan. Als lid en Secretaris dier Commissie heeft de heer de Kruyff, wien ook een uitnemende schrijftrant ter beschikking staat, niet weinig bijgedragen voor de samenstelling van het leerrijke rapport dier Commissie, een degelijk werk, dat de trait d'union is geweest tusschen de genoemde Tentoonstelling en de stichting der Rijksschool voor Kunstnijverheid.

Gedurende 18 jaren alzoo heeft de heer de Kruyff — met onverflauwden ijver — het Directeurschap vervuld van de — minimum 100 traptreden hoog — in het Rijks Museum gevestigde school, en tevens zijne lessen gegeven aan de Rijks Normaalschool. Men moet niet denken, dat deze betrekkingen hem veel vrijen tijd lieten, want behalve de mondelinge voordrachten zijn aan zoo'n Directeursschap zeer uitgebreide administratieve werkzaamheden verbonden, echt buiten het kader van kunst vallende.

En wat heeft de school nu gedurende dien tijd gepresteerd? Een afdoend antwoord op die vraag geven, kunnen wij niet; alleen willen wij verzekeren meermalen in contact te zijn geweest met, — of werken gezien te hebben van hoogst bekwame kunstnijveren, die bij navraag bleken te zijn: „van de School van de Kruyff."

Dat die inrichting belangrijk heeft bijgedragen tot de ontwikkeling der kunstnijverheid hier te lande, — staat vast.

Gelukkig kunnen wij nader mededeelen, dat de gezondheidstoestand van den heer de Kruyff niet van dien aard is, of wij mogen met grond verwachten, dat nog vele leerzame geschriften van hem uit zullen gaan.

TUINIERS EN ARCHITECTEN.

(Vervolg van bladz. 183.)

Wat de eerste vraag betreft, zal het antwoord wel moeilijk geheel ontkennend kunnen zijn, maar wat de tweede betreft, geloof ik, dat we gerust kunnen opkomen voor het goed recht van den gemengden stijl.

De groote kwestie is, welk ideaal men zich voorstelt van den tuin. Het komt mij voor, dat de geachte schrijfster van het Spectator-artikel een gaarde verlangt, waarbij zich het plantenleven vrij en natuurlijk ontwikkelen kan, waarin zoo min mogelijk de hand des menschen te voelen is. Nu is dit zeker een liefelijk ideaal, maar daarnaast zijn ook andere voorstellingen geoorloofd. Alle kunsten ontvangen haar vormen en bezieling van de natuur. Nu kan de tuinkunstenaar in den aanleg zijner gaarde een trouwe navolging trachten te geven van het natuurlijke landschap, maar hij kan ook, lettende op allerlei vormen in de natuur, daaruit talrijke schoonheden ontleenen en toch een oor-

spronkelijk fantaisiestuk leveren. Hoe ver hij nu ook van het voorbeeld afwijkt, als hij daarbij maar niet zondigt tegen de wetten door de natuur aangegeven, dan is het zeer wel mogelijk, dat op die wijze wat goeds tot stand gebracht wordt. Zulk een methode schijnt te meer gerechtvaardigd, omdat men tot nog toe zeker niet geslaagd is in den aanleg van geheel natuurlijke parken. Welke voorliefde men b.v. voor de gebogen padenlijnen ook heeft, men zal moeten erkennen, dat zij nimmer den indruk geven, toevallig ontstaan te zijn, dat zij steeds blijkbaar het werk van menschen zijn.

De rechte wegen zijn zeker nog minder natuurlijk; maar behoeven zij daarom buitengesloten te worden? De natuur biedt uit haren aard slechts zelden de rechte lijn aan. In de wildernis en op de heide zullen we er vergeefs naar zoeken. En toch in elk landschap, waar we een vergezicht kunnen genieten, zullen we in den horizont een lijn vinden, die altijd de rechte lijn min of meer benadert. In volkomenheid en in strakken ernst vinden we haar aan het zeestrand.

Zou de rechte lijn dan geen element zijn, dat we in onze parken mogen toepassen?

Eigenaardig is het, dat de mensch, zoodra hij het landschap aangrijpt, geleid door zijn behoefte aan orde en regelmaat, allereerst zijn toevlucht neemt tot de rechte lijn. Zoo worden de wegen in hoofdzaak volgens rechte lijnen aangelegd, de velden rechthoekig verdeeld. De rechte lijn doorkruist het landschap, zooals het ons bijna overal omringt en zooals het ons lief geworden is; al is het daardoor ook een landschap in „gemengden stijl," het deert ons oog niet. Nu is de rechte lijn een dwingeland. De rechte weg vraagt naar regelmatige beplanting en rechthoekige aansluitingen. Versieringen passen bij den weg het best volgens meetkunstige figuren. Op die wijze kon de geometrische tuinstijl ontstaan, zonder dat de bouwkunst er een hand in behoeft gehad te hebben.

Naast veel schoons, heeft de geometrische tuinstijl in den loop der tijden zeker verscheiden minder gelukkige elementen opgenomen. Het scheeren der boomen, de geheele heggenarchitectuur was een misgreep; onwillekeurig moet men, bij de aanschouwing der groene arkaden, het betreuren, dat men de boomen hun natuurlijken groei niet heeft gegund.

Toch waren het zeker niet zulke gemoedsaandoeningen, waardoor de klassieke tuin zijn populariteit verloren heeft. Het was veeleer zijn stijfheid, vergeleken bij den grooten rijkdom, de afwisseling in kleuren, in licht en schaduw van den landschapstuin.

Een groote schat voor de kunst was met den landschapsstijl verkregen en het laat zich begrijpen, dat de ingenomenheid aanvankelijk zoo ver ging, dat men niets wilde weten van wat aan den ouden stijl kon doen herinneren.

Thans vinden die oude vormen weer meer waardeering en meent men ze hier en daar een plaats te mogen gunnen.

Dit nu betreurt Mej. Geertruida Carelsen. Zij verlangt dat alleen het echt landschappelijke in den tuin wordt geperfectionneerd. Ook voor de aansluiting bij bouwwerken heeft men volgens haar geen andere vormen noodig. Tuinkunst en architectuur moeten, ook waar ze elkander ontmoeten, ieder haar vormenspraak onveranderd behouden.

Toch is het juist voor het verkrijgen van goede aansluitingen tusschen beiden, dat de combinaties zijn beproefd van den landschappelijken en klassieken tuin, dat de zoogenaamde „gemengde stijl" is in 't leven geroepen.

Allerbekoorlijkste idyllen zijn er, wel is waar, gemaakt, waarbij bouwwerken in middeleeuwschen trant wegschuilden tusschen fantastische boomgroepen, waarbij bouwwerk en plantsoen beiden wel voortbrengselen der natuur schenen.

Maar er zijn ook klassieke bouwwerken gesticht, omringd door rechte terrassen en bruggen. Dwingen zulke bouwwerken niet om de grondwerken ook in harmonie te brengen, om de wegen recht, de taluds strak en hoekig te leggen? En hoe kan het plantsoen in die omgeving anders worden dan regelmatig? Hier is de eisch der tuinkunst, waarbij ook de bouwkunst zich voegt, gebiedend, dat de natuurproducten in rij en gelid geschaard worden. Zou het zoo verkregen geheel daarom niet fraai kunnen zijn? Zouden wij langs kaden of op straten de boomen anders kunnen denken dan regelmatig geplant? Vrije, onbeteugelde ontwikkeling zien we gaarne in het landschap, doch ook plaatselijk doet orde en regelmaat ons oog aangenaam aan.

Doch het zijn minder de rechte wegen, het zijn meer de geometrische bloemterrassen, die de ergernis van de schrijfster opwekken. Nu zal ik de tegenwoordige confiturentaart-tuinierderij niet in bescherming nemen. Alleen moet de opmerking gemaakt worden, dat de ontwikkeling van den aanleg der bloemperken weder een alleszins natuurlijk iets is. Bloemen moeten, zullen ze effect maken, min of meer massa'sgewijze bijeengebracht worden. Nu kunnen we in den bouw der plant zelf reeds opmerken: orde, regelmaat, symetrie. Ligt het niet voor de hand, om dezelfde eigenaardigheid te doen gelden bij de wijze van planten? Ja, verleidt de rijke vormenschat der plantenwereld niet, de perken te ontwikkelen naar ornamenten, daaraan ontleend?

De oude Engelsche tuin wist voor de bloem ook al haast niet beter, dan ze op ronde of elipsvormige bedden te planten. Maar daarmee was hij zijn eigen systeem reeds ontrouw. De hedendaagsche tuinierderij heeft niets gedaan, dan den weg gevolgd, die haar voorgangster onbewust heeft aangewezen.

Maar die stukken geometrisch aangelegde tuin passen niet in het landschappelijke genre van de rest. Het is volkomen juist en het wijst de noodzakelijkheid aan, om spaarzaam met het mozaïkwerk om te gaan. Doch als het op de goede plaats is aangebracht, dan behoeft men nog niet zoo bevreesd te zijn voor de disharmonie der stijlen; dan kan de geometrische bloementuin de schilderij zijn, die gevat is in het encadrement van de landschappelijke tuinarchitectuur.

Er wordt met dat al tegenwoordig zeker veel leelijks gemaakt op het gebied der mozaïkbedden kunstenmakerij, maar al ware deze kwaal zeer algemeen, dan zou daarmede nog niet uitgemaakt zijn, dat de geheele tuinkunst in verval is.

De schrijfster heeft echter ook nog meer tegen de hedendaagsche tuinkunst in te brengen. De smaak is zoozeer verstompt, dat ook, waar landschappelijke aanleg bedoeld is, het karakter meestal ver achter staat bij de werken uit de vorige periode.

Tegen te spreken is het zeker niet, dat er tegenwoordig gebrekkige tuinprojecten tot uitvoer komen. Helaas, wordt de uitvoering nog maar al te dikwerf toevertrouwd aan onbevoegden. Ware het alleen de bouwkundige, die een zijsprong op dit gebied waagde, doch ook tuiniers en boomkweekers wedijveren om het landschap met hun scheppingen te verleelijken. Er zijn onder hen menschen, die nauwelijks een potlood op het papier kunnen zetten, maar toch ontwerpen leveren „in alle stijlen."

Nu is dat wel verkeerd, maar het was vroeger niet veel beter. Bij een aandachtige beschouwing van de oude plantsoenen zullen we ook heel wat broddelwerk ontmoeten. Daarbij schijnt de schrijfster, terwijl ze zoo wijst op de

tekortkomingen in het werk van de onbevoegden, te weinig oog gehad te hebben voor het goede, wat daarnaast tot stand gekomen is. Zij meent, dat er slechts „weinig interessants" te vermelden valt. Ik geloof, dat dit alleen beweerd kan worden door iemand, die slecht rond gekeken heeft. Ik voor mij, heb mij althans meermalen verlustigd in het vele schoone, ontstaan in den allerlaatsten tijd. Het heeft bij mij het vertrouwen doen ontstaan, dat op dit gebied in ons land mannen werkzaam zijn, die voor de sommiteiten van voorheen niet behoeven onder te doen.

Zal dan tegenover de bewering, dat de tuinkunst in diep verval is, kunnen volgehouden worden, dat ze in bloeienden staat verkeert?

Hierop zou ik weer geen afdoend antwoord durven geven. Even als ten aanzien der bouwkunst, zal in dezen eerst de nazaat een deugdelijk oordeel kunnen uitspreken. Wellicht zal het blijken, dat het peil waarop beide kunsten zich bevinden, niet zoo wonder ver uiteen loopt. Beiden hebben zich geoefend in verschillende vormen, beiden zijn zoekende om tot edeler kunstuiting te geraken.

Ik zie in het artikel van den Spectator ook in hoofdzaak niet anders dan een uiting in gelijken geest; afgescheiden van de veroordeeling der eigenaardigheden van den tegenwoordigen tuinstijl, die mij ongemotiveerd toeschijnt, spreekt er het gemoed uit van iemand, wier hart klopt voor het schoone en die zoekt en snakt naar het hoogere.

De bouwkundige, heeft intusschen mijns inziens geen aanleiding, om aan de tuinkunst van heden alle vertrouwen te ontzeggen. Integendeel, laten beide kunsten elkander trachten aan te vullen en te steunen. Wat en hoe de toekomst dan zal wezen, is onbekend; maar iets goeds kan alleen ontstaan bij gestadigen arbeid en inspanning aan beide zijden.

J. A. M. H.

EENE SECTIE BOUWKUNDE IN HET KONINKLIJK INSTITUUT VAN INGENIEURS — OF NIET?

Het gewijzigde reglement van het Kon. Instituut van Ingenieurs, ons officieel technisch lichaam, geeft aan de onderscheiden categoriën van technici gelegenheid tot het vormen van verschillende secties of afdeelingen, elk onder een eigen bestuur.

Reeds gaven eenige vereenigingen hunne zelfstandigheid prijs en sloten zich als afdeeling bij het Instituut aan.

Het past mij, als staande buiten hun kring, hunne motieven te eerbiedigen. Aangezien ik echter verwacht, dat binnen niet al te langen tijd van zekere zijde zal worden aangedrongen op het vormen van eene afdeeling Bouwkunde, stel ik mij voor om bij voorbaat eenige bedenkingen hiertegen te doen hooren en zeer in 't kort aan te toonen, waarom m. i. het voor de bouwkundigen in geenen deele wenschelijk is het voorbeeld der scheepsbouwers en electro technici in deze na te volgen.

De klacht is al oud, dat gaandeweg ingenieurs en architecten van elkander zijn vervreemd, — dat de wetenschap en de kunst, in plaats van samen te gaan, tegenover elkander staan, waarbij de laatste verre in de minderheid is — getuige de nieuwe brug van Westervoort. Het wil mij echter voorkomen, dat de gewenschte aanraking tusschen beide te verkrijgen is ook op andere en betere wijze dan door samensmelting tot één vereeniging. Deze weg immers, brengt voor de architecten vooral vele bezwaren mede. Eene ervan is 't orgaan.

De aard van zijn vak wil nu eenmaal, dat de bouwkundige vraagt naar een zeker aantal zoogenaamde „prentjes", wier reproductie veel duurder is dan die van de eenvoudige lijnteekeningen der ingenieurs. Is het misschien daaraan toe te schrijven, dat in de verschillende bladen van „Ingenieur — *und* Architectenvereine" de laatstgenoemden er zonder uitzondering slecht bij weg komen?

Reeds vroeger had ik in eene boekaankondiging gelegenheid in dit blad deze opmerking te plaatsen. Ik herhaal ze thans.

Het staat te vreezen, dat de leden een orgaan zullen ontvangen waarin enkele bladzijden aan scheepsbouwkunde, enkele aan werktuigkunde, enkele misschien aan chemie of weer een ander vak zijn gewijd. De kas immers zal nooit toelaten alle afdeelingen der techn. wetenschap in de noodige uitvoerigheid te behandelen. De civiel ingenieurs zullen dit denkelijk evenmin prettig vinden als hunne medeleden en daarom, gebruikmakende van het feit, dat zij de minderheid vormen, hunne belangen behartigen.

Niemand zou tegen dit optreden iets kunnen inbrengen; maar dit neemt niet weg, dat de toestand er niet beter op geworden is.

De geldmiddelen der afdeelingen zullen moeielijk — we mogen gerust zeggen *niet* — kunnen voldoen aan 't verlangen harer leden een wekelijks verschijnend blad te publiceeren, zooals zij dat voorheen gewend waren.

Gesteld eens, dat het Instituut zelve inderdaad wel financieel in staat was een in alle opzichten degelijk orgaan uit te geven, een orgaan dus, waarin de leden van elk harer Afdeelingen ruimschoots het hunne aantroffen. Een groot deel der kosten zou dan volkomen nutteloos zijn en niet alleen dat, maar het zou ook tot ontevredenheid aanleiding kunnen geven. Het eerste: omdat de wetenschap te zeer gespecialiseerd is om de verhandelingen in elkanders afdeelingen te *kunnen* of te *willen* volgen. Het tweede: omdat een lid der eene sectie daarenboven niet genoeg belang stelt in het verhandelde in de andere, om de hieruit voortspruitende onkosten te helpen dragen.

Gaan we nu nog na de contributie der verschillende bestaande vereenigingen, dan geloof ik, dat eene aansluiting eer *verhooging* dan verlaging van contributie zoude medebrengen, terwijl de bouwkundigen niet beter zouden bedeeld worden.

Voor beeldhouwers, de kunstnijveren, de architect, de decorateurs, kortom voor hen die zich meer uitsluitend bezig houden met de artistieke zijde van het bouwen, biedt het Instituut stellig zeer weinig aanlokkelijks.

Mogelijke aansluiting van bouwkunstenaars aan de ingenieurs heeft dus, naar mij voorkomt, tengevolge eene afscheiding van de „artisten", wier streven juist in dezen tijd begint erkend te worden door de practici der bouwwereld.

Hoezeer mij ook het denkbeeld der aansluiting toelacht, toch acht ik het feit der afscheiding van meer belang.

Verliezen wij daarenboven een tweetal andere zaken niet uit het oog.

Primo, zal eene sectie bouwkunde al spoedig verdeeld worden door dezelfde kwesties, die thans de architecten in eenige kampen scheiden. We kunnen het feit betreuren en bejammeren, maar het is niet te loochenen.

Secundo, zullen niet weinige architecten bezwaar hebben tot opheffing van bestaande vereenigingen. Redenen van historie en traditie zijn vaak machtiger dan redeneeringen en argumenten.

Vele bezwaren tegen het oprichten van eene Afdeeling Bouwkunde aan het Instituut kunnen ontleend worden aan bestrijding van het voorstel Haarzuylen. Om te beginnen, is het financieel ongunstiger. Want terwijl Haarzuylen behalve de contributie aan den „Bond" die van de Plaatselijke Vereeniging kostte, zouden wij nu daarenboven te betalen hebben voor een wekelijksch vak-orgaan of eene extra bijdrage daarvoor aan de Afdeeling.

Lezen we ten slotte die bestrijding er ook eens op na, dan twijfel ik niet of de vraag, aan het hoofd van dit stukje gesteld, zal door de meerderheid ontkennend worden beantwoord.

Die meerderheid zal tevens inzien dat, om een bekend beeld te gebruiken, de sloep der architecten alle kans loopt steeds te worden aangesleurd achter den driedekker der diverse ingenieurs. De voordeelen, die voorgespiegeld worden het gevolg te wezen van oprichting der bedoelde Afdeeling mogen niemand onzer het plan doen opvatten, zijne vaan te verraden.

J. H. W. Leliman.

Delft 10 Juni 1899.

VILLA TE HILVERSUM.

Van eene te Hilversum aan den Utrechtschen weg gelegen, in aanbouw zijnde villa, worden hier de plattegrond gelijksstraats en een perspectievisch aanzicht gegeven.

De situatie van het terrein gaf de distributie van de lokalen aan, zoodat de drie woonkamers, in gunstige ligging ten opzichte van de windstreken, tevens uitzicht op den weg aanbieden. Deze kamers zijn gegroepeerd rondom een hall door hooge staande vensters verlicht, welke hall door beide verdiepingen reikt. De verbinding der bovenkamers geschiedt door een balkon, ter hoogte der eerste verdieping, dat aan een der zijden van de hall is aangebracht.

Boven de keuken bevinden zich een badkamer en een privaat, van het trapbordes te bereiken.

De buitenmuren worden gepleisterd, terwijl de sokkel en de bogen boven de ramen gevoegd worden.

De hall en de eetkamer worden betimmerd en van lambriseeringen van blank teakhout voorzien. De plafonds dier lokalen krijgen eene vakverdeeling van uitgetimmerde balken en worden decoratief geschilderd.

Bij onderhandsche aanbesteding werd deze villa aangenomen door den heer W. van Doornik te Baarn, voor f 18,880.

Schill & Haverkamp.

Architecten.

VILLA TE HILVERSUM.

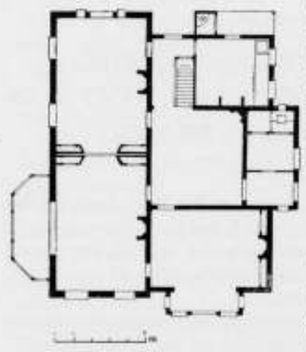

Plan op den beganegrond.

BERICHTEN.

De benoeming van den derden Hoogleeraar in de Bouwkunst aan de Polytechnische School doet nog steeds op zich wachten, hoewel het de bedoeling is, dat de te benoemen functionaris met September a. s. zijne lessen zal openen, en de gelden voor de vervulling van het ambt bij de laatste Staatsbegrooting werden toegestaan. Reeds werden achtereenvolgens verschillende personen als ernstige candidaten genoemd; „het Centrum" meldde in een bericht — in verschillende bladen overgenomen — dat de heer Jos. Cuypers zou zijn aangezocht. Zijn wij wel ingelicht, dan is dit aanzoek van ouden datum, bedankte de heer Cuypers, en heeft de Raad van Bestuur der Pol. School reeds een voordracht gedaan.

Uit Delft verzoekt men ons thans mede te deelen, dat — naar gezegd wordt — de heer Cuypers de candidaat is van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, dat wel is waar de benoeming in handen heeft, maar het toch niet aan pogingen laat ontbreken om zijn candidaat op de voordracht te krijgen die de betrokken autoriteit — de Raad van Bestuur der Pol. School — voor den Minister opmaakt.

Wat betreft de taak van dien derden Hoogleeraar — zoo meldt men ons verder — wordt vernomen, dat die niet zoozeer zal bestaan in het doceeren der middeleeuwsche kunst, dan wel om o.a. aan de Bouwkundigen reeds tijdens hunne eerste studiejaren de beginselen van het ontwerpen te leeren. De berichtgever is van meening, dat in verband daarmede ingrijpende wijzigingen in het studieplan noodig zullen blijken.

Men meldt ons het volgende uit Gennep:

Tot vóór drie jaar werden in de werkplaats van een onzer ingezetenen één's per week door den bouwkundige Rutten lessen gegeven in het rechtlijnig teekenen; de belangstelling in dit onderwijs was echter grooter dan de ruimte het toeliet en er moest naar andere localiteiten worden omgezien.

Eenige ingezetenen vereenigden zich tot eene Commissie voor het teekenonderwijs, en verkregen van het gemeentebestuur twee lokalen der openbare school ter beschikking, om eenmaal per week onderwijs te geven in het bouwkundig-, werktuigkundig- en ornamentteekenen.

Door eene ruime jaarlijksche bijdrage der Noord-Brabantsch-Duitsche Spoorwegmaatschappij en door het toetreden van verschillende belangstellenden als donateur of donatrice der Vereeniging kon eene flinke uitbreiding aan het onderwijs gegeven worden, waartoe vooral de heeren Van Ketwich en Ney ook veel bijdroegen, door geheel belangeloos de leiding voor het werktuigkundig-, resp. het ornamentteekenen, op zich te nemen, terwijl de bouwkundige afdeeling aan den heer Rutten bleef toevertrouwd.

Om den ijver der leerlingen te ontwikkelen, werd bepaald, dat eens per jaar eene beoordeeling van het vervaardigde teekenwerk zou plaats hebben, en voor de drie beste in iedere afdeeling prijzen beschikbaar te stellen.

En zoo had den 7den Juni j.l. de derde feestelijke prijsuitdeeling plaats, waartoe alle leerlingen met hunne vaders, de donateurs en donatrices waren uitgenoodigd; van die uitnoodiging was een ruim gebruik gemaakt.

Tot groot genoegen der Commissie werkt de instelling uitstekend, en kan men dit beoordeelen uit het feit, dat circa 30 leerlingen aan de lessen deelnemen, terwijl de gemeente slechts 2000 inwoners telt.

In de zomermaanden is uit den aard der zaak de opkomst minder groot. en werd beproefd om gedurende drie zomermaanden vacantie te geven; de Commissie is evenwel hiervan teruggekomen, wijl het daarna weer eenige moeite kostte om vooral den handwerksman weer aan de teekentafel te krijgen; thans worden gedurende de zomermaanden de lessen om de veertien dagen gegeven, en is het gebleken, dat deze maatregel doeltreffend is.

Drie der gebrandschilderde oude vensters der St. Janskerk te Gouda zijn thans wegens herstelling van de muren der kerk uitgenomen. Maar ook de oude ramen zullen hersteld worden, en wel het eerst dat waarop de inneming van Damiate wordt voorgesteld en aan de kerk geschonken werd door Haarlem.

Zooals men weet, zijn de origineele cartons op ware grootte, die voor het maken der oorspronkelijke kunstwerken gediend hebben, nog aanwezig, en kunnen bij de restauratie van groote waarde zijn.

De glazen van Gouda worden hersteld in de ateliers der heeren J. Schouten te Delft, en T. Nicolas en Zn. te Roermond.

Den 13den dezer vergaderde te Amsterdam o. a. de Kamer van Arbeid voor de bouwbedrijven.

Door de patroons werd tot voorzitter gekozen, de. heer J. N. Hendrix, en tot lid van het bestuur, de heer Th. Ligthart, terwijl de werklieden den gezel P. M. Verdorst tot voorzitter en den gezel G. Wolfswinkel tot bestuurslid kozen.

Door het lot werd verder bepaald, dat de gezel Verdorst voor het eerste half jaar voorzitter dezer Kamer zal zijn.

De Kamer heeft tot secretaris benoemd, mr. J. H. van Zanten, commies bij het bureau voor statistiek te Amsterdam.

Zaterdag a. s., 24 Juni, zal te Utrecht de jaarlijksche zomer-vergadering gehouden worden van de leden der Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs, na afloop waarvan een bezoek zal worden gebracht aan het kasteel „de Haar".

In den Gemeenteraad van Delft hebben B. en W. voorgesteld, op het adres van den heer Bruigom in zake de herstelling van de hoekspitsen van den toren der Oude Kerk te antwoorden, dat die herstelling geschiedt geheel volgens het advies van eene commissie, en op die wijze zal worden voortgezet.

De Raad besliste in dien zin.

Donderdag j.l. is de uitslag bekend geworden van de examens B aan de Polytechnische School.

Geslaagd zijn:

voor Civiel-, Bouwk- en Werktuigkundig Ingenieur, 56 candidaten;
voor Werktuigkundig, 47;
voor Werktuigkundig- en Mijnen Ingenieur, 4;
voor Mijnen Ingenieur 8.

Voor het eerste gedeelte van het examen B, waarvan de uitslag werd medegedeeld in het vorige nummer van dit blad zijn nog geslaagd:

voor Civiel-, Bouwk-, en Werktuigkundig Ingenieur 7;
voor Werktuigkundig 6;
voor Scheepsbouwkundig- en Werktuigkundig Ingenieur 1;
voor Werktuigkundig- en Mijnen Ingenieur 3 candidaten.

PERSONALIA.

De minister van financiën maakt in de „St.-Ct." bekend, dat in de maand October e. k., een examen zal worden gehouden voor de betrekking van adspirant landmeter bij het kadaster, waarvoor ten hoogste 15 plaatsen kunnen vervuld worden;

dat het programma voor dat examen en de eischen van toelating zijn vastgesteld bij Koninklijk besluit, dd. 4 April 1891 no. 15, opgenomen in de „St.-Ct." van 22 April 1891 no. 93;

dat de belanghebbenden zich bij request en met overlegging der vereischte stukken, vóór 1 September e.k. tot den Minister hebben te wenden;

dat vermoedelijk in de laatste helft van het volgende jaar wederom een examen voor de genoemde betrekking zal worden gehouden.

Twee jongelieden, met het examen B. der Polytechnische School kunnen in opleiding worden genomen voor de betrekking van ingenieur bij het mijnwezen in Nederlandsch-Indië, volgens de bepalingen van het Kon. besluit van 23 Juni 1893 no. 84 (Indisch Stbl. no. 223).

Zij, die voor opleiding in aanmerking wenschen te komen, moeten zich vóór 30 Juni e. k. bij gezegeld adres aanmelden bij het Departement van Koloniën, onder overlegging van de bewijsstukken, welke aangeduid zijn in de „St.-Ct." no. 135.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten 1e prijs: uitvoering; 2e prijs f 100; 3e prijs f 50. Vóór 10 November 1899 Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

Tehuis voor Zeelieden te Maassluis. 1e prijs f 300; 2e prijs f 150. Vóór 1 Augustus 1899. Door de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een Tehuis voor Zeelieden, Voorzitter de heer Ds. J. Vonk te Maassluis. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: Zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

Ommanteling van een reflector-gaskachel. 1e prijs: f 240; 2e prijs: f 90; 3e prijs: f 60. Vóór 1 Augustus 1899. Door J. G. Houben Sohn Carl te Aken. Zie: Bouwk. Weekblad no. 23 van 10 Juni 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 5.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Teekenaar 1.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.
Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844–1851) zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vesitbule. 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochère, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen, 4 pl.: *f* 0.30.

Afl. 13 (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0.30.
2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen), 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70.

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60
2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18 (1871). Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl.; Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.: *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats, 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 19 JUNI.

Amsterdam. Het bouwen van twee pakhuizen op een terrein aan de Realengracht no. 9, 10, 11 en 12

De dir der Naaml. Vennootsch. „Wilhelminaveem", n.m. 3 u., in het American hotel. Bestek en 4 teek. à f 3 bij J. H. de Bussy, Roken 60. Inl. geeft J. van Looij, architect.

Maassluis. Het vergrooten der o. l. school aan den zuiddijk. Raming f 10468,45.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek en teek. zijn ten raadhuize verkrijgb. tegen f 1. Aanw. gedaan.

Musselkanaal. *a*. Het bouwen van eene boerenschuur, onder bijlev. van al het daartoe ben.; *b*. het glas- en verfwerk van voormelde schuur.

De heer G. J. Borgesius, n.m. 4 u., in het logement Rubingh. Bestek en teek. in voormeld logement ter inz. Inl. geeft E. Warringa, architect te Nieuwbuinen.

Warns Fr.). Het bouwen van een stoomzuivelfabriek met directeurswoning, machinekamer, ketelhuis enz

Het bestuur der coöp. vereeniging. tot zuivelbereiding, v.m. 10½ u., bij P. Terpstra. Bestek en teek. à f 2 bij den heer A. Schrale te Warns. Bilj. in te zenden uiterlijk een dag vóór de besteding, onder de lett. W S, aan den heer A. A. Bajema te Warns. Aanw. gedaan.

DINSDAG 20 JUNI.

Barger-Oosterveen. (**Dr**.). Perc. 1. Het uitvoeren van timmer- en metselwerk voor het bouwen van een winkelbehuizing aldaar; 2. de levering van bouwmaterialen daarvoor; 3. het glas-, verf- en behangerswerk daarvan.

De heer H. Santing, n.m. 3 u. ten huize van J. v. Veenen. Bestekken en teek. liggen ter inz. bij J. van Veenen en zijn met uitzond. van perc. 3, verkrijgb. bij E. Kliphuis, arch. te Emmen, als volgt: het bestek en teek. perc. 1 voor f 1; het bestek perc. 2 voor f 0.50.

Farmsum. Het bouwen van eene nieuwe behuizing, op een open terrein aan den nieuwen weg aldaar, met bijlevering van materialen, transporten, arbeidsloonen, benevens 't verf-, glas- en behangwerk, in één perceel.

De heer L. F. Koersen te Delfzijl, 's av. 7 u. bij Jac. van Buuren te Farmsum, alw. bestek ter inz. Aanw. 20 Juni, n.m. 5 u.

Woensel Het bouwen van een koffiehuis en 2 woningen in de Limbeekstraat.

Mej de Wed. P. v. d. Dennen, 's av. 7 u. in café Mansveld. Inl. te bekomen bij A. Boogaarts, bouwk. Aanw. 20 Juni, n.m. 5 u.

Zutphen. Het bouwen van een nieuw boerenwoonhuis op het erve Groot Jebbink onder Vorden.

Het bestuur van het O. en N. Gasthuis, n.m. 3 u. in het gesticht. Voorw. ter inz. in het hotel „Ensink" te Vorden. Inl. geeft C. Boogman te Steenderen, alw. ook het bestek ter inz. ligt. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 21 JUNI.

Emmen. 1. Het bouwen van een houten draaibrug over het dwarsloopend gedeelte van kanaal A in het Emmer-Erfscheidenveen; 2. het bouwen van eene woning voor den bode-opz., aan kanaal A. te Emmer-Erfscheidenveen; een en ander met bijlev. der materialen.

Het bestuur der maatsch. „Emmer-Erfscheidenveen", v.m. 11 u., bij J. Wielens. Bestekken en teek. ter inz. bij J. Wielens te Emmen, A. Kuipers, Munsterscheveld, en in 't hotel De Boer, Musselkanaal, en zijn voor elk werk afzonderlijk verkrijgbaar à f 1 bij E. Kliphuis, architect te Emmen.

Nijmegen. Het bouwen van 22 arbeiderswoningen en 3 beneden- en bovenwoningen.

De arch. W. J. Maurits, v.m. 11 u. in hotel „Bellevue", alw bestek en teek ter inz. liggen. Bestek ad f 1,25 verkrijgbaar bij gen. arch., die inl. geeft.

DONDERDAG 22 JUNI.

Amsterdam. Het verbouwen van perc. no. 7 aan de Reguliersbreestraat, het sloopen van perc. no. 6 aan den Amstel en het daar ter plaatse bouwen van een nieuw perc., in verband met de verbouwing aan de Reguliersbreestraat.

De arch. J. Ingenohl, in café Parkzicht. Bestek en teek. zijn à f 1,50 verkrijgb. bij Roeloffzen-Hübner en Van Santen, Rokin 29. Inl. geeft de arch. Js. Ingenohl.

Goor. Het bouwen van 2 woningen onder één dak enz. op een terrein aan den Wijnkamp.

De aannemers A. Jalink en Zn, 's av. 8½ u., in het Café van Jac. Meijer, alw. bestek en teek. ter inzage. Aanw. 22 Juni, v.m. 11½ u.

Haarlem. Het sloopen van 3 perceelen nos. 1, 3 en 5 op den hoek van de Korte en Lange Veerstraat te Haarlem en het bouwen daar ter plaatse van een nieuw manufakturenmagazijn.

De arch. P. Kleiweg Dyserinck, in café „Neuf". Aanw. gedaan.

Hengelo. (**Ov**.). Het bouwen van acht woningen bij den Enscheder straatweg.

De architect W. Elzinga, 's av. 8 u. in het café van J. W. van Wezel, alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 22 Juni. v.m. 9½ u.

Vlaardingen. Het verbouwen van 2 woonhuizen, Markt l. 66 en 67, tot pakhuis.

De heer H. v. Toor Jz. Bestek en teek. ter inz. in gen. pand.

VRIJDAG 23 JUNI.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een woonhuis, koffiebranderij, pakhuis en bijbehoorende werken op een terrein aan den Havensingel.

De heer F. Hermens van Wamel, n.m. 2 u., in café Groenhuis. Bestek en teek. ad f 2 verkr. bij den architect A. J. van Kempen. Aanw. 22 Juni, v.m. 10 u.

ZATERDAG 24 JUNI.

Arendonck (**België**). Het bouwen eener villa te Arendonck.

De heer H. v. d. Pas. Bestek en teek. ter inzage in het café van E. Stoot te Eindhoven, ten kantore van den besteder en bij den architect L. J. P. Kooken te Eindhoven.

Gorredijk. *a*. Het bouwen van een nieuwe steenen sluis ten westen van de Teijenssluis onder Terwispel; *b*. het bouwen van 2 vaste bruggen, beide in den Warreweg onder Terwispel; *c*. het bouwen van 2 loopbrugjes, 1 bij het stoomgemaal en 1 over de Oudewegstervaart onder Gersloot.

Het polderbestuur van het 6e en 7e veendistrict onder Opsterland en Ængwirden, v.m. 10 u., in „de Koornbeurs". Bestekken verkrijgb. bij A. Kooistra sub. *a* en *b* à f 0,50, met teek. f 1, van sub. *c*. f 0,25 met teek. f 0,75, alsmede inlicht. Aanw. 22 juni, v.m. 10 u., samenk. bij de Teijensluis (Ulle sprong) onder Terwispel.

Kinderdijk (**Z.-H.**). Het bouwen van eene ketelmakerij en machinefabriek op het etablissement Fop Smit aldaar.

De firma L. Smit en Zoon, v.m. 11 u., te hunnen kantore. Bestek en 3 teek. à f 2.50 te bekomen aan voorn. kantoor en bij J. P. Bladergroen, Nieuwehaven 153. Inl. geeft J. S. C. v. d. Wall, ingenieur, Rotterdam.

Oudebildtzijl. Het bouwen van een woonhuis met slagerij voor den heer H. G. Postma te Oudebildtzijl.

De aanbesteder. Bestek en teek. liggen ter inzage bij den logementhouder L. v. d. Woud aldaar, bij wien tevens bestekken à 75 cts. verkr. zijn. Bilj. moeten ingeleverd worden vóór of op 24 Juni bij den heer Postma.

MAANDAG 26 JUNI.

Breda. Het bouwen van een heerenhuis op een perc. grond gelegen in den Teteringschen dijk.

De arch. A. Verlegh, v.m. 11 u. in het café van de wed. C. Bink. Teteringschendijk. Bestek en teek. liggen in gemeld koffiehuis ter inz., alw. teek. verkrijgb. zijn à f 1. Nadere inl. geeft gen. archit. Aanw. 20 Juni, v.m. 11 u.

WOENSDAG 28 JUNI.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met zomerkeet en privaat bij de graanschuur in den Prins Willem Frederik Karelpolder onder Steenbergen.

De rentmeester der domeinen, v.m. 11 u., bij wien bestek en teek. ad f 1 verkr. Inl. geeft de opz. der domeinen P. v. d. Erve. Aanw. 24 Juni, v.m. 11 u.

Groningen. Het bouwen van een burgerwoning aan den Oosterweg bij 't Sterrebosch, met bijlev. van al het benoodigde.

De heer J. de de Boer, 's av. 7 u. in het café van R. Scholtens, alw. ad f 1 bestek en teek. verkrijgb. Inlicht geeft arch. J. G. Woldendorp. Aanw. 28 Juni, v.m. 10½ u.

Zeist. Het bouwen van een school met 4 lokalen voor uitgebr. l. o., aan de Torenlaan bij de Jagerlaan aldaar.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestek en teek. à f 1 ter gem.-secretarie verkrijgb. Aanw. 21 Juni, v.m. 11—12 u.

DONDERDAG 29 JUNI.

Amsterdam. Het bouwen van twee werkplaatsen, een aanlegsteiger en dív. werken.

De Industrieele Mij. „Trompenburg", in het café „De Watertoren", Amsteldijk, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. te bekomen bij de bouwdirectie op Trompenburg, aan den Amsteldijk.

VRIJDAG 30 JUNI.

Zalt-Bommel. Het bouwen van een directeurswoning bij de gasfabriek.

De comm. van beheer der gem.-gasfabriek, n.m. 1 u., ten raadhuize. Bestek en teek. ten raadhuize ter visie. Inl. verkr. bij A. M. A. Gulden, gemeente-architect. Aanw. 30 Juni, v.m. 10 u.

DONDERDAG 6 JULI.

Haarlem. Het vergrooten van de woning van den havenmeester van het Noordzeekanaal te IJmuiden, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Ram. f 3600.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Bestek, no. 124, na 22 Juni, ter lez. aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl te bekomen bij den hoofdingen. Kemper te Haarlem, den ingen. van Oordt te Amsterdam en den opz. van Sluys te IJmuiden. Aanw. 29 Juni.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade
De NEDERLANDEN van 1845.
's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Damplein — Rotterdam, Zeedijk 56. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

24 MEI.

Breda. Het metsel- en stucadoorwerk van 4 beneden- en 4 aparte bovenhuizen, te bouwen aan den Tramsingel te Breda. Door de arch. P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Laagste inschrijver W. Dielesen, f 5990. Gegund.

30 MEI.

Breda. Het verbouwen en nieuw aanbouwen van een huis aan de Céresstraat nabij de Sint-Josephkerk aldaar. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Timmerwerk. Laagste inschrijver C. Nuijten, f 2320*.

Metselwerk. A. Hop, f 2040*.

Massa. H. Vriens, f 4645. *Gegund.

3 JUNI.

Wedderveer (**Gr.**). *a*. Het afbreken van een oud en het bouwen van een nieuw logement; *b*. het glas- en verfwerk. Door den heer F. Hazelhoff.

a. Laagste inschrijver H. Kruizinga, Blijham, f 1890*.

b. C. Koch, Blijham, f 119*. *Gegund.

4 JUNI.

Amsterdam. Het bouwen van een schutsluis voor de gezamenlijke buskruitmakers van Noord-Holland, Utrecht en Zeeland, ter afsluiting van het fabrieksterrein in de polder van de Muidervaart nabij Muiden.

Gegund aan C. J. Maks Jz., te Amsterdam.

Amsterdam. (**Onderh**.). Het bouwen van een boekdrukkerij in de Ostadestraat. Door den architect Foeke Kuipers.

Laagste inschrijver B. C. Hamer, aldaar, voor f 23995.

Nieuwendam. Het bouwen eener boerderij voor den heer Zimmerman.

Laagste inschrijver J. v. d. Waai, f 7750.

Rotterdam (**Onderh**.). Het bouwen van een nieuw bedeellokaal met wachtkamer enz. voor het „Maria Catharina van Dooren's-gesticht" aan de Korte Hoogstraat. Door het best. van het gesticht.

Gegund aan C. P. W. Dessing, te Gouda, voor f 21160.

5 JUNI.

Meppel. Het verbouwen van een woonhuis tot winkel voor W. La Gro. Door den architect G. Otten Jz.

Laagste inschrijvers P. en A. Withaar, f 3229. Gegund.

6 JUNI.

Amsterdam (**Onderh**.). Het bouwen van 3 villa's aan de Van Eeghenstraat voor den heer J. Bakker. Door den architect L. Beirer.

Laagste inschrijver J. van Oostveen, aldaar, voor f 51400.

Breda. Het bouwen van een benedenmet bovenhuis, op kavel 34, gelegen aan de Godevaert-Montensstraat te Breda, een en ander met bijlevering van materialen. Door den architect F. P. Bilsen.

Metselwerk. Laagste inschrijver J. Kwaaitaal, Terheiden, f 1774.

Timmerwerk. C. Antonissen, Ginneken, f 1805.

Massa. J. Kleiner, f 3890.

Finsterwold. Het bouwen eener Zwitsersche villa voor den heer H. Dijkhuis te Ganzedijk. Door den architect B. Hommes aldaar.

Ingekomen 5 biljetten. De inschrijvingen liepen van f 8975 tot f 13395. Laagste die van J. Priet te Beerta.

Leeuwarden (**Onderh**.). Het bouwen van een fabrieksgebouw c.a. aan het Vliet te Leeuwarden, voor de firma Molema Landeweer.

Laagste inschrijver Gebr. Wolrich, te Hoogezand.

Schalsum (**Fr.**). Het afbreken der oude huizing en het bouwen eener nieuwe stelphuizinge met toebehooren, op de Zathe, bewoond door J. Gercama te Boer. Door den gem.-opzichter J. v. d. Witte.

Laagste inschrijver L. IJtsma, Ried, f 5169. Gegund.

Veenendaal. Het bouwen van een fabriksgebouw aan zijne stoomsajetfabriek met de gedeeltelijke levering van materialen en alle arbeidsloonen. Door den heer D. v. Woudenberg.

Laagste inschrijver G. Altona, Wageningen. f 6444. Gegund.

7 JUNI.

Dalfsen. Het bouwen van een woon- en winkelhuis voor den heer H. Schabbink. Ram. f 2800. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver, Koedijk, Zwolle. f 2777.

Eindhoven. Het bouwen van een magazijn met kantoren voor de stoombootdienst Rotterdam-Eindhoven aan de haven ald. Door den heer P. Bergstein.

Laagste inschrijver J. v. Rooij, Woensel, f 1693. Gegund.

Enschedé. 1e. Het vergrooten eener spinnerij en het bouwen eener timmerwerkplaats. 2. het bouwen van 3 woningen met bijgebouwen. 3. het verfwerk van bestaande fabrieksgebouwen. Door de directie der katoenspinnerij „Bamshoeve".

1. Laagste inschrijver F. H. Wijdeveld, f 10199*.

2. A. Jeunink, f 5960.

3. De Graaf. f 1535*. *Gegund, perc. 2. gunning in beraad gehouden.

Jutphaas (**Onderh**.). Het maken van een aanbouw aan de fabriek van de firma J. C. Kockuijt en Co.

Laagste inschrijver H. Heijman, Jutphaas, f 3400.

Stolwijk. 1e. Het amoveeren van een ondertoren met koestal; 2e. het bouwen van een nieuwe bouwmanswoning met stalling voor 24 stuks hoornvee op paalfondeering; 3e. het verplaatsen van 2 houten schuren en een hooiberg bij D. Noorlander te Achterbroek gem. Berkenwoude. Door het bestuur van den polder „Stolwijk".

Laagste inschrijver J. van Dam Az., Stolwijk. f 4557. Gegund.

Waarde (**Zeel.**). Het bouwen van een onderwijzerswoning. Door den aanbesteder.

Eenige inschrijver G. J. van Doorn, Krabbendijke. f 1610, niet gegund, als zijnde boven de begrooting.

Winschoten. Het bouwen van een pakhuis met woning en daarmede in verband staande werken aan den stoom-oliemolen aan den Renselweg. Door den architect K. de Grooth.

Laagste inschrijver J. G. Sluiter, Bellingwolde, f 3593. Gegund.

Zwolle. Het verbouwen van het openb. privaat aan den Buitenkant. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver G. Westenbroek, f 326. Gegund.

Zwolle. Het bouwen van een vaste ijstent op een terrein aan het Groote Weezenland te Zwolle. Door de architecten C. Ter Horst en M. Meijerink.

Laagste inschrijver G. Westenbroek, f 5842.

8 JUNI.

Bennebroek. Het verbouwen eener boerderij, voor rekening van mej. de wed. Nieuwenhuys Rietkerk. Door den architect Blokhuis te Leiden.

Laagste inschrijver K. Zietsma, f 2183. Gegund.

Enschedé (**Onderh.**). Het vergrooten van het ketelhuis voor de firma B. Themans en Zonen. Door den architect G. Beltman A.Gz.

Laagste inschrijver G. Hucriede, Enschedé, f 1749. Gegund.

Enschedé (**Onderh.**). Het verbouwen van 3 woningen voor den heer J. Heutink.

Eenige inschr.† J. Scholten Wz., Enschedé, f 1400. Gegund.

Heino (**Ov.**). Het afbreken van de geheele boerderij, genaamd het Craijenschot, en het weer herbouwen van de boerderij. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver G. J. Laanbrock Heino, f 5748. Gegund.

Ommelanderwijk. Het bouwen van eene behuizing, zonder bijlevering van daartoe benoodigde materialen. Door den heer J. Schreuder.

Timmerwerken. Hoogste inschrijvers N. Pul en L. Post, Veendam, f 836; laagste J. Voorntholt, Ommelanderwijk, f 692. Gegund.

Schiedam. Het maken van een nieuwe stal en het wijzigen van het bestaande gebouw aan de Aschstaal. Door het gem.-best.

a is met, *b* is zonder vrije keus van werklieden.

a. Laagste inschrijver W. A. Hoek Jz., Schiedam, f 5698.

b. W. A. Hoek Jz., Schiedam. f 5698.

Stampersgat (**N.B.**). Het bouwen van een R. K. kerk met pastorie en de levering der noodige materialen. Door de bouwcommissie.

Laagste inschrijver G. Voeten, Sprundel, f 30641.

Tilburg. Het bouwen van een woonhuis met bakkerij en huurhuis, voor rekening van den heer P. Schilders. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver Joh. Burgens, f 3997. Gegund.

Uden. Het bouwen van een post- en telegraafkantoor met directeurswoning ald. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver A. Raaijmakers, Uden, f 9520.

Utrecht. Het bouwen van een machinefabriek en gieterij, met woning van den chef en eenige bijkomende werkzaamheden, op een terrein gelegen aan den 2en Daalschen Dijk te Utrecht. Door den bouwk. G. v. Heerde.

Laagste inschrijver A. de Kemp, f 12144.

9 JUNI.

Amsterdam. Het bouwen van een vereenigingsgebouw aan de plantage Franschelaan. Door het bestuur van den alg. Nederl. diamantbewerkersbond.

Graniet muren. Laagste inschrijvers W. de Léon, Sloten, en A. Kleinsorge, Amsterdam, f 80000.

Hardsteen muren. B. Cruijff, f 82800.

Leiden. Het afbreken van het perceel stationsplein 2 en het bouwen van een nieuw woonhuis ald. Door den architect W. C. Mulder.

Laagste inschrijver A. van 't Riet. f 24824.

Leiden. Het vergrooten van de kerk en eenige andere werkzaamheden. Door het bestuur der Remonstrantsche Gereformeerde gemeente.

Laagste inschrijver v. d. Kamp en Planjer, f 26887.

Voor de banken, v. d. Kamp en Planjer f 1682,40. Gunning is aangehouden.

Nieuweroord (**Dr.**). Het vergrooten van het schoolgebouw. Door het bestuur der Christ. school.

Laagste inschrijver R. Rozendal, Hoogeveen, f 856. Gegund.

Oosterbeek. Het verrichten van eenige herstellingswerken aan het koffiehuis „De Vergulde Ploeg". Door den arch. A. M. v. Steenis.

Laagste inschrijver H. Vonk, f 288. Gegund.

10 JUNI.

Delft. Het sloopen van het perc. aan de

Buitenwatersloot no. 153 te Delft, en het ald. bouwen van een pand. verdeeld in beneden- en bovenwoning. Raming f 5180. Door den arch. C. J. L. Kersbergen.

Laagste inschrijver Joh. Kluiters, f 5151*. * Gegund.

's-Gravenhage. Het verbouwen van perc. Piet Heinstraat no. 67, tot magazijn met bovenwoning, waarachter pakhuis, voor rekening van de heeren Gebr. Uiterwijk te Zutfen. Door de aanbesteders.

Laagste inschrijver C. de Vries, f 14350.

Graauw (Zeel.). Het bouwen van een nieuw woonhuis met toebehooren in den Koningin Emmapolder, gem. Clinge. Door den heer J. F. Truijman.

Laagste inschrijver P. F. Durinck, Graauw, f 1405. Gegund.

„Per Telegraaf."

Amersfoort. Het bouwen van een villa met koetshuis en paardenstal op een terrein aan den voet van den Amersfoortschenberg. Door den architect Herm. Kroes.

Laagste inschrijver F. H. Noorman, Zwolle, f 9074. Gegund.

12 JUNI.

Coevorden. De verbouwing en restauratie van het weeshuis. Door de diakenen der Ned. Herv. gemeente.

Laagste inschrijver L. Wessels, f 4390. Gunning in beraad gehouden tot 15 Juni.

Groenloo. Het gedeeltelijk afbreken van een woonhuis en het opbouwen van een tweede verdieping, het maken eener nieuwe bekapping enz. Ram. 6000. Door den heer B. A. Hilbers.

Laagste inschrijver H. A. Hilbers, f 4700. Gegund.

Hoogersmilde. Het maken van een gebouw voor stoomzuivelfabriek met bijlev. van materialen. Door het best. der op te richten fabriek.

a. Timmer-, metsel- en stucadoorwerken. Laagste inschrijver P. P. Offringa, f 2332*.

b. Verfwerken. Alb. Naber, f 54*. *Gegund.

Helder. Het bouwen van eene smederij met bovenwoning aan de Ooststraat. Door den architect S. Krijnen.

Laagste inschrijver J. F. Philips, f 2546. Gunning aangehouden.

Oosterblokker. (N.-H.). Het maken van een kantoor en wachtkamer voor den notaris Ten Zeldam aldaar. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver J. Klok, Berkhout, f 2197. Gunning enkele dagen aangehouden.

Veenendaal. Het bouwen van een boerenhofstede aan den Slaperdijk, gemeente Amerongen. Door den bouwkundige B. v. Kreel.

Laagste inschrijver H. H. de Ridder, Leersum, f 2384. Gegund.

Zierikzee. Het verbouwen van school A. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver M. v. d. Linden, f 3487. Niet gegund.

13 JUNI.

Lonneker. 1°. Het bouwen van een schoolgebouw van 2 localen met toebehooren op een terrein, gelegen naast het bestaande schoolgebouw te Buurtschap Lonneker; 2°. het maken van schoolmeubelen voor gen. schoolgebouw. Door het gemeentebestuur.

1°. Laagste inschrijver J. Everink, f 5885.

2°. Anboné en Beijer, Oldenzaal, f 957.

Renswoude. Het bouwen van een heerenhuis in het dorp. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver W. de Koning, Renswoude, f 4989.

14 JUNI.

„Per Telegraaf."

Borne. 1. Het bouwen van een koetshuis met paardenstal en koetsierswoning en het maken eener veranda. 2. Het bouwen van een tuinmanswoning. Door den heer Jz. Spanjaard.

Gegund, perc. 1 aan J. Nieuwenhuis, Borne, voor f 16791 en perc. 2 aan A. Groothengel, id., voor f 4456.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN**.

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN, Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatschij „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York.— Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam. Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF. Singel 455, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODFLIKIN A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT jr., Amsterdam
„ — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN EN STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinster aRh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte- en Dinas-steenen** vuurvaste Cement, Karolinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

24 JUNI 1899. 19e JAARGANG. No. 25.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Het leerlingstelsel in Drenthe. — Verbouwing van het perceel Spuistraat No. 262 te Amsterdam. — Antinonnin. — Het huis te Heemstede, door J. H. W. Leliman. — Tuiniers en architecten. — Een oud tegelstuk. — Bladzink. — Verslagen van vergaderingen. — Boekaankondiging, door C. T. J. Louis Rieber. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

HET LEERLINGSTELSEL IN DRENTHE.

Na het zesde jaar van haar bestaan had Dinsdag j. l. in het vriendelijke Assen de Algemeene Vergadering plaats van de Vereeniging ter bevordering van het Ambachtsonderwijs in Drenthe, onder het Voorzitterschap van den heer Mr. H. Smeenge. Aan belangstelling, ook van buiten, ontbrak het geenszins; behalve een aantal autoriteiten uit de Gemeente en de Provincie, waren o. a. aanwezig de Inspecteur van het Middelbaar Onderwijs speciaal belast met het toezicht op het Vakonderwijs, twee afgevaardigden van den Bond van Directeuren van Ambachtsscholen en de Secretaris van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst.

In eene Provincie als Drenthe heeft het stichten van eene Ambachtsschool groote bezwaren; en al bestond in Assen of in Meppel zulk eene school, dan nog zou deze niet ten goede kunnen komen aan die velen op het platteland verspreid, die toch verstoken moeten blijven van haar onderwijs. Het stelsel van den heer Smeenge, om jonge menschen bij patroons in de leer te doen, moest op een oogenblik dat men in Drenthe op 't gebied van vakonderwijs nog niets had of verwachtte, een weldaad zijn; want het stelsel beoogt verhooging van het peil van ontwikkeling en beschaving die de maatschappij stoffelijk en zedelijk moet vooruitbrengen. Dit streven der Vereeniging bovengenoemd is edel, en het kan niet anders of, voortdurend naar verbetering zoekende, kan dit leerlingstelsel een weldaad voor velen in de Provincie zijn.

Heeft men met het stelsel al iets bereikt? Die voor de hand liggende vraag kunnen wij — ook naar aanleiding van de tentoongestelde werkstukken der leerlingen — nog niet beantwoorden, omdat wij nog te weinig op de hoogte van de zoo uiteenloopende plaatselijke toestanden zijn. En, wij zouden het ook niet willen, omdat de mannen die aan het hoofd der Vereeniging staan, zelve erkennen, dat ze niet blind zijn voor de gebreken die het stelsel nog aankleven, en begrijpen in hoeverre het nog onvolmaakt is. Maar die ruiterlijke verklaring, de op de vergadering bovengenoemd gebleken vreugde, dat het bedoelde onderwijs ook onder het toezicht zal komen van den pas benoemden Inspecteur voor het Vakonderwijs, en de ijver en toewijding der enthousiaste mannen die aan het hoofd der Vereeniging staan, zijn de beste waarborgen, dat met onverdroten ijver zal gearbeid worden — niet het minst door den Directeur — om het onderwijs te verbeteren en de resultaten daarvan tot meerdere volmaaktheid te brengen.

Bijzonder goeden wil is er, naast onverflauwde belangstelling voor de goede zaak, die wordt voorgestaan met een vuur dat — naar gezegd wordt — bij den koelbloedigen Nederlander zoo zeldzaam is. En dat kan niet anders dan tot het goede leiden.

Men heeft echter blijkbaar bij het streven met allerlei groote bezwaren te kampen; om er maar één van te noemen: het vinden van genoegzaam bekwame patroons. Al kan niet geëischt worden, dat allen die voor 't eerst als leermeester optreden in staat zijn om een voldoend onderlegd werkman af te leveren, de kundige patroons en practische leermeesters kunnen toch een leerling minstens zoover brengen, dat hij boven anderen uit de streek uitmunt, — dat hij eerder en een hooger belooning voor zijn arbeid kan bedingen. En zulke jongens zijn reeds afgeleverd, getuige de jaarverslagen.

De Vereeniging streeft er naar hulp te verkrijgen van ontwikkelde onderwijzers in het vakteekenen, van practisch bekwame patroons; zij doet een streng en deskundig toezicht op het theoretisch en practisch onderwijs uitoefenen. Het moet erkend worden, dat dit *de* middelen zijn om het aantal af te leveren bruikbare werkkrachten voortdurend te doen toenemen.

VERBOUWING VAN HET PERCEEL SPUISTRAAT Nº. 262 TE AMSTERDAM.

Ter opheldering van de afbeelding hier ter plaatse, naar een ontwerp van den heer Joseph Herman, architect te Amsterdam, behoort het volgende te worden vermeld.

De geheele onderpui wordt in hardsteen uitgevoerd; het bovengedeelte van den bestaanden gevel blijft in zijn oorspronkelijken toestand behouden. De baksteen wordt echter zorgvuldig opgehakt, om daardoor het aanzien van nieuw werk te verkrijgen.

Het opschrift wordt ingehakt, gebouchardeerd en verguld.

De vullingen in de bovenlichten, het hekwerk van het raam, de deurhengsels enz. worden in kunstsmeedwerk uitgevoerd. Het motief in het groote bovenlicht dankt zijn oorsprong aan den naam van de zaak die in het perceel gevestigd is; „De Arend" heet deze.

ONDERPUI TE AMSTERDAM.

Schaal 1 à 60.

De groote deur geeft toegang tot het pakhuis gelijkstraats; het raam daarnaast dient tot verlichting van een kantoorlokaal. De kleinere deur geeft toegang tot de trappen, die naar de bovengelegen pakhuisruimten leiden.

De uitvoering van dit werk zal een dezer dagen worden aanbesteed.

ANTINONNIN.

De wetenschap brengt ons om zoo te zeggen dagelijks nieuwe middelen voor allerlei doeleinden in het bouwvak; het vertrouwen in de deugdzaamheid en goede werking wordt dan aangewakkerd door aankondigingen of brochures met een grooter of kleiner aantal attesten. Onder de in den laatsten tijd hier te lande meer algemeen bekend gemaakte zaken behoort ook het „antinonnin", waaromtrent ons verzocht wordt het volgende mede te deelen.

In Duitschland gebruikt men sedert lang het antinonnin als voorbehoedmiddel tegen het wegrotten van houtwerk en het vochtig worden van muren en pleisterwerk in kelders en andere vochtige ruimten; het is een middel dat, door de verrassende resultaten daarvan, tegenwoordig eene voorname rol speelt in de bouwhygiëne en bouwtechniek.

Ook in ons land vindt het hoe langer zoo meer ingang, voornamelijk in de bierbrouwerijen, die het al geruimen tijd toepassen bij vochtige muren in de gistlokalen en opslagkelders, en het uitwendig met een dun laagje bestrijken der liggers of stukvaten, gistkuipen enz., als behoedmiddel tegen rotting. Daar ter plaatse leverde het uitstekende resultaten op.

Toch wordt er nog niet die aandacht aan geschonken, die het wel verdient, daar antinonnin eigenlijk bij den bouw van elk huis moest worden voorgeschreven voor het inpregneeren van planken, balken enz., en ter vermenging met de metsel- en pleisterspecie, vooral natuurlijk bij gebouwen in vochtige streken.

Antinonnin is een tot eene gele pasta verwerkte stof, die door hare bacteriën-doodende eigenschappen zelfs in zeer verdunde oplossing een desinfectie-middel bij uitnemendheid is. Het voorkomt het ontstaan van huiszwammen, vernietigt reeds ontstane paddestoelen en andere schimmelplanten, en verhindert de verdere voortwoekering daarvan.

Daar deze stof alle micro-organismen doodt, wordt zij niet alleen aangewend voor het inpregneeren van balken, vloeren en wanden, maar ook drenkt men er de vulmassa mede van vloeren en dubbele wanden, waardoor rotting en vervuiling en daarmede gepaard gaande onaangename geuren worden voorkomen. Zelfs kwalijk riekende steenen vloeren, putten, riolen en goten worden om dezelfde reden met antinonnin behandeld.

Behalve wegens de goede resultaten die men met deze stof verkrijgt, verdient zij nog aanbeveling omdat zij niet vluchtig en dus reukloos is, zoodat men daar waar antinonnin is toegepast, ook in besloten lokalen, niet de minste last heeft van doordringde, soms moeielijk te verdrijven en hoofdpijnen verwekkende geuren, zooals van sommige teerolie-distillaten; integendeel maakt het de lucht zeer frisch en gezond, terwijl het de insectenplaag verhindert, althans vermindert.

Uit het bovenstaande blijkt, dat het wel der moeite waard is aan dit middel meerdere aandacht te schenken, en nadere inlichtingen te vragen aan den heer B. J. Hesselink, Keizersgracht 263 te Amsterdam, vertegenwoordiger der Farbenfabriken vorm. Fried. Bayer en Co. te Elberfeld, alwaar antinonnin vervaardigd wordt.

Voor het inpregneeren van houtwerk en het bestrijken van muren wordt een antinonnin-oplossing van 2% gebruikt, verkregen door 2 Kgr. dier stof met circa 2 liter warm water tot eene half vloeibare brei te maken, die daarna met zooveel water van ongeveer 70° C. en zoolang wordt aangemengd, dat men 1 hectoliter volkomen oplossing heeft verkregen. Deze wordt voor drenken of bestrijken warm gebruikt. Is de paddestoelvorming bijzonder welig, dan is eene oplossing van 4% noodig. Voor het bestrijken van 10 M². houtoppervlakte is één liter der vloeistof toereikend, en voor een even groot oppervlak pleister- of metselwerk, ³/₄ liter. Telkens na het indrogen, dat in ongeveer drie dagen heeft plaats gehad, herhaalt men, 1 à 2 malen — naar omstandigheden — deze bewerking. Wenscht men dan aldus behandelde muren te witten, dan is het aanbevelenswaard de witkalk, in plaats van met water, met de beschreven antinonnin-oplossing te mengen. Vóór de beschreven behandeling moeten natuurlijk de aangetaste deelen zorgvuldig worden verwijderd of schoongemaakt.

De antinonnin-pasta kost in vaatjes van 20 tot 100 Kgr. ƒ 4 per Kgr., — van 10 Kgr., ƒ 4.20. Bussen van 4 Kgr. kosten ƒ 4.50 per Kgr.; een bus van één Kgr. kost ƒ 4.65.

Een aankondiging hier ter plaatse van dergelijke nieuwe middelen of materialen heeft natuurlijk haar nut, zoowel voor hen die dergelijke nieuwe zaken toepassen, als voor de leveranciers daarvan; maar even nuttig voor beiden zijn mededeelingen omtrent de opgedane ondervinding daarmede in de practijk. Gaarne zullen wij deze dan ook van de verbruikers vernemen, om er eene plaats in ons blad aan af te staan.

HET HUIS TE HEEMSTEDE.

In de groote zaal van het Haarlemsche Kunstnijverheids-Museum bevinden zich de zeer merkwaardige afgietsels, die, ongeveer 15 jaar geleden, gemaakt zijn van beeldhouwwerken aan de ruine van het Huis te Heemstede bij Haarlem. (Niet te verwarren met het Zeeuwsche slot Haemstede waaraan Witte van Haemstede, een buitenechtelijke zoon van Floris V, zijn naam ontleende. *)

Deze afgietsels werden aanleiding, dat ik op het ongedachtst in Heemstede en zoodoende in de gelegenheid kwam hier ter plaatse de aandacht te vragen voor dezen vrijwel onbekenden althans onbezochten bouwval. Eene schematische situatie voeg ik hierbij. Wat betreft nadere bijzonderheden — o. a. de geschiedkundige — wil ik mij voorloopig bepalen tot eene verwijzing naar Craandijks bekende „Wandelingen" en „Eigen Haard 1896."

Door eene poort *a* bereikt men het voormalige voorplein *b*. De gebouwen *c* (een toren) *d* en *e* (beide uit eene verdieping bestaande), die vroeger deel uitmaakten van het complex der bijgebouwen, zijn thans als woning en stallen in gebruik bij een pachter; over deze gebouwen zijn nog eenige fragmenten — alle uit den Renaissance tijd — verspreid. Ik noem twee kraagsteenen, die bij *f* zijn ingemetseld, ongeveer 50 cM. boven het gras, en eene console bij *q*. Een eenvoudig poortje met oeuil de boeuf wordt door *h* aangeduid; eene ingang *i*, met rijke natuursteenen omlijsting — kolommen, fronton met bekroning met jaartal 1647 — liet de Pensionaris Pauw hierheen overbrengen als een souvenir aan zijn verblijf in Münster als vredesgezant der republiek. De stomp van eene poorttoren met overwelfden doorgang staat bij *k*; binnen en buitenzijde prijken met wapenschilden; dat aan de binnenzijde, behoorde der familie Heemstede. Een derde wapen, dat der familie Pauw, is veilig bij *l* onder een afdakje opgesteld. Deze mededeelingen aangaande de wapens werden mij ter plaatse gedaan; ik kon de juistheid ervan niet nagaan.

De grootendeels afgebrokkelde borstwering *m* is met een bekend motief, groote steenen bollen, versierd. Verreweg het belangrijkste van den bouwval is eene steenen brug *n*, die huis en voorplein verbond. De — 10 of 12 — consoles welke aan de brug voorkomen, prijken met maskers, die vermoedelijk hun uitnemend behoud danken aan de omstandigheid, dat zij zóóver benedenwaarts zijn gericht, dat men, om ze goed te zien, in de slotgracht dient af te dalen. Dit kan zonder veel bezwaar gebeuren — wie bang is voor prikkeldraad loopt een eindje om ter wille van zijne plunje — want de gracht, die eertijds met het Spaarne in verband stond, is thans, eenige plasjes niet te na besproken, droog. Ze omgeeft het eilandje waarop het hoofdgebouw verrees. Behalve eenige brokken muur bij *q* schijnt op het eerste gezicht niets overgebleven.

Blijkens het zware geboomte dat de plek bedekt, heeft de natuur reeds vele jaren geleden hare rechten hernomen.

Ik meen mij flauwtjes te herinneren, dat een onzer meest bekende kunstenaars van deze slotbrug eene teekening maakte waarop hij eene karos er over laat rijden. Ik hoop van harte dat mijn geheugen mij hier een part speelt, want deze voorstelling zou van grove ignorantia getuigen. Het poortje *r* immers heeft de afmetingen van eene gewone huisdeur, is dus stellig eenige keeren te klein om eene 17e eeuwsche karos door te laten. De brug daarenboven zelf is te klein om er op te kunnen keeren.

De brug van 't Huis te Heemstede mag aan de beste overblijfselen uit onzen bloeiiijd worden ter zijde gesteld. De toestand van schromelijk verval waarin ze verkeert moet den piëteitvollen bezoeker aan het hart gaan. Met schrik zal hij verwachten over eenige jaren den een of anderen dag uit de krant te moeten vernemen, dat der eigenaresse van Heemstede (familie Beels van H. te Amsterdam) den stereotypen dank der regeering is betuigd voor het afstaan van eenig beeldhouwwerk, afkomstig van de slotbrug van Heemstede.

Wat is het toch jammer, dat de tijd voorbij is dat Nederland in zijn geheel een kostbaar museum was!

Zou het niet op den weg liggen der Afdeeling Haarlem van de Mij. van Bouwkunst om zich het lot van dezen precieusen bouwval aan te trekken, allereerst door bij de familie Beels pogingen in het werk te stellen, dat deze *iets* meer werk van het onderhoud maakt; blijkt zij daartoe ongenegen, dan vrage de Afd. verlof om zelf de handen uit den mouw te mogen steken.

Veel behoeft dit niet te kosten; eenige voegen gedicht; het muurwerk van het poortje *n* beschermd, dat van den toren *i* hersteld; de balusters van de brug opnieuw bevestigd; eenige overtollige plantengroei uit de scheuren verwijderd; meer valt er wel niet te doen. (Te oordeelen naar overblijfselen van portland cement schijnen indertijd reeds eenige herstellingen verricht te zijn.)

Die hulp kome echter spoedig, want men mag niet vergeten, dat een verwaarloosd bouwwerk in twee maal langeren tijd niet *twee* maar ten minste *vier* maal meer achteruit gaat. De huidige toestand in Heemstede kan, naar het m.ij wil voorkomen, niet lang meer voorduren of omvangrijke herstellingen — die dan, o zoo gauw met vernieuwingen gepaard gaan — zijn onvermijdelijk, tenzij aan totale vernieling de voorkeur wordt gegeven.

De zomerdagen staan voor de deur: ik hoop, dat sommige mijner lezers die zullen benutten voor een tochtje naar Heemstede bij Haarlem.

Delft Idus Juni 1899. J. H. W. Leliman.

*) In de Historische Jaerboecken van Holland en Zeeland (1633) vindt men Witte van Heemstede (of W. v. Hoemste) in afwijking van het Witte van Hemstede der Latijnsche editie alleen (1480) van betrouwbare geschiedwerk.

TUINIERS EN ARCHITECTEN.

Wij ontvingen van het hooggeachte Eerelid der Mij. t. Bev. d. Bouwkunst, den heer A. N. Godefroy, de onderstaande mededeeling, waaraan wij gaarne plaats verleenen, dankbaar voor dit blijk van belangstelling.

Naar aanleiding van het opstel van den heer J. A. M. H. over Tuiniers en Architecten neem ik de vrijheid de aandacht te vestigen op onderstaande werken in mijne collectie aan het Rijks Museum geschonken, waarin men zich, naar ik mij vlei, met vrucht zal kunnen doen voorlichten omtrent oude en nieuwe tuinkunst.

No. 267. Meier. Schönen Gartenkunst. Berlin 1860.
„ 265. Lothar Abel. Garten Architectur. Wien 1836.
„ 293. André. L'art des Jardins Paris 1879.
„ 736. Cole. Royal Parks and Gardens in London. 1877.
„ 737. Ernouf. L'art des Jardins. 1872.
„ 1044. Springer. Oud-Hollandsche Tuinkunst. 1839. Overdruk uit Eigen Haard.
„ 91b. Arch. Album. Schinkel. 1841.
„ 59. Schijnvoet. Lusthofsieraden. Amsterdam 1705.
„ 21. Percier et Fontaine. Maisons de Plaisance à Rome. Paris 1809.
„ 1021. De Leth. Verheerlijkt Diemermeer. 1725.

EEN OUD TEGELSTUK.

Het Gemeente-Museum van Oudheden te Arnhem heeft dezer dagen een goede aanwinst gedaan, n.l. een tableau van Muurtegels (gewoonlijk Delftsche tegels genaamd), dat zeer de moeite waard is om eens te gaan bezichtigen.

De vindplaats (Oeverstraat), de hardheid der tegels, de uitnemende en fijne wijze van beschildering, en de kleur wekken het vermoeden, dat we hier misschien te doen hebben met een product van de Arnhemsche faience-fabriek die in de vorige eeuw „Onderlanga" zou gestaan hebben.

Op het museum berust eene afbeelding van de bekende faienceplaat, in het bezit van den heer M. van Evenepoel te Brussel, welke plaat waarschijnlijk als uithangbord voor de Arnhemsche fabriek diende, en haar voorstelt met het opschrift „*Arnhemse fabrique*" benevens het merkteeken „een Haan".

Op den voorgrond figuren in het Watheau-genre.

Op deze reproductie vindt men de mededeeling geschreven:

„Plateel of Porcelein fabriek van Johan Van Kerckhoff
1755—1770. Oude Kraan.

Aug. Demmin meldt, dat van 1780—1785 Hartog van Laun, en H. Brandeis, in Amsterdam eene fabriek hadden van faience en er tegelijkertijd een bezaten in Arnhem. De Amsterdamsche fabriek had ook een haantje als merkteeken, eenigszins met dat van Arnhem verschillend.

De duurte van het betere materiaal, en de groote zorg aan het schilderen besteed, daar van Laun van oorsprong schilder van Saxisch porcelein was, maakte dat deze fabrieken met de goedkooper werkende Delftsche niet konden concurreeren en spoedig verdwenen.

In den Inventaris van het oud archief van Arnhem, Comm. en policieboek XXIII blad 55 vindt men:

1778, 26 Juni „De magistraat vergunt aan Teunis van Tellegen, om aan den zandberg beneden het Jodenkerkhof eene fabriek van aardewerk op te rigten van aarde uit Munsterland gebragt".

Het tableau op het museum stelt voor twee gedraaide zuilen, op verhoogde voetstukken. Oorspronkelijk bevonden zij zich ter zijde van een hooge schouw. De tegels zijn van een zeer gelijke, fraaie paarsche tint. De verhoogde voetstukken zijn gedecoreerd met meesterlijke schilderstukjes, terwijl om de kolommen ranken slingeren waartusschen allerlei gevogelte en insecten zich bewegen.

V. G. A. B.

BLADZINK.

De heer A. D. Hamburger, eigenaar der „Nederlandsche Zinkpletterij" te Utrecht en bekend door zijne fabrikaten in geplet lood, buizen en bladzink, heeft eene circulaire verspreid waarin hij er op wijst, dat de plicht op hem rust om zijne fabrieken ingericht te houden naar de beste resultaten, die wetenschap en techniek aan de hand doen, en om die inrichtingen een zoo groot mogelijk productievermogen te verschaffen, waardoor gemakkelijk aan de eischen der practijk kan worden voldaan.

„Door de uitbreiding — zegt de heer Hamburger — die de *zinkpletterij* heeft ondergaan, bestaande in een geheel nieuwen bijbouw met smeltoven en volledig samenstel machinerieën, heb ik de hoeveelheid van mijn fabrikaat in bladzink aanzienlijk uitgebreid en is zij thans gestegen tot de niet geringe hoeveelheid van tien millioen kilogram per jaar.

Mag ik mij er in verheugen, dank zij den steun dien ik van H.H. Architecten, Aannemers, Loodgieters en Zinkwerkers mocht ondervinden, dat de Zinkpletterij, wat den omvang betreft, kan wedijveren met de grootste etablissementen op dit gebied, ook wat de bijzonderheden betreft meer van technischen aard, wordt mijn fabrikaat zoowel hier te lande als in 't buitenland, onder de beste merken genoemd.

Dat alle maten in bladzink, die in den handel voorkomen, dadelijk na bestelling kunnen worden geleverd, behoeft nauwelijks gezegd. Bij de uitbreiding was ik er tevens op bedacht, om bladzink te kunnen vervaardigen breeder dan gewoonlijk gebruikt wordt. Zoo ben ik er thans in geslaagd eene inrichting tot stand te brengen, waardoor 't mij mogelijk is bladzink te fabriceeren ter lengte van *drie Meter* bij eene breedte van *1.25 M.* Bladzink van deze afmetingen, dat tot heden uit 't buitenland, voor zoover verkrijgbaar, moest worden aangevoerd, wordt nu ook in Nederland vervaardigd. In dit opzicht kan Nederland ook nu Buitenlandsche hulp ontberen en kan het de onafhankelijkheid zijner grenzen op bladzink-industrieëel gebied door eigen krachten handhaven."

Wij vertrouwen, dat deze aanbeveling in gedachte zal worden gehouden, te meer daar het hier producten geldt der Nederlandsche nijverheid.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Vereeniging t. bev. v. d. Vakopleiding voor Handwerkslieden in Nederland. 17 Juni 1899. De 7e algemeene vergadering van deze vereeniging werd te Rotterdam gehouden, in 't gebouw Tivoli. De opkomst was bijzonder groot.

De heer H. J. de Groot, sedert de oprichting der Vereeniging haar Voorzitter, thans benoemd tot Inspecteur van het M. O. hoofdzakelijk voor het Vakonderwijs, nam als Voorzitter — eene functie die hij onvereenigbaar achtte met zijne tegenwoordige betrekking — met een hartelijk woord afscheid. Hij verklaarde ernstig te zullen medewerken om het belang van het vakonderwijs te bevorderen, maar riep daarbij de hulp in van de leden der Vereeniging, die hunnerzijds moesten voortgaan de slapenden wakker te schudden, de onvolkomenheid van het vakonderwijs aan te toonen, steeds den vinger op de wondeplek te leggen, en te blijven strijden voor het belang der zaak, zonder zich te bekommeren om verdachtmakingen of ironisch geschrijf. Hij gaf den raad steeds kalm zijn weg te gaan, maar wetende wat men wil.

Na deze toespraak gaf de heer de Groot de leiding der vergadering over aan den heer W. de Visser, onder-Voorzitter, die, deze aanvaardende, namens de leden hulde bracht aan de groote diensten die de heer de Groot had bewezen aan de Vereeniging, waarvan hij ook de mede-oprichter was.

Nadat de huishoudelijke zaken waren afgedaan, behandelde de heer S. Jansma, van Leeuwarden, de vraag, of het wenschelijk en mogelijk is om de practische vakken, classicaal aan de ambachtsscholen te onderwijzen.

In een doorwerkt stuk toonde de spreker aan, dat deze vraag bevestigend moest worden beantwoord; het karakter van het bedoelde onderwijs *moest* classicaal zijn; enkele afwijkingen zouden blijken daarbij noodig te zijn, maar men moest trachten die zoo min mogelijk regel te doen worden. Dat onderwijs moet worden gegeven aan de hand van een gedetailleerd leerplan, dat op de meest volkomen wijze de beginselen van het te onderwijzen vak bevat, omdat daardoor de waarborg er is, dat *alle* leerlingen van een zelfde klasse de voor allen even noodzakelijke eerste beginselen deelachtig worden. Bezwaren omtrent de toepassing zijn aan die wenschelijkheid ondergeschikt en behooren te worden weggenomen in 't belang van het onderwijs.

Bij het debat over deze toelichting kwam ook ter sprake het leveren van werk door ambachtsscholen aan particulieren. Van de eene zijde vond dit bestrijding, van de andere werd er niet zooveel kwaad in gezien, mits het werk bestemd was voor bazen die er om vroegen, en het in 't kader van het onderwijs paste. Gevaarlijk achtte men het, er winst voor de school uit te bejagen.

Op verlangen zal het bestuur der Vereeniging deze kwestie „werk-levering" nog eens in bespreking brengen.

Na de pauze werd door den Voorzitter namens het bestuur het voorstel gedaan, om den heer H. J. de Groot, uit erkentelijkheid voor de wijze waarop hij zich jegens haar verdienstelijk had gemaakt tot eerelid te benoemen, en hem daarvan eene oirkonde te overhandigen. Dit voorstel werd met luide toejuichingen begroet, evenals de heer de Groot zelve, die na het aannemen van het voorstel werd binnengeleid.

In hartelijke bewoordingen verzocht de waarneemde Voorzitter den heer de Groot, dit eerelidmaatschap te willen aanvaarden, hetgeen laatstgenoemde verklaarde gaarne te doen.

Hierna behandelde de heer J. J. Mulder, van Rotterdam, de vraag of het aanbeveling verdient om aan de ambachtsscholen de practijk en het teekenen van hetzelfde vak door eenzelfden persoon te doen onderwijzen? Spreker, die eigenlijk alleen het timmervak tot grondslag van zijn beschouwing maakte, beantwoordde de vraag ten slotte bevestigend.

Na eenige discussie constateerde de Voorzitter, dat niemand zich in beginsel heeft verklaard tegen de hoofdgedachte die door den inleider verdedigd was; hetgeen hij wenschte zou zeker nuttig wezen, al was 't niet dadelijk te verwezenlijken.

Hierna werd voorgesteld het bestuur te verzoeken in overweging te nemen, welke stappen gedaan kunnen worden om eene inrichting te verkrijgen tot opleiding van onderwijzers aan ambachtsscholen; — en het bestuur nam dit op zich.

Aan 't slot der vergadering deelde de heer Mr. H. Smeenge, bestuurslid, mede, dat hij ingevolge opdracht van het bestuur, met den secretaris, den heer Zander (het bestuurslid de heer Rieber was plotseling verhinderd geworden mede te gaan) in gehoor was geweest bij Z. Exc. den Minister van Financiën, om een pensioenregeling te verkrijgen voor de leeraren der ambachtsscholen, hunne weduwen en wezen. Voorts deelde de heer Smeenge mede, dat in eene nieuwe pensioenregeling, die de Minister deed ontwerpen voor burgerlijke ambtenaren, de leeraren der ambachtsscholen wellicht niet opgenomen kunnen worden, wijl er tusschen de ambachtsscholen en den Staat nog geen band bestaat. De post die thans jaarlijks op de begrooting komt voor ambachtsscholen, is nog steeds afhankelijk van de meening van het parlement. De besturen der ambachtsscholen moesten derhalve trachten eene organieke regeling te verwerven, betreffende het verband tusschen den Staat en die scholen. Zonder dit verband was een Staatspensioenregeling niet mogelijk. Het ambachtsonderwijs moest in zijn geheel een onderwerp van Staatszorg worden. De heer Smeenge zeide toe, de zaak bij de eerstvolgende Staatsbegrooting ter sprake te brengen.

Namens de vergadering werd het bestuur daarop uitgenoodigd bij de besturen der Ambachtsscholen aan te dringen het hunne bij te dragen, om de regeling te verkrijgen als door den heer Smeenge was aangegeven,

Na afloop der vergadering werd door de leden een bezoek gebracht aan de Industrieschool voor Meisjes, daartoe in de gelegenheid gesteld door de welwillendheid der Directrice, Mej. C. Ag. Duker, die zorg had gedragen, dat in alle afdeelingen het practisch werken kon worden gadegeslagen, dat ook theoretische lessen konden worden bijgewoond, en dat de resultaten van het onderwijs in den vorm van werkstukken en teekeningen waren tentoongesteld. Met groote belangstelling werd van de inrichting dezer school kennis genomen, die — hopen wij — tot voorbeeld moge strekken van nog vele op te richten soortgelijke heilzame instellingen.

Zaterdag 17 Juni hield de **Societeit U. N. I.** te Rotterdam, welke zich ten doel stelt den vriendschappelijken omgang tusschen leerlingen en oud-leerlingen der Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam te bevorderen en hunne vakbelangen te behartigen, hare vierde Jaarvergadering.

Nadat den bekroonden in de schetsprijsvraag voor een gesmeed ijzeren vulling in een buitendeur, den heer J. F. Buchel als eerste, en den heer D. J. Cramer Dz. als tweede, de behaalde onderscheidingen waren uitgereikt, werd door den Secretaris het Jaarverslag uitgebracht, waaruit bleek, dat de toestand der Societeit zeer bevredigend, en het ledental sterk toegenomen is. Ook de financieele toestand bleek zeer gunstig; de rekening van het afgeloopen jaar sloot toch met een ruim gunstig saldo.

Hierna werd overgegaan tot het voorzien in de vacatures in het Bestuur; gekozen werden de heeren: Joh. Hoogenboom, W. Bruijnzeel en J. T. Brand.

Nadat nog besloten was dit jaar de excursie te houden naar 's Hertogenbosch en Heeswijk, en een prijsvraag uit te schrijven voor een bewijs van lidmaatschap, kwam in behandeling een vraag uit de vragenbus betreffende de fundatie van de Alexander III-brug te Parijs, welke ter oplossing in handen gesteld werd van een Commissie. Hierna werd de vergadering gesloten.

De Secretaris:
HERM. KLOOT.

BOEKAANKONDIGING.

Electrischer Einzelantrieb in den Machinenbauwerkstätten der Allgemeine Elektricitäts-Gesellschaft Berlin, is de titel van een in de vorige maand verschenen rijk geïllustreerd werk, door de A. E. G. uitgegeven, om de groote bekendenis van de geweldige uitkomsten der electrotechniek in grootere kringen wereldkundig te maken.

Het boek is in twee afdeelingen verdeeld; de eerste handelende over de electrische krachtsverdeeling in de werkplaatsen der A. E. G.; de tweede is eene voordracht, gehouden in de Vereeniging van Duitsche Ingenieurs, over de electrische „Einzelantrieb" met draai, motoren. Beide zijn van den Hoofd-ingenieur O. Lasche, te Berlijn.

In het eerste gedeelte wordt aangetoond, ook door de achtereenvolgende wijzigingen in de werkplaatsen der A. E. G., dat de goedkoopste krachtoverbrenging plaats heeft door centralisatie, en de economisch beste krachtverdeeling door „Einzelantrieb", welke inrichting, zooals die in de werkplaatsen der A. E. G. is aangebracht, in het tweede gedeelte uitvoerig wordt behandeld.

Het aanvankelijk verwijderen van overbrengingen der kracht naar verschillende lokalen en verdiepingen door middel van riemenschijven, conische raderen enz., en daardoor tegelijkertijd van niet te vermijden nadeelen als groot gedruisch, vuil, trillingen, voor brandverspreiding gevaarlijke kokers, enz., leidde het eerst tot het inrichten van een krachtopwekking voor elke werkzaal. De verdere voordeelen als: gemakkelijker transmissie, vermindering van 't aantal riemen en van krachtverlies, de gemakkelijker veranadering en vergrooting van werkplaatsen enz., leidden tot uitgebreidere onderverdeeling; het aantal groepen van werktuigen met gemeenschappelijke transmissie werd steeds geringer, totdat eindelijk de A. E. G. bij den herbouw harer fabriek overal het systeem van de Einzelantrieb toepaste, dat is: de mogelijkheid van aankoppeling voor elk afzonderlijk werktuig aan eene electrische centrale.

Een der terstond in 't oog vallende voordeelen is, dat bij eene dergelijke inrichting de werkplaats zelve niet zoo zwaar van bouw behoeft te zijn, door de afwezigheid van drijfassen en de soms enorme krachten die daarop werken; maar daarbij voegt zich dadelijk het voordeel van het geringere verlies van arbeid door het ontbreken van bijna al dergelijke krachtoverbrengingen als in fabrieken meestentijds voorkomen.

De grondregel, dat het werktuig moet gesteld worden onafhankelijk van de transmissie en slechts met betrekking tot den gang van de werkzaamheden, — en de feiten, dat bij eene stilstaande werkbank geen verlies van arbeid door riemen en andere wijzen van overbrenging voorkomt, omdat de motor uitgeschakeld is, en dat geen werklooze transmissie-inrichting licht en kracht kost, — kenteekenen hoofdzakelijk het systeem, nu toegepast in alle uitgebreidheid voor de fabriek der A. E. G.

Het tweede gedeelte van het boek bestaat uit drie hoofdstukken: 1°. over motoren voor het tijdelijk aanschakelen van elk werktuig afzonderlijk aan eene electrische centrale, waarvan e enige uitvoerig beschreven worden; 2°. de verplaatsbare werktuigen, waarvan het zeer groote voordeel is, vooral, dat moeilijk te transporteeren in bewerking zijnde machines, details, enz., niet telkens van de eene naar een andere plaats behoeven gebracht te worden wanneer zij opeenvolgende bewerkingen moeten ondergaan, waardoor tijdverlies en groote kosten voor transport worden vermeden: en 3°. de overbrenging door middel van tandraderen. Wat deze betreft, de afnemers van motoren verlangen van de electrotechnische firma's altijd langzaam loopende werktuigen. Het is daarom een opgave voor electrotechnici en constructeurs om in die mate aan dit verlangen te voldoen, dat de afnemer tevreden zij over de zekere werking, den prijs, den compacten vorm en het arbeidsvermogen. Het ligt in de natuur van den electromotor, dat deze snel loopt, zoo snel, dat er meestal een enkel- of tweevoudige overbrenging — bij kleine motoren — noodig is om de gewenschte werkkracht te verkrijgen. De bouw van voor zich zelf langzaam loopende motoren moet echter uit den aard der zaak zwaarder zijn, wegens den grooteren omvang der raderen; gewicht en inhoud nemen daardoor toe, evenals de prijs.

Ten einde nu voor de industrie een motor, handig van vorm en gering in prijs, te kunnen leveren, en vooral om, indien de overbrenging van beweging geschiedt door middel van tandraderen, niet afhankelijk te zijn van minder goede constructie door firma's die niet zelve alle onderdeelen maken, voert de A. E. G. zelve electromotoren uit met overbrenging door middel van tandraderen of riemen, — geheel gebouwd als een organisch geheel, waardoor het nuttigst effect en een minimum van afmetingen hand aan hand gaan.

Ongetwijfeld zal het doel bereikt worden waarmede dit werk geschreven is, dat is: opwekking tot aanwending van electrische krachtoverbrenging en krachtverdeeling in de groote nijverheid. Men make daarom kennis met het boek, dat voor lezing zeer wordt aanbevolen.

C. T. J. LOUIS RIEBER.

BERICHTEN.

In het gebouw van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst wordt van af 25 Juni tot en met 3 Juli a. s. een tentoonstelling gehouden van het werk der leerlingen van de Industrieschool van de Maatschappij voor den Werkenden Stand, vervaardigd gedurende den cursus 1898—1899.

De tentoonstelling is kosteloos opengesteld van des morgens 10 tot des namiddags 4 uur.

In de kracht des levens is te 's Gravenhage plotseling overleden de heer J. M. Lion, wapenteekenaar bij den Hoogen Raad van Adel.

De heer Lion heeft zich bekend gemaakt door een aantal fraaie oorkonden en diploma's, met goed gestileerde heraldische emblemata en blazoenen. Zijn werk „Heraldische Modellen", in 1894 verschenen, bevat goede voorbeelden.

Veie voordrachten door hem gehouden, en zijne kleine geschriften hebben niet weinig bijgedragen tot betere kennis van de heraldische kunst.

Naar wij vernemen is de ruimte op de Parijsche Tentoonstelling in 1900, beschikbaar gesteld voor groep I *(éducation* en *enseignement)* wat Nederland betreft zoo gering, dat slechts voor drie inrichtingen plaats — en dan nog een zeer bescheiden — kan worden vrijgehouden, en dat daarvoor in aanmerking komen de inzendingen die het eerst zijn toegezegd, nl. die der School voor Kunstnijverheid te Haarlem, eene collectieve tentoonstelling van teekenwerk vervaardigd in de openbare lagere scholen te Amsterdam, en eene inzending der Rijksnormaalschool voor Teekenonderwijs te Amsterdam.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten. 1e prijs uitvoering; 2e prijs f 100; 3e prijs f 50. Vóór 10 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

Tehuis voor Zeelieden te Maassluis. 1e prijs f 300; 2e prijs f 150. Vóór 1 Augustus 1899. Door de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een Tehuis voor Zeelieden, Voorzitter de heer Ds. J. Vonk te Maassluis. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: Zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

Ommanteling van een reflector-gaskachel. 1e prijs: f 240; 2e prijs: f 90; 3e prijs: f 60. Vóór 1 Augustus 1899. Door J. G. Houben Sohn Carl te Aken. Zie: Bouwk. Weekblad no. 23 van 10 Juni 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven solicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 4.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.
Aantal geplaatste solicitanten:
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 2.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De afleveringen 1 tot en met 5 uitgegeven van 1844—1851) zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen. 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vestibule. 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochère, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen. 4 pl.: *f* 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0.30.

2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70.

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60

2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871). Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl.; Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.; *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats. 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 26 JUNI.

Breda. Het bouwen van een heerenhuis op een perc. grond gelegen in den Teteringschen dijk.

De arch. A. Verlegh, v.m. 11 u. in het cafe van de wed. C. Bink. Teteringschendijk. Bestek en teek: liggen in gemeld koffiehuis ter inz., alw. teek. verkrijgb. zijn à f 1. Nadere inl. geeft gen. archit. Aanw. gedaan.

Baak, gem. Steenderen. Het bouwen van een nieuw boerenwoonhuis op het erve de Langeleppelder aan de Toverstraat te Baak.

De heer H. J. Jansen, n.m. 5 u. bij C. Boogman, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Delft. Het bouwen van een winkelhuis en een cafe, aan de Voldersgracht hoek Vrouwjuttenland.

De architect C. J. L. Kersbergen, v.m. 11 u., in café Rubrechts. Bestek en teek. tegen f 0,75 verkr. bij den architect, terwijl een ex. in bovengen. koffiehuis ter inzage ligt. Aanw. gedaan.

Haarlem. Het bouwen van een woonhuis aan de Maerten van Heemskerkstraat.

De arch. P. N. v. 't Wout. v.m. 11 u., in café „Neuf". Bestek en teek. ad 75 ct. en teek. verkrijgb. bij gen. architect.

DINSDAG 27 JUNI.

Amsterdam. Het bouwen van een winkelhuis met kantoorlokalen, woning en fotografische ateliers, aan het Spui no. 15, 17 en 19, voor den heer M. Buttinghausen.

De arch. G. v. Arkel, 's midd. 12 u. in het café „De Kroon", Rembrandsplein. Bestek en teek. à f 2,50 te bekomen aan het bureau Reguliersdwarsstraat 73, kamer 9 en 10.

Assen. Het bouwen van een woning voor den dir. der gem.-gasfabriek, op een ged. van het terrein, sectie I no. 5628.

Het gemeentebestuur, n.m. 1½ u. Bestek met teek. ter secr. à 75 cts. Aanw. gedaan.

Amersfoort. Het bouwen van 4 burgerwoningen aan de kleine Nachtegaalsteeg ald.

De heer W. Hienekamp. 's midd. 12 u., in café „Den Arend", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Enschedé. Het bouwen van 2 woningen op een terrein aan de Minkmaatsteeg.

De arch. J. H. C. Roesink. 's av. 8 u. in café H. ter Riet, Kuipersdijk, alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 27 Juni, v.m. 11 u.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een woon- en pakhuis op het terrein genaamd Siberië ald.

De heer A. Menco, 's av. 8 u., in café „Parlement". Bestek en teek. te verkr. bij den architect F. H. J. Pastoor, Snellestraat, à f 1,50 per stel, bij wien tevens inl. zijn te bekomen. Aanw. gedaan.

Papendrecht. Het bouwen van 2 arbeiderswoningen en schuurtje ald.

De bouwk. H. v. d. Esch Bzn.; n.m. 6½ u. Bestek en teek. ter inz. in 't cafe van Dwd. H. van Es. Aanw. gedaan.

Zierikzee (Herbest.). Het verbouwen van school A aldaar.

Het gemeentebest., n m. 1 u. Bestekken en teek. verkrijgb. ter gem.-secretarie en bij den gem.-bouwm. bij wien tevens dagelijks tusschen 9—12 u. inl. zijn te bekomen. Bestekken en teek. zijn verkrijgb. tegen f 0,40.

WOENSDAG 28 JUNI.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met zomerkeet en privaat bij de graanschuur in den Prins Willem Frederik Karelpolder onder Steenbergen.

De rentmeester der domeinen, v.m. 11 u., bij wien bestek en teek. ad f 1 verkr. Inl. geeft de opz. der domeinen P. v. d. Erve. Aanw. gedaan.

Doetinchem. Het bouwen van een woonhuis.

De architect H. J. L. Ovink. 's av. 7½ u. Bestek en teek. ter inzage in het cafe van W. Woesink. Inl. geeft de architect. Aanw. 28 Juni n.m. 1 u.

Enschedé. Het verbouwen van een woonhuis hoek Haverstr. en Langestr.

De arch. H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u. in hotel „De Klomp", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 28 Juni, v.m. 9 u.

Groningen. Het bouwen van een burgerwoning aan den Oosterweg bij 't Sterrebosch, met bijlev. van al het benoodigde.

De heer J. de de Boer, 's av, 7 u. in het café van R. Scholtens, alw. ad f 1 bestek en teek. verkrijgb. Inlicht. geeft arch. J. G. Woldendorp. Aanw. 28 Juni, v.m. 10½ u.

Heerenveen. Het maken van de gebouwen voor den stoomtramweg Joure—Lemmer.

De directie der Nederl. Tramweg Maatsch., lijn Joure—Lemmer, v.m. 11 u. (plaats. tijd). Inl. te verkrijgen ten kantore der maatsch. te Heerenveen, waar à f 2,50, bestek en teek. zijn te bekomen. Aanw. gedaan.

Putten. Het bouwen van een woning aan den straatweg naar het station, nabij het dorp Putten.

Het bestuur der spaar- en bewaarbank, n.m. 3 u. Bestek met teek. ter inz. en tegen f 1 verkrijgb. J. v. Dam. Aanw. op het terrein, n.m. 2 u., door den arch. E. Knevel te Ermelo.

(Alleen voor inwoners.)

Zeist. Het bouwen van een school met 4 lokalen voor uitgebr. l. o, aan de Torenlaan bij de Jagerlaan aldaar.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestek en teek. à f 1 ter gem.-secretarie verkrijgb. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 29 JUNI.

Amsterdam. Het bouwen van twee werkplaatsen, een aanlegsteiger en div. werken.

De Industrieele Mij. „Trompenburg", in het café „De Watertoren", Amsteldijk, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. te bekomen bij de bouwdirectie op Trompenburg, aan den Amsteldijk.

VRIJDAG 30 JUNI.

Haarlem. Het bouwen van een woonhuis aan den Zijlweg, nabij Overveen.

De ingenieur-arch. J. A. G. v. d. Steur, n.m. 3 u. in „Weten en Werken", alw. bestek en teek. ter inz. en zijn ad f 1,50 verkrijgb. bij den besteder Aanw. 26 Juni, v.m. 10 u.

Tilburg. Het bouwen van een heerenhuis op een terrein gelegen aan de Spoorlaan, met de lev. van de daartoe ben. materialen volgens bestek.

De architect C. F. v. Hoof, te zijnen huize. Bestekken à 50 ct. bij den architect voorn., waar de teek. ter inz. liggen en de noodige inl. te bek. zijn.

Zalt-Bommel. Het bouwen van een directeurswoning bij de gastabriek.

De comm. van beheer der gem.-gasfabriek, n.m. 1 u., ten raadhuize. Bestek en teek. ten raadhuize ter visie. Inl. verkr. bij A. M. A. Gulden, gem.-architect Aanw. 30 Juni, v.m. 10 u.

ZATERDAG 1 JULI.

Rotterdam. Het verbouwen van de school met onderwijzerswoning.

Het bestuur der vereen. tot stichting en instandhouding van scholen met den Bijbel, n m. 3 u., in het schoolgebouw a/d 's-Graveweg. Bestek en teek. à f 2.50 te bekomen bij den arch. Jac. van Vessem, Oostzeedijk 60. Aanw. 28 Juni. n.m. 3 u.

Sexbierum. Het verbouwen van de school te Sexbierum.

Het gemeentebest. van Barradeel, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inz. aan het gemeentehuis te Sexbierum en zijn verkrijgb. à f 0,75 bij den gem.-architect A. Lettinga te Pietersbierum. Aanw. 28 Juni, v.m. 11 u.

Stad a. 't Haringvliet. Het bouwen van een toren met spits op de Ned. Herv. kerk.

Het gem.-best., v.m. 11 u. Bestekken ad 75 ct. verkr. ter gem.-secretarie, alw. teek. ter inz. Inl. geeft P. Mast, gem.-architect te Sommelsdijk.

MAANDAG 3 JULI.

Abt-Doetinchem. Het verbouwen en vergrooten der openb. school te Gaanderen.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Bestek ter inzage in de café's van Arts Wissink en Welling te Gaanderen. Bestek ad 50 ct. verkr. ten gem.-huize en bij den arch. Ovink, die inl. geeft.

Amersfoort. Het bouwen van een villa op een terrein aan den ouden Utrechtschen weg (Amersfoortsehe Berg).

De architect H. Th. Eijsvogel, v.m. 11 u. in het hotel „De Berg" waar bestek en teek. ter inz. liggen. bestek met 2 teekeningen ad f 2. te bekomen bij voorn. architect. Aanw. 29 Juni, v.m. 11 u.

Amersfoort. Het bouwen van een stoomwaschinrichting op een terrein aan den Eem buiten de Koppel.

De arch. W. Salomons, v.m. 11 u., in „de Vergulde Zwaan". Bestek en teek. van af 26 Juni à f 1 per stel bij gen. archit. verkrijgb. en liggen in gen. hotel ter inz. Aanw. 28 Juni, v.m. 11 u., op het terrein.

Breda. Het bouwen eener woning in het Prinsebosch, onder Gilze—Rijen.

De rentmeester der domijnen Rentambt Breda, v.m. 10 u. te zijnen bureele, Halstraat 7a. Bestek en teek. ter inz. in de herberg van A. Geerts (Ulvenhoutschebosch). Inl. geeft. de opziener der domeinen, P. van de Erve te Breda. Aanw. 27 Juni, v.m. 10 u.

Stratum. Het bouwen van 12 woningen op een perceel te Stratum, met bijlevering van alle benoodigde materialen.

De heer B. Jamesz, n.m. 3 u., in het café van J. Vogels—v. d. Ven. Teek. liggen ter inzage in bovengenoemd koffiehuis. Bestek à f 1, zijn te verkrijgen bij de firma M. F. van Piere en Co. en bij Jos. Crambeek, architect, Eindhoven. Aanw. 3 Juli in loco des morgens 10 u., op het terrein.

Zwolle. Het bouwen eener sigarenfabriek met woonhuis aan de Oosterallée ald.

De architect D. de Herder, n.m. 5 u. in het café der wed. Nekkers, alw. bestek en teek. ter inz. en zijn ad f 2 verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. 3 Juli, v.m. 11 u.

DINSDAG 4 JULI.

Leiden. Het verbouwen tot café-restaurant van perc. Breedstr. 84 in perc.

De heer M. H. v. Waveren. v.m. 11 u., in café „Popp". Bestek en teek. ad 50 ct. verkrijgb. ten kantore der Leidsche stoom-bierbrouwerij „De Posthoorn". Aanw. 26 Juni, n.m. 2 u.

Venloo. Het bouwen van een winkel- en vier woonhuizen, met bijlev. van alle materialen op een langs de Moerdijkstraat gelegen terrein.

De heer P. v. Wijlick in het café „National". Bestek en teek. liggen ter inz. ten kantore van den architect H. Seelen, alw, ook verdere inl. verstrekt worden. Aanw. 4 Juli, v.m. 10 u.

Winterswijk. Het afbreken van een oud- en het bouwen van een nieuw woonhuis in de Misterstraat ald.

De notaris F. A. v. Eekelen, n.m. 3 u. in hotel „De Klok", alw. van af 26 Juni bestek en teek. ter inz. Inl. geeft arch. L. G. Richter. Aanw. 4 Juli, v.m. 10 u.

Zwolle. Het bouwen van 2 commiezenwoningen te Glanerbrugge.

De directeur der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen, 's midd. 12 u. Het bestek ter lezing in het min. van fin., aan het bureel van den rijksbouwmeester in het 1e district te 's-Hage, aan dat van het provinciaal bestuur van Overijsel, in het bureel van gen. directeur en in die van de ontvangers der directe belastingen, invoerrechten en accijzen van naburige gemeenten, en te bekomen bij gen. directeur. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwmeester te 's-Hage. Aanw. 27 Juni, n.m. 2 u.

WOENSDAG 5 JULI.

Bergen-op-Zoom. Het bouwen van eene kazerne voor de veld-artillerie, te Bergen-op-Zoom: raming f 60.000, onder beheer der genie ald.

De genie, v.m. 11 u. te haren bureele, alw. bilj. in te zenden vóór 4 Juli, n.m. 3 u. Van af 28 Juni, bestek ter lezing liggen en met inlicht. en bilj. verkrijgb. zijn. Aanw. 30 Juni, n.m. 2 u.

DONDERDAG 6 JULI.

Amersfoort. Het bouwen van een woonhuis op de Amersfoortsche berg nabij 't hotel Berg.

De architect W. Salomons, in café „Jens". Bestek en teek. à f 1 per stel verkr. bij gen. architect en liggen in bovengen. café ter inz.

's-Gravenhage. Het bouwen van een school op een terrein, gelegen aan straat IX in het bouwplan der „Zuider Bouwgrond-Maatschappij".

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Aanw. 3 Juli v.m. elf u. aan de gemeentewerf, daarna in loco. Voorw. zijn ad f 1 en de teek. ad f 0,90 verkrijgb. aan de gemeentewerf aan het Groenewegje.

Haarlem. Het vergrooten van de woning van den havenmeester van het Noordzeekanaal te IJmuiden, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Ram. f 3600.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Bestek, no. 124, ter lez. aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der provbesturen, en te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofd. ingen. Kemper te Haarlem, den ingen. van Oordt te Amsterdam en den opz. van Stuys te IJmuiden. Aanw. 29 Juni.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

8 JUNI.

Amsterdam (**Onderh.**). Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de Leidschestraat hoek Prinsengracht. Door de architecten A. L. van Gendt en Zn.

Minste inschrijver J. P. Rieken, Amsterdam, voor f 16575. Gegund.

Amsterdam (**Onderh.**) Het verbouwen van perc. no. 3 aan de Damstraat, voor den heer H. Lensing Jr. Door den architect Joseph Herman.

Laagsteinschrijver J. J. P. Thuring, Amsterdam, voor f 6415.

IJsselstein. Eenig metsel- en timmer- en schilderwerk aan het stadswaaggebouw. Door het gemeentebestuur.

Metsel- en timmerwerk. Laagste inschrijver B. van Elst, f 81*.

Schilderwerk. M. Blom, f 27*. * Gegund.

9 JUNI.

Hilvarenbeek. Het bouwen eener schuur voor den heer M. v. d. Poel aldaar.

Timmerwerk. Laagste inschrijver Gebr. Heeren. f 510.

Metselwerk. Wed. J. Zeebregts, f 112.

Horssen (**Geld.**). Het bouwen van een woonhuis met bijlevering van alle materiaal. Door den heer H. W. v. Run.

Laagste inschrijver H. Godron, Appeltern, f 1775.

10 JUNI.

Olst. (**Ov.**). Verbouwing en bouwen verdieping op een woonhuis, voor den heer notaris Beest. Door den bouwm. H. Wissink.

Gebouw Laagste inschrijver W. van der Sluis, Zwollerkerspel. f 2620*.

Verf-, glas- en behangerswerk. Gebr. Maandag, Olst, f 280*. *Gegund.

12 JUNI.

Elburg. Het bouwen van een nieuw huis aan de Beekstraat, voor M. Vecht. Door den opzichter J. Prins.

Geen biljetten ingek. doch uit de hand aanbesteed aan. J Lipke en B. Denekamp.

13 JUNI.

Tilburg. Het bouwen van kantoren en magazijnen voor de heeren J. L. Donkers en Zn. Door den architect André Blomjous.

Laagste inschrijver J. Brouwers. f 11500. Gegund.

Wageningen. Het bouwen van een woonhuis aan de Stationstraat. Door den arch. S. Bitters.

Laagste inschrijver Joh. Mekking, Bennekom, f 3565. Gegund.

14 JUNI.

Aarle Rixtel (**N.-Br.**). Het bouwen van een boerderij met woonhuis voor rekening van den wethouder, den heer M. Saris.

Minste inschrijvers A. van Hoof, Aarle-Rixtel en P. Schoofs, Beek en Donk, f 1285. Gegund.

Breda. Het bouwen van 10 woonhuizen op een perceel gelegen aan de Kolfbaan te 's Prinsenhage. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Minste inschrijver: J. Kwaaitaal, Terheiden, metselwerk f 4884; A. G. Nagelvoort, timmerwerk f 4145, massa f 10249; C. Bank, smidswerk f 199; J. levit. loodgieterswerk f 200,75; J. Kuhnen, verfwerk f 280; J. Petit, steenhouwerswerk f 153.

De Zoeke gem. Losser (**Over.**). 1e. Het bouwen van een schoolgebouw van 4 lokalen met toebehooren, op een terrein nabij de Dinkelbrug in de Zoeke, gem. Losser; 2e. het maken van schoolmeubelen voor gen. schoolgebouw. Door het gemeentebest. van Losser.

Schoolbouw. Laagste inschrijver Op de Weegh. Oldenzaal, f 10749.

Meubelen. H. Weijck, Enschedé, f 1870.

Nijmegen. Het bouwen van 21 arbeiderswoningen aan de van Leemptstraat, voor rekening van de coöp. bouwvereen. „Eigen woningen". Door de vereen. voorn.

Laagste inschrijver J. C. Kropman, f 31598. W. H. Thunnissen, (voor de begrooting) f 29500.

Terwolde. De verbouwing van een woonhuis. Door den heer J. Boveree.

Laagste inschrijver J. Fransen, Twello, f 480,45.

Wehe (**Gr.**). Het verbouwen der onderwijzerswoning te Schouwerzijl. Door het gemeentebest. van Leens.

Laagste inschrijver K. Wijma, Eenrum, f 1248. Gegund aan L. Rietsma.

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis. Door den heer J. W. G. de Leeuw.

Laagste inschrijver D. Jansen, Aalten, f 4191.94. Gegund.

15 JUNI.

Alkmaar. Het amoveeren van perc. Laat, Wijk A, no. 133 en het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning. Door den arch. K. Bakker Dzn.

Laagste inschrijvers Firma Spruit en Uils, f 3580, Gegund.

Amersfoort. Het bouwen van een schoolgebouw met 14 lokalen, spreekkamers, vestiaires, waschlokalen, privaten, kelder, en conciergewoning op een terrein aan de Muurhuizen en Schoutensteeg. onder beheer van den architect Herm. Kroes. Door de eerw. zusters der Congregatie van O. L. Vrouw.

Laagste inschrijver A. J. Uiterwijk en Zn., Zutphen, f 51400. Gegund.

Brummen. Het bouwen van een dubbel burgerwoonhuis aan de beukelaan te Velp voor rekening van den heer H. Soerink, te Brummen. Door den aanbesteder C. Beekhuis.

Laagste inschrijver B. Wassink, f 2460. Gegund.

Dongen (**N.-Br.**). Het bouwen van een schoollokaal aan de openb. school in de Kruideniersstraat ald. met bijlev. der daarvoor ben. materialen. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver P. W. Boon, Dongen, f 3718.

De Steeg (**Geld.**). Het bouwen eener boerderij c. a. te Rheden. Door den heer J. Brinkhoff.

Laagste inschrijver R. Ebbers, Velp, f 5380.

Gendt (**Geld.**). Het bouwen van een gemeentehuis met veldwachters- en bodewoningen enz., op een terrein aan de Markt aldaar. Raming f 6500. Door het gem.-best

Laagste inschrijver Gebr. Nissen, Gendt, f 9317. Niet gegund.

Ierseke (**Herb.**). Het maken van een gebouw voor armenverzorging. Raming f 8000. Door het burgerlijk armbestuur.

Minste inschrijver Laban en Marteyn, ald. f 8647. Niet gegund.

Veenendaal. Het bouwen eener fabriek voor de Naaml. Venn. „Rhenensche cravatten en confectiefabriek" te Veenendaal. Door den arch. D. Hoiting te Rhenen.

Laagste inschrijver J. Kocken, Tilburg f 45443.

Zuidbroek. Het afbreken van en weder bouwen eener behuizing. Door den heer J. Hekman.

Laagste inschrijver J. Schreuder Zuidbroek, f 495. Gegund.

16 JUNI.

Alkmaar. Het bouwen van een ambachtsschool voor meisjes aan de Emmastraat, aldaar. Door den architect G. Looman.

Laagste inschrijver W. Vasbinder, f 32732. Gegund.

Doetichem. Het aanbouwen van kantoorlocalen en het bouwen van een paardenstal. Door den arch. H. J. L. Ovink.

Laagste inschrijver B. J. Abelskamp, f 1630; Gegund.

Surhuizum. Het bouwen van eene nieuwe voorhuizing te Surhuizum, onder beheer van den architect A. Velding te Buitenpost. Door den heer C. Schuurmans.

Laagste inschrijver Nanning Bulthuis, Buitenpost, f 1590. Gegund.

Zevenbergen (**Onderh.**). Het maken van een aanbouw aan de R. K. kerk aldaar, onder beheer van den architect dr. P. J. H. Cuijpers te Amsterdam.

Laagste inschrijver A. J. v. Meer, f 17425.

17 JUNI.

Amersfoort. Het bouwen van een dubbel woonhuis op een terrein aan den Utrechtschen straatweg Door den architect W. Salomons.

Laagste inschrijver H. van Laar, Zwolle, f 5492.

Beilen. *a*. Het bouwen van een woonhuis met bijlevering van alle materialen. bouwstoffen enz.; *b*. het glas- en verfwerk. Door den heer W. v. Veen.

a. Raming f 2755. Laagste inschrijver H. Pol, f 2489*.

b. Raming f 225. J. Bakker, f 212*. *Geg.

Breda. Het bouwen van 4 burgerwoningen voor rekening van den heer B. Mannie, op een perceel grond gelegen aan den Achterom, onder beheer van den architect J. M. Marijnen. Door den aanbesteder.

Timmerwerk. Laagste inschrijver F. Antonissen, Ginneken, f 2260.

Metselwerk. J. Kwaaitaal, f 2595.

Massa. C. Antonissen, f 4809. Gegund.

Haarlem. Het bouwen van een winkelhuis met afzonderlijke bovenwoning aan de Mærten-van-Heemskerkstraat. Door den arch. P. N. van 't Wout.

Laagste inschrijver B. Hagen, f 3975.

„Per Telegraaf."

Amersfoort. Het bouwen van een dubbel woonhuis op een terrein aan den Utrechtschen straatweg. Door de architect W. Salomons.

Laagste inschrijver A. v. Laar, Zwolle. f 5492; daaropvolgende N. Wolfswinkel, Amersfoort. f 5650.

Amersfoort. Het maken van een zijvleugel in 3 afd. aan de chemische fabriek van de firma Pick, Lange en Co. Door de arch. W. v. Schaik.

Laagste inschrijver H. v. Laar, Zwolle, f 7225; daaropvolgende L. Ruitenberg. Amersfoort. f 7777.

19 JUNI.

Amsterdam. Het bouwen van twee pakhuizen op een terrein aan de Realengracht no. 9, 10, 11 en 12. Door de dir. der Naaml. Vennootsch. „Wilhelminaveem".

Laagste inschrijver J. J. Gort. Rotterdam, f 75373.

Amsterdam. Het amoveeren der perceelen Zoutsteeg 9 en 11. Door den architect G. v. Arkel.

Laagste inschrijver W. de Léon, Sloten, f 331,52.

Haarlem. Het bouwen van een Manufacturen magazijn met bovenwoning enz; op den hoek van de Korte en Lange Veerstraat te Haarlem, voor rekening van de heeren Vroom en Dreesmann.

Laagste inschrijver M. van Ommeren Haarlem, f 38693.

Kampen. Het afbreken van 4 en het herstellen van 14 arbeiderswoningen gen. „Het Hafjesplein". Door de diaconie der Herv. gemeente.

Laagste inschrijver H. Hoogeland, f 1940; Gegund.

Warns (**Fr.**). Het bouwen van een stoomzuivelfabriek met directeurswoning, machinekamer, ketelhuis enz. Door het bestuur der coöp. vereeniging. tot zuivelbereiding.

Laagste inschrijver J. Bos, Twijzel, f 28920. Gegund.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

1 JULI 1899. 19e JAARGANG. No. 26.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— • • •

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels f 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • •
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloze opname der advertentiën in het Tijdschrift der M[ij].

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — De in- en uitwendige herstelling van het gemeentehuis te Arnhem. — Vereenigingsgebouw voor den Algem. Nederl. Diamantbewerkersbond te Amsterdam. — De metselspecie voor de torenspitsen te Delft. — Prijsvragen. — Obernkirchener zandsteen. — Vraagbaak. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Inhoud van Tijdschriften. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Wereldtentoonstelling te Parijs in 1900.

Nederlandsche Afdeeling Schoone Kunsten.

Uit de besturen van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst en het Genootschap Architectura et Amicitia heeft zich eene Commissie gevormd met het doel eene verzameling van werken van Nederlandsche Architecten tot stand te brengen ter inzending op de aanstaande Wereldtentoonstelling te Parijs in 1900.

Deze Commissie heeft de bij dit blad gevoegde bepalingen met inzendingsformulier opgemaakt in overeenstemming met den Regeerings-Commissaris en de Commissie voor de Nederlandsche Afdeeling Schoone Kunsten.

Zij heeft de eer hen die wenschen in te zenden, uit te noodigen vóór 1 Januari 1900 de bij dit blad gevoegde opgave voor deelneming ingevuld te willen toezenden aan den Secretaris der Commissie, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

De Commissie voor het vormen eener collectieve inzending:

A. Salm G. Bzn., *Voorzitter.*
C. T. J. Louis Rieber, *Secretaris.*

DE IN- EN UITWENDIGE HERSTELLING VAN HET GEMEENTEHUIS TE ARNHEM.

Hij die de Bouwkundige Weekbladen van de jaren 1884 en 1885 nog eens opslaat, en zich herinnert een adres van de Afdeeling Arnhem van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst aan het Arnhemsche Gemeentebestuur, weet dat de verbouwing van het Gemeentehuis aldaar een lange geschiedenis achter zich heeft.

Laat ons in 't kort er aan herinneren, dat in 1884 daarvoor op de begrooting een memoriepost werd uitgetrokken, maar dat men eerst in 1894 tot eene beslissing kwam. De oude Raadzaal werd afgebroken en ruimer, en beter met vestibule en antichambre weder opgebouwd; in het aangrenzend perceel, waarin de bureaux zich bevinden, werd gelijkstraats een trouwkamer ingericht.

In de Raadszitting van 21 November 1896 werd op voorstel van het Raadslid den heer V. G. A. Bosch besloten, om het opmaken der plannen tot voltooiing en inrichting van het inwendige, en tevens tot herstelling van het uitwendige van het oude „Duivelshuis" op te dragen aan een architect, die ook de leiding over het werk zou hebben, gezamenlijk met den Directeur der Gemeentewerken, den heer J. W. C. Tellegen, civiel ingenieur.

In de zitting van den Gemeenteraad van 1 Juni 1897 werd met 24 tegen 3 stemmen besloten over te gaan tot de uitvoering van de door den Directeur der Gemeentewerken overgelegde plannen van den architect den heer C. Muysken, omvattende de in- en uitwendige herstelling van het Gemeentehuis, en in verband hiermede tot het afbreken, na 1 Mei 1898, van het belendende perceel in de Walburgstraat. Het herstelde Raadhuis is daardoor komen te staan op den hoek van de Koningsstraat en de verbreede Walburgstraat. Het bestaat thans uit een complex van gebouwen, dat is: uit het oude huis van Marten van Rossum, het zoogenaamde „Duivelshuis" met de daarachter nieuw aangebouwde Raadzaal,— uit een daaraan grenzend perceel, waarin de trouwkamer, dat door eene vernieuwing der gevels meer in overeenstemming zal worden gebracht met het Duivelshuis, — en uit een nieuw gebouw achter de beide genoemde gedeelten, door een open plaats daarvan gescheiden, waarin de afdeeling Publieke Werken is ondergebracht.

Uit de nog in het Arnhemsche archief berustende stukken blijkt, dat bij acte van 13 Januari 1539 het huis door Marten van Rossum is gekocht en in 1546 door hem is verbouwd of nieuw opgebouwd. In 1838 werd het tot Raadhuis ingericht, waardoor van het inwendige oude bijna niets meer overbleef, en de gevels door het plaatsen van nieuwe

lichtkozijnen, het aanbrengen eener verdieping en eene algeheele bepleistering afschuwelijk werden verminkt.

De gevel, die vooral merkwaardig is door zijn *erker*, is thans zooveel mogelijk in zijn oorspronkelijken toestand teruggebracht. De rij dakvensters op het lage gedeelte oorspronkelijk aanwezig, is weder geplaatst, en de erker is geheel in zijn eersten vorm teruggebracht; daarbij heeft een oude penteekening van 1716 dienst gedaan. Volgens die teekening stonden tusschen de dakvensters en op den erker krijgslieden of lansknechten; men heeft echter gemeend, ook met het oog op de groote kosten, daarvoor geen nieuwe te moeten plaatsen. Daarentegen is op het nieuw aangebrachte contrefort aan de zijde der Valburgstraat het zeer sierlijke beeld van een lansknecht gesteld, door den heer Bart van Hove gebeiteld. Al het beeldhouwwerk aan de gevels is hersteld of nieuw, volkomen in den geest van het oude, uitgevoerd door den heer Retera, beeldhouwer te 's Gravenhage.

In het bekende werk van Galland over de Hollandsche renaissance, wordt o. a. het volgende gezegd:

„In de huizen van Maarten van Rossum, Heer van „Pouderoyen, Maarschalk van Hertog Karel van Gelderen, „hebben wij twee bijzondere vreedzame bezittingen van „een Edelman uit den tijd der vroeg-renaissance voor „oogen. Ten duidelijkste spiegelt zich in het oorspronke„lijke front van het Arnhemsche Duivelshuis, de oorlog„zuchtige geest van den Hollandschen Attila af.

„De oorlogsbuit van het uitgeplunderde den Haag en „het verdrag van Gorcum (1528), dat een 36-jarigen oor„log afsloot, kunnen wel de aanleiding tot dezen bouw „zijn geweest.

„Spoedig daarna taanden geluk en roem van den Gel„derschen Hertog, en geen zijner officieren zou het toen „gewaagd hebben om in de residentie en onder de oogen „van den aan het morren geraakten despoot een paleis „te bouwen op welks monumentalen gevel van zandsteen „boven een krans van puntgevels zich *vroolijke ridders en „lansknechten* verhieven.

„Deze in oude afbeeldingen bewaarde bouwtype van „het naar eenige satyr-atlanten genoemde „Duivelshuis", „mag een speciaal Geldersche betiteld worden. De ver„wantschap van Arnhem met Duitsche steden kwam des„tijds aan het licht in het veelvuldig voorkomen van „erkers, die in de overige provinciën zoo goed als afwezig „waren. Het Arnhemsche paleis bezat er oorspronkelijk „twee, van welke de eene tegelijk met de genoemde gevel„krans bij den verbouw in een Raadhuis (1830) werd „afgebroken.

„Opmerkelijk zijn de hoogst primitieve vensterfrontons „en pilasters met de antieke lijstwerken, die om den ge„heelen gevel een soort raamwerk vormen tot het aan„brengen van een aantal koppen van mannen en vrouwen „uit dien tijd.

De meeste van die goed gebeitelde koppen zijn bewaard gebleven, o. a. ook de zeer merkwaardige halffiguur (kniestuk) van den bouwheer op de midden-pilaster van den erker, evenals de dragers van dezen erker, de „duivels-atlanten", waarin de volksgeest een toespeling zag op het satanisch karakter van den Maarschalk.

Vooral ook merkwaardig is de oude poort-doorgang onder den erker, die nog geheel in zijn oorspronkelijken toestand bestaat, evenals het gewelf daarin, dat goed van constructie maar eenigszins onbeholpen van uitvoering is.

Door het afbreken van het belendende perceel moest een nieuwe gevel worden ontworpen aan de zijde der Walburgstraat.

De meest belangrijke vertrekken in het eigenlijke Duivels zijn thans:

De vestibule, waartoe een eikenhouten deur met tochtportaal toegang geeft, heeft een vloer van hardsteenen tegels; in den rand zijn banden van wit marmer. De lambriseering is van tegels uit de plateelbakkerij „Utrecht", versierd met motieven uit het plantenrijk, — het gedeelte onder den gedenksteen met een uil, waaronder de spreuk: Ne Jupiter Quidem Omnibus. Deze gedenksteen bevat een opschrift, doelende: 1°. op de algeheele inrichting tot stadhuis van het oude „Rossumshuis", in 1830, nadat het volgens besluit van den gemeenteraad van 13 September 1828 voor dat doel door de stad was aangekocht; 2°. op de herstelling en totale inwendige vernieuwing waarmede in 1898 een aanvang werd gemaakt. De zoldering it van eikenhout, met moer- en kinderbalken, de moerbalken rustende op zandsteenen kraagstukken, waarop de wapens der volgende liefdadige stichtingen: Burger Weeshuis, St. Catherina Gasthuis, Insula Dei en St. Nicolaas Broederschap.

Links in deze ruimte geeft een deur toegang tot een bodenkamer, een andere tot de trouwzaal, — rechts een trapje naar de kamer van B. en W. en die van den Burgemeester. Tegenover de tochtpui is een dubbele eikenhouten deur gelegen, met zandsteenen pilasters en fronton omlijst, en in de as daarvan nog twee dubbele deuren, die toegang geven tot een wachtkamer, een antichambre, en vervolgens de raadzaal. Links in de vestibule is nog een toegang aangebracht tot de garderobe voor de Raadsleden.

Wachtkamer en antichambre hebben eikenhouten parketvloeren, en lambriseeringen uit de fabriek der heeren Van Malsen. De beschildering in groene tint van muren en plafonds is op de bepleistering aangebracht; de versierende motieven zijn variaties op de adelaar van het Arnhemsche wapen.

Maken deze vertrekken reeds een hoogst aangenamen indruk, niet het minst is dit het geval met de Raadzaal, mooi verlicht door een bovenlicht, in een gedeelte van de eikenhouten zoldering gespaard. Rustig, deftig en fraai van tint is deze zaal in hooge mate; er heerscht een kalme eenheid niettegenstaande de verscheidenheid van zeer op den voorgrond tredende onderdeelen, als daar zijn de toegangsdeur, de schouw, het gedeelte van den wand achter het verhoogde gedeelte van den vloer waarop de zetels van B. en W., de afgescheiden ruimte voor de pers met de openbare tribune daarboven.

De toegangsdeur, met fraaie glaspaneeltjes uit de ateliers van den heer J. L. Schouten, wordt aan de zijde der zaal geflankeerd door rood marmeren kolommen met zwart marmeren kapiteelen en bazementen, waarop een eikenhouten fronton steunt. Hierop twee leeuwen, houdende de wapenschilden van Gelderland en Arnhem. De hooge lambriseering is van eikenhout, als oud gebeitst, uit de fabriek der firma Hillen te Amsterdam. In een fries onder deklijst zijn gebeeldhouwde koppen en wapens aangebracht, ontleend aan of gemaakt in den trant als die welke in den gevel van het gebouw voorkomen. Enkele kleinere paneelen zijn van zeer fraai uitgevoerd intarsia in gekleurd hout. Achter de zitplaatsen van B. en W., tegenover de toegangsdeur, is een groot tableau, als gedeelte van de lambriseering, in intarsia uitgevoerd, voorstellende de Groote Markt van Arnhem in de 16e eeuw, waarop o. a. rechts te zien is het Raadhuis, dat in 1830 moest worden ontruimd en gesloopt. In het bovengedeelte leest men, ook in intarsia, den giftbrief van Graaf Otto, waarbij aan Arnhem stadsrechten werden verleend, dateerende van 1233

De schouw wordt gevormd door twee zandsteenen pilaster-consolen, voorstellende saters als die in den gevel, dragende een eikenhouten boezembetimmering, waarvan een val afhangt van borduurwerk in zijde op laken, uitgevoerd door Mevr. de Wed. Baars—Leverington. In die betimmering zijn wederom drie paneeltjes in intarsia uitgevoerd, met beeldjes, voorstellende: wijsheid, gerechtigheid en voorzichtigheid. De betegeling van de schouw, met motieven naar het Arnhemsche wapen, is uit de fabriek „Utrecht"; de gegoten ijzeren vuurplaat vertoont eveneens dat wapen, en is ontworpen door den heer Bart van Hove.

Boven de schouw hangt het fraaie portret van H. M. de Koningin, dat voor dit doel naar het leven geschilderd is kunnen worden door den heer Willy Martens.

De wandvlakken boven de lambriseering zijn beschilderd in roode toon (op de pleister) met groene randen. Die beschildering, eenvoudig maar karaktervol, naar het ontwerp van den heer K. Sluyterman, vertoont het Arnhemsche wapen.

Het donkere eikenhouten plafond is met goud afgezet; het glas van het bovenlicht is op een verguld ijzeren raamwerk gelegd. De moerbinten van het plafond steunen op zandsteenen kraagstukken, waarop gebeiteld zijn de wapens van geslachten die eene belangrijke plaats hebben ngenomen in het bestuur van de stad Arnhem. Op den boezem van de schouw zijn ter herinnering nog aangebracht de wapens van B. en W. die aan het bewind waren bij het in gebruik nemen van het „Marten van Rossumhuis" als Gemeentehuis in 1830, — en de wapens van B. en W. thans aan het bewind.

Tegenover de schouw is de perstribune gelegen, van de Raadzaal afgescheiden door een zwaar koperen hek. De daarboven geplaatste publieke tribune, wordt gedragen door rood marmeren kolommen en pilasters.

In de zaal staat de hoefijzervormige tafel voor de raadsleden, evenals de stoelen bekleed met olijfgroen laken en franje, afgezet met roodgele biezen, vastgehecht met zware koperen spijkers. De ruggen der stoelen zijn versierd met het in zijde geborduurde wapen van Arnhem. Midden in de zaal en op het podium met de tafel van B. en W., liggen op den parketvloer zeer goed in de tint van het geheel zijnde Deventer tapijten; op dat in het midden staan twee tafels met stoelen voor stemopnemers, verslaggevers enz.

Des avonds kan deze zaal verlicht worden door acht koperen kronen elk met 20 lichten; de verlichting geschiedt thans met gas, maar de kronen — door de firma Becht en Dyserinck geleverd — kunnen ook ingericht worden voor kaars- of electrisch licht.

Ziehier een korte beschrijving van dit voornaamste vertrek; 't geen echter niet te beschrijven is, is de uitermate voorname indruk die het geheel maakt. Er dringt zich niets op den voorgrond, hoewel de pretentie er natuurlijk toe bestaat; maar alles is één geheel geworden, van één geest doordrongen, die van den ontwerper, tevens leider der restauratie-werken, den heer C. Muysken.

En datzelfde moet getuigd worden van de overige vertrekken: de kamer van B. en W., met eikenhouten lambriseering, zoldering en kast, geleverd door de firma Hillen; met een schoorsteenmantel van Morleysteen, gebeeldhouwd onder leiding van den heer Bart van Hove aan de Quellinusschool, en versierd met motieven die gevonden zijn aan de achterzijde van eenige zandsteenen onderdeelen van den voorgevel, bij het restaureeren daarvan; met de in roode tint beschilderde wanden boven de lambriseering, uitgevoerd door den heer Hendriks te Arnhem naar teekening van den heer Muysken, waarbij als motieven verwerkt zijn die van de wapens van Arnhem en Marten van Rossum; — de kamer van den Burgemeester, met eikenhouten lambriseering waarop gebeeldhouwd ornament van palissanderhout, en eikenhouten plafond; met een schoorsteenmantel gebeeldhouwd door den heer Retera uit 's Gravenhage, met de wapens der Burgemeesters uit deze eeuw in de kruisramen van den erker, uitgevoerd in de ateliers van den heer Scholten te Delft; met muurschildering naar teekening van den heer Sluyterman, uitgevoerd door den heer Hendriks van Arnhem.

In beide laatste vertrekken liggen Deventer tapijten op eenvoudige parketvloeren.

Van de meubels werden die in de Raadzaal geleverd door den heer Luytjens, die in de laatstgenoemde vertrekken door de firma Jansen te Amsterdam.

De gevel van het gerestaureerde huis van Marten van Rossum maakt een hoogst schilderachtigen indruk, vooral van af de markt gezien. Wie het oude vervallen, blauwgrijs beschilderde Duivelshuis zich nog herinnert, herkent thans het gerestaureerde raadhuis niet meer. Wat van 't oude nog goed was bleef behouden, nieuwe toevoegsels — soms niet te verdedigen — zijn achterwege gebleven. De restauratie is geschiedt met den meesten ernst, daarbij gebruik makende van alle nog bestaande gegevens, die dan ook tot een goed resultaat heeft geleid.

VEREENIGINGSGEBOUW VOOR DEN ALG. NEDERL. DIAMANTBEWERKERS-BOND TE AMSTERDAM.

Op 9 Juni j.l. werd te Amsterdam het bouwen van dit Vereenigingsgebouw aanbesteed, te stichten aan de Plantage Franschelaan, volgens het ontwerp van den heer H. P. Berlage Nzn.

Het werk is gegund voor de som van *f* 77.234 aan de aannemers de heeren R. Kruyff en Zn. te Amsterdam.

Van het ontwerp geven wij hier de afbeeldingen van den voorgevel en van de indeeling van het parterre. (zie blz. 208).

In het souterrain, dat van af de straat bereikbaar is door een ingang onder de trap naar den hoofdingang van het gebouw en door de deur aan de rechterzijde van den voorgevel, bevinden zich een portierskamer, kantoor, zetterij, drukkerij, papiermagazijn, schaftlokaal, enz., en een aan den achtergevel uitgebouwden kelder met kolenbergplaats voor de toestellen der centrale verwarming. De 1ste verdieping bevat een bestuurskamer met brandkluis daarnaast, een zestal kantoorlokalen, bergplaats enz., de 2de verdieping een leeszaal, archief tevens bibliotheek, kamer voor den bibliothecaris, keuken met aangrenzende kamer, enz. Boven de keuken ligt nog een slaapvertrek.

DE METSELSPECIE VOOR DE TORENSPITSEN TE DELFT.

Wij maakten reeds melding van het adres bij den Gemeenteraad van Delft ingekomen over de restauratie der hoekspitsen van den toren der Oude Kerk en het aanleggen van een riool, dat behandeld is geworden in de vergadering van dien Raad op 14 Juni jl. gehouden.

Het was te verwachten, dat in den Raad daarover uitvoerig zou worden gesproken; het is de heer B. Schelling, architect te Delft, die de werkwijze, in beide gevallen gevolgd, verdedigd heeft. Hetgeen genoemd Raadslid gezegd heeft, is te belangrijk om niet uitvoerig in wijder kring bekend te worden. Wij stellen er daarom de lezers van dit blad mede in kennis.

VEREENIGINGSGEBOUW VOOR DEN ALG. NEDERL. DIAMANT-BEWERKERS-BOND TE AMSTERDAM.

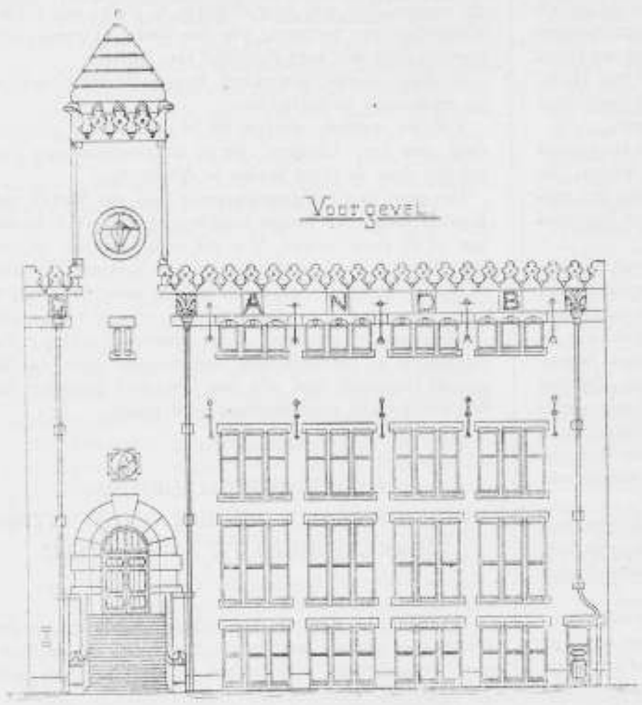

Schaal 1 : 200.

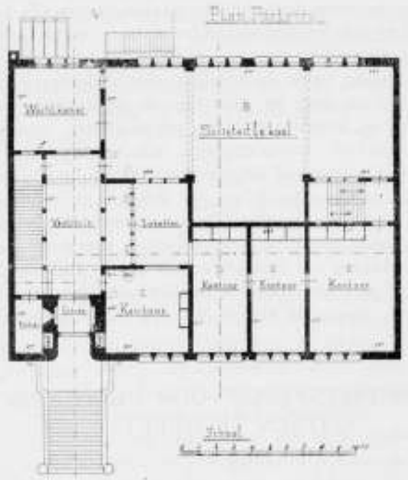

Het eerst behandelde de heer Schelling het riool, en toonde duidelijk aan, dat het gelegd werd zooals dit behoort.

Belangrijker dan deze kwestie, achtte de spreker die der metselspecie, welke hij eerst niet had willen aanroeren wegens den toon van het adres; maar bij nadere overweging, en de zaken — hoe zonderling ook voorgedragen — nemende zooals ze zijn, meende hij daarover niet bepaald lang maar toch ook niet heel kort te kunnen zijn, omdat men er over heeft te zwijgen of ze goed onder de oogen te zien.

De heer Schelling dan, geloofde stellig, dat het met adressant voor dit geval zal kunnen gaan als met zekeren Cornelis Redelijkheid, mr. metselaar en steenverkooper te Rotterdam, die in 1755 eene verhandeling over de „metselarij" schreef, waarin hij verklaarde, dat steenkalk veel beter dan schelpkalk, ja, als 't ware de eenige geschikte kalk was. Maar 21 jaren later scheen hem daaromtrent een licht te zijn opgegaan; hij verklaarde toen, dat hij na eene langdurige en rijpe overweging overtuigd was geworden, dat men geen andere kalk behoorde te gebruiken dan schelpkalk. Het zou niet onmogelijk zijn, dat men bij adressant na eenigen tijd van studie eene dergelijke verandering van opinie zal kunnen waarnemen.

Het lid de heer Mels Meijers had intusschen beweerd, dat voor de restauratie of opbouw der torenspitsen alleen portland-cement-mortel moest gebruikt worden, waarover niets in het adres gezegd werd. Daarin is aanmerking gemaakt op de schraalheid of ruilheid van de specie.

Daarna toonde de heer Schelling aan, dat, wanneer zijn werk door den heer Mels Meijers wordt aangehaald tot staving van diens opinie, hij duidelijk zou willen maken, dat de aan specie te stellen eischen moeten verschillen naarmate den aard van het werk, waarover hij echter in den Raad niet kan uitweiden; zoo iets behoorde thuis in eene vergadering van technici.

Een der redenen — zoo vervolgde de heer Schelling — die de Commissie er toe hebben geleid om het gebruik van trasspecie aan te bevelen, ligt in het feit, dat het bestaande werk, waarmede het nieuwe in aanraking moet komen, ook in trasspecie is opgetrokken; en in overleg met den gemeente-architect heeft de commissie daarom gezegd: „het is niet bepaald noodig, dat er cementspecie worde gebruikt en daarom raden wij u in dit geval het gebruik van trasspecie aan"! Overigens acht ik het niet onmogelijk, dat de commissie daartoe is geleid door de wetenschap, dat het in 't algemeen verkeerd is materialen te vereenigen, die verschillende uitzettings-coëfficienten hebben.

Het komt mij voor, duidelijk te zijn, dat wij niet met recht kunnen beweren, dat er voor het maken van goed werk alleen cementspecie kan worden gebruikt, omdat het bestaande metselwerk der torentjes ook in trasmortel is opgetrokken, evenals zooveel andere oude gebouwen, en het gebruik van portlandsche cement slechts dagteekent van het begin dezer eeuw.

Maar waar het hier op aan komt, dat is of de specie die gebruikt wordt in haar soort geschikt kan worden genoemd, omdat er aanmerking is gemaakt op hare ruilheid, ontstaan door het gebruik van een te groote hoeveelheid zand. En het komt mij voor, dat het gemakkelijk is aan te toonen, dat de adressant deze kwestie geheel verkeerd inziet.

Het was reeds in 1775, dat door Cornelis Johannes Kraijenhoff, Capitain Luytenant en ordinaris Ingenieur ten dienste der Vereenigde Nederlanden, een boek werd geschreven, getiteld: „De Aloude metzelwerken vergeleken tegen de hedendaagsche of vertoog waarom de zwaare Muuren van deesen tijd, krachteloos en bouwvallig zijn, in tegenoverstelling van die der Ouden." Het spreekt van zelf, dat ik daarover in dezen raad niet heel lang kan uitweiden, maar zijn geschrift komt toch hierop neer: vroeger, dat is voor 1775, werd er beter werk gemaakt door meer zorg, het gebruik van groote steenen en minder vette specie. Ik acht het wenschelijk uit dit geschrift het volgende voor te lezen, omdat zijne opinie daardoor grootendeels wordt gestaafd.

„In het jaar 1754 werdt er buyten de Hezelpoort der stad Nijmegen, eene nieuwe Bierbrouwerij aangelegd, gemetzeld van groote steenen, welke gebakken waren in de Erlekom, anderhalf uur boven de stad, op den over van de Rivier de Whaal.

Deese steenen heb ik zien verwerken, en zij waren, naar ons hedendaags oordeel, van slegte hoedanigheid, zoodat de meesten wegens hunne broosheid middendoor gebrooken waren, voordat zij op het werk kwamen; en die geenen, welken nog geheel bevonden werden, zonder door te breeken, niet lijden konden, dat se bij den kop opgenomen vast gehouden of van de eene naar de andere plaats gedragen wierden.

De kalk, waarmede deese steenen verwerkt zijn, was Luyksche kalk, goed en kwaad onder malkander, doch gelescht zijnde geenzins, zoo 't scheen van de beste soort, en zij had ook niet langer in den kuyl gelegen om te besterven, wijl die Brouwerij in het zelfde jaar waarin sij ontworpen werdt, ter voltooijing gekomen zij.

Zeer slecht werd deese kalk behandeld, en *met zoo ongeloowelijk veel zand* vermengd, dat het alle verbeelding te boven ging, en een mengsel uytleverde, 't geen *op het oog te zien, genoegzaam enkel zand scheen te wezen.*

Gemelde steenen nu, *magere kalk* en kwalijk behandeld mengzel, zijn, zonder opzicht er over te houden, door den knegten van den aannemer (die het wederom, let wel, van hunnen Baas hadden aangenomen,) in malkander geknoeyd, en, *volgens* ons gewoon begrip, zoo slegt gemaakt, als men ooyt zou bebben kunnen verwachten.

De zijd-muuren van deese brouwerij waren anderhalve steen, en de voor en achter geevel één steen dik.

Het huys stondt in het open veld, gekeerd naar de vier winden.

Uyt zulk een chaos van allerlei kwaad (gelijk men hedendaags zoude zeggen) *is echter een goed gebouw voortgekomen, waarvan geen eene voeg uytgevrooren is.*

Alles is op sijnen tijden naar behooren versteend geweest, dermaate, dat ik in het jaar 1773, de openingen tot verscheidene schuyfraamen hebbende doen breeken, bevondt, *dat de muuren onverbeterlijk vast versteend,* en de steenen, welke bij het verwerken zoo broos bevonden werden, als boven gezegd is, nu veel harder en sterker waren.

Indien ik mij niet bedriege, zoo pleit dit geval, gepaard met hetgeen ik te vooren heb aangemerkt, allerdings voor het gebruyk der groote steenen, en bewijst tevens, dat veelen, die de gewoonte hebben van harde en glasachtige klinkers te gebruyken, hunne metselspeciën zoo kostelijk en net te maaken, *en het zand te spaaren,* den besten weg tot de versteening missen."

Het komt mij voor, dat hieruit ten duidelijkste blijkt, dat men reeds in 1775 heeft ingezien, dat men door het gebruiken van te vette metselspecie slecht werk maakt en de meerdere soliditeit van de oude werken aan het gebruik van magerder metselspecie moest worden toegeschreven. Maar afdoende in deze geheele kwestie is een geschrift van W. F. Camp, 2den Kapitein-Ingenieur, in 1838 te Vlissingen uitgegeven, en getiteld: Proefnemingen ter oplossing der gewigtige vraagstukken omtrent de voordeeligste menging of verhouding van de zamenstellende deelen der metselspeciën, in 't algemeen, enz.

Ik wensch hierop bijzonder de aandacht te vestigen, omdat er zooeven is aangeroerd, dat de opinie van den heer v/d Kloes, die ook voor het gebruik van magere specie pleit, en algemeene voorschriften heeft gegeven, in deze kwestie van geen bijzondere kracht moet worden genoemd, omdat zijne voorschriften slechts steunen op proefnemingen in een laboratorium van de Polytechnische School. Ik moet echter onder de aandacht brengen, dat de heer v/d Kloes zijn kennis niet uitsluitend ontleent aan theoretische onderzoekingen in een laboratorium, maar practisch ontwikkeld is en veel ondervinding heeft opgedaan als gemeente-architect, en uit genoemd geschrift blijkt, dat zijne denkbeelden niet nieuw zijn, maar reeds in 1838 zijn uitgesproken door W. F. Camp te Vlissingen.

Dit ter geruststelling van hen, die niet licht vertrouwen stellen in nieuwe denkbeelden.

Ik zou uit genoemd merkwaardig geschrift gaarne bijzonder veel aanvoeren, maar ik mag de leden van den Raad er toch niet te lang mede ophouden, ofschoon er door zou uitkomen, dat het geschrift een doorgaand bewijs is, dat het gebruik van vette mortels in 't algemeen verkeerd is, en dat de proeven omtrent de slappe basterdtras-mortel mede duidelijk hebben bewezen, dat eene groote hoeveelheid kalk ook zeer nadeelig werkt op de vastheid van dien mortel.

De heer Mels Meyers, die zooveel cijfers heeft genoemd betreffende mortels van uitgevoerde werken, kan ik om genoemde reden van tijd tot mijn spijt niet geheel volgen, maar een paar verhoudingen wensch ik toch te geven. De heer Camp heeft o. a. een proef genomen met een slappe basterdtras-mortel bestaande uit $1^1/_2$ deel tras, 5 deelen schelpkalk en $1^1/_2$ deel zand, eene specie, die in die dagen gebruikelijk was en in de algemeene voorwaarden bij den dienst der fortificatiën werd voorgeschreven, en die ongeveer overeenkomt met de slappe basterd, die in 1882 in de algemeene voorschriften van de werken onder beheer van het departement van Waterstaat werd voorgeschreven en zelfs tot 1895 in gebruik bleef. Voor een proef werd gebruikt $1^1/_2$ deel tras, 2 deelen schelpkalk en $1^1/_2$ deel zand; en wat vond hij nu? Hij vond, dat de kracht van de vette specie, die toen gebruikt werd, stond tot de kracht van de laatste meer magere specie, als 543 tot 899.

Het komt mij voor, dat hierdoor duidelijk is bewezen, dat het denkbeeld omtrent het gebruik van magere specie niet nieuw is, maar reeds in 1775 bestond, en het voordeel daarvan reeds in 1838 met den meesten ernst is nagegaan. Alleen is het te betreuren, dat men in den lande schijnbaar zoo lang onkundig bleef van het bestaan van dit merkwaardige geschrift en dat men er eerst in 1895 toe is overgegaan om in de algemeene voorschriften voor de werken onder beheer van het departement van Waterstaat die denkbeelden te volgen en voorschriften te geven, in den geest van Camp, ongeveer overeenkomende met die van den heer van der Kloes.

Het is m. i. wenschelijk en wij kunnen er dankbaar voor zijn, dat de heer van der Kloes krachtig voortgaat en is voorgegaan met opnieuw er op te wijzen, dat het gebruik van magere mortels aanbeveling verdient; die aansporing schijnt te meer noodig, naarmate men overweegt hoe weinig gevolg er tot heden werd gegeven aan den goeden raad reeds in 1838 uitgesproken.

Wanneer men aanvoert, dat trasmortel niet bestand is tegen vorst, dan kan ook dit geschrift dienen om deze bewering afdoende te weerleggen. Juist de proefstukken die het magerst waren en de grootste weerstandscijfers gaven, waren in December gemetseld en buitengewoon aan vorst blootgesteld, zelfs zoodanig, dat men vóór het onderzoek het ijs er af moest doen. Het komt mij voor hieruit te kunnen besluiten, dat niemand de conclusie mag trekken, dat trasmortel in 't algemeen niet tegen vorst kan, maar wel, dat naar 't schijnt vette trasmortel niet, maar magere trasmortel wel bestand is tegen vorst.

Na over dit onderwerp eenige geschriften van jaren terug te hebben geraadpleegd, veroorloof ik mij thans eenige opmerkingen uit den tegenwoordigen tijd, dienaangaande, te doen.

In de eerste plaats wensch ik onder den aandacht te brengen, dat de heer v. d. Kloes ook niet stil heeft gezeten toen deze kwestie aan de orde kwam. In de Ambachtsman van 4 Juni 1898 lees ik:

„Zal men de hoektorens nu weer in dure en daarom te slechter specie gaan optrekken, opdat, als na weder 50 jaren een student aan de P. S. in de bibliotheek aldaar toevallig dit No. van ons blad in handen krijgende, kunne ontwaren dat de „deskundigen" van nu voor geen rede vatbaar waren?"

Het was onze geachte gemeente-architect, die in een volgend nummer, dat van 18 Juni, den heer van der Kloes daaromtrent heeft gerustgesteld, en heeft medegedeeld, dat er volmaakt overeenkomstig zijn voorschriften zal worden gewerkt; waarop de heer v. d. Kloes antwoordde, dat dit door hem met vreugde was vernomen.

Vervolgens is het mij betrekkelijk aangenaam, om voor hen, die de vrees hebben, dat de trasspecie niet bestand zal zijn tegen vorst, iets voor te lezen uit het blad van 7 Januari 1899, en wel een hoofdstuk uit een brief van een Belgisch architect aan den heer v. d. Kloes. Het luidt:

„Van de A. V. van A. en A. wijk ik nooit af: ik heb er de reputatie aan te danken van solide en droge huizen te maken, wat weer ten gevolge heeft, dat ik een uitgebreider praktijk begin te verkrijgen. Ik laat van den winter weer doormetselen met de specie van 1, 2, 3.

Ik heb dat met de strenge vorst van een jaar of drie geleden ook gedaan, op uw advies, wat zeer goed is uitgevallen.

Ongeloovigen of liever *ontwetenden* kunnen het ter plaatsen komen zien als zij willen."

In de Ambachtsman van 8 Febr. '96 vinden wij:

„Voor een onder mijne directie uitgevoerd bouwwerk heb ik als metselspecie beschreven: 2 kalk, 1 tras en 3 zand, een specie die ik met schitterend succes reeds 4 à 5 jaar doe verwerken. De kalk is schelpkalk. Het zand is scherp zand."

In het blad van 26 Sept. 1896 vraagt de heer Freem, architect te Arnhem, aan den heer v. d. Kloes inlichtingen omtrent het gebruik van specie voor kerkmuren, waarop de heer v. d. Kloes antwoordt, dat een slappe basterdtras-mortel van 2 kalk, 1 tras, 3 tot 6 zand in alle opzichten voor opgaand werk voldoende is.

In het blad van 3 Aug. 1895, schrijft de heer Hofstra, gemeente-Architect van Franeker:

„Voor eenige jaren was het mengsel nog 5 kalk, 4 zand (adres Rijks Algemeene voorschriften), doch de ervaring leerde, dat de aannemer, die knoeide met het zand in zijn belang, beter werk

maakte dan hij, die zich streng hield aan de bepaling van het bestek. Gelukkig heeft u ons de oogen geopend, voor wat in de practijk reeds lang werd gevoeld, doch uit gebrek aan heldere uiteenzetting der oorzaken, bij den ouden sleur bleef."

In het blad van 2 Maart 1895 schreef de heer v. d. Kloes aan de commissie voor materialenkennis, benoemd door de vereeniging tot bevordering der bouwkunst te Groningen: „Ik heb in Februari jl. een pannendak laten aanstrijken met slappe basterd tras-mortel van 2 schelpkalk, 1 tras, 3 zand, en ben daarbij door de vorst overvallen, zonder dat deze een spoor van nadeel veroorzaakte. Integendeel, men is er mede doorgegaan alsof het niet vroor, en ik kan het dak toonen als een voorbeeld van bij uitstek deugdelijk werk."

In het blad van 16 Maart 1895 deelt de heer J. G. van der Mark te Wassenaar het volgende merkwaardige voorbeeld mede aan den heer van der Kloes: „Als een bewijs hoe deugdelijk de specie door u opgegeven in het weekblad Architectura en in uwe „Algemeene Voorwaarden" tegen vorst bestand is, diene het volgende: Bij de verbouwing van een woonhuis te Leiden werd in het laatst van December 1894 een schoorsteen gemetseld, waarvoor ik den metselaar opgaf te gebruiken buitendaks: boeregrauw, Rijnvorm, en mortel van 2 dln. kalk, 1 dl. tras en 4 dln. zand; dadelijk werd het werk plat afgevoegd.

Toen het nu in Januari en Februari zoo streng begon te vriezen, dacht ik met schrik aan dien schoorsteen, waarin niet gestookt werd, en besloot de vorige week er eens naar te gaan zien. Tot mijn groote tevredenheid echter was er niet het minste gebrek aan het werk te bespeuren, zelfs de voegen hadden niets van de vorst geleden, zoodat het dus aan de goede samenstelling van den mortel te danken is, dat men voor schade is gevrijwaard gebleven."

Er is dus stof genoeg om ons volmaakt gerust te doen zijn en men kan niet zeggen, dat bij eenig verschil van denkbeelden, waardoor de een dit en de ander dat voorschrijft, er een toch absoluut niets van moet weten. Alleen leeken of onwetende vakgenooten kunnen bij het hooren van zulk een verschil, dat dikwijls aan ondergeschikte omstandigheden moet worden toegeschreven, zulk eene onjuiste conclusie trekken.

Overigens veroorloof ik mij nog even terug te komen op het gezegde van den heer Mels Meijers, „dat de commissieleden misschien veel hebben gebouwd, maar toch waarschijnlijk nooit zulke torens hebben gebouwd en dat zij dientengevolge daarvan geen verstand hebben." Maar wanneer men eerst dergelijke torentjes zou moeten hebben gebouwd om er verstand van te hebben, dan kunnen wij toch aannemen, dat de adressant en de heer Mels Meyers er ook geen verstand van hebben, want die hebben toch zeker dergelijke torentjes ook niet gebouwd; en dan zou ik maar liever steunen op menschen die, na rijp beraad, door den raad tot voorlichting zijn gekozen, en die ons de eer aandeden om als adviseurs voor ons te willen optreden.

Om nu aan te toonen, dat de Commissie-leden ook leden van ondervinding zijn, somde de heer Schelling eenige werken op, door hen uitgevoerd, en eindigde zijne rede daarna als volgt:

Wij hebben op dit oogenblik niet te beoordeelen of men cement- of trasspecie moet gebruiken. Het is voor ons ruim voldoende, dat menschen met zooveel kennis en ervaring hebben gezegd: „In dit geval kunnen wij u trasspecie aanraden." Wij moeten ons dus niet storen aan de denkbeelden van den adressant, maar ons gerust neerleggen bij de uitspraak van de Commissie en de wijze waarop de torentjesbouw wordt uitgevoerd. —

De heer Mels Meyers, die met een paar woorden den heer Schelling van antwoord wilde dienen, beweerde, dat de laatste geen bewijs had aangevoerd, dat de trasspecie goed kon zijn en kwam voor de *n* de maal er op terug, dat zijn 30jarige practijk als mr. metselaar toch niet weg te cijferen was.

Hierop antwoordde de heer Schelling, ten eerste, dat hij voor zich had liggen een geheelen stapel van bewijzen, door hem aangevoerd; en verder, dat waar de heer Meyers hem een compliment heeft gemaakt over zijne practische kennis, hij hem dit zelfde wederkeerig wil doen en hem de verzekering wil geven, dat hij zijne practische kennis op hoogen prijs stelt. De heer Schelling, zich als practisch man aan de zijde des heeren Meyers scharende, stelde hem ten slotte deze vraag: Hebben wij, practische menschen, het recht, *alleen op grond van het feit, dat wij gedurende dertig jaren hebben gemetseld*, om van anderen te eischen, dat zij ons oordeel omtrent metselspecie op hoogen prijs zullen stellen en onze opinie onvoorwaardelijk als de juiste zullen aannemen?

Dat daartoe het recht gemist wordt, toonde spreker ten slotte door een eenvoudig voorbeeld uit het dagelijksch leven aan.

Zoo is het ook — eindigde spreker — met metselspecie. Om daarover een juist oordeel te kunnen vellen, moet men ze niet alleen gebruikt hebben, maar moet onze kennis ook steunen op vergelijkende onderzoekingen en een gezond verstand, en daartoe moeten wij ons wenden tot den theoreticus, die zijn onderzoekingen aan practische uitkomsten koppelt.

Wij hebben reeds gemeld, dat in de vergadering waar als boven gesproken werd, besloten is, voort te werken op de wijze als thans geschiedt.

PRIJSVRAGEN.

Door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam zijn voor 1899 de onderstaande prijsvragen uitgeschreven.

1ste Prijsvraag.

ONTWERP VAN EEN POORTJE VOOR EEN SCHOOLGEBOUW.

Het poortje wordt verondersteld in de rooiing van de straat een open gang af te sluiten, voerende naar eene op een achterterrein gebouwde School voor lager onderwijs of eene Bewaarschool.

Het moet gedacht worden in steen, 't zij gehouwen of gebakken te zijn uitgevoerd en met ijzeren of houten hekken of deuren gesloten worden. Er moet eene gelegenheid zijn om in duidelijke en voldoend groote letters de opschriften: „School voor Gewoon Lager Onderwijs" of „Bewaarschool", te plaatsen en bovendien moet een electrische klok worden aangebracht, waarvan de wijzerplaat ± 0.50 M. middellijn heeft; ook moet een vlaggestok kunnen worden aangebracht, die bij plaatsing een geheel met de geheele conceptie uitmaakt.

In de vormenspraak moet duidelijk het doel van de poort als toegang tot eene school, 't zij dan voor lager onderwijs of bewaarschool, worden uitgedrukt.

De breedte van de gang wordt geacht 4 M. te bedragen, de doorgang moet 2 M. in den dag breed zijn.

Verlangd worden: plattegrond, opstand en doorsnede op 1/20 der ware grootte, benevens een belangrijk fragment op 1/5 der ware grootte.

Uitgeloofd worden: een eerste prijs, bestaande uit *de Zilveren medaljе* en *het Getuigschrift der Vereeniging, benevens f 40.—*; een tweede prijs: *Bronzen medaljе* en *Getuigschrift, benevens f 20.—*; een derde prijs: *het Getuigschrift der Vereeniging.*

2de Prijsvraag.

HET ONTWERP VAN EEN INGANG VOOR EEN HEERENHUIS.

De ingang wordt gedacht in het midden van een gevel voor een Heerenhuis, uit gehouwen of baksteen of eene vereeniging van beide materialen samengesteld, en moet in afmeting en ordonnantie in overeenstemming met het karakter van zulk een huis worden ontworpen. De deur moet een enkele deur zijn. De breedte van de vestibule, waartoe zij voert, is 2.5 M. De vloer dier vestibule ligt 3 treden boven de straat en de hoogte der verdieping, in die vestibule gemeten, bedraagt 5.5 M. van vloer tot vloer, terwijl de verdiepinghoogte der woonvertrekken geacht wordt 4.50 M. van vloer tot vloer te zijn. Boven de deur moet en ter zijde er van kunnen lichtramen ter verlichting der vestibule worden aangebracht: op eene behoorlijke gelegenheid tot het aanbrengen van een brievenbus, deurschel en huisnummer wordt nadruk gelegd.

Verlangd worden: plattegrond, opstand en doorsnede op 1/10 der ware grootte.

Uitgeloofd worden: als eerste prijs: *de Zilveren medaljе* en *het Getuigschrift der Vereeniging benevens f 30.—*; als tweede prijs: *de Bronzen medaljе* en *het Getuigschrift der Vereeniging benevens f 20.—*; Als derde prijs: *het Getuigschrift der Vereeniging.*

3de Prijsvraag.

HET ONTWERP VOOR EEN HOUTEN WACHTHUISJE VOOR DE TRAM.

Het huisje wordt verondersteld te staan op een plein bij de tezamenkomst van meerdere tramlijnen en moet gedacht worden in hout te zijn uitgevoerd en geplaatst op een steenen voet.

Het huisje moet buitenwerks ongeveer 12 M². groot zijn en kan 4 of veelhoekig van grondvlak zijn en van binnen van zitbanken en buffettafel worden voorzien.

Aan één of meerdere zijden moeten luifels worden aangebracht met voldoend overstek om hen die buitenstaande willen wachten tegen zon of regen te beschermen.

Verlangd worden: plattegrond, opstand en doorsnede op eene schaal van 1/20 der ware grootte.

Uitgeloofd worden: als eerste prijs: *de Zilveren medaljе* en *het Getuigschrift der Vereeniging benevens f 25.—*; als tweede prijs: *de Bronzen medaljе* en *het Getuigschrift der Vereeniging benevens f 15.—*: als derde prijs: *het Getuigschrift der Vereeniging.*

4de Prijsvraag.

HET ONTWERP VAN EEN DRINKFONTEINTJE MET KLOK

Het drinkfonteintje wordt verondersteld op een plein te staan en moet uit steen en ijzer worden samengesteld. Het moet twee tapkranen hebben in het ondergedeelte en gelegenheid aanbieden om de nap te zetten of te hangen. Boven het fonteintje moet eene electrische klok worden geplaatst met wijzerplaten aan twee of drie zijden van 0.50 M. middellijn.

Verlangd worden: plattegrond en voor en zij-opstand op eene schaal van 1/10 der ware grootte.

Uitgeloofd worden: als eerste prijs: *de Bronzen medaljе* en *het Getuigschrift der Vereeniging benevens f 25.—*; als tweede prijs: *het Getuigschrift.*

ALGEMEENE BEPALINGEN.

De behandeling der teekeningen is vrij, doch moet accuraat en niet schetsmatig zijn.

Alle stukken ter beantwoording dezer prijsvragen worden vóór of op den 15den December 1899 vrachtvrij ingewacht aan het adres van den 1sten Secretaris, *Jonkerfransstraat 126.*

Ontwerpen *na* dien datum ingezonden blijven buiten beoordeeling.

De teekeningen en stukken moeten met een motto gemerkt en verder vergezeld zijn van een gesloten brief waarin naam, kwaliteit en woonplaats van den ontwerper, en van een tweede dito waarin een correspondentieadres vermeld is. Op beide brieven moet het motto der teekeningen voorkomen.

De ontwerper van eenig antwoord mag zich als zoodanig niet bekend maken vóór de uitspraak der Jury.

De Jury voor deze prijsvragen bestaat uit de Heeren:

G. Van Arkel	Architect te Amsterdam.		
K. de Bazel	„	„	„
Eduard Cuijpers	„	„	„
Henri Evers	„	„ Rotterdam.	Bestuursleden
C. N. Van Goor	„	„ „	van B. en V.

Wanneer geen antwoord ter volle bekroning kan worden voorgedragen heeft de Jury het recht aan het Bestuur van Bouwkunst en Vriendschap voor te stellen, de uitgeloofde prijzen op andere dan de bovengenoemde wijze te verdeelen.

De Vereeniging behoudt zich het recht voor, gedurende 3 maanden na de beoordeeling, alle antwoorden ter expositie af te staan aan andere Vereenigingen in ons land; gedurende dien tijd kan geen der onderwerpen gereproduceerd worden zonder toestemming van het Bestuur van Bouwkunst en Vriendschap.

De ontwerpen zullen na dien tijd aan de correspondentieadressen worden teruggezonden.

De uitslag der bekroningen en de uitreiking daarvan zal op de Algemeene Vergadering in Januari 1900 worden bekend gemaakt en de ontwerpen alsdan voor de eerste maal worden geëxposeerd. Het rapport der Jury zal alsdan ter inzage liggen en tevens in de voornaamste bouwkundige bladen verschijnen.

De deelname aan de beantwoording van de sub 2 en 3 genoemde prijsvragen is algemeen; die aan de sub 1 en 4 genoemde uitsluitend voor Rotterdamsche Bouwkundigen opengesteld.

N.B. Programma's voor niet-leden van B. en W. zijn te bekomen bij den tweeden ondergeteekende.

Namens het Bestuur,
Henri Evers, *Voorzitter.*
Rotterdam, 15 Juni 1899. C. N. Van Goor, *1ste Secretaris.*

OBERNKIRCHENER ZANDSTEEN.

Als vertegenwoordiger voor Nederland van Obernkirchener zandsteengroeven, te Obernkirchen bij Bückeburg, heeft de heer Ferd. Engers, te Amsterdam, eene brochure verspreid, die weder eens de aandacht zal vestigen op deze zoo uitnemende steensoort die, onder den naam van Bremersteen, alreeds hoog in aanzien stond bij onze voorouders.

Wanneer een werk van beteekenis moest worden uitgevoerd, dat ook door middel van het materiaal iets zeggen moest, — een werk dat eeuwen diende te trotseeren, dan namen zij daarvoor bij voorkeur Bremersteen, dat is Obernkirchener steen, die met vrachtwagens van de groeve af naar Bremen werd gereden, om van daar te worden ingescheept naar de plaatsen waar het materiaal verbruikt moest worden. Zoo is, om maar één voorbeeld te noemen, van het Koninklijk Paleis aan den Dam te Amsterdam, een groot gedeelte van Bremersteen opgetrokken, namelijk de het meest aan den regen blootgestelde gevels, die op het zuiden en het westen gelegen zijn. (De beide andere zijn van Bentheimer steen).

In die genoemde brochure, opgeluisterd door negen fraaie afbeeldingen, worden de goede eigenschappen van deze steensoort in herinnering gebracht. De resultaten van het onderzoek in het K. Proefstation voor Bouwmaterialen te Berlijn worden opgegeven; een uittreksel, deze steensoort betreffende, wordt ontleend aan de studie van Dr. A. von Lasaulx, getiteld: „Die Bausteine des Kölner Domes:" de analyse van het materiaal wordt opgegeven, ontleend aan een Zwitsersch tijdschrift over pharmacie. Ook wordt verwezen naar de duizende bouwwerken waarbij in onzen tijd die steen verwerkt is, op plaatsen zoo verre van de groeven gelegen, dat de bouwmeesters wel diep overtuigd moeten geweest zijn van de voortreffelijke eigenschappen van dit materiaal.

Die overtuiging is echter verkregen uit de ondervinding van een drietal eeuwen. De Stadswaag te Bremen (1587), het huis Schütting, thans Handelskamer aldaar (1587), het Raadhuis in diezelfde stad, en van omstreeks gelijken tijd, zijn reeds in Obernkirchener steen gebouwd. De Dom te keulen, die te Ulm werden, — de Dom te Bern wordt hersteld met Obernkirchener steen. En zoo zouden wij honderden voorbeelden meer kunnen noemen.

Ook hier te lande wordt bij restauratiën en bij nieuwe bouwwerken de Obernkirchener steen meermalen toegepast. In de brochure wordt een van die groote nieuwe gebouwen afgebeeld, geheel in die steensoort uitgevoerd, namelijk dat van den heer Nienhuijs te Amsterdam, volgens de plannen van den heer A. Salm G. Bzn. Ook zijn o. a. de hierboven genoemde oude gebouwen in het boekje afgebeeld.

Dit is nu eens een brochure die in schrift en beeld geeft wat men kan verlangen, — waarin niets te veel staat, maar ook niet te weinig.

R.

VRAAGBAAK.

Aan de redactie wordt de volgende vraag ter beantwoording voorgelegd.

Een eenigszins belangrijk bouwwerk moet opgericht worden op een grond, waarin grondboringen zijn verricht die het onderstaande resultaat hebben opgeleverd.

1e laag:	teelaarde,	zwaar:	0.60 M.
2e „	klei	„	1.40 „
3e „	slappe klei	„	1 „
4e „	slappe klei met zand en plantaardige bestanddeelen	„	1 „
5e „	slap. vuil zand	„	1 „
6e „	zeer fijn blauw zand	„	1 „
7e „	zeer zuiver, fijn blauw zand tot op 14 M. diepte	„	8 „

De waterstand is ongeveer 0.50 M. beneden het maaiveld (bovenkant teelaarde).

Kan, na verwijdering der teelaarde, met den aanleg der fundamenten begonnen worden, of moet een heifundeering worden aangelegd?

In aanmerking genomen de gegevens, vooral omtrent de 4e en 5e laag, zal het wenschelijk zijn een paalfundeering aan te leggen;

na eene proefbelling zal waarschijnlijk een lengte der palen van 7 M. voldoende blijken te zijn.

Bij een niet zeer belangrijk bouwwerk en gelijkmatige belasting van den grond, zou het metselwerk der fundeering op de overigens vrij dikke 2e laag, met breede voeting kunnen worden aangevangen.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten 1e prijs: uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 10 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

Tehuis voor Zeelieden te Maassluis. 1e prijs: f 300; 2e prijs: f 150. Vóór 1 Augustus 1899. Door de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een Tehuis voor Zeelieden, Voorzitter de heer Ds. J. Vonk te Maassluis. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1°. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

Ommanteling van een reflector-gaskachel. 1e prijs: f 240; 2e prijs: f 90; 3e prijs: f 60. Vóór 1 Augustus 1899. Door J. G. Houben Sohn Carl te Aken. Zie: Bouwk. Weekblad n°. 23 van 10 Juni 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift.

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. (*N.B. 2 en 3 algemeen, 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.*)

BERICHTEN.

Den 24sten dezer is te Amsterdam overleden de 24-jarige beeldhouwer Hendrik J. A. Baars.

Zijne eerste opleiding ontving hij aan de Quellinusschool, van daar kwam hij op de Rijksschool voor Kunstnijverheid, waar hij zich hoofdzakelijk toelegde op de vervaardiging van medailles, waarin hij uitmuntte. In opdracht van H. M. de Koningin en van het Rijk heeft hij o. a. eenige zeer verdienstelijke medailles vervaardigd.

Het laatst studeerde hij aan de Rijks Academie van Beeldende Kunsten; daar vervaardigde hij o. a. het hoogst verdienstelijke medaillon-portret van zijn leermeester, Prof. Leenhof.

Maar ook in de eigenlijke beeldhouwkunst munte hij uit; zijn beeld „de illusie", pas gereed gekomen, getuigde daarvan. Dit beeld stelt een knaap voor, die zich aan een der armen een vleugel bindt; het is 't beeld der jeugd die, gewiekt, de wereld voor zich wil veroveren.

Baars zou binnen kort aan den prijskamp in de beeldhouwkunst aan de Academie deelnemen, om dan met 's Rijks toelage nog in het buitenland te gaan studeeren. Maar, dat heeft helaas niet mogen zijn.

In het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam blijft nog tot en met 3 Juli a. s. geopend de tentoonstelling van het werk der leerlingen van de Industrieschool van de Mij. voor den Werkenden Stand, vervaardigd gedurende den afgeloopen cursus.

Van af 5 Juli a. s. gedurende acht dagen, wordt in het zelfde gebouw door den heer M. W. J. Eijsvogel, van Rotterdam, eene tentoonstelling gehouden van artikelen in koper en ijzer, omvattende de nieuwste vindingen op het gebied van deur- en raamveeren, sluitwerk, schuif- en draairaam-constructies, enz.

De heer Bruigom, die aan den Gemeenteraad van Delft het bekende adres zond in zake de wijze van herstelling der hoekspitsen van den toren der Oude Kerk, laat het niet blijven bij het laatste besluit van dien Raad. Hij heeft zich thans een adres gewend tot de Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland.

PERSONALIA.

Voor de deelneming aan de eindexamens der Rijks Polytechnische School te Delft hadden zich aangemeld 97 candidaten, en wel: ter verkrijging van het diploma voor civiel-ingenieur 45, voor bouwkundig ingenieur één, voor scheepsbouwkundig ingenieur één, voor werktuigkundig ingenieur 36 en voor technoloog 13.

Van deze 97 candidaten trokken zich vóór of gedurende het examen 7 terug.

Nog hadden zich aangegeven voor het doen van het gedeeltelijk examen voor technoloog, en wel voor het eerste gedeelte 26 candidaten, waarvan zich eveneens vóór of gedurende het examen twee terugtrokken, en voor het tweede gedeelte 16, waarvan zich één candidaat terugtrok.

De uitslag der examens is, dat de volgende heeren geslaagd zijn, voor:

Eerste Gedeelte, B. art. 60 (technoloog) voor het 1e gedeelte: M. C. Braat, H. W. Dammers, P. H. Hendriks, C. W. J. Hoijer, H. Jonker Czn., F. Keeman. H. C. Knoops, E. de Kruijff, J. G. Maschhaupt, F. A. Meihuizen, J. G. Roest, N. J. A. Roldanus, H. J. Scholte, M. Snel, N. L. Söhngen, W. O. Thaarup van Tienen, P. W. M. Trap en E. C. Verschoor.

Tweede gedeelte, (B 2) H. J. W. A. A. Bakker, H. C. Barendregt, H. J. Belinfante, D. J. Bunschoten, M. Holleman, G. van Iterson Jr., J. Olivier, J. H. Schepers en B. W. Edik Thieme.

Examens C. art. 62–65.

art. 62 (bouwkundig ingenieur) J. H. W. Leliman;

art 63 (scheepsbouwkundig ingenieur) J. C. S. Schokking;

art. 64 (werktuigkundig ingenieur) H. F. Adams; A. E. R. Arnold A. W. van Berkel; J. F. Bierman; A. G. Bosman; Ph. M. Bosscher; P. J. C. Brauns, C. Coster van Voorhout, J. M. Goslings, F. L. Haider, A. G. P. Harting, Chr. Hovestad, F. Z. Th. van Iterson, G. Kalff. W. L. A. Kemper, J. Q. H. Laumans, F. H. von Lindern, C. F. G. Metsch, F. W. Ruble von Lilienstern ter Meulenspiek, M. S. Rover, N. A. Smits, E. F. Suringar, H. G. Teuwisse, F. G. Unger, S. G. Visker, D. A. Vredenberg en J. H. D. Wagener.

Art. 65 (mijnen-ingenieur) P. J. Jansen.

De uitslag van de examens, voor civiel ingenieur, welke worden voortgezet, zal vermoedelijk Dinsdag 4 Juli a. s. bekend gemaakt worden.

Bij Koninklijk Besluit is met ingang van 1 Juli tot hoogleeraar in de bouwkunst benoemd de heer Jacob F. Klinkhamer, Bouwkundig Ingenieur te Amsterdam.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 4.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 6 van 15 Juni 1899. — Herstellingsvermogen en zelf-amputatie onder de dieren, door Dr. R. Sinia. — De optische Firma Carl Zeiss en de constructie der Apochromaten (vervolg en slot), door Dr. R. G. Rijkens. — Berekening van het aantal beelden in hoekspiegels, door A. Pelt. — De verdedigingsmiddelen der planten tegen slakken, door C. E. Destreé. — Snelwerkende stroomverbrekers voor hooggespannen stroomen (vervolg en slot), door Dr. L. Bleekrode. — De vorderingen der Ethertelegrafie, door Dr. L. Bleekrode. — Boekaankondiging. — Een zelfwerkende brandverklikker, door H. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen. De planeet Eros, door Ant. Pannekoek. — Correspondentie. — Korte mededeelingen.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 3 JULI.

Ambt-Doetinchem. Het verbouwen en vergrooten der openb. school te Gaanderen.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Bestek ter inzage in de café's van Arts Wissink en Welling te Gaanderen. Bestek ad 50 ct. verkr. ten gem.-huize en bij den arch. Ovink, die inl. geeft.

Amersfoort. Het bouwen van een villa op een terrein aan den ouden Utrechtschen weg (Amersfoortsche Berg).

De architect H. Th. Eijsvogel, v.m. 11 u. in het hotel „De Berg" waar bestek en teek. ter inz. liggen. Bestek met 2 teekeningen ad f 2. te bekomen bij voorn. architect. Aanw. gedaan.

Amersfoort. Het bouwen van een stoomwaschinrichting op een terrein aan den Eem buiten de Koppel.

De arch. W. Salomons, v.m 11 u., in „de Vergulde Zwaan". Bestek en teek. à f 1 per stel bij gen. archit. verkrijgb. en liggen in gen. hotel ter inz. Aanw. gedaan.

Breda. Het bouwen eener woning in het Prinsebosch, onder Gilze–Rijen.

De rentmeester der domijnen Rentambt Breda, v.m. 10 u. te zijnen bureele, Halstraat 7a. Bestek en teek. ter inz. in de herberg van A. Geerts (Ulvenhoutschebosch). Inl. geeft. de opzigner der domeinen, P. van de Erve te Breda. Aanw. gedaan.

Haarlem. Het ve bouwen van de perceelen nos. 38–40 aan de Spaarnwouderstraat, tot boekurukkerij, boekbinderij en zetterij met kantoor enz.

De architect J. B. Lasschuit, n.m. 3 u., in hotel „Lion d'Or". Bestek en teek. zijn à f 0,50 per stel verkr. bij den architect. J. B. Lasschuit, door wien tevens inl. worden verstrekt Aanw. gedaan.

Stratum. Het bouwen van 12 woningen op een perceel te Stratum, met bijlevering van alle benoodigde materialen.

De heer B. Jamesz, n.m. 3 u., in het café van J. Vogels—v. d. Ven. Teek. liggen ter inzage in bovengenoemd kofliehuis. Bestek à f 1, zijn te verkrijgen bij de firma M. F. van Piere en Co. en bij Jos. Crambeek, architect, Eindhoven. Aanw. 3 Juli in loco des morgens 10 u., op het terrein.

Zwolle. Het bouwen eener sigarenfabriek met woonhuis aan de Oosterallee ald.

De architect D. de Herder, n.m. 5 u. in het café der wed. Nekkers, alw. bestek en teek. ter inz. en zijn ad f 2 verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. 3 Juli, v.m. 11 u.

DINSDAG 4 JULI.

Leiden. Het verbouwen tot café restaurant van perc. Breedstr. 84 in perc.

De heer M. H. v. Waveren. v.m. 11 u., in café „Popp". Bestek en teek. ad 50 ct. verkrijgb. ten kantore der Leidsche stoom-beerbrouwerij „De Posthoorn". Aanw. gedaan.

Nijmegen. Het afbreken van het gebouw no. 10 aan de Papengas en het daar weder opbouwen van een bergplaats met zolder enz. en het vernieuwen van de kap op perc. no. 8 aan gen. straat.

De regenten der beide weeshuizen 's av. 7 u. Bestek en teek. ter inz. en ad f 0,50 verkrijgb. Inl. geeft architect A. v. d. Boogaard. Aanw. 4 Juli n.m. 4½ u.

Nijmegen. Het amoveeren en wederopbouwen van een winkelhuis aan de Bloemerstraat no. 30 ald. voor den heer G. J. Oor.

De architect P. G. Buskens v.m. 11 u. in café Burgers. Bestek en teek. ad f 1 verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. 3 Juli v.m. 9 u.

Venloo. Het bouwen van een winkel en vier woonhuizen, met bijlev. van alle materialen op een langs de Moerdijkstraat gelegen terrein.

De heer P. v. Wijlick in het café „National". Bestek en teek. liggen ter inz. ten kantore van den architect H. Seelen, alw. ook verdere inl. verstrekt worden. Aanw. 4 Juli, v.m. 10 u.

Winterswijk. Het afbreken van een ouden het bouwen van een nieuw woonhuis in de Misterstraat ald.

De notaris F. A. v. Eckelen, n.m. 3 u. in hotel „De Klok", alw bestek en teek. ter inz. Inl. geeft arch. L. G. Richter. Aanw. 4 Juli, v.m. 10 u.

Zwolle. Het bouwen van 2 commiezenwoningen te Glanerbrugge.

De directeur der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen, 's midd. 12 u. Het bestek ter lezing in het min. van fin., aan het bureel van den rijksbouwmeester in het 1e district te 's-Hage, aan dat van het provinciaal bestuur van Overijsel, in het bureel van gen. directeur en in die van de ontvangers der directe belastingen, invoerrechten en accijzen van naburige gemeenten, en te bekomen bij gen. directeur. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwmeester te 's-Hage. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 5 JULI.

Bergen-op-Zoom. Het bouwen van eene kazerne voor de veld-atillerie, te Bergen-op-Zoom: raming f 60.000, onder beheer der genie ald.

De genie, v.m. 11 u. te haren bureele, alw. bijl. in te zenden vóór 4 Juli, n.m. 3 u., bestek ter lezing liggenen met inlicht. en bijl. verkrijgb. zijn. Aanw. gedaan.

Beetsterzwaag. *a.* Het bouwen eener nieuwe onderwijzerswoning te Langezwaag en *b.* het maken van een bijbouw aan de school te Terwispel.

Het gemeentebest. van Opsterland, v.m. 11 u. Bestekken en teek. zijn verkrijgb. bij den gem.-architect te Beetsterzwaag tegen f 0,75 voor de stukken sub *a* en f 0,50 voor die van sub *b*.

Haaksbergen. Het bouwen van een magazijn met kantoor (opp. plm. 620 M².) bij de fabriek te Haaksbergen.

De firma S. Frankenhuis en Z.., 's midd. 12 u., in het hôtel „de Moriaan". Bestek en teek. à f 1,50 per stel verkrijgb. ten kantore van den architect. Inl. geeft G. Beltman A.Gz., archit., Enschede. Aanw. 5 Juli, v.m. 9½ u. (plaatselijke tijd).

Numansdorp. Het gedeeltelijk afbreken en herstellen van een op het terrein staande schuur, en het bouwen van eene nieuwe woning te Numansdorp.

De heer A. C. Overwater, n.m. 3 u., in het café van J. v. d. Berg, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft A. Simons te Z.-Beijerland. Aanw. 5 Juli, v.m. 9½ u.

Schoonhoven. Het voor een gedeelte afbreken van het perc. A. 468, aan de Oude Haven te Schoonhoven, het bouwen van een woonhuis op het verkregen terrein en restaureeren van het blijvende deel van gen. perceel.

De arch. L. F. Redeker. Bestek en teek. ad f 0.75 verkrijgb. bij de boekh. S. en W. N. v Nooten. ald.

Vinkeveen. Het bouwen van een woon- en winkelhuis.

De heer F. J. Bellersen, v.m. 11 u., ten huize van Mej. de wed. Joh. Janmaat. Aanw. op het terrein naast de R. C. kerk des v.m. 11 u. Bestekken en teek. te verkr. tegen f 1.50 per stel bij F. J. Bellersen.

DONDERDAG 6 JULI.

Amersfoort. Het bouwen van een woonhuis op de Amersfoortsche berg nabij 't hotel Berg.

De architect W. Salomons, in café „Jens". Bestek en teek. à f 1 per stel verkr. bij gen. architect en liggen in bovengen. café ter inz.

Doetinchem. Het bouwen van een dubbel heerenhuis, tegenover school no. 1.

De architect H. J. L. Ovink, n.m. 6 u. waarvan bestek en teek. ter inz. in het koffiehuis van Willemink. Aanw. een uur voor de aanbesteding.

Ekamp (Gr.). Het afbreken van het oude en het weder opbouwen van een nieuw cafe, woonhuis, etc.

De heer A. Toorn, te zijnen huize. Bestek en voorw. liggen ter inzage ten huize van uitbesteder. Inl. te bekomen bij B. Tuin, Ekamp. Aanw. gedaan.

's Gravenhage. Het bouwen van een school op een terrein, gelegen aan straat IX in het bouwplan der „Zuider Bouwgrond-Maatschappij".

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Aanw. 3 Juli v.m. elf u. aan de gemeentewerf, daarna in loco. Voorw. zijn ad f 1 en de teek. ad f 0,90 verkrijgb. aan de gemeentewerf aan het Groenewegje.

VRIJDAG 7 JULI.

Deventer. Het maken van een nieuwe winkelpui met bijbehoorende werken.

De heer B. Ter Heerdt, 's av. 7 u. in „De Keizerskroon", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geven de arch. G. en W. te Riele Gzn. Aanw. gedaan.

's-Gravenhage. Het bouwen van eene gasfabriek in de nabijheid van 's rijks algemeen betooningsmagazijn te Enkhuizen.

Het ministerie van marine v.m. 11 u. Bestek met teek. tegen 50 cents over te maken bij postwissel en niet door middel van postzegels, verkr. bij het dep. van marine (bureel A 2.) te 's-Hage. Aanw. op het terrein op 3 Juli tusschen 1 en 2 u. nam.

ZATERDAG 8 JULI.

Heteren. Het bouwen van een dubbele woning en een schuur in de „Aanval", te Driel.

De heer H. v. Lonkhuijzen Jzn., 's av. 6 u. in het Veerhuis, alw. van af 3 Juli bestek en teek. ter inzage. Inl. geeft de bouwk. A. Frederiks te Randwijk.

Loosduinen. Het bouwen van een post- en telegraafkantoor met bovenwoning enz.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestek en teek. ad f 2,50 verkrijgb. ter secretarie. Aanw. 5 Juli, v.m. 11 u.

Zevenbergen. Het verbouwen van het hotel „Dolk".

De heer J. Voogelaar. Bestek en teek. in gen. hotel aanwezig, terwijl inl. te bek. zijn bij H. J. van Daalen. Aanw. 3 Juli, v.m. 11 u.

MAANDAG 10 JULI.

Amsterdam. Bestek no. 802. Het maken van eene enkele steenen woning voor den stations assistent op het stations emplacement Barneveld. Raming f 2400.

De directie der Holl. ijz. spoorw. maatsch., n.m. 1½ u. (Greenw. tijd) in het centr. personen-station. Bestek à f 0,75 verkr. aan het centr. administratiegebouw der maats., aan het Drooghak bureau weg en werken, kamer 154, of op franco aanvrage aan dit bureau, met toezending van het bedrag in postwissel. (Postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. geschiedt als in het bestek is vermeld.

DONDERDAG 13 JULI.

Hoofddorp. 1. Het aan- en verbouwen van school no. 1 aan de Hootdvaart hoek Spaarnwouderweg; 2. het aan- en verbouwen van school no. 2 aan den Aalsmeerderweg bij den Vijfhuizerweg.

Het gemeentebest. van Haarlemmermeer, v.m. 11 u. Bestek en teek. van elk perc. ad f 1 verkr. en ter inz. ter secretarie. Aanw. 10 Juli, voor school no. 1 v.m. 11½ u. en voor school no. 2 n.m. 2 u.

Haarlem. Het bouwen van een Rijks-landbouwproefstation met zuivelboerderij te Hoorn. Ram. f 79500.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Bestek ter lez. aan het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. bestuur van Noordholland, te Haarlem, en te bekomen bij M. Nijhoff, Nobelstraat no. 18 te 's Gravenhage. Inl. te bekomen bij den rijksbouwk. voor de onderwijsgebouwen. Aanw. 6 Juli n.m. 2 u.

VRIJDAG 14 JULI.

Dordrecht. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de Groenmarkt no. 50 ald.

De arch. Waals en Boest van Reijn, in café „Koophandel en Zeevaart". Bestek en teek. te verkr. tegen f 2.50 ten kantore van den arch. Boest van Reijn, Wijnstraat 135 (Scheffersplein.)

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Stadhouderskade — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betuwestraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

14 JUNI.

Amsterdam (Onderh.). Het verbouwen van de distilleerderij gelegen Spuistraat no. 262, voor rekening van den heer H. E. Reurhoff. Door de architecten Jos. Herman en J. A. v. d. Bergh.

Ingekomen 9 biljetten. Laagste inschrijver A. Teunissen van Manen, Amsterdam, voor f 2545.

Heemstede (Onderh.). Het bouwen van 2 burgerwoningen aan den Binnenweg, nabij het raadhuis aldaar, voor den heer A. J. ten Hagen. Door den bouwk. L. Tuijnman te Haarlem.

Opgedragen aan E. Th. v. Luijken te Heemstede.

Heemstede (Onderh.). Het vergrooten van het St.-Bavogesticht aan de Kerklaan. Door de regenten van het gesticht.

Geg. aan J. H. Groenendaal te Amsterdam.

15 JUNI.

Amsterdam. Het amoveeren van perceel 38 aan de Vijzelstraat. Door den heer F. H. Scheffer.

Gegund aan Gebr. J. en S. Baars, aldaar.

16 JUNI.

Amsterdam (Onderh.). Het verbouwen van een winkelhuis aan de Oude Schans no. 12. Door den bouwk. Koningsveld.

Ingekomen 5 biljetten. Laagste inschrijver E. de Wit, aldaar, f 2420.

Amsterdam (Onderh.). Het verbouwen van perceel no. 227 aan den Nieuwendijk. Door de architecten A. Jacot en W. Oldeweit.

Ingekomen 9 biljetten. Laagste inschrijver G. Lotgering, aldaar, f 9875. Gegund.

s-Gravenhage (Onderh.). Het uitbreiden der waschinrichting en het maken van een fabrieksschoorsteen aan den Loosduinschenweg, voor de firma Roos.

Gegund aan C. van Stuivenberg, te Loosduinen, voor f 15500.

17 JUNI.

Tiel. Het bouwen van een woonhuis met achterhuis. Door den heer W. J. Bosman.

Onderhandsch opgedragen aan Gebr. van Eck, Tiel, voor f 1250.

19 JUNI.

Musselkanaal. *a.* Het bouwen van eene boerenschuur, onder bijlev. van al het daartoe ben; *b.* het glas- en verfwerk van voormelde schuur. Door den heer G. J. Borgesius.

a. Raming f 2631. Laagste inschrijver H. Brouwer, Kielwindeweer, f 2349*.

b. H. Stiekema, Musselkanaal, f 49,50*. *Gegund.

Nijverdal. Het bouwen eener nieuwe bakkerij met schuur en verdere toebehooren, voor rekening van den heer P. v. d. Helm, aldaar.

Hoogste inschrijver L. Barneveld, Almelo, f 3256; laagste J. H. Teesselink, Hellendoorn, f 2890. Gegund.

20 JUNI.

Barger-Oosterveen (Dr.). Perc. 1. Het uitvoeren van timmer- en metselwerk voor het bouwen van een winkelbehuizing aldaar; 2. de levering van bouwmaterialen daarvoor; 3. het glas-, verf- en behangerswerk daarvan. Door den heer H. Santing.

Perc. 1. Eenige inschrijvers Jans en Jan Scholten. Noordbarge, f 580*.

Perc. 2. Laagste inschrijver W. Vink, Meppel, f 2070*.

Perc. 3. Eenige inschrijver J. de Vrome, Nieuw-Amsterdam, f 170* *Gegund.

Farmsum. Het bouwen van eene nieuwe behuizing, op een open terrein aan den nieuwen weg aldaar, met bijlevering van materialen, transporten, arbeidsloonen, benevens 't verf-, glas- en behangwerk, in één perceel. Door den heer L. F. Koersen te Delfzijl.

Laagste inschrijver J. Rietema, f 2300. Gegund.

Tiel. Het verbouwen van het pakhuis in het Ruiterstraatje aldaar en in te richten tot een stoomkorenmolen. Door de heeren Gebr. Ebben.

Laagste inschrijver N. H. v. Zetten. Tiel, f 1535, niet gegund als zijnde boven de begrooting. Later bij onderhandsche aanbesteding opgedragen aan P. Boorensteijn en J. L. v. Eck te Tiel.

Woensel. Het bouwen van een koffiehuis en 2 woningen in de Limbeekstraat, met gedeeltelijk leveren der materialen. Door mej. de wed. P. v. d. Dennen.

Laagste inschrijver M. Hezemans van Lieshout, Eindhoven, f 2549. Gegund.

Zutphen. Het bouwen van een nieuw boerenwoonhuis op het erve Groot Jebbink onder Vorden. Door het bestuur van het O. en N. Gasthuis.

Laagste inschrijver J. W. Boerman, Warnsveld, f 4069.

21 JUNI.

Assen. Het afbreken van een schuurtje en het bouwen van een huis met schuur, aan de Oosterhoutstraat aldaar. Door den heer J. Wildeboer.

Laagste inschrijvers Gebr. van Wijk, f 2380, Gegund.

Nijmegen. Het bouwen van 22 arbeiderswoningen en 3 beneden- en bovenwoningen. Door den arch. W. J. Maurits.

Laagste inschrijver J. B. Smits en Zn., f 40800. Gegund.

Utrecht. Het bouwen van vier huizen met bovenhuizen, in de Griftstraat aldaar. Door den heer W. van Lankeren Sr.

Laagste inschrijver H. Oostveen, f 11319. Gegund.

22 JUNI.

Amsterdam. Het verbouwen van perc. no. 7 aan de Reguliersbreestraat, het sloopen van perc. no. 6 aan den Amstel en het daar ter plaatse bouwen van een nieuw perc., in verband met de verbouwing aan de Reguliersbreestraat. Door den arch. J. Ingenohl.

Laagste inschrijvers Steunenberg en Haverman, f 17702.

Groningen. Het bouwen van een teekenlokaal boven de verdieping van het westelijk gebouw der gemeente hoogere burgerschool in de violenstraat, onder bijlev. van al het daartoe benoodigde. Door het gem.-bestuur.

Laagste inschrijver Ph. Hendriks, f 4467.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van acht woningen bij den Enscheder straatweg. Door den arch. W. Elzinga.

In Twentsche steen. Laagste inschrijver E. van Dorth, Vroomshoop, f 7999.

In Waalsteen. Laagste inschrijvers Vos en Morsink, Delden, f 8385.

Haarlem. Het sloopen van 3 perceelen nos. 1, 3 en 5 op de hoek van de Korte en Lange Veerstraat te Haarlem en het bouwen daar ter plaatse van een nieuw manufacturenmagazijn. Door den arch. P. Kleiweg Dyserinck.

Laagste inschrijver M. van Ommeren, f 38693.

Krimpen a/d IJ. Het bouwen van een Chr. school met onderwijzerswoning.

Timmerwerk. Laagste inschrijver S. Slappendel, f 6197*.

Metselwerk. M. Mohr, Ouderkerk a/d. IJ. f 4187*.

Verfwerk. J. v. d. Lugt, f 585*. *Gegund.

Leeuwarden. Het afbreken van de bijkeuken met waschhok van het bestaande huis in de Schrans, C no. 104, het bouwen van een kamer met gang, het uitbreken grootendeels van de binnenbetimmering boven het hoofdgebouw, het maken daarvoor van een raadzaal met meerdere werken, verder het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan kozijnen, deuren, ramen, goten, lijsten, hangers, staketten, warande enz. Door het gem.-best. van Leeuwarderadeel.

Laagste inschrijver A. D. Polstra, Stiens, f 2810. Gegund.

Vlaardingen. Het verbouwen van 2 woonhuizen, Markt L. 66 en 67, tot pakhuis. Door den heer H. v. Toor Jz.

Metselwerk Laagste inschrijver Gebr. Degeling, f 798*.

Timmerwerk B. v. d. Hoeven, f 1000*.

Massa. Gebr. v. Deventer, f 1899

De asphaltvloer is buiten de aanbesteding. *Gegund.

23 JUNI.

Sneek. De verbouwing van een pakhuis voor den heer Beckeringh Lankhorst te Sneek. Door den architect A. Breunissen Troost.

Laagste inschrijver F. de Wolf, Sneek, f 3738.

24 JUNI.

Arendonck (België). Het bouwen eener villa te Arendonck. Door den heer H. v. d. Pas.

Laagste inschrijver T. v. Dinther, Osch, frcs. 26750.

Arnhem. Het afbreken van een pakhuis, het bouwen van twee onder- en bovenwoningen aan de Tramstraat en het verbouwen van de perceelen 100 en 101 aan de Oude Kraan te Arnhem. Door den arch. W. Honig, Velp.

a. met waterdichten kelder, *b.* met niet waterdichten kelder.

a. Laagste inschrijver H. Vonk, Oosterbeek, f 8315, en *b.* f 8150.

Haarlem. Het bouwen van 3 woonhuizen aan den Zijlweg, gemeente Bloemendaal. Door den arch. Jan Stuijt.

Laagste inschrijvers B. Zuithoff en Zonen, f 28875.

Haarlem. Het bouwen van eene villa met knechtswoning, aan den rijksstraatweg, hoek van Merlelaan te Heemstede. Door de architecten Roog en v. d. Ban.

Villa. Laagste inschrijver J. J. v. Scheijndel f 12840.

Knechts woning. H. v. 't Wout, f 1835.

Massa. J. J. Scheijndel, f 15048.

Oudebildtzijl. Het bouwen van een woonhuis met slagerij voor den heer H. G. Postma te Oudebildtzijl. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver J. Woudstra, St.-Anna, f 2869. Gegund.

Sneek. Het bouwen van een woonkamer en het maken van eene brandvrije kluis met verdere werken, bij en in aansluiting met het secretarie-gebouw aldaar. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver F. H. Ringnalda, Sneek, f 2492. Gegund.

IJmuiden. Het bouwen van een dubbel pakhuis met kantoor en bijkomende werken op een terrein aan de Prins Hendrikstraat aldaar. Door de visscherij-maatsch. „Kennemerland".

Gegund aan den laagsten inschrijver M. Kistenmaker, IJmuiden, voor f 5900.

„Per Telegraaf."

Deventer. Het vergrooten van hare fabriek aan den Zwolschen weg te Deventer. (Te vergrooten oppervlak pl.m. 1400 M².) Door de naaml. venn. „Deventer ijzeraarden buizen- en terra cottafabriek".

Laagste inschrijver J. A. van Linschoten, Deventer, f 21500; daaropvolgende J. Pot Jz., Deventer, f 21581.

's-Gravenhage. Het bouwen van kantoren remise, werkplaatsen en woning voor den dir., een en ander daar te stellen op een terrein Kadastraal bekend sectie R. no. 4899, gelegen aan de Laan van Nieuw Oost-Indië ald. Door den bouwk. M. J. van der Schilden, namens heeren comm. der Alg. Ned. „Autocar Maatschappij".

Laagste inschrijver P. W. de Zwart Jr., Voorburg, f 22390; daaropvolgende M. de Lange, 's-Hage, f 23908.

Kinderdijk (Z.-H.). Het bouwen van eene ketelmakerij en machinefabriek op het etablissement Fop Smit aldaar. Door de firma L. Smit en Zn.

Laagste inschrijver G. Keij, Rotterdam, f 41170; daaropvolgende L. Boele, Nieuw-Lekkerland, f 41996.

26 JUNI.

Breda. Het bouwen van een heerenhuis op een perc. grond gelegen in den Teteringschen dijk. Door den arch. A. Verlegh.

Laagste inschrijver Joh. Verhagen, Teteringen, f 8340 Gegund.

Delft. Het bouwen van een winkelhuis en een café, aan de Voldersgracht hoek Vrouwjuttenland. Door den architect C. J. L. Kersbergen.

Laagste inschrijvers J. Gerrebrands en G. J. v. d. Broek, f 6207. Gunning aangehouden.

Haarlem. Het bouwen van een woonhuis aan de Maerten van Heemskerkstraat. Door den arch. P. N. v. 't Wout.

Laagste inschrijver J. Vander, f 2149.

27 JUNI.

Amsterdam. Het bouwen van een winkelhuis met kantoorlokalen, woning en fotografische ateliers, aan het Spui no. 15, 17 en 19, voor den heer M. Buttinghausen. Door den arch. G. v. Arkel.

Laagste inschrijvers Timmer en Furstner, f 43878.

Assen. Het bouwen van een woning voor den dir. der gem.-gasfabriek, op een ged. van het terrein, sectie I no. 5628. Door het gemeentebestuur.

Timmer-, metselwerk en loodgieterswerk. Laagste inschrijver D. Neisingh, f 4290*.

Verf-, glas- en behangwerk. T. Groenendal, f 347. 1 biljet was te laat ingeleverd.

Stucadoorwerk. Johs. Jalvingh, f 395*. *Geg. perc. 2 aangehouden.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een woon- en pakhuis op het terrein genaamd Siberië ald. De heer A. Menco.

Laagste inschrijver A. J. Aangenendt, f 11820.

28 JUNI.
„Per Telegraaf."

Heerenveen. Het maken van de gebouwen voor den stoomtramweg Joure—Lemmer. Door de directie der Nederlandsche Tramweg Maatsch., lijn Joure—Lemmer.

Laagste inschrijvers L. Vos en J. Jorritsma, Balsward. f 77189; daaropvolgende F. R. Veenstra, idem f 7880.

Zeist. Het bouwen van een school met 4 lokalen voor uitgebr. l. o., aan de Torenlaan bij de Jagerlaan aldaar. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. A. van Nie, Zeist, f 13258, gegund; daaropvolgende C. Busschе, idem f 13464.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare stalen bekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN. Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskacheis (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR. Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatschè „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF. Singel 455, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LACHAU, Damrak 71, Amst
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SOHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODELHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
" — W. H. M. SCHÖLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stallinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.

Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN EN STEEGH, Beilfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. —TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
" — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement, Karoliniklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

F. W. HESSE Fz. (firma Gebr. Hesse.)
Sanitary Engineer, Amsterdam, Damrak 68.
Specialiteit voor de levering van
Complete Bad- en Closet-Inrichtingen.
Closets merk **„Beurs"** en diverse andere soorten.
Vertind koperen Bad- en Waschtafel-Geyzers, Closets, Waschtafels, Waschbakken, enz.
GASORNAMENTEN.
VERWARMING EN VENTILATIE.
Belast zich met plaatsing en inrichting door geheel Nederland. Teekeningen en prijsopgaven op aanvrage gratis. Concurreerende prijzen. Wederverkoopers het gewone rabat.

EMPLOYER'S LIABILITY Assurantie Corporation, Limited, te LONDEN.
Maatschappij van Verzekering tegen ONGELUKKEN.
Speciale, zeer billijke tarieven, voor weinig gevaarlijke beroepen.
Collectieve Verzekering voor WERKLIEDEN. Verzekering volgens de Voorschriften van de Nederlandsche Ministers. Rijwiel en Spoorwegpolissen.
Generaal-Agenten voor Nederland:
HIENFELD & RAPP, Amsterdam, in het gebouw der „New-York".

The Fine Art and General Insurance Company Ltd. te Londen.
Verzekering tegen inbraak; buitengewoon vrijgevige bepalingen.
Verzekering tegen Inbraak en Brand op Amsterdamsche Beurspolis gecombineerd.
Speciale Polissen ter verzekering tegen alle gevaar.
Verzekering van Schilderijen, Preciosa, Musea, Tentoonstellingen, enz.
Generaal-Agenten voor Nederland
HIENFELD & RAPP, Amsterdam, in het Gebouw der „New-York".

Levensverzekering-Maatschappij „NEW-YORK."
Opgericht in 1845.
Deze Maatschappij biedt in haar **WERELDPOLIS** meer **waarborgen, vrijheden** en **voordeelen** aan, dan welke andere Maatschappij ook. Voor nadere bijzonderheden wende men zich onder opgave van leeftijd tot de
Directie voor Nederland, 455 Keizersgracht, Amsterdam.
IN HET GEBOUW DER MAATSCHAPPIJ.
J. J. A. SANTHAGENS BAKE & Co. Gerant: J. TER MEULEN Jr.
GEVESTIGD TE AMSTERDAM en
The Fine art and General Insurance Company LD. te Londen.
Generaal-Agenten: HIENFELD & RAPP, Amsterdam.
Sluiten voor gezamenlijke rekening verzekeringen tegen transportgevaar, op Zendingen van Geld, Geldswaardige papieren, Preciosa, Edelgesteenten, enz., per post of anders gelegenheid.
Informatiën worden verstrekt en verzekeringen aangenomen door de firma
HIENFELD & RAPP,
Kantoor in het Gebouw der „NEW-YORK."

GEBROEDERS KOCH, Amsterdam,
leveren **BINNENBETIMMERINGEN** bewerkt met **Carton-Pierre**, zoo ook **Ornementen** van **Carton-Pierre** ter versiering.
Niet te verwarren met Papierstûc of iets dergelijks.
Bizonder voldoen onze **Carton-Pierre PLAFONDS** in Vakken, deze zijn uiterst solide, volkomen vochtvrij, krimpen- en scheuren niet en kunnen desverlangd, in opgegeven kleuren, geheel afgewerkt, geplaatst worden.

H. H. BOUWKUNDIGEN.
Van Woensdag 5 Juli tot 12 Juli a. s. zal door mij in het gebouw **der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst** Marnixstraat 402 te Amsterdam, eene **Tentoonstelling** gehouden worden van
Robert Adams gepatenteerde, Deurveeren, Raamopeners, Raamveeren enz. enz.
M. W. J. EIJSVOGEL.
Alléén vertegenwoordiger voor Nederland en België.
Tentoonstelling geopend van 9—12½ en van 1½—4½ uur.

C. LINDENAAR Jr.
GLASGRAVEUR.
Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
ATELIERS voor het **Etsen** op **Spiegel-** en **Vensterglas.** Artistieke bewerking.
SPECIAAL ADRES voor **gekleurd** en **gebrand glas in lood.**
Steeds groote voorraad van alle kleuren **Cathedraal glas.**

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verschenen de
Nieuwe Algemeene Voorwaarden
BEHOORENDE BIJ DE
BESTEKKEN voor de LEVERING
VAN
IJZER en STAAL
AAN
's RIJKS MARINE.
Vastgesteld bij beschikking van den Minister van Marine van den 9 Juli 1894 D. No. 41.
PRIJS 25 CENT.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE
MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

8 JULI 1899. 19e JAARGANG. No. 27.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • •
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijke verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der M^j.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Villa „Severen" te Berg en Dal. — Smeltoven voor straatvuil te Berlijn (Patent Wegener). — Excursie naar Nijmegen door de leden der Afdeeling Utrecht. — Vraagbaak. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

VERSLAG

van de 79ste Algemeene Vergadering gehouden op Woensdag 17 Mei 1899, des morgens te half elf uur in het Maatschappelijk Gebouw, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Ter vergadering waren aanwezig:

De Bestuursleden, de heeren: A. Salm G.Bzn., *Voorzitter*, Ed. Cuypers, *Vice-Voorzitter*, Jb. van den Ban Pzn., A. C. Bleijs, V. G. A. Bosch, M. A. C. Hartman, J. A. Mulock Houwer, J. Mutters Jr., J. Verheul Dzn., C. T. J. Louis Rieber, *Secretaris;* het Eerelid, de heer J. H. Leliman;

de leden, de heeren (voor zooverre de presentie-lijst dit aangeeft): H. P. van den Aardweg, G. van Arkel, H Baucke, W. Bettink, E. van den Bossche, A. E. Braat, J. N. Breebaart, F. J. Bremmer Hzn., Arn. A. M. Bruning, P. Kleiweg Dyserinck, E. F. Ehnle, F. H. van Etteger, A. C. M. van Etten, Henri Evers, C. W. Finke, A. R. Freem, H. G. Friling, J. D. Gantvoort, C. M. Gardenier, W. A. E. van Geuns, C. de Groot Jz., Joseph Herman, H. van Hilten J.Pzn., C. A. Huijgen, J. H. P. Janse, W. de Jong, H. Kersemaeker, J. F. Klinkhamer, J. Koffieberg, J. T. Kok, J. Krap, J. R. de Kruyff, P. F. Laarman, H. J. de Lange, W. van Lankeren Jr, J. H. W. Leliman, W. G. Lensink, M. T. Leijh, C. B. Posthumes Meijjes, H. Moen G.Pzn., J. W. Molijn, J. H. Müller, B. J. Ouêndag, R. Pisa, Jhr. J. H. Schorer, J. L. Schouten, A. J. Stoel Jr., J. H. Stoel Jr., G. Versteeg, P. de Vink, A. J. Vreeswijk, W. C. Weidner, J. Wolbers.

Zeer kort na den daartoe vastgestelden tijd opende de Voorzitter de vergadering, zeggende:

Mijne heeren, zeer geachte medeleden:

Heden heb ik het voorrecht na mijn tweeden dienstjaar, de 79ste alg. vergadering van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst persoonlijk te mogen openen en leiden, en heet ik U allen allereerst hartelijk welkom in onze eigen woning.

Even als vorige jaren is het „Verslag" van al hetgeen er voorviel in het afgeloopen jaar omtrent de Maatschappij, alsmede van de werkzaamheden van het Bestuur, te voren gepubliceerd en zij het mij vergund aan de hand van dit „Verslag" (alvorens wij de punten der agenda behandelen) nog enkele mededeelingen te doen.

Een van de belangrijkste gebeurtenissen is wel geweest de beweging om een „Bond" te stichten van Nederl. Bouwkundige Vereenigingen", voortvloeiende uit het bekende adres van Haarzuylen, eene beweging door den hoofdontwerper en zijne onmiddellijke omgeving zelf gestuit. Veel is hierover geschreven en van gedachten gewisseld, en volledigheidshalve in 't kort nog eens vermeld in het Verslag,— hoewel ik voor mijzelf, nu de onmogelijkheid gebleken is om tot een gewenscht resultaat te komen, liever niet meer „open brieven" en beschouwingen van belangstellenden van mee- of tegenwerkers naslа. Het einde van al die beleefde brieven, complimentjes, raadgevingen, heusche en onheusche opmerkingen is: dat in plaats van nader te komen, in plaats van eerlijk in elkander vertrouwend „steun te geven" en voort te helpen, wij hoe langer hoe meer wantrouwend beoordeelen en ons nog meer vervreemden, bij wijze van protest lidmaatschappen opzeggen enz. enz.; en daarom zou ik zeggen „basta" — genoeg —

Men verwijt het Bestuur evenwel in deze zaak niet een *„laatste woord"* gezegd te hebben en meent, dat het Bestuur *verplichtis* tegenover de leden rekenschap te geven van zijne handelingen in dezen, zoo wat de oorzaak is geweest, dat door toedoen van het Bestuur het Genootschap Architectura et Amicitia genoodzaakt was een nieuw contract te sluiten met zijn uitgever voor zijn weekblad en er van een samensmelting der organen geen sprake meer kon zijn.

Moeten wij aan dien drang toegeven, dan doe ik dat noode en in qualiteit uitsluitend als woordvoerder van het Bestuur der Maatschappij.

Ik wil beginnen met onze handelingen in zake het samensmelten der organen van de Maatschappij en A. et A.

Alvorens het Bestuur van de Maatschappij voor te stellen het initiatief te nemen om zich in verbinding met dat van A. et A. te stellen, heb ik mij, als oud-lid van A. et A., overtuigd door gesprekken met den Voorzitter, Bestuursleden of andere leden, dat een dergelijk samengaan niet onmiddellijk verworpen of een dergelijke combinatie onmogelijk zou geoordeeld worden, en ik mocht bij een eerste conferentie met beide Besturen, 2 Dec. 1896, constateeren, de eensgezinde wensch van allen, dat: wanneer de leden van beide Vereenigingen, zonder hoogere contributie een uitgebreider en degelijker blad konden krijgen, dit zeker in hun voordeel en belang is.

Bij samenwerking der Vereenigingen kan, zoowel qualitatief als quantitatief belangrijker werk geleverd worden dan elk voor zich nu wekelijks doet verschijnen.

Ik sprak verder den wensch uit, dat indien de besprekingen tot geen resultaat mochten leiden, en de zaak dus bij 't oude blijft, of wel, dat één van beide gezelschappen op andere medewerking zint, dat zulks dan nimmer aanleiding moge zijn tot beschouwingen, waarvan eene vervreemding of minder aangename verhouding tusschen die vereenigingen het gevolg zou kunnen zijn.

Kon de oplossing gevonden worden, dan zouden wij dat gaarne zien in 't belang der respectieve leden.

Mochten overwegende redenen de zaak doen afstuiten, dat dan ieder vrij blijve en elkanders werken en streven gadesla zonder rancune.

Uit beide Besturen is daarop een commissie benoemd, om de eventueele mogelijkheid eener samensmelting nader te overleggen, en successievelijk besproken:

de onmiddellijke gevolgen eener combinatie;

de extra-kosten voor beide vereenigingen door grootere oplage;

winstderving van opbrengst der advertentieën (die nu in 2 bladen verschijnen); meerdere en degelijke stof en hoe die te salarieeren; platen, illustraties enz.;

verder de belangen van de leden en de buitenleden voor elke Vereeniging op zich zelf beschouwd;

het verband tusschen uitgevers, medewerkers, loopende contracten enz., redactie, hoofd redactie, zetel van het Bureau, enz. enz.

De heer v. d. Kloes, redacteur van het Technisch gedeelte van het weekblad Architectura, was zoo welwillend over te komen en onze vergadering van 3 Februari bij te wonen. Om goed geprepareerd op die bijeenkomst te verschijnen, deelde ZEd. te voren, 24 Jan. '97, zijn onpartijdige beschouwingen in een rondschrijven mede aan *al de betrokkenen*, zooals ZEd. schreef.

Tot zijne verwondering moesten wij op die bijeenkomst mededeelen, dat die beschouwingen alleen bij A. et A. hadden gecirculeerd en niet dóór waren gezonden.

Besluiten konden toen niet genomen, ook bij ontstentenis van den Voorzitter van A. en A., en wij maakten intusschen kennis met den ons inziens eigenaardigen toestand, waarin zich A. et A. tegenover de voor hun blad werkzamen bevindt.

In een volgende bijeenkomst bracht de Voorzitter van A. et A. berekeningen mede over de financieele mogelijkheid van uitvoering en werd ons daarvan een schema toegezegd, terwijl wij inmiddels met onzen uitgever beraadslaagden en ook een financieel plan opzetten.

Allerlei omstandigheden en niet het minst mijn langdurige ongesteldheid waren oorzaak, dat onzerzijds geen nieuwe bijeenkomst werd belegd, tot geheel onverwacht het adres uit Haarzuijlen de gemoederen in beweging bracht.

Daar wij daarin ook lazen van een nieuw op te richten Bondsorgaan, een weekblad, officieel orgaan der vereenigingen enz. namen wij natuurlijk eene afwachtende houding aan, totdat wij door het orgaan van A. et A. kennis namen, dat dit genootschap een nieuw contract had afgesloten en dat het blad in gewijzigden vorm zou verschijnen.

Wij zijn daar wel gevoelig over geweest.

De besprekingen zoo alleraangenaamst en vol vertrouwen begonnen, zoo in eens zonder *eenige* voorkennis van de baan geschoven.

Het is zeker onnoodig mee te deelen, dat wij meenden, als die heeren eenigszins mede wilden werken tot de verwezenlijking der oorspronkelijke plannen, al was het alleen maar om — voor het oog ten minste — de vormen en beleefdheid in acht te nemen, nog wel eens hadden kunnen informeeren, alvorens nieuwe contracten af te sluiten, of er onzerzijds nog aan gehecht werd de aangevangen onderhandelingen voort te zetten, of dat het beter zoude zijn die maar te beëindigen.

En zoo zijn wij van zelf het adres van Haazuijlen genaderd;

was dit in druk gepubliceerde adres lang verschenen vóór dat het officieel bezorgd was — blijkbaar overhaast opgesteld. . . . .

ik bedoel o. a. de ingewikkelde, hier en daar duistere redactie der „grondslagen" (welke na alle besprekingen op vergaderingen en in technische bladen nog niet geheel begrijpbaar zijn),

de protesten over adhesie-betuigingen aan het „adres", zonder medeweten of tegen den wil van de persoon in kwestie al vast maar geplaatst,

het onoverdachte, om zoo een belangrijk iets te laten uitmaken door alle Bouwkundige Vereenigingen in ons Vaderland op een vergadering van excursionisten van de Maatschappij te Zutphen;—

zoo kan ik Heeren Leden meedeelen, dat *wij* in tegenstelling daarvan met de meeste nauwgezetheid de goede zaak waardig,

als eerlijke mannen (eigen belangen of functie in gedachte reeds ter zijde gesteld hebbende),

het adres hebben bestudeerd en al het *vóór* en *tegen* meermalen en langdurig besproken, gewikt en gewogen hebben, om onderteekenaars een bevredigend antwoord te kunnen geven.

Wat nu verder alle bijzonderheden betreft — zoo is het niet mijn bedoeling om U een uittreksel te geven van de notulen onzer vergaderingen, noch een résumé onzer besprekingen. Ons schrijven, den 22 Nov. 1898 verzonden aan al de Bouwkundige Vereenigingen hier te lande, kan beschouwd worden als *het* resultaat van onze overleggingen.

Ik wensch er nog bij te voegen, dat het Bestuur meende in zoo'n allerbelangrijkste zaak niet alleen eigenmachtig te mogen handelen, doch een besluit te moeten nemen in overleg *met* en goedgekeurd *dóór* de Besturen der Afdeelingen van de Maatschappij, hetgeen geschied is.

Het is op die bijeenkomst ook, dat ons primitief voorstel om door afgevaardigden van elke Vereeniging met ons Bestuur op een nader te bepalen vergadering te laten onderzoeken, *of* het mogelijk is, en *hóe* of het mogelijk is, om *in verband met de reeds bestaande vereenigingen en corporaties* een „Bond" te stichten — verworpen is.

Het heeft ons veel genoegen gedaan van zeer vele zijden te mogen vernemen, dat dit antwoord haast allerwege veel instemming vindt en goed beoordeeld is geworden. Wij meenden, dat bij de een of andere voor te stellen reorganisatie er 2 gevallen mogelijk waren, voor zooverre *onze* vereeniging (d. i. de Maatschappij met de Afdeelingen) betreft, n. l.: de Maatschappij *verdwijnt*, of wel: de Maatschappij blijft *bestaan*, in dit geval hervormd als Bond van Nederlandsche Bouwkundige Vereenigingen, met een ander Bestuur en met andere wetten of reglementen.

Den naam waaraan zóóveel tradities, zóóveel relaties in binnen- en buitenland verbonden zijn, dien zouden wij in geen geval hebben prijs gegeven; — al was het alléén maar om de intrede van dien nieuwen Bond zoo gemakkelijk en zoo geleidelijk mogelijk te doen plaats vinden, altijd uitgaande van ons principe, dat, waar men vereenvoudigen wil en vereenigingen wil laten samensmelten, het gemakkelijker gaat een *bestaande Vereeniging*, welke reeds vele relaties naar binnen en buiten heeft, als „Bond" te beschouwen of wel te vervormen.

Om onzen goeden wil te toonen, zaten wij niet stil en deden na het verzenden van bedoeld schrijven kort daarop een voorstel aan 4 plaatselijke Vereenigingen om (voor zoover Amsterdam betrof) al vast een begin te maken met een nauwere aansluiting van beoefenaren der bouwkunst aldaar, waarbij allen zouden kunnen profiteeren, onnoodige en dubbele onkosten vermeden konden worden, en men in de gelegenheid zou zijn elkander meer te ontmoeten, te leeren kennen en te waardeeren, en boden wij A. et A. in ons gebouw zelfs aan, een Societeitslokaal voor haar in te richten.

Juist de besprekingen om dat laatste onderdeel van ons plan te verwezenlijken, kostte veel tijd en moeite; want waar een gezellig artistiek lokaaltje zou ingericht moeten worden, zouden wij komen te staan voor belangrijke uitgaven en deze mochten allerminst drukken op H.H. aandeelhouders van het Maatsch. gebouw, en moesten personen die het wel met *ons* en de *Maatschappij* meenen, aangezocht om daarvoor een fonds bij elkander te brengen.

In de ferme overtuiging, dat dit voorstel met blijdschap zou worden aanvaard, denkende aan de zoo goed geslaagde gecombineerde vergadering bij de Beursvoordracht met de welwillende medewerking van den heer Berlage,

denkende aan de vele aangename vertrouwelijke gesprekken met het Bestuur van A. et A. na afloop van vergaderingen welke ik mocht bijwonen,

en mij herinnerende, dat de Voorzitter van dat Genootschap mij zelf toevoegde, dat bij het zoo'n treurig verschijnsel vond, zoo 2 vereenigingen in één stad te zien vergaderen, gescheiden door maar een paar huizen in plaats van onder één dak enz. enz., waren wij *zeer* teleurgesteld (in tegenstelling met de antwoorden van de Afdeeling Amsterdam der Mij. tot Bevordering der Bouwk., den Aannemersbond en de Technische Vakvereeniging, van A. en A. een tamelijk *„uit de hoogte"* bescheid te ontvangen, nader toegelicht door de gepubliceerde discussies in de gehouden Vergadering van het Genootschap naar aanleiding van ons voorstel.

Het is ons nu duidelijk, dat men geen samenwerking met ons wenscht en nimmer gewenscht heeft.

Schijnt het adres blijkbaar haastig opgesteld, zoo is dit zeker het geval geweest met het besluit om het aan *ons* te zenden, en *ons* de leiding in handen te geven.

Dankten wij destijds H. H. onderteekenaars of eigenlijk den steller van het adres voor die onderscheiding welke wij toeschreven aan de erkenning als te zijn de oudste en de meest uitgebreide vereeniging op bouwkunnig gebied in Nederland, nu verwijt men ons, dat wij dien eeretitel gebruikten in ons antwoord.

De door ons voorgestelde samenwerking kan volgens A. et A., in geenen deele bevorderlijk zijn voor de verwezenlijking der gewenschte hervormingen, noch dienstig om aan de moreele

belangen eener plaatselijke bouwkundige vereeniging tegemoet te komen; terwijl het hun allerminst wenschelijk voorkomt eene inrichting te steunen aan welker organisatie *„zij hunne goedkeuring niet kunnen hechten."*

Vraagt men zich nu niet af, hoe of die Heeren, alles te voren goed overwogen hebbende, zich dan destijds tot zulk een lichaam hebben kunnen wenden?

De Voorzitter van A. et A. zegt, dat de hoofdgedachte van ons voorstel was, om den zetel van A. et A. te vestigen in het gebouw der Maatschappij. Hij keurde het voorstel van het Bestuur der Maatschappij niet goed, omdat door instemming daarmede het Genootschap zedelijk verantwoordelijk werd aan de eigenaardige betrekking die er bestond tusschen dat gebouw en het lichaam der Maatschappij met hare Afdeelingen en de leden der Maatschappij.

Afgescheiden van het feit, dat niemand hem attent heeft gemaakt, dat de hoofdgedachte van ons schrijven was „samenwerking ten bate van allen", begrepen wij het diepzinnig bezwaar niet.

A. et A. zou der Maatschappij huur moeten betalen, doch zoo als uit de vroeger gevoerde gesprekken bekend was, belangrijk minder dan in het Hôtel Americain, door welke samenwerking bezuinigingen voor het Genootschap zouden voortvloeien.

Een der heeren heeft bezwaar tegen het verhuizen van A. et A. naar het gebouw der Maatschappij, omdat er minstens eenige voordeelen aan dat huis verbonden moesten zijn, en hij die niet ziet.

Niemand die dien heer het bovenstaande meedeelde, en ook niet wees op het vroeger toegezegde medegebruik onzer bibliotheek.

Weer een ander meent, dat de Mij. vooraf verbeteringen in eigen boezem dient in te voeren, en daarna eerst voorstellen tot samenwerking aan anderen kan doen.

Ook ontbrak het niet aan ongevraagde „welwillende" adviezen, dat het gebouw als Maatschappelijk gebouw „aan de paal" moest worden geslagen, en heeft men „en ami" er op gedoeld, dat het een handige zet was van het Bestuur om het gebouw wat meer productief te maken. Die een hond wil slaan, vindt allicht een stok en wij namen ons voor de zaak te laten rusten.

Tot ons leedwezen moeten wij constateeren, dat de gemakkelijk te wederleggen bezwaren weerlegd hadden kunnen worden, dat, waar wij schreven: „de uitvoering van het plan en de vele detailzaken kunnen nader overlegd en geregeld worden", men dit niet wenschte, en waar onzerzijds nadere inlichtingen verstrekt konden worden, men die niet heeft willen ontvangen; — dat alles wat van de zijde van A. et A. geschreven of gezegd is, zonder eenige toelichting bleef. De beantwoording en wederlegging daarvan is dan ook even bezwaarlijk als de waardebepaling der grieven onmogelijk.

Ik hoop, dat zij die ons gedwongen hebben *„een laatste woord"* te spreken, nu voldaan zullen zijn.

Sympathiseer wel of niet met het adres (voor zoo ver U alle punten duidelijk zijn), doch waardeer de pogingen van den steller om iets goeds en degelijks tot stand te brengen. Laten wij voor ons zelf de overtuiging hebben, goed gehandeld te hebben; en worden onze pogingen miskend of verkeerd beoordeeld, nu, dat is voor rekening van al die andere menschen die, zonder zich te willen laten voorlichten, het beter weten en daarna besluiten nemen.

Pogingen onzerzijds tot toenadering, onze getoonde belangstelling in het werken en streven van het genootschap A. et A. vóór er aan Haarzuijlen gedacht was, zijn onwillekeurig door de adresbeweging gestuit; doch laat dit tijdelijk zijn geweest. Alle verdere geschrijf en nagepluis zal alleen leiden tot een veel grootere verwijdering dan ooit bestaan heeft. We gaan hoe langer hoe verder uit elkaar, en daaraan wensch ik niet meé te doen.

Nog eens, ... laat dit het laatste woord zijn, — over de beweging met goede bedoelingen op touw gezet, doch door gebrek aan samenwerking mislukt. —

Zoo als U uit het verslag mocht blijken, zijn wij ruim 40 *leden* rijker geworden.

Het is altijd aangenaam voor een Bestuur van een Vereeniging om te kunnen constateeren, dat het aantal leden toeneemt, zonder evenwel daaruit te mogen afleiden, dat dit uitsluitend is toe te schrijven aan zijn eigen optreden, werkzaamheden en leiding; doch het is ons bijzonder aangenaam te kunnen meedeelen, dat onder die vele nieuwe leden het bouwbedrijf en aanverwante vakken in vele vormen vertegenwoordigd zijn.

Wij hebben evenwel met leedwezen kennis genomen van een uitdrukking voorkomende in een naschrift, gevoegd bij het laatste verslag der Afdeeling „Amsterdam", waar de Voorzitter dier Afdeeling als zijn meer persoonlijk gevoelen te kennen gaf, dat de „Afdeeling" liefst uit enkel *„architecten"* zou moeten bestaan.

Dit zeker persoonlijk gevoelen wordt niet door het Bestuur der Maatschappij gedeeld, hetgeen ook reeds duidelijk op te maken is uit zijn schrijven in antwoord op het adres uit Haarzuijlen, dat het n. l. *geen* vereeniging wenscht van *uitsluitend* architecten, maar een van *allen* die met de bouwkunst in betrekking staan, en die in een bouwkundige vereeniging niet kunnen, noch mogen gemist worden; en dat nog duidelijker blijkt uit de uitnoodiging gericht aan het Bestuur van den Aannemersbond om in het vervolg zijne bijeenkomsten in het maatschappelijk gebouw te houden.

Ontvielen ons betrekkelijk velen die den tol des levens moesten betalen, waaronder ook den veelbelovenden jeugdigen Semmelink, zoo erkennen wij dankbaar het voorrecht, dat vele, ook ouderen gespaard bleven; ik herinner nog eens aan den aangenamen onvergetelijken dag, waarop wij onzen Oud-Voorzitter, ons erelid, de eeremedaille — de hoogste onderscheiding die de Mij. schenken kan — mochten uitreiken en hem als belangstellend lid weêr in ons midden mogen begroeten. Het was bij die gelegenheid, dat wij ook het genoegen hadden de hand te mogen drukken van een ander verdienstelijk eerelid, den heer Godefroy, die hoewel zeer slecht ter been, zijn oud-collega kwam gelukwenschen; — een voorbeeld voor ons jongeren!

Wat ons Bestuur aangaat, zoo kan ik mededeelen, dat al wordt de organisatie der Mij. door een Genootschap niet goedgekeurd, de geest onder het Bestuur (en dat mag ik met trotsch getuigen) uitnuntend is, en wij eendrachtiglijk te zamen arbeiden; en ik hoop, dat de uitslag van de verkiezingen zóó moge zijn, dat de afredende doch herkiesbare leden weder met ons mogen verder werken. Voor mij zelf dank ik voor aller medewerking en genoten vertrouwen.

Met het oog op den beschikbaren tijd is het mij niet mogelijk het verslag op den voet te volgen, doch het zij mij nog vergund te mogen wijzen op het feit, dat het gebouw nog voordeeliger is geëxploiteerd dan l.l. jaar, en dat wij er niet aan denken voorstellen te doen om dit *aan den paal* te slaan.

De opmerking is al meer gemaakt, dat de Maatschappij niet zoo een groot gebouw noodig heeft, en er ook in een klein of nederig vertrek hard gewerkt kan worden.

Het eerste is aan twijfel onderhevig; het tweede is volkomen waar: het lokaal waar hoofdzakelijk gewerkt wordt, is alles behalve te groot voor het doel.

Het is al zoovele malen door het Bestuur der Maatschappij in 't licht gesteld, dat de Maatschappij in haar gebouw voor de behoeften niet duur woont.

Wat de behoeften der Maatschappij betreft, slechts een enkele aanwijzing. Zij heeft eene belangrijke boekerij, die steeds vermeerdert, en waarvoor berging noodig is, en tevens een lokaal waarin men van de boek- en plaatwerken partij kan trekken.

De Maatschappij en hare Afdeeling Amsterdam vergaderen in het gebouw, waarvoor een vergaderzaal noodig is. In die zaal en op de daarbij behoorende galerij worden tentoonstellingen op bouwkundig en ander gebied gehouden — wij herinneren slechts aan de laatste, die van de prijsvraagteekeningen voor de Utrechtsche Studenten-Societeit — die door ieder, ook door de leden van A. et A., kosteloos gezien kunnen worden.

Het examen voor Bouwkundig Opzichter eischt eene groote lokaliteit, die gedeeltelijk door deze zelfde zaal verstrekt wordt.

Indien de Maatschappij voordeze en dergelijke zaken huur van lokaliteit zou moeten betalen, dan zouden de kosten zeker hooger zijn dan thans.

Met hare lokalen kan zij ook anderen van dienst zijn; zij was dit, door de vergaderingen in haar gebouw toe te staan van den voormaligen Particulieren Arbeidsraad, van de algemeene vergaderingen der afgevaardigden van de Nederlandsche Arbeidsraden, van de vergaderingen der Commissie uit de Vereenigde Amsterdamsche Kunstenaars, van die der Commissie in zake de werkstaking der timmerlieden in den vorigen zomer, van die van beoordeelingscommissiën van prijsvragen betreffende de Kroningsfeesten, waarbij de lokaliteit ook gratis afgestaan werd voor tentoonstelling der plannen enz. Commissiën wier taak in het kader van de bemoeiingen der Maatschappij ligt, zijn steeds welkome gasten in het gebouw: zoo de commissie van advies in zake bouwplannen ontworpen op gemeentegronden, — zoo verder alle commissiën, ingesteld al of niet naar aanleiding van werkzaamheden der Maatschappij.

Dat alles wordt nooit overwogen door hen die „het bestaan van het gebouw als maatschappelijk gebouw niet willen bevorderen."

Er is genoeg over gerekend en gesproken, ook door vorige Besturen der Maatschappij, of men het gebouw zou verlaten of gedeeltelijk van de hand doen, — maar ernstige overwegingen hebben geen genoegzaam voordeel kunnen aantoonen, boven den bestaanden toestand.

En hiermee wenschte ik mijn inleidend woord te eindigen en over te gaan tot punt 2 onzer agenda.

Nadat de leden door luide teekenen van bijval hunne ingenomenheid met deze toespraak hadden betoond, bracht de Voorzitter in herinnering, dat het verslag van het Bestuur der Maatschappij over het afgeloopen jaar reeds in het Bouwkundig Weekblad was verschenen, en vroeg hij of een der leden daarvan nog voorlezing wenschte. Daar dit niet het geval was, vroeg de Voorzitter of iemand aan- of opmerkingen over dit verslag te maken had. Nadat het tegendeel was gebleken, werd het beschouwd als te zijn goedgekeurd.

Op verzoek van den Voorzitter werd vervolgens door de Commissie van Financiën verslag uitgebracht over den financieelen toestand der Maatschappij gedurende het afgeloopen jaar. De heer V. G. A. Bosch, lid der genoemde Commissie, las daartoe de balans voor, die tot geene opmerkingen aanleiding gaf en goedgekeurd werd.

De Voorzitter verzocht nu de Commissie voor het nazien der rekening en verantwoording van de Commissie van Financiën over 1898, hare bevindingen te willen mededeelen.

Namens de eerstgenoemde Commissie, waarvan tot leden waren aangewezen de heeren A. R. Freem, W. J. de Groot en F. J. Bremmer Hzn., deelde de heer Freem mede, dat de boeken en de daarbij behoorende justificatoire bescheiden in orde waren bevonden, en de Commissie van Financiën alzoo gedechargeerd kon worden.

De Voorzitter betuigde namens de Maatschappij zijn dank zoowel aan de Commissie van Financiën voor hare goede zorgen, als aan de Commissie voor het nazien der boeken, en verzocht vervolgens de heeren J. H. Leliman, P. F. Laarman en T. H. Van Etteger, over te gaan tot het uitloten van 5 obligatiën in de geldleening der Maatschappij groot f 65,000.

Uitgeloot werden de obligatiën no. 114, 296, 354, 429 en 555.

Nadat de Voorzitter de genoemde heeren dank had gezegd voor hunne genomen moeite, werd mededeeling gedaan van de uitkomst der verkiezing van twee Bestuursleden in de plaats van de heeren V. G. A. Bosch en J. A. Mulock Houwer, beiden aftredende maar wederom herkiesbaar. Daaruit bleek, dat ingekomen waren 111 geldige stembiljetten, en 3 van onwaarde — omdat de couverten waarin deze verzonden waren niet door den afzender waren afgeteekend — en dat op zich vereenigd hadden de heeren J. A. Mulock Houwer en V. G. A. Bosch onderscheidenlijk 108 en 106 stemmen. Voorts was 1 stem uitgebracht op elk der heeren L. C. Dumont, Jacob F. Klinkhamer, D. E. C. Knuttel, Jacques Leijh, en C. B. Posthumus Meijjes.

De Voorzitter betuigde aan de Commissie van Stemopneming zijn dank voor deze mededeeling en den verrichten arbeid, en vertrouwde, dat de beide herkozen Bestuursleden hunne herbenoeming zouden aannemen.

Dit geschiedt zijnde, gaf de Voorzitter de hoop te kennen, dat beide heeren weder met lust en ijver voor de Maatschappij verder zouden arbeiden, zooals zij reeds getoond hadden te doen.

Toen de Voorzitter mededeelde over te zullen gaan tot de benoeming van drie leden eener Commissie van stemopneming, ter verkiezing van een Voorzitter, stelde de heer Jacob F. Klinkhamer voor, den heer A. Salm G.Bzn. bij acclamatie te herkiezen, welk voorstel luide werd toegejuicht, zoodat de Voorzitter herkozen werd.

De heer Salm verklaarde bereid te zijn de taak wederom op zich te nemen, maar bij de vervulling daarvan de toegevendheid der leden in te roepen. Spreker zeide in het afgeloopen jaar geruimen tijd ziek te zijn geweest, en niet alles voor de Maatschappij te hebben kunnen doen wat hij gewild had. Dank zeggende voor het blijkbaar in hem gestelde vertrouwen door de Bestuursleden en alle leden, meende hij wederom te mogen hopen op aller hulp; met die medewerking was hij bereid het Voorzitterschap te aanvaarden.

De heer J. H. Leliman wenschte daarop de Maatschappij geluk met de herkiezing der beide afgetreden Bestuursleden en van den Voorzitter, en meende nu wel te mogen mededeelen, dat de gelden voor het maken der groote ramen in den voorgevel van het Maatschappelijk gebouw, die eene verbetering waren voor het expositielokaal, door den Voorzitter waren verstrekt. *(Applaus)* Spreker hoopte, dat de Maatschappij onder dezen Voorzitter in vriendschap zoude blijven leven met de zustervereenigingen.

De Voorzitter, den heer Leliman dank betuigende, verzocht dezen niet in details af te dalen, hetgeen hij niet wenschte; en dat ook niet anders dan gissingen kunnen zijn; hij achtte het echter goed om persoonlijke kwesties liefst zoo spoedig mogelijk te vergeten, en niet tegen elkander op te boomen.

Nadat de Voorzitter punt 8 der agenda in behandeling had gebracht, verkreeg de heer J. H. W. Leliman hierover het woord. In de eerste plaats verzocht deze de heeren verslaggevers der dagbladen zijne opmerkingen te beschouwen als van streng huishoudelijken aard en niet geschikt om ter kennis van het groote publiek te komen. Spreker ontwikkelde zijne meening, dat men niet te optimistisch moest denken over den toestand der Maatschappij, dien hij meende te moeten karakteriseeren als eene wankelende. Er moest naar verbetering in alle opzichten worden gestreefd; er moest meer reclame voor de Maatschappij worden gemaakt en achtte het ongewenscht gelden uit te geven om voor een ander lichaam een Societeitslokaal in te richten, daar die gelden beter besteed konden worden. Spreker had uit de posten der begrooting opgemaakt, dat het gebouw aan de Maatschappij f 700 kostte, en ging over tot bespreking van den toestand der Maatschappij.

De Voorzitter bracht den heer Leliman Jr. onder het oog, dat thans de begrooting van 1899 in behandeling was. Het bestuur was verplicht rekening te houden met de aandeelhouders in het gebouw; geen societeits-lokaal zou zijn ingericht, indien dit ten nadeele der aandeelhouders had kunnen zijn, en daarom was dan ook overleg gepleegd met heeren die wat voor de Maatschappij over hebben, ten einde te trachten de zaak tot stand te brengen buiten de geldmiddelen der Maatschappij om. Omtrent een paar posten die de heer Leliman niet noodig vond, zeide de Voorzitter, dat de heer Leliman had kunnen weten, dat deze niet ten laste van de Maatschappij kwamen.

Hierna vervolgde de heer J. H. W. Leliman, dat hij de Maatschappij meer agressief wilde doen optreden. Hij verklaarde te verschillen van gevoelen met den Voorzitter wat betreft de gewenschte verhouding tusschen de Maatschappij en andere dergelijke lichamen, en geen samenwerking te wenschen met het Genootschap Architectura et Amicita. Hij hoopte, dat de Maatschappij dat Genootschap niet meer zou aanhalen.

De Voorzitter zeide de natuurlijk goede bedoelingen van den heer Leliman Jr. te willen waardeeren, maar herhaalde, dat strijd over zaken soms ontaardt in strijd tusschen personen, hetgeen vermeden moet worden. De Maatschappij moet echter het goede doel blijven bevorderen, en dat kan onmogelijk zonder de noodige verdraagzaamheid.

De heer J. H. Leliman verklaarde de concept-begrooting met groot genoegen te hebben ontvangen, waarom hij dan ook voorstelde haar goed te keuren. Alleen had hem gespeten niet te hebben kunnen nagaan wat de Maatschappij vooruit of achteruit was gegaan.

Hierop antwoordde de Voorzitter, dat de begrooting van 1899 ook aangaf hoe de posten van die van 1898 waren, en dat verder de balans ter inzage voor allen was. Tevens deelde spreker nog eens mede, dat er met de begrooting niet gezocht was om haar sluitend te maken; jaarlijks vallen een aantal leden af, ook oudere wegens overlijden, maar in den aanvang van 1899 was — wat in jaren niet gebeurd was — dit verlies reeds ingehaald; en nu, — nu waren er reeds meer leden dan de begrooting aangaf. Wat betrof den post van uitgestelde rente, waarover een opmerking was gemaakt door den heer Leliman Jr., deze was het uitvloeisel niet van een anderen toestand, maar van een andere wijze van boeking, aangevraagd op de vorige Mei-vergadering. Voor de prijsvragen werden in de laatste jaren alleen medailles uitgeloofd; dit was den heer Salm teikenjare opgevallen, en nog meer toen hij lid was geweest van de Jury over deze prijsvragen; daarom had hij met anderen een fondsje samengebracht, om daaruit geldelijke beloooningen te kunnen verstrekken.

De begrooting als aangenomen beschouwende na de gehoorde teekenen van goedkeuring over het voorstel dienaangaande van den heer J. H. Leliman, bracht de Voorzitter punt 9 der agenda in behandeling: bepaling van de plaats der Septembervergadering. De Voorzitter deelde mede, dat het Bestuur het oog had gevestigd op Zwolle, en een uitstapje naar Kampen, en voorstelde de vergadering daar te houden.

Dit voorstel werd aangenomen.

Vervolgens bracht de Voorzitter in behandeling het voorstel van het Bestuur, ingediend ingevolge art. 52 der Wet, om de 2e alinea van art. 5 der wet, luidende:

Buitengewone leden kunnen worden aangenomen, hoogstens voor den tijd van vijf jaren, tot den leeftijd van 23 jaren. Hun contributie bedraagt f 7.50 per jaar, waarvoor zij gratis ontvangen al hetgeen aan de gewone leden wordt verstrekt.

te wijzigen als volgt:

Als Buitengewone leden kunnen worden aangenomen zij, die hun 23ste jaar nog niet zijn ingetreden. Zij kunnen gedurende 5 jaren Buitengewoon lid blijven, waarna zij Gewoon lid worden. Voor Buitengewone leden in het bezit van het diploma van Bouwkundig Opzichter ingesteld door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst volgens besluit der Algemeene Vergadering van 28 Mei 1891, kan deze termijn van 5 jaren op aanvrage met 5 jaren verlengd worden. De contributie der Buitengewone leden bedraagt f 7.50 per jaar, waarvoor zij gratis ontvangen al hetgeen aan de Gewone leden wordt verstrekt.

Na voorlezing van dit voorstel deelde de Voorzitter mede, dat het eigenlijk afkomstig was van de Afdeeling Delft. Bij het samenstellen der wet destijds, schenen de bedoeling van het artikel en de redactie ervan niet in overeenstemming te zijn gekomen. Nu is het de bedoeling: dat Buitengewone Leden kunnen worden aangenomen tot den leeftijd van 23 jaren, en dit dan gedurende 5 jaren kunnen blijven. Vroeger hield de gunstige bepaling op voor een lid, dat 23 jaren oud werd. En wat nu betrof het laatste gedeelte van het voorstel, rakende de gediplomeerde Bouwkundige Opzichters, dit was door het Bestuur toegevoegd aan het voorstel Delft, dat door het Bestuur was overgenomen, om eenige moeielijkheden van administratieven aard te ontgaan.

De heer T. H. Van Etteger zou gaarne zien, dat nog verder met deze milde bepaling werd gegaan, en ieder, alvorens Gewoon Lid te worden, gedurende vijf jaren Buitengewoon lid kan zijn voor de halve contributie. Dit zou velen aansporen lid te worden, en die het eenmaal was, zou het wel blijven. In Zutphen had men eene Afdeeling willen stichten; maar alles was afgestuit op de hooge contributie.

De heer J. H. W. Leliman vond de contributie volstrekt niet te hoog; f 15 was niet te duur voor 't geen men kreeg. Men moest eens een vergelijking maken met A. et A., dat ongeveer hetzelfde gaf als de Maatschappij, maar dat meer kostte.

Hiertegen bracht de heer Van Etteger in het midden, dat hij de contributie niet te hoog had genoemd. Voor de lagere contributie zou men allicht lid worden, en is men dit eens, dan zou men het wel blijven ook met de meerdere contributie.

De Voorzitter achtte het voorstel van de heer Van Etteger te wijd van strekking.

Het voorstel omtrent de Buitengewone Leden bij acclamatie aangenomen zijnde, wees de Voorzitter op punt 11 van de agenda: discussie over vragen of voorstellen, door leden of het Bestuur in deze vergadering gedaan, en die tot geen stemming aanleiding geven.

De heer J. H. Leliman vond het evenwel beter, dat ieder die iets te wenschen had dit in het Weekblad mededeelde, en de Voorzitter beval dit ten sterkste aan.

De huishoudelijke werkzaamheden hiermede geëindigd zijnde, gaf de Voorzitter het woord aan het lid, den heer C. L. M. Lambrechtsen van Ritthem, Civiel Ingenieur, Directeur van Publieke Werken te Amsterdam, die welwillend op zich had genomen een inleidend woord te spreken, vóór dat de leden het voorgenomen bezoek zouden brengen aan het Nieuwe Entrepôtdok en de Havenwerken van Amsterdam.

De heer Lambrechtsen zeide ongeveer het volgende.

(Wordt vervolgd.)

Het verslag van de inleiding van den heer Lambrechtsen zal in een der volgende bladen worden opgenomen. Door welwillende bemiddeling van den geachten inleider zal daarbij gevoegd kunnen worden een kaart van de in uitvoering zijnde werken, die nog in bewerking is.

VILLA „SEVEREN" TE BERG EN DAL.

De villa te Berg en Dal, waarvan hier afgebeeld zijn de voor- en de zijgevel benevens de indeeling op den beganegrond, werd in 1898 gebouwd volgens de plannen van den heer D. Semmelink, in leven architect te Nijmegen, voor rekening van den Hoog Ed. Gestr. Heer L. M. C. Rollin Couquerque.

VILLA „SEVEREN" TE BERG EN DAL.

Voorgevel.

Zijgevel.

Schaal 1 à 200.

Beganegrond. Schaal 1 à 300.

Op de verdieping zijn nog aanwezig een slaapkamer (boven de eetkamer), een kamer voor den heer des huizes (boven het salon) en twee loogeerkamers (een boven de vestibule en een boven de keuken).

Onder het gedeelte der villa waarin de vestibule en het trappenhuis, ligt een kelderruimte, verdeeld in provisie-, wijn- en aardappelenkelder; onder de keuken, en even groot van oppervlakte als deze, ligt de regenbak.

SMELTOVEN VOOR STRAATVUIL TE BERLIJN (PATENT WEGENER).

Aan den smeltoven voor straatvuil in de Gitschinerstrasse 14/15 te Berlijn, heeft men sedert korten tijd weder verbeteringen aangebracht en werkt deze geheel zonder rook of stank te veroorzaken. Er zouden, zooals wordt opgegeven, in den oven dagelijks 1000 tot 1200 ctr. straatvuil gesmolten kunnen worden (het nuttig effect schijnt echter, zooals gebleken is, inderdaad geringer te zijn).

Aangezien Berlijn dagelijks ca. 16000 ctr. straatvuil oplevert, zouden er, het voorgestelde rendement als juist aangenomen, voor deze stad vier, in de verschillende stadswijken verdeelde installaties ieder van 4 zulke ovens, noodig zijn.

De temperatuur in den oven bedraagt ca. 1600° C. De temperatuur van de verbrandingsgassen is op sommige oogenblikken achter de vuurbrug zoo hoog, dat eene staaf smeedijzer daarin spoedig tot welhitte geraakt. De afgevoerde verbrandingsgassen zullen later tot stoomontwikkeling voor eene aan te leggen krachtinstallatie worden benut.

De slakken liet men vroeger, evenals dit bij de hoogovens gebruikelijk is, afvloeien; doch de afstralende groote hitte was zeer hinderlijk. Thans laat men de slakkenmassa in water afdruipen, waardoor die na afkoeling een veel minder vaste zelfstandigheid vormt. Men denkt de verkregen slakkenmassa (ca. 10 tot 12%) bij waterbouwwerken te kunnen benutten; doch ook heeft men daarvoor aanbiedingen van flesschenfabrikanten ontvangen.

Het stedelijk bestuur der stad Dortmund heeft eenige weken geleden 400 ctr. straatvuil als proef onder controle van een ambtenaar in den oven doen smelten. Het straatvuil te Dortmund bleek gunstiger resultaat te geven, dan het rijkelijk met asch bezwangerde straatvuil van Berlijn. Terwijl bij het straatvuil te Berlijn eene toevoeging van 10 tot 15% kolenstof (Kohlenstaubzusatz?) ten behoeve van het smeltingsproces noodig was, kon die toeslag van kolen bij het straatvuil van Dortmund tot een minimum worden teruggebracht.

Sedert 1° Mei van dit jaar laat het stadsbestuur de proefneming nauwkeurig voortzetten, om tot betrouwbaar oordeel over de mogelijkheid van eene practische toepassing van dit stelsel van verbranding te geraken. Na afloop dezer proefnemingen, die door den regeeringsbouwmeester Grahn worden geleid, hopen wij op deze zaak terug te komen.

EXCURSIE NAAR NIJMEGEN DOOR DE AFDEELING UTRECHT.

Op Donderdag 29 Juni vereenigden zich 26 leden der Afdeeling Utrecht te ongeveer half negen aan het Centraal Station te Utrecht, tot het ondernemen eener kunstreis naar Nijmegen.

Bij aankomst aldaar wachtte ons de heer J. J. Weve, gemeente Architect te Nijmegen, die zoo vriendelijk was geweest zich op ons verzoek bereid te verklaren dien dag onze gids te zijn.

Allereerst werd van af het station eene wandeling gemaakt langs de zoo prachtig aangelegde nieuwe singels naar het Belvedere waar men natuurlijk een beetje vertoefde.

Het Belvedere gelegen in het Hunerpark, werd in 1636 door de gemeente gebouwd en in 1888 gerestaureerd, het is ingericht als uitzichttoren met café. Op het platform kan men genieten van een prachtig uitzicht op de rivier en de verdere omgeving, zich uitstrekkende tot Arnhem, Cleve, Elten, en de zeer vruchtbare streken der Betuwe. Van daaruit werd de wandeling voortgezet naar het Valkhof waar de overblijfselen van het oude Frankische Paleis, indertijd betrokken door Karel de Groote, alsmede de zoogenaamde Heidensche Kapel; beide gebouwen liggen thans in een prachtig plantsoen van waaruit men weder op verschillende punten een prachtig uitzicht heeft over de rivier, de stad en omstreken.

De heer Weve verstrekte ons omtrent bedoelde gebouwen of ruïnen alle mogelijke inlichtingen, en liet ons alle merkwaardigheden daarvan zien met mededeeling van de daaraan verbonden historische herinneringen.

Intusschen was het middaguur genaderd, en ging men naar het nabij gelegen Café Suisse, waar reeds door de goede zorgen van onzen mentor de tafel voor het déjeuner in orde was. Dit droeg ieders tevredenheid weg, en men ging, na aldus flink versterkt te zijn, op weg naar het Raadhuis. Allereerst werd een blik geworpen op het uiterlijk van het gebouw dat, in 1880 gerestaureerd, sinds 1554 is versierd met de beelden der Roomsche Koningen en Keizers, die de stad met privilegiën hebben begiftigd.

Daarna werd het inwendige van het gebouw in oogenschouw genomen, allereerst de vestibule, met de rijk gebeeldhouwde schepenbank, het kunstig muurwerk en het zoogenoemde Nijmeegsche raadsel, voorgesteld op een oud schilderij; daarna werd de nieuwe en oude raadzaal, de trouwzaal enz., bezichtigd, waarvan de prachtige gobelins, voorstellende de geschiedenis van Exeas en Dido, de bouw van Carthago enz., en de schoorsteenmantels de aandacht trokken alsmede de door den heer Weve ontworpen en door den heer van Malsen, uitgevoerde timmerwerken in de nieuwe raadzaal. Die zaal is hertimmerd in '98 en kost f 12.000.— In deze zaal bevinden zich de portretten der gezanten die den vrede van Nijmegen teekenden. Verder werd het museum bezichtigd met al zijn schatten, afkomstig uit den Romeinschen tijd en meest alle gevonden of opgegraven nabij het Valkhof.

De wandeling werd vervolgens voortgezet over de groote Markt naar de Waag en Latijnsche school, na bezichtiging waarvan men naar de nabij gelegen St. Stephanuskerk ging, welke rust op 35 pilaren en gebouwd werd in de jaren 1251 – 1273. In de kerk vind men behalve het prachtige orgel nog het praalgraf van Catharine van Bourbon, verder kunstig beeldhouwwerk aan verschillende banken, portalen enz. Het door den heer Weve opgemaakte programma noodzaakte ons daar niet langer te vertoeven en men toog verder, even langs de rivier, naar een der stopplaatsen van de stoomtram, ten einde daarmede naar Berg en Dal te gaan. Daar aangekomen werd een prachtige wandeling ondernomen over den Musschenberg naar Beek.

Op dien tocht had men een prachtig panorama op 't hotel Berg en Dal en de geheele omliggende streek. Te Beek werd een kwartiertje rust gehouden in een der aan den straatweg liggende café's, waarna wederom de stoomtram werd bestegen, welke ons langs den zoo heerlijken weg naar Nijmegen terug bracht, waar men te ongeveer half zes uur in het hotel Keizer Karel arriveerde, ten einde zich daar na een half uur oponthoud te vereenigen aan een gemeenschappelijken maaltijd.

Aan den disch heerschte de aangenaamste stemming; het was de Voorzitter die de rij der toasten opende, met een woord van hulde en dank te brengen aan den heer Weve, die zich zoo veel moeite gegeven had, om dezen dag voor ons tot een onvergetelijken te maken. Vele anderen volgden het voorbeeld van onzen Voorzitter, doch de tijd van vertrek voor het spoor riep, en men verliet, na nog een korte wandeling gemaakt te hebben door het Kronenburgerpark, te ongeveer 9 uur de stad Nijmegen, om weder naar het oude Sticht terug te keeren, allen in de beste stemming verkeerende over het nuttige en aangename dat deze dag had opgeleverd.

Ten slotte verdient nog even melding te worden gemaakt, dat het diner in het hotel Keizer Karel uitstekend was en de bediening accuraat en vlug.

VRAAGBAAK.

Welke raap- en pleisterspecie moet men aanwenden op wanden en plafonds die later geschilderd zullen worden?

De muren zijn gemetseld in magere schelpkalk-specie.

D. O. M.

BERICHTEN.

Den 1en Juli j.l., 's namiddags te één uur, werd de nieuwe raadzaal in het gerestaureerde raadhuis te Arnhem op plechtige wijze in gebruik genomen. Een feestelijke inwijding bleef achterwege, wegens de ernstige ziekte die den Burgemeester belette gevolg te geven aan zijn voornemen — eene illusie voor hem — om het gerestaureerde gebouw zelf in te wijden.

Het was nu de waarnemende Burgemeester, de heer Eekhout, die aan den vergaderden Gemeenteraad in herinnering bracht, hoe op 9 Juli 1894 het besluit tot restauratie werd genomen, en hoe later de plannen werden goedgekeurd van den heer C. Muysken, die thans als verwezenlijkt zijn te beschouwen. Alle lof bracht spreker aan dezen bouwmeester, en tevens aan de heeren Tellegen, Directeur en Roozendaal adjunct-Directeur der Gemeentewerken; hij hoopte, dat de geest van samenwerking die in de oude vergaderzaal heerschte, ook in de nieuwe zou blijven voortduren.

Het raadslid, de heer Van Verschuer, wenschte daarna, namens den Raad, het dagelijksch bestuur en vooral den wethouder van openbare werken geluk met de voorbereiding en uitvoering van het restauratiewerk, en bracht hulde aan den ontwerper en de uitvoerders daarvan.

Des avonds van denzelfden dag werd in de raadzaal — als feestzaal — de feestvierende Maatschappij tot Bevordering van Geneeskunst door het dagelijks Bestuur van de gemeente Arnhem ontvangen.

De Gemeenteraad van Zutphen heeft het jaarlijksch subsidie van f 500 voor de restauratie der St. Walburgskerk wederom voor 10 jaren toegestaan.

De heer A. C. Bleijs, bouwmeester, is tot lid van den Gemeenteraad van Amsterdam gekozen.

Er wordt nog al eens geklaagd: „men kan hier niets nieuws vinden op het gebied van raam- en deursluiters, enz., in een woord, wat men monture van ramen en deuren zou kunnen noemen".

Dat *hier*, slaat niet op Amsterdam alleén; want uit andere steden komen de architecten naar de hoofdstad om te zoeken. Maar ..... zij vinden daar gewoonlijk ook niet alles van hun gading.

Nu heeft tot en met 19 Juli a. s. de heer M. W. J. Eijsvogel, van Rotterdam, op de bovenzaal in het gebouw Marnixstraat 402, eene tentoonstelling geopend van de nieuwste vindingen op het gebied van deurveeren, tuimel-raamopeners, sluiters, sloten, krukken enz., alles Engelsch werk, die soliede van constructie en zeer zorgvuldig afgewerkt zijn, welke kwaliteiten waarborgen zijn voor goede werking. De speciale artikelen van Robert Adams worden daarbij geleverd met eene garantie van eenige jaren, al naar den aard der verschillende artikelen.

Een bezoek aan die tentoonstelling is ten zeerste aan te bevelen; men kan nu veel goeds zien en bestellen . . . . men koone nu ook.

PERSONALIA.

De uitslag van de eind-examens aan de Polytechnische School te Delft is, dat geslaagd zijn:

voor art. 61, (Civiel ingenieur) de heeren: R. P. van Alphen, T. K. J. Beukema toe Water, J. Canters E. A. du Croo, E. C. W. van Dijk, G. Gerlags, M. R. Idema Greidanus, M. G. van Heel, R. C. Hoeffelman, D. M. Hol, F. F. E. van Hoogenhuyze, G. J. Hoogesteger, J. E. Inckel, R. D. Ypseert, W. Kamp, P. Kemper, A. S. J. van Kesteren, H. C. Meerburg, H. G. Mos, J. R. van Musschenbroek, S. M. S. Philipse, F. P. Pietermaat, P. H. A. Rosenwald, J. D. Ruys, A. C. Sanches, A. K. J. Schill, P. Bakker Schut, J. van Hettinga Tromp J. G. Vliegenthart, J. F. de Vogel, Th. van der Waerden.

voor art. 60, (Technoloog) 2e Gedeelte, de heeren: W. J. A. E. Berkemeier, A. G. Boeseken, J. W. Boeseken, W. Locker de Bruyne, J. F. B. van Hasselt, H. A. C. van der Jagt, J. M. C. Lebret, J. van Lonkhuijzen, J. B. Nachenius, J. Pohlman, Jhr. J. W. Six, H. C. Volkers, A. Wurfbain.

voor art. 64, 1e gedeelte, Geslaagd: R. Bloemendal, P. F. Bunge, M. H. Crans, P. Labrijn, J. K. Merex, A. Pot Yzn.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten 1e prijs: uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 10 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

Tehuis voor Zeelieden te Maassluis. 1e prijs: f 300; 2e prijs: f 150. Vóór 1 Augustus 1899. Door de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een Tehuis voor Zeelieden, Voorzitter de heer Ds. J. Vonk te Maassluis. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1°. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

Ommanteling van een reflector-gaskachel. 1e prijs: f 210; 2e prijs: f 90; 3e prijs: f 60. Vóór 1 Augustus 1899. Door J. G. Houben Sohn Carl te Aken. Zie: Bouwk. Weekblad n°. 23 van 10 Juni 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift..

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. (*N.B. 2 en 3 algemeen, 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.*)

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven solicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 4.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 2.
Aantal geplaatste solicitanten:
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Onder Bescherming van Hare Majesteit de Koningin-Moeder.

BOUWWERKEN *uitgevoerd door leden der Maatschappij. Bijeenverzameld en uitgegeven bij gelegenheid van het vijftigjarig jubileum der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 1892.*

Aan Hare Majesteit de Koningin-Regentes Eerbiedig opgedragen door het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

INHOUD.

PLATEN:

5. Woning van den Hoofd-Directeur der Rijks Museum-gebouwen te Amsterdam Architekt Dr. P. J. H. Cuypers.
6. Gebouw der Industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te Amsterdam. Architekt A. L. van Gendt.
7. Panoramagebouw te Amsterdam. Architekt I. Gosschalk.
8. Sarphatimonument te Amsterdam. Architekt J. R. de Kruyft.
9. Winkelgebouw van den heer Allert de Lange te Amsterdam. Architekt J. van Looy.
10. Kantoorgebouw der firma Labouchère Oyens & Co. te Amsterdam. Architect F. W. M. Poggenbeek.
11. Maatschappelijk Gebouw der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Architekten Th. G. Schill & D. H. Haverkamp.
12. Woonhuizen te Amsterdam. Architekt. J. C. Spakler Jr.
13. Woonhuis op het landgoed Uytenbosch te Baarn, van den heer J. L. Pierson. Architect C. Muysken.
14. Huize Oostbroek te de Bilt, van den heer Mr. W. J. Royaards van den Ham. Architect I. H. J. van Lunteren.
15. Villa Kennemerheuvel te Bloemendaal bij Haarlem, van den heer L. H. Prætorius. Architekt L. Ritter.
16. Kantoor- en Winkelgebouw in het Agnetapark te Delft. Architekt F. M. L. Kerkhoff.
17. Gebouw der Studentensocieteit Phoenix te Delft. Archit. F. J. Nieuwenhuis.
18. Stationsgebouw der Holl. IJz. Spoorweg Maatschappij, te Delft. Architekt C. B. Posthumus Meijjes.
19. Arbeiderswoningen te 's-Gravenhage. Architekt W. B. van Liefland.
20. Villa in het Prinsen Vinkenpark te 's Gravenhage. Architekt J. P. J. Lorrie.
21. R. K. Parochiekerk, Pastorie enz., van den H. Joseph, te 'sGravenhage. Architekt E. J. Margry.
22. Winkelgebouw te 'sGravenhage. Architekt J. H. A. Mialaret.
23. Winkelgebouw der Vereeniging Eigen Hulp te 's Gravenhage. Architekt H. J. Mondt.
24. Gebouw der industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te 's Gravenhage. J. J. van Nieukerken.
25. Villa aan de Laan van Meerdervoort te 's Gravenhage Architekt P. du Rieu Fzn.
26. Physisch Laboratorium der Rijks Universiteit te Groningen,
27. Architekt J. van Lokhorst.
Hypotheek- en Kadastergebouw te Groningen. Architekt
28. C. H. Peters.
Woonhuis te Haarlem. Architekten S. Roog & Jb. van
29. den Ban Pzn.
Kerk der Hervormde Gemeente te Katwijk aan Zee. Architekt
30. H. J. Jesse.
31. Villa Laanzicht te Leeuwarden, Architekt H. H. Kramer.
Gebouw der Studenten Societeit te Leiden. Architekt Prof.
32. E. Gugel.
33. Stads Gehoorzaal te Leiden. Architekt D. E. C. Knuttel.
34. Oudeliedenhuis te Leiden. W. C. Mulder.
Huize de Cloeze van den heer Mr. C. J. Sickesz, nabij
35. Lochem. Architekt Nics. Molenaar.
R. K. Kerk en Pastorie te Nes en Zwaluwenbuur. Architekt
36. Jos. Th. J. Cuypers.
Winkelgebouw der firma Bahlman & Co. te Nijmegen. Archi-
37. tekt D. Semmelink.
38. Winkelgebouw te Nijmegen. Architekt J. J. Weve.
39. Woonhuis te Rotterdam, Architekt D. Verheul Jr.
40. Schouwburg te Rotterdam. Architekt J. Verheul Dzn.
41. Hotel Wittebrug te Scheveningen. Architekt Joh. Mutters Jr.
42. Gebouw der Société Sic Semper te Utrecht. Architekt P. J. Houtzagers.
43. Woonhuis van den heer Dirk Laan te Wormerveer. Architect Jacob F. Klinkhamer.

N.B. De plattegronden van deze gebouwen zijn voorgesteld op twee dubbele platen.

De 42 in dit werk voorkomende platen, groot 30 bij 35 cM. zijn lichtdrukken naar photographische opnamen, beiden van de firma Emrik & Binger te Haarlem.

Deze verzameling platen, in portefeuille, is aan het Bureau der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst verkrijgbaar, voor de Leden der Maatschappij, à f 5.— per exemplaar.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 10 JULI.

Amsterdam. Bestek no. 802. Het maken van eene enkele steenen woning voor den stations assistent op het stations emplacement Barneveld. Raming f 2400.

De directie der Holl. ijz. spoorw. maatsch., n.m. $1^1/_2$ u. (Greenw. tijd) in het centr. personen-station. Bestek à f 0,75 verkr. aan het centr. administratiegebouw der maats., aan het Droogbak bureau weg en werken, kamer 154, of op franco aanvrage aan dit bureau, met toezending van het bedrag in postwissel. (Postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. geschiedt als in het bestek is vermeld.

Bussum. Het bouwen van een villa. aan de Graaf Floris laan, hoek Koningin Emmalaan ald.

De aanbesteder, n.m. 2 u., in het hotel „De Rozenboom". Aanw. op het terrein 10 Juli, v.m. 10 u. Inl. worden verstrekt na aanw. in bovengen. hotel. Bestek en teek. à f 2 in bovengen. hotel verkrijgb.

Wildervank. De herbouw van hare aardappelmeelfabriek onder bijlev. van de ben. bouwstoffen, transporten. arbeidsloonen, enz.

De firma Erven Topper en Co., n.m. 4 u., in het cafe van H. B. van der Borgh. Bestek en teek. ten huize van aanbesteding ter inz. en à f 10 bij J. Siccama, architect te Wildervank verkr. waarvan bij weder-inlev. f 7.50 wordt terugbetaald

WOENSDAG 12 JULI.

Bergh. Het verbouwen en vergrooten van het lokaal der gem.-secretarie en het verrichten van bijkom. werken.

Het gemeentebest., n.m. 6 u. in hotel J. H. Booms. Bestek en teek. ter inz. ter secretarie en bij den gem.-arch. Aanw 12 Juli, n.m. 3 u.

Goudswaard. Het bouwen van een woonhuis, en het verbouwen van een schuur tot smederij enz.

De heer J. J. Kimmel, n.m. 3 u., bij L. van Nugteren. Bestek en voorw. zijn tegen f 1,50 bij den besteder verkr. Inl. zijn te bekomen bij den architect J. Smit te Oud-Beierland. Aanw. 12 Juli v.m. 10 u.

Nieuwbuinen. *a.* Het bouwen van 2 arbeiderswoningen onder bijlev. van alle materialen, *b.* het glas- en verfwerk aan gen. woningen.

Mevr. Meursing, in het logement Dik, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Wildervank. Het bouwen van een volkskolfhuis, tevens logement, onder bijlevering van alle benoodigde bouwstoffen transporten, arbeidsloonen. enz.

Het best. van het Nutsdepartement, 's av. $6^1/_2$ u., in het hotel „de Nederlanden". Bestek en teek. ten huize van aanbesteding ter inz. Inl. te bekomen bij J. Siccama, arch. te Wildervank. bij wien de bestekken met teek. verkr. zijn à f 1.25. Aanw. 10 Juli v.m. 11 u.

DONDERDAG 13 JULI.

Amsterdam (**Onderh.**). Het maken van een machinelokaal aan de gebouwen van de hydr. inrichting op de Handelskade.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. De voorw. liggen ter inz. op het bureau van den assistent-ingen. der havenwerken, in het gebouw van algem. dienst op den kop der Handelskade, v.m. van 9 tot 12 u. Inschrijvingsbilj. te bezorgen aan het raadhuis, kamer 88.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met al het daartoe gevorderde, volgens daarvan opgemaakte voorwaarden en bestek en teek., op een terrein gelegen nabij villa A. V. O., aan den weg van Ginneken naar Prinsenhage aan het Mastbosch.

De architect J. J. v. d. Horst, v.m. 11 u., in het Zuidholl. koffiehuis. Bestek en teek. liggen in gen. lok. ter inz. Bestek en teek. liggen in gen. lok. ter inz. en zijn à f 2 per stel, en alle verdere inl. verkrijgb. ten kant. van gen. architect Zandberg, Teteringen, l. 74.

Hoofddorp. 1. Het aan- en verbouwen van school no. 1 aan de Hoofdvaart hoek Spaarnwouderweg; 2. het aan- en verbouwen van school no. 2 aan den Aalsmeerderweg bij den Vijfhuizerweg.

Het gemeentebest. van Haarlemmermeer, v.m. 11 u. Bestek en teek. van elk perc. ad f 1 verkr. en ter inz. ter secretarie. Aanw. 10 Juli, voor school no. 1 v.m. $11^1/_2$ u. en voor school no. 2 n.m. 2 u.

Haarlem. Het bouwen van een Rijks-landbouwproefstation met zuivelboerderij te Hoorn. Ram. f 79500.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Bestek ter lez. aan het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. bestuur van Noordholland, te Haarlem, en te bekomen bij M. Nijhoff, Nobelstraat no. 18 te 's Gravenhage. Inl. te bekomen bij den rijksbouwk. voor de onderwijsgebouwen. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 14 JULI.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met bovenhuizen en bijkomende werken, op een perc., gelegen aan de Fellenoordstraat te Breda.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u., in het cafe van J. Jansen, Haagdijk. Bestek en teek. in gemeld café ter inz. Nadere informatiën geven gemelde architecten. Aanw. 11 Juli, n.m. 2 u.

Dordrecht. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de Groenmarkt no. 50 ald.

De arch. Waals en Boest van Reijn, in café „Koophandel en Zeevaart". Bestek en teek. te verkr. tegen f 2.50 ten kantore van den arch. Boest van Reijn, Wijnstraat 135 (Scheffersplein.)

Enschedé Het bouwen van 3 winkelhuizen aan de Langestraat aldaar.

De arch. H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u. in het café G. Gerritsen. Bestek en teek. ad f 1,50 bij gen. arch. verkrijgb. Aanw. 13 Juli, v.m. 9 u

Gorinchem. Het gedeeltelijk over- en bebouwen van het terrein, gelegen voor de kerk van nagen. gemeente.

Het bestuur der Herst. Evang. Lutherse Gemeente, v m. 11 u., in het hotel „van Andel". Bestek en teek. ter inz. in gen. hotel. Inl. te bekomen bij den bouwk. J. H. Verweij Cz. Aanw. 8 Juli. v.m. 11 u.

Haarlem. Het bouwen van 40 woonhuizen, buiten de Amsterdamsche Poort, te Haarlem, voor de coöperatieve bouwvereeniging „Ons Doel."

De vereeniging voorn., v.m. 10 u. in het gebouw „Weten en Werken". Bestek en teek. ter inzage in voorn. gebouw en zijn ad f 1,50 per stel te verkrijgen bij J. A. G. v. d. Steur, bouwk. Ingeneur.

Tiel. Het bouwen van drie heerenhuizen aan den stationsweg aldaar. Voor de heeren van der Sijp en v. Krieken.

De architect P. G. Buskens, v.m. 11 u. in café „Toelast", alw. ad f 2 bestek en teek. verkrijgb. zijn alsmede bij gen. architect, die inl. geeft. Aanw. 13 Juli v.m. 11 u.

Uithoorn. Het bouwen van een voorhuis, waar onder een watervrijen kelder en verdere werken. bewoond door M. v. Wijk in de Mijdrechtsche droogmakerij.

De heer C. A. Bos, 's midd. 12 u., in het hotel van W. Verhoek. Bestek en teek. ter inz. bij J. v. d. Breggen, die inl. geeft. Aanw. 12 Juli, v.m. 10 u.

Venraai. Het bouwen van een verdieping op het St. Josephs-gesticht te Venraai en het bijbouwen van een waschkeuken. stal en bergplaats.

Het bestuur van het St-Josephgesticht, 's av. 7 u., ten huize van den heer H. Poels—Camps. Bestek en voorw. ter inz. bij den penningmeester H. Poels—Camps Aanw. 14 Juli, n.m. 3 u.

ZATERDAG 15 JULI.

Goes. Het verbouwen van het woon- en winkelhuis

De heer Clement, meubelmaker. Bestek en teek. ter inz.; inl. geeft J. H. Haminck.

Leiden. Het bouwen van een dubb. woning voor het machinepersoneel te Spaarndam.

Dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland, v.m. $11^1/_2$ u. in het gemeentelandshuis. Bilj. in te leveren tot 14 Juli. Voorw. met teek. zijn voor 25 ct., de algem. voorw. voor 25 ct. en de gezegelde inschrijvingsbilj. voor $22^1/_2$ ct. verkrijgb. ter secretarie van Rijnland te Leiden. Inl. te verkr. bij den ingenieur van Rijnland te Leiden, op Rijnlandshuis elken Vrijdag en Zaterdag vóór de besteding.

Sexbierum (**Herbest.**). Het verbouwen van de school te Sexbierum.

Het gemeentebest. van Barradeel, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inz. aan het gemeentehuis te Sexbierum en zijn verkrijgb. tegen 75 ct., bij den gem.-archit. A. Lettinga te Pietersbierum. Aanw. 12 Juli, v.m. 11 u.

MAANDAG 17 JULI

Amsterdam. Bestek 799. Het bouwen van een enkele steenen wachterswoning, een steenen wachthuis en het veranderen van wip- en trekwip-sluitboomen, op den lokaalspoorweg Enschedé—Oldenzaal. Ram. f 2500.

De Holl. IJz. Spoorw. Mij., n.m. $1^1/_2$ u. (Greenw.) in het centr. personenstation naast wachtkamer 3e kl. Bestek à f 0,75 te bekomen aan het centr. administratiegebouw der Mij., Droogbak, bureau Weg en Werken, kamer 154, tegen toezending van postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen). Aanw. als in bestek vermeld.

Amsterdam. Bestek No. 793. Het maken van perrongebouwen met overkapping, een goederenloods met verhoogde los- en laatplaats, een chefswoning en bijkomende werken op het stationsemplacement Hillegom. Begrooting f 45600.

De Holl. IJz. Spoorw. Maatschappij n.m. $1^1/_2$ u. (Greenw.) in het centr. pers. station. Bestek met 2 teek. is verkrijgb. à f 2 aan het Centraal-Administratiegeb. der Maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, of op franco aanvrage aan dit bureau, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen). Aanw. 12 Juli v.m. $10^1/_2$ u. (Greenw.) van uit de halte Hillegommerbeek.

Helmond. Het bouwen van 5 woningen op een terrein aan de Molenstraat.

De heer H. Stekelenburg, 's av. 7 u., in het café van P. Berkers. Bestek en teek. ter inz. bij den heer Jos. Swinkels, bouwk. ald., bij wien tevens inl. te bekomen zijn.

DINSDAG 18 JULI.

Amsterdam. Het verbouwen van het hotel en café „Du Commerce", Kalverstraat no. 45—47, ald.

De heer P. Vernimmen. Bestek met teek. à f 2 van af 10 Juli a.s., aan het bur. van den architect A. C. Boerma.

WOENSDAG 19 JULI.

Enschedé. Het bouwen eener villa aan de Parklaan te Enschedé.

De architecten van der Goot en Kruisweg te Hengelo, n.m. $12^1/_2$ u., in café „Wevers". Bestek en teek. ad f 2,50 verkrijgb. bij gen. architecten. Aanw. 19 Juli, v.m. $9^1/_2$ u.

DONDERDAG 20 JULI.

Hengelo. Het bouwen van een winkelhuis met kelderverdieping en 3 etages aan de Markt aldaar.

De arch. van der Goot en Kruisweg, n.m. 3 u. in hotel „Mercurius". Bestek en teek. ad f 2 verkrijgb. bij gen. architecten. Aanw. 20 Juli, v.m. 10 u.

DINSDAG 25 JULI.

Rotterdam. Het bouwen van een meisjesschool aan de Voorschoterlaan.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. op de secr. en in het timmerhuis en à f 1 verkr. bij de wed. P. van Waesberge en Zn. Inl. te bek. aan het timmerhuis. Aanw. 18 Juli, v.m. 11 u.

Assurantie Maatschappij tegen Brand schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkstraat hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Stadhouderskade — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 8.

Kapitaal	f 4.000.000.00
Reserve ruim	„ 1.801.000.00
Betaalde Brandschaden	„ 17.743.000.00

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

17 JUNI.

Schelluinen (**Z.-H.**). Het bouwen eener school voor 96 leerlingen, met onderwijzerswoning. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver H. Pelikaan, Gorinchem, f 13750. Niet gegund.

23 JUNI.

Amsterdam (**Onderh.**) Het bouwen van een sigarenmagazijn aan de Zoutsteeg no. 9 en 11, voor den heer Ed. Huf. Door den architect G. v. Arkel.

Gegund aan E. H. Helle, Amsterdam., voor f 11699.

Delft (**Onderh.**). Het bouwen van een winkel- en woonhuis met bovenwoningen voor de heeren Gebr. van 't Woudt. Door den bouwk. C. de Pagter.

Gegund aan H. Zeeman. Helder. voor f 6980.

Dordrecht (**Onderh.**). Het verbouwen van perceel no. 33 aan den Noorderdijk. Door den architect C. v. d. Hoogenband.

Gegund aan A. Schouten, aldaar.

Oldehove. Het afbreken en herbouwen van een woonhuis met schuur voor den E. A. heer G. de Vries aldaar, onder beheer van den architect M. Viet te Zuidhorn.

Laagste inschrijver R. Wieringa, Ulrum, f 4807.

24 JUNI.

Oudkarspel. Het bouwen van een pakhuis. Door den bouwk. Am. Vis.

Laagste inschrijver C. Verweel, St.-Pancras, f 2120.

Wirdingermond (**Dr.**). Het verbouwen en bijbouwen van de behuizing in gebruik bij H. Suvee te Nw. Weerdinge, met gedeeltelijke bijlev. van materialen. Door den heer J. Houwing te Westenesch.

Laagste inschrijver W. Timmermans, Ter-Appelkanaal, f 596. Niet gegund.

26 JUNI.

Baak gem. Steenderen. Het bouwen van een nieuw boerenwoonhuis op het erve de Langeleppelder aan de Toverstraat te Baak Door den heer H. J. Jansen.

Timmerwerk. Laagste inschrijver D. J. Hekkelman, Steenderen, f 1387.

Metselwerk. G. J. Wullink, Vorden, f 1192, gegund aan J. Nijenhuis, Eefde, f 1519.

Smidsw. A. Hekkelman, Hengelo, f 223,45. Verfwerk. Wed. Bussink, Baak. f 146,50. Massa. D. A. Jansen. Vorden, f 3542. Geg.

27 JUNI.

Amersfoort. Het bouwen van 4 burgerwoningen aan de kleine Nachtegaalsteeg ald. Door den heer W. Hienekamp. Laagste inschrijver J. Hoogevest, f 6837.

Papendrecht. Het bouwen van 2 arbeiderswoningen en schuurtje ald. Door den bouwk. H. v. d. Esch Bzn.

Metselwerk. Laagste inschrijver Gebr. v. d. Linde, f 965.

Timmerwerk. C. Bakker, f 1030.94.

Schilderwerk. C. v. d. Esch Bz., f 105.

Smidswerk. W. Bogane, f 37.95.

Tilburg. Het vergrooten der fabriek van den heer G. C. Thijsen. Door den arch. André Blomjous.

Metselwerk. Laagste inschrijver P. B. Clers, f 4373.

Timmerwerk. Gebr. v. Boxtel, f 6214. Gegund.

Zierikzee (**Herbest.**). Het verbouwen van school A aldaar. Door gemeentebest.

Eenige inschrijver M. v. d. Linden, Zierikzee, f 3487.

28 JUNI.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met zomerkeet en privaat bij de graanschuur in den Prins Willem Karelpolder onder Steenbergen. Door den rentmeester der domeinen.

Laagste inschijver C. Vriens, Dinteloord, f 6900.

Doetinchem. Het bouwen van een woonhuis. Door den architect H. J. L. Ovink.

Laagste inschrijver Ch. Esmeijer, f 1947. Gegund

Enschedé. Het verbouwen van een woonhuis hoek Haverstr. en Langestr. Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver F. M. Oude Groeneker. f 8580. Gunning 3 dagen in beraad gehouden.

Groningen. Het bouwen van een burgerwoning aan den Oosterweg bij 't Sterrebosch, met bijlev. van al het benoodigde. Door den heer J. de Boer.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Onder Bescherming van Hare Majesteit de Koningin-Moeder.

BOUWWERKEN *uitgevoerd door leden der Maatschappij. Bijeenverzameld en uitgegeven bij gelegenheid van het vijftigjarig jubileum der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 1892.*

Aan Hare Majesteit de Koningin-Regentes Eerbiedig opgedragen door het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

INHOUD.

PLATEN:

5. Woning van den Hoofd-Directeur der Rijks Museum-gebouwen te Amsterdam Architekt Dr. P. J. H. Cuypers.
6. Gebouw der Industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te Amsterdam. Architekt A. L. van Gendt.
7. Panoramagebouw te Amsterdam. Architekt I. Gosschalk.
8. Sarphatimonument te Amsterdam. Architekt J. R. de Kruyff.
9. Winkelgebouw van den heer Allert de Lange te Amsterdam. Architekt J. van Looy.
10. Kantoorgebouw der firma Labouchère Oyens & Co. te Amsterdam. Architect F. W. M. Poggenbeek.
11. Maatschappelijk Gebouw der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Architekten Th. G. Schill & D. H. Haverkamp.
12. Woonhuizen te Amsterdam. Architekt. J. C. Spakler Jr.
13. Woonhuis op het landgoed Uytenbosch te Baarn, van den heer J. L. Pierson. Architect C. Muysken.
14. Huize Oostbroek te de Bilt, van den heer Mr. W. J. Royaards van den Ham. Architect I. H. J. van Lunteren.
15. Villa Kennemerheuvel te Bloemendaal bij Haarlem, van den den heer L. H. Prætorius. Architekt L. Ritter.
16. Kantoor- en Winkelgebouw in het Agnetapark te Delft. Architekt F. M. L. Kerkhoff.
17. Gebouw der Studentensocieteit Phoenix te Delft. Archit. F. J. Nieuwenhuis.
18. Stationsgebouw der Holl. IJz. Spoorweg Maatschappij, te Delft. Architekt C. B. Posthumus Meijjes.
19. Arbeiderswoningen te 's-Gravenhage. Architekt W. B. van Liefland.
20. Villa in het Prinsen Vinkenpark te 's Gravenhage. Architekt J. P. J. Lorrie.
21. R. K. Parochiekerk. Pastorie enz., van den H. Joseph, te 'sGravenhage. Architekt E. J. Margry.
22. Winkelgebouw te 'sGravenhage. Architekt J. H. A. Mialaret.
23. Winkelgebouw der Vereeniging Eigen Hulp te 's Gravenhage. Architekt H. J. Mondt.
24. Gebouw der industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te 's Gravenhage. J. J. van Nieukerken.
25. Villa aan de Laan van Meerdervoort te 's Gravenhage Architekt P. du Rieu Fzn.
26. Physisch Laboratorium der Rijks Universiteit te Groningen,
27. Architekt J. van Lokhorst,
Hypotheek- en Kadastergebouw te Groningen. Architekt
28. C. H. Peters,
Woonhuis te Haarlem. Architekten S. Roog & Jb. van
29. den Ban Pzn.
Kerk der Hervormde Gemeente te Katwijk aan Zee. Architekt
30. H. J. Jesse.
31. Villa Laanzicht te Leeuwarden. Architekt H. H. Kramer.
Gebouw der Studenten Societeit te Leiden. Architekt Prof.
32. E. Gugel.
33. Stads Gehoorzaal te Leiden. Architekt D. E. C. Knuttel.
34. Oudeliedenhuis te Leiden. W. C. Mulder.
Huize de Cloeze van den heer Mr. C. J. Sickesz, nabij
35. Lochem. Architekt Nics. Molenaar.
R. K. Kerk en Pastorie te Nes en Zwaluwenbuur. Architekt
36. Jos. Th. J. Cuypers.
Winkelgebouw der firma Bahlman & Co. te Nijmegen. Archi-
37. tekt D. Semmelink.
38. Winkelgebouw te Nijmegen. Architekt J. J. Weve.
39. Woonhuis te Rotterdam, Architekt D. Verheul Jr.
40. Schouwburg te Rotterdam. Architekt J. Verheul Dzn.
41. Hotel Wittebrug te Scheveningen. Architekt Joh. Mutters Jr.
42. Gebouw der Société Sic Semper te Utrecht. Architekt P. J. Houtzagers.
43. Woonhuis van den heer Dirk Laan te Wormerveer. Architect Jacob F. Klinkhamer.

N.B. De plattegronden van deze gebouwen zijn voorgesteld op twee dubbele platen.

De 42 in dit werk voorkomende platen, groot 50 bij 35 cM, zijn lichtdrukken naar photographische opnamen, beiden van de firma Emrik & Binger te Haarlem.

Deze verzameling platen, in portefeuille, is aan het Bureau der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst verkrijgbaar, voor de Leden der Maatschappij, à f 5.— per exemplaar.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 10 JULI.

Amsterdam. Bestek no. 802. Het maken van eene enkele steenen woning voor den stations assistent op het stations emplacement Barneveld. Raming f 2400.

De directie der Holl. ijz. spoorw. maatsch., n.m. 1½ u. (Greenw. tijd) in het centr. personen-station. Bestek à f 0,75 verkr. aan het centr. administratiegebouw der maats., aan het Droogbak bureau weg en werken, kamer 154, of op franco aanvrage aan dit bureau, met toezending van het bedrag in postwissel. (Postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. geschiedt als in het bestek is vermeld.

Bussum. Het bouwen van een villa. aan de Graaf Florisiaan, hoek Koningin Emmalaan ald.

De aanbesteder, n.m. 2 u., in het hotel „De Rozenboom". Aanw. op het terrein 10 Juli, v.m. 10 u. Inl. worden verstrekt na aanw. in bovengen. hotel. Bestek en teek. à f 2 in bovengen. hotel verkrijgb.

Wildervank. De herbouw van hare aardappelmeelfabriek onder bijlev. van de ben. bouwstoffen, transporten. arbeidsloonen, enz.

De firma Erven Topper en Co., n.m. 4 u., in het cafe van H. B. van der Borgh. Bestek en teek. ten huize van aanbesteding ter inz. en à f 10 bij J. Siccama, architect te Wildervank verkr. waarvan bij weder-inlev. f 7.50 wordt terugbetaald

WOENSDAG 12 JULI.

Bergh. Het verbouwen en vergrooten van het lokaal der gem.-secretarie en het verrichten van bijkom. werken.

Het gemeentebest., n.m. 6 u. in hotel J. H. Booms. Bestek en teek. ter inz. ter secretarie en bij den gem.-arch. Aanw 12 Juli, n.m. 3 u.

Goudswaard. Het bouwen van een woonhuis, en het verbouwen van een schuur tot smederij enz.

De heer J. J. Kimmel, n.m. 3 u., bij L. van Nugteren. Bestek en voorw. zijn tegen f 1,50 bij den besteder verkr. Inl. zijn te bekomen bij den architect J. Smit te Oud-Beierland. Aanw. 12 Juli v.m. 10 u.

Nieuwbuinen. *a.* Het bouwen van 2 arbeiderswoningen onder bijlev. van alle materialen, *b.* het glas- en verfwerk aan gen. woningen.

Mevr. Meursing, in het logement Dik, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Wildervank. Het bouwen van een volkskoffiehuis, tevens logement, onder bijlevering van alle benoodigde bouwstoffen transporten, arbeidsloonen. enz.

Het best. van het Nutsdepartement, 's av. 6½ u., in het hotel „de Nederlanden". Bestek en teek. ten huize van aanbesteding ter inz. Inl. te bekomen bij J. Siccama, arch. te Wildervank. bij wien de bestekken met teek. verkr. zijn à f 1.25. Aanw. 10 Juli v.m. 11 u.

DONDERDAG 13 JULI.

Amsterdam (**Onderh.**). Het maken van een machinelokaal aan de gebouwen van de hydr. inrichting op de Handelskade.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. De voorw. liggen ter inz. op het bureau van den assistentingen. der havenwerken, in het gebouw van algem. dienst op den kop der Handelskade, v.m. van 9 tot 12 u. Inschrijvingsbijl. te bezorgen aan het raadhuis, kamer 88.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met al het daartoe gevorderde, volgens daarvan opgemaakte voorwaarden en bestek en teek., op een terrein gelegen nabij villa A. V. O., aan den weg van Ginneken naar Prinsenhage aan het Mastbosch.

De architect J. J. v. d. Horst, v.m. 11 u., in het Zuidholl. koffiehuis. Bestek en teek. liggen in gen. lok. ter inz. Bestek en teek. liggen in gen. lok. ter inz. en zijn à f 2 per stel, en alle verdere inl. verkrijgb. ten kant. van gen. architect Zandberg, Teteringen, I, 74.

Hoofddorp. 1. Het aan- en verbouwen van school no. 1 aan de Hoofdvaart hoek Spaarnwouderweg; 2. het aan- en verbouwen van school no. 2 aan den Aalsmeerderweg bij den Vijfhuizerweg.

Het gemeentebest. van Haarlemmermeer, v.m. 11 u. Bestek en teek. van elk perc. ad f 1 verkr. en ter inz. ter secretarie. Aanw. 10 Juli, voor school no. 1 v.m. 11½ u. en voor school no. 2 n.m. 2 u.

Haarlem. Het bouwen van een Rijks-landbouwproefstation met zuivelboerderij te Hoorn. Ram. f 79500.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Bestek ter lez. aan het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. bestuur van Noordholland, te Haarlem, en te bekomen bij M. Nijhoff, Nobelstraat no. 18 te 's Gravenhage. Inl. te bekomen bij den rijksbouwk. voor de onderwijsgebouwen. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 14 JULI.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met bovenhuizen en bijkomende werken, op een perc., gelegen aan de Fellenoordstraat te Breda.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u., in het café van J. Jansen, Haagdijk. Bestek en teek. in gemeld café ter inz. Nadere informatiën geven gemelde architecten. Aanw. 11 Juli, n.m. 2 u.

Dordrecht. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de Groenmarkt no. 50 ald.

De arch. Waals en Boest van Reijn, in café „Koophandel en Zeevaart". Bestek en teek. te verkr. tegen f 2.50 ten kantore van den arch. Boest van Reijn, Wijnstraat 135 (Scheffersplein.)

Enschedé. Het bouwen van 3 winkelhuizen aan de Langestraat aldaar.

De arch. H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u. in het café G. Gerritsen. Bestek en teek. ad f 1,50 bij gen. arch. verkrijgb. Aanw. 13 Juli, v.m. 9 u.

Gorinchem. Het gedeeltelijk over- en bebouwen van het terrein, gelegen voor de kerk van nagen. gemeente.

Het bestuur der Herst. Evang. Luthersche Gemeente, v.m. 11 u., in het hotel „van Andel". Bestek en teek. ter inz. in gen. hôtel. Inl. te bekomen bij den bouwk. J. H. Verweij Cz. Aanw. 8 Juli. v.m. 11 u.

Haarlem. Het bouwen van 49 woonhuizen, buiten de Amsterdamsche Poort, te Haarlem, voor de coöperatieve bouwvereeniging „Ons Doel."

De vereeniging voorm., v.m. 10 u. in het gebouw „Weten en Werken". Bestek en teek. ter inzage in voorn. gebouw en zijn ad f 1.50 per stel te verkrijgen bij J. A. G. v. d. Steur, bouwk. Ingenieur.

Tiel. Het bouwen van drie heerenhuizen aan den stationsweg aldaar. Voor de heeren van der Sijp en v. Krieken.

De architect P. G. Buskens, v.m. 11 u. in café „Toelast", alw. ad f 2 bestek en teek. verkrijgb. zijn alsmede bij gen. architect, die inl. geeft. Aanw. 13 Juli v.m. 11 u.

Uithoorn. Het bouwen van een voorhuis, waar onder een watervrijen kelder en verdere werken. bewoond door M. v. Wijk in de Middrechtsche droogmakerij.

De heer C. A. Bos, 's midd. 12 u., in het hotel van W. Verhoek. Bestek en teek. ter inz. bij J. v. d. Breggen, die inl. geeft. Aanw. 12 Juli, v.m. 10 u.

Venraai. Het bouwen van een verdieping op het St. Josephs-gesticht te Venraai en het bijbouwen van een waschkeuken. stal en bergplaats.

Het bestuur van het St-Josephgesticht, 's av. 7 u., ten huize van den heer H. Poels—Camps. Bestek en voorw. ter inz. bij den penningmeester H. Poels—Camps Aanw. 14 Juli, n.m. 3 u.

ZATERDAG 15 JULI.

Goes. Het verbouwen van het woon- en winkelhuis

De heer Clement, meubelmaker. Bestek en teek. ter inz.; inl. geeft J. H Haminck.

Leiden. Het bouwen van een dubb. woning voor het machinepersoneel te Spaarndam.

Dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland, v.m. 11½ u. in het gemeentelandshuis. Bilj. in te leveren tot 14 Juli. Voorw. met teek. zijn voor 25 ct., de algem. voorw. voor 25 ct. en de gezegelde inschrijvingsbilj. voor 22½ ct. verkrijgb. ter secretarie van Rijnland te Leiden. Inl. te verkr. bij den ingenieur van Rijnland te Leiden, op Rijnlandshuis elken Vrijdag en Zaterdag vóór de besteding.

Sexbierum (**Herbest.**). Het verbouwen van de school te Sexbierum.

Het gemeentebest. van Barradeel, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inz. aan het gemeentehuis te Sexbierum en zijn verkrijgb. tegen 75 ct., bij den gem.-archit. A. Lettinga te Pietersbierum. Aanw. 12 Juli. v.m. 11 u.

MAANDAG 17 JULI

Amsterdam. Bestek 799. Het bouwen van een enkele steenen wachterswoning, een steenen wachthuis en het veranderen van wip- en trekwip-sluitboomen. op den lokaalspoorweg Enschedé—Oldenzaal. Ram. f 2500.

De Holl. IJz. Spoorw. Mij., n.m. 1½ u. (Greenw.) in het centr. personenstation naast wachtkamer 3e kl. Bestek à f 0,75 te bekomen aan het centr. administratiegebouw der Mij., Droogbak, bureau Weg en Werken, kamer 154, tegen toezending van postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen). Aanw. als in bestek vermeld.

Amsterdam. Bestek No. 793. Het maken van perrongebouwen met overkapping, een goederenloods met verhoogde los- en laatplaats, een chefswoning en bijkomende werken op het stationsemplacement Hillegom. Begrooting f 45600.

De Holl. IJz. Spoorw. Maatschappij n.m. 1½ u. (Greenw.) in het centr. pers. station. Bestek met 2 teek. is verkrijgb. à f 2 aan het Centraal-Administratiegeb. der Maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, of op franco aanvrage aan dit bureau, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen). Aanw. 12 Juli v.m. 10½ u. (Greenw.) van uit de halte Hillegommerbeek.

Helmond. Het bouwen van 5 woningen op een terrein aan de Molenstraat.

De heer H. Stekelenburg, 's av. 7 u., in het cafe van P. Berkers. Bestek en teek. ter inz. bij den heer Jos. Swinkels, bouwk. ald., bij wien tevens inl. te bekomen zijn.

DINSDAG 18 JULI.

Amsterdam. Het verbouwen van het hotel en cafe „Du Commerce", Kalverstraat no. 45—47, ald.

De heer P. Vernimmen. Bestek met teek. à f 2 van af 10 Juli a.s., aan het bur. van den architect A. C. Boerma.

WOENSDAG 19 JULI.

Enschede. Het bouwen eener villa aan de Parklaan te Enschedé.

De architecten van der Goot en Kruisweg te Hengelo, n.m. 12½ u., in cafe „Wevers". Bestek en teek. ad f 2,50 verkrijgb. bij gen. architecten. Aanw. 19 Juli, v.m. 9½ u.

DONDERDAG 20 JULI.

Hengelo. Het bouwen van een winkelhuis met kelderverdieping en 3 etages aan de Markt aldaar.

De arch. van der Goot en Kruisweg, n.m. 3 u. in hotel „Mercurius". Bestek en teek. ad f 2 verkrijgb. bij gen. architecten. Aanw. 20 Juli, v.m. 10 u.

DINSDAG 25 JULI.

Rotterdam. Het bouwen van een meisjesschool aan de Voorschoterlaan.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. op de secr. en in het timmerhuis en à f 1 verkr. bij de wed. P. van Waesberge en Zn. Inl. te bek. aan het timmerhuis. Aanw. 18 Juli, v.m. 11 u.

Assurantie Maatschappij tegen Brand schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkstein hoek Prinsestraat — Zutphen—Amsterdam, Stadhuisplein — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenzande. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betuwestraat 8.

Kapitaal	f 4.000.000.00
Reserve ruim	- 1.801.000.00
Betaalde Brandschaden	- 17.743.000.00

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

17 JULI.

Schelluinen (**Z.-H.**). Het bouwen eener school voor 96 leerlingen, met onderwijzerswoning. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver H. Pelikaan, Gorinchem, f 13750. Niet gegund.

23 JUNI.

Amsterdam (**Onderh.**) Het bouwen van een sigarenmagazijn aan de Zoutsteeg no. 9 en 11, voor den heer Ed. Huf. Door den architect G. v. Arkel.

Gegund aan E. H. Helle, Amsterdam., voor f 11699.

Delft (**Onderh.**). Het bouwen van een winkel- en woonhuis met bovenwoningen voor de heeren Gebr. van 't Woudt. Door den bouwk. C. de Pagter.

Gegund aan H. Zeeman. Helder. voor f 6980.

Dordrecht (**Onderh.**). Het verbouwen van perceel no. 33 aan den Noorderdijk. Door den architect C. v. d. Hoogenband.

Gegund aan A. Schouten, aldaar.

Oldehove. Het afbreken en herbouwen van een woonhuis met schuur voor den E.A. heer G. de Vries aldaar, onder beheer van den architect M. Viet te Zuidhorn.

Laagste inschrijver R. Wieringa, Ulrum, f 4807.

24 JUNI.

Oudkarspel. Het bouwen van een pakhuis. Door den bouwk. Am. Vis.

Laagste inschrijver C. Verweel, St.-Pancras, f 2120.

Wirdingermond (**Dr.**). Het verbouwen en bijbouwen van de behuizing in gebruik bij H. Suvee te Nw. Weerdinge, met gedeeltelijke hulev. van materialen. Door den heer J. Houwing te Westenesch.

Laagste inschrijver W. Timmermans, Ter-Appelkanaal, f 596. Niet gegund.

26 JUNI.

Baak gem. Steenderen. Het bouwen van een nieuw boerenwoonhuis op het erve de Langeleppelder aan de Toverstraat te Baak. Door den heer H. J. Jansen.

Timmerwerk. Laagste inschrijver D. J. Hekkelman, Steenderen, f 1387*.

Metselwerk. G. J. Wullink, Vorden, f 1192, gegund aan J. Nijenhuis, Eefde, f 1519*.

Smidsw. A. Hekkelman, Hengelo, f 223.45*.

Verfwerk. Wed. Bussink, Baak. f 146,50*.

Massa. D. A. Jansen. Vorden, f 3542. *Geg.

27 JUNI.

Amersfoort. Het bouwen van 4 burgerwoningen aan de kleine Nachtegaalsteeg ald. Door den heer W. Hieneкamp. Laagste inschrijver J. Hoogevest, f 6837.

Papendrecht. Het bouwen van 2 arbeiderswoningen en schuurtje ald. Door den bouwk. H. v. d. Esch Bzn.

Metselwerk. Laagste inschrijver Gebr. v. d. Linde, f 965.

Timmerwerk. C. Bakker, f 1030.94.

Schilderwerk. C. v. d. Esch Bz., f 105.

Smidswerk. W. Bogane, f 37.95.

Tilburg. Het vergrooten der fabriek van den heer G. C. Thijsen. Door den arch. Andre Blomjous.

Metselwerk. Laagste inschrijver P. B. Clerx, f 4373*.

Timmerwerk. Gebr. v. Boxtel, f 6214*. *Gegund.

Zierikzee (**Herbest.**). Het verbouwen van school A aldaar. Door gemeentebest.

Eenige inschrijver M. v. d. Linden, Zierikzee, f 3487.

28 JUNI.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met zomerkeet en privaat bij de graanschuur in den Prins Willem Karelpolder onder Steenbergen. Door den rentmeester der domeinen.

Laagste inschrijver C. Vriens, Dinteloord, f 6900.

Doetinchem. Het bouwen van een woonhuis. Door den architect H. J. L. Ovink.

Laagste inschrijver Ch. Esmeijer, f 1947. Gegund

Enschedé. Het verbouwen van een woonhuis hoek Haverstr. en Langestr. Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver F. M. Oude Groeneker. f 8580. Gunning 3 dagen in beraad gehouden.

Groningen Het bouwen van een burgerwoning aan den Oosterweg bij 't Sterrebosch, met bijlev. van al het benoodigde. Door den heer J. de Boer.

Laagste inschrijver H. L. Reintjes, f 2908. Gegund.

Heerenveen. Het maken van de gebouwen voor den stoomtramweg Joure—Lemmer. Door de directie der Nederl. Tramweg Maatschappij lijn Joure—Lemmer.

Laagste inschrijvers L. Vos en J. Jorritsma, Bolsward, f 77189.

Putten. Het bouwen van een woning aan den straatweg naar het station, nabij het dorp Putten. Door het bestuur der spaar- en bewaarbank.

Laagste inschrijver G. J. Gaasbeek, f 4433. Gegund.

Zeist. Het bouwen van een school met 4 lokalen voor uitgebr. l. o., aan de Torenlaan bij de Jagerlaan ald. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver J. A. van Nie, f 13258. Gegund.

29 JUNI.

Almelo. Het vergrooten der confectiefabriek van den heer I. Bendien aan de Holtjesstraat. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver J. H. Wehemeijer, Almelo, f 4442.

Amsterdam. Het bouwen van twee werkplaatsen, een aanlegsteiger en div. werken. Door de Industrieele Mij. „Trompenburg".

Laagste inschrijver D. W. Diepenbroek, f 26393.

Dijkerhoek (**Gelderl.**). Het bouwen van een roomboterfabriek ald. Door de directie.

Minste inschrijver De Lange, Diepenveen, 1340. Gegund.

Dordrecht (**Onderh.**). Het verbouwen van perc. no. 25 aan de Wolwevershaven. Door den arch. H. A. Reus.

Gegund aan de firma Hurkmans en Van den Berg aldaar.

30 JUNI.

Amsterdam. Het bouwen van een depôt en bovenwoningen op een terrein tusschen de Da Costakade en de Bilderdijkstraat. Door de dir. der Zuid Holl. Bierbrouwerij.

Laagste inschrijvers F. Budding en K. W. A. Seijm, 's-Hage. f 155.555.

Assen. Het verbouwen van het huis van den heer N. Bertram te Assen, onder beheer van den architect J. Smallenbroek.

Timmer-, metsel- en stucadoorwerken. Laagste inschrijver G. Boelens, f 1357*.

Behang-, glas- en verfwerk. P. H. Lunshof en Tent, f 610*. *Gegund.

Breda. Het maken der gebouwen met aanhoorigheden voor eene ijzergieterij met woonhuis op een perceel gelegen aan den Transingel. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Laagste inschrijver A. Brouwers, Ginneken, f 26364.

Delft. Het verbouwen van het perc. aan de Vlamingstraat no. 72 aldaar, en het maken van een vrije bovenwoning. Raming f 3700. Door den arch. C. J. L. Kersbergen.

Laagste inschrijver T. Prins, f 3594. Gunning aangehouden.

Haarlem. Het bouwen van een woonhuis aan den Zijlweg, nabij Overveen. Door den ingenieur- arch. J. A. G. v. d. Steur.

Laagste inschrijver B. Hagen, f 10883.

Lochem. Het doen van eenige verbouwing. Door den heer J. W. Bielderman.

Laagste inschrijver J. Geels, Lochem, f 308,70.

Tilburg. Het bouwen van een heerenhuis op een terrein gelegen aan de Spoorlaan, met de lev. van de daartoe ben. materialen volgens bestek. Door den architect C. F. v. Hoof.

Metselwerk. Laagste inschrijver L. van Herk-Oppermans, f 5330.

Timmerwerk Adr. Bouwens, f 3973.

Massa. Wed. E. de Beer, f 9980

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis op een terrein aan den Ouden Groenloschen weg te Winterswijk. Door den heer S. Toebes.

Laagste inschrijvers G. W. ter Haar, en W. J. Streek. voor f 4735.

Zalt-Bommel. Het bouwen van een directeurswoning bij de gasfabriek. Door de comm. van beheer der gem.- gasfabriek.

Laagste inschrijver H. v. Boorlt, Zaltbommel, f 6594. Niet Gegund.

1 JULI.

Oosterwolde. Het verbouwen van het logement „De Gouden Kiok", aldaar. Door den bouwk. H. A. Zwart.

Laagste inschrijver G. Wieberdink, Oosterwolde, f 1154.

Rotterdam. Het verbouwen van de school met onderwijzerswoning. Door het bestuur der vereen. tot stichting en instandhouding van scholen met den Bijbel.

Laagste inschrijver Jan Snoek, f 12994.

Sexbierum. Het verbouwen van de school te Sexbierum. Door het gemeentebest. van Barradeel.

Laagste inschrijver A. Miedema, Sexbierum, f 2275. Niet gegund.

Stad a. 't Haringvliet. Het bouwen van een toren met spits op de Ned. Herv. kerk. Ram. f 1450. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver J. Karduse, Oudetonge, f 1502. Gegund.

3 JULI.

Amersfoort. Het bouwen van een stoomwaschinrichting op een terrein aan den Eem buiten de Koppel. Door den architect W. Salomons.

Laagste inschrijver W. v. Genderen, Nijmegen, f 7022. Gegund.

Amersfoort. Het bouwen van een villa op een terrein aan den ouden Utrechtschen weg (Amersfoortsche Berg). Door den arch. H. Th. Eijsvogel.

Laagste inschrijver T. Eijbers, Apeldoorn, f 17680.

Breda. Het bouwen eener woning in het Prinsebosch, onder Gilze—Rijen. Door den rentmeester der domijnen Rentambt Breda.

Laagste inschrijver H. L. Rijppaert, f 1897.

Haarlem. Het verbouwen van de perceelen nos. 38—40 aan de Spaarnwouderstraat, tot boekdrukkerij, boekbinderij en zetterij met kantoor enz. Door den arch. J. B. Lasschuit.

Laagste inschrijver J. T. A. Nelissen f 3355. Gegund.

Zwolle. Het bouwen eener sigarenfabriek met woonhuis aan de Oosterallee ald. Door den architect D. de Herder.

Laagste inschrijvers H. G. Treep en Zn., f 9331.

4 JULI

Nijmegen. Het amoveeren en wederopbouwen van een winkelhuis aan de Bloemerstraat no. 30 ald. voor den heer G. J. Oor. Door den architect P. G. Buskens,

Laagste inschrijver J. M. de Roos, f 4700.

Stratum. Het bouwen van 12 woningen op een perceel te Stratum, met bijlevering van alle benoodigde materialen. Door den heer B. Jamesz.

Laagste inschrijver A. Bogaarts, Woensel, f 31357. Niet gegund.

5 JULI.

„Per Telegraaf."

Bergen-op-Zoom. Het bouwen van eene kazerne voor de veld-artillerie, te Bergen-op-Zoom. Raming f 60.000, onder beheer der genie ald. Door de genie.

Laagste inschrijver W. M. Weijers, Tilburg f 62266; daaropvolgende P. Dronkers, Kapelle bij Goes, f 65500.

Haaksbergen. Het bouwen van een magazijn met kantoor (opp. plm. 620 M².) bij de fabriek te Haaksbergen. Door den firma S. Frankenhuis en Zn.

Laagste inschrijver M. ten Hoopen, Neede, f 5923; daaropvolgende B. Langezaal, Haaksbergen, f 5950.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN**.

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën f 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN, Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

15 JULI 1899. 19e JAARGANG. No. 28.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels f 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 2/3 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozen opname der advertentiën in het Tijdschrift der M.

INHOUD. — J. W. Boerbooms. — Tentoonstelling van ontwerpen en teekeningen van K. Sluyterman. — Bij de plaat. — Smeltovens, door Danl. I Sanches. — Tentoonstelling van Duitsche kunst. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met een plaat).

J. W. BOERBOOMS.

Den 8sten Juli j.l. is te Arnhem, na eene kortstondige ongesteldheid overleden de heer Johannes Wilhelmus Boerbooms, in wien een degelijk architect en belangstellend lid van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst betreurd wordt.

Boerbooms werd in 1850 geboren.

Practisch leerde hij werken bij zijn vader te Arnhem, waarna hij kwam onder de leiding van den architect P. J. H. Cuypers, wiens trouwe volgeling hij is geworden. Het eerst trad hij als opzichter op onder den heer Cuypers, bij den bouw van een kerk en klooster van de paters Redemptoristen, te Brussel.

Ongeveer twintig jaren geleden vestigde Boerbooms zich te Arnhem, waar hij alras een drukken werkkring vond; vooral in de laatste tien jaren was hij met veel kerkelijk werk belast.

Zijn voornaamste werken zijn: de R. K. School in de St. Janstraat; verbouwing van het gesticht Insula Dei en aanbouw van eene kapel; Societeit St. Jan, allen te Arnhem; een R. K. kerk te Siewert; een R. K. kerk te Apeldoorn en een R. K. school te Arnhem, beiden in aanbouw; het St. Elisabeth-gesticht te Arnhem, dat nog slechts gedeeltelijk is voltooid; verder een R. K. begraafplaats te Sneek, en de restauratie-werken der R. K. kerk te Rheden en van een kasteel te Zevenaar.

Sedert eenige jaren is Boerbooms belast geweest met de restauratiewerken van de St. Eusebius-kerk te Arnhem, die hij met groote nauwgezetheid leidde. Het is vooral bij dit omvangrijke werk, dat zijn groote kennis van de Gothiek bleek.

Boerbooms was een eenigszins eenzelvig mensch, die den omgang met vakgenooten niet zocht; in hooge mate ernstig, was hij als architect bezield met een zeer groote liefde voor zijn vak. Hij was een oprecht Katholiek. Zijne weduwe en vier nog jeugdige kinderen verliezen in hem een liefdevol en zorgzaam echtgenoot en vader.

Bij de teraardebestelling heeft de heer A. R. Freem een woord van warme waardeering gesproken; hij herdacht den afgestorvene als verdienstelijk collega, en als tweeden Voorzitter van de Afdeeling Arnhem van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

TENTOONSTELLING VAN ONTWERPEN EN TEEKENINGEN VAN K. SLUYTERMAN.

In de zaal van den Haagschen Kunstkring werd tot en met 8 Juli eene tentoonstelling gehouden van ontwerpen op verschillend gebied en van teekeningen van den heer K. Sluyterman te 's Gravenhage, leeraar aan de Polytechnische School te Delft.

Deze was een der belangrijkste tentoonstellingen die tot op heden door den Kring werden gegeven; zij wordt nu ook te Amsterdam in Arti gehouden, ongetwijfeld met een welverdiend succes. Want, wat de heer Sluyterman te zien geeft, is van een frischheid en voornaamheid zooals men die zelden te genieten krijgt, vooral bij decoratieve beschilderingen in „modernen" geest.

Gewoonlijk vinden wij in de alledaagsche werken van dezen trant de zelfde motieven terug: gedwarrel van zware luchtwortels, lange magere boomstammen, en tot slot eenige weinige takken met bladeren — niet getuigende van vruchtbaarheid des bodems — en een paar bloemen of vruchten daartusschen, waarvan vooral in den laatsten tijd de blanke vredes-lelie en de oranje-appel opgeld doen.

De diepzinnige symboliek hier, uit te leggen, die eenige ontwerpers bedoelen met eene combinatie van waterlelies aan lindeboomen met clematis bladeren of oranjeboomen met wingerdbladeren, zou zijn: den bewonderaars van dien kunstsmaak de illusie benemen om ieder op zijne wijze het raadsel te vinden.

Zulk een dichterlijke vrijheid van teekenstift en verfkwast vindt men in de moderne ontwerpen van den heer Sluyterman niet; hij blijkt niet te vergeten, dat in de

kunstrichtingen van voorheen, die sommigen totaal willen afzweren, een begrip van goeden smaak ligt dat uit de ernstig bedoelde moderne opvattingen niet weggecijferd moet worden. Waar hij „modern" is, blijft hij toonen over een beschaafden smaak te beschikken, die in hooge mate meêslepend is; zijn teekening, kleuren en compositie zijn, ook in dit genre, van fijne distinctie.

Een bewijs hiervoor leveren de mooie ontwerpen van den heer Sluyterman voor de beschildering van de nieuw te bouwen zalen voor de Nieuwe of Littéraire Societeit, de Witte, te 's Gravenhage.

Het meest onder deze treffen de schetsen voor de grootsche beschildering der hal, met de groote prachtig geteekende vrouwenfiguren in den geest van die van Mucha, en even mooi als deze; het geheel, toch sober, is zoo juist in overeenstemming met de monumentale architectuur. Vooral de groote wandvlakte met de vrouwenfiguur die den nacht voorstelt, met de papaverbloemen, vledermuizen en andere zinnebeelden, is bijzonder mooi. Hoe fijn van toon zou deze ruimte kunnen geworden zijn.

In de conversatie-zaal leveren de steekbogen onder het plafond een dankbaar gegeven om te decoreeren; de eigenaardige oplossing der plafondbeschildering is daarbij zeer geslaagd.

In deze ruimten, en ook in de leeszaal, zoo rustig, met de prachtige symbolieke uilen in een fries, en de gezellige hoekjes bij den haard, is de decoratie geheel in overeenstemming met de door den architect aangegeven moderne betimmeringen en smeedwerken.

Maar, helaas: de heeren van „de Witte", op wier uitnoodiging de heer Sluyterman deze ontwerpen maakte, hebben beslist, dat niet *deze* zullen worden uitgevoerd; hun kunstsmaak is eene andere. Het zullen nu — zooals men veronderstelt — Belgische artisten zijn, die naar de Nederlandsche residentie moeten komen, omdat men van hen betere verwachtingen heeft dan van den heer Sluyterman; een man wiens werk onder kunstenaars zeer hoog staat aangeschreven, een Nederlandsch artist, wien men nu eens de gelegenheid moest geven een groot werk uit te voeren.

Waarom echter niet aldus?

Omdat men denkt, dat het voornamer klinkt menschen van uit het buitenland te hebben doen overkomen? Omdat 's Gravenhage nog wat te conservatief is voor de — niettemin bedaarde en hoogst gedistingeerde — moderne opvatting van den heer Sluyterman?

Men denke zich niet suf door 't zoeken van een antwoord, maar betreure het ernstig, dat de beschildering niet zal geschieden volgens de tentoongestelde schetsen, — dat zoo'n grootsch voorbeeld van degelijke Hollandsche voornaamheid en goeden smaak niet tot stand zal komen.

Men betreure het vooral ook, omdat sinds geruimen tijd hier te lande moeite noch kosten te veel zijn om het teekenonderwijs zoo goed mogelijk te doen zijn, en om o. a. goede decorateurs te kweeken. En thans, nu er eens voor een enkele maal een werk van beteekenis is uit te voeren, nu gaat men daarvoor naar het buitenland! Is dat niet een hopeloos vooruitzicht voor den Nederlandschen kunstenaar?

Hoe is het mogelijk, dat die ontwerpen zijn terzijde gelegd?

De heer Sluyterman is immers niet de eerste de beste; zijn *uitgevoerde* werken toonen wat hij kan, o. a. een zijner laatste: de decoratie van het station te 's Hertogenbosch, en, van den recentsten datum, die van de raadzaal in het gerestaureerde Arnhemsche stadhuis.

Waar architecten, onder hunne vakgenooten erkend als mannen van fijnen smaak, de hulp van den heer Sluyterman inroepen voor het uitvoeren van decoratieve werken, daar is het toch, minstens genomen, zonderling, dat gewone menschen zich smaak genoeg toeweten om werk van dien zelfden kunstenaar niet voor goed genoeg te houden. Zulk vertrouwen op eigen smaak heeft veelal curieuse gevolgen; men had als bewijs daarvan de decoratie eens moeten zien van het Gebouw van Kunsten en Wetenschappen bij gelegenheid van 't feest door de Regeering aangeboden aan de leden der Vredesconferentie. Enorm veel geld heeft die decoratie gekost, maar in de oogen van den werkelijken artist was het resultaat vrij pover in het algemeen, rijk aan kleuren-disharmonie in 't bijzonder.

De tentoonstelling omvat behalve de genoemde, nog meer verdienstelijke ontwerpen voor decoratie, als: de uitgevoerde ontwerpen van de beschildering van het station te 's Hertogenbosch, en brokstukken van de eveneens uitgevoerde beschildering der conversatie-zaal in de studenten societeit de Phoenix te Delft, twee geslaagde werken van beteekenis.

Verder zijn er nog aantrekkelijke ontwerpen voor de inrichting van een eetkamer in renaissance-stijl, en van salons in Louis XIV en Louis XV; de teekeningen vooral van deze salons zijn heerlijke, meesterlijke aquarellen.

Ten slotte, eenige ontwerpen — allen uitgevoerd — op het gebied der kunstnijverheid, vooral voor zilverwerk, en eenige teekeningen voor illustraties van boeken en tijdschriften, die het talent van den heer Sluyterman ook op verschillend gebied doen uitkomen.

Deze tentoonstelling wordt 1 Augustus a. s. gesloten.

BIJ DE PLAAT.

In het voorjaar van 1898 werd door de Afdeeling Arnhem van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst een prijsvraag uitgeschreven voor een Afdeelingsdiploma, bestemd om te worden uitgereikt aan bekroonden voor prijsvragen door de genoemde Afdeeling uit te schrijven.

De ontwerpen moesten voor photolithographische reproductie geschikt zijn, en vóór 1 Mei 1898 worden ingeleverd.

Als eerste prijs werd uitgeloofd f 25, benevens het diploma der Afdeeling, en als 2e prijs, een getuigschrift.

Op deze prijsvraag kwamen 10 antwoorden in.

Eenparig was de Jury van beoordeeling van gevoelen, dat aan het antwoord ingezonden met het kenteeken D. P. B. K. de eerste prijs moest worden toegekend. Haar oordeel over dit getuigschrift luidde als volgt: „Een met veel smaak ontworpen teekening. Geeft symbolisch de verschillende ambachten zeer goed weer. De figuren in het ondervak zijn eveneens goed van verhouding.

Het repeteeren der teekenhaken, der beide pauwen en der kinderfiguren is ietwat eentoonig en maakt het ontwerp te symetrisch."

De ontwerper van dit diploma bleek te zijn de heer D. W. Maandag, een der oud-leerlingen van de schilderklasse der Arnhemsche Ambachtsschool.

Op de bij dit Weekblad gevoegde plaat is het bekroonde ontwerp voorgesteld, op de grootte zooals het door de Afdeeling Arnhem is aangenomen als haar getuigschrift.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST

AFDEELING – ARNHEM

DIPLOMA

DER

AFDEELING, UITGEREIKT AAN

.....

.....

ALS PRIJS VOOR DE BEANTWOORDING DER PRIJSVRAAG

VAN .....

.....

ARNHEM, DEN .....

HET BESTUUR VAN DE AFDEELING VOORNOEMD

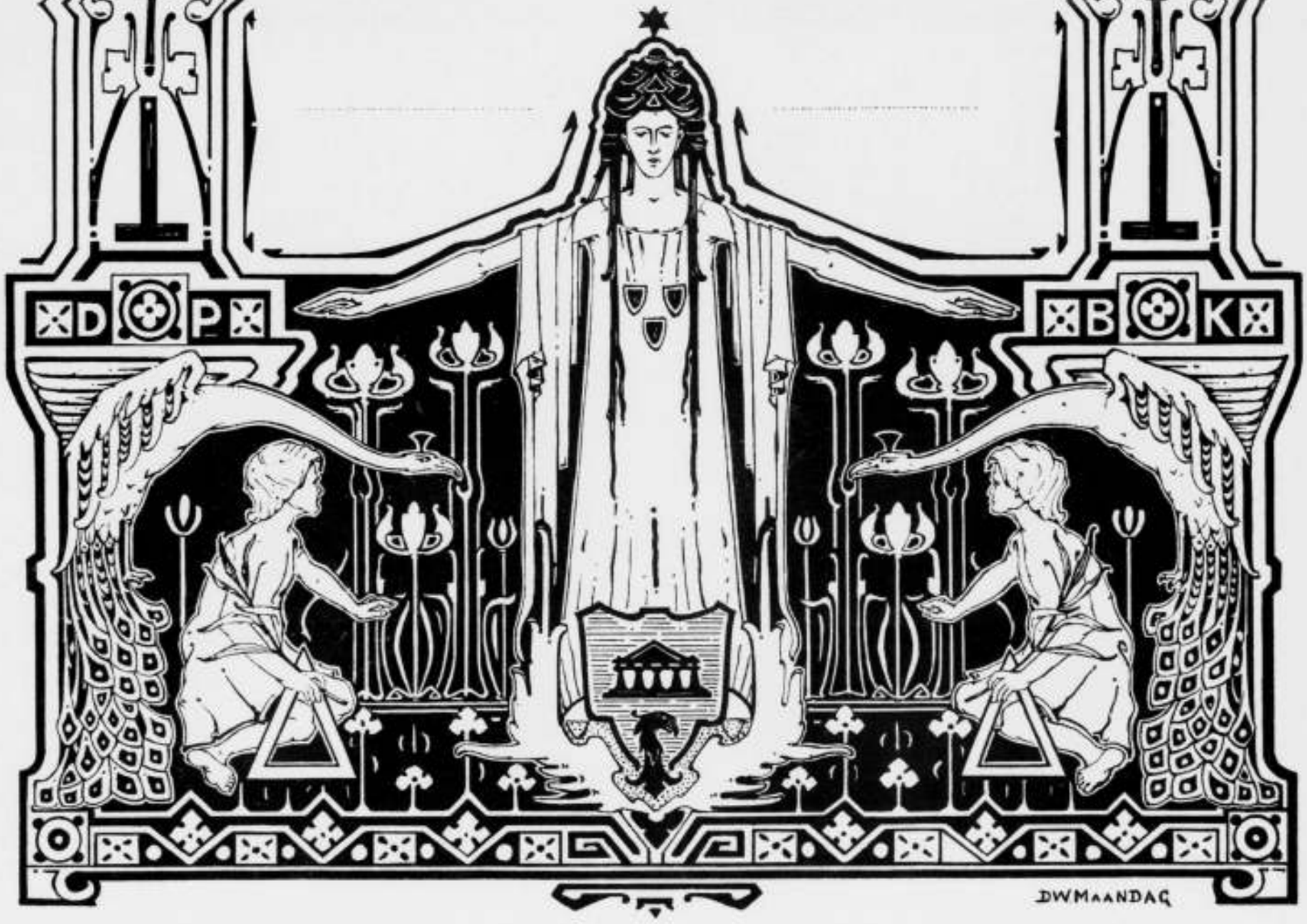

DWMAANDAG

BEHOORENDE BIJ HET BOUWKUNDIG WEEKBLAD VAN 1908.

SMELTOVENS.

In nummer 27 van dit blad wordt het een en ander medegedeeld betreffende den oven van Wegener, tot het verbranden van huis-afval. Omtrent het artikel zelf veroorloof ik mij te bemerken, dat onder „Kohlenstaub Zusatz" wordt bedoeld, „toevoeging van tot stof gemalen steenkolen." De regeeringsbouwmeester heet Grohn, en is dezelfde Ambtenaar die over de vroegere proeven tot verbranding van huisafval rapporteerde.

Wat „de zaak zelf" betreft, deel ik mede wat mij ter ooren kwam.

Al hetgeen tot nu geschreven is geworden, komt van de zijde van den uitvinder. (Dus reclame). De proeven worden niet *geleid* door den Reg. Bouwmeester Grohn, doch staan onder diens *controle*; het Stads-bestuur gaf eene subsidie, omdat de verbrandingskwestie voor Berlijn van groot belang is, van zoo groot belang, dat alleen het verwijderen van het, op de bestaande vuilnisbelten gestapeld afval, naar terreinen waar dat vuil minder ongerief veroorzaakt, millioenen zal kosten.

Of de verhouding precies zóó is, doet weinig ter zake; het medegedeelde geeft in elk geval aanleiding tot nader onderzoek.

Wil, naar mijne meening, de heer Wegener succès hebben, dan zal hij den ingeslagen weg niet moeten vervolgen. Terwijl de uitvinder spreekt van eene toevoeging van 10 tot 15% steenkolen in stofvorm, zal 30 à 40%, meer der waarheid nabij komen, ten minste als in den oven een temperatuur van 1600° C. moet worden bereikt. Dat de verkregen slakken-massa 10 à 12 % zal bedragen, is niet aan te nemen, waar overal elders 40 à 50% slakken uit de verbranding van huisafval overblijft. Uit den smeltoven zullen wel 25 à 30 % slakken komen. Ieder die met ovenconstructies bekend is, zal weten, dat bij zoo'n hooge temperatuur ook het vuurvast metselwerk niet lang wederstand zal kunnen bieden, en dus spoedig in elkander zal vallen, tengevolge waarvan herhaalde vernieuwingen noodzakelijk zullen worden.

Ten slotte zullen de generale kosten zoo enorm hoog worden, dat toepassing voor *dit* doel niet aan te bevelen zal zijn. De uitvinder beweert, dat de slakken voor flesschenfabricage worden gevraagd. Zal die vraag blijven bestaan als de massa's toenemen, of zal het slakken-afval als zoodanig weer een bezwaar opleveren?

Amsterdam 10 Juli 1899. DANL. I. SANCHES.

TENTOONSTELLING VAN DUITSCHE KUNST

In een viertal nummers van de Nieuwe Rotterdamsche Courant verscheen in de laatste dagen van Juni een uitgebreid en zeer lezenswaardig artikel van den heer Henri Evers, over de tentoonstelling van Duitsche kunst die thans te Dresden wordt gehouden. Bij het lezen daarvan wordt men overtuigd, dat een bezoek aan deze tentoonstelling ten zeerste aanbeveling verdient.

Zeer eigenaardig begint de schrijver zijne beschouwingen met een beeld te geven van de stad Dresden zelve, als het kunstcentrum waarin de tentoonstelling plaats heeft.

De heer Evers besluit zijne mededeelingen en leerzame opmerkingen over het tentoongestelde met eene algemeene beschouwing over de Duitsche kunst; wij meenen deze in ruimer kring bekend te moeten maken en laten haar hier volgen.

Ziedaar slechts een kort overzicht van hetgeen deze tentoonstelling te zien geeft als moderne toegepaste kunst. Kunstenaars en kunsthandwerkers hebben zich vereenigd om hier een aanschouwelijk beeld te geven van de nieuwe beweging die ook in de kunst-centra van Duitschland valt waar te nemen. Een beweging die onder het krachtig initiatief van William Morris en zijn artiestenbent is ontstaan en eindelijk gevolgen heeft gehad in heel de beschaafde wereld, ondanks de vooroordeelen en de belemmerende conventies der groote menigte, ondanks tegenwerking van verschillenden kant. Langzamerhand heeft het streven van enkele talentvolle jongere kunstenaars waardeering gevonden. Hun drang om los te raken van de archeologie; hun ideaal van door eigen oogen te leeren zien; niet langer zich te vermeien in gedachteloos nabootsen van vroegere vormen, maar te trachten een eigen kunsttaal te spreken, de voorwerpen onzer omgeving weer te doen getuigen van eigen zieleleven; hun bestemming te uiten in een anderen vorm dan den bestaanden, — zoo rationeel, zoo eenvoudig mogelijk, en minstens even fraai gedacht! Dat gezonde streven, het wordt thans in hun moderne werken erkend, gewaardeerd, toegejuicht, niettegenstaande mistasten en overdrijving, onafscheidelijk verbonden aan elk nieuw streven.

De Dresdener tentoonstelling getuigt ervan; het is opwekkend daar in die verschillende vertrekken neêr te zitten en te luisteren naar de spontane, ondubbelzinnige blijken van instemming in verschillende talen geuit; te hooren die, dikwijls bij intuïtie, juiste critiek van een beschaafd publiek. En deze bijval is niet louter platonisch, maar wordt zaakrijk bevestigd door den verkoop der vele ameublementen en andere onderdeelen.

Dit succes kon niet uitblijven, omdat in bouw en vorm van vertrekken en meubels allereerst is te rade gegaan met de practische eischen van het leven; omdat ze zijn ontstaan uit een juist besef van hun bestemming, en niet uit een aangenomen systeem van vormen zijn geworden, maar de verwezenlijking zijn van een inspiratie die voortkomt uit het zuivere gevoel; de atmosfeer, de stemming der ruimte te doen zijn een artistieke weerklank van het stuk leven dat er in verloopt — een juist kader tot de handeling die er plaats vindt.

Het is merkwaardig te zien hoe ondanks verschillende persoonlijkheid toch eenheid in uiting is bewaard, en deze vertrekken, hoewel creatie van verschillende Duitsche artiesten, töch als deelen van een woning zouden kunnen dienen.

Eenheid in beginsel: de kracht van de Engelsche hervormers der decoratieve kunst en die een richting bepaalde, is ook het kenmerk der uitingen van Duitsche kunst.

Naar eigen landaard in toepassing gebracht, is het uitgesproken in vormen, welke de nationale deugden van den Duitscher karakteriseeren: beschaafde toon, degelijkheid, natuurlijke gemoedelijkheid, ziedaar het geestelijk bestanddeel, waarvan ze zijn doortrokken. Slechts bij uitzondering is overdrijving in vorm en toon waar te nemen, gelijk in de „Deutsche Stube" en het slaapvertrek, beide vermeld. Doorgaans getuigen de interieurs van vormbeheersching en ingetogenheid zonder effectbejag. Een streven naar harmonie, eenvoud, juistheid van uitdrukking en oorspronkelijkheid is hun kenmerk. Dit, met vermijding van het plomp-rustieke, het would-be primitieve, het ziekelijk-fijne, en het grillig-verwrongene, enkelen modernen kunstenaars in deze richting eigen.

Het ameublement van het muziecksalon is hiervan o.a. een verdienstelijke proef; de verschillende varianten van stoelen zijn al naar het gebruik, zeer juist ontworpen. Het type voor den musicus bestemd, zonder hinderlijk-hoogen rug en armleuning, laat den bovenromp in vrije beweging met juiste aansluiting en ondersteuning der lendenen. De stoel van de leestafel is ruim, gerieflijk, doch niet vermoeiend-gemakkelijk en houdt den geest wakker, terwijl daarentegen de lage „luie stoel" uitnoodigt tot algeheele overgave van het lichaam, tot wegzinking in zalig niets-doen.

Ook de naïve gracie van de meubels der kinderkamer in teer groenen toon; het krachtig aanzien der wijde, stevige ruststoelen van het jachtvertrek in zwaar groen bijts met bruin leder; het sobere, opwekkende karakter van de ontbijtkamer in lichtgele natuurkleur van het „Kiefer" hout, met staal blauw hang en sluitwerk der kasten, — dit alles verraadt in vorm en toon een juist gevoel van bewust kunnen.

Verder is een besliste voorliefde ter aanwending van inlandsch materiaal waar te nemen. Bij voorkeur wordt het van ouds bekende krachtige eikenhout uit verschillende Duitsche streken verwerkt, met bijna geheele versmading van de tropische houtsoorten: mahonie, teak en andere, thans ten onzent zeer in zwang. Met toepassing van bijts in verschillende kleuren, passend in den toon der omgeving, zijn zeer artistieke resultaten verkregen, dank zij de krachtige werking van het materiaal, waaraan geen verflaag den aard ontneemt.

Het is mij onbekend of het geheel moderne karakter dat deze tentoonstelling van versieringskunst draagt aan opzet of wel aan enkel toeval te wijten is. De mogelijkheid bestaat dat enkele kunstenaars van vooruitstrevende richting zijn uitgenoodigd, en in deze onzekerheid mag niet worden beweerd, dat de moderne versieringskunst algemeen in Duitschland wordt gehuldigd. Doch het staat vast, dat zij daar talrijke zeer verdienstelijke vertegenwoordigers telt op elk gebied, dat zij daar heslist vasten voet heeft gekregen, en dat haar periode van aarzeling en onzekerheid daar voorbij is. Uit het besprokene blijkt afdoende, dat een tijdperk van bloei aanstaande is. Immers haar ideaal: het zoeken naar waarheid in artistieke uitdrukking volgens den geest des tijds, d. i. in verfijnden eenvoud en beknoptheid van vorm, als resultaat van juiste bezieling en techniek — dit ideaal, het moge zeer hoog staan — onbereikbaar is het niet. Daartoe zijn de factoren aanwezig. Het feit toch, dat kunstenaars en kunsthandwerkers van talent het hebben aangedurfd, financieel, aangedurfd, op zulk een uitgebreide schaal te produceeren, spreekt tevens het vertrouwen uit in de algemeene opinie der beschaafde wereld. En dit vertrouwen is niet beschaamd.

Hiermee acht ik het voornaamste over deze tentoonstelling gezegd. Want uit te weiden over de uitvoerige uitstalling der Meissener fabriek, in precieuse verzamelingen porselein uit de verschillende perioden harer historische ontwikkeling — acht ik omnoodig. Aan die curieuse productie is mijns inziens het begrip decoratieve kunst vreemd.

Een tentoonstelling als de Dresdener te organiseeren, is voorzeker een moeilijk werk; de moed daartoe vereischt, wekt bewondering, afgezien nog van het goede beleid en de uitstekende uitvoering. De verwezenlijking van zulk een omvangrijk werk was slechts mogelijk in een stad van kunstzin. Daarom trachtte ik allereerst, tot juist begrip, een denkbeeld te geven van Dresden als het kunst-centrum, waarin zij is geplaatst. Sterk door den algemeenen steun hebben eenige kunstenaars de taak aanvaard. Gaven zij hun talent, hun toewijding, hun tijd, in ruime mate verleenden ook de autoriteiten hulp: de koning en andere hooge personen door tijdelijken afstand van kunstwerken en de stad door kosteloos de „Ausstellungshalle" in gebruik te geven; eenige vermogende ingezetenen van Dresden stelden zich aansprakelijk voor een aanzienlijk bedrag, noodig ter installatie. Zoo kwam door samenwerking van: talent kunstzin en kapitaal een groot werk tot stand — Dresden ter eer, den bezoekers — leek of vakman — tot leering en genot.

BERICHTEN.

In Mei j. l. werd te Como de internationale tentoonstelling van electriciteit geopend, ter herdenking van de ontdekking van Volta, nu honderd jaren geleden. Tevens waren daaraan verbonden congressen voor electrotechnici, telegraphisten enz., en eene nationale tentoonstelling van de zijde-industrie. De tentoonstelling zou duren tot October a. s.

Sedert een jaar reeds, trok het sierlijke reclamebiljet van deze expositie de bijzondere aandacht in het trappenhuis van het gebouw van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst.

In de afgeloopen week echter is het bericht gekomen, dat de gebouwen der tentoonstelling door brand vernield zijn geworden, en dat slechts zeer weinig is gered kunnen worden.

De oorzaak van het ongeval schijnt te zijn geweest een gebrek in de electrische leiding, iets wat men hier zeker niet zoude verwacht hebben.

Het 21ste van de jaarlijks te houden congressen der Association littéraire et artistique internationale zal gehouden worden te Heidelberg van 23 tot en met 30 September a. s.

Onder de namen der Voorzitters van het Uitvoerend Comité vinden wij ook dien van den heer G. E. V. L. van Zuylen, te 's Gravenhage. Dit is — naar wij meenen — de eerste maal, dat Nederland in dit Comité vertegenwoordigd is

Onder de punten van behandeling van het congres hebben de meeste betrekking op de rechten van de schrijvers, en op de bestaande of nog te verwachten wettelijke bepalingen ter bescherming van hun geestelijken arbeid. Door een der inleiders zal intusschen ook behandeld worden: de bescherming der werken van toegepaste kunst.

Verleden Zaterdag, 8 Juli, had de onthulling plaats van het monument ter herinnering aan het voormalige kasteel van Buren, en de overdracht daarvan aan de gemeente Buren.

Reeds vroeger deelden wij in dit blad mede, hoe het den heer J. A. Heuff Azn., den bekenden schrijver, met veel moeite en kosten gelukt was merkwaardige brokstukken, meest details van natuurlijken steen met beeldhouwwerk, te verzamelen: — stukken die gediend hebben tot stoeptreden, drempels, zelfs van koe- en paardenstallen, stuitpalen enz. De bouwvallen immers van het eenmaal trotsche gebouw, het Kasteel Buren, dienden als steengroeven voor den bouw van woningen in den omtrek.

Thans zijn die brokstukken vereenigd tot een soort gedenkteeken, dat door den heer Heuff aan de gemeente Buren is geschonken; het staat in een plantsoen.

Niet alleen, dat de heer Heuff jaren lang gezocht heeft om de verzameling uit te breiden, maar hij getroostte zich ook veel moeite om er eene waardige bewaarplaats voor te vinden.

Toen het ten slotte mislukte deze merkwaardige details geplaatst te krijgen in het Rijks Museum, of in den tuin daarvan, besloot de heer Heuff ze te schenken aan de gemeente Buren, die ze thans gaarne heeft aanvaard. De overdracht en de onthulling van het monument zijn dan ook gepaard gegaan met eenige feestelijkheden.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft door tusschenkomst van de Commissarissen der Koningin aan de Gemeentebesturen dringend verzocht steeds zoo spoedig mogelijk kennis te geven van voorgenomen sloopingen, verbouwingen of herstellingen van gedenkteekenen van Geschiedenis en Kunst.

De Provinciale Staten van Limburg hebben o. a. de volgende subsidiën verleend: aan het parochiale kerkbestuur van O. L. Vrouw te Maastricht, in de kosten van restauratie van de kerk f 7000, te verdeelen over 7 jaren; aan de commissie tot restauratie van de Abdijkerk te Rolduc f 4500, te verdeelen over 5 jaren.

De Provinciale Staten van Drenthe verleenden een buitengewoon subsidie van f 600 aan het Museum van Oudheden, met het oog op de vele vondsten in Drenthe gedaan. Indien deze aangekocht worden, dan zal het Bestuur van het Museum in staat zijn eene verzameling ten toon te stellen, welke eenig is in ons land en wellicht in Europa.

Wij meenen hier ter plaatse nog eens te herinneren aan de tentoonstelling die door den heer M. W. J. Eijsvogel wordt gehouden in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam. Een bezoek daaraan hebben wij reeds aanbevolen in het vorige nummer van dit blad; sinds dien tijd is echter de tentoonstelling nog eenigszins uitgebreid.

Den 19den Juli zijn de tentoongestelde artikelen voor 't laatst te zien.

PERSONALIA.

In de zitting van den Gemeenteraad van Amsterdam, op 12 Juli j.l., is tot Directeur van het Gemeentelijk Electrisch Bedrijf benoemd geworden de heer A. W. Reesing, Electrotechnisch ingenieur, Onder-Directeur der fabrieken voor gas en electriciteit te Rotterdam.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten. 1e prijs: uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 10 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

Tehuis voor Zeelieden te Maassluis. 1e prijs: f 300; 2e prijs: f 150. Vóór 1 Augustus 1899. Door de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een Tehuis voor Zeelieden, Voorzitter de heer Ds. J. Vonk te Maassluis. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

Ommanteling van een reflector-gaskachel. 1e prijs: f 240; 2e prijs: f 90; 3e prijs: f 60. Vóór 1 Augustus 1899. Door J. G. Houben Sohn Carl te Aken. Zie: Bouwk. Weekblad no. 23 van 10 Juni 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift.

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. *(N.B. 2 en 3 algemeen, 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.)*

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven solicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 5.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 2.
Aantal geplaatste solicitanten:
Bouwkundig Opzichter 1.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851) zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen. 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vestibule. 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochère, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen. 4 pl.: *f* 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0.30.

2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70.

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60

2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871). Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl. Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.: *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats, 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 17 JULI

Amsterdam. Bestek No. 799. Het bouwen van een enkele steenen wachterswoning, een steenen wachthuis en het veranderen van wip- en trekwip-sluitboomen, op den lokaalspoorweg Enschedé—Oldenzaal. Ram. f 2500.

De directie der Holl. IJz. Spoorw. Mij., n.m. 1½ u. (Greenw. tijd.) in het centr.-personenstation. Bestek tegen f 0,75 verkrijgb. aan het centr. administratiegebouw der Mij., aan het Droogbak, te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, of op franco aanvrage aan dit bureau, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen) zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Amsterdam. Bestek No. 793. Het maken van perrongebouwen met overkapping, een goederenloods met verhoogde los- en laadplaats, een chefswoning en bijkomende werken op het stationsemplacement Hillegom. Begrooting f 45600.

De Holl. IJz. Spoorw. Maatschappij n.m. 1½ u. (Greenw.) in het centr. pers. station. Bestek met 2 teek. is verkrijgb. à f 2 aan het Centraal-Administratiegeb. der Maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, of op franco aanvrage aan dit bureau, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen). Aanw. gedaan.

Amstelveen. Het verbouwen der Gereform. kerk aan de Hand naar Leiden tot teekenschool.

De heer W. Bergkamp, bij wien bestek en teek. ter inz. liggen.

Enkhuizen. Het bouwen van een gedeelte woonhuis met kelderverdieping, in verband en tot uitbreiding van het woon- en winkelhuis „de Koophandel".

De opz. T. Korff, in „het Park" van F. v. d. Deure.

Enschedé. Het bouwen van 3 woonhuizen op een terrein gelegen aan de oude Veenweg. De arch. H. Reijgers, 's midd. 12 u. in het hotel „De Klomp", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 17 Juli v.m. 9 u.

Heeze. Het verbouwen van de kazerne ald., met bijlev. van alle benood. materialen. De arch. H. v. d. Ven te Eindhoven, n.m. 3 u. in het cafe van J. v. d. Heuvel—v. d. Bergh te Heeze. Teek. ter inz. in bovengemeld kofhehuis. Inl. geeft de arch. Aanw. 17 Juli, v.m. 10 u. op het terrein.

Helmond. Het bouwen van 5 woningen op een terrein aan de Molenstraat.

De heer H. Stekelenburg, 'sav. 7 u., in het cafe van P. Berkers. Bestek en teek. ter inz. bij den heer Jos. Swinkels, bouwk. ald., bij wien tevens inl. te bekomen zijn.

Heerenveen. Het opbouwen eener schuur met daaraan verbonden werkplaats enz., gedeeltelijke vernieuwing van het woonhuis met

eenige verbouwing, staande in het Meer no. 5.
De aanbesteder. Bestek ter inzage bij den heer Schultheis, (voorh. Wed. Kuipers). Briefjes moeten worden ingeleverd vóór of op 17 Juli, 's av. vóór 9 u., bij den bewoner, den heer Ankerman. Aanw. gedaan.

't Meer. Het opbouwen eener schuur met daaraan verbonden werkplaats enz., gedeeltelijke vernieuwing aan het woonhuis met eenige verbouwing.
De heer Ankerman, 's av. 9 u. Bestek ter lez. bij Schultheis. Aanw. gedaan.

Meeden (**Gr.**). Den herbouw van een afgebrande boerenbehuizinge, voor rekening van den heer K. Visser, landbouwer te Duurkenakker, gem. Muntendam.
De bouwk. A. Woldendorp, 's av. 6 u. bij J. Koenen, Meedener tolhek, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. bouwk.

Schayk (**N.-Br.**). Het bouwen van een woonhuis.
De heer A. J. Hoefnagel, n.m. 3 u. in het café van H. v. Casteren. Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. bij W. v. d. Berg, Zeeland (N.-Br.). Inl. geeft de bouwk. H. M. van Strijp te Gemert. Aanw. 17 Juli, n.m. 1 u.

DINSDAG 18 JULI.

Amsterdam. Het verbouwen van het hotel en café „Du Commerce", Kalverstraat no. 45—47, ald.
De heer P. Vernimmen. Bestek met teek. à f 2 verkrijgbaar aan het bur. van den arch A. C. Boerma.

Haarlem. Het bouwen van twee villa's in het Bloemendaalsche Park te Bloemendaal.
De arch. Jb. v. d. Ban in café Brinkman. Bestek en teek. ter inz. in gen. café en ad f 2 verkrijgb. bij gen. architect.

Nijmegen. Het metselen van een vrijstaanden muur achter het gymnasium ald.
Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestek à 10 ct. verkr. ter secr.

Rijswijk. Het sloopen en bouwen van een bouwmanswoning met beesten- en paardenstal, karnmolen, varkens- en wagenschuur met hooiberg, aan den kleiweg naar Wateringen bij den 's-Gravenweg.
De architect P. Zuidgeest te Delft in cafe „Witsenburg." Bestek en teek. ad f 1 verkrijgb. bij gen. architect. Voorstr. 62 te Delft.

WOENSDAG 19 JULI.

Enschedé. Het bouwen eener villa aan de Parklaan te Enschedé.
De architecten van der Goot en Kruisweg te Hengelo, n.m. 12¼ u., in café „Wevers". Bestek en teek. ad. f 2,50 verkrijgb. bij gen. architecten. Aanw. 19 Juli, v.m. 9½ u.

Oudenrijn. Het sloopen en weder opbouwen van den bovenbouw van een schutsluisje nabij het stoomgemaal aan den Taatschen dijk, gem. Oudenrijn.
Het best. van het waterschap Heijcop, genaamd de „Lange Vliet", n.m. 3 u., in het logement den Hommel. Bestek met teek., verkr. bij de firma Niekerk, Vollerbrug te Utrecht, tegen f 1. Inlicht. verkr. bij A. J. van Bentum, algem. opzichter te Jutphaas. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 20 JULI.

Hengelo. Het bouwen van een winkelhuis met kelderverdieping en 3 etages aan de Markt aldaar.
De arch. van der Goot en Kruisweg, n.m. 3 u. in hotel „Mercurius". Bestek en teek. ad f 2 verkrijgb. bij gen. architecten. Aanw. 20 Juli, v.m. 10 u.

Hengelo (**Ov.**). Het gedeeltelijk amoveeren van woningen en het maken van 3 nieuwe woningen aan de Marktstraat.
De heer J. de Moree Hzn., 's av. 8 u., in het café van Smithuis. Bestek en teek. in bovengen. koffiehuis ter inzage. Aanw. 20 Juli, v.m. 10 u.

Losser (**Ov.**). Het bouwen van een woonhuis met bijlevering van alle bouwmaterialen.
De heer J. Bulters, s' av. 7 u., in het café Essenhuis, alw. bestek en teek. ter inzage liggen.

Warfum. Het gedeeltelijk afbreken van een bestaand gebouw en het bouwen eener onderwijzerswoning aldaar, met bijlevering van de te kort komende materialen enz.
Het gemeentebestuur 's nam. 4 u. Bestek en teek. liggen ter inzage in het logement „Het huis der Gemeente", aldaar. Bestekken en afdrukken der teek. à f 1.25 per stel te bekomen ter secretarie. Inlichtingen verstrekt de heer G. Nijhuis, architect te Groningen. Aanw. 17 Juli bevorens, v.m. 11 uur.

VRIJDAG 21 JULI.

Ermeloo. Het bouwen van een waschinrichting, van een dubbele woning, enz.
Het bestuur van 's Heerenloo, n. m. 2 u., ten huize van den directeur. Aanw. 21 Juli, v. m. 11 u. Teek. en bestekken ad f 2 per stel verkr. bij den directeur.

Gorinchem. Den bouw van een zangkiosk, bureau en andere getimmerten op het feestterrein te Ameide.
Het best. van den bond van gemengde zangvereenigingen „Eendracht maakt Macht", 's av. te 5½ u., in 't café „de Beurs". Bestek en teek. ter visie te Ameide, in café „'t Fortuin", te Gorinchem, in café „de Beurs".

Metslawier. Het bouwen eener boerenhuizinge en schuur met lytshuis nabij Bollingawier onder Nijkerk.
De aanbesteder. Bestekken met teek. verkr. bij den architect D. Booijinga te Metslawier, tegen f 1,25. Aanw. 22 Juli, n.m. 1 u.

Graauw (**Zeel.**). Het bouwen van een herberg en winkelhuis, alsmede een remise met bijlev. van alle materialen bij de haven aan de Koningin Emmapolder, gemeente Clinge.
De bouwk. J. Wisse Jzn. te Zaamslag, n.m. 3 u., in de herberg van Th. Bauwens. Bestek en teek. ter inzage en inlicht. verkr. bij gen. bouwk. Aanw. 21 Juli, v.m. 11 u.

ZATERDAG 22 JULI.

Breda. Het bouwen van 13 burgerwoningen op een perc. grond, gelegen aan den weg genaamd „het Dijkje" (gem. Prinsenhage).
De arch. J. M. Marijnen, v.m. 11 u. in het café „De Beurs van Breda", alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

MAANDAG 24 JULI.

Amsterdam. Het bouwen van een handelsschool op het terrein van het voorm. Leidschekerkhof.
Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stadsdrukkerij, à f 4,50 (met 3 teek.) Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis; kamer No. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Amsterdam. Bestek No. 803. Het vergrooten van de goederenloods H. IJ. S. M. met bijkomende werken op het stationsemplacement Almelo. Raming f 8200.
De directie der Holl. IJz. Spw. Mij., n.m. 1½ u., (Greenw. tijd) in het centr. station. Bestek à f 0,75 verkr. aan het centr. administratiegebouw der maatschappij, aan het Droogbak bureau weg en werken, kamer 154, of op franco aanvrage aan dit bureau, met toezending van het bedrag in postwissel. (Postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven).

Amsterdam. Bestek No. 800. Het maken van een enkele steenen woning voor den stations-assistent op het stations-emplacement Vorden.
De Directie der Holl. IJz. Spw. Mij., n.m. 1½ u. (greenw. tijd) in het centr. personen station. De bestekken zijn tegen f 0,75 verkrijgb. aan het centr. admin. gebouw der maatij. aan het droogbak te Amsterdam, bureau weg en werken, kamer 154, of op franco aanvrage aan dit bureau, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven.)

Enkhuizen. Het bouwen van een gedeelte woonhuis met kelderverdieping in verband, en tot uitbreiding van het woonhuis „de Koophandel".
De heer M. P. v. d. Veen, 's av. 8 u., in het park van F. v. d. Deure, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft de opzichter T. Korff. Aanw. 20 Juli, v.m. 10 u.

Etten. Het bouwen van een woonhuis met schuur, met de levering der daartoe benoodigde materialen enz.
De heer A. J. van Eekelen, v.m. 10 u., in het café van C. Leijten. Bestek en teek. verkr. ad. f 2, bij P. Bogaarts te Standdaardbuiten. Inl. te verkr. bij P. Bogaarts voorn. Aanw. 20 Juli, v.m. 10 u.

's-Gravenhage. Het bouwen van 2 woningen voor beambten op het terrein van het pharmaceutisch laboratorium te Leiden. Raming f 7500.
Het prov. best., v.m. 11½ u. Bestek ter lezing aan het gebouw van het min. van binnenl. zaken, aan dat van het prov. best. van Zuidholland te 's-Gravenhage, en te bekomen bij M. Nijhoff, Nobelstraat No. 18 's-Gravenhage. Inl. te bekomen bij den Rijksbouwk. en bij den opz. van het pharmaceutisch laboratorium, P. M. J. van Oerle te Leiden. Aanw. op de plaats 17 Juli, v.m. 11 u.

DINSDAG 25 JULI.

Nijmegen. Het bouwen van een directeurswoning en een administratiegebouw (waarin twee bovenwoningen) ten behoeve der slachthuis-inrichting te Nijmegen.
Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestekken met 4 teek. zijn ad f 5 per stel, verkr. ter gem.-secretarie. Aanw. geeft de architect der gemeente 22 Juli, n.m. 1½ u., ten zijnen kantore (Vijfringenas).

Rotterdam. Het bouwen van een meisjesschool aan de Voorschoterlaan.
Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. op de secr. en in het timmerhuis en à f 1 verkr. bij de wed. P. van Waesberge en Zn. Inl. te bek. aan het timmerhuis. Aanw. 18 Juli, v.m. 11 u.

Rotterdam. De vergrooting van het gebouw voor den havendienst en loodsdienst aan de Leuvehaven.
Het gem.-best., n.m. 1 u. Bestek, voorw. en teek. ter kennisneming op de centrale secretarie der gemeente en in het timmerhuis te Rotterdam, en zijn voor f 1 verkr. bij Wed. P. van Waesberge en Zoon. Inl. te bekomen aan gen. timmerhuis. Aanw. 21 Juli, v.m. 11 u.

DINSDAG 1 AUGUSTUS.

's-Gravenhage. Het bouwen van een paviljoen voor 112 patienten op het landgoed „Oud Rozenburg."
Het bestuur van het geneesk. gesticht voor krankzinnigen, n.m. 2 u., op het landgoed „Oud Rozenburg" aan den Loosduinschen weg. Bestek ter lezing op voorn. landgoed en in het gebouw der Mij. t/b. der Bouwkunst te Amsterdam, Marnixstraat 402, terwijl het verkrijgb. is bij den portier van het gesticht te 's-Gravenhage en bij den arch. te Deventer tegen f 5. Voor inl. vervoege men zich bij den arch. J. A. Muloek Houwer. Aanw. ter plaatse 22 Juli, n.m. 2 u.

Stellendam. Het bouwen van eene doctorswoning en een brandspuithuisje.
Het gemeentebest. v.m. 10 u. Bestek en teek. à f 1,50 verkrijgb. ter secretarie. Bilj. in te leveren tot 31 Juli, n.m. 3 u. Inl. te bekomen ten kantore van den bouwk. H. v. d. Sluis, Schooterboschstraat No. 68 en 70 te Rotterdam.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen—Amsterdam, Stadhouderskade — Rotterdam, Zuidblaak 56 — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

3 JULI.

Ambt-Doetinchem. Het verbouwen en vergrooten der openb. school te Gaanderen. Door het gem.-best.
Laagste inschrijver G. H. Ditters, Stad-Doetinchem, f 4839.
Leveren meubelen. W. van Ree, f 650. Nog niet gegund.

Edam. Het bouwen van een bergplaats voor vrachtgoederen enz. te Amsterdam, bij de aanlegplaats der booten. Door de directie der Stoomboot-maatsch. „Eensgezindheid."
Laagste inschrijver J. van Voorst, Purmerend, f 935. Gegund.

4 JULI.

Nijmegen. Het afbreken van het gebouw no. 10 aan de Papengas en het daar weder opbouwen van een bergplaats met zolder enz. en het vernieuwen van de kap op perc. no. 8. Door de regenten der beide weeshuizen.
Laagste inschrijver W. v. d. Roest, f 2029.

5 JULI.

Beetsterzwaag. *a*. Het bouwen eener nieuwe onderwijzerswoning te Langezwaag en *b*. het maken van een bijbouw aan de school te Terwispel. Door het gemeentebest. van Opsterland.
a. Laagste inschrijver B. Offringa, Makkinga f 4900*.
b. G. Eppinga, Lippenhuizen, f 3740*. *Geg.

Bergen-op-Zoom. Het bouwen van eene kazerne voor de veld-artillerie, te Bergen-op-Zoom. Raming f 60.000. onder beheer der genie ald. Door de genie.
Laagste inschrijver W. M. Weijers, Tilburg, f 62266.

Enschedé (**Onderh.**). Het schilder- en glaswerk van het in aanbouw zijnde heerenhuis van den heer G. J. Oldeman.
Laagste inschrijver Th. Berkenbosch, f 425. Gegund.

Enschedé (**Onderh.**). Het schilder- en glaswerk van het bijgebouwde gedeelte der fabriek van den heer M. van Dam.
Laagste inschrijver Th. Berkenbosch, Enschedé, f 220. Gegund.

Haaksbergen. Het bouwen van een magazijn met kantoor (opp. plm. 620 M²) bij de fabriek te Haaksbergen. Door de firma S. Frankenhuis en Zn.
Volgens *a*. Laagste inschrijver B. Langezaal, Haaksbergen, f 5320.
Volgens *b*. B. Langezaal, Haaksbergen, f 5050.
Volgens bestek 8 dagen beraad.

Numansdorp. Het gedeeltelijk afbreken en herstellen van een op het terrein staande schuur, en het bouwen van eene nieuwe woning te Numansdorp. Door den heer A. C. Overwater.
Timmerwerk. Laagste inschrijver G. Maaten, f 3590.
Metselwerk. W. 't Hooft Mz., f 3321.
Verfwerk. J. v. d. Ree, f 275.
Smidswerk. J. Nijssen, f 74.35.
Lood- en zinkwerk. N. de Jong, Oud-Beijerland, f 218.75.

Schoonhoven. Het voor een gedeelte afbreken van het perc. A. 468, aan de Oude Haven te Schoonhoven, het bouwen van een woonhuis op het verkregen terrein en restaureeren van het blijvende deel van gen. perc. Door den arch. L. F. Redeker.
Laagste inschrijver H. Peltenburg, f 7259.

Vinkeveen. Het bouwen van een woon- en winkelhuis. Door den heer F. J. Bellersen.
Timmer-, loodgieters- en schilderwerk. Laagste inschrijver A. de Bruin, Wilnis, f 4156.
Metselwerk. C. de Liefde, Mijdrecht, f 2350.

Zuidlaren. Het bouwen van 5 arbeiderswoningen, onlangs afgebrand, met de levering van de noodige materialen enz. Door den architect Smallenbroek te Assen.
Laagste inschrijver H. Maatien, Zuidlaren, f 1879. Gegund.

6 JULI.

Amersfoort. Het bouwen van een woonhuis op de Amersfoortsche berg nabij 't hotel Berg. Door den architect W. Salomons.
Laagste inschrijver J. C. v. Eibergen Amersfoort, f 5465. Gunning in beraad gehouden.

Doetinchem. Het bouwen van een dubbel heerenhuis, tegenover school no. 1. Door den architect H. J. L. Ovink.
Laagste inschrijver G. H. Ditters, f 4065.

Doetinchem. Het bouwen van een huis, waarin 2 woningen. Door den arch. H. J. L. Ovink.
Laagste inschrijver G. H. Dittens, f 1978.

Ekamp (**Gr.**). Het afbreken van het oude en het weder opbouwen van een nieuw café, woonhuis, etc. Ram. f 3998. Door den heer A. Toorn.
Laagste inschrijver G. Meier, Oostwold, f 4250. Gunning aangehouden.

Enschedé. Het verbouwen en vergrooten van een hotel aan de Haaksbergerstraat aldaar. Door den arch. H. Reijgers.
Laagste inschrijver G. Hucriede, f 21828. Gunning 3 dagen in beraad gehouden.

's-Gravenhage. Het bouwen van een school op een terrein, gelegen aan straat IX in het bouwplan der „Zuider Bouwgrond-Maatschappij". Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver A. G. Sondermeijer, Rotterdam, f 61147.

's-Gravenhage. Het bouwen van eene gasfabriek in de nabijheid van 's rijks algemeen betonningsmagazijn te Enkhuizen. Door het ministerie van marine.
Laagste inschrijvers Gebr. v. d. Meer, Harlingen, f 19800.

's-Gravenhage. Het bouwen van een woonhuis met winkel en photographisch atelier en bovenwoning, in de Prinsenstraat no. 90, 's Gravenhage, ten behoeve van den weled. heer J. Baer Jr. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver L. C. J. Vellekoop, f 7784.

Haarlem. Het vergrooten van de woning van den havenmeester van het Noordzeekanaal te IJmuiden, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Ram. f 3600. Door het prov. bestuur.
Laagste inschrijver P. Rings, Sandpoort, f 3495.

Utrecht. Het bouwen van een huis enz. aan den Blauw kapelschen weg, voor rekening van den heer Van der Pot Door den bouwk Daris.
Laagste inschrijver. H. C. v. Benthem, f 3355. Gunning aangehouden.

7 JULI.

Culemborg. Het verbouwen van 2 woningen gelegen Zandstaat B. no. 56 en 57. Door den arch. G. Prins.
Laagste inschrijver Verkuijl, Zoelmond, f 2161.

Deventer. Het maken van een nieuwe winkelpui met bijbehoorende werken. Door den heer B. Ter Heerdt.
Laagste inschrijver A. H. Feberwee, f 777.

Enschedé (**Onderh.**). Het maken en plaatsen van ijzeren hekken en verder smeedwerk voor vier openbare lagere scholen aldaar. Door den heer G. J. Sluimer.
Laagste inschrijver K. Rolink, f 823.48. Gegund.

Helder. Het verbouwen van de bovenzaal der werkliedenvereeniging. Door het bestuur der werkliedenvereeniging.
Laagste inschrijver J. Spruit, Helder, f 1990. Gunning aangehouden.

8 JULI.

Delft. Het verbouwen en restaureeren van het perc. no. 2, voor rekening van den heer M. Waterreus, banketbakker ald. Door den arch. G. Versteeg.
Laagste inschrijver Jac. de Roo, f 12892. Gunning aangehouden.

Delfzijl. De arbeidsloonen van het bouwen van een stationskoffiehuis aan de verlengde Landstraat te Delfzijl. Door den architect K. Klasens.
Laagste inschrijver G. Bakker, Delfzijl, f 1065. Gegund.

De Punt. Het werkloon voor het bouwen eener bakkerij met oven enz. Door den heer J. G. Hoff.
Geen biljetten ingekomen.

Enschedé. Het bouwen eener werkplaats aan de Minkmaatsteeg. Door den heer P. Ebbinge.
Laagste inschrijver G. Hucriede, f 2230. Gegund.

Leeuwarden Het bouwen ven een schuur bij de huizing bewoond door Jac. Holwerda te Ooster-Nijkerk. Ram. f 2950. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver K. Pranger, Dokkum, f 2813. Gegund.

Loosduinen. Het verbouwen van een post- en telegraafkantoor met bovenwoning enz. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijvers Smelting en Knaap, 's Hage, f 16950.

Zevenbergen. Het verbouwen van het hotel „Dolk". Raming f 3917. Door den heer J. Voogelaar.
Laagste inschrijver P. C. Vrins, Klundert, f 3673. Een biljet van onwaarde.

„Per Telegraaf."

Rotterdam. Bestek no. 7. Het maken van de verschillende gebouwen, bergplaatsen, veeladingen enz., met bijlevering van de bouwstoffen enz., in 3 perc. en in massa. Door de directie der Rotterdamsche Tramweg-Maatschappij.
Perc. 1. Laagste inschrijver A. A. de Wilde, Goes, f 34900: daaropvolgende W. Lammers, Helder. f 35575.
Perc. 2. Laagste A. A. de Wilde, f 19500; daaropvolgende J. Lindenberg Cz., Wemeldinge, f 19540.
Perc. 3. Laagste J. Hoppenbrouwers, Steenbergen, f 22440; daaropvolgende J. Hack, Oud-Gastel, f 22500.
Massa. J. Hoppenbrouwers, f 75000; daaropvolgende J. Hack, f 76000.

10 JULI.

Amsterdam. Het sloopen van de perceelen Doelenstraatje 15, 17 en 19. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver A. van den Bokke, f 1440.72½.

Bussum. Het bouwen van een villa, aan de Graaf Florisiaan, hoek Koningin Emmalaan ald. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver J. Wiersma, Amsterdam, f 9640.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN. Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren, (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatschij „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's-Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York.— Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam. Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF. Singel 455, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst
OTTO SCHULZ, Tuinarchiteet. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODFLHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam.
„ — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (vergiaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Steengoed en Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN EN STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT. Amsterdam.
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement, Karoliniklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

Posterijen en Telegraphie.

AANBESTEDING.

Op Vrijdag, 4 Augustus 1899, des namiddags ten 1 ure, zal, onder nadere goedkeuring van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, aan het gebouw van het Ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid, worden aanbesteed:

het bouwen van een postkantoor met directeurswoning te Echt.

(Raming f 18710.)

Het bestek ligt ter lezing aan het gebouw van het Ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid; aan dat van het Provinciaal Bestuur van Limburg, aan het bureel van den Rijksbouwmeester in het 2de district, Fluweelen Burgwal nº. 16 te 's-Gravenhage; en is voorts op franco aanvrage, tegen betaling der kosten, te bekomen bij de boekhandelaren Gebroeders VAN CLEEF, Spui nº. 28a te 's-Gravenhage, en, door hunne tusschenkomst, in de voornaamste gemeenten des Rijks.

Aanwijzing zal worden gedaan op Vrijdag, 28 Juli 1899, des namiddags ten 3 ure (Greenwichtijd).

Inlichtingen worden gegeven door voornoemden Rijksbouwmeester te 's-Gravenhage.

's-Gravenhage, 5 Juli 1899.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING.

Op DINSDAG den 1sten Augustus 1899, des namiddags ten **2** ure (*locale tijd*), aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen in het Moreelse Park te *Utrecht*, van:

Bestek No. 774.

Het wijzigen van sporen en wissels; het verbreeden van het tweede perron; het wijzigen en uitbreiden der perronoverkapping; het maken van een tweeden doorgang onder den spoorweg en eenige diverse werken op het station ARNHEM.

Begroeting f 82600.

De besteding geschiedt volgens § 73 van het bestek.

Het bestek ligt van den 11den Juli 1899 ter lezing aan het Centraalbureau in het Moreelse Park en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur D. MOLENAAR te *Zutphen* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van f 1.00.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 25sten Juli 1899 ten 10 ure 30 vóórmiddag (West Europeesche tijd).

UTRECHT, den 7den Juli 1899.

AANBESTEDING.

Het Bestuur van het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen te 's-Gravenhage is voornemens op **Dinsdag 1 Augustus 1899** des namiddags om **2** uur op het landgoed „Oud Rozenburg" aan den Loosduinschen weg **aan te besteden:**

Het bouwen van een paviljoen voor 112 patienten op het landgoed „Oud Rozenburg."

De aanwijzing ter plaatse zal gehouden worden op **Zaterdag 22 Juli** des namiddags om **2** uur.

Het bestek ligt ter lezing op het landgoed „Oud-Rozenburg" en in het gebouw der Maatschappij tot bev. der Bouwkunst te Amsterdam, Marnixstraat 402, terwijl het verkrijgbaar is bij den portier van het gesticht te 's-Gravenhage en bij den architect te Deventer tegen betaling van *f* 5.00.

Voor inlichtingen vervoege men zich bij den architect

J. A. MULOCK HOUWER.

EEN JONGMENSCH

met **bouwkundig teekenen** op de hoogte zoekt eene betrekking als

Bouwkundig Teekenaar.

Franco brieven Nº. 11799 bureau van dit blad.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

22 JULI 1899. 19e JAARGANG. Nº. 29.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIEN: van 1—5 regels *f* 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ²/₅ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIEN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Miskende architecten, door J. H. W. Leliman. — Post- en telegraafkantoor te Scheveningen. — Tetar van Elven. — B. H. Ekamp. — Granulin. Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MISKENDE ARCHITECTEN.

Door J. H. W. LELIMAN.

> Als die Krone des modernen Menschen in seiner glücklichen Vereinigung von Idealismus und Realismus wurde der Architect gepriesen. Leider empfindet nur er selbst, während die Mitwelt wenig theilnehmend abseits steht, das Wahre dieses Ausspruches, und auch ich muss, auf die Gefahr hin, des Grössenwahns geziehen zu werden, in das Preislied einstimmen.

Aldus begint het hoofdstuk over den architect, het eerste van Prof. Otto Wagner's geschrift: „Moderne Architectur."*

Een titel als deze: de *miskende* architect, wekt geene vroolijkheid; vandaar mijn haast er aan toe te voegen, dat die titel niet volledig is, omdat eene herdenking van den *erkenden* architect bestemd is dit opstel te besluiten.

Oorspronkelijk voornemens grooter uitvoerigheid in deze bijdrage te betrachten, gaven de gebeurtenissen in Berlijn mij aanleiding ze zoo spoedig mogelijk af te ronden.

Bij monde van Dr. Lieber heeft de Duitsche Rijksdag haar paleis op heftig-ruwe wijze beoordeeld. Tevens heeft die vergadering hare ontevredenheid over de artistieke voltooiing ervan zoo onverholen uitgesproken, dat de regeering aan Prof. Wallot, in wiens handen bedoelde werkzaamheden berustten, te kennen gaf, dat zoo hij wilde gaan, de deur reeds voor hem open stond.

De termen waarin die wenk gegeven werd, waren zoogenaamd bedekt; 't geen niet wegneemt, dat ze te duidelijk waren om te kunnen worden misverstaan.

Wanneer de architect Wallot geen onkwetsbaar humeur bezit, maakt hij inderdaad een tijd door, dien niemand hem heeft te benijden.

Sedert het gebeurde in Berlijn werd hem ook in Dresden eene nederlaag toegebracht. Daar liep de strijd over het al of niet wenschelijke eener inkorting der „Brühlsche Terrasse", zooals Wallot die had voorgesteld, ter wille van het architectonisch effect van zijn Ständehaus.

De „Deutsche Bauzeitung," overtuigd aanhanger van Wallot, lichtte in een tweetal nummers de kwestie breedvoerig toe en trachtte met behulp van afbeeldingen naar gipsmodellen aan te toonen, dat het Brühlsche terras door de voorgestelde wijzigingen zeer zou winnen.

Misschien heeft de partij van Wallot volkomen gelijk; maar toch is het te begrijpen en te verdedigen, ja men zou verder kunnen gaan en zeggen, was het te voorzien, dat volgens het oordeel der Dresdenaars, Wallot liever z i j n ontwerp moest wijzigen, dan h u n terras: het balcon van Europa.

Aan troostende bewijzen van de sympathie zijner vakgenooten heeft het den architect van het Duitsche Rijksdaggebouw niet ontbroken. In adressen zonder tal gaven de Duitsche kunstenaars onbewimpeld hunne meening te kennen over het optreden tegenover hun collega. Een Münchener adres, herinnert zeer ter snede aan dezen uitroep van Bismarck: „Wie sind wir Deutschen doch in den Ruf schüchterner Bescheidenheit gekommen? Es ist keiner unter uns, der nicht vom Kriegführen bis zum Hundefloh alles besser verstände, als sämtliche gelernte Fachmänner, während es doch in anderen Ländern viele giebt, die Einräumen, von manchen Dingen weniger zu verstehen als andere, und deshalb sich bescheiden und schweigen".

En incidenten als dat hetwelk aan Wallots Berlijnschen werkkring een plotseling einde bereidde, staat niet alleen. Zoo goed als *groene* groote carrière trouwens werd doorloopen, zonder dat door smaad, ondank en miskenning geplast moest worden; voorbeelden te kost en te keur liggen voor het grijpen.

De tallooze gevallen, dat de stem van mevrouw, of van de meid-huishoudster, mogelijk wel die van de familiebaker, ook *buiten* het haar ambtshalve en van rechtswege

* „Moderne Architectur" verscheen bij Anton Schroll in Weenen. De eerste uitgave is aangekondigd in het B. W. van 30 Jan. 1897. De tweede geïllustreerde uitgave van 1898 is aanwezig in de boekerij der Mij. van Bouwkunst

toebedeeld grondgebied — keuken, waschhok en provisie — meer invloed bleek te hebben dan het stellig advies van den architect, kunnen hier gevoegelijk buiten beschouwing blijven. Evenmin kan het de bedoeling zijn hier te herdenken de eindelooze onaangenaamheden, de vele onderkruiperijen en talrijke tegenvallers, die ieder in zijnen werkkring *dient* te ondervinden. Wijze lotsbeschikking! Hoe zou anders het geval waarbij alles van een leien dakje loopt, op zijn waren prijs gesteld worden? (*)

Ik twijfel niet of, indien we op dit onderwerp ingingen, ik zou, in stede van verteller al spoedig van rol verwisseld hebben en een aandachtig toehoorder wezen.

De ouderdom van den titel architect werd reeds meermalen besproken, het woord zelve op verschillende manieren ontleed, en daarbij met weigevallen de nadruk gelegd op het vereerende der beide eerste lettergrepen: Archi, d. i. de eerste of voornaamste. Nu onderscheiden echter reeds de Romeinen in het groote geslacht *slaaf* de familie der *architecten*. Zou dat wellicht de nederige origine zijn?

In hetgeen volgt zullen enkele gevallen genoemd worden waarin bekende volgelingen van Vrouwe Architectura de tragische rol speelden.

Sir Christopher Wren — 't zij me toegestaan zonder vele plichtplegingen met de deur in huis te vallen — Sir Christopher Wren werd in 1718 aangeklaagd door Colin Campbell en Benson, en wel met zooveel succes, dat hij ontzet werd van het ambt van Surveyor-General, een halve eeuw lang „ten oorbaar van het land" bekleed, en vervangen door een broeder van Benson. Deze familiebetrekking was de eenige verdienste van den nieuwen functionaris.

Wren diende eene memorie in, eindigende met deze in en door hunne eenvoud treffende woorden, die ik onvertaald overneem:

„As I am dismissed, having worn ont by God's enercy a long life in the Royal service and having made some figure in the world, I hope it will be allowed me to die in peace."

Aldus geschiedde den 25sten Februari 1723. (**)

Andreas Schlüter vatte zijn ontslag uit Pruisisch Brandenburgschen dienst zeer tragisch op. In 1706 werd hij ontslagen als architect, tengevolge van kuiperijen waaraan de Koning een willig oor leende, toen tegen Schlüters advies in, naast het slot een toren gebouwd was op onvoldoenden grondslag.

Eenige eeuwen teruggaande, winnen de voorbeelden niet in zachtzinnigheid.

Iwan de Wrede, een vijand van alle halve maatregelen, liet den architect van de Wassili Blagenoj de oogen uitsteken om te voorkomen, dat deze een nog mooiere kerk zou kunnen bouwen in dienst van een ander; welk een fatale naijver.

Een Roemeensch vorst zou, volgens de legende, om dezelfde of althans om een dergelijke reden zijn bouwmeester op het dak eener kerk aan honger, zon en dorst ten prooi gesteld hebben. De ongelukkige maakte weldra een eind aan zijn leven.

Matheus Böblinger was *de* bouwmeester van Ulmer Münster. Een „original Risz" van den toren vermeldt in Gothische karakters:

„184 fz da hat angefangen zu machen an dem duren zu Ulm Mathea böblinger; „280 fz hoech" staat aangeteekend:

„da hat uft gehert zu buwen an dem duren Mathea böblinger."

Eene kroniek vertelt, dat Böblinger in 1492 vluchtte, omdat een steen uit het gewelf gevallen was. Zijn vertrek uit Ulm twee jaren later, in 1494, staat in verband met gebreken in den bouw.

Indertijd scheen de verantwoordelijkheid zwaarder te wezen dan thans; misschien ook wel het gevoel ervan. Stellig strekte dit niet ten nadeele van de professie; onbevoegden waagden zich minder gauw op het gladde ijs der bouwkunst, waar ze er zeker van konden zijn bij een misstap leelijke builen op te loopen.

In bijdrage van den heer C. H. Peters over Vitruvius, in het Bouwkundig Tijdschrift van 1896, lees ik op pag. 7 eene radicale wetgeving tegen overschrijding van de bouwsom, die voor twintig eeuwen geleden in Ephese van kracht was, en den architect, onder het in pand stellen zijner goederen, verplichtte een bouwwerk naar den eisch te doen voltooien tegen eene vooraf te bepalen som. Tekort of bijwerk werd op hem verhaald, ten ware het minder bedroeg dan één vierde gedeelte van die som.

Daarentegen wachtte eene extra belooning den architect, die zijne begrooting niet overschreed.

De straf bepalingen, wederom ingevoerd en van terugwerkende kracht verklaard, van af bijv. 1875, zouden menig dubbeltje van eigenaar doen veranderen!

(Wordt vervolgd.)

(*) Toepasselijke lectuur: Het nut der tegenspoeden, in drie zangen door Lucretia Wilhelmina van Merken, verschenen te Amsterdam, bij Pieter Meijer op den Dam in MDCCLXVIII (Tweede Druk) Met Privilegie der Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en West-Friesland.

(**) Zie: Reginald Blomfield: A History of Renaissance Architecture in Engeland (1500—1800). London 1897.

POST- EN TELEGRAAFKANTOOR TE SCHEVENINGEN.

Ter nadere opheldering van den plattengrond van het, volgens het ontwerp des heeren D. E. C. Knuttel, Rijks-Bouwmeester, in aanbouw zijnde nieuwe post- en telegraafkantoor aan de Badhuisstraat te Scheveningen moet het volgende worden vermeld.

Achter de vestibule I, ligt een tochtportaal, waarin een toegang tot de kamer II, van den Directeur, en eene tot diens woning, welke op de verdiepingen ligt. In de kamer van den Directeur is een brandkluis.

Het tochtportaal geeft toegang tot III, de wachtkamer, die behalve zij- ook bovenlicht ontvangt; links in die wachtkamer zijn de loketten aangebracht van het kantoor IV.

Achter het kantoor ligt het lokaal voor de bestellers VI, en daarachter een portaal waarop een bergplaats voor materieel uitkomt. Dit portaal geeft ook toegang tot eene los- en laadplaats, waarop een batterij-kamer en de toiletten voor het ondergeschikte dienstpersoneel uitkomen. Het achterste gedeelte van het kantoor IV wordt verlicht door een lantaarn in de zoldering.

Toegang hebbende van uit de wachtkamer is, rechts van het telephoonvertrek V, een spreekcel gelegen, links zijn de lock-boxes geplaatst. Achter de cel ligt nog een toilet, behoorende bij het kantoor.

Op de open plaats VIII is in een hoek nog eene gelegenheid tot berging voor den dienst afgescheiden.

Aan de rechterzijde van het gebouw geeft een deur toegang tot de vestibule IX, behoorende bij de woning van den Directeur.

POST- EN TELEGRAAFKANTOOR TE SCHEVENINGEN.

Gevel aan de Badhuisstraat. Schaal 1 à 200.

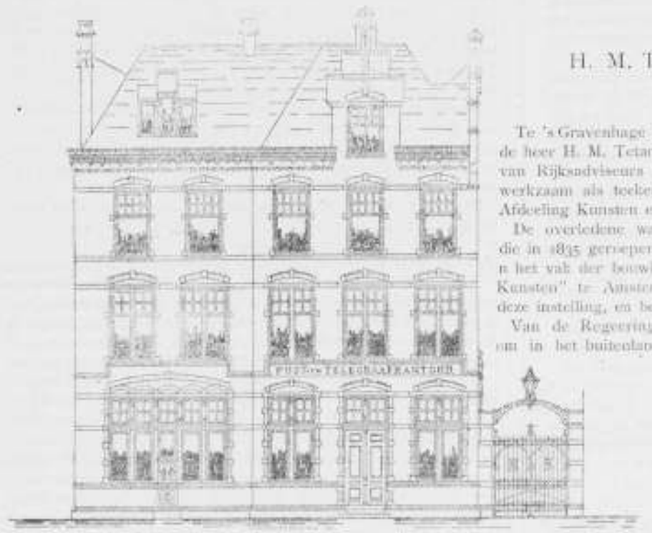

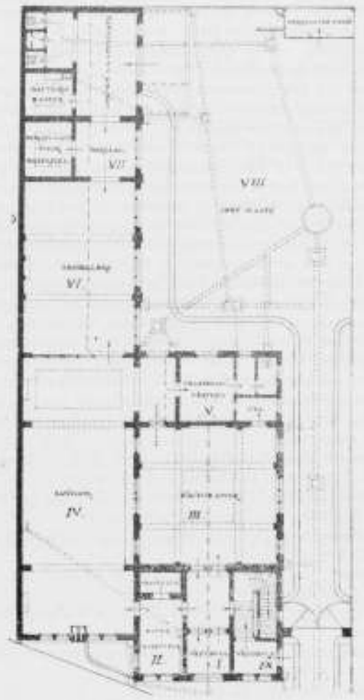

Benedenbouw. Schaal 1 à 300.

De aanbesteding van dit gebouw had plaats op 14 April j.l.; met al zijn aanhoorigheden moet het geheel voltooid opgeleverd worden, uiterlijk op 1 Juni 1900. De raming van het werk bedroeg f 46.600; de uitvoering werd gegund voor de som van f 47.575, aan de heeren J. Bijlard en J. R. de Jong te Hilversum. Vier inschrijvers waren met hunne aanbiedingen beneden het cijfer der raming gebleven.

H. M. TETAR VAN ELVEN M.G.zn.

Te 's Gravenhage is op 8 Juli, in den ouderdom van 72 jaren, overleden de heer H. M. Tetar van Elven, sedert de instelling van de Commissie van Rijksadviseurs voor de monumenten van geschiedenis en kunst werkzaam als teekenaar aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, Afdeeling Kunsten en Wetenschappen.

De overledene was een zoon van den heer M. G. Tetar van Elven, die in 1835 geroepen werd om de betrekking te vervullen van Directeur in het vak der bouwkunde aan de „Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten" te Amsterdam. Zijn zoon ontving dan ook onderwijs aan deze instelling, en behaalde daar de kleine gouden medaille.

Van de Regeering ontving hij eene toelage, gedurende vier jaren, om in het buitenland zijne studiën voort te zetten. Uitgevoerde bouwwerken van eenige beteekenis zijn echter niet van hem bekend.

Tot op het einde van zijn leven was hij een uitnemend teekenaar, die steeds de uiterste zorg voor zijn werk droeg, en de grootste nauwkeurigheid daarbij betrachtte.

De heer H. M. Tetar van Elven werd in 1867 gekozen tot lid van het Bestuur van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst; zijne mede-bestuursleden droegen hem toen het ambt van Secretaris op, dat hij bleef waarnemen tot in 1871, toen hij uit het Bestuur trad.

Nadat op 21 December 1854 door het Hoofdbestuur der Vereeniging „Het Metalen Kruis" een prijsvraag was uitgeschreven voor een „Gedenkteeken aan den Volksgeest en het Leger van Nederland in de jaren 1830 en 1831", gevoelde Tetar van Elven zich aangespoord tot medewerking.

Zestien antwoorden werden op de prijsvraag ingeleverd, en op 21 Mei 1855 werd het ontwerp No. 12 met algemeene stemmen door de Jury van beoordeeling bekroond met de uitgeloofde groote gouden medaille en daarbij behoorend diploma. Dit bekroonde en voor uitvoering bestemde antwoord was dat van H. M. Tetar van Elven; het werd op 27 Augustus 1856 op den Dam te Amsterdam feestelijk onthuld, bij welke gelegenheid Z. M. Koning Willem III den ontwerper begiftigde met het ridderkruis van de Eikenkroon.

Het „Monument op den Dam", waarover in later jaren dikwijls zoo afkeurend werd gesproken en geschreven, werd in de dagen na de onthulling genoemd: een „voortreffelijk maar eenvoudig kunstwerk, dat inderdaad op de omschrijving van indrukwekkend aanspraak heeft." Die eenvoud was een gevolg van de betrekkelijk geringe middelen voor dit gedenkteeken beschikbaar gesteld.

B. H. EKAMP.

Den 8sten Juli j.l. is te Groningen, na eene korte ongesteldheid, in den ouderdom van 52 jaren overleden de heer B. H. Ekamp, een niet onverdienstelijk beeldhouwer.

Verliezen de weduwe en kinderen een zorgzaam echtgenoot en vader, de Afdeeling Groningen van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst betreurt in hem een zeer belangstellend lid. Getrouw woonde hij de vergaderingen der Afdeeling bij, waar hij gaarne gezien werd, omdat zijn open en rond karakter hem algemeen bemind hadden gemaakt. Dit bleek ook bij de teraardebestelling, waarbij verschillende leden der Afdeeling tegenwoordig waren.

GRANULIN.

Wij ontvingen eenige gegevens omtrent een nieuw materiaal dat in ons land verkrijgbaar wordt gesteld.

Het draagt den naam van Granulin, en wordt aanbevolen voor het maken van vloeren, wegens zijn buitengewone vastheid en zijn groot weerstandsvermogen. Het zou dus vooral in aanmerking moeten komen voor toepassing in fabrieken, op plaatsen waar het verkeer zeer druk is, daar waar met groote belastingen rekening moet worden gehouden, en voor tennisvelden enz.

Het Granulin is eigelijk asphalt uit de mijnen van San Valentino, die niet de nadeelen bezit van andere asphalt-soorten in bovengenoemde gevallen. De grondstof is buitengewoon hard en slijt zeer weinig; zij wordt niet week onder den invloed der zonnewarmte: zij is wegens het rijke gehalte aan bitumen onaantastbaar voor de inwerking der afwisselende weersgesteldheden.

Granulin wordt gelegd op de wijze van, en even snel als gewone coulé-asphalt; de kosten zijn wel iets hooger dan van de laatste, maar dit prijsverschil weegt op tegen eene meerdere duurzaamheid van het materiaal.

BERICHTEN.

Door de Provinciale Staten van Noord-Brabant is aan de Commissie tot uitwendig herstel van de St. Janskerk te 's Hertogenbosch een subsidie van f 3000 toegekend.

Wij ontvingen een circulaire van den heer Eduard Löhrer, hofglasschilder te Utrecht, waarin wordt medegedeeld, dat de heer Löhrer sedert 1 Juli j.l. als deelgenoot in zijne zaak heeft opgenomen den heer O. W. Lersch, kunstglasschilder.

De te Vorden ontdekte muurschilderingen in de Herv. Kerk zijn slechts enkele d.M.'s in oppervlakte en voor de kunst van weinig belang. Het bloodgestelde fragment is het eenige, wat tot nogtoe gevonden werd; het is niet waarschijnlijk dat er meer aanwezig is.

Het is een strook ter breedte van een paar d.M.'s, waarop aan den eenen boek de figuur van een engel voorkomt, welks uitgespreide rechtervleugel in zijn geheel zichtbaar is; de linker is verdwenen. Van de figuur is alleen de buste nog over. Recht van den engel staat een z.g. stendermolen, — een van die ouderwetsche houten molens rustend op een onderstuk van balken en palen.

Een en ander is in omtrekken geschilderd met rood en zwart. Naar de geheele opvatting en naar het karakter der uitvoering te oordeelen, is het niet waarschijnlijk dat men hier te doen heeft met een middeleeuwsch werk, maar veeleer met een voortbrengsel van later tijd, misschien uit de 16e of 17e eeuw.

In den stendermolen is duidelijk het type van molens te herkennen, dat in de Graafschap vroeger algemeen in gebruik was, en dat thans nog vertegenwoordigd wordt door de molen buiten het dorp, aan den weg naar Ruurlo.

De plaats waar het tafereel bij het stukadooren der muren gevonden werd, behoort tot een gedeelte der kerk, dat waarschijnlijk niet ouder is dan de 15e eeuw.

Aan de Rijksschool voor Kunstnijverheid te Amsterdam is aan het eind-examen van den vierjarigen cursus deelgenomen door vijf candidaten, die allen geslaagd zijn, met name de heeren J. J. C. Lebeau, geboren te Amsterdam; J. B. Mulders, geboren te Den Helder; G. H. Schmitt, geboren te Nijmegen: Alb. Smit, geboren te Groningen en J. van Willigenburg, geboren te Maarssen, allen voor de afdeeling decoratieve schilderkunst.

De Gemeenteraad van Rhenen heeft besloten een nieuw torenuurwerk te doen plaatsen in den toren der Cunerakerk, waarvan de herstellingswerken bijna voltooid zijn.

De levering en plaatsing zal geschieden door eene Amsterdamsche firma en f 3900 kosten. Waarschijnlijk zal het werk reeds op 1 Januari a. s. voltooid zijn.

Getrouw brengen wij jaarlijks een bezoek aan de tentoonstelling van de Quellinusschool te Amsterdam, wanneer het in den afgeloopen cursus vervaardigde werk te zien is van de leerlingen, benevens het proefwerk dat deze moeten maken om daarnaar te bepalen of zij naar een hoogere klasse zullen bevorderd worden. Jaarlijks leggen we dat bezoek met genoegen af, en dit jaar zijn we er bijzonder voldaan van teruggekomen.

Wederom toch neemt men het streven waar, om het onderwijs nog meer te verbeteren, om het nog doeltreffender te doen zijn voor den toekomstigen werkkring der leerlingen. De resultaten in de hoogste klassen van den driejarigen cursus verkregen, zijn dan ook zeer de aandacht waard.

Het werk der leerlingen van de bouwkundige afdeeling munt uit door netheid en correctheid, en de methode van onderwijs die er gevolgd wordt, toont in staat te zijn den leerling in korten tijd veel te leeren en het geleerde gecombineerd in toepassing te brengen. De resultaten zijn van dien aard dat het wenschelijk zoude zijn, hen die nog een paar jaren voort zouden willen gaan de school te bezoeken om zich verder te ontwikkelen, daartoe in de gelegenheid te stellen in vervolgklassen. Het onderwijs in deze afdeeling is in de laatste jaren met groote schreden vooruit gegaan.

Het onderricht voor de decoratieschilders heeft, zooals het aan deze school gegeven wordt, altijd een goeden naam gehad, en dien naam heeft zij ook dit jaar gehandhaafd. Opmerkelijk waren de goede studies door de leerlingen naar de natuur, naar planten en dieren, gemaakt, en de composities met deze motieven; daaronder zijn studies die men gaarne in portefeuille zou bewaren of wel aan den wand hangen. Voor enkele der goede leerlingen staat de Rijks Kunstnijverheid open; jammer echter, dat zoovelen niet verder komen, omdat zij terstond na het verlaten der school hun brood moeten verdienen. Maar een lichtpunt is er toch voor hen, zooals na alle goed onderwijs, en wel, dat zij toch meer kunnen verdienen dan wanneer ze niet zóó onderlegd waren als door de school.

De lithographen, op de Quellinusschool gekweekt, kunnen in den regel dadelijk en goed werk vinden. Dit is niet te verwonderen, de resultaten van het proefwerk, in het laatste studiejaar vervaardigd, in aanmerking genomen. Er zijn daarbij een paar afdrukken die bijzonder gevoelig zijn gedaan.

De gronden die gelegd worden voor den beeldhouwer zijn degelijk; getuige ook het proefwerk — een zeer lastig stuk boetseerwerk; ook hier is het verkregen resultaat, na slechts drie jaren, inderdaad opmerkelijk, in aanmerking genomen, dat de leerlingen aan de proefstukken werken onder strenge controle en zonder dat de leeraar hen eenige aanwijzing, welke ook, geeft.

Ook dit jaar was er houtsnijwerk te zien; maar nog meer dan gewoonlijk was er daaronder goed gevoeld en begrepen werk, echt snijwerk. De gronden die hier gelegd worden om met vrucht in de werkplaats zich verder te bekwamen, zijn in hooge mate de aandacht waard, vooral van toeubelmakers; want de tentoongestelde proeven bewijzen, dat er leerlingen zijn gekweekt tot houtsnijders, ook van figuraal werk, die reeds in staat zijn in de werkplaats een verdienstelijk stuk te maken.

De uitslag van het proefwerk is, dat de volgende onderscheidingen zijn toegekend:

1e. Studiejaar: Decoratieschilders: Ie. prijs, A. A. Teekelenburg; IIe. prijs, R. van Arkel; IIIe. prijs, J. de Haan;

Lithografen: Ie prijs, M. A. Rotteveel; IIe prijs, E. Ott; IIIe prijs, J. P. Terweij;

Bouwkundigen: Ie prijs, W. J. Sandhövel; IIe prijs, H. de Vries; IIIe prijs, C. J. v. d. Schelt;

2e. Studiejaar: Decoratieschilders: Ie prijs, A. M. A. Damen; — Ie prijs, J. F. W. v. d. Bilt;

Lithografen: Ie prijs. W. Wolven; — Ie prijs, P. Rigter; IIe prijs. J. Merjenburgh.

Bouwkundigen: Ie prijs, A. C. Rotgans; — Ie prijs, H. J. Mooy; IIe prijs, P. G. J. Passer.

Beeldhouwers: Ie prijs, G. H. Lückens.

3e Studiejaar. Decoratieschilders: Ie prijs. Gr. Zilveren medalje J. Hoegen; IIe prijs, Diploma W. Boekweg; idem W. P. Mulder; Diploma J. Groenevelt.

Lithografen: Ie prijs, Gr. Zilveren medalje, P. L. Battefeld; idem, J. H. Semeyn.

Bouwkundigen: Ie prijs, Gr. Zilveren medalje, F. de Grijs; Diploma, N. Brugman; idem, A. J. de Haan.

Beeldhouwers: Ie prijs, Gr. Zilveren medalje, F. Werner; idem, E. M. Jaarsma.

PERSONALIA.

Tot opvolger van den heer A. Huet, in leven hoogleeraar in de werktuigbouwkunde aan de Polytechnische school te Delft, is met ingang van 16 Juli j.l. benoemd geworden de heer J. C. Dijxhoorn, werktuigkundig ingenieur te Rotterdam.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten 1e prijs: uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 10 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

Tehuis voor Zeelieden te Maassluis. 1e prijs: f 300; 2e prijs: f 150. Vóór 1 Augustus 1899. Door de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een Tehuis voor Zeelieden, Voorzitter de heer Ds. J. Vonk te Maassluis. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

Ommanteling van een reflector-gaskachel. 1e prijs: f 240; 2e prijs: f 90; 3e prijs: f 60. Vóór 1 Augustus 1899. Door J. G. Houben Sohn Carl te Aken. Zie: Bouwk. Weekblad no. 23 van 10 Juni 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift..

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. *(N.B. 2 en 3 algemeen, 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.)*

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 5.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Onder Bescherming van Hare Majesteit de Koningin-Moeder.

BOUWWERKEN *uitgevoerd door leden der Maatschappij. Bijeenverzameld en uitgegeven bij gelegenheid van het vijftigjarig jubileum der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 1892.*

Aan Hare Majesteit de Koningin-Regentes Eerbiedig opgedragen door het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

INHOUD.

PLATEN:

5. Woning van den Hoofd-Directeur der Rijks Museum-gebouwen te Amsterdam. Architekt Dr. P. J. H. Cuypers.
6. Gebouw der Industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te Amsterdam. Architekt A. L. van Gendt.
7. Panoramagebouw te Amsterdam. Architekt I. Gosschalk.
8. Sarphatimonument te Amsterdam. Architekt J. R. de Kruyft.
9. Winkelgebouw van den heer Allert de Lange te Amsterdam. Architekt J. van Looy.
10. Kantoorgebouw der firma Labouchère Oyens & Co. te Amsterdam. Architect F. W. M. Poggenbeek.
11. Maatschappelijk Gebouw der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Architekten Th. G. Schill & D. H. Haverkamp.
12. Woonhuizen te Amsterdam. Architekt. J. C. Spakler Jr.
13. Woonhuis op het landgoed Uytenbosch te Baarn, van den heer J. L. Pierson. Architect C. Muysken.
14. Huize Oostbroek te de Bilt, van den heer Mr. W. J. Royaards van den Ham. Architect I. H. J. van Lunteren.
15. Villa Kennemerbeuvel te Bloemendaal bij Haarlem, van den den heer L. H. Prætorius. Architekt L. Ritter.
16. Kantoor- en Winkelgebouw in het Agnetapark te Delft. Architekt F. M. L. Kerkhoff.
17. Gebouw der Studentensocieteit Phoenix te Delft. Archit. F. J. Nieuwenhuis.
18. Stationsgebouw der Holl. IJz. Spoorweg Maatschappij, te Delft. Architekt C. B. Posthumus Meijjes.
19. Arbeiderswoningen te 's-Gravenhage. Architekt W. B. van Liefland.
20. Villa in het Prinsen Vinkenpark te 's Gravenhage. Architekt J. P. J. Lorrie.
21. R. K. Parochiekerk, Pastorie enz., van den H. Joseph, te 'sGravenhage. Architekt E. J. Margry.
22. Winkelgebouw te 'sGravenhage. Architekt J. H. A. Mialaret.
23. Winkelgebouw der Vereeniging Eigen Hulp te 's Gravenhage, Architekt H. J. Mondt.
24. Gebouw der industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te 's Gravenhage. J. J. van Nieukerken.
25. Villa aan de Laan van Meerdervoort te 's Gravenhage, Architekt P. du Rieu Fzn.
26. Physisch Laboratorium der Rijks Universiteit te Groningen, Architekt J. van Lokhorst.
27. Hypotheek- en Kadastergebouw te Groningen. Architekt C. H. Peters.
28. Woonhuis te Haarlem. Architekten S. Roog & Jb. van den Ban Pzn.
29. Kerk der Hervormde Gemeente te Katwijk aan Zee. Architekt H. J. Jesse.
30. Villa Laanzicht te Leeuwarden. Architekt H. H. Kramer.
31. Gebouw der Studenten Societeit te Leiden. Architekt Prof. E. Gugel.
32. Stads Gehoorzaal te Leiden. Architekt D. E. C. Knuttel.
33. Oudeliedenhuis te Leiden. W. C. Mulder.
34. Huize de Cloeze van den heer Mr. C. J. Sickesz, nabij Lochem. Architekt Nies. Molenaar.
35. R. K. Kerk en Pastorie te Nes en Zwaluwenbuur. Architekt Jos. Th. J. Cuypers.
36. Winkelgebouw der firma Bahlman & Co. te Nijmegen. Architekt D. Semmelink.
37. Winkelgebouw te Nijmegen. Architekt J. J. Weve.
38. Woonhuis te Rotterdam, Architekt D. Verheul Jr.
39. Schouwburg te Rotterdam. Architekt J. Verheul Dzn.
40. Hotel Wittebrug te Scheveningen. Architekt Joh. Mutters Jr.
41. Gebouw der Société Sic Semper te Utrecht. Architekt P. J. Houtzagers.

43. Woonhuis van den heer Dirk Laan te Wormerveer. Architect Jacob F. Klinkhamer.

N.B. De plattegronden van deze gebouwen zijn voorgesteld op twee dubbele platen.

De 42 in dit werk voorkomende platen, groot 50 bij 35 cM. zijn lichtdrukken naar photographische opnamen, beiden van de firma Emrik & Binger te Haarlem.

Deze verzameling platen, in portefeuille, is aan het Bureau der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst verkrijgbaar, voor de Leden der Maatschappij, a f 5.— per exemplaar.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851) zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen. 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen toegang in een vestibule. 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochère, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen, 4 pl.; *f* 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0.30.

2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70.

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60

2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871). Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl. Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00.

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.; *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provincestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats. 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 24 JULI.

Amsterdam. Het bouwen van een handelsschool op het terrein van het voorm. Leidschekerkhof.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stadsdrukkerij, à f 4.50 (met 7 teek. Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer No. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Amsterdam. Bestek No. 803. Het vergrooten van de goederenloods H. IJ. S. M. met bijkomende werken op het stationsemplacement Almelo. Raming f 1200.

De directie der Holl. IJz. Spw. Mij., n.m. 1½ u., (Greenw. tijd) in het centr. station. Bestek à f 0.75 verkr. aan het centr. administratiegebouw der maatschappij, aan het Droogbak bureau weg en werken, kamer 154, of op franco aanvrage aan dit bureau, met toezending van het bedrag in postwissel. Postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven).

Amsterdam. Bestek No. 800. Het maken van een enkele steenen woning voor den stations-assistent op het stations-emplacement Voorden.

De Directie der Holl. IJz. Spw. Mij., n.m. 1½ u. (greenw. tijd) in het centr. personen station. De bestekken zijn tegen f 0.75 verkrijgb. aan het centr. admin. gebouw der maatj. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau weg en werken, kamer 154, of op franco aanvrage aan dit bureau, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven.)

Enkhuizen. Het bouwen van een gedeelte woonhuis met kelderverdieping in verband, en tot uitbreiding van het woonhuis „de Koophandel".

De heer M. P. v. d. Veen, 's av. 8 u., in het park van F. v. d. Deure, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft de opzichter T. Korff. Aanw. gedaan.

Etten. Het bouwen van een woonhuis met schuur, met de levering der daartoe benoodigde materialen enz.

De heer A. J. van Eekelen, v.m. 10 u., in het café van C. Leijton. Bestek en teek. verkr. art. f 4, bij P. Bogaarts te Standdaardbuiten. Inl. te verkr. bij P. Bogaarts voorn. Aanw. gedaan.

's-Gravenhage. Het bouwen van 2 woningen voor beambten op het terrein van het pharmaceutisch laboratorium te Leiden. Raming f 7500.

Het prov. best., v.m. 11½ u. Bestek ter lezing aan het gebouw van het min. van binnenl. zaken, aan dat van het prov. best. van Zuidholland te 's-Gravenhage, en te bekomen bij M. Nijhoff, Nobelstraat No. 18, 's-Gravenhage. Inl. te bekomen bij den Rijksbouwk. en bij den opz. van het pharmaceutisch laboratorium, P. M. J. van Oerle te Leiden. Aanw. gedaan.

Hoogeveen. Het verbouwen van een woon- en winkelhuis voor de Wed. J. Seinen, Groote Kerkstraat A 51.

Mej. de Wed. J. Seinen, 's av. 8 u., in café „Vriendschap". Bestek en teek. in voorn. café ter inz. Aanw. op den dag der besteding, v.m. tusschen 10 en 12 u.

Zwijndrecht. Het bouwen van een tuinmanswoning met schuur aan den straatweg.

De aanbesteder, v.m. 10 u., in café „de Harmonie". Bestek met teek. ter inz. in voormeld café. Inl. te bekomen bij den arch. A. Visser Kz., te Zwijndrecht. Aanw. gedaan.

DINSDAG 25 JULI.

Nijmegen. Het bouwen van een directeurswoning en een administratiegebouw (waarin twee bovenwoningen), ten behoeve der slachthuis-inrichting te Nijmegen.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestekken met 4 teek. zijn ad f 5 per stel, verkr. ter gem.-secretarie. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen van een meisjesschool aan de Voorschoterlaan.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. op de secr. en in het timmerhuis en a. 1 verkr. bij de wed. P. van Waesberge en Zn. Inl. te bek. aan het timmerhuis. Aanw. gedaan.

Rotterdam. De vergrooting van het gebouw voor den havendienst en loodsdienst aan de Leuvehaven.

Het gem.-best., n.m. 1 u. Bestek, voorw. en teek. ter kennisneming op de centrale secretarie der gemeente en in het stadstimmerhuis te Rotterdam, en zijn voor f 1 verkr. bij Wed. P. van Waesberge en Zoon. Inl. te bekomen aan gem. timmerhuis. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 26 JULI.

Groote Scheere (Dr.). Het bouwen van een boerderij te Pijkveld, gem. Koevorden.

De heer J. W. Batten, n.m. 2 u. Bestek en teek. ter lez. in het café Abels te Koevorden. Inl. geeft de arch. H. Rozeman. Aanw. 26 Juli, 's midd. 12 u.

Garmerwolde. Het bouwen van eene boerenbehuizinge en schuur op een vrij terrein aan het Slochterdiep ald. met bijlev. van materialen.

De heer W. Kuipers, n.m. 4 u., in het logement J. E. v. d. Molen alw. à 75 ct. bestekken verkr. Inl. geeft J. Storm ald. Aanw. v.m. 10½ u. Samenkomst v.m. 9½ u. in gen. logement.

Helder (**Herbest.**). Het verbouwen van de bovenzaal der werklieden-vereeniging. Ram. f 1400.

Het best. van gen. verven., 's av. 8 u.

DONDERDAG 27 JULI.

Enschedé. Het bouwen van een magazijn met bovenwoning op een terrein gelegen aan den Zuiderhagen.

De heeren W. en A. Lammerink Gzn., 's midd. 12 u., in het hotel „de Graaf". Bestek en teek. liggen in bovengen. hotel ter inz. Nadere inl. worden gegeven door H. Reijgers. Aanw. 27 Juli, v.m. 9 u.

Meppel. Het bouwen van een heerenhuis met koetshuis voor dr. E. F. J. Heerspink ald.

De architect P. Otten Jzn., s'av. 8½ u. in het café van F. Ogterop alw. bestek en teek. ter inz. liggen en ad f 1. verkrijgb. zijn. Aanw. gedaan.

Zundert. Het bouwen van eene fabriek ald. met bijlev. der materialen.

De architect F. P. Bilsen teBreda, v.m. 11 u., in het koffiehuis van J. Herijgers, alw. bestek en teek. verkr. zijn Inl. geeft gen. architect.

VRIJDAG 28 JULI.

Bergen op Zoom. Het bouwen van een machinegebouw, ketelhuis, twee woningen en kolenloods, benevens het maken van twee filters met water-reservoir en bijbehoorende werken, op een terrein gelegen nabij het Nieuwe Dorp (gem. Bergen op Zoom).

De concessionaris der Bergen op Zoomsche drinkwaterleiding, 's midd. 12 u., ten kantore der dir. Van Hasseltstraat 373. Bestek met 6 teek. à f 10 per stel verkr. bij den hoofdopz. der werken den heer Q. J. Horsten Pzn. Aanw. en inl. worden dagelijks ten kantore der dir. verstrekt.

's-Gravenhage. Het vergrooten van de bestaande gastabriek bij de berghaven aan den Hoek van Holland.

Het min. van marine, v.m. 11 u. Bestek en teek. liggen (uitgezonderd Zon- en feestdagen), van v.m. 10 tot n.m. 2 u. ter lezing in het lokaal van het depart. van marine te 's Gravenhage, ter griffiën van de prov. gouvernementen en ten kantore van den inspecteur over het loodswezen te Rotterdam, de commissarissen der loodsen te Maassluis, Schiedam, Hoek van Holland en Dordrecht, en de burgemeesters van Delft, Vlaardingen, 's Gravenzande en Loosduinen, en zijn ad f 0,50 verkrijgbaar aan gen. depart. Aanw. gedaan.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een woonhuis, sigarenfabriek met pakhuis en bijbehoorende werken, op een terrein aan de Koninginnelaan en Maaslandstraat ald.

De heer A. Sweens-Houtman, v.m. 11 u., in het café van M. Hendriks, Vuchterdijk. Bestek en teek. verkr. à f 2 bij den architect A. J. v. Kempen. Choorstraat 's-Bosch, (bij wien tevens inl. zijn te bek.) en liggen ter inz. in het lok. der aanbesteding. Aanw. 26 Juli, v.m. 10 u.

ZATERDAG 29 JULI.

Dordrecht. Het bouwen van een openb. school voor lager onderwijs met gymnastieklokaal, onderwijzerswoning, aan den Singel, aldaar.

Het gemeentebest., n.m. 2 u. Bestek en teek. ter inz. en ad. f 2.50 verkrijgb. ter secretarie. Aanw. gedaan.

MAANDAG 31 JULI.

Amsterdam. Bestek 805. Het maken van een enkele steenen wachterswoning met bijbehoorende werken aan den Noorderinderweg op den spoorweg den Helder-Amsterdam. Ram. f 4000.

De directie der Holl. IJz Spw. Maatsch., n.m. 2½ u. (Greenw. tijd) in het centr.-personenstation. Bestek tegen f 0.75 verk. aan het centr.-administratiegebouw der maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, Bureau weg en werken, kamer 154, of op frc. aanvrage aan dit bureau. met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Dag en uur van aanw. in een volgend nummer.

Nieuwerkerk (**Zeel.**). Het bouwen van eene woning voor den gem.-veldwachter.

Het gemeentebest., n.m. 6 u. Bestek en teek. ter inz. in de herberg „de Meelbaal". Inl. te bekomen bij den bouwk. W. Brouwer Johzn. Aanw. 31 Juli, n.m. 5 u.

Winschoten. Het bouwen van vier leerlokalen bij de openbare school aan de Langestraat, (hoofd de heer H. Kuiper), en het uitvoeren van daarmede in verband staande werken, met bijlev. van materialen, arbeidsloonen, transporten, enz.

Het gemeentebestuur, n.m. 6 u. Bestek en voorw. ten raadhuize ter inz. en ald. verkr., bestek à 40 ct. en teek. à 90 ct. per stel. Aanw. 28 Juli, v.m. 11 u., door den gem.-architect.

DINSDAG 1 AUGUSTUS.

's-Gravenhage. Het bouwen van een paviljoen voor 112 patienten op het landgoed „Oud Rozenburg."

Het bestuur van het geneesk. gesticht voor krankzinnigen, n.m. 2 u., op het landgoed „Oud Rozenburg" aan den Loosduinschen weg. Bestek ter lezing op voorn. landgoed en in het gebouw der Mij. t/b. der Bouwkunst te Amsterdam, Marnixstraat 402, terwijl het verkrijgb. is bij den portier van het gesticht te 's-Gravenhage en bij den arch. te Deventer tegen f 5. Voor inl. vervoege men zich bij den arch. J. A. Mulock Houwer. Aanw. gedaan.

Stellendam. Het bouwen van eene doctorswoning en een brandspuithuisje.

Het gemeentebest. v.m. 10 u. Bestek en teek. à f 1,50 verkrijgb. ter secretarie. Bilj. in te leveren tot 31 Juli, n.m. 3 u. Inl. te bekomen ten kantore van den bouwk. H. v. d. Sluis, Schooterboschstraat No. 68 en 70 te Rotterdam.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kazerneplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betuwestraat 3.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

6 JULI.

Barneveld. Het bouwen van een woonhuis voor rekening van den heer D. Bos.

Metselwerk. Laagste inschrijver G. v. d. Brink, f 895*.

Timmerwerk. H. de Boer Jr., f 819*.

Schilderwerk. M. Cozijnsen, f 99*.

Loodgieterswerk. Wed. H. Westerveld, f 38*. *Gegund.

Egmond-Binnen. Het maken van een gebouwtje voor de St.-Vincentiusvereeniging.

Laagste inschrijvers: M. Oorthuis, Egmond-Binnen, Timmerwerk f 576: W. Dekker, id., metselwerk f 592.

Oosterwolde (**Fr.**). De verbouwing van het logement „de Gouden Klok" aldaar. Door mej. de Wed. L. S. v. d. Zee.

Laagste inschrijver G. Wieberink, Oosterwolde, f 1154. Gegund.

7 JULI.

Abcoude-Proostdij (**Herbest.**). Het restaureeren van den gemeentetoren. Door het gem.-bestuur.

Laagste inschrijver L. H. Hendrikse, Uithorn, f 6860. Gegund.

8 JULI.

Heteren. Het bouwen van een dubbele woning en een schuur in de (Aanval), te Driel, onder beheer van den bouwk. A. Frederiks te Randwijk. Door den heer H. v. Lonkhuijzen Jzn.

Laagste inschrijver J. C. Langelaar, Oosterbeek, f 1687. Gegund.

10 JULI.

Aarle-Rikstel. Het opbouwen der afgebrande boerderij van J. van Hoof.

Minste inschrijver Jos. v. d. Heuvel, aldaar, aan wien het timmerwerk is gegund. Het metselwerk werd onderhands gegund.

Chaam (**N.-Br.**). Het bouwen van een woonhuis voor mej. de wed. Honcoop van den Born.

Timmerwerk met bijlevering van materialen.

Laagste inschrijver C. Bluekens, Chaam, f 230*. *Gegund.

11 JULI.

Amsterdam (**Onderh.**). Het sloopen van eenige perceelen aan het Vuile Weespad en de Schildersteeg en het daar ter plaatse bouwen van 21 woningen. Door de vereeniging „Het aangroeiend fonds tot verbetering van Volkshuisvesting".

Laagste inschrijver J. F. H. Spier, aldaar voor f 21190.

Bussum (**Onderh.**). Het bouwen eener villa aan den Gooilandschen weg voor mevr. Pijpers v. d Voort. Door den architect J. F. Everts.

Laagste inschrijver W. Schippers, Bussum, f 8393. Gegund.

Losser. Het arbeidsloon van het metselen timmerwerk van 11 arbeiderswoningen en bijkom. werken, in perc. en massa. Door den heer G. Schörink.

Laagste inschrijvers H. Dirkes en A. Halteren, f 1649.

12 JULI.

Almkerk. De herstelling van de gebouwen der gemeente. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. van Loon, Werkendam, f 437. Gegund.

Bergh. Het verbouwen en vergrooten van het lokaal der gemeente-secretarie en het verrichten van bijkom. werken. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver Perc. 1. Het vergrooten van het lokaal der gemeente-secretarie Th. W. Damen, Wehl, f 325,40*.

Perc. 2. Het verven van de waag. Enige inschrijver J. I. ten Have, f 3,50*.

Perc. 3. Het repareeren van 2 pompen en een zinkput, J. H. Hoffs, f 31,50*.

Perc. 4. Het verbeteren der heining om de algemeene begraafplaats Th. W. Damen, Wehl, f 7,10*. *Gegund.

Goudswaard. Het bouwen van een woonhuis, en het verbouwen van een schuur tot smederij enz. Door den heer J. J. Kimmel.

Metselwerk. Laagste inschrijver H. Luijmes, Oudenhoorn, f 1525.

Timmerwerk. O. Beversluis, Nieuw-Beierland, f 1445.

Verf- en glaswerk. E. W. Rijker, Geertvliet, f 142.

Massa. Enige inschrijver K. B. v. d. Berg, f 1131. Gunning aangehouden.

Nieuwbuinen. *a.* Het bouwen van 2 arbeiders-woninen onder bijlev. van alle materialen, *b.* het glas- en verfwerk aan gen. woningen. Door mevr. Meursing.

a. Laagste inschrijver H. Eggers. f 1173*.

b. R. Koopmans, f 47,88*. *Gegund.

Wildervank. Het bouwen van een volkskoffiehuis, tevens logement, onder bijlevering van alle benoodigde bouwstoffen, transporten, arbeidsloonen, enz. Door het best. van het Nutsdepartement.

Laagste inschrijver W. v. Kelkhoven, Wildervank, f 7069. Gegund.

Winschoten (**Onderh.**). Het vertimmeren van een pakhuis in de Engelschestraat tot een drukkerij voor den heer B. Zuikerberg. Door den architect K. de Grooth.

Laagste inschrijvers Gebr. Plus, f 1140. Gegund.

13 JULI.

Ambt-Doetinchem. Het verbouwen en vergrooten der openb. school te Gaanderen, en de levering van schoolmeubelen. Door het gemeentebestuur.

Perc. 1. Laagste inschrijver Siebelink, Doetinchem, f 4263.

Perc. 2. Ernst, Gaanderen, f 574,74. Niet gegund.

Amsterdam (**Onderh.**). Het maken van een machinelokaal aan de gebouwen van de hydr. inrichting op de Handelskade. Door het gemeentebestuur.

Ingekomen 15 biljetten. Minste inschrijvers F. de Bruin en L. v. d. Schaar, aldaar, f 19933.

Charlois. Het bouwen van een pastorie bij de kerk van de gemeente Zuidhoek. Door het bestuur van „de vrije Geref. gem. onder 't Kruis".

Timmer-, smids-, verf- en loodgieterswerk. Laagste inschrijver L. Blok Bz., f 1718*.

Metsel-, stukadoors- en steenhouwerswerk, J. van Aalst, f 1452*. *Gegund.

Groningen. Het bouwen van een schoolgebouw voor openbaar lager onderwijs aan den Westerbinnensingel, onder bijlev. van alle daartoe noodige bouwstoffen, arbeidsloonen, transporten, enz. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver T. IJ. Jelsma, f 23650. Gegund.

Haarlem. Het bouwen van een Rijkslandbouwproefstation met zuivelboerderij te Hoorn. Ram. f 79500. Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijver P. Vermeer Jz., Amsterdam, f 77743.

Niekerk gem. Oldekerk. Het afbreken eener oude en het bouwen eener nieuwe behuizing in het dorp Niekerk. Ram. f 800. Door de diaconie.

Laagste inschrijver A. Nanninga. f 858. Voor de begrooting gegund aan J. Schuiteboer aldaar.

14 JULI.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met bovenhuizen en bijkomende werken, op een perc., gelegen aan de Fellenoordstraat te Breda. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Metselwerk. Laagste inschrijver A. van der Heiden, f 2964.

Steenhouwerswerk Jean Petit, f 242.

Timmerwerk. A. van Gastel, f 2225.

IJzerwerk. Oostvogels. f 251.

Lood- en zinkwerk. A. Melis, f 492.

Glas- en verfwerk. H. Staal, f 194.

Massa. A. v. d. Heiden, f 6359*. *Gegund.

Dordrecht. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de Groenmarkt no. 50 ald. Door de arch. Waals en Boest van Reijn.

Laagste inschrijver J. Kooijman Lzn., f 9896. Gegund.

Enschede. Het bouwen van drie winkelhuizen op een terrein gelegen aan de Langestraat te Enschedé Door de architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver J. Beune, f 24443. Volgens bestek 8 dagen beraad.

Gorinchem. Het gedeeltelijk over- en bebouwen van het terrein, gelegen voor de kerk van nagen. gemeente. Door het bestuur der Herst. Evang. Luthersche Gemeente.

Timmer- en ijzerwerken. Laagste inschrijver L. J. Schaap, f 2079.

Metsel-, steenhouw- en stucadoorwerken. J. J. Büller Jz., f 2425.

Lootgieterswerken. L. de Bruijn, f 218.

Glas-, verf en behangwerken. T. A. Verschoor, f 297.

Massa. L. v. Daalen, Noordeloos, f 5900.

Tiel. Het bouwen van drie heerenhuizen aan den stationsweg aldaar. Voor de heeren van der Sijp en v. Krieken. Door den archit. P. G. Buskens te Nijmegen.

Laagste inschrijver D. v. Mameren, Asch, 17688. Nog niet gegund.

Uithoorn. Het bouwen van een voorhuis, waar onder een watervrijen kelder en verdere werken, bewoond door M. v. Wijk in de Mijdrechtsche droogmakerij. Ram. f 5107. Door den heer C. A. Bos.

Laagste inschrijver C. Rijneveld, Uithoorn, f 4849. Gegund.

Venraai. Het bouwen van een verdieping op het St. Josephs-gesticht te Venraai en het bijbouwen van een waschkeuken, stal en bergplaats. Door het bestuur van het St-Josephgesticht

Laagste inschrijver G. Ambrosius f 3398.

Veenendaal. Het bouwen enz. van 3 burgerwoonhuizen, met bijlev. van alle materialen enz. Door het bestuur van het oude mannen en vrouwenhuis der Ned. Herv. gemeente.

Metselwerk. Laagste inschrijver P. Hardeman, f 3650.

Timmerwerk. G. v. Essen. f 3900.

Schilderwerk. J. de Ruiter Jr., f 444.

Smidswerk. A. Molenbeek, 287.

Loodgieterswerk. J. Huibers, f 678.

Massa. G. v. Essen, f 9080.

15 JULI.

Amsterdam (**Onderh.**). Het gedeeltelijk verbouwen van 2 fabrieksgebouwen aan de Passeerderstraat en 5 fabrieksgebouwen, geheel nieuw op de bestaande fundamenten en aan de Looijersgracht, Passeerderdwarsstraat en Passeerderstraat. Door Hellingmans Bouwmaatschappij.

Laagste inschrijver P. Prins Pz., f 84930.

Amsterdam. Het maken van een kantoorgebouwtje a/d Veemarkt. Door „Amstels Veeverzekeringfonds".

Laagste inschrijvers J. M. Hofstede en F. Samplonius, f 480.

Bussum. Het bouwen van een kolenloods en bijkomende werken op het terrein der fabriek. Door de commissie van beheer der gasfabriek.

Laagste inschrijver G. Teunissie, f 2080.

Delft. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning. aan den Ouden Langendijk no 8 a/d, met uitzondering van het timmer- en ijzerwerk. Door den architect C. J. L. Kersbergen.

Laagste inschrijver A. Ouwerling, f 4308.

Enschedé (**onderh.**). Het arbeidsloon van het bouwen eener watergasfabriek. Door de directie.

Laagste inschrijvers G. en G. J. Lasonder, f 2797. Gegund.

Franeker. 1e Het inrichten van observatiekwartieren en het verbouwen van de keuken in het geneesk. gesticht voor krankzinnigen: 2e. het verven van 4 lokalen en het meubilement, enz., in school C. Door het gemeentebestuur.

1e. Laagste inschrijver C. IJsbrandij, f 2459*.

2e. IJ. 't v. d. Meer, f 96*. *Gegund.

's-Gravenhage. Het maken van gebouwen ten behoeve van „Het Roode Kruis" ald. Door de architect H. Wesstra.

Laagste inschrijver C. v. Leeuwen, f 60500.

Groningen. Het verbouwen van de winkelbehuizing staande en gelegen O.zijde in de Heerestraat, gemerkt lett. E. no. 154. Door den arch. A. Th. van Elmpt.

Laagste inschrijver H. Smidt. f 1648.

Leiden. Het bouwen van een dubb. woning voor het machinepersoneel te Spaarndam. Door dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland.

Laagste inschrijver J. T. de Bes, Noordwijk, f 4599. Gegund.

Nijmegen (**Onderh.**). Het bouwen van een villa te Elst. Door den architect Oscar Leeuw te Nijmegen.

Laagste inschrijver A. H. Hoorneman, Elst, f 14727. Nog niet gegund.

Overveen. Het bouwen van een dubb. opzichters-woning op „Oosterduin". Door den arch. S. Roog te Haarlem.

Laagste inschrijver B. T. Vossen, Heemstede. f 7895.

17 JULI.

Amstelveen Het verbouwen der Gereform. kerk aan de Hand naar Leiden tot teekenschool. Door den heer W. Bergkamp.

Laagste inschrijver J. van Dam, Amstelveen, f 1610.

Amsterdam. Bestek No. 793. Het maken van perrongebouwen met overkapping, een goederenloods met verhoogde los- en laadplaats, een chefswoning en bijkomende werken op het stationsemplacement Hillegom. Begrooting f 45600. Door de Holl. IJz. Spoorw. Maatschappij.

Laagste inschrijver D. J. van Riemsdijk. Dordrecht, f 43500.

Amsterdam. Bestek No. 799. Het bouwen van een enkele steenen wachterswoning, een steenen wachthuis en het veranderen van wip- en trekwip-sluitboomen. op den lokaalspoorweg Enschedé – Oldenzaal. Ram. f 2500. Door de directie der Holl. IJz. Spoorw. Mij.

Laagste inschrijver J. H. Eggink, Enschedé, f 2390.

Enschedé. Het bouwen van 3 woonhuizen op een terrein gelegen aan de oude Veenweg. Door den arch. H. Reijgers.

a. Met beschoten kap, *b*. met juffer kap.

a. Laagste inschrijver F. Boersma f 3789*.

b. F. Boersma. 3619. *Gegund.

Heerenveen. Het opbouwen eener schuur met daaraan verbonden werkplaats enz., gedeeltelijke vernieuwing van het woonhuis met eenige verbouwing, staande in het Meer no. 5. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver B. Overwijk, 't Meer, f 2375.

Heeze. Het verbouwen van de kazerne ald., met bijlev. van alle benood. materialen. Door den arch. H. v. d. Ven te Eindhoven.

Laagste inschrijver J. Toemen, Heeze, f 8300.

Helmond. Het bouwen van 5 woningen op een terrein aan de Molenstraat. Door den heer H. Stekelenburg.

Laagste inschrijver M. Habraken, Mierlo, f 3615. Gegund.

Meeden (**Gr.**). Den herbouw van een afgebrande boerenbehuizinge, voor rekening van den heer K. Visser, landbouwer te Duurkenakker, gem. Muntendam. Door den bouwk. A. Woldendorp.

Laagste inschrijver W. Spekman, Veendam. f 2524. Aan den laagsten inschrijver gegund, een en ander zonder glas- en verfwerken en meerdere leverantiën.

18 JULI.

Amsterdam. Het verbouwen van het hotel en cafe „Du Commerce", Kalverstraat no. 45–47, ald. Door den heer P. Vernimmen.

Laagste inschrijver H. E. Rademaker, f 40555.

Rijswijk. Het sloopen en bouwen van een bouwmanswoning met beesten- en paardenstal, karnmolen, varkens- en wagenschuur met hooiberg, aan den kleiweg naar Wateringen bij den spoorweg. Door den architect P. Zuidgeest.

Laagste inschrijvers B. en J. Snel, Alfen, f 12392.

19 JULI.

„Per Telegraaf."

Enschedé. Het bouwen eener villa aan de Parklaan te Enschedé De architecten van der Goot en Kruisweg te Hengelo.

Laagste inschrijver B. G. Markslag, Hengelo, f 25351; G. Huckriede, Enschedé, f 25888.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN**.

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet. overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

29 JULI 1899. 19e JAARGANG. No. 30.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1–5 regels f 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Miskende architecten, door J. H. W. Leliman (vervolg en slot van blz. 236). — Winkel- en kantoorgebouw te Amsterdam. — Prijsvragen. — Vraagbaak. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Bij het Bestuur is wederom ten geschenke voor de Maatschappij ontvangen, van den heer C. Muysken, oud-Voorzitter en Eerelid der Maatschappij, een obligatie groot f 100 (no. 555) in de 4% geldleening ten laste der Maatschappij, welke obligatie in de Mei-vergadering j.l. werd uitgeloot.

Het Bestuur betuigt hier openlijk zijn bijzonderen dank aan den schenker voor dit bewijs zijner onverflauwde belangstelling in de Maatschappij.

Het Bestuur maakt bekend, dat de 80ste Algemeene Vergadering van de Maatschappij zal gehouden worden op Woensdag 6 September a.s. te Zwolle, en dat op Donderdag 7 September a.s. een bezoek zal worden gebracht aan Kampen.

MISKENDE ARCHITECTEN.

Door J. H. W. LELIMAN.

(Vervolg van bladz. 236.)

In nog vroeger tijd dan het laatstgenoemde geval, verplaatst ons het volgende.

Bouwmeester Lanfred, die de kasteelen Ivry en Pithiviers bouwde, werd onthoofd (1010) op last van gravin Albereda, de lieve echtgenoote van Rudolf van Bayeux, opdat hij de geheimen van die kasteelen niet zou kunnen verraden.

Dit scheen toenmaals meer voor te komen, althans in de Nederduitsche Walewein wordt een architect gedood, nadat hij een onderaardsche gang gemaakt heeft.

Wij hebben hierin m. i. minder te zien een bewijs van wantrouwen in de toenmalige bouwmeesters, of van vrees, dat zij vrijwillig het beroepsgeheim zouden schenden, dan wel eene maatregel, niet harder dan volgens den geest des tijds verdedigbaar was, om te voorkomen, dat dit geschiedde onder de pijnigingen van een vijand.

De Romeinsche bouwgeschiedenis levert een voorbeeld in Apollodorus van Damaskus. De ontwerper van het forum van Trajanus leerde onder Hadrianus de wisselvalligheid van aardschen voorspoed kennen. Hieraan, het moet erkend worden, had zijne vrijmoedigheid, welke voor dien tijd de grenzen van het geoorloofde en in elk geval die van het voorzichtige en verstandige verre overschreed, zeer zeker schuld. Nog tijdens het leven van zijn beschermer Trajanus kwam het volgende voor. Publius Aelius Hadrianus, nog niet geadopteerd, was geheimschrijver van Trajanus. In zijne vrije uren legde hij zich toe op de kunst, met name de schilderkunst; eene neiging waarin Trajanus hem niet aanmoedigde. Toen Hadrianus dan ook bij zekere gelegenheid ongevraagd van advies wilde dienen in eene architectonische kwestie, kon Apollodorus hem ongestraft terugwijzen met een: ga maar je pompoenen schilderen, want hiervan hebt ge geen verstand.

Het blijkt, dat na de troonsbestijging van Hadrianus niettemin de verstandhouding tusschen Keizer en architect goed bleef; we weten althans dat Apolldorus, het forum en den tempel van Trajanus voltooit, op verzoek van den Keizer krijgstuig construeert en in een boek beschrijft.

Later heeft de kunstenaar Rome verlaten — òf vrijwillig òf gedwongen, is niet met zekerheid te zeggen. Kort daarna stierf hij, naar men wilde een niet natuurlijken dood.

Cassius Dio, de geschiedschrijver, deelt naar aanleiding hiervan mede, dat de Keizer zijne plannen voor den tempel van Venus en Rome had gezonden ter beoordeeling aan Apollodorus, in diens ballingschap.

Toen Hadrianus den troon had bestegen en beschikte over de ruime geldmiddelen van den Staat, had hij de beoefening der schilderkunst verwisseld met die der bouwkunst, door alle tijden heen de uitverkoren kunst van materieel en intellectueel bevoorrechten.

In plaats zijne bezwaren tegen de lage cella van 's Keizers tempel te ontwikkelen, formuleerde Apollodorus ze spottend aldus: „Wanneer uwe godinnen willen opstaan zullen ze zich den schedel instooten."

Het vermoeden ligt voor de hand, dat Hadrianus in zijne gekwetste eer van kunstenaar — welk orgaan is gevoeliger? — niet genoeg philosoof bleek om ook deze opmerking stilletjes over zijn kant te laten gaan.

Ik merk hier op, dat het Olympische Zeusbeeld van Fidias den Grieken eene soortgelijke opmerking ontlokte. Wilde de god zich van zijn zetel verheffen, zeiden ze, dan zou hij het dak van den tempel vernielen.

Na deze voorbeelden zal de vermelding van enkele gevallen van waardeering stellig welkom zijn. IJverige bestudeering eener bijgehouden lijst er van, kan het hare bijdragen om den architect, die gelukkige vereeniging van idealisme en realiteit, den zin voor het eerste te doen behouden; voor overmaat van het tweede zorgt belangstellend „die Mitwelt.'

Kiezen we uit die bewijzen van waardeering een bijzonderen vorm, de standbeelden, dan zou als een der vroegste kunnen gelden een geschonden beeld van voor 5000 jaren, thans in het Louvre.

De onderstelling evenwel, dat dit beeld van den Koningarchitect Goudra meer speciaal ontstond in diens eerste hoedanigheid, ligt voor de hand, komt mij voor alleszins aannemelijk te zijn, en ontneemt, voor ons doel, veel van de waarde van het beeld.

C'est du vieux jeu, in elk geval; voorbeelden van recenten datum ontbreken gelukkig niet en daartoe wil ik mij dan ook bepalen.

Voor Richard Morris Hunt, die naast de zware Romaansche kunst van een Richardson de Fransche vroeg-renaissance hoog hield in groote bouwwerken, als: een van der Bilt-House te New-York, en 't Biltmore House, — voor Hunt is in New-York een monument, tegenover zijne Lenox Library opgericht.

Hasenauer, de jongste der Weener Baubarone, heeft op den Central Friedhof van Weenen een Ehrengrab, meer gemotiveerd door de talenten dan door het karakter van den doode; de door hem belasterde Gottfried Semper een standbeeld in Dresden, dat den 1sten September 1892, na eene enthousiaste rede van Prof. C. Lipsius, is onthuld:

„Gottfried Semper, Der Bahnbrecker und Pfadfinder, der Praeceptor Germaniae in allem tektonischen Bilden und Schaffen, sei und bleibe uns und den Geschlechtern nach uns, heute und in alle Zukunft, Beispiel und Vorbild im Dienste der Kunst."

Het bronzen beeld van Friedrich von Schmidt staat in 't park voor zijn grootste bouwwerk — N.B. met den rug er naar toe gekeerd — het Gothische Stadhuis van Weenen; Gothisch, maar gegoten ijzer Gothiek, without a particle Gothic feeling, gelijk H. Heathcote Statham het uitdrukt.

Poelaerdt en Duban hebben hun borstbeeld, de eerste in het Palais de Justice, de ander in het Hoofdgebouw van de Ecole des Beaux Arts.

Garnier krijgt zijn monument tegen het rechter (Bibliotheek) Paviljoen van dezelfde Nouvel Opera, waarover hij zoovele verwijten had te verduren.

Schinkel prijkt reeds lange jaren in Berlijn; Gärtner en von Klenze zullen niet de minste plaatsen innemen in de Bayrische Ruhmeshalle of in het Walhalla te Regensburg.

Waar blijft Nederland? De vraag wordt dikwijls gesteld en, uit piëteit misschien, niet beantwoord.

Alsof onder de Hollandsche architecten van weleer geene candidaten waren aan te wijzen voor de veel gezochte standbeelden-eer! Wij hebben ons volkomen onbetuigd gelaten en ten opzichte onzer architecten niet eens den goedkoopen weg ingeslagen, dien de Engelschen aanwezen met het grafschrift van Wren, in den St. Paul:

Si vis monumentum circumspice,

dat is:

Begeert gij een monument, zie om u heen.

„Aan geen Nederlandsch kunstenaar der 17e eeuw is door de tijdgenooten een nationale hulde gebracht", zegt in het algemeen Busken Huet.

In tegenspraak hiermede schijnt het feit, dat een vijftiental jaren geleden een beker opdook, die in 1637 zou zijn vereerd aan Nicolaas van Campen, bouwmeester van den toen juist ingewijden Amsterdamschen Schouwburg.

Deze beker bleek aldra valsch, ook voor den vervaardiger, wien ze, behalve 800 franken, de ontmaskering van zijn bedrijf bracht. In de werkplaats der heeren Morpurgo in Amsterdam was ze met geen ander doel gemaakt, dan om den goedgeloovigen Arnhemsche verzamelaar baron van Brakel een nieuw prachtstuk in handen te spelen voor zijne zilvercollectie, rijk aan werken van soortgelijke herkomst.

De doopceel van dezen beker is door den heer A. N. de Roever gelicht in Oud-Holland.

En toch, heeft niet Lieven de Key meer en geldiger aanspraak op de markt van Haarlem dan Laurens Janszoon Koster, — of heeft Jacob van Campen niet meer recht op den Dam dan de „Schoone" van het verheven Eendrachtsmonument? Vergeten we niet hierbij op te merken, dat in vele onzer gemeenten het zwak schijnt te bestaan om mooie plaatsen bij voorkeur te benutten voor inrichtingen, die men liefst zoo veel mogelijk aan het gezicht moest onttrekken.

Gelukkig is de taak van ons nageslacht aanmerkelijk verlicht, nu aan het ministerie van Justitie en aan de ingangen van het Rijksmuseum bekende trekken in hardsteen zijn gehouwen — de eenige uit onzen tijd die de eer der vereeuwiging schijnen te verdienen!

Men leide uit het bovenstaande niet af, dat ik het als een ideaal zou begroeten wanneer zich eensklaps allerwege commissies vormden en de standbeelden als paddestoelen uit onzen vochtigen bodem opschoten.

Waar echter wel schilders en poëten, geleerden en denkers in brons gegoten, als 't ware officieel erkend worden als de roem van hun geboorte- of woonplaats, daar heb ik het steeds betreurd, dat nevens hen niet genoemd worden bijv. de mannen die Amsterdam een karakter gaven van waardigen glans en onovertroffen statigheid, een karakter dat eene eeuw van wansmaak niet merkbaar kon aantasten; dat niet meer genoemd worden het tweetal van Campen - de Keyser, — cedo nulli, ik ga voor niemand uit den weg, kon hun devies zijn — ook niet de namen met weliswaar minder klank, maar toch van zuiver timbre, als Post en Vingboons.

Aan dat gevoel slechts wilde ik uiting geven.

Ik acht het eene eerezaak der architecten van ons vaderland, dat de vroeger geopperde plannen voor een monument van Jacob van Campen en Hendrik de Keyser worden hervat en tot een goed einde gebracht.

Bij de Westermarkt, tegenover van Campen's huis van Balthasar Koymans en vóór de Keysers Westerkerk, ter plaatse waar eene schoon geordonneerde keienvlakte helaas niet vergoedt het gemis der Westerhal *) is de aangewezen plek nog beschikbaar.

Delft, Juli 1899.

*) De Westerhal is door den heer H. Molemans opgemeten. Zie „Oude Bestaande Gebouwen" aflevering 18, uitgegeven door de Mij. van Bouwkunst in 1874.

WINKEL- EN KANTOORGEBOUW TE AMSTERDAM.

Het gebouw, waarvan hier afbeeldingen gegeven worden, is in aanbouw achter het Koninklijk Paleis, op een terrein aan de Raadhuisstraat, hoek Singel en Spuistraat Amsterdam, dat een oppervlakte heeft van circa 389 M². Het 212 M², groote voorgedeelte van dit terrein, aan de Raadhuisstraat, was eigendom der Gemeente; het werd echter verkocht bij Raadsbesluit van 19 April 1899; het achtergedeelte werd verkregen door amotie van een gebouw dat in publieke veiling van 14 Nov. 1898 gekocht werd.

Zooals bij verkoop van Gemeentegrond thans steeds geschiedt, maakte de Gemeente Amsterdam de bepaling, dat de gevels van het te stichten gebouw moesten voldoen aan zekere voorwaarden, waaronder de voornaamste was, dat zij door B. en W. moesten worden goedgekeurd, alvorens de verkoop van het Gemeenteterrein definitief kon plaats hebben.

WINKEL- EN KANTOORGEBOUW TE AMSTERDAM.

Schaal 1 à 200.

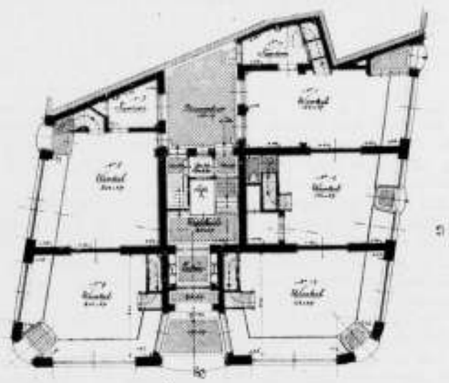

Begaanegrond.

Schaal 1 à 300

Het gebouw, waarvoor de eerste paal werd geslagen op 6 Juli j.l., zal eene gemiddelde hoogte verkrijgen van 22 M., gemeten van af den bovenkant trottoir tot aan de lijn der halve kaphoogte.

Het zal bevatten: een kelder, een ruimte gelijkstraats, een entresol, 1e, 2e en 3e verdiepingen en een zolderruimte.

Gelijkstraats zijn een vijftal winkels ontworpen, die elk een even groot gedeelte oppervlak van den kelder en het entresol ter beschikking zullen hebben; slechts bij twee der winkels wordt het bijbehoorend gedeelte van het entresol als woning ingericht.

De drie bovenverdiepingen zijn elk ingedeeld in een zevental zoo groote als kleinere kantoren, die desnoods onderling te vereenigen zijn. Elke verdieping zal van de noodige toiletgelegenheden voorzien worden.

De hoofdtoegang van af de straat naar deze verdiepingen komt aan de Raadhuisstraat. Een brandvrij geconstrueerde ijzeren trap, uitkomende aan eene binnenplaats, zal de verdiepingen met deze, en tevens onderling in verbinding stellen. In het schalmgat van deze trap wordt de lift geplaatst.

WINKEL- EN KANTOORGEBOUW TE AMSTERDAM.

Architecten J. Verheul Dzn. en C. Verheul Dzn.

De vloeren der verdiepingen worden brandvrij geconstrueerd; de vloer van den kelder wordt uitgevoerd in cement-ijzer, systeem Monier.

Het geheele gebouw zal verwarmd worden door stoom van lage drukking; de lift wordt eene hydraulische electrische hoogdruk personenlift.

De gevels worden tot aan de eerste verdieping geheel massief van hardsteen opgebouwd; daarboven worden zij opgetrokken van witte verglaasde steenen, Engelsch formaat met hardsteen voor dorpels, lateiën, afdekkende lijsten, enz.

Het gebouw wordt uitgevoerd naar de plannen en onder directie van de architecten J. Verheul Dzn. en C. Verheul Dzn. te Rotterdam, voor rekening van de Naamlooze Vennootschap „Rotterdamsche Verzekering Sociëteiten" te Rotterdam, welke reeds lang een bijkantoor te Amsterdam bezat. Daar zij zelve slechts enkele lokalen in gebruik behoeft te nemen, ligt het in de bedoeling de overige op de verdieping liggende kantoren en de winkels te verhuren.

Het werk werd bij onderhandsche aanbesteding aangenomen door de firma Cerlijn en de Haan, te Amsterdam, voor een bedrag van 157,400; de toestellen enz. voor de centrale verwarming en de lift worden geleverd door den Ingenieur Huygen, te Rotterdam.

De aanbesteding had plaats op 1 Juni 1899; het gebouw moet geheel gereed opgeleverd worden op 1 September 1900.

Zonder de kosten van de lift en de installatie der verwarming in aanmerking te nemen, zal het bouwwerk ongeveer f 18 per M³. kosten.

PRIJSVRAGEN.

Het Bestuur der Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam heeft zich belast met het uitschrijven van een prijsvraag voor:

HET ONTWERP VAN EEN RECLAMEPLAAT VOOR HORLOGES
Merk: „DE KORENBLOEM."

De bepalingen dezer Prijsvraag zijn de navolgende:

1°. Bij haar oordeel zal de jury zich in de eerste plaats laten leiden door de kunstwaarde van het ingezondene. Bovendien moet het, om voor den prijs in aanmerking te komen, waarde hebben als Reclame-plaat; het geheel moet dus de aandacht trekken en — zonder ingewikkelde symboliek — duidelijk maken, dat die aandacht gevraagd wordt voor de aanprijzing van horloges, van het merk „de Korenbloem."

2°. De oorspronkelijke teekening moet op een formaat van circa 35 bij 52 cM. zijn geschetst.

3°. De teekening moet zoodanig worden uitgevoerd dat eene goede lithografische reproductie in kleurendruk daarvan kan worden gemaakt.

4°. De inzendingen moeten geschieden vrachtvrij vóór of op 1 September 1899 aan het Gebouw der Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen, Coolvest, te Rotterdam.

De teekeningen moeten voorzien zijn van een spreuk of motto en vergezeld gaan van een gesloten en verzegeld couvert, waarop van buiten dezelfde spreuk of datzelfde motto moet zijn herhaald en waarin naam en woonplaats van den ontwerper zijn opgegeven.

Op het couvert moet tevens geplaatst zijn een correspondentie-adres, om briefwisseling met den ontwerper, indien noodig, mogelijk te maken, zonder opheffing der anonymiteit.

5°. Voor deze prijsvraag zijn uitgeloofd drie prijzen t. w.: 1e prijs f 100, 2e prijs f 50, 3e prijs f 25.

De beoordeeling der ingezonden teekeningen zal geschieden zoo spoedig mogelijk na den voor de inzending vastgestelden datum, door eene jury bestaande uit de Heeren:

P. A. Schipperus, lid van het Bestuur der Academie.
Henri Evers, Hoofdleeraar aan de Academie.
A. van Maasdijk, Leeraar „ „ „

Deze jury zal van hare bevindingen een gemotiveerd rapport uitbrengen.

6°. De teekeningen moeten worden ingezonden plat verpakt tusschen cartons en niet gerold.

7°. Alle ingezonden ontwerpen zullen na de beoordeeling geëxposeerd worden.

8°. De drie bekroonde ontwerpen worden het eigendom van den Heer Eduard Goudsmit alhier, van wien het verzoek tot het uitschrijven dezer prijsvraag is uitgegaan.

9°. Bij het uitvoeren der reproductie zal den ontwerper worden verzocht de afdrukken na te zien en eene goede bewerking daarvan te bevorderen.

Eene afzonderlijke vergoeding wordt daarvoor niet toegekend.

De „voorwaarden" tot deelneming aan deze prijsvraag zijn op franco aanvrage verkrijgbaar bij den heer Mr. P. Baelde, Secretaris der Academie van B. K. en T. W., Scheepmakershaven 33 te Rotterdam.

VRAAGBAAK.

In het Bouwk. Weekbl. van 8 Juli werd de vraag gedaan:

Welke raap- en pleisterspecie moet men aanwenden op wanden en plafonds die later geschilderd zullen worden?

De muren zijn gemetseld in magere schelpkalk-specie.

Wij zijn van bevoegde zijde in staat gesteld daarop te antwoorden als volgt:

Een goede raap-specie op de rietlaag der plafonds bestaat uit 2 deelen gips, 1 deel kalk en 2 deelen zand; nadat deze droog is, moet afgepleisterd worden met een mengsel van 3 deelen gips en 3 deelen stuifkalk.

Wanneer door het krimpen van linten of schroten, scheuren ontstaan in de pleisterlaag, is het niet voldoende deze uit te halen en vol te zetten, daar de scheuren gewoonlijk terugkomen. Afdoende is het, op het vlakke gedeelte van het plafond, gewoon grof behanglinnen te plakken, met pap van roggebloem, welke vlakken dan geplamuurd moeten worden onder de rij; nadat deze laag droog is, kan men schuren en oververwen.

Muren moeten volgeraapt worden met specie als waarmede gemetseld is; de muurvlakte daartoe goed nat te maken. Het overpleisteren moet geschieden met eene specie bestaande uit 3 deelen gips en 4 deelen stuifkalk.

Een goede raap-specie voor muren bestaat uit 2 deelen kalk, 1 deel tras en 3 deelen zand, of wel uit 1 deel Doornikesche kalk en 3 deelen zand.

BERICHTEN.

De Raad van Bestuur van het Kon. Instituut van Ingenieurs, die zijn mandaat ter beschikking stelde van de vergadering van 15 Juli j.l., is door deze bij acclamatie herkozen, en heeft zich geconstitueerd als volgt:

J. F. W. Conrad, president, J. M. Telders, vice-president, J. Th. Gerlings, penningmeester, G. J. de Jongh, F. M. van Panthaleon baron van Eck, B. M. Gratama, H. Wortman, H. Enno van Gelder, A. E. R. Collette, F. W. Hudig, president der vakafdeeling voor Werktuig- en Scheepsbouw en J. A. Snijders CJz., president der vakafdeeling voor Electrotechniek.

Tot Algemeen Secretaris van het K. Inst. v. Ingenieurs werd gekozen de heer R. A. van Sandick.

Het bestuur der vakafdeeling voor Werktuig- en Scheepsbouw, gekozen in de vergadering dier vakafdeeling op 15 Juli, heeft zich geconstitueerd als volgt:

F. W. Hudig, president, A. Doyer Jz., secretaris, H. Enno van Gelder, commissaris-penningmeester, W. F. D. van Ollefen en L. Sloot, commissarissen.

Het bestuur der vakafdeeling voor Electrotechniek, gekozen in de vergadering dier vakafdeeling van 15 Juli, heeft zich geconstitueerd als volgt:

J. A. Snijders CJz., president, H. A. Ravenek, secretaris, J. S. Theunissen, penningmeester, L. M. Barnet Lyon, A. E. R. Collette, C. D. Nagtglas Versteeg en J. J. W. van Loenen Martinet, commissarissen.

Eene fuzie is alzoo tot stand gekomen met de Vereenigingen voor Werktuig- en Scheepsbouwkundigen, en voor Electrotechnici.

Aan het Handelsblad wordt uit Rhenen het volgende gemeld.

De werkzaamheden, betreffende het herstellen van de Cunerakerk, vorderen goed. Men begint langzaan alles gereed te krijgen. Grootendeels is men er in geslaagd alles in den vroegeren toestand terug te brengen en de sporen van het vernielend element, dat zoo den toren teisterde, uit te wisschen. De firma Leichel & Zonen, orgelfabrikanten te Lochem, zijn druk bezig met het bouwen van het nieuwe orgel. Het frontstuk is een waar sieraad van houtsnijkunst, jammer is het, dat dat mooie werkstuk zoo schuil gaat achter de „Regeerdersbank". De heropening der kerk, tot het houden van godsdienstoefeningen, mag binnenkort worden tegemoet gezien.

De Minister van Binnenlandsche Zaken, brengt ter kennis van hen die het examen van geëxamineerd en beëdigd landmeter wenschen af te leggen, dat zij zich daartoe vóór 25 Augustus e.k. schriftelijk bij het departement van binnenlandsche zaken moeten aanmelden.

Zij die in het bezit zijn van de getuigschriften of diploma's, bedoeld in art. 4 van het Koninklijk besluit van 28 Juli 1865 (*Stbl.* n°. 87), zooals het is gewijzigd bij dat van 30 Juni 1882 (*Stbl.* n°. 78), behooren die stukken bij hun verzoekschrift om toelating over te leggen.

PERSONALIA.

Bij Kon. besluit is met 3 October a.s. de heer J. J. L. Bourdrez, civiel- en bouwkundig ingenieur, thans tijdelijk leeraar aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda, benoemd tot leeraar in de genie-wetenschappen aan genoemde inrichting.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten 1e prijs: uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 10 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

Tehuis voor Zeelieden te Maassluis. 1e prijs: f 300; 2e prijs: f 150. Vóór 1 Augustus 1899. Door de Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een Tehuis voor Zeelieden, Voorzitter de heer Ds. J. Vonk te Maassluis. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1°. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

Ommanteling van een reflector-gaskachel. 1e prijs: f 240; 2e prijs: f 90; 3e prijs: f 60. Vóór 1 Augustus 1899. Door J. G. Houben Sohn Carl te Aken. Zie: Bouwk. Weekblad n°. 23 van 10 Juni 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift.

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. (*N.B. 2 en 3 algemeen. 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.*)

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.
Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven solicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 3
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 6.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 2.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 7, van 15 Juli 1899. Koraaldieren en Koraalriffen, door Dr. A. J. C. Snijders. — De vorderingen der Ethertelegrafie, door Dr. L. Bleekrode. — De eerste Nederlandsche elektromobiel, door H. Vreedenberg. — De Mutoskoop, door H. — Pillendraaiers en boetseerders onder de insecten, door Dr. R. Sinia. — Het Fransche snelvuurgeschut van 120 millimeters, door P. D. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen. De afstand van de sterren in de Groote Beer, door Ant. Pannekoek. — Boekaankondiging. — Correspondentie.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.
Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851) zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; f 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen. 5 pl.; f 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie. en Glazen tochtpui in een vestibule. 4 pl.; f 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; f 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; f 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochère, 2 pl.; f 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen. 4 pl.; f 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; f 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; f 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; f 0.30.
2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; f 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; f 0.70.

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. f 0.60
2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; f 0.50.

Afl. 18. (1871). Kunstkast, 2 pl.; f 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl. Buiten-Societeit, 3 pl.; f 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; f 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; f 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.; f 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats. 2 pl.; f 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; f 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; f 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 31 JULI.

Amsterdam. Het vergrooten van de fabriek aan de Weesperzijde, hoek Graaf Florisstraat.

De naaml. vennootsch. „Fabriek van Verband-stoffen", voorh. Utermöhlen en Co., v.m. 11 u. in het café „d'IJsbreker". Bestek en teek. à f 2 per stel verkrijgb. ten kantore van W. Langhout Gzn., architect, Weesperzijde 62.

Amsterdam. Bestek 805. Het maken van een enkele steenen wachterswoning met bijbehoorende werken aan den Noorder-einderweg op den spoorweg den Helder-Amsterdam. Ram. f 4000.

De directie der Holl. IJz Spw. Maatsch., n.m. 1½ u. (Greenw. tijd) in het centr.-personenstation. Bestek tegen f 0.75 verk. aan het centr.-administratiegebouw der maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, Bureau weg en werken, kamer 154, of op frc. aanvrage aan dit bureau, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Deurne. Het bouwen eener nieuwe school te Helenaveen.

Het gemeentebestuur, n.m. 5 u. Bestek en teek. à 75 ct. verkr. ter secr. Inl. geeft de gem.-architect de heer A. J. van Roij.

Enschedé. Het bouwen van drie woningen aan de Zwanensteeg ald.

De architect H. E. Zeggelink, 's av. 8 u., in café Mendelaer, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 31 Juli, v.m. 9 u.

Nieuwerkerk (**Zeel.**). Het bouwen van eene woning voor den gem.-veldwachter.

Het gemeentebest., n.m. 6 u. Bestek en teek. ter inz. in de herberg „de Meelbaal". Inl. te bekomen bij den bouwk. W. Brouwer Johzn. Aanw. 31 Juli, n.m. 5 u.

Prinsenhage. Het afbreken van een koffiehuis en het ter plaatse bouwen van een koffiehuis, winkelhuis en broodbakkerij.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas te Breda, 's av. 8 u. in het koffiehuis „Het Huis van Negotie" aan het Duitenhuis te Prinsenhage, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. gedaan.

Winschoten. Het bouwen van vier leerlokalen bij de openbare school aan de Langestraat, (hoofd de heer H. Kuiper), en het uitvoeren van daarmede in verband staande werken, met bijlev. van materialen, arbeidsloonen, transporten, enz.

Het gemeentebestuur, n.m. 6 u. Bestek en voorw. ten raadhuize ter inz. en ald. verkr., bestek à 40 ct. en teek. à 90 ct. per stel. Aanw. gedaan

Waalwijk. Het bouwen van een café met woonhuis.

De heer Albert Kemperman, 's av. 6 u. Bestek en teek. ter inzage in café Th. van Loon. Inlicht. geeft de architect. H. C. Meulkens.

DINSDAG 1 AUGUSTUS.

Alkmaar. Het verbouwen der bakkerij van den heer H. v. d. Wall, Schapensteeg no. 11.

De bouwk. W. H. Matthijsen, bij wien bestek en teek. à f 1 te bekomen zijn. Aanw. gedaan.

Bergen-op-Zoom. Het verbouwen van het middenlokaal van de openbare school C (hoofd den heer A. W. Sitsen).

Het gem.-best., n.m. 2½ u. Bestek en teek. ter inzage op de gem.-secretarie. Aanw. ged.

s-Gravenhage. Het bouwen van een paviljoen voor 112 patienten op het landgoed „Oud Rozenburg."

Het bestuur van het geneesk. gesticht voor krankzinnigen, n.m. 2 u., op het landgoed „Oud Rozenburg" aan den Loosduinschen weg. Bestek ter lezing op voorn. landgoed en in het gebouw der Mij. t/b. der Bouwkunst te Amsterdam, Marnixstraat 402, terwijl het verkrijgb. is bij den portier van het gesticht te 's-Gravenhage en bij den arch. te Deventer tegen f 5. Voor inl. vervoege men zich bij den arch. J. A. Mulock Houwer. Aanw. gedaan.

's-Gravenhage. Het sloopen van het perc. Veenestraat 35 en het ter plaatse bouwen van een winkelhuis met bovenwoning ald.

De architecten Karel Meijer en H. E. M. Rademaker, v.m. 11½ u. in café „Gouden Hoofd". Bestek en teek. verkr. à f 2,50 ten kantore der architecten, Van Brakelstraat 63, alw. inl. zijn te bek., dagelijks v.m. van 9 – 11 u., uitgezonderd Donderdag en Zaterdag. Aanw. gedaan.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van 3 beneden- en 3 bovenwoningen aan de Maaslandstraat voor den heer Jacques Lammers.

De architect A. J. van Kempen, 's av. 8 u., in café P. Mulders. Bestek en teek. ad f 1,50 en inl. verkr. bij gen. architect. Aanw. 31 Juli, v.m. 10 u.

Leiden. Het afbreken van het perceel aan de Langestraat no. 65 en het ter plaatse bouwen van eene kosterswoning.

De gem.-commissie van het Ned. Herv. Kerkgenootschap, n.m. 3 u., in de kamer der commissie, aan de Pieterskerk. Bestek en teek. ter inzage in de consistoriekamer der Pieterskerk, alw. afdrukken zijn te verkr. à f 1 per stel. Inl. geven de architect W. C. Mulder en de opz. der kerkgebouwen a/d hoogl. kerk. Aanw. gedaan.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen van 8 arbeiderswoningen en 6 burgerwoonhuizen in 4 blokken, op een terrein aan den Twekkelerweg te Hengelo.

De heer M. J. v. Hattum te Beverwijk, n.m. 3 u. in het hotel „Mercurius" te Hengelo. Bestek en teek. à f 2,50 per stel verkrijgb. ten kantore der architecten. Nadere inl. geven Van der Goot en Kruisweg, architecten, Hengelo (O.). Aanw. 1 Aug., v.m. 9 u.

Stellendam. Het bouwen van eene dokterswoning en een brandspuithuisje.

Het gemeentebest. v.m. 10 u. Bestek en teek. à f 1,50 verkrijgb. ter secretarie. Bilj. in te leveren tot 31 Juli, n.m. 3 u. Inl. te bekomen ten kantore van den bouwk. H. v. d. Sluis, Schooterboschstraat No. 68 en 70 te Rotterdam.

WOENSDAG 2 AUGUSTUS.

Maasluis. Het bouwen van een woon- en winkelhuis aan de Nieuwstraat.

De heer Ph. C. Voogd, 's midd. 12 u., ten huize van P. Oversloot, alw. bestek en teek. ter inzage liggen.

(Alleen voor inwoners).

Zetten. Het wederopbouwen van een boerderij bestaande uit woon- en achterhuis, schuur en koornberg aldaar.

De heer M. Gerrits en Herveld, 's av. 6 u., in het café Cochius alw. bestek en teek ter inz. liggen. Inl. geeft de bouwk. A. Frederiks, te Randwijk.

DONDERDAG 3 AUGUSTUS.

Enschedé. Het bouwen van een machinefabriek, machinekamer, ketelhuis, kantoren, machinistenwoning enz. alles op een terrein aan den Gronauschen straatweg te Lonneker voor J. C. A. Sepp.

De architect H. Reijgers, 's midd. 12 u., in hotel „de Graaf", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 2,50 alsmede inl. verkrijgb. bij gen archit. Aanw. 3 Aug., v.m. 9 u.

Groningen. Het bouwen van een schoorsteenmantel- en monumenten-magazijn, een steenhouwerswerkplaats met kantoor en bovenwoning, op een terrein gelegen aan den Singelweg bij de Emmabrug te Groningen, met de leverantie van al het daartoe benoodigde.

De firma Switters en Terpstra, 's av. 8 u., in het café Möller, Groote Markt. Bestek à f 0,50 te verkr. bij den arch. en ten huize van aanbesteding, waar het ook met eene teek. ter inz. ligt. Inl. te bekomen v.m. van 9—10 u., ten kantore van IJ. van der Veen, architect, Munnekeholm. Aanw. gedaan.

Helmond. Het bouwen van 2 woonhuizen aan het Beugelsplein.

Mej. de Wed. A. Tielen, n.m. 5 u., in het café van Gez. Duinhoven. Bestek en teek. te bekomen bij Jos. Bezemer, arch. te Helmond à f 1,50 per stel, bij wien tevens ook nadere inl. te bekomen zijn.

Oldemarkt. Het bouwen van een stoomzuivelfabriek met directeurswoning te Oldemarkt bij het Mallegat.

Het bestuur der zuivelfabriek, n.m. 1 u., in het logement van J. Bramer. Bestek en teek. à f 1,50 per stel verkrijgb. bij den arch. W. Jonkers. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 4 AUGUSTUS.

's-Gravenhage. Het bouwen van een postkantoor met directeurswoning te Echt. Ram. f 18710.

Het min. van W., H. en N., n.m. 1 u. Bestek. ter lez. aan het geb. van het min. van W., H. en N., aan dat van het prov. best. van Limburg, aan het bur. van den rijksbouwmeester in het 2de district, Fluweelen Burgwal no. 16 te 's-Hage, en te bek. bij Gebr. v. Cleef, 's-Hage. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwmeester te 's-Hage. Aanw. gedaan.

Lemmer. Het afbreken van den bestaanden en het maken van een nieuwen kelder met eene daarop te bouwen woning, het maken van een nieuwen regenwaterbak en het vertimmeren van de bestaande woning op de Zathe, in huur bij D. Akkerman, aan den Zeedijk onder Oosterzee.

De dijksbest. van het waterschap „De zeven Grietenijen en Stad Sloten", v.m. 9 u. Bestekken à f 0.50 verkr. ter secr. van het waterschap te Lemmer. Inl. worden verstrekt door den opz. P. Dingemans te Lemmer.

Steenwijk. Het bouwen van een ovenhuis, metergebouw, kolenloods, kantoor en verdere werken.

Het gem. best. Bestek en teek. ad f 1 verkr. ter secretarie. Inl. geeft de architect B. Bouwkema. Aanw. 1 Aug.

ZATERDAG 5 AUGUSTUS.

Musselkanaal. Het afbreken van een oude en het bouwen van een nieuwe burgerbehuizing met wagenschuur met bijl. van al de daartoe benood. materialen, transporten etc.

Mej. de wed. J. Wever 's av. 7 u. in het hotel „Valthermond". Bestek en teekening in bovengen. hotel ter inz. Inl. verstrekt Jan v. d. Berg, bouwk. Aanw. 2 u. voor de aanbesteding.

MAANDAG 7 AUGUSTUS.

Meerssen. 1. Het bouwen van een school; 2. het leveren van schoolmeubelen.

Het gemeentebest., n.m. 4 u. Bestek en teek. ter inz. ter secretarie en sub 1 ad f 3, sub 2 ad f 2 verkrijgb. Aanw. 7 Aug., n.m. 2 u.

DONDERDAG 10 AUGUSTUS.

Koog a/d Zaan. I. Het bijbouwen van 4 lokalen aan de bestaande gemeenteschool, met gang en privaten; II. het leveren der benoodigde schoolmeubelen.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Bestek en teek. à f 2 te bekomen bij den gemeenteopzichter J. Otter, die tevens inl. geeft. Aanw. 5 Aug.

WOENSDAG 16 AUGUSTUS.

's-Gravenhage. Het herstellen van de beide uitbouwen aan den Zuidelijken oever van het Hollandsch Diep, tusschen de kilometerraaien CXXII en CXXIV, onder de gem. Hooge en Lage Zwaluwe, prov. Noordbrabant. Ram. f 11800.

Het min. van W., H. en N., v.m. 11 u. Bestek no. 150, ligt na 2 Aug. ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen en is te bekomen bij Gebr. v. Cleef te 's-Hage. Inl. te bekomen aan het bureel van den hoofdingenieur voor de rivieren te 's-Hage, Fluweelen Burgwal no. 166, aan het bureel van den ingen. in het 5de rivierarrondissement te 's-Bosch en bij den opz. van Bloois te Geertruidenberg. Aanw. 9 Aug., v.m. 11 u., aan het havenhoofd te Lage Zwaluwe.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 56 — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betuwestraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

15 JULI.

Olst. Het bouwen van een schuur ter grootte van pl.m. 278 M². Door den heer H. Wissink.

Laagste inschrijver H. v. d. Sluis, Zwollerkerspel, f 4400.

IJsselstein. Het afbreken en weder opbouwen van een dagloonerswoning op Eiteren, ten behoeve der Ned. Herv. Diaconie.

Timmerwerk. Laagste inschrijver E. de Graaff. f 247.

Metselwerk. J. van der Krift. f 349.

Schilderwerk. A. van Zelm, f 39.

Zuidzijl (**gem. Nieuw-Beierland**). Het bouwen van een schaapskooi, door den architect G. Smit van Oud-Beijerland.

Timmerwerk. Laagste inschrijver Chr. Simons, Oud-Beierland. Gegund, f 335.

Metselwerk. J. Pijl, Nieuw-Beierland. Gegund f 249.

17 JULI.

Schayk (**N.-Br.**). Het bouwen van een woonhuis. Door den heer A. J. Hoefnagel.

Laagste inschrijvers Joh. v. d. Heiden en L. van Berkel, Schaijk, f 1288o. Gegund.

19 JULI.

Enschedé. Het bouwen eener villa aan de Parklaan te Enschedé. Door de architecten van der Goot en Kruisweg te Hengelo.

Laagste inschrijver B. G. Markslag, Hengelo (Ov.), f 25351. Gegund.

Gendt (**Geld.**). Het bouwen van een gemeentehuis met woningen voor den veldwachter en den bode, op een terrein aan de Markt. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver A. Mathijssen, Gendt, f 6695. Gegund.

Hilversum (**Onderh.**). Het bouwen van een diaconessenhuis aan den Neuweg te Hilversum.

Gegund aan de firma De Groot en Heemskerk, aldaar.

Hoogwoud. Het bouwen van een kaasfabriek voor de heeren C. Pijper Jr. te Hoogwoud en Hille te Zijdewind.

Gegund aan W. Groot, aldaar.

Leersum. Het bouwen van een huis, aldaar. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver H. H. de Ridder, f 1585. Gegund.

Nieuwbuinen. Het bouwen van een sluiswachterswoning met bijlev. van al het daartoe benoodigde. Het bestuur van het waterschap „Nieuwbuinen".

Laagste inschrijver J. Alvering, Nieuw-Buinen, f 1925. Gegund.

20 JULI.

Diepenveen (**Over.**). Het weder opbouwen van de afgebrande boerderij „Het Hekke" nabij de Platvoet. Door den heer H. J. Wiltink.

Laagste inschrijver J. te Wechel, Twello, f 2145. Gegund.

Gestel (**N.-Br.**). Het bouwen eener sigarenfabriek op een perc. te Gestel, met bijlev. van alle benood. materialen. Door den heer G. H. Aalfs.

Laagste inschrijver P. van der Velden, f 4225.

Hengelo (**Ov.**). Het gedeeltelijk amoveeren van woningen en het maken van 3 nieuwe woningen aan de Marktstraat. Door den heer J. de Morree Hz.

Laagste inschrijver Foks en Rikkerink, f 5920.

Hengelo. Het bouwen van een winkelhuis met kelderverdieping en 3 etages aan de Markt aldaar. Door de arch. Van der Goot en Kruisweg.

Laagste inschrijver J. Kleerebezem, f 17624.

Twisk. Het bouwen van een bergplaats voor de verschillende benoodigdheden van de afdeeling van „het Witte Kruis".

Laagste inschrijver G. Dammes, aldaar, voor f 337. Gegund.

Warfum. Het gedeeltelijk afbreken van een bestaand gebouw en het bouwen eener onderwijzers woning aldaar, met bijlevering van de te kort komende materialen enz. Door het gem.-best.

a. Laagste inschrijver J. Hiskes, Groningen, f 3983*.

b. R. Jelter, Groningen, f 4380.

21 JULI.

Arnhem. Het bouwen van een winkel, een onder- en twee bovenhuizen, op den hoek van de Oranje- en Alexanderstraat. Door de arch. J. Post.

Laagste inschrijvers F. B. Fresen en B. Wassing, f 8430.

Ermeloo. Het bouwen van een waschinrichting, van een dubbele woning, enz. Door het bestuur van 's Heerenloo.

Laagste inschrijver B. Smink, Harderwijk, f 15772. Nog niet gegund.

Graauw (**Zeel.**). Het bouwen van een herberg en winkelhuis, alsmede een remise met bijlev. van alle materialen bij de haven aan de Koningin Emmapolder, gemeente Clinge. Door den bouwk. J. Wisse Jzn. te Zaamslag.

Laagste inschrijver E. de Munter, Zeeuwsch-Clinge. f 3087.

Gorinchem. Den bouw van een zangkiosk, bureau en andere getimmerten op het feestterrein te Ameide. Door het best. van den bond van gemengde zangvereenigingen „Eendracht maakt Macht".

Laagste inschrijver F. Buizer, Noordeloos, f 733.

Leiden. Het maken van een winkelpui aan het perc. Hoogstraat 4. Door den architect Jac. v. d. Heiden.

F. J. Blcijs, glas- en verfwerk f 470; J. Segaar en J. van Klaveren, timmerwerk f 757; W. v. d. Hoogt, metselwerk f 225; J. Koster, smidswerk f 195; Soupart en Straver, hardsteenwerk f 1000. Allen aldaar.

Middelstum. Het bouwen van een pakhuis met bijlev. van te kort komende materialen. Ram. f 759. Door den heer E. de Jonge.

Laagste inschrijver P. van Dijken, Toornwerd, f 623. Gegund.

22 JULI.

Amsterdam. Het maken van een gebouw naast en tot vergrooting der drukkerij in de Rustenburgerstraat no. 148 en Kuiperstraat, en het bebouwen van het open terrein voor de bestaande fabriek aan de Rustenburgerstraat. Door de firma J. H. de Bussy.

Laagste inschrijver W. D. van Zoost, f 47500.

Breda. Het bouwen van 13 burgerwoningen op een perc. grond, gelegen aan den weg genaamd „het Dijkje" (gem. Prinsenhage). Door den arch. J. M. Marijnen.

Timmerwerk. Laagste inschrijver J. Dielen, f 4386.

Metselwerk. Joh. Kwaaitaal, Terheijden, f 5899.

Massa. A. G. Nagelvoort, f 9950*. *Gegund.

Goes. Het verbouwen van het woon- en winkelhuis. Door den heer Clement, meubelmaker.

Minste inschrijver W. F. van Riet Jr., Goes, voor f 3312. Niet gegund.

Hellevoetsluis (**Onderh.**). Het doen van eenige herstellingen aan gebouwen der marine te Dordrecht. Door de directie der marine.

Laagste inschrijver A. Weijers, Zuid-Beijerland, f 1495.

Nijmegen. Het afbreken van perc. no. 22 aan de Burchtstraat te Nijmegen en weder opbouwen tot hotel café restaurant. Door de architecten Hoffmann en Gerrits.

Laagste inschrijver A. H. Kuipers, f 24878.

Rolde. Het vergrooten der school te Grolloo met bijkomende werken. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver G. Dorenbos, f 1882. Gunning aangehouden.

„Per Telegraaf."

Breda. Het bouwen van 13 burgerwoningen op een perc. grond, gelegen aan den weg genaamd „het Dijkje" (gem. Prinsenhage). Door den arch. J. M. Marijnen.

Laagste inschrijver A. Nagelvoort, Breda, f 9950; daaropvolgende J. Kleiner, Breda, f 10150.

24 JULI.

Amsterdam. Het bouwen van een handelsschool op het terrein van het voorm. Leidschekerkhof. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijvers W. de Léon, Sloten en A. Kijnsorge, f 253.290. Een biljet van onwaarde.

Amsterdam. Bestek No. 803. Het vergrooten van de goederenloods H. IJ. S. M. met bijkomende werken op het stationsemplacement Almelo. Raming f 8200. Door de directie der Holl. IJz. Spw. Mij.

Laagste inschrijver firma A. Groothengel, Borne, f 6866.

Amsterdam. Bestek No. 800. Het maken van een enkele steenen woning voor den stations-assistent op het stations-emplacement Vorden. Door de Directie der Holl. IJz. Spw. Mij.

Laagste inschrijver H. A. Hilbers, Groenlo, f 2370.

Enkhuizen Het bouwen van een gedeelte woonhuis met kelderverdieping in verband, en tot uitbreiding van het woonhuis „de Koophandel". Door den heer M. P. van der Veen.

Laagste inschrijver Jc. van Marle, f 2697.

Etten. Het bouwen van een woonhuis met schuur, met de levering der daartoe benoodigde materialen enz. Door den heer A. J. van Eekelen.

Laagste inschrijver Adr. Buisen, Rozendaal, f 6990.

Enschedé (**Onderh.**). Het bouwen van zes woningen voor den heer L. Haverkate. Door den bouwk. J. H. C. Roesink.

Laagste inschrijver Joh. Weener, f 4504. Gegund.

's-Gravenhage. Het bouwen van 2 woningen voor beambten op het terrein van het pharmaceutisch laboratorium te Leiden. Raming f 7500. Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijver W. A. v. Lith, f 7170.

's-Gravenhage. Het vernieuwen van bazaltmuur, het maken van beschoeiing en het vernieuwen van steenglooiing langs de Gouwe onder de gemeenten Waddingsveen en Boskoop. Ram. f 30200.

Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijver C. Zanen Hz., Ammerstol, f 27134.

Haarlem. (**Onderh.**). Het bouwen van een woonhuis met fotografisch atelier aan de Kruisstraat no. 4 aldaar, voor rekening van den heer J. Pörtzgen. Door den architect J. van de Ban.

Gegund aan G. P. J. Beccari, aldaar.

Zwijndrecht. Het bouwen van een tuinmanswoning met schuur aan den straatweg. Door den aanbesteder.

Metselwerk. Laagste inschrijver Gouw en Bakker, f 1319*.

Timmerwerk. Jb. de Boer, f 1075*. *Geg.

25 JULI.

Leiden. Het maken van een pakhuis met 2 bovenwoningen, a/d. Ouden Rijn no. 85. Door den aanbesteder.

Gegund als volgt aan de laagste inschrijvers: H. Sloos, metselwerk f 1274; J. v. Biemen, timmerwerk f 1715; J. Castelein, stucadoorwerk f 235; A. Bernard, loodgieterswerk met de waterleiding f 192; W. v. d. Wijngaarden, schilderwerk f 128; G. L. Buitendijk, smidswerk f 109,88; J. v. d. Kaai, cementwerk f 22,50; J. Ossenloort, steenhouwwerk f 13,80.

Nijmegen. Het bouwen van een directeurswoning en een administratiegebouw (waarin twee bovenwoningen) ten behoeve der slachthuis-inrichting te Nijmegen. Door het gem.-bestuur.

Laagste inschrijvers J. H. Heijmerink en G. Nollen, f 29185. Gegund.

Rotterdam. Het bouwen van een meisjesschool aan de Voorschoterlaan. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver L. van Rossen, Maassluis, f 39393.

Rotterdam. De vergrooting van het gebouw voor den havendienst en loodsdienst aan de Leuvehaven. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. J. Gort, f 7798.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verschenen de

Nieuwe Algemeene Voorwaarden

BEHOORENDE BIJ DE

BESTEKKEN voor de LEVERING

VAN

IJZER en STAAL

AAN

's RIJKS MARINE.

Vastgesteld bij beschikking van den Minister van Marine van den 9 Juli 1894 D. No. 41.

PRIJS 25 CENT.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet. overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN. Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatschè „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT. Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam. Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF. Singel 455, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODELHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU. Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT. Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
— W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN EN STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT. Amsterdam.
— JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter aRh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement. Karoïnkiei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT. Delft.

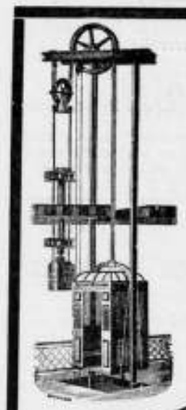

LIFTEN.

PECK & Co. - Amsterdam.

Éenige
Vertegenwoordigers
voor Nederland en Koloniën
van de Firma
R. WAYGOOD & Co., Limited
te Londen.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

5 AUGUSTUS 1899. 19e JAARGANG. No. 31.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIEN: van 1—5 regels ƒ 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • • • • AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal. ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Tentoonstelling van Duitsche Kunst, door J. H. W. Leliman. — Openbare gemeentelijke handelsschool te Amsterdam, door H. Leguyt. — Tweede internationaal congres voor openbare kunst. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur van de Maatschappij vergadert op Donderdag 10 Augustus a. s. des morgens te elf uur in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Bij dit nummer van het Bouwkundig Weekblad wordt een verbeterblad gevoegd, om dit in de plaats te stellen van de bladzijden 245 en 246 uit het vorige nummer van het Weekblad, waarin de plattegrond van het afgebeelde gebouw niet goed is afgedrukt.

TENTOONSTELLING VAN DUITSCHE KUNST.

Onder dezen titel nam het Bouwk. Weekbl. van 15 Juli l.l. uit de Rotterdammer over het slotwoord van een artikel van den heer Henri Evers. Gaarne en van ganscher harte sluit ik mij aan bij de Redactie van het Weekblad waar zij een bezoek aan deze tentoonstelling ten zeerste aanbeveelt. Toch wil ik geenszins geacht worden in te stemmen met het oordeel van den geachten heer E. Het is mij niet gelukt zijne bijdrage in haar geheel onder oogen te krijgen. Het spijt mij, dat ik trachten moet het monument dat hij daarin der moderne Duitsche toegepaste kunst wijdde, zijne figuren te ontnemen.

Allereerst dan geloof ik niet, dat er veel moed toe behoorde deze tentoonstelling te organiseeren in de stad Dresden, waar het plaveisel door vreemden wordt platgeloopen. De groote trom is daarenboven duchtig voor deze tentoonstelling geroerd; overigens maakt het geheel een zeer armoedige indruk en het Nederlandsch publiek zou den critici vollen bijval schenken die met scherpe pen de aandacht vestigden op de sjofele meubelen, de vieze wand- en dito vloerbekleeding, en tevens met klem aandrongen op een scherper toelatingsexamen voor de volgende tentoonstelling.

Een aandachtig en lang bezoek aan de Dresdener tentoonstelling, die, 't zij hier opgemerkt, naar mij voorkomt verre achterstaat bij de Münchener kunstnijverheidsafdeeling van het laatste jaar, versterkte mijne overtuiging, dat de „moderne" kunstenaars in hun zoeken naar het nieuwe, de techniek opvoerden tot sinds lang vergeten hoogten. De resultaten daarvan kwamen ten goede aan 't objet d'art, de bric-à-brac, de knick-knack of hoe ge het noemen wilt. Wordt evenwel de opgave gesteld een geheel te componeeren, 't zij een meubel, 't zij eene kamer of een gebouw, dan toont de „moderne" kunst vaak onmacht.

De aangewezen weg kwam mij altijd voor te zijn, voort bouwen op het oude; dat willen echter de „modernen" vooral niet; zij slaan paden in waarop slechts aan enkelen niet de lust vergaat tot verder wandelen.

Waarom aldus aan revolutie de voorkeur gegeven boven evolutie? Moet het verklaard worden uit de zucht ook hierin af te willen wijken van het gewone? Zelf heeft de heer E. gelukkig niet alzoo gedaan. Waarom elken zoogen. *stijl* uit den booze verklaard, en dengeen die ze volgt als een minderwaardig kuntsbroeder beschouwd?

Aansluiting bij het bestaande is door alle tijden heen gezocht; daarbij is het moeilijk zich vrij te houden van copieeren en eigen oplossingen te vinden; ook is dit misschien minder dankbaar in onzen tijd, tuk op 't nochnie-dagewesene.

In hetgeen te Dresden thans wordt tentoongesteld, kon ik met den besten wil geen ander systeem ontdekken dan een zoeken naar iets nieuws quand-même, met overboord zetten van alles, wat vroegere geslachten leerden.

Die éene doorgaande draad is niet voldoende een lichte band te vormen. Wie met den heer E. van oordeel is, dat deze vertrekken „toch als deelen van eene woning zouden kunnen dienen", toont geestelijk verwant met de mannen der oude conventie, die niet schroomden een

deur aan eene zijde Louis XV en aan de andere Gothisch te decoreeren (stadhuis Brussel).

Waarheid en logica komen op deze tentoonstelling lang niet altijd tot hun recht. Ook hierin dus geloof ik met den heer E. van meening te verschillen.

De vestibule is opgetuigd met loofwerk in planken uitgezaagd, en prijkt daarenboven, evenals de groote hal, met een menigte kunstlaurieren en nagemaakte oranjeboomen, die wonderlijk wel in de nissen passen en slechts aan de voorzijde bladeren hebben.

Op de wandeling door de onderscheiden zalen zal menig voorwerp het gegronde van bovenstaande bewering aantoonen. Voor het oogenblik wil ik met het volgende volstaan.

Een blank ijzeren parapluiebak is wel zeer weinig practisch in een land waar het wel eens regent; ook geloof ik, dat de schoorsteenmantel en boezem van geslagen koper, die in het „Jagdzimmer" een bakkersoven van roode reuzenmoppen ten deele omkleedt, den vermoeiden jager, die er tegen aanleunt, eene pijnlijke verrassing zal bezorgen.

In vertrek No. 15 prijkt een kastje waarvan het deurtje naar binnen is gebogen, wel met geen ander doel dan om de bergruimte naar vermogen te verkleinen.

Voorwerpen van dit slag zijn talloos.

De pretentieuse rustbanken — o.a. in zaal 14 — missen een steuntje voor het hoofd.

Wat betreft het geroemde muzieksalon kan ik uit ondervinding meedeelen, dat in de stoelen om de leestafel ook slanker gedaanten dan de mijne, op den duur zich niet behaaglijk gevoelen. De tafel, ontworpen met het oog op moderne prentenboekjes, zou onder den last van Letarouilly of Owen Jones zwaar gebukt gaan.

Algemeen is op te merken, dat hout in den regel wordt gesneden, gezaagd en gewrongen in allerlei grillige vormen, bijv: in de trap-hal, waarvan de spichtige leuningstijltjes eer passen zouden in een Japansch theehuis dan in de woningen van zwaargebouwde westerlingen. Hoe weinig rekening wordt in dat trappenhuis niet gehouden met brandgevaar, door de betimmeringen terzijde van den haard.

De kinderkamer, geroemd als *gracieus naïf*, kwam mij voor in menig opzicht meer het predikaat *primitief* te verdienen. Ook hier is het hout in phantastische bochten gezaagd die minstens zoo willekeurig zijn als de veelal gesmade rococo- en barok-vormen. Elke gedachte aan constructie ontbreekt; de eischen van het materiaal worden door deze decoratieve Nieuwe Gids-stijl met laarzen getreden.

Inderdaad, de heer E. zag terecht in, dat de moderne kunst den tijd van aarzeling achter den rug heeft; de brutaliteit waarmede zij hare producten, onverschillig of rijp of groen, aan de markt brengt, bewijst het. In tegenstelling met den geachten schrijver van het overgenomen slotwoord meende ik zeer vaak de gevolgen aan te treffen van zuiver effectbejag. Misschien rangschikte de heer E. deze voorwerpen onder de overdrijvingen. In dat geval volgt ons verschillend oordeel uit het grooter vertrouwen dat hij stelt in den ernst van den betroffen kunstenaar.

Nog wilde ik eene enkele bedenking ter kennis mijner lezers brengen aangaande kamer no. 38: Eetkamer in een landhuis, ontwerp van den Münchener architect Martin Dülfer, een goede bekende van de lezers van „Deutsche Kunst und Dekoration." Ik noem dit vertrek, omdat in geen ander minder rekening werd gehouden met de practische eischen van het leven." Evenals in eenige andere kamers is de eerste indruk niet ongunstig. De kamer is sterk verlicht, ze heeft eene koele ligging en het klateren van een wandfonteintje doet aangenaam aan. Maar die indruk is niet blijvend en maakt plaats voor verwondering over zulk een onpractisch geheel. Het lichtgele Kiefernholz is wellicht het gevoeligste materiaal dat men zich kan denken; een natte vinger een warme schaal laat een vlek op het vernis achter; ook is het moeilijk eene teerder vloer te verzinnen dan van zachte roode tegels; de wandbekleeding met matten zal dikwijls hernieuwing en voortdurend reiniging eischen. Voor berging van de twee dozijn voorwerpen die tot het dekken van een tafel behooren, is geen buffet of groote kast aanwezig; wel langs de wanden een groot aantal kleine kastjes die men niet kan openen of sluiten zonder zich te bukken, wat bij de vergissingen waartoe het groote getal aanleiding geeft, nog al eens zal voorkomen.

Rondom het vertrek loopen planken, die thans zijn aangekleed door een honderdtal kleine kunstwerken, borden in massa, kandelaars van allerhand vorm en materiaal, kannen en pullen van de meest uiteenloopende gedaante.

Wie zal in een dergelijk magazijn willen wonen, gesteld altijd, dat een kooper zich deze kostbare versiering mede zal aanschaffen?

Zoolang ik mij in de zalen bevond, schijnen zich daar in hoofdzaak slechts bezoekers te hebben bevonden die, om met den heer Evers te spreken, behebt waren met vooroordeelen en belemmerende conventies.

Wel klonk menig langgerekt „reizend", of lijzig „wunderbar" of „märchenhaft". Maar zij die langzaam en opmerkzaam het tentoongestelde bekeken en de bedoeling er van nagingen, kwamen vaak tot een ander, minder vlijend, oordeel. Sta mij toe *dit* de juiste critiek te noemen; ik hoorde ze uitspreken door bezoekers, die zich blijkbaar niet lieten meesleepen door de artistieke opstelling, en andere invloeden die met de zaak zelve niet hadden uit staan.

Resumeerende, geloof ik in het bovenstaande te hebben gezegd, dat de „moderne" toegepaste kunst op de Dresdener tentoonstellig zich onderscheidt op het gebied van het kleine, en het objet d'art; dat zij goed zou doen beter te luisteren naar de lessen van het verleden, wanneer zij te eeniger tijd de lofspraken wil verdienen die haar thans reeds voortijdig worden toegezwaaid.

Het was mijne bedoeling niet in uitvoerige weerleggingen van des heeren E.'s artikel te treden; zooals gezegd, kreeg ik kennis van zijn slotwoord. Maar ook daarin komen uitdrukkingen voor als: „een juist gevoel van bewust kunnen," die eene bespreking niet gemakkelijk maken.

Bouwkunst en kunstnijverheid mogen we niet gaan verklaren met mooie zinnen: het zijn kunsten, waarvan elke uiting zich zelf moet aanbevelen, in de eerste plaats door de mate harer bruikbaarheid.

Daarom kan ik niet instemmen met de lofrede in de Rotterdammer afgestoken op de „moderne" toegepaste kunst; want al is misschien haar doel en ideaal het scheppen van nieuwe kunstvormen — „zoo rationeel, zoo eenvoudig mogelijk en minstens even fraai gedacht" als de bestaande, — kunstvormen, waarin daarenboven is te rade gegaan met de practische eischen van het leven", — ter Dresdener Tentoonstelling zijn van dat streven slechts povere resultaten aanwezig.

Dresden, 23 Juli 1899.

J. H. W. Leliman,
B. I.

OPENBARE GEMEENTELIJKE HANDELSSCHOOL TE AMSTERDAM.

Op 24 Juli j.l. werd door Burgemeester en Wethouders de bouw van de Openbare Handelsschool aanbesteed, waarvan de plattegrond en de voorgevel in dit blad zijn voorgesteld.

Mocht bij de opening van de Handelsschool in 1869, het „Huis met de Hoofden" voldoende worden geacht voor ongeveer 100 leerlingen, thans, nu door den bloei der inrichting, bijna 300 leerlingen de Handelsschool bezoeken, bleek, zooals gezegd, het gebouw niet alleen te klein, maar tevens de ondoelmatige indeeling daarvan.

De nieuwe school, welke gebouwd wordt op het nog onbebouwd gedeelte van het voormalig Leidsche Kerkhof

HANDELSSCHOOL TE AMSTERDAM.

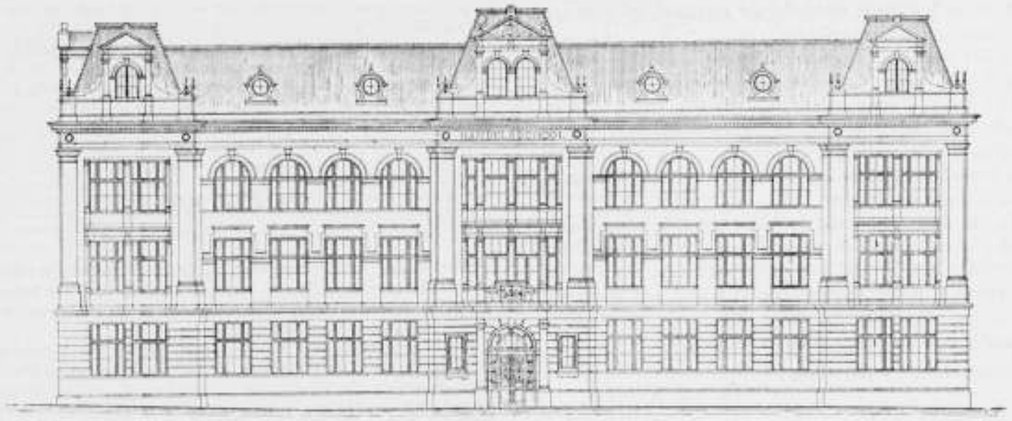

Voorgevel. Schaal 1 à 300.

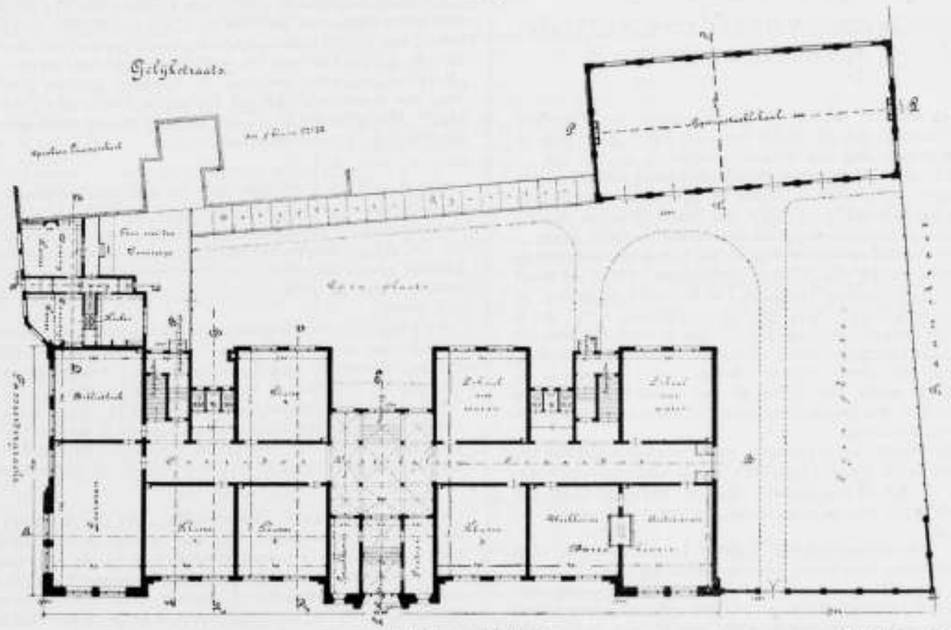

Indeeling gelijkstraats. Schaal 1 à 400.

Tot de stichting van dit gebouw werd door den Raad der Gemeente het besluit genomen en een crediet van f 200,000 toegestaan, nadat overtuigend gebleken was, dat het „Huis met de Hoofden", waarin sedert 30 jaar de Handelsschool gevestigd was, niet meer vergroot, verbouwd of veranderd kon worden, en zelfs de laatste bergplaats voor brandstoffen tot klasse-lokaal was ingericht.

verkrijgt een oppervlakte van 950 M². en een inhoud van 19100 M³; de voor- en zijgevels, gelegen aan de Marnixstraat en Passeerdergracht, worden ter hoogte van de 1e verdieping van Escauzijnschen steen, de verdere hoogte van bruinrooden en bruingelen metselsteen met pilasters enz. van Obernkirchner Zandsteen opgetrokken.

Naast de school aan de Passeerdergracht komt een

kleine woning voor den concierge, terwijl op de open plaats achter de school, aan de zijde van de Raamstraat, een gymnastieklokaal wordt gebouwd, binnenwerks lang 23.50 M., breed 10 M.

Het schoolgebouw telt, op 3 verdiepingen, 17 klasselokalen, elk lang en breed 7 M., en elk voor 24 tot 30 leerlingen; voorts een werkkamer en een auditorium voor warenkennis en twee lokalen voor warenmuseum, 4 lokalen voor schei- en natuurkunde, 2 lokalen voor teekenen, een lokaal voor bibliotheek, een zaal voor leeraren, een archief en een kamer voor den Directeur. Voorts ruime met tegels bevloerde vestibules en corridors, trapportalen met steenen trappen, privaten, enz.

In het souterrain bevinden zich bergplaatsen voor brandstoffen enz., alsmede de verwarmingsinrichtingen.

Het werk is aangenomen voor de som van f 153,290, zijnde, met inbegrip van het gymnastieklokaal en de woning, per M². f 122,70, en per M³. f 7,10 bijna, gerekend van bovenkant fondeeringvloer tot het gemiddelde van de halve hoogte der kappen.

In de door den Raad toegestane som is begrepen de aanleg eener laagdruk stoomverwarming met ventilatie-inrichting, het maken van nieuw meubilair, alsmede het ophoogen van het terrein vóór de school met bestrating en aanleg van plantsoen, welke werken ruimschoots uit de bepaalde som bestreden kunnen worden.

Amsterdam, 25 Juli 1899.

De Ass. Architect,
H. LEGUYT.

TWEEDE INTERNATIONAAL CONGRES VOOR OPENBARE KUNST.

In 1898 werd te Brussel het eerste congres voor Openbare Kunst gehouden; het tweede zal volgen te Parijs, gedurende de Wereldtentoonstelling van het volgende jaar.

Het is te waardeeren, en niet zonder beteekenis, dat deze eerste congressen van zoo groot belang te Brussel en Parijs plaats hebben; het lijdt toch geen twijfel, dat juist in die steden oneindig veel meer gedaan wordt op het gebied der openbare kunst — de kunst aan den openbaren weg — dan in andere groote steden. Men denke daarbij aan London, Berlijn, enz. en niet het minst aan onze Nederlandsche hoofdstad. Dat het eerste congres in de hoofdstad van België werd gehouden, sprak van zelve; het is immers de sympathieke Burgemeester van Brussel van wien het denkbeeld is uitgegaan om den openbaren weg wat aantrekkelijker te maken, niet alleen voor den flaneur, maar ook voor al die velen die in haast, voor zaken, de stad doorkruisen moeten en wier verveling wat geringer zal worden bij wat welgekozen opluistering en afwisseling.

Ter bespreking op dit congres zullen worden toegelaten alle onderwerpen die betrekking hebben op het aanbrengen en onderhouden van het uit een oogpunt van kunst bevredigend uiterlijk van pleinen en wegen in de steden, en van de schoonheid der omgeving.

Deze onderwerpen worden verdeeld in drie groepen, eene technische, eene voor kunst, en eene administratieve.

In de eerste groep zullen voordrachten worden gehouden over bewaring, herstel of sloopingen: 1°. van groepen gebouwen uit vroegeren of den tegenwoordigen tijd, met het oog op het artistieke uiterlijk van straten en pleinen; 2°. van op zich zelf staande gedenkteekenen, gebouwen, kunstwerken, tuinen, plantsoenen, enz., bestemd om dit uiterlijk te verhoogen; 3°. van landelijk schoon.

De tweede groep zal omvatten de voordrachten over het aesthetische der steden, de voorwaarden en elementen voor het totstandkomen van een schilderachtig uiterlijk van pleinen en straten, en van het fraaie van het landschap; of voordrachten over gebouwen, fonteinen, kiosken, plantsoenen, aanplantingen, tuinen, uithangborden, reclamebiljetten, standaards enz., die tot een artistiek uiterlijk kunnen bijdragen.

In de derde groep vallen de voordrachten over de wetten, verordeningen en alle andere middelen die aan regeeringen of besturen ten dienste staan om een aesthetisch uiterlijk van straten, pleinen of landschappen daar te stellen of te onderhouden.

Tot algemeen Secretaris van het congres is benoemd de heer Marius Vachon, de bekende kunsthistoricus.

Het congres zal op 1 Augustus 1900 in het stadhuis van Parijs geopend worden, tegelijk met eene tentoonstelling voor openbare kunst, waarin aan de verschillende landen afzonderlijke plaatsruimten zullen worden aangewezen, elk verdeeld in drie groepen, van gelijke strekking als die van 't congres. Daar zullen door schilderijen, teekeningen, photographiën en modellen, opheldernde voorbeelden worden verstrekt; vereenigingen zullen er door graphische voorstellingen aantoonen welke propaganda zij reeds op 't gebied der verfraaiing gemaakt hebben.

De voorbereiding voor dit Congres is met grooten ijver ter hand genomen door het Gemeentebestuur van Parijs, dat binnen korten tijd uitnoodigingen tot deelneming en medewerking zal doen toekomen aan de besturen der meeste groote steden, en aan alle groote vereenigingen die de kunst bevorderen.

BERICHTEN.

Het Groningsch Museum heeft in bruikleen ontvangen twee zeer oude gebrandschilderde ramen, afkomstig van eene thans gesloopte boerenplaats te Bellingwolde, en die uit een geschiedkundig oogpunt zeer merkwaardig zijn.

In de ramen vindt men wapens van de Graven Van Aremberg en Van der Mark, en opschriften die betrekking hebben op Graaf Van Arenberg, stadhouder van Groningen enz., en gesneuveld in den slag van Heiligerlee in 1568. Het bovengenoemde huis te Bellingwolde is waarschijnlijk een jachtslot geweest van Karel Van Aremberg, zoon van genoemden stadhouder.

De opschriften luiden: „Johan van Lingne graeff tho Arnburg vrijher tho Barbanson, Sevenbargen, heer tho Wedde, ridder des ordens van gulden vellies, Kn. Mat. tho Hispanien statholter und capitein-gnall in Friesland, Overisell, Groeningen und Lingen 1549". „Margareta gefurster gravinne tho Arnburg geboren gravinne Van der Marck, vrivrouw tho Barbanson, Sevenbargen, Wedde, 1549". „Carl gefurster Grave tho Arnburg vriherr tho Barbanson, Sevenbargen, Wedde, anno Dni . . ."

De Commissie te Parijs voor de onbewoonbaar-verklaring heeft, na de opgedane ondervinding van vele harer leden, besloten andermaal de aandacht van het Gemeentebestuur te vestigen op het groote belang om bepalingen te maken omtrent het in gebruik nemen van pas voltooide woonhuizen. Het is namelijk gebleken, dat de eerste bewoners van zulke huizen bijna altijd ziek worden.

De Commissie stelt daarom voor, dat bepaald worde als volgt: De eigenaar van een nieuw gebouw dat bestemd is voor bewoning, is verplicht eene toestemming van den prefect te vragen, alvorens het huis door de huurders te doen betrekken.

Wij gelooven, dat het op den weg der bij ons te lande bestaande gezondheids-Commissies ligt, eens na te denken over het doen uitvaardigen van soortgelijke bepalingen, die van veel nut kunnen zijn in vochtige streken aan onze lauwe westerstranden.

De herstelling van de zuid-westelijke spits van den toren der Oude Kerk is thans gereed. Men heeft daarop de zuid-oostelijke spits onderhanden genomen, daarbij volgende de aanwijzingen van de Commissie van deskundigen. De toestand waarin deze spits verkeert, schijnt echter — naar wij vernemen — niet mede te vallen, zoodat na nader onderzoek meer in aanmerking komt om te worden hersteld, dan in het rapport der deskundigen is aangegeven.

PERSONALIA.

Tot Directeur der Rijksschool voor Kunstnijverheid is met 1 September a. s. benoemd de heer J. W. H. Berden, thans leeraar aan de genoemde inrichting.

Tot leeraar aan de Rijks-Normaalschool voor teekenonderwijzers en aan de Rijksschool voor Kunstnijverheid is benoemd de heer W. Kromhout Wzn.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten. 1e prijs: uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 10 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift.

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. (*N.B. 2 en 3 algemeen, 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.*)

Reclame-plaat voor horloges. 1e prijs: f 100; 2e prijs f 50; 3e prijs: f 25. Door de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam. Vóór 1 Sept. 1899. Zie Bouwk. Weekblad van 29 Juli 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Maruixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 5.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 5.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 7 AUGUSTUS.

Enkhuizen. Het amoveeren van een en het bouwen van 2 woonhuizen nabij de Oudegouwsboom voor rekening van den heer M. Schouw ald.

De opz. T. Korff, 's av. 8 u., in het Volkskoffiehuis. Bestek in gen. koffiehuis ter inz. terwijl lichtdrukteek. à 25 ct. verkrijgb. zijn bij den opz. Aanw. gedaan.

Goor. Het bouwen van eene woning met winkel voor den heer N. Herschel.

De arch. J. C. Meijer, 's av. 7 u. in café Bloemena, alw. bestek en teek. ter inz. liggen Inl. geeft gen. arch. Aanw. 7 Aug., v.m. 11 u.

Hulst. Het bouwen van een bergloods, nabij de haven in den Koningin Emmapolder, gem. Clinge.

Het bestuur van voorn. polder, n.m. 2 u., in het „Hotel de la Station", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en inl. te bekomen zijn.

Meerssen. 1. Het bouwen van een school: 2. het leveren van schoolmeubelen.

Het gemeentebest., n.m. 4 u. Bestek en teek. ter inz. ter secretarie en sub 1 ad f 3, sub 2 ad f 2 verkrijgb. Aanw. 7 Aug., n.m. 2 u.

Nieuwerkerk (**Zeel.**). Het bouwen van 2 woningen.

Het best. der roomboterfabriek „de Duif", 's av. 6 u., in „de Wereld", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de bouwk. W. Brouwer Johz. Aanw. 7 Aug. n.m. 5 u.

DINSDAG 8 AUGUSTUS.

Bergen-op-Zoom. Het bouwen van een watertoren met levering en daarinstelling van het reservoir.

De concessionaris der Bergen-op Zoomsche drinkwaterleiding, 's midd. 12 u., ten kantore der directie, van Hasseltstraat 373. Bestek en teek. à f 5 te bekomen bij den hoofdopz. Q. J. Horsten Pzn. Aanw. en inl. worden dagelijks door de directie verstrekt.

WOENSDAG 9 AUGUSTUS.

Enschedé. Het opbouwen eener verdieping op het bestaande woonhuis, gelegen aan de Brinkstraat.

De firma J. Th. Hölscher, 's midd. 12 u., in het hotel Gassner. Bestek en teek. in bovengen. hotel ter inz. Inl. te bek. bij H. Reijgers, architect. Aanw. 9 Aug., v.m. 9 u.

Oostburg. Het bouwen van een woonhuis met remise.

De kinderen Risseeuw, 's midd. 12 u., in de stadsherberg. Teek. in gen. herberg ter inz. en bestek verkr. bij de firma A. J. Bronswijk, tegen f 1. Aanw. gedaan.

Tilburg. Het bouwen van een magazijn en fitterswerkplaats.

Het gem.-best., v.m. 11 u. Bestekken en teek. à f 1 verkr. op de secretarie, nadere inl. worden verstrekt op bureau gemeentewerken. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 10 AUGUSTUS.

Bocholtz (**Limb.**). Het vernieuwen van de pastorie en herstellen van de bijgebouwen.

Het R.-K. kerkbestuur, n.m. 4 u. Plan en bestek ter inz. te Bocholz en te Maastricht, Stationstraat 37 en ex. à f 2.50 verkr.

Koog a/d Zaan. I. Het bijbouwen van 4 lokalen aan de bestaande gemeenteschool, met gang en privaten; II. het leveren der benoodigde schoolmeubelen.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Bestek en teek. à f 2 te bekomen bij den gemeenteopzichter J. Otter, die tevens inl. geeft. Aanw. gedaan.

Leiden. Het bouwen van een fabrieksgebouw met bijbehoorende werkzaamheden aan de Vestestraat no. 42, 44, 46.

De architect W. C. Mulder, v.m. 11 u., in het Nutsgebouw. Bestek en teek. ter inz. op de plaats der aanbesteding, alw. ex. zijn te verkr. à f 1.50 per stel. Inl. te bek. bij den architect. Aanw. 7 Aug. n.m. 2 u.

Losser (**Ov.**). Het bouwen van een woonmet winkelhuis op een terrein gelegen aan den weg van Losser naar Gronau.

De heer J. H. Knippers, 's midd. 12 u., te zijnen huize. Bestek en teek. ter inz. in bovengen. koffiehuis. Aanw. 10 Aug., v.m. 11 u. Nadere inl. te bek. bij F. J. Veldhuis.

Zwolle. Het bouwen van twee naast elkaar gelegen heerenhuizen nabij de Zeven Alleetjes, voor rekening van den heer H. Klinkert, Lakfabrikant ald.

De architect H. v. Dijk, 's av. 8 u., in het café Nekkers. Bestek en teek. in gen. café ter inz. en à f 1 verkr. Aanw. 7 Aug., n.m. 2 u.

VRIJDAG 11 AUGUSTUS.

Nijmegen. Het bouwen van 2 politiewachthuizen, waarvan een aan de Slootstr. en het andere aan den Daalschen weg te Nijmegen.

Het gem.-best., n.m. 2 u. Het bestek met teek. tegen f 1 verkr. ter gem.-secretarie. Inl. geeft de architect der gemeente.

Rotterdam. Het afbreken van het bestaande en het bouwen van een winkelhuis met bovenwoningen, smederij enz. aan de Gedempte Botersloot no. 121.

De bouwk. J. Oprel, v.m. 11 u. in het Poolsche koffiehuis. Bestek en teek. in gemeld. koffiehuis ter inzage en à f 1,50 verkrijgb. aan de handelsdrukkerij Van Alkemadestraat no. 21. Aanw. 9 Aug., v.m. 11 u.

Tilburg. Het bouwen van een dubbel winkelhuis met bijbouwen en pakhuis op een terrein aan de Zwijsen- en Fransche straat.

De heer H. Heijmans, n.m. 4 u. bij de wed. F. Janssen, Spoorlaan. Bestekken te bekomen à f 0,30 per stuk en teek. ter inzage bij den architect Joh. J. Haarselhorst.

ZATERDAG 12 AUGUSTUS.

Ede. Het bouwen van een herstellingsoord te Lunteren, gem. Ede.

De aanbesteder. Bestek en teek. à f 2 te verkrijgen bij den bouwk. C. H. Eldering, Da Costastraat 27 te Amsterdam.

Wieringen. Het bouwen van een onderwijzerswoning te Hipolitushoef.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Bestek ter lezing ter secretarie. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 16 AUGUSTUS.

's-Gravenhage. Het herstellen van de beide uitbouwen aan den Zuidelijken oever van het Hollandsch Diep, tusschen de kilometerraaien CXXII en CXXIV, onder de gem. Hooge en Lage Zwaluwe, prov. Noordbrabant. Ram. f 11800.

Het min. van W., H. en N., v.m. 11 u. Bestek no. 150, ligt na 2 Aug. ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen en is te bekomen bij Gebr. v. Cleef te 's-Hage. Inl. te bekomen aan het bureel van den hoofdingen. voor de rivieren te 's-Hage, Fluweelen Burgwal no. 166, aan het bureel van den ingen. in het 5de rivierarrondissement te 's-Bosch en bij den opz. van Bloois te Geertruidenberg. Aanw. 9 Aug., v.m. 11 u., aan het havenhoofd te Lage Zwaluwe.

DINSDAG 22 AUGUSTUS.

Groningen. Het bouwen van eene pachterswoning te Fiemel, gemeente Termunten, ter vervanging der afgebrande woning. Ram. f 5662.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek. no. 151, ligt na 8 Aug. ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur Escher te Leeuwarden, den ingenieur Druijvesteijn te Groningen en den opz. Kerkkamp te Delfzijl. Aanw. ged.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade
De NEDERLANDEN van 1845.
's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Stopkapiein — Rotterdam, Zeedijk 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Bekerstraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

17 JULI.

Drachten. Het bouwen van een woon- en winkelhuis voor den heer C. Kanninga te Drachten. Ram. f 2958.
Laagste inschrijver D. Oosterbaan, f 2863. Gegund.
Haarlem (**Onderh.**). Het gedeeltelijk sloopen en verbouwen van perceel Zijlstraat no. 60, voor den heer J. Eeltjes. Door den arch. J. F. W. Stom.
Gegund aan den laagsten inschrijver A. Rinkema, aldaar.

18 JULI.

Apeldoorn. Het bouwen van de Nederlandsche fabriek van fijne verven, lakken en inkten, voor de firma Talens en Co., aan de Sophialaan.
Gegund aan G. Wegerif Hz., aldaar.

20 JULI.

Losser (**Ov.**). Het bouwen van een woonhuis met bijl. van alle bouwmaterialen. Door den heer J. Bulters.
Laagste inschijver A. G. Reuver, Lutte bij Oldenzaal, f 2000.

21 JULI.

Amsterdam. Het lood- en zinkwerk aan de barakken van het Wilhelmina Gasthuis. Door de heeren W. de Leon en A. Kleinzorge.
Gegund aan den minsten inschrijver A. Richter, aldaar, voor f 1960.
Bolsward. Het verbouwen van een woonhuis, op de Koemarkt. Raming f 2217. Door den heer H. G. Schoonhoff.
Laagste inschrijver F. R. Feenstra, f 2090. Gegund.
Koog a/d Zaan. Het vergrooten van de oliefabriek voor den heer A. Honig, aldaar.
Laagste inschrijver R. K. Koppen, West-Graftdijk, voor f 50490.

22 JULI.

Marssum. De vertimmering eener boerenhuizinge. Raming f 4300. Door mevrouw de Wed. Huguenin, geb. Jonkvr. van Holthe tot Echten.
Laagste inschrijver IJ. v. d. Valk, Hijlaard, f 3887.
Metslawier. Het bouwen eener boerenhuizinge en schuur met lytshuis nabij Bollingwier onder Nijkerk. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijvers W. en Tj. Booijenga f 6640. Gegund.
Roosendaal (**N.-Br.**). Het verbouwen van een pand in de Molenstraat. Door den heer P. Jongenelen—Daverveldt.
Laagste inschrijver M. v. Overveldt, f 1984. Gegund.

24 JULI.

Ouder-Amstel. Het verbouwen van het raadhuis. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver G. Hardenbol, f 2648. Gunning aangehouden.
Etten. Het bouwen van een woonhuis met stal voor den heer A. van Eekelen aldaar. Door den architect Bogaars.
Laagste inschrijver A. Buijzen, Roosendaal, f 6990. Gegund.

25 JULI.

Bolsward. Het bouwen van vijf woningen en een gebouw waar de vergaderingen enz. van den Chr. Nationalen Werkmansbond zullen worden gehouden.
Gegund aan H. Lammersma, ald. voor f 6100.
Etten. Het bouwen van een woonhuis met bakkerij. Door den bouwk. H. Benschop.
Laagste inschrijver A. de Graaf, Etten, f 2180. Nog niet gegund.
Leeuwarden. Het bouwen van een woon- en winkelhuizing op den hoek van Oldegaliëen en Lindebuurt te Leeuwarden. Door den heer R. Steinvoort.
Laagste inschrijvers H. Oudendijk en J. Nauta, f 3293. Gegund.

26 JULI.

Edam. Het verrichten van zink- en loodgieterswerk aan de verbouwing der stoomfabriek „Holland" aldaar. Door de hoofdaannemers.
Ingekomen 4 biljetten. Gegund aan den laagsten inschrijver J. de Wekker, aldaar.

Garmerwolde. Het bouwen van eene boerenbehuizinge en schuur op een vrij terrein aan het Slochterdiep ald. met bijlev. van materialen. Raming f 3250. Door den heer W. Kuipers.
Laagste inschrijvers Gebr. Dieters, Foxham, f 3393. Gegund.
Groote Scheere (**Dr.**). Het bouwen van een boederij te Pikveld, gem. Koevorden. Door den heer J. W. Batten.
Laagste inschrijver A. Nijhuis, te Koevorden, f 6500. Gegund.
Helder (**Herbest.**). Het verbouwen van de bovenzaal der werklieden-vereen. Ram. f 1400. Door het best. van gen. vereen.
Laagste inschrijvers Gebr. de Wijn, f 1890.
Helder (**Onderh.**). Het bouwen van een woonhuis in de Breedstraat, hoek Walvischstraat. Door den architect Th. C. G. Moorman.
Laagste inschrijver J. Philips, f 1110.

27 JULI.

Enschedé. Het bouwen van 2 woonhuizen aan de Gronausche dwarsstraat. Door den architect A. L. Clemens Azn.
Laagste inschrijver G. Platenkamp, f 3084. Gegund.
Enschedé. Het bouwen van een magazijn met bovenwoning op een terrein gelegen aan den Zuiderhagen. Door de heeren W. en A. Lammerink Gz.
Laagste inschrijver A. Jeunink, f 10730. 3 dagen beraad.
's-Hertogenbosch. Het maken van een gebouw met woning voor de broodfabriek „de Volharding", op een terrein, gelegen hoek Halvemaanstraat—Havensingel. Door den arch. L. Rijkhoek.
Laagste inschrijvers R. van den Biggelaar en W. M. van Beckum, f 10395.
Meppel. Het bouwen van een bedrenhuis met koetshuis voor dr. E. F. J. Heerspink aldaar. Door den architect P. Otten Jzn.
Plan *a*. Laagste inschrijvers P. en A. Withaar, f 8747.
Plan *b*. P. en A. Withaar, f 9147.
Velp (**Onderh.**). Het bouwen van een woonhuis aan de Vrederikstraat ald. Door den architect W. Honig.
Met beschoten kap. Laagste inschrijver J. W. Terbrugge, f 5749*.
Zonder beschoten kap. J. W. Terbrugge, f 5655*. * Gegund.
Zundert. Het bouwen van eene fabriek ald. met bijlev. der materialen. Door de architect F. P. Bilsen te Breda.
Laagste inschrijver A. Nooren, Prinsenhage, f 3462. Gegund.

28 JULI.

Bergen-op-Zoom. Het bouwen van een machinegebouw, ketelhuis, twee woningen en kolenloods, benevens het maken van twee filters met water-reservoir en bijbehoorende werken, op een terrein gelegen nabij het Nieuwe dorp (gem. Bergen op Zoom). Door de concessionaris der Bergen op Zoomsche drinkwaterleiding.
Ingekomen 14 bij Hoogste inschrijver H. J. Nederhorst, Gouda, f 29483; minste inschrijver J. Lindenbergh Czn., Wemeldinge, f 22590.
Bussum. Het bouwen eener villa op een terrein gelegen aan de Willemslaan hoek Koedijklaan te Bussum. Door den architect J. F. Everts.
Laagste inschrijver O. Q. van Walstijn, f 7666.
Delft (**Onderh.**). Het bouwen van een danslokaal aan de Havenstraat, voor rekening van den heer L. F. Te Mei. Begroting f 2721. Door den architect Versteeg.
Laagste inschrijver P. Noteboom, f 2987. Gunning aangehouden.
Ede. Het bouwen van een woonhuis aan den Amsterdamschen straatweg. Door den heer L. F. A. Rosman.
Laagste inschrijver W. v. Zoelen, f 4367. Gegund.
's-Hertogenbosch. Het bouwen van een woonhuis, sigarenfabriek met pakhuis en bijbehoorende werken, op een terrein aan de Koninginnelaan en Maaslandstraat ald. Door den heer A. Sweens-Houtman.
Laagste inschrijver C. P. Hartman, 25300.
's-Hertogenbosch. Het bouwen van een pakhuis, een benedenhuis en twee bovenwoningen in de Havenstraat. De heer A. v. Oorschot, architekt A. J. van Kempen.
Laagste inschijver P. Weijts, Berlicum, f 6300. Gegund.
Roeksweer (**Gr.**). Eenige vergrooting en vertimmering aan een boerderij, met bijlev. van al de daartoe benoodigde materialen, arbeidsloonen, enz. Raming f 855. Door den heer J. Ritzema.
Laagste inschrijver J. Mars, Huizenge, f 828. Gegund.

29 JULI.

Bemmel. Het bouwen aan het bestaande brandspuithuisje te Angeren van twee locaaltjes. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver W. H. Neijenhuis, Angeren, f 280.
Giethem (**Ambt Ommen**). Het weder opbouwen van eene landbouwerswoning. Door den heer Hendrikus Kampman.
Laagste inschrijver H. Kremer, Den Ham, f 1652.
't Zandt (**Gr.**). Het bouwen eener nieuwe schuur met bijlev. van materialen etc. Raming f 3500, onder beheer van den heer J. Broos. Door den heer I. S. Mulder.
Laagste inschrijver J. Offringa, Uithuizermeeden, f 3485. Gegund.

„Per Telegraaf."

Dordrecht. Het bouwen van een openb. school voor lager onderwijs met gymnastieklokaal, onderwijzerswoning, aan den Singel, aldaar. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver J. Kooymans Lzn., f 64924, daaropvolgende H. v. Dongen, Dordrecht, f 64993.

31 JULI.

Amsterdam. Het vergrooten van de fabriek aan de Weesperzijde, hoek Graaf Florisstraat. Door de naaml. vennootsch. „Fabriek van Verband-stoffen", voorh. Utermöhlen en Co.
Laagste inschrijver H. C. Dorlas, f 56800.
Amsterdam. Bestek 805. Het maken van een enkele steenen wachterswoning met bijbehoorende werken aan den Noordeinderweg op den spoorweg den Helder-Amsterdam. Ram. f 4000. Door de directie der Holl. IJz. Spw. Maatsch.
Laagste inschrijver J. Huiberts, Alkmaar, f 4170.
Deurne. Het bouwen eener nieuwe school te Helenaveen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijvers H. Moerenburg en J. Smulders, Oisterwijk, f 8900.
Enschedé. Het bouwen van drie woningen aan de Zwanensteeg aldaar. Door den arch. H. E. Zeggelink.
Laagste inschrijvers G. Santinge en v. d. Maat, f 4200. Gegund.
Waalwijk. Het bouwen van een café met woonhuis. Door den heer Albert Kemperman.
Laagste inschrijver A. Aarts, f 4709. Geg.
Winschoten. Het bouwen van vier leerlokalen bij de openbare school aan de Langestraat, (hoofd de heer H. Kuiper), en het uitvoeren van daarmede in verband staande werken, met bijlev. van materialen, arbeidsloonen, transporten, enz. Door het gem.-best.
Laagste inschrijver J. Kuiper, Oude-Pekela, f 9120. Gunning aangehouden.

1 AUGUSTUS.

Bergen-op-Zoom. Het verbouwen van het middenlokaal van de openbare school C (hoofd den heer A. W. Sitsen). Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver A. W. Gorren, f 546. Gegund.
's-Gravenhage. Het sloopen van het perc. Veenestraat 35 en het ter plaatse bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aldaar. Door de architecten Karel Meijer en H. E. M. Rademaker.
Laagste inschrijver H. Snoek, f 13600.
's-Gravenhage. Het bouwen van een paviljoen voor 112 patienten op het landgoed „Oud Rozenburg". Door het bestuur van het geneesk. gesticht voor krankzinnigen.
Laagste inschrijver W. F. Weijers, Tilburg, f 145.515.
Stellendam. Het bouwen van eene doctorswoning en een brandspuithuisje. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver A. van Oostenbrugge, Stellendam, 9800.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

12 AUGUSTUS 1899. 19e JAARGANG. No. 32.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 13.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • •
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloose opname der advertentiën in het Tijdschrift der M^y.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Een woord gericht tot de stedelijke besturen. — Drie woonhuizen aan den Zijlweg gem. Bloemendaal. — Boekaankondiging. — Ingezonden, door H. Evers. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

80ste Algemeene Vergadering.

Ter voorbereiding van deze vergadering heeft zich eene Commissie van ontvangst gevormd, bestaande uit de heeren: J. L. van Essen, Correspondent der Maatschappij, H. van Dijk, Jhr. L. F. Teixeira de Mattos en C. Zander.

De vergadering zal gehouden worden te **Zwolle**, op Woensdag 6 September 1899, des morgens te 11 1/2 uur.

AGENDA.

1. Mededeelingen van het Bestuur der Maatschappij.
2. Benoeming van de Commissie van stemopneming voor de verkiezing van Bestuursleden in Mei 1900.
3. Mededeelingen over de stad Zwolle en hare merkwaardigste gebouwen.

Te ongeveer één uur zal gelegenheid bestaan tot het gebruiken van ververschingen in het Heeren-Logement op de Groote Markt.

Te 2 uur zal onder geleide der Commissie van ontvangst een bezoek worden gebracht aan de Groote Kerk, en daarna aan de Statenzaal.

Na afloop van dit bezoek zal eene wandeling worden gemaakt door de stad, ter bezichtiging van de merkwaardige oude bouwwerken en overblijfselen daarvan, en van belangrijke nieuwe gebouwen.

Te 5 uur zal van de Groote Markt een speciale tram afrijden naar den Spoolderberg: van daar uit zal een wandeling worden gemaakt door het Nieuwe Werk naar het Katerveer.

In het Katerveerhuis zullen de leden zich aan een gemeenschappelijken maaltijd kunnen vereenigen, te ongeveer 5 1/2 uur, tegen betaling van ƒ 2.50 per couvert, zonder wijn.

Aan hen die deel wenschen te nemen aan dezen gemeenschappelijken maaltijd wordt *zeer dringend* verzocht, vóór 3 September a.s. daarvan kennis te geven aan den heer J. L. van Essen, Gemeente Architect, Correspondent der Maatschappij te Zwolle.

Na afloop van den maaltijd zal een speciale tram de vertrekkende leden naar het spoorwegstation vervoeren, de in Zwolle overnachtende leden, tot op de Groote Markt.

De laatste treinen vertrekken (spoortijd) *uit Zwolle naar:* Groningen om 8 uur 24 minuten; naar Amsterdam, 's Gravenhage, Rotterdam, Utrecht enz. om 8 uur 25 minuten; naar Arnhem om 8 uur 38 min.

Op Donderdag 7 September zal voor de leden gelegenheid bestaan tot het deelnemen aan een gemeenschappelijk bezoek aan Kampen, alwaar de heer K. de Vidal de St. Germain, civiel-ingenieur, Directeur der Gemeentewerken, zich welwillend bereid heeft verklaard de leden behulpzaam te zijn bij hun voorgenomen bezoek aan de merkwaardige gebouwen der stad.

De reis van Zwolle naar Kampen zal plaats hebben per raderstoomboot, te 9 uur des morgens afvarende van het Roodetorenplein, te Kampen aankomende te half elf uur.

Na aankomst van de boot zal een bezoek worden gebracht aan het oude Raadhuis met de merkwaardige Schepenzaal.

Te ongeveer 12 uur zullen eenige ververschingen gebruikt kunnen worden op de bovenzaal van de societeit „'t College", aan de rivier de IJssel gelegen.

Hierna zal een bezoek gebracht worden aan de Boven- of St. Nicolaaskerk, waarop eene wandeling door en om de stad zal volgen, ter bezichtiging van eenige oude gevels, de drie oude Stadspoorten enz.

In het Spoorwegstation bestaat gelegenheid een middagmaal te gebruiken.

De laatste trein uit Kampen naar Amsterdam. Arnhem, 's-Gravenhage, Groningen, Rotterdam, Utrecht, enz. vertrekt te 8 uur 3 min.

EEN WOORD GERICHT TOT DE STEDELIJKE BESTUREN.

De Nederlandsche Regeering zond naar het Architecten-Congres te Brussel in 1897 een vertegenwoordiger. Dit was, voor zoover is na te gaan, de eerste maal, dat Nederland officieel op een dergelijk congres vertegenwoordigd was.

Deze daad moet gewaardeerd, en daarbij de hoop gekoesterd worden, dat de Regeering in het vervolg niet zal achterblijven.

Te voren nam de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst de taak op zich de Nederlandsche architecten te vertegenwoordigen, al was het niet op alle, dan toch op de voornaamste congressen van bouwkunst, gevende daardoor tevens blijk van 's lands bestaan. Zij zal dit zeker

blijven doen, en een of meerdere leden van haar bestuur zullen gaarne eene taak op zich nemen zooals eenige dit deden te Brussel in 1897. Trouwens zij wordt daartoe steeds uitgenoodigd.

Nu staat ons, zooals in het vorige nummer van dit blad wordt aangekondigd, wederom een van die congressen te wachten, die onder de zeer belangrijke mag gerangschikt worden, omdat de onderwerpen die er behandeld worden — over de kunst in het openbaar — van groot en algemeen belang zijn, en vele nieuwe gezichtspunten kunnen openen. Het zal niet zoo zeer noodig zijn, dat de Nederlandsche Regeering zich doet vertegenwoordigen op dat congres, maar hoogst wenschelijk, dat de Stedelijke Besturen er aandacht aan schenken.

Aan die kunst langs den weg is hier te lande bitter weinig aandacht geschonken; het meeste leven toonen nog de verfraaiings-comité's en de vereenigingen ter bevordering van vreemdelingenverkeer, hoewel — ronduit gezegd — niet altijd gelukkig met hun werk. Zij hebben dan ook gewoonlijk slechts over zeer beperkte middelen te beschikken. Het aantal der verrezen vereenigingen en gevormde comité's bewijst zonneklaar, welk een vruchtbare bodem het hier voor hen is; vruchtbaar, omdat er nog zooveel te doen valt, — meer dan voor particulieren mogelijk is. Het streven der comité's is meestal in de eerste plaats, om het den vreemdeling aangenaam te maken, die als lokvink dienst moet doen; want het zijn de vreemdelingen die het geld naar de stad dragen, ten bate van nering en bedrijf. Er ligt daarin een vrij duidelijke bekentenis van schaamte tegenover de buitenwereld; voor zich zelf schijnt men eenvoudiger, want een verfraaiings-comité louter voor stad- of dorpgenoot moet nog ingesteld worden. Men tooit zich voor den vreemdeling.

Toch is het aan geen twijfel onderhevig, dat het uiterlijk eener stad van grooten invloed is. Het is geen holle phrase geweest van den Minister Beernaert, toen hij in zijn openingsrede van het eerste „Congrès de l'art public" zeide: „de kunst heeft invloed op de ontwikkeling der volkeren; maar zij heeft het ook op die van sommige karakters." Hij doelde daarbij op een omgeving van banaliteit, waarin wij leven; op een koopmansgeest die alles regeert, die zich overal nestelt en niets ontziet. Het congres was daar om te trachten verbetering te brengen in dien treurigen toestand; en daarom wilde hij, dat er door het congres luide genoeg gesproken zou worden, om de stemmen hoorbaar te doen zijn daar waar het noodig is.

Wie stemt daarmede niet in, — wie wil niet mede strijden tegen deze gewraakte toestanden? Want, in een banale omgeving verveelt zich de ontwikkelde, — hij trekt er uit. Het is niet genoeg om in volkrijke buurten groote plantsoenen aan te leggen die toch geleidelijk kinderspeeltuinen worden; het is ook noodig te zorgen, dat zij zich in hun stad niet vervelen, die zich elk vrij oogenblik het genot kunnen verschaffen een goed heenkomen te zoeken naar plaatsen waar hun meer te genieten wordt gegeven.

Het gesprokene moet met ernst en aandacht worden aangehoord, door hen die er nut uit kunnen en willen trekken; niet door menschen voor wien het abrakadabra is.

De lijst der Nederlanders die aan het congres te Brussel in 't vorige jaar deelnamen, was pover kort. De heer Dr. P. J. H. Cuypers vertegenwoordigde wederom ons land, de heer A. Salm G.Bzn. was opgekomen om de Maatschappij waarvan hij Voorzitter is van haar ingenomenheid met het congres te doen getuigen; ook de heer I. Gosschalk, ons belangstellend mede-lid te Brussel, gaf door zijne tegenwoordigheid blijk van zijn sympathie voor het streven.

Uit eene opsomming van de buitenlandsche leden, verschenen even vóór het congres, blijkt dat slechts twee Nederlandsche gemeenten tot het lidmaatschap waren toegetreden, namelijk Amsterdam, vertegenwoordigd door den Wethouder van Publieke Werken, die evenwel niet is opgekomen, en Rotterdam, waarvan geen vertegenwoordiger met name was opgegeven en die op het congres ook niet is opgemerkt geworden.

Elders was het anders: Parijs bijv. delegeerde den president, den vice-president en verschillende leden van den gemeenteraad; Rouen, den stads-architect, den directeur van het oudheidkundig museum, een kunst-criticus en een lid van den gemeenteraad; verschillende steden, als: Rome, Nimes, Lille, Genua, Aken, Dantzich, Leipzig enz. vaardigden hun burgemeesters af.

Was de deelneming van Nederland zoo karig, omdat het congres te Brussel het eerste was op zijn gebied, of omdat het niet voldoende tot hier was doorgedrongen, dat het zou plaats hebben? Het laatste kan niet aangenomen worden, want alle besturen van steden van eenig belang hadden uitnoodigingen ontvangen om zich te doen vertegenwoordigen. Die stadsbesturen hadden er juist bijzonder belang in moeten zien hunne Stads-architecten of Directeuren van openbare werken er henen te zenden. De kosten daarvan waren nog wel te bestrijden.

Er wordt in deze tijden meer dan ooit aan kunst gedaan, en met ernst; niemand mag daarin achterblijven. Wat elders geschiedt in de richting die hier bedoeld wordt, moet aangehoord en gezien worden, om tot overeenstemming te komen of een eigen weg te kiezen.

Welnu: in 1900 is er weer gelegenheid daarvoor. Er wordt dan het tweede „Congrès de l'art public" gehouden. *)

Er zij daarop nu reeds de aandacht gevestigd, in het vertrouwen, dat dit congres beter van uit Nederland bezocht zal worden dan het eerste. Er zal nog eene bijzondere aantrekkelijkheid aan verbonden zijn, eene tentoonstelling van plannen en photographiën van werken die in groote steden tot verfraaiing zijn uitgevoerd.

Geen bestuur van eene stad van eenig belang legge de ontvangen uitnoodiging om deel te nemen aan het congres te Parijs in 1900 ter zijde.

C. T. J. Louis Rieber.

NASCHRIFT. Het bovenstaande zond ik op 5 dezer om bijzondere redenen ter inzage aan iemand op wiens oordeel ik zeer veel prijs stel. Den volgenden dag las ik in de Nieuwe Rotterdamsche Courant (van 6 Aug. j.l.) een interessant schrijven uit Amsterdam, waarin o.a. wordt aangetoond, dat de draagkracht der bevolking steeds achteruitgaande is; dat het ergste euvel voor die stad de forensenkwestie is; dat Amsterdam (evenals Rotterdam) zeer misdeeld is wat betreft landelijk schoon in de onmiddellijke omgeving, van jaar tot jaar in moeielijker omstandigheden gaat verkeeren, en een beleid van hare bestuurders zal eischen om tegen allerlei bezwaren in te sturen, waarvan (bijv.) een Hamburger magistraat geen begrip heeft.

Amsterdam is toch eene gezonde en een schoone stad — zegt de schrijver; evenwel, hoezeer een laag sterftecijfer zeker aanlokt tot vestiging, lang leven is mooi — maar aangenaam leven is nog wel zoo mooi. Dat vergeet men wel eens te Amsterdam.

De schrijver eindigt zijne beschouwingen als volgt:

Amsterdam is een mooie stad — ongetwijfeld. Ik ben geen forens en word nooit moede de schilderachtigheid der oude stad te bewonderen. Dat mooie danken we aan het voorgeslacht. Zelf hebben we tot dat mooi al heel weinig toegebracht. Integendeel. We zijn zelfs

*) Zie Bouwkundig Weekblad van 5 Augustus 1899.

geen goede rentmeesters geweest. En verder, tot opwekking van het openbaar leven, tot veraangenaming van het verblijf voor menschen van geld — zij 't dan in de wintermaanden — wordt weinig gedaan. Daar is alleen het Concertgebouw, met zijn orkest, dat het tegenwoordig geslacht zich een eer mag rekenen te hebben tot stand gebracht en te onderhouden. De rest op tooneel- en muzikaalgebied is halfwerk (uitgezonderd de Wagneruitvoeringen in Mei, die echter een te exclusief karakter dragen om in onzen gedachtengang van beteekenis te zijn). Amsterdam is zeker geenszins een doode stad. Ik vind de inspanning die zij zich geeft op scheepvaartgebied om de omstandigheden, die haar tegen zijn, de baas te blijven en het vertrouwen waarmede een aantal wakkere mannen (geen forensen!) rusteloos arbeiden tot haar heil, bewonderenswaardig. Maar Amsterdam is een doode stad voor menschen die geld te verteren hebben. En wij missen te eenenmale den man — ook bij onze overlieden — die voor deze levensbehoefte van eene groote stad oog en hart heeft.

Waar is onze Buls, onze Jan van Rijswijck?

Ik liet dit slot in zijn geheel volgen, omdat ik het met den inhoud daarvan zoo volkomen eens ben, en het zoo past bij hetgeen ik meende in 't algemeen te moeten opmerken.

R.

DRIE WOONHUIZEN AAN DEN ZIJLWEG GEM. BLOEMENDAAL.

Architect de heer Jan Stuyt *te Haarlem.*

Bij de indeeling der huizen is rekening gehouden met de thans nog heerschende wijze van wonen; bij huurhuizen kan dit betrekkelijk als een noodzakelijkheid worden aangemerkt.

De indeeling van den beganegrond, hier afgebeeld, is voor de drie huizen hetzelfde.

Op de eerste verdieping bevinden zich twee groote en een kleine slaapkamer, benevens W. C. en badkamer; op de tweede verdieping een groote logeerkamer, een slaapkamer, meidenkamer en zolder.

De gevels worden gemetseld in kleurige gevelsteen, het houtwerk wit geschilderd, de daken met donkerroode kruispannen gedekt.

Om tegen het rood der daken de beteekenis der topgevels te verhoogen, zijn deze tusschen het houtwerk wit gepleisterd.

Vóór de huizen bevindt zich een tuintje ter diepte van 8 Meter, dat op architectonische wijze wordt aangelegd.

De aanbesteding had plaats 24 Juni '99.

Met f 28875 was minste inschrijver de firma B. Zuithof & Zn., aan wie de bouw is opgedragen.

DRIE WOONHUIZEN TE BLOEMENDAAL.

Gevels aan den Zijlweg. Schaal 1 à 200.

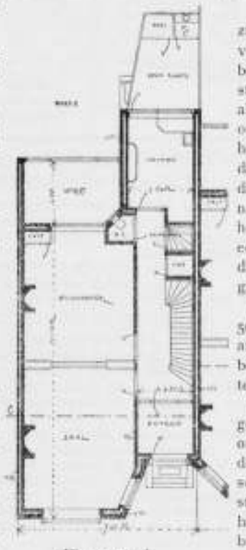

Plattegrond. Schaal 1 à 200.

BOEKAANKONDIGING.

De eerste aflevering is verschenen van een werk in groot quarto-formaat, getiteld: „Handboek voor steenhouwers, metselaars en bouwkundigen. De bouw- en kunstwerken van de steenhouwers. Geschiedkundig overzicht, constructie en decoratie."

Dit boek is eene vertaling van een Hoogduitsch werk, geschreven door de heeren Th. Krauth, architect, Professor en Regeeringsraad te Karlsruhe, en Fr. Sales Meyer, Architect en Professor aan de Grooth. Kunstnijverheidschool te Karlsruhe, beide mannen van gezag op hun gebied; het is voor Nederland bewerkt en vermeerderd door den heer F. Lz. Berghuis.

Men zal zich herinneren, dat van denzelfden bewerker, naar dezelfde schrijvers, twee werken verschenen zijn onder de titels: „Onze betimmeringen" en „Kappen en daken en verdere betimmeringen", elk vormende een op zich zelf staand geheel, evenals het nu aangekondigde boek, en allen uitgaven van den heer A. W. Sijthoff te Leiden.

Het hier bedoelde handboek wordt verdeeld in 15 hoofdstukken, te weten: 1 geschiedenis en stijl; 2 het materiaal en zijne eigenschappen; 3 het winnen en bewerken der gesteenten; het transporteeren en stellen of plaatsen; 4 steenverbanden enz.; 5 indeeling van gevels door pilasters, lijsten en banden. De volgende hoofdstukken bevatten beschrijvingen van steenhouwwerken als onderdeelen van gebouwen, of als op zich zelf staande werken; het laatste hoofdstuk handelt over versierde lijstvormen en letterschrift.

De eerste aflevering is rijkelijk gevuld met groote illustraties tusschen den tekst, die zeer duidelijk zijn; er zijn daaronder betere dan in menig handboek over geschiedenis der bouwkunst. Uit een bij deze aflevering gevoegden prospectus blijkt, op welke wijze de andere hoofdstukken, ook met zeer duidelijke afbeeldingen, geïllustreerd zullen worden.

Men zal wellicht klagen: „alweer een vertaald boek; waarom geen echt Nederlandsch." Voor de klacht is iets te zeggen; maar bij voortdurend gebrek aan een werk, door een Nederlander uitsluitend voor zijn landgenooten bewerkt, mag men dankbaar zijn voor een vertaald werk, dat een goede handleiding zal zijn. Al zullen enkele afbeeldingen ons ietwat vreemde vormen doen zien, — men beschouwe ze als voorbeelden om den tekst toe te lichten die de constructie behandelt. Die vreemde vormen zullen alleen de wijze van versiering betreffen. Duitsche of Nederlandsche constructie op het gebied van het steenhouwersvak zal wel 't zelfde zijn; en dat de voorbeelden goed gekozen zullen zijn, daarvoor staan ons de namen der schrijvers borg, naast de mate van ontwikkeling van het steenhouwersvak in Duitschland. In elk geval, als wij een constructie uit den vreemde zien die beter is dan de hier gebruikelijke, dan moeten wij die gaarne overnemen.

De prijs van het werk is bij inteekening slechts 50 cents per aflevering; het zal gereed zijn in 15 afleveringen, elk van 3 à 4 vel druks, in 't geheel bevattende 108 platen en 380 gravures in den tekst.

Dit werk is het laatste resultaat van de buitengewone werkkracht des heeren Berghuis, den onlangs overleden verdienstelijken Directeur van de Ambachtsschool en van de Gemeente-Avondschool voor Handwerkslieden te Arnhem, wiens streven het is geweest om hier te lande nuttige handboeken in het bereik van het ambacht te brengen.

INGEZONDEN.

Noordwijkerhout 10 Aug. '99.

Geachte Redactie!

Het stukje van den heer Leilman geschreven tegen het rezumé mijner studie door U uit de Nieuwe Rotterdammer overgenomen, geeft mij aanleiding U beleefd te verzoeken een kleine rectificatie op te nemen.

Ze betreft een duisteren zin door den heer L. aan het eind aangehaald n.l.: „een juist gevoel van bewust kunnen." Dit is eenvoudig een drukfout. Men leze: van juist gevoelen, van bewust kunnen. (*)

Het lust mij waarlijk niet de meening des heeren L. te weerleggen. Daarvoor is zijn schrijven m. i. te fragmentarisch, te veel „bric-à-brac." Ik verwijs slechts naar het tijdschrift: Dekoratieve Kunst," welks afleveringen van Juni en Juli (meen ik) een uitvoerige serie afbeeldingen van deze interessante tentoonstelling bevatten.

Hoewel ze slechts een oppervlakkig denkbeeld der werkelijkheid geven, omdat kleur en toon ontbreken — juist bij inwendige versieringen van zoo groot belang — zijn ze toch genoegzaam duidelijk om eenigszins het karakter te doen zien.

U dankzeggende teeken ik hoogachtend

HENRI EVERS.

BERICHTEN.

Te Roermond is tot lid van den Gemeenteraad gekozen de heer Dr. P. J. H. Cuypers.

Degenen, die voor den cursus 1899/1900 tot de lessen der Rijks-Academie van Beeldende Kunsten, te Amsterdam, wenschen te worden toegelaten, moeten daarvan schriftelijk aan den hoogleeraar-directeur kennis geven vóór 11 September a. s., onder overlegging van:

1. een hem of haar betreffend uittreksel uit de geboorteregisters van den burgerlijken stand; — en 2. eene opgave van de cursussen, welke men wenscht te volgen.

Het toelatings-examen zal aanvangen op Maandag 25 September, des morgens te 9 uren, in het Academiegebouw (Stadhouderskade 86). De lessen zullen beginnen op Maandag 2 October.

Zij, die bij hunne schriftelijke kennisgeving mede kunnen overleggen de akte van bekwaamheid in het handteeken voor middelbaar onderwijs (M[1]), zijn van het afleggen van bovenbedoeld toelatings-examen vrijgesteld.

Aan leerlingen van den vorigen cursus, die opnieuw wenschen te worden ingeschreven wordt verzocht schriftelijk van dit verlangen bericht te geven vóór 11 September e. k.

Het leergeld, waarvan het stortingsbewijs bij den aanvang van het leerjaar moet worden ingeleverd, bedraagt voor alle lessen f 100, voor lessen van eenmaals 's weeks f 10, voor lessen van tweemaal 's weeks f 20 en voor lessen van vier- of meermalen 's weeks f 40.

Programma's zijn à 10 cents verkrijgbaar bij de boekhandelaren P. N. van Kampen en Zn., Singel 330, te Amsterdam.

(*) De drukfout was van de N. R. C. Red.

PERSONALIA.

Aan de Polytechnische School te Delft zijn benoemd tot assistent-leeraar: voor de bouwkunde, de heer A. L. Couvée, voor de mijnbouwkunde, de heer S. J. Vermaes.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten 1e prijs: uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 10 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift..

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. (*N.B. 2 en 3 algemeen. 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.*)

Reclame-plaat voor horloges. 1e prijs: f 100; 2e prijs f 50; 3e prijs: f 25. Door de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam. Vóór 1 Sept. 1899. Zie Bouwk. Weekblad van 29 Juli 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 5.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 14 AUGUSTUS.

Groningen. Het opbouwen en vergrooten van de tabaksfabriek in het Rotterdammerstraatje.

De architect K. Hoekzema, 's av. 8 u., in het café van H. Vos Kzn., Nieuwe Ebbingestraat. Bestekken te verkr. à f 0,50, ten kantore vanden architect, Muurstraat no. 1, alw. tevens inl. zijn te bekomen, dagelijks, v.m. van 11—12 en 's av. van 5½—6½ u. Aanw. gedaan.

Leiden. Het verbouwen van de Bethlehemskerk.

De diakenen der Ned. herv. gemeente, 's midd. 12 u., in het Huiszittenhuis, Ouden Rijn. Bestek en voorw. op de plaats der besteding ter inzage. Inl. worden tusschen 1 en 2 u. verstrekt door W. Fontein, arch., Nieuwe Rijn 68a. Aanw gedaan.

Oostburg. Het bouwen van een landbouwschuur met bijlev. der materialen.

De Onderl. Brandwaarborg Maatsch. te Groede, in het café der kinderen Risseeuw, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, alsmede bij A. Lombaard Azn. te Groede, die inl. geeft.

IJsselmuiden. Het bouwen van een woonhuis op het kad. perceel sectie B no. 1763 gemeente IJsselmuiden.

De heer G. H. Schütken, n.m. 5 u., in het café Lankhorst, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Zwolle. Het bouwen eener remise met bovenwoning, paardenstal met mestbak, afsluitmuur enz voor van Gend en Loos H. Collignon & Cie.

De architect D. de Herder, n.m. 5 u., bij mej. Nekkers. Bestek en teek. à f 2 verkr. bij gen. architect. Aanw. 14 Aug., v.m. 11 u.

DINSDAG 15 AUGUSTUS.

Drachten. Het bouwen van een volksgebouw op de heide bij Houtigehage.

De heer Mr. P. J. Troelstra te 's-Hage. Bestek en teek. ter inzage bij den timmerman Jelle Dam te Groninger-Opënde, bij wien tevens inl. zijn te bekomen. Briefjes worden ingewacht uiterlijk tot 15 Aug., 's av. 6 u., bij J. G. Jansonius te Drachten. Aanw. 12 Aug., v.m. 10 u. Samenkomst bij den kastelein Veenstra te Surhuisterveensterheide.

Maartensdijk (**Utr.**). Het vergrooten van de school te Blaauwkapel met daarbij komende werken en met bijlev. van alle materialen en arbeidsloonen.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestek en teek. ter inz. ter gem.-secretarie en zijn ald. à f 1,50 verkrijgb. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 16 AUGUSTUS.

Balk. Het opbouwen der afgebrande boerderij te Nieuweburen bij Hemelum.

De heer J. H. v. d. Goot q.q. Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. bij architect D. v. d. Meer. Aanw. gedaan.

Zijderveld bij Vianen. Het afbreken van de bestaande heul en het weder bouwen van een nieuwen steenen heul over de boven Huibert nabij de Zijderveldsche kerk.

Het bestuur van de polders onder Everdingen, v.m. 11 u., „in de Oranjeboom". Bestekken verkrijgb. bij de secret. A. de Vos en C. J. v. d. Meulen te Vianen ad 30 ct. Aanw. 16 Aug., v.m. 10 u.

DONDERDAG 17 AUGUSTUS.

St. Jan Steen (**Zeel.**). Het sloopen van de perc. 12 en 13 in de Dorpstraat en het daar ter plaatse bouwen van een heerenhuis, voor den weled. heer A. v. d. Pluijm Rz., wethouder aldaar.

De bouwk. J. Scheele Dzn., te Terneuzen, n.m. 4 u. in „de Lantaarn", te St. Jan Steen. Bestek en teek. in gem. Estaminet ter inz. Aanw. 14 Aug., n.m. 4 u.

VRIJDAG 18 AUGUSTUS.

Almelo. Het bouwen van een kantoorgebouw aan de Wierdenschestraat aldaar.

De directie der Koninkl. Stoomweverij te Nijverdal, n.m. 4 u., in café Beverdam, alw. bestek en teek. ter inz. en zijn ad f 2,50 alsmede inl. verkrijgb. bij architect H. A. Witzand Bzn.

DINSDAG 5 SEPTEMBER.

Westdorpe. Het verbouwen en vergrooten van de openbare school en het lev. en plaatsen van schoolmeubelen in dezelve.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestek met teek. ter inz. op den gem.-secr. en is ald. verkr. à f 1,50 Inl. bij D. de Jonghe, bouwk. Aanw. 26 Aug., n.m. 2 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkpoort hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Paleisstraat — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenstraat. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

28 JULI.

Haarlem (**Onderh.**). Het bouwen van een fabriek met woonhuis te Sandpoort, voor den heer C. J. Barbach. Door den architect J. F. W. Stom.

Gegund aan H. van 't Wout te Haarlem.

Huissen. Het bouwen eener warmoezenierswoning voor de N. H. kerk.

Eenige inschrijver G. J. Smink, aldaar, voor f 1779. Gegund.

1 AUGUSTUS.

Alkmaar. Het verbouwen der bakkerij van den heer H. v. d. Wall, Schapensteeg no. 11. Door den bouwk. W. H. Matthijsen.

Laagste inschrijver H. Louwman, f 3793. Gegund.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen van 8 arbeiderswoningen en 6 burgerwoonhuizen in 4 blokken, op een terrein aan den Twekkelerweg te Hengelo. Door den heer M. J. v. Hattum te Beverwijk.

a. Laagste inschrijver G. J. Beltman, Hengelo, f 8874.

b. B. Leuvelink, Hengelo, f 12210.

Massa. B. Leuvelink, Hengelo. f 21260.

Leiden. Het afbreken van het perceel aan de Langestraat no. 65 en het ter plaatse bouwen van eene kosterswoning. Door de gem.-commissie van het Ned. Herv. kerkgenootschap.

Laagste inschrijver Jac. Bink, Leiden, f 2675.

Jaarsveld. Het uitvoeren van metsel-, timmer- en verdere werken aan het dijkhuis te Jaarsveld. Door het hoogheemraadschap.

Laagste inschrijver P. Boef Pzn., Lopik, f 1649. Gegund.

2 AUGUSTUS.

Dongen. Het bouwen eener looierij. Door den architect P. Schellekens Jz.

Laagste inschrijver P. C. Schellekens, f 3474.

Maassluis. Het bouwen van een woon- en winkelhuis aan de Nieuwstraat. Door den heer Ph. C. Voogd te Rotterdam.

Laagste inschrijver E. v. d. Gauw, f 3478. Gunning aangehouden.

Velp (**Onderh.**). Het doen van eene verbouwing aan het gesticht, gelegen aan de Tramstraat te Velp, onder beheer van den architect W. Honig, aldaar. Door het best. van het Velpsche ziekenhuis.

Laagste inschrijver R. Ebbers, f 1390.

Zetten. Het weder opbouwen van een boerderij bestaande uit woon- en achterhuis, schuur en koornberg aldaar, onder beheer van den bouwk. A. Frederiks te Randwijk. Door den heer M. Gerritsen, Herveld.

Laagste inschrijver F. v. Stralen, Zetten, f 8337.

3 AUGUSTUS.

Apeldoorn. 1e. Het vergrooten van school no. 4 te Beemte; 2e. het doen van werkzaamheden aan de bestaande schoolmeubelen en het leveren en plaatsen van eenige nieuwe schoolmeubelen; 3e. het maken van een nieuwe bekapping op de onderwijzerswoning te Uddel. Door het gemeentebest.

Perc. 1. Laagste inschrijver G. Wegerif, f 3346. Gunning aangehouden.

Perc. 2. W. Eilander, f 249. Gegund.

Perc. 3. W. Eilander, f 549. Gegund.

Breda. Het bouwen van een plasberm in de kwestieuse landen onder de gemeente Oosterhout. Door den rentmeester der domeinen, rentambt Oosterhout.

Laagste inschrijver P. H. Kommers, Raamsdonkveer, f 979.

Enschedé. Het bouwen van een machinefabriek, machinekamer, ketelhuis, kantoren, machinistenwoning enz. alles op een terrein aan den Gronausenen straatweg te Lonneker voor J. C. A. Sepp. Door den architect H. Reijgers.

Laagste inschrijver J. Scholten Wz., f 28794. Volgens bestek 8 dagen beraad.

Groningen. Het bouwen van een schoorsteenmantel- en monumenten-magazijn. een steenhouwerswerkplaats met kantoor en bovenwoning, op een terrein gelegen aan den Singelweg bij de Emmabrug te Groningen, met de leverantie van al het daartoe benoodigde, onder beheer van den architect H. v. d. Veen te Groningen. Door de firma Switters en Terpstra.

Laagste inschrijver H. Pot f 7957. Gegund.

Haarlem. De uitvoering van herstellingen aan het metselwerk van het zuiderhavenhoofd te IJmuiden met daarbij behoorende werken, behoorende tot de werken van het Noordzeekanaal. Ram. f 8000. Door het prov. best.

Laagste inschrijvers A. Volkers l.z., Sliedrecht en P. A. Bos, Gorinchem, f 7000.

Helmond. Het bouwen van 2 woonhuizen aan het Beugelsplein. Door mej. de Wed. A. Tielen.

Laagste inschrijver J. Verheijen, Helmond, f 10244.

Oldemarkt. Het bouwen van een stoomzuivelfabriek met directeurswoning te Oldemarkt bij het Mallegat. Door het bestuur der zuivelfabriek.

Laagste inschrijver H. Pen, Steenwijkerwold, 9696. Gunning aangehouden.

Utrecht. Het vernieuwen van het buitenschut bij de machine van het waterschap. Door het best. van het waterschap „Achttienhoven".

Laagste inschrijver R. Hartman, Westbroek, f 335. Gegund.

Zeist. Het verbouwen van een schuur. Door de heeren Gebr. Fijner.

Laagste inschrijver Ant. Klokke, Werkhoven, f 879.

4 AUGUSTUS.

's-Gravenhage. Het bouwen van een postkantoor met directeurswoning te Echt. Ram. f 18710. Door het min. van W., H. en N.

Eenige inschrijver S. Boshouwers, Limmel gem. Meerssen, voor f 18340.

Lemmer. Het afbreken van den bestaanden en het maken van een nieuwen kelder met eene daarop te bouwen woning, het maken van een nieuwen regenwaterbak en het vertimmeren van de bestaande woning op de Zathe, in huur bij D. Akkerman, aan den Zeedijk onder Oosterzee. Ram. f 4750. Door het dijksbest. van het waterschap „De zeven Grietenijen en Stad Sloten".

Leeuwarden. Het verbouwen van perceel Voorsteek no 259 en het bouwen van een broodfabriek. Door den arch. H. H. Kramer.

Laagste inschrijver W. Franzen, f 20822. Gegund.

Wehe (**Gr.**). Het bouwen van een woonhuis met schuurtje met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den heer J. J. Hartsema.

Laagste inschrijver K. Bolt, Den Hoorn, f 1263.

Zuidhorn. Het verbouwen van een schuur. Door den architect M. Viets.

Laagste inschrijver K. Dijkstra, Grijpskerk, f 2929.

5 AUGUSTUS.

Giethoorn. Het bouwen van een schuitenhuis en turfschuurtje bij de dokterswoning aldaar. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver W. Dijksma, Giethoorn, f 169,90. Gegund.

Haarlem. Het verbouwen van hun magazijn no. 38 en 40 aan de Groote Houtstraat aldaar Door den architect J. H. Welsenaar.

Laagste inschrijver G. L. Zandvoort, f 1190o.

Kalkwijk (**Gr.**). *a.* De herbouw van de molenaarswoning en het bouwen van een stoomwatergemaal. *b.* de glas- en verfwerken van genoemde perceelen onder bijlevering van het benoodigde. Door het best. van het waterschap „Rustplaats."

a. Laagste inschrijver B. A. v. Delden, Kielwindeweer, f 3610.

b. B. Leuschen, Hoogezand, f 75. Gegund.

Musselkanaal. Het afbreken van een oude en het bouwen van een nieuwe burgerbehuizing met wagenschuur met bijlev. van al de daartoe benood. materialen, transporten etc., onder beheer van den den bouwk. J. v. d. Berg. Raming f 2200. Door mej. de wed. J. Wever.

Laagste inschrijver P. v. d. Berg, Musselkanaal. f 2282. Gunning 3 dagen in beraad gehouden.

Nieuwerschans. Het afbreken van de oude en het bouwen van een nieuwe stalling enz., met annexe werken aan de behuizing voor marechaussee te Nieuwe-Schans, met bijlevering van al het daartoe benoodigde. Door den heer H. Mulder.

Laagste inschrijver H. Brongers, Nieuwe-Schans, f 2722 Gegund.

Tilburg (**Onderh.**). Het bouwen van een heerenhuis voor den WelEd heer Sträter-Bogaers alhier, onder directie van den architect Jan van der Valk.

Laagste inschrijvers: P. R. Clerx, metselwerk f 12473; A. Bouwens, timmerwerk f 10775. Beiden aldaar.

7 AUGUSTUS.

Almeloo. Het verbouwen van het perc. Wijk H. No. 26 tot burgersocieteit. Door het bestuur der burgersocieteit.

Laagste inschrijver J. Wehrmeijer, f 4287. Gunning aangehouden.

Besoijen. Het bouwen van 2 woonhuizen en boerderij met bijlev. der benoodigde materialen. Door mej. de Wed. L. Loef.

Laagste inschrijver G. Remmers, Meeuwen, f 2666. Gunning aangehouden.

Enkhuizen. Het amoveeren van een en het bouwen van 2 woonhuizen nabij de Oudegouwsboom voor rekening van den heer M. Schouw ald. Door den opz. T. Korff.

Laagste inschrijver K. Deen, Grootebroek, f 2051. Gegund.

Goor. Het bouwen van eene woning met winkel voor den heer N. Herschel. Door den arch. J. C. Meijer.

Laagste inschrijver G. Wissink, f 1772.

Made. Het bouwen van een arbeiderswoning voor rekening van L. de Ridder aldaar.

Laagste inschrijver Th. Rovers, f 537. Gegund.

Nieuwerkerk (**Zeel.**). Het bouwen van 2 woningen. Door het bestuur der roomboterfabriek „de Duif".

Metselwerk. Laagste inschrijver J. v. d. Welle. f 700*.

Timmerwerk. C. Lemson, f 442*.

Smidswerk. J. de Braal, f 57,10*.

Verf- en glaswerk. C. Deurlo. f 49,75*.

* Gegund.

8 AUGUSTUS.

Bergen-op-Zoom. Het bouwen van een watertoren met levering en daarinstelling van het reservoir. Door den concessionaris der Bergen-op-Zoomsche drinkwaterleiding.

Terrein *a*. Laagste inschrijver J. J. Hornstra, Bergen o/Z., f 20730.

Terrein *b*. J. J. Hornstra, Bergen o/Z., f 20930.

9 AUGUSTUS.

„Per Telegraaf."

Tilburg. Het bouwen van een magazijn en fitterswerkplaats. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver P. van Riel, aldaar, f 6248. Gegund.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN COMPLETE BADINRICHTINGEN.

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Liitrente, Damrak 74, Amst.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN, Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskacheis (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF, Singel 455, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SOHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODFLHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT jr., Amsterdam
„ — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN en STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Stoomtimmerfabriek. — GEBRS. VAN MALSEN, Den Haag.
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst.
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te Königswinter a/Rh. Fabrikanten van zeer vuurvaste Chamotte- en Dinas-steenen vuurvaste Cement, Karoïinkiei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

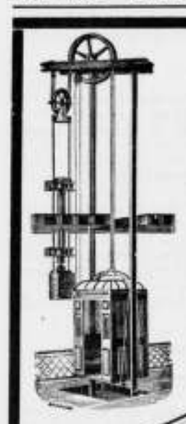

LIFTEN.

PECK & Co. - Amsterdam.

Éenige Vertegenwoordigers voor Nederland en Koloniën van de Firma

R. WAYGOOD & Co., Limited te Londen.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

19 AUGUSTUS 1809. 19e JAARGANG. No. 33.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der M⁰.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — Met een plaat.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

De **80ste Algemeene Vergadering** van de Maatschappij zal op Woensdag 6 September a.s. gehouden worden te **Zwolle**, en gevolgd worden door een bezoek aan Kampen op Donderdag 7 September a.s.

De agenda dezer vergadering is opgenomen in het Bouwkundig Weekblad van 12 Augustus j.l.

PROGRAMMA VAN EISCHEN

VOOR HET EXAMEN TOT HET VERKRIJGEN VAN HET

Diploma van Bouwkundig Opzichter,

ingesteld door de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst volgens besluit der Algemeene Vergadering, gehouden op 28 Mei 1891.

Het examen zal omvatten:

1. Het maken van een opstel over een bouwkundig onderwerp.

Op het schrijven van duidelijk en goed leesbaar Hollandsch zal gelet worden.

2. Het rekenen, toegepast op de bouwkunde. De vierkants- en de derdemachts-worteltrekking.

De kennis van het Nederlandsche stelsel van maten en gewichten, benevens van die oude en buitenlandsche maten, welke in het bouwvak nog gebruikelijk zijn.

3. De vlakke meetkunde tot en met den cirkel, en de oppervlakken en inhouden van de gewone in de stereometrie voorkomende lichamen, met het oog op het maken van begrootingen.

4. De stelkunde tot en met de vierkantsvergelijkingen.

5. De beschrijvende meetkunde, (Projectieleer, ontwikkeling van de oppervlakken van eenvoudige lichamen, isometrische perspectief.)

6. Bedrevenheid in het gebruik van een Vademecum.

7. De kennis en het gebruik van meet- en waterpasinstrumenten.

Het uithakenen van rechte en gebogen richtingen op het terrein.

Het opmeten en in teekening brengen van terreinen en gebouwen.

8. Het opmeten en in teekening brengen van bouwkundige details.

Het handteekenen, in het bijzonder van bouwkundige ornementen.

9. Eenige kennis van de meest voorkomende bouwstijlen.

10. Het maken van duidelijke detailteekeningen betreffende: houtconstructie, steenconstructie en ijzerconstructie.

11. Kennis van dakbedekkingen, rioleeringen, afvoer van huis- en hemelwater, enz.

12. Kennis der in de burgerlijke bouwkunde gebruikt wordende bouwstoffen met hare voornaamste eigenschappen en gebreken.

13. Kennis der gereedschappen en werktuigen, stellingen en formeelen;

gereedschappen voor timmeren, metselen, smeden, steenhouwen, enz.:

werktuigen, zooals bokken, schalken, ladders, vliegende steigers, hefboom, katrol, windas, vijzel, enz.

14. Kennis van het maken van eenvoudige begrootingen

en materialenstaten, en het houden van een dagboek, week- en werkstaten.

(Bij de beoordeeling van de bekwaamheid en bedrevenheid der kandidaten in de onder de rubrieken 8, 10 en 14 genoemde vakken kunnen ook in aanmerking genomen worden de door hen over te leggen teekeningen of stukken, mits uit eene daarop gestelde verklaring van hun leermeester of chef blijke, dat zij door de kandidaten zelve zijn vervaardigd. Deze stukken moeten acht dagen vóór den aanvang van het examen vrachtvrij zijn ingezonden aan het adres van den Secretaris der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam.)

15. Kennis van de bouwwetgeving, volgens de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek en van die, voorkomende in de Administratieve Bepalingen vastgesteld door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij besluit van 12 December 1895.

16. Bekwaamheid in een der voornaamste bouwambachten, bij voorkeur het timmervak, waarvan getuigschriften of werkstukken over te leggen, gewaarmerkt door leermeester of patroon.

17. De kandidaat moet de bewijzen leveren, dat hij gedurende minstens twee jaren met vrucht op bouwwerken practisch werkzaam is geweest; hij moet den leeftijd van 21 jaren bereikt hebben, om tot het examen te worden toegelaten.

TOELICHTINGEN.

Het examen zal worden afgenomen in de maand Februari 1900 in het Gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

De datum van het examen zal minstens een maand te voren in het Bouwkundig Weekblad worden bekend gemaakt.

Het onderzoek duurt minstens vier dagen voor iederen kandidaat, en is verdeeld in schriftelijk en mondeling examen en teekenen.

De Commissie voor het examen in 1900 zal bestaan uit minstens vijf leden, aan te wijzen door het Bestuur der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst; de samenstelling der Commissie zal een maand vóór het examen worden bekend gemaakt.

Ieder der kandidaten moet, alvorens tot het examen toegelaten te worden, bij den Secretaris der Maatschappij eene som van f 15 storten; bij mogelijke niet-uitreiking van het diploma zal hem f 5.— worden teruggegeven.

Amsterdam, Augustus 1899.

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst:

A. Salm G.Bzn., Voorzitter.
C. T. J. Louis Rieber, Secretaris.

VERSLAG

van de 79ste Algemeene Vergadering gehouden op Woensdag 17 Mei 1899.

(Vervolg van bladz. 221.)

In het Bouwkundig Weekblad van 8 Juli j.l. is het eerste gedeelte van het verslag der 79ste Algemeene Vergadering opgenomen. Het verslag van de voordracht van den heer C. L. M. Lambrechtsen van Ritthem, Directeur van Publieke Werken te Amsterdam, betreffende de in aanbouw zijnde werken voor de handelsinrichtingen aldaar, werd toen nog niet gegeven, omdat het kaartje dat ter verduidelijking van het gesprokene daarbij zou worden gevoegd, nog niet gereed was.

Thans volgt hier het verslag van de voordracht, vergezeld van eene plaat waarop het bedoelde kaartje en afbeeldingen der in aanbouw zijnde pakhuizen van het nieuwe Entrepot-Dok voorkomen.

Geschte Medeleden.

Ik heb mij geenszins voorgenomen hier eene lange technische rede voor U te houden. De dag toch is hoofdzakelijk bestemd voor een aangenaam samenzijn en het bezoek aan eenige werken; en waar nu, als hier, vakmannen bij elkander zijn, is het voldoende een kort overzicht van de werken te geven om zich te kunnen oriënteeren. Wat ik dus zal mededeelen, is slechts een voorbereiding voor het bezoek dat wij straks zullen brengen.

Om te beginnen, moet ik er in de eerste plaats aan herinneren, dat Amsterdam vóór 25 jaren geen eigenlijke haven bezat; als haven deden dienst watervlakten, waar schepen aan duedalven gemeerd ligplaats vonden, doch kaden, voor verschillende doeleinden behoorlijk uitgerust, ontbraken. In 1825 werd het Noord Hollandsch Kanaal aangelegd om de groote schepen gemakkelijker dan vroeger voor Amsterdam te brengen, en in 1827 werd het oude Entrepot-dok gebouwd voor opslag van onvrije goederen. In 1828 werd het Oosterdok aangelegd door omkading van een deel van het IJ en in 1834 het Westerdok.

In 1870 — zoo bracht spreker in herinnering — werden de spoorwegwerken langs het Y aangevangen; in 1876 werd het Noordzee-kanaal geopend. De spoorwegwerken hadden Amsterdam afgesneden van diep water; de door het Rijk geheel in het Oosten aangelegde nieuwe Spoorweghaven kon in de nieuwe behoeften niet voorzien. Met spoed moest de kade-aanleg buitendijks ter hand genomen worden.

In 1874 werd met de uitvoering daarvan een aanvang gemaakt. Amsterdam kreeg zijn Handelskade, 2100 M. lang; een kade die goed ingericht en thans van alles voorzien is wat voor de scheepvaart en den handel noodig is. Die inrichting werd gemaakt naar de plannen van den heer J. G. Van Niftrik, den stadsingenieur, een man waaraan Amsterdam in alle opzichten veel verplicht is, meer, dan mij voorkomt Amsterdam zich wel bewust is. In 1883 kwam de houthaven gereed, die 90 H. A. water en 36 H. A. land beschikbaar stelt voor den houthandel. De petroleumhaven kwam in 1890 gereed.

Zooals het meer met nieuwe werken gaat, werd ook de Handelskade aanvankelijk afgekeurd, en zij bleef ledig. Thans wordt die inrichting zeer gewaardeerd en er is nu geen meter van die kade meer beschikbaar voor een nieuwe stoomvaartlijn. Het zelfde is het geval geweest met de houthaven, die op dit oogenblik voor $^{9}/_{10}$ bezet is.

In 1890 werd de Entrepot-haven met den spoorweg verbonden.

De Transito-Commissie, waarvan o. m. leden waren de heeren Tak van Poortvliet, Hendriks en van den Wall Bake, waar noodig voorgelicht door de Kamer van Koophandel en de Gemeente, stelde in het jaar 1891 het bekende Transito-rapport op, en gaf daarin de plannen aan, die op eene kaart waren voorgesteld en door den heer Lambrechtsen nader werden verklaard. (*)

Deze commissie wees voor uitbreiding aan, het Oostelijk havengebied, waar gelegenheid moest zijn tot overlading in opslagruimte voor korten duur, overlading van boord in spoorwagens, overlading van boord in boord, en overlading in opslagruimte voor langen duur, speciaal voor onvrije goederen. Bovendien moesten al deze opslagruimten in verbinding met den spoorweg staan. Behalve de Handelskade werden noodig geoordeeld kaden bestemd voor massale goederen, als erts, kolen enz., beoosten de Handelskade ruime kaden met opslagruimte voor vaste lijnen en general trade langs twee nieuw ontworpen Y-eilanden. In plaats van het oude Entrepot-dok, dat van de beweging geheel was afgesneden, moest een nieuw Entrepot-dok worden gebouwd: het oude Entrepot-dok kon als nieuw lokaalgoederenstation benut worden.

(*) Wij zijn door de welwillendheid van de Kamer van Koophandel te Amsterdam in staat gesteld op de hierbij behoorende plaat het kaartje te geven, waarop de nieuwe handelsinrichtingen van Amsterdam zijn aangegeven. Dit is een gedeelte van een groote kaart, die gevoegd is bij het verslag van de Kamer van Koophandel van Amsterdam over 1898.

ENTREPOT-DOK IN DE RIETLANDEN TE AMSTERDAM.

PAKHUIS LANG 200 METER.

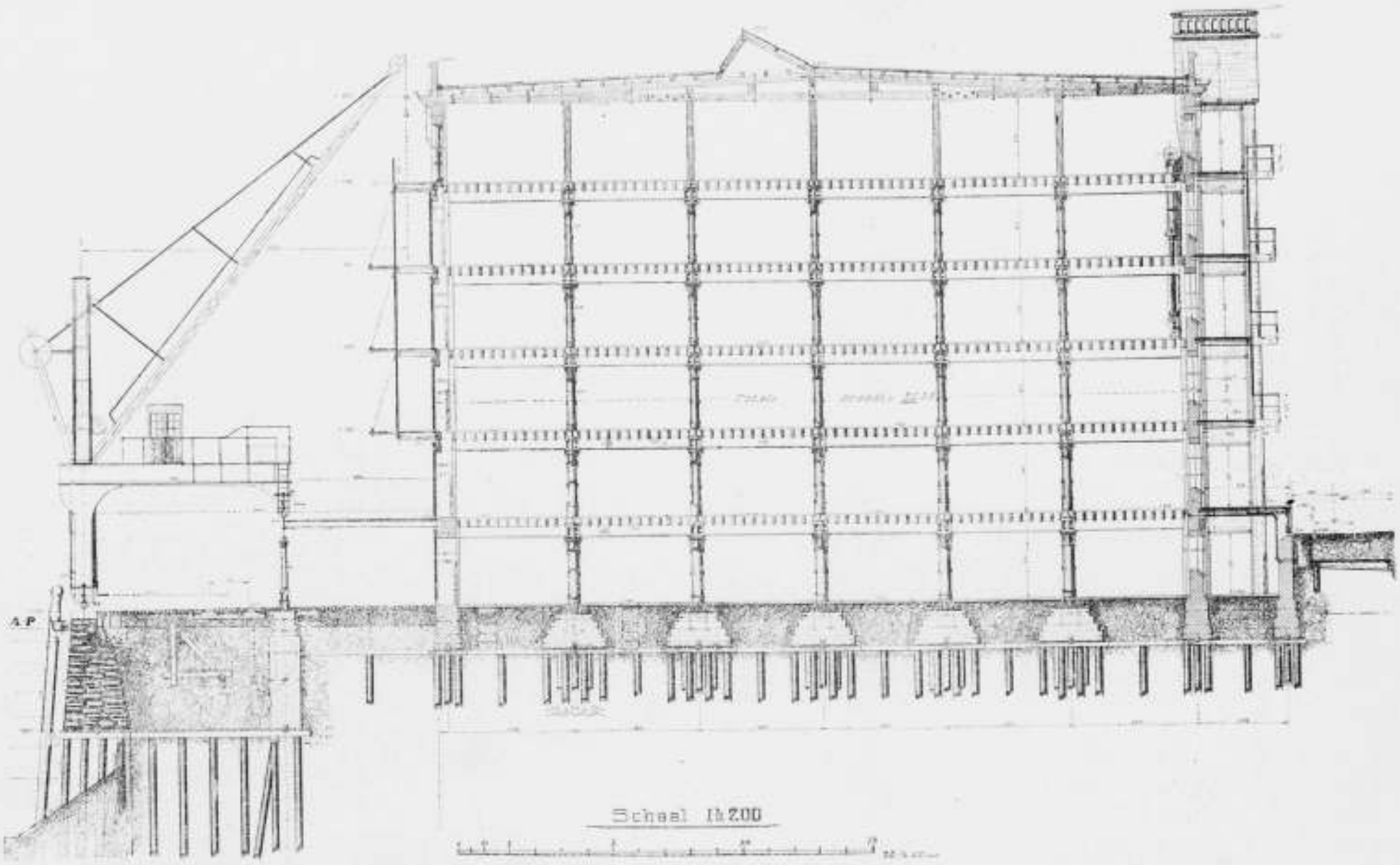

Doorsnede over de Pakhuizen volgens de lijn A—B.

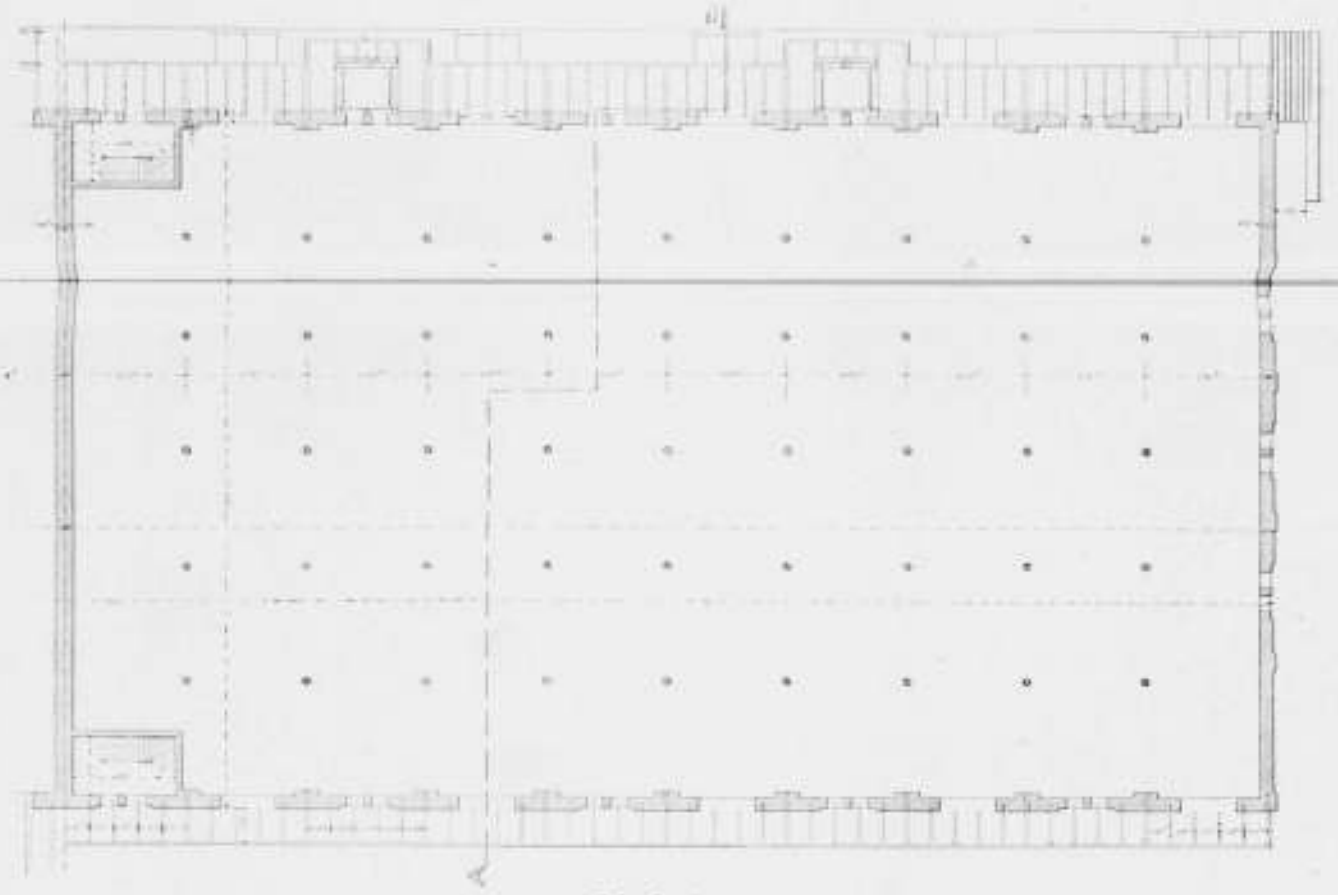

Schaal 1 : 300.

Plattegrond der 1e Verdieping van het Westelijk vierde gedeelte.

SITUATIE DER HANDELSINRICHTINGEN VOOR AMSTERDAM.

Schaal 1 : 25000.

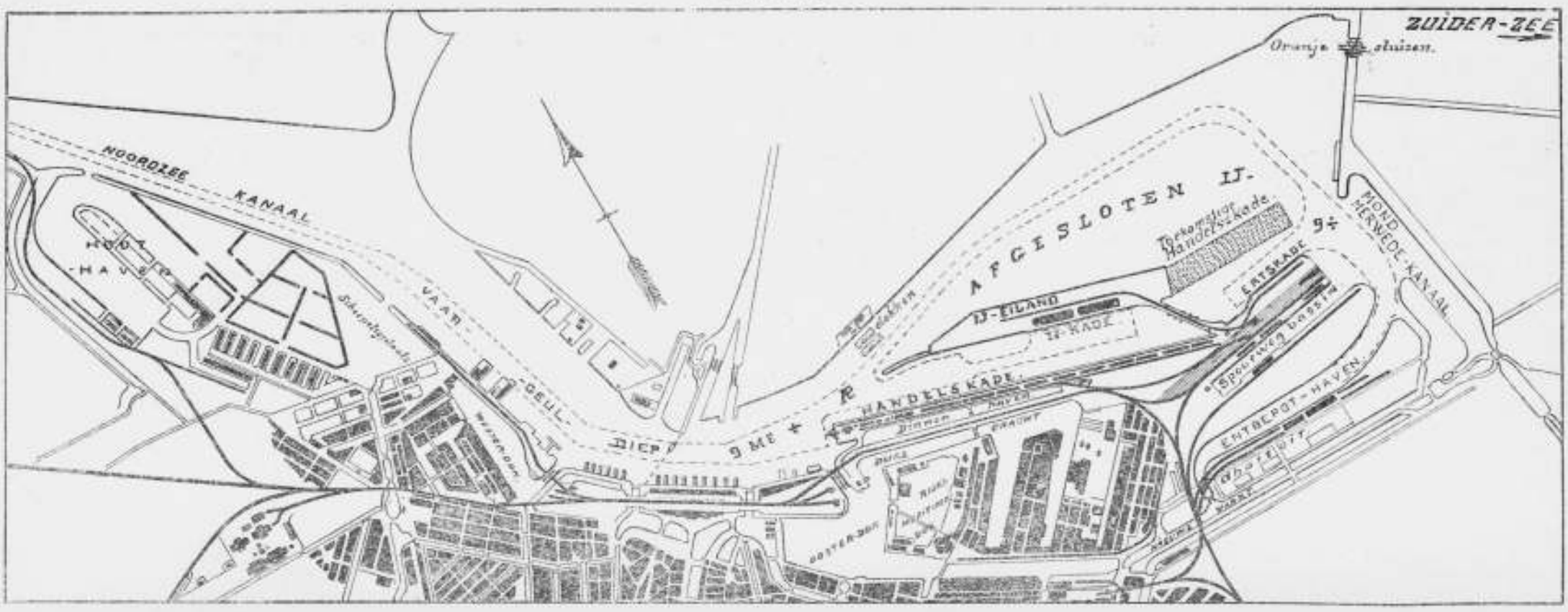

Na de mededeeling van een en ander trad de heer Lambrechtsen in een korte kritiek en sprak daarbij als zijne vaste overtuiging uit, dat indien 't rapport thans nog eens moest worden uitgebracht, het anders zoude luiden.

Niet oostelijk van Amsterdam, maar westelijk daarvan hadden de handelsinrichtingen aangelegd moeten worden, met een wijde ceintuurbaan rond de stad; dat ware beter geweest voor de toekomst van Amsterdam. Toch heeft het rapport groote verdiensten gehad, daar het zeer uiteenloopende denkbeelden en wenschen tot elkander heeft gebracht, de behoeften heeft omschreven en eene richting heeft aangewezen, waarin vooreerst althans met vrucht kan voortgewerkt worden.

Sinds het jaar 1890 is enorm veel veranderd. De booten van de Maatschappij Nederland zijn voor Amsterdam niet meer de grootste. Er worden voor de Nederlandsch Amerikaansche lijn booten verwacht tot 12.500 ton inhoud, alzoo nog grooter dan de Great Eastern het monster-schip dat wij ons uit onze jeugd herinneren. Maar Amsterdam moet rekenen op nog grooter schepen, op booten met een inhoud van 18.000 ton. Het zal echter een gemartel blijven voor dergelijke booten om van uit het westen behoorlijk in de oostelijke havens te komen.

Reeds voor een deel is uitvoering gegeven aan de nieuwe werken en zijn door den Gemeenteraad de gelden daarvoor toegestaan. De cijfers zijn als volgt: f 300.000 voor verdieping van de vaargeul in het Y; 2½ millioen gulden voor den bouw van het Nieuwe Entrepot met zijne inrichtingen; 2.8 millioen gulden voor den aanleg van de zoogenaamde Ertskade, de Y-kade met de sheds, een verbindingsgeul om den Noord en de voltooiing van het eerste Y-eiland.

Het oude Entrepot is nu voor een deel door de Gemeente aan de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen voor ongeveer f 800.000 verkocht geworden. Het heeft voor de Gemeente geen nut meer, en zal als goederenstation gebruikt worden.

Vervolgens ging de heer Lambrechtsen over tot het verklaren van de inrichting van het Nieuwe Entrepot.

De groote werken daarvoor in uitvoering bestaan in: het maken van een haven en het ophoogen van het terrein; het bouwen van een kademuur en een walbeschoeiing; het bouwen van twee pakhuizen: het bouwen van een schutsluis met een brug voor gewoon verkeer en twee spoorwegbruggen: in verband met de genoemde moeten nog eenige kleinere werken uitgevoerd worden.

Het nieuwe Entrepot zal bestaan uit twee pakhuizen, het eene lang 200 M., het andere lang 100 M., beiden breed of diep 30 M. Deze pakhuizen zullen voor opslag van goederen aanbieden 54.000 M². grondvlakte; de vloeren zijn berekend op eene belasting van 2000 Kgr. per M². Elk pakhuis bestaat uit een onderstuk en 5 verdiepingen. Tegen brandgevaar worden de gebouwen in afdeelingen verdeeld, door brandmuren, op afstanden van 50 M. geplaatst. De trappen en liften zijn van de eigenlijke pakhuisruimte door steenen muren geheel geïsoleerd: van af trappen en liften bereikt men balkons over de volle lengte der gebouwen langs beide gevels op elke verdieping aangebracht: van af deze balkons treedt men de gebouwen binnen.

Spreker zeide, niet bijzonder veel waarde te hechten aan de veel gebruikelijke wijze van isoleeren tegen brand door middel van Monier-constructie; hetgeen brandt is niet het gebouw, maar zijn de goederen in het gebouw opgeslagen; aard en hoeveelheid dier goederen zullen bij brand over het lot beslissen. IJzer kan in pakhuizen niet ontbreken; in die van 't Entrepot moeten zware ijzeren kolommen komen om de balklagen te steunen. Er is echter geen stof te verkrijgen, in staat om het ijzer te beschermen bij groote brandhitte. — de voor het ijzer noodlottige temperatuur van 800° Celsius. Hetgeen men doen kan, is, door verdeelen van het pakhuis in afdeelingen, het vuur — in geval van brand — beperken tot eene afdeeling. Tusschen de afdeelingen zelve moeten dus inwendig geen verbindingen gemaakt worden, zoodat de brand niet van de eene naar de andere afdeeling kan overslaan.

De sectiën zijn bij de pakhuizen van het Entrepot vrij groot; die grootte is bepaald met het oog op de kosten en zoo min mogelijk verlies van ruimte. In Hamburg zijn die soms slechts 12 M. breed; maar die geringe breedte heeft weder haar afdoende bezwaren voor de exploitatie.

De verschillende afdeelingen kunnen door schotten in onderafdeelingen verdeeld worden. Ten einde in die verschillende onderafdeelingen te kunnen komen, zonder door andere afdeelingen te gaan, en om in de pakhuizen zoo min mogelijk opslagruimte te verliezen door het vrijhouden van looppaden, zijn aan de havenzijde, evenals aan de landzijde, de reeds vermelde balkons aangebracht, samengesteld uit ijzer en betongewelfjes; zij zijn toegankelijk van uit de geïsoleerde trappenhuizen. Aan deze balkons worden valbruggen gemaakt, voor het gemakkelijk neerstrijken der met de kranen opgeheschen en aangebrachte goederen. De balkons aan de landzijde dienen tevens om de afdeelingen met de buiten de pakhuisruimte geplaatste lifts in verbinding te kunnen brengen.

De pakhuizen worden met hout-cement afgedekt.

Ten behoeve van het laden en lossen van schepen wordt een hydraulische inrichting gemaakt, en zullen negen hydraulische loopkranen langs de kade worden opgesteld, elk met twee hefvermogens, een van 700 en een van 1500 KG. De kranen hebben een hefhoogte van 27.60 M., en een vlucht van 12.90 M. Zij kunnen ook lasten heffen van 3000 KG., maar dan met halve vlucht.

Kranen en lifts — van deze lifts worden er 12 buiten de pakhuizen in uitgebouwde kokers aan de landzijde opgesteld — worden aan de hydraulische buisleiding aangesloten, die in verbinding staat met een hydraulischen accumulator en een machinegebouw, te plaatsen op het Entrepot-dok-terrein; de hydraulische perspompen in dit gebouw zullen electrisch worden gedreven door stroom te leveren voor kracht en licht door eene elektrische Haven-centrale, te stichten op de Handelskade nevens de daar bestaande hydraulische centrale inrichting.

Aan de Zuidzijde van de haven blijft nog ruimte beschikbaar voor een tweetal pakhuizen; de haven aan de Noordzijde kan, zoo zulks noodig blijkt, nog verbreed worden, terwijl dan nog gelegenheid zal bestaan om, als de behoefte aan opslagruimte het eischt, pakhuizen en loodsen te bouwen.

Ter verbinding van de kaden en de pakhuizen met het bestaande spoorwegnet, zullen de noodige sporen worden gelegd.

Van de werken voor de pakhuizen is betrekkelijk nog weinig te zien; de fundeeringen der muren en ijzeren kolommen zijn gereed, tot op een hoogte, dat met het stellen van deze laatsten kan worden aangevangen.

Interessanter is voor 't oogenblik de toestand waarin de werken voor de Erts-kade en de Y-kade zich bevinden. Deze eerste is over een gedeelte van de totale lengte (350 M.) gereed, zonder de grondaanvulling daarachter, zoodat de constructie in onderdeelen is waar te nemen. Ook het stadium waarin de bouw van de Y-kade (lang 460 M.) verkeert, is juist thans voor deskundigen belangrijk.

Op dit oogenblik is aan dat Oostelijk deel der stad voor 6 millioen gulden aan belangrijke werken ten behoeve van den Amsterdamschen handel in aanbouw. Die werken zijn hoog noodzakelijk, hetgeen kan blijken uit een opgave, sinds 1886, over de toename van de handelsbeweging, uitgedrukt in Kub. Meter, van te Amsterdam ingeklaarde schepen:

in 1886:	3.7	millioen	K.M.
» 1891:	4.6	»	»
» 1896:	5.6	»	»
» 1898:	6.1	»	»

Er is dus gestadige vooruitgang waar te nemen; en het laat zich aanzien, dat die toename zal vermeerderen, dank zij de herleving van den Amsterdamschen ondernemingsgeest gepaard aan verbeterende haven-inrichtingen en verruimd kanaal.

Men stelt zich voor op 1ⁿ Januari 1900 met de genoemde werken zoover gereed te zijn, dat dan het nieuwe Entrepôt-dok in gebruik kan worden genomen, dat is, dat van het grootste der beide pakhuizen, lang 200 M., eene lengte van 150 M. voor de exploitatie gereed is; de erts-kade komt nog dit jaar, de Y-kade begin 1900 voor den dienst beschikbaar.

De heer Lambrechtsen eindigde zijne hoogst belangrijke voordracht met te hopen, dat de leden der Maatschappij nog eens later, wanneer al de werken voltooid zullen zijn, daaraan een bezoek zullen brengen en daarbij den indruk zullen verkrijgen dat de dienst der publieke werken goed werk geleverd heeft.

Hoezeer deze voordracht, die uitmuntte door sierlijkheid van vorm en het bewijs leverde, dat de spreker zijn onderwerp volkomen meester was. — hoe buitengewoon deze was gewaardeerd geworden, bleek voldoende uit het krachtig applaus dat van de vergadering uitging.

De Voorzitter meende aan die luide betuigingen van ingenomenheid en waardeering weinig te behoeven toe te voegen. Hij bedankte in hartelijke bewoordingen den heer Lambrechtsen namens de leden der Maatschappij voor zijne hoogst belangrijke voordracht, en maakte daarbij de opmerking, dat de Gemeente Amsterdam wel geweten heeft wat zij deed, toen zij de zoo hoogst

moeielijke betrekking van Directeur van Publieke Werken aan den heer Lambrechtsen opdroeg. (Applaus.) Hij verzekerde ook, dat de Maatschappij er trotsch op was, den heer Lambrechtsen onder hare leden te mogen tellen. Niet alleen bedankte de Voorzitter den heer Lambrechtsen voor zijne inleiding naar aanleiding van de af te leggen bezoeken, maar ook voor de welwillendheid waarmede hij de booten had ter beschikking gesteld van de bezoekers aan de in uitvoering zijnde werken. (Applaus.)

De Voorzitter vroeg daarop den heer Jacob F. Klinkhamer, of deze nog een of ander wenschte mede te deelen als inleiding voor het bezoek dat de leden ingelijks zouden brengen aan de volgens zijne plannen en door hem gebouwde Graan-silo van de heeren Korthals Altes.

De heer Klinkhamer had zich echter niet voorgesteld hier ter plaatse iets over deze inrichting mede te deelen; hij verklaarde dit gaarne en beter te kunnen doen in het gebouw zelve.

Bij voorbaat betuigde de Voorzitter den heer Klinkhamer daarvoor zijn dank.

Nadat de Voorzitter de aandacht der leden nog eens gevestigd had op het aardewerk van den heer W. C. Brouwer van Gouda, in de zaal tentoongesteld, en had medegedeeld, dat de heer Brouwer aanwezig was en zich gaarne beschikbaar stelde voor het geven van inlichtingen, sloot de Voorzitter de vergadering, de talrijk opgekomen leden dank zeggende voor hunne belangstellende tegenwoordigheid.

PRIJSVRAGEN.

Op de prijsvraag voor een Tehuis voor Zeelieden te Maassluis zijn 44 antwoorden ingekomen.

BERICHTEN.

Van af Donderdag 24 tot en met Dinsdag 29 Augustus a.s. zal in het gebouw van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam, eene tentoonstelling worden gehouden door de heeren Lörzer en Lersch, omvattende kunstvoortbrengselen uit hunne ateliers voor glasschilderkunst te Utrecht.

Wij zagen reeds eenige proeven van het werk dat thans door genoemde heeren kan worden geleverd voor kerken en particuliere gebouwen; zij gaven ons werk te zien dat ons noopt alle belangstellenden aan te moedigen tot een bezoek aan deze tentoonstelling, waarop wij later hopen terug te komen.

Op de begrooting van de gemeente Amsterdam voor 1900 is een post van f 6000 gebracht, ten behoeve van eene restauratie der Willemspoort, aan het einde van den Haarlemmerdijk gelegen, en ter verbeiering van de omgeving. Tevens bevat het Gemeentehlad eene voordracht van B. en W. om dien post goed te keuren onder intrekking van een Raadsbesluit van 27 Maart 1889, tot amotie van de poort.

Met het oog op dit besluit werd op de sedert ingediende begrootingen telkens een bedrag van f 1 voor onderhoud uitgetrokken en sedert werd tot en met het jaar 1897 voor dat onderhoud niet meer besteed dan f 108.02. Inmiddels werd door den Raad op de desbetreffende voordrachten van B. en W. besloten tot gedeeltelijke vervreemding van de gronden, aan weerszijden van die poort gelegen, tot het daarop bouwen van eene nieuwe brandweerkazerne en tot het bouwen van een afdeelingsbureau voor de politie aan de 1e Spaarndammerstraat, ter vervanging van het afdeelingsbureau, dat in de poort was gevestigd. Daarna kwam ten slotte een bestek tot amotie der poort in behandeling bij de commissie voor Publieke Werken, met een advies van den conservator van het Stedelijk Museum betreffende de bestemming van de afkomende fragmenten der poort. De commissie adviseerde om de poort te laten staan tot na den afloop der Inhuldigingsfeesten van het jaar 1898, indien bleek dat zij als versiering dienst zou kunnen doen. Tijdens die feesten heeft zij als versiering dienst gedaan, en daarna kwam de zaak andermaal in behandeling bij de commissie met een advies van de commissie van advies bij de beoordeeling van bouwontwerpen, enz., luidende: „dat slechts dan tot slooping mag worden overgegaan, wanneer de absolute zekerheid is verkregen dat daar ter plaatse een zoodanig bouwwerk zal verrijzen, dat een waarborg geeft voor een waardige monumentale afsluiting van den Haarlemmerdijk." Zij voegt hieraan toe: „dat de toestand van poort en omgeving niet van dien aard is, dat die gedurende langeren tijd zou mogen worden bestendigd," en dat het haar hoogst wenschelijk voorkomt „dat het Gemeentebestuur besluite om, wanneer niet binnen een bepaalden tijd, b.v. vóór 1900, een aannemelijk plan voor het plaatsen van zoodanig monumentaal gebouw, hetzij van particuliere zijde, hetzij van Gemeentewege, is ontworpen, over te gaan tot het restaureeren der Willemspoort en het verbeteren der omgeving."

B. en W. vereenigen zich met de meening der commissie en doen daarbij nog opmerken, dat het gebouw op dit oogenblik tot verschillende doeleinden wordt aangewend. De N. O. vleugel is beneden gedeeltelijk bij de politie in gebruik voor bergplaats. De Z. W. vleugel wordt beneden geheel door de politie ingenomen, als posthuis. Een tweetal zich in het gebouw bevindende woningen zijn verhuurd aan twee hoofdbrandwachten, met hunne gezinnen terwijl een vertrek dienst doet als spreekkamer voor den geneesheer van de politie en de brandweer. Bij amotie van het gebouw zou de gemeente de huurpenningen van de beide woningen derven, en zou bovendien gezocht moeten worden naar andere gelegenheden om in de behoefte van dienstlokalen te voorzien en de daartoe noodige gelden beschikbaar worden gesteld.

Wij verheugen ons in hoop, dat deze voordracht zal worden aangenomen, en er niemand zich zal opdoen om ter plaatse van de poort een nieuw gebouw te stichten.

Wij bezitten van het tijdperk waaruit de poort stamt, niet veel gebouwen, en zeker zeer weinige die beter en rijker zijn dan deze poort; en al is er veel van pleister aan 't gebouw, veel wat schijn voor waarheid geeft, — het gebouw moet behouden blijven ook uit een oogpunt van geschiedenis der bouwkunst. Wij hebben daar altijd op aangedrongen.

De poort kan blijven getuigen van een bijzondere uiting op het gebied der bouwkunst, die niets anders van dien aard in ons land heeft achtergelaten.

Komt er een nieuw gebouw, dan zal dit aan velerlei eischen moeten voldoen: de achterzijde o.a. zal even behoorlijk moeten zijn als de gevel op 't Haarlemmerplein. Men zal er niet kunnen volstaan met een achtergevel als gewoonlijk gebruikelijk is.

De poort zelve, met wat beesters omringd, en geflankeerd met een paar fluike hoomen, zal goed blijven doen aan het einde der straat en tot afsluiting van het plein.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten. 1e prijs: uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 1 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899. (1)

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnie, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling alaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift.

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. (*N.B. 2 en 3 algemeen. 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.*)

Reclame-plaat voor horloges. 1e prijs: f 100; 2e prijs f 50; 3e prijs: f 25. Door de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam. Vóór 1 Sept. 1899. Zie Bouwk. Weekblad van 29 Juli 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam

Aantal ingeschreven solliciatanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 4.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 6.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.

(1) *In de voorgaande Weekbladen, ook in dat van 29 April 1899, stond abusievelijk: 10 November.*

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 21 AUGUSTUS.

Amsterdam. Het bouwen van een houten hulpschool, bevattende 4 klasselokalen, op de voormalige Schuitenmakerswerf a/d. Stadstimmertuin.

Het gemeentebest, 's midd. 12 u. Voorw. uitsl. te verkr. ter stads-drukkerij, tegen f 0,80 (met een teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den ass.-architect op het raadhuis, kamer no. 105 van 2—4 u., ged. de week, welke der besteding voorafgaat.

Amsterdam. Het maken, leveren en stellen van den bovenbouw van 2 spoor- en 2 wegbruggen in den verbindingsdam.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Voorw. te verkr. ter stadsdrukkerij, tegen f 2,20 (met 3 teek.) Inl. worden gegeven ten kantore van den adjunct-ingen. der havenwerken in de directiekeet van het gem. handels-entrepôt, Cruquiusweg tegenover de Veemarkt, van 10 tot 12 u., gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Amsterdam. Het bouwen van 2 vaste bruggen waarvan 1 over de Onbekende Gracht en 1 over de Nieuwe Achtergracht; het maken van een kademuur en van een houten walbeschoeiing langs de terreinen der vroegere Stratenmakerswerf en het ophoogen en rioleeren dier terreinen; met bijbehoorende werken.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. te verkrijgen ter stads-drukkerij, à f 1,25 (met 1 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den ingen., chef van het te hoofdbureau van den dienst der publieke werken op het raadhuis, kamer no. 96, van 10 tot 12 u., gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Ermeloo. Het aanbouwen van kamers aan het Tehuis voor kinderen en het bouwen van eene koetsierswoning aan den Horsterweg ald.

De architect E. Knevel, n.m. 2 u., in hôtel „Veldwijk". Bestek en teek. à f 1 verkr. bij gen. architect.

Groningen. Het amoveeren van een houten loods en 't bouwen van een pakhuis met bergplaats voor lompen en beenderen, op een terrein kadastr. bekend in sectie C no. 5641, aan het Hoornschediep.

De heeren A. Jacobs firma S. M. Jacobs en J. Wijnberg, 's av. 8 u., in het hotel Kisch. Bestek en teek. in voorn. hotel ter inz. en zijn à f 1 per stel bij den arch. verkrijgb. Inl. kunnen worden verkregen v.m. van 11 tot 12 u., ten kantore van K. H. Holthuis, arch. Aanw. 21 Aug., v.m. 11 u.

Groningen. Het bouwen van eene bovenwoning aan den Heereweg, get. Y, no. 1137.

De architecten K. en G. Hoekzema Kzn., 's av. 8 u., in cafe „de Beurs" Vischmarkt. Bestekken te verkrijgen à f 0.50 ten kantore van de architecten, Muurstraat no. 1, alw. tevens inl. zijn te bekomen dagelijks v.m. van 11—12 en 's av. van 5½—6½ u. Aanw. gedaan.

Harderwijk. Het verbouwen van 2 woningen in de Luttekepoortstraat te Harderwijk.

De heer P. Th. Huberts, n.m. 1 u. De voorw. ter inz. in 't logement van Bronsveld. Aanw. gedaan.

Haarlemmermeer. Het bouwen van een schuur met stalling enz. voor rekening van den heer J. H. Ackerman, te Haarlemmermeer.

De aanbesteder. De bestekken met teek. verkrijgb. bij den heer Kl. v. d. Helm. te Halfweg. Aanw. gedaan.

Oude Tonge. Het bouwen van een woonhuis in den polder „De Kramer", gem. Den Bommel.

De heer L. v. Vugt, n.m. 6 u. in het logement van A. Ware, waar bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. op den dag der besteding n.m. 3 u. Inl. te bekomen bij A. v. d. Broek, timmerman te Nieuwe Tonge.

Rotterdam. Het bouwen van een winkelwoonhuis aan den Oostzeedijk te Rotterdam.

De arch. C. N. van Goor, n.m. 3 u. in hotel Coomans. Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen bij C. Immig en Zn., Oostmolenstraat. Inl. geeft voorn. architect.

DINSDAG 22 AUGUSTUS.

Chaam (N.-Br.). Het bouwen van een roomboterfabriek, ald.

Het best. der coöp. roomboterfabriek, n.m. 2 u., in het café van J. Geerts. Bestek en teek. liggen in genoemd koffiehuis ter inz. Aanw. 22 Aug. n.m. 1 u.

Enschedé. Het bouwen van eene verdieping op een woonhuis, enz., gelegen aan de Hengelosche straat.

De heer F. Voswinkel, 's midd. 12 u. in het hotel „De Graaf". Bestek met teek. in gen. hotel ter ing. Inl. zijn te bekomen bij den architect H. E. Zeggelink. Aanw. op 't terrein 22 Aug., v.m. 9 u.

Exloo (Dr.). Het verbouwen der school te Valtherveen, met bijlev. van alle materialen.

Het gemeentebest. van Odoorn, v. m. 11 u. ten gemeentehuize te Exloo. Bestek met teek. ter inz. in 't gemeentehuis te Exloo, in hotel Panman te Valthermond, bij M. Tiente, Valthermond, hotel Dopper te Stadskanaal, hotel De Unie te Veendam, hotel van J. Huizinga te Groningen, hotel Rubbingh te Winschoten, hotel Panman te Assen, hotel Bontekoe te Meppel, hotel Meijer te Emmen, en zijn tegen f 1 te bekomen bij den burgemeester van Odoorn te Exloo. Aanw. 21 Aug., 's midd. 12 u.

Groningen. Het bouwen van eene pachterswoning te Fiemel, gemeente Termunten, ter vervanging der afgebrande woning. Ram. f 5662.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek, no. 151, ligt na 8 Aug. ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur Escher te Leeuwarden, den ingenieur Druijvesteijn te Groningen en den opz. Kerkkamp te Delfzijl. Aanw. gedaan.

Leiden. Het bouwen van 8 woonhuizen, aan den Marendijk.

De arch. H. J. Jesse, v.m. 11 u. in café Zomerzorg. Bestek met teek. ad f 0,50 te verk. bij P. J. Mulder, steendrukker, Breedstraat 82. Inl. geeft de arch.

Losser. Het bouwen van 2 woningen aan den weg van Losser naar Gronau.

De bouwk. F. J. Veldhuis, 's midd. 12 u., in café A. J. Knippers, alw. bestek en teek. ter inzage Inl. geeft gen. bouwkund. Aanw. 22 Aug., v.m. 11 u.

Utrecht. Bestek no. 776. Het wijzigen en uitbreiden van het hoofdgebouw, het afbreken vervoeren en weder opbouwen van een goederenloods en het uitvoeren van eenige diverse werken op het station Olst. Beg.-oting f 5400.

De maatsch. tot expl. van SS., n.m. 2 u. (lok. tijd) in het centr.-bur. Moreelsepark. Bestek ter lez. aan gen. bur. en aan het bur. van den sectieingenieur K. den Tex te Zwolle en is aan gen. centr.-bur. te bek. à f 0,50. Inl. worden gegeven aan het centr.-bur. en door den sectie-ing. voorn. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 23 AUGUSTUS.

Sneek. Het verbouwen en vergrooten van de stoomboekweitpellerij en meelfabriek „De Hoop" der firma G. N. Bouma.

De architecten H. A. Buursma en J. P. Hogendijk, n.m. 1 u. in cafe „De nieuwe Doelen", alw. bestek en teek. ter inzage en ad f 1,50 verkrijgb. bij genoemde architecten. Aanw. 29 Aug.

DONDERDAG 24 AUGUSTUS.

's-Gravenhage. Het bouwen van een school op een terrein, gelegen in het bouwplan der bouwgrondmaatschappij „Zuid-Westerkwartier."

Het gemeentebestuur, n. m. 2 u. De bestekken ad f 1 en de teek. ad f 0.90 verkrijgb. aan de gemeentewerf aan het Groenewegje. Aanw. 21 Aug. v.m. elf uren aan de gemeentewerf daana in loco.

Loosduinen. Het bouwen van een woning voor de huismeesteres en van een woning voor den tuinman.

De stichting „Bloemendaal". Bestek en teek. ad f 1 verkrijgb. bij den lithograaf B. Brouwer, te Utrecht. Aanw. op het terrein 24 Aug., van 12—1 u.

Naarden. Het bouwen van eene dubbele villa, op een terrein gelegen in het villapark onder de gemeente Naarden.

De architect A. H. Arentsen, v.m. 11½ u. (Greenw. tijd) in café „Kweeklust". Bestek en teek. ter inzage in gen. cafe. Inl. geeft A. H. Arentsen, architect, Bussum. Aanw. 23 Aug. 11 u. v.m., uitgaande van gen. café.

Utrecht. Het sloopen van een bestaand, en het bouwen van een cafe, met bovenwoning, aan den Steenweg no. 53.

De heer C. B. Ten Bosch, v.m. 11 u. in het ververschingslokaal van Van Schaik, Nieuwenbrug. Inl. te bekomen en bestek en teek. à f 1,50 per stuk, aan het bouwk. bureau van den arch. M. E. Kuiler. Aanw. 22 Aug., v.m. 11 u.

Wildervank. 1. Het bouwen van 2 provoosten, 1 te Wildervank en 1 te Stadskanaal, met de bijlevering van materialen; 2. het hernummeren der huizen in de verschillende wijken der gemeente.

Het gemeentebest., 's av. 6 u. Voorw. ter lez. ter secretarie, alsmede bestek en teek. en bij B. de Boer, Stadskanaal.

VRIJDAG 25 AUGUSTUS.

's-Gravenhage. Eene verbouwing van het post- en telegraafkantoor te Nijmegen, benevens het onderhoud van het post- en telegraafgebouw en van het bijpost- en telegraafkantoor aan het station te Nijmegen, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. 1901. Ram. f 3255.

Het min. van W., H. en N., n.m. 1 u. Het bestek ligt ter lez. aan het lokaal v. gen. dep.; aan het bureel van den rijksbouwmeester in het 1ste district te 's-Hage; aan dat van het prov. bestuur van Gelderland, en is te bekomen bij Gebrs. van Cleef, te 's-Hage. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwmeester te 's-Hage en door den districtsopz. voor de landsgebouwen J. W. v. Oort te Zwolle Aanw. gedaan.

Veghel. Het amoveeren van 4 woningen en het daar ter plaatse bouwen van eene bewaarschool.

Het R. K. Par. Kerkbest., v.m. 11 u., in het gebouw naast het bouwterrein. Bestek en teek. à f 2 verkrijgb. bij L. Vervoort, bouwk., bij wien tevens inl. te bekomen zijn. Aanw. gedaan.

MAANDAG 28 AUGUSTUS.

's-Gravenhage. Het bouwen van eene woning voor den dienst der verlichting, het afbreken en opruimen van een steenen lichttoren en het maken van eene fundeering voor een ijzeren lichttoren aan den Hoek van Holland.

Het min. van marine, v.m. 11 u. Bestek en teek. ligt (uitgezonderd Zon- en feestdagen), van 10—2 u., ter lez. in het lok. van het dep. van marine te 's-Hage, ter griffiën der prov. gouvernementen en ten kantore van den inspecteur over het loodswezen te Rotterdam, de commissarissen der loodsen te Maassluis, Schiedam, Hoek van Holland en Dordrecht, en de burgemeester van Delft, Vlaardingen, 's-Gravenzande en Loosduinen. Bestek met teek. à 60 et. over te maken bij postwissel en niet door middel van postzegels, verkr. bij het dep. van marine, (bur. A²), te 's-Hage. Aanw. 24 Aug., tusschen 1—2 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand**schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen—Amsterdam, Rembrandtplein — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betuwestraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

1 AUGUSTUS.

Oudewater (onderh.). Het sloopen van een pluisschuur en het bouwen van drie

woningen met eene schuur, volgens ontwerp van den heer H. Berkhof alhier. Ram. f 3101. *Door den kerkeraad der Ned. Herv. Gem.*

Metselwerk. Laagste inschrijver P. W. Hardenbol, f 1300.*

Timmerwerk. Hoogervorst, f 1315.*

Verfwerk. J. A. Meester, f 186,25.*

Lood- en zinkwerk. P. Hoogendoorn, f 85.*

Smidswerk. Th. C. Wildberg f 46.** Gegund.

's Gravenhage (**Onderh.**). Het bouwen van een villa met stal, koetshuis en koetsierswoning aldaar. Door den ingenieur-architect F. P. N. Haitsma Mulier.

Laagste inschrijver J. A. Jonker. Haarlem, f 47000. Gegund.

2 AUGUSTUS.

Boskoop. Het bouwen van een brug voor de Rijkstuinbouwwinterschool. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver. Otterlo, Waddingsveen, f 295. Gegund.

Haulerwijk. Het herbouwen der afgebrande woning van J. Darmois.

Laagste inschrijver O. Offringa f 685. Gegund.

3 AUGUSTUS.

Klaaswaal (**Z.-H.**). Het afbreken van een op het terrein staande woning, en het bouwen van eene nieuwe woning te Klaaswaal. Door den heer J. J. v. d. Horst.

Timmerwerk. Laagste inschrijver J. Sneep, f 2299.*

Metselwerk. D. v. d. Wulp, Heinenoord, f 2315.*

Verf- en glaswerk. J. Andeweg, f 349.

Smidswerk Wed. Bijl, Numansdorp, f 95.

Zink- en loodgieterswerk. B. Blank, f 138.*

* Gegund.

5 AUGUSTUS.

Huizum (**Fr.**). Het afbreken en weder opbouwen van drie woningen, in de Buurt. Door den architect W. Vonk.

Laagste inschrijver J. Jurjens, Leeuwarden, f 2835. Gunning aangehouden.

Oosterhout (**N.-Br.**). Het bouwen eener verdieping op zijn woonhuis a/d. St. Janstraat ald., en het verrichten van eenige werkzaamheden. Door den bouwk. C. A. Oomen Azn.

Laagste inschrijver J. W. H. Brandt, f 1210. Gegund.

7 AUGUSTUS.

Hulst. Het bouwen van een bergloods, nabij de haven in den Koningin Emmapolder, gem. Cinge. Door het bestuur van voorn. polder.

Laagste inschrijver B. H. Reuling, Hulst, f 305.

9 AUGUSTUS.

Enschede. Het opbouwen eener verdieping op het bestaande woonhuis, gelegen aan de Brinkstraat. Door de firma J. Th. Holscher.

Laagste inschrijver G. Doornkade f 3123. Gegund.

Enschede (**Onderh.**). Het bouwen van een danszaal voor den heer G. H. Wooldrik.

Met versiering. Laagste inschrijver D. S. van Brandwijk f 2065.

Zonder versiering. J. Reimerink en G. J. Ketteler f 1898.** Gegund.

Oostburg. Het bouwen van een woonhuis met remise. Door de kinderen Risseeuw.

Laagste inschrijver Ch. van Poucke, Oostburg, f 6650.

Tilburg. Het bouwen van een magazijn en fitterswerkplaats. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver P. v. Riel, f 6248. Gegund.

10 AUGUSTUS.

Annerveenschekanaal. De verbouwing der torenspits. Begrooting f 337,50.

Laagste inschrijver H. Hendriks, Eekstervenkanaal, f 342.

Bocholtz (**Limb.**). Het vernieuwen van de pastorie en herstellen van de gebouwen. Door het R.-K. kerkbestuur.

Laagste inschrijvers W. Duyckers, Berg en Terblijt, f 6510. Gegund.

Epe bij Gronau. Het bouwen van een winkelhuis en een woonhuis ald. Door den arch. G. Beltman A.Gz., namens mej. de wed J. ten Brink.

Laagste inschrijvers Büsscher en Münstermann, Heek, 16200 M.

Koog a/d Zaan. 1. Het bijbouwen van 4 lokalen aan de bestaande gemeenteschool, met gang en privaten; 2. het leveren der benoodigde schoolmeubelen. Door het gem.-bestuur.

1e. Laagste inschrijver F. v. d. Ommen, Zaandam, f 13194. Gunning een week aangeh.

2e. Jb. de Vries, Koog a/d Zaan, f 1319. Gegund.

Leiden. Het bouwen van een fabriksgebouw met bijbehoorende werkzaamheden aan de Vestestraat no. 42, 44, 46. Door den architect W. C. Mulder.

Laagste inschrijver W. A. Verbruggen, Waddingsveen, f 29880.

Losser (**Ov.**). Het bouwen van een woonmet winkelhuis op een terrein gelegen aan den weg van Losser naar Gronau. Door den heer J. H. Knippers.

Laagste inschrijvers G. Blankenbouw en L. Nieland, Losser, f 2325. Volgens bestek 8 dagen beraad.

Usquert. Het bouwen van eene nieuwe boerderij met daarbij behoorende grondwerken. Door den heer P. B. Westerhuis.

Laagste inschrijver G. Struvenga, Warfum, f 9642. Gegund.

11 AUGUSTUS.

Haarlem. Het bouwen van 2 woningen in de Saenredamstraat. Door den heer A. Tulken.

Laagste inschrijver J. Nouwekes, f 5095.

Nijmegen. Het bouwen van 2 polite-wachthuizen, waarvan een aan de Sloetstr. en het andere aan den Daalschen weg te Nijmegen. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver A. Kuijpers. Nijmegen, f 6938. Nog niet gegund.

Peins. *a*. Het afbreken van den toren en het herstellen van het kerkgebouw, en *b*. het maken van een nieuw torentje. Door de kerkvoogden der Herv. gemeente.

Kerk. Laagste inschrijver H. Kloosterman, Tzummarum, f 995.

Toren. H. Kloosterman, Tzummarum, f 975.

Rotterdam. Het afbreken van het bestaande en het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning en smederij enz. aan de Gedempte Botersloot no. 121. Door den bouwk. J. Oprel.

Laagste inschrijver A. A. Kanters, f 7560.

Ruurlo. Het afbreken van een woning en het bouwen van een huis met twee woningen te Ruurlo. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver H. Venderbosch, Ruurlo, f 2210.

Stadskanaal. *a*. Het bouwen van een burgerbehuizing met de levering van alle materialen enz., *b*. het glas-, verf- en behangwerk aangen. behuizing. Door den heer B. Barkman.

a. Laagste inschrijver A. Pranger, (begroot. f 1187.

b. J. Poppema, f 73. Gegund.

Tilburg. Het bouwen van een dubbel winkelhuis met bijbouwen en pakhuis op een terrein aan de Zwijsen- en Fransche straat. Door den heer H. Heijmans.

Timmerwerk. Laagste inschrijver H. v. d. Wegen. f 3182.

Metselwerk. J. Donders, f 4034.

Massa. J. Eindhoven, f 8970. Gunning aangehouden.

Venlo. Het bouwen van een winkel- en 4 woonhuizen met bijlev. van alle materialen op een langs de Meerdijkstraat gelegen open terrein. Door den heer P. v. Wijlick.

Laagste inschrijvers J. v. d. Valk en P. J. Geradts, f 27000.

Zutphen. Het verbouwen van het perc. no. 18 aan de Deizerstraat ald. Door den architect H. A. Ezerman.

Laagste inschrijver Gebr. Landeweert, f 1299.

Zwolle. Het bouwen van twee naast elkaar gelegen heerenhuizen nabij de Zeven Ailleetjes, voor rekening van den heer H. Klinkert, Lakfabrikant ald. Door den archit. H. v. Dijk.

Laagste inschrijver F. H. Noorman f 14492 en f 15349.

12 AUGUSTUS.

Deventer. Het opbouwen van een afgebrand woonhuis. Door den heer H. van de Linde.

Ingekomen 21 biljetten. Laagste inschrijvers: J. ter Wechel, Twelloo, metsel- en, timmerwerk f 798,50; J. W. de Vries, Twelloo, verfwerk f 66,50; Wed. Haverkamp, Teuge smidswerk f 52,50.

Ede. Het bouwen van een herstellingsoord te Lunteren, gem. Ede. Door den bouwk. C. H. Eldering te Amsterdam.

a. Volledig plan, *b*. sanatorium waarbij ter weerszijden van het hoofdgebouw een kamer wegvalt.

a. Laagste inschrijver G. J. Ph. Zuiderhoek, Oosterbeek f 44800.

b. H. J. v. Brussel en D. W. Beijllonse, Amsterdam, f 47400.

Gunning 14 dagen aangehouden.

Haren (**Gr.**). Het herbouwen zijner afgebrande boerderij op perc. kad. Haren, sectie K no. 2825 aan den weg naar Onnen, nabij het dorp Haren, onder architectuur van H. C. Scheffel, archit. te Groningen. Door den heer J. Bakker.

Laagste inschrijver A. Wichertjes, Scharmer, f 3200. Gegund.

Ruurlo. Het afbreken der oude onderwijzerswoning en de bouw van twee veldwachterswoningen.

Laagste inschrijver Venderbosch, Ruurlo, f 2210.

Slochteren. *a*. Het aanbrengen van beschoten dak op de O. L. school te Siddeburen en inkorten der schuur, verhoogen van muurwerk en aanbrengen van eene nieuwe bekapping van de woning van het hoofd dier school, en *b*. het verbouwen van het tolhuis aan den Schildwoldermeenteweg, onder Schildwolde. Door het gemeentebest.

a. Laagste inschrijver H. Buitenkamp, Siddeburen, f 698.*

b. Kl. Spithoff, f 229.*, * Gegund.

Utrecht. Het vernieuwen en herstellen van schoeiingen, kade- en werfmuren, bruggen enz., langs de grachten. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver C. Krachten, f 19341.

Wieringen. Het bouwen van een onderwijzerswoning te Hipolitushoef. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver C. Kroon, f 3060.

14 AUGUSTUS.

Groningen. Het opbouwen en vergrooten van de tabaksfabriek in het Rotterdammerstraatje. Door den architect K. Hoekzema.

Laagste inschrijver G. Kuiper, f 2663. Gegund.

Helder (**Onderh.**). Het verbouwen van de bovenzaal der Werkliedenvereen. Door het bestuur.

Laagste inschrijver H. Smit, f 1555.* * Gegund.

Leiden. Het verbouwen van de Bethlehemskerk. Door de diakenen der Ned. herv. gemeente.

Minste inschrijvers: J. Verhoog Jz., metselwerk f 1269; J. Boom, timmerwerk f 509; J. L. Stokhuyzen, glas- en verfwerk f 140; Beenhakker, loodgieterswerk f 24; W. L. J. de Nie, smidswerk f 183. Gunning aangehouden.

Oostburg. Het bouwen van een landbouwschuur met bijlev. der materialen. Door de Onderl. Brandwaarborg Maatsch. te Groede.

Laagste inschrijver J. M. Heijl van de Sande. Breskens, f 3198. Gegund.

IJsselmuiden. Het bouwen van een woonhuis op het kad. perceel sectie B no. 1763 gemeente IJsselmuiden. Door den heer G. H. Schütken.

Laagste inschrijver G. J. Wilke, IJsselmuiden, f 2110. Gegund.

Zwolle. Het bouwen eener remise met bovenwoning, paardenstal met mestbak, afsluitmuur enz. voor van Gend en Loos H. Collignon & Cie. Door den architect D. de Herder.

Laagste inschrijver B. M. van Vilsteren, f 10,264.

15 AUGUSTUS.

Drachten. Het bouwen van een volksgebouw op de heide bij Houtigehage. De heer Mr. P. J. Troelstra te 's-Hage.

Laagste inschrijver Jan Schuilenga, Surhusterveen, f 1029.

MEISENBACH RIFFARTH & Co.
PHOTOCHEMIGRAPHISCHE KUNSTINRICHTINGEN.
BERLIJN — MUNCHEN.
VERTEGENWOORDIGERS VOOR NEDERLAND:
MOUTON & Co., 's-Gravenhage.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

26 AUGUSTUS 1899. 19e JAARGANG. No. 34.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIEN: van 1—5 regels *f* 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • • •
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 2/3 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIEN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Villa bij Overveen. — De waarde der gebruikelijke hei-formule. — Brand door kortsluiting. — Glasschilderkunst. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Inhoud van tijdschriften. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

80ste Algemeene Vergadering.

Ter voorbereiding van deze vergadering heeft zich eene Commissie van ontvangst gevormd, bestaande uit de heeren: J. L. van Essen, Correspondent der Maatschappij, H. van Dijk, Jhr. L. F. Teixeira de Mattos en C. Zander.

De vergadering zal gehouden worden te **Zwolle**, op Woensdag 6 September 1899, des morgens te 11½ uur, in de Buitensociëteit aan den Stationsweg.

AGENDA.

1. Mededeelingen van het Bestuur der Maatschappij.
2. Benoeming van de Commissie van stemopneming voor de verkiezing van Bestuursleden in Mei 1900.
3. Mededeelingen over oud Zwolle en de merkwaardigste gebouwen der stad.

Te ongeveer één uur zal gelegenheid bestaan tot het gebruiken van ververschingen in het vergaderlokaal.

Te 2 uur zal onder geleide der Commissie van ontvangst een bezoek worden gebracht aan de Groote Kerk, en daarna aan de Statenzaal.

Na afloop van dit bezoek zal eene wandeling worden gemaakt door de stad, ter bezichtiging van de merkwaardige oude bouwwerken en overblijfselen daarvan, en van belangrijke nieuwe gebouwen.

Te 5 uur zal van de Groote Markt een speciale tram afrijden naar den Spoolderberg; van daar uit zal een wandeling worden gemaakt door het Nieuwe Werk naar het Katerveer.

In het Katerveerhuis zullen de leden zich aan een gemeenschappelijken maaltijd kunnen vereenigen, te ongeveer 5½ uur, tegen betaling van *f* 2.50 per couvert, zonder wijn.

Aan hen die deel wenschen te nemen aan dezen gemeenschappelijken maaltijd wordt *zeer dringend* verzocht, voor 3 September a.s. daarvan kennis te geven aan den heer J. L. van Essen, Gemeente Architect, Correspondent der Maatschappij, te Zwolle.

Na afloop van den maaltijd zal een speciale tram de vertrekkende leden naar het spoorwegstation vervoeren, de in Zwolle overnachtende leden, tot op de Groote Markt.

De laatste treinen vertrekken (spoortijd) *uit Zwolle naar*: Groningen om 8 uur 24 minuten; naar Amsterdam, 's Gravenhage, Rotterdam, Utrecht enz. om 8 uur 25 minuten; naar Arnhem om 8 uur 38 min.

***

Op Donderdag 7 September zal voor de leden gelegenheid bestaan tot het deelnemen aan een gemeenschappelijk bezoek aan **Kampen**, alwaar de heer K. de Vidal de St. Germain, civiel-ingenieur, Directeur der Gemeentewerken, welwillend zich bereid heeft verklaard de leden behulpzaam te zijn bij hun voorgenomen bezoek aan de merkwaardige gebouwen der stad.

De reis van Zwolle naar Kampen zal plaats hebben per raderstoomboot, te 9 uur des morgens afvarende van het Roodetorenplein, te Kampen aankomende te half elf uur.

Na aankomst van de boot zal een bezoek worden gebracht aan het oude Raadhuis met de merkwaardige Schepenzaal.

Te ongeveer 12 uur zullen eenige ververschingen gebruikt kunnen worden op de bovenzaal van de societeit „'t College", aan de rivier de IJssel gelegen.

Hierna zal een bezoek gebracht worden aan de Boven- of St. Nicolaaskerk, waarop eene wandeling door en om de stad zal volgen, ter bezichtiging van eenige oude gevels, de drie oude Stadspoorten enz.

In het Spoorwegstation bestaat gelegenheid een middagmaal te gebruiken.

De laatste trein uit Kampen naar Amsterdam, Arnhem, 's-Gravenhage, Groningen, Rotterdam, Utrecht, enz. vertrekt te 8 uur 3 min.

Omtrent **Vacantie-kaarten**, zie bericht aan 't einde van dit blad.

De volgende heeren zijn sedert de laatste opgave als lid van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst toegetreden,

als Gewoon Lid:

F. C. de Beer	Tilburg.
A. C. Buijzerd	Breda.
Henri Th. Eijsvogel	Amersfoort.
Otto Horn	Amsterdam.
W. A. J. M. Horrix	's Gravenhage.
J. Koffeberg	Amsterdam.
L. J. Kooken	Eindhoven.
J. van Lankelma Jr.	Arnhem.
J. D. Looijen (*tijdelijk te Parijs*)	's Gravenhage.

W. L. Loth	Paramaribo.
J. A. Noppen	Zandvoort.
L. van der Pas	Ginneken.
H. de Vink	Utrecht.
P. de Vink	"
H. A. M. de Vos	"

als Buitengewoon Lid:

J. Booms	Eindhoven.
A. Brand	Amsterdam.
K. L. Croonen	Stratum.
D. J. Heusinkveld	Utrecht.
J. Mutsaars	Goirke.

VILLA BIJ OVERVEEN.

De villa waarvan hier eenige afbeeldingen worden gegeven, wordt gebouwd aan den Zijlweg of Overveenschen weg, bij het dorp Overveen, op ongeveer 20 minuten afstand van Haarlem, volgens de plannen van den heer J. A. G. van der Steur, Bouwkundig Ingenieur te Haarlem.

De indeeling gelijkstraats blijkt uit de afbeelding. Op de verdieping zijn, boven de kamers en suite, twee kamers gelegen, waartusschen een trap die naar de ruimte onder de bekapping voert; de kamers staan echter toch nog met elkaar in verband door een doorloop, achter de trap gelegen. Boven de varanda ligt een zolderruimte. Verder ligt nog een kamer boven de keuken, en een boven de vestibule met buitenportaal; boven de W. C. zijn een paar kasten ingericht, een behoorende bij het laatstgenoemde vertrek, en een uitkomende op de gang, welke even breed is als die beneden.

De bouw, aangenomen voor de som van f 10883, kon op 1 Augustus van dit jaar worden aangevangen, en moet op 1 Maart 1900 geheel voltooid zijn.

De gevels worden gemetseld van kleurig hardgrauw en gevoegd, met uitzondering van de vakken in den erker en tusschen de stijlen van de topgevels aan den zijgevel, die gepleisterd en gesousd worden.

Het geheel zal, zooals dan ook uit het cijfer der aanneming blijkt, zeer eenvoudig bewerkt worden.

Het gebouw wordt opgetrokken op een paalfundeering, waarvan de palen eene lengte van 6 M. hebben. Onder alle steenen vloeren komen gewelven van beton, omdat de bovengrond ter plaatse zeer slap is.

Overveen ligt namelijk onmiddellijk tegen den duinrand aan; de hoogte der duinen neemt daar snel af en boven het lage gedeelte heeft zich een dikke veenlaag gevormd, die van af de duinen zeer snel in dikte toeneemt; daarbij doet zich het eigenaardige verschijnsel voor, dat op circa 200 M. van het bouwterrein der bovengenoemde villa de huizen op staal worden gefundeerd.

VILLA AAN DEN OVERVEENSCHEN WEG.

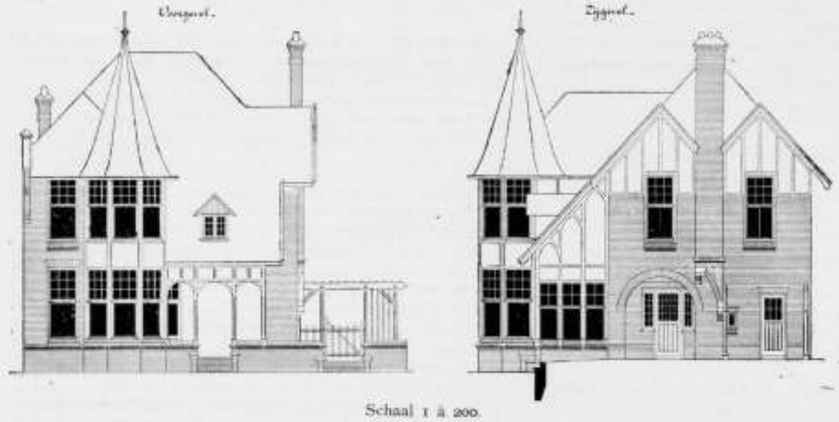

Schaal 1 à 200.

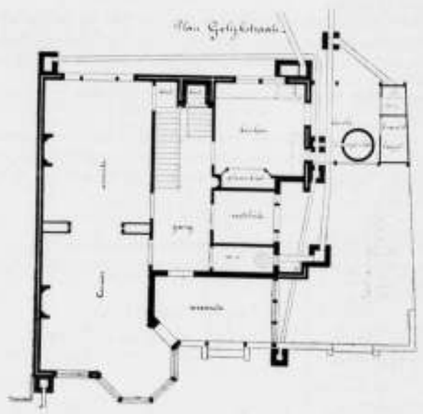

Een dergelijken afwisselenden toestand van den ondergrond vindt men trouwens door geheel Haarlem; er is zeker geen plaats in ons land waar in een kleine ruimte als daar, zooveel verschillende wijzen van fundeeren noodzakelijk zijn. Men moet dan ook plaatselijk goed op de hoogte wezen om te beslissen hoe op verschillende punten in Haarlem gefundeerd moet worden. In de stad b.v., van af het station tot aan den Hout, wordt eenvoudig op staal gebouwd. De Groote Kerk staat op het zand, en ook nog het Brongebouw, enz. Maar vlak achter die kerk, aan de Spaarne-oevers, moet men een roosterwerk aanleggen, tenzij men *zeer* diep ontgraaft of wel het metselwerk *zeer* breed aanlegt. En 200 à 300 M. verder, in den omtrek der Amsterdamsche poort, is men genoodzaakt palen van 7 M. lengte te slaan voor den bouw van arbeiderswoningen.

DE WAARDE DER GEBRUIKELIJKE HEI-FORMULE.

Antwoord der Afdeling Amsterdam op de vraag:

Bij het heien met de handhei werd veelal vastgesteld, dat bij een valhoogte van het heiblok van hoogstens 1.25 M. en een kalender van 30 slagen, de palen niet meer dan 3 cM. mochten zakken om hun stuit voldoende te achten.

Aangezien het moeilijk is om bij het gebruik van stoomheien het blok slechts 1.25 M. op te halen, wordt gevraagd, welke stuit gelijk staat met den bovengenoemden, bij gebruik van de stoomhei en een valhoogte van het blok van 3 M. in een kalender van 30 slagen.

Bij de beantwoording van deze vraag dient eerst de opmerking gemaakt, dat de redactie daarvan niet gelukkig is.

Vooreerst is het beter te spreken van zakking der paal dan van stuit, daar aan dat laatste woord een te absolute waarde wordt toegekend, en wat stuit is voor het eene blok, dit bij lange na nog niet is voor een veel zwaarder.

Dan zal, waar zakking in de laatste 30 slagen en valhoogte gegeven zijn, ook het gewicht van blok en paal bekend moeten zijn, want die factoren zijn even gewichtig en kunnen niet zonder verband met elkander worden beschouwd.

Het wil mij voorkomen, dat de steller van de vraag heeft willen weten in hoeverre de gebruikelijke heiformule waarde heeft, waarin de draagkracht van de paal wordt bepaald naar de zakking en omgekeerd.

Die formule verdient noch de overschatting van den een, noch de geringschatting van den ander. Het komt er maar op aan hoe ze wordt gebruikt en waar!

Die formule welke in alle bouwkalenders is te vinden, heeft, zoo als ieder weet, den vorm $W = \frac{h\ G_1^{\ 2}}{s\ (G_1 + G_2)}$ 1.) waarin h de valhoogte, G_1 en G_2 de gewichten respectievelijk van blok en paal, en s de zakking in den laatsten slag voorstellen.

De formule is afgeleid, zoo als allen bekend is, uit de botsing, de levende kracht van paal en blok na den slag, en den arbeid daarbij verricht.

Evenwel is zij slechts toe te passen als de paal werkelijk nog in den grond gedreven wordt, bij den slag het blok niet of niet noemenswaardig in den kop van den paal wordt gedrukt en de lichamen niet elastisch zijn. Daar die voorwaarden nu nooit geheel vervuld worden, maar bij zwaar heien met eene geëischte kleine toelaatbare zakking daaraan allerminst wordt voldaan, zoo zal men dan een andere formule moeten aanwenden, n.l.

$$W = \frac{H_1 \times H_2}{H_1 + H_2}\left[\sqrt{2\,h\,G_1\,\frac{H_1 + H_2}{H_1 \times H_2} + s^2} - s\right] \text{II.)}$$

In deze formule is rekening gehouden met de drukking die het blok op den paal uitoefent, hem voortdrijft en er eenigszins in doet indringen, welke drukking te berekenen is uit den arbeid die bij de botsing verloren gaat.

Na de botsing hebben paal en blok dezelfde snelheid. Stel de drukking die het blok dan uitoefent = Q, dan is de samendrukking die het blok ondergaat afhankelijk van de lengte van het blok, de doorsnede en de elasticiteits coëfficient van de stof waaruit het blok is gemaakt, en even zoo voor den paal. De samendrukkingen zijn dan respectievelijk $\frac{Q\ l_1}{E_1\ F_1}$ en evenzoo voor den paal $\frac{Q\ l_2}{E_2\ F_2}$.

Stelt men dan hierin $\frac{E_1\ F_1}{l_1} = H_1$ en $\frac{E_2\ F_2}{l_2} = H_2$ dan worden die samendrukkingen $\frac{Q}{H_1}$ en $\frac{Q}{H_2}$ waaruit men ziet, dat in die tweede heiformule rekening gehouden is met deze factoren.

Uitvoerig na te gaan hoe of die formule ontstaat, zou te ver voeren. Het is echter van veel belang om te weten welke de grenzen zijn waarbinnen men de eerste en de tweede formule moet gebruiken. Eerst als de drukking door het blok op den paal na de botsing uitgeoefend zoo groot is, dat er na de samendrukking nog kracht overschiet, gaat de paal dieper en is dus zakking te constateeren.

De arbeid die bij de botsing door de samendrukking verloren gaat, afgetrokken van den geheelen door het vallende blok geleverden arbeid, is gelijk aan den weerstands-arbeid waarmede de paal in den grond dringt.

Door deze gelijkstellingen vindt men een waarde voor Q, d. i. de drukking; n.l.

$$Q = \sqrt{2\,h\,\frac{G_1 \times G_2}{G_1 + G_2} \times \frac{H_1 \times H_2}{H_1 + H_2}}$$ en deze waarde moet *grooter* zijn dan de weerstand van den grond W, wil de paal in den grond dringen.

Hierin is dus een middel gevonden om de grenswaarde te bepalen, want als men uit de eerste heiformule de zakking $s = \frac{h}{W} \times \frac{G_1^{\ 2}}{G_1 + G_2}$ heeft neergeschreven en daarin $W = Q$ stelt, vindt men een grenswaarde $r = \frac{G_1}{G_2}\sqrt{\frac{1}{2}\,h\,\frac{G_1 \times G_2}{G_1 + G_2} \times \frac{H_1 + H_2}{H_1 \times H_2}}$ voor de zakking.

Is nu de zakking die men constateert, namelijk $s > r$ dan is ook $W < Q$ en kan de weerstand van den paal uit de eerste eenvoudige heiformule $W = \frac{h\ G_1^{\ 2}}{s\ (G_1 + G_2)}$ worden bepaald.

Is de weerstand van den grond $W > Q$ dan kan de paal, als de drukking door het blok daarop uitgeoefend gelijk Q geworden is, nog niet in beweging komen, en het gevolg zal zijn, dat paal en blok nog verder worden samengedrukt en wel zoo lang, totdat de drukking van het blok geworden is gelijk W.

De arbeid die daartoe gevorderd wordt is $\frac{1}{2}\,W^2\,\frac{H_1 + H_2}{H_1 \times H_2}$ en die waarde afgetrokken van den totalen arbeid geleverd door het blok, n. l. $h\ G_1$, geeft den arbeid die voor het indrijven van den paal overblijft.

Stelt men die arbeid $W \times s$, dan vindt men uit de vergelijking $W \times s = h\ G_1 - \frac{1}{2}\,W^2\,\frac{H_1 + H_2}{H_1 \times H_2}$ de tweede heiformule, n.l.

$$W = \frac{H_1 \times H_2}{H_1 + H_2}\left[\sqrt{2\,h\,G_1\,\frac{H_1 + H_2}{H_1 \times H_2} + s^2} - s\right] \text{II.)}$$

Deze formule moet dus in plaats van de eerste worden toegepast zoodra de zakking $s <$ is dan de boven omschreven grenswaarde r.

Hieruit kan men nu omgekeerd de zakking s afleiden, die mag worden toegelaten bij een geëischten weerstand W van den grond. Men dient dan echter in het oog te houden, dat die weerstand *niet* grooter mag zijn dan een zekere waarde Q_1, die men verkrijgt door uit bovenstaande formule s op te lossen en gelijk nul te stellen, n.l.

$$Q_1 = \sqrt{2\,h\,G_1\,\frac{H_1 \times H_2}{H_1 + H_2}}$$

Is n.l. de weerstand $W > Q_1$, dan zal de paal door het gebruikte heiblok en de gebezigde valhoogte niet in beweging kunnen worden gebracht.

Dit is dus nog een grenswaarde die in aanmerking moet worden genomen.

In het kort kan men dus het volgende zeggen.

Om uit de zakking s van den paal den weerstand van den grond, d. i. het draagvermogen, te bepalen, moet men eerst de grenswaarde r berekenen uit

$$r = \frac{G_1}{G_2}\sqrt{\frac{1}{2}\,h \times \frac{G_1 \times G_2}{G_1 + G_2} \times \frac{H_1 + H_2}{H_1 \times H_2}}$$

Is dan $s > r$ dan geeft de eenvoudige formule:

$W = \frac{h\ G_1^2}{s\ (G_1 \times G_2)}$ de weerstand van den paal.

Is daarentegen $s < r$ dan geeft de tweede samengestelde formule:

$$W = \frac{H_1 \times H_2}{H_1 + H_2} \left[\sqrt{2\,h\,G_1 \times \frac{H_1 + H_2}{H_1 \times H_2} \times s^2} - s \right]$$

Wil men omgekeerd de zakking kennen waarbij een bepaalde weerstand of draagvermogen mag worden aangenomen, dan moet men eerst de twee grenswaarden

$$Q = \sqrt{2\,h\,\frac{G_1 \times G_2}{G_1 + G_2} \times \frac{H_1 \times H_2}{H_1 + H_2}} \quad \text{en}$$

$$Q_1 = \sqrt{2\,h\,G_1 \times \frac{H_1 \times H_2}{H_1 + H_2}} \quad \text{berekenen.}$$

Is $W < Q$ dan is de toelaatbare zakking af te leiden uit s van de eerste formule voor W. Is W tusschen Q en Q_1 in, dan is die formule niet meer te gebruiken, maar moet s uit de samengestelde formule voor W worden bepaald. Is eindelijk de vereischte weerstand $W > Q_1$ dan kan die niet verkregen worden met het gebruikte heiblok en de aangenomen valhoogte. Men zal alsdan een zwaarder blok moeten nemen of het van eene grootere hoogte moeten laten vallen.

BRAND DOOR KORTSLUITING.

Een bericht over den brand van het gebouw der internationale tentoonstelling van electriciteit te Como, opgenomen in het Bouwk. Weekblad van 15 Juli j. l., eindigde aldus: „De oorzaak van het ongeval schijnt te zijn geweest een gebrek in de electrische leiding, iets wat men hier zeker niet zoude verwacht hebben."

Deze zeer gereserveerde mededeeling was een gevolg van een aantal berichten uit buiten- en binnenlandsche bladen, waarin „men" den brand, al of niet vermoedelijk, toeschreef aan „een gebrek in de electrische leiding."

Bij ons, en ook elders, is de brand, als er een electrische leiding in een gebouw is, steeds een gevolg van zulk een gebrek, als er geen andere oorzaak te vinden is. Daardoor is het gevaar dan ook altijd opgelost, omdat van de leiding gewoonlijk niets meer is terug te vinden. Maar of het altijd waar is?

De electrische leiding heeft intusschen al zoo dikwerf de schuld moeten dragen, dat het geduld van de Deutsche Zeitschrift für Electrotechniek ten einde is; het blad verdedigt de wetenschap tegenover de herhaalde beschuldigingen, in 't bijzonder die wat den brand van Como betreft. Wij nemen hier natuurlijk gaarne over wat het blad over deze zaak zegt; het is ook meer algemeen bekend gemaakt in eenige der groote Duitsche dagbladen.

Het lag zoo voor de hand — schrijft het vakblad — en was zoo gemakkelijk den electrischen stroom van de misdaad te betichten, waardoor de werkelijke schuldige, die wellicht een nog brandende lucifer achteloos had weggeworpen of een brandende soldeerlamp omgegooid had, vrij kon blijven rondloopen.

Dan wordt het „gebrek in de leiding" vergeleken met de beroemde kat, die voor ongeveer 50 jaren geleden in Westphalen de ronde deed, toen daar het verzekeren tegen brandschade meer algemeen werd. Wanneer toen een boer zijn huis en inboedel goed verzekerd had, dan sloop in een kouden winternacht de kat in de keuken, om zich een warm plekje te zoeken, en ging dan gewoonlijk naar den open haard om op de nog warme asch te gaan liggen. Maar onder die asch waren nog gloeiende kolen; de kat verzengde zich de huid en had niets beters te doen dan in angst naar den hooizolder te vliegen, waar dan de brand een aanvang nam als een gevolg van de aanwezigheid van nog gloeiende kool of iets dergelijks in de haren van de kat. Nadat verscheidene bezitters van dergelijke onbedachtzame dieren nieuwe huizen gebouwd hadden van de ontvangen verzekeringssommen, hielden ook de wandaden der katten op eenmaal op, zij het, doordat het jongere kattengeslacht nadenkender was geworden, of wijl men geen open haarden meer gebruikte.

Wat toen en daar de kat was, dat is, zoo meent het electrotechnische orgaan, met het oog op brand en brandstichting in dezen tijd, de „kortsluiting", een plotseling intredend gebrek aan de leiding. De ingenieurs leggen zich de taak op, om aan de strengste gegevens te voldoen; het werkelijke bewijs, dat een kortsluiting in eene leiding ontstaan is, zou hem die de leiding heeft aangelegd, zeker ernstige verwijten van zijn vakgenooten op den hals doen halen.

Het is zeer ten onrechte steeds te spreken van het intreden van kortsluiting of het ontstaan van een gebrek in de leiding, wanneer er geen afdoend bewijs daarvoor bestaat.

GLASSCHILDERKUNST.

Door de firma Löhrer en Lersch, ateliers voor glasschilderkunst te Utrecht, wordt tot en met Dinsdag a. s. in de beneden voorzaal van het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam, eene tentoonstelling gehouden van eenige nieuwe producten uit hare werkplaatsen, die zeer de aandacht verdienen om het streven dat daaruit blijkt, gedeeltelijk geïnspireerd door de nieuwere Engelsche wijze van werken op dit gebied.

Er zijn tentoongesteld 3 kerkramen, waarvan een in Romaanschen stijl, een in vroeg- en een in laat-Gothischen stijl, — dit laatste bijzonder schitterend van kleur; verder eenige brokstukken van kerkramen, waaronder een met den Christus aan het kruis dat bijzonder goed in het oude type is gehouden, en een kop van Petrus, die zeer gelukkig van teekening en van kleur is. De vleeschdeelen der figuren zijn fijn grijs, hetgeen zeer goed voldoet. Laatstgenoemde brokstukken — studies — vooral, toonen wat door de werkplaatsen zal kunnen geleverd worden.

Ook het nieuwere genre, en daarbij stukken voor gewonen woonhuisbouw, is vertegenwoordigd; in de voorbeelden daarvan is een goed en rijk effect verkregen door 't gebruik van verschillende soorten glas, als gestreept en opalescentglas, butzenscheiben enz., geheel als mozaiekwerk behandeld; zij zijn bijzonder goed geslaagd.

In al deze stukken is veel gebruik gemaakt van glas, dat in 't zelfde stuk ineenvloeiende tinten vertoont, hetgeen in de compositie een goed effect maakt. Dit verschil in tint is een gevolg van verschil in dikte van het gekleurde glas.

Een voorbeeld van een raamvulling met distelbladen, in grisaille op een goudachtigen grond, maakt een goed vertoon.

Ieder die belang stelt in de glasschilderkunst en in hare tegenwoordige ontwikkeling, moet worden aangeraden een bezoek aan deze tentoonstelling te brengen.

BERICHTEN.

In het voorjaar van 1900 zal wederom gelegenheid gegeven worden tot het afleggen van een examen, recht gevende op benoembaarheid tot Opzichter bij den Dienst van Weg en Werken bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

De gewijzigde voorwaarden van benoembaarheid tot die betrekking, vastgesteld in dato 4 Juli j.l., zijn thans verschenen en verkrijgbaar bij genoemden Dienst, waar ook nadere inlichtingen op verlangen gegeven worden.

De genoemde voorwaarden liggen ter lezing in de bibliotheekzaal van het Gebouw Marnixstraat 402.

Zooals uit dit blad blijkt, heeft op 21 Augustus j.l. de aanbesteding plaats gehad voor den bouw van een kerkgebouw voor de Ned. Herv. Gemeente aan de Weimarstraat, het Regentesseplein en de Regentesselaan te 's Gravenhage, volgens de plannen van den architect J. Verheul Dzn. te Rotterdam.

Men zal zich nog wel herinneren, dat op 24 November 1894 door eene Commissie uit den Kerkeraad der N. H. Gem. te 's-Gravenhage, een achttal architecten werd uitgenoodigd om mede te werken aan een besloten prijsvraag voor eene nieuwe zevende kerk met kosterswoning, te bouwen op bovengenoemd terrein.

Aan den heer J. Verheul Dzn. werd door de Jury van beoordeeling, bestaande uit de heeren C. Muysken, F. J. Nieuwenhuis en C. H. Peters, met algemeene stemmen den prijs toegekend.

Na het overwinnen van vele bezwaren, vooral van geldelijken aard, zal nu eindelijk na 5 jaren met den bouw der kerk een aanvang worden gemaakt.

Het toenemend gebruik van accumulatoren bij electrische trams heeft natuurlijk meer dan vroeger de aandacht gevestigd op een der belangrijke onderdeelen van de batterijen, namelijk de accumulatoren-kasten, en dit des te meer, omdat uit de ondervinding gebleken is, dat het onderhoud dezer kasten een belangrijk bedrag uitmaakt van de bedrijfskosten der banen.

De Allgemeine Elektricitäts-Gesellschaft te Berlijn vervaardigt thans Hardgummi-accumulatorenkasten voor tractie-batterijen, die zij Aristonkasten noemt, die vóór de aflevering aan zeer strenge proeven worden onderworpen, en dan ook zeer goed voldoen.

Wil men met deze een proef nemen, dan stelt de A. E. G. monsters en prijzen gaarne ter beschikking.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten 1e prijs: uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 1 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam. Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899. (1)

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift.

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. (*N.B. 2 en 3 algemeen, 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.*)

Reclame-plaat voor horloges. 1e prijs: f 100; 2e prijs f 50; 3e prijs: f 25. Door de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam. Vóór 1 Sept. 1899. Zie Bouwk. Weekblad van 29 Juli 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 4
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 5
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Teekenaar 1.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 8 van 15 Augustus 1899.

Gooiland. Een geognostische biologische studie, door C. J. Koning. — De vorderingen der Ethertelegrafie (vervolg en slot), door Dr. L. Bleekrode. — Microplanten, door Dr. H. J. Calkoen. — Een en ander over merkwaardige kometen (vervolg), naar W. T. Lynn. — Koraaldieren en Koraalriffen (vervolg), door Dr. A. J. C. Snijders. — Beschrijving van eenige instrumenten, in gebruik bij de Siboga-expeditie onder leiding van Prof. Max Weber, door Hoorens van Heyningen. — Het jubileum der Royal Institution of Great Britain, door Dr. L. Bleekrode. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen, door Ant. Pannekoek. — Correspondentie. — Boekaankondiging. — Korte mededeeling.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851) zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen. 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vesitbule. 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochère, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen, 4 pl.; *f* 0.30.

Afl. 13 (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0.30.

2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.). 4 pl.; *f* 0.70.

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60

2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871). Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl. Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.; *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats, 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

BERICHT.

Op elken Woensdag en Zaterdag van de maanden Juli, Augustus en September worden op alle stations der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen en van de Nederlandsche Centraal Spoorweg-Maatschappij algemeene vacantiekaarten uitgegeven,

geldig voor eene enkele reis van een station S.S. of N.C.S. naar een willekeurig station S.S. of N.C.S.

Prijzen: 1e klasse f 4.00, 2e klasse f 3.00, 3e klasse f 2.00.

Zij zijn uitsluitend geldig op den dag van afgifte en voor de daarvoor aangewezen treinen. *) De kaart geeft geen recht tot oponthoud onderweg.

*) Alle treinen voorkomende op de officieele witte aanplakbiljetten der beide Maatschappijen met uitzondering van die gemerkt D. of H.

De vacantiekaart is voorzien van een talon, die binnen een maand, doch uiterlijk op 30 Sept. a. s., tegen dezelfde prijzen en op elk station S.S. of N.C.S. (daarenboven op het Informatiebureau S.S. te Amsterdam, Heerengracht hoek Raadhuisstraat en op het Informatiebureau S.S. te Scheveningen in het Kurhaus), op elken dag der week kan worden ingewisseld voor eene algemeene vacantiekaart, geldig voor een reis naar een ander willekeurig station. De reis daarmede kan op elken dag der week worden afgelegd.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 28 AUGUSTUS.

Hoogeveen. Het bouwen van een nieuwe draaibrug over de Middenraai te Nieuweraard.

De firma Dieters, Robertus Wolters en Nanninga en Co., n.m. 5 u., in hotel „Thomas", alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft archit. J. Carmiggelt. Aanw. 28 Aug., v.m. 10 u.

's-Gravenhage. Het bouwen van eene woning voor den dienst der verlichting, het afbreken en opruimen van een steenen lichttoren en het maken van eene fundeering voor een ijzeren lichttoren aan den Hoek van Holland.

Het min. van marine, v.m. 11 u. Bestek en teek. ligt (uitgezonderd Zon- en feestdagen), van 10—2 u., ter lez. in het lok. van het dep. van marine te 's-Hage, ter griffiën der prov. gouvernementen en ten kantore van den inspecteur over het loodswezen te Rotterdam, de commissarissen der loodsen te Maassluis, Schiedam, Hoek van Holland en Dordrecht, en de burgemeester van Delft, Vlaardingen, 's-Gravenzande en Loosduinen. Bestek met teek. à 60 ct. over te maken bij postwissel en niet door middel van postzegels, verkr. bij het dep. van marine, (bur. A²), te 's-Hage. Aanw. gedaan.

Sloterdijk. Het bouwen van een school met onderwijzerswoning.

Het bestuur der Chr. school, 's midd. 12 u. in het schoollokaal aan den Haarlemmerweg. Bestek ad f 1 verkrijgb. bij F. Abcouwer, naast de school B no. 269.

DINSDAG 29 AUGUSTUS.

Almelo. Het bouwen van een villa voor den heer G. Salomonson Hzn. aldaar.

De architect H. A. Witzand Bzn., n.m. 4 u., in café „Beverdam", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 2,50 verkr. bij gen. architect, alsmede inlicht.

Groningen. Het verbouwen van de winkelbehuizing Oosterstraat 4 te Groningen.

De architect W. P. Ros. 's av. 8 u., bij H. H. Poelman, alw. bestek en teek ter inzage liggen en zijn ad f 1 alsmede inl. verkr. bij gen. architect.

Hilversum. Het bouwen van een bankgebouw met directeurswoning en annex winkelhuis met bovenwoning aan de Stationstraat, hoek Hertenstraat.

De Naaml. Venn. „Gooi- en Eemlandsche Bank", n.m. 2 u., in het café „Jans". Bestek en 3 teek. à f 2.50 te bek. ten kantore der Bank. Stationsstraat 4, en liggen ter inz. in voorn. café. Inl. te bek. bij den architect J. W. Hanrath ald. op 25 en 26 Aug. van 10—4 u. Aanw. gedaan.

Nijmegen. Het bouwen van een kantoorgebouw met conciergewoning a/d Houtmarkt aldaar.

De aanbesteder, n.m. 2 u., in het spaarbankgebouw, Ridderstr. Bestekken en teek. à f 1,50 verkr. bij den concierge van gen spaarbankgebouw. Inl. verstrekt de architect J. Knoops Jnr., 3e Walstraat no. 1. Aanw. op 't terrein 29 Aug., v.m. 11 u. (loc. tijd).

Oldeboorn. Herbouw van de afgebrande schuur met hals op de Zathe, in huur bij de Boer ald.

De heer S. Wijbinga, bij wien teek. ter inzage. Bestekken zijn à f 1 verkrijgb. bij M. K. de Jong, arch. aldaar, die inl. geeft ten zijnen huize en 29 Aug. in 't Friesch koffiehuis te Leeuwarden. Bilj. in te zenden voor of op 29 Aug., gemerkt K, aan gen. adres.

Ruinerwold. Het bouwen van een woonhuis met stalling enz.

De architect H. Witzand, n.m. 3 u., in het café van M. Hovingh, alw. bestek en teek. ter inzage liggen en zijn ad f 2 verkr. bij gen. architect. Aanw. 29 Aug., v.m. 10 u.

WOENSDAG 30 AUGUSTUS.

Beverwijk. Het bouwen van een gasfabriek met directeurs- en fitterswoning en bijbehoorende werken.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestek met 4 teek. is verkrijgb. ter gem.-secretarie tegen f 3 per stel. Aanw. 19 en 21 Aug., telkens v.m. 11 u., door den gem.-opz. den Heer N. de Wolf, bij wien nadere inl. te bekomen.

Gassel (**N.-Br.**). Het bouwen eener woning met bergplaats.

De heer M. Bulkens, n.m. 3 u., te zijnen huize, alw. teek. en bestek ter inzage liggen. Aanw. op het bouwterrein 30 Aug., n.m. 2 u.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen eener wachtkamer bij de fabriek.

De Nederl. Katoenspinnerij. Inl. geven de arch. Van der Goot en Kruisweg. Bestek en teek. ter inz. bij den portier der fabriek. Aanw. 30 Aug., v.m. 10 u.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een woonhuis.

De heer M. Onnen, v.m. 11 u., te zijnen bureele, Paradeplaats. Inschrijvingsbiljetten 29 Aug. vóór 3 u. n.m. te bezorgen bij den besteder op het geniebureel Paradeplaats. Bestek met teek. tegen f 2 te verkr. bij den besteder, die dagelijks vóór 12 u. 's midd. de noodige inl. zal verstrekken.

Ommelanderwijk. a. Het bouwen van een winkelhuis; b. alle benoodigde glas-, verf- en behangerswerken van dat perceel.

De heer J. B. Kemper, 's av. 7 u., bij wien bestek en teek. ter inzage liggen. Inlicht. geeft de bouwk. A. Woldendorp.

Woerden. 1e. Herstellingen aan de Goejanverwellesluis; 2e. idem aan de Haanwijkersluis; 3e. idem aan de Groevenbrug; 4e. herstellingen en verfwerken aan de hekken en scheringen op de omringkaden en dijken; en 5e. verbouwing van het schuurtje bij de sluiswachterswoning te Haanwijk.

Dijkgraaf en Hoogheemraden van het Groot Waterschap van Woerden, v.m. 11 u. in het gemeenelandshuis. Bestek op de secretarie van het Groot-Waterschap ter inz. Inl. kunnen verkr. worden bij Adr. Kok Wz., fabriek-landmeter van gemeld Groot-Waterschap.

DONDERDAG 31 AUGUSTUS.

Sambeek (**N.-Br.**). De bouwing van een huis met stal en schuur, het metsel- en timmerwerk elk afzonderlijk, met bijlevering van bijna alle bouwstoffen.

De heer P. v. d. Broek, n.m. 5 u., ter herberge van A. M. Versmeeten. Het bestek ligt ter inzage bij P. van den Broek.

VRIJDAG 1 SEPTEMBER.

Apeldoorn. Het bouwen van een fabriek voor machin. houtbewerking, het maken van houtloodsen ter oppervlakte van 1300 M². en het graven van een kolk.

De arch. Andr. v. Driesum Tzn., v.m. 11 u. in hotel „Apeldoorn" alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 3,50 verkrijgb. bij gen. arch. Aanw. 30 Aug

ZATERDAG 2 SEPTEMBER

Nijmegen. Het bouwen van 3 nieuwe villa's en het verbouwen van 1 bewoonde villa aan de Voorstadslaan te Hees.

De architecten A. W. Weissmann en P. H. v. Niftrik te Amsterdam, n.m. 3 u., in het hotel „de Gouden leeuw" te Nijmegen. Bestek en teek. te verkr. à f 2 per stel bij Thieme's boekhandel te Nijmegen. Inl. worden gegeven door gen. architecten ten hunne kantore. Plantage Parklaan 4 te Amsterdam en 30 Aug., v.m. 11 u. ter plaatse.

Wageningen. Het bouwen van een kalkzandsteenfabriek (oppervlakte circa 670 M².)

De firma Leccius, de Ridder en v. d. Heijden, n.m. ½ u., in het hotel „de Grebbe." Bestek en teek. in gen. hotel ter inzage en à f 1,50 verkr. bij bovengen. architecten. Aanw. op het terrein 1 Sept., n.m. 1½ u.

MAANDAG 4 SEPTEMBER.

Odoorn. Het bouwen van een nieuwe pastorie te Odoorn, met bijlevering van alle materialen.

De kerkvoogden der herv. gemeente, v.m. 11 u., bij J. Kuipers. Bestek met teek. ligt ter inzage: hotel Kleine Staarman, Koevorden, hotel Meijer, Emmen, hotel Mensingh Odoorn, hotel Panman, Assen, café Huizinga, Groningen, hotel De Unie, Veendam, hotel De Nederlanden, Wildervank, hotel Dopper, Stadskanaal, hotel De Boer, Musselkanaal, en is tegen f 1 te bekomen bij den arch. Kliphuis te Emmen. Aanw. 31 Aug. en 2 Sept. e.k., telkens van v.m. 9 tot 11 u. Inschrijvingsbilj. in te leveren bij den voorzitter van kerkvoogden uiterlijk den 3den Sept.

DINSDAG 5 SEPTEMBER.

Groningen. Het bouwen van eene loods voor het opbergen van reserve-sluitdeuren nabij de oude Statenzijl, met bijkom. werken, en het maken, inhangen en gangbaar opleveren van een paar hooge vloeddeuren in de Nieuwe Statenzijl, behoorende tot zeewerken in Groningen. Ram. f 7620.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek, no. 156, ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen van de prov. besturen, en te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur Escher te Leeuwarden, den ingenieur Druijvesteijn en den opz. Stratingh te Groningen. Aanw. 29 Aug.

Westdorpe. Het verbouwen en vergrooten van de openbare school en het leveren en plaatsen van schoolmeubelen in dezelve.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestek met teek. ter inz. op de gem.-secr. en is ald. verkr. à f 1.50. Inl. bij D. de Jonghe, bouwk. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 8 SEPTEMBER.

Haarlem. Het maken van bomvrije gebouwen in het fort bij de Liebrug (3e gedeelte), raming f 171.000 onder het beheer der genie te Haarlem. (Deze aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving, en zulks tweeledig, naar gelang sommige gedeelten van het werk, overeenkomstig bepalingen in het bestek, worden gemaakt hetzij van metselwerk, hetzij van cementbeton).

De genie, v.m. 10 u., op het bureel der genie, alw. bilj. in te leveren tot 7 Sept., n.m. 3 u., de bestekken ter lez. liggen en met inl. te bekomen zijn. Aanw. op het terrein, 29 Aug., n.m. 2 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Korte Vijverberg hoek Prinsestraat — Zutphen—Amsterdam, Stationsplein — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda, Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 6.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**• 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**• 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

4 AUGUSTUS.

Amsterdam (**Onderh.**). Het bouwen van een vischhal in perceel 8 aan den Amstel, voor de firma Saur Hz. Door de architecten Van Rossum en Vuijk.

Gegund aan de firma Crouwel en Kermer, aldaar.

Haarlem (**Onderh.**). Het amoveeren van perceel no. 33 aan de Barteljorisstraat en weder opbouwen van een winkelhuis. Door den architect W. F. Doeglas.

Minste inschrijfster de Wed. A. Brakel Jr., aldaar, voor f 4876.

7 AUGUSTUS.

Meerssen. 1. Het bouwen van eene school, 2. het leveren van schoolmeubelen. Door het gemeentebestuur.

Perc. 1. Laagste inschrijvers G. Duijker, Berg en Terblijt, f 23900.

Perc. 2. J. Willems, Sittard, f 3671.

9 AUGUSTUS.

Lemmer. Het afbreken en weder opbouwen van de schuur achter zijn woning. Het maken en verplaatsen van rookhangen enz. Door den heer J. Sterk.

Laagste inschijver M. Bosma, f 1234. Gegund.

10 AUGUSTUS.

Tegelen. Het bouwen van een woonhuis, voor rekening van mej. Wed. L. Gitmans. Door de aanbesteedster.

Laagste inschrijver H. Nooten-Driessen, f 3892. Gegund.

14 AUGUSTUS.

Ridderkerk. Het bouwen van een pastorie voor de Ger. kerk. Door den bouwk. J.L.v. Rij.

Metselwerk enz. laagste inschrijver L. Veldhuizen Gz., f 1569.

Timmerwerk, enz. H. Veldhoen, Heinoord f 1735.

Glas- en verfwerk. B. Roos. f 212.

Massa. Vogel, Vlaardingen. f 4470.

Zwijndrecht. Het verbouwen van een pakhuis der vroegere stoomgrutterij van den heer D. van Nugteren en het inrichten tot winkel daarvan.

Timmerwerk. Laagste inschrijver C. v. d. Berg, f 1150.

Metselwerk. Gouw en Bakker, f 278. Gunning aangehouden.

15 AUGUSTUS.

Dinxperlo. Het verbouwen der roomboterfabriek aldaar. Door het bestuur.

Laagste inschrijver H. W. Kip, Ulft, f 450. Gegund.

Vorden. Het bouwen van een woonhuis voor den heer F. Korten.

Metselwerk. Laagste inschrijver Jansen, f 1109.

Timmerwerk. Wesselink, f 656.

Smidswerk. Hondelink, f 114.30.

Loodgieterswerk, Schillenberg, Warnsveld, f 68.

16 AUGUSTUS.

Balk. Het opbouwen der afgebrande boerderij te Nieuweburen bij Hemelum. Door den heer J. H. v. d. Groot q. q.

Laagste inschrijver M. Sonsma, Hemelum, f 1163. Gegund.

Bergen op Zoom. Het bouwen van een winkel met woonhuis op de Boschstraat. Door den heer Frans Adriaansen.

Laagste inschrijver L. Proost, Bergen-op-Zoom, f 5420. Gegund.

Diepenveen. Het bouwen van een burgerwoning met werkplaats (uitgezonderd het timmerwerk). Door den heer G. Meijer.

Metselwerk. Laagste inschrijver W. Rouwenhorst, Diepenveen, f 725*.

Loodgieterswerk. Jhs. Heiligers. f 131*.

Verfwerk. W. Jansen, f 43*.

Smidswerk. Eenige inschrijver A. L. Roesink, Diepenveen, f 35,50*. *Gegund.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen van een villa op een terrein, gen. „de Grundel", ald. Door den heer C. F. Stork.

Laagste inschrijver G. J. Beltman, Hengelo (Ov.), f 21775.

Middelharnis. Het herbouwen van 3 arbeiderswoningen voor den heer E. d. G. v. d. Koogh, te Middelharnis op de hofstede van den heer K. van Es te Middelharnis. Raming in Massa f 1950. Door den architect J. Korteweg Az.

Timmerwerk. Laagste inschrijver T. Schilperoord, f 764.

Metselwerk. A. Dijkers, f 912,50.

Verfwerk. K. de Koning, f 90.

Zink- en smidswerk. J. van Striën, f 60.

Utrecht Het verbouwen van het wijklokaal „Maranatha", aan de Gansstraat no. 20. Door den heer R. Diks.

Laagste inschrijver H. C. v. Amerongen, f 4800.

Zijderveld bij Vianen. Het afbreken van de bestaande heul en het weder bouwen van een nieuwen steenen heul over de boven Huibert nabij de Zijderveldsche kerk. Door het bestuur van de polders onder Everdingen.

Laagste inschrijver M. de Koning, Sliedrecht. f 920.

17 AUGUSTUS.

Enschedé. Het verbouwen van een woonhuis en inrichten voor 2 woonhuizen met winkels aan de Haverstraat aldaar. Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver W. A. Thomasson, f 10700. Volgens bestek drie dagen beraad.

Groenloo. Het gedeelte afbreken en wederopbouwen van een woonhuis, perceel wijk A no. 406, staande aan de markt. Ram. f 954. Door den heer B. A. Hilbers.

Eenige inschrijver Th. J. en H. W. Nales, Groenloo, f 1187.

's-Hertogenbosch. **Onderh**. (**Herbest.**). Het bouwen van een woon- en pakhuis voor rekening van den heer H. S. Menco. Door den architect F. H. J. Pastoor.

Laagste inschrijver Jac. v. Roy, aldaar, f 11900. Gegund.

Oude Pekela. Het bouwen van een kegelbaan c.a., met bijlevering van alle daartoe ben. materialen. Door den heer J. S. Dijkinga.

Laagste inschrijver B. v. d. Laan, f 990. Gegund.

Oosterhout (**Geld.**). Het herstellen en vernieuwen van metselwerken enz. aan eenige duikers. Door het bestuur van den dorpspolder.

Laagste inschrijver J. H. Wassink, Elst, f 176. Gegund.

St. Jan Steen (**Zeel.**). Het sloopen van de perc. 12 en 13 in de Dorpstraat en het daar ter plaatse bouwen van een heerenhuis, voor den Weled. heer A. v. d. Pluijm Rz., wethouder aldaar. Door den bouwk. J. Scheele Dzn. te Terneuzen.

Laagste inschrijver B. H. Reuling, Hulst, f 7100.

Venloo. Het bouwen van 4 woonhuizen nabij de werkplaats der S. S. te Blerik. Door den heer Notermans.

Laagste inschrijver T. v. Gerven, f 4093.

Veldhoven (**N.-Br.**). Het werkloon van een te bouwen woonhuis. Door den heer H. Donkers.

J. Bijnen, Zeelst, begrooting metselwerk f 85, timmerwerk f 93.

Metselwerk. Laagste inschrijver Jan Dingen, Veldhoven, f 85. Gegund.

Timmerwerk. P. Heeris. Veldhoven, f 120. Niet gegund.

Winsum (**Gr.**). Het herbouwen der afgebrande behuizing voor den heer L. E. Marrenga te Roodehaan. Ram. f 6850. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver H. Poel, Leens, f 6819. Gegund.

18 AUGUSTUS.

Almelo. Het bouwen van een kantoorgebouw aan de Wierdenschestraat aldaar. Ram. f 27365. Door de directie der Koninkl. Stoomververij te Nijverdal.

Laagste inschrijver L. Barneveld, f 26389. Gegund.

Coevorden. Het bouwen van een woon- en winkelhuis. Door den heer G. Ter Braake.

Laagste inschrijver J. Wever, Coevorden, f 2860.

Delfzijl. Het afbreken van een schuurtje en het wederopbouwen van een bergplaats met aanverwante werken. Door den heer J. H. de Groot.

Laagste inschrijver F. Hoff Ezn., f 440. Met eene kleine wijziging is het werk aan den laagsten inschrijver gegund voor de som van f 350.

Helder. Het bouwen van eene hoogere burgerschool ald. Ram. f 66250. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. Spruit, f 66180. Gunning aangehouden.

Hof van Delft. Het bouwen van een woonhuis met waschinrichting en drogerij, op een open terrein tusschen de Paklaan en de Hugo de Grootstraat. Door den architect P. Zuidgeest.

Laagste inschrijver G. B. Luiken, f 7090.

19 AUGUSTUS.

Breda. Het bouwen van 3 heerenhuizen op een perc. aan de Vijverstr. in het Wilhelminapark. Door den arch. J. A. v. Dongen.

Laagste inschrijver R. Wierex, f 15869.

Enschedé (**Onderh.**). Het bouwen van vier woningen voor den heer J. H. Wesseler te Lonneker.

Laagste inschrijver Achterhuis, f 5295. Gegund.

Haarlem. Het bouwen van vijf woonhuizen aan den Kinderhuissingel te Haarlem. Door den heer S. Roog.

Laagste inschrijver Th. Smit. Heemstede, f 31675.

Vriezenveen. 1e. Het verbouwen der school in wijk I; 2e. het leveren van de noodige en veranderen van aanwezige schoolmeubels. Door het gemeentebestuur.

1e. Laagste inschrijver W. Jansen Ez., Vriezenveen, f 4310.

2e. J. Roelofs, Vriezenveen. f 770.

Westen-Eng. gem. Ede (**Gelderl.**). Het metselwerk van de afgebrande boerderij den Ouden Dijk te Westen-Eng bij Harscamp, zonder bijl. van eenig materieel. Door den heer Gerrit van den Brink.

Laagste inschrijver C. de Graaf, Beekbergen, f 169. Gegund.

Zierikzee. Het bouwen van een woonhuis enz. ald. Door den heer J. Antheunisse.

Laagste inschrijver P. Verbost, f 1569. Gegund.

„Per Telegraaf."

Breda. Het bouwen van 3 heerenhuizen op een perc. aan de Vijverstr. in het Wilhelminapark. Door den arch. J. A. v. Dongen.

Laagste inschrijver R. Wierex, Breda, f 15868; daaropvolgende A. v. Gastel, Breda, f 16299.

21 AUGUSTUS.

Amsterdam. Het bouwen van 2 vaste bruggen waarvan 1 over de Onbekende Gracht en 1 over de Nieuwe Achtergracht; het maken van een kademuur en van een houten walbeschoeiing langs de terreinen der vroegere Stratenmakerswerf en het ophoogen en rioleeren dier terreinen; met bijbehoorende werken. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver L. Bijlsma, f 67400.

Amsterdam. Het bouwen van een houten hulpschool, bevattende 4 klasselokalen, op de voormalige Schuitenmakerswerf a/d. Stadstimmertuin. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver A. Huisken, f 4700.

Amsterdam. Het maken, leveren en stellen van den bovenbouw van 2 spoor- en 2 wegbruggen in den verbindingsdam. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijvers V. A. Hillen en Co., Utrecht, f 64900.

Dordrecht (**Onderh.**). Het maken van een vrijstaand woonhuis, op een terrein aan den Van Strijsingel 270, namens den heer W. M. Roodenburg, aldaar. Ram. f 18400. Door den archit. H. A. Reus.

Laagste inschrijver A. Schouten, f 17000. Gegund.

Ermeloo. Het aanbouwen van kamers aan het Tehuis voor kinderen en het bouwen van een koetsierswoning aan den Horsterweg ald. Door den architect E. Knevel.

Laagste inschrijver W. Zwak, Ermelo, f 9994. Gegund.

's-Gravenhage (**Onderh.**). Het bouwen van een zevende kerk der Ned. Herv. Gemeente. Door de commissie.

Laagste inschrijver Jac. Vos, f 99300.

's-Gravenhage. Het bouwen van een Kerkgebouw voor de Ned. Herv. Gemeente op een hoekterrein gelegen aan de Weimarstraat, het Regentesseplein en de Regentesselaan te 's-Gravenhage. Onder directie van den arch. J. Verheul Dz. te Rotterdam.

H. v. Bergen Henegouwen, Frederikstr. 14, f 110.000; C. v. Lith, Van Diemenstr. 8,

f 101.800; H. v. Jaarsveld & Co., Leestr. 33b, f 112.900; A. C. Paardekooper & Zn., Brouwersgracht 35a, f 100.900; B. de Baan, Houtmarkt 41, f 100.890; A. Stigter, Kerkstr. 52, f 112.000; Gebr. de Vos, Zwarteweg 78, f 102.500; Gebr. Houtman, Piet Heinstraat f 110.200; J. Steffens, Malakkastraat 16 en 18 f 114.000; J. T. Reeser Ezn., Piet Heinstr. 50 en 52, f 99.780; R. Posthuma, Nieuwe Havenstraat 32, f 112.400; J. H. Peppink, Da Costastr. 37, f 100.890; H. Bleeker, Veerkade 4B, f 122.900; J. W. Bakker, Weimarstraat 78, f 104.500; Jac. de Vos en Zn., Z.-O. Baitensingel 17, f 99.300. Allen aannemers te 's-Gravenhage. De gunning is nog niet geschied.

Groningen. Het amoveeren van een houten loods en 't bouwen van een pakhuis met bergplaats voor lompen en beenderen, op een terrein kadastr. bekend in sectie C no. 5641, aan het Hoornschediep. Door de heeren A. Jacobs firma S. M. Jacobs en J. Wijnberg.

Laagste inschrijver B. N. Beenker, Sappemeer, f 3870.

Groningen. Het bouwen van eene bovenwoning aan den Heereweg, get. Y, no. 1137. Door de architecten K. en G. Hoczema Kzn.

Laagste inschrijver D. Jeltema, f 4385.

Haarlemmermeer. Het bouwen van een schuur met stalling enz. voor rekening van den heer J. H. Ackerman, te Haarlemmermeer. Door den aanbesteder.

Metselwerk. Laagste inschrijver Bakker, f 1418.

Timmerwerk. J. A. Kaub, Halfweg, f 2242.

Schilderwerk. W. Cornelissen, Halfweg, f 98.

Gunning aangehouden.

Oude Tonge. Het bouwen van een woonhuis in den polder „De Kramer", gem. Den Bommel. Raming f 4368. Door den heer L. v. Vugt.

Laagste inschrijver J. Both, den Bommel, f 4282.

Verfwerk. Ram. f 520. Laagste inschrijver J. v. Rest, f 468.

Rotterdam. Het bouwen van een winkelwoonhuis aan den Oostzeedijk te Rotterdam. Door de arch. C. N. van Goor.

Laagste inschrijver A. Kos Koolhaalder, f 13852.

22 AUGUSTUS.

Groningen. Het bouwen van eene pachterswoning te Fiemel, gemeente Termunten, ter vervanging der afgebrande woning. Ram. f 5662. Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijvers H. van Dijk, Delfzijl en A. Daanje Jc., Noordbroek, f 6898.

Enschede. Het bouwen van eene verdieping op een woonhuis, enz., gelegen aan de Hengelosche straat. Door den heer F. Voswinkel.

Laagste inschrijvers G. Gebben en A. J. Heerink, f 4200. 3 dagen beraad.

Exloo (Dr.). Het verbouwen der school te Valtherveen, met bijlev. van alle materialen. Door het gemeentebest. van Odoorn.

Laagste inschrijver H. W. Bakker, Valthermond, f 9488. Gegund.

Leiden. Het bouwen van 8 woonhuizen, aan den Marendijk. Door den architect H. J. Jesse.

Metselwerk. Laagste inschrijver B. J. Huurman Sr., f 11523.

Timmerwerk. A. van 't Riet, f 1525.

Steenhouwwerk. G. de Vink, f 1336.

Smidswerk met gasleiding. M. Langezaal, f 777.77.

Smidswerk zonder gasleiding. S. Smit, f 300.

Gasleiding. De Vries en Stevens, f 456.80.

Lood en zinkwerk. P. T. L. Beenakker, f 986.

Stukadoorwerk. W. Duk, f 1180.

Glas en verfwerk. W. Th. Zandvliet f 1419.

Behangwerk. W. C. v. d. Wilk, f 304.

Massa. T. v. Leeuwen, Waddingsveen, f 31389. De overigen aldaar.

Nijmegen. 1e. Het bouwen eener woning voor den bewaker van de mestbergplaats in het Nieuwveld ald. 2e. De lev. van 125000 grijze vlakke klinkers voor trottoirs en 15000 miskleurige vlakke klinkers voor straatgoten. Door het gemeentebestuur.

1e. Laagste inschrijver J. C. Kropman, Nijmegen, f 3465. Gegund.

2e. Gebr. van de Loo, Lobit, vlakke f 16, miskl. f 14,80 per 1000 st. Nog niet gegund.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Excelsiorplaten.

Wereld Tentoonstelling Amsterdam 1895

GOUDEN MEDAILLE.

Gebr. van der VIJGH,

AMSTERDAM.

Onbrandbaren. Geluidwerenden Separatiën, tusschenvloeren en plafonds.

Men bezoeke ons reclamegebouwtje in een der zalen der Maatsch. tot bev. der Bouwkunst, Marnixstraat, Amsterdam.

Broch., monsters en teek. op aanvraag fr.

DE LINT & Co.

Nieuwehaven No. 39 N.Z., Rotterdam.

MOZAIEK-, VLOER- en WANDTEGELS.

Terrazzo- en Houtparketvloeren.

Nieuwe dessins, ruime keuze.

Depôt **Villeroy & Boch.**
" **Minton Hollins & Co.**

16 Bekroningen in Nederland.

C. LINDENAAR Jr.

GLASGRAVEUR.

Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.

ATELIERS voor het **Etsen** op **Spiegel-** en **Vensterglas**, Artistieke bewerking.

SPECIAAL ADRES voor **gekleurd** en **gebrand glas in lood.**

Steeds groote voorraad van alle kleuren **Cathedraal glas.**

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verkrijgbaar:

Honorarium-Tabellen

voor

Bouwkundige Werkzaamheden

met en zonder Nota.

Vastgesteld in de Algemeene Vergadering van de Maatschappij tot bev. der Bouwkunst, gehouden te Amsterdam op 31 Mei 1888. Herzien in de Algem. Vergadering van 31 Mei 1895.

Per stuk 10 cts.; bij 50 ex. f 2.—, bij 100 ex. f 3.—.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertenties 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare staalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN. Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Brownings Solution tegen vochtige muren. J. VAN STRAALEN, Visschersdijk 30, Den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

2 SEPTEMBER 1899. — 19e JAARGANG. — No. 35.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIEN: van 1—5 regels f 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • •
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 2/3 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIEN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der M^j.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Versieringen bij gelegenheid der inhuldigings-feesten in 1898. — Het oude raadhuis te Kampen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met 2 platen).

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

80ste Algemeene Vergadering.

De agenda voor deze vergadering is opgenomen in het Bouwkundig Weekblad No. 34 van 26 Augustus 1899.

Heeren Leden die aan den

Gemeenschappelijken maaltijd te Zwolle

wenschen deel te nemen, worden *zeer dringend* verzocht uiterlijk op 3 September a. s. daarvan kennis te geven aan den Heer J. L. van Essen, Gemeente Architect te Zwolle.

De maaltijd wordt te 5½ uur gehouden in het Katerveerhuis; de kosten zijn *f* 2.50 per couvert, zonder wijn.

Na afloop van den maaltijd zal een speciale tram van af het Katerveerhuis de Leden, die des avonds vertrekken, naar het station te Zwolle vervoeren.

De laatste treinen vertrekken (spoortijd) *uit Zwolle naar:* Groningen om 8 uur 24 minuten; naar Amsterdam, 's Gravenhage, Rotterdam, Utrecht enz. om 8 uur 25 min.; naar Arnhem om 8 uur 38 min.

De aandacht van Heeren Leden der Maatschappij wordt gevestigd op het „bericht", opgenomen in het Bouwkundig Weekblad No. 34 van 26 Augustus j. l., betreffende de goedkoope reisgelegenheid naar Zwolle met

Algemeene Vacantie-kaarten

die elken Woensdag worden uitgegeven op alle stations der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen en der Nederlandsche Centraal Spoorweg-Maatschappij.

Voor hen die uit verafgelegen plaatsen de Algemeene Vergadering op Woensdag 6 September a. s. te Zwolle wenschen bij te wonen, is zulk een Vacantie-kaart goedkooper dan een retourbiljet.

c

VERSIERINGEN BIJ GELEGENHEID DER INHULDIGINGS-FEESTEN IN 1898.

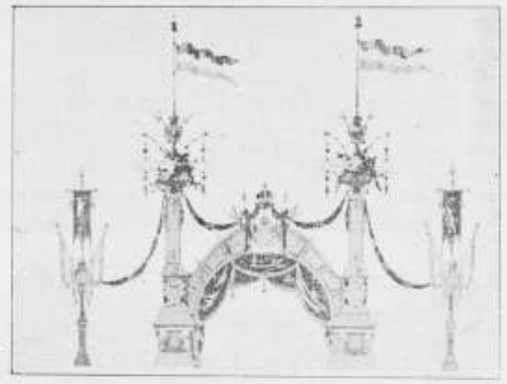

Brugversiering (uitgevoerd) te Amsterdam.

Toen heel Nederland, nu een jaar geleden, vervuld was met de gedachte aan het heuglijke feit der meerderjarigheid van onze regeerende Koningin, kwam het denkbeeld op, om aan de leden der Maatschappij eene herinnering aan te bieden aan de feestdagen der inhuldiging, niettegenstaande deze op zich zelve onvergetelijk zijn. De bedoeling was, eenige feestversieringen, waaronder zooveel goeds was gezien, nog eens in gedachte te brengen.

Er is moeite gedaan om uit verschillende plaatsen gegevens daarvoor te verkrijgen, maar deze vloeiden niet genoegzaam toe; en daarbij was de keuze uit den voorraad zoo moeilijk, dat eindelijk besloten werd zich te beperken tot enkele zaken, die in het algemeen de bijzondere aandacht hadden getrokken en waarvan de afbeeldingen bovendien terstond konden gereproduceerd worden. Waar het een en ander terzijde werd gelegd, was dit alleen om de groote kosten die de reproductie zoude eischen.

Bij dit blad worden thans twee platen gegeven, de eene met afbeeldingen naar de werkelijkheid, de andere — evenals de afbeelding hierboven — naar gekleurde teekeningen.

Op de eerstgenoemde plaat zijn afgebeeld de zoo geslaagde versiering van het inwendige der Nieuwe Kerk te Amsterdam, waarin H. M. den eed op de grondwet heeft afgelegd; deze decoratie was uitgevoerd volgens de aanwijzing van de heeren Jhr. J. P. E. Hoeufft van Velzen, Bouwkundig Ingenieur, Intendant der Koninklijke paleizen, en Jhr. C. C. Th. Six, Civiel Ingenieur, Adjunct-Intendant dier paleizen. De andere afbeelding op die plaat stelt voor het Paleis van H. M. te 's Gravenhage, versierd volgens de aanwijzing van den heer A. van Delden, Directeur der Academie van Beeldende Kunsten te 's Gravenhage.

Op de tweede plaat komen de afbeeldingen voor van eenige versieringen te Amsterdam, waaronder een voor de brug over den singel bij het Leidsche Plein, eene versiering die echter niet is uitgevoerd, evenmin als die, weergegeven door de afbeelding hierboven en ontworpen voor de brug bij het station Weesperpoort te Amsterdam. Eerstgenoemde brug werd namelijk op aanvrage versierd door een particuliere vereeniging en de laatstgenoemde door het Comité dat de versiering der Sarphatie-buurt op zich had genomen. Al de afgebeelde versieringen uit Amsterdam werden ontworpen onder leiding van den assistent-architect bij den dienst der Publieke Werken, den heer Leguyt, en in het bijzonder bewerkt door den Hoofdopzichter bij dien dienst, den heer J. B. Springer. De uitvoering van het werk, voor zooverre betreft de versiering van de Beurs en van den Dam met het monument, werd aangenomen door den heer Michel Hendrickx, decorateur te Amsterdam.

Op diezelfde plaat komen nog voor de afbeeldingen van eene eerepoort te Rotterdam, opgericht volgens het plan van den heer C. N. van Goor, architect aldaar, en de decoratie van de feestzaal van het Koninklijk Zoölogisch Botanisch Genootschap te 's Gravenhage, volgens het ontwerp van heer A. C. Sommer, decoratieschilder aldaar.

HET OUDE RAADHUIS TE KAMPEN.

Onder de merkwaardigste gebouwen te Kampen behoort voorzeker in de eerste plaats genoemd te worden: het oude Raadhuis, zoowel wat het uitwendig als wat het inwendig aanzien betreft.

Het oude raadhuis is gebouwd omstreeks het jaar 1350.

In het voorjaar van 1543 heeft dit gebouw door brand aanmerkelijk geleden. Het muurwerk van de benedenverdieping schijnt voor een deel te zijn gespaard, terwijl de bovenverdieping geheel was uitgebrand.

De schepentoren, evenals thans nog de bewaarplaats van belangrijke archiefstukken, schijnt behouden te zijn gebleven, dank zij het steenen gewelf dat het bovenste gedeelte van den toren afsloot, en van een thans nog bestaande ijzeren deur, welke toegang geeft tot een afgeschoten vertrek in dien toren, waarin toenmaals de ijzeren kist, bewaarplaats van het Archief, stond.

Met de herstelling van de brandschade werd onmiddellijk begonnen, en in 1544 was het uitwendige van het gebouw weder hersteld. Het inwendige kwam een paar jaren later gereed.

De toegang tot het gebouw bevond zich, tot aan dit voorjaar, in den westelijken gevel, gelegen aan de Oude Straat. Deze toegang, welke thans weggebroken en dichtgemetseld is, was niet de oorspronkelijke van 1544, maar was in 1791 gemaakt, in een bouwstijl niet passende bij den gevel, en ter vervanging van den oorspronkelijken.

Vóór den brand van 1543 was deze toegang waarschijnlijk in den zuidelijken gevel, waartegen het Nieuwe Raadhuis is gebouwd.

De meeste verandering na 1543 heeft het uitwendige van den noordelijken gevel ondergaan.

In 1713 heeft men dien muur belangrijk verbouwd, vooral wat het onderste gedeelte betreft.

In het laatst van de 18de eeuw is de voor dien muur gelegen en van zandsteen gebouwde bank afgebroken. De oostelijke gevel is de minst geschondene; een laag gebouwtje, daartegen aangebouwd, en tot voor korten tijd bestemd geweest als bewaarplaats van een brandspuit, zal weldra worden weggebroken.

Van den zuidelijken gevel is, behalve het bovenste gedeelte, weinig meer te zien.

Meerdere geschiedkundige bijzonderheden van het oude Raadhuis vindt men in het werkje van den stads-archivaris, de heer Mr. J. Nanninga Uitterdijk, getiteld „Merkwaardigheden van Kampen", uitgegeven Anno 1878, bij Laurens van Hulst aldaar.

De plattegrond van het Raadhuis vormt een trapezium; men vindt een kelderverdieping, daarboven een verdieping thans ingericht als Stads-Archief, en daarboven de oude Schepenzaal. Aan den zuid-oostelijken hoek is tegen het Raadhuis gebouwd een torentje, bekend als de Schepentoren, waarvan hierboven met een enkel woord reeds is gesproken.

De toegang van de Schepenzaal vindt men in den zuidelijken gevel, door het nieuwe Raadhuis.

Het bovenste gedeelte van den noordelijken gevel is in het jaar 1895 gerestaureerd. De westelijke gevel, thans nog onderhanden, zal weldra ontdaan worden van de steigers en heeft dan eene restauratie ondergaan, evenals de noordelijke gevel, volgens adviezen en aanwijzingen van den heer Dr. P. J. H. Cuypers.

Deze laatste restauratie heeft bestaan in het vernieuwen en herstellen van de kruisramen en de cordonlijsten, de traceeringen van de balustrade, de hoektorentjes, allen van Gildehauser zandsteen. Ook het metselwerk werd hersteld, terwijl het sousbasement werd voorzien van een nieuwe bekleeding van reuzenmoppen, ter vervanging van het bestaande metselwerk van klein formaat baksteen.

In de nissen van dezen gevel bevinden zich 6 allegorische beelden, staande op consoles, terwijl uit het voorkomen van zandsteenen blokken in het metselwerk boven de beelden, de gevolgtrekking is gemaakt, dat boven die beelden vroeger baldakijns waren, welke men thans niet meer vindt.

Van beelden en consoles zijn in het jaar 1898 afgietsels in gips gemaakt, welke zich thans bevinden in de Schepenzaal, en eveneens in het Rijksmuseum te Amsterdam, zoodat men bij eventueele restauratie of vernieuwing van deze beelden en consoles — waartoe echter nog niet is besloten — de noodige gegevens bezit, om alles zooveel mogelijk een oorspronkelijke vorm en gedaante terug te geven.

De zuidelijke topgevel vertoont veel overeenkomst met den noordelijken thans gerestaureerden gevel. Op de deklijst van den topgevel vindt men echter geen pinakels; deze waren ook niet aanwezig op de lijst van den Noordelijken gevel vóór de restauratie. Oude teekeningen doen echter vermoeden, dat deze pinakels vroeger wel aanwezig waren.

De oostelijke gevel vertoont veel overeenkomst met den westelijken; de bewerking van de details in de zandsteenen traceering van de balustraden tusschen de hoektorentjes is minder rijk. Ook ontbreken de beelden in de nissen.

De Nieuwe Kerk te Amsterdam.

Het Koninklijk paleis te 's Gravenhage.

VERSIERINGEN BIJ GELEGENHEID DER INHULDIGINGS-FEESTEN IN SEPT. 1898.

Behoorende bij het Bouwkundig Weekblad van 2 September 1899. No. 10.

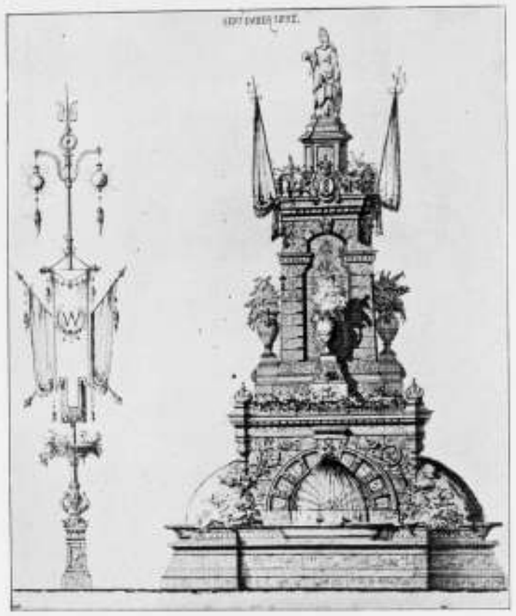

Het Monument op den Dam te Amsterdam.

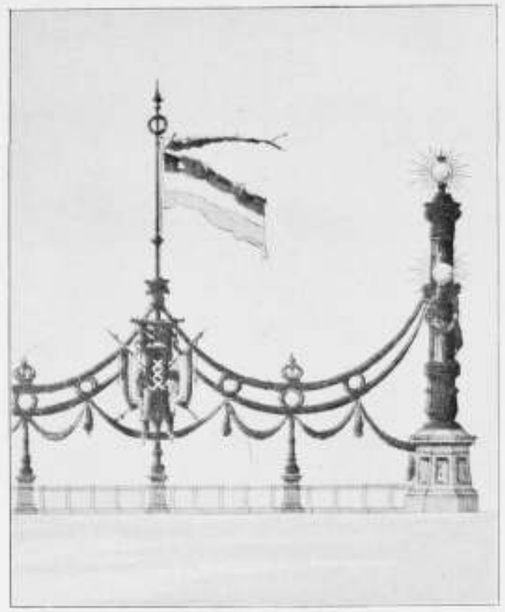

Brugversiering (onuitgevoerd) te Amsterdam.

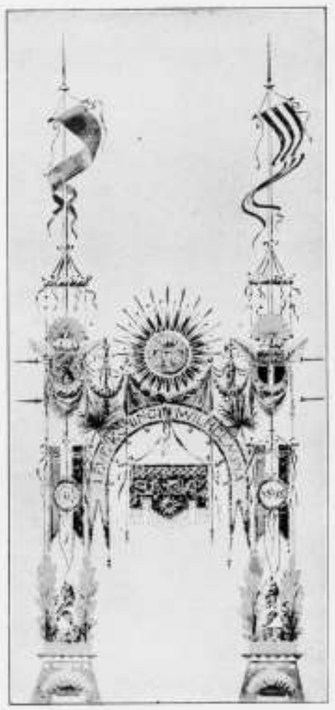

Eerepoort te Rotterdam.

VERSIERINGEN

BIJ GELEGENHEID DER

INHULDIGINGS-FEESTEN

IN SEPTEMBER 1898.

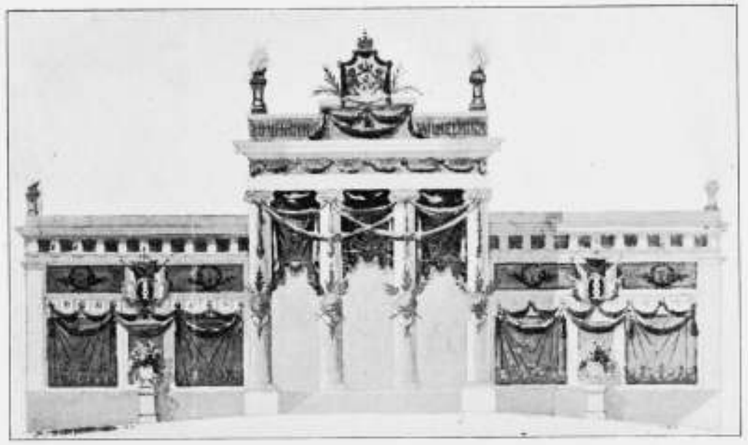

De Beurs te Amsterdam.

De zaal van het Kon. Zoöl. Bot. Genootschap te 's Gravenhage.

Voor een der kruisramen bevindt zich in dezen gevel een kunstig gesmeed ijzeren traliewerk, dat in den vorm van een kooi vooruitspringt. Van hieruit werden in vroegere tijden den volke de officieele besluiten medegedeeld.

Ook voor den westelijken gevel bevindt zich zulk een traliewerk, dat echter veel rijker en kunstiger bewerkt is.

Het inwendige van de schepenzaal is uiterst merkwaardig, zoowel uit een bouwkundig als uit een geschiedkundig oogpunt; een volledige beschrijving daarvan te geven zou te veel ruimte innemen. Wij stippen daarom het voornaamste slechts even aan, door te wijzen op de eikenhouten wandbekleeding, en het schoone en rijk gebeeldhouwde Raadsgestoelte van eikenhout. Deze houtsnijwerken werden gemaakt door Mr. Vrederick, stadstimmermeester.

Verder verdient de aandacht de rijk gebeeldhouwde steenen schoorsteen, uitgevoerd in Vlaamsche Renaissance, en kort na 1543 gemaakt door Colijn van Camerijck, woonachtig te Utrecht. Boven het Raadsgestoelte merkt men nog een oud schilderstuk op, van Ernst Maler, voorstellende het laatste oordeel.

DE St. NICOLAAS OF BOVENKERK TE KAMPEN.

De tegenwoordige vorm van bovengenoemde kerk wordt gerekend er aan gegeven te zijn in de tweede helft van de 14de eeuw. De vorm is die van een baziliek met middenbeuk en aan iedere zijde daarvan 2 zijschepen afgedekt met steenen kruisgewelven. Verder het trancept bestaande uit eene beuk en een koor en kooromgang met kapellen.

Vermoedelijk vond men vroeger de ingangen in de tranceptmuren; bij de later te vermelden restauratie vond men daarin de neuten van hengsels. Thans verleenen twee daartegen gebouwde portalen toegang tot de kerk. Het koor is in laat-Gothischen stijl uitgevoerd. De pijlers bestaan uit trachiet van den Drachenfels; zij zijn rijk geprofileerd. Het is afgedekt met steenen netgewelven.

Merkwaardig is in den bouw dezer kerk, dat de luchtbogen niet voorkomen.

In het jaar 1882 is het uitwendige van het koor en van het trancept gerestaureerd. Daartoe werd bijgedragen door het Rijk, de Burgerlijke Gemeente en door de Kerkelijke Gemeente als volgt:

Het Rijk	ƒ 44,000.—
de Burgerlijke Gemeente	„ 22,000.—
de Kerkelijke „	„ 23,253.08
te samen . . .	ƒ 89,253.08

Deze restauratie is in 1892 geëindigd.

In het koor bevindt zich nog de Sedilia (hiervan vindt men een afgietsel in het Rijksmuseum) gedekt met een baldakijn, die echter zeer beschadigd is.

De houten koorafsluiting met koperen balustrade uit het midden der zestiende eeuw is zeer beziens waardig; vooral de paneeltjes aan de koorzijde zijn goed gesneden en getuigen van Italiaanschen invloed.

De preekstoel in de kerk, van Vlaamschen kalksteen gehouwen (waaruit wordt afgeleid, dat dit kunstwerk vermoedelijk door Vlaamsche beeldhouwers is gemaakt), is zeer geschonden, doch een zeer smaakvol bouwstuk uit de laat-Gothiek.

Achter het vroegere hoogaltaar ligt begraven de beroemde klokkengieter, Geert van Wou, en aan de zuidzijde van het orgel, Thomas Berendsen, de architect van 2 renaissance poorten te Kampen.

In de absis heeft vroeger een hoogaltaar van koper gestaan, gegoten te Mechelen, hoog 10 Meter, dat wellicht in den loop der tijden voor geschut is vergoten.

In een der kapellen om den kooromgang is aanwezig een van natuurlijken steen gehouwen doopvont. Dit doopvont is in den laat Middeneeuwschen stijl uitgevoerd en is dus een zeldzaam exemplaar.

POORTEN TE KAMPEN.

De Cellebroederspoort en de Broederpoort zijn beide zeer schoone monumenten, gebouwd in de 17de eeuwsche Hollandsche Renaissance. De ontwerpen werden gemaakt door Thomas Berendsen, gezworen landmeter van Overijssel en schilder, woonende te Kampen.

De Cellebroederspoort heeft zijne tegenwoordige gedaante verkregen in 1617 en heeft 2 torens. De details zijn rijker dan die van de Broederpoort. Deze laatste is gebouwd in 1615, en heeft 4 torens; de topgevel van deze poort heeft veel overeenkomst met dien van het tuighuis te Dantzig.

Beide poorten hebben deel uitgemaakt van de vroegere ommuring van de stad, en zijn in de plaats gekomen van vóór dien tijd bestaan hebbende middeleeuwsche vestingpoorten.

Zij bevinden zich thans nog in goeden staat van onderhoud, en bieden een zeer schilderachtig uiterlijk aan.

De Korenmarktspoort is uit een veel vroegere periode, en wel uit het midden der 14de eeuw (Middeleeuwsche baksteen architectuur.)

In dien tijd was Kampen nog niet in het bezit van een brug over „de IJsel", en vond men door deze poort den hoofdtoegang tot de stad; zijnde daar de aanlegplaats van het stadsveer.

In het inwendige van de poort vond men vroeger een kruisgewelf. In het midden dezer eeuw, is dit weggebroken en vervangen door het thans bestaande tongewelf.

De twee torens aan de rivierzijde schijnen eerst later tegen het middengebouw geplaatst te zijn.

BERICHTEN.

De heer Jan Kalff heeft in De Tijd van 14 Augustus j.l. een artikel geschreven over het verkoopen van kunstschatten door Katholieke Kerkbesturen, naar aanleiding van gevallen van verkoop die zich hebben voorgedaan.

Hoewel het gevaar van dit van de hand doen door de Bisschoppen zooveel mogelijk wordt voorkomen, is het gevaar toch grooter dan oppervlakkig gedacht wordt. Maar volgens den heer Kalff mag niemand het een kerkbestuur euvel duiden, indien het, zwaar met schulden belast, tot verkoop overgaat. Daarom stelt hij de stichting voor van een fonds, dat van de noodlijdende kerken de te vervreemde kunstvoorwerpen tegen taxatie overneemt, doch de kunstwerken aan de kerken in bewaring laat.

Tegen deze redeneering verzet zich de heer Victor de Stoers; de redeneering komt hem bedenkelijk en het voorstel zeer onpractisch voor.

„Als men vooropstelt dat de bestuurders eener kerk haar kunstschatten mogen verkoopen wegens de schulden, die zij-zelven goedvonden te maken, opent men de deur aan de grofste misbruiken. De kerkbesturen zullen tegen geen uitgaaf meer opzien, omdat zij alles kunnen dekken uit de opbrengst der kunstvoorwerpen. Zoo werden in 1849 de prachtige orfevreriewerken uit de XIIe eeuw — nog wel voor een appel en een ei — verkocht, om niet de opbrengst het choor der St. Servaaskerk te verknoeien! Zoo beproefde onlangs het N. H. kerkbestuur van Purmerend een marmeren grafmonument te gelde te maken, eenvoudig om een winst ten behoeve der kerkekas te realiseeren.

„Het kwaad zal nog grooter worden en ons over het hoofd groeien, als het mocht gelukken een fonds tot stand te brengen, waarin de kerkbesturen eenvoudig hun kunstzaken konden storten om geld te bekomen; waarom zou niet ieder daartoe overgaan, wijl het genot der kunstzaken toch aan de kerken verzekerd zou blijven?

„Neen, het beginsel moet hoog gehouden worden zoowel door R. K. als door N. H. kerkbesturen, dat zij alleen zijn beheerders

van de kerken en van haar kunstschatten, dat zij die kunstwerken niet mogen verkwanselen, maar dat het hun plicht is die aan hun opvolgers over te dragen, gelijk zij die van hun voorgangers ontvingen en overnamen. Die kunstwerken mogen niet beschouwd worden als een deel van het kapitaal in geld, waarmede het huishouden der kerk wordt bekostigd. Is er niet genoeg geld in kas, dan wende men alle middelen aan om geld te bekomen, mits niet ten koste van de in depôt ontvangen kunstvoorwerpen, die als een heilig depôt moeten worden bewaard."

Eenigen tijd geleden werd bericht, dat in de Ned. Hervormde Kerk te Rijssen, een gebouw waarschijnlijk dagteekenende uit de 12e eeuw, muurschilderingen waren ontdekt. Naar aanleiding van een onderzoek, vanwege de Regeering ingesteld, is echter gebleken, dat de vondst van weinig of geen belang is. Maar tevens is toen uitgemaakt, dat het gebouw zelve de aandacht zeer waard is.

Het bouwen van de Kerk voor de Ned. Herv. Gemeente te 's Gravenhage, de zoogenaamde 7e Kerk, volgens de plannen van den heer J. Verheul Dzn., is op 29 Aug. j.l. gegund aan de minste inschrijvers de heeren Jac. Vos en Zn. te 's Gravenhage, voor de som van f 99 300.

Door B. en W. van Vianen is het besluit genomen, om voorloopig bij begrafenis en de groote klokken niet meer te doen luiden, op advies van Dr. Cuypers, die den toestand van den toren van dien aard vond, dat herstel noodig is, daar de torenmuren niet meer bestand zullen blijven tegen de dreuning door het luiden veroorzaakt. De fundeering van den toren is namelijk onvoldoende; zij werd in de 13e eeuw gelegd; maar twee eeuwen later werd de toren verhoogd, en onder dien meerderen last schijnen de grondslagen niet omvangrijk genoeg.

Naar wij vernemen zal voor de restauratie van dit bouwwerk een Rijkssubsidie worden aangevraagd.

In het gebouw aan het Rapenburg No. 67 te Leiden is eene hoogst belangrijke tentoonstelling geopend van Japansche kunst, georganiseerd door den Directeur van 's Rijks Ethnographisch museum, Dr. Schmeltz.

De tentoonstelling, die gedurende eenige weken kosteloos is geopend voor het publiek, bevat in 5 zalen, vestibule en tuin ruim 600 voorwerpen. In hoofdzaak bevat zij houtsnijwerk, Buddhistische kunstvoorwerpen, kamerschutten, chromoplaten, geïllustreerde werken, rolschilderijen en hangrollen, aardewerk waaiers en verdere voorwerpen van nut, kunstsmaak en huiselijk gebruik.

De algemeen verkrijgbaar gestelde Gids voor deze tentoonstelling met vier lichtdrukken is eene onontbeerlijke handleiding voor de bezoekers van deze interessante verzameling.

Naar wij vernemen is in eene vergadering van de leden der Maatschappij Arti et Amicitia het verzoek behandeld van het Genootschap Architectura et Amicitia om instemming te betuigen met het adres door genoemd Genootschap gericht tot Z.Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken, gedateerd 1 Maart j.l., waarin verzocht wordt, om in het vervolg aan de Rijks Academie van Beeldende Kunsten ook onderwijs te doen geven in de Bouwkunst en aanverwante vakken. De vergadering heeft besloten dit verzoek niet te steunen.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten 1e prijs: uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 1 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift.

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. *(N.B. 2 en 3 algemeen. 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.)*

Reclame-plaat voor horloges. 1e prijs: f 100; 2e prijs f 50; 3e prijs: f 25. Door de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam. Vóór 1 Sept. 1899. Zie Bouwk. Weekblad van 29 Juli 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 3.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 3.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig teekenaar 3.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.

BERICHT.

Aan Heeren Leden die bij gelegenheid van de Algemeene Vergadering der Maatschappij ook op 7 September een bezoek aan Kampen zullen brengen, wordt medegedeeld, dat na aankomst te Kampen de Leden zich zullen verzamelen op de bovenzaal van de Societeit „'t College", alwaar nog een en ander over de oude gebouwen der stad zal worden medegedeeld, en teekeningen, platen enz. tentoongesteld zullen zijn.

Vóór het vertrek uit Kampen zal aldaar gezamenlijk het middagmaal gebruikt kunnen worden in de Buitensociëteit, mits zulks een dag te voren worde opgegeven.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

DONDERDAG 7 SEPTEMBER.

Dedemsvaart. De arbeidsloonen van de metsel- en timmerwerken, benoodigd voor het aanbouwen van een woonhuis aan een landbouwerswoning.

De heer A. v. Linge Jzn. v.m. 11 u. in het hotel Baving. Bestek en teek. ter inz. ten huize van K. A. Hakkert te Avereest die inl. verstr. Plaatselijke aanw. 7 Sept. 's mid. 8½ tot 10½ u. Copieën van de materiaalstaat zijn verkr. à 20 ct. p. exempl. bij firma G. J. Gelderman aldaar.

Maurik. Het bouwen van een gemeentehuis met woning in het dorp Maurik.

Het gemeentebest., n.m. 3 u. Bestek en teek. à f 1,25 bij den arch. N. Lodder te Kesteren verkr. alsmede inl. Aanw. 7 Sept., v.m. 11 u.

Veenendaal. Het voeg- en stukadoorwerk van een in aanbouw zijnde fabriek aldaar.

De aann. J. Kocken n.m. 1 u. Inl. te bek. op het werk.

Winterswijk. Het bouwen van 3 woonhuizen op een terrein aan den Wooldschenweg.

De arch. Y. J. Post, 's av. 7 u. in het café Weijenborg, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

VRIJDAG 8 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het sloopen van het bestaande perceel Nieuwmarkt no. 1 en het ter plaatse bouwen van een winkelhuis met bovenwoning.

De arch. F. M. J. Caron. v.m. 11 u., in het „American Hotel". Bestek en teek. à f 2 te bekomen bij Th. Baker, Korte Prinsengracht 30. Aanw. 5 Sept., v.m. 10.

Haarlem. Het maken van bomvrije gebouwen in het fort bij de Liebrug (3e gedeelte), raming f 171.000 onder het beheer der genie te Haarlem. (Deze aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving, en zulks tweeledig, naar gelang sommige gedeelten van het werk, overeenkomstig bepalingen in het bestek, worden gemaakt hetzij van metselwerk, hetzij van cementbeton).

De genie, v.m. 10 u., op het bureel der genie, alw. bilj. in te leveren tot 7 Sept., n.m. 3 u., de bestekken ter lez. liggen en met inl. te bekomen zijn. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 9 SEPTEMBER

Hengelo (Ov.) Het bouwen van een woonhuis aan den straatweg naar Delden.

De architecten van der Gout en Kruisweg, v.m. 11 u., in 't café van J. W. van Wezel, alw. bestek en teek ter inzage Inl. geven gen. architecten. Aanw. 9 Sept., v.m. 9 u.

MAANDAG 11 SEPTEMBER.

Amsterdam. Bestek no. 809. Het maken van 2 enkele steenen wachterswoningen en eene dubbele steenen wachterswoning op den spoorweg Amsterdam-Rotterdam nabij Leiden. Begrooting f 9720.

De directie der Holl. IJz. Spoorw. Mij., n.m. 1½ u. (greenw. tijd) in het centr. personenstation. Bestek tegen f 0,75 verkr. aan het centr.-administratiegebouw der maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, bur. Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. 6 Sept., v.m. 10½ u. (greenw.) van uit station Leiden.

Amsterdam. Bestek no. 807. Het maken van eene steenen woning voor den opzichter van den weg op het stationsemplacement Neede. Begrooting f 4140.

De directie der Holl. IJz. Spoorweg Mij., n.m. 1½ u. Greenw., in het centr. personenstation. Bestek à 75 cts. verkrijgb. aan het centr. administr.-gebouw der Maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. 6 Sept., v.m. 11½ u. (Greenw.), van uit station Neede.

DINSDAG 12 SEPTEMBER.

Oldenzaal. Het bouwen eener o. l. school van 7 lokalen aan den Deurninger straatweg.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Bestek en teek. ad f 2,50 verkr. ter secretarie en bij architect W. Elzinga te Hengelo. Aanw. 12 Sept., v.m. 9½ u.

WOENSDAG 13 SEPTEMBER.

Zurich (Fr.). Het bouwen van een huis voor den directeur en vergrooten van een centrifugelokaal, machinekamer enz.

Het best. der coöp. zuivelfabriek „Frisa" n.m. 2 u. Bestek en teek. ad f 1 verkr. bij B. Cuperus Azn. te Bolsward. Aanw. 9 Sept., n.m. 1 u., op het terrein.

VRIJDAG 15 SEPTEMBER.

Rotterdam. Het bouwen van een Israëlitisch oude liedengesticht en ziekenhuis aan de Cloes, de Vrieselaan en Schiethaanlaan.

De arch. W. Molenbroek, n.m. 2 u., in het Zuid-Holl. koffiehuis. Bestek en teek. na 4 Sept., à f 5 te bekomen bij den arch., te zijnen kantore in het „Witte Huis" 7e verdieping.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein (oude Prinsestraat) — Zutphen — Amsterdam, Stadhouderskade — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Bataafsche straat 2.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

9 AUGUSTUS.

Sprundel (N.-Br.). Het verf-, plafoneer- en voegwerk aan de in aanbouw zijnde kerk en pastorie te Stampersgat onder Gastel. Door den heer F. Schaffelaar te Sprundel.

Verfwerk. Eenige inschrijver L. Tolhuizen, Kruisland, f 995.*

Stucadoorwerk. Laagste inschrijver M. de Wild, Oudenbosch, f 780.*

Voegwerk. Eenige inschrijver A. Heinen, Oudenbosch, à f 0,17* per M. *Gegund.

16 AUGUSTUS.

Tilburg. Het bouwen van een magazijn voor de firma F. C. de Beer.

Laagste inschr. Mennen Bossaers, f 1400. Gegund.

17 AUGUSTUS.

Charlois. Het bouwen van drie burgerwoningen. voor rekening van den heer H. Lagerwerf Jz. aldaar. Door den bouwk. A. v. d. Linden.

Laagste inschrijvers A. Heiboer, Hillesluis en J. D. Uiterlinde, IJselmonde, f 5660. Gegund.

Metslawier. Het bouwen eener boerderij op de plaats der afgebrande huizing te Nes, bewoond door den heer J. v. d. Kooi. Raming f 6820. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver T. Dam, Zwagerveen, f 6760.

18 AUGUSTUS.

Amerongen. Het gedeeltelijk amoveeren en het bouwen van een vleeschhal voor den heer A. Meijer. Door den architect J. W. Matthijs.

Laagste inschijver P. v. Westrhenen, ald.

19 AUGUSTUS.

Bussum. Het bouwen van een blok burgerwoningen. Door den bouwk. G. J. Vos.

Laagste inschrijver. H. G. v. d. Voort, Bussem, f 10300.

22 AUGUSTUS.

Alkmaar. Het verbouwen van een perc. aan het Schermerpad, het dempen van een sloot, het ophoogen, bestraten en rioleeren van een weg, enz. Door den architect C. J. Ooms.

Laagste inschrijver J. A. Groen, f 2035. Gunning aangehouden.

Chaam (N.-Br.). Het bouwen van een roomboterfabriek, aldaar. Door het best. der coöp. roomboterfabriek.

Timmerwerk en houtlevering. Laagste inschrijver C. Wagenaker, Chaam, f 2072.

Metselwerk. C. van Tilburg, Alpen, f 450.

Massa. H. Vermeren, Dongen, f 3072.

Leiden. Het bouwen van 8 woonhuizen, aan den Marendijk. Door den arch. H.H. Jesse.

Metselwerk. Laagste inschrijver J. B. Huurman, f 11523.

Timmerwerk. A. van 't Riet, f 15279.

Steenhouwwerk. G. de Vink, f 1336.

Smidswerk. S. Smit, f 300.

Smidswerk met gasleiding. M. Langezaal, f 777.77.

Gasleiding. De Vries en Stevens f 456.80.

Waterleiding. De Vries en Stevens f 191.20.

Lood- en zinkwerk. P. E. L. Beenakker, f 986.

Stukadoorwerk. W. Duk, f 1180.

Glas en schilderwerk. W. F. A. Zandvliet, f 1419.

Behangerswerk. W. C. v. d. Wilk, f 304.

Massa. T. v. Leeuwen, Waddingsveen, f 31389.

Losser. Het bouwen van 2 woningen aan den weg van Losser naar Gronau. Door den Bouwk. F. J. Veldhuis.

Laagste inschrijver L. Nieland, f 2489.

Schilderwerk. F. Meijer, f 99.80. Volgens bestek 8 dagen beraad.

Rotterdam Het bouwen van twee huizen in de Lijnbijnstraat. Door den bouwk. den heer D. Aalbers, namens den heer J. Dijstelbergen.

Laagste inschrijver D. Aalbers, f 9750.

Stad Ameloo. Het bouwen eener verdieping op het perc. wijk L No. 14 aan de Ootmarsumschestraat. Raming f 1810. Door den heer J. H. Reekers Gzn.

A. Schreuder, Almelo, f 2300; G. Bolk en J. 't Hoen, Almelo, f 2422. Het werk is later volgens hetzelfde bestek en teekening gegund aan Blok en 't Hoen voor f 1810.

23 AUGUSTUS.

Leeuwen. Het stukadoor- en pleisterwerk der R.-K. kerk en Pastorie. Door den aannemer F. Raaijmakers.

Laagste inschrijver Gebr. v. Liemt, Vucht, f 978.

Sneek. De verbouwing en vergrooting van de stoomboekweitpellerij en meelfabriek „De Hoop", der firma G. N. Bouma Zonen aan 't Achterom te Sneek. Door de architecten H. A. Buursma en J. P. Hogendijk.

Laagste inschrijver J. J. v. d. Leij, Arum, f 8566. Gegund.

24 AUGUSTUS.

Dokkum. Het bouwen van 7 burgerwoningen gelegen op een vrij terrein aan het Parkster Bolwerk alhier. Door den heer F. G. Smit.

Laagste inschrijver H. Vollmer, f 8660. Gunning aangehouden.

's-Gravenhage. Het bouwen van een school op een terrein, gelegen in het bouwplan der bouwgrondmaatschappij „Zuid-Wester-Kwartier. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver A. Kos Koolhaalder, Rotterdam, f 62798.

Helder (Onderh.). Het herbouwen van het onlangs afgebrande badhuis der Israëlitische gemeente, voor het bestuur dier gemeente. Door den arch. Th. C. Moorman.

Laagste inschrijvers Gebr. van Os, f 2129. Gegund.

Loosduinen. Het bouwen van een woning voor de huismeesteres en van een woning voor den tuinman. Door de stichting „Bloemendaal".

Laagste inschrijver J. v. Rossum, Loosduinen, f 3899.

Naarden. Het bouwen van eene dubbele villa, op een terrein gelegen in het villapark onder de gemeente Naarden. Door den architect A. H. Arentsen.

Laagste inschrijver R. Hesselingen, f 21239.

Utrecht. Het sloopen van een bestaand, en het bouwen van een cafe, met bovenwoning, aan den Steenweg no. 53. Raming f 12234.31½. Door den heer C. B. ten Bosch.

Laagste inschrijver H. Heijman, Jutphaas, f 10300.

Wildervank. *a.* Het bouwen van 2 provoosten, 1 te Wildervank en 1 te Stadskanaal, met de bijlevering van materialen; *b.* het hernummeren der huizen in de verschillende wijken der gemeente. Door het gem.-best.

a. Laagste inschrijver J. de Groot, f 812.30.

b. J. A. Okkels. perc. 2 f 0,0198 per huis.

Zandvoort (Onderh.). Het bouwen van 2 winkelhuizen. Door den architect W. F. Doeglas te Haarlem.

Laagste inschrijver A. H. Slegers. f 8900

25 AUGUSTUS

's-Gravenhage. Het onderhoud van het post- en telegraafgebouw, de herstellingswerkplaats van de rijkspostspaarbank en de postpakketloods aldaar, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 December 1901. Raming f 10100. Door het min. van W., H. en N.

Laagste inschrijver Wed. W. Franken, f 9608.

's-Gravenhage. Eene verbouwing van het post- en telegraafkantoor te Nijmegen, benevens het onderhoud van het post- en telegraafgebouw en van het bijpost- en telegraafkantoor aan het station te Nijmegen, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec, 1901. Raming f 3255. Door het min. van W., H. en N.

Laagste inschrijver H. G. B. Rief, te Nijmegen, f 3099.

25 AUGUSTUS

Muntendam. De herbouw der steenfabriek te Muntendam en bijkomende werken met bijlev. van al het benoodigde. Raming f 17668.88½. Door den heer H. Dieters Jz.

Laagste inschrijver J. Schenkel. Muntendam, f 17497. Gegund.

Orvelte (Dr.). Het bouwen van een boerenhuis te Koehoorn, gem. Westerbork, met bijlev. van materialen. Door den heer J. Koops.

Laagste inschrijver Jac. Nijlunsing, Westerbork, f 1295. Gegund.

Roosendaal (N.-B.). Het bouwen van paardenstallen, bergplaats, drogerij, aldaar. Door den heer A. Paangs.

Laagste inschrijver W. Brant. f 2148. Gegund.

Wageningen. Het afbreken van het pakhuis in de Heerenstraat en het daar ter plaatse bouwen van een woonhuis. Door den architect S. Bitters.

Laagste inschrijver H. A. J. Popping, f 3149.

26 AUGUSTUS.

Haarlem (Onderh.). Het bouwen van een fabriek met woonhuis en twee bovenwoningen, op een terrein aan de Maerten van Heemskerkstraat, onder opzicht van den architect W. L. Oets te Amsterdam.

Laagste inschrijver C. J. Cramer f 21685. Gegund.

Leiden. Het afbreken en weder opbouwen van een perc. Door den arch. W. C. Muller.

Laagste inschrijvers J. Zitman en C. v. Brakel, f 4339. Gegund.

Nederweerd-Eind (Limb.). Het bouwen van woonhuis en koestal voor den heer Renner

Nijsen te Nederweerd-Eind. Door den heer R. Nijssen. Laagste inschrijver J. Kluskens, f 1470. Gegund.

Noordwelle. Het bouwen van een nieuwe landbouwschuur, wagenhuis, veestal en bijbehoorende werken. Door den heer N. Dalebout.

Timmerwerk. Laagste inschr. L. Kwaak, Noordwelle, f 3665.

Metselwerk. A. Verjaal, Noordwelle. f 1325. Gegund.

Scharmer (Gr.). Het bouwen van een handkracht zuivelfabriek met directeurswoning, op een open terrein te Harkstede, onder bijlev. van de daartoe benood. materialen enz. Ram. f 2913.20. Door het best. der coöp. handkracht zuivelfabriek te Scharmer en Harkstede.

Laagste inschrijver F. van Duinen, Kolham, f 3047. Niet gegund.

Utrecht Onderh.). Het maken van een gebouw van de electrische verlichting met schoorsteen en rookkanaal op het station Lage Zwaluwe. Door de maatsch. tot expl. van Staatsspoorwegen.

Minste inschrijver J. J. Kooijmans, Dordrecht, f 11737.

Winterswijk. Het bouwen van 2 woonhuizen op een terrein nabij de Misterstraat. Door den architect J. J. Post.

Laagste inschrijver D. Nijenhuis, f 2649. Gegund.

28 AUGUSTUS.

's-Gravenhage. Het bouwen van eene woning voor den dienst der verlichting, het afbreken en opruimen van een steenen lichttoren en het maken van eene fundeering voor een ijzeren lichttoren aan den Hoek van Holland. Door het min. van marine.

Laagste inschrijver A. Benard, Hoek van Holland, f 8697.

Hoogeveen. Het bouwen van een nieuwe draaibrug over de Middenraai te Nieuweraard. Door de firma Dieters, Robertus Wolters en Nanninga.

Laagste inschrijvers H. Jonkman, Tiendeveen en M. Spikman, f 923.

Renkum. Het bouwen van een dubbel woonhuis. De bouwk. J. W. Arnold.

Laagste inschrijvers F. en J. van Scherrenburg, Renkum, f 2955. Gegund.

Sloterdijk. Het bouwen van een school met onderwijzerswoning. Het bestuur der Chr. school.

Laagste inschrijver W. Greve. Amsterdam, f 6164.

29 AUGUSTUS.

Almelo. Het bouwen van een villa voor den heer G. Salomonson Hzn. aldaar. Raming f 29700. Door den arch. H. A. Witzand Bzn.

Laagste inschrijver H. Westenberg, f 29371.

Hilversum. Het bouwen van een bankgebouw met directeurswoning en annex winkelhuis met bovenwoning aan de Stationstraat, hoek Hertenstraat. Door de Naaml. Venn. „Gooi- en Eemlandsche Bank".

Laagste inschrijver R. Mouw, f 30888.

Nijmegen. Het bouwen van een kantoorgebouw met conciergewoning a/d Houtmarkt aldaar. Door den architect J. Knoops Jr.

Laagste inschrijver L. Smit, f 16659. Gegund.

30 AUGUSTUS.

Beverwijk. Het bouwen van een gasfabriek met directeurs- en fitterswoning en bijbehoorende werken Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver D. J. Riemsdijk, Beverwijk, f 33892.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN COMPLETE BADINRICHTINGEN.

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.

Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente. Damrak 74, Amst.

Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.

BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.

J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.

Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.

Beton. — G. L. DAHLMANN, Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.

Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.

Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.

Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.

Brownings Solution tegen vochtige muren. J. VAN STRAALEN, Visscherdijk 30, Den Haag.

Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.

Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.

Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.

Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.

Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. firma Gebr. Hesse), Damrak 68, Amsterdam.

Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VLIGH, Amsterdam.

Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.

Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.

Gasmotoren (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.

Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.

Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.

Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.

Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.

Haenslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.

Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.

Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.

Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.

Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.

Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage

Levensverzekering-Maatschappij New-York.— Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.

Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)

Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.

Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.

Mariner. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.

Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF, Singel 455, Amst.

Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst.

OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.

Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.

Portland-Cement. — HÖXTER-GODELHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.

Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.

Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.

Raamsluiters voor bovenlichten. —TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.

Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.

Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam.
" — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.

Rietplanken, Isoleersteenen, Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.

Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.

Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.

Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.

Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.

Steenen (vergiaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.

Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN en STEEGH, Beifeld en Tegelen (Limburg.)

Stoomtimmerfabriek. — GEBRS. VAN MALSEN, Den Haag.

Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.

Verwarming en Ventilatie. —TH.VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst.

Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.

Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
" — JAN HAMER & Co., Amsterdam.

Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.

Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.

Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement, Karoümkiet enz.

Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

9 SEPTEMBER 1899. 19e JAARGANG. No. 36.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie $^2/_3$ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der M[ij].

INHOUD. — De noodzakelijkheid van goede bouwverordeningen ter verkrijging van betere woning- en arbeiderstoestanden. — Villa te Duinendaal. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

„DE NOODZAKELIJKHEID VAN GOEDE BOUWVERORDENINGEN TER VERKRIJGING VAN BETERE WONING- EN BOUWARBEIDERS-TOESTANDEN."

Dezer dagen verscheen eene brochure van de hand des heeren J. W. Gerhard, onder den bovenstaanden titel, uitgegeven door het Hoofdbestuur van den Timmerliedenbond en ons ter beoordeeling toegezonden.

Als een middel om het vraagstuk der bouw- en woningverordeningen aan de orde te houden, juichen wij deze poging toe en hebben daarom met belangstelling bedoeld geschrift ter hand genomen.

De schrijver begint met een kort overzicht te geven, van wat hij met zijne brochure wil, n.l. den weg aanwijzen om tot verbetering van de volkswoning te geraken, door goede bouwpolitieverordeningen.

Het genezen van vele kwalen in de bouwvakken (revolutiebouw, eigenbouw e. a.) zal slechts mogelijk zijn, bij invoering en strenge uitvoering van goede bouwverordeningen.

Steller betoogt daarna de noodzakelijkheid van goede bouwverordeningen en onderwerpt die van eenige groote Hollandsche gemeenten aan eene vergelijkende kritiek, tegenover die van eenige buitenlandsche steden.

De heer G. wraakt ook vooral in de eerste (voornamelijk de Amsterdamsche), dat zij in hoofdzaak slechts bevatten, wat „verboden" is en niet wat „gemaakt" moet worden, in tegenstelling met de Duitsche verordeningen die beslist aangeven, wat men te doen en niet wat men te laten heeft.

Schr. treedt hierna in eenige technische beschouwingen van details, genomen uit de verschillende verordeningen, en welke moeten dienen om de voortreffelijkheid daarvan, boven onze thans hier vigeerende bouwverordening aan te toonen.

Hier komt de schrijver blijkbaar op, voor hem, glad terrein. Het vraagstuk der bouwverordening toch, wij hebben het meer gezegd, is zoo uiterst moeielijk *en* technisch, *en* juridisch *en* administratief, en vooral in de practische uitvoering, dat ernstige studie vereischt wordt van de vragen die daarbij zijn op te lossen.

Ware zulks door den schrijver ingezien, dan zouden zijne klachten over de bouwverordeningen en de uitvoering daarvan, wellicht niet zoo *totaal* afbrekend zijn gesteld geworden.

Waar de heer G. schijnt te meenen, dat in het College van B. en W. eigenlijk een bouwkundige zou zitting moeten hebben, om de verordeningen uit te voeren, geeft schr. blijk van de Gemeentelijke administratie niet veel begrip te hebben. Ook weet de heer G. blijkbaar niet, dat er te Amsterdam eene afzonderlijke tak van dienst, uitoefenende het bouwtoezicht, *bestaat*.

Ten slotte raakt de heer Gerhard verward in de afdeeling bouwwezen der stad Zürich, om, na enkele algemeene beschouwingen over het woningvraagstuk, in verband met het loonvraagstuk, te eindigen met de zinsnede, dat hij hoopt den lezers van het werkje, „de kennis te hebben verschaft, hoe de verbetering van den tegenwoordigen toestand tot stand te brengen is."

Dat deze brochure den weg wijst tot verbetering van de woningtoestanden, hebben wij er niet in kunnen vinden. De leemten, die in 't algemeen de bouwverordeningen van ons land aankleven en de enkele, alles beheerschende, door den schrijver als afdoende geoordeelde voorschriften in de buitenlandsche verordeningen, — zij zijn reeds herhaalde malen beschreven en worden in dit boekje afgehaspeld op eene wijze, die geen vertrouwen in de zaakkennis van den schrijver geven.

Ook wij zijn van meening, dat inderdaad onze verordeningen verbetering en uitbreiding behoeven en op meer wetenschappelijke gronden moeten steunen.

Ook dat zij uitvoerig moeten zijn, zoodat bij de uitvoering, van geen ongeoorloofde delegatie van den Raad aan Burgemeester en Wethouders, sprake kan zijn.

Wij geloven verder, dat de brochure van den heer

Gerhard de goede zaak niet kan helpen bevorderen, daarvoor is vakkennis en uitgebreide studie van het onderwerp noodig en kunnen geen vage bespiegelingen zonder grond, zooals de heer G. leverde, volstaan.

Amsterdam 2 September 1899. v. E.

VILLA TE DUINENDAAL.

Schaal 1 à 200.

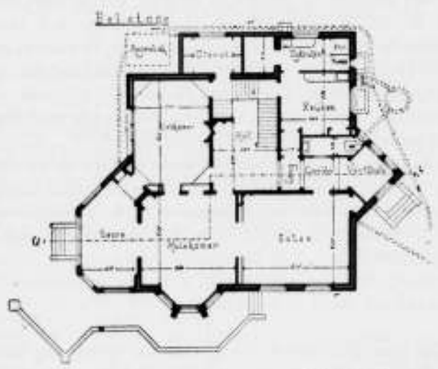

Schaal 1 à 300.

VILLA TE DUINENDAAL.

De villa, waarvan hier een der gevels en de indeeling der bel-étage zijn afgebeeld, wordt te Duinendaal, bij Haarlem, voor rekening van den heer C. G. van der Meulen gebouwd naar de plannen en onder directie van den heer J. Wolbers, architect te Haarlem.

Het gebouw komt te liggen tegen een duin; het wordt licht gepleisterd en gedekt met bruin verglaasde pannen. Voor eenig houtwerk aan den gevel, uitgezonderd dat van ramen en deuren en hun kozijnen, wordt geölied blank Amerikaansch grenenhout verwerkt.

De hal en de eetzaal worden in blank hout betimmerd.

De eerste verdieping zal bevatten: een studeerkamer boven de huiskamer; een slaapkamer boven het salon; een zit- en een slaapkamer boven de eetkamer; een logeerkamer boven de keuken en bijkeuken. Boven de vestibule wordt een toilet, boven corridor en W. C. worden een badkamer en de trap naar den zolder ingericht.

De uitbouw ter beganegrond, waarin de bijkeuken met berghok en de ruimte als „Dienst" aangeduid, heeft geen verdieping.

Bij deze villa behoort nog een stalgebouwtje voor twee paarden en een rijtuig.

De bouw van villa met stal is bij openbare aanbesteding aangenomen voor de som van f 25.978, en moet voltooid worden opgeleverd vóór 1 Januari a.s.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

80ste Algemeene vergadering van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst. Den 6den September, 's morgens te half twaalf werd in een der bovenzalen van de Buitensociteit te Zwolle, onder presidium van den heer A. Salm G.Bz., de vergadering geopend. Een 40tal leden was opgekomen.

De Voorzitter heette allen welkom en waardeerde de onverflauwde belangstelling, door de leden getoond. De aanwezigheid van den oud-Voorzitter der Maatschappij, den heer Leliman Sr., werd door allen zeer op prijs gesteld; Spr. nam deze gelegenheid te baat om den heer Leliman Junior dank te zeggen voor hetgeen door dezen voor de Maatschappij wordt gedaan, ten bewijze waarvan o. a. een keurige collectie reisschetsen strekte, door zijn kunstvaardige hand ontworpen, en vele photographiën, hier voor de leden tentoongesteld.

Namens de leden der Maatschappij te Zwolle, tot een commissie vereenigd — de hh. J. L. van Essen, H. van Dijk, jhr. L. F. Teixeira de Mattos en C. Zander — werden daarop bestuur en afgevaardigden door den heer Van Essen welkom geheeten te Zwolle. Er was een en ander gedaan om de heeren iets van de stad te doen zien; zoo waren in de vergaderzaal een reeks teekeningen van Zwolsche werken in de laatste 25 jaren gemaakt, in de zaal opgehangen.

Na een woord van dank van den Voorzitter aan de Zwolsche leden, ging hij over tot een schets van den tegenwoordigen toestand der Maatschappij.

Op ultimo December 1898 was het aantal leden 553 en op primo September jl. 602, een vermeerdering dus van 49 leden, waaronder 38 gewone leden.

De Maatschappij had o. a. het verlies te betreuren van het gewone lid der Mij., den heer J. W. Boerbooms, te Arnhem overleden. Hij was vooral in de laatste tien jaren veel met kerkelijk werk, ook restauratien belast. Zoo leidde hij sedert eenige jaren met groote nauwgezetheid de restauratiewerken der St. Eusebiuskerk te Arnhem. Ook verloor de Mij. den heer Ekamp, beeldhouwer te Groningen.

Er is een oproeping geschiedt van de commissie voor het vormen van een collectieve inzending van werken van Nederlandsche architecten voor de Parijsche wereldtentoonstelling in 1900. Deze speciale commissie heeft zich gevormd uit de Maatschappij en het Genootschap A. et A. en vertrouwt op eene flinke inzending, opdat de Nederlandsche bouwkunst waardig vertegenwoordigd worde.

De bibliotheek werd wederom met vele geschenken verrijkt.

Nadat de Voorzitter nog enkele mededeelingen gedaan had omtrent de uitgaven der Mij. en er een commissie was benoemd

van stemopnemers voor de verkiezing van bestuursleden in Mei 1900, werd namens het Bestuur door hem een voorstel gedaan dat levendigen bijval vond bij allen, namelijk om den heer J. R. de Kruyff, die zich om gezondheidsredenen verplicht had gezien zijn betrekking als directeur der Rijksschool voor kunstnijverheid neer te leggen, het eerelidmaatschap aan te bieden. Wat de heer De Kruyff gedaan heeft is algemeen bekend. Hij sloeg nu ongeveer 20 jaar geleden de hand aan den ploeg; hij heeft den invloed der Maatschappij helpen uitbreiden en hij wist naast verspreiding van kennis, verhooging en verbetering van den algemeenen smaak te verkrijgen.

Voorts deelde de Voorzitter mede, dat het Bestuur besloten heeft den heer Tutein Nolthenius te Zutfen, die het vorige jaar op de vergadering, aldaar gehouden, een beschrijving van Zutfen gaf, die voor de plaats zijner inwoning een standaardwerk is geworden, de medalje der Maatschappij — waar de Maatschappij terecht zoo prat op is — aan te bieden als bewijs van erkentelijkheid.

Dit besluit werd met algemeen applaus begroet.

De Voorzitter gaf nu het woord aan den heer J. L. van Essen om eenige mededeelingen te doen over de voornaamste rijks-, gemeente- en particuliere werken, die in de laatste 25 jaar te Zwolle zijn uitgevoerd.

Spr. wees op de verandering die Zwolle heeft ondergaan door de verbetering van den waterweg naar zee, wijl dit gepaard ging met omlegging van een deel der Willemsvaart en den bouw van een keersluis met draaibrug. Daarmee in verband stond de verbetering van het zuidelijk deel der stad, de vergrooting der veemarkt en de bouw van een kaaimuur als aanlegplaats voor schepen en stoomboten.

Verschillende bruggen werden hernieuwd vergroot of gelegd. De houten draaibrug over de Willemsvaart bij den Spoolderberg werd door een ijzeren draaibrug vervangen; over de gracht bij den Commissaris der Koningin werd een voetgangersbrug gelegd met draaibaar deel; de vaste Diezerpoortenbrug werd tot een draaibrug gemaakt, terwijl op verschillende plaatsen doelmatige aanlegplaatsen werden gemaakt. Op dit oogenblik wordt de ladingplaats bij de Diezerkade belangrijk verbeterd.

Voorts wees Spr. op de nieuwe Statenzaal, op 't gebouw van het Provinciaal bestuur, op de gerestaureerde Sassenpoort, op het verbouwen van alle scholen, op den bouw van 't gymnasium, van vier nieuwe schoolgebouwen, van een gebouw voor het ambachtsonderwijs en de burgeravondschool, bewaarschool, breien naaischool.

Verder werd de gerestaureerde hoofdwacht en de herstelling van den grooten toren in herinnering gebracht, alsmede hetgeen op hygiënisch gebied is gedaan, het Sophia-ziekenhuis, de drinkwaterleiding, de rioleering van verschillende deelen der stad; voorts de uitbreiding der gasfabriek, de verfraaiing der stadswallen door het opruimen van de Kwade Negen en het maken van een plein, waar nu de fontein is geplaatst, ter herinnering van het 25-jarig jubilé van den vroegeren burgemeester, jhr. W. C. Th. van Nahuijs.

Aan den particulieren bouw danken we de herstelling van de Groote kerk, den bouw van de R.-K. kerk met toren in den Roggenstraat, de Synagoge, de Plantagekerk en de Oosterkerk en verschillende schoone villa's, alsmede het verrijzen van geheele wijken buiten de grachten.

Ten slotte herinnerde Spr. wat is geschied om Zwolle tegen overstroomingen te vrijwaren en wees daarbij op de plannen van zijn hand, die in de zaal waren opgehangen.

De Voorzitter bracht in aansluiting aan het applaus der leden, den heer Van Essen dank en herinnerde, dat hij als correspondeerend lid reeds 18 jaren te Zwolle voor 't belang der Maatschappij is werkzaam geweest.

De heer C. T. J. Louis Rieber bield daarna eene voordracht over Oud-Zwolle, en vele der thans daar nog aanwezige oude bouwwerken van belang.

Omtrent den tijd van het ontstaan van Zwolle bestaat geen zekerheid. De zoo gunstig aan het water gelegen plek waar de stad verrezen is, was echter reeds bewoond in de eerste eeuw voor onze jaartelling; dit is op te maken uit een voorwerp, het beenen hecht van een mes, dat in 1870 in Zwolle werd opgegraven. In dit hecht zijn eenige dierfiguren ingesneden, en daarbij een samengestelde rune, waaruit eenigszins de ouderdom kan worden opgemaakt. Dit voorwerp is bovendien merkwaardig, omdat dergelijke runen-inschriften, voor zooverre bekend, nog niet in ons land gevonden zijn, behalve op een enkele vloertegel in den Dom te Utrecht, natuurlijk afkomstig van een ouder gebouw.

Het oudste document op Zwolle betrekking hebbende, is een brief van Bisschop Bernulf. uit 1040, die eene hem toebehoorende kerk in de Mark Swolle aan 't Kapittel van Deventer schenkt. Een ander document, van 1233, is een brief van Bisschop Willebrord van Oldenburg, 35ste Bisschop van Utrecht, waarbij aan Swolle stadsrechten werden verleend. ter belooning van de gewichtige diensten door het gehucht of de buurtschap van dien naam aan den Bisschop bewezen in zijn oorlog tegen Rudolf van Koevorden. Duidelijk is het document niet, zoodat er ook uit af te leiden zou zijn, dat reeds verkregen rechten bevestigd werden. Verschansingen, grachten en wallen konden toen worden aangelegd, — versterkingen die velen uit den omtrek naar de stad lokten, om beveiligd te zijn tegen de herhaalde kwellingen en schattingen der niet zeer bemiddelde Overijsselsche edellieden. Een dezer wraakzuchtigen stak in 1324 de stad, die nog slechts houten met stroo gedekte daken had, in brand. Weinige huizen bleven gespaard. Maar spoedig verrees Zwolle, uitgebreider dan voorheen, zoodat ook de versterkingswerken moesten worden uitgelegd. en tevens verbeterd. De stad was daardoor zeer versterkt geworden; toen dan ook Zweder van Voerst in 1361 de stad des nachts wilde verrassen, kon hij slechts een der voorsteden bemachtigen. Tot straf verwoestten de Zwollenaren het slot te Voerst; de steenen uit de afbraak hebben later gediend om den toren der St. Michaelskerk te bouwen.

Zwolle was in de 14e eeuw al een vrij aanzienlijke stad, met een kerk en vele kloosters; omtrent de meeste van die inrichtingen werd het een en ander medegedeeld en in herinnering gebracht, dat in het klooster op den Nemelerberg, thans St. Agnietenberg, bij Zwolle, Thomas à Kempis in 1405 na 6 proefjaren, de kloostergelofte deed, en daar zijn beroemd boek „De imitatione Cristi" schreef. Hij stierf er in 1471, oud 91 jaren. Uitvoeriger wordt gesproken over het zoogenoemde Arme Fraterhuis, en aangetoond, aan de hand van eene studie van Prof. Acquoi, dat dit eigenlijk geen Fraterhuis was, maar een kosthuis, waarin hoofdzakelijk leerlingen werden geherbergd, die in de 14e en 15e eeuw de beroemde stadsschool van Zwolle bezochten, — leerlingen wier baldadigheid tegenover de burgerij en de magistraat in de 15e eeuw zoo hoog liep, dat David van Bourgondie en de Bisschop tusschen beiden moesten komen.

Uitvoerig werden de vestingwerken beschreven, zooals die waren omstreeks 1590, aangegeven op eene oude prent uit dien tijd. Zwolle was toen al een rijke stad geworden; zij verleende herhaalde malen hulp aan de Utrechtsche kerkvoogden, ook met geld. Die hulp werd steeds beloond door het verleenen van nieuwe rechten, zoo o.a. het recht op de gruit en van tolvrijheid op de Vecht (begin 15e eeuw); de helft van het recht op een veer over de IJsel, het Katerveer (1443), en waarvan de andere helft 23 jaren later door de stad gekocht werd, het recht om zilveren en gouden munt te doen slaan (1488) enz.

Volgens de kaart van 1590 had Zwolle drie sterke poorten, de Sassen-, de Dieser- en de Kamper-poort: daartusschen verdeeld, waren 27 verdedigingstorens in den vestingmuur.

Nadat Zwolle zich in 1578 onder de Staten had geschaard, werden in 1614 onder Coehoorn geheel nieuwe vestingwerken aangelegd, waardoor de stad een sterkte van den eersten rang werd. Deze werden beschreven volgens eene oude prent daarvan uit 1660, en daarbij gewezen op de verschillende uitbreidingen der stad.

Deze laatste versterkingen verhinderden niet, dat Zwolle zich in 1672 aan de Bisschoppen van Munster en Keulen overgaf, die verbonden waren met Lodewijk XIV, en de stad met de overwinnaars een overeenkomst sloot, waarbij zij haar garnizoen de stad deed verlaten en Fransche bezetting toeliet; alles niettegenstaande de stad een formeel beleg had kunnen verduren. De bezetting duurde tot Mei 1674; vóór zij de stad verliet, werd deze gedeeltelijk ontmanteld.

Van de oude poorten bestaat nog alleen de Sassenpoort, die reeds in 1408 dienst deed: na 1674 geraakte dit gebouw in verval en er werd niets tot herstel daarvan gedaan. Aan het Rijk afgestaan in 1893, werd het gebouw in 1896 gerestaureerd. Het gebouw werd toegelicht met behulp van groote teekeningen.

Een beschrijving, ook toegelicht met teekeningen, werd gegeven van de St. Michaelskerk, en het naast het noorder portaal staande gebouwtje, de hoofdwacht genoemd, met den interessanten gevel van 1614 in renaissance-stijl, gerestaureerd door den heer J. L. van Essen.

De kerk dateert van 1406, en werd gesticht op de plaats waar te voren een Romaansch kerkje stond, dat reeds een houten kapel vervangen had; zij werd gewijd aan den aartsengel Michaël, later aan de 10,000 martelaren en de H. Elisabeth. In 1548, 1606 en

1669 werd de toren door den bliksem getroffen, waardoor telkens brand ontstond. Na het laatste onheil had het metselwerk te veel geleden om hersteld te worden, en in December 1632 stortte het gevaarte dan ook onder een hevige orkaan geheel in. Herbouwd werd de toren niet, maar op de plaats waar hij gestaan heeft, werd een consistorie-kamer gebouwd. Het gebouw werd kort in zijn architectonische onderdeelen beschreven.

Van het inwendige dezer merkwaardige en grootsche hallenkerk werden vervolgens beschreven: de prachtige predikstoel, rijk met beeldhouwwerk versierd, in de jaren tusschen 1617 en 1622 gemaakt door Adam Straus uit Weilburg, het koorhek, in 1880 hersteld, dateerende uit 1597, en het prachtige orgel met zijn vier klavieren, vrij pedaal, 80 registers en ruim 4200 metalen pijpen, in 1721 geleverd door de beroemde orgelmakers George en Frans Snitgers uit Hamburg; het is een der beste en fraaiste kerkorgels hier te lande. De kunststukken leveren mede het bewijs, dat de hervormden niet, zooals wel eens beweerd wordt, ontbloot zijn van alle kunstgevoel en voor eene passende versiering van hun Godshuis niets over hebben.

Ook de restauratie van deze kerk, in 1894 voltooid, werd besproken, en eveneens die van de hoofdwacht.

Na eenige korte mededeelingen over de klooster- en kerkgebouwen die nog gedeeltelijk of geheel bestaan — van deze laatste rubriek meer uitvoeriger over de O. L. Vrouwenkerk — werd het Stadhuis behandeld in 1447 gesticht, maar waarvan de prachtige Gothische gevel in 1844 werd weggebroken. Daarbij werd de aandacht gevestigd op datgene wat nu nog inwendig van den oorspronkelijken toestand over is.

De overblijfselen van den ouden woonhuisbouw te Zwolle zijn schaars; weinige huizen zijn onveranderd tot ons gekomen. Eenigszins uitvoerig werd het oudste huis — volgens overlevering althans — beschreven, dat reeds in de 13e eeuw bestaan moet hebben en gesticht werd door het geslacht der Van Ittersums, thans eigendom der familie Vos de Wael. In vroeger tijden, tot in de 18e eeuw, werd het door de overheid gebruikt om daarin de vorstelijke personen te logeeren, die een bezoek aan de stad brachten. Meer uitvoerig werd beschreven het prachtige renaissance huis uit 1571, in de Sassenstraat, rijk met mooi uitgevoerd en origineel beeldhouwwerk versierd. Merkwaardig vooral is deze gevel, omdat hij zijn tijd vooruit schijnt, wanneer men in aanmerking neemt, dat een gevelschema van ouderen datum, nog een halve eeuw na den bouw van dit huis gebruikelijk was. Ten slotte werden een paar gevel-brokstukken besproken uit de laatste helft der 16e en 't begin der 17e eeuw, waarvan de architectonische samenstelling wordt toegelicht door middel van restauratieteekeningen, en werd de aandacht gevestigd op talrijke overblijfselen van jongeren datum.

Spreker achtte het noodig, vóór het te laat was, de aandacht te vestigen op hetgeen nog in Zwolle aanwezig is uit vroegere tijdperken, om te trachten het te behouden, opdat men niet klage als het te laat is.

Wij weten het, zeide hij, uit het „Tooneel der Steden van de Vereenigde Nederlanden, van Joan Blaev" uit 1649: „De Burgerye van dese Stadt wordt seer gepresen; synde deughtsaem, en den liberalen oft vrye konsten sonderlinge toegedaen; tegen de armen ende vreemdelingen mildadigh, die dagelycks alhier in groote meenighte, als op een Vryborgh, haer nedersetten."

Onze hoop blijft gevestigd op Zwolle's burgerij, waarin — 't spreekt van zelve — de deugdzaamheid en de kunstmin van haar 17e eeuwsche vaderen zijn overgegaan. Zij zal met zorg en eerbied behouden en bevestigen wat thans nog op 't gebied der bouwkunst over is uit vroeger dagen, opdat de vreemdelingen zich niet zullen afwenden van eene stad, die door tactlooze moderniseering en normaliseering haar charmes verloren heeft, en opdat de burgerij zelve behagen in hare stad blijve scheppen.

De Voorzitter betuigde den Secretaris zijn dank voor diens mededeelingen, waarna de vergadering werd gesloten.

Te 2 uur werd een bezoek gebracht aan de thans gerestaureerde prachtige Groote Kerk, waarin de vroeger beschreven kunstwerken met aandacht werden beschouwd. Intusschen werd het orgel bespeeld door den bekenden organist der kerk, den heer J. C. van Apeldoorn, die 4 nummers ten beste gaf; deze schenen met voordacht gekozen om al de voorname eigenschappen van dit beroemde orgel te doen uitkomen.

Na de kerk werd de Statenzaal bezocht, en verder eene wandeling door en om de stad gemaakt, waarbij de aandacht werd gevraagd voor menig oud geveltje, van af het Gothische tot het Régence-tijdperk, en voor vele nieuwe bouwwerken uit de laatste 25 jaren.

Nadat nog inwendig het Stadhuis bezichtigd was, werd de tocht per tram naar het Katerveer ondernomen, waar een uitstekend middagmaal den leden wachtte. Dat hier menige dronk werd uitgebracht, spreekt van zelve, en niet minder, dat dit herhaalde male geschiede op de regelings-commissie te Zwolle, die den aanwezigen zulk een aangenamen en leerrijken dag had bezorgd. Tijdens den maaltijd kwam een telegram van den heer de Kruyff, die de leden hartelijk dank betuigde voor het hem toegekende Eere-lidmaatschap.

Donderdag 7 Sept. werd reeds vroeg in den morgen per boot de tocht ondernomen naar Kampen, waar men te elf uur aan wal stapte, en waar de leden ontvangen werden door de heeren K. de Vidal de St. Germain, Directeur der Gemeentewerken, G. B. Broekema en A. J. Reijers, architecten die daarna op de meest welwillende wijze de bezoekers rondleidden, niet moede wordende te wijzen op de merkwaardigheden van de stad of te antwoorden op de talrijke vragen tot hen gericht.

In de eerste plaats werden het oude raadhuis en de restauratiewerken in oogenschouw genomen na vooraf in de Societeit 't College eenige teekeningen betreffende dit gebouw en de Bovenkerk, en eenige plannen in oogenschouw te hebben genomen, aldaar tentoongesteld door de goede zorgen van den heer de Vidal (*); de heer Mr. J. Nanninga Uitterdijk, stads-archivaris had de beleefdheid in het stadhuis de meest uitgebreide inlichtingen te verstrekken over de merkwaardigheden, waartoe in de eerste plaats behoort de prachtige schepenzaal met den rijken schoorsteen van Colyn van Cameryck, te Utrecht gemaakt en in gedeelten overgebracht naar Kampen om daar te worden gesteld, en verder de eikenhouten wandbekleeding en het rijk bewerkte Raadsgestoelte met de prachtige beeldhouwwerken van Mr. Vrederick, den stadstimmerman. Ook uit het oude archief werden talrijke belangrijke stukken aan de bezoekers te zien gegeven.

Na ook het nieuwe raadhuis inwendig te hebben gezien, waarin vooral de aandacht trokken een oud gobelin en een paar oude meubels, werden, alvorens de wandeling door Kampen te aanvaarden, eenige ververschingen gebruikt in de Societeit 't College, een bouwwerk van den heer E. Breman, en van waar men een prachtig uitzicht heeft op de rivier.

Hoofddoel was de bezichtiging der St. Nicolaas- of Bovenkerk, thans gedeeltelijk gerestaureerd, en van de drie oude stadspoorten.

Ook in deze kerk werd tijdens het bezoek het mooie orgel bespeeld, en werden de leden ontvangen door Voorzitter en Secretaris van het College van Kerkvoogden. In het vorige Weekblad werd dit gebouw, evenals de andere die te Kampen bezocht zouden worden, beschreven door den heer K. de Vidal; de daarbij genoemde grafsteen van Thomas Berendsen, de architect der 2 renaissance stadspoorten, werd ontdekt door den heer A. J. Reijers, en den bezoekers ook getoond.

Vervolgens werden de poorten bezichtigd, stilgestaan voor menig oud geveltje, waarin een hoogstmerkwaardig uit den gothischen tijd, ook bij eenige nieuwe gebouwen, waaronder vooral uitmunt een groote lagere school, door den heer Vidal gebouwd, en ten slotte een bezoek gebracht aan het H. Geest Gasthuis, een grootsche en rijke stichting. Ook hier was het wederom de stads-archivaris tevens president regent dezer instelling, die de leden rondleidde, en hen opmerkzaam maakte op het vele merkwaardige oude huisraad, vooral voor de keuken, en daar in kasten, op de schouwen en tafels ter versiering uitgestald. De vele schilderstukken in de regentenkamer werden te recht bewonderd.

Met de aangenaamste herinneringen ook aan Kampen, vertrokken de leden wederom van daar, nadat de Voorzitter allen recht hartelijk bedankt had, die zoo onvermoeid en opgewekt hadden bijgedragen om de leden in korten tijd veel te doen genieten. Dat overal gedurende deze September-bijeenkomst genoten was, bleek trouwens uit den opgewekten geest der leden, die hen niettegenstaande de groote hitte tot het laatst toe bijbleef.

(*) In het vorige Bouwk. Weekblad staat, zie kolom, regel 10 van boven, op Ulda 178, dat de «Oude» werd afgebroken: dit moet zijn: Aula.

BERICHTEN.

In de vergadering van het Kon. Instituut van Ingenieurs, gehouden den 15den Juli j. l. is tot Secretaris van het Instituut benoemd de heer R. A. Van Sandick, op eene jaarlijksche bezoldiging van f 3000.

Te Maastricht is in den ouderdom van 84 jaren overleden de heer Alexander Schaepkens, schilder, oud-voorzitter van het Oudheidkundig Genootschap in Limburg.

De heer Schaepkens heeft, nu bijna een halve eeuw geleden, een album geteekend met stadsgezichten van Maastricht, waarbij vrij uitvoerige teekeningen naar thans verdwenen gebouwen en brokstukken daarvan, die in hun genre uitmunten door bijzondere correctheid.

Te Amsterdam zal een nieuwe vischhal worden gebouwd, en wel aan den Amstel, volgens de plannen aan de heeren Van Rosum en Vuyk, architecten te Amsterdam.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten. 1e prijs: uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 1 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1°. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift.

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. (*N.B. 2 en 3 algemeen. 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.*)

Reclame-plaat voor horloges. 1e prijs: f 100; 2e prijs f 50; 3e prijs: f 25. Door de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam. Vóór 1 Sept. 1899. Zie Bouwk. Weekblad van 29 Juli 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 3.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 4.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851) zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; f 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen. 5 pl.; f 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vesitbule. 4 pl.; f 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; f 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; f 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochère, 2 pl.; f 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen, 4 pl.; f 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; f 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; f 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; f 0.30.

2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; f 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; f 0.70.

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. f 0.60

2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; f 0.50.

Afl. 18. (1871). Kunstkast, 2 pl.; f 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl. Buiten-Societeit, 3 pl.; f 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; f 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; f 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.: f 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats. 2 pl.; f 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; f 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; f 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 11 SEPTEMBER.

Amsterdam. Bestek no. 807. Het maken van eene steenen woning voor den opzichter van den weg op het stationsemplacement Neede. Begrooting f 4140.

De directie der Holl. IJz. Spoorweg. Mij., n.m. 1½ u. Greenw., in het centr. personenstation. Bestek à 75 cts. verkrijgb. aan het centr. administr.-gebouw der Maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Amsterdam. Bestek no. 809. Het maken van 2 enkele steenen wachterswoningen en eene dubbele steenen wachterswoning op den spoorweg Amsterdam-Rotterdam nabij Leiden. Begrooting f 9720.

De directie der Holl. IJz. Spoorw. Mij., n.m. 1½ u. (greenw. tijd) in het centr. personenstation. Bestek tegen f 0,75 verkr. aan het centr.-administratiegebouw der maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, bur. Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Amsterdam. Het dempen, rioleeren en bestraten van de Huidenvetterssloot en het bouwen van een afsluitmuur langs den O. Z. Achterburgwal.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. te verkrijgen ter stads-drukkerij, à f 0,40. Inl. worden gegeven ten kantore van den ingen., chef van het 1e hoofdbureau van den dienst der publieke werken, op het raadhuis, kamer no. 108, van 10 tot 12 u., gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.

Barchem (Geld.). Het stichten van een kerkgebouw voor de Geref. Gemeente te Barchem, met bijlev. van alle materialen enz.

Het kerkbest., n.m. 4 u. bij den heer E. Postel, molenaar. Bestek en teek. liggen ter inz. bij den heer E. Postel. Aanw. gedaan.

Groningen. Het bouwen van eene groote veestalling c.a., op een terrein gelegen aan de Verlengde Lodewijkstraat, met bijlev. van al het daartoe ben.

De heer A. de Boer 's av. 7 u. in het café van G. Wichers. Bestek en teek. ad f 1,— verkrijgb. bij arch. J. Y. Woldendorp, alsmede inl. Aanw. gedaan.

Nieuwbuinen. Het leggen van 2 nieuwe draaibruggen en het bouwen van een brugwachterswoning.

Het bestuur van het waterschap „Nieuwbuinen", 's av. 6 u. Bestek en teek. ter inz. bij R. Dik Ez. Aanw. gedaan.

Stadskanaal. *a*. Het bouwen van een schoolgebouw te Alteveer; *b*. het bouwen van een onderwijzerswoning ald.; *c*. het verbouwen van de eerste school te Musselkan.; *d*. het leveren van meubels in de school te Alteveer.

Het gemeentebest. van Onstwedde, v.m. 11 u. Bestekken en teek. ten gemeentehuize ter inz. en zijn ald. verkrijgb. tegen betaling van: perc. *a* f 1, *b* f 1, *c* f 1, *d* f 0,50. Inl. der inschrijvingsbilj. op den dag van aanbesteding, vóór v.m. 10 u. Inl. verstrekt J. Moolhuizen, gem.-archit. Aanw. gedaan.

Ter Apel. Het amoveeren van het oude en het weder opbouwen van een nieuw armenhuis ald.

De diaken der Ned. Herv. Gem., n.m. 4 u., in hotel „de Poort", alw. bestek en teek. ter inzage. Inl. geeft W. Timmerman. Aanw. 11 Sept., n.m. 2 u.

DINSDAG 12 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het verbouwen van de villa Zomerlust aan den Amersf. straatweg te te Zeist.

De architect Jac. Duncker, Prinsengracht 269, Amsterdam. Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen bij P. Rijnja, Reguliersgracht 134. Aanw. gedaan.

Gasselter-Nijveenschemond. 1e. De herbouw eener behuizing; 2e. het vert-, glas- en behangwerk, beide met bijlev. van materialen voor J. A. Jansingh.

De architect J. H. Mulder te Stadskanaal, 's av. 6 u., in hôtel „Panman", alw. bestek ter inzage Aanw. 12 Sept., n.m. 4 u.

Leiden. Het afbreken en weder opbouwen van het winkelhuis aan de Steenstraat nos. 14 en 16.

De architect Jac. v. d. Heijden, v.m. 11 u., in het lokaal Pieterskerkgracht 18. Aanw. 11 Sept. v.m. 11 u. Bouwplan en bestek liggen ter inzage en overneming ter plaatse der besteding. Inl. geeft de architect Jac. v. d. Heijden. Hoogracht 44.

Nieuweschans. Het bouwen van een nieuwe behuizing met bijlev van al het daartoe benoodigde.

De heer I. Baruch, n.m. 5 u., ten huize van H. de Boer. Bestek en teek. ter inzage ten huize van aanbesteding, waar dan bestekken zijn te bekomen à 50 ct. Aanw 12 Sept. om 3 u. Inl. verstrekt G. Kruizinga, architect te Oostwold.

Oldenzaal. Het bouwen eener o. l. school van 7 lokalen aan den Deurninger straatweg.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Bestek en teek. ad f 2,50 verkr. ter secretarie en bij architect W. Elzinga te Hengelo. Aanw. 12 Sept., v.m. 9½ u.

WOENSDAG 13 SEPTEMBER.

Denekamp. Het afbreken en weder opbouwen van een woonhuis met winkel, slachterij en rookerij in het dorp Denekamp.

De heer H. Dingeldein, n.m. 5 u. in het logement van Blanken. Bestek en teek. in gen. logement ter inz. Aanw. 13 Sept. n.m. 4 u. Inl. te bek. bij C. B. Quist, bouwk.

Haarlem. Het bouwen van een machineschoorsteen met rookkanaal, machinekamer, ketelhuis, kolenhok, pakhuis en verdere werken aan de Spaarnwouderstr. 38—40 voor de firma Gebr. Nobels.

De arch. J. B. Lasschuit, n.m 3 u. in hotel „Lion d'or". Bestek en teek. ad f 1 en inl. bij gen. arch. Aanw. gedaan.

Zurich (Fr.). Het bouwen van een huis voor den directeur en vergrooten van een centrifugelokaal, machinekamer enz.

Het best. der coöp. zuivelfabriek „Frisa" n.m. 2 u. Bestek en teek. ad f 1 verkr. bij B. Cuperus Azn. te Bolsward. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 15 SEPTEMBER.

Rotterdam. Het bouwen van een Israël. oude liedengesticht en ziekenhuis aan de Cloes, de Vrieselaan en Schiethaanlaan.

De arch. W. Molenbroek, n.m. 2 u., in het Zuid-Holl. koffiehuis. Bestek en teek. na 4 Sept., à f 5 te bekomen bij den arch., te zijnen kantore in het „Witte Huis" 7e verdieping.

Venray. Het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning in het gehucht Oirlo, met bijlev. van alle materialen.

Het gem.-best., 's av. 6 u. Bestek ter inz. ter secretarie. Aanw. 15 Sept., n.m. 3 u., op het terrein te Oirlo nabij de school.

Wijhe. Het bouwen van een woning met achterhuis voor den heer W. Wachteveld.

De aanbest. 's av. 7 u. in het café „de Halve Maan". Bestek in bovengen. koffieh. ter inz. Inl. te bekomen bij den bouwk. H. A. Averdijk.

ZATERDAG 16 SEPTEMBER.

Elst. Het weder opbouwen van de geheele boerderij, bestaande uit woon- met achterhuis, schuur, mestput, koetshuis, met waschhuis, varkenshokken, stallen enz. met bijlev. van materieel.

De heer G. J. Arissen te Lienden, n.m. 5 u., in het café van A. van Zadelhoff. Bestek en 3 teek. à f 1.50 verkr. bij R. van Holten te Elst. Aanw. 12 Sept., v.m. 9 u., op het terrein.

MAANDAG 18 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het bouwen van 2 O. L. scholen, waarvan één voor 600 kinderen en één voor 520 kinderen, beide op een terrein aan de Boerhavestraat, tusschen de 's-Gravesandestr. en de Andreas Bonnstr.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u.

DINSDAG 19 SEPTEMBER.

Haarlem. De herbouw der boerderij genaamd „Ariaantjes Hoeve" aan den Sloterweg bij den Lisserweg sec. P. P. Haarlemmermeer.

De bouwk. J. W. de Heij & Zn. te Hoofddorp, n.m. 2 u., in hotel „de Leeuwerik" te Haarlem. Aanw. 15 Sept., v.m. 11 u.

Oldenzaal. Het bouwen van 2 woonhuizen, op een terrein gelegen bij het Hooiland te Oldenzaal. De heer H. ten Velthuis, 's midd. 12 u., in het koffiehuis van J. H. Hezenwinkel. Bestek en teek. in bovengen. koffiehuis ter inz. Aanw. 19 Sept. v.m. 9½ u. Inl. geeft de architect W. Elzinga te Hengelo.

DONDERDAG 28 SEPTEMBER.

Haarlem. Het vernieuwen der vaste brug no. 20, gelegen onder de gemeente Ijpendam, behoorende tot de werken van het Groot Noordhollandsch Kanaal. Raming f 5700.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Bestek no. 161, na 14 Sept. ter lezing aan het gebouw van het Min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur Caland te Alkmaar en den opzichter Clausing te Willemsluizen. Aanw. 20 Sept., aanvangende 's midd. 12 u., ter plaatse der te vernieuwen brug.

ZATERDAG 30 SEPTEMBER.

Vlaardingen. Het bouwen van een school voor 576 kinderen aan de Oosterstraat.

Het gem.-best., n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. en à f 2,50 te bekomen ter secretarie.

ZONDAG 1 OCTOBER.

Stad-Almelo. Prijsopg. gevr. met beschrijving voor het aanbrengen van bliksemafleiders op zes gemeentegebouwen.

Het gem.-best. Voorw. ter lezing ter secretarie. Bilj. vóór 1 Oct. in te zenden.

Assurantie Maat-schappij tegen **Brand**-schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein (oud. Prinsestraat) — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 98. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 8.

Kapitaal	f 4.000.000.00
Reserve ruim	„ 1.801.000.00
Betaalde Brandschaden	„ 17.743.000.00

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

25 AUGUSTUS.

Harlingen. Het verbouwen van het perceel wijk E. no. 12 aan de Voorstraat. Raming f 1600. Door de heeren Gebr. v. d. Meer.

Laagste inschrijvers Gebr. Broersma, f 1669. Nog niet gegund.

Vroomshoop. Het bouwen van een burgerwoning voor den rijksveldwachter. Door den heer J. Middendorp.

Laagste inschrijver E. J. v. Dordt, Vroomshoop, f 1205. Gegund.

Winschoten. Het afbreken en weder opbouwen der voorbehuizing van de woning in de Liefkenstraat. Door den architect K. de Grooth.

Laagste inschrijver G. Dijkhuis, f 1527. Gegund.

28 AUGUSTUS.

Elst. Het weder opbouwen van het afgebrande huis der diaconie der Herv. gem. Door den bouwk. J. R. van Holten.

Laagste inschrijver H. W. Kapel, f 1673.

29 AUGUSTUS.

Groningen. Het verbouwen van de winkelbehuizing Oosterstraat 4 te Groningen. Door den architect W. P. Ros.

Laagste inschrijver A. van Deel, f 5444.

Rotterdam. Het verbouwen van een woonhuis aan de Boompjes no. 104 tot winkelhuis met bovenwoningen.

Laagste inschrijver A. Touw, f 5395. Gegund.

30 AUGUSTUS.

Gassel (N.-Br.). Het bouwen eener woning met bergplaats. Door den heer M. Bulkens.

Laagste inschrijvers H. Smits en J. Heijl, Cuijk, f 3700.

Hengelo (Ov.). Het bouwen eener wachtkamer bij de fabriek. Door de Nederl. Katoenspinnerij.

Laagste inschrijver G. J. Beltman, f 3245.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een woonhuis. Door den heer M. Onnen.

Geen biljetten ingekomen.

Herpt (N.-Br.). Het verbouwen van een kosterswoning. Door het best. der Herv. Gem.

Laagste inschrijver H. van Wijk, f 1078.

Lheebroek bij Dwingeloo. Het bouwen van een houten keerschut in den Dwingeloerstroom onder Lheebroek, gem. Dwingeloo, met bijlev. van materialen. Door den heer W. Dolfing.

Laagste inschrijver G. Mos, Eemster f 1400.

Hilversum (Onderh.). Het bouwen van een villa en het verplaatsen van een stalgebouw met koetsierswoning op Trompenberg, voor rekening van den heer Goedewagen te Amsterdam. Door den ingenieur J. P. H. de Man.

Laagste inschrijver D. Kuijper, Hilversum, f 31192. Gunning aangehouden.

Hilversum. Het bouwen van 17 arbeiderswoningen en 3 winkelhuizen in de 2e en 3e Oosterstraat aldaar, voor rekening van de heeren Tijhuis en De Gulieker, naar het plan van den architect A. van Hattum.

Laagste inschrijver B. A. van Rhijn, f 23746. Gegund.

Moordrecht. Het bouwen van een boerenwoning voor den heer jhr. mr. Ph. Geverts Deijnoot te 's-Gravenhage.

Laagste inschrijver J. v. d. Broek, f 14313, alles met het huiswerk inbegrepen.

Ommelanderwijk. *a*. Het bouwen van een winkelhuis: *b*. alle benoodigde glas-, verf- en behangerswerken van dat perceel. Door den heer J. B. Kemper.

Timmerwerk. Laagste inschrijver B. Schiphuis, Ommelanderwijk, f 1760.

Verfwerk. L. Vos, Veendam, f 113. Gegund.

Ruinerwold. Het bouwen van een woonhuis met stalling enz. Raming f 14700. Door den architect H. Witzand.

Laagste inschrijver G. Jansen, f 14587. Gegund.

Wijckel (Fr.). Het vernieuwen en herstellen van de Noordzij van het dak der kerk. Door heeren kerkvoogden der Herv. Gem.

Laagste inschrijver F. Hofman, Slooten (Fr.), f 188. Gegund.

31 AUGUSTUS.

Amsterdam (Onderh.). Het herbouwen van het perceel aan de Spoorgracht te Helder, ten dienste van het leger des Heils. Door den architect Vixeboxe.

Minste inschrijver L. Klein te Helder.

1 SEPTEMBER.

St.-Anna-Parochie. Het vergrooten en vertimmeren van de school voor Chr. Nat. Onderwijs te St.-Anna-Parochie. Door het bestuur van voorn. school.

Laagste inschrijver S. Schuitemaker f 1983.

Enschedé. Het vergrooten der bestaande fabriek op een terrein gelegen aan den Haaksberger straatweg te Enschedé. Door de firma Serphos en Zn.

Laagste inschrijver F. H. Wijdeveld, f 4498. Volgens bestek beraad.

Enschedé (Onderh.). Het verbouwen van een woonhuis tot 2 winkelhuizen voor den heer C. Simons aldaar.

Eenige inschrijver B. A. Morselt, Borne, f 8600. Gegund.

Sleeuwijk. Het bouwen van een nieuwe schuur op den polder Ouden-Hardenhoek. Door den archit. Veenenbos te Sliedrecht, voor rekening van het kroondomein, rentambt. Werkendam.

Laagste inschrijvers F. van Varik en C. Kramer, Werkendam, f 3940. Gunning aangehouden.

2 SEPTEMBER.

Appingedam. Het bouwen van een ruime winkelbehuizing met bovenwoning, pakhuis en annexen, op een open terrein aan de Dijkstraat ald., voor J. L. de Vries. Raming f 11136. Door den heer J. Stevens.

Laagste inschrijver J. Heikens, Appingedam, f 10745. Gegund.

Dieren. Het gedeeltelijk amoveeren van perceel A no. 255 a. d. Hoogestraat te Dieren en het ter plaatse bouwen van een pensiongebouw. Door den architect G. J. Uiterwijk.

Laagste inschrijver W. H. Maandag f 9930. Gegund.

Nijmegen. Het bouwen van 3 nieuwe villa's en het verbouwen van 1 bestaande villa aan de Voorstadslaan te Hees. Door de architecten A. W. Wiessman en P. H. v. Niftrik te Amsterdam.

Laagste inschrijver W. J. G. Knoops, Nijmegen, f 25800.

Wageningen. Het bouwen van een kalkzandsteenfabriek (oppervlakte circa 670 M².) Door de firma Leccius, de Ridder en v. d. Heijden.

Laagste inschrijver G. J. Kinkeler, Oosterbeek, f 11870.

„Per Telegraaf."

Enschedé. Het afbreken van een perceel en het daar bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de Haaksbergerstraat ald. Door den arch. R. v. d. Woerd Hzn.

Laagste inschrijver W. A. Thomasson, Enschedé, f 3284; daaropvolgende De Ruiter, Enschedé, f 3360.

Enschedé. Het bouwen van een villa op een terrein gen. „Stokhorst", aan den Oldenzaalschen straatweg te Lonneker. Door den arch. H. Reijgers.

Laagste inschrijver H. ten Cate, Enschedé, f 13750; daaropvolgende G. J. Sluijmer, Enschedé, f 13765.

„Per Telegraaf."

Nijmegen. Het bouwen van 3 nieuwe villa's en het verbouwen van 1 bewoonde villa aan de Voorstadslaan te Hees. Door de architecten A. W. Weissmann en P. H. v. Niftrik te Amsterdam.

Laagste inschrijver Knoops, Nijmegen, f 25800; daaropvolgende A. Michael, Aalburg, f 26400.

Wageningen. Het bouwen van een kalkzandsteenfabriek (oppervlakte circa 670 M².) Door de firma Leccius, de Ridder en v. d. Heijden.

Laagste inschrijver Kinkeler, Oosterbeek, f 11870; daaropvolgende G. J. Ph. Zuiderhoek, Oosterbeek, f 12120.

MAANDAG 4 SEPTEMBER.

Harkstede. Het afbreken van het oude en het daarvoor in de plaats stellen van een nieuw voorgebouw, waarin cafe en bakkerij wordt uitgeoefend. Door den heer A. Thedinga.

Laagste inschrijver E. Tulp, Siddeburen f 2898.

Veendam. Het afbreken van een oud gebouw en het bouwen van een winkel- en woonhuis aan 't boven-wersterdiep. Door mej. de wed. E. v. Heem.

Laagste inschrijver O. Post, f 787. Gegund.

5 SEPTEMBER.

Groningen. Het bouwen van eene loods voor het opbergen van reserve sluitdeuren nabij de oude Statenzijl, met bijkom. werken, en het maken, inhangen en gangbaar opleveren van een paar hooge vloeddeuren in de Nieuwe Statenzijl, behoorende tot zeewerken in Groningen. Ram. f 7620. Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijver K. Kuiper, Zoutkamp, f 7695.

Herpt. Het verbouwen der kosterswoning met bijkomende werken. Door het kerkbestuur der Ned. Nerv. kerk.

Laagste inschrijver H. v. Wijk, Heusden, f 1078. Niet gegund.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN**.

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 3.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentien 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.

Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.

Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.

BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.

J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.

Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.

Beton. — G. L. DAHLMANN. Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.

Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.

Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.

Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.

Brownings Solution tegen vochtige muren. J. VAN STRAALEN, Visschersdijk 30, Den Haag.

Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.

Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.

Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.

Closets. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma Gebr. Hesse), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & Zonen, St. Luciensteeg 4, Amst.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 'sHage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — Th. van Heemstede Obelt, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF, Singel 455, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — Höxter-Godelheim A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — Th. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
— W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN en STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Stoomtimmerfabriek. — GEBRS. VAN MALSEN, Den Haag.
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
— JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter aRh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement, Karoïnkiei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

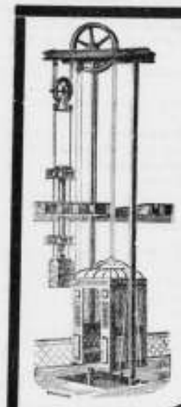

LIFTEN.

PECK & Co. - Amsterdam.

Éenige Vertegenwoordigers voor Nederland en Koloniën van de Firma

R. WAYGOOD & Co., Limited te Londen.

Xylolith- of Houtgraniet- **Vloeren uit één stuk**

worden gelegd door de

Eerste Nederl. Xylolith-Fabriek A.S. KEIJ, Rotterdam.

AGENTEN:

A. E. BRAAT, *Amsterdam*; J. C. GOUDRIAAN, *'s-Hage*; A. VAN DER BOOM, *Delft*; KNIJFF & HOEBEE, *Dordrecht*. A. J. STOEL, *Haarlem*, C. H. VAN DUIJSEN, *Leeuwarden* (voor Friesland en Groningen.)

STAAL & HAALMEIJER, AMSTERDAM.

Engelsche Stalinrichtingen.

IJZEREN TRAPPEN, VLOER- EN KELDERLICHTEN enz.

uit de beroemde Fabrieken van

The St. Pancras Ironwork Company, LONDON.

TE KOOP

te **Naarden**, dicht bij het station en te **Hilversum**

groote en kleine bouwterreinen.

Inlichtingen geeft: OTTO SCHULZ, Tuin-Architect *Haarlem*, Coornhertstr. 3.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verkrijgbaar:

Honorarium-Tabellen

voor

Bouwkundige Werkzaamheden

met en zonder Nota.

Vastgesteld in de Algemeene Vergadering van de Maatschappij tot bev. der Bouwkunst, gehouden te Amsterdam op 31 Mei 1888. Herzien in de Algem. Vergadering van 31 Mei 1895.

Per stuk 10 cts.; bij 50 ex. f 2.—, bij 100 ex. f 3.—.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

16 SEPTEMBER 1899. 19e JAARGANG. No. 37.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. f 13.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— . . .

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels f 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijke verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — De stedelijke tentoonstelling te Amsterdam. — De noodzakelijkheid van goede bouwverordeningen ter verkrijging van betere woning- en bouwarbeiderstoestanden, door J. W. Gerhard. — Woningen der Utrechtsche bouwvereeniging voor spoorwegpersoneel te Utrecht, door C. J. Vreeswijk. — Het leerlingstelsel op de eilanden Voorne en Putten. — Ingestorte huizen te Amsterdam. — Monierwerken. — Prijsvragen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

DE STEDELIJKE TENTOONSTELLING TE AMSTERDAM.

De 39ste Openbare Tentoonstelling van Kunstwerken van levende meesters, op 9 dezer te Amsterdam geopend, kon volgens haar reglement ook omvatten kunstwerken op het gebied van de bouwkunst.

Maar, de inzending van bouwkunstenaars is ditmaal al zeer luttel. Slechts één bouwmeester zond er iets van zijn werk, de heer A. C. Bleijs: een paar teekeningen van het O. L. Vrouwe Gasthuis te Amsterdam en één van 't inwendige van de R.-K. kerk aan de Prins Hendrikkade aldaar.

't Verschijnsel is te verklaren.

Het is een stil protest.

Voor deze tentoonstelling werd in April 1899 eene Commissie benoemd van 24 personen, met den Burgemeester der hoofdstad als Voorzitter, waaronder 14 particulieren en 10 uitvoerende kunstenaars, zijnde 7 schilders, 2 beeldhouwers en één graveur. Tegen die verhouding bestaat geen bezwaar; maar wel moet worden opgekomen tegen het feit, dat onder die kunstenaars niet één architect werd opgenomen.

Men herinnere zich de rechtmatige verontwaardiging van de beeldende kunstenaars, toen niet één hunner zitting had verkregen in de ten stadhuize samengestelde Centrale Commissie voor de inhuldigingsfeesten te Amsterdam in 1898. Die Commissie moest toen worden aangevuld, om de fout te herstellen.

En nu is wederom ten stadhuize vergeten een bouwkunstenaar op te nemen in de commissie voor de „Stedelijke."

Wenscht men op zulke tentoonstellingen, eigenlijk bazars van schilderijen en beeldhouwwerken, geen architectonische plannen, om geen plaatsruimte te verliezen voor de verkoopbare inzendingen, dan schrappe men de bouwkunst uit het reglement.

Is het tegendeel het geval, dan moet er ook iemand in de commissie zitting hebben die de taak op zich wil nemen om te zorgen voor een behoorlijke vertegenwoordiging der bouwkunst.

Waar er wel voor gezorgd is, dat de belangen der schilders in de commissie konden behartigd worden door eenige bestuursleden van de Mij. Arti et Amicitiae, daar had niet over 't hoofd gezien moeten worden, dat naast hen ten minste één lid van het bestuur van de Mij. tot Bevordering der Bouwkunst behoorde plaats te nemen, zooals in de Commissie der vorige Stedelijke Tentoonstelling te Amsterdam.

DE NOODZAKELIJKHEID VAN GOEDE BOUWVERORDENINGEN TER VERKRIJGING VAN BETERE WONING- EN BOUWARBEIDERSTOESTANDEN.

(Een Anti-kritiek.)

Het doel, dat ik met de uitgave van mijn onder bovenstaanden titel verschenen brochure beoogde, is, dunkt me uit dien titel zelven genoegzaam op te maken: aantoonen, dat goede bouwverordeningen een *eerste* vereischte zijn ter verkrijging van betere woningtoestanden. Dat deze toestanden in Nederland *bijzonder* slecht zijn, zal, geloof ik wel, niemand ontkennen. Dat dan ook niet genoeg op verbetering daarvan aangedrongen kan worden, is zeker.

Nu is 't echter niet genoeg, slechte toestanden te constateeren, en op verbetering aan te dringen. Als daarnaast niet tevens den of *een* weg aangegeven wordt, die naar 't verlangde doel leiden kan, zullen alle jammerklachten niet veel baten. In mijn brochure meen ik den *eersten* weg, die men inslaan moet, aangewezen te hebben. Is dit nu de goede of niet? De recensent heeft niet kunnen vinden, dat mijn brochure den weg wijst, die tot verbetering van de woningtoestanden voert, m. a. w. *het verkrijgen van goede bouwverordeningen met een deskundig bouwtoezicht*

acht recensent niet noodig — tenminste niet 't allereerst noodige — om tot betere woningtoestanden in ons land te geraken! Hij zou de goede zaak zeker den grootsten dienst bewezen hebben, door dan een *beteren* of liever *den* goeden weg aangewezen te hebben. Zou hij dien soms zien in de oprichting van philantropische bouwmaatschappijen? Nu heb ik echter in mijn brochure tevens trachten aan te toonen, dat dit allesbehalve een goede weg kan zijn. Dwaal ik? Dan had mijn recensent dat dienen aan te toonen.

Om mijn doel te bereiken heb ik de hoofdbepalingen omtrent het bouwen en het toezicht daarop uit de bouwverordeningen van vijf Nederlandsche en drie buitenlandsche steden naast en tegenover elkaar gesteld. Is daarvoor kennis der bouwkunde noodig? Had dit werk noodzakelijk aan een bouwkundige opgedragen moeten worden? Dan voorzeker was ik, als onderwijzer, niet de geschikte persoon geweest. [1]) Maar wie zoo oordeelt, begrijpt m. i. heelemaal niet de strekking van mijn geschrift. De timmerliedenstaking van verleden jaar bracht vele pennen in beweging, om middelen ter verbetering aan te geven, die evenmin aan bouwkundigen behoorden. En dat is zeer natuurlijk.

Het zoogenaamde „woningvraagstuk" is niet in de eerste plaats een *vak*kwestie der bouwkundigen, maar een sociale kwestie. En nu meen ik, behoeft men volstrekt geen bouwkundige te zijn, om te zien op grond van welke bouwvoorschriften *goed* of *slecht* gebouwd *moet* worden, en evenmin om in te zien, dat *goedkoope* woningen, d.w.z. de woningen voor den arbeider — en den middelstand *slecht gebouwd zullen worden, zoolang de kapitalistische bouwers slecht mogen en kunnen bouwen.* Als ik bij *onze* bouwverordeningen vergeleken, die van Berlijn, Hamburg en Zürich zooveel beter vond, beteekent dit nog geenszins, dat ik ze *onverbeterlijk acht. Dat heb ik duidelijk genoeg te kennen gegeven.*

Alles wat mijn recensent in zijn kritiek zegt over *zaakkennis van den schrijver, vakkennis* en *uitgebreide studie van het onderwerp*, had m.i. dan ook best achterwege kunnen blijven. Alleen, wanneer de recensent had aangetoond, dat ik ter bereiking van *mijn* doel, *geheel andere* hoofdstukken (resp. paragrafen) uit de bouwverordeningen had moeten naast elkander plaatsen, dan had zijn verwijt van geen zaakkennis te hebben doel getroffen. Even onverdiend is het verwijt, dat ik blijk geef niet veel begrip van de gemeentelijke administratie te hebben. 't Is best mogelijk, dat hij gelijk heeft, maar zeker niet op den grond, dien hij daarvoor aangeeft. Ik heb in mijn brochure volstrekt niet gezegd, dat volgens mij een *bouwkundige* in het college van B. en W. zitting moest hebben. Ik heb 't alleen gewraakt dat het geheele bouwwezen een onderdeel vormde van de afdeeling „publieke werken", en dat dus een niet-bouwkundige het *hoogste gezag* daarin werd. Dit achtte ik een ongezonden toestand.

Dat in Amsterdam een afzonderlijke tak van dienst, uitoefende het bouwtoezicht, *bestaat*, weet ik. Onder wien is dit bouwtoezicht direct gesteld? Onder een bouwkundige? Immers neen. En acht de recensent, als bouwkundige, dit niet een bedenkelijk verschijnsel?

En dan: wat beteekent het bouwtoezicht in Amsterdam? Dat heeft het Hoofdbestuur van den Timmerliedenbond, met een paar staaltjes duidelijk gemaakt. Was nu het bouwtoezicht in Amsterdam geregeld, zooals het volgens den bouwkundigen recensent *moest* wezen, dan zouden deze aangevoerde staaltjes dat bouwtoezicht in een uiterst slecht licht plaatsen. En zonder het nu geheel en al vrij te willen pleiten, meen ik toch, dat *de* fout in de eerste plaats gezocht moet worden in het feit, dat ons bouwtoezicht geen tak van dienst uitmaakt met een bouwkundige aan 't hoofd, zooals in Hamburg e.a. buitenlandsche steden.

Amsterdam, 12 Septr. 1899.

J. W. GERHARD.

[1]) Het werk is mij trouwens door het Hoofdbestuur van den Timmerliedenbond opgedragen. Ik schreef mijn brochure op eigen initiatief en bood haar toen het genoemde Hoofdbestuur aan.

WONINGEN DER UTRECHTSCHE BOUWVEREENIGING VOOR SPOORWEG PERSONEEL TE UTRECHT.

In het begin van het vorige jaar werd ondergeteekende door de te Utrecht bestaande Anti-Socialistische-Vereeniging Recht en Plicht uitgenoodigd tot het geven van adviezen omtrent den bouw van arbeiderswoningen op Coöperatieve grondslagen. In hoofdzaak moest bij het ontwerpen van eene dergelijke woning rekening gehouden worden met de beschikbare geldmiddelen, teneinde de eventueele huurwaarde niet al te groot te doen worden. Dit is een moeilijk vraagstuk geweest, in het bijzonder door den eisch van de belanghebbenden en het heeft heel wat moeite gekost hen te wijzen op het feit, dat men voor een zeker bedrag geen woningen kan bouwen zooals zij wilden.

Na op verschillende vergaderingen enkele types van arbeiderswoningen te hebben overgelegd en besproken, gelukte het mij eindelijk eene plattegrondteekening samen te stellen, die aller goedkeuring wegdroegen waarnaar de woningen dan ook, uitgezonderd kleine wijzigingen, zijn gebouwd.

Bij het ontwerpen der woningen stond bij mij op den voorgrond, deze 1° zoo goedkoop mogelijk te maken, doch 2° ook zoo soliede mogelijk, d. w. z., ze zoodanig in te richten en te construeeren, dat op den duur een minimum onderhoudskosten werd vereischt, vandaar dat aan geen uiterlijk vertoon werd gedacht, doch alles eenvoudig werd opgezet, vooral ook wat de gevels betreft; topgevels en dergelijken, welke bij eene minder kostbare uitvoering groote onderhoudskosten vorderen, werden vermeden, en overal overstekende daken toegepast.

Intusschen, terwijl thans een typeplan van eene woning vaststond, leidden verschillende omstandigheden er toe, dat de zaak niet meer in handen bleef van de Vereeniging „Recht en Plicht", maar dat, geheel afgescheiden daarvan werd opgericht de Naamlooze Vennootschap „Utrechtsche „Bouwvereeniging van Spoorwegpersoneel", die de verplichtingen van „Recht en Plicht", o. a. wat de aankoop van grond betrof, overnam. De terreinen die men op 't oog had, waren gelegen aan den Amsterdamschen Straatweg, voorbij de Dirkje Mariastraat, tusschen den straatweg en den 2den Daalschen dijk; het terrein had eene oppervlakte van ± 8540 M.², behoorende aan wijlen den heer Verheul, aan de Biltstraat alhier, en was aan eerstgenoemde Vereeniging afgestaan voor de som van f 23482 of ± f 2.75 per M².

Van het hoofdbestuur ontving ik de vereerende opdracht tot het uitwerken van de noodige plannen voor den bouw van een zeker aantal arbeiderswoningen op het bedoelde terrein. Op mijn voorstel werd goedgekeurd, dat aan den Amsterdamschen Straatweg geen zoogenaamde kleine

woningen zouden worden gebouwd, doch huizen met onder- en bovenwoningen, waarbij ook tevens twee winkelhuizen.

Door het terrein werden ontworpen twee straten van 10 Meter breedte.

Bij het maken der indeeling op situatieteekening stond natuurlijk op den voorgrond, de terreinen zoo voordeelig mogelijk te doen bebouwen, d. w. z. er de meest mogelijke woningen op te plaatsen. Het gelukte mij, zonder tegen een voor mij lastig artikel der bouwverordening te zondigen, op het terrein te ontwerpen 63 zoogenaamde kleine woningen en twee winkelhuizen, en zeven burgerwoonhuizen met bovenwoningen, de laatste gelegen aan den Amsterdamschen straatweg. (*)

UTRECHTSCHE BOUWVEREENIGING VOOR SPOORWEG PERSONEEL TE UTRECHT.

Schaal 1 à 200.

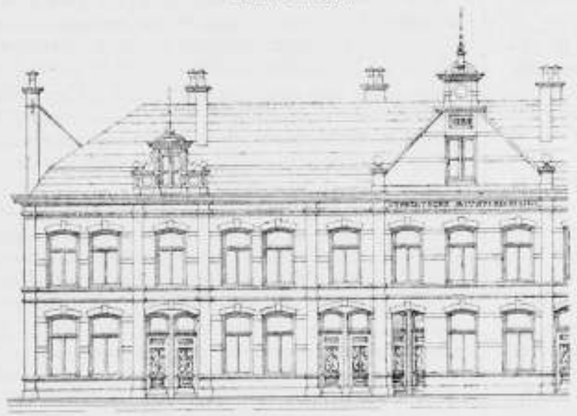

Woonhuizen met bovenwoning (9 in getal.)

VOORGEVEL.

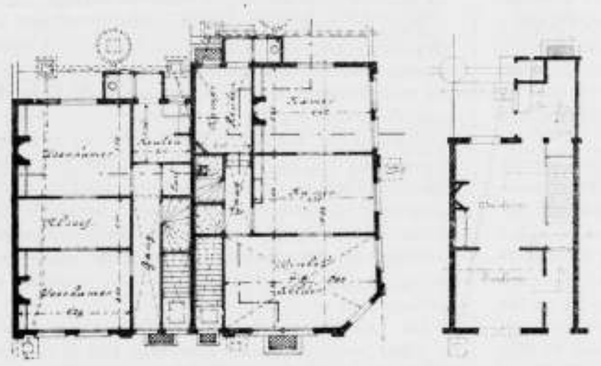

Woonhuis met bovenwoning. (7 in getal.)

Winkelhuis.

Woning. (63 in getal.)

INDEELING GELIJKSTR.

(*) Hierbij worden afgebeeld eene indeeling op den beganegrond van een der beide winkelhuizen en, daarbij aangesloten, van een der 7 woonhuizen met bovenwoning. De indeeling van de verdiepingen is gelijk aan die van den beganegrond, met dit onderscheid, dat boven den winkel een kamer is ontworpen, kleiner dan den winkel, maar waarnaast een kabinet ligt, gedeeltelijk boven de trap naast den winkel.

Vervolgens worden nog afgebeeld de plattegrond van een der 63 woningen, en een gedeelte van den gevel der 7 woonhuizen.

Bij het opmaken der begrooting werd rekening gehouden, behalve met den bouw der woningen, met de overige kosten, waarbij in de eerste plaats kwamen die, aan de Gemeente te voldoen voor de overname der beide dwarsstraten, d. w. z. voor bestrating en rioleering; verder voor het ophoogen van den 2den Daalschendijk, en van de bermen van den Amsterdamschen Straatweg, het bestraten daarvan, dempen van aangrenzende slooten enz:

Dit laatste kostte aan de Vennootschap nog aanzienlijke uitgaven, doordat een der aangrenzende eigenaars het dempen der sloot slechts wilde toestaan onder voorbehoud, dat op de grensscheiding een gemetselde eensteensmuur werd geplaatst van ruim 2 Meter hoogte.

Vanwege de Gemeente verkreeg men de meeste medewerking; o.a. werd toegestaan, dat de levering van het zand voor ophooging door de Vennootschap zelve mocht geschieden, dat natuurlijk in dit geval veel goedkooper kon plaats hebben, doordat het zand gegraven werd uit de zanderij der S.S. te Maarn, tegen f 0.45 per M³.

Den 15den Juli 1898 had de besteding plaats, waarbij het minst was ingeschreven voor f 128400.— of f 4200 beneden de begrooting. Het werk werd aan die minsten inschrijver opgedragen.

Met inbegrip der bedoelde bestedingskosten zijn dus de geheele kosten als volgt:

aannemingssom der werken . .	f	128400
Kosten van aankoopterrein . .	„	23482
Kosten levering zand ± 6000 M.³ à f 0.45	„	2700
Kosten aan de Gemeente te betalen	„	12960
Kosten Directie, enz., ...	„	3900
Diverse sluitposten	„	58
Totaal	f	171500

De woningen zijn alle voorzien van waterleiding; de jaarlijks terugkeerende kosten daarvan bedragen voor elke woning ± f 6.—

de grondlasten voor elke woning zijn gerekend op ± . . . . . „ 7.—

de assurantie van elke woning op ± „ 1.50

terwijl voor onderhoud wordt gerekend ± 1% of . . . . . „ 13.—

zoodat de jaarlijksche kosten bedragen . . . . . „ 27.30

of rond ± f 28 per woning.

Volgens de statuten der Vennootschap is allereerst moeten worden geplaatst een aandeelenkapitaal van f 25000; het overige benoodigde kapitaal wordt geleverd door het pensioenfonds der Mij tot Expl. van S.S. tegen eene rente van 3½ %, terwijl voor aflossing is bepaald ⅝ %, zoodat voor het kapitaal moet gerekend worden 4⅛ %.

Nog dient te worden vermeld, dat het mij is mogen gelukken, dat voor de kelderkoekkoeken, in afwijking van de gewone bepaling van 0.11 M., thans een voorsprong buiten den gevel is toegestaan van 0.22 Meter, hetgeen

voor een groot deel is te danken aan den Inspecteur over het bouwen.

Verder zij nog opgemerkt, dat alle buitenmuren der gebouwen zijn gemetseld in slappe bastertmortel volgens §1359 der A. V., dus zonder tras, waarmede de gunstigste resultaten zijn verkregen. Alle muren zijn slechts 1 steen dik, zijn reeds goed verhard en van binnen droog, zoodat ik geloof, dat de tras voor buitenmuren allernadeeligst werkt, zooals bij het Staatsspoorstation.

De huurprijs der woningen is bepaald op f 2.35 per week, terwijl er later nog een zeker aantal zal verhuurd worden voor f 2.25 per week; deze hebben kleinere tuinen dan de andere.

Gerekend is, dat in 65 jaar de schuld is afgedaan, d.w.z. het kapitaal is afgelost, door het pensioenfonds verstrekt.

De vennootschap blijft steeds eigenares of liever, de aandeelhouders blijven dit; zij krijgen evenwel de verplichting tot uitbetaling der rente van de verstrekte schuldbekentenissen.

C. J. VREESWIJK.

HET LEERLINGSTELSEL OP DE EILANDEN VOORNE EN PUTTEN.

Ruim een jaar geleden reeds, op 13 April 1898, heeft zich te Brielle onder voorzitterschap van den Burgemeester aldaar eene vereeniging gevormd, ten doel hebbende het ambachtsonderwijs op de eilanden Voorne en Putten te bevorderen, door middel van:

a. het bijeenbrengen van de noodige fondsen;

b. het sluiten van contracten met geschikte personen om een of meer leerlingen in de werkplaats te onderwijzen en op te leiden;

c. het sluiten van contracten met ouders of voogden, waarbij deze zich verbinden hun kinderen of pupillen, onder toezicht der plaatselijke besturen naar een aangewezen werkplaats te zenden, ten einde daar in een vak te worden opgeleid;

d. het aanmoedigen der leerlingen door het geven van prijzen, na afloop van elk leerjaar.

Voorloopig wenscht de vereeniging steun te verleenen bij de opleiding in de volgende vakken: 1. het timmeren, waaronder zijn begrepen het scheepstimmeren en het wagenmaken; 2. het schilderen; 3. het smeden; 4. het meubelmaken; 5. het kleer- en schoenmaken; 6. het loodgieters-, koperslagers- en zinkwerkersvak; 7. het metselen.

De lijst dezer vakken kan worden uitgebreid, en het Hoofdbestuur der Vereeniging heeft tijdelijk de bevoegdheid, als daarvoor bijzondere redenen zijn, van de lijst af te wijken.

Jaarlijks zal eene oproeping gedaan worden van jongelieden, tusschen 13 en 15 jaren oud, uit alle plaatsen van Voorne en Putten, die op kosten der Vereeniging willen worden opgeleid in een der genoemde vakken.

De cursus, aanvangende met 1 April van elk jaar, zal een driejarige zijn; ieder der aangenomen leerlingen heeft een proeftijd van een half jaar, na welken beslist wordt hem definitief aan te nemen, of wel het contract te vernietigen. Het ligt in de bedoeling elk jaar aan te nemen 5 leerlingen, zoodat in en na het derde jaar geregeld 15 jonge menschen voor verschillende vakken zullen worden opgeleid.

Met 1 April 1899 werden de eerste vijf leerlingen geplaatst.

Wij ontleenen bovenstaande mededeelingen aan de pas verschenen verslagen van de Inspecteurs van den Arbeid, over 1897 en 1898, uitgegeven door het Departement van Waterstaat enz.

Het leerlingstelsel op Voorne en Putten is op dezelfde grondslagen ingericht als dat in Drenthe; het is geboren uit dezelfde behoefte als elders op het platteland, omdat daar weinig baat wordt gegeven door ambachtsscholen, die intusschen wél de stedelijke bevolking kunnen helpen.

Het zal den heer Mr. H. Smeenge, de stichter van het leerlingwezen in Drenthe, zeker eene groote voldoening wezen, dat zijn ijverig en enthousiast streven niet slechts waardeering, maar nu ook navolging vindt. Daarin zullen zich meerderen verheugen.

Het leerlingwezen kan een weldaad worden voor een landstreek, mits men in staat zij den leerlingen bekwame leermeesters te geven, menschen die tevens overtuigd zijn van de groote verantwoordelijkheid die op hen rust. Maar het is juist een groot bezwaar dergelijke personen te vinden, vooral wanneer in de besturen der vereenigingen voor het leerlingwezen niet een voldoend aantal mannen uit de practijk zitting hebben die het werk van den leermeester zelve kunnen beoordeelen.

Dit wordt hier geenszins gezegd met het oog op de nieuwe Vereeniging voor Voorne en Putten, want de namen en kwaliteiten harer bestuursleden zijn ons nog totaal onbekend. De ontboezeming komt zoo geheel onwillekeurig uit de pen, bij het denken aan de toestanden van vóór vele jaren bij een ambachtsschool hier te lande, toen de bestuurders daarvan voor een groot deel menschen waren die niet op de hoogte der ambachten konden zijn, — menschen die in het bestuur gekozen waren omdat ze geld en vermogende vrienden hadden. De school werd door hen beschouwd als eene inrichting van zuiver philantropischen aard, die men gaarne geneigd was met geld te steunen, op dezelfde wijze als eene Dorcas-vereeniging.

Maar die toestanden liggen gelukkig al verre achter ons, en onze ambachtsscholen zijn inrichtingen geworden waarop ons land met voldoening mag wijzen; het is slechts als waarschuwend voorbeeld, dat een vorig tijdperk hier even in herinnering wordt gebracht.

Niemand zal het tegenspreken, dat de twee groote voorwaarden om het leerlingstelsel tot heil van de plattelandsbevolking te doen strekken deze zijn: de medewerking van bekwame leermeesters in de verschillende ambachten of vakken, die zich met liefde wijden aan de vorming, ook als mensch, van hun leerlingen, — en een streng toezicht van practisch bekwame menschen op de leerlingen en op de werkplaatsen.

Dit toezicht ook over de werkplaatsen ten plattelande is zeker meerendeels niet overbodig. Het is niet gemakkelijk daar bazen te vinden, toegerust met de gewenschte voldoende bekwaamheid in hun vak; en het is in dergelijk geval, dat eenige van de bestuurders der vereeniging voor vakonderwijs, of hun permanente raadslieden voor de verschillende vakken van onderwijs, in staat moeten zijn nuttig op te treden met goeden raad aan den baas, wanneer deze zelve voorgelicht dient te worden om beter en practischer werkzaamheid aan den leerling op te dragen.

Wij stellen te veel belang in het onderwijs voor aankomende ambachtslieden, om deze opmerkingen achterwege te houden. Zij zijn wel waard in allen ernst overdacht te worden.

R.

INGESTORTE HUIZEN TE AMSTERDAM.

Te Amsterdam zijn den 16den dezer een paar tien jaar oude huizen, op den hoek van de Pieter Nieuwland- en Dapperstraten, ingestort, gelukkig niet ten koste van menschenlevens of verwondingen. De voorgevel lag op de straat: een hoop baksteenen, als met wit krijt ingesmeerd, die niet afgebikt behoeven te worden om bij een volgend werk dienst te doen, en daar tusschen een grijs-wit poeder, het bewijs leverende van de kwaliteit der gebruikte metselspecie.

De ruïne levert een leerzame doorsnede over de diepte der perceelen, waaruit wij zien, dat bij dezen bouw aan de minimum eischen van de bouwverordering is voldaan. De gevelmuur was niet dikker dan voorgeschreven; de vloerbalken waren in den voorgevel en den achtergevel ingemetseld, zoodat de scheidingsmuren der perceelen geen balkdragende muren behoefden te zijn, dus zoo dun mogelijk gemetseld of van kraalschotwerk gemaakt konden worden; de voorgeschreven verankering der balken met de muren heeft natuurlijk op de door de bouwpolitie goedgekeurde teekening gestaan, maar het blijkt dat men vergeten heeft haar aan te brengen.

Wie de ruïne heeft gezien heeft tegelijk kennis gemaakt met een type van het genus revolutie-bouw, of onverantwoordelijke eigenbouwerij, vroeg of laat tot ongelukken aanleiding gevende.

Omtrent de oorzaak van het ongeluk doen de meest tegenstrijdige berichten de ronde. Dit is echter zeker, dat de winkel in het hoekhuis vergroot werd door bijtrekking van de ruimte gelijkstraats in de beide naastgelegen perceelen, waartoe de tusschenmuren (niet balkdragend) werden doorgeslagen.

De nieuwe winkelgevel moest veel étalage-oppervlak hebben, alzoo veel glas en weinig penanten; op deze laatsten was de onvermijdelijke ijzeren balk gelegd, het summum van soliditeit voor den eigenbouwer, om den bovengevel te dragen. Het heet nu, dat een der werklieden te vroeg een stutting heeft weggenomen, en dit de oorzaak is van het instorten. Maar van welke kant men de zaak beschouwt, óf de penanten voor de ondersteuning van den ijzeren balk ingedrukt (door toevoeging van nieuw metselwerk), óf wel uitgeweken zijn, een grove fout die *de* oorzaak zal zijn, is de afwezigheid van ankers; al ware de ijzeren balk aan de vloerliggers der eerste verdieping verankerd, dan nog zou dit niet geruststellend zijn geweest, omdat de genoemde liggers toch niet in den achtermuur zijn verankerd.

In de straten met eigen bouwerij leunt het eene huis tegen het andere; dat schept voor de hoekhuizen een gevaarlijken toestand. Het hier bedoelde wijkt dan ook in beide straten reeds af van zijn buren aldaar, en dat de toestand van die aangrenzende huizen ook niet geruststellend is, volgt uit hun uiterlijk, en de vlucht van hun bewoners.

Een en andermaal blijkt, dat verordeningen der Gemeente niets baten, wanneer niet behoorlijk kan worden nagegaan of ze ook worden opgevolgd. Zulk een controle zou beter zijn, dan het streng toepassen van bepalingen eener bouwverordering op *alle* gevallen, zonder een beetje meegaandheid of rekening houden met de toestanden.

MONIER WERKEN.

Door de Naamlooze Vennootschap Ned. Maatschappij voor Monierwerken te Amsterdam, is het onderstaande adres ingediend, gedateerd 1 September 1899:

Aan
de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Geeft eerbiedig te kennen,

de Naamlooze Vennootschap Nederlandsche Maatschappij voor Monier-werken te Amsterdam;

dat zoowel het Staatsbelang als dat der Nederlandsche industrie medebrengen, dat algemeene mededinging worde opengesteld bij de uitvoering van werken van Staatswege;

dat echter herhaaldelijk met dit beginsel geen rekening wordt gehouden;

dat onder anderen bij den bouw van 's Rijks-Postspaarbank te Amsterdam van wege het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid belangrijke cement-ijzerwerken, systeem Monier, werden onderhanden genomen, doch dit werk zonder publieke aanbesteding, en zelfs zonder uitnoodiging tot prijsopgave aan andere fabrikanten, is opgedragen aan de Amsterdamsche Cement-ijzerfabriek;

dat aan requestrante geen enkel aan het algemeen belang ontleend motief voor de achterstelling harer fabriek bekend is, zij over de uitstekendste technische krachten en hulpmiddelen beschikt, en bij geen andere fabriek achterstaat wat de voortreffelijkheid van het door haar geproduceerde betreft;

dat de achterstelling harer fabriek, en de begunstiging eener andere, bijzonder onbillijk is tegenover requestrante, die, op het verzoek van het Departement van Koloniën, in het jaar 1896 heeft medegewerkt tot verwezenlijking van het bij het legerbestuur in Nederlandsch-Indië gerezen denkbeeld om de cement-ijzerconstructie ook daar te lande in toepassing te doen brengen, terwijl, naar requestrante destijds vernomen heeft, die medewerking bij anderen niet verkregen werd;

dat dan ook aan requestrante van wege het hoofd van het Departement van Koloniën bij missive van 28 Februari 1897. lett. F, n°. 4152, voor die medewerking dank betuigd werd in de volgende bewoordingen:

„Ik heb de eer U namens den Minister dank te be-„tuigen voor de alleszins welwillende wijze, waarop „de kapitein der genie van het leger in Nederlandsch-„Indië J. W. C. VAN STEEDEN, thans met verlof hier te „lande, door U in de gelegenheid is gesteld om zoowel „in uwe fabriek als elders de door U uitgevoerde „werken te bezichtigen en voor het verstrekken van „de noodige inlichtingen voor het onderzoek of de „Monier-werken met vruchtkunnen worden toegepast „bij 's Lands werken in Nederlandsch-Indië; enz.

De Secretaris-Generaal bij het Departement van Koloniën,
(get.) A. E. ELIAS."

dat de requestrante op voormelde onbillijke, en, naar hare overtuiging met 's lands belang strijdige handelwijze bij herhaling, doch te vergeefs, de aandacht van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid heeft gevestigd;

dat zij nog even voor de aanbesteding van den bovenbouw van de Rijks-Postspaarbank te Amsterdam de aandacht des Ministers gevestigd heeft op de omstandigheid, dat de te verrichten cement-ijzer-werken niet in het bestek der aanbesteding waren opgenomen.

Redenen waarom requestrante zich eerbiedig wendt tot Uwe Hooge Vergadering met het verzoek om, naar aanleiding van hare hierboven ontwikkelde grief, zoodanige besluiten te willen nemen, als door Haar oorbaar zal worden geacht, tot voorkoming van eene, ook met 's lands belang strijdige, begunstiging van den eenen industrieëel boven den anderen bij het uitvoeren van werken van Staatswege.

Hetwelk doende, enz.

De Directeur der voormelde Naamlooze Vennootschap:
(w.g.) J. N. LANDRÉ.

PRIJSVRAGEN.

Op de prijsvraag voor een ontwerp van een Reclame-plaat voor Horloges, merk „de Korenbloem", uitgeschreven door de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam, zijn 126 antwoorden ingekomen, onder de volgende motto's:

1. Tjobax; 2. XII eeuw; 3. Het Korenbloempje; 4. Centaurea Cyanus; 5. Haast U langzaam; 6. Groen; 7. Henri; 8. Tryal; 9. Blauw, geel zwart; 10. El Trabajo; 11. Uurwerk; 12. R; 13. Time is money; 14. Geel, wit, zwart; 15. Zonnige Uren; 16. 2 stuks, Nederland; 17. Bloem; 18. De tijd is snel, gebruikt hem wel; 19. Oude liefde roest niet; 20. Getrouwheid; 21. Ende desepereert niet; 22. In 't verleden ligt het heden; 23. Geel en blauw; 24. Na regen komt zonneschijn; 25. Wallpaper; 26. Natura, Artis Magistra; 27. Time is money; 28. 4 stuks. Hoop doet leven; 29. De tijd rolt voort; 30. Bonheur; 31. Tikke-tikke-tik; 32. 2 st. Hora ruit; 33. Alle beginsels zijn moeilijk; 34. Nans; 35. Le Temps; 36. 'k Seg niet hoeveel het weerd is, en of 't uijt goede Stoff of quae gedistilleerd is; 37. Hoe laat; 38. Ready: 39. Eureka; 40. Remontoir; 41. Tusschen 9 en 3; 42. Ars longa + Vita brevis; 43. 't Daghet in 't Oosten;

44. Eenvoud; 45. Reclame; 46. Juiste tijd; 47. Struggle forlife; 48. Doornroosje; 49. Tijd; 50. Vernuft; 51. Geel, groen, blauw, zwart; 52. Mededingen; 53. Lust tot werken; 54. De Lendenen omgord; 55. Schets; 56. Blauw en geel; 57. Zandlooper; 58. Reclame; 59. Eduard; 60. Simplex; 61. Centauria; 62. Stip; 63. Chronos; 64. Centaurea Cyanus; 65. X; 66. Reclame; 67. Ornament; 68. de Oogst; 69. Eenvoud; 70. 3 uren; 71. Tijd is geld; 72. Tijd slijt; 73. Tijd is geld; 74. Dit mankeert nooit; 75. Ora et labora; 76. Aleida; 77. 't wil niet kapot; 78. Lijn; 79. Een gewild merk; 80. Sine Labori Nihil; 81. Zero; 82. Middag; 83. Tiktak; 84. Vier blokjes; 85. Te laat; 86. Drie bolletjes; 87. de Korenbloem; 88. XXX; 89. Eenvoud; 90. Puck; 91. Driehoek; 92. de Bloem; 93. Tijd is geld; 94. Bloem; 95. Juist op tijd; 96. Simplex; 97. Flora; 98. Steeds voorwaarts; 99. Blad; 100. Tik-tak; 101. Tijd; 102. Vierkant; 103. Wat vermag de Schilderkunst; 104. Nec plus ultra; 105. Time is money; 106. In magnus volnisse sat est; 107. Hans; 108. Schets; 109. Bonjour; 110. Kleur; 111. Van Societeit. In het duister, met het licht van zijn sigaar, ontdekken dat het laat is; 112. Het staat stil; 113. Kroon; 114. 2 stuks. Blad; 115. Horloges; 116. Om ne nimium nocet: 117. Stipt op tijd; 118. Blauw; 119. Eere wien eere toekomt; 120. De tijd; 121. Precies; 122. Rust roest; 123. 6 minuut voor 3; 124. Tijd is geld; 125. Omnia vincet labor improbus; 126. Uil.

BERICHTEN.

Den 12den September j.l. was het 25 jaren geleden, dat de heer Th. A. de Koster, fabrikant van centrale-verwarmingstoestellen, zijne bekende zaak te Amsterdam oprichtte.

Deze begon op bescheiden schaal in een klein perceel aan den Nieuwendijk, en omvatte eene industrie welke hier te lande nog slechts weinig beoefenaars telde, en die zich ten doel stelde de inrichting voor centrale verwarming van woonhuizen, kerken, scholen, het bouwen en verwarmen van ijzeren plantenkassen, serres enz. Door vlijt en energie van den oprichter breidde de zaak zich echter in korten tijd zoo uit, dat naar een grooter terrein moest worden omgezien. De fabriek werd dan ook reeds in 1878 verplaatst naar de Ferd. Bolstraat en Quellijnstraat, waar zij nog gevestigd is.

Gaandeweg nam het plaatsen van de eigen gemaakte toestellen toe, niet slechts voor particulieren, maar ook voor Rijks en Gemeentegebouwen. Het mocht den heer Koster door uiterste krachtsinspanning gelukken, goed en soliede werk te leveren en zich in verreweg de meeste gevallen de tevredenheid zijner afnemers te verwerven; en voor zijn werk pleiten ook de vele medailles aan hem toegekend.

De fabriek ving aan met één werkman; thans echter werkt de heer Koster, bijgestaan door zijne beide zoons, met een personeel van meer dan 40 werklieden, waaronder een aantal die reeds 10 tot 23 jaren onafgebroken aan de zaak verbonden zijn, en bekwame en geoefende mannen zijn geworden.

Door toevallige omstandigheden kon dit bericht niet opgenomen worden in het vorige Weekblad. Wij hadden dit anders gaarne gedaan om tijdig de aandacht op den jubilaris te vestigen.

Wij meenen nog eens de aandacht te moeten vestigen op het reeds vroeger door ons aangekondigde congres van de Association Littéraire et Artistique Internationale, dat van 23 tot 30 September a. s. te Heidelberg zal worden gehouden.

Als punt twee van het programma zal o. a. behandeld worden; „de bescherming van werken van toegepaste kunst."

De kosten voor het bijwonen van het congres, waaraan verbonden zijn uitstapjes naar Mannheim, Baden-Baden, Frankfurt, Carlsruhe enz., bedragen 40 frs.

Voor nadere inlichtingen kan men zich wenden tot den Secretaris, den heer Jules Lermina, 28, rue Serpente, te Parijs.

Door de heeren H. L. Boersma, A. van Delden, W. B. G. Molkenboer, H. J. de Vries en B. W. Wierink is op 8 Sept. j.l. een schrijven gericht tot den Minister van Binnenlandsche Zaken, bevattende het verzoek om wijziging te brengen in de examen-programma's voor de akten middelbaar onderwijs M. en O.

Bij dit verzoek is overgelegd een ontwerp voor de naar hunne overtuiging noodzakelijke wijzigingen, opgenomen in no. 4 van het „maandblad gewijd aan de belangen van het teeken-onderwijs enz", van September 1899.

In Januari 1897 werd te Tiel besloten tot de oprichting van een eenvoudig, practisch ingerichte ambachtsschool. De gronden daartoe werden gelegd door het bestuur van het departement Tiel van de Mij. t. Nut van 't Algemeen.

Den 13den dezer is de Tielsche ambachtsschool feestelijk geopend geworden. Zij is tot stand gekomen, dank zij den steun van Rijk, provincie, gemeente, het hoofdbestuur van 't Nut, verschillende colleges en particulieren. Dat de school in een behoefte voorziet, bewijst de talrijke deelneming. Er zijn toegelaten kunnen worden 41 leerlingen, waarvan 17 voor het timmer-, 13 voor het verwers- en 11 voor het smidsvak.

Het gebouw is ruim en luchtig. Bij den bouw en de inrichting daarvan heeft de heer G. A. Scholten, architect te Tiel, zijn zeer gewaardeerden steun verleend met zijn zaakrijke adviezen.

In het nummer van 2 September j.l. maakten wij melding van een artikel, in „De Tijd" voorkomende, van den heer Jan Kalff, over het verkoopen van kunstschatten door Katholieke Kerkbesturen, en de bedenkingen door den heer De Stuers gemaakt tegen het voorstel van den heer Kalff.

Deze laatste heeft nu onlangs in een ander artikel zijne denkbeelden uiteen gezet, maar dit heeft „De Tijd" niet willen opnemen.

Aan de „Limburger Koerier" wordt het volgende uit Meersen gemeld.

Aan de restauratie onzer grootsche, monumentale kerk werkt men nog steeds voort. De hoogste galerij rondom het koor, ter hoogte der dakgoot, nadert hare voltooiing. Aan het reeds afgewerkte gedeelte kan men zien, hoe heerlijk deze galerij met hare keurig bewerkte pinakels het geheel bekronen zal en hoe de totale indruk, welken de practtig streng-gothische bouw op den bewonderenden toeschouwer maakt, daardoor eerst ten volle verhoogd wordt.

Nog een wensch nu koestert ieder Meersenaar, ieder kunstminnend bezoeker, nog één wensch en dat is . . . de groote hoofdtoren, zonder welken de schoone kerk een romp is zonder hoofd. Deze moest verrijzen aan den westkant op grondgebied der naastliggende villa Proostdy. Wat heerlijk geheel zou die kerk worden een geheel, dat in ons land zijns gelijken niet vinden zou!

Zooals blijkt uit eene advertentie, voorkomende in het vorige nummer van dit blad, roept het Gemeentebestuur van Nijmegen sollicitanten op naar de betrekking van Adjunct-Gemeente-Architect, op eene jaarwedde van f 1800, die na 3 jaren met f 200 kan verhoogd worden. Alleen zij komen in aanmerking, die in het bezit zijn van het diploma van civiel- of bouwkundig ingenieur, en die reeds gedurende eenige jaren practisch werkzaam zijn geweest.

Sollicitanten moeten zich aanmelden bij gezegeld adres en met overlegging van stukken, voor 1 October 1899. Zij worden uitgenoodigd voor persoonlijke kennismaking met de leden van het Gemeentebestuur eene oproeping af te wachten.

De benoeming gaat in op 1 Januari 1900.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 11.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 5.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 18 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het bouwen van 2 O. L. scholen, waarvan één voor 600 kinderen en één voor 520 kinderen, beide op een terrein aan de Boerhavestraat, tusschen de 's-Gravesandestr. en de Andreas Bonnstr.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen f 2,75 (met 4 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assisten.architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de drie laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Amsterdam. Bestek no. 808. Het maken van 4 beambtenwoningen op het stations-emplacement te Oldenzaal. Begrooting f 1400.

De directie der Holl. IJz. Spoorweg. Mij., n.m. 1½ u. (Greenw.) in het centr. personenstation. Bestek met teek. à f 1 verkrijgbaar aan het centr. administratie-gebouw aan het Droogbak te Amsterdam, bureau weg en werken, kamer 154. (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Apeldoorn. Het bouwen van 2 winkelhuizen met bovenwoningen enz. op den hoek van de Molen- en Stationstraat.

De heer W. Vloon, 's av. 7 u., in het café „Vloon", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft G. de Zeeuw, architect.

Gorredijk. Het afbreken van een huizinge en daarvoor in de plaats te bouwen een vleeschhouwerij met bovenhuis aan de Brouwerswal te Gorredijk.

De heer S. Cohen, n.m. 2 u. Teek. ter inz. ten huize van Otto v. d. Werf. Inl. worden gegeven door A. Kooistra, arch. te Gorredijk. Aanw. gedaan.

Groningen. De bouw van een villa op een vrij terrein, kadastraal bekend in sectie L no. 2724, aan het Emmaplein.

De arch. K. H. Holthuis, 's av. 7 u., in het café „Reitsma". Bestek met 4 teek. in voorn. café ter inz. en à f 2,50 per stel bij den arch. verkrijgb. Inl. kunnen worden verkregen v.m. van 11—12 u., ten kantore van den arch. Aanw. gedaan.

DINSDAG 19 SEPTEMBER.

Haarlem. De herbouw der boerderij genaamd „Ariaantjes Hoeve" aan den Sloterweg bij den Lisserweg sec. P. P. Haarlemermeer.

De bouwk. J. W. de Heij & Zn. te Hoofddorp, n.m. 2 u., in hotel „de Leeuwerik" te Haarlem. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 20 SEPTEMBER.

Dragten. Het bouwen van eene wipbrug te Dragster Compagnie.

Het gemeentebest. van Smallingerland, v.m. 11 u. Bestek en voorw. ter secretarie verkrijgb. tegen 25 ct. Aanw. door den gem.-arch. 18 Sept., v.m. 11 u.

Kampen. Het bouwen van een magazijn met 2 bovenwoningen aan den geprojecteerden verbindstraat Oudestraat-Nieuwe Markt en Torenstraat, voor rekening van den heer J. Westenberg aldaar.

De arch. G. B. Broekema, 's midd. 12 u., in het hotel „de Moriaan". Betek en teek. ter inzage in bovengen. hotel, en zijn ald. lichtdr.-teek. verkrijgb. à f 0,50. Aanw. gedaan.

Middelbert (Gr.). Het bouwen van een molenaarshuis, met daarbij beh. materialen, arbeidsloonen en transporten.

Het best. van den Zuider Middelbertster molenpolder, n.m. 4 u. Bestek en teek. ter inzage bij H. Kruijer. Aanw. 20 September nam. 3 uur op het terrein. Inl. geeft J. Smith, mr. timmerman te Engelbert.

Zeist. Het bouwen van een bergplaats voor sproeiwagens en aschkarren, enz., op het terrein aan de gasfabriek ald.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Teek. en bestek à 50 ct. aan de secretarie verkrijgb. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 21 SEPTEMBER.

Lobith. Het bouwen van een hotel, café-restaurant en stalhouderij, aan den Landsdijk ald., voor den heer A. Pauwen.

De aanbesteder, n.m. 3 u., in het café Pauwen. Bestek en teek. ter inzage in gen. cafe. alw. bestekken à f 1 verkr. zijn, alsmede bij den architect B. J. Wichers ald. Aanw. 21 Sept., om 10 u., op het terrein.

Winschoten. Het bouwen eener behuizing, bevattende badinrichting, winkelbehuizing, vergaderlokalen enz.

Het kerkbest. der Israël. gemeente, 's av. 8 u., in het vergaderlokaal, alw. bestek en voorw. met teek. ter inzage. Bestekken tegen f 0,50 en stellen lichtdrukteek. tegen f 1,50 per stel te bek. aan de boekdrukkerij van B. M. Zuikerberg (Engelschestr.) aldaar, terwijl K. de Grooth, arch., inl. verstrekt. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 22 SEPTEMBER.

Alkmaar. Het verbouwen van perc. A 26, aan de Langestraat, hoek Pastoorsteeg.

De arch. C. J. Ooms, 's av. 7 u., in het café „de Nederlanden", aan de Mient. Bestek en teek. verkrijgb. à f 1,25 per stel, Wildemanstraat D 36, waar tevens de detailteek. ter inz. liggen.

Nieuwerkerk a/d IJsel. Het bouwen van een bouwmanswoning met karnhuis, koestallen, wagen-, berg- en varkensschuren, hooiberg en aanhooren, op een terrein aan den 's-Gravenweg bij het station Nieuwerkerk a/d IJsel.

De heer A. P. Moons, 's midd. 12 u., in het café van J. Oudijk. Bestek en teek. te verkr. ad f 2 per stel ter snelpersdrukkerij van B. A. Verzijl te Gouda en liggen ter inzage in gen. koffiehuis. Aanw. gedaan.

Oldenzaal. Het bouwen van 2 woonhuizen, op een terrein gelegen bij het Hooiland te Oldenzaal. De heer H. ten Velthuis, 's midd. 12 u., in het koffiehuis van J. H. Hezenwinkel. Bestek en teek. in bovengen. koffiehuis ter inz. Aanw. 19 Sept. v.m. 9½ u. Inl. geeft de architect W. Elzinga te Hengelo.

Oosterbeek. Het bouwen van een ziekenhuis op een terrein aan den rijksstraatweg te Oosterbeek.

Het gem.best. van Renkum. Bestek en teek. tegen f 1,50 verkr. ten gem.-huize en liggen aldaar ook ter inzage. Nadere inl. te bekomen bij den gem.-opzichter A. M. v. Steenis te Oosterbeek. Aanw. gedaan

Utrecht. Bestek no. 778. Het maken van een haltegebouw met perron en bergplaats; het wijzigen en uitbreiden van het bestaande haltegebouw (chefs- en arbeiderswoning) en het uitbreiden van eenige diverse werken op de halte Dalfsen. Begrooting f 8550.

De maatsch. tot expl. van Staatssp., n.m. 2 u. (lok. tijd), aan het centraal bureau, Moreelsepark. Bestek ter lezing aan het centraalbur. in het Moreelsepark en aan het bur. van den sectie-ingen. K. ten Tex te Zwolle en is aan gen. centraalbur. te bekomen, tegen f 0,50. Inl. worden gegeven aan het centraalbur. en door den sectie-ingenieur. Aanw. gedaan.

Utrecht. Bestek no. 780. Het maken van een locomotief-werkplaats met aansteeksloods, het aanbrengen van daklichten in de kap van de bestaande locomotief-werkplaats, het opbreken en leggen van sporen en wissels en het uitvoeren van eenige diverse werken ten behoeve van de centrale werkplaatsen op het station Tilburg. Begrooting f 68480.

De maatsch. tot expl. van Staatssp., n.m. 2 u. (lok. tijd), aan het centraalbur. Moreelsepark. Bestek ter lez. aan het centraalbur. in het Moreelsepark en aan het bur. van den sectie-ingen. F. J. des Tombe te Breda en is aan gen. gen. centraalbur. te bekomen, tegen f 1. Inl. worden gegeven aan het centraalbur. en door den sectie-ingen. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 23 SEPTEMBER.

Franeker. Het bouwen van 5 woningen.

De dir. der Spaarbank. De inschrijvingsbriefjes, van buiten gemerkt „Woningen Spaarbank", in te lev. bij den WelEd. heer E. Feikema, vóór n.m. 5 u. Teek. ter inzage in het café de Nieuwe Doelen en bestekken à f 0,25 verkr. bij Jacob Nijdam. Aanw. op het terrein aan den Noordergracht 18 Sept., v.m. 11 u.

Zaandam. Het bouwen van een volksbadhuis en bergplaats.

De afd. „Zaandam" van de N. H. vereeniging „Het witte Kruis", 's avonds 8 u. in het Wapen van Amsterdam. Bestek en teek. à f 1.50 verkrijgb. bij den boekh. K. Blees Gz. te Zaandam. Inl. geeft de heer J. C. Francken, des middags na 4 uur.

MAANDAG 25 SEPTEMBER.

Amsterdam. Bestek no. 812. Het maken van eene dubb. steenen wachterswoning met het verleggen van den parallelweg; en een gebouw voor magazijn, privaten en urinoir op het stations-emplacement Voorschoten, benevens een gebouw voor magazijn, privaten en urinoir op het stations-emplacement Utrecht—Bilstraat in 2 perc. Ram. perc. 1 f 7050; perc. 2 f 2200.

De directie der Holl. IJz. Spoorw. Mij., n.m. 1½ u. Greenw., in het centraal personenstation. Bestek à 75 ct. verkrijgb. aan het centr. administr.-gebouw der Maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. voor perc. 1 op 20 Sept. v.m. 11¼ u. (Greenw. tijd) te Voorschoten en voor perc. 2 op 21 Sept. v.m. 11¼ u. (Greenw. tijd) te Utrecht, Bilstraat.

DINSDAG 26 SEPTEMBER.

Rotterdam-Katendrecht. Het bouwen van 2 panden.

De heer J. P. Engel. Bestek en teek. à f 2 te bek. bij T. de Recht, mr. timmerman, Katendrecht. Aanw. 18 Sept., v.m. 10 u.

Stad-Delden. De bouw eener openb. lagere school van 4 lokalen c.a. aan de Molenstr. aldaar.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Bestek en teek. ad f 1,50 verkr. ten raadhuize en bij architect W. Elzinga te Hengelo. Aanw. 26 Sept. v.m. 9½ u.

Utrecht. Bestek no. 779. Het maken van gebouwen en verdere inrichtingen ten behoeve van de halte Feijenoord (tusschen de Roentgens en Steven Hoogendijkstr.) te Rotterdam—Feijenoord. Begrooting f 19,700.

De maatsch. tot expl. van Staatssp., n.m. 2 u. (lok. tijd), aan het centraalbur., Moreelsepark. Bestek ter lezing aan het centraalbur. en aan het bur. van den sectie-ingen. A. J. Buis te Rotterdam, en is aan gen. centraalbureau te bekomen tegen f 1. Inl. worden gegeven aan het centraalbur. en door den sectie-ingen. voorn. Aanw. op het terrein 19 Sept., v.m. 9½ u. (West Europ. tijd).

Utrecht. Bestek no. 782. Het afbreken van de voormalige stationschefswoning te Moerdijk, het vervoeren der afkomende materialen naar en maken van eene opzichterswoning op het station Zevenbergen met bijkomende werken. Ram. f 3270.

De maatsch. tot expl. van staatssp., n.m. 2 u. (lok. tijd), aan het centraalbureau, Moreelsepark. Bestek ter lezing en te bekomen aan het centraalbureau.

Utrecht. Bestek no. 783. Het maken van een gebouw voor machines en accumulator met daarmede in verband staande werken op het station Rotterdam (Feijenoord). Begrooting f 3730.

De maatsch. tot expl. van Staatsspoorw., n.m. 2 u. (lok. tijd) aan het centr. bureau. Het bestek ligt ter lez. aan het centr.-bureau en aan het bureau van den sectie-ingen. A. J. Buis te Rotterdam en is aan gen. centr.-bur. (dienst van weg en werken) te bekomen à f 1. Inl. worden gegeven aan het centr.-bur. (dienst van weg en werken) en door den sectie-ingen. voorn. Aanw. 22 Sept., n.m. 10 u. (West-Europ. tijd).

WOENSDAG 27 SEPTEMBER.

Rotterdam. Het bouwen en inrichten eener sigarenfabriek met winkel, kantoren, pakhuis enz. aan het Zwaanhais ald.

De architecten H. A. Lieuwens en Zn., n.m. 2 u., in het Paolsch koffiehuis. Bestek en teek. ter inz. in voorn. koffiehuis en à f 3 te bek. bij voorn. architecten, Stationsweg 4. Aanw. volgens het bestek.

VRIJDAG 29 SEPTEMBER.

's-Gravenhage. De verbouw van de pakketloods aan het centr.-station te Amsterdam. Ram. f 7310.

Het min. van W., H. en N., n.m. 1 u. Bestek ter lez. aan het lok van het dep. van W., H. en N., te 's Hage, aan dat van het prov. best. van Noordholland en is te bek. bij Gebr. v. Cleef, 's-Hage. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwmeester te 's-Hage en door den opz. voor de landsgebouwen G. J. Veldkamp te Amsterdam. Aanw. 22 Sept., v.m. 11 u.

ZATERDAG 30 SEPTEMBER.

Vlaardingen. Het bouwen van een school voor 576 kinderen aan de Oosterstraat.

Het gem.-best., n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. en à f 2,50 te bekomen ter secretarie.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand**schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen—Amsterdam, Stadhuisplein — Rotterdam, Zuidblaak 36 — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat E.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

31 AUGUSTUS.

Amsterdam (**Onderh.**). Het bouwen van een dubbele villa te Zandvoort. Door den arch. E. M. Rood.

Gegund aan P. Rings te Sandpoort.

Haarlem (**Onderh.**). Het amoveeren van perc. no. 24 gelegen aan de Groote Houtstraat en het ter plaatse bouwen van een nieuw winkelhuis. Door den architect W. F. Doeglas.

Gegund aan A. F. Captein, aldaar.

4 SEPTEMBER.

Ambt-Doetinchem. Het afbreken van bestaande en het maken van twee nieuwe bruggen over de Bielheimerbeek. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver H. Onstenk, Terborg, f 1473. Gegund.

Den Ham. Het bouwen van een burgerwoonhuis aan den grindweg te Magele. Door Ph. Gazan.

Laagste inschrijver J. Schuurman, f 1105. Gegund.

Enkhuizen. Het bouwen van een woonhuis in de Paktuinen voor reken. van den heer G. Witlam aldaar. Door den opz. T. Korff.

Laagste inschrijver J. H. Klein, f 1124.

Hekkum gem. Adorp (**Gr.**). Het maken van een voorgebouw met bijkomende werken, aan zijne boerenbehuizing, kadastraal bekend gem. Adorp, sectie C. no. 941 met de lever. van al daartoe benoodigde. Door den heer F. Veldman.

Laagste inschrijver J. Lutmers, 't Zandt, f 5487. Gegund.

Odoorn. Het bouwen van een nieuwe pastorie te Odoorn, met bijlevering van alle materialen. Door de kerkvoogden der Herv. gemeente.

Laagste inschrijvers J. Warringa Ez., N.-Buinen en G. Dorting, 2e Exloërmond, f 7869,08. Gunning in beraad gehouden.

Wijk aan Duin (**N.-H.**). Het bouwen van een woonhuis met keuken enz., voor den heer C. Tabak Gz., te Wijk aan Duin. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver P. Rings, Sandpoort, f 2075.

5 SEPTEMBER.

Abcoude. Het herbouwen van het achterhuis eener hofstede nabij het station. Door den heer J. van Doorn.

Laagste inschrijver L. Hendrikse, Baambrugge, f 2830. Gegund.

Westdorpe. Het verbouwen en vergrooten van de openbare school en het leveren en plaatsen van schoolmeubelen in dezelve. Door het gemeentebestuur.

Het verbouwen en vergrooten van de openb. school. Laagste inschrijver C. Bleijenbergh, St.-Jansteen, f 11450.

Het leveren en plaatsen van schoolmeubelen, B. H. Reuling, f 1775.

Wijhe. Het bouwen van 2 woonhuizen onder één dak, voor den heer H. Klandermans. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver A. v. Ommen, f 2275. Gegund.

6 SEPTEMBER.

Apeldoorn. Het bouwen van een Logegebouw aan de Regentesselaan voor de loge „De Veluwe". Door den arch. J. A. Wijn.

Laagste inschr. M. Jeths, f 5252. Gegund.

Enschede. Het afbreken van een perceel en het daar bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de Haaksbergerstraat ald. Door den arch. R. v. d. Weerd Hzn.

Laagste inschrijver W. A. Thomasson, f 5284.

Enschede. Het bouwen van een villa op een terrein gen. „Stokhorst", aan den Oldenzaalschen straatweg te Lonneker. Door den architect H. Reijgers.

Laagste inschrijver H. ten Cate, f 13750, 8 dagen beraad.

's-Gravenhage (**Onderh.**). Het verbouwen van hotel „Garni" te Scheveningen. Door den arch. Abondt, namens de Mij. Grand hotel „Garni."

Laagste inschrijver J. Ph. Reeser Ezn., f 98985.

Leeuwarden. Het bouwen van een steiger om den Watertoren.

Laagste inschrijver S. v. d. Zaag, f 1860. Gegund.

Ouwerkerk. Het bouwen van een woonhuis aan Hennekenspad onder Ouwerkerk. Door den heer L. A. Padmos.

Metselwerk. Laagste inschrijver J. F. de Later, Nieuwerkerk, f 650.

Timmerwerk. J. Gaanderse, Dreischor, f 540.

Smidswerk. P. J. Schievestein, Ouwerkerk, f 42.50.

Verf- en glaswerk. J. v. d. Zande, Ouwerkerk, f 79.60. Gegund.

Oud-Leusden a/d. Vecht (**Ov.**). Het herbouwen van het boerenwoonhuis „de Kinninghorst". Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver H. J. van der Vegt, Oud-Leusen f 1579. Gegund.

Zeist. Het verbouwen van het post- en telegraafkantoor aldaar. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschr. Gebr. Voermans, f 1849.94.

7 SEPTEMBER.

Druten. Het bouwen van een boerderij met de lev. van materialen. Door den archit. S. Bitters.

Slechts een biljet ingekomen, niet gegund.

's-Gravenhage. Het bouwen van 5 woonhuizen aan de Juliana van Stolberglaan en de Anna van Saxenstraat, gelegen in het bouwplan der Alg. 's-Grav. Bouwgrond-Mij. Door de arch. Lodewijk Simons.

Laagste inschrijvers Smelting en Knaap, f 48593.

Maurik. Het bouwen van een gemeentehuis met woning in het dorp Maurik. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver N. Willemse, Vreeswijk, f 6245. Gunning aangehouden.

Mijdrecht. Het bouwen van een bouwmanswoning met schuur en hooiberg met bijlev. van alle materialen, arbeidsloonen en transporten. Door den heer G. Roeleveld.

Metselwerk. Laagste inschrijver C. de Liefde, f 2489.

Timmerwerk woning. A. Driehuis, Vinkeveen, f 3723.

Timmerwerk schuur. Gebr. Mulckhuijse, Vinkeveen, f 700.

Massa. S. v. d. Sijden, Uithoorn, f 6975.

Winterswijk. Het bouwen van 3 woonhuizen op een terrein aan den Wooldschenweg. Door den arch. J. J. Post.

Laagste inschrijver J. W. Bruntink, f 3379. Gegund.

Zwijndrecht. Het bouwen van een dubbele tuinmanswoning op een perc. aan den straatweg te Zwijndrecht. Door den arch. A. Visser Rzn.

Timmerwerk. Laagste inschrijver D. Nodelijk, Dordrecht, f 1290.

Metselwerk, M. ter Louw, f 1197 met gebruik van nieuwe steenen en f 1137 met gebruik van oude steenen. Gunning aangehouden.

8 SEPTEMBER.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen van een woonhuis aan den straatweg naar Delden. Door de architecten van der Goot en Kruisweg.

Laagste inschrijvers Foks en Ribberink, f 6555.

Oosterhout (**N.-Br.**). Het bouwen van een winkelhuis, met bijlev. van alle benoodigde materialen, aan de St. Janstraat. Door den bouwk. C. A. Oomen Az.

Laagste inschrijver J. Ligtvoet, f 2240. Gegund.

Prinsenhage. Het bouwen van een hoveniers- en burgerwoning op een terrein aan het Duitenhuis genaamd het Heiken, nabij het Dijkje aldaar. Door den architect J. Lijdsman.

Timmerwerk. Laagste inschrijver P. H. Rijnaarts, f 1244. Gegund.

Metselwerk. G. Siemons, Ginneken, f 1550. Gegund.

Massa. G. Siemons, f 2903.

Wijk bij Heusden. Het bouwen van een heerenhuis aldaar. Door den heer M. J. de Roon.

Laagste inschrijver K. A. van Rijswijk, Heusden, f 10670. Gegund.

11 SEPTEMBER.

Amsterdam. Bestek no. 807. Het maken van eene steenen woning voor den opzichter van den weg op het stationsemplacement Neede. Begrooting f 4140. Door de directie de Holl. IJz. Spoorw. Mij.

Laagste inschrijver G. J. v. Keulen, Borculo, f 3896.

Amsterdam. Bestek no. 809. Het maken van 2 enkele steenen wachterswoningen en eene dubbele steenen wachterswoning op den spoorweg Amsterdam-Rotterdam nabij Leiden. Begrooting f 9720. Door de directie der Holl. IJz. Spoorw. Mij.

Laagste inschrijver P. Schröder, Oegstgeest, f 9243.

Borne (**Ov.**). Het bouwen van kantoren en het vergrooten der machinefabriek ald., opp. 240 M². Door den architect G. Beltman A.Gz., namens de firma Gebr. Ledeboer.

Laagste inschrijver A. Groothengel, f 10930.

Kloosterveen gem. Assen. Het weder opbouwen van een afgebrand woonhuis. Door den heer J. Offereins.

Laagste inschrijver J. de Vries, Assen, f 1087.

Stadskanaal. *a.* Het bouwen van een schoolgebouw te Alteveer: *b.* het bouwen van een onderwijzerswoning ald.; *c.* het verbouwen van de eerste school te Musselkanaal; *d.* het leveren van meubels in de school te Alteveer. Door het gemeentebest. van Onstwedde.

a. Laagste inschrijver B. J. Meijering, Nieuwe-Pekela, f 3325.

b. B. J. Meijering, f 2425.

c. J. Linzel, Stadskanaal, f 1379.

d. G. de Ruiter, f 620. Gegund.

12 SEPTEMBER.

Leiden. Het afbreken en weder opbouwen van het winkelhuis aan de Steenstr. nos. 14 en 16. Door den arch. Jac. v. d. Heijden.

Laagste inschrijver D. Kooreman, f 9876. Gegund.

Meppel. Het bouwen van een woonhuis voor den directeur der boterfabriek te Rouveen.

Laagste inschrijver. H. Miskotte, f 1787.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

23 SEPTEMBER 1899. 19e JAARGANG. No. 38.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— . . .

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels f 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie ½ maal. Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloze opname der advertentiën in het Tijdschrift der M^ij.

INHOUD. — De noodzakelijkheid van goede bouwverordeningen ter verkrijging van betere woning- en bouwarbeiderstoestanden. — Het Septembernummer van „Deutsche Kunst und Dekoration", door J. H. W. Leliman. — De ingestorte huizen te Amsterdam. — Woningwet. — Gezondheidswet. — Browning's preservative solution. — Prijsvragen. — Ingezonden. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten Leveranciersenz. — Advertentiën.

DE NOODZAKELIJKHEID VAN GOEDE BOUWVERORDENINGEN TER VERKRIJGING VAN BETERE WONING- EN BOUWARBEIDERS-TOESTANDEN.

De heer G. heeft met zijne anti-kritiek ons slechts versterkt in de meening, dat een man die geheel buiten het bouwvak staat, ook al heeft het Hoofdbestuur van den Timmerliedenbond hem het werk opgedragen, en hij zelfs heeft te beschikken gehad over het materiaal van vijf Nederlandsche en drie buitenlandsche bouwverordeningen, te dier zake slechts dilettantenwerk leveren kan. Wij zouden hiertoe dan ook het zwijgen doen, zoo niet de schrijver ons woorden in den mond had gelegd die wij niet gesproken hebben.

Wij toch, hebben allerminst beweerd, dat wij niet goede bouwverordeningen met eene deskundige uitvoering wenschen.

Dat philantropie in zake het woningvraagstuk onze leuze zou zijn, daar „vooral" zijn wij zeer ver af.

Juist omdat „het vraagstuk der volkshuisvesting" geen vakkwestie is, maar eene sociale, zooals schrijver zelf zegt, zien wij daarvoor weinig heil in het agiteeren tegen gebrekkige bouwverordeningen en de uitvoering daarvan.

Ook in de buitenlandsche steden door schrijver genoemd, waar de bouwverordeningen zooveel beter zijn, storten huizen in en wordt over hygiënische en andere gebreken, die het gevolg zijn van het gebruik van slechte materialen en van slechte uitvoering, geklaagd.

Als we nu eens al het kwaad aan slechte bouwverordeningen of de gebrekkige toepassing daarvan zouden willen gaan toeschrijven, dan zouden we, aldus voortredeneerende, even goed „de handlangers" van de *kapitalistische bouwers* de schuld kunnen geven.

Waren toch die handlangers, veelal uit in beklag zijnde arbeiders ontsproten, er niet, dan zou de zoogenaamde revolutiebouw nooit de afmetingen hebben aangenomen waarover wij ons thans beklagen.

Juist gelooven wij, dat krachtige, goed georganiseerde werklieden-bouwmaatschappijen den gevloekten *kapitalistischen* „smartbouw" kunnen tegengaan.

Vele voorbeelden zijn er reeds (ook te Amsterdam), dat het vraagstuk der volkshuisvesting langs gezonden sociaal-economischen weg oplosbaar is. In de eerste plaats zullen de arbeiders zelf de hand aan den ploeg moeten slaan, om, door het vormen van vereenigingen voor den bouw van arbeiderswoningen, zich zelf te helpen. Geschiedt zulks met vaststelling van de noodige waarborgen voor het kapitaal, dan is het reeds gebleken, dat er geld te krijgen en het vraagstuk oplosbaar is.

Dit te leeraren, zal op den weg liggen van hen die zich met algemeene vraagstukken bezig houden.

Waar dus schrijver zelf erkent, dat het woningvraagstuk iets anders is dan het vraagstuk der bouwverordening, behoeven wij daaromtrent niets meer te weerleggen.

Nog dit, wanneer de heer G. spreekt van het geheele bouwwezen, vormende een onderdeel van de afdeeling Publieke Werken, is hem deze zaak blijkbaar nog niet duidelijk.

Het bouwwezen toch, hier te Amsterdam, bestaat o. a. uit eene technische afdeeling „Publieke Werken" met een verantwoordelijk directeur aan het hoofd, evenals het Bouwtoezicht een geheel afzonderlijke tak van dienst is, met een bouwkundig inspecteur aan het hoofd; beide diensten ressorteeren onder den Wethouder voor de Publieke Werken, als vertegenwoordiger van het college van B. en W.

Wij blijven van meening, dat de hoofdambtenaren de verantwoordelijke chefs hunner afdeelingen moeten zijn, en dat de leden van het college van B. en W. geen specialiteiten kunnen zijn in de takken van dienst onder hun beheer staande.

Meer wenschen wij op de anti-critiek des heeren Gerhard niet te zeggen.

Amsterdam, 19 September 1899.

v. E.

HET SEPTEMBERNUMMER VAN „DEUTSCHE KUNST UND DEKORATION".

De redactie van bovengenoemd maandschrift had de goede gedachte haar Septembernummer te wijden aan de Hollandsche Kunst.

Theo Molkenboer heeft de taak volbracht in eenige bladzijden „de moderne Hollandsche Kunstnijverheid" — en daarbij met zonderlinge onpartijdigheid het eigen en broeder Antoon's werk — te bespreken.

Den belangstellenden landgenoot zij deze aflevering ter studie en beoordeeling hier aanbevolen. De leering en het genot dat eene aandachtige lectuur hem zullen verschaffen is met 2 mark (= f 1.30) niet te duur betaald.

Hij zal er nauwkeurig in vinden opgeteekend de veelvuldige verdiensten van artisten als:

Dr. P. J. A. Cuypers, Prof. J. H. Alberdingh—Rym, de Baul en Lauweriks, Hart Hilbrig, Wenchebach, Jac. van Kraatin jr., Magrij & Molenaar, Nijeuwenhuijs Krouchout, Pholen, Isaac Israëls, Sohn von Joseph en anderen. (1)

In meer dan één opzicht is het opstel in kwestie merk- en lezenswaardig. Toch mag ik het hier niet tot in de details nagaan, want daartoe is het voor een *bouwkundig* weekblad van niet genoeg belang. Ook in de eigenaardigheden van de inleiding zal ik mij niet verdiepen.

Slechts eenige bloemen uit een fraaien ruiker.

Ik lees: „dat voor hem (i.e. Dr. P. J. A. Cuypers) de renaissance in elk opzicht eene onmetelijk groote fout was, waarvan men zoo spoedig mogelijk moet terugkeeren" en verder: „De geheele individualistische kunst op elk gebied sprak tot hem (alweer Dr. C.) nooit de vroolijke taal, die wij, levend in de 19e eeuw, zoo gaarne er uit zoeken, te vernemen."

Geen wonder, zou men zeggen, dat de schrijver later moet getuigen: „De eenige, die direct, in elk opzicht de traditie van Dr. Cuypers getrouw bleef, is zijn buitengewoon begaafde zoon Joseph, *Th. J. Cuypers.*"

De *eenige* dat is niet veel.

Toch was kort te voren getuigd, dat de architect in kwestie, „de vader was der moderne Hollandsche bouwkunst, in den strengsten zin dezer definitie."

De heer Molkenboer heeft zich verder laten ontvallen: „Dit hoofdzakelijk heeft hij zijnen navolgers geleerd, hunne plannen aan het doel beantwoordend te ontwerpen, en hunne vormen dienovereenkomstig te kiezen."

Dacht de schrijver aan de enkele stemmen, die zich schuchter verhieven tegen de bruikbaarheid van gebouwen als het Centraal Station en Rijks Museum? (2)

Wie zich de passage herinnert, waarin sprake is van de voorliefde van Dr. Cuypers voor de gothiek, zal daarenboven de aangeprezen keuze der vormen beperkt noemen. Daarin immers heet het — en naar mij dunkt niet ten onrechte: „Cuypers werd in zijne vormen door de gothiek geleid, die hij zoowel in zijne levens- als in zijne kunstopvatting aanprees, als de eenig mogelijke in deze dagen."

Waar blijft na deze zinsnede het krachtig protest der heeren, die 's Rijks Museum voor renaissance willen verslijten?

Op het eerste gezicht lijkt deze stellige verklaring omtrent gothische neigingen van Dr. Cuypers in tegenspraak met eene andere waarin gezegd wordt, dat Dr. Cuypers' „volkomen nieuwe bouwstijl" „om reden van zijn *eenigermate* aan de gothiek verwant karakter in het zeer liberale Holland een weinig goede ontvangst vond." (Ik cursiveerde).

Deze schijnbare tegenspraak moet eene verklaring vinden in de mededeeling, dat Dr. Cuypers rekening wilde houden met den vooruitgang der menschheid op wetenschappelijk en op technisch gebied. Vooruitgang in andere opzichten vond, blijkens des heeren Molkenboers opstel, dus geene erkenning.

De architectuur wordt met uitzondering van Dr. Cuypers vluchtigjes behandeld. Er worden eenige namen genoemd, eenige buitensporige complimentjes met zorg rondgestrooid en ook vele nagelaten waar ze juist van pas waren geweest.

Zijn de namen en ontwerpen (ook op gebied der kunstnijverheid) van de architecten Meijes, Van Arkel, Verheul, Salm, Klinkhamer, Mutters, Margadant, den heer Molkenboer onbekend? Ik moet aannemen van wel; want anders zouden ze vermeld *moeten* staan in een artikel dat Van Straaten, Jan Stuyt en Jan Springer huldigt.

Zou de geachte schrijver niet eens den pennestrijd nader willen aanduiden, die eindigde met de nederlaag der architecten J. R. de Cruyff en Bleys tegen hun collega Cuypers — „die vooral steun vond bij een der hoogere rijksambtenaren Jonkher Mr. Victor de Stuers."

Het was zeer juist gezien dien eersten titel voluit af te drukken (zij 't ook met een drukfout) bij iemand, wiens optreden reeds 20 jaren geleden „meer jonkheerlijk dan meesterlijk" (3) genoemd werd (nadere bijzonderheden in „de oomes", die welgeslaagde satyre van wijlen Martin Kalff.) De heer Molkenboer wijst echter — iets wat trouwens herhaalde malen vóór hem gedaan is — door deze woorden op — ongeoorloofde — partijdigheid van een ambtenaar.

Wanneer ik het artikel in kwestie, voor zoover het de bouwkunst betreft, als geheel onvoldoend terzijde leg, dan wacht mij als repliek eene herinnering aan den titel ervan.

De schrijver roerde echter de bouwkunst meer aan dan noodig was om het verband met de kunstnijverheid aan te toonen. Hij gaf — laat ons hopen zonder het te willen — eene onvolledige en dus onjuiste schets van het bouwkundig leven in Nederland gedurende de laatste kwarteeuw.

En daartegen meen ik, is het plicht op te komen — vooral in dit geval, nu zulk een schets bestemd is het onwetend buitenland voor te lichten.

Amsterdam,
9 Sept. 1899.

J. H. W. Leliman,
B. Ing.

(1) Het radbraken der namen — hier en later — is niet van ons, maar toe te schrijven aan den zetter van het *Duitsche* tijdschrift. Red.

(2) Voor het grondplan van het Centraal Station is de heer Cuypers niet verantwoordelijk. Dit werd hem verstrekt. Red.

(3) Dit is een aanhaling uit „De oomes". Red.

DE INGESTORTE HUIZEN TE AMSTERDAM.

In het vorige nummer van het Bouwkundig Weekblad zijn eenige mededeelingen gedaan omtrent de huizen aan de Pieter Nieuwlandstraat te Amsterdam, ingestort op den 16den September j.l. De tijd was te kort om reeds eene cliché gereed te hebben voor het blad dat drie dagen later moest verschijnen.

Thans kan echter een voorstelling gegeven worden van de verwoesting, den toestand aangevende zooals die was zeer kort na de instorting van den gevel.

De vloer die bijna loodrecht overeind staat, links op de afbeelding, is die van de bovenste verdieping van het meest linksche huis, dus van dat hetwelk aan het hoekhuis aansluit.

In het vorige blad werd de opmerking gemaakt, dat de balklagen niet in de muren verankerd waren, hetgeen elders is tegengesproken. Wie echter de ruïne gezien heeft, zal moeten erkennen, dat aan geen der balkkoppen die in den voorgevel waren ingemetseld, en die — wat het rechtsche perceel betreft — allen duidelijk op de hierbij gevoegde afbeelding te zien zijn, een anker zichtbaar is. Zijn deze toch aanwezig geweest, dan waren zij blijkbaar onvoldoende aan de balken bevestigd en zijn met den val van den gevel afgerukt. Waren de balken, zooals ook vernomen wordt, met den blinden achtergevel wel verankerd, dan is dit blijkbaar toch nog onvoldoende geweest omdat de verankering met den voorgevel te onsoliede of afwezig was.

Het noodzakelijke eerste sloopingswerk, dat is het gevaarlijke neerhalen van de bovenste nog hangende vloeren, is

Ingestorte huizen te Amsterdam.

door de brandweer uitgevoerd. Met een hooge vrijstaande reddingsladder werd een stalen lijn bevestigd aan den hoek van de bovenste bevloering, die daarmede is neergehaald, de daaronder liggende in haren val medeslepende.

Hierna kon het gewone slopingswerk een aanvang nemen. Het dak, hoewel de kroonlijst was doorgezakt, bood geen gevaar voor instorting op.

WONINGWET.

Door den Minister van Binnenlandsche Zaken is bij de Tweede Kamer ingediend een ontwerp-Woningwet, waarbij de volkshuisvesting wordt verklaard te zijn een onderwerp van aanhoudende zorg der gemeentebesturen. De wet bevat bepalingen betreffende de volkshuisvesting.

Behoudens mogelijke vrijstelling door Gedeputeerde Staten wordt aan alle gemeenten de verplichting opgelegd, verordeningen te maken, die de goedkeuring dezer Staten behoeven om van kracht te zijn. Blijft een gemeentebestuur in gebreke aan de verplichting te voldoen, dan is tusschenkomst van een hooger college noodzakelijk. Er is echter aan de gemeentebesturen een ruime termijn gegeven, om zelf te doen wat de wet hun oplegt. Eerst indien twee jaren na het in werking treden der wet nog geen voorschriften in den zin der wet tot stand zijn gekomen, doen Ged. Staten wat de gemeenteraad had behooren te doen, en stellen dus zelve voorschriften vast, die dan evenveel kracht hebben als een gemeentelijke verordening door den gemeenteraad vastgesteld.

Aan de gemeentebesturen wordt echter niet voorgeschreven welke minimum-eischen in de verordening moeten worden opgenomen. Wel wordt bepaald welke punten, behoudens vrijstelling, in de verordeningen moeten worden geregeld, maar niet waarin die regeling moet bestaan. Omtrent afmeting van woonvertrekken, hechtheid van muren, toevoer van licht en lucht, enz., zullen minimum-eischen moeten worden gesteld; maar aan de gemeenten wordt overgelaten te beslissen welke die eischen zullen zijn.

De Regeering stelt geen algemeene minimum-eischen bij de wet, daar die eischen zoo laag zouden moeten zijn, dat ze voor de overgroote meerderheid der gemeenten alle beteekenis zouden missen, óf zoo hoog, dat vele, om niet te zeggen honderden gemeenten, er zich onmogelijk aan zouden kunnen houden.

Naast een streng toezicht op aanbouw moet gewaakt worden, dat reeds bestaande woningen niet volstrekt onvoldoende zijn; vooreerst door te gebieden, dat, behoudens te verleenen dispensatie, eischen worden gesteld waaraan die woningen moeten voldoen, en waarvan de omschrijving wordt overgelaten aan het beleid der gemeentebesturen, in vereeniging met dat van hooger autoriteit. Slechts een deel van de punten, waarvan met betrekking tot *nieuwe te bouwen* woningen de regeling in de verordening niet mag ontbreken, wordt op *bestaande* woningen van toepassing verklaard.

Voorts worden voorschriften gegeven omtrent het voortdurend toezicht, benevens ingrijpende maatregelen, voorgeschreven tegenover nalatigheid of onwil van eigenaar en bewoner, o. a. aanschrijvingen tot verbetering en tot gedeeltelijke ontruiming in geval van overbevolking of door onbewoonbaarverklaring. Uitzonderingen op het gebod tot ontruiming op korten termijn moeten worden toegelaten, b.v. als eene woning is opgenomen in een plan, dat geleidelijk ontruiming verzekert van ongeschikte en niet te verbeteren perceelen, of in een plan, waardoor langs den weg van onteigening een geheel kwartier of wel enkele perceelen zullen worden afgebroken. Aan deze voorschriften wordt kracht bijgezet door uitbreiding van publieke controle, door strafbepalingen en door vereenvoudigde executie.

Ter verkrijging van eene minder tijdroovende procedure en eene meer rationeele berekening van schadeloosstelling is in de voordracht opgenomen eene aanvulling van de onteigeningswet, voor zoover onteigening moet geschieden in het belang der volkshuisvesting.

Vervolgens wordt, onder hooger toezicht, aan de gemeentebesturen meer vrijheid van beweging gegeven tot het verleenen van financieelen steun, door het geven van rentedragende voorschotten, onder voorwaarde van aflossing, uiterlijk in 40 jaren, aan eigenaren, of door het geven, onder nader bij algemeenen maatregel te regelen voorwaarden van voorschotten en bijdragen aan vereenigingen en maatschappijen, werkzaam in het belang van verbetering der volkshuisvesting, door het aankoopen van gronden en gebouwen, om die aan dergelijke vereenigingen of maatschappijen over te dragen, of door het verleenen van bijdragen ter uitvoering van een onteigeningsplan.

Uit 's Rijks kas kunnen aan gemeenten voor deze doeleinden voorschotten worden verstrekt, onder bij algemeenen maatregel te stellen regelen. Een college van bijstand wordt ingesteld tot onderzoek van de aanvragen om voorschotten en bijdragen, bestaande uit ten minste drie leden en een bezoldigden secretaris.

Op deze „Woningwet" hopen wij later nog eens terug te komen. Intusschen lag, toen dit ontwerp verscheen, reeds in druk een concept-woningverordening gereed, die de leden der Mij. t. B. d. Bouwkunst zullen ontvangen bij de 3e aflevering van het Bouwkundig Tijdschrift.

GEZONDHEIDSWET.

Door de Regeering is een ontwerp van wet ingediend tot regeling van Staatstoezicht op de volksgezondheid, welke wet zal heeten „Gezondheidswet"; dit toezicht komt in de plaats van het tegenwoordig Geneeskundig Staatstoezicht, dat niet in alle opzichten aan de verwachtingen heeft voldaan.

Een wijziging van den tegenwoordigen toestand kan dan ook als een algemeene wensch worden beschouwd, in de eerste plaats van hen die van dit Geneeskundig Staatstoezicht deel uitmaken. Verruiming van de werkzaamheden van dat Staatstoezicht kan niet volstaan. Een nieuwe regeling is noodig, wat vooral gebleken is bij het samenstellen van het reeds ingediende ontwerp-woningwet, een krachtige, deskundige centrale leiding door een zelfstandig college, welks samenstelling eene veelzijdige beschouwing der hygiënische vraagstukken en eene juiste waardeering van de nieuwere inzichten in de toegepaste gezondheidsleer waarborgt, toegerust met de werkkrachten en hulpmiddelen, noodig voor onderzoek, voorbereiding en uitwerking, en onder zich hebbende een tal van over het geheele land verspreide, deels technische, deels veelzijdig samengestelde organen, geroepen tot doeltreffend onderzoek, en een krachtig plaatselijk medearbeiden aan de belangen der volksgezondheid, zoodat zij aan het leidende centrale college geven wat dit noodig heeft om het Staatstoezicht op de volksgezondheid tot eene levende kracht te maken, en voor eene Regeering, die de belangen der volksgezondheid wil behartigen, tot een daadwerkelijken steun en raad te zijn.

In groote trekken is dit de strekking van het wetsontwerp.

BROWNING'S PRESERVATIVE SOLUTION.

Onder dezen naam heeft een nieuw middel tegen vochtige muren zijne intrede in ons land gedaan.

Deze „solution", een product van „The Indestructible Paint-Company Ltd., London," is kleurloos; de stof die na de verdamping der naphta waarin zij opgelost is, achterblijft in de poriën van het materiaal dat met het vocht bestreken werd, maakt de oppervlakte van het materiaal ondoordringbaar voor water; het materiaal verandert daarbij niet van kleur of uiterlijk, hetzij dit baksteen, natuurlijke steen, pleister of iets dergelijks is.

Bij steen heeft dit ondoordringbaar zijn voor water het gevolg, dat het materiaal in de buitenlucht niet groen kan worden door het daarop groeien van mossoorten.

Heeft men te doen met een muur die, door optrekken of doorslaan water, binnenshuis steeds vochtig is, dan kan de oppervlakte daarvan door bestrijking met deze „solution" droog gemaakt worden, dat is: er vormt zich daardoor eene huid die ondoordringbaar voor water is.

De solution wordt er met een gewone verfkwast opgestreken, waartoe men altijd boven moet aanvangen. Twee zulke bestrijkingen, de tweede, 24 uren na de eerste, zijn voldoende; maar ze moeten uitgevoerd worden bij droge weersgesteldheid.

Is de muur bepleisterd, dan moet de pleister worden afgebikt tot op de baksteenen, die zooveel mogelijk van alle pleisterdeelen moeten bevrijd worden. Nadat de tweede bestrijking met de solution heeft plaats gehad, kan de muur op nieuw bepleisterd worden op de gebruikelijke wijze.

De heer J. W. Van Straalen, Visschersdijk 30 te 's Gravenhage, eenig depothouder voor dit middel, heeft een vochtigen, binnenshuis bepleisterden zijgevelmuur zijner woning aan bovenstaand adres op de genoemde wijze behandeld in het begin dezes jaars, en tot nu toe is de nieuw opgebrachte bepleistering volkomen droog gebleven. Dat de reeds oude muur nat, en van poreuse baksteen opgetrokken was, is vóór de bewerking door verschillende deskundigen geconstateerd geworden. Van het verkregen resultaat kan men zich thans bij den heer Van Straalen overtuigen.

Met eene hoeveelheid van 6 liter kunnen 18 M². muurvlakte de vereischte twee malen bestreken worden.

De solution kost f 2.20 per liter in een proefblik van 5 liter. Een proefblik van 1 liter is à f 2.30 verkrijgbaar.

Daar, zooals gezegd is, het middel eene oplossing is in naphta, is de vloeistof zeer brandbaar, zoodat men vermijde haar in de nabijheid van vuur te brengen. Wegens hare groote vluchtigheid, moet zij bewaard worden in goed gesloten vaatwerk dat ondoordringbaar voor vocht is.

PRIJSVRAGEN.

Naar ons uit Parijs werd medegedeeld, heeft een Fransch architect den eersten prijs behaald in den wedstrijd voor plannen voor de Universiteit te Californië.

De prijswinner is de heer Henri, Jean. Emile Bénard, den 23sten Juni 1844 geboren te Goderville (Seine-Inférieure), leerling van den heer Paccard. In 1867 won hij den eersten grooten Prix de Rome.

Voor de prijsvraag uitgeschreven door de Academie, van Beeldende kunsten Technische Wetenschappen te Rotterdam ter verkrijging van een ontwerp reclameplaat — met als onderwerp Horloges merk „de Korenbloem" — zijn 126 antwoorden ingekomen.

De Jury, bestaande uit de heeren P. A. Schipperus, H. Evers en A. van Maasdijk, heeft de drie prijzen toegekend, en wel de eerste ad f 100.— aan het ontwerp „Stip", de tweede ad f 50.— aan het ontwerp „Groen", de derde ad f 25.— aan het ontwerp „In het verleden ligt het heden." Na opening der naambriefjes, bleken de inzenders te zijn respect. de heeren J. C. Voogt te Rotterdam, H. Schut te Groningen en H. Ellens te Arnhem.

Het eerstgenoemde ontwerp zal tevens door de firma J. Furtbeim en Zoon, lithogr. inrichting te Rotterdam — worden uitgevoerd.

De heer Goudsmit te Rotterdam — op wiens verzoek de prijsvraag was uitgeschreven — heeft ten slotte nog 5 gratificaties ter beschikking gesteld ieder ad f 20.—, die door de Jury zijn toegekend aan de ontwerpen: *„Tryal"*, *„Kroon"*, *„Tijd-slijt"*, *„Geel, Groen, Blauw Zwart"* en *„Middag."*

INGEZONDEN.

Aan de Redactie van het Bouwk. Weekblad.

Geachte Redactie!

Wordt er in gewone bladen gewaarschuwd voor verschillende trucs op financieel en handelsgebied, zoo nemen wij 't Bouwk. Weekblad te baat om een truc (?) op ons gebied kenbaar te maken, daar deze zeer zeker onder de aandacht der nederlandsche bouwmeesters dient te worden gebracht.

Ter zake.

Zooals men zich wellicht nog herinneren zal, kwam er in 't Bouwk. Weekblad van 20 Mei jl. voor, afschrift van het program voor een prijsvraag: Ontwerp voor een tehuis voor zeelieden te Maassluis." Wij verwijzen naar het Bouwk. Weekblad van 20 Mei jl. No. 20. 1899.

Hoewel de namen der twee of meer *bouwkundigen* die de jury, daarin genoemd, zouden uitmaken, niet bekend waren in het program, besloten wij toch mede te doen, maar onder eenig protest; ten bewijze waarvan een schrijven van 9 Juni ll. aan den WelEerw. heer Vonk gericht, waarin onder meer gevraagd werd, *met het oog op de inrichting van het program*, of het de bedoeling der uitschrijvers misschien was, bouwkundige mededingers buiten Maassluis er buiten te houden, waarop, en op andere daarin gestelde vragen, antwoord werd verzocht. Dit kwam dan ook den 8 Juli, dus ongeveer een maand later; daarin werd onder meer gezegd: „op deze minder behoorlijke vraag diene, dat uit de aankondigingen in de vakbladen blijkt, dat de mededinging algemeen is opengesteld; wat de bouwkundigen te Maassluis betreft, is het ons niet bekend of er één ontwerp van deze zal inkomen. Wij blijven daarvan in afwachting."

Wij meenden daarin te zien, dat de uitschrijvers begrepen wij hen in de kaart keken; en hoewel huiverig, onder den indruk van de waarschuwing, dikwerf voorafgegaan van het Bestuur der Maatsch. t. B. der B., besloten wij toch mede te doen, omdat als eerste ondertcekenaar van 't program staat een man, die toch recht en waarheid moet voorstaan, n. l. Ds. Vonk; wij besteedden onze tijd en moeite en zonden elk een ontwerp in.

Edoch er geschiedden *zonderlinge* dingen.

Volgens het program moesten de ontwerpen den 1en Augustus 1899 bij den WelEerw. heer Ds. Vonk ingeleverd zijn; er verliepen ongeveer 14 dagen voor er iets naders bekend werd, want in het Bouwk. Weekblad van 19 Augs. eerst wordt men gewaar, dat voor de prijsvraag Maassluis 44 antwoorden zijn ingekomen, er was echter nog niets bekend van de namen dergenen die als jury zouden fungeeren.

Wekelijks werd in 't Bouwk. Weekblad en dagelijks in andere couranten gezocht of er ook iets van eene jury bekend werd, echter tot op heden zonder eenig resultaat, totdat plotseling aan onze verwachting voldaan werd op de volgende wijze. Wij kregen de ontwerpen terug, bevattende als eenige inlichting eene gedrukte missive gedateerd 13 September 1899, waarin wij — let wel — *na de gehouden beoordeeling der Jury* (die nota bene *nog* niet bekend is) voor de inzending werden bedankt.

Wat meer is, een der ontwerpen, een dat uitstekend verpakt was verzonden, kwam geheel beschadigd, nat en smerig, ellendig verpakt terug aan ons adres.

Nu mag men bij een prijsvraag, waarbij het *correct* toegaat, toch verwachten:

1e. dat men vroeger dan ± 19 dagen na den termijn van inzending (ons dunkt dit moest zelfs den *eerstvolgenden dag* bekend zijn), wete *hoeveel* en *welke* ontwerpen zijn ingekomen;

2e. dat, voor en aleer er een uitslag, op welke wijze ook, wordt openbaar gemaakt, de namen der juryleden bekend zijn; dit is toch niet meer dan plicht. In dit program is er zelfs gemeld *twee of meer bouwkundigen;* men heeft toch recht te weten aan wien men zijn ontwerp ter beoordeeling zendt; er zijn wel schoenmakers en koekebakkers die zich *bouwkundig* noemen om niet *sterker* gevallen te releveeren;

3e. dat worde bekend gemaakt, *nadat men eerst weet welke ontwerpen zijn ingezonden, welk dier ingezonden ontwerpen* bekroond is geworden.

Nu heet het, er zijn 44 antwoorden; *welke? Welk* is bekroond en *door wie?* Zoolang dit een en ander niet is opgehelderd, mag ieder van de beele prijsvraag en bekroning denken wat hij wil; er wordt helaas te veel misbruik van onzen tijd gemaakt en men mag toch verwachten, dat bij een openbare prijsvraag klare wijn geschonken wordt, anders heeft men het recht te zeggen, dat men bij den neus wordt genomen, en meer.

Tevens zoude het wenschelijk zijn, dat, wanneer weer eens een prijsvraag mocht worden uitgeschreven, het Bestuur der Maatsch. tot B. der B. om inlichtingen] verzocht als er geen jury bekend is; want men staat anders minst genomen voor *duistere* handelingen. Wanneer er niet tijdig genoeg eene jury bekend is, zou het 't beste zijn, dat men algemeen weigerde in te zenden en dusdanige prijsvragen fiasco deed maken; dan zullen de prijsuitschrijvers wel met betere voorwaarden en *duidelijker handelwijzen* voor den dag komen.

Wat wij als antwoord van Maassluis ontvingen, zoowel de gereleveerde inlichtingen, als het resultaat, was geteekend door den heer C. Ghislain, namens het Bestuur der Vereeniging tot oprichting en instandhouding van een „Tehuis voor Zeelieden te Maassluis"; men verwacht toch minstens, dat de jury zelf haar besluit onderteekent; *of is er geen jury geweest?*

Inmiddels, geachte redactie,

Hoogachtend,

M. T. Leijh,
Fred. Bungener.

A'dam, Sept. 1899.

BERICHTEN.

Eenige werktuigkundige ingenieurs, oud-studenten aan de Polytechnische School te Delft, hebben zich tot een comité gevormd, om ter eere van de nagedachtenis van prof. A. Huet een gedenkteeken op te richten, op eene nader te bepalen plaats. Zij hebben eene circulaire verspreid, waarbij zij de medewerking inroepen van de vrienden en vereerders van Huet, van wien zij o. a. getuigen:

„Deze hoog begaafde man kan beschouwd worden als de stichter van de afdeeling werktuigbouwkunde aan de Polytechnische School. Zijn werkzame geest, vol van eigen denkbeelden, wekte ook bij zijn leerlingen het zelfstandig denken op. Als een onvermoeid strijder voor zijn idealen heeft hij tot het einde zijns levens pal gestaan voor wat hij goed en nuttig oordeelde, en was daarmede een voorbeeld voor zoo vele jongeren."

Het voornemen bestaat om te Keulen in de nabijheid van den Dom een monument op te richten tot vereeuwiging van de geschiedenis van den bouw der kerk en van de mannen die daaraan deel hebben gehad. Er zal voor dit monument een prijsvraag worden uitgeschreven.

Naar wij vernemen, hebben zich tot op heden ongeveer 140 studenten doen inschrijven aan de Polytechnische School te Delft, voor het eerste jaar van den cursus.

Ook wordt ons medegedeeld, dat de hoogere wiskunde (mechanica) uit den cursus C2 voor de Bouwkundige Ingenieurs, geschrapt is.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten. 1e prijs: uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 1 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift.

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. (*N.B. 2 en 3 algemeen. 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.*)

Reclame-plaat voor horloges. 1e prijs: f 100; 2e prijs f 50; 3e prijs: f 25. Door de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam. Vóór 1 Sept. 1899. Zie Bouwk. Weekblad van 29 Juli 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 5.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig teekenaar 1.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 9, van 15 September 1899. Mierenplanten (vervolg en slot), door Dr. H. J. Calkoen. — Koraaldieren en Koraalriffen (vervolg en slot), door Dr. A. J. C. Snijders. — De afsluiting en drooglegging der Zuiderzee, door A. D. Hagedoorn. — Gooland. Een geognostische biologische studie (vervolg), door C. J. Koning. — Het jubileum der Royal Institution of Great Britain (vervolg en slot), door Dr. L. Bleekrode. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen, door Ant. Pannekoek. — Correspondentie.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 25 SEPTEMBER.

Amsterdam. Bestek no. 812. Het maken van eene dubb. steenen wachterswoning met het verleggen van den parallelweg; en een gebouw voor magazijn, privaten en urinoir op het stations-emplacement Voorschoten, benevens een gebouw voor magazijn, privaten en urinoir op het stations-emplacement Utrecht—Biltstraat in 2 perc. Ram. perc. 1 f 7050; perc. 2 f 2200.

De directie der Holl. IJz. Spoorw. Mij., n.m. 1½ u, Greenw., in het centraal personenstation. Bestek à 75 ct. verkrijgb. aan het centr. administr.-gebouw der Maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Amsterdam. Bestek no. 813. Het maken van eene enkele steenen woning voor den stations-assistent op en eene dubbele steenen wachterswoning bij het stationsemplacement Heer-Hugowaard. Ram. f 7160.

De Holl. IJz. Spoorw. Maatsch., n.m. 1½ u., (Greenw. tijd), in het centr. personenstation. Bestek à 75 cts. verkrijgb. aan het centr. administr.-gebouw der Maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Heemstede. Het verbouwen van het postkantoor te Heemstede.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Bestek met bijbehoorende teek. is verkr. ten raadhuize tegen f 0,50 per ex. Aanw. gedaan.

Venraai. Het verbouwen van een huis, met bijlevering van een gedeelte der materialen.

De heer K. v. Aarssen, n.m. 5 u., te zijnen huize. Bestek en teek. ter inz. bij den besteder. Aanw. 25 Sept., n.m. 4 u.

DINSDAG 26 SEPTEMBER.

Delft. Het bouwen van een woonhuis met smederij en annexe werken op een terrein gelegen aan de Hugo de Grootstraat te Hof van Delft.

De architect J. A. Tonnaer, n.m. 3 u., in het koffiehuis van de wed. A. I. de Wolf, Noordeinde. Bestek en teek. à f 1,50 verkr. bij gen. architect. Aanw. gedaan.

Enschedé. Het bouwen van een boerenwoonhuis met schuur aan den Kuipersdijk te Lonneker.

De architect H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u., in café „Centraal", alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 26 Sept., v.m. 9 u.

Goes. Het weder opbouwen der afgebrande schuur op de hofstede Domburg, onder Kattendijke.

De heer J. Oele, n.m. 2 u. Bestek en teek. ter inz. en inl. verkrijgb. bij arch. J. H. Hannink, ald.

Kampen. Het bouwen van 3 winkelhuizen met 3 bovenwoningen aan de aan te leggen verbindingstraat Oudestraat—Nieuwe Markt.

De heer J. C. Eijkman, v.m. 11 u., in het hotel „de Moriaan". Bestek en teek ter inz. in gen. hotel en verkr. à 70 ct. per stel, bij H. J. van Werven, bouwk. Aanw. gedaan.

Rotterdam-Katendrecht. Het bouwen van 2 panden.

De heer J. P. Engel. Bestek en teek. à f 2 te bek. bij T. de Recht, mr. timmerman, Katendrecht. Aanw. gedaan.

Stad-Delden. De bouw eener openb. lagere school van 4 lokalen c.a. aan de Molenstr. aldaar.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Bestek en teek. ad f 1,50 verkr. ten raadhuize en bij architect W. Elzinga te Hengelo. Aanw. 26 Sept. v.m. 9½ u.

Utrecht. Bestek no. 779. Het maken van gebouwen en verdere inrichtingen ten behoeve van de halte Feijenoord (tusschen de Roentgens en Steven Hoogendijkstr.) te Rotterdam—Feijenoord. Begrooting f 19.700.

De maatsch. tot expl. van Staatssp.. n.m. 2 u. (lok. tijd), aan het centraalbur., Moreelsepark. Bestek ter lezing aan het centraalbur. en aan het bur. van den sectie-ingen. A. J. Buis te Rotterdam, en is aan gen. centraalbureau te bekomen tegen f 1. Inl. worden gegeven aan het centraalbur. en door den sectie-ingen. voorn. Aanw. gedaan.

Utrecht. Bestek no. 782. Het afbreken van de voormalige stationschefswoning te Moerdijk, het vervoeren der afkomende materialen naar en maken van eene opzichterswoning op het station Zevenbergen met bijkomende werken. Ram. f 3270.

De maatsch. tot expl. van staatssp., n.m. 2 u. (lok. tijd), aan het centraalbureau, Moreelsepark. Bestek ter lezing aan het centraalbur. en aan het bur. van den sectie-ing. A. J. Buis te Rotterdam en is aan gen. centr.-bur. te bekomen à f 1. Inl. worden gegeven aan het centr.-bur. en door den sectie-ing. voorn. Aanw. gedaan.

Utrecht. Bestek no. 783. Het maken van een gebouw voor machines en accumulator met daarmede in verband staande werken op het station Rotterdam (Feijenoord). Begrooting f 3730.

De maatsch. tot expl. van Staatsspoorw., n.m. 2 u. (lok. tijd) aan het centr. bureau. Het bestek ligt ter lez. aan het centr.-bureau en aan het bureau van den sectie-ingen. A. J. Buis te Rotterdam en is aan gen. centr.-bur. (dienst van weg en werken) te bekomen à f 1. Inl. worden gegeven aan het centr.-bur. (dienst van weg en werken) en door den sectie-ingen. voorn. Aanw. gedaan.

IJselstein. Het bouwen eener woning met bergplaats enz.

De heer H. Beijnen, v.m. 11 u., in het café der wed. G. Scholman, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft de gem.-opz. E. de Graaff.

WOENSDAG 27 SEPTEMBER.

Beltrum (**Ov.**). Het bouwen van een boerenhuis voor A. Papenborg te Lintvelde.

De heer B. A. Hilbers bij Harbers, bij wien van af 20 Sept. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 27 Sept., v.m. 10 u.

Culemborg. Het bouwen van 6 burgerwoningen, 15 werkmanswoningen en het maken eener straat in de Triowijk, het vergrooten der sigarenfabriek en voorts het bouwen van nog 4 woningen in de Meent.

Den heer C. W. Dresselhuis Sr., als beheerend vennoot der koninkl. vereen. van Nederl. sigarenfabrik. „Trio", in het café „de Klok", m. 12 u. Bestek en teek. te verkr. tegen f 3,— p. stel aan het kant. van den hr. C. W. Dresselhuis Sr. en aan het bureau van den archit. Tjeerd Kuipers, Ruijsdaelkade no. 36. Amsterdam. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen en inrichten eener sigarenfabriek met winkel, kantoren, pakhuis enz. aan het Zwaanhals ald.

De architecten H. A. Lieuwens en Zn., n.m. 2 u., in het Poolsch koffiehuis. Bestek en teek. ter inz. in voorn. koffiehuis en à f 3 te bek. bij voorn. architecten, Stationsweg 4. Aanw. volgens het bestek.

DONDERDAG 28 SEPTEMBER.

Kampen. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning op perc. 11 der bouwterreinen aan de geprojecteerde straat tusschen de Nieuwe Markt en Oudestraat.

De heer C. Hubach, n.m. 2 u. in het hotel „Het Hof van Holland". Bestekken verkrijgb. à f 0,40 per ex. bij den arch. en de teek. liggen in gen. hotel ter visie. Inl. geeft H. de Graaf, arch. Aanw. 25 Sept., n.m. 3 u.

Roermond. Het afbreken van een bestaand gebouw gelegen aan de Hamstraat, sectie D no. 254 en het ter plaatse opbouwen van een nieuw woon- en winkelhuis, voor rekening van den WelEd. heer F. A. Haan, apotheker te Roermond, volgens plan van den arch. Jean Speetjens.

De aanbesteder, n.m. 6 u. in het hotel „Union". Bestek en teek. in voorn. hotel ter inz. en zijn aldaar verkrijgb. alsook bij den arch. tegen f 2 per stel. Nadere inl. te bekomen bij den arch. Aanw. 28 Sept., v.m. 11 u.

VRIJDAG 29 SEPTEMBER.

Boxtel (**N.-Br.**). Het bouwen eener kerk met pastorie, ald.

De WelEerw. heer F. Eras, kapelaan te Boxtel, n.m. 3 u. Plan en bestek ter inz. bij F. van de Meerendonk ald., alw. ook de besteding zal plaats hebben. Plannen met bestekken verkr. bij den heer W. van Eupen, boekdr. ald. à f 8 per stel. Inl. te bek. ten huize van den architect C. Franssen te Roermond. Aanw. 29 Sept., v.m. 11 u.

's-Gravenhage. De verbouw van de pakketloods aan het centr.-station te Amsterdam. Ram. f 7310.

Het min. van W., H. en N., n.m. 1 u. Bestek ter lez. aan het lok. van het dep. van W., H. en N.. te 's-Hage, aan dat van het prov. best. van Noordholland en is te bek. bij Gebr. v. Cleef, 's-Hage. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwmeester te 's-Hage en door den opz. voor de landsgebouwen G. J. Veldkamp te Amsterdam. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 30 SEPTEMBER.

Haarlem. Het bouwen van 19 arbeiderswoningen op een terrein aan de Leidsche Vaart bij de Pijlslaan.

De bouwk. ingenieur J. A. G. v. d. Steur, n.m. 2 u., in „Weten en Werken". Bestek en teek. ad f 2 verkrijgb. bij gen. bouwk. Aanw. 25 Sept., v.m. 10 u.

Utrecht. 1. Het bouwen van een schoolgebouw aan de Pieter Bothstraat; 2. het bouwen van een woning voor het hoofd der school aan de Pieter Bothstraat met aangrenzend brandspuithuis.

Het gemeentebest. n.m. 1½ u. Bestekken en teek. ter inz. aan het bureau der gemeentewerken Achter Klarenburg en zijn aldaar, zoomede ten stadhuize (afd. financiën) en bij de boekh. Van Terveen en Zn. verkrijgb. tegen f 1 voor het sub. 1 genoemde en van f 0,50 voor het sub. II gen. werk, per ex. met teek. Aanw. 25 Sept., v.m. 11½ u.

Vlaardingen. Het bouwen van een school voor 576 kinderen aan de Oosterstraat.

Het gem.-best., n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. en à f 2,50 te bekomen ter secretarie.

MAANDAG 2 OCTOBER.

Amsterdam. Bestek no. 815. Het maken van eene enkele steenen woning voor den stationsassistent op de emplacementen Stroe, Klarenbeek en Voorst. Begrooting f 7500.

De directie der Holl. IJz. Spoorw. Mij., n.m. 1½ u. Greenw., in het centr. personenstation. Bestek à 75 cts. verkrijgb. aan het centr. administr.-gebouw der Maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. 27 Sept., v.m. 9½ u. (Greenw. tijd), van uit Stroe.

Laren (**N.-H.**). Het bouwen van 2 villa's en een winkelhuis te Laren (N.-H.).

De bouw-maatsch. „Laren—Gooi", n.m. 3 u., in het hotel „Hamdorff". Bestek met 3 teek. tegen f 2,50 verkr. bij H. Nieuwenhuijsen, Stationstraat 25 te Hilversum, alw. ook inl. zijn te bekomen. Aanw. 28 Sept., n.m. 3 u., bijeen te komen in het hotel „Hamdorff".

DINSDAG 3 OCTOBER.

Rotterdam. Het bouwen van een school aan de 1e Pijnackerstraat.

Het gemeentebest., n.m. 1 u. Voorw. en teek. ter inz. op de secretarie en in het timmerhuis en à f 1 te bekomen bij de wed. P. v. Waesberge en Zn. Aanw. 26 Sept., v.m. 11 u.

WOENSDAG 4 OCTOBER.

Scheveningen. Het bouwen van een nieuw gesticht op een terrein aan de Duinstraat aldaar.

De regenten van het Oude Mannen-, Vrouwen- en Weeshuis, v.m. 11½ u. Bestek en teek. te verkr. tegen f 3,50 ten kantore van den architect-ingenieur G. Brouwer Jr., Rioumstraat 210 te 's-Hage, alw. inl. worden verstrekt. Aanw. 27 Sept. v.m. 11 u.

DINSDAG 10 OCTOBER.

Hengelo. Het bouwen van een heerenhuis aan den Deldenerstraatweg.

De architect W. Elzinga. n.m. 2 u., in hotel „De Halve Maan", alw. van af 28 Sept. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 10 Oct., v.m. 9½ u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Korkpleln hoek Prinsestraat — Zutphen—Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

29 AUGUSTUS.

Sloterdijk (**Herbest.**). Het bouwen eener nieuwe Chr. school met onderwijzerswoning aldaar. Door het bestuur der school.

Laagste inschrijver L. Lievaart, Groote IJpolder, f 5294. Gegund.

8 SEPTEMBER.

Huizum bij Leeuwarden. Het verbouwen der fabriek C 113 in de Schrans onder Huizum tot woonhuis met kaasbergplaatsen, voor rekening van den heer A. Tiemersma, aldaar. Door den arch. H. Feddema Az., te Leeuwarden.

Laagste inschrijver f 5945 (ingehouden). Gegund aan H. Arends, f 6370.

Nijkerk (**Onderh.**). Het bouwen van een boerderij met stalling voor 30 koeien, in de buurtschap Holk, voor den landbouwer den heer C. Steenkamer aldaar.

Metselwerk. Laagste inschrijver G. van Dijkhuizen, f 1650*.

Timmerwerk. A. en J. Th. Alfrink, f 1520*.

Schilderwerk. P. Alfrink, f 112*.

Massa. A. en J. Th. Alfrink, f 3809. *Gegund.

Schagerbrug. De herbouw van de verbrande boerenplaats, bewoond door den heer Kraakman.

Laagste inschrijver P. Nieman, Keinsmerbrug, f 5648. Gegund.

9 SEPTEMBER.

Ellecom. Het amoveeren van een perceel a/d Rijksstraatweg te Ellecom en het ter plaatse bouwen van een pensiongebouw. Door den archit. G. J. Uiterwijk te Dieren.

Ingekomen 45 biljetten. Laagste inschrijvers: J. W. Boerman, Warnsveld, merselwerk f 3397; J. Boerman, Dieren, Timmerwerk f 3148; Wed. Vlaswinkel, Brummen, ijzerwerk f 250; J. Veldhuis, Dieren, loodgieterswerk f 590; H. J. Wentink, Velp, glas- en verfwerk f 409; W. v. Delden, Dieren, behangwerk f 167. Gunning in beraad gehouden.

Meppel. Het bouwen van een directeurswoning bij de botertabriek te Rouveen, voor rekening van R. Kingma te Lemelerveld. Raming f 1910. Door den architect P Jansen.

Laagste inschrijver G. Miskotte, f 1787. Gegund.

11 SEPTEMBER.

's-Gravenhage. Het bouwen eener broodfabriek aan de Elandstraat te 's-Gravenhage onder directie vanden architect Johs. Bosboom aldaar.

Onderhandsche besteding.

Cruijf & Zn., Amsterdam	f 84900
H. R. Hendriks „	f 83500
H.v.Bergen Henegouwen, den Haag	f 75684
J. v. d. Elshoudt, Scheveningen	f 74537
M. Th. Wijnekus, den Haag	f 73795

Gegund aan den laagsten inschrijver.

Groningen. Het bouwen van eene groote veestalling c.a., op een terrein gelegen aan de Verlengde Lodewijkstraat, met bijlev. van al het daartoe ben. Door den heer A. de Boer.

Laagste inschrijver. A. Pot, f 3878. Gegund.

Nieuweschans. Het bouwen van een nieuwe behuizing met bijlev van al het daartoe benoodigde. Door den heer I. Baruch.

Laagste inschrijver J. Brul, Nieuweschans, f 2890. Gegund.

Oldenzaal. Het bouwen eener o. l. school van 7 lokalen aan den Deurninger straatweg, onder beheer van den arch. W. Elzinga te Hengelo. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver J. Schreurs, Enschedé, f 27860. Gegund.

13 SEPTEMBER.

Appingedam. Het uitvoeren van al de glas- en verfwerken van de te bouwen behuizing voor den heer J. L. de Vries te Appingedam. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver M. Schenk, f 569.

Haarlem (**Onderh.**). Het afbreken van perceel no. 1. aan de Hoogstraat alhier, en het bouwen van een winkelhuis ter plaatse. Door den architect P. N. van 't Wout.

Laagste inschrijver P. Jung, f 3685.50. Gegund.

's-Hertogenbosch. Het glas- en verfwerk van het in aanbouw zijnde café hoek Havensingel en Brugstr. Door den heer H. Fisaan.

Laagste inschrijver Gebr. de Laat, f 495.

Prinsenhage. Het bouwen van een woonhuis met bijbouw op een terrein gelegen te Prinsenhage, nabij het Liesbosch, met bijlev. van alle noodige materialen. Door den arch. J. J. v. d. Horst.

Metselwerk. Laagste inschrijver W. Dirven Az., Prinsenhage, f 2360.

Timmerwerk. M. Lips, Etten, f 2308*.

Massa. M. Lips, f 4844. *Gegund.

Zurich (**Fr.**). Het bouwen van een huis voor den directeur en vergrooten van een centrifugelokaal, machinekamer enz. Door het best. der coöp. zuivelfabriek „Frisa".

Laagste inschrijver F. Anema, Harlingen, f 8189. Gegund.

14 SEPTEMBER.

De Steeg. Het bouwen eener villa te Rheden. Door den heer C. Goedvriend.

Laagste inschrijver G. J. Rutgers, Ellekom, f 8050. Gegund.

Tilburg. Het bouwen van een winkelhuis met pakhuis op een terrein aan de Verl. Tuinstraat. Door den arch. Joh. J. Haarselhorst.

Timmerwerk. Laagste inschrijver J. Torremans, f 2295.

Metselwerk. J. Weijdemans, f 3330.

Wierden. Het herbouwen van de afgebrande boerenbehuizing op de Haar onder Wierden, voor rekening van Mr. J. G. Veening in Den Haag. Door den heer F. Jansen.

Plan *a*. Laagste inschrijver H. Jansen Jz., Vriezenveen, f 1293.

Op plan *b*. werd door den 1en, 2en, 5en en 6en aannemer ingeschreven respect. f 1659; f 1595; f 1435 en f 1380. Gunning 14 dagen in beraad genouden.

15 SEPTEMBER.

Enschedé. Het maken eener nieuwe bekapping op de staande heerenhuizen, gelegen aan den Parkweg. Door de Enschedesche bouwvereen. der parkhuizen.

Laagste inschrijver I. B. Heubach, f 5950. Gunning aangehouden.

Warnsveld. Het aanbouwen van een salon aan de villa „Favorite" aldaar. Door den arch. H. A. Ezerman.

Laagste inschrijver H. J. Nijland, Zutphen, f 1760.

Wehl. Het bouwen van een woonhuis op „De Bleek" te Wehl, met bijlevering van alle materialen. Door den heer W. J. Berendsen.

Deze aanbesteding is niet doorgegaan.

Wijhe. Het bouwen van een woning met achterhuis voor den heer W. Wachteveld. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver H. Zomer, Wijhe, f 1164. Gegund.

16 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het verbouwen van de villa Zomerlust aan den Amersf. straatweg te Zoest. Door den architect Jac. Duncker, Prinsengracht 269.

Eenige inschrijver Sukkel, Soest, f 5795.

Jelsum. Het bouwen van een nieuw pers- en pekellokaal, het vergrooten van het ijshuis, room- en koellokaal. Raming f 3085. Door de coöp. stoomzuivelfabriek.

Laagste inschrijver A. D. Polstra, Stiens, f 3280. Gegund.

Sneek. Het bouwen van een pakhuis met kantoor en bovenwoning aan de Jousterkade te Sneek. Door den arch. J. P. Hogendijk.

Laagste inschrijvers A. Bronzema en A. Elzer, Sneek, f 3662. Gegund.

Zwolle. Het afbreken van een pand aan de Assendorperstraat en het aldaar bouwen van 2 winkelhuizen met tusschenwoning en slachthuisje. Door de architecten C. Terhorst en M. Meijerink.

Laagste inschrijver J. Schuit. f 6162.

18 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het bouwen van 2 O. L. scholen, waarvan één voor 600 kinderen en één voor 520 kinderen, beide op een terrein aan de Boerhavestraat, tusschen de 's-Gravesandestr. en de Andreas Bonnstr. Door het gemeentebest.

Laagste inschr. F. Raaijmakers, f 104.490.

Apeldoorn. Het bouwen van 2 winkelhuizen met bovenwoningen enz. op den hoek van de Molen- en Stationstraat. Door den heer W. Vloon.

Laagste inschrijver H. v. Esse Jr., f 8696. Gegund.

Gorredijk. Het afbreken van een huizinge en daarvoor in de plaats te bouwen een vleeschhouwerij met bovenhuis aan de Brouwerswal. Door den heer S. Cohen.

Laagste inschrijver J. L. Eppinga, Lippenhuizen, f 1360. Gegund.

Groningen. De bouw van een villa op een vrij terrein, kadastraal bekend in sectie I. no. 2724, aan het Emmaplein. Door den arch. K. H. Holthuis.

Villa. Laagste inschrijver J. Haupt, 24344. Verfw. J. Haupt, f 1540.

IJselstein (**Onderh.**). Het bouwen van een woning bij de steenfabriek „de Zonnebloem" uitgezonderd de levering van steen. Voor den WelEdele Heer Th. A. van Leeuwen, te Utrecht.

Laagste inschrijver H. Hijman, Jutfaas, f 1005. Gegund.

19 SEPTEMBER.

Nieuwerkerk a/d IJsel. Het bouwen van een bouwmanswoning met kamerhuis, koestallen, wagen-, berg- en varkensschuren, hooiberg en aanhooren, op een terrein aan den 's-Gravenweg bij het station Nieuwerkerk a/d IJsel, onder beheer van den heer C. T. W. Dessing te Gouda. Door den heer A. P. Moons.

Laagste inschrijver C. v. Tilburg, Noorddorp, f 18735.

Utrecht. Bestek no. 780. Het maken van een locomotief-werkplaats met aansteekloods, het aanbrengen van daklichten in de kap van de bestaande locomotief-werkplaats, het opbreken en leggen van sporen en wissels en het uitvoeren van eenige diverse werken ten behoeve van de centrale werkplaatsen op het station Tilburg. Begrooting f 68480. Door de maatschaappij tot expl. van Staatssp.

Laagste inschrijver J. Bossmann, Arnhem, f 68164. Gegund.

Utrecht. Bestek no. 778. Het maken van een haltegebouw met perron en bergplaats; het wijzigen en uitbreiden van het bestaande haltegebouw (chefs- en arbeiderswoning) en het uitbreiden van eenige diverse werken op de halte Dalfsen. Begrooting f 8550. Door de maatsch. tot expl. van Staatssp.

Laagste inschrijver H. v. d. Sluijs, Zwollerkerspel, f 7665. Gegund.

„Per Telegraaf."

Kampen. Het bouwen van een magazijn met 2 bovenwoningen aan den geprojecteerden verbindstraat Oudestraat—Nieuwe Markt en Torenstraat, voor rekening van den heer J. Westenberg aldaar. Door den arch. G. B. Broekema.

Laagste inschrijver H. Reuijl Wz., f 6640. Gunning aangehouden.

27 SEPTEMBER.

Amsterdam (**onderhands**). Het weder opbouwen van het door brand beschadigde perceel aan de Prins Hendrikkade no. 81 aldaar, voor rekening van de WelEd. Heeren H. Vettewinkel en Zonen.

Laagste inschrijver P. Smits, f 40800.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN COMPLETE BADINRICHTINGEN.

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN, Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Brownings Solution tegen vochtige muren. J. VAN STRAALEN, Visschersdijk 30, Den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskacheis (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Houthandel, Stoomzaag- en -Schaverij. J. G. BUIJS & Co., Noordwest-Binnensingel 23, Den Haag.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's-Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF, Singel 435, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODFLHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT jr., Amsterdam.
„ — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN en STEEGH, Bellefd en Tegelen (Limburg.)
Steenen (verglaasde en onverglaasde) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Stoomtimmerfabriek. — GEBRS. VAN MALSEN, Den Haag.
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71 Amsterdam.
Vuurvaste Stee.n. JOSTEN & Co. te Königswinter a/Rh. Fabrikanten van zeer vuurvaste Chamotte- en Dinas-steenen vuurvaste Cement, Karoliniklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

30 SEPTEMBER 1899. 19e JAARGANG. No. 39.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der M[illegible].

INHOUD. — Opleiding van opzichters in Nederland. — Bankgebouw te Hilversum. — De akten middelbaar onderwijs M. en O. — Ingezonden. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

OPLEIDING VAN OPZICHTERS IN NEDERLAND.

De Bond van Waterbouwkundige Ambtenaren in Zeeland heeft in den afgeloopen zomer de vraag besproken: „Is verbetering van het Technisch Onderwijs — ten doel hebbende de vorming van opzichters, aannemers, werkmeesters en teekenaars — wenschelijk, en zoo ja, welke stappen kunnen daartoe door den Bond worden gedaan?"

De algemeene vergadering, waarin die bespreking plaats had, bleek van gevoelen te zijn, dat de noodige verbetering van het bedoelde Technische onderwijs alleen te verkrijgen is door de oprichting van een of meer Technische Scholen, en droeg aan het bestuur van den Bond op, om over dit onderwerp het gevoelen in te winnen van eenige technische vereenigingen in ons land, als het Kon. Instituut van Ingenieurs, de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, het Genootschap Architectura et Amicitia, den Bond van Opzichters van 's Rijks Waterstaat en de Technische Vakvereeniging.

Bij de besprekingen daarover in het bestuur van den Bond gehouden, werd in hoofdzaak behandeld hetgeen over het onderwerp werd geschreven door wijlen Prof. A. Huet te Delft, en door den heer M. C. Koole, Opzichter aan de Noordwatering van Walcheren, lid van den Bond van Waterbouwkundige ambtenaren in Zeeland, en die de zaak in den Bond ter sprake heeft gebracht.

Die besprekingen zijn aanleiding geweest, dat het bestuur van den Bond verzocht heeft de meening der genoemde technische vereenigingen te vernemen: 1°. omtrent den stand van het tegenwoordige middelbaar onderwijs; 2°. welke pogingen tot het verkrijgen van mogelijkerwijze noodig geachte verbeteringen het meest doeltreffend geoordeeld worden.

De heer Koole wijst er in zijn geschrift op, dat in ons land geen opleidingsscholen voor opzichters bestaan, en de opleiding van deze talrijke ambtenaren aan het toeval wordt overgelaten. Die opleiding schetst hij als volgt:

Wanneer een jongmensch (op het platteland) de lagere school heeft doorloopen en bovendien een jaar langer dan noodig in de hoogste klasse heeft gezeten, beginnen de ouders te overdenken wat met hun zoon aan te vangen.

Veelal staan 3 wegen open:

1°. om „meester" te worden; *)

2°. plaatsing als volontair op de secretarie;

3°. in de leer te gaan bij een opzichter of timmermanbouwkundige.

Er komt dan van den jongen meestal iets terecht.

In de steden worden, na het verlaten van de lagere school, een paar klassen van de H. B. S. doorloopen en reeds spoedig de hulp van een opzichter of bouwkundige ingeroepen. Bestaat er in de woonplaats een teekenschool of dergelijke inrichting, dan worden de avonduren daar gesleten met teekenen naar pleisterornamenten, boetseeren, enz.

De heer Koole meent, dat het slechts zelden voorkomt, dat een jongmensch, na den cursus aan een ambachtsschool doorloopen te hebben, zich een paar jaar geheel aan de studie wijdt. Gewoonlijk volgt hij den *langen* weg om opzichter te worden, n.l. „in den winkel en op de werken", en besteedt de avonduren aan de traditioneele „kappen en trappen." Kon het jongmensch tevens voldoende kennis van beschrijvende meetkunde bekomen, hem zouden veel kosten van vermorst teekenpapier en veel hoofdbreken bespaard worden!

Zij die zich voldoende voorbereid achten, kunnen deelnemen aan verschillende opzichters-examens.

In de eerste plaats wordt gewezen op het examen voor opzichter van den Rijks-Waterstaat. Daartoe worden toegelaten zij, die reeds het 21ste jaar maar nog niet het 30ste levensjaar zijn ingetreden, en de geslaagden ontvangen een getuigschrift.

Worden de gediplomeerden niet opgenomen in het vaste corps opzichter van den Waterstaat, dan bewijst het verworven getuigschrift toch veelal goede diensten bij het solliciteeren naar betrekkingen, o. a. bij verschillende provinciale waterstaats-districten, bij waterschaps- en gemeentebesturen, enz.

*) Bedoeld wordt: ondermeester, RED.

Door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst wordt de gelegenheid verstrekt jaarlijks een examen af te leggen ter verkrijging van een diploma als bouwkundig opzichter. De lezers van het Bouwk. Weekblad kunnen beschouwd worden als genoegzaam bekend met de eischen van 't programma voor dit examen.

Vervolgens worden nu ook door de Mij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen examens afgenomen, voor aspirant opzichters, die na een diensttijd van drie jaren kunnen deelnemen aan een examen A voor opzichter bij den dienst van weg en werken, of een examen B voor seinwezen, electrotechniek en verlichting.

In de Delftsche Courant (in de nummers 196 en 197 van dit jaar) wordt het bovenstaande in herinnering gebracht in een artikel, onderteekend M. A. C. H.; de schrijver acht het namelijk zeer gewenscht met enkele woorden het onderwerp in te leiden, omdat de zaak voor Delft — ook in de brochure Koole genoemd — van groot belang is. Aan dat artikel uit het Delftsche blad, ontleenen wij nu het volgende, omdat de zaak ongetwijfeld van algemeen belang is.

Gelegenheden om getuigschriften van bekwaamheid te behalen zijn er dus wel min of meer. Gelegenheden om als opzichters geplaatst te worden zijn er genoeg. Behalve de reeds genoemde categoriën. Rijks- en Provinciale Waterstaat, Spoorwegen en trammen, noemen we de telegraphie, het stoomwezen, de Rijksgebouwen, de gevangenissen en rechtsgebouwen, en eindelijk het legio aantal opzichters bij particulieren, eigenaars van onroerende goederen, gestichten en architecten.

De gelegenheid voor deze groote categorie van ambtenaren om een behoorlijke technische opleiding te krijgen bestaat niet of zeer gebrekkig. De oprichting van een of meer technische scholen kan dus als dringende eisch beschouwd worden.

Door den schrijver der brochure, — en nu komt het belang voor Delft bij deze zaak — wordt onze stad als plaats van vestiging voor de eerst op te richten Technische School aangewezen, omdat aldaar de Rijkswerkplaatsen en de Pol. School gevestigd zijn. Enkele leermiddelen aan de P. S. aanwezig (meet- en waterpasinstrumenten, bouwstoffen, modellen, boeken, enz.), zouden gedeeltelijk mede ten dienste der school kunnen komen; ook zouden wellicht enkele Docenten aan de P. S. genegen worden bevonden zich met een gedeelte van het technisch onderwijs te belasten.

De studiekosten alsmede de kosten van huisvesting moeten gering zijn, en voor minvermogenden moeten studie-beurzen beschikbaar zijn. De jongelieden moeten terstond behandeld worden als kweekelingen, niet als studeerenden. De bestaande opzichtersexamens moeten worden afgeschaft en vervangen door eindexamens der Technische School met diploma's als opzichter in de waterbouwkunde, burgerlijke bouwkunde, werktuigkunde, technologie, bouw- en exploitatie van spoor- en tramwegen, en wellicht ook in geodesie of alleen landmeten en waterpassen en electrotechniek.

Het is mij niet te doen om in dit blad in technische bijzonderheden te treden of het schrijven van den heer Koole aan kritiek te onderwerpen. Mijn bedoeling is als Delftenaar op een stedelijk belang de aandacht te vestigen en als ingenieur en oud-leerling der P. S. mijn instemming te betuigen met een zeer behartenswaardige zaak. Er wordt in ons land veel geld uit de openbare kassen besteed aan de opleiding van meer-gegoeden, alsmede aan het onderwijs voor min- of onvermogenden, zoowel voor de een als voor de andere categorie m. i. soms te veel. Hier geldt het een belang voor den *middenstand*, waaraan wel eens wat meer zorg mocht worden besteed. De heer Koole, zelf opzichter bij het Waterschap Walcheren, deed een uitstekend werk er op te wijzen en aan den Bond van Waterbouwkundige Ambtenaren in Zeeland de volgende vraag voor te leggen: „Wordt verbetering in de opleiding van opzichters wenschelijk geacht en zoo ja, welke pogingen kunnen daartoe door den Bond gedaan worden?"

Na vervolgens te hebben medegedeeld, dat de Bond zich tot de genoemde technische Vereenigingen heeft gewend, om hare meeningen over de zaak te leeren kennen, en tevens om wellicht tot een gemeenschappelijk adres aan de Regeering te komen, waarin met kracht wordt aangedrongen op de stichting van eene Middelbare Technische School, — daarna gaat de schrijver in de Delftsche Courant aldus voort:

Wanneer het daartoe mocht komen, laten wij, Delftenaars, dan niet stilzitten; laten wij die beweging steunen en niet nalaten de voordeelen te doen uitkomen van de vestiging dier school in onze gemeente.

De oprichtingskosten van een Technische School behoeven hier niet groot te zijn, daar uitgebreide verlaten militaire gebouwen, met flinke zalen en werkplaatsen ter beschikking staan en waarschijnlijk met kleine verbouwingen geheel aan het doel zullen beantwoorden.

Delft heeft in de laatste jaren vele en gevoelige teleurstellingen ondervonden. Militaire inrichtingen werden verplaatst; een ontwerpverbetering der gemeente-grenzen, na lang tobben gereed gekomen voor de behandeling in de Staten-Generaal, werd door Kabinets-verandering werder terug genomen en sedert niet weder aan de orde gesteld; forensen werden vrijgesteld van de betaling van een behoorlijk aandeel in de gemeente-belastingen; de voor Delft zoo noodige tramverbinding met het Westland schijnt door tegenkanting van elders niet tot stand te kunnen komen; de Indische-Instelling doorleeft een tijdperk van hoogst ernstige crisis; de Pol. School telt ± 600 ingeschrevenen, maar 30 % wonen in 's-Gravenhage, Rotterdam of elders.

Welnu, de vestiging van een Rijksschool voor opzichters kan zooveel weder goed maken. Daarom Delftenaars en in het bijzonder de volijverige vereenigingen die reeds zoo vaak in den laatsten tijd getoond hebben op haar qui vive te zijn, waar het de behartiging van Delftsche belangen geldt, wijdt aan deze zaak de noodige aandacht; m. i. is zij wel waard ernstig onder de oogen te worden gezien.

Voor hen die nog iets meer, ook in het technische dezer zaak willen doordringen, zij vermeld, dat in de *Delftsche Courant* van 14 Februari 1899 is afgedrukt een nota, behoorende bij het verslag der Commissie in zake het Technisch onderwijs in 1895, van de hand van wijlen den Hoogleeraar A. Huet, met zijn gedachten over dit onderwerp. Verder dat artikelen en correspondenties voorkomen in „Electra", werktuigkundig en electrotechnisch weekblad, No. 1—4 van 1898; in de „Ambachtsman" van 10, 17 en 31 Dec. 1898 en 14, 21 en 25 Januari 1899 en in het „Technisch Weekblad" 18te jaargang. No. 9. 17, 19, 20, 21 en 22.

BANKGEBOUW TE HILVERSUM.

Het bankgebouw, waarvan hier één plattegrond en de gevel aan de Stationstraat zijn afgebeeld, wordt te Hilversum gebouwd in de Stationstraat hoek Hertenstraat voor rekening van de Naamlooze Vennootschap „Gooi- en Eemlandsche Bankvereeniging" te Hilversum, volgens de plannen en onder directie van den heer J. W. Hanrath, architect te Hilversum.

Het gebouw bestaat uit twee gedeelten. In het één bevinden zich de banklokaliteiten, waaronder een souterrain en waarboven de woning voor den directeur, in het andere gedeelte gelijkstraats een winkel met 2 kamers, keuken, kelder enz., waarboven eene woning bestaande uit 4 kamers, keuken, zolder, enz.

De indeeling der verschillende banklokaliteiten is uit bijgaanden plattegrond duidelijk zichtbaar. In het souterrain bevindt zich een z.g. Public Safe Deposit, gelegen onder de vestibule en die alleen toegankelijk is door middel van de steenen trap tusschen de kantoren van den directeur en het personeel. Verder een vertrek tot het knippen van coupons, onder de wachtkamer, een kelder behoorende bij de directeurswoning onder het kantoor van den directeur, ruimte voor de centrale verwarming (warmwater met radiatoren) met brandstofbergplaats en archiefruimte.

De directeurswoning op de verdieping bevat 3 vertrekken aan de Stationstraat, waarvan het middenste met driehoekigen erkeruitbouw, 2 aan den achtergevel en verder keuken, bijkeuken, W. C.'s enz.

Op het voorste gedeelte is een zolder geprojecteerd, het achtergedeelte is met houtcement gedekt.

De vloeren van bank en directeurswoning bestaan uit stalen balken met $^1/_2$ steens welven.

Niettegenstaande de verschillende bestemming der 2 gedeelten en de daarmede gepaard gaande ongelijke vloerhoogten, — de vloer der bank ligt n.l. 1,20 M. boven het trottoir, — is de gevel toch als één geheel behandeld, maar zijn horizontale banden, lijsten enz. geheel vermeden. De scheidingsmuur der 2 gedeelten gaat als brandmuur, zwaar $1^1/_2$ steen, buitendaks op.

De gevels aan Station- en Hertenstraat worden in kleurig Vechtsch hardgrauw met spaarzaam gebruik van hardsteen uitgevoerd, de achtergevels in Vechtsch boerengrauw, alles gevoegd.

De bouw is bij openbare aanbesteding gegund aan den

BANKGEBOUW TE HILVERSUM.

Gevel aan de Stationstraat. Schaal 1 à 300.

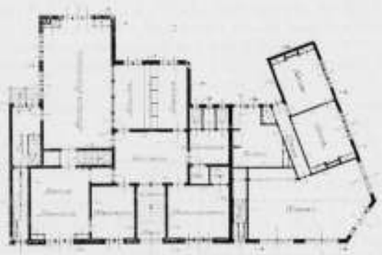

Plattegrond gelijkstraats. Schaal 1 à 400.

laagsten inschrijver voor de som van f 30,888. Hierin zijn niet begrepen: de kosten voor rechtstandsmuren, vloer, plafond en deur der safe, de centrale verwarming, electr. licht-installatie of gasleiding, waterleiding, loketten separatie tusschen publiekruimte en kassier, en verder enkele onderdeelen welke buiten besteding gebleven zijn.

DE AKTEN MIDDELBAAR ONDERWIJS M_1. EN O.

In 't laatst van 1897 werd bij den Minister van Binnenlandsche Zaken een adres ingediend door de Ned. Vereeniging voor Teekenonderwijs, de Vereeniging t. Bev. v. d. Vakopleiding voor handwerkslieden in Nederland, de Mij t. Bev. d. Bouwkunst, de Vereeniging t. Bev. van Fabrieks- en Handwerksnijverheid in Nederland, de Technische Vereeniging en het Bouwkundig Genootschap te 's Gravenhage, waarin werd aangedrongen op eene herziening van het examenprogramma voor de akte M_2 Middelb.

Onderwijs. Deze akte was in 1868 ontstaan uit de splitsing van de akte M, in 1864 ingesteld: M_1 was bestemd voor het vrije handteekenen, en M_2 voor technisch teekenen. De programma's voor deze beide akten werden in 1885 nog belangrijk uitgebreid.

In dat adres werd de akte M_1 niet aangeroerd, omdat zij, die het initiatief namen tot het indienen van genoemd adres, zich nog geen zuivere voorstelling konden maken van eene wijziging van 't programma voor die akte. Maar inziende, dat het bezit van de akte M_2 alleen, geen waarborg is voor het geven van goed vakonderwijs aan den ambachtsman, is verzocht geworden de akte M_2 zóó te wijzigen, dat de bezitter daarvan volkomen op de hoogte geacht kan worden van de eischen der praktijk. Wanneer nu de akte M_2 eene zal moeten worden voor het gewone vakteekenen, dan moet de akte M_1 zóó worden veranderd, dat de bezitter daarvan in staat zal zijn ook vakonderwijs te geven aan hen die het kunstambacht gaan beoefenen.

Herhaalde gedachtenwisselingen, ten slotte gehouden na afloop en tengevolge der teekenakte-examens in 1898, hadden tengevolge, dat in den aanvang van 1899 deze zaak ernstig ter hand werd genomen door de heeren H. L. Boersma, Directeur der ambachtsschool te 's Gravenhage, A. van Delden, Directeur der Academie van Beeldende kunsten te 's Gravenhage. W. B. G. Molkenboer, Directeur der Rijks normaalschool voor Teekenonderwijzers te Amsterdam, H. J. de Vries, Directeur der Burgeravondschool te Haarlem, B. W. Wierink, Directeur der Industrieschool van de Maatschappij voor den Werkenden Stand te Amsterdam. Deze ontwierpen een nieuw programma voor de akte M_2, waarbij het hun bleek, dat het noodzakelijk was de thans vrij waardelooze akte O, boetseeren, met de nieuwe akte voor handteekenen samen te smelten, omdat het boetseeren voor enkele takken der kunstnijverheid onmisbaar is.

Het nieuwe ontwerp, dat 8 Sept. j.l. aan den Minister van Binnenl. Zaken is aangeboden, en waarvan reeds in het voorlaatste nummer van dit blad werd melding gemaakt, bevat in hoofdzaak het volgende:

De akten M_1 is gesplitst in drie deelen: A. B. C. De akte A is bestemd voor hen, die les in het handteekenen wenschen te geven aan hoogere burger- en aan teekenscholen. De akte B, als aanteekening op de akte A te behalen, is voor hen die onderwijs in het rechtlijnig teekenen moeten geven aan hoogere burger scholen. De akte C, ook als aanteekening op A, is voor de aanstaande leeraren in het kunst-industriëel teekenen. Het programma voor de akte M_1 A wijkt in zóóverre van de bestaande akte af, dat teekenen naar een pleisterkop, de ornament-compositie en de anatomie vervallen zijn. Voor het eerste is in de plaats gekomen het teekenen naar een masker van mensch of dier. Het teekenen van stilleven is vervangen door: 1°. het opmeten en zuiver in teekening brengen van een voorwerp van kunstindustr. aard; 2°. het uit de vrije hand, naar de natuur, teekenen van hetzelfde voorwerp. In het theoretisch examen heeft een plaats gekregen de vlakke meetkunde.

De aanteekening B_1 ook te behalen door hen, die in 't bezit zijn der akten K_1 of Kv, omvat het maken van een zuivere lijnteekening met behulp van instrumenten, de stereometrie en de beschrijvende meetkunst.

De aanteekening C is verdeeld in 8 rubrieken, vertegenwoordigende de 8 voornaamste kunstindustriëele bedrijven: decoratief schilderen, ceramiek, graphische kunsten, bewerking van edele metalen, beeldhouwen, kunstsmeden, textiele kunsten, en schrijnwerken. Zij die deze aanteekening C wenschen te behalen, moeten vooraf opgeven van welke rubriek zij een practische en theoretische studie hebben gemaakt. Dien overeenkomstig wordt het examen ingericht, waarna op het behaalde diploma ingevuld zal worden voor welke der rubrieken C_1—C_8 de candidaat examen heeft gedaan. In de memorie van toelichting bij het ontwerp wordt medegedeeld: voor elk der 8 rubrieken is een vakman lid der Examen-Commissie, zoodat men alle waarborgen verkrijgt, dat de geëxamineerde met succes onderwijs zal kunnen geven in 't vak, waarvoor hij geëxamineerd is.

INGEZONDEN.

Aan
de Redactie van het Bouwkundig Weekblad.

In het nummer van uw blad van 23 September j.l. komt de mededeeling voor, dat, aan de Polytechnische School, de mechanica

uit het lesprogramma van het laatste jaar van het onderwijs voor Bouwkundige Ingenieurs (Architecten) is weggenomen.

Ik vermeen, dat het nuttig is aan dit bericht eenige verdere aanduidingen toe te voegen omtrent de wijzigingen en verbeteringen, die, blijkens het programma der lessen, de inrichting van de studie voor architecten aan gezegde school in den laatsten tijd heeft ondergaan.

Ik hoop, dat U aan die opmerkingen wel eene plaats zult willen verleenen.

Zooals reeds gezegd, werd het leervak mechanica „officieel" beperkt.

In het laatste studiejaar blijven alleen eenige graphostatische oefeningen behouden, en, hoewel aan de liefhebbers, voorshands zeer juist, gelegenheid is gelaten de voortgezette voordrachten op het gebied der mechanica te volgen, zijn op de voor anderen vrijkomende uren de lessen in het boetseeren aangegeven, voorzeker eene verblijdende regeling.

De instelling van een nieuwen leerstoel voor de bouwkunst heeft mede voor de Bouwkundige Ingenieurs goede gevolgen gehad.

Reeds in het onderwijsprogramma van het eerste en tweede studiejaar is daardoor kunnen worden opgenomen onderricht in de bouwkundige vormleer en in het opmaken van kleine ontwerpen.

En in de beide hoogere studiejaren is de gelegenheid ontstaan zich in het vervaardigen van architectonisch werk in ruimere mate te bekwamen.

Het lesrooster van het eerste en tweede studiejaar wijst bovendien uren aan voor de beoefening der decoratieve kunst, terwijl ook in de laatste studiejaren de organisatie van het onderwijs in het handteekenen veel verbeterd en daarenboven een college in de geschiedenis der schilder- en beeldhouwkunst wordt gegeven.

Binnen de perken der wet is dus nog al wat bijgebracht tot verbetering van de opleiding.

Genchte Redactie, mijn dank voor de plaatsing.

's Bosch, September 1899. KERKHOFF.

BERICHTEN.

Wij vestigen de aandacht op eene in dit blad voorkomende advertentie, waarin een vijftal antieke vazen van natuurlijke steen te koop worden aanbevolen. Deze decoratieve stukken zouden o. a. een goed effect maken in openbare plantsoenen.

De restauratie-werken van den toren te Rhenen schijnen voorloopig te worden gestaakt.

De Gemeenteraad van Rhenen heeft namelijk van de directie der restauratie-werken de mededeeling ontvangen, dat er voor de herstelling nog *f* 1325 boven de aanneemingssom noodig zal zijn voor bijkomende werken. Dit bedrag wordt voorloopig niet toegestaan, wijl op de aanneemingssom reeds ongeveer *f* 130 te kort is gekomen.

De Gemeenteraad van Amsterdam heeft in zijne zitting van 27 September met 34 tegen 4 stemmen de voordracht aangenomen van B. en W., tot het bouwen van een brug over den Amstel, in de as van de Ceintuurbaan en uitkomende aan de Weesperzijde, tusschen Ruysch- en Blasiusstraat. De kosten van dit werk zijn geraamd op f 400.000. De brug zal dienen voor het verkeer tusschen de Amsteloevers en ook voor tramverkeer worden ingericht.

De doorvaarthoogte der brug wordt 32 c. M. lager dan die van de Hooge-Sluis, tengevolge waarvan alléén eenige passagiersbooten genoodzaakt zullen zijn hare zomertenten te verlagen, of wel eene andere ligplaats te kiezen.

Nooit zal men kunnen zeggen, dat de Amsterdamsche Gemeenteraad — wat deze brug betreft — zich op te dun ijs heeft gewaagd. Wij herinneren er aan, om een dergelijk verwijt te voorkomen, dat in het Bouwkundig Weekblad van 12 Januari 1882 reeds een plaat voorkomt, met een ontwerp eener Nieuwe Amstelbrug met Belvedère, door den heer T. Sanders in 1881 geprojecteerd, voor dezelfde plaats waar nu een brug zal verrijzen volgens de aangenomen voordracht van B. en W. Het ontwerp van den heer Sanders, met het 54 M. hooge Belvedère, was gevoegd bij diens concessie aanvraag voor een net van stoomtrams, bestaande uit een ceintuurbaan, in verband met de daarvan uitgaande stralen, inwendig naar het centrum der stad en uitwendig naar de buitengemeenten.

Aan de Kerkvoogden der Ned. Herv. Gemeente te Wilsum, bij Kampen, is een Rijkssubsidie verleend van f 1500, voor de herstelling der zeer oude kerk aldaar, onder voorwaarde, dat aan die herstelling, volgens de goedgekeurde plannen, een bedrag van f 2800 moet worden besteed.

De vereeniging van leerlingen, oud-leerlingen en hospitanten der Rijks-normaalschool voor teekenonderwijzers zal a. s. Zondag in het gebouw der Maatschappij voor Bouwkunst, in de Marnixstraat alhier, een tentoonstelling houden van teekeningen en ontwerpen, voornamelijk op het gebied van kunstnijverheid. De tentoonstelling zal een week geopend blijven.

Van de firma Van 'den Berg en Co. te Amsterdam is wederom een catalogus verschenen in den zoo netten en solieden vorm, en van de zoo practische inrichting als wij van die firma gewend zijn. Dit boekwerk bevat de zeer duidelijke teekeningen met alle verklarende gegevens van nieuwe toepassingen, op sanitair gebied vervaardigd van verglaasde vuurklei, zooals gootsteenen, waschtafels en closets, in 't bijzonder geschikt en aanbevolen voor ziekenhuizen en andere groote inrichtingen.

De verschillende artikelen kan men ook in nature bezichtigen in de monsterkamers der firma.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten. 1e prijs: uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 1 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift.

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. (*N.B. 2 en 3 algemeen, 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.*)

Reclame-plaat voor horloges. 1e prijs: f 100; 2e prijs f 50; 3e prijs: f 25. Door de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam. Vóór 1 Sept. 1899. Zie Bouwk. Weekblad van 29 Juli 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 5.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 2 OCTOBER.

Amsterdam. Bestek no. 814. Het maken van een zijspoor met los- en laadweg, eene houten verhoogde los- en laadplaats, eene houten bergplaats op steenen voeting, afrasteringen enz. op de halte Voorhout tusschen K.M. 38 en 39 Amsterdam—Rotterdam. Begrooting f 6500.

De directie der Holl. IJz. Spoorweg Mij., n.m. 1½ u. (Greenw. tijd) in het centraalpersonenstation. Bestek tegen f 0.75 verkrijgbaar aan het administratiegebouw der maatschappij aan het Droogbak te Amst., bur. Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postw. wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Amsterdam. Bestek no. 815. Het maken van eene enkele steenen woning voor den stationsassistent op de emplacementen Stroe, Klarenbeek en Voorst. Begrooting f 7500.

De directie der Holl. IJz. Spoorw. Mij, n.m. 1½ u. Greenw., in het centr. personenstation. Bestek à 75 cts. verkrijgb. aan het centr. administr.-gebouw der Maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Apeldoorn. Het bouwen van een verdieping op het woonhuis A. no. 916 aan de Stationsstr. en het daarnaast bouwen van een bergplaats met wijnkelder en bovenwoning voor den heer T. H. Otten

De arch. J. A. Wijn. Bestek en teek. ter inz. in „De Poort van Cleef". Aanw. gedaan.

Gouda. Het verbouwen van perceel No. A 168 aan de Wijdstraat voor mevr. A. Dortland.

De architect H. J. Nederhorst Jr. n.m. 1½ u. in het koffiehuis „Het Schaakbord". Bestek en teek. à f 1.— en inl. te bekomen bij den architect.

Laren (N.-H.). Het bouwen van 2 villa's en een winkelhuis te Laren (N.-H.).

De bouw-maatsch. „Laren—Gooi", n.m. 3 u., in het hotel „Hamdorff". Bestek met 3 teek. tegen f 2,50 verkr. bij H. Nieuwenhuijsen, Stationstraat 25 te Hilversum, alw. ook inl. zijn te bekomen. Aanw. gedaan.

Winterswijk. Het bouwen van een bergplaats voor lompen, botten, vellen enz. aan den ouden Bocholtschen weg voor M. S. Heimans.

De arch. J. J. Post, 's av. 7 u. in café „Wijenborg", alw. bestek en teek. ter inz.

DINSDAG 3 OCTOBER.

Borne. Het maken van een gebouw voor Prot. belangen ald. voor de Ned. Herv. Gem.

De arch. W. Elzinga te Hengelo, 's midd. 12 u., in het catechisatielokaal. Bestek en teek. à f 1,50 en inl. bij gen. arch. Aanw. 3 Oct., v.m. 10 u.

Delft. Het verbouwen van het perceel Choorstraat no. 9, hoek Papenstraat te Delft, met uitzondering van verfwerk.

De arch. E. J. L. Kersbergen v.m. 11 u. in het café „Lubrechts". Bestek en teek. tegen f 0,75 verkrijgb. bij den arch. terwijl een ex. in bovengenoemd café ter inz. ligt. Aanw. gedaan.

Groningen. Het bouwen van eene heerenbehuizing op een terrein gelegen aan het Verbindingskanaal, bij de Emmabrug te Groningen, met bijlevering van materialen, werkloonen, transporten.

De arch. IJ. v. d. Veen. 's av. 8 u. in het koffiehuis van M. Prins, Groote Markt. Bestek à 50 cent te verkrijgen bij den arch. en ten huize van aanbesteding, waar het ook met eene teek. ter inz. ligt. Inl. en inzage der teek. des voorm. van 9—10 u. ten kantore van den arch. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen van een school aan de 1e Pijnackerstraat.

Het gemeentebest., n.m. 1 u. Voorw. en teek. ter inz. op de secretarie en in het timmerhuis en à f 1 te bekomen bij de wed. P. v. Waesberge en Zn. Aanw. gedaan.

Venloo. Het bouwen eener tuinierswoning met bijlev. der materialen aan „'t Zand" voor J. Buskes.

De architect H. Seelen, 's midd. 12 u., in cafe „De Beurs". Bestek en teek. ter inz. bij gen. architect. Aanw. 3 Oct. v.m. 10 u.

Zandvoort. Het verbouwen van perc. no. 39 aan den Hoogenweg te Zandvoort.

De arch. J. B. Lasschuit te Haarlem, v.m. 11 u., in hôtel „Driehuizen". Bestek en teek à f 1 te verkrijgen bij den arch., Nieuwe Gracht no. 31, te Haarlem, waar inl. worden verstrekt. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 4 OCTOBER.

Didam. Het bouwen eener verdieping op en eenige herstellingen aan een huis.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek en teek. van af 27 Sept. ter inzage ten gemeentehuize. Aanw. gedaan.

Lobith. Het verbouwen van het raadhuis ald.

Het gemeentebestuur van Herwen en Aerdt, 's midd. 12 u. Bestek en teek. à f 1 verkr. en ter inz. ter gem.-secr. Aanw. 4 Oct., v.m. 10 u.

Scheveningen. Het bouwen van een nieuw gesticht op een terrein aan de Duinstraat aldaar.

De regenten van het Oude Mannen-, Vrouwen- en Weeshuis, v.m. 11½ u. Bestek en teek. te verkr. tegen f 3,50 ten kantore van den architect-ingenieur G. Brouwer Jr., Rouwstraat 210 te 's-Hage, alw. inl. worden verstrekt. Aanw. gedaan.

DINSDAG 9 OCTOBER.

Rotterdam. Het bouwen van 3 panden a/d. Avenue „Concordia" ald.

De arch. jac. v. Vessem, n.m. 2 u., in het lok. Oostmaaskade 48. Bestek en teek. à f 2,50 verkr. bij voorn. arch. Jac. v. Vessem, Oostzeedijk 60. Aanw. 7 Oct., n.m. 2 u.

DINSDAG 10 OCTOBER.

Hengelo. Het bouwen van een heerenhuis aan den Deldenerstraatweg.

De architect W. Elzinga, n.m. 2 u., in hotel „De Halve Maan", alw. van af 28 Sept. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl geeft gen. architect. Aanw. 10 Oct., v.m. 9½ u.

WOENSDAG 11 OCTOBER.

Gronau (Duitschland). Het bouwen eener spinnerij, hoog 4 verdiep. met reservoir- en traptoren, machine-kamer, ketelhuis, economiser-gebouw, portiershuis, privaten enz. (gez. oppervl. der lokalen pl.m 12,500 M².) met inmetseling van stoomketels, het metselen van een fundeering voor eene stoommachine van 2400 h. p. en verdere werken, op een terrein bij hare fabrieken te Gronau (i./W.).

De firma Gerrit van Delden & Co. n.m. 5 (M. E. T.) in hotel „Zum Engel". Bestek met 4 teek. van af 2 Oct. tegen f 25,00 per stel verkrijgb. ten kantore van den architect G. Beltman A.Gzn. te Enschedé, terwijl bestek en teek. vóór de opening der biljetten van de inschrijvers tegen f 20,00 worden teruggenomen. Aanw. 11 Oct. n.m. 1 u. (M. E. T.). Nadere inl. geeft gen. architect.

DONDERDAG 12 OCTOBER.

Scheveningen. Het bouwen eener winkelgalerij met bierhalle en verschillende daarbij beh. werken, een en ander uit te voeren overeenkomstig de daarvan door den arch. W. B. v. Liefland ontworpen teek. en bestek.

De Naaml. Venn. „Pletterij voorh. L. J. Enthoven en Co.", 's midd. 12 u., in het Kurhaus. Teek. en bestek à f 5 per stel, verk. ten kantore van den arch., Plein 22, alw. tevens inl. verkr. zijn.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade
De **NEDERLANDEN** van 1845.
's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zeedijk 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

4 SEPTEMBER.

Ferwerd. Het bouwen van een huizinge voor den heer L. Wezeman, gemeente-ontvanger aldaar.

Laagste inschrijvers H. en J. Zijlstra, Ee, f 3888. Gegund.

Muiderberg. Het bouwen van een lokaal, dat dienst zal doen als Zondagschool enz. Door de kerkvoogden der Ned. Herv. kerk.

Laagste inschrijver G. Beneder, Muiderberg, f 780* en f 820. *Gegund.

Nieuwe-Pekela (Onderh.). Het bouwen eener heerenbehuizing voor mej. de wed. H. Z. Kloekers. Door den architect A. H. Oldenburger.

Gegund aan H. A. Hulzebos aldaar.

12 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het weder opbouwen van het door brand beschadigde perceel Prins-Hendrikkade 81, voor de heeren H. Vettewinkel en Zn. Door den architect W. Hamer.

Ingekomen 25 biljetten. Laagste inschrijver P. Smitt, Amsterdam, f 40800.

16 SEPTEMBER.

Elst. Het wederopbouwen van de geheele boerderij, bestaande uit woon- met achterhuis, schuur, mestput, koetshuis, met wachthuis, varkenshokken, stallen enz. met bijlevering van materialen. Door den heer G. J. Arissen te Lienden.

Laagste inschrijvers E. de Geest en A. J. Jansen, Oosterbeek, f 16820. Gegund.

Hengelo (Ov.). Het vergrooten der bontweverij „Insulinde" te Hengelo. Door den arch. G. Beltman A.Gzn. te Enschedé.

Laagste inschrijver F. Morselt, Borne, f 10549.

18 SEPTEMBER.

Lopik. Het bouwen van een hofstede voor den heer v. d. Mersch.

Laagste inschrijver C. de Bruin, Jaarsveld, f 5217. Nog niet gegund.

19 SEPTEMBER.

Haarlem. De herbouw der boerderij genaamd „Ariaantjes Hoeve" aan den Sloterweg bij den Lisserweg sec. P. P. te Haarlemmermeer. Door den bouwk. J. W. de Heij en Zn. te Hoofddorp.

Timmerwerk. Laagste inschrijver N. Laan, f 5149.*

Metselwerk. P. Bakker, f 2790*.

Schilderwerk. J. R. Portier, f 225*.

Massa. G. Boot, Oude-Wetering, f 8683.

*Gegund.

Nieuwolda. *a.* Het herbouwen van een afgebrand woonhuis, met winkel en smederij; *b.* het herbouwen van een afgebrand woonhuis voor twee gezinnen, in 1 perc., met de levering van de benoodigde materialen, het smidswerk uitgezonderd. Door den heer T. Wakker.

Laagste inschrijver G. Huizinga, Midwolda, f 3585. Niet gegund.

Oldenzaal. Het bouwen van 2 woonhuizen, op een terrein gelegen bij het Hooiland te Oldenzaal. Door den heer H. ten Velthuis.

Laagste inschrijver H. Op de Weegh, f 2640.

Oosterbeek. Het bouwen van een ziekenhuis op een terrein aan den rijksstraatweg te Oosterbeek. Door het gem.-bestuur van Renkum.

Laagste inschrijver Gebr. Frederiks, f 10258. Gegund.

20 SEPTEMBER.

Almelo. Het bouwen eener slachterij met stallen, enz., op een terrein gelegen aan den Bornerbroekschen weg te Ambt Almelo (oppervl. 220 M².) en het maken van een winkel en eenige vernieuwingen in het perceel Wijk E no. 79 aan de Groote Straat te Stad Almelo. Door den heer S. Frank te Ootmarsum.

Perc. 1. Slachterij, stallen enz. Laagste inschrijver J. A. ter Beek f 3961.*

Perc. 2. Winkel enz. J. A. ter Beek f 806.*

*Gegund.

Drachten. Het bouwen van eene wipbrug te Dragster Compagnie. Door het gemeentebest. van Smallingerland.

Laagste inschr. G. Kijlsta, f529. Gegund.

Kampen. Het bouwen van een magazijn met 2 bovenwoningen aan den geprojecteerden verbindstraat Oudestraat–Nieuwe Markt en Torenstraat, voor rekening van den heer J. Westenberg aldaar. Door den arch. G. B. Broekema.

Laagste inschrijver H. Schimmelpenning, f5800. Niet gegund, het werk zal in eigen beheer worden uitgevoerd.

Kolhorn. Het bouwen van een kosterswoning. Door de kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente.

Laagste inschrijver P. Rempt, Winkel, f743.

Middelbert (Gr.). Het bouwen van een molenaarshuis, met daarbij beh. materialen, arbeidsloonen en transporten. Raming f560. Door het best. van den Zuider Middelbertster molenpolder.

Laagste inschr. H. Voorman, Tesenge, f471.

Ruinerwold. Het verf-, glas- en behangw. (zonder bijlevering van het benoodigde spiegelglas) voor een te bouwen heerenbehuizinge met stalling enz. Door den heer E. Gomarus.

Laagste inschr. J. Kuurman, f635. Gegund.

Zeist. Het bouwen van een bergplaats voor sproeiwagens en aschkarren, enz., op het terrein aan de gasfabriek ald. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver A. v. Krimpen, f1575.

21 SEPTEMBER.

Lobith. Het bouwen van een hotel, café-restaurant en stalhouderij, aan den Landsdijk ald., voor den heer A. Pauwen. Door den architect B. J. Wichers.

Laagste inschrijver J. Muskens, Lobith, f7462. Gunning aangehouden.

Winterswijk. Het herbouwen van een pand aan de Woolstraat te Winterswijk tot café en woonhuis. Door den architect H. v. d. Schaaf.

Laagste inschrijver G. W. ter Haar, f5865. Gegund.

Winschoten. Het bouwen eener behuizing, bevattende badinrichting, winkelbehuizing, vergaderlokalen enz. Door het kerkbestuur der Israël. gemeente.

Laagste inschrijver J. Kuiper, Oude-Pekela, f8690. Gegund.

22 SEPTEMBER.

Alkmaar. Het verbouwen van perc. A 26, aan de Langestraat, hoek Pastoorsteeg. Door den arch. C. J. Ooms.

Laagste inschrijver F. H. Rengers, f3360. Gegund.

Anna-Paulowna. De bouw van een nieuwe hoeve op de verbrande plaats „Margarita Hoeve", in den Graasweg, voor den heer C. Prins Sz., aldaar.

Laagste inschrijver G. L. Winder, Koegras, f4667. Gegund.

Anna-Paulowna. Het bouwen van een bouwhoeve voor den Well.Ed. heer C. Prins ald. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver G. L. Winder, Koegras, f4667,50. Gegund.

Apeldoorn. 1. Het maken van een regulateur gebouwtje; 2. het vergrooten van het meterlokaal; 3. het maken van een brug. Door de commissie der gem.-gasfabriek.

Laagste inschrijver H. de Groot, f1444. Gegund.

Dordrecht. Het maken van een winkelhuis met bovenwoning (hoek Voorstraat-Visscherstraat). Raming f27500. Door den arch. H. A. Reus.

Laagste inschrijver I. J. H. van Hoven, f23100.

Nieuwe-Pekela. *a*. Het bouwen eener winkelbehuizing, met bijlev. van al de daartoe ben. materialen; *b*. de glas-, verf- en behangerswerken aan bovengen. behuizing. Door den heer J. B. Eerkens.

a. Laagste inschrijver G. Hensema, Oude-Pekela, f3700*.

b. H. Aking, f220*. *Gegund.

Overschie. Het maken der paal- en gemetselde fundeering voor de nieuwe te maken kerk ald. Door de kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente.

Laagste inschrijver J. H. van Hove, Dordrecht, f22950.

23 SEPTEMBER.

Franeker. Het bouwen van 5 woningen. Door de dir. der Spaarbank.

Laagste inschr. M. J. Schotanus, Boxum, f5840. Gegund.

Nieuwe-Pekela. Het bouwen eener boerenbehuizing, met bijlev. van al de daartoe benoodigde materialen. Door den heer C. Alverink.

Laagste inschrijver J. Spiard, f1645.

Nijmegen. Het afbreken en weder opbouwen van een winkelhuis aan de Broerstraat no. 14 ald., voor Mevr. de wed. v. Rosendaal Schoof. Door de architecten Hoffmann en Gerrits.

Laagste inschrijver J. E. Haanappel, f4321.

Terborg. Het bouwen van een dubbel heerenhuis, zonder bijlev. van materiaal. Door de heeren Gebr. Boelen Huender.

S. J. v. d. Kemp, Silvolde, metselwerk f879; E. Westerhof, timmerwerk f2390; O. Wanrooy, Terborg, verfwerk f429,90; J. Bekking, id., smidswerk f260; J. G. Piepers, id., stucadoorwerk f139.

Utrecht. Het sloopen en herbouwen van een schuur, op de hofstede „Dubbelvaart", bew. door J. Versteeg te Kockengen. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver A. v. Soest, Kockengen, f29,40.

Winschoten. Het bouwen van een woonhuis met vleeschhouwerij, aan den Visschersdijk aldaar. Door de arch. C. Brill.

Laagste inschrijver B. v. d. Laan, f4925. Gegund.

Winterswijk. Het weder opbouwen van het op 31 Aug. afgebrand koffiehuis, onder achitectuur van den heer H. v. d. Schaaf, voor rekening van den heer W. J. Willemsen.

Laagste inschrijver W. ter Haar, f5865. Gegund.

25 SEPTEMBER.

Amsterdam. Bestek no. 812. Het maken van eene dubb. steenen wachterswoning met het verleggen van den parallelweg; en een gebouw voor magazijn, privaten en urinoir op het stations-emplacement Voorschoten, benevens een gebouw voor magazijn, privaten en urinior op het stations-emplacement Utrecht–Biltstraat in 2 perc. Ram. perc. 1 f7052; perc. 2 f2200. Door de directie der Holl. IJz. Spoorw. Mij.

Perc. 1. Laagste inschrijvers B. Donker, Zevenhuizen en G. K. Donker, den Haag, f6948.

Perc. 2. J. Krap, Utrecht, f2275.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.

Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.

Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.

Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.

BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.

J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.

Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.

Beton. — G. L. DAHLMANN. Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.

Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.

Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.

Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.

Brownings Solution tegen vochtige muren. J. VAN STRAALEN, Visschersdijk 30, Den Haag.

Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.

Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.

Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.

Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.

Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma Gebr. Hesse), Damrak 68, Amsterdam.

Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.

Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.

Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.

Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.

Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.

Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.

Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.

Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.

Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.

Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.

Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.

Houthandel, Stoomzaag- en -Schaverij. G. J. BUIJS & Co., Noordwest-Binnensingel 23, Den Haag.

Jaloussiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.

Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

7 OCTOBER 1899. — 19e JAARGANG. — No. 40.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • •
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Decoratief schilderwerk. — De rede van prof. J. F. Klinkhamer. — Uit de Staatsbegrooting voor 1900. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — (Met een plaat.)

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Wereldtentoonstelling te Parijs in 1900.

Nederlandsche Afdeeling Schoone Kunsten.

Het Bestuur van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst brengt in herinnering, dat de opgave tot deelneming aan het tot stand komen eener inzending van

werken van Nederlandsche Architecten

op de Wereldtentoonstelling te Parijs in 1900 moet plaats hebben vóór 1 Januari 1900, aan het adres van den Secretaris der Commissie voor die inzending, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

De afzonderlijke inzendingen, verpakt in doelmatige houten kisten, moeten vrachtvrij geschieden te Amsterdam aan het gebouw van de Maatschappij bovengenoemd, van 8 tot 14 Januari 1900.

De verdere bepalingen omtrent de inzendingen en een biljet voor opgave van deelneming werden verzonden bij het Bouwkundig Weekblad no. 26 van 1 Juli j.l.

In de volgende week wordt een aanvang gemaakt met verzending aan de leden van het 3e stuk van het Bouwkundig Tijdschrift, en van eene portefeuille voor het bewaren van het Bouwkundig Weekblad.

DECORATIEF SCHILDERWERK.

In het Bouwkundig Weekblad van 15 Juli j.l. werd eene beschouwing gegeven over de tentoongestelde ontwerpen en teekeningen van de heer K. Sluyterman, gehouden in den Haagschen Kunstkring. Hoofdzakelijk werden daarbij zijne ontwerpen besproken voor de beschildering van de in aanbouw zijnde zalen van de Nieuwe of Littéraire Societeit, anders gezegd „de Witte", te 's-Gravenhage.

„Het meest — zoo werd daarin gezegd — onder deze treffen de schetsen voor de grootsche beschildering der hal, met de groote, prachtig geteekende vrouwenfiguren in den geest van die van Mucha, en even mooi als deze; het geheel, toch sober, is zoo juist in overeenstemming met de monumentale architectuur. Vooral de groote wandvlakte met de vrouwenfiguur die den nacht voorstelt, met de papaver-bloemen, vledermuizen en andere zinnebeelden, is bijzonder mooi."

ONTWERP VOOR EEN EETKAMER.

Door de welwillende medewerking van den heer Sluyterman, die wij hier dankbaar vermelden, zijn wij in staat gesteld de ontwerpen voor de beschildering der twee groote

wandvlakken van de hall hier op verkleinde schaal onder de oogen te brengen van den lezer, die zich daarbij denke eene uitvoering in fijne lichte kleuren, ook door hare harmonische verdeeling aan het geheel een hoogst gedistingeerd karakter gevende.

Men zal zich echter uit ons nummer van 15 Juli nog wel herinneren, dat deze ontwerpen niet worden uitgevoerd.

Tusschen den tekst wordt nog een reproductie gegeven naar een penteekening van den heer Sluyterman, voorstellende een door hem ontworpen interieur voor een eetkamer.

DE REDE VAN PROF. J. F. KLINKHAMER.

De gehoorzaal voor de colleges in de natuurkunde van de Polytechnische School te Delft — een auditorium bezit deze nog niet — was op 2 October jl., des morgens te elf uur, tot op de hoogstgelegen instrumenten-galerij propvol bezet. Geen zwarte rokken met witte dassen, of ambtsgewaden; geen te deftig vertoon dat een degelijke eenvoudigheid, een zekere huiselijkheid, stoorde. Slechts enkele dames, familieleden van den heer J. F. Klinkhamer, en een paar van zijne vrienden en goede bekenden die bij toeval waren te weten gekomen, dat hij dien dag zijne colleges aan de P. S. met eene rede zou openen. Uitnoodigingen worden voor zulk een plechtigheid niet gedaan. Op de eerste rij college-banken zaten de professoren en leeraren, en daarachter en in de gangpaden de studeerenden aan de inrichting, blijkens hun dictaten-cahiers zoo juist van een college, of met hun passerdoozen en driehoeken van een teekenzaal komende.

Met stille oplettendheid hoorden echter allen den spreker aan; want zijn boeiende voordracht muntte uit door beschaafden vorm, door duidelijkheid en degelijkheid, en werd goed gezegd, zonder eenig effectbejag. Wat hij zeide, zal bij den toehoorder een blijvenden indruk hebben achtergelaten. 't Was voor ieder bevattelijk en belangrijk.

Wat de bouwmeester *was*, wat hij *is*, — daarover wenschte de heer Klinkhamer bij den aanvang zijner taak te spreken; en gaarne zou hij daaraan toevoegen: wat de bouwmeester wezen zal.

De bouwkunst, waarop de oeconomische, wetenschappelijke, politieke, ja alle stroomingen in het menschelijke leven van den meesten invloed zijn, is als het ware de weerspiegeling van den tijd, en wederkeerig van invloed op alle volksklassen, — daarom diep ingrijpende in het maatschappelijke leven.

Bovendien is het bouwen niet alleen een *kunst* maar ook een *kunde; bouwkunst* en *bouwkunde* vinden slechts een ideale vereeniging in den volmaakten bouwmeester.

Behalve artist, moet de architect dus ook zijn constructeur; en tevens dient hij nog man van zaken te wezen.

Reeds Vitruvius heeft in zijn werk „De Architectura" de eischen behandeld waaraan een architect moet voldoen. Maar als men die nader bestudeert, dan moet men gaan twijfelen aan de vervulling van den wensch om aan al die eischen te kunnen voldoen.

Het zal wel altijd blijven: een schommelen om een begeerden evenwichtstoestand, gelegen tusschen artistiek en constructief talent, of tusschen vele andere kwaliteiten die een bouwmeester behoort te bezitten. Maar zeker zullen wij achter blijven bij dat beeld van volmaaktheid, door Vitruvius geteekend. Waar deze zelf twijfelt aan het bereiken van het ideaal, moeten wij, in onze dagen, dit nog meer doen, nu het leven zooveel ingewikkelder is geworden.

Vitruvius schreef zijn boek toen hij reeds een man van vergevorderden leeftijd was, en uit dat boek blijkt, dat de teleurstellingen waaraan het vak van den bouwmeester zoo rijk is, hem niet gespaard werden. Maar, wijsgeer als hij was, heeft hij zich daarboven weten te verheffen. Zijn boek eindigde hij met den bouwmeester voor te houden, dat van dezen de geheele mensch gevraagd wordt; hij dus, die zich niet uit liefde aan die kunst wijdt, zal nimmer slagen.

De heer Klinkhamer ging nu over tot eene beschouwing van den persoon en de positie van den bouwmeester in verschillende tijdperken, en vangt aan met hetgeen in wiggeschrift vermeld staat op gedenktafelen, gevonden in de bouwvallen van Birs Nimrod en den trotschen toren van Babel.

Daarin heet het: Ik, Koning van Babylon, heb het gezet; ik heb het gebouwd!

En, aan die opvatting en schrijfwijze, door alle eeuwen heen gevolgd, is het te wijten, dat weinig namen van bouwmeesters tot ons zijn gekomen. Men is door alle tijden heen vrij ondankbaar geweest tegenover de scheppers van de groote monumenten.

Andere tijdperken en volken maken een gunstige uitzondering, al zijn ook slechts weinige namen tot ons gekomen; zoo het Grieksche.

Uit het Romeinsche kwamen slechts enkele namen tot ons.

De vraag, waarom die uitzondering? zou aldus kunnen beantwoord worden: in het oude Hellas bouwde het individu, in Rome de Staat; en daarmede zijn deze „klassieke" bouwstijlen gekenmerkt.

De Grieksche kunstenaar was vrij en vervormde zich steeds; in Rome was de Staat de werkgever, en de bouwwerken moesten door hun overweldigenden indruk een afspiegeling zijn van de macht van den staat, vooral tegenover de overwonnen volkeren. Maar onder die omstandigheden werd op het individu niet gelet.

Daarop volgde eene herinnering aan den invloed van het Oosten, aan Byzantium, alwaar op oud-Grieksche grondslag voor 't laatst het Grieksche genie opleeft, en de Romeinsche kunst vervormd wordt tot een nieuwen stijl, die van grooten invloed is geweest op de latere westersche kunst, en den centraalbouw.

Bij eene vergelijking tusschen de kunstkarakters van den Griekschen en den Romeinschen bouwmeester, moet men het hoog ontwikkelde artistieke gevoel en den harmonischen geest, den volmaakten kunstenaar kenmerkend, in den Griek bewonderen; tegenover dezen treedt bij den Romein de logische distributie op den voorgrond, grootsche aanleg en stoute constructie die ontzag wekken, — bij hem overtreft de *ingenieur* den *architect*.

De twee elementen waaruit het wezen der bouwkunst bestaat, zijn aldus verpersoonlijkt in deze beide groote volken der oudheid.

Hoe hoog de kunst ook in de middeneeuwen werd geschat, de kunstenaar bleef meestal in het duister, en weinig namen zijn tot ons gekomen.

Wetenschappelijke mannen en kunstenaars behoorden dan ook tot de groote geestelijke orden; zij bouwden ook burgerlijke werken.

Nadat Karel de Groote eindelijk orde gebracht en scholen gesticht had in zijn rijk, na de stormen der volksverhuizingen, werd in de 10e eeuw het klooster van Cluny gesticht, van waaruit een strijd werd gevoerd tegen de wederom opgedoken losbandigheid. Van Cluny ging invloed uit over een groot deel van Europa, en zonder dezen zou, volgens Viollet-le-Duc, in de 11e eeuw alles duister zijn gebleven.

Terwijl door de abten van Cluny geworsteld werd tegen barbaarschheid, ontwikkelde zich een derden stand, vormden zich gemeenten, tegen het feodale stelsel; kunst en wetenschap blijven niet langer het monopolie van de geestelijkheid, en het beroep van den bouwmeester komt nu ook in handen van den leek. Toch bleef die geestelijkheid de bouwkunst bevorderen door den bouw van kerken en cathedralen, de laatsten, behalve het symbool der bisschoppelijke macht, het huis van God, en van het volk als gemeente. De cathedralen, waarvan enkele bouwmeesters bekend zijn, blijven de schoonste gewrochten der bouwkunst. Haar bouwmeesters hadden met geen administratie te maken; daarvoor zorgden commissies. Het geld vloeide overvloedig toe.

Alles werkte in de 13e eeuw mede om de bouwkunst tot fabelachtigen bloei te brengen, en nooit is er een tijdperk geweest waarin onder gunstiger omstandigheden kon worden gearbeid. Het was als in de gouden eeuw van Hellas. Maar ook op deze periode volgde een tijdperk van verval, toen de bouwkunst contracteerde met de machtige gilden, — toen het bouwen was, het maken van kunststukjes; er werd naar recepten gewerkt, en er heerschte een geest van geheimdoenerij.

Nadat de heer Klinkhamer het aandeel besproken had, dat de bouwmeester in die tijden had in de werkzaamheden van den bouw, stond hij kort stil bij het tijdperk der renaissance, waarin de architect weder meer zelfstandig optrad; deze ontwikkelde zich in de omgeving der overblijfselen van de Romeinsche kunst, op zijne eigene wijze. Beeldhouwers-families bereiden de renaissance voor, en schilders wijzen deze den weg; het daardoor verkregen karakter blijft der kunst bij, is haar roem, maar ook later haar verval.

In Frankrijk, het klassieke land der Gothiek, werd de nieuwe kunstrichting door Italiaansche kunstenaars geïmporteerd, wier leven daar echter niet aangenaam was, omdat zij er de machtige gilden tegenover zich vonden, wier leden lastig waren en meenden het beter te weten; in den werkman was hunne kunst niet te brengen. Zoo is het nog veelal heden ten dage; wel is den werkman eene betere constructie duidelijk te maken, niet eene individueele kunstopvatting.

HALL.

HALL.

ONTWERPEN VOOR DE BESCHILDERING DER NIEUWE OF LITTERAIRE SOCIETEIT TE 's GRAVENHAGE.

Behoorende bij het Bouwkundig Weekblad van 7 October 1899, N°. 46.

Lang hielden de Italianen het niet uit; maar door hun invloed was de artistieke Fransche renaissance ontstaan, die in België en Nederland zich ontwikkelde, gewijzigd onder den invloed van andere materialen en anderen volksaard.

Met het triomfeerende koningschap van Lodewijk XIV werd de bouwkunst meer een zaak van het hof en kreeg een decoratief karakter. Daarna is een bepaalde *stijl* niet meer aan te wijzen.

Hier vond de spreker aanleiding om uit te weiden over het begrip stijl, en aan te toonen, dat de middeneeuwsche meesters zulke stijlvolle werken tot stand brachten, niet enkel omdat zij zoo hoog begaafd waren, maar omdat de vormen van hun bouwkunst worden bepaald door principes van structuur, voortspruitende uit den aard van het gebruikte materiaal, de wijze van toepassing daarvan, het voldoen aan de van hun werk gevorderde eischen, en den logischen samenhang van de deelen tot vorming van een geheel.

Spreker brengt tevens in herinnering, hoe het Viollet-le-Duc is geweest, door zijn optreden tot behoud der Fransche monumenten en zijn heerlijke boekwerken, die zoo enorm veel heeft bijgedragen tot waardeering der middeneeuwsche kunst. En hier te lande is het begrip daarvan van zooveel invloed geworden en zoo ruim verspreid geworden door de diepgaande kennis en ongeëvenaarde liefde en toewijding voor de middeneeuwsche kunst van Dr. P. J. H. Cuypers, op wiens belangrijke bouwwerken de spreker de aandacht vestigde.

Hierna sloeg de heer Klinkhamer een blik op onzen tijd, die het veld van het weten zoo zeer heeft verruimd, waardoor de eischen aan den bouwmeester gesteld, legio zijn.

Van uit een school, hoe goed ook, is geen bouwmeester te verwachten; want daarin kan slechts een grondslag worden gelegd. Het leven alleen, na het onderricht in de school, kweekt den bouwmeester.

Vervolgens besprak de heer Klinkhamer de stelling, dat de ontwikkeling van de bouwkunst in de middeneeuwen een gedeelte der kunstgeschiedenis is, dat een groote plaats moet innemen in de opleiding van den bouwkunstenaar, omdat geen periode zoo vormend is, om op constructieve gronden degelijk beginselen aan te kweeken. Hij deed dit met het oog op de taak waarvoor hij komt te staan: doceeren in het bouwvak aan aanstaande architecten en ingenieurs, en, wat de kunstgeschiedenis betreft, in de christelijk-middeneeuwsche bouwkunst, vormleer en constructie der Romaansche en Gothische bouwkunst. Hij verklaarde, dat het zijn streven zal zijn, te doen uitkomen: het bij uitstek constructieve karakter der middeneeuwsche bouwkunst; en zulks, omdat hij dit van het grootste belang achtte aan de P. S., waar én architecten én ingenieurs worden opgeleid. Uitweiding op archeologisch of speciaal kerkelijk bouwkundig gebied moest men niet van hem verwachten: daarvoor was de vierjarige cursus te kort, al waren er nu meer uren aan de bouwkunst toebedacht.

Teekenen zou hoofdzaak blijven.

Spreker wees op zijn practijk, waarin hij veel zoogenaamde utiliteitswerken had uitgevoerd, waaromtrent — zooals hij aantoonde — nog wanbegrippen heerschen. Alle bouwkunstige werken zijn utiliteitswerken. Dit is de kracht der bouwkunst.

Van veel onzer moderne bouwwerken op 't gebied van spoorwegen, industrie, enz., zou — volgens spreker — de middeneeuwsche bouwmeester bij voorkeur de fabriek kiezen. Deze is als 't ware een fijn georganiseerd wezen, waarin alles leeft en trilt en kracht oefent; de samenstelling van zulk een organisme moet juist den lust opwekken van den bouwmeester met constructieven zin, die in zijn werk met redenen wil uitdrukken, waartegen hij om zoo te zeggen te strijden heeft om toch een geheel te maken, bestand tegen de krachten die daarin werken. Dat streven blijkt ook uit de werken der middeneeuwsche kunst, die ten onrechte veelal kerkelijke kunst genoemd wordt; geen onderdeel was den bouwmeester te gering, en dat moet het *ons* ook niet zijn.

Na nog besproken te hebben of wij den bouwmeester der middeneeuwen in alles kunnen volgen, en aangetoond te hebben, dat dit onder den invloed der hedendaagsche toestanden niet mogelijk is, gaf spreker den raad om, in dezen tijd van gevaarlijke reclame, ons vast te houden aan de goede principes van het verledene.

De heer Klinkhamer sprak ten slotte zijn dank uit voor de tegenwoordigheid zijner hoorders, maar vooral voor de aanwezigheid van Prof. Gugel, wiens leerling hij was. Hij hoopte, dat wanneer eenmaal zijne leerlingen in het practische leven waren getreden, deze van hem zouden kunnen zeggen wat hij van Prof. Gugel moest getuigen, namelijk, dat hij veel van dien leermeester had geleerd.

Een daverend applaus bracht den spreker den dank van zijn aandachtig gehoor.

De rede van den heer Klinkhamer zal — zooals in dergelijke gevallen de gewoonte is — in den Studenten Almanak worden opgenomen, die omstreeks Februari verschijnt. Wie haar dan aandachtig zal lezen en er zooveel meer in zal vinden dan in deze regelen kan gegeven worden, neme in aanmerking, dat hier slechts een kort verslag kon gegeven worden.

Moge dit later gevolgd kunnen worden door de uitgave der geheele, merkwaardige voordracht. R.

UIT DE STAATSBEGROOTING VOOR 1900.

Uit de thans bij de Tweede Kamer ingediende Staatsbegrooting voor 1900 deelen wij het volgende mede.

Hoofdstuk V. Binnenlandsche Zaken.

Ten behoeve van de Polytechnische School te Delft wordt voorgesteld de aanstelling van een vierden hoogleeraar in de waterbouwkunde op een tractement van f 4000; een zevende assistent voor scheikunde op f 1200, een derden assistent bij delfstofkunde en mijnbouwkunde op f 300; een vierden assistent bij de werktuigkunde en werktuigbouwkunde op f 1200; een assistent bij het handteekenen op f 1200; een assistent bij de schoone bouwkunde op f 1200; voorts verhooging van belooning van vier assistenten van f 1200 tot f 1500.

Als tweede termijn van den bouw van het electro-technisch en natuurkundig laboratorium is f 180,000 geraamd, voor voltooiing der inrichting van het bacteorologisch laboratorium f 2050: voor hulpmiddelen voor onderwijs en huishoudelijke uitgaven is f 9350 meer uitgetrokken. Voor den bouw van lokalen ten behoeve van het onderwijs in de technologie en de mijnbouwkunde is geen tweede termijn uitgetrokken, omdat vanwege de Polytechnische School nieuwe eischen zijn gesteld die een nader onderzoek noodig maken. Alleen is f 4000 geraamd voor kosten van verder onderzoek.

Wat betreft de universiteit te Leiden stelt de Minister voor, den bouw van eene nieuwe spiritus-galerij en de daarbij behoorende dienstvertrekken aan de achterzijde der Ruïne te Leiden, tot wering van het gevaar, dat de onschatbare verzameling van *'s Rijks Museum van Natuurlijke Historie* voortdurend bedreigt. De bedoeling is, in het allernoodzakelijkste zoodanig te voorzien, dat, zoo men te eenigertijd tot de stichting van een geheel nieuw museum overgaat, de lokalen daarbij passen en geutiliseerd kunnen worden. Thans zal het dreigend brandgevaar bezworen kunnen worden en gelegenheid bestaan om de door vocht het meest aangetaste collectiën te drogen en te redden. De kosten voor den bouw zijn geraamd op f 142.000. Een eerste termijn van f 20.000 is thans uitgetrokken.

Bij de voorbereiding der uitvoering van de uitbreiding van het *Botanisch laboratorium der Rijks Universiteit te Utrecht* bleek de gelegenheid om voor een matig bedrag een drietal aan het oude laboratorium grenzende huisjes aan te koopen, waardoor het bouwplan eene aanmerkelijke verbetering kan ondergaan. Thans wordt alleen voorgesteld de huisjes aan te koopen voor *f* 7500, terwijl de bouw zelf tot een volgend jaar zal worden uitgesteld.

Een eerste termijn wordt uitgetrokken, groot *f* 25,000, voor den bouw van nieuwe Rijks-klinieken te Utrecht. De kosten van den bouw, buiten die van inrichting, meubilair, waterleiding, verwarming en verlichting, zijn geraamd op *f* 492,700; het plan van 's Ministers ambtsvoorganger zou *f* 575,000 hebben gekost. Bij het ontwerpen van het nieuwe plan heeft op den voorgrond gestaan, dat niet alleen alle weelde moest worden vermeden, doch dat ook alleen die lokalen en inrichtingen in den bouw moesten worden opgenomen, die strikt noodzakelijk worden geacht.

Ten behoeve van de *Rijks Universiteit te Groningen* wordt voorgesteld toe te staan *f* 4000 voor een hek aan het voorplein van het het Academie-gebouw en verdere afsluiting van het terrein; voorts voor aankoop van een huisje in verband met de noodzakelijke verbetering van het anatomisch laboratorium *f* 7000.

Voor de inwendige inrichting van het mineralogisch-geologisch museum is thans *f* 45.000 uitgetrokken.

Na een herhaald onderzoek wordt opnieuw voorgesteld om in

beginsel te doen uitmaken, dat er geen bezwaar zal bestaan tegen verhooging van het rijkssubsidie der *R. H. B. school te Enkhuizen*, met *f* 2500, indien de bouw van de nieuwe school is tot stand gekomen. Het is namelijk gebleken, dat de toestand van het gebouw gevaar oplevert voor leeraren en leerlingen.

Een post van f 2000 is uitgetrokken voor subsidieering van de *Industrie- en Huishoudschool te Zwolle*, mits de medewerking zij verzekerd van provincie. gemeente en particulieren. (*)

Een subsidie van f 2600 is voorgedragen voor eene nieuw op te richten *Ambachtsschool te Winschoten*. Bovendien wordt voorgesteld de *subsidiën* te verhoogen van de *Ambachtsscholen* te Amsterdam, Utrecht, Groningen, Zwolle, Leeuwarden. Dordrecht en 's Gravenhage.

In onderscheidene plaatsen wordt de restauratie voorbereid van *monumenten* welke in verval zijn geraakt, doch waarvan het behoud voor de kunst en de nationale geschiedenis ongetwijfeld plicht is; bijv. het Raadhuis te Hasselt, de toren te Vianen. de kerken te Dordrecht en te Goes, bovenal de Domtoren te Utrecht; en reeds zijn meerdere aanvragen om ondersteuning van Rijkswege ingekomen. Het heeft evenwel met het oog op den staat der financiën niet raadzaam geschenen het gezamenlijk bedrag voor monumenten bestemd op deze begrooting te verhoogen, zoodat, hoezeer men ook zoude gewenscht hebben de instandhouding van meerdere monumenten te bevorderen, men zich heeft moeten beperken tot een enkel gebouw, dat indien niet terstond hulp wordt verleend, dreigt verminkt te worden, namelijk de kerk te Medenblik. Dit fraaie monument, dat met een groot aantal geschilderde glazen van historische waarde prijkt, verkeert in een zoodanigen toestand. dat eene herstelling geen uitstel gedoogt. Het kerkbestuur is echter niet bij machte meer dan f 10,000 bijeen te brengen, terwijl ongeveer f 17,000 noodig is, zoodat het er toe zou moeten komen om in plaats van de glazen te herstellen, die te verkoopen. Het is derhalve dringend noodzakelijk hier hulp te verleenen, welke daarin zal bestaan, dat in verschillende termijnen een subsidie van f 7000 zal worden uitgekeerd.

(Wordt vervolgd.)

BERICHTEN.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid herinnert, dat het eerstvolgend vergelijkend onderzoek van candidaten, dingende naar een getuigschrift van voldoend afgelegd examen voor opzichter van den Rijks Waterstaat, zal gehouden worden in de maand Maart 1900.

Tot de vereischten van toelating tot dat onderzoek zal o. a. behooren het overleggen van bewijsstukken, waaruit blijkt, dat de candidaat, na volbrachten zeventien-jarigen leeftijd, gedurende te zamen minstens twee jaren met vrucht practisch werkzaam is geweest in een of meer tot de bouwvakken behoorende ambachten.

Voor zouveel de candidaten bezitten het einddiploma eener ambachtsschool, alwaar de practijk van de bouwvakken wordt onderwezen, wordt bovengenoemde termijn van twee jaren teruggebracht tot één jaar.

In de nummers 37 en 38 van dit blad werd het een en ander medegedeeld over de op 16 Sept. j. l. te Amsterdam ingestorte huizen. Bij vele lezers is toen zeker de vraag opgekomen: Wat wordt er nu van de bewoners?

Het gerucht liep al dadelijk, dat de eigenaar der perceelen, die langs wettelijken weg verplicht kon worden de geleden schade der bewoners te vergoeden, na het ongeval beloofd had naar billijkheid in den nood tegemoet te komen, in afwachting van een te treffen vergelijk.

Thans wordt gemeld, dat de genoemde eigenaar al de bewoners ten getale van 10, ook die der naastgelegen huizen, welke min of meer bij de ramp schade hebben geleden, financieel bevredigd heeft, uitgezonderd twee, die aan een proces boven een minnelijke schikking de voorkeur geven.

Te Sneek heeft onder vele blijken van belangstelling de heer A. Breunissen Troost, gemeente architect, zijn 40-jarig jubileum gevierd als directeur der gasfabriek aldaar.

(*) Deze school is op 2 Oct. jl. geopend.

Genoemde heer ontving o. a. van de gemeente, wegens zijne bewezen diensten, een gouden gedenkpenning met eene calligraphische oorkonde, onderteekend door alle leden van het gemeentebestuur.

In het algemeen verslag der afdeelingen van den Gemeenteraad over de begrooting voor den dienst van 1900 der gemeente Amsterdam werd o. a. de aandacht gevestigd op het raadhuis, dat hoe langer zoo minder geschikt wordt voor het doel en uit een bouwkundig oogpunt een groote stad onwaardig is. In het bijzonder werd nog geklaagd over de raadzaal, die te laag van verdieping en niet goed te ventileeren is. Gevraagd werd of er plannen bestaan om tot stichting van een nieuw Raadhuis of tot verbouwing van het bestaande over te gaan.

Ook werd de noodzakelijkheid betoogd, om een nieuw groot uitbreidingsplan te ontwerpen, wegens toeneming der bevolking, maar dan niet op de stelsellooze en onaesthetische wijze van de buurt genaamd YY. Bovendien moest niet alles worden volgebouwd, maar een ruim stadspark worden aangelegd.

Wij vestigen de aandacht op eene in dit blad voorkomende advertentie. waarin voor eene instelling te Rotterdam gevraagd wordt een bouwkundig teekenaar, om per dag 4 uur les te geven op een salaris van f 500.

De bibliotheek van wijlen den heer J. W. Boerbooms, architect te Arnhem, zal uit de hand worden verkocht: Onder de nagelaten werken zijn er vele die voor den architect van groot belang zijn.

Op aanvrage aan Mevr. de Wed. Boerbooms, Korenmarkt, te Arnhem, wordt een catalogus toegezonden en zullen alle gewenschte inlichtingen worden verschaft.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten. 1e prijs: uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 1 November 1899 Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift.

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Voor 15 Dec. 1899. *(N.B. 2 en 3 algemeen. 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.)*

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 4.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 9 OCTOBER.

Roosendaal (N.-Br.). Het bouwen van een bovenzaal met verdere werken, met bijlev. van alle materialen, voor rekening van den heer P. Broos, herbergier, Hoogstraat, Roosendaal.

De aanbesteder. Bestek en teek. in bovengenoemde herberg ter inz. Aanw. gedaan.

DINSDAG 10 OCTOBER.

Groningen. Het bouwen van een brugwachterswoning met schuurtje en bijbehoorende werken bij de brug no. 1 over het Eemskanaal, te Groningen.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek ligt. behalve in het provinciehuis. ter lez. in de gem.-huizen te Groningen, Appingedam, Winschoten, Oude Pekela, Delfzijl, Sappemeer, Winsum, Leens, Uithuizen, Uithuizermeeden, Bedum, Zuidhorn, Beerta en Veendam, terwijl het à 50 ct. ter prov. griffie verkr. is. Inl. bij den hoofd-ing. en den ing. J. de Jong te Groningen en bij den opz. L. Edens te Groningen. Aanw. gedaan.

Hengelo. Het bouwen van een heerenhuis aan den Deldenerstraatweg.

De architect W. Elzinga. n.m. 2 u., in hotel „De Halve Maan", alw. van af 28 Sept. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl geeft gen. architect. Aanw. 10 Oct., v.m. 9½ u.

Rotterdam. Het bouwen van 3 panden a.d. Avenue „Concordia" ald.

De arch. Jac. v. Vessem, n.m. 2 u., in het lok. Oostmaaskade 48. Bestek en teek. à f 2,50 verkr. bij voorn. arch. Jac. v. Vessem, Oostzeedijk 60. Aanw. gedaan.

Stiens. Het bouwen van een nieuw ijshuis.

Het bestuur der coöp. stoomzuivelfabriek. Teek. ter inz. in „Den Briel". Bestek ad f 0,50 verkrijgb. bij A. D. Polstra. Aanw. gedaan.

Wageningen. Het bouwen van een machinistwoning en een blok van 4 woningen, resp. op de steenfabriek en in de Nude van den heer G. Leecius de Ridder.

De architect R. de Vries, n m. 1½ u. in het café van G. D. v. d Weerdt. Bestek en teek. liggen in gen. koffiehuis ter inz. Aanw. op de fabriek 10 Oct., v.m. 9½ u.

IJmuiden. Het bouwen van een vischafslaggebouw met ongeveer 1500 M². bestrating, rioleering enz. ald.

De Naaml. Venn. „Nil Desperandum", v.m. 11 u., in hotel „Nummer Een". Bestek en teek. à f 1 verkr. bij den architect G. H. Philips. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 11 OCTOBER.

Gronau (Duitschland). Het bouwen eener spinnerij, hoog 4 verdiep. met reservoir- en traptoren, machine-kamer, ketelhuis. economiser-gebouw, portiershuis, privaten enz. (gez. oppervl. der lokalen pl m. 12,500 M².) met inmetseling van stoomketels, het metselen van een fundeering voor eene stoommachine van 2400 h. p. en verdere werken, op een terrein bij hare fabrieken te Gronau (i /W.).

De firma Gerrit van Delden & Co. n.m. 5 (M. E. T.) in hotel „Zum Engel". Bestek met 4 teek. van af 2 Oct. tegen f 25,00 per stel verkrijgb. ten kantore van den architect G. Beltman A.Gzn. te Enschedé, terwijl bestek en teek. vóór de opening der biljetten van de inschrijvers tegen f 20,00 worden teruggenomen. Aanw. 11 Oct. n.m. 1 u. (M. E. T.). Nadere inl. geeft gen. architect.

Hoogeveen. Het bouwen van 2 draaibruggen, waarvan een bij de Korremorre en het andere bij de woning van J. Booij op Slood.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Bestek en teek. in het gemeentehuis ter inzage. Aanw. 11 Oct., v.m. 9 u.

DONDERDAG 12 OCTOBER.

Deventer. Het afbreken van bestaande woningen aan den Binnensingel en het bouwen van een vereenigingsgebouw.

Het bestuur der R.-K. Werkliedenvereen. „St. Joseph", 's midd. 12 u., in het café van J. Koetsier. Bestek en teek. liggen van 4 Oct. af ter visie in gen. koffiehuis en in dat van J. T. v. Poorten. Bestekken en teek. à f 4 op frc. aanvrage te bekomen ten kantore der architecten G. en W. Te Riele. Aanw. gedaan.

Nijehorne. Den herbouw der afgebrande boerenhuizinge bewoond door Sjoer E. Scheper te Jubbega.

De aanbesteder. Bestek en teek. ter inz. bij Jan. R. Neef ald. Aanw. 9 Oct., v.m. 11 u. De inschrijvingsbriefjes franco vóór 12 Oct. vóór v.m. 9 u., bij R. J. Boosman, postkantoor, Nijehorne.

Scheveningen. Het bouwen eener winkelgalerij met bierhalle en verschillende daarbij beh. werken, een en ander uit te voeren overeenkomstig de daarvan door den arch. W. B. v. Liefland ontworpen teek. en bestek.

De Naaml. Venn. „Pietterij voorh. L. J. Enthoven en Co.", 's midd. 12 u., in het Kurhaus. Teek. en bestek à f 5 per stel, verk. ten kantore van den arch., Plein 22, alw. tevens inl. verkr. zijn.

Veghel. 1. Het vergrooten der gasfabriek; 2. het verbouwen van een gedeelte van het huis van bewaring, tot veldwachterswoning.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestekken en teek. ter inz. en à f 0,75 te bekomen op de secretarie. Aanw. 12 Oct., v.m. 10 u.

Venraai. Het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning in het gehucht Oirlo, met bijlev. van alle materialen.

Het gemeentebest., n.m. 6 u. Bestek en teek. liggen ter inz. op de gem.-secretarie en is het bestek verkrijgb. tegen f 1. Aanw. 12 Oct., n.m. 3 u., op het terrein te Oirle nabij de school.

ZATERDAG 14 OCTOBER.

Zaamslag. Het bouwen van een woonhuis en schuur.

De heer D. Dekker Sr., n.m. 2 u., in het „Wapen van Zeeland" aldaar, waar bestek en teek. ter inz. zal liggen, en te bekomen à f 1,50 bij den gem.-arch. M. Riemens Dz., bij wien tevens inl. te bekomen zijn. Aanw. gedaan.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand**schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kneuterdijk hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiapleln — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenkade — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 8.

Kapitaal	**f 4,000,000.00**
Reserve ruim	**„ 1,801,000.00**
Betaalde Brandschaden	**„ 17,743,000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

23 SEPTEMBER.

Zaandam. Het bouwen van een volksbadhuis en bergplaats. Door de afd. „Zaandam" van de N. H. vereeniging „Het witte Kruis".

Laagste inschrijver J. Plooijer, Zaandam, f 12300.

24 SEPTEMBER.

Hoorn. Het bouwen van een woon- en winkelhuis voor den heer C. Bos Jz., in de Gouw ald. onder toezicht van D. Kolkman Hz., bouwk.

Laagste inschrijver J. Marcus, f 1659. Gegund.

IJmuiden. Het bouwen van een stucadoorswerkplaats met bovenwoning. Door den bouwk. Dirk Kramer Gz., te Velzen.

Laagste inschrijver K. Zeeman, Helder, f 3453.

26 SEPTEMBER.

Duiven. Het bouwen van een woonhuis met bijl. van materiaal. Door den heer F. W. Otten.

Laagste inschrijver J. Wolters, Diedam, f 2120.

27 SEPTEMBER.

Beltrum (Ov.). Het bouwen van een boerenhuis voor A. Papenborg te Lintvelde. Raming f 3800. Door den heer B. A. Hilbers te Groenlo.

Laagste inschrijver Th. H. Nales, Groenlo, f 3724. Gegund.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen van drie woonhuizen aan de 2e Gronausche dwarsstraat, voor den heer Nordholt.

Laagste inschrijver J. Schuilenberg, f 4597. Gegund.

Enschedé (Onderh.). Het schilder- en glaswerk van de te verbouwen woningen van den heer C. Simon, aldaar. Door den heer Morselt te Borne.

Laagste inschr. E. Homan, f 460. Gegund.

Renswoude. Het bouwen van een roomboterfabriek bij de Overeemschebrug nabij Renswoude. Door den arch. G. ten Broek Jr. te Scherpenzeel.

Laagste inschrijver J. van Brugge, Scherpenzeel, f 1894. Gegund.

Schuddebeurs. Het bouwen van een woonhuis met schuurtje, met bijlevering van al de materialen, voor rekening van Jos. Krieckaert, herbergier ald.

Laagste inschrijver J. Schopman, Hulst, f 1475. Gegund.

28 SEPTEMBER.

Angerlo. Het herstellen van het torendak der kerk te Angerlo. Door de kerkvoogdij.

Laagste inschrijver H. v. Dijke, Doesburg, f 385. Gegund.

Doornenburg. Het herbouwen van een afgebrande schuur o.d boerderij van het kasteel „Doornenburg". met bijlev. van al de benoodigde materialen enz. Door den heer J. W. Derksen.

Laagste inschrijver W. A. Neijenhuis, Angeren, f 2220.

Elburg. Het gedeeltelijk afbreken en weder opbouwen van het tot slachthuis in te richten gebouw van wege de gemeente. Raming f 2180.

Laagste inschrijvers Gebr. Deetman c. s., Elburg, f 1699. Gegund.

Gouda (Onderh.). Het bouwen van eene zuivelfabriek aan de Turfsingel alhier. Door den architect H. J. Nederhorst Jr. namens de naaml. vennootschap „Gouda" fabriek van melkproducten.

Laagste inschrijver H. Wienhoven, Schiedam, f 44444. Gegund.

Homoet gem. Valburg. Het gedeeltelijk afbreken en weder opbouwen van een woonmet achterhuis, het bouwen van een nieuwe schuur met mestput enz., gelegen te Homoet. Door mej. de Wed. W. v. d. Bosch.

Laagste inschrijver J. Kreijnen, Valburg. f 4475. Vier dagen beraad.

Kampen. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning op pec. 11 der bouwterreinen, aan de geprojecteerde straat tusschen de Nieuwe Markt en Oudestraat. Door den heer C. Hubach.

Laagste inschrijver J. Valk Czn., f 2979. Gegund.

Lochem. Het bouwen eener villa. Door den heer L. ten Cate.

Laagste inschr. J. Olthoff, f 6490. Gegund.

Roermond. Het afbreken van een bestaand gebouw gelegen aan de Hamstraat, sectie D no. 254 en het ter plaatse opbouwen van een nieuw woon- en winkelhuis, voor rekening van den WelEd. heer F. A. Haan, apotheker te Roermond, volgens plan van den architect Jean Speetjens. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver C. Hendriks, f 11990.

IJsselmuiden. Het bouwen van een pakhuis op haar pere. aan den Nieuwen Weg. Door de firma J. S. Hooghiemstra.

Laagste inschrijver G. Wilke, IJsselmuiden, f 1360. Gunning aangehouden.

29 SEPTEMBER.

Boxtel (N.-Br.). Het bouwen eener kerk met pastorie, ald. Door den WelEerw. heer F. Eras, kapelaan te Boxtel.

Inschrijving zonder travée. Laagste inschrijver Gerrit van Rassel, Utrecht, f 93.905.

In massa. G. Mestrum, Venlo. f 90.870.

's-Gravenhage. De verbouw van de paketloods aan het centr.-station te Amsterdam. Ram. f 7310. Door het min. van W., H. en N.

Laagste inschrijver Mij. „de Bouwersbond", f 6695.

30 SEPTEMBER.

Assen. Het bouwen van een burgerwoonhuis aan de Rolderstraat ald., met de lev.

van al het daartoe ben., in 3 perc.: Perc. 1, timmer-, metsel- en hoedgieterswerk; 2. verf-, glas- en behangswerken; 3. stucadoorwerken. Door den heer H. Busch.
Perc. 1. Laagste inschr. G. Boelens, f 2587*.
Perc. 2. T. Lunshof Lz., f 136*.
Perc. 3. J. Jalvingh, f 191*. *Gegund.

Haarlem. Het bouwen van 19 arbeiderswoningen op een terrein aan de Leidsche Vaart bij de Pijlslaan. Door den bouwk. ingenieur J. A. G. v. d. Steur.
Laagste inschrijver H. London, f 31940.
Met zolderkamers. f 32510.
Met opgetrokken scheidsmuren. f 33620.

Marssum (Fr.). Het afbreken der oude en het weder opbouwen van een nieuwe pastorie ald. Raming f 5463. Door de kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente.
Laagste inschrijver K. Swierstra. Englum, f 5400. Gegund.

Rotterdam. Het maken der houten en gemetselde fundeeringen voor een kantoorgebouw op een terrein aan de Maaskade W.Z. aldaar. Door de Badische Actien-Gezellschaft für Rheinschiffahrt und Seetransport.
Laagste inschrijver C. Smit. f 12809.

Tilburg. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning, aan de Stationstraat ald. Door den architect Jos. Donders.
Laagste inschrijver M. Kuijpers, f 5905. Gegund.

Utrecht. 1. Het bouwen van een schoolgebouw aan de Pieter Bothstraat; 2. het bouwen van een woning voor het hoofd der school aan de Pieter Bothstraat met aangrenzend brandspuithuis. Door het gem.-bestuur.
School. Laagste inschrijver F. v. Balen. Ouderijn. f 37874.
Woning. A. M. v. Geelen, f 1624.
Massa. W. G. Jansen, f 50654.

Vlaardingen. Het bouwen van een school voor 576 kinderen aan de Oosterstraat. Door het gem.-best.
Laagste inschrijver D. L. Baauw. Vlaardingen, f 61885. Niet gegund.

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis op een terrein aan den Woolschen weg. Door den arch. J. J. Post.
Laagste inschrijver J. W. Wassink, f 1614. Gegund.

„Per Telegraaf."

Enschedé. Het afbreken van een woonhuis en het daar ter plaatse weder bouwen van een heerenhuis, gelegen aan de Oldenzaalsche straat aldaar. Door den architect R. v. d. Woerd Hzn.
Laagste inschrijvers Tichelen en Lemmink, Enschedé, f 4536; daaropvolgende Oude Groeniger, Enschedé f 5590. Gunning aangehouden.

Leiden. Het afbreken van de perceelen in de Jodenkerksteeg No. 3 en het maken van een fabrieksgebouw. Door de firma W. Hoogstraaten en Co.
Laagste inschrijvers P. J. Harteveld, Leiden, f 10988; daaropvolgende J. S. Planjer. Leiden, f 10997.

2 OCTOBER.

Amsterdam. Bestek no. 815. Het maken van eene enkele steenen woning voor den stationsassistent op de emplacementen Stroe, Klarenbeek en Voorst. Begrooting f 7500. Door de directie der Holl. IJz. Spoorw. Mij.
Laagste inschrijver L. Radstake, Voorst, f 7997.

Apeldoorn. Het bouwen van een verdieping op het woonhuis A. no. 916 aan de Stationsstr. en het daarnaast bouwen van een bergplaats met wijnkelder en bovenwoning voor den heer T. H. Otten Door den arch. J. A. Wijn.
Perc. 1. Laagste inschr. J. de Groot, f 3390.
Perc. 2 J. de Groot, f 4960.
Massa. G. Wegerif, f 8324*. *Gegund.

Haarlem (**Onderh.**). Het bouwen van drie heerenhuizen aan den Bloemendaalschen weg. Door den architect J. B. Lasschuit.
Laagste inschrijver N. H. Braakenburg, Overveen, f 23370.

Winterswijk. Het bouwen van een bergplaats voor lompen, botten, vellen enz. aan den ouden Bocholtschen weg voor M. S. Heimans. Door den arch. J. J. Post.
Laagste inschr. A. Wiggers, f 294. Gegund.

3 OCTOBER.

Amsterdam (**Onderh.**). Het bouwen van een fabriek met woonhuis aan het Rapenburg voor den heer D. Weegewijs. Door den architect G. van Arkel.
Minste inschrijver P. A. Warners, aldaar voor f 21650.

Delft. Het verbouwen van het perceel Choorstraat no. 9. hoek Papenstraat te Delft, met uitzondering van verfwerk. Begr. f 4170. Door den arch. E. J. L. Kersbergen.
Laagste inschrijver J. H. Tilbri, f 3893. Gunning aangehouden.

4 OCTOBER.

Scheveningen. Het bouwen van een nieuw gesticht op een terrein aan de Duinstraat aldaar. Door de regenten van het Oude Mannen-, Vrouwen- en Weeshuis.
Laagste inschrijvers Knijbe en v. d. Lubbe, Scheveningen, f 93852.

5 OCTOBER.

Haarlem (**Onderh.**). Het verbouwen van perceel 115 in de groote Houtstraat. Door den architect P. Kleiweg Dyserinck voor rekening van den heer I. P. C. v. Gurtzen.
Laagste inschrijver Wed. Brakel, f 6913. Gegund

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet. overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare stalen bekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN. Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Brownings Solution tegen vochtige muren. J. VAN STRAALEN, Visschersdijk 30, Den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam
Complete Bad- en Closetinrichtingen — F. W. HESSE Fz. firma (GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER. den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Houthandel, Stoomzaag- en -Schaverij. G. J. BUIJS & Co., Noordwest-Binnensingel 23, Den Haag.
Jalousieën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York.— Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam. Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF. Singel 455, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LaCHAU, Damrak 71, Amst
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODELHEIN A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

14 OCTOBER 1899. | 19e JAARGANG. | No. 41.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels f 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloze opname der advertentiën in het Tijdschrift der M^y.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Een nieuw brandvrij pleister. — Technisch onderwijs, door W. de Jong. — Tuinbouwkunst in Harpers Monthly, door J. H. W. Leliman. — De grafelijke zalen. — De Achterburgwal te Amsterdam. — Het paleis van koningin Hortense. — Uit de Staatsbegrooting voor 1900. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

AFDEELING 's-GRAVENHAGE. Gewone Vergadering op Vrijdag den 20sten October 1899 in het Z. H. Koffiehuis.
Agenda.
1°. Mededeelingen van het Bestuur.
2°. Voordracht van den Heer A. W. Weissman, Architect, te Bussum.
3°. Kunstbeschouwing.
Gelegenheid tot Introductie.

EEN NIEUW BRANDVRIJ PLEISTER.

1.

Het jongste feest der Amsterdamsche Brandweer vestigt de aandacht weder op de middelen tot voorkoming van brand en beperking van het vuur tot de plaats van zijn ontstaan. Opmerkelijk is wat in deze richting in den laatsten tijd in Engeland gedaan is. Aldaar hebben architecten in vereeniging met assuradeuren, ingenieurs, schouwburgdirecteuren, fabrieksinspecteurs en verdere belanghebbenden en belangstellenden in 1897 een Vereeniging, The British fire Prevention Committee, gevormd, ten doel hebbende:

de aandacht te vestigen op de dringende behoefte aan betere bescherming van leven en eigendom door het nemen van *preventieve* maatregelen;

haar invloed aan te wenden in alle richtingen tot het verminderen van de mogelijkheid en de gevaren van brand;

al diegenen te vereenigen, die van wetenschappelijk standpunt belangstellen in het doel: voorkoming van brand;

periodieke bijeenkomsten te houden tot bespreking van practische vragen over dit onderwerp;

het vestigen van een leeszaal, bibliotheek en verzameling, gratis toegankelijk voor wie iets wil onderzoeken; en tot het verstrekken van de nieuwste en authentieke gegevens omtrent het onderwerp;

van wege de Vereeniging uit te geven al wat aan het doel dat ze beoogt bevorderlijk kan zijn;

alle zoodanige proeven met materialen, constructiën en toepassingen onder haar toezicht op rationeele wijze te doen geschieden, als wenschelijk kan worden geacht.

De door de Vereeniging uitgebrachte rapporten over proeven bepalen zich tot het constateeren van de naakte feiten en gebeurtenissen, met tabellen, diagrammen en photo's, en zij onthoudt zich geheel en al van het geven van meeningen, beoordeelingen en vergelijkingen.

De Vereeniging heeft uit vrijwillige bijdragen voldoende middelen tot bestrijding harer onkosten.

Alle niet-gepatenteerde materialen en constructiën, als brandvrij bekend of daarvoor aanbevolen, onderzoekt zij voor eigen rekening.

Gepatenteerde materialen en constructiën worden tegen vergoeding van onkosten beproefd.

Onder de uitgaven der Vereeniging trekken de aandacht de navolgende brochures:

De brand in den Parijschen Liefdadigheidsbazar; over Schouwburg-uitgangen; leering uit brand en paniek; proeven met niet-geïsoleerde kolommen; het proefstation van de British fire Prevention Committee; hoe brandvrij te bouwen; officieele brandproeven met vloeren; officieele brandproeven met plafonds, enz. enz.

Voor mij ligt het rapport van een proef genomen met een plafond van de Asbetos and Asbestic Compy. Ltd. London. Gevraagd was, rapport uit te brengen over de uitwerking van een smeulend vuur van ten hoogste 500° Fahr. gedurende 15 minuten, gevolgd door een langzamerhand tot 1500° Fahr. toenemend vuur gedurende een half uur, plotseling gevolgd door een 3 minuten lange bespuiting met koudwaterstralen.

Het plafond was gemaakt in hut N°. 2, een steenen gebouwtje in den tuin van het proefstation, 10 × 10 voet inwendig. Versch gemaakt was de dikte 1¼ Eng. duim; na 3 weken drogen was deze verminderd tot ⅞". De scheuren werden toen gedicht. Men liet het geheel verder in

het ruw staan en 19 April 1899 had de brandproef plaats.

Het is onmogelijk hier de geheele beschrijving zoowel van de constructie als van de proef in te lasschen. Wij bepalen ons daarom tot het verkort verslag van het resultaat, als volgt:

Geen zichtbaar verschil was gedurende de proef aan het plafond waar te nemen.

Het bespuiten met water beschadigde het plafond niet.

Er kwamen geen stukken naar beneden vallen, noch gedurende, — noch na de proef.

Een onderzoek na de proef toonde aan, dat er vele scheuren in ontstaan waren, van $^1/_{16}$ Eng. duim breed.

Sommige schroten waren verkoold, doch geen had vuur gevat.

En waarmede was nu dit resultaat bereikt?

Het plafond was gemaakt van Asbestic uit de Danvillemijnen in Canada, vermengd met kalk.

Het pleister was gemaakt in kleine bakken, voor het gemak, $3^1/_2$ zak (350 ℔ = 157.5 KG.) Asbestic op 2 bushels kalk (ongebluscht 57.5 KG.) die gebluscht was in 225 L. water; vervolgens, na afloopen van het overtollige water, goed vermengd met de asbestic en gebracht in den voor pleister geschikten toestand.

Een volgende maal nog iets omtrent dit pleister.

K.

TECHNISCH ONDERWIJS.

(Opleiding van Opzichters in Nederland.)

Naar aanleiding van het onderwerp „Opleiding van opzichters in Nederland", voorkomende in No. 39 van dit blad, wenschte ik wel het volgende onder de aandacht te brengen.

Het is niet te ontkennen, dat in ons land geen opleidingsscholen voor opzichters bestaan; maar dat de opleiding van talrijke ambtenaren aan het toeval wordt overgelaten, is, dunkt mij, niet geheel juist, tenzij men speciaal een jongmensch van het platteland bedoelt zooals de heer Koole meent. Wij verstaan onder het platteland enkel die streek die met de steden niets te maken heeft.

Van de jongelui die in steden wonen zij opgemerkt, dat voor deze nog al veel gedaan wordt om hen tot opzichter op te leiden, maar de inrichtingen beantwoorden niet allen aan het doel.

Ook voor de plattelandbewoners staan de inrichtingen in steden open; zij kunnen die bezoeken, indien daartegen financieel geen bezwaar bestaat.

De heer Koole komt neer op het bezoeken van een paar klassen van de H. B. S. om daarna de hulp van een opzichter of bouwkundige in te roepen, terwijl als er een avondteekenschool bestaat de tijd met teekenen naar pleisterornament, boetseeren enz. wordt gesleten.

Ook komt het volgens hem zelden voor dat een jongmensch, na den cursus van de Ambachtsschool doorloopen te hebben, een paar jaren aan de studie wijdt, en dus gewoonlijk den langen weg volgt om opzichter te worden, n.l. in den winkel en op de werken", en de avonduren besteedt aan de tradioneele „kappen en trappen." Kon het jongmensch tevens voldoende kennis van beschrijvende meetkunde bekomen, hem zouden veel kosten van vermorst teekenpapier en veel hoofdbreken bespaard worden!

Over 't algemeen kan thans een jongmensch èn op de ambachtsschool èn op de H. B. S. 3 jarige-cursus, zoomede bij particulieren, voldoend onderwijs ontvangen in beschrijvende meetkunde, maar het is in den regel geen aansluitend onderwijs, waardoor het zijn effect mist.

Men moet de vraag voorop stellen: welke kennis moet een opzichter èn voor waterstaat, èn voor burgerlijke bouwkunde, èn voor spoorwegen hebben?

Het antwoord weet ieder practisch en technisch ontwikkeld man voor zich wel te geven. Wij achten het daarom overbodig dit uit een te zetten.

Omtrent het maken van nieuwe inrichtingen, speciaal voor technisch onderwijs, zij nog het volgende opgemerkt. Het wil ons voorkomen, dat eene inrichting alléén te Delft, niet aan het bezwaar zal tegemoet komen.

Daar waar ambachts- en H. B. Scholen met 3 jarigen cursus zijn, is allicht één deel dier scholen voor het beoogde doel in orde te brengen.

Men geeft thans, zooals ik reeds opmerkte, aan die inrichtingen onderwijs in beschrijvende meetkunde, vakteekenen, vakrekenen enz.; wanneer nu het onderwijs (dat technisch is) wordt afgescheiden, zal dit voor de nieuwe instelling geen nieuwe ruimte vorderen, terwijl voor het onderwijs in de andere technische vakken, bouwmaterialen, enz, eventueel eene uitbreiding is te maken.

Voor het verkrijgen van een diploma acht ik het initiatief door lichamen als de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, en de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen genomen, beter gekozen, dan dat zulks door de school zelf geschiedt. Het beginsel voor het verkrijgen van acten en diploma's, zooals nu onder Rijks toezicht geschiedt, is te allen tijde gebleken nog het beste te zijn; men voorkomt hiermede tevens de opmerking, dat de school door de examens wordt geprotegeerd." Een leerling, die bij een particulier zijn kennis opdoet, moet even zoovel voorrecht hebben, als hij die eene inrichting bezocht.

Niet juist de inrichting maakt knappe menschen; deze zijn ook langs een anderen weg te vormen. De ondervindig heeft dit genoeg bewezen, en daarom is uitsluiting of bevoorrechting, in welke richting ook, verkeerd.

Dat het Rijk nieuwe inrichtingen steunt of bevordert, is zeer gewettigd; want het is er door gebaat, ook bij uitvoering van de door den Staat bestede werken.

Door het in het leven roepen van inrichtingen speciaal voor technisch onderwijs, zal de Pol. school te Delft voor een groot deel daarvan ontheven kunnen worden en meer voor de hoogere studie zijn. Misschien kan dan de leertijd van 5 op 4 of 3 jaren gesteld worden.

Het is bij slot van rekening niet ter wille van eene inrichting, maar voor het welzijn van den candidaat, en het bevorderen der bouwkunst in het algemeen, dat men de gelegenheid make.

W. DE JONG.

Utrecht, October 1899.

TUINBOUWKUNST IN HARPERS MONTHLY.

Onder den titel: „Formal gardens and a New England example" schreef de heer Charles H. Caffin een tamelijk uitgebreid stuk, dat in Harpers Monthly van September 1899 is opgenomen.

Het was mij eene welkome afwisseling na een aantal bijdragen van specifiek Amerikaansch belang. Onder verwijzing o. a. naar de mededeelingen van den heer Mulock Houwer over „Tuiniers en Architecten" (B. W. 1899 No. 23 en 24) en naar de Studio van Augustus 1897 (*) wil ik, zeer in het kort bedoeld artikel — en ook het daarin behandelde voorbeeld — bespreken.

Aanstonds kan opgemerkt worden dat het New-England example in kwestie, niet alleen den smaak verraadt van den ontwerper, mr. Charles A. Platt, maar tevens den bevredigenden toestand der financiën van den eigenaar, the Hon. Charles F. Sprague te Brookline, Massachusetts.

De schrijver onderscheidt bij den aanleg van tuinen twee stelsels, die hij: the formal en the landscape methode noemt en ik zou willen betitelen als het architectonische en het pittoreske systeem.

Het eerste is gebaseerd op het denkbeeld, dat de tuin de overgang moet wezen tusschen het huis en de omgeving. Met het eerste dient hij dus een architectonisch karakter gemeen te hebben. De bloemen en boomen zullen de strenge vormen, die daarmede samengaan, in voldoende mate verzachten.

Rechte lijnen kan en mag men om bovenstaande reden niet weren; ook dient gezocht te worden naar een nauw samenhangend en compact geheel.

De bewoner moet den stempel van eigen smaak en geest op zijn tuin weten te drukken. Hij moet juist vermijden, dat zijn kunstmatig aangelegde tuin door allerlei bedriegerijen — aldus de heer Caffin — zich tracht voor te doen als een stukje onvervalschte natuur.

In het begin der voorgaande eeuw begon, onder invloed der aanvallen van Addison in den „Spectator," en van Pope in „the Guardian" eene reactie tegen de aloude architectonische tuinbouwstijl. Het moet erkend worden, dat deze in allerhande overdrijvingen was vervallen, en door zich belachelijk te maken ten doode stond opgeteekend.

(*) Aangekondigd in 't Bouwk. Weekbl. 1897, No. 35.

De architect werd sedert niet meer competent geacht in tuinzaken. Ter nadere aanduiding van den tijd van dezen overgang neem ik uit bovengenoemde Studio-aflevering twee feiten over.

Uit het eerste blijkt, dat Inigo Jones, zich op dit gebied onderscheidde; uit het tweede, dat John Vanbrugh het noodig achtte voor de tuinen om Blenheim Castle een schilder te raadplegen. Gaandeweg gold als toppunt van tuinachitectuur het verwezenlijken van schikkingen aan schilderijen ontleend.

De ruimte, die voor deze bespreking mag worden aangevraagd, staat niet toe de betoogen van den heer Caffin op den voet te volgen. Ik dien op te merken, dat hij, naar mij voorkomt, uitstekend het goed recht van den architectonischen tuin verdedigt.

Om zijne woorden door plaatjes meerdere kracht te geven, koos hij evenwel een voorbeeld dat voor ons betrekkelijk weinig waarde bezit. Vooreerst behoort het bij een landhuis van grooter kaliber dan in Holland pleegt voor te komen. Daarbij komt nog eene opmerking, die in het algemeen geldt voor tuinen van deze categorie. De terrassen, die er eene kenmerkende eigenschap van zijn, eischen reeds om financiële redenen een geaccidenteerd of althans glooiend terrein. En met deze terrassen verdwijnt een groot deel van de bekoring.

Ik weet dan ook niet of 's schrijvers raad in Italië — als zijnde in deze het land der beste, zoo oude als nieuwe, voorbeelden — naar inspiraties te zoeken, voor ons wel navolging verdient.

In de diverse „Arcadia"'s der voorgaande eeuw komen tallooze

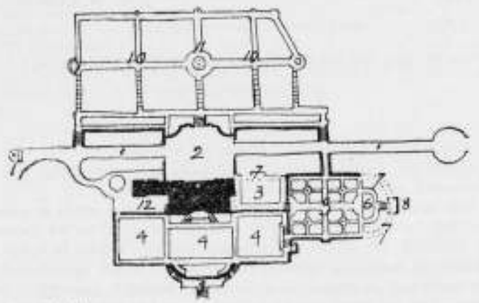

1. Oprijlaan.
2. Voorplein.
3. Hoogste terras.
4. Terrassen.
5. Bloementuin.
6. Waterbassin.
7. Pergola (Laube).
8. Paviljoen (Tuinhuis).
9. Grot.
10. Boschaadje.
11. Tempeltje.
12. Open plaats voor den dienst.

en ten deele zeer accurate teekeningen van buitenplaatsen voor. Wanneer we slechts uit de daarbij afgebeelde tuinen wegdenken alle vernikte boomen en soortgelijke ongerechtigheden, kan menige oplossing ter inspiratie voortreffelijke diensten bewijzen.

Ook met het oog op Holland had kunnen geschreven worden: „de meesters van de Renaissance, maar vooral van de Barock, hebben ons schitterende voorbeelden van tuinen in de nabijheid van gebouwen nagelaten. Zij toonden ons den juisten weg, dien wij te volgen hebben, om gebouw en tuin elkander te doen ondersteunen en aanvullen." (*)

Ik denk op het oogenblik aan onze stadstuintjes. Het is opvallend hoe zonder uitzondering op de langgerekte grondstrooken getooverd worden slingerende paden en grillig gevormde perken.

Bij het uitwerken van zulke kleine opgaven reeds, zal het beginsel, dat de heer Caffin — in navolging van anderen — het zijne noemt, voor toepassing geschikt blijken.

In het ontwerp van den heer Platt komen echter gedeelten voor die ik, afgaande op de photographiën, gaarne iets minder kaal had gewenscht. Opmerkelijk is, dat men om in den bloementuin of het casino te komen steeds een schaduwloos eind moet loopen.

(*) Otto Wagner, Moderne Architektur.

Ook de verregaand eenvoudige indeeling van het groote terras voor het huis zal menigeen minder aanstaan.

Den heer Charles F. Sprague uit Brookline, Massachusetts zij, ten besluite, in huis en hof niets dan vrede en voorspoed toegewenscht.

J. H. W. LELIMAN.

Delft, 18 Sept. 99.

DE GRAFELIJKE ZALEN.

De commissie van advies voor de Grafelijke zalen te 's Gravenhage heeft aan den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid een werkplan overgelegd in de verwachting, dat aan het Gerechtshof aldaar spoedig elders een tijdelijk verblijf zal worden aangewezen, zoodat niet alleen het gebouw van de Rolzaal kan worden hersteld, doch ook de aanbouwen aan de zuidzijde van de Hofzaal zullen afgebroken kunnen worden.

Van die meening uitgaande, stelt de commissie zich voor, dat de gang der werkzaamheden zal zijn:

1°. *Gerechtshof.* In goeden staat brengen van het groote gewelfde vertrek onder de Rolzaal, door het herstellen en gedeeltelijk vernieuwen der gewelven, het weder openen van bestaan hebbende licht- en deuropeningen met ramen en deuren, en het leggen van een vloer.

Het herstellen der gevelmuren van dit gebouw.

Het maken van die werken in het gebouw, welke na een behoorlijk onderzoek blijken zullen noodig te zijn, waartoe o. a. behooren de verbindingen en aansluitingen tusschen dit bouwdeel en het gebouw aan de Lairesse-, aan de eene-, en de Hofzaal aan de andere zijde.

2°. *Hoogtorentje:* Herstellen van muren, gewelven, steenen en houten vloeren, bekapping enz., voor zoover dit niet nog in dit jaar kan geschieden.

3°. *Hofzaal:* Herstellen van muren en steunbeeren, afbreken van de huizen aan de zuidzijde en aanschaffen van materialen, ten einde met kracht te kunnen doorwerken zoodra de gelegenheid daartoe verkregen is.

Van groot belang is vooral om reeds in het aanstaande jaar aan te schaffen het eikenhout voor de nieuwe kap, ten minste voor zoover betreft het hout van zware afmetingen. Dergelijk hout is niet altijd dadelijk te verkrijgen, en zeker niet in voldoend drogen staat. Wordt dit nu in den loop van 1900 aangeschaft, zoo kan het een of twee jaren uitdrogen vóór het in bewerking wordt genomen.

Eene begrooting voor het geheele werk te geven is zeer moeilijk, zoolang de te verrichten werken niet volledig zijn bestudeerd, doch de Commissie meent, dat de herstelling van het Gerechtshof met een hoog torentje nog ongeveer f 40 000 zal vorderen, terwijl voor de Hofzaal de kosten op ongeveer f 165,000 zijn te stellen. Voor het aanstaande jaar acht de commissie het wenschelijk, dat wederom f 30,000 worde uitgetrokken, welke geheeldelijk kunnen verwerkt worden, terwijl daarenboven voor het aanschaffen van eikenhout voor de kap van de Hofzaal eene som van f 20,000 zal noodig zijn.

DE ACHTERBURGWAL TE AMSTERDAM.

Wij ontvingen het verzoek om onderstaand adres, dat in het begin dezer week aan zijne bestemming is verzonden, voorzien van 140 handteekeningen, in dit blad op te nemen.

Aan
den Gemeenteraad van Amsterdam.

Geven eerbiedig te kennen de ondergeteekenden alien eigenaren of bewoners van perceelen gelegen aan den Achterburgwal te Amsterdam:

dat het gebrek aan omleuning dier gracht herhaaldelijk tot meer of min ernstige ongelukken aanleiding geeft door het te water geraken van personen, paarden of rijtuigen;

dat het, in het belang der openbare veiligheid, een dringende eisch is, dat in dezen toestand ten spoedigste van gemeentewege verandering worde gebracht door deze gracht op voldoende wijze van leuningen te voorzien, waardoor die ongelukken in het vervolg worden voorkomen;

dat echter hierbij van zelf de vraag zich op den voorgrond dringt, of het niet meer gewenscht ware tot de demping dier gracht over te gaan;

dat toch als verkeersmiddel voor de scheepvaart van dit water nagenoeg geen gebruik meer gemaakt wordt, en de gracht als zoodanig geenerlei reden van bestaan meer heeft, terwijl zij na demping een uitstekend verkeersmiddel voor voetgangers en rijtuigen zal worden tusschen de meest bevolkte gedeelten der stad ook voor Spoorwegstations, Binnengasthuis, Brandweer, Politiebureau, enz.;

dat de demping ook ten zeerste aanbeveling verdient uit het oogpunt van bevordering der openbare gezondheid, daar deze gracht steeds is en blijft de verzamelplaats van allerlei vuil en onreinheden, en, ondanks de waterverversching, ook in de nabijheid van het Binnengasthuis, een ondraaglijken stank blijft verspreiden, waartegen alle aangewende reinigingsmaatregelen onmachtig blijken;

dat de kosten der demping misschien eene eenigszins belangrijke uitgaaf in eens mogen eischen, doch de interest van het daartoe aangewende kapitaal zonder twijfel belangrijk minder zal zijn dan de jaarlijks terugkeerende onkosten van onderhoud van wallen en bruggen, van reiniging van het grachtwater, afgezien nog van den onafwijsbaren en dringend noodzakelijken maatregel, in het belang der openbare veiligheid, tot omleuning der gracht;

Redenen waarom requestranten zich eerbiedig wenden tot Uwen Raad met verzoek, dat het hem moge behagen te besluiten:

primair tot demping van den Achterburgwal;

subsidiair tot omleuning daarvan.

Hetwelk doende, enz.

In het algemeen zijn wij tegen het dempen van grachten. Maar er kunnen omstandigheden zijn, waarbij dit te verontschuldigen is, en wij meenen, dat zij zich voordoen bij den O. Z. Achterburgwal.

Op de vrij smalle gracht, door schepen zeer weinig gebruikt, loozen de riolen van eene zeer bevolkte buurt, waarvan vele bewoners — en dit is hen zeker nooit af te leeren — de gracht bovendien gebruiken als vuilnisbak. Men behoeft slechts in den winter eens te gaan zien wat zoo al, in de huishoudens van geen waarde meer, op het ijs wordt gegooid. Er heerscht dan ook dikwijls een ondraaglijke stank, omdat de waterverversching van niet genoeg invloed op deze gracht kan zijn.

De boomen langs de gracht verdwijnen langzamerhand, getuige die achter het stadhuis, omdat ze daar hinderlijk waren voor de verlichting der lokalen.

Bepaald schilderachtig is de gracht over 't algemeen niet; alleen het einde, aanvangende bij de Stormsteeg, misschien bij het meerendeel der Amsterdammers niet eens bekend, kon het zijn, indien drijvend vuil en de toestand van de gebouwen dat gedeelte niet onooglijk maakten. Het is daar bovendien een vrij doode buurt, waar de passage hoofdzakelijk gevormd wordt door de bewoners uit dat kwartier en werklieden die daar in de pakhuizen arbeiden, en een publiek dat in 't donker uitgaat, want heel fijn is 't er in de omgeving niet.

Is er alzoo weinig tegen de demping, er zoude behalve in het adres genoemde verbeteringen nog deze door ontstaan, dat door demping van den Grimburgwal een tweede verbindingsweg naar het Rokin wordt verkregen en voor het Binnengasthuis een flink plein kan geprojecteerd worden.

HET PALEIS VAN KONINGIN HORTENSE.

Het weekblad l'Illustration deelde onlangs mede, dat het paleis van Hortense de Beauharnais in de Rue Cerutti (thans Rue Laffitte) te Parijs veroordeeld is te verdwijnen.

Voor Frankrijk heeft dit paleisje — laatstelijk bewoond door den Turkschen gezant — een bijzonder belang, omdat Napoleon III er eenige zijner kinderjaren heeft doorgebracht.

Joseph Turquan vertelt in de biographie: „La Reine Hortense" (Paris à la librairie illustrée, zonder jaartal) omtrent dit paleisje de volgende bijzonderheid.

Hortense woonde in de rue Cerutti niet naar haar zin. In het begin van 1813 had zij tevergeefs getracht Napoleon — die N.B. juist half vluchtend uit Rusland kwam — een paleis af te dwingen, zeggende: „Sire ik ben slecht behuisd. Moest mijn zoon, de Groothertog van Berg niet een mooi paleis in Parijs hebben? Dat zou werk geven aan uwe arbeiders." (pag. 194.)

Napoleon beloofde de vervulling van dezen wensch zoodra er weer vrede zou zijn.

In afwachting daarvan maakte Hortense tal van schetsen, en koos zelfs een terrein.

Voorloopig moest echter het paleisje in de Rue Cerutti worden verbouwd. Een architect kreeg opdracht een mooie kamer op het zuiden te maken, al moest het huis van boven tot beneden omvergehaald worden. (pag. 202.)

Toen Hortense in het najaar vol nieuwsgierigheid terugkwam, was aan haar verlangen voldaan. „De architecten, die men nooit heeft aan te moedigen tot uitgaven, hadden het heele paleis uitgebroken en herbouwd om die eene kamer te maken."

„Hortense vond ze bespannen met wit cachemire met groote gouden franje; de gordijnen van het bed en de vensters waren van Indisch mousseline en met goud geborduurd. Men bewonderde en prees deze eenvoud." (pag. 215).

Eenvoudig en goedkoop gingen ook ditmaal niet samen. De nieuwe kamer drukte erg toen ze betaald moest worden, want de frivole Hortense had steeds geldgebrek ondanks een vast inkomen van twee millioen franken.

Van het paleis voor den Groothertog van Berg is nooit iets gekomen. Wel kwam eindelijk vrede, maar toen ging Napoleon naar Elba.

Het aardigste van het geheele geval is misschien wel het oordeel van den heer Turquan over architecten.

Ons moet de gedachte troosten, dat de oolijke schrijver er slechts zijne landgenooten mede op het oog had.

Delft. J. H. W. Leliman.

UIT DE STAATSBEGROOTING VOOR 1900.

(Vervolg van blz. 315.)

Hoofdstuk IX. Waterstaat, Handel en Nijverheid.

Onder de nieuwe werken en subsidiën is o. a. geraamd voor onderzoek en herstel der *Groefelijke Zalen*, f 30.000.

Het onderhoud en de herstelling dezer Zalen zullen in 1900 worden voortgezet, op dezelfde voorzichtige wijze, als tot heden is geschied. De Minister vertrouwt, dat een weldra te nemen definitieve beslissing omtrent de vestiging van het Gerechtshof, de commissie in staat zal stellen meer bepaalde voorstellen te doen. Van de thans voorgestelde f 30.000 kan een deel worden besteed tot aanschaffing van hout voor de nieuwe kap van de Hofzaal.

Onder de subsidiën is ook opgenomen eene voor de *Parijsche Tentoonstelling* in 1900, groot f 160.000.

Voorgesteld wordt, bij den *Raad van Toezicht op de Spoorwegdiensten* het personeel uit te breiden o. a. met één adjunct-ingenieur op f 1500 en één opzichter-teekenaar op f 1200. Voorts wordt de aanstelling voorgesteld van één opzichter ten dienste van het onderzoek der spoorwegbruggen en het houden van toezicht op de vervaardiging van ijzerconstructiën voor Rijkswerken op f 1200, te benoemen 1 Juli 1900.

Door den Minister wordt voorgesteld in den loop van 1900 aan te stellen drie inspecteurs, twee adjunct-inspectrices en een opzichter bij de *Arbeidsinspectie*, daar uitbreiding volstrekt noodig is.

Hoofdstuk IV. Justitie.

Voor stichting van het nieuwe *Kantongerechtsgebouw te Hoogeveen* en aankoop van terrein is f 21.500 geraamd, en voor aan te schaffen meubelen daarin f 1200.

Voor meubilair van het nieuwe *Rechtsgebouw te Rotterdam* is f 37 250 uitgetrokken.

De verbouwing van een ambtenaarswoning bij het *Huis van Bewaring te Amsterdam* is geraamd op f 3700.

Voor verbouwing der *Huizen van Bewaring te Zutphen en Alkmaar*, om daaraan afzonderlijke vrouwen-afdeelingen te verbinden, zijn bedragen uitgetrokken onderscheidenlijk van f 11.800 en f 4500.

Gerekend is op het maken van ruime werkplaatsen enz. in de *Rijks-Werkinrichting te Veenhuizen*.

Vestingwet.

Van de gelden, die bij het wetsontwerp betreffende de vestingbegrooting voor den dienst van 1900 voor de voltooiing van de stelling van Amsterdam worden aangevraagd, is in de eerste plaats een som van f 310,000 uitgetrokken als 1e termijn voor het

maken van bomvrije gebouwen e. a., in de, op het noordwestelijk front der stelling gelegen forten bij Penningsveer, Krommenieedijk, Zuiderwijkermeer en aan den Ham, met welk bedrag hoofdzakelijk de fundamenten van de gebouwen, en voor het fort bij Penningsveer gedeeltelijk de gebouwen zelf, kunnen worden gemaakt.

In verband met de voltooiing van de gebouwen in de forten Vijfhuizen, Spaarndam, Velsen, St. Aagtendijk en Veldhuis, en het ontbreken van koepels in het fort Velsen is voorts op deze begrooting een bedrag van f 202,000 gebracht als eerste termijn voor het aanbrengen van genoemde koepels en van uitkijkposten.

Voorts is o. a. opgenomen een bedrag van f 6700 voor het bouwen van eene loods op het terrein van de Hembrug bij Amsterdam.

Omtrent de drinkwatervoorziening kan de Minister mededeelen, dat, hoewel op het oogenblik van de samenstelling van deze begrooting de werkzaamheden op het terrein te Nieuwe Meer nog niet zijn afgeloopen, van den Voorzitter der Staatscommissie de mededeeling is ontvangen, dat de uitkomsten van de in gang zijnde boringen aan de Commissie het vertrouwen doen koesteren, dat in de omgeving van het terrein een blijvende prise-d'eau is te stichten van genoegzamen omvang, om in tijd van oorlog in de behoefte aan drinkwater in de stelling Amsterdam te voorzien.

BERICHTEN.

Op eenige kleine werkzaamheden na, als het herstellen van plinten en voegen van metselwerk, is thans de restauratie van het voorfront der dwarsbeuk van de St. Walburgskerk te Zutphen gereed. De in dat gedeelte van de kerk vroeger aanwezige toegang, later toegemetseld, is nu weder aanwezig, en kan gesloten worden met een eikenhouten deur, voorzien van zware ijzeren gehengen en beslagwerk.

Tusschen de kerk in het collectanten huisje werd een ijzeren hek geplaatst, volgens ontwerp van den heer H. A. Ezerman, belast met de uitvoering der werken.

Voor het bekende „Proefstation voor Bouwmaterialen en Bureau voor Chemisch Onderzoek, Koning en Bienfait" te Amsterdam, wordt aan de da Costa-Kade bij de Potgieterstraat aldaar eene nieuwe inrichting gebouwd, volgens de plannen van den heer H. P. Berlage Nz.

In de beganegrond-verdieping zijn aan de eene zijde van de gang gelegen een Kantoor voor de beide compagnons, waarachter een voor de bedienden, en aan de andere zijde een spreekkamer waarachter de trap naar de bovenverdiepingen. Van uit het trappenhuis komt men in eene overdekte binnenplaats, die met de daarachter gelegen zaal, het ruime proefstation, een geheel vormt. Aan de eene zijde van de binnenplaats bevindt zich een kast voor de inkomende monsters, aan de andere zijde eene steiling met hoven elkaar geplaatste bakken van cementijzer, waarin de proefblokjes moeten verharden. De genoemde achterzaal bevat de verschillende machines, zooals de hydraulische persen, materiaal-beproevingsmachine voor metalen, hamers, enz., welke machines door drijfwerk, van af een gasmotor, in werking zullen worden gebracht. Achter dit proefstation ligt nog een flinke open ruimte.

De eerste verdieping is geheel ingericht voor chemische en microscopische onderzoekingen. Boven de beide kantoorlokalen liggen, aan de voorzijde een weegkamer tevens bibliotheek, en daarachter een laboratorium met zuurkast; boven de spreekkamer en gang (entrée), ligt een kamer voor microscopisch onderzoek, waarin een donkere kamer bestemd voor photographie. Boven het proefstation ligt het laboratorium, waarin twee kleine donkere kamers.

De tweede verdieping wordt ingenomen door een conciergewoning, zich alleen uitstrekkende over het voorgedeelte van het gebouw, dat is het gedeelte tot aan de binnenplaats. Het achtergebouw, bevattende proefstation en laboratorium, is even hoog als het voorgedeelte met zijn drie verdiepingen.

Het groote laboratorium, laatstgenoemd, is aan de eene zijde van af een bordes der hoofdtrap te bereiken, door een gang boven de monsterkast, en aan de andere zijde van uit het laboratorium in het voorgedeelte van het gebouw, door middel van een trap, waarnaast een zuurkast voor het groote laboratorium.

In den kelder komt de toestel voor de centrale verwarming te staan.

De bouw, die in Maart a. s. gereed moet zijn, is ondershands aangenomen door den heer J. J. P. Thuring, te Amsterdam.

Te 's-Gravenhage zal — ter gelegenheid van haar vijftienjarig bestaan — de Vereen. *Arti et Industriae* in de zalen van den „Haagschen Kunstkring", van Zondag 12 tot Zondag 19 Nov. aanstaande eene tentoonstelling houden van werkstukken der leden op het gebied der kunstnijverheid.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven solliciteanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 4.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 16 OCTOBER.

Amsterdam. Het maken van een filter met regulateurgebouwtje, een walmuur langs het Filter-terrein, een vaste houten brug over de Leidsche vaart, het leggen van 3 zinkers door de Leidsche vaart met alle daarbij behoorende werken op het terrein der gem. Amsterdam, gelegen in de gem. Heemstede, sectie B, nos. 1037, 1038 en 1040. Het gem.-best., 's midd. 12 u. Voorw. zijn uit-luitend te verkr. ter stads-drukkerij, tegen f 2,50 (met 2 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van de gemeentelijke waterleidingen, Nieuwe Heerengr. no. 49, van 10—12 u., ged. de week, welke der besteding voorafgaat. Aanw. gedaan.

Heerlen (**Limb**.). Het sloopen van een gebouw, gelegen aan het Wilhelminaplein ald. en het daar ter plaatse bouwen van een heerenhuis, met bijlev. van alle materialen en arbeidsloonen.

De architect Jos. Seelen, n.m. 3 u. in het hotel „Roijen". Bestek en teek. ter inz. bij gen. arch., Stationstraat no. 116, alw. inl. worden verstrekt. Aanw. 16 Oct., v.m. 11 u., in bovengenoemd hotel.

Winterswijk. Het amoveeren der perc. 590, 591, 592 en 592a, in de Misterstr. en het daar ter plaatse bouwen van een woonen winkelhuis.

De heer H. Kuiper, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inz. in hotel „De Zon". Inl. geeft de arch. J. J. Post. Aanw. 16 Oct. v.m. 11 u.

DINSDAG 17 OCTOBER.

Arnhem. Het verbouwen van perc. Rijnstraat hoek Roermondsplein no. 22 ald.

De aanbesteder, v.m. 11 u., in het café „Die Olde Munte", Bakkerstr. Bestek met 2 teek. à f 1,50 per stel verkr. aan het bur. van J. G. van den Berg, arch. Eusebiusplein no. 32. Aanw. gedaan.

Deventer. Het herbouwen van zijn door brand vernield huis aan de Rijkmansstraat.

De heer G. J. Sietering, v.m. 11 u. in het café van Van Eede, alw. bestek en teek. ter inzage. Inl. geven de arch. G. en W. te Riele Gzn. Aanw. gedaan.

Oldenzaal (**Herbest.**). De levering van schoolmeubelen voor de nieuw te bouwen school van 7 localen in deze gemeente.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Bestek en teek. liggen ter secr. der gem. ter inz. Inl. geeft de arch. W. Elzinga te Hengelo.

Santpoort. Het bouwen van eene villa aan den straatweg naar Santpoort.

De architect J. F. W. Stom te Haarlem, 's midd. 12 u. in het hotel „Duinlust" te Sandpoort. Bestek en teek. tegen f 1,50 te verkrijgen ten kantore van den arch. Ruigh-averstr. 7, Haarlem, waar dagelijks tusschen 10 en 12 u. inl. zijn te verkrijgen.

Steenderen. Het bouwen van een nieuw woonhuis op het erve „Barger" in den Toldijk onder Steenderen.

De Heer L. Cramer, v.m. 11 u., bij C. Boogman, bij wien bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 18 OCTOBER.

Kampen. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de geprojecteerde straat tusschen de Nieuwe Markt en Oudestraat, voor rekening van den heer J. W. Bonhuijs.

De arch. H. de Graaf, n.m. 2 u. in het hotel „de Moriaan". Bestekken bij den arch. te verkr. à f 0,25 per ex. en de teek. in gen. hotel ter visie liggen. Aanw. 16 Oct., n.m. 3 u.

Losser (**Ov.**). Het weder opbouwen van een afgebrand perceel.

De heer H. H. Ziegler, 's midd. 12 u., te zijnen huize. Bestek en teek. liggen in zijn koffiehuis en in 't café „Marktzicht" te Enschedé ter inz. Inl. te bek. bij F. J. Veldhuis, bouwk. te Losser. Aanw. 18 Oct., v.m. 10 u.

Waalwijk. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning, bijbouw enz.

De bouwk. C. J. M. Kocken, n.m. 6 u., in het koffiehuis van C. Rekkers. Bestek en teek. te verkr. bij Weijers en Co. te Tilburg à f 1,50 per stel. Aanw. geschied als in het bestek is vermeld.

DONDERDAG 19 OCTOBER.

Haarlem. Het bouwen van een villa op een terrein van het Overbosch „Willemsoord" te Bloemendaal.

De arch. J. C. v. d. Berg, n.m. 3 u., in het café Brinkmann. Bestek en teek. à f 1.50 bij de firma A. Vernout, Warmoesstr. 10. Aanw. 17 Oct., v.m. 11 u.

's-Hertogenbosch. Het glas- en verfwerk van de in aanbouw zijnde gerichtsgebouwen.

De aannemers A. Blocks Sr. en M. Blocks. Inl. te bekomen op het werk.

VRIJDAG 20 OCTOBER.

Heerenveen. Het bouwen eener dokterswoning te Nieuwehorne.

Het burgerl. armbestuur in Schoterland, v.m. 11 u. ten gemeentehuize. Bestek en teek. ter inzage bij den kastelein Slijt en ad f 1 verkrijgb. in gen. gem.-huis, alw. bij. in te zenden vóór 20 Oct. Aanw. 16 Oct., v.m. 11 u.

Valkenburg (**Limb.**). Het afbreken van het gemeentehuis en het bouwen van een raadhuis, post- en telegraafgebouw met directeurswoning etc., aan de Grootestraat te Valkenburg.

Het gem.-best., n.m. 2 u. (West Eur. tijd). Bestek met drie teek. zijn à f 2,50 per stel verkrijgb. ter secret. van Valkenburg en ten kant. van den arch. J. H. C. Kroner, Spuistraat 246, Amsterdam, waar dagelijks inl. te bek. zijn, tusschen 10 en 12 u.

ZATERDAG 21 OCTOBER.

Dordrecht (**Herbest.**). Het bouwen van eene openbare school voor lager onderwijs met gymnastieklokaal en onderwijzerswoning aan den Singel te Dordrecht.

Het gem.-best., n.m. 2 u. Bestek met teek. ter inz. aan het bureau der gem.-werken en is verkrijgb. ter secret., 1e afd., tegen f 2,50 per ex. Bij inw. van het oorspronkelijk bestek is een gew. bestek gratis verkrijgb. Inl. worden verstr. aan het bureau der gemeente werken op werkdagen van 9—12 en van 2—4 uur.

Franeker. Het afbreken eener woning en het bouwen van eene burgerhuizing, E. W. no. 39 te Franeker, voor rekening van de heeren directeuren der spaarbank.

Het bestuur der spaarbank. Briefjes in te leveren vóór of op 21 Oct., n.m. 5 u., bij den heer E. Feikema. Teek. ter inz. in het café „de Nieuwe Doelen" en à f 0,25 bestekken verkrijgb. bij Jacob Nijdam. Aanw. op het terrein 16 Oct., v.m. 11 u.

Winschoten. Het bouwen eener ambachtsschool op een vrij terrein aan de Liefkensstr., aldaar.

Het bestuur der Vereen. tot verheffing van het Ambachtsonderwijs, 's av. 8 u. in hotel „Dommering", alw. bestek en teek. van 12 Oct. af, ter inz. liggen. Bestek ad f 0,50 en de teek. ad f 1 verkrijgb. bij K. de Grooth. Aanw. 18 Oct., v.m. 10½ u.

DINSDAG 24 OCTOBER.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen van een Heerenhuis op een terrein aan de Marktstraat.

De arch. W. Elzinga, 's av. 8 u., in het café van J. W. van Wezel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 24 Oct. v.m. 9½ uur.

Vlissingen. Het bouwen van een nieuw weeshuis voor 40 à 50 weezen aan de Badhuisstraat.

De regenten van het burgerweeshuis, n.m. 3 u., in het weeshuis. Bestek en teek. te verkr. tegen f 2 per stel bij den gem.-bouwmeester, bij wien inl. te verkr. Aanw. 17 Oct., n.m. 2 uur.

DONDERDAG 26 OCTOBER.

Breda. Het inrichten van het gebouw de Lange Stallen aldaar tot bur., magazijnen, bergplaatsen en woningen voor gehuwden (1e gedeelte), onder het beheer der genie te Breda. Raming f 10000.

De genie, v.m. 11 u., in het café „De Beurs van Breda", alw. de bestekken ter inzage liggen. Bilj. in te lev. tot 25 Oct., n.m. 3 u., op het bur. der genie, alwaar bestekken en inlicht. te bekomen zijn.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Korte Poten hoek Prinsestraat — Zutphen—Amsterdam, Rokin hoek Spuistraat — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenstraat. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 1.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**„ 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**„ 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

26 SEPTEMBER.

Tilburg. Het bouwen van een heerenhuis voor den heer P. J. de Kort. Door den architect André Blomjous.

Metselwerk. Laagste inschrijver Jos. Smulders (St.-Josephstr.), f 2760*.

Timmerwerk. Gebr. v. Boxtel, f 2035*.

*Gegund.

27 SEPTEMBER.

Renswoude. Het bouwen eener roomboterfabriek voor rekening van den heer J. T. Wolleswinkel aldaar.

Laagste inschrijver J. van Droffelaar, Renswoude, f 1859. Gegund.

30 SEPTEMBER.

Oosterbeek. Het weder opbouwen eener afgebrande boerderij aan den Utrechtschen straatweg. Door den arch. H. A. Klaassen.

Laagste inschrijver G. J. Ph. Zuiderhoek, f 3540. Gegund.

1 OCTOBER.

Amsterdam Onderh.). Het maken van een nieuwen voorgevel en kap, benevens het gedeeltelijk verbouwen van perceel no. 19 aan het Damrak voor de firma Meijes en Höweler. Door den bouwk. P. v. d. Vliet.

Ingekomen 19 bilj. Laagste inschrijver C. J. Rijnierse, aldaar, voor f 15497.

Tilburg (**Onderh.**). Het bouwen van een winkelhuis op den hoek der Markt, voor rekening van den heer H. van de Pas, onder beheer van den arch. W. F. J. H. Bouman.

Laagste inschrijvers Joh. de Waal en Co., f 13167. Gegund.

2 OCTOBER.

Laren (**N.-H.**). Het bouwen van 2 villa's en een winkelhuis te Laren (N.-H.). Door de bouwmaatsch. „Laren—Gooi".

Dubbele villa. Laagste inschrijvers Speller en Plooij, Bussum, f 7998.

Enkele villa. Speller en Plooij, Bussum, f 5208.

Winkelhuis. Speller en Plooij. Bussum, f 4102.

Massa. Speller en Plooij. Bussum. f 17208. Niet gegund, als zijnde boven de begroting. Het werk zal in eigen beheer worden uitgevoerd door H. Nieuwenhuijsen te Hilversum.

3 OCTOBER.

Cuijk (**N.-Br.**). Het bouwen van 3 nieuwe kamers aan de bestaande dokterswoning aldaar. Door de diaconie.

Laagste inschrijver J. Heil, f 1225. Niet gegund.

Groningen. Het bouwen van eene heerenbehuizing op een terrein gelegen aan het Verbindingskanaal, bij de Emmabrug te Groningen, met bijlevering van materialen, werkloonen, transporten. Door den architect IJ. v. d. Veen.

Laagste inschrijver Jan Wiertsema, Sappemeer, f 8875. Gegund.

4 OCTOBER.

Beek en Donk. Het bouwen van een woonhuis. Door mej. de wed. H. v. d. Putten.

Laagste inschrijver G. de Vries, Beek en Donk, f 2130.

Doetinchem. Het verbouwen van een woonhuis, aan de Kapoeniestraat. Door den architect H. J. L. Ovink.

Laagste inschrijver Chr. Esmeijer, f 659. Gegund bij loting.

Didam. Het bouwen eener verdieping op en eenige herstellingen aan een huis. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver W. Stark, f 1900,97. Gegund.

Lobith. Het verbouwen van het raadhuis aldaar. Door het gemeentebest. van Herwen en Aerdt.

Laagste inschrijver J. M. Muskens, Herwen, f 2672.

Sneek. Het bouwen van een werkplaats met bijbehoorende werken, aan den Lemsterstraatweg aldaar. Door den architect J. P. Hoogendijk.

Laagste inschr. IJ. Breeuwsma, Scharnegoutum, f 1735.

5 OCTOBER.

Borne. Het maken van een gebouw voor Prot. belangen ald. voor de Ned. Herv. Gem. Door den architect W. Elzinga te Hengelo.

Laagste inschrijver J. Nieuwenhuis, f 7491. Gegund.

Haarlem (**Onderh.**). Het verbouwen van perceel 115 in de Groote Houtstraat. Door den architect P. Kleiweg Dyserinck, voor rekening van den heer I. P. C. van Gurtzen.

Laagste inschrijver Wed. H. Brakel, f 6913. Gegund.

Tilburg (**Onderh.**). Het bouwen van een woonhuis voor den heer G. R. Buddemeijer. Door den arch. F. C. de Beer.

Laagste inschrijver Joh. Groenen, f 1839. Gegund.

6 OCTOBER.

Maashees. Het bouwen van een woonhuis voor den heer Geurts ald. met bijlev. van gedeeltelijk de materialen. Door den aanbesteder.

Perceel 1. Metselwerken. Perc. 2, grove timmerwerken. Perc. 3, fijne timmerwerken. P. Verstralen, Maashees, perceel 2 f 552, perc. 3 f 444; J. Ponjée en Reijntjes, Bergen, perc. 2 f 679, perc. 3 f 468; Th. Simons, Vierlingsbeek, perc. 2 f 540, perc. 3 f 456; P. J. Thijssen, Maashees, perc. 1 f 294; A. v. d. Water, Venraai, perc. 3 f 617; Th. Pouwels en W. Jacobs, idem, perc. 1 f 410; J. Dijks, Maashees, perc. 1 f 244; M. Tacken, Venraai, perc. 2 f 588.

Nijmegen. Het bouwen van een dubbel woonhuis aan de Voorstadslaan te Nijmegen. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver Joh. v. Ewijk, f 3656.

7 OCTOBER.

Harskamp bij Ede. Het bouwen van een arbeiderswoning met bijlev. van alle materialen. Door den heer A. van Beek.

Laagste inschrijvers Wed. G. Brull en Zonen, Harskamp, f 823. Niet gegund.

Poortugaal. Het afbreken van de ketelbemetseling en weder inmetselen van den nieuwen ketel en eenige bijkomende werken, in het stoomgemaal van den polder. Door het best. van den polder Albrandswaard.

Laagste inschr. G. Molendijk, Spijkenisse, f 320. Gegund.

Zwolle. Het bouwen van 2 kleine villa's aan de Veerallee ald. Door den heer dr. J. H. H. Stroink 99.

Laagste inschrijver H. van Laar, f 8898. Gunning aangehouden.

10 OCTOBER.

Groningen. Het bouwen van een brugwachterswoning met schuurtje en bijbehoorende werken bij de brug no. 1 over het Eemskanaal, te Groningen. Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijver A. Siekman, Hoogkerk, f 3174.

Rotterdam. Het bouwen van 3 panden a.d. Avenue „Concordia" aldaar. Door den arch. Jac. v. Vessem.

Laagste inschrijver J. H. Nieuwenhuizen, f 37803.

Rotterdam (**Herbest.**). Het bouwen van de sigarenfabriek der firma Van der Tak en Co., aan den Zwaanshals. Door de architecten H. A. Lieuwens en Co.

Laagste inschr. P. Linschoten Pz., f 43332.

Stiens. Het bouwen van een nieuw ijshuis. Raming f 2964. Door het bestuur der coöp. stoomzuivelfabriek.

Laagste inschrijver J. Rosier, Cornjum, f 3089. Gegund.

IJmuiden. Het bouwen van een vischafslaggebouw met ongeveer 1500 M². bestrating, riolering enz. ald., onder beheer van den arch. G. H. Philips. Raming f 11700. Door den Naaml. Venn. „Nil Desperandum".

Laagste inschrijver W. Greve, Amsterdam, f 11216.

12 OCTOBER.

Scheveningen. Bij de op 12 dezer plaats gehad hebbende inschrijving voor den bouw van de winkelgalerij onder het terras van het Kurhaus werd ingeschreven door 24 aannemers, en wel: F. Kleijn en L. van Houwelingen, Dordrecht en Hardinxveld, f 117,340; M. van Ommeren en Rinkema, Haarlem, f 110 490; W. van Leeuwen Jr., Rotterdam, f 108,920; A. de Haan, 's-Gravenhage, f 108,000; J. J. Gorfs, Rotterdam, f 107,900; A. G. Sondermeijer, Rotterdam, f 107,555; Gebr. Terlingen, Amsterdam, f 107,485; Firma Reinders en v. d. Enden, Amsterdam, f 106,500; v. d. Pluim en Gielen, Rotterdam, f 106,200; G. Keij, Rotterdam, f 105,900; W. P. Teeuwisse, 's-Gravenhage, f 105,690; J. H. Stelwagen, Rotterdam, f 105 300; G. D. van Doorn, Amsterdam, f 102,000; P. H. Versteijne, Oisterwijk, f 99,990; J. Beglaard en J. R. de Jong, Hilversum, f 97,900; Gebr. v. d. Meer, Harlingen, f 97,800; A. Bogerd en A. v. Doorn, Haarlem, f 97,577; H. v. Wort, Scheveningen, f 97,500; Ch. Eckhardt, Almelo, f 94,093; J. v. d. Elshout Gz. Scheveningen, f 93,700; G. v. d. Elshout, Scheveningen, f 92,500; J. P. J. Lorrie, 's-Gravenhage, f 91,900; C. P. W. Dessing, Gouda, f 88,500; J. G. van der Linden, Woerden, f 86,998. De gunning zal binnen enkele dagen worden bekend gemaakt.

Gerestaureerde voorgevel en nieuw ontworpen zijgevel.

Plattegrond gelijkstraats. Schaal 1 à 400.

HET GEMEENTEHUIS TE ARNHEM

HUIS VAN MARTEN VAN ROSSUM.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

21 OCTOBER 1899. 19e JAARGANG. No. 42.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • •
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 1/3 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Gemeentehuis te Arnhem. — Een nieuw brandvrij pleister. — Gemeentelijk Handels-Entrepôtdok in de Rietlanden te Amsterdam. — Het 's Gravenhaagsche tramvraagstuk. — Boekaankondiging. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met een plaat.)

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

VERGADERINGEN.

AFDEELING UTRECHT. Dinsdag 24 October 1899, 's avonds 7½ uur, Gebouw van Kunsten en Wetenschappen. Ingekomen stukken. Financieel verslag over de kunstreis. Verslag der afgevaardigden naar de algemeene vergadering. Bespreking van bouwkundige onderwerpen en kunstbeschouwing.

AFDEELING GRONINGEN. Vrijdag 27 Oct. 1899, 's avonds 8½ uur. Sociëteit „de Harmonie". Ingekomen stukken enz. Improvisatie door een der leden. Kunstbeschouwing uit de portefeuille van den heer J. A. Huizinga. Varia.

AFDEELING HAARLEM. Dinsdag 24 October 1899, des avonds 8½ uur, Café Neuf, Groote Houtstraat. Verslag der afgevaardigden naar de Alg. Verg. te Zwolle. Mededeelingen van het Bestuur. Kunstbeschouwing van den heer Rego Veth.

AFDEELING AMSTERDAM. Vrijdag 27 October 1899, des avonds 8 uur in het gebouw Marnixstraat 402. Mededeelingen van het Bestuur. Mededeelingen van den heer Robbert Kalff over: gasbezuinigingstoestellen, ventilatie-inrichtingen, enz., toegelicht met proeven. Bezichtiging van photographiën, met toelichtingen door de heeren: A. C. Bleijs en E. van den Bossche.

GEMEENTEHUIS TE ARNHEM.

In het Bouwkundig Weekblad van 1 Juli 1899, No. 26, gaven wij eene uitvoerige beschrijving van de in- en uitwendige herstelling van het Gemeentehuis te Arnhem, het oude huis van Marten van Rossum.

Als vervolg daarop geven wij thans een plattegrond met aanzicht van den herstelden gevel van dit oude gebouw, en van den nieuwen zijgevel met arcade, die door het afbreken van het belendende perceel aan de zijde der Walburgstraat moest worden ontworpen.

Wij schreven toen: de gevel van het gerestaureerde huis van Marten van Rossem maakt een hoogst schilderachtigen indruk, vooral van af de Markt gezien."

De afbeelding op de hier gegeven plaat is van dat standpunt genomen. In een der volgende nummers hopen wij eenige afbeeldingen van het interessante interieur te geven, o.a. van de raadzaal.

In het weekblad „Eigen haard" van 23 September j.l. komt een artikeltje met afbeeldingen voor van den heer W. O. J. Nieuwenkamp; het schijnt in eene kregele bui te zijn geschreven. Er is veel wat geen genade in de oogen van den schrijver kan vinden, die alléén een woord van lof heeft voor het beeldhouwwerk van den heer Retera.

De schrijver deelt onder zijn artikel mede, dat hij bij de samenstelling daarvan o.a. gebruik heeft gemaakt van het Bouwkundig Weekblad 1899, No. 26. Daar nu in geen der andere door hem geraadpleegde bronnen, van vóór de restauratie dateerende, van kritiek hierover sprake is, zouden de lezers van Eigen Haard tot de veronderstelling kunnen komen, dat de aanmerkingen en hatelijkheidjens van den heer N. aan het Bouwk. Weekblad werden ontleend. Dit is echter geenszins het geval kunnen zijn; de kritiek van den heer Nieuwenkamp is de *zijne*, en het Bouwk. Weekblad oordeelde geheel anders.

't Is jammer, dat Eigen Haard kritieken zonder motiveering opneemt, omdat het een blad is waarin geen discussie kan gevoerd worden en de onzes inziens onjuiste en soms hatelijke oordeelvellingen zonder tegenspraak blijven staan.

Eigen Haard zou in elk geval goed handelen, nog eens eene betere afbeelding van het gebouw te geven dan die van den heer N.; het gerestaureerde monument is dit wel waard.

EEN NIEUW BRANDVRIJ PLEISTER.

II.

De aandachtige lezer, die zich het in 't eerste gedeelte beschreven plafond herinnert, dat na een verhitting met gasvlammen tot 1500° Fahr. nog niet eens verbrandde, verpoederde of in stukken viel, zal nu wel gaarne wat

meer vernemen van de asbestic. Hij herinnert zich uit de schooljaren daar gehoord te hebben van de silicaten talk, serpentijn, asbest, speksteen en meerschuim, altemaal in de natuur voorkomende magnesium-verbindingen, die glad zijn en eenigszins vettig op het gevoel, terwijl asbest vezelig is en het voorkomen heeft van pluksel van witte zijde. Maar asbestic kent hij vermoedelijk niet. Daarom hier de toelichting, dat asbestic een serpentien is, geheel met kleine asbestvezeltjes doortrokken, en gevonden wordt bij en om de asbest beddingen in Danville (Canada). Bij geen der tot nu toe bekende andere asbestgroeven vindt men rondom de asbest, aardlagen die ook asbest bevatten; alleen in de Danville-mijnen. Deze asbest bevattende serpentin wordt gemalen en gezuiverd, en als asbestic in den handel gebracht. In de Vereenigde Staten en Canada wordt het met asbestic vermengde pleister reeds veelvuldig gebruikt; bij de aanbestedingen van het Gebouw van de Rekenkamer te New-York, het nieuwe Postkantoor te Washington, het Parlementsgebouw in Ottawa, van een Hospitaal in Cornwall en meer andere groote werken, wordt dit pleister in het bestek voorgeschreven. De ijzeren geraamten van de hemelbestormende hotels en kantoorgebouwen (genre Witte Huis, Rotterdam) die men in New-York vindt, moeten voortaan volgens de nieuwe bouwverordening op eene zoodanige wijze geïsoleerd zijn, als trouwens voor alle ijzerconstructies die aan brandgevaar blootstaan, is voorgeschreven.

Nadat het artikel, in tegenstelling met het bekende spreekwoord, aldus in zijn eigen vaderland was geëerd, vormde zich in Londen de maatschappij die in het vorige opstel werd vermeld: The Asbestos and Asbestic Company Limited, die de algemeene verspreiding in Groot-Brittanje en Ierland en zijne koloniën op zich nam. Een hotel in Capetown is ook reeds met asbestic pleister geplafonneerd.

Kort daarna werd in Duitschland een maatschappij gevormd, die voor het vasteland van Europa hetzelfde wil doen wat de Engelsche maatschappij voor Engeland doet. Deze heet de Deutsche Asbest Gesellschaft en heeft haar zetel in Duisburg. Ook daar zijn in tegenwoordigheid van autoriteiten en genoodigden brandproeven genomen, en niet met een enkel plafond, doch met een geheel houten huisje, dat zoowel binnen als buiten met asbestic-pleister bekleed, en door een schotwerk in twee helften verdeeld was. Voor de aardigheid had men er boven nog een met asbestic pleister bekleede stalen balk in gelegd, om ook daarop de uitwerking van het vuur te kunnen nagaan.

In de eene helft van dit huisje werden toen de noodige met petroleum gedrenkte brandstoffen opgehoopt en ook buiten tegen de wanden gestort, waarna een en ander in brand gestoken werd. In 't eerst brandde het door gebrek aan luchttoevoer niet zoo flink op, doch na het instooten van een raampje ging dit beter en wees de pyrometer weldra ruim 1000° Celsius aan. Aan de andere zijde van het beschot kon men toen rustig de hand tegen het pleister houden.

Na 45 minuten gebrand te hebben, werd het vuur met een handbrandspuit gebluscht. Bij onderzoek bleek alle houtwerk onder het pleister ongedeerd, zelfs niet bepaald heet, terwijl ook de stalen balk volkomen gaaf en ongedeerd te voorschijn kwam, al was het pleister ook hier en daar wat afgebladderd.

Deze proef was een volkomen succes, en het laat zich aanzien, dat dit pleister, ook bij eenigszins hoogeren prijs, wel ingang vinden zal. In Noorwegen, waar de Deutsche Asbest Gesellschaft een filiaal heeft, neemt het gebruik ervan ook merkbaar toe, blijkens de van Canada onmiddellijk daarheen geleverde hoeveelheden van 300.000 Tonnen. Het schijnt daar vooral in den smaak te vallen, dat men het pleister, zonder verder procédé, beschilderen kan, of ook wel in eens getint kan opbrengen.

Men kan de bepleistering ook afwasschen met water en zeep, terwijl ze bij lekkage geen watervlekken zal behouden. Dit komt, doordat de asbestic werkt als een soort van filtrum, dat slechts het reine water door laat en het vuil achterhoudt.

Een en ander kwam ons van voldoend belang voor, om er de lezers van het Weekblad mede in kennis te stellen.

K.

GEMEENTELIJK HANDELS-ENTREPOT IN DE RIETLANDEN TE AMSTERDAM.

Na de zoo interessante voordracht van den Directeur der Publieke Werken, betreffende de in aanbouw zijnde werken voor de handelsinrichtingen, op de laatste Mei-vergadering, en het bezoek aan die werken na afloop daarvan, zullen verscheidene leden die een en ander hebben gehoord en gezien, zeker wel belangstellen in eene korte mededeeling omtrent den voortgang der werken.

Voor heden het zoo dikwijls vermelde Entrepôtdok.

Bij het bezoek in Mei waren juist de werken voor den bovenbouw begonnen.

In herinnering zij gebracht, dat het hoofdwerk in twee gedeelten is aanbesteed.

1°. De onderbouw, omvattende het maken van de haven met verbindingskanaal en schutsluis naar de Nieuwe vaart, kademuur en pakhuis-fundeeringen, aanbesteed in Januari 1898. Aannemers firma Kalis en de Groot, voor f 919.270.

2°. De bovenbouw, bestaande uit het bouwen van twee pakhuizen en het maken van de rioleeringen op het terrein, aanbesteed in Februari 1899. Aannemers firma Kalis en de Groot voor f 1.205.000.

De oplevering van het eerste gedeelte heeft een dezer dagen plaats.

Van den bovenbouw is thans van het pakhuis lang 200 M. het drie vierde gedeelte, dat 1 December opgeleverd moet worden, geheel onder de kap.

Met het leggen der vloeren, het inhangen der deuren en het afschilderen, is men druk bezig, zoodat dit gedeelte, behoudens misschien enkele kleinigheden, stellig 1 December opgeleverd kan worden.

Om tot dit resultaat te komen, moesten van af den datum der gunning, begin Maart, tot op heden verwerkt en gemaakt worden: 4610 M³. metselwerk; 600 M³. beton; 3530 M². kap en binthout; 1065 M². vloerhout; 800.000 K.G. getrokken ijzer; 1.040.000 K.G. gegoten ijzer; 50.000 K.G. gesmeed ijzer; zoodat dan ook in den laatsten tijd gemiddeld per maand voor f 150.000 werk gemaakt is.

Om in dien korten tijd al deze materialen te verwerken, namen de aannemers uitgebreide maatregelen; op het terrein werden opgericht een stoomtschaverij, een smederij, een constructie-werkplaats, 3 stoommortelmolens, 4 stoomliften op de hoeken van het gebouw, enz. Alles is met dubbel smalspoor met elkaar verbonden; dit werd eveneens in de gebouwen en op de steigers gelegd, waartoe deze laatsten eene breedte van ongeveer 3 M. verkregen. Bovendien werd een tijdelijke electrische verlichting aangebracht om ook des nachts te kunnen werken.

Behalve genoemde beide bestekken zijn verder nog onderhanden:

1°. Het maken van een pompstation met accumulatortoren, aannemer de heer P. Smitt, voor f 36.880.

Deze gebouwtjes zijn thans onder de kap en worden afgewerkt, zoodat zij medio November gereed zullen zijn.

2°. Het bouwen van een administratiekantoor met douanegebouw enz. Aannemer de heer P. Smitt, voor f 49.870.

Ook deze gebouwen zijn reeds geheel glas- en waterdicht en zullen op tijd klaar zijn.

3°. Het maken en stellen van den hydraulischen accumulator, de kranen, lifts en buisleidingen. Aannemer de heer R. Middleton te Leeds, voor f 198.744.

Met den aanleg hiervan is juist begonnen; de materialen zijn voor het grootste gedeelte reeds aangevoerd.

4°. Het leveren en stellen van de machines in het electrisch hydraulisch pompstation met toebehooren. Aannemer de Haarlemsche Machinefabriek voorheen Gebr. Figée.

Ook hiermede is een aanvang gemaakt; de meeste machines zijn reeds gereed, maar kunnen eerst na het afwerken der gebouwen gemonteerd worden.

5°. Het aanleggen van de electrische verlichting van de terreinen en de pakhuizen, waarvan Maandag a. s. de aanbesteding plaats zal hebben, en welke vier weken na de gunning gereed moet zijn.

Bovendien moeten nog aangelegd worden de gas- en waterleiding, de bestratingen en de spoorwegen waarmede reeds gedeeltelijk begonnen is.

Bij eenigszins gunstige weersgesteldheid kunnen deze werkzaambeden echter gemakkelijk begin Januari afgeloopen zijn, tot groote geruststelling zeker van vele Amsterdammers en niet het minst van de Directie, die heel wat moeite zal gehad hebben om alles zoo snel tot stand te brengen.

HET 's-GRAVENHAAGSCHE TRAMVRAAGSTUK.

Op 26 Mei 1896 werd door den Gemeenteraad van 's-Gravenhage uit zijn midden eene Commissie benoemd met de opdracht, om middelen te beramen ten einde de Tramwegaangelegenheden in de gemeente — die de gemoederen al tientallen van jaren bezig hebben gehouden — tot een goede oplossing te brengen. Het werd 31 Januari 1899 toen deze Commissie haar rapport uitbracht.

De leering uit het advies geput, en al hetgeen daarna is geschreven over stelsels van beweegkracht, exploitatie en den financieelen toestand der Haagsche Tramwegmaatschappij enz., hebben de heeren W. B. Van Liefland en B. Janse Johz. opgewekt, om het belangrijke vraagstuk tot een onderwerp van studie te maken, waarbij, na het negatieve resultaat door de Tramwegcommissie verkregen, hun streven is geweest het zoo mogelijk tot eene gewenschte oplossing te brengen, dat is: der gemeente aan verbeterde verkeersmiddelen te helpen, nu en in de toekomst, overtuigd, dat haar bloei en ontwikkeling er van afhangt en de belangen der ingezetenen er dringend bij betrokken zijn. Genoemde heeren hebben nu onlangs een voorstel gedaan aan den Gemeenteraad, tot wijziging van de bestaande concessievoorwaarden der H. T. M., naar aanleiding van het rapport, bovengenoemd.

Het voorstel gaat vergezeld van eene zeer uitvoerige memorie van toelichting, waaraan zijn toegevoegd: een overzicht van verschillende tramstelsels; aanteekeningen betreffende electrische tramwegen in eenige steden van Europa; en concessie-voorwaarden met toelichting op de artikelen en twee bijlagen, en een 6 tal groote, zeer uitvoerige kaarten.

De vraag of de heeren Van Liefland en Janse zich kunnen vereenigen met de voorstellen door de Tramweg-commissie gedaan, wordt door hen ontkennend beantwoord, na kennis te hebben genomen van de nota der genoemde commissie en het van zooveel zaakkennis getuigende technisch rapport der heeren J. A. Lindo, L. Dufour en J. J. W. Van Loenen Martinet, opgemaakt na een onderzoek in loco van de verschillende stelsels van beweegkracht, kosten van aanleg, tarieven, voorwaarden van vergunning enz.

De Tramweg-commissie stelde namelijk voor, om slechts één nieuwe lijn bij wijze van proefneming met gastractie aan te leggen, terwijl de erkend treurige toestand der bestaande verkeersmiddelen en de ongehoord hooge tarieven zouden worden gehandhaafd. Dit betreuren de voorstellers.

Zij stelden zich daarom vragen omtrent de beslist noodige lijnen, ook wat de toekomst betreft; omtrent het doelmatigste en meest geschikte systeem van beweegkracht; omtrent nieuwe verkeerswegen, verruiming van bestaande, en het maken van nieuwe bruggen en verbreeden of versterken van bestaande; omtrent een mogelijke overeenstemming met de Haagsche Tramweg-Maatschappij of het kiezen van een anderen weg om tot een bevredigende oplossing van het tramvraagstuk te komen.

Voor de beantwoording van enkele dier vragen hebben de voorstellers o. a. de reeds genoemde uitvoerige kaarten bij hun voorstel gevoegd, bevattende: 1°. een algemeene overzichtskaart, voorstellende het ontworpen tramnet volgens de concessievoorwaarden; 2°. het ontwerp van een nieuwen verkeersweg breed 22 M. tusschen het Wagenplein, bij de Wagenbrug, en het Buitenhof, in ongeveer rechte richting, zich voortzettende in een brug over den Vijver en liggende kort achter de huizen bij de gevangen poort; deze verkeersweg heeft een smalle verbinding van uit den Praktizijnshoek naar de rotonde der Passage; in verband met dien verkeersweg zijn ontworpen eene verbreeding van de Gedempte Gracht tusschen Voldersgracht en Wagenstraat, een zijstraat van 22 M. breedte tusschen de Voldersgracht en het Gedempte Spui en van de Voldersgracht in tegenovergestelde richting zich voortzettende in een rechte lijn naar de Groote markt, tevens verbreeding zijnde van de Gedempte Raamstraat en Groenendaalstraat; 3°. ontwerp van eene gedeeltelijke verbreeding der Vleerstraat en Breedstraat, en overkluizing der Westsingelgracht langs de Toussaintkade tusschen de Piet Heinen de Elandstraat; 4°. ontwerp van de wijziging der Heerengracht en het maken van een pleintje bij de Heerenstraat en het Bleijenburg, en wijziging van het Plein; 5°. aanleg van tramsporen langs het Hoogezand en wijziging der bruggen bij de Brouwersgracht; en 6°. het ontwerp van denzelfden verkeersweg enz. als bij kaart sub 2 genoemd, nu met het ontwerp van den aanleg der tramsporen.

Onder de ontworpen lijnen is een ceintuurbaan, die zeer wenschelijk wordt geacht. Voorts is rekening gehouden met de omgeving der stad, en een betere verbinding daarmede.

Op grond van hunne onderzoekingen achten de voorstellers zich gerechtigd voor de beweegkracht het Trolley-systeem voor de geheele stad aan te bevelen, ook na gepleegd overleg met verschillende erkende deskundigen.

Wat het ontwerp betreft van den 22 M. breeden boulevard, op de sub 2 en 6 genoemde kaarten voorgesteld, dwars door een dicht bebouwd gedeelte der stad, wijzen de voorstellers op den hoogst onverantwoordelijken hygiënischen toestand van dit overbebouwde gedeelte in het centrum der stad. Nu de gelegenheid zich aanbiedt om door flinke maatregelen verandering in dien toestand te brengen, achten zij het een duren plicht niet langer te dralen. Door aanneming van het voorstel zullen de buitenwijken goedkoop en snel van uit het centrum te bereiken zijn, en kunnen in de buitenwijken gezonde en goedkoope woningen worden gebouwd voor den werkenden en kleinen neringdoenden stand. Talrijke feitelijk onbewoonbare en oude huizen, ongezonde krotten, worden opgeruimd, om plaats te maken voor gezonde woningen aan een breeden boulevard; de welstand wordt daardoor verbeterd, en zeer zeker de gezondheidstoestand.

Het is vooral deze boulevard die een ingrijpende verandering der stad tengevolge zal hebben. Een zeer groot aantal huizen zal afgebroken moeten worden, en terreinen, thans van weinig waarde, zullen in prijs stijgen. Het groote verkeer van af de stations van de H. IJ. S. Mij. en de Delftsche stoomtram zal niet meer door de Wagenstraten enz. plaats hebben, maar over den nieuwen boulevard, in 't midden met een rij boomen op vlaktheuvels beplant, aan weerszijden waarvan de baan voor de electrische trams. Na de brug over den Vijver vervolgt de weg zich over den Kneuterdijk om daar in aansluiting te komen met de tram naar Scheveningen. Van de Nieuwe Kerk komt de achterzijde zichtbaar, en deze zal van af den boulevard een goed effect maken. Het ligt ook in de bedoeling om de Stille Veerkade en de Amsterdamsche Veerkade te dempen, waardoor daar ter plaatse een breede straat ontstaat, de Paviljoensgracht met het nog ongedempte Spui verbindende; ook dit gedeelte Spui zou gedempt moeten worden. De ontworpen straat van af den boulevard naar de Groote Markt, evenwijdig aan de Vlamingstraat, wordt een rechtstreeksche verbinding van 18 M. breedte tusschen het Gedempte Spui en de Groote Markt, met het daarop geprojecteerde station van de Westlandsche Stoomtram.

De ceintuurbaan is geprojecteerd, aanvangende bij het station van de H. IJ. S. Mij., van hier, om een gedeelte van de uitbreiding bij den Bezuidenhoutschen weg, verder over dezen en langs de Koekamp, achter den Dierentuin om, door de Javastraat tot aan de Laan van Meerdervoort, door de Regentesse laan tot aan den Loosduinschen weg, van daar bij den Moerweg tot aan het einde der Ravesteijnstraat bij den Parallelweg, en over dezen tot aan het bovengenoemde punt van uitgang.

In verdere details kan door middel van dit blad niet worden getreden, noch ook in eene vermelding van de beantwoording der vraag of de mogelijkheid zal bestaan om met de Haagsche Tramweg-Mij. tot overeenstemming te komen. Het bovenstaande dient alleen om den lezer eenig denkbeeld te geven van het plan der voorstellers, dat ook gedeeltelijk het uiterlijk der stad raakt.

De beide voorstellers hebben moeiten noch kosten gespaard om hunne denkbeelden in duidelijken en zeer netten vorm aan het gemeentebestuur voor te leggen, en verdienen daarvoor zeer zeker

de erkentelijkheid der 's Gravenhaagsche burgerij, hoe ook deze ten slotte over de voorstellen moge besluiten. Een beslissing is voor haar niet gemakkelijk; er zullen Hagenaars zijn die betreuren, dat hier of daar een bekend hoekje verloren gaat en erge nieuwigheden niet genoeg het onderbiedigen, of zeer gekant zijn tegen den nieuwen boulevard omdat deze financieel zoo ingrijpt en andere verkeerswegen half ten doode zal opschrijven; andere stadgenooten zullen echter verder zien, en met sympathie het goede waardeeren in het doordachte plan.

BOEKAANKONDIGING.

Door den heer S. L. van Looy. te Amsterdam, zal worden uitgegeven het lang verwachte werk van den heer H. J. de Groot: Handboek voor timmerlieden, bouwkundigen, tevens ten dienste van inrichtingen voor ambachtsonderwijs. De schrijver, oud-Directeur der Ambachtsschool en Burgeravondschool te Alkmaar, thans Inspecteur van het Ambachtsonderwijs, te 's-Gravenhage, heeft zijn werk voorzien van ruim 800 toelichtende teekeningen.

Naar wij vernemen, zal een zoodanige maatregel worden getroffen, dat deze uitgave ook onder het bereik kan komen van den ambachtsman. Wij juichen dit des te meer toe, daar het aangekondigde boek nu eens niet vertaald, maar oorspronkelijk en geheel voor Nederlandsche toestanden ingericht is, en daar wij ons overtuigd houden van de belangrijkheid en degelijkheid van het werk, waarvoor de naam van den schrijver ons borg blijft.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

In de op 11 October j.l. gehouden vergadering van **Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam** trad als spreker op de heer J. F. Niermeijer, leernar aan het gymnasium aldaar.

Als onderwerp had Spr. zich gekozen:

„Hindoetempels en hedendaagsche huizen op Java."

Hij leidde zijne voordracht in met het bespreken van eenige Bramaansche tempels op midden Java. Deze op hooge bergen gelegen tempels waren gewijd aan de verschillende goden en hadden geen grootere inwendige ruimte dan ± 3 M², waarin het beeld van den god aan wien de tempel gewijd was.

Groote steenen trappen, zoogenaamde Boedha trappen, leidden tot den tempel, en men vermoedt, dat deze zijn aangelegd tot het doen van pelgrimstochten.

Grootere tempels worden in de vlakten van Djokjokarta en Soerakarta aangetroffen. Een der grootste is de Kalasan tempel met een twintighoekig grondvlak, waarin een groote midden- en vier kleine kamers. Een der kleine kamers dient als voorportaal, terwijl de andere slechts van buiten zijn te bereiken. De meeste dezer tempels zijn dakloos, een gevolg der minder goede constructie. De bouwmeesters schenen den boog en het gewelf niet te kennen en de steenen werden eenvoudig in horizontale lagen overspringend op elkaar gelegd.

Nog een korte bespreking over eenige tempels uit de 12e en 13e eeuw op Oost-Java, en tot slot een vertooning en bespreking van lichtbeelden betreffende de hedendaagsche huizen en tempels op Java, Sumatra enz.

Afdeeling 's-Gravenhage. Vrijdag 20 October 1899. Met een welkomst-groet op deze eerste bijeenkomst van het nieuwe vergaderingen-tijdperk opende de Vice-Voorzitter, de heer W. C. Metzelaar, de vergadering en sprak den wensch uit, dat de bijeenkomsten in den komenden winter van veel nut mochten zijn.

Medegedeeld mocht worden dat de rooster aardig voorzien was en de beste verwachtingen gaf, waarvan ook deze avond, als intrede, met den Heer A. W. Weissman, een goeden dunk gaf.

Na het lezen en onveranderd goedkeuren der notulen en eenige verdere mededeelingen werd het woord gegeven aan den spreker voornoemd, die tot onderwerp had gekozen: *„Nieuwe Kunst."*

De heer Weissman gaf in korte trekken weder hoe het met de bouwkunst hier te lande gesteld was ten tijde dat ZEd. zijne loopbaan begon in 1875, en deed uitkomen de gebeurtenissen die er invloed op uitoefenden nà dien tijd; en wat o.a. de wereldtentoonstellingen van 1878 en 1889 te Parijs te zien gaven.

De bouwkunst omstreeks 1890 heeft een overladen karakter, dat aan opschik doet denken; maar het duurde niet lang of (in 1893) werd op zekeren avond door den heer Berlage op vereenvoudiging aangedrongen.

Men moet echter niet denken dat de *„Nieuwe Kunst"* eene vinding van den laatsten tijd is. De stoot tot de beweging werd eigenlijk reeds in 1851 gegeven door de uitgave van John. Ruskin's werk, getiteld: „Stones of Venice", dat zeer veel opgang maakte; doch het zou nog vele jaren duren eer zijne denkbeelden op de Bouwkunst der 19e eeuw invloed uitoefenden. In Engeland waren het eerder de schilders dan wel de architecten die meer in overeenstemming met zijne zienswijze begonnen te werken.

Voorts ontwikkelde spreker den voortgang dier denkbeelden in verschillende landen; waaronder te noemen het werk der *„Secessionisten"* te *München*, die in het voorjaar eene tentoonstelling hielden; — dat der *„Secessionisten"* te *Weenen* met hun orgaan *„Ver Sàcrum"* en voorzeker ook het werk van den architect Richardson te *Boston*, — en de invloed daarvan op de Amerikaansche Bouwkunst, waarbij in groote mate uitkomt, dat schoonheid zonder practische bruikbaarheid geen zin heeft. Ofschoon dit op zich zelf niet veel tegenspraak ondervindt, zijn er toch nog maar weinigen die dit denkbeeld ten volle recht doen wedervaren, of wel: dit resultaat werkelijk bereiken.

In Europa wordt in algemeenen zin de nieuwe richting meer gevolgd door beoefenaars der kunstnijverheid, dan wel door de architecten waarvan door spreker menig voorbeeld werd aangehaald.

Alsnu behandelde de heer Weissman de nieuwe kunst in Nederland en stelde nog eerst in het licht hoe reeds vroeger in de grafische kunst een streven naar iets anders merkbaar was, doch met betrekking tot de bouwkunst de aanvang vrijwel samenvalt met het daar straks genoemde optreden van den heer Berlage.

Bij de komende ontwikkeling der nieuwe richting hebben zij, die naar vereenvoudiging streven, — met vermijding van het grillige, maar ook van het al te sobere, — de beste kans van slagen; maar het is wel te verwachten dat de architectuur eindelijk samenvalt met het ingenieursvak.

Daarom is de uitdrukking *„schoone kunst"* nog niet zoo verkeerd te noemen omdat alle schoone bouwwerken, van de vroegste tijden af tot op heden, meer beoogen dan alléén te voldoen aan zekere eischen van nut of doeltreffendheid. Want *niet alle* architectuur is utiliteitskunst, — zooals onlangs werd gezegd; neen, alléén wanneer de architectuur der toekomst *enkel* oog wil hebben voor wat nuttig is en zich onverschillig toont voor de wijze waarop dit verkregen wordt, dán alléén zal zij uit de rij der schoone kunsten verdwijnen.

Als dat eindelijk niet meer te ontgaan zoude zijn, laten wij hopen, dat het nog heel ver verwijderd moge zijn.

Met dezen wensch eindigde de heer Weissman zijne belangrijke voordracht, die niet alleen voor deskundigen maar ook voor anderen zeer aangenaam was, en werd toegelicht door tal van platen, ter circulatie onder de aanwezigen, en langs de wanden der zaal tentoongesteld.

Met een woord van warme dank aan den spreker, waarmede de vergadering ten zeerste instemde, sloot de Voorzitter deze goed bezochte bijeenkomst.

Tevens waren ter bezichtiging gesteld de plannen voor verbetering van de tram-lijnen en eenige verkeerswegen van 's-Gravenhage, ingediend aan het Gemeentebestuur door de raadsleden Van Liefland en Janse, waarvan een exemplaar aan de Afdeeling was ten geschenke gegeven.

BERICHTEN.

B. en W. van Amsterdam berichten, dat de jury, benoemd tot het beoordeelen der kunstwerken en het toekennen der gouden eerepenningen, van gemeentewege uitgeloofd bij gelegenheid der tentoonstelling van kunstwerken van levende meesters, aldaar gehouden, die eerepenningen heeft toegewezen aan: den heer G. David–Nillet. te Parijs; mevr. S. Heijberg–Ledeboer, te Rotterdam; de heeren: H. W. Jansen, te Amsterdam; M. Schildt, te Rotterdam; Ch. van Wijck, te 's-Gravenhage; F. Lauwers, te Antwerpen.

De jury was samengesteld uit de heeren: Jozef Israëls, Willem Maris, H. W. Mesdag, Albert Neuhuys, Aug. Allebe, Bart van Hove en N. van der Waaij.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 5.
Aantal aanwezen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

DINSDAG 24 OCTOBER.

Enschedé. Het bouwen van een woon-winkelhuis en bakkerij, op een terrein gelegen aan de Lipperkerkstraat.

De heer R. J. v. Zuijden, 's av. 8 u. in het café Hemken. Bestek en teek. liggen in gen. café ter inz. Inl. zijn te bekomen bij J. H. C. Roesink Aanw. 24 Oct., v.m. 11 u.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen van een heerenhuis op een terrein aan de Marktstraat.

De arch. W. Elzinga, 's av. 8 u., in het café van J. W. van Wezel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 24 Oct. v.m. 9½ uur.

Vlissingen. Het bouwen van een nieuw weeshuis voor 40 à 50 weezen aan de Badhuisstraat.

De regenten van het burgerweeshuis, n.m. 3 u., in het weeshuis. Bestek en teek. te verkr. tegen f 2 per stel bij den gem.-bouwmeester, bij wien inl. te verkr. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 25 OCTOBER.

Nijmegen. Het afbreken van 2 huizen aan de Korenmarkt no. 9, 10 en 11 aldaar en het bouwen van een vergaderlokaal met bovenwoningen.

De arch. W. J. Maurits, v.m. 11 u. in het Volkskoffiehuis, alw. bestek en teek. ter inzage liggen en zijn ad f 1,50 verkrijgb. bij gen. arch. Aanw. 24 Oct., v.m. 10 u.

Vlissingen. Het bouwen van een brandspuithuisje en bergplaats aan de Kanaalstr. aldaar.

Het gemeentebest. Bestek met teek. tegen f 0,60 te bekomen bij den gem.-bouwmeester, bij wien tevens de noodige inl. te verkr. zijn. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 26 OCTOBER.

Aardenburg (**Onderh.**). Het maken van gebouwen enz. voor de gasfabrieken te Aardenburg en Sluis.

De Nederl.-compagnie voor Aerogeengas, systeem van Vriesland, te Amsterdam. De teek. met omschrijving liggen ter inz. op de secretarieën van gen. gemeenten. De inschrijvingen moeten vóór 26 Oct., ten 12 u., aan de gem.-secretarie van Aardenburg bezorgd worden. Aanw. gedaan.

Amsterdam. Het verbouwen van de perc. Nieuwe Kerkstraat 102–104 tot Vleeschhal.

Het kerkbestuur der Ned. Israël. Hoofd-Synagoge. Bestek en teek. à f 1,50 verkr. van 12–2 u. bij den architect E. M. Rood, Oude Doelenstraat 11, Amsterdam.

Breda. Het inrichten van het gebouw de Lange Stallen aldaar tot bur., magazijnen, bergplaatsen en woningen voor gehuwden (te gedeelte), onder het beheer der genie te Breda. Raming f 10000.

De genie, v.m. 11 u., in het café „De Beurs van Breda", alw. de bestekken ter lezing liggen. Bilj. in te lev. tot 25 Oct., n.m. 3 u., op het bur. der genie, alwaar bestekken en inlicht. te bekomen zijn.

Sas van Gent. Het uitvoeren van fundeeringwerken van een gedeelte van de te bouwen Eerste Nederl. Coöp. Beetwortelsuikerfabriek te Sas van Gent, met het verrichten van bijk. werkzaambeden.

De directie van voorn. fabriek, n.m. 2 u. (Greenw. tijd) in het hotel Rotterdam. Bestek met teek. ter lezing in voorn. hotel en voor f 1 verkr. bij den heer Jac. Wisse, bouwk. te Zaamslag, die ook nadere inlicht. verstrekt. Aanw. op de plaats 26 Oct., v.m. 10 u. (Greenw. tijd).

VRIJDAG 27 OCTOBER.

Groningen. Het uitbreiden van het Rijksarchiefgebouw te Groningen en het uitvoeren van daarmede in verband staande werken op een terrein gelegen aan de Groote Snor te Groningen. Ram. f 19960.

Het prov. bestuur, 'smidd. 12 u. Bestek ter lez. aan het gebouw van het Min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. best. van Groningen, te Groningen, en te bekomen bij M. Nijhoff, Nobelstraat no. 18, 's-Hage. Inl. te bekomen bij den rijksbouwk. en bij den opzichter der universiteitsgebouwen H. G. Huisman te Groningen. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 28 OCTOBER.

Oosterhout. Het amoveeren van een huizing, gelegen te Oosterhout aan den Leijsenhoek, wijk C, nos. 118 en 120, en het daar ter plaatse bouwen van een heerenhuis met kantoren, met bijlev. der benoodigde materialen.

De heer C. A. Mertens, 's av. 8 u. in het café van L. Olislagers. Bestek en teek. in gen. koffiehuis ter inz. Inl. verstrekt de bouwk. C. A. Oomen Az. Aanw. gedaan.

Zetten. Het bouwen van een woon- en winkelhuis, met de levering van materialen, arbeidsloonen enz.

De heer H. Filipsen, 's avonds 6 u. bij Cachius, bij wien bestek en teek. ter inzage. Aanw. 28 Oct., n.m. 4 u.

MAANDAG 30 OCTOBER.

Amsterdam. Het vergrooten van de openbare lagere school der 3de klasse (Linnaeusschool), in de 2de Oosterparkstraat.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. De voorw. zijn uitsluitend te verkr. ter stadsdrukkerij, tegen f 1,60 (met 2 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-arch. op het raadhuis, kamer no. 105, van 2–4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

DONDERDAG 9 NOVEMBER.

Schoondijke. Het afbreken van een woonhuis op de Markt aldaar en het aldaar bouwen van een gemeentehuis.

Het gem.-best., n.m. 2 u. Bestek ter lezing in de herberg van J. J. Haartsen. Teek. ad f 1 verkr. ter secretarie. Inl. geeft de bouwk. A. van Male. Aanw. 6 Nov., n.m. 2 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiapoort — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betuwestraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

2 OCTOBER.

Beek en Donk. Het bouwen van een woonhuis. Door mej. de wed. H. v. d. Putten.

Laagste inschrijver G. de Vries, Beek en Donk, f 2180.

Noordwijkerhout (**Onderh.**). Het afbreken en herbouwen van het café „Het Zwaantje", van mej. de wed. Brama.

Laagste inschrijver N. C. v. d. Zalm, f 3683. Gegund.

3 OCTOBER.

Zeist. Het bouwen van een jagershuis onder de gemeente Maarsbergen. Door den architect H. Versloot to Zeist.

Gegund aan C. van de Wetering te Woudenberg, voor f 3514.

7 OCTOBER.

Almelo. Het bouwen eener comediezaal. Door den architect B. Vixseboxse, namens mej. de wed. A. Grimme.

Laagste inschrijvers J. Eshuis, metselwerk f 2566; S. H. Krabshuis, timmerwerk f 2457; A. J. Hilgen, stucadoorwerk f 296; G. E. Brummer, ijzerwerk f 227; H. H. Wegkamp, lood- en zinkwerk f 149; J. Bos, glas- en verfwerk f 169. Alles gegund. Allen aldaar.

10 OCTOBER.

Wageningen. Het bouwen van een machinistwoning en een blok van 4 woningen, resp. op de steenfabriek en in de Nude van den heer G. Leccius de Ridder. Door den architect R. de Vries.

Laagste inschrijvers Van Omme en Van Dikkenberg, Rhenen, f 3487. Gegund.

11 OCTOBER.

Almelo. Het verbouwen van het perceel Wijk G. no. 35 tot winkelhuis. Door de heeren Gebr. Kirch.

Laagste inschrijvers: J. 't Hoen, metselwerk f 280; Hilleman, timmerwerk f 444; A. J. Hilgen, stucadoorwerk f 38; J. Kuipers, ijzerwerk f 39.99; A. Bos, lood- en zinkwerk f 30.80; J. Bos, glas- en verfwerk f 183. Allen aldaar.

Bussum (**Onderh.**). Het bouwen van een lokaal voor bijeenkomsten. Door het bestuur der R.-K. Jongelingsvereeniging.

Laagste inschrijver H. G. v. d. Voort, f 6400. Gegund.

Enschedé (**Onderh.**). Het schilder- en glaswerk van den te bouwen fabriek van de firma van Delden & Co. te Gronau (Duitschland). Door de aannemers G. W. Wegereef, A. Jeunink en G. J. Wagenaar.

Laagste inschrijver J. Wagenaar, f 6300. Gegund.

Gronau (**Duitschland**). Het bouwen eener spinnerij, hoog 4 verdiep. met reservoir- en traptoren, machine-kamer, ketelhuis, economiser-gebouw, portiershuis, privaten enz. (gez. oppervl. der lokalen pl.m. 12500 M².) met inmetseling van stoomketels, het metselen van een fundeering voor eene stoommachine van 2400 h. p. en verdere werken, op een terrein bij hare fabrieken te Gronau (i. W.). Door de firma Gerrit van Delden & Co.

Laagste inschrijver G. W. Wegereef, Enschedé, f 103,644. Gegund.

Woubrugge. Het maken van een bijbouw, dienende tot veestalling. Door den bouwman S. van Rijn.

Laagste inschrijver Joh. Jansen, Hoogmade, f 625.

IJselmuiden. Het bouwen van 2 woningen in de gem. Grafhorst voor den heer K. Kerke. Raming f 2024. Door den aanbesteder.

Laagste inschr. J. S. v. d. Wert, Kampen, f 2290. Het werk is niet gegund maar zal in eigen beheer worden uitgevoerd.

12 OCTOBER.

Deventer. Het afbreken van bestaande woningen aan den Binnensingel en het bouwen van een vereenigingsgebouw. Door het bestuur der R.-K. Werkliedenvereen. „St. Joseph".

Laagste inschrijver H. Beltman Gz., f 15138.

's-Gravenhage (**Onderh.**). Het bouwen van een huishoudschool. Door den architect J. J. van Nieukerken.

Laagste inschrijver H. R. Hendriks, Amsterdam, f 57200.

Nijehorne. Den herbouw der afgebrande boerenhuizinge bewoond door Sjoerd E. Scheper te Jubbega. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver P. J. Zijlstra, Oldeholtpade, f 3896. Gegund.

Scheveningen. Het bouwen eener winkelgalerij met bierhalle en verschillende daarbij beh. werken, een en ander uit te voeren overeenkomstig de daarvan door den arch. W. B. van Liefland ontworpen teek. en bestek. Door de Naaml. Venn. „Pietterij voorh. L. J. Enthoven & Co."

Laagste inschrijver J. H. v. d. Linden, Woerden, f 86998.

Valburg. Het bouwen van een woon- en achterhuis, met bijlevering van de benood. materialen. Door het diaconie-bestuur der Herv. gem.

Laagste inschrijver J. Krijoen, Valburg, f 2424. Gegund.

Veghel. 1. Het vergrooten der gasfabriek; 2. het verbouwen van een gedeelte van het huis van bewaring, tot veldwachterswoning. Door het gemeentebestuur.

Geen inschrijvingsbiljetten ingekomen.

Zandvoort. Het bouwen van een bottelarij met woonhuis en afzonderlijke bovenwoning aan de Haltestraat ald. Door den arch. W. F. Doeglas.

Laagste inschrijver R. Wereldsma, Haarlem, f 9994.

13 OCTOBER.

Almelo. Het bouwen van een stal met koetshuis en koetsierswoning aan de Westerstraat aldaar. Ram. f 6229. Door den arch. H. A. Witzand Bzn.

Laagste inschrijver Gebr. Kreeze, f 6087.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN. Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Brownings Solution tegen vochtige muren. J. VAN STRAALEN, Visschersdijk 30, Den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22–24, Amst.
Houthandel, Stoomzaag- en -Schaverij. G. J. BUIJS & Co., Noord west-Binnensingel 23, Den Haag.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF, Singel 455, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODFLHKIN A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
" — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 316, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING jr. Rotterdam.
Stallinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN en STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Steenen (verglaasde en onverglaasde) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Stoomtimmerfabriek. — GEBRS. VAN MALSEN. Den Haag.
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
" — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement, Karolinkiei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

Een jonge man

30 jaar oud, die tal van **Ringovens voor tegel, kalk en cement** in verschillende deelen der wereld gebouwd heeft en van goede getuigen is voorzien, zoekt dadelijk plaatsing.

Adres Eg. Wünz. Kösen in Th. DUITSCHLAND.

Ter overname gevraagd

een beklampte houten keet, ongeveer $7\frac{1}{2}$ op $5\frac{1}{2}$ meter groot, om tot schildersatelier in te richten.

Brieven met maat en prijs onder No. 1900. Bureau van dit blad.

GEBS. VAN MALSEN. DEN HAAG.

STOOMTIMMERFABRIEK.

Deuren, lijsten, betimmeringen, en parketvloeren.

MOLIJN - Gouda.

Rietplanken.

ISOLEERSTEENEN.

Fluaten,

tegen verweering van alle **STEENSOORTEN** en **MORTELS.**

C. LINDENAAR Jr.

GLASGRAVEUR.

Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.

ATELIERS voor het **Etsen** op **Spiegel-** en **Vensterglas.** Artistieke bewerking.
SPECIAAL ADRES voor **gekleurd** en **gebrand glas in lood.**
Steeds groote voorraad van alle kleuren **Cathedraal glas.**

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verschenen de

Nieuwe Algemeene Voorwaarden

BEHOORENDE BIJ DE

BESTEKKEN voor de LEVERING

VAN

IJZER en STAAL

AAN

's RIJKS MARINE,

Vastgesteld bij beschikking van den Minister van Marine van den 9 Juli 1894 D. No. 41.

PRIJS 25 CENT.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage is verschenen:

Arbeid als Koopwaar

DOOR

W. L. VAN MALSEN.

Prijs 50 Cent.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

28 OCTOBER 1899. 19e JAARGANG. No. 43.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1–5 regels ƒ 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie $\frac{1}{2}$ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Delft, door A. le Comte. — De Alkmaarsche Industrie- en Huishoudschool. — Openbare werken in de Zuid-Afrikaansche Republiek. — Boekaankondiging. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Inhoud van Tijdschriften. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Lijst. van Fabrikanten Leveranciers enz. — Advertentiën

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur der Maatschappij vergadert op Donderdag 2 November a. s. te Amsterdam, gebouw Marnixstraat 402.

DELFT.

Inleiding bij het rapport der Commissie benoemd door de Afd. Delft van de Maatsch. tot bevordering der Bouwkunst, krachtens besluit van 28 Febr. 1898.

Deze commissie, bestaande uit de heeren: A. Le Comte, *Voorzitter*, A. F. Gips, *Secretaris*, L. Couvée, J. W. H. Leliman, en J. H. Tonnaer, had de opdracht aanvaard, zoo trouw mogelijk de nog bestaande gevels, fragmenten daarvan en interessante details, uit vorige eeuwen te Delft overgebleven, op te sporen en er aanteekening van te houden. Met deze gegevens hoopt het Bestuur der Afd. Delft de eigenaren op te wekken, om een en ander zooveel mogelijk voor ondergang te behoeden.

Op eene algemeene vergadering, waarbij men een groot aantal lichtbeelden te zien kreeg, werd dit rapport aan het Bestuur der Afdeeling Delft overhandigd en gaf de ondergeteekende daarbij vooraf de volgende inleiding.

Het tijdperk der onverschilligheid, wat de werken der bouwkunst betreft, ligt achter den rug. De oudste der kunsten, de bouwkunst, verheugt zich na een langdurig tijdperk van dorheid in een nieuwen opbloei, die hier en daar reeds goede vruchten voortbracht, maar toch nog meer voor de toekomst doet verwachten.

Want heerschen er zonder twijfel gezonder begrippen omtrent het gebruik der bouwmaterialen, en wie geeft hierbij niet de eer aan Viollet-le-Duc, den ontleder der bouwkundige vormen uit vroeger eeuwen, — het schoonheidsbegrip laat zich niet zoo spoedig aankweeken tot het leveren van hooge Kunst, en van hetgeen in de laatste jaren verrees, kan nog maar weinig den toets van scherpe kritiek volledig doorstaan.

Moet ons dat moedeloos stemmen? Laat het onze energie aanwakkeren, ons stalen in den strijd der te overwinnen moeielijkheden, een strijd, die ieder waar kunstwerk vordert.

Het spreekt van zelf, dat eene herleving der bouwkunst, te midden van de nagelaten werken van vroeger eeuwen, tot andere resultaten leidt, dan het geval zou zijn wanneer deze kunst zich van meet af ging ontwikkelen; het onbewust naieve van eene wordende kunst, — het tasten en zoeken van expressie-middelen der eerste periode, — het technisch beheerschen van een later tijdperk, — en eindelijk het zelfbewust bereiken van de hoogste uiting, geven een gelcidelijken ontwikkelingsgang, die bij de tegenwoordige omstandigheden niet mogelijk is; en de bouwmeester, die door *naief doen* mocht hopen de piëteit van primitief werk te bereiken in zijn scheppingen, zal falen; zijn naïeviteit is niet van nature. Maar wel zal hij door zuivere studie op het bestaande veel kunnen bereiken bij deze kunst, waar de eigenlijke inspiratie eerst na een volkomen beheerschen van zoo heel veel technische moeielijkheden aan het woord kan komen.

Geen wonder, dat het nu eens bouw*kunst*, dan bouw*kunde* heet! Toch moet met al de studie, die noodzakelijk is, de hedendaagsche bouwmeester zich weten vrij te maken van den stapel gegevens in opmetingen, in photo's, in afgietsels, in handleidingen, die 't zelfstandig scheppen zouden belemmeren. Hij moet de eischen, die het materiaal hem stelt, hebben leeren beheerschen en moet in zuiveren en gewilden vorm *zijne* opvatting van het schoon weten te belichamen.

Het valt niet te ontkennen, dat de architect uit onzen tijd op eenige punten in ongunstiger positie staat dan zijn voorgangers.

Het is vooreerst *de haast*, die ons bij al ons gedoe, voortjaagt. Nergens is meer tijd voor. Die haast zit den architect op de hielen; dan en dan moet het plan gereed zijn, op den zooveelsten is het aanbesteding, en dan op

den zoovelsten moet het huis onder dak. Had hij zijn plan een drie maanden kunnen wegleggen, en het met frissche oogen vóór de uitvoering nog eens aan eigen kritiek kunnen onderwerpen, — er zou met enkele wijzigingen een meer insluitend geheel of betere harmonie in de verhoudingen gekregen zijn, maar de lastgever kon niet wachten. Al dwaalde hem jaren lang het plan van te laten bouwen in het hoofd, nu het eenmaal zoo ver is, kan hij geen maand langer wachten; zoo is de mensch! Mochten er onder u toekomstige lastgevers zijn, bedenkt, dat het kunst is en geeft den architect den tijd om zijn kunst voor te bereiden.

Wat beduidt ook een drietal maanden meer of minder bij een werk dat bestemd is eeuwen te staan, ten aanschouwe van iedereen.

Een tweede reden tot minder bereiken zal wel gelegen zijn in het ontbreken van *discipline*, eene zoo kenmerkende eigenschap van onzen tijd. Ieder zoekt een anderen kant uit, met eene ziekelijke neiging tot originaliteit, precies of ieder origineel kan wezen, als men het maar hevig begeert. En de eenheid, die machtigste factor van alle kunst, vindt er haar gading niet bij.

Hoe weinigen denken bij hunne schepping nog om het ensemble van straat en plein. Als ieders eigen gebouw maar in het oog valt, is zijn hartewensch reeds vervuld.

Maar zoudt gij denken, dat de Assyrische kunst of de Egyptische die heroënbouwwerken zou tot stand gebracht hebben, zoo niet én ruimte van tijd én een aanhoudend streven naar volmaking in éene richting het mogelijk hadden gemaakt?

Is de volmaking van een Parthenon of de eenheid van eene Notre-Dame denkbaar, zoo men zich dezé bouwwerken als de vrucht van enkele jaren of als de phantasie van een enkel artist voorstelt? Immers neen; jaren, neen eeuwen werken in éene richting was noodig, om dat eindresultaat te bereiken en de opeenvolging van kunst-traditie van verscheidene geslachten.

Wanneer wij dat bedenken, dan geeft het ons moed, dat bij eensgezind streven met een duidelijk uitgesproken plan voor oogen, er op dit gebied voor ons en onze nakomelingen ook weer veel te bereiken zal zijn, en al ligt het ideaal, dat ik voor mij zie, nog ver af, zoo kan ik mij toch denken, en hiermede treden wij midden in het onderwerp dat mij de eer te beurt is gevallen heden avond te behandelen, dat met vereende krachten, al duurt het een honderdtal jaren, onze goede stad Delft weer een juweel in Nederland kan worden.

Waarlijk! de basis is er reeds voorhanden, dat is een fraai grondplan. Geen stad in ons land, die fraaier van aanleg kan genoemd worden. Geen stad, waar de kern zoo sprekend is als hier de markt met zijn stadhuis en kerk daar tegenover. Voorzeker vorstelijk van aanleg. Daarbij treedt ook hier bij den aanleg van de omliggende straten weer duidelijk de toeleg te voorschijn, die wij bij alle oude plattegronden opmerken, namelijk het gesloten karakter van de ruimte; met uitzondering van de Jacob Gerritstraat, ziet men, op de markt staande, nooit diep in een belendende straat, maar telkens tegen huizen aan, wat een gevuld aanzien te weeg brengt. De fout bij den modernen pleinaanleg is, dat men van en naar alle kanten uitzicht in strak-rechte en onnoemlijk lange straten geeft.

Eene interressante mededeeling deed mij iemand daaromtrent. Naast het Brusselsche stadhuis aan de linker zijde, wanneer men er voor staat, was een wijde toegang naar de daarachter gelegen straat gemaakt, alles met de beste bedoelingen natuurlijk. Maar toen die toegang gereed was, bleek het, dat de Markt daardoor schade geleden had, — het was of er daar iets was gaan ontbreken, zoo hol werd die plek. Toen is de fout hersteld door opzettelijk een kleine loggia aan het hoekhuis uit te bouwen, die het gesloten karakter, wat een dergelijk plein moet hebben, er weer aan teruggaf. Zoude dat bij ons ook gebeuren?

Denken wij nu eens terug aan de tijden van opkomst van het dorp of vlek, dat door zijne ligging aan het water, en als middelpunt van de groenten- en vruchtentuin van Holland, omringd door vruchtbare weiden, zoo bij uitstek tot bloei voorbeschikt was. Denken wij dan eens terug aan het oogenblik, dat het grootsche plan van markt-aanleg, kerk- en stadhuis-bouw tot verwezenlijking kwam: wat een overwonnen moeielijkheden, en wat een kosten! Grootsch aangekeken, profiteeren nu eeuwen en eeuwen de nakomelingen van dit stoute plan. Ik behoef slechts met een enkel woord te herinneren aan de fraaiere gevels, en vooral aan de meerdere hoogte, die de late Gothiek en de vroeg Renaissance aan haar gevels gaf, om te doen begrijpen, dat door de latere verminking met horizontale kroonlijsten de algemeene aanblik veel geleden heeft en beter in proportie tot het groote plein geweest is.

De oude Kerk of St. Hippolitus, die eerst aan den Apostel Bartholomeus was gewijd, was toen reeds grootendeels voltooid, en wanneer wij de oordeelkundige ligging van den toren nagaan, dan treft het ons op nieuw, hoe onze verre voorouders met beleid te werk gingen. Daar het Oude-Delft (de gracht) op die plaats een bocht had, werd het mogelijk den toren vooruit te schuiven, en zoodoende in de hartlijn van de gracht te plaatsen (*); en eeuwen lang staat het trotsche gevaarte nu van de beide kanten van het Oude-Delft in zijn geheele lengte zichtbaar, zich spiegelende in de gracht. Waarlijk de keuze van deze plaatsing is geen toeval, en het leert ons met wat meer zorgvuldigheid te wikken en te wegen, vooraleer wij de spade in den grond steken; want hoeveel wordt er nu niet aangelegd en gebouwd, waar met dergelijke overwegingen in 't geheel geen rekening gehouden wordt.

Ook zal het ieder treffen, die de stad in noord- of zuidelijke richting nadert, hoe eigenaardig de kloeke Oude-kerkstoren als wachter van de stad in de as van het water gelegen is.

En tevens zult gij dan gewaar worden, hoe veel kunst in die betrekkelijk eenvoudige vormen gelegd zijn, hoe de middenspits van juiste lengte is, met haar balustrade en kruis, en hoe de vier hoektorens het trotsch gevaarte eene karaktervolle bekroning geven. Dan blijkt ook, dat de silhouet van de Nieuwe-kerkstoren niet zoo zuiver van vorm is, alhoewel die van nabij veel rijker en fraaier zich vertoont; maar op een grooteren afstand gezien, wint de Oude kerk het in fraaiheid van silhouet. Dank aan hen, die dit merkwaardig gedenkteeken uit het Gothische tijdperk wederom voor vele volgende geslachten zullen bewaard hebben, door de restauratie daarvan voorbereid en geördonneerd te hebben.

Wie zich de moeite geeft er op te letten, zal getroffen worden, dat bij ALLE oude wegen, kanalen, grachten, havens, kortom alles wat in de oudste tijden kunstmatig is aangelegd, de *rechte lijn* bijna zonder uitzondering vermeden is.

Om een voorbeeld te noemen: wij stellen ons de Haagweg

(*) Bleyswijck vermeldt het vermoeden, dat er op de plaats van den Oude-Kerkstoren in veel vroeger jaren een *waecht-Toor* zou gestaan hebben.

oppervlakkig voor als een rechte lijn van Delft tot aan de Hoornbrug en van daar weer tot den Haag. Maar beschouwt men dien weg nader, dan ziet men, dat ze telkens kronkelt, en dus ook telkens een nieuw gezichtspunt biedt.

Ons Oude-Delft evenzoo; de Rotterdammer weg, de Leidsche weg, de Oude haven, de Wollewevershaven te Dordrecht, die van de oudste hier te lande zijn; geen rechte lijnen, de groote heirwegen, ze krommen steeds weer hier of daar.

De ingenieur uit onzen tijd haalt medelijdend zijn schouders op voor dergelijken aanleg, en wil het aan het loutere toeval toeschrijven. Er stonden huisjes in den weg! En met welgevallen kijkt hij zijn teekenhaak aan, die wel beter werk zou leveren.

Maar ziet gij dan niet, dat daar waar de TEEKENHAAK het werk geleverd heeft, alles zich zoo nuchter en koud vertoont? Ziet gij niet, dat in die nieuwe stadsbuurten, waar de teekenhaak en de driehoek van negentig graden het plan geleverd hebben, dat daar voor eeuwen en eeuwen de eentoonigheid en verveling hun tenten hebben opgeslagen? Een gevel, die niet in den goeden trant gebouwd is, die kan weer herbouwd worden in een beteren stijl; maar de eenmaal aangelegde straat blijft voor eeuwen.

Ziet gij niet, dat de kromming die de oude straten vertoonen, het voordeel geven, dat de wandelaar elk oogenblik een ander kijkje krijgt, waardoor de weg hem korter toeschijnt; en dat daarbij het zonlicht door de onevenwijdigheid der muurvlakken verrassend spel geeft, en dat de horizontale lijnen, die door de vensteropeningen, de lijstwerken, etc. gevormd worden, telkens perspectivisch een ander wijkpunt krijgen, dat door zijn verspringen het oog blijft boeien?

Maar, zal mij iemand toevoegen, die krommingen hadden een groot nadeel, want dan moesten de kamers geeren. Ja, ik geef toe, zooals het op het oogenblik met het schoonheidsgevoel staat, is dat geeren een *bête noire* voor een weldenkend en kunstgevoelend mensch.

De hoogste kunst-principes zijn op 't oogenblik nog: een rechte lijn, een hoek van negentig graden, het strooken van de assen, en zuivere symmetrie; — daarmede gevoelt een mensch grond onder zich, en die burgeravondschool-aesthetica gedoogt geen hoeken van 95 of 80 graden, geen geeren, inspringen, krommen etc. etc. Verbeeldt u een kamer, waarvan de vier hoeken niet precies negentig graden zouden zijn!

Zoozeer gevoelde men vroeger het belang van eene goede lijn, dat zelfs gevels in een gebogen of gebroken lijn gebouwd werden, getuige het fraaie Gothische *Gemeen Lantshuis van Delfland*, waar de gevel in twee lijnen met de bocht van het oude Delft meeloopt. Merkwaardig is ook de groote zaal in het Prinsenhof, die een zeer sprekend voorbeeld van een geerenden muur oplevert (zijde Schoolstraat) en daaraan voorzeker zijn eigenaardig behagelijk aanzien voor een groot deel te danken heeft.

Wanneer de vinding om een driehoek langs den haak te doen glijden en op die wijze snel evenwijdige lijnen te trekken, eens even weggedacht wordt, dan zal het begrip, dat een hoek van 90° *kunst* is, en een hoek van 85° b. v. dat niet is, of in alle geval onbruikbaar in de bouwkunde, komen te vervallen.

En zoo was het vroeger. Men schetste zijn denkbeelden op het papier, zonder met die geweldige driehoeken te goochelen, en keek scherper en lette zuiverder op hetgeen men tot stand bracht. Het gaat nu te machinaal. Heele straten, neen stadswijken worden zoo, *mir nichts, dir nichts*, in een ommezientje langs haak en driehoek ontworpen, en dan is men naderhand nog verwonderd, dat het niet mooi is.

Moge de studie der oude grondplannen en vooral het practische resultaat daarvan bestudeerd en nagevolgd worden.

Dat men in de bouwverordeningen de belangrijkheid van een rooilijn begrepen heeft, is heel best, mits men zoover kome, dat men er niet steeds een *rechte* lijn onder versta. Want zelfs dan, als de straat zoo goed als recht is aangelegd, breekt het verspringen of buigen van enkele gevels reeds voldoende, om een behagelijker indruk te maken.

Wil men dit bij de oude straten toeval noemen, mij goed, mits men hiermede zijn voordeel doe bij den aanleg van nieuwe wijken.

In het kleine Rijswijk is onlangs een goed voorbeeld gegeven. Er werd een plan van aanleg ingeleverd, dat in den gewonen teekenhaak-stijl was ontworpen, maar door een kunst-lievend lid van den Raad om die reden werd opgehouden. Moeielijkheden natuurlijk; men vreesde, dat de indieners van het plan grooter kosten zouden te maken hebben en vooral ook tot dergelijke nieuwigheden niet zouden te bewegen zijn. Maar wat bleek? zij namen dankbaar eenige wijzigingen ten goede aan, want hun gedachte was, hoe fraaier de aanleg, hoe gemakkelijker wij den grond verkoopen.

Om mij hierin geheel te verstaan, dien ik er nog bij te voegen, dat de zoogenaamd „bevallige bochten" in hun pretentieusen zwaai een even groot gevaar voor misstand opleveren. De zaak is teerder, en niet met een enkel recept op te lossen.

Wij zijn over het geheel wat al te precies in ons werk; dat kan een fout zijn. Bij de beschrijving van de Oude-kerk, zegt Boitet: *'t choer is lanck* 84 *voet behalven de huyf, wijt de buitenkant* 38 *voet, die achterkerck van de choer tot den toren is lanck* 113 *voet, wijt* 42 *voet, luttel min of meer van wijtte en lanckte*. Dat *luttel min of meer* zouden wij te vergeefs in eene even serieuse hedendaagsche beschrijving zoeken, maar geeft juist die kleine speling aan, die wij bij zooveel van hun werk aantreffen, en die bekend is aan diegenen, die oude monumenten opgemeten hebben; 't komt nooit precies uit!

Dat luttel min of meer vinden wij bij de verdeeling der raampenanten, ook bij de banden en stukken gehouwen steen tusschen het metselwerk, bij de ongelijke tanding van raam- en deurprofielen, — telkens zien wij eene OPZETTELIJKE ongelijkheid; en daar het oog door de afwezigheid van schoolsche symmetrie de reden van die kleine afwijkingen tracht na te vorschen, en daarin behagen vindt, is daar een factor van schoonheid gelegen. De belangstelling wordt bij onze moderne bouwwerken door de doodende preciesheid gedoofd. Staat hiermede niet in verband een vaak op te merken opzettelijk uit het lood bouwen van torens of gevels, zooals bij de Oude-Kerk ook het geval is; dat dit bij gevels niet zoozeer om het afwateren was, bewijst wel, dat deze wijze van bouwen alleen aan de straatzijde voorkomt, dus als versiering bedoeld is.

(Wordt vervolgd.) A. LE COMTE.

DE ALKMAARSCHE INDUSTRIE- EN HUISHOUDSCHOOL.

De Alkmaarsche Ambachtsschool voor meisjes werd in 1896 in een gehuurd huis aan de Oude Gracht geopend.

Onder de krachtige leiding van Mevrouw M. van Reenen—Völter, die Presidente en Directrice gelijktijdig is, nam de inrichting spoedig in bloei toe, zoodat hulplokalen in gebruik genomen werden, Aan 234 leerlingen wordt in 24 hoofd- en nevenvakken les gegeven.

ALKMAARSCHE INDUSTRIE- EN HUISHOUDSCHOOL.

Schaal 1 à 300.

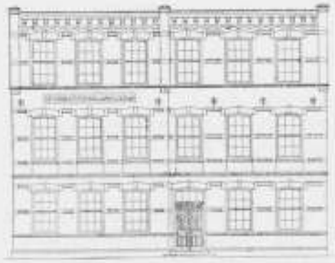

Voorgevel.

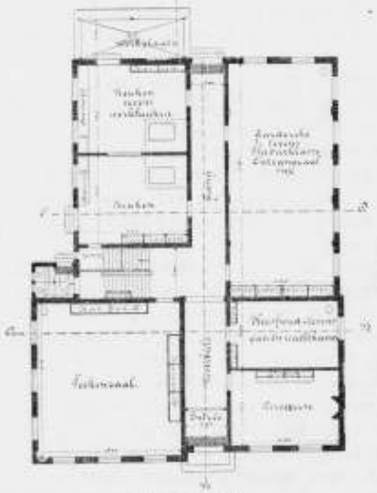

Beganegrond.

Het stichten van een nieuw en voldoend ingericht gebouw was noodig en moest, wilde de school blijven bestaan, spoedig plaats hebben.

Ten behoeve van den noodzakelijk gebleken bouw ontving het bestuur van den heer P. W. Janssen te Amsterdam de koninklijke gift van f 20,000. De ontbrekende gelden, ten bedrage van f 22,000, werden toen spoedig gevonden. Ruim f 30,000 kon slechts beschikbaar worden gesteld voor den nieuwen bouw; veel wat wenschelijk was, moest achterwege blijven, zoodat hoofdzaak werd, een voldoend aantal, groote en helder verlichte lokalen in goede onderlinge ligging te bezorgen.

Het geven van eenen passenden naam gaf ook met het oog op de subsidies moeite; eindelijk werd de school herdoopt als „Industrie- en Huishoudschool".

De bouw, die den 15en November a. s. gereed moet zijn, werd volgens de plannen van den heer G. Looman, architect te Alkmaar, aangenomen voor de som van f 32.232; de kosten van het gebouw bedragen daardoor f 5,35 per M.^{3} of f 85,80 per M.^{2}

Behalve de voorgevel wordt hier de indeeling van het gebouw op den beganegrond gegeven.

Op de eerste verdieping is een tweede teekenzaal gelegen boven die op den beganegrond, en een kostuumklasse boven de beide andere lokalen en de vestibule in het voorgebouw aldaar. In het achtergedeelte vervalt de gang, die beneden in het verlengde der vestibule ligt, en is de scheidingsmuur tusschen de hoofdtrap en de keuken doorgetrokken — over een ijzeren bint — tot aan den rechter zijgevel, zoodat een portaal is ontstaan waarop alle lokalen der eerste verdieping uitkomen. In dit portaal ligt links de trap, en daartegenover aan de andere zijde, dus boven een gedeelte van de ontvangzaal, een waschhok en een bergplaats voor brandstoffen. Boven de keukens liggen nog twee leerlokalen, en boven de ontvangzaal en gang twee kostuumklassen.

Op de tweede verdieping is de indeeling hetzelfde als op de eerste; daar bevinden zich nog een strijk- en mangelkamer boven de beide kostuumklassen, een groot leerlokaal boven de beide lokalen van een zelfde bestemming, en in het voorgedeelte van het gebouw nog een leerlokaal en een machineklasse.

OPENBARE WERKEN IN DE ZUID-AFRIKAANSCHE REPUBLIEK.

Wij ontvingen een afdruk van het 11e jaarverslag aan den Staatspresident en de leden van den Uitvoerenden Raad over de werken voltooid of voorbereid gedurende 1898 door het Departement van publieke werken der Z.-Afr. Republiek, waarvan het hoofd is de heer S. Wierda, technisch Secretaris de heer I. H. Hollenbach, eertijds architect te Arnhem.

Deze werken zijn verdeeld over 6 afdeelingen: gebouwen, bruggen, meubelen en effecten, watervoorziening, straten, hondenbelasting (afgifte van halsbanden, penningen, reparatie en verzending daarvan, enz.).

Het totaal der uitgaven over 1898, uitgenomen voor wegen, was begroot op 439.676 pond sterling; maar van dit bedrag is, evenals in het vorige jaar, ongeveer 150.000 pd. st. niet uitgegeven, daar met het oog op de landsomstandigheden nog geen uitvoering werd gegeven aan verschillende voorgenomen werken.

Om eenig denkbeeld te geven van de uitgebreide werkzaamheden bij dit departement zij vermeld, dat in 1898 daar in behandeling kwamen 11708 minuten en ruim 5200 rekeningen. In het verslag vinden wij o. a. vermeld de voltooiing van den bouw van een Artilleriekamp in het district Pretoria, waarvan het kazernegebouw een voorgevel van 165 M. lengte heeft. Dit is diep 36 M., met twee binnenplaatsen van 38 bij 13 M., en bevat gelijkstraats, behalve gangen en zes trappen naar de verdiepingen, acht slaapzalen van 30 bij 7 M. elk voor 25 man, 4 waschkamers elk met 12 waschbakken, kamers voor onderofficieren, fouriers, en sergeantmajoors, badkamers, bergplaatsen enz. De verdieping is op dezelfde wijze ingericht, en daarboven zijn ruime zolders en rustkamers, zoo noodig nog als slaapzalen kunnende dienen. In vredestijd is de inrichting bestemd voor huisvesting van 400 man.

In de Staatsdrukkerij werden electrische verwarmingstoestellen en 16 motoren geplaatst voor de persen.

De oplevering van het Paleis van Justitie, dat in 1898 onder de kap was, is tot 31 Dec. '99 verlengd, omdat middelerwijl besloten was er nog eene verdieping op te plaatsen.

Het Leprozenhuis was bijna voltooid; in uitvoering kwam de Staats Meisjesschool, aangenomen voor de som van 14.498 pd. strl. Het gebouw bevat o. a. 18 klassenlokalen, elk ongeveer van 10 bij 7 M., een gymnastieklokaal en een zanglokaal, elk van 20 bij 10 M., alles met centrale verwarming en electrisch licht.

Voor 30.000 pd. strl. is in uitvoering een Kantoorgebouw van vier verdiepingen hoog, met 56 kamers, om te voorzien in de groote behoefte aan kantoren, thans in huurgebouwen gevestigd.

In Johannesburg werd het nieuwe Post- en telegraafkantoor voltooid. De kosten bedroegen circa 70 000 pd. strl. Ook werd de uitbreiding der Gerechtsgebouwen, bedragen hebbende bijna 17000 pd. strl., opgeleverd, en de bouw aangevangen van een Belastingkantoor, voor 6600 pd. strl., een School voor 200 kinderen, voor 2600 pd. strl., een Paskantoor, voor 3700 pd. strl., enz.

Hoewel in de overige districten nog min of meer belangrijke werken in uitvoering waren of voorbereid werden, ook op ander gebied dan het strikt genomen bouwkundige, waartoe de bovengenoemde behooren, — zullen wij de opsomming niet verder uitbreiden. Slechts zij nog vermeld, dat herhaaldelijk uit het verslag blijkt, hoe daar ginds inrichtingen worden daargesteld, zooals die bij ons soms nog tot de vrome wenschen behooren.

BOEKAANKONDIGING.

(Het bouwen in Overzeesche Gewesten).

Van dit werk, waarvan het eerste deel reeds in het blad van 29 Mei 1897 werd besproken, zijn de deelen II en III verschenen, nu onder redactie van de heeren J. A. van der Kloes en J. N. van Ruyven, de laatste civiel-ingenieur.

Deel II omvat onderwerpen uit de wegenbouw en de waterbouwkunde, verdeeld over de volgende hoofdstukken: aardwerk in het algemeen; wegen en kunstwerken daarin (ontwerpen van wegen, orde- en veiligheidswerken, onderhoud en schoonhouden); oevervoorziening en oeverwerken; rivierverbetering en irrigatie; rioleering en draineering; welputten, vloeiputten, pijpwellen; hoogedruk-watervoorziening.

In deel III worden onderwerpen uit den huizenbouw behandeld, ingedeeld in de hoofdstukken: fundeering- en metselwerken, steenen vloeren; dakbedekkingen; wanden en wandbekleeding; pleisterwerk en plafonds; privaten en urinoirs; electrische schellen, telefonen en bliksemafleiders.

Al die onderwerpen zijn wederom in ruime mate en goed geïllustreerd; het geheele werk bevat ruim 560 tekstfiguren.

De twee genoemde deelen vormen wat de schrijver van het meer uitsluitend over materialen handelende eerste deel, de heer Van der Kloes alléén, beloofd heeft, namelijk een zooveel mogelijk beknopte handleiding voor Nederlanders bij het bouwen in Indië. Het was niet de bedoeling om van die pas verschenen deelen een leerboek over bouwkunde in haar geheel te maken, maar meer eene beknopte beschrijving van eenige harer meest gebruikelijke toepassingen. Die gewenschte beknoptheid is wel betracht, maar niet zooals wij ons haar gedacht hadden. Wij voegen er echter terstond bij, dat wij ons een eenigermate ander denkbeeld van het werk hadden gevormd, zooals nu blijkt afgaande op den titel. De eerste veronderstelling, een beknopt leerboek alleen over burgerlijke bouwkunst te zullen zien verschijnen, blijkt niet juist te zijn geweest, zooals uit den boven opgegeven inhoud der hoofdstukken is te zien. Het boek is er echter niet minder om, nu het zich ook op meer speciaal ingenieursgebied beweegt, — integendeel.

Het thans voltooide werk zal in eene bestaande behoefte voor Indië voorzien, en ook voor Nederland nut kunnen afwerpen; het zal in onze overzeesche bezittingen ook door niet-technici geraadpleegd kunnen worden, o. a. door ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur die op de buitenbezittingen soms voor de uitvoering van werken staan, zonder behoorlijke hulp of voorbereiding.

Het werk is uitgegeven door de Boekhandel en Drukkerij voorheen E. J. Brill, te Leiden, zooals te verwachten was in keurigen vorm.

C. T. J. Louis Reiker.

Handboek voor steenhouwers, metselaars en bouwkundigen.

In het Bouwk. Weekblad van 12 Aug. jl. werd het verschijnen van de 1e aflevering aangekondigd van dit door nu wijlen den heer F. Lz. Berghuis uit het Duitsch vertaalde werk.

Thans zijn reeds 9 van de 15 toegezegde afleveringen gereed, waarin 25 platen en bijna 300 tekstfiguren. De vier eerste afleveringen zijn gewijd aan geschiedenis en stijl, — het eerste der hoofdstukken. In de vijfde aflevering wordt aangevangen met de bespreking van het materiaal en zijne eigenschappen, enz., waarna de verwerking van de steen behandeld wordt, de onderwerpen die het belangrijkst zijn en het meeste zullen bijdragen tot het goede doel dat door de uitgave beoogd wordt.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Utrecht 24 Oct. 1899. Met een woord van welkom aan de aanwezigen wordt de eerste wintervergadering door den Voorzitter geopend, waarna de notulen der vorige vergadering worden voorgelezen en goedgekeurd. Hierna wordt door den Secretaris voorgelezen het verslag van de dezen zomer gehouden kunstreis naar Nijmegen. Mededeeling wordt gedaan van eenige ingekomen stukken o. a., van een schrijven van het Centraalbureau voor sociale adviezen, plaatselijk comité Utrecht. Besloten werd de behandeling hiervan uit te stellen tot de December-vergadering, tegelijk met die der begrooting; verder een schrijven van den Volksbond „Vereeniging tegen het misbruik van sterke drank, waarin wordt verzocht twee afgevaardigden te stellen voor de in November te houden vergadering dier Vereeniging. Hiertoe werden gekozen de Voorzitter, den heer I. H. J. van Lunteren en de Secretaris den heer A. J. Vreeswijk.

Vanwege den Penningmeester, die verhinderd was de vergadering bij te wonen werd door den Secretaris het financieel verslag uitgebracht over de gehouden kunstreis naar Nijmegen.

De Voorzitter bracht een woord van dank uit aan den Penningmeester voor het gehouden beheer.

Door den heer I. H. J. van Lunteren werd een kort verslag uitgebracht, als afgevaardigde van de September-vergadering; die naar de Mei-vergadering was niet aanwezig.

In de vragenbus werden gevonden twee vragen, waarvan de eene luidde: Bestaat er een eenvoudige formule voor het uitzetten van S bogen. Deze vraag werd in handen gesteld van de heeren W. de Jong en H. Kersemaekers.

Omtrent de tweede vraag: „Bestaat er een middel om privaten zonder waterdoorspoeling reukeloos te houden? Zoo ja, welk?" werd na verschillende besprekingen besloten, dit onderwerp op de volgende vergadering verder te behandelen.

Na nog eenige besprekingen over verschillende bouwkundige onderwerpen, wordt de vergadering door den Voorzitter gesloten.

BERICHTEN.

Indertijd werd een subsidie van Staatswege verleend voor de restauratie der gebrandschilderde glazen in de Ned. Herv. Kerk van het dorp Rijp in Noord-Holland. Het herstellingswerk is thans afgeloopen.

Omtrent de restauratie van de Eusebius-Kerk te Arnhem werd aan de N. R. Courant het volgende bericht.

Thans is men aan de zuidzijde van het koor en het langschip bezig.

De drie daar aanwezige contreforten zullen hooger opgemetseld en door luchtbogen met den zijbeuk verbonden worden. Ook zal men hier het fries herstellen, dat aan de oostzijde reeds in zijn oorspronkelijken toestand gereed kwam.

Het bestaat uit cirkelmotieven, welke men in de balustrade langs het kerkdak teruggevindt. Aan de noordzijde is de aansluiting tegen den zijbeuk verricht, waartoe het voltooien van een boer en het aanbrengen van een luchtboog noodig was. Dit jaar is tevens het dak van de noord- naar de oostzijde van den kooromgang vernieuwd.

Het gewelf boven het koor, waarvoor de formeelen het vorig jaar gesteld werden, is tot ongeveer zijn halve hoogte gemetseld. Het voltooien ervan wacht, totdat in 1900 aan de zuidzijde de bovengenoemde luchtbogen zijn aangebracht en daar dus het muurwerk in staat zal zijn de drukking van het gewelf te dragen.

De bogels van deze luchtbogen zijn op één na alle reeds

gehouwen. Aan het koor en den omgang zijn waterspuwers aangebracht in den vorm van nijlpaardekoppen. Die voor het koor zijn van Gildehäusersteen, de andere van hardsteen gehouwen.

Successievelijk zijn de tusschen de beren tegen den kooromgang aangebouwde huisjes afgebroken; slechts één is er nog, doch ook dit zal weldra verdwijnen.

De Technische Hochschule te Berlijn vierde van 18 tot 21 Oct. j.l. haar 100-jarig bestaan. Bij die gelegenheid is o. a. mededeeling gedaan van een Keizerlijk besluit, waarbij, in aanmerking genomen de erkenning van de groote wetenschappelijke beteekenis welke de technische hoogescholen in den laatsten tijd verkregen hebben naast de vervulling harer practische opgaven, aan die scholen het recht wordt toegekend, o. a. den doctors-titel te verleenen.

Zij kunnen nu 1°. na het promoveeren den titel verleenen van Diplom-Ingenieur; 2°. dezen, na een volgend examen den titel van Doctor Ingenieur verleenen; 3°. deze laatste titel ook honorus causa aanbieden als een zeldzame onderscheiding voor mannen die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt op het gebied der technische wetenschappen.

Wij brengen dit besluit onder de aandacht der Nederlandsche Regeering.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten 1ε prijs: uitvoering; 2ε prijs: f 100; 3ε prijs: f 50. Vóór 1 November 1899 Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1°. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1ε prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2ε prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3ε prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1ε prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30 2ε prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3ε prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1ε prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2ε prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3ε prijs: getuigschrift..

4. Drinkfonteintje met klok. 1ε prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2ε prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. (*N.B. 2 en 3 algemeen. 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.*)

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 4.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 10 van 15 October 1899. Iets over het lichten der zee. door Tiddo-Folmer. — De reuzenkijker op de wereldtentoonstelling te Parijs in 1900, door Dr. A. van Hennekeler. — Een en ander over merkwaardige kometen (vervolg en slot), naar W. T. Lynn.) — Gooiland. Een geognostische biologische studie (vervolg), door C. J. Koning. — De „Fluitspraak" op Teneriffe en Gomera, door Mimosa. — Muzikanten onder de Insekten, door Dr. R. Sinia. – Schetsen uit Zuid-Afrika, door Mimosa. — Resultaten der jongste onderzoekingstochten ter zee, door A. D. Hagedoorn. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen. De ouderdom der Aarde, door Ant. Pannekoek. — Boekaankondiging. — Correspondentie. — Korte Mededeeling.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 30 OCTOBER.

Amsterdam. Het vergrooten van de openbare lagere school der 3de klasse (Linnaeusschool), in de 2de Oosterparkstraat.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. De voorw. zijn uitsluitend te verkr. ter stadsdrukkerij, tegen f 1.60 (met 2 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-arch. op het raadhuis, kamer no. 105, van 2–4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Enschedé. Het verbouwen der school achter het hofje aldaar tot gemeente-fabriek voor electriciteit en tot machinistenwoning.

De firma Hofstede, Cruil en Willink te Borne, 's midd. 12 u. in het hotel „De Klomp" te Enschedé.

Bestek en teek. zijn tegen f 1.– per stel verkrijgbaar ten kantore van den architect. Aanw. 30 October v.m. 9 u. Nad. inl. geeft G. Beltman A.Gz., architect, aldaar.

Winschoten. Het maken en leveren van schoolmeubelen ten behoeve van de vier in aanbouw zijnde lokalen bij het schoolgebouw aan de Langestraat, in een perceel.

Het gem.-best. 's av. 6½ u. Bestek en voorw. ter secret. ter inz. Aanw. gedaan.

DINSDAG 31 OCTOBER.

Arnhem. Het bouwen van een Woonhuis met winkel, bakkerij enz., aan de Stroolaan te Schaarsbergen.

De heer C. van Brakel v.m. 11 u. in het volkskoffiehuis. Teek. en bestek à f 1.75, verkrijgb. bij den boekh. Diepenhorst, Spijkerstraat. Inl. worden gegeven door D. C. Tiemens, te Schaarsbergen.

WOENSDAG 1 NOVEMBER.

Winterswijk. Het bouwen van 2 woonhuizen op een terrein nabij de locomotievenloods der H. IJ. S. M.

De arch. J. J. Post, 's midd. 12 u. in café Mengers alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

VRIJDAG 3 NOVEMBER.

Loosduinen. Het bouwen van 3 burgerwoonhuizen.

Mejuffr. Ph. v. d. Wees, v.m. 11 u. in het café „De Vergulde Roskam", alw. ad f 1 bestek en teek. verkrijgb. zijn. Inl. geeft A. Bontenbal te Schipluiden op 1 en 2 Nov. Aanw. gedaan.

Maastricht. Het bouwen van een stationsgebouw ten dienste der stoomtrammen naar Glons en Maeseyck, buiten de voormalige Brusselsche poort in de gemeente Maastricht.

Het Gem.-best. 's midd. 12 u. Bestek met teek. verkrijgb. ten raadhuize alwaar ook nadere inl. worden verstrekt.

Nijkerk. Het bouwen van een lokaal.

Het bestuur der vereeniging „Volksheil". Bestek en teek. ter inz. in het hotel „De Roskam".

Utrecht. De uitbreiding en verbouwing van de afdeeling Mineralogie der Statenkamergebouwen aan de Hoogt te Utrecht. Raming f 22580.

Het prov. bestuur, n.m. 2 u. Bestek ter lezing aan het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. best. van Utrecht, en is te bek. bij den boekh. M. Nijhoff, te 's-Hage. Inl. te bek. bij den bouwk. voorn. en bij den opz. der Statenkamergebouwen, M. D. N. van Hest, te Utrecht. Aanw. gedaan.

MAANDAG 6 NOVEMBER.

Ravestein. Het bouwen van een woonhuis met slagerij en bijbouw.

De heer M. Theeuwen, n.m. 3 u., in het hotel van H. van Hall. Bestek en teek. verkr. à f 1,50 bij H. J. Caners, archit. te Ravestein.

Schiebroek. Het bouwen van een schoolgebouw.

Het gem.-best., v.m. 11 u. Bestek en teek.

à f 2 alsmede inl. te bekomen bij den arch. J. Herman de Roos, Oostzeedijk 229. Aanw. 1 Nov. v.m. 11 u.

WOENSDAG 8 NOVEMBER.

Rotterdam. Het maken van een huis met een bovenwoning, een enkel huis met kapverdieping, een dubbel woonhuis met zolderverdieping en 22 arbeiderswoningen op een perceel grond aan den Hoek van Holland.

De firma Hudig en Pieters. Bestek en teek. à f 2.50 te bekomen bij den architect R. A. v. d. Linden, Hartmansstraat 33.

DONDERDAG 9 NOVEMBER.

Schoondijke. Het afbreken van een woonhuis op de Markt aldaar en het aldaar bouwen van een gemeentehuis.

Het gem.-best., n.m. 2 u. Bestek ter lezing in de herberg van J. J. Haartsen. Teek. ad f 1 verkr. ter secretarie. Inl. geeft de bouwk. A. van Male. Aanw. 6 Nov., n.m. 2 u.

DINSDAG 14 NOVEMBER.

Utrecht. Bestek no. 784 Het maken van twee wachterswoningen en het verrichten van bijkomende werken ten behoeve van den spoorweg Rotterdam—Breda. Begrooting f 9750.

De maatschappij tot expl. van S. spoorw., n.m. 2 u. loc. tijd aan het centr. bureau. Het bestek ligt ter lez. aan het centr. bur. in het Moreelsche park en aan het bureau van den heer Sectie-ingenieur A. J. Buijs te Rotterdam en is aan genoemd centraalbureau (dienst van weg en werken) te bek., tegen f 1. Inl. aan het centr. bureau (dienst van werken) en bij gen. sectie-ingenieur. Aanw. 7 November te Dordrecht, v.m. 10 u. (West Europ. tijd).

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**• 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**• 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

4 OCTOBER.

Tilburg (**Onderh.**). Het bouwen van een winkelhuis. Door den archit. W. F. J. H. Bouman.

Laagste inschrijvers Joh. de Waal en Co., f 13167. Gegund.

16 OCTOBER.

Heerlen (**Limb.**). Het sloopen van een gebouw, gelegen aan het Wilhelminaplein aldaar en het daar ter plaatse bouwen van een heerenhuis, met bijlev. van alle materialen en arbeidsloonen. Door den architect Jos. Seelen.

Gegund aan den laagsten inschrijver Jan Ubachs, te Heerlen, voor f 3270.

17 OCTOBER.

Almelo. Eene bijbouwing aan de Twentsche stoomfabriek van machinale houtbewerking, Scholten en Stad, Almelo. Door de aanbesteders.

Timmer- en metselwerk. Eenige inschr. J. C. Spoor, f 1595.

Timmerwerk. Laagste inschrijvers Gebr. Hulleman, f 745*.

Metselwerk. Schipper, f 701*.

IJzerwerk. Eenige inschrijver G. Brummer, f 134*.

Schilderwerk. Laagste inschrijver R. van Lente, f 46. Niet gegund.

Loodwerk. Alb. Bos, f 7*. *Gegund.

Ede. Het bouwen van een arrestantenlocaal te Lunteren, met bijlev. van materialen. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver E. J. Lagerweg, Lunteren, f 323.

Tilburg. Het bouwen van een magazijn, onderkelder, zonder levering van grof hout, voor den heer P. F. Claassen, onder beheer van den arch. W. A. Claassen.

Laagste inschrijver C. Ansems, f 2111.

18 OCTOBER.

Groningen. Het afbreken van de behuizing, get. no. 44, op den hoek van de Haddingestraat en de Nieuwstad, en het weder-opbouwen van eene winkelbehuizing met bovenwoning met bijlev. van al het daartoe benoodigde. Door den heer R. Boerma Rzn., 's av. 8 u.

Laagste inschr. J. Ridder, f 4546. Gegund.

Grijpskerk. Het bouwen van een evangelisatielokaal op een terrein gelegen aan het Poeldiep te Grijpskerk. Door het best. der Evangelisatie-vereen.

Laagste inschrijver W. Haan, Grijpskerk, f 2495. Gegund.

Kampen. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de geprojecteerde straat tusschen de Nieuwe Markt en Oudestraat, voor rekening van den heer J. W. Bouhuijs. Door den arch. H. de Graaf.

Laagste inschrijver J. S. v. d. Werf, f 3454. Niet gegund.

Losser (**Ov.**). Het weder opbouwen van een afgebrand perceel. Door den heer H. H. Ziegler.

Laagste inschrijvers G. Blankenouw, H. Stoevenbeld & J. Blankenouw, Losser, f 4462 Gegund.

Winterswijk. Het bouwen van een huis met 2 woningen aan de Kreilsvoorweg bij het dorp ald. Door den heer J. W. Geelink.

Laagste inschr. J. W. Lammers, f 1776. Gegund.

19 OCTOBER.

Haarlem. Het bouwen van een villa op een terrein van het Overbosch „Willemsoord" te Bloemendaal. Door den architect J. C. v. d. Berg.

Laagste inschrijver J. v. d. Brink, f 16668. Ongeldig, wijl biljet ongezegeld was.

's-Hertogenbosch. Het glas- en verfwerk van de in aanbouw zijnde grifliegebouwen. Door de aannemers A. Blocks Sr. en M. Blocks.

Laagste inschrijvers Gebr. Verhees, f 1148.

Leiden. Het bouwen van 4 woonhuizen aan den Hoogen Rijndijk, kadastraal gemerkt sectie M. nos. 887 en 888. Door den arch W. C. Mulder.

J. v. Oosten, timmerwerk f 5740; W. v. d. Hoogt, metselwerk f 5050; P. J. v. Venetie, steenhouwwerk f 398; Langezaal en Zoon, smidswerk f 259; J. Beenakker, lood- en zinkwerk f 420; Langezaal en Zn., gas- en waterleiding f 297; M. Ziegelaar, verfwerk en glas f 608; C. J. v. d. Drift, stucadoorwerk f 495; J. v. d. Wille, behangwerk f 232. Allen ald.

20 OCTOBER.

Heerenveen. Het bouwen eener dokterswoning te Nieuwehorne. Door het burgerl. armbest. in Schoterland.

Laagste inschrijver S. A. Scheper, Bovenknijpe, f 4483.

Oude-Pekela. *a*. Het bouwen eener behuizing, met bijlev. van al de daartoe benoodigde materialen; *b*. het glas-, verf- en behangerswerk. Door den arch. A. H. Oldenburger, Nieuwe-Pekela.

a. Laagste inschrijver G. L. Heusema. f 1976.

b. J. Bödeker, f 160. Gegund.

Valkenburg (**Limb.**). Het afbreken van het gemeentehuis en het bouwen van een raadhuis, post- en telegraafgebouw met directeurswoning etc., aan de Grootestraat te Valkenburg. Door het gem.-best.

a. Laagste inschr. Louis Habets, Valkenburg, f 30650.

b. Louis Habets, Valkenburg, f 30500. Een biljet van onwaarde.

21 OCTOBER.

Dordrecht (**Herbest.**). Het bouwen van eene openbare school voor lager onderwijs met gymnastieklokaal en onderwijzerswoning aan den Singel te Dordrecht. Door het gemeentebestuur.

Ingekomen 35 inschrijvingsbiljetten. Minste inschrijvers: Nic. Klaus, metsel-, straat- en grondwerk f 20390; Naaml. Venn. A. Singels Azn., steenhouwwerk f 3618; H. P. Slegt, timmerwerk f 17200; B. Jonkers, smids- en ijzerwerk f 4366; J. Quast Nz., koper-, zink- en loodgieterswerk f 2850; A. Knikman, stukadoorswerk f 1960; C. Roepers, glas- en verfwerk f 1828; A. de Klerk, behangerswerk f 120; J. W. v. Schelt, gas- en waterleiding f 728; H. P. Slegt, massa f 54590. Gunning aangehouden. Allen aldaar.

Enschedé. Het bouwen van een woonhuis met magazijn op een terrein gelegen aan de Ledeboerstraat ald. Door den arch. A. L. Clemens Az.

Laagste inschrijver G. Platenkamp, f 3598. Gegund.

Franeker. Het afbreken eener woning en het bouwen van eene burgerhuizing, E. W. no. 39 te Franeker, voor rekening van de heeren directeuren der spaarbank. Door het bestuur der spaarbank.

Laagste inschrijver J. P. Vonk, Welsrijp, f 3170. Gegund.

Haarlem. Het bouwen van koetshuizen met bovenwoningen aan het Heerenhek ald. Door den bouwk.-ing. J. A. G. v. d. Steur.

Laagste inschrijver D. H. v. Leeuwen, f 1260o. * Ongeldig.

Haarlem. Het bouwen van een villa op een terrein gelegen in het buitenverblijf „Oosterhout" onder de gemeente Heemstede. Door den architect J. Wolbers.

Laagste inschrijver H. van Es, f 29987.

„Per Telegraaf."

Dordrecht (**Herbest.**). Het bouwen van eene openbare school voor lager onderwijs met gymnastieklokaal en onderwijzerswon. aan den Singel te Dordrecht. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver H. P. Slegt, Dordrecht, f 54590; daaropvolgende J. J. Kooijmans idem, f 55333.

Enschedé. Het bouwen van een woonhuis met magazijn op een terrein gelegen aan de Ledeboerstraat aldaar. Door den archit. A. L. Clemens Az.

Laagste inschrijver G. J. Platenkamp, Enschedé, f 3598. Gegund.

Vriezenveen. Het bouwen eener onderwijzerswon. aan den grindweg van Vriezenveen naar Almelo. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver H. Jansen Jz., f 4780. Gunning aangehouden.

Winschoten. Het bouwen eener ambachtsschool op een vrij terrein aan de Liefkensstr., aldaar. Door het bestuur der Vereen. tot verheffing van het Ambachtsonderwijs.

Laagste inschrijver Jb. IJzer, f 11592.

Winterswijk. Het bouwen van 2 woonhuizen op een terrein nabij den Groenlooschen weg. Door den h. G. H. Berenschot.

Laagste inschrijver D. Nijenhuis, f 1853.

23 OCTOBER.

Hellevoetsluis (**Onderh.**). Het bouwen van een school met onderwijzerswoning. Door de vereeniging tot oprichting van een school met den bijbel te Nieuw-Helvoet.

Laagste inschr. H. Kap, Nieuwenhoorn, f 8190.

Hoorn. Het bouwen van 2 woonhuizen, Achter de Vest, voor rekening van mej. de Wed. A. Hiemstra, onder toezicht van den bouwkundige D. Kolkman.

Laagste inschrijver H. Nooij, Westwoud, f 2499 Gegund.

24 OCTOBER.

Enschedé. Het bouwen van een woonwinkelhuis en bakkerij, op een terrein gelegen aan de Lipperkerkstraat. Door den heer R. J. v. Zuijden.

Laagste inschrijver T. Boersma, f 3446. Gegund.

Vlissingen. Het bouwen van een nieuw weeshuis voor 40 à 50 weezen aan de Badhuisstraat. Door den regenten van het burgerweeshuis.

Laagste inschrijver P. L. v. Miert, Vlissingen, f 51700. Nog niet gegund.

25 OCTOBER.

„Per Telegraaf."

Nijmegen. Het afbreken van 2 huizen aan de Korenmarkt no. 9, 10 en 11 aldaar en het bouwen van een vergaderlokaal met bovenwoningen. Door den architect W. J. Maurits.

Gegund aan H. Seegers, ald., voor f 13760.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet. overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA,
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Beton. — G. L. DAHLMANN. Vertegenwoordiger der Gesellschaft für Betonbau Diss & Co., Düsseldorf.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Brownings Solution tegen vochtige muren. J. VAN STRAALEN, Visschersdijk 30, Den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensatie). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Houthandel, Stoomzaag- en -Schaverij. G. J. BUIJS & Co., Noordwest-Binnensingel 23, Den Haag.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam. Delftschestraat 61.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF. Singel 455, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst
OTTO SCHULZ, Tuinarchitect. — Broederhuis, Zeist.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODFLHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht
Rolluiken. — T. G. TISSOT jr., Amsterdam
" — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Staien Balken. — H. E. OVING jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN EN STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Steenen (vergiaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Stoomtimmerfabriek. — GEBRS. VAN MALSEN, Den Haag.
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
" — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter aRh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement, Karolinkiei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

De Portland-Cement-Fabriek
DYCKERHOFF & SÖHNE
te Amöneburg bij Biebrich a/d Rijn

Breslau 1896.

Cassel 1870.

Gouden Medaille.

Offenbach 1879.

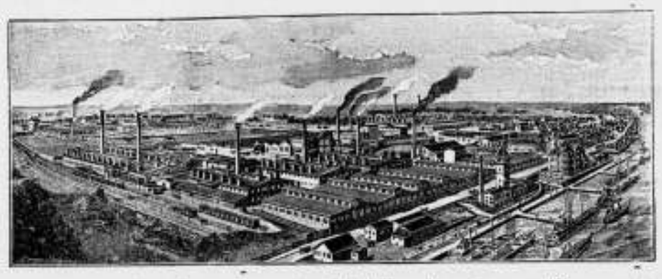

Medaille van verdienste.

Weenen 1873.

Gouden Staats-Medaille.

Düsseldorf 1880.

Gouden Medaille.

Hoogste onderscheiding in den Internationalen Wedstrijd. Arnhem 1879

levert haar erkend en uitmuntend fabrikaat, met garantie voor de grootste vastheid en deugdelijkheid.

Productievermogen der fabriek: 800,000 vaten per jaar. Magazijnhouders in de voornaamste steden.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

4 NOVEMBER 1899. 19e JAARGANG. No. 44.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIEN: van 1—5 regels ƒ 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIEN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Woningwet en gezondheidswet. — Delft, door A. L. Comte (vervolg en slot van blz. 333). — De Nieuwe Protestantsche Kerk te 's Gravenhage, door J. Verheul Dzn. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst. van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

VERGADERINGEN.

AFDEELING ARNHEM. Woensdag 8 Nov. 1899 's avonds 8 uur in de Bestuurskamer van Musis Sacrum. Ingekomen stukken. Verkiezing van een Bestuurslid. Bespreking van de prijsvraag. Lezing van den heer J. H. W. Leliman, over „oude en nieuwe steden."

WONINGWET EN GEZONDHEIDSWET.

Nadat wij in ons nummer no. 38, d.d. 23 September j.l. een kort overzicht hebben gegeven van het door de Regeering ingediende ontwerp-woningwet, beloofden wij aan het slot, daarop later nog eens terug te zullen komen.

Veel is reeds dit ontwerp gecritiseerd met waardeering ook van het goede, dat het bevat. Wij zouden daarom bij eene nadere bespreking van de details allicht in herhalingen vervallen van hetgeen anderen elders reeds hebben gezegd en wij zullen daarom ons uitsluitend bepalen tot de practische zijde van het onderwerp.

Dat dit ontwerp ieder zou bevredigen, het tegendeel is te voorzien geweest. Veel toch is er te voren over het woningvraagstuk in verband met de bouw- en woningverordeningen gesproken en geschreven, veel theoriën zijn er verkondigd, maar zooals het altijd gaat met vraagstukken die niet door één persoon of door slechts enkelen, in vereeniging, zijn af te wikkelen, een practisch uitgewerkt plan kwam er niet.

Wel is er door gemeente-besturen herhaalde malen de klacht geuit, dat verbetering en uitbreiding van de bouwverordening afstuitte op de enge bepalingen der wet, doch een ernstig streven om door geheele omwerking der plaatselijke bouwverordeningen, die in verband te brengen met de eischen des tijds en de nieuwe inzichten omtrent het vraagstuk der volkshuisvesting, is o. i. nergens gebleken. — Merkwaardig vinden wij het in verband hiermede in de memorie van toelichting van het ontwerp op bladz. 3 te lezen, „dat onder de vigeerende bouwverordeningen van groote gemeenten zeer goede verordeningen voorkomen, en dit dankbaar moet worden erkend". Nogmaals op bladz. 7, § 2 wordt in dezelfde memorie de lof gezongen op bouwverordeningen in sommige gemeenten, die door volledigheid en doelmatigheid zouden uitblinken.

We beschouwen deze mededeelingen, hoewel niet geheel als een „phrase", toch slechts als eene welwillende uiting aan het adres van bepaalde personen die zich inderdaad moeite hebben gegeven om de plaatselijke verordeningen van enkele gemeenten, naar hun vermogen, zoo goed mogelijk te verbeteren. Ook zou men door deze mededeeling tot de slotsom kunnen komen, dat de ontwerper van de woningwet eene gevestigde meening heeft over bouwverordeningen en over de eischen waaraan die behooren te voldoen.

Nu is het juist onze overtuiging, dat, zal een woningwet inderdaad de leemten in de plaatselijke verordeningen ondervangen en eene uitbreiding en breedere toepassing in het belang van de volkshuisvesting mogelijk maken, de ontwerper zich geheel zal moeten stellen op het standpunt van den ontwerper der *plaatselijke* verordeningen; hij zal het vraagstuk van die plaatselijke verordeningen geheel onder de knie moeten hebben en zelfs moeten beginnen, met de eischen van die plaatselijke verordeningen in zijn ontwerp behoorlijk te formuleeren. M. a. w. hij zal een schema moeten vaststellen voor die verordeningen, waarnaar de plaatselijke besturen zich zullen hebben te regelen en hun bouwverordeningen hebben in te richten.

Het resultaat van een dergelijken gedachtengang hebben wij in het ontwerp-woningwet echter niet kunnen ontdekken, evenmin hebben wij er in gevonden het hierbedoelde schema, „de normen", voor de plaatselijke bouwverordening, en dit een en ander is naar onze meening de zwakke zijde van het ontwerp.

De enkele technische regelen in het ontwerp genoemd, kunnen die zwakte niet herstellen en wij laten die dus onbesproken.

Alles wordt zoo ongeveer aan de gemeentebesturen overgelaten en er zullen zeker gemeenten gevonden worden, die weinig of niets zullen doen. Wel kunnen Gedeputeerde Staten, bij nalatigheid, voor die gemeenten voorschriften vaststellen, maar wat zal er van die voorschriften te recht komen, wanneer er geen algemeen schema is, geen normen zijn, voor de te ontwerpen verordeningen.

De indeeling en volgorde in het ontwerp-woningwet vinden wij niet gelukkig gekozen, het is trouwens een gebrek dat ook vele bouwverordeningen aankleeft, die weinig stelselmatige indeeling en volgorde is bij de uitvoering niet gemakkelijk.

Een grief hebben velen gevonden in de regeling der uitvoering als voorgesteld in het ontwerp, voornamelijk wat betreft de plaatselijke gezondheids-commissiën op wier schouderen te veel werk zou worden gelegd.

Wij matigen ons geen bepaalde meening aan over die uitvoering, maar houden ons toch overtuigd, dat, waren in het ontwerp de regelen en normen door de plaatselijke verordeningen uitvoerig vastgesteld, de aard en de omvang van het werk dat aan de uitvoerende macht zou zijn opgelegd, dan veel beter te overzien zou zijn geweest.

De onbestemde voorschriften verder, omtrent bestaande woningen en woningtoestanden, het aanbrengen van verbeteringen aan oude woningen, overbevolking, onbewoonbaarverklaring enz., achten wij bij niet uitvoerig omschreven regeling een niet ongevaarlijk wapen in de handen van sommige *al te* vooruitstrevende gemeentebesturen.

Veel kan er in de woningwet aldus geschreven zijn, wat *of* onuitvoerbaar zal blijken te zijn, *of* wat niet tot het voorgestelde of gewenschte doel zal leiden, doch ook veel nadeel en onrecht kan er gepleegd worden wanneer de bepalingen te vaag omschreven zijn.

„Wij zien minder gevaar in een door de wet beknelde politie-verordening, dan in een wet die tot buitensporige proefneming bij wijziging en uitbreiding van politieverordeningen in zake het vraagstuk der volkshuisvesting, kan aanleiding geven."

Daarom, men beginne met normen voor plaatselijke verordeningen vast te stellen, toetse die aan de practijk en bouwe daarop de woningwet. Met de omgekeerde wijze van werken, waaraan een begin van uitvoering is gegeven door het thans ingediende ontwerp woningwet, kunnen wij ons in geenen deele vereenigen.

Over het ontwerp gezondheidswet dat gelijktijdig met de woningwet is ingediend en misschien daarmeê staat of valt, matigen wij ons geen bepaald oordeel aan.

Komt de reorganisatie van het Geneeskundig Staatstoezicht tot stand, en wij hopen dit hartelijk na de geringe bevrediging die de oude instelling heeft gebracht, ook blijkens hetgeen onomwonden in de memorie van toelichting wordt gezegd, dan hopen wij tevens, dat de keuze van het personeel met het oog op het woningvraagstuk een niet twijfelachtige, maar een beslist practische zal zijn.

Een gevaar dreigt, zooals we reeds zeiden, n.l., dat nu het ontwerp tot reorganisatie van het Geneeskundig Staatstoezicht is vastgekoppeld aan het ontwerp woningwet, de val van een van beiden ook de val van de andere wet zal ten gevolge hebben. Wij zouden dit betreuren, omdat daardoor naar menschelijke berekening het vraagstuk tot verbetering van de volkshuisvesting misschien voor jaren van de „officieele" baan zal zijn geschoven.

Het ontwerp woningwet heeft aldus ook ons niet bevredigd; toch hopen wij, dat die wet, desnoods volgens het ontwerp, mits behoorlijk geamendeerd, spoedig in het Staatsblad zal verschijnen.

Toch zou er misschien nog eene andere goede oplossing mogelijk zijn, n.l., dat de reorganisatie van het Geneeskundig Staatstoezicht allereerst tot stand kome en dan den bevoegden organen in dat college een uitgebreid mandaat voor bestudeering en plaatselijk onderzoek worde gegeven; met grond zou dan binnen een niet te lang tijdsverloop, bijv.: binnen een jaar na de opdracht, een ontwerp woningwet kunnen worden te gemoet gezien, beter voorbereid en uitgewerkt, dan het thans ingediende.

Van de keuze van geschikt personeel hangt in deze o. i. echter alles af.

DELFT.

Inleiding bij het rapport der Commissie benoemd door de Afd. Delft van de Maatij. tot bevordering der Bouwkunst, krachtens besluit van 28 Febr. 1898.

(Vervolg van blz. 331).

Een huis kan op drie verschillende wijzen bekeken worden:

1°. door den bewoner, die er op letten zal of de grootte en hoeveelheid der kamers naar zijn wensch zijn, of de stand hem aanstaat, etc.; zijn kunstzin zal zich verder alleen uitstrekken tot de keuze van nieuwe behangsels, en de gevel zal allerminst bij de keuze eenig gewicht in de schaal leggen.

2°. door den architect, die met zijn kritischen blik al spoedig ontdekt in welken trant en met welke bouwmaterialen hier gebouwd is; hij ziet in groote trekken de verdeeling daar binnen voor zich, en het meer of minder solide der bouwwijze.

3°. door den schilder. Hem gaan de koopsom of de bouwmaterialen niet aan, maar wel boeien hem de algemeene kleur, de totaal-indruk in verband met de omgeving, met het spelende zonlicht of de massale schaduw. Hij keurt het schilderachtige er van. En dit laatste is een eisch, dien de architect zich ook stellen moet, maar waar velen uit onzen tijd zich te weinig om bekommeren. Eene nauwere aaneensluiting van den schilder en den architect zou zonder twijfel hieraan ten goede kunnen komen. *)

Een voorbeeld ter opheldering. De vroegere Hoornbrug was hoogst eenvoudig: twee doorgangen met gemetselde hoofden en een zware, houten, witgeverfde leuning. Maar juist die eenvoud stond daar mooi, hield zich, zooals schilders dat noemen, in de omgeving, en menigmaal werd dit motief ook door schilders gekozen. *Nú* is er een draaibrug gekomen met een in smeedwerk uitgevoerde leuning in eene aangename zeegroene tint. Hoezeer de architect dit werk meer prijzen zal, zooveel heeft de schilder er aan verloren; hij zal er zeker niet meer toe komen deze brug tot onderwerp van een schilderij te kiezen, en zoo ziet men, dat het eenvoudige en min kostbare het somwijlen van het rijkere kan winnen.

Ook bij de hedendaagsche huizenbouw zal het ons opvallen, dat er dikwijls met minder onkosten, maar oordeelkundiger ontworpen, een beter effect zou te bereiken zijn. Hier zij dan de wensch uitgesproken, dat toekomstige Delftsche architecten zich vooral geen geweld aandoen, om het allernieuwste op bouwkundig gebied toch maar aanstonds te volgen, maar zich liever inwerken in den geest, die uit het oudere werk tot ons spreekt; en mocht er een architect op de gedachte komen, om uit de oude teekeningen van gevels, zooals die in de beschrijving van Delft door Bleijswijck en ook in de uitgaven der Maatschappij van Bouwkunst te vinden zijn, eene keuze te doen, om dat oude werk weer voor onze oogen te doen verrijzen, Delft zoude daarvoor dankbaar kunnen zijn. Veel liever navolging van goede voorbeelden, dan probeersels, die, na korten tijd, als het nieuwe er af is, zoo licht *failures* zullen blijken te zijn. Wat Neurenberg voor Duitschland is geworden of gebleven, kan Delft voor ons land zijn. Men zij zuinig op het nog bestaande en angstvallig in den opbouw van het nieuwe. Eenheid en nog eens eenheid moet tot een goede uitkomst leiden.

Men mag veilig aannemen, dat voor den waarlijk scheppenden bouwmeester de meest gunstige voorwaarde voor eigen vinding daar zal gelegen zijn, waar hij of voor nieuwe behoeften, of met een nieuw materiaal te concipiëeren heeft. Nu zijn onze tegenwoordige voorwaarden van bewoning, vergeleken met die van vroeger eeuwen, niet zoo zeer verschillend, dat daaruit, wat de gevels der huizen aangaat, nieuwe oplossingen als van zelve ontstaan moeten; wat echter wel met vroeger tijden verschilt, zijn de voorwaarden, die wij aan een *winkel* stellen. Zoowel door de fabricatie van het spiegelglas, dat veel grooter raamopeningen toelaat, als door een streven, om het etaleeren der voorwerpen zoo ruim mogelijk te doen zijn, maar toch steeds binnenshuis, vindt de bouwmeester hier een nieuw terrein waar voorbeelden uit vroeger eeuwen hem ontbreken. En wij zien hier ook nieuwe en goed gevonden oplossingen.

Moet nu eene dergelijke nieuwe winkelpui onder een bestaanden gevel geschoven worden, dan zullen wij twee verschillende bouwwijzen naast of liever onder elkander zien. Dat men bij dergelijke gevallen in vroeger tijd ook niet te schroomvallig was, en zijn eigen denkbeeld gulweg naast geheel andere opvatting plaatste, daarvan zijn ook hier in Delft voorbeelden genoeg voorhanden. Vermoedelijk zal zelfs een streven, om den stijl van het bestaande in het nieuwe voort te zetten, meestal ongunstig uitvallen; het is of de ontwerper zich dan niet vrij genoeg kan bewegen. Hetzelfde valt waar te nemen bij restaureeren. Zoolang restaureeren wil zeggen, stutten, tegen inregenen beveiligen, verzorgen tegen verval, kan het niet anders dan de dankbaarheid van alle vrienden van Historie en Kunst opwekken. Gaan de restauraties echter verder en wordt er een geheel verzonnen en uitgevoerd, waar slechts enkele fragmenten van het oude werk overgebleven waren, dan mag dat geen eigenlijke restauratie genoemd worden, en gaat de waarde van het oude werk verloren. Met hoe meer kinderlijken eerbied men de oude gedeelten onaangeroerd laat, des te beter. Alleen het ECHTE oude werk heeft waarde voor historie en kunst.

Paul Bourget zegt daarvan in de Revue hebdomadaire van 29 Oct. 1892: On défendra aux archéologues de nettoyer une ruine. Conserver les choses d'art et d'histoire telles que nous les avons trouvées, tout notre devoir est là, et non pas essayer des restitutions arbitraires et néfastes, car restaurer, c'est toujours détruire.

Bij verbouwingen komt het ieder oogenblik voor, dat enkele detailvormen, als b. v. een anker, een sluitsteen, niet kunnen behouden blijven. Tot nu toe is het vrijwel gebruikelijk die zaken weinig te tellen, en zoo is er ook uit Delft reeds wonderveel verdwenen. Wanneer wij de mooie kopergravures uit Bleyswijck nagaan, dan is er hier een schat van dergelijke details, waaronder vooral veel ornamentaal en figuraal beeldhouwwerk, geweest, waarvan slechts enkele fragmenten overbleven. Wat zal toen ter tijde eene wandeling door de straten een genot zijn geweest!

Wordt in den laatsten tijd een dergelijk fragment al bewaard of desnoods aan een museum vereerd, dan is dat wel een stap in de goede richting, maar toch heb ik daartegen de volgende bedenking.

Een museum is voor dergelijke voorwerpen niet veel meer dan een eerlijke begrafenis. Daar komen zooveel van de meest heterogene bestanddeelen van oude gevels bij elkaar, dat eigenlijk niemand den waren lust gevoelt tot bezichtiging en studie. Het is dood materiaal geworden. Daarom zij het regel dergelijke fragmenten, zoover doenlijk, weer een plaatsje aan den gevel in te ruimen; daar hooren zij thuis. Zoo zien wij ook uit allerlei gegevens, dat onze voorgangers, waar het kon, het werk van vroeger tijden met piëteit bewaarden; van daar, dat onze stad nog zooveel belangrijks bevat, en al is ieder heer en meester van eigen huis en erf, laat men bedenken, dat de gevel toch eenigermate aan de gemeenschap ook toebehoort.

Een jaartal, een stukje beeldhouwwerk, een monogram roept ons dikwijls een belangrijke bladzijde uit de geschiedenis voor den geest, en er zijn bouwkundige details, die ons kunnen bekoren als een kunstig sonnet; laten wij er dus zuinig mede zijn!

Gevoelt iedereen wel, dat het plicht is het riante van zijne stad van inwoning te bevorderen, al is het slechts door de bijdrage in het budget van de gemeente, wij hopen dat de lust vaardig worde onder „de Burgerij", om het oude eerbiedwaardige en zoo hoogst artisticke, dat Delft eigen is, voor ondergang te behoeden, en daarbij het nieuwere in harmonie te doen aansluiten.

A. LE COMTE.

*) N.B. In de Commissie van de vierjaarlijksche tentoonstelling te Amsterdam is zelfs geen enkel vertegenwoordiger van de bouwkunst.

DE NIEUWE PROTESTANTSCHE KERK TE 's-GRAVENHAGE.

Het is nu circa vijf jaren geleden, dat door eene Commissie uit den Algemeenen Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente eene besloten prijsvraag werd uitgeschreven voor eene zevende kerk met kosterswoning op een hoek-terrein gelegen aan de Weimarstraat, het Regentesseplein en de Regentesselaan te 's-Gravenhage, een nieuwe stadswijk in het noord-westen dier stad.

Het door mij ingezonden plan werd door de Jury bekroond, doch van uitvoering was toen geen sprake; want al had men indertijd het voor die kerk benoodigde terrein ten geschenke ontvangen, de gelden voor den bouw waren niet voorhanden.

Geruimen tijd scheen het, dat de kerk nimmer gebouwd zou worden, totdat door de ijverige zorgen van de vereeniging tot stichting der zevende kerk van de Ned. Herv. Gemeente te 's-Gravenhage er ten laatste een tijdstip aanbrak, dat het kapitaal benoodigd voor den bouw zoodanig was vermeerderd, dat men werkelijk aan de uitvoering van het plan kon gaan denken.

Bij een schrijven van 2 Juni 1899 ontving ik de opdracht

voor den bouw. Het bekroonde plan moest echter omgewerkt worden, daar men nu — vijf jaren later — andere eischen stelde, zoowel wat de kerk zelve als wat de bijbehoorende kosterswoning en andere dienstvertrekken betroffen.

De aanbesteding had op Maandag 21 Aug. ll. plaats. Een 18-tal Protestantsche aannemers was door de bovengenoemde Commissie uitgenoodigd tot mededinging naar

NIEUWE PROTESTANTSCHE KERK TE 'S-GRAVENHAGE.

Schaal 1 à 400.

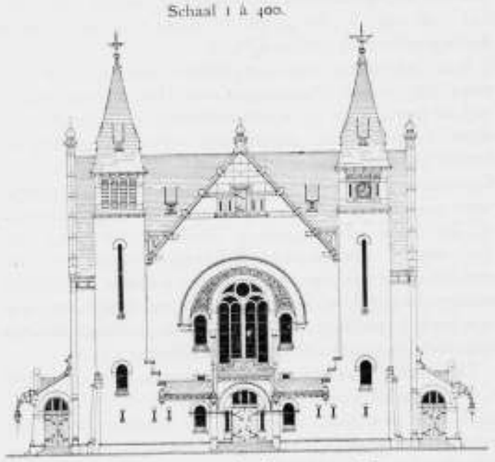

Hoofdgevel aan het Regentesseplein.

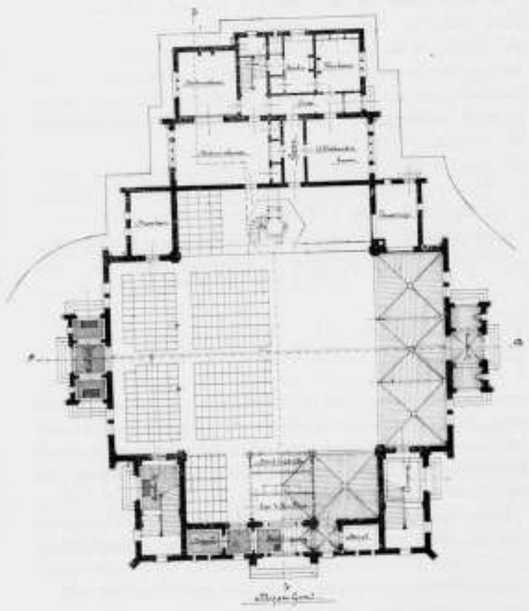

den bouw der kerk. De aannemer Jac. Vos, te 's-Gravenhage, bleek bij deze aanbesteding de minste inschrijver te zijn. Voor een bedrag van f 99300 werd hem het werk gegund, dat nu volgens het bestek op 1 October 1900 gereed opgeleverd moet worden. De kosten van het gebouw, zonder ameublement, zullen f 5.25 per M.³ bedragen.

De nevensgaande afbeeldingen van den hoofdgevel, liggende aan het Regentesseplein, en van den plattegrond gelijkstraats, geven een beknopt overzicht van hetgeen thans gemaakt zal worden.

Vergelijkt men nu deze afbeeldingen met de reproducties van mijn vroeger bekroond project (zie Bouwkundig Tijdschrift 1896, 1e stuk) dan zal men eenig verschil in den plattegrond doch veel verschil in de opvatting en behandeling van den hoofdgevel waarnemen, waartoe niet alleen de veranderde eischen maar ook de veranderde tijdsomstandigheden medewerkten.

De gevels worden in grijs-kleurig hardgrauw, met gebruik van hardsteen voor afdekkingen, aanzet-, boog- en sluitstukken, draagsteenen, spuiers en andere constructiedeelen, opgetrokken, terwijl de tympan boven het groote raam eene mozaïek-versiering zal verkrijgen en het bovenste veld van den topgevel in lichtkleurige zandsteen wordt uitgevoerd.

Een der beide torens zal dienen voor de luidklok, terwijl de andere voor tijdsaanwijzing wordt bestemd.

De daken worden met blauwe leien bedekt. Van het inwendige valt niet veel te zeggen, daar m. i. de nevensgaande plattegrond doet uitkomen, dat de centraalbouw ten grondslag lag en de verdere indeeling duidelijk weergeeft. Ter opheldering echter zij nog medegedeeld, dat de groote Bestuurskamer en de Collectantenkamer met de daartusschenliggende gang in de eigenlijke kerkruimte, tot op ± 4 M. uit den kerkvloer, zijn ingebouwd. De ruimte boven deze vertrekken is bestemd voor het orgel, dat met den preekstoel één geheel zal vormen.

Ter linker- en ter rechterzijde van den preekstoel zijn op zekere hoogte tegenover elkander gaanderijen ontworpen, die onderling met elkaar in verbinding staan en door flinke trappen bereikbaar zijn. De bank van het Koninklijk Huis bevindt zich recht tegenover den preekstoel.

Inwendig wordt het gebouw hoogst sober. De kerkruimte wordt door een houten ton- en kruisgewelf overdekt, hetwelk een eenvoudige decoratie zal verkrijgen, terwijl de vier hoekpijlers door groote gemetselde rondbogen onderling verbonden worden. Het plint, de muur- en hoekpijlers met rondbogen en omlijstingen van ramen en deuren worden in kleurig hardgrauw als schoon werk uitgevoerd, terwijl de tusschenliggende muurvakken in de metselspecie grijs worden afgeschuurd. De verschillende entrées, met gewelfde zolderingen, worden geheel in baksteen uitgevoerd. Het aantal zitplaatsen in het ruim bedraagt ± 700 en op de gaanderijen 360. Het terrein dat niet bebouwd wordt, zal een plantsoen-aanleg verkrijgen, en het geheel door een eenvoudig hekwerk op steenen voet afgesloten worden.

Rotterdam, November 1898.

J. VERHEUL DZN.
Architect.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam, 27 October 1899. — Door den Voorzitter, den heer Ed. Cuypers, werden de leden en het nieuw gekozen Bestuurslid, den heer W. A. E. van Geuns, op deze eerste winterbijeenkomst hartelijk welkom geheeten, waarbij den Voorzitter er vooral nadruk op legde, dat het zijn streven zal zijn om de vergaderingen voortaan door versiering van het lokaal zoo gezellig mogelijk te maken, waartoe evenwel de steun van de leden dringend noodig was.

Op deze bijeenkomst waren reeds door bemiddeling van den heer F. W. M. Poggenbeek vele fraaie geëncadreerde studiën van den heer Geo. Poggenbeek aan de wanden opgehangen en verder aan het lokaal door verandering van de zitplaatsen en smyrnatapijten voor tafelbekleeding en andere versieringen door den heer Ed. Cuypers hiertoe welwillend afgestaan, een recht aangenaam aanzien verleend.

Hierna werden de notulen gelezen en goedgekeurd en medegedeeld, dat in de laatst gehouden Bestuursvergadering, de heer F. W. M. Poggenbeek tot Vice-Voorzitter was aangewezen. De Secretaris meende verder aan deze mededeelingen nog te mogen toevoegen, dat de heer Ed. Cuypers, die aanvankelijk slechts gedurende de zomermaanden zijne functie als Voorzitter had aanvaard, deze zeer zeker zou blijven waarnemen, welke mededeeling met applaus werd begroet.

Door den heer Robbert Kalff werden daarna eenige nieuwe vindingen op technisch gebied besproken. In de eerste plaats behandelde de heer Kalff de gasbezuinigings-toestellen merk „Spaarpot" welke, naar spreker mededeelde, eene bezuiniging van 20 % gaven en waarbij nog vermeld mag worden, dat het licht er rustiger is en de lucht niet verontreinigd wordt. De werking van deze gasdrukregulateur, die tusschen den meter en de huisleiding wordt aangebracht, werd door eene proeftoegelicht en het toestel uitvoerig verklaard.

Hierna besprak de heer Kalff de John's brandvrije schoorsteendeur met dwangsluiting, die in verschillende afmetingen te bekomen is tot eene afmeting van 0.50 × 0.80 M., en het voordeel verschaffen, dat de sleutel niet uit het slot genomen kan worden voor dat de deur gesloten is. In Beieren is het gebruik van deze toestellen door de Bouwpolitie voorgeschreven.

Het hierna door spreker behandelde patent jalousie dakvenster, in natura aanwezig, wekte zeer de belangstelling van de aanwezigen, daar men hiermede dakruimten permanent kan ventileeren zonder bevreesd te zijn, dat door regen inwatering kan ontstaan.

Nadat ten slotte door den heer Kalff nog een nieuwe schoorsteenkap en een onder de badkuip te plaatsen Geyser waren besproken en verschillende vragen had beantwoord, werd spreker door den Voorzitter dank betuigd voor de mededeelingen.

Door den heer J. H. P. Janse werden monsters van een nieuw bekleedingsmateriaal, genaamd compo-board, vertoond, waarvan omtrent de toepassing, uit Zweden gunstige verklaringen waren afgelegd.

De door de heeren Bleys en v. d. Bossche ter beschikking gestelde photographiën werden vervolgens met veel belangstelling bezichtigd. De Voorzitter dankte den heer v. d. Bossche, daar de heer Bleys de vergadering niet kon bijwonen, hartelijk voor de gegeven kunstbeschouwing.

Nadat verschillende leden nog beschouwingen omtrent het lokaal ten beste hadden gegeven, bracht de heer A. Salm GBzn., Voorzitter van de Mij., een woord van hulde aan hen die er voor gezorgd hadden, dat het vergaderlokaal ditmaal zoo een prettigen indruk maakte, welke woorden aan den heer Ed. Cuypers aanleiding gaven om de leden vooral tot medewerking uit te noodigen, opdat dit voortaan van elke vergadering kon worden getuigd en de bijeenkomsten niet enkel bestemd waren om voordrachten aan te hooren, doch vooral een plaats waar collegas samen kwamen om met elkaar over het vak te spreken, waardoor voorzeker de onderlinge waardeering zou toenemen.

Ten slotte wekte de Voorzitter naar aanleiding van de levensgroote afbeeldingen van een Natalschen- en een Transvaalschen boer de leden op een bijdrage te schenken voor de in den tegenwoordigen strijd gewonden boeren, waarna eene collecte werd gehouden die een bedrag van *f* 30 opbracht, en door den Secretaris aan het Comité zal worden ter hand gesteld.

Hierna werd de vergadering onder dank gesloten.

BERICHTEN.

In „Onze Gids", vakblad voor den behanger, stoffeerder en meubelfabrikant, van 2 November j.l. komt het programma voor van eene prijsvraag op 't gebied der behangerij, namelijk: „voor een drapeering over drie ramen (modern), doorloopende over de penants".

In een volgend nummer van „Onze Gids" zal het programma gegeven worden van een prijsvraag voor meubelmakerij.

Het Bestuur van den Nederlandschen Aannemersbond heeft aan B. en W. der Gemeente Rotterdam een adres verzonden, waarin wordt aangedrongen op wijziging van de voorwaarden, waaronder door die gemeente tot nu toe hare publieke werken worden uitbesteed.

Uit het adres blijkt de grief, dat in de bestekken nog van toepassing worden verklaard de A. V. van Waterstaat enz. van 12 Sept. 1882, die als verouderd moeten worden aangemerkt. Adressanten verzoeken, om aan de grieven tegemoet te komen, vervanging van de genoemde A. V. door die van hetzelfde Departement, van 12 December 1895, gewijzigd blijkens eene nota van den tegenwoordigen Minister van W. H. en N. van einde April 1899.

Het verzoek wordt door adressanten uitvoerig toegelicht.

Naar aanleiding van het plaatsen van bliksemafleiders op de kerk en toren van Pieterburen in de provincie Groningen, als gevolg van de talrijke onheilen in dit jaar in het noorden door den bliksem aangericht; deelt „De Telegraaf" het volgende mede omtrent bovengenoemde kerk.

De kerk en toren zijn waard, dat ze zooveel mogelijk voor brandgevaar behoed worden. In den toren toch hangen twee klokken, waarvan de grootste een meesterstuk van gietwerk is. In een sierlijken rand draagt ze tot opschrift: „Antonius van Utrecht me fecit Anno Dom. MVcLIII ? VROV ODO tho Dika heeft deze klock eerst laten geten, unde die pastoren unde die kerrick sworen.

Naar een deskundige ons mededeelde, die een speciale studie maakt van alle klokken in de provincie Groningen en reeds van bijna alle afgietsels in gips heeft gemaakt, is deze klok de mooiste, die uit die eeuw in de provincie aanwezig is.

De kleinere van zeer ouden datum is afkomstig van de kerk te Wierhuizen (vroeger kerkelijk gecombineerd met Pieterburen) die door den grooten watervloed van 1717, dato 25 December, verwoest werd en niet meer opgebouwd is. Ook de kerk bevat belangrijke kunstschatten. Op het koor prijken vier wapenborden; drie van de familie Alberda van Dijksterhuis en een van Diderick van Sonoy, oud-gouverneur van Noord-Holland, hier op het Huis ten Dijcke in 1597 overleden en o. a. in tegenwoordigheid van Willem Lodewijk van Nassau in den gratkelder onder het koor begraven.

Verder komt op het koor voor een prachtig gebeeldhouwd gestoelte, met het wapen van de familie Alberda van Dijksterhuis en drie daaraan geparenteerde, voorzien, waaruit, hoewel geen jaartal is te vinden, kan worden afgeleid, dat het snijwerk in het begin van 1700 moet zijn gemaakt. Dat ook het overige snijwerk prachtig is en o. a. de preekstoel waarde heeft, kan blijken uit het feit, dat nog dezer dagen iemand uit Groningen, die voor het eerst de kerk bezag, dadelijk aan de kerkvoogden f 5000 daarvoor bood. Het orgel is eveneens van snijwerk voorzien, doch overigens niet veel bizonders, zoodat dan ook weldra een nieuw er voor in de plaats zal komen.

Tot Gemeente-architect van Hoorn is benoemd de heer J. van Reijendam, leeraar aan de ambachtsschool te Haarlem.

Op 63-jarigen leeftijd is te Milaan plotseling overleden de heer A. Van der Steur Jr., in leven architect te Haarlem en gedurende een 12-tal jaren lid van den Gemeenteraad aldaar. De overledene heeft veel bijgedragen tot de groote uitbreiding van Haarlem in de laatste jaren.

Naar aanleiding van het besluit van den Gemeenteraad van Amsterdam tot sloping van de Willemspoort aldaar, zou in dit nummer van het Weekblad een afbeelding van die poort worden gegeven. Een vertraging bij de reproductie ondervonden, is oorzaak, dat de afbeelding eerst in een volgend nummer kan worden opgenomen.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

Gevel voor het gebouw der Levensverzekeringbank „Rotterdam." Voor alle architecten 1e prijs:

uitvoering; 2e prijs: f 100; 3e prijs: f 50. Vóór 1 November 1899. Door den Directeur der Bank, den heer C. T. J. van Wijk, Rotterdam, Zie: Bouwk. Weekblad no. 17 van 29 April 1899.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1°. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift..

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. (*N.B. 2 en 3 algemeen. 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.*)

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 4.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 2.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Onder Bescherming van Hare Majesteit de Koningin-Moeder.

BOUWWERKEN *uitgevoerd door leden der Maatschappij. Bijeenverzameld en uitgegeven bij gelegenheid van het vijftigjarig jubileum der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 1892.*

Aan Hare Majesteit de Koningin-Regentes Eerbiedig opgedragen door het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

INHOUD.

PLATEN:

5. Woning van den Hoofd-Directeur der Rijks Museum-gebouwen te Amsterdam. Architekt Dr. P. J. H. Cuypers.
6. Gebouw der Industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te Amsterdam. Architekt A. L. van Gendt.
7. Panoramagebouw te Amsterdam. Architekt I. Gosschalk.
8. Sarphatimonument te Amsterdam. Architekt J. R. de Kruyff.
9. Winkelgebouw van den heer Allert de Lange te Amsterdam. Architekt J. van Looy.
10. Kantoorgebouw der firma Labouchère Oyens & Co. te Amsterdam. Architect F. W. M. Poggenbeek.
11. Maatschappelijk Gebouw der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Architekten Th. G. Schill & D. H. Haverkamp.
12. Woonhuizen te Amsterdam. Architekt. J. C. Spakler Jr.
13. Woonhuis op het landgoed Uytenbosch te Baarn, van den heer J. L. Pierson. Architect C. Muysken.
14. Huize Oostbroek te de Bilt, van den heer Mr. W. J. Royaards van den Ham. Architect I. H. J. van Lunteren.
15. Villa Kennemerheuvel te Bloemendaal bij Haarlem, van den den heer L. H. Prætorius. Architekt L. Ritter.
16. Kantoor- en Winkelgebouw in het Agnetapark te Delft. Architekt F. M. L. Kerkhoff.
17. Gebouw der Studentensocieteit Phoenix te Delft. Archit. F. J. Nieuwenhuis.
18. Stationsgebouw der Holl. IJz. Spoorweg Maatschappij. te Delft. Architekt C. B. Posthumus Meijjes.
19. Arbeiderswoningen te 's-Gravenhage. Architekt W. B. van Liefland.
20. Villa in het Prinsen Vinkenpark te 's Gravenhage. Architekt J. P. J. Lorrie.
21. R. K. Parochiekerk, Pastorie enz., van den H. Joseph, te 'sGravenhage. Architekt E. J. Margry.
22. Winkelgebouw te 'sGravenhage. Architekt J. H. A. Mialaret.
23. Winkelgebouw der Vereeniging Eigen Hulp te 's Gravenhage, Architekt H. J. Mondt.
24. Gebouw der industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te 's Gravenhage. J. J. van Nieukerken.
25. Villa aan de Laan van Meerdervoort te 's Gravenhage, Architekt P. du Rieu Fzn.
26. Physisch Laboratorium der Rijks Universiteit te Groningen,
27. Architekt J. van Lokhorst.
Hypotheek- en Kadastergebouw te Groningen. Architekt
28. C. H. Peters.
Woonhuis te Haarlem. Architekten S. Roog & Jb. van
29. den Ban Pzn.
Kerk der Hervormde Gemeente te Katwijk aan Zee. Architekt
30. H. J. Jesse.
31. Villa Laanzicht te Leeuwarden. Architekt H. H. Kramer.
Gebouw der Studenten Societeit te Leiden. Architekt Prof.
32. E. Gugel.
33. Stads Gehoorzaal te Leiden. Architekt D. E. C. Knuttel.
34. Oudeliedenhuis te Leiden. W. C. Mulder.
Huize de Cloeze van den heer Mr. C. J. Sickesz, nabij
35. Lochem. Architekt Nics. Molenaar.
R. K. Kerk en Pastorie te Nes en Zwaluwenbuur. Architekt
36. Jos. Th. J. Cuypers.
Winkelgebouw der firma Bahlman & Co. te Nijmegen. Archi-
37. tekt D. Semmelink.
38. Winkelgebouw te Nijmegen. Architekt J. J. Weve.
39. Woonhuis te Rotterdam, Architekt D. Verheul Jr.
40. Schouwburg te Rotterdam. Architekt J. Verheul Dzn.
41. Hotel Wittebrug te Scheveningen. Architekt Joh. Mutters Jr.
42. Gebouw der Société Sic Semper te Utrecht. Architekt P. J. Houtzagers.
43. Woonhuis van den heer Dirk Laan te Wormerveer. Architect Jacob F. Klinkhamer.

N.B. De plattegronden van deze gebouwen zijn voorgesteld op twee dubbele platen.

De 42 in dit werk voorkomende platen, groot 50 bij 35 cM. zijn lichtdrukken naar photographische opnamen, beiden van de firma Emrik & Binger te Haarlem.

Deze verzameling platen, in portefeuille, is aan het Bureau der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst verkrijgbaar, voor de Leden der Maatschappij, à f 5.— per exemplaar.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 6 NOVEMBER.

's-Hertogenbosch. Het sloopen en weder opbouwen en in te richten tot beneden- en bovenwoningen de perc. C 333 gelegen aan de Korte Tolbrugstr. en C 340 gelegen aan de Suikerstraat.
De architect T. H. J. Pastoor, v.m. 11 u., in café Parlement. Bestek en teek. ad f 1.50 verkr. bij gen. architect. Aanw. gedaan.

Ravestein. Het bouwen van een woonhuis met slagerij en bijbouw.
De heer M. Theeuwen, n.m. 3 u., in het hotel van H. van Hall. Bestek en teek. verkr. à f 1,50, bij H. J. Caners, archit. te Ravestein.

Schiebroek. Het bouwen van een schoolgebouw.
Het gem.-best., v.m. 11 u. Bestek en teek. à f 2 alsmede inl. te bekomen bij den arch. J. Herman de Roos, Oostzeedijk 229. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 8 NOVEMBER.

's-Gravenhage. Het bouwen van 3 schotbaikloodsen aan het Z.-afwateringskanaal onder de gem. Vrijhoeven-Capelle, Waspik en Raamsdonk, behoor. tot de werken voor de verlegging van den Maasmond. Raming f 31.40.
Het min. van W., H. en N., v.m. 11 u. Bestek, no. 173, ter lezing aan het gebouw van het min. W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. te bek. aan het bureel van de werken tot verlegging van den Maasmond, te 's-Hertogenbosch, en bij den ingenieur Jolles te Breda. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het maken van een huis met een bovenwoning, een enkel huis met kapverdieping, een dubbel woonhuis met zolderverdieping en 22 arbeiderswoningen op een perceel grond aan den Hoek van Holland.
De firma Hudig en Pieters. Bestek en teek. à f 2.50 te bekomen bij den architect R. A. v. d. Linden, Hartmansstraat 33.

Westzaan. Het graven der fundeeringsleuven en het lev. en inheien van 466 dennen heipalen ongev. 7 M. lang, zw. aan den kop 12 en 20 cM. voor een stoomhoutzagerij op een terrein gen. „de Huismusch" van de firma Adriaan de Lange en Zn. ald.
De architect G. H. Philips te IJmuiden, bij wien bij. in te lev. Bestek ter inz. en inl. te bek. in de keet op het werk.

DONDERDAG 9 NOVEMBER.

Amersfoort. Het amoveeren van perc. F 49 aan de Langestraat en het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning.
De architect Herm. Kroes v.m. 11 u. in hotel Schwemmer, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn deze ad f 1.50 verkrijgb. bij gen. architect Aanw. 6 Nov., v.m. 11 u.

Enschedé. Het afbreken van 3 woningen en daar ter plaatse bouwen van 2 woonhuizen met één winkelhuis op een terrein gelegen aan de Lipperkerkstraat aldaar.
De arch. A. L. Clemens Azn., 's midd. 12 u., in het café van Mendelaar. Bestekken en teekeningen à f 2 verkr. ten kantore van den arch. Aanw. 8 Nov., v.m. 10 u.

Schoondijke. Het afbreken van een woonhuis op de Markt aldaar en het aldaar bouwen van een gemeentehuis.
Het gem.-best., n.m. 2 u. Bestek ter lezing in de herberg van J. J. Haartsen. Teek. ad f 1 verkr. ter secretarie. Inl. geeft de bouwk. A. van Male. Aanw. 6 Nov., n.m. 2 u.

VRIJDAG 10 NOVEMBER.

Arnhem. Het maken van een bijgebouw voor de afdeeling landbouwkunde op het terrein genaamd Duvendaal ten behoeve van de rijkslandbouwsch. te Wageningen. Ram. f 30.200.
Het Prov. bestuur 's midd. 12 u. Bestek ter lez. aan het gebouw van het Ministerie van binnenl. zaken, aan dat van het prov. bestuur van Gelderland te Arnhem, en is te bek. bij M. Nijhoff, Nobelstr. 18, te 's-Hage. Inl. te bek. bij den rijksbouwkundige. Aanw. gedaan.

Arnhem. Het bouwen van een rijkslandbouwproefstation en een station voor zaadcontrôle op een terrein aan de Binnenhaven nabij de Lawicksche Laan te Wageningen. Raming f 51.400.
Het Prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek ter lez. aan het gebouw van het Ministerie van binnenl. zaken, aan dat van het prov. bestuur van Gelderland, te Arnhem, en is te bek. bij M. Nijhoff, Nobelstr. 18 te 's-Hage. Inl. te bek. bij den rijksbouwkundige. Aanw. gedaan.

Geertruidenberg. Het doen van voorzieningen aan het gebouw in de Koestraat te Geertruidenberg, onder het beheer der Genie te Breda. Raming f 1950.
De genie van Breda n.m. 1½ u. in hotel „Santbergen". Biljetten in te zenden vóór 9 Nov. n.m. 3 u. ten bureele der genie. Bestek ter lezing in gen. hotel en verkrijgb. bij den opzichter van fortificatiën te Geertruidenberg. Aanw. 6 Nov. v.m. 10 u.

ZATERDAG 11 NOVEMBER.

Arnhem. 1. Het bouwen van een bewaarschool aan de Nassaustraat; 2. het bouwen van 11 woningen en een naaischool, beide op het terrein gelegen aan de Alexanderstr., Mauritsstraat en Zwarte Weg.
Het best. der woningvereen. „Openbaar Belang": v.m. 11 u., in het centr.-geb. in de Bakkerstraat. Bestekken en teek. ten kantore van bovengen. vereen. (Hovenierstraat no 36) à f 2,50 per stel (bestaande uit 2 bestekken en 2 teek.) verkrijgbaar. Inl. zijn te bek. ten kantore van bovengen. vereen. iederen werkdag des middags van 12–2 u. Aanw. 7 Nov., v.m. 11 u.

Oosterhout (N.-Br.). Het bouwen van 1 machinegebouw met bijgebouwen, alsmede het bouwen van droogloodsen ter oppervlakte van 7000 M². ten behoeve der op te richten stoomsteenfabriek te Dorst.
De Comm. Vennootschap „Frans Oomen", v.m. 11 u. in café Chr. Biemans, alw. bestek en teek. ter inz. ligt. Inl. geeft de bouwk. C. A. Oomen Azn. Aanw. 6 Nov., v.m. 10 u., bijeenkomst in het café van J. P. Jacobs te Dorst.

DINSDAG 14 NOVEMBER.

Utrecht. Bestek no. 784. Het maken van twee wachterswoningen en het verrichten van bijkomende werken ten behoeve van den spoorweg Rotterdam—Breda. Begrooting f 9750.
De maatschappij tot expl. van S.-spoorw., n.m. 2 u. loc. tijd aan het centr. bureau. Het bestek ligt ter lez. aan het centr. bur. in het Moreelsche park en aan het bureau van den heer Sectie-ingenieur A. J. Buijs te Rotterdam en is aan genoemd centraalbureau (dienst van weg en werken) te bek. tegen f 1. Inl. aan het centr. bureau (dienst van weg en werken) en bij gen. sectie-ingenieur. Aanw. 7 Nov. te Dordrecht, v.m. 10 u (West Europ. tijd).

WOENSDAG 15 NOVEMBER.

's-Gravenhage. Het bouwen van duikers en het tot bouwterrein geschikt maken van een perceel grond nabij de Willemsbrug aan den rijksweg van Oosterhout naar Geertruidenberg, ten behoeve van het te stichten centraal-station voor de bemaling van de Dongepolders, onder de gemeenten Raamsdonk en Oosterhout, prov. Noordbrabant, behoorende tot de werken voor de verlegging van den Maasmond. Raming f 23.500.
Het ministerie van W., H. en N., v.m. 11 u. Bestek, no. 174, ter lez. aan het gebouw van het ministerie van W., H. en N., aan de lokalen der Prov. Besturen, en is te bek. bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bek. aan het bureel van den hoofdingenieur voor de verlegging van den Maasmond te 's-Bosch en bij den ingenieur Jolles te Breda. Aanw. op de plaats 8 Nov., v.m. 11 u.

VRIJDAG 17 NOVEMBER.

Rotterdam. Het bouwen van een fitterswerkplaats met woningen achter de Wolphaertstr. (voorm. Charlois).
Het gem.-best., n.m. 1 u. Bestek, voorw. en teek. liggen ter kennisneming op de centr. secretarie der gemeente en in het stadstimmerhuis te Rotterdam en zijn ad f 1 verkrijgb. bij Wed. P. v. Waesberghe & Zn., Houttuin no. 73, aldaar. Inl. te bek. aan gemeld timmerhuis. Aanw. 14 Nov., v.m. 11 u.

MAANDAG 20 NOVEMBER.

Amsterdam. Het bouwen van twee o. l. scholen, waarvan één voor 600 kinderen en één voor 520 kinderen, beiden op een terrein aan de Van Ostadestraat bij de Ferdinand Bolstraat.
Het gemeentebest., 's midd. 12 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiapleln — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 6.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**„ 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**„ 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

17 OCTOBER.

Edam. Het bouwen van een huis aan de Bult.
Metselwerk. Laagste inschrijver De Koning f 383. Gunning aangehouden.
Verf-, glas- en behangwerk. Wed. Evers, f 129.92.

23 OCTOBER.

Amsterdam (Onderh.). Het verbouwen van perceel no. 23 aan de Nieuwmarkt. Door den arch. E. M. Rood.
Laagste inschrijvers Gebr. Terlingen, ald.
's-Hertogenbosch (Onderh.). Het verbouwen van twee rijtuigremises te 's-Bosch en Vucht. Door de Stoomtramwegmaatschappij 's-Bosch—Helmond.
Gegund aan P. Weijts te Berlikum (N.-Br.).

24 OCTOBER.

Breda. Het maken van een winkelpui met binnenwerken, aan de huizinge, plaatselijk gemerkt no. 40, aan de Boschstraat. Door den arch. F. P. Bilsen.
Laagste inschr. J. Kwaaitaal, Terheijden, f 922. Gegund aan Fr. Beekers.
Hengelo (Ov.). Het bouwen van een heerenhuis op een terrein aan de Marktstraat. Door den arch. W. Elzinga.
Laagste inschrijver G. J. Beltman, f 6745.
Terborg. Het verbouwen van een huis. Door den arch. H. J. L. Ovink te Doetinchem.
Laagste inschrijver L. Rexwinkel, Terborg, f 452. Gegund.

25 OCTOBER.

Almelo. Het bouwen eener bewaarschool aan de Paulinkstraat voor de vereeniging „Oranjezaal". Raming f 4446. Door den archit. B. Vixseboxse Bzn.
Laagste inschr.: J. G. Schippers, metselwerk, f 2087; Gebr. Wessels, timmerwerk, f 1468; A. J. Hilgen, stucadoorswerk, f 207; H. B. Tanke, smidswerk, f 239; H. H. Wegkamp, lood- en zinkwerk, f 145; J. H. v. Lochem, glas- en verfwerk, f 184. Allen ald. Volgens bestek 8 dagen beraad.
Enschedé (Onderh.). Het schilder- en glaswerk van een nieuw te bouwen winkel-, woonhuis en bakkerij. Door den heer T. Boersma.
Laagste inschrijver J. Luijerweerd, f 110. Gegund.
Enschedé (Onderh.). Het leggen van gas- en waterleiding van drie in aanbouw zijnde woningen met bijlevering van materialen.
1. Laagste inschrijver Broekers, f 104.76.

2. Broekers, f 95,46*.
3. Leerink, f 80,70*. *Gegund.

Harlingen (Onderh.). Het verven van 2 nieuwe woningen (van binnen) en 10 woningen eenmaal (van buiten) te groodverven voor rekening van den heer H. v. Asperen.
Laagste inschr. P. Langenhorst, f 169.94. Gegund.

Nijmegen. Het afbreken van 2 huizen aan de Korenmarkt no. 9, 10 en 11 aldaar en het bouwen van een vergaderlokaal met bovenwoningen. Door den architect W. J. Maurits.
Laagste inschrijver W. v. d. Wacht, f 12488. Gegund.

26 OCTOBER.

Amsterdam. Het verbouwen van de perc. Nieuwe Kerkstraat 102—104 tot Vleeschhal. Door het kerkbestuur der Ned. Israël. Hoofd Synagoge.
Laagste inschrijver W. de Léon, Sloten, f 14400; 7 ongezegelde biljetten ongeldig verklaard.

Assen. Het bouwen van een dubbel burgerwoonhuis aan de Melenstraat, met bijlev. der materialen, enz. Door Mej. de Wed. J. Zwiers.
Laagste inschrijver U. Bennink, f 4426.

Breda. Het inrichten van het gebouw de Lange Stallen aldaar tot bur., magazijnen, bergplaatsen en woningen voor gehuwden (te gedeelte), onder het beheer der genie te Breda. Raming f 10000. Door de genie.
Geen inschrijvingsbiljetten ingekomen.

Enschedé (Onderh.). Het schilder- en glaswerk van de nieuw te bouwen villa van den heer Jannink aldaar.
Laagste inschrijver Koopmans, f 1535. Drie dagen beraad.

Oosterwolde. Het bouwen van een nieuw Evangelisatie-lokaal aldaar. Door het bestuur der vereen. tot Evangelisat. binnen de classis Heerenveen.
Laagste inschrijver J. K. Luiting, Oosterwolde, f 1295. Gegund.

Sas van Gent. Het uitvoeren van fundeeringwerken van een gedeelte van de te bouwen Eerste Nederl. Coöp. Beetwortelsuikerfabriek te Sas van Gent, met het verrichten van bijk. werkzaamheden. Door de directie van voorn. fabriek.
Laagste inschrijver Ed. Claassen, Sas van Gent, f 8800. Gegund.

Schoondijke (Zeel.). Het bouwen van een woonhuis te Schoondijke. Door den heer J. P. Contant.
Laagste inschr. Jozias Haartsen, Groede, f 1633.

Zandvoort (Onderh.). Het verbouwen en restaureeren van het gebouw „Beau Séjour" ald. Door architect W. F. Doeglas te Haarlem.
Laagste inschrijvers O. Schrikkema en H. Zwaan, f 3289.

27 OCTOBER.

Beilen. Het bouwen eener hulpschool ald. op het terrein achter de bestaande school, met bijlev. van materialen. Door het gem.-bestuur.
Laagste inschrijver H. Pol, Beilen, f 1893. Nog niet gegund.

Gorinchem. Het bouwen eener fabriek met winkel en bovenwoningen, op een terrein aan den Langendijk te Gorinchem. Door den bouwk. J. de Bie.
Metselwerk. Laagste inschr. T. G. Sterkenburg, f 6100.
Steenhouwerswerk. J. Simon, f 625.
Stucadoorswerk. B. Vos, f 560.
Timmerwerk. J. de Grunt, f 4615.
Loodgieterswerk. L. de Bruin. f 1040.
Ververswerk. H. de Nier, f 974.
In massa. J. de Grunt, f 13964.

Groningen. Het uitbreiden van het Rijksarchiefgebouw te Groningen en het uitvoeren van daarmede in verband staande werken op een terrein gelegen aan de Groote Snor te Groningen. Ram. f 10960. Door het prov. bestuur.
Laagste inschrijvers K. J. Kalt, Heerenveen, en F. J. Kalt, Groningen, f 10,888. Een biljet van onwaarde.

28 OCTOBER.

Delft. Het sloopen van het perc. Molslaan no. 90 en het aldaar bouwen van een winkelhuis. Door den arch. C. J. L. Kersbergen.
Laagste inschrijver J. Rijsterborgh, f 3813.

Noordwijk a. Zee. Het bouwen van een villa ald. Door den heer Wilhelm Tappenbeck.
Laagste inschrijver F. Luijten. Amsterdam, f 11780.

Oosterbeek. Het bouwen van een woonhuis met bloemenkas. Door den arch. J. v. Burk.
Laagste inschr. W. Degen, f 4097. Gegund.

Oosterhout. Het amoveeren van 1 huizing, gelegen te Oosterhout aan den Leijsenbeek, wijk C, nos. 118 en 120, en het daar ter plaatse bouwen van een heerenhuis met kantoren, met bijlev. der benoodige materialen. Door den heer C. A. Mertens.
Laagste inschrijver H. G. v. Meer, f 10168. Gegund.

Roermond. Het bouwen eener burgerwoning, alleen metselwerk, onder beheer van den arch. H. Bertrams. Door den heer A. Lenards.
Gegund aan den laagsten inschrijver P. Jegers, aldaar, voor f 1449.

Terborg. Het verbouwen van een woon- en winkelhuis. Door den heer J. G. Hofs.
Metselwerk. Laagste inschrijver S. J. v. d. Kamp. Silvolde, f 198*.
Timmerwerk. D. W. Kleinholte, Doetinchem, f 438*.
Smidswerk. G. Kanters, f 84.94*.
Loodgieterswerk. J. Th. Benraad, f 61*.
Stukadoorwerk. Th. Ringeling, f 35,20*.
Glas- en verfwerk. A. J. Ringelink, f 120*.
Massa. H. Onstink, f 1040. *Gegund.

Zetten. Het bouwen van een woon- en winkelhuis, met de levering van materialen, arbeidsloonen enz. Door den heer H. Filipsen.
Laagste inschrijver E. J. W. v. d. Vooren, f 3598. Gegund.

Zandvoort. Het amoveeren van een gedeelte van het hotel Driehuizen aldaar en het aanbouwen van een eetzaal, conversatiezaal, logeerkamers, met verder aanhooren. Door den archit. W. F. Doeglas te Haarlem.
Zonder kap. Laagste inschrijver W. v. d. Kroft, Zandvoort f 20039.
Met kap. J. Miezerus, Sandpoort. f 23180.
Een biljet gedurende de besteding teruggenomen.

30 OCTOBER.

Enschedé. Het verbouwen der school achter het hofje aldaar tot gemeente-fabriek voor electriciteit en tot machinistenwoning. Door de firma Hofstede, Crull en Willink te Borne.
Laagste inschrijvers H. Mastenbroek en W. Hartman. f 6720. 8 dagen beraad.

Winschoten. Het maken en leveren van schoolmeubelen ten behoeve van de vier in aanbouw zijnde lokalen bij het schoolgebouw aan de Langestraat, in een perceel. Door het gem.-bestuur.
Laagste inschrijver G. Pentinga, Noordbroek, f 819. Gunning aangehouden.

31 OCTOBER.

Arnhem. Het bouwen van een Woonhuis met winkel, bakkerij enz., aan de Stroolaan te Schaarsbergen. Door den heer C. van Brakel.
Laagste inschrijver J. G. Vleming, Velp, f 5890. Gunning aangehouden.

Rotterdam. Het verbouwen en uitbreiden van het Christelijk Tehuis „Jeruël" in de Korte Wagenstr. te Rotterd., voor rekening der Vereen. „Stads-Evangelisatie „Jeruël", arch. de heer Herm. Kleot. Onderhands.
Ingekomen 9 biljetten. Laagste inschrijver J. P. Christiaanse voor f 14 500.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

11 NOVEMBER 1899. 19e JAARGANG. No. 45.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels f 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostesooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der M⁰.

INHOUD. — De Willemspoort te Amsterdam. — Bouwkundige Boekerijen in Nederland, door J. H. W. Leliman. — Ingezonden. — Prijsvragen. — Berichten. — Vergaderingen. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst. van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

DE WILLEMSPOORT TE AMSTERDAM.

In het eerste, over den toestand der bouwkunst in den aanvang der 19e eeuw handelende hoofdstuk van de geschiedenis der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, uitgegeven bij haar 50-jarig bestaan in 1892, wordt omtrent de poort waarvan hier eene afbeelding wordt gegeven, gezegd: „Een zeker niet onverdienstelijk, helaas echter hoofdzakelijk in pleisterwerk uitgevoerd en thans tot slooping veroordeeld bouwwerk, is de Willemspoort te Amsterdam, die op onverklaarbare wijze aan 't verkeer is onttrokken, *) hoewel waarde genoeg bezittende om onderhouden en bewaard te worden, ook wat de geschiedkundige beteekenis betreft. Die poort immers werd ingewijd door de blijde inkomst van Koning Willem II in de hoofdstad, zooals op een gedenksteen in de poort vermeld staat. Het ontwerp voor dit bouwwerk in klassieken trant werd geleverd door C. Alewijn, destijds Commissaris van Publieke Werken van de stad Amsterdam."

Situatie der Willemspoort.
A. Willemspoort.
B. Haarlemmerdijk.
C. Marnixstraat.

De met groote zorg en correctheid uitgevoerde werkteekeningen van het bureau der Publieke Werken zijn onderteekend: C. W. M. Klijn, Directeur van Stadswerken en gedateerd: Juli 1838. Het opschrift luidt: „Nieuwe Barrière met twee Wachthuizen ter vervanging der gesloopte Haarlemmerpoort." Er berusten in het archief van de tegenwoordige afdeeling P. W. meerdere ontwerpen voor dezelfde poort, die slechts zeer geringe verschillen aanwijzen met het uitgevoerde ontwerp.

Thans is door den gemeenteraad van Amsterdam met 25 tegen 14 stemmen besloten de poort af te breken.

B. en W. hadden zich in 1898 gewend tot de commissie die aan hun college advies verstrekt over plannen tot bebouwing van aan de Gemeente toebehoorende terreinen, en deze commissie adviseerde, dat alleen *dan* tot slooping zal moeten worden overgegaan, wanneer absolute zekerheid is verkregen, dat daar ter plaatse een dusdanig bouwwerk zal verrijzen, dat een monumentale afsluiting van den Haarlemmerdijk waarborgt. Wanneer er vóór 1900 geen aannemelijk plan zou zijn ingekomen, moest men tot restauratie overgaan.

B. en W. hadden, zeker tot groote voldoening van de genoemde commissie haar advies opvolgende, *f* 6000 op de begrooting voor 1900 aangevraagd om de poort te restaureeren, een bedrag dat echter door den gemeenteraad is geweigerd.

Het raadslid Fabius, van oordeel, dat de poort op 't Haarlemmerplein niet behoort, was voor slooping, om in hare plaats een monument of iets van dien aard, bijv. een fontein, op te richten als afsluiting van den Haarlemmerdijk.

Het raadslid Bleijs, tevens lid van de bovengenoemde commissie van advies, bevreemde het zeer, dat men „op eens" de poort wil restaureeren. Hij was zeer tegen dat oplappen, omdat de poort geen reden van bestaan meer heeft; hij noemde haar *niet* klassiek en een leelijk ding waarvan de restauratie niets waard was. Na de slooping zou het publiek wel zien, dat daar wel iets goeds te maken zou zijn. Een monument dat men mooi vindt, blijft men mooi vinden, doch dit ding was nooit mooi geweest, zeide spreker.

De Wethouder van P. W. verdedigde de restauratie, en hieruit bleek nader, dat B. en W. zich hebben willen houden aan het advies der commissie; na dit advies te hebben duidelijk gemaakt, zoodat men de *juiste* strekking ervan kon beoordeelen, deelde hij nog mede, dat geen

*) Zie de situatie-teekening.

uitzicht bestond om ter plaatse van de eenmaal afgebroken poort een monumentaal gebouw te verwachten.

Ten slotte merkte het raadslid Schut op, dat na sloopíng een prachtig terrein vrij komt, hetwelk het geld wel zal opbrengen om andere lokalen in te richten in de plaats van die, welke verloren gaan bij de verwijdering der poort.

Slechts het raadslid Sterck verdedigde het behoud van het gebouw.

De poort doet geen dienst meer als toegang. Waar is het; maar is dit nu werkelijk een reden om haar te sloopen? Het bouwwerk is een monument, wel degelijk van historische waarde, zooals reeds boven in herinnering werd gebracht, maar geen der raadsleden heeft er op gewezen; het is een overblijfsel van een bouwtrant in een tijdperk waaruit zeer weinig van belang tot ons is gekomen, en juist daarom waard behouden te blijven en als getuige dienst te doen. Laat men de poort staan, te midden van eenig geboomte en struikgewas, of wel — zooals de genoemde commissie van advies onderling besprak — wordt de westelijke omgeving van de poort geheel veranderd met een uitgebouwd terras met trappen naar het water, in de hoop, dat de bruggen, en kaden (destijds aangelegd uitsluitend als utiliteits-zaken) nog eens veranderd zullen worden en de westelijke toegang van de eigenlijke stad een waardig monumentaal front krijge, — dan zullen slechts zeer enkelen zich ergeren over den eerbied dien men voor een monument gevoeld heeft, waardoor het behouden is gebleven als een getuige van de bouwwijze van vóór 50 jaren, men moge die thans mooi vinden, of niet.

Moet men alleen die monumenten bewaren, die algemeen mooi gevonden worden?

Waar de poort staat, is zij niemand tot last, wel daarentegen een goede afsluiting voor den Haarlemmerdijk.

Waar moet het henen, zoo vragen wij ons af, indien alles wat door eenige personen in een gemeenteraad niet meer mooi gevonden wordt, moet worden gesloopt? Wat er voor in de plaats komt, zal dat werkelijk over 50 jaren *niet* leelijk worden gevonden? En zou de Willemspoort over 25 jaren niet weêr heel mooi kunnen gevonden worden?

Heeft men in Parijs, aan den grooten Boulevard, de Porte St. Denis en de Porte St. Martin niet gecerbiedigd als herinnering aan vroegere tijden, hoewel ze voor het drukke verkeer in de weg staan? Zijn die bouwwerken zooveel mooier, of liever zijn ze mooi gebleven?

Als het voorbeeld met de Willemspoort navolging vindt, zullen er bij den afwisselenden smaak der raadsleden, of hun zucht naar te-gelde-maken, spoedig geen merkwaardige oude bouwwerken meer zijn.

Men zal in München heden niet meer bouwen zooals Leo von Klenze: maar men zal zijn werken, al hebben ze niet meer het oorspronkelijke doel, niet daarom sloopen, integendeel als uitingen van den tijd bewaren, omdat ze juist in dit opzicht een groote rede van bestaan hebben.

Gevel stadszijde.

Doorsnede.

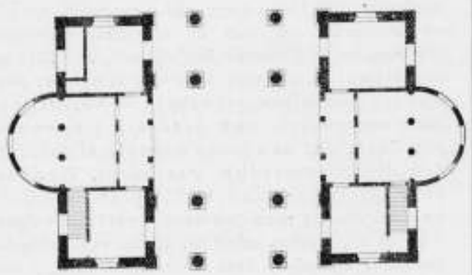

Plattegrond.

BOUWKUNDIGE BOEKERIJEN IN NEDERLAND.

Goede boeken zijn trouwe vrienden. In hun midden ligt, al naar de behoefte van het oogenblik, ernst, kortswijl, rust of verstrooiing; „eene boekerij", zegt Edmondo de Amicis, „eene boekerij is eene zedelijke apotheek."

Zal echter in een vriendenkring de noodige gemeenzaamheid heerschen, dan dient hij niet te uitgebreid te wezen. Voor een tafelgezelschap stelden de ouden — en er zijn geen betrouwbaarder gidsen in deze materie — als grenzen, het aantal der gratiën en dat der muzen, 3 en 9.

Om echter eene boekerij juist aan deze voorwaarde te doen beantwoorden, wordt een niet alledaagsch zelfbedwang vereischt.

Eeuwen geleden was eene verzameling van twintig of dertig boekdeelen een schat zooals slechts enkele bevoorrechten er eene bezaten. Ten tijde van Erasmus nog kon de reizende magister met gemak zijne bibliotheek „on horse-back" met zich mede voeren. En nu? Over elk onderdeel van kunst en wetenschap is — omstandigheden dienende — binnen weinige uren eene bibliotheek van omvang bijeen te brengen.

Het lag trouwens voor de hand om, toen eenmaal de geschiedenis der kunst in haren vollen omvang beschreven was, over te gaan tot die der Bouwkunst of der Schilderkunst alleen. Het splitsingsproces is zoover gevorderd, dat uitvoerige studiën verschijnen over het kapiteel der Egyptische zuil.

Het gewone verschijnsel, zoo zal men opmerken, dat in alle takken van kunst en wetenschap is waar te nemen. De bouwmeester heeft sinds lang niet meer genoeg aan

de „Architectura Moderna", Palladio en Scamozzi en Daniel Marot.

De driemaandelijksche lijst van nieuwe boekwerken die aan het Juni-nummer van de Gazette des Beaux-Arts is toegevoegd, bevat niet minder dan 135 titels op bouwkundig gebied. Al viel mij op, dat sommige der vermelde boeken reeds veel vroeger verschenen, toch blijft de oogst van drie maanden ontzagwekkend te noemen. Geen wonder, dat steeds luider wordt geklaagd over het ondoenlijke om de vakliteratuur geregeld te volgen, eene bezigheid waarvan het nut, de wenschelijkheid, ja de noodzakelijkheid niet valt te ontkennen. Ons ontbreekt, nu de toevloed literatuur niet te keeren is, nog een tijdschrift, eene Technische „Revieuw of Revieuws". Dit orgaan zou ten opzichte der techniek ongeveer de rol vervullen van de Hollandsche Revue ten opzichte van politiek en letteren.

Het komt me voor, dat zulk een Technische Revue blijken zal meer levensvathaarheid te bezitten dan de nieuwe weekbladen, die de ondernemingszucht der laatste jaren het leven schonk, mits die Revue zich niet beweegt op het terrein der bestaande organen. Zij dient zich te bepalen tot het maandelijks geven van een overzicht uit diverse buitenlandsche vakbladen, zonder in bijzonderheden af te dalen; en moet als het ware niets dan een klapper wezen, een repertorium der technische wetenschappen.

Zoolang schier elke post eene aflevering van een tijdschrift brengt en elke dier afleveringen het verschijnen aankondigt van tal van nuttige nieuwe boeken, moeten openbare of vereenigingsbibliotheken den particulier te hulp komen. Zijne middelen schieten reeds lang te kort.

Men oordeele.

De heer Russel Sturgis beveelt in zijn boek „European Architecture" den minder bevoorrechten Amerikaanschen lezer de studie aan der volgende werken, ter vervanging van eene reis door Europa:

1.	Barock und Rococo-Architectur	door R. Dohme.
2.	Denkmäler Deutscher Renaissance	„ K. E. O. Fritsch.
3.	Die Holz-architektur Deutschlands vom XIV—XVIII Jahrhundert	„ Carl Schaefer.
4.	Architectur der Niederlande	„ L. Krook.
5.	Motive der Mittelalterlichen Baukunst	„ Hugo Hartung.
6.	Baudenkmäler in Grosz-Britannien	„ C. Uhde.
7.	Architecture of the Renaissance in England	„ J. A. Gotsch en W. T. Brown.
8.	London Churches of the seventeenth and eighteenth Century (bevat de St. Paul)	„ G. H. Birch.
9.	La Normandie Monumentale et Pittoresque.	
10.	La France Artistique et Monumentale	„ M. H. Havard e. a.
11.	Die Baukunst Frankreichs	„ C. Gurlitt.
12.	L'art Gothique	„ L. Gonse.
13.	Die Baukunst Spaniens	„ Max Junghaendel.
14.	Baudenkmäler in Spanien und Portugal	„ C. Uhde.
15.	Die Architectur der Renaissance in Toscana	„ C. von Stegmann.
16.	Palast Architectur von Ober-Italiën und Toscana	„ R. Reinhardt e. a.
17.	Racolte delle Vere da Pozza in Venezia	„ F. Ongania.
18.	La Basilica di San Marco in Venezia	„ F. Ongania.

Wie beschikt over de Ausdauer en de gegevens om uit te cijferen of de Amerikaansche student bij slot van rekening wel een noemenswaardig bedrag zou besparen wanneer hij zich gedwongen zag zelf deze achttien boeken aan te koopen, bij gebreke van openbare boekerijen? En toch is deze lijst van noodzakelijk geoordeelde studiewerken verre van compleet, o. a. door het ontbreken van een algemeene geschiedenis der bouwkunst; van werken betreffende constructie, ventilatie, en tien andere onderwerpen. Hoe staat het nu hier te lande met die bibliotheeken?

De Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage bezit een honderdtal bouwkundige werken; niet veel voor eene zoo rijke collectie, is men geneigd op te merken. Betrekkelijk nog armer is de bibliotheek van de Rijks Universiteit te Leiden, waar te midden van eenige honderdduizende boekdeelen de 170 bouwkundige in het niet verzinken.

Beter voorzien is de Bibliotheek van het Rijks-Museum te Amsterdam die, blijkens mij verstrekte inlichtingen, ongeveer 900 werken over bouwkunst bevat. Vermoedelijk is hieronder gerekend een deel van het geschenk A. N. Godefroy, eene zeer belangrijke verzameling.

De Rijks Academie van Beeldende Kunsten en de Kunstnijverheidschool kunnen buiten bespreking blijven, als zijnde zoo goed als niet openbaar. Onder de vereenigings-bibliotheken wil ik allereerst noemen die van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs. Ruim geteld, bevat zij weliswaar een 300 tal werken, die voor den architect van eenig belang zouden kunnen zijn.

Maar letten we daarenboven ook op de kwaliteit, dan blijkt echter dat deze boekerij nauwelijks in aanmerking komt voor een *bouwkundig* ingenieur.

(Zie voornamenlijk afdeeling XIV van den catalogus van 1887 en het supplement van 1895).

Anders is het met de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst.

In de 57 jaren van haar bestaan bracht zij, gesteund door belangstellende leden, eene bibliotheek en een archief bijeen, waarvan de catalogus van 1898 en de sedert in het Weekblad gepubliceerde aanvullingslijsten, genoegzaam aantoonen, dat er weinige gevallen zijn waarin ze niet met vrucht kan worden geraadpleegd. Aangezien elk lid zich persoonlijk kan overtuigen, is verder uitweiden overbodig. Het zij me slechts vergund de aandacht te vestigen op de collectie stedeboeken.

Van belang, mede door de breede opvatting omtrent het uitleenen, is de bibliotheek van het Museum van Kunstnijverheid te Haarlem. Niettegenstaande haar kunstindustrieel karakter bevat die boekerij menig werk over architectuur.

Ik wensch te besluiten met eene korte vermelding der boekerij van de Polytechnische School, de belangrijkste op technisch gebied in Nederland. Dat deze school over meer hulpmiddelen — en daarbij behoorende boeken — beschikt dan eenige andere inrichting van dien aard in ons land, behoeft geen betoog. Maar, wel beschouwd, zegt dit betrekkelijk weinig.

Gaan wij bij het stellen onzer eischen te rade met buitenlandsche toestanden — we mogen dat doen, zonder eene terechtwijzing te vreezen, omdat ons land in vergelijking met het buitenland en in verhouding tot de draagkracht niet zwaar belast is door haar *technisch* onderwijs — gaan wij met buitenlandsche toestanden te rade, dan moet het antwoord op de vraag: „Is de bibliotheek der Polytechnische School voldoende, en op de hoogte van den tijd?" ontkennend luiden. Men leze er slechts de officieele verslagen op na!

De gebrekkige lokaliteit en de verbrokkeling der boekerij in een aantal zalen en gangen, waarvan ter wille van de controle eenige afgesloten zijn; het ontbreken van een gedrukten catalogus, die te koop is [1]); het stelsel der afdeelingsbibliotheeken, zijn evenzoo vele redenen die het verkrijgen van een overzicht uiterst moeilijk maken voor den oningewijde. De heterogene afdeeling Burgerlijke Bouwkunde bevat alles in alles eene kleine duizend nummers.

Hieronder is begrepen menig interessant oud werk, dat meest als antiquiteit in aanmerking komt; ook tal van, in één woord, half of geheel verouderde werken.

Ondanks de aankoopen der laatste jaren is het aantal nieuwere boeken niet voldoende om op alle kwesties uitsluitsel te kunnen geven en wacht menig verouderd boek op vervanging en completeering.

Verschijnt morgen eene scherpzinnige dissertatie over de linker voorpoot van een vlieg, aanstonds is ze in vier bibliotheken van ons dierbaar vaderland te raadplegen. Maar heeft iemand noodig een plaatwerk van bijv. de casa dei Vettii — het merkwaardigste huis misschien dat ooit in Pompeje werd opgegraven, dan wed ik, dat hij het te vergeefs zal zoeken.

Laat ons welgemoed afwachten wat de toekomst brengt en niet betwijfelen, dat de Bibliotheek der Pol. School zal deelen in den voorspoed die, met de gunst van het huidig ministerie, op deze inrichting van onderwijs is neergedaald. [2])

Wanneer wordt ingezien, dat in Nederland tenminste eene goede en, voor zoover mogelijk, volledige architectonische bibliotheek geen overdaad is, dan zal men tevens erkennen, dat de Delftsche School aangewezen is die te bezitten. Voorloopig evenwel zal men het zonder moeten stellen.

Delft. J. H. W. Leliman.

[1]) In den persoon van den amanuensis Veer bestaat echter eene levende catalogus, die sedert onheuglijke tijden, door ieder studeerende, met het meeste succes wordt nageslagen. Red.

[2]) Toen ik dit schreef was de Staatsbegrooting van 1900 nog niet bekend. Uit dat stuk blijkt evenwel, dat die gunst zich niet uit in het toestaan van eenige gelden. J. H. W. L.

INGEZONDEN.

Aan de Redactie van het Bouwkundig Weekblad.

Naar aanleiding van uwe mededeelingen in het Bouwkundig Weekblad betreffende het sloopen van den Haarlemmerpoort te Amsterdam en bizonder dat van Zaterdag 4 Nov. j.l., waarin u aankondigt het opnemen van een afbeelding dier poort in het volgende nummer verzoek ik u beleefd de onderstaande regelen op te nemen in datzelfde nummer, inhoudende de reden welke van mijn kant bestonden om in de commissie van advies, enz: te zijn vóór het sloopen van den Haarlemmerpoort en in den Gemeenteraad tegen het herstellen van dezelve.

Ook wensch ik hierbij te voegen dat onze vorige voorzitter van het Bestuur der Maatschappij, de Heer C. Muijsken, destijds lid van den Gemeenteraad te Amsterdam, ook was voor de sloopiug van de Poort.

Onder dankbetuiging, Uw Dw. dienaar & medebestuurder

A. C. Berijs. bouwm.

1. De stand van de Haarl. Poort op het Haarl. Plein is tengevolge van derzelver ombouwing, de verlenging van den weg naar buiten, de vaart enz. zeer onesthetisch of misplaatst.
2. Door de verlenging van den weg en de uitbreiding der gemeente achter de Haarl. Poort is het *doel* van Poort aan het einde of uit en ingang der stad totaal verloren.
3. Dat de Haarl. Poort tot afsluiting dient of een mooie afsluiting is voor den Haarlemmerdijk is niet meer waar, omrede bij de Haarl. Poort de stad niet meer eindigt integendeel nog een zeer groot gedeelte stad daarachter ligt door duizenden bewoond.
4. De Haarl. Poort heeft m. i. geen den nuttige zijde meer, zelfs niet de geschiedkundige waarde; althans de geschiedkundige waarde, welke men daaraan wenscht vast te knoopen, is in het geheel niet in het monument uitgedrukt dat dit aanleiding zou kunnen geven om voor het behoud van de Haarl. Poort te stemmen.
5. Aangezien de H. Poort geen nuttig doel meer heeft, geen geschiedkundig feit van aanbelang uitdrukt, blijft de vraag over of het monument zelf door zijne schoone vormen, soliditeit, materiaal, verhouding tot de omgeving en sierlijke ligging aanspraak op behoud kan maken? Ook hierop moet ik ontkennend antwoorden.
6. Tusschen de Haarl. Poort en de omgeving bestaat niet de minste Harmonie; van welke zijde men het monument ook beziet overal doet het zich voor als een groote leelijke sta-in-den-weg, de poort is op zichzelf volstrekt niet mooi, ofschoon men klassiek heeft willen bouwen zijn de hoofdvormen volstrekt niet in klassieke verhoudingen, evenmin als de onderdeelen. Onder anderen is de afstand van de kolommen onderling veel te groot en dus ook niet constructief, het edele, strenge, en toch aangename der klassieke verhoudingen is hier volstrekt niet te bespeuren alleen klassieke motieven.
7. Voorts is het monument niet solieds gebouwd, van solieds materialen zooals de klassieken in den goeden tijd gewoon waren. De muren zijn bestreken met een laag portland-cement, de lijsten zijn van hout en dat alles verkeert daarenboven in een verwaarloosden toestand, zoodat om dit wansmakelijke monument te behouden, daaraan nog groote herstellingen en groote kosten moeten gemaakt worden.
8. Er bestaat volgens mij geen enkele rede om de Haarl. Poort te behouden maar alle rede om haar zoo spoedig mogelijk te sloopen en daarna te zien en te overwegen wat verder te doen, waarvoor ik de volgende gedachten aangeef:
a. 9. Het Haarl. Plein te veranderen in een mooi beplant plein en niet meer te leenen voor wagen-remise. Op de plaats der poort kon het een of ander monument of versiering geplaatst worden.
b. 10. Mijn tweede plan is het terrein der poort tot in de lijn der Marnixstraat als bouwgrond te verkoopen ten einde daarop te bouwen het een of ander groot, monumentaal gebouw, voldoende aan de keur van bouwmeesters-adviseurs der gemeente. Mijn (conclusie) besluit is de poort zoo spoedig mogelijk te sloopen, omrede:
   1. De ligging niet fraai is.
   2. De vormen niet zijn in verhouding met de omgeving.
   3. Het geheel geen mooi effect maakt.
   4. Geen solieds bouw is; duur van herstel en onderhoud zal zijn en blijven.
   5. Geen bouwkundige noch geschiedkundige waarde heeft.
   6. Tot niets nuttigs dient en de grond daar ter plaatse beter benut kan worden.

PRIJSVRAGEN.

Op de prijsvraag voor een gevelontwerp van een gebouw voor Kantoor enz. der Levensverzekering-Maatschappij „Rotterdam", zijn 36 antwoorden ingekomen.

De Jury, bestaande uit de heeren Henri Evers, J. P. Stok Wzn. en C. J. Struyk, heeft met den eersten prijs van f 250 of de uitvoering bekroond het ontwerp „Assurance", waarvan vervaardiger is de heer H. Bonda, architect te Amsterdam; met den 2de prijs, f 100, het ontwerp „S" van de heeren Roos en Overeijnder, architecten te Rotterdam en met den 3de prijs, f 50, het ontwerp „Paul Krüger" van de heeren Bruynzeel en Zonen, architecten te Rotterdam.

BERICHTEN.

Wij wenschen de bijzondere aandacht te vestigen op eene loffwaardige poging van de Afdeeling 's-Gravenhage van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst, teneinde de bezwaren op te lossen die aankomende opzichters en bouwkundigen veelal ondervinden om degelijke practische kennis op te doen van sommige ambachten behoorende tot het bouwvak. en wel alvereerst in het huisschilderen. De genoemde Afdeeling wil daartoe een avondcursus openen, liefst nog aanvangende in de loopende maand, en gedurende 3 à 4 volgende maanden doorzetten.

Nader vernamen wij, dat twee voor dat ambacht bekwame onderwijzers zich hebben beschikbaar gesteld om een zeker aantal lessen, ongeveer 20, te geven; dat het Bestuur der Ambachtsschool een paar lokalen harer inrichting heeft aangewezen waarin het onderwijs zal mogen plaats hebben. daarmede dus een te waardeeren blijk van belangstelling en medewerking gevende. Het aantal deelnemers kan 20 à 24 bedragen; blijkt de deelneming onverhoopt te gering, dan kan het plan natuurlijk *nóch* doorgaan. Bij talrijke aanmelding zal het Bestuur der afdeeling beslissen wie allereerst voor de bijwoning der lessen in aanmerking komen.

Van elken deelnemer, *geen* lid der Afdeeling zijnde, zal een bijdrage van zes gulden worden gevorderd, bij vooruitbetaling te voldoen; leden der Afdeeling betalen vijf gulden. Het getrouw bijwonen van *alle* lessen is verplichtend.

Aanmelding voor dezen cursus moet schriftelijk geschieden, met opgave van kwaliteit, aan den Secretaris der Afdeeling, den heer z. F. Ehnle, Pieter Bothstraat 23 te 's-Gravenhage, uiterlijk 17 November a. s., doch liefst zoo spoedig mogelijk.

Mocht deze cursus slagen, dan kan een herhaling daarvan mogelijk zijn niet alleen, maar wellicht zou ook een ander ambacht aan de beurt kunnen komen.

Deze onderneming, gesteund door een belangrijk geldelijk subsidie der Afdeeling heeft onze volle instemming; daarmede wordt wederom een nieuw terrein geopend, waarop de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst blijkt het bouwkundig onderwijs te kunnen steunen en bevorderen.

Wij hopen, dat de Afdeeling 's-Gravenhage het beste succes met hare poging moge hebben, want dit zal ongetwijfeld aanleiding zijn voor andere Afdeelingen om het gegeven goede voorbeeld te volgen.

In het nummer van 4 Nov. j.l. van het Sociaal Weekblad komt een waardeerende aankondiging voor van de schetsontwerpen voor eene stedelijke Woning-verordening en eene stedelijke Bouwverordening, beiden samengesteld door den heer F. Van Erkel te Amsterdam, en gepubliceerd, de eerste in het onlangs verschenen 3de stuk van het Bouwkundig Tijdschrift 1899 de andere reeds in den vorigen jaargang van dat tijdschrift opgenomen.

De hoogleeraar-directeur der Rijks-academie van Beeldende Kunsten, te Amsterdam, brengt ter algemeene kennis, dat het beeld en de overige werken, vervaardigd ter mededinging bij den wedstrijd in de beeldhouwkunst, die ten jare 1899, in het gebouw der voormelde Academie is gehouden, kosteloos aldaar ter bezichtiging worden gesteld van Zondag 19 tot en met Zondag 26 November a.s., op de werkdagen van des voormiddags 10 tot des namiddags 4 uren en op de Zondagen van 's middags 1 tot 4 uren.

Te Middelburg is naar den toestand der Koorkerk, welke gedurende den geheelen zomer uit vrees voor gevaar buiten dienst werd gesteld, thans op verzoek van de kerkvoogden een onderzoek ingesteld door de architecten J. Verheul Dzn. uit Rotterdam, C. B. Posthumus Meijjes uit Amsterdam, en F. J. Nieuwenhuis uit Utrecht.

Tusschen den Raad van Bestuur van het Kon. Instituut van Ingenieurs en het Bestuur der Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs is eene voorloopige overeenkomst getroffen betreffende de uitgaaf van het Weekblad „De Ingenieur", als gemeenschappelijk orgaan.

Die overeenkomst zal besproken worden in de vergadering van het Kon. Instituut, op 14 November a. s.

De Vereeniging „Arti et Industriæ" te 's Gravenhage zal, ter gelegenheid van haar 15-jarig bestaan, van 12 tot en met 19 November e. k. eene Kunstbeschouwing van werken harer Leden geven in de groote zaal van den Haagschen Kunstkring, Heerengracht 13 te 's Gravenhage.

De opening van deze Kunstbeschouwing heeft plaats op 12 November, des namiddags te 2½ uur.

Bij de behandeling der begrooting voor 1900 van de Gemeente Amsterdam werd door den Raad de wenschelijkheid uitgesproken om door eene Raads-commissie het ontwerp van Wet op de Volkshuisvesting, met het oog op het belang der Gemeente, te doen onderzoeken en, zoo noodig, daaromtrent een voorstel aan den Raad te doen.

Naar aanleiding hiervan stellen B. en W. den Raad voor tot de benoeming eener zoodanige commissie over te gaan en te bepalen, dat zij uit vijf leden zal zijn samengesteld.

VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam. Het op de Vergadering van 27 Oct. l.l. gecollecteerde bedrag bestemd voor Transvaal, is afgedragen aan Dr. J. Th. de Visser te Amsterdam en de ontvangst daarvan is vermeld in het Predikbeurten blad van 4 Nov. l.l.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 4.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 13 NOVEMBER.

's-Gravenhage. Het maken van eenige werken in aansluiting met het bestaand depotgebouw van het centraal archief aan het Binnenhof te 's-Gravenhage. Ram. f 13490.

Het prov. bestuur, v.m. 11½ u. Bestek ter lez. aan het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. best. van Zuidholland, te 's-Gravenhage, en is te bekomen bij M. Nijhoff, Nobelstr. no. 18, te 's-Gravenhage. Inl. te bekomen bij den rijksbouwk. voorn. en bij den opz. van het rijksarchiefgebouw J. Kruyt te 's-Gravenhage. Aanw. gedaan.

Makkinga. Het doen van eene verbouwing der handkrachtboterfabriek aldaar.

De archit. O. M. Meek, n.m. 2½ uur ten kantore van gen. fabriek. Bestek en teek. ter inz. bij W. J. Schurer. Aanw. 13 Nov., n.m. 1 uur.

Winterswijk. Het verbouwen van een woon- en winkelhuis in de Misterstraat.

De architect J. J. Post 's midd. 12 uur in „Hotel de Zon", alw. bestek en teek. ter inzage. Inl. geeft gen. archit. Aanw. 13 Nov. v.m. 11½ uur.

DINSDAG 14 NOVEMBER.

Utrecht. Bestek no. 784 Het maken van twee wachterswoningen en het verrichten van bijkomende werken ten behoeve van den spoorweg Rotterdam—Breda. Begrooting f 9750.

De maatschappij tot expl. van S.-spoorw., n.m. 2 u. loc. tijd aan het centr. bureau. Het bestek ligt ter lez. aan het centr. bur. in het Moreelsche park en aan het bureau van den heer Sectie-ingenieur A. J. Bulis te Rotterdam en is aan genoemd centraalbureau (dienst van weg en werken) te bek. tegen f 1. Inl. aan het centr. bureau (dienst van weg en werken) en bij gen. sectie-ingenieur. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 15 NOVEMBER.

's-Gravenhage. Het bouwen van duikers en het tot bouwterrein geschikt maken van een perceel grond nabij de Willemsbrug aan den rijksweg van Oosterhout naar Geertruidenberg, ten behoeve van het te stichten centraal-station voor de bemaling van de Dongepolders, onder de gemeenten Raamsdonk en Oosterhout, prov. Noordbrabant, behoorende tot de werken voor de verlegging van den Maasmond. Raming f 23,500.

Het ministerie van W., H. en N., v.m. 11 u. Bestek, no. 174, ter lez. aan het gebouw van het ministerie van W., H. en N., aan de lokalen der Prov. Besturen, en is te bek. bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bek. aan het bureel van den hoofdingenieur voor de verlegging van den Maasmond te 's-Bosch en bij den ingenieur Jolles te Breda. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 16 NOVEMBER.

Dinxperloo. Het opbouwen van een woonhuis voor F. Schuurman aldaar.

De aanbesteder, bij wien bestek en teek. ter inz. liggen.

Enschede. Het bouwen van 3 woonhuizen, op een terrein gelegen aan de Hoogebothstr.

De R. K. arbeidersvereeniging, 's midd. 12 u. in het gebouw der vereeniging. Bestek en teek. tegen f 1,50 p. stel verkrijgb. ten kantore van den arch. Inl. te bekomen bij A. L. Clemens Az., arch. Aanw. 16 Nov., v.m. 9 uur.

VRIJDAG 17 NOVEMBER.

Bergen op Zoom. Het bouwen van een houten loods op steenen voet op het oefeningsterrein „de Woensdrechtsche Heide" onder de gem. Woensdrecht.

Het gemeentebestuur n.m. 2½ u. Bestek en teek. liggen ter gem.-secretarie ter inz. en zijn verkrijgb. tegen f 1. Aanw. door den opz. van gemeentewerken op 14 November 's midd. 12 u.

Eibergen. Het bouwen van een stoomzuivelfabriek met directeurswoning enz. ald. met bijlev. van alle daartoe ben. materialen, enz.

Het bestuur der coöp. stoomzuivelfabriek „Eibergen", n.m. 3 u., in het hotel „De Klok". Teek. en het bestek ter inz. in het hotel voorn. Bilj. daags vóór de aanbesteding in te zenden bij den heer G. J. ten Cate Locale aanw. 13 Nov., n.m. 3 u.

Rotterdam. Het bouwen van een fitterswerkplaats met woningen achter de Wolphaertstr. (voorm. Charlois).

Het gem.-best., n.m. 1 u. Bestek, voorw. en teek. liggen ter kennisneming op de centr. secretarie der gemeente en in het stadstimmerhuis te Rotterdam en zijn ad f 1 verkrijgb. bij Wed. P. v. Waesberghe & Zn., Houttuin no. 73, aldaar. Inl. te bek. aan gemeld timmerhuis. Aanw. 14 Nov., v.m. 11 u.

ZATERDAG 18 NOVEMBER.

Amersfoort. Het aanvoeren van het perc. op den hoek van het Zand en St. Agathastr. en het bouwen van een pastorie met kerkingang.

De arch. Herm. Kroes v.m. 11 u. in „Het Valkje" Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. bij gen. arch. en liggen ter inz. in ger. cafe. Aanw. 14 November.

MAANDAG 20 NOVEMBER.

Amsterdam. Het bouwen van twee o. l. scholen, waarvan een voor 600 kinderen en een voor 520 kinderen, beiden op een terrein aan de Van Ostadestraat bij de Ferdinand Bolstraat.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsl. te verkr. ter stads-drukkerij, tegen

f 2.75 (met 4 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-arch. op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Rotterdam. Het bouwen van een kantoorgebouw enz.

De naaml. vennootschap „Vriesseveem", 's midd. 12 u., in het „Poolsch koffiehuis" Zuidblaak, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 2 te bekomen zijn bij de architecten Muller en Drooglever Fortuijn ald. Aanw. 15 Nov., v.m. 10 u.

DINSDAG 21 NOVEMBER.

Rotterdam. Het bouwen van eene school voor gewoon lager onderwijs aan den Molenwaterweg.

Het gem.-best., n.m. 1 u. Bestek, voorw. en teek. liggen ter kennisneming op de centr. secr. der gem. en in het stads timmerhuis aldaar, en zijn à f 1 verkr. bij Wed. P. van Waesberge & Zn., boekdrukkers, Houttuin no. 73. Inl te bek. aan gemeld timmerhuis. Aanw. 17 Nov., v.m. 11 u.

Rotterdam. Het bouwen van een slachthuis, ketelhuis met schoorsteen, darm- en vetlokaal enz. met bijlev. van alle materialen, te Hoek van Holland.

De civ.-ingenieur M. Symons, n.m. 1½ u., in het café Americain, Kruiskade. Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen bij J. Bladergroen, Nieuwehaven 153, Rotterdam. Inl. te bek. bij voorn. ingenieur. Aanw. op het terrein, 15 Nov., n.m. 2½ u.

DONDERDAG 23 NOVEMBER.

Delft. Het wederopbouwen van de Bouwmanswoning „De Zwet" aan den Noordlierweg onder De Lier nabij Delft.

De ingenieur-architect H. Paul te Leiden, v.m. 11 u. in „De Bolk". Bestek en teek. ad f 2.— per stel verkrijgb. bij den boekh. H. R. v. Elk, Dordt. Inl. geeft W. H. van Bilderbeek te Dordt.

MAANDAG 27 NOVEMBER.

Amsterdam. Bestek no. 818. Het vergrooten van het waterreservoirgebouw met het bijkom. werken o/h. stationsemplacement Apeldoorn. Ram. f 7900.

De Holl. IJz. Spoorw. Mij., n.m. 1½ u. (Greenw. tijd), in het centr. personenstation. Bestek à f 0,75 aan het centr.-administratiegebouw der maatschappij aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, of op fr. aanvrage aan dit bur.;

toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. 22 November, v.m. 10½ u. (Greenw. tijd).

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zeedijk 56. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 1.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**» 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**» 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

24 OCTOBER.

Groningen (**Onderh.**). Het verbouwen eener behuizing, onder architectuur van K. H. Holthuis.

Laagste inschrijver Roelf Jansen, f 980.

25 OCTOBER.

Apeldoorn. Het schilderwerk aan de verbouwing en het nieuwe gebouw van den heer Th. Otten aan de Stationsstraat. Door den architect J. A. Wijn.

Perc. 1. Laagste inschrijver E. Bronsvoort, f 294*.

Perc. 2. Joh. Jonker, f 253*. *Gegund.

29 OCTOBER.

Rijnsburg. Het gedeeltelijk herbouwen van stal en schuren van den heer J. Kromhout Jacz.

Laagste inschr. P. Kort, f 2144. Gegund.

30 OCTOBER.

Nijkerk. Het verbouwen van het huis aan den houtzaagmolen tot twee werkmanswoningen, voor den heer G. Prins Cz.

Metselwerk. Laagste inschrijver H. Petersen, f 140*.

Timmerwerk. W. v. Dijkhuizen, f 115*.

Schilderwerk. H. van der Horst, f 90*. *Gegund.

Ruinerwold. Het bouwen van een woonhuis met schuur aldaar, voor rekening van den heer Hk. Pol te Oosteinde.

Laagste inschrijver Hk. Smilde, f 2931. Gegund.

31 OCTOBER.

Augustinusga (**Fr.**). Het bouwen van een zuivelfabriek voor handkracht ald. Door het best. der coöp. zuivelvereeniging „De Goede Verwachting".

Laagste inschrijvers J. en A. v. d. Veen, Augustinusga, f 3330. Gegund.

Tilburg. Het bouwen van een spinpijpenfabriek. Door den architect Jos. Donders, namens den heer B. Schoenmakers-Scheefhals.

Laagste inschr. Janssen Waijers, f 1399. Gegund.

1 NOVEMBER.

Meppel. Het bouwen van eene fabriek voor de bereiding van gepasteuriseerde melk c.a., voor rekening van de heeren H. R. en T. Kingma, op een terrein aan de Catharinastraat ald. Door den arch. P. Janzen.

Laagste inschrijver J. Miskotte, f 5833. Gunning in beraad gehouden.

Winterswijk. Het bouwen van 2 woonhuizen op een terrein nabij de locomotievenloods der H. IJ. S. M. Door den architect J. J. Post.

Laagste inschrijver W. J. Streek, Lichtenvoorde, f 1370. Gegund.

Winterswijk. Het bouwen van een bergplaats op de algemeene begraafplaats ald. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver H. J. Roerdink, f 122. Gegund.

3 NOVEMBER.

Assen. Het bouwen van 2 aaneengebouwde burgerwoningen. Door den heer D. A. Was.

Timmer- en metselwerk. Laagste inschr. Johs. de Vries, f 3213.

Lood- en zinkwerk. W. Meijer, f 274.

Stucadoorwerk. Gebr. Jalvingh, f 267.

Verf-, glazenmakers- en behangerswerk. T. Lunshof Jr., f 289.

De laagste inschrijvingen werden gevoegd en het werk in 't geheel gegund aan Johs. de Vries voor f 4013.

Deventer. Het maken van een nieuwen kap en verdere werken aan de villa „Eikelhof", onder Ols Door de architecten Van Gendt en Nieraad te Arnhem.

Laagste inschrijver J. Linschoten, f 2486.

Maastricht. Het bouwen van een stationsgebouw ten dienste der stoomtrammen naar Glons en Maeseyck, buiten de voormalige Brusselsche poort in de gemeente Maastricht. Door het gem.-bestuur.

Laagste inschrijver J. Gregoire, f 10857.

Utrecht. De uitbreiding en verbouwing van de afdeeling Mineralogie der Staten. kamergebouwen aan de Hoogt te Utrecht. Raming f 22580. Door het prov. bestuur.

Laagste inschr. Corn. v. Straaten, f 21448.

4 NOVEMBER.

Enschedé (**Onderh.**). Het schilder-, glas- en behangerswerk van een nieuw te bouwen heerenhuis van Mevr. de Wed. B. W. Bleijdenstein J.Bz., ald., onder beheer van den arch. B. v. d. Woerd Hz., aldaar.

Laagste inschrijver H. Gollenbeek, f 448. Gegund.

6 NOVEMBER.

's-Hertogenbosch. Het sloopen en weder opbouwen en in te richten tot beneden- en bovenwoningen de perc. C 333 gelegen aan de Korte Tolbrugstr. en C 340 gelegen aan de Suikerstr. Door den architect T. H. J. Pastoor.

Perc. 1. Laagste inschrijvers A. de Vroom en C. v. d. Wacht, f 2500.

Perc. 2. C. Paashuis, f 4271*.

Massa. C. P. Hartman, f 6300. *Gegund.

Ravestein. Het bouwen van een woonhuis met slagerij en bijbouw. Door den heer M. Theeuwen.

Laagste inschrijver Jac. van Henmen, Wijchen, f 3934. Gegund.

De levering der metselsteenen en eenige andere werken zijn buiten deze besteding.

Schiebroek. Het bouwen van een schoolgebouw. Door het gem.-best.

Laagste inschr. L. K. Krijgsman, Schiebroek, f 11690.

8 NOVEMBER.

's-Gravenhage. Het bouwen van 3 schotbalkloodsen aan het Z.-afwateringskanaal onder de gem. Vrijhoeven-Capelle, Waspik en Raamsdonk, behoorende tot de werken voor de verlegging van den Maasmond. Ram. f 3140. Door het min. van W., H. en N.

Laagste inschrijver D. G. Mans, Andel, f 2980.

Rotterdam. Het maken van een huis met een bovenwoning, een enkel huis met kapverdieping, een dubbel woonhuis met zolderverdieping en 22 arbeiderswoningen op een perceel grond aan den Hoek van Holland. Door de firma Hudig en Pieters.

Laagste inschr. J. W. Frederiks, 's-Hage, f 47368.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

18 NOVEMBER 1899. 19e JAARGANG. No. 46.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels f 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal. ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Huishoudschool te 's Gravenhage. — Het feest van Arti et Industriae te 's Gravenhage. — Bouwkundige boekerijen in Nederland, door J. H. W. Leliman. — De universiteitsgebouwen te Utrecht, door J. H. W. Leliman. — Ingezonden. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

VERGADERINGEN.

AFDEELING GRONINGEN. Vrijdag 24 Nov. 1899, 's avonds 8½ uur, in de Sociëteit „de Harmonie". Mededeeling en behandeling van ingekomen stukken. Kunstbeschouwing uit de portefeuille van den heer J. M. Huiging.

AFDEELING UTRECHT. Dinsdag 21 November 1899, des avonds 7½ uur, in het Gebouw van Kunsten en Wetenschappen. Mededeelingen van den heer Robbert Kalff over verschillende artikelen. Behandeling van ingekomen vragen, bespreking van bouwk. onderwerpen, kunstbeschouwing.

AFDEELING AMSTERDAM. Vrijdag 24 Nov. 1899, des avonds 8 uur, in het gebouw Marnixstraat 402. Causerie van Jhr. G. Graafland, Luitenant Kolonel Ned.-Ind. Leger, over: het aanzicht der Atjehsche kampongs, de woningen der Atjehers en de moeilijkheden die onze vestiging in Atjeh heeft ondervonden.

(De vergaderzaal zal met Indische voorwerpen worden versierd.)

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE. Vrijdag 24 November 1899. Mededeelingen van het Bestuur. Voordracht van den Heer J. H. W. Leliman, Bouwk.-Ingenieur, wonende te Delft. Onderwerp: Over graven en graf-monumenten.

AFDEELING DELFT. Maandag 20 November, des avonds ten 8 ure, in het lokaal van Alphen, Oude Delft 2. Rapport der Commissie voor de opteekening van oude gevels enz. in Delft. Schrijven van het Hoofdbestuur omtrent de herziening van de wet der Maatschappij in de Algemeene Meivergadering van 1890. Schrijven van het Hoofdbestuur naar aanleiding van een missive van het Bestuur van den Bond van Waterbouwkundige ambtenaren in Zeeland over technisch onderwijs voor opzichters in Nederland, en waarbij de volgende vraag wordt gesteld:

Welke is de meening uwer vereeniging: 1°. omtrent den stand van het tegenwoordig middelbaar Technisch Onderwijs; 2°. welke pogingen tot het verkrijgen van eventueel noodig geachte verbeteringen door u het meest doeltreffend geacht worden.

Enkele exemplaren van een brochure van den heer M. C. Koole, lid van bovengenoemden bond, zijn bij het Bestuur voorhanden; zie verder een artikel in de Delftsche Couranten No. 196 en 197 van dit jaar, waarvan weder een uittreksel in het Bouwk. Weekblad van 30 Sept. 1899 No. 39. Zie ook Bouwk. Weekblad No. 41 van 14 Oct. 1899. Bezichtiging van photografien aangeboden en in te leiden door den heer J. H. W. Leliman.

HUISHOUDSCHOOL TE 'S-GRAVENHAGE.

De school, waarvan hier het plan op den beganegrond en de voorgevel worden voorgesteld (*), wordt gebouwd aan de verlengde Laan van Meerdervoort over het Waterververschings-Kanaal.

De bouw is aangenomen door den heer H. R. Hendriks uit Amsterdam voor de som van f 57.300, uitgezonderd de terreinafsluiting, die later in verband met ander werk zal worden vastgesteld.

Uit den aard der zaak zal zoowel in- als uitwendig de grootste eenvoud worden betracht.

Den Haag, Nov. 1899.

VAN NIEUKERKEN,
Architect.

(*) De eerste verdieping heeft volkomen dezelfde indeeling als die van den beganegrond; alleen ligt een naaikamer boven de ruimte in het plan aangeduid als dienstbodenkeuken, gang en kasten, en hebben de uitbouwen om de open plaats slechts eene hoogte van ongeveer 3 M. boven die plaats. Verder zijn op de eerste verdieping, aan den voorgevel, gelegen een kamer voor de Directrice, een voor de onder-Directrice, en daartusschen — boven de vestibule — een kantoortje, een huishoudkamer, een lokaal voor huishoudelijke lessen, een naaikamer, een strijklokaal en een lokaal voor de platte wasch. De beide laatstgenoemde lokalen liggen boven de keuken en daaraan grenzende provisiekamers, en zijn met een plat dak afgedekt. De tweede verdieping heeft acht slaapkamers en een badkamer, en op den zolder is nog een vertrekje ingericht.

HET FEEST VAN ARTI ET INDUSTRIAE TE 'S-GRAVENHAGE.

De stempels voor onze nieuwe munten met de beeldenaar van H. M. Koningin Wilhelmina worden te Parijs gemaakt; en dit geschiedt, naar vernomen wordt, omdat hier te lande geen stempelsnijder zulk werk kan verrichten, en men niet voldoende op de hoogte der heraldiek is.

Nu is er door de firma C. J. Begeer te Utrecht, Koninklijke Utrechtsche fabriek van zilverwerken, een medaille geslagen, met eigen vervaardigde stempels, waarop de beeltenis van H. M. de Koningin, naar het relief door Pier Pander te Rome uitsluitend voor de nieuwe munt geboetseerd. De firma heeft dus het zelfde werk verricht als dat waaraan men te Parijs nog bezig is.

De medaille, in verschillende grootten verkrijgbaar voor broches, breloques en penningen, is goed geslaagd; het relief is uiterst zwak verheven, het haar en de kroon slechts even aangegeven, zooals trouwens ook in het model van Pander, maar het geeft toch alles voldoende weder. Of nu dit uiterst zwak verheven relief, zooals het door den kunstenaar bedoeld is, practisch zal zijn voor zilveren munt is aan twijfel onderhevig; voor de gouden munt zal het echter geen bezwaar in het gebruik opleveren. De letters op de medaille zijn goed gesneden, beter dan op onze munten van 1892, en de beeltenis van de Koningin is veel mooier dan die van de in 1897 voor particuliere rekening geslagen gouden tientjes.

HUISHOUDSCHOOL TE 'S GRAVENHAGE.

Gevel a/d. Laan van Meerdervoort. Schaal 1 à 300.

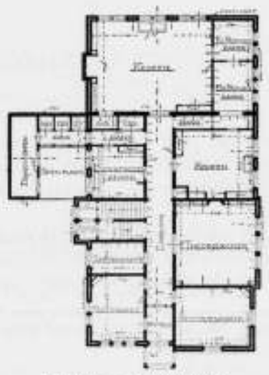

Plan v. d. Beganegrond. Schaal 1 à 400.

Na kennisneming met deze medaille zal men inzien, dat indien het vervaardigen van de stempels voor de Nederlandsche munt aan de Nederlandsche fabriek van den heer Begeer was opgedragen, er een munt zou kunnen geslagen worden waarover het land zich niet behoefde te schamen. Wat de kwestie der heraldiek betreft, al ware de kennis daarvan niet zoó ontwikkeld als zij bij Parijsche stempelsnijders wordt vermoed, — een ontwerp van de keerzijde der munt had toch wel ter beoordeeling kunnen bedongen worden. Bovendien is er nog wel een heraldicus in Nederland te vinden die met raad zou willen bijstaan.

Het is bedroevend, dat de Nederlandsche kunstnijverheid zoo weinig steun vindt bij Nederlanders zelve, en door velen van hen zoo slecht gekend en erkend wordt.

De eersten die met deze medaille kennis mochten maken, waren zij die aan de uitnoodiging hadden gehoor gegeven om tegenwoordig te zijn bij de opening van de kunstbeschouwing die de Vereen. Arti et Industriae te 's Gravenhage heeft aangeboden ter viering van haar 15-jarig bestaan; zij ontvingen, vóór zij de zaal van den Haagschen Kunstkring betraden, een exemplaar in brons, met een middellijn van 22.5 mM., ten geschenke van den heer Begeer, lid der Vereeniging. Die recht welkome aanbieding beschouw ik als een stoutigheidje der firma, — als een stil en te verontschuldigen protest.

Ik kon niet nalaten hiermede aan te vangen. Het slaat wel niet onmiddellijk op het feest van A. et I., maar dit begon toch feitelijk met de bezichtiging der medaille, die men op 't eerste oogenblik veronderstelde te zijn een gedenkpenning bij de feestelijkheid.

Het feest ving aan met een rede, uitgesproken door den verdienstelijken secretaris van A. et I., den heer Fr. J. Belinfante, daar de Voorzitter der Vereeniging, de heer Joh. Mutters Jr., door ongesteldheid verhinderd was een blijk van zijn ijver te geven. De feestredenaar herinnerde aan de oprichting van A. et I. en haar geschiedenis. Wijzende op de groote beteekenis van de veredeling van het vakonderwijs en op de gelijke waardeering waarop alle werklieden aanspraak wenschen te maken, komt het er, zijns inziens, vooral op aan „op wat wijze er gewerkt wordt. Wat dit nu betreft, had de heer J. R. de Kruyff in A. et I. eens deze woorden gesproken: „Geen slaafsche navolging, maar aan de natuur dienen nieuwe motieven ontleend te worden." Deze woorden waren ter harte genomen, zooals trouwens de latere tentoonstellingen op het gebied van kunst-industrie hebben aangetoond. En A. et I. heeft met die wijze les naar beter gestreefd; zij heeft het goede willen bevorderen door haren steun aan het afleggen van proeven van bekwaamheid, door het uitgeven van een tijdschrift voor kunstnijverheid, dat echter door gebrek aan geldelijken steun niet kon worden voortgezet, en zij vervolgt haren weg door kunstbeschouwingen te geven, prijsvragen uit te schrijven en het bezoeken van musea, — middelen alzoo, om het kunstgevoel op te wekken.

Eigenlijk was het de bedoeling geweest eene tentoonstelling te geven van de producten uit den kring der leden van A. et I. bestemd voor de aanstaande Parijsche Tentoonstelling; maar verschillende zaken waren nog niet gereed, zoodat het eigenlijke doel niet was bereikt.

Na deze rede verklaarde de heer Belinfante de tentoonstelling, of liever kunstbeschouwing, voor geopend.

Hoewel dan gezegd werd, dat met deze tentoonstelling het oorspronkelijke doel niet was bereikt, zij is, door medewerking van een 50-tal inzenders, toch zeer geslaagd te noemen; bij het binnenkomen maakt de zaal, met haar plantengroepen een aangenamen indruk, daar niets zich op den voorgrond dringt, dank zij een oordeelkundige plaatsing en smaakvolle rangschikking.

Het is niet mogelijk alle inzendingen te bespreken, maar vele mogen niet onvermeld blijven. Zoo had de heer M. Joosstens spiegels van onregelmatigen vorm ingezonden, met vergulde lijsten, waarop figuren enz. in den geest van Toorop; de verschillende tinten van 't verguld waren goed gekozen, en 't geheel was deftig gebleven. Prachtig drijf- en ciseleerwerk in koper, o.a. empire-candelabres, was er van de heeren H. B. Van Wijck en Zoon, en van den zoon, Charles Van Wijck, een mooi gemodelleerde bronzen groep, voorstellende een trekos met boerenmeid. De bekende Haagsche beeldhouwer E. A. F. Bourgonjon stelde een schouw ten toon, met mooi gebeeldhouwde steenen kolommen en meesterlijk gestoken eikenhouten lijst; bovendien was er uit zijne werkplaats een schoorsteenmantel voor het nieuwe gedeelte van de „Witte", in fijne kalksteen uitgevoerd, sober versierd met fijn en zwak verheven ornament, in modernen trant, het ornament en het relief om zoo te zeggen uit niets opkomende, — een studiestuk, in dit moeilijk genre, dat zeer de aandacht waard was. De heer G. H. Bauer stelde een groot in schilderwerk nagebootst gobelin ter bezichtiging, in den geest der oude Delftsche gobelins; de heer Bauer is een specialiteit in dergelijk werk, heeft daarvan reeds veel geleverd, en daaronder is het tentoongestelde stuk zeker niet het minst geslaagde. De Roermondsche werkplaatsen van Dr. Cuypers en Co. zonden een paar in eikenhout uitgevoerde en rijk met mooi snijwerk versierde deuren voor het kasteel „de Haar", een eiken spiegellijst met gebeitst ornament, en zeer artistiek fijn smeedwerk. In den zelfden geest als het vorige was het smeedwerk van den heer G. J. Vincent te Schiedam, die zijn goeden naam daarmede handhaaft; zijn werk is meesterlijk van uitvoering. Ook het smeedwerk van den heer E. J. van Brakel, en het haardfront, volgens het ontwerp van den heer H. J. Drechsler, dat van veel smaak getuigt, in ijzer — met ingestoken zwart ornament — en geel koper uitgevoerd, mocht gezien worden. Van de Haagsche Ambachtsschool was een verzameling gedreven koperwerk, smeed- en bankwerk te zien, verdienstelijk en net van uitvoering, dat een goeden dunk geeft van de ontvangen leiding aan die inrichting. Decoratief schilderwerk en mooi gebatikte stoffen waren er van den heer J. J. Roelofsen. Van den heer Jos. Merckelbach trok een in leder bewerkte boekband zeer de aandacht. De firma H. Pander had een geheel vertrekje, betimmerd en gemeubeld, ingezonden; de betimmering in donker gebeitst hout is vreemd, maar in vele opzichten verdienstelijk door het trachten naar nieuwe te verdedigen samenstellingen. De heer C. J. Begeer stelde een tableau ter bezichtiging met aan zijne inrichting gegraveerde en uitgevoerde medailles, waaronder vooral de aandacht trok de „gedenkplaat", geslagen bij gelegenheid der troonsbestijging van H. M. Koningin Wilhelmina, een werk dat supérieure kwaliteiten bezit. De Haagsche fabriek van zilverwerken van den heer Saakes was vertegenwoordigd door een dozijn zilveren gedreven eerebekers, waarvan die aan den heer Taco Mesdag geschonken, vooral wat ontwerp betreft, verre de kroon spant; op de techniek der bewerking van de beide andere is geen aanmerking te maken, maar de ontwerpen daarvoor zijn niet zoo gelukkig. De heer Joh. Mutters Jr. en de heeren Z. Hoek en J. Th. Wouters zonden photographiën van eenige hunner werken, waarvan hier de interieurs in het kader der tentoonstelling pasten; nog belangrijker zou het natuurlijk geweest zijn indien er uitgevoerde ontwerpen van deze heeren, voor betimmeringen en meubels, hadden kunnen aanwezig zijn.

In het algemeen genomen, maakt het ingezonden werk op deze tentoogstelling een gunstigen indruk, en doet verwachten, dat het werk voor Parijs daarvoor niet onder zal doen. Jammer dat deze kunstbeschouwing reeds gesloten is. R.

BOUWKUNDIGE BOEKERIJEN IN NEDERLAND.

RECTIFICATIE.

Op pag. 350 linksche kolom, 4e alinea van boven, ben ik ongelukkig geweest met de keuze van een *voorbeeld*, 't geen echter van geen invloed is op *de feiten*. Het plaatwerk over het huis der Vettiërs is nl. wel aangekocht (in April). De reden van mijne dwaling? Mij was indertijd gezegd, dat bedoeld werk niet zou worden aangeschaft; sedert heb ik het nooit meer gezien en bij het opstellen van mijn bijdraagje (in Juli) er niet naar geïnformeerd.

Ik heb verder vernomen, dat mijne opmerkingen over de bibliotheek der P. S. verkeerd zijn uitgelegd en herhaal dus, dat ik ze „de belangrijkste op technisch gebied in Nederland" noemde. Gaarne voeg ik er aan toe, dat ze mij reeds vaak van groot nut was. Hare tekortkomingen zijn louter gevolg van „force majeure"; de buitengewone welwillendheid van allen, die er aan verbonden zijn op de een of andere wijze, kan daaraan niets verbeteren. Mijn doel was om te wijzen op de stiefmoederlijke behandeling die ook dit hulpmiddel van het Delftsche onderwijs ondervindt.

Als in ons land het doctoraal in de technische Wetenschappen wordt ingesteld dan dienen aspiranten naar dien titel studie materiaal te vinden voor dissertaties. Zooals Prof. Gürlitt mij dezen zomer mededeelde, heeft hij reeds eenige jaren geleden bij het ordenen zijner verzamelingen met deze wenschelijkheid rekening gehouden. Wij hebben nog geen Dr. res. techn. en zullen hem in den eersten tijd wel niet krijgen ook. Maar ik meen, dat ook zonder den titel de gelegenheid moet bestaan om zich de kennis te verschaffen die hij onderstelt. Daarom is onontbeerlijk eene ruim voorziene boekerij; die van de Pol. school is dat, wat de bouwkunst aangaat, niet. Daarbij komt, dat o.a. om de redenen, die ik op pag. 350 1e alinea noemde, het studeeren er zeer moeilijk is voor iemand die niet ingewijd is.

Delft, 15 Nov. 1899. J. H. W. Leliman.

DE UNIVERSITEITSGEBOUWEN TE UTRECHT.

Eene boekaankondiging van de Nieuwe Rott. Courant.

De N. R. C. van Zaterdag 11 Nov. 1899, tweede blad A, kondigt aan: het geschrift van Mr. S. Muller Fzn. over de „Universiteitsgebouwen te Utrecht."

Die aankondiging eindigt aldus:

„Eerst in onzen tijd kwam Utrecht weer in het bezit van een waardig Universiteitsgebouw. En hierbij denken wij meer aan de restauratie van de oude middeleeuwsche gedeelten, het kapittelhuis en den kloostergang, door de bekwame hand van dr. Cuypers, dan aan het nieuwe academiegebouw op het Munster kerkhof. Het is het product van een compromis en draagt daarvan rijkelijk de sporen. Een in een hoek geduwd, in een rechten hoek gebouwd product, in een stijl, dien men met eenigen goeden wil suikerbakkersstijl zou kunnen noemen. Waartoe de afkeer van de gothiek iemand toch kan brengen! Maar het gebouw is ten minste inwendig voor het doel geschikt. Mr. Muller eindigt zijn interessant boekje met een uitvoerige beschrijving van het nieuwe gebouw."

Alleen ingewijden kunnen den geest van dit fraai gestyleerde artikeltje naar waarde schatten.

Ik zou er dan ook over gezwegen hebben, wanneer in het boekje van den heer Muller niet een geheel ander oordeel over het nieuwe Universiteitsgebouw geveld werd.

Hij zegt na vermelding van de bekende moeilijkheden: „Laat ons liever het nieuwe Universiteitsgebouw zelf binnengaan en erkennen, dat daar ten minste trots alle gemis aan samenwerking en gemeen overleg, een uitmuntend resultaat is verkregen."

Mij dunkt, de N. R. C. had wel de namen mogen vermelden van de architecten, die ondanks de slechte verhouding tusschen het rijk en de stad, zulk een „uitmuntend" resultaat bereikten.

Wie eene boekaankondiging leest, onderstelt, tenzij het tegendeel uitdrukkelijk wordt vermeld, kennis te maken met de meening van den besproken auteur. De phrase over „suikerbakkersstijl" zal bij Mr. Muller te vergeefs gezocht worden. Wie pag. 49 en 50 van zijn boekje leest, zal al spoedig begrijpen hoe de N. R. C. komt aan den uitroep: „Waartoe de afkeer van de gothiek iemand toch kan brengen!", maar hij zal dan teveus bemerken, dat 't geen Mr. Muller al railleerend over het „gothieke monster" zegt, allerminst bedoeld is als wapen tegen den stijl van het nieuwe Universiteitsgebouw. En daarop alleen kon de uitroep doelen; de grootste vereerder der gothiek immers had niets kunnen veranderen aan de plaatsing van het gebouw.

Ik wil op de stijl-kwestie niet nader ingaan, dan door te verklaren, dat ik mij in deze niet kan vereenigen met de uitspraak van de N. R. C. — wat deze trouwens vrij onverschillig zal zijn.

Maar waarom wees de N. R. C. in dit artikel niet op hen, die de restauratie van den kruisgang volstrekt niet zoo geslaagd vinden en die de ongerestaureerde Noordzijde wel zoo interessant vinden als de drie andere?

Welk een vreemde opvatting toont daarenboven de N. R. C. te bezitten van een Universiteitsgebouw.

Groot auditorium en kruisgang worden opgehemeld, maar geen woord over de „ruime, luchtige en goed verlichte lokalen" (Mr. S. Muller Fz.).

Moet ik nu uitroepen: „Waartoe de afkeer van de renaissance iemand toch kan brengen!"

Delft, 11 Nov. 99. J. H. W. Leliman, B. I.

INGEZONDEN.

DE HAARLEMMERPOORT TE AMSTERDAM.

Naar aanleiding van het hoofdartikel in het Bouwkundig Weekblad van 11 November, hetwelk, als niet onderteekend zijnde, van de Redactie uitgaat, moet ik vooraf mededeelen dat de Redactie tegenwoordig bestaat uit den heer C. T. J. L. Rieber, secretaris van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, dus niet uit de gezamenlijke Bestuursleden dier Maatschappij, waartoe ik de eer heb te behooren.

Het komt mij voor, dat de Redactie niet waarheidslievend is door afbeeldingen te geven van teekeningen waarnaar de Poort is gebouwd, inplaats van photo's of teekeningen naar den bestaanden toestand te geven, waardoor dan ook de alles behalve monumentale zijgevels zouden zijn uitgekomen.

Dat in de Poort een gedenksteen staat is niet juist, — boven de deur of boog in de zijwanden, *zeer hoog bij het plafond*, zijn op een strook hout of steen verhoogde letters bevestigd (eenige daarvan beginnen om te buigen) van een gedenksteen in den juisten zin des woords is geen sprake.

De commissie van advies enz. was niet tegen het sloopen der Poort, doch stelde voor daartoe niet over te gaan voor en aleer de zekerheid bestond, dat een ander bouwwerk daarvoor in de plaats kwam; ware de Commissie zoo overtuigd geweest van de heerlijkheid van de gepleisterde monumentale Poort als de Redactie van het Weekblad beweert, dan had zij zeker volstrekt behoud en herstelling aanbevolen en zou zij van sloopen niet gewaagd hebben.

De f 6000.— voor de herstelling der Poort, door B. en W. uitgetrokken, zouden grootendeels moeten besteed worden zijn aan den *meer dan verwaarloosden* binnenbouw, om daarin woningen, politie-post enz. te maken.

De Redactie, die de gezegden van eenigen der Raadsleden aanhaalt, vergeet het Raadslid Heineken, die o. a. aanvoerde, dat het vroegere *Raadslid* en destijds *Voorzitter der Maatschappij*, de heer Muijsken, op het *sloopen* der Poort had aangedrongen, ik meen reeds in 1888.

Dat in de Commissie terloops sprake is geweest van terrassen met trappen naar het water (hoe weet de Redactie dat?) is waar, maar ik geloof, dat diezelfde Commissie wel begrepen heeft, dat het toch wel wat al te dwaas zou zijn om de daarvoor noodige groote onkosten te maken, daarvan is dan ook in *het rapport der Commissie* geen sprake.

De Redactie vraagt of men alleen monumenten moet bewaren die algemeen mooi gevonden worden.

Monumenten die *algemeen* mooi gevonden worden zijn er weinig, maar als ze zoo weinig mooi zijn als de Haarlemmerpoort en niet door vormen, wapens versieringen enz. het geschiedkundig feit uitdrukken (in deze poort enkel door eenige opgespijkerde letters) dan ja! kan men het gerust gaan sloopen om voor een beter plaats te maken.

Het is een overblijfsel van een bouwtrant in een tijdperk waaruit *zeer weinig* ons *belang* tot ons is gekomen, schrijft de Redactie, en zoo iets stelt zij op hooge beenen voor, niet alleen te behouden, maar nog groote kosten tot restauratie daaraan te besteden en daarna achter struikgewas te verbergen of wat mede op te fleuren.

„Wat door eenige personen in een gemeenteraad niet meer mooi gevonden wordt, moet dat worden gesloopt?" vraagt de Redacteur. Eilieve ⅔ der leden van den Raad stonden tegen de restauratie en werd daarna zonder stemming, dus door alle leden, tot de sloopingbesloten; mag men dat eenige personen noemen? en waarom heeft het gemeentebestuur dat heerlijke monument van cementbepleistering enz. jaren lang totaal laten verwaarloozen en zagen B. en W. nu *op eens* zoo de schoonheid daarvan in.

De Redactie zal mij toch zeker niet beschuldigen een verwoeden slooper van oude monumenten te zijn, anders toch had het Bestuur der Maatschappij mij niet in verschillende commissies tot restauratie van oude gebouwen benoemd.

Mijnheer de Redacteur, ik blijf bij al mijn beweringen als ingezonden stuk voorkomende in No. 45 van deze 19den jaargang en vooral *die*, dat de Haarlemmerpoort weliswaar in zoogenaamd klassieken stijl is gebouwd, maar totaal mist het karakter van de klassieke gebouwen, zelfs de details zijn niet juist, het ornament der kapiteelen o. a. is veel dikker dan het lijf der kolommen waartoe zij behooren en dan wat is de uurwijzerplaat mooi aangebracht! en die groote afstand der middenkolommen, hoe constructief niet waar?

Ik hoop, mijnheer de Redacteur, dat de Maatschappij mag medewerken om in plaats van de Poort, ter plaatse een waardig monumentaal gebouw te doen verrijzen.

Onder dankbetuiging teeken ik achtend:

A. C. Blaijs,
bouwmeester en lid van het Bestuur der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst te Amsterdam.

Eene uitvoerige replick op het bovenstaande zal ik den lezers besparen.

Slechts teeken ik verzet aan:

1°. tegen de insinuatie van den heer Bleijs, dat het niet waarheidslievend is „afbeeldingen te geven van teekeningen waarnaar de poort is gebouwd"; ik voeg er bij, dat de afbeeldingen de poort voorstellen zooals zij is;

2°. tegen de verkeerde opvatting van den heer Bleijs wat betreft de woorden: *zeer weinig van belang*, uit het stuk over de Willemspoort, voorkomende in het vorige Weekblad op bladz. 348, eerste kolom;

3°. tegen de inlichting door den heer Bleijs aan de Redactie van het Handelsblad (zie het blad van 14 Nov. j. l.) gegeven: „dat de Commissie van advies niet tegen het sloopen der poort adviseerde, maar, in geval van sloopen, daarbij voorwaarden stelde," vergetende er bij te voegen, dat de Commissie ook van oordeel was, dat „wanneer vóór 1900 geen aannemelijk plan (voor eene monumentale afsluiting van den Haarlemmerdijk) zou zijn ingekomen, tot restauratie moest worden overgegaan.

Ten slotte eene mededeeling aan de Amsterdamsche Courant van Donderdag 16 Nov. j. l. ontleend, waarin getracht wordt het requisitoir van den heer Bleijs — uit het vorige Bouwk. Weekblad — te ontzenuwen: „In de Commissie van advies waren de architecten A. Salm G.Bzn, H. P. Berlage Nzn., Jos. Th. J. Cuypers en H. Leguijt voor het behoud; alleen de heer Bleijs was er tegen."

Dit *voor* het behoud slaat natuurlijk op de restauratie.

C. T. J. Louis Rieber.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. In de Woensdag avond 8 Nov. gehouden vergadering van „Bouwkunst en Vriendschap" hield de heer A. W. Weissman, architect te Amsterdam, een voordracht over Venetië naar aanleiding van Ruskin's „Stones of Venice."

In dit driedeelig werk beschrijft Ruskin zijn indrukken over Venetië en is hieruit genoegzaam op te maken dat hij elken steen er in kent. Ook de wijze waarop hij den indruk weet weer te geven, dien men bij de nadering van Venetië ondervindt, is een kennismaking met zijn werk alleszins waard.

De heer Weissman bepaalde zich echter hoofdzakelijk de vergadering kennis te laten maken met Ruskin's opinie omtrent de architectuur te V., waartoe hij in de eerste plaats de St. Marcus behandelde. De wijze, waarop Ruskin deze kerk beschrijft, geeft hen die niet het voorrecht hadden haar te bezoeken, een idee van den overweldigenden indruk die ze op den aanschouwer maakt; ook de Riallo brug, het Doge paleis, de Bibliotheek en meerdere groote gebouwen werden besproken en verduidelijkt door foto's en lichtbeelden.

Afdeeling Arnhem. 8 November 1899. De Voorzitter opent deze eerste winterbijeenkomst met een opwekkend woord aan de leden, met eene aansporing, dat ieder moet trachten door het mededeelen van hetgeen hij verzameld heeft, de vergaderingen leerzaam en onderhoudend te maken, en brengt warme hulde aan de nagedachtenis van wijlen onzen kunstbroeder Boerbooms, die in den vollen bloei van het leven is weggerukt van zijne vrouw en kinderen en van zijn vak dat hij lief had.

Onder de ingekomen stukken was een schrijven van den heer J. H. Müller waarbij hij bedankte als secretaris en als lid der Afd., van de Maatschappij; verder een brief van de Maatschappij, met verzoek te overwegen of er ook voorstellen waren voor wetsverandering. De Voorzitter stelt voor dit laatste punt in eene volgende vergadering te behandelen. Nog was een schrijven ontvangen van de directie van de Overbetuwsche tram-maatschappij, met verzoek de uitgeschreven prijsvraag voor de Mij. Helios 6 maanden uit te stellen. Daar dit schrijven van 2 Mei dateerde en de tijd dus verstreken is, wordt voorgesteld voor rekening van de Afdeeling een prijsvraag uit te schrijven en in eene volgende vergadering het onderwerp vast te stellen.

Tot bestuurslid (secretaris) wordt nu met groote meerderheid gekozen de heer F. W. C. Schaap, adj. directeur der gemeentewerken, die deze benoeming aannam.

Thans wordt het woord gegeven aan den heer J. H. W. Leliman, bouwk. ing. te Delft, die eene voordracht hield over:

Oude en nieuwe steden

verduidelijkt door een interessante verzameling teekeningen, eigen schetsen, photo's, enz.

Omdat de enorme uitgebreidheid van het onderwerp spreker belette in bijzonderheden te treden, wenschte hij reeds aanstonds zijne hoorders aan te sporen om nader in te gaan tot de studie van de geschiedenis en de ontwikkeling der steden. Die moeite zou beloond worden want ze brengt tafereelen voor het oog, tintelende van pracht en leven en kleur. Onder herinnering aan Dido en Aeneas, aan Arnhem (Arentsheim?); Alkmaar (alle die Meere?); Delft (verband met de Corbulonis Fossa), wees spreker er op, hoe ondanks tal van legenden zoowel de oorsprong als de naam van menige stad in volkomen duister ligt.

In den Romeinschen tijd werden de grondslagen gelegd tot de eerste steden in Germanië. Ook ons land behoorde daartoe, 't geen aanleiding gaf tot eene meer uitvoerige beschouwing van de Romeinsche heirbanen in ons vaderland en van de steden en kasteelen, die er aan voorkwamen.

Over het algemeen kan men zeggen dat de handel de menschen samendreef naar de hoofdpunten der wegen; uit vele platte gronden blijkt hoe eene stad groeide langs de weg. Lang niet alle steden recruteerden hare bevolking uit degelijke elementen.

Nog in de 10e eeuw wees keizer Hendrik de Vogelaar Merseburg aan als een veilige woonplaats voor dieven en roovers, mits deze beloofden hun talent te gebruiken tegen de omwonende slavische stammen.

Eene nadere beschouwing van de plattegronden leidt tot het onderscheiden van twee typen. De regelmatige steden — bijv. Alexandrië, Zons, Freudenstadt, Sabbioneta — ontstonden in eens, de onregelmatige groeiden langzamerhand.

Vervolgens stond spreker stil bij eenige antieke steden en ontwerpen er voor, o. a. bij een geniaal plan van Alexander den Groote voor eene stad op den berg Athos.

Veiligheid en rust zijn de eerste levensvoorwaarden voor eerlijke handel en goede kunst; de dringende eisch eene stad te versterken was van den grootsten invloed op den bouw der middeneeuwsche steden. De straten waren nauw, de perceelen smal en de ruimte, die niet gegeven kon worden in de breedte, werd in de hoogte gevonden.

Uit de ongeregelde toestanden, die daar volgens onze begrippen heerschten, mag men niet afleiden dat destijds geen toezicht en bemoeiing van overheidswege voorkwam. Het tegendeel is waar. De kleeding, alle publieke en niet publieke vermaken, elke uiting van weelde stond onder controle.

Aan de hand van eene geschiedenis van den Bosch gaat spreker na welke gevaren eene stad eertijds dreigden; brand was het meest te vreezen. Uit verschillende keuren wordt aangetoond dat sommige steden reeds vroegtijdig hiertegen maatregelen nemen, en bijv. die burgers tegemoet komen die hun huis in brandvrij materiaal willen optrekken. Amsterdam schrijft in 1517 steenen zijmuren voor en in 1610 steenen voor- en achtergevels; Utrecht verbiedt in 1407 stroodaken en Arnhem in 1419 houten huizen, nadat toen in één jaar eerst 200 en later 300 huizen afbrandden.

Met de hygiëne stond men soms, ondanks de beste bedoelingen, op gespannen voet. De nauwe straten; de opeenhooping der bevolking; de modderpoelen op straat; het groote aantal losloopende huisdieren, vooral varkens, en ten slotte het gemis eener redelijke straatreiniging veroorzaakten den langen duur en de snelle verspreiding der ziekten.

Aangezien de trek naar de steden toe is, staat elk bureau van gemeentewerken te eeniger tijd voor dat moeilijkste aller vraagstukken: eene stad op *interessante* wijze uit te breiden. De gemeente dient dat in hare hand te hebben. In de publieke smaak is eenige vooruitgang te constateeren en straks zal men schande roepen over allen, die onze nieuwe steden maakten tot oorden van verveling en ergernis.

Onze eeuw staat nu eenmaal onder het vereenigde teeken van verkeer en hygiëne; artist en technicus moeten zich naar elkanders eischen weten te schikken. Daarover is reeds lang getwist; overigens meende spreker dat het gezond verstand reeds vele van die eischen — waarvan hij er eenige noemde — aanwees. Uitsluitend schilderachtige effecten, zooals middeneeuwsche steden ze aanbieden, kan men niet namaken; trouwens alleen als de levensopvatting van voor vier eeuwen weder heerscht — 't geen ondenkbaar is — zou men zich op den duur in zulk eene stad thuis gevoelen.

De artist moet zorgen dat de wandelaar variatie heeft; hij moe waken tegen het eentonige netwerk van lange straten. Tevens onder de leuze: l'art dans la rue, moet hij zorgen voor een of ander point-de-vue, een rustpunt voor het oog. Niet alleen de 18e en 19e eeuw deden veel schilderachtige hoekjes verloren gaan. Reeds in de 14e en 15e eeuw trachten de gemeentebesturen vaak — echter te vergeefs — stoepen en uitbouwen tegen te gaan. De zorg voor het bestaande zij een ieder aanbevolen; er *moet* reeds om verschillende redenen zooveel verdwijnen dat moedwil waarlijk overbodig is. Waar wat te zeggen als gemeentebesturen daarin voortgaan en aldus toonen geen begrip te hebben van kunstgevoel, eerbied en piëteit? Spreker herinnert aan de demping van een Delftsch grachtje, maar acht zich gelukkig te kunnen wijzen op tal van voorbeelden, die van eene andere opvatting getuigen.

Om verschillende redenen zijn de architekten aangewezen om te waken over den aanleg van nieuwe en het behoud van oude steden. Geen ander vak dan het hunne vereenigt immers de wetenschap en kunst, die noodig zijn om zulk een taak naar behooren te vervullen; daarenboven is hun belang er direkt bij betrokken, want hun werk zal er den terugslag van ondervinden als een buurt te boek staat als saai en vervelend.

Niet altijd zal het recht der kunst erkend worden; haren verdedigers valle in het verheffend optimisme ten deel dat Alphonse Karr deed schrijven:

De leur mieilleur côté prenons toujours les choses
Vous vous plaigner de voir les rosiers épineux;
Moi je m'en ryouis et rends grâces aux dieux
Que les épines aient des roses.

Door den Voorzitter werd aan spreker na afloop hulde gebracht voor de zeer interessante mededeelingen en beschouwingen, en het applaus van de vergadering bewees voldoende, dat men hiermede instemde.

Sociëteit U. N. I. te Rotterdam. Op de den 15den November gehouden vergadering, werd door den heer Bernd. Nooijen, decorateur en lid der Sociëteit, eene voordracht gehouden over:

„De wand en hare versiering."

Na een kort historisch overzicht, waarin spr. aantoont, dat men door alle tijden heen getracht heeft de wand zoo aangenaam mogelijk te doen schijnen, wijst spr. er op, dat de wand, als zijnde het voornaamste deel van het vertrek, steeds onze grootste zorg verdient.

Spr. beschrijft nu den wand in de verschillende kunstperioden, waarbij steeds de lambriseering een hoofdrol speelt, om daarna te komen op den tegenwoordigen wand met zijne versiering welke helaas maar al te dikwijls verwaarloosd wordt. Een lambriseering toch is gewoonlijk een ongekende weelde, en stijlloos loopt het doek of papier tot aan den grond toe door, zoodat een basis aan den wand ontbreekt, daar men een 0.13 hoog plintje toch niet als basis kan beschouwen.

Voor onze tijd acht spr. de stof wel het rijkste hulpmiddel voor wandversiering; doch meer gebruik maakt men van papier; bedoelde men aanvankelijk met papier kostbare stoffen te imiteeren, thans heeft het een persoonlijk karakter gekregen, waardoor het ten volle aanspraak maakt op zijn toepassing.

De kleur van den wand maakt op ons den eersten en grootsten indruk; men dient daarom te zorgen, zegt spr. dat hij harmonisch is, daar de wand den achtergrond vormt van alles wat in 't vertrek geplaatst is, maar ook voor ons zelve, en niet uit angst weeke, niets zeggende kleuren te gebruiken, doch de natuur tot leidsvrouw te nemen: die ook met verschillende kleuren een harmonisch geheel maakt. Verder dient de wand als plat vlak behandeld te worden, dus met uitsluiting van elke versiering die relief uitdrukt.

Een collectie photo's, stoffen en papieren, dienden deze voordracht ter opluistering.

Na een beroep gedaan te hebben op allen om den wand wat minder stiefmoederlijk te behandelen, eindigt spr. zijne voordracht onder luid applaus der aanwezigen, waarna de Voorzitter den spreker dank brengt voor zijn hoogst duidelijke en interessante voordracht.

BERICHTEN.

Het voornemen van de Afdeeling 's-Gravenhage tot het geven van een cursus in het huisschildersvak kan dezen winter niet ten uitvoer worden gebracht, wegens het geringe getal dergenen die zich daarvoor hebben aangemeld.

Wellicht zal opnieuw 't volgend jaar de oproeping plaats hebben.

Een twintigtal der voornaamste Kunstindustriëelen in Nederland hebben zich tot de Tweede Kamer der Staten-Generaal gewend met een adres, waarin zij met verschuldigden eerbied te kennen geven:

dat zij het van het hoogste belang achten voor den bloei onzer kunstnijverheid, dat de rijksverzameling, waar de modellen van oude Kunstnijverheid zijn tentoongesteld, met name het Nederlandsch Museum voor Geschiedenis en Kunst te Amsterdam, op onbekrompen wijze wordt aangevuld.

Nu onder de Nederlandsche Kunstindustriëelen zich meer en meer de behoefte openbaart, de goede voorbeelden van onze nijverheid uit vroegere dagen te gaan raadplegen om de groote ernst, die uit deze trouwe overbrengers uit vroegere bloeiperioden spreekt, nu blijkt meer en meer, dat onze Rijksverzameling — hoeveel praetisch nuttigs zij ook reeds bevat — in menig opzicht nog zeer onvolledig is te noemen.

Wil onze Rijksverzameling beantwoorden aan de eischen, die wij aan haar in ons aller belang mogen stellen, dan moet zij voorbeelden bevatten van het beste, wat op ons gebied in vroegere tijden is voortgebracht, zoowel in Nederland als daarbuiten.

De gelden, die daaraan zullen worden besteed, vormen een kapitaal, dat zijne rente ruimschoots zal afwerpen, daar Nederland met zijn volk, rijk aan kunstzin — tegenover het buitenland de eereplaats moet hernemen, die het in de 16e en 17e eeuw zoo glansrijk heeft gehandhaafd.

De ondergeteekenden veroorloven zich daarom den wensch uit te spreken, dat de Tweede Kamer der Staten-Generaal daar, waar onze Regeering door het voorstellen van credieten tot aankoop van voorwerpen van oude Kunstnijverheid opkomt voor de belangen onzer hedendaagsche industrie, haar krachtig in haar pogen zal steunen.

Naar aanleiding van het treurige feit, dat aan de beide Ambachtsscholen en de avondteekenschool voor volwassenen te Amsterdam wegens gebrek aan plaatsruimte voortdurend aspiranten moeten worden afgewezen, o. a. in dit jaar niet minder dan 442, heeft de Afdeeling Amsterdam van de Technische Vakvereeniging zich met een adres gewend tot den Gemeenteraad van Amsterdam, met verzoek om die maatregelen te willen treffen, die in het belang van goed vak-onderwijs zullen blijken noodig te zijn, teneinde te voorkomen, dat het aantal afgewezenen in de toekomst nog grooter zal worden.

PERSONALIA.

Op de voordracht voor adjunct-architect der Gemeente Nijmegen is geplaatst de heer L. C. Dumont, Gemeente-architect te Zierikzee.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

1. Sanatorium voor longlijders in Nederland.

1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift.

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. *(N.B. 2 en 3 algemeen, 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.)*

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 4.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 20 NOVEMBER.

Amsterdam. Het bouwen van twee o. l. scholen, waarvan één voor 600 kinderen en één voor 520 kinderen, beiden op een terrein aan de Van Ostadestraat bij de Ferdinand Bolstraat.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsl. te verkr. ter stads-drukkerij, tegen f 2.75 (met 4 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-arch. op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Rotterdam. Het bouwen van een kantoorgebouw enz.

De naaml. vennootschap „Vriesseveem", 's midd. 12 u., in het „Poolsch koffiehuis" Zuidblaak, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 2 te bekomen zijn bij de architecten Muller en Drooglever Fortuijn ald. Aanw. gedaan.

Weert. Het bouwen van een woonhuis.

De heer Billekens, n.m. 5 u. in het cafe der Wed. v. Asten, alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 20 Nov., n.m. 4 u.

Zwolle. De verbouwing van een perc. in de Sassenstraat tot winkelhuis.

De heeren Gebr. v. d. Molen, 's av. 8 u. in het cafe van Meiberg alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 20 Nov., v.m. 10 u.

DINSDAG 21 NOVEMBER.

Rotterdam. Het bouwen van eene school voor gewoon lager onderwijs aan den Molenwaterweg.

Het gem.-best., n.m. 1 u. Bestek, voorw. en teek. liggen ter kennisneming op de centr. seer. der gem. en in het stads timmerhuis aldaar, en zijn à f 1 verkr. bij Wed. P. van Waesberge & Zn., boekdrukkers, Houttuin no. 73. Inl te bek. aan gemeld timmerhuis. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen van een slachthuis, ketelhuis met schoorsteen, darm- en vetlokaal enz. met bijlev. van alle materialen, te Hoek van Holland.

De civ.-ingenieur M. Symons, n.m. 1½ u., in het cafe Americain, Kruiskade. Bestek en teek. à f 1,50 te bek. bij J. P. Bladergroen, Nieuwehaven 153, Rotterdam. Inl. te bek. bij voorn. ingenieur. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 22 NOVEMBER.

Middelburg. Het verbouwen van de school aan de Gravenstraat.

Het best. der vereen. voor Christ. onderwijs, 's avonds 8 u., in het loc. „Concordia", Koorkerkhof. Bestek à f 0,50 bij den boekdr. A. D. Littooij. Inl. verkr. bij den heer J. A. Vertregt. Aanw. gedaan.

Terwispel. Het bouwen van een huizinge met schuur aan de bruglaan onder Terwispel.

De heeren W. Hofstra en D. de Jong te Terwispel en Gorredijk. Teek. met bestek ter inz. in het logement „De Koornbeurs" te Gorredijk. Bilj. in te zenden ten huize van W. Hofstra en D. de Jong op 22 Nov., vóór 5 u. n.m. Inl. worden gegeven door A. Kooistra, arch. te Gorredijk. Aanw. 20 Nov., v.m. 10 u.

DONDERDAG 23 NOVEMBER.

Breda (Herbest.). Het inrichten van het gebouw de Lange Stallen ald. tot bureelen, magazijnen, bergplaatsen en woningen voor gehuwden (te gedeelte), onder het beheer der genie aldaar. Ram. f 10000.

De genie, v.m. 11 u., in het koffiehuis „De Beurs van Breda". Bilj. in te lev. tot 22 Nov., n.m. 3 u., op het bur. der genie. Bestekken zijn voorwaardelijk verkr. bij den besteder en in bovengen. koffiehuis ter lez. Inl. verkr. bij den besteder. Aanw. gedaan.

Delft. Het wederopbouwen van de Bouwmanswoning „De Zwet" aan den Noordlierweg onder De Lier nabij Delft.

De ingenieur-architect H. Paul te Leiden, v.m. 11 u. in „De Bolk". Bestek en teek. ad f 2.— per stel verkrijgb. bij den boekh. H. R. v. Elk, Dordt. Inl. geeft W. H. van Bilderbeek te Dordt.

Groningen. Het verbouwen van een gedeelte der lokalen en het bouwen van eene vercieping boven de lokalen van het gebouw der rijksleerschool in de Haddingestraat

Het gem.-best., n.m. 12½ u. Bilj. in te leveren tot 22 Nov. n.m. 4½ u. Voorw. met teek. ter secretarie ter inzage en zijn daar à f 2 per stel verkr., terwijl aan het bureau der gemeentewerken nadere inl. zijn te bekomen. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 24 NOVEMBER

Eindhoven. Het bouwen der kantoren met boter-mijnhal, vergaderzaal, woningen en magazijnen aldaar.

Het best. der coöp. centr. boerenleenbank, n.m. 3 u., in het cafe van E. Stoot. Inl. geeft de arch. L. J. P. Kooken. Bestek en teek. ad f 2,50 verkr. Aanw. 24 Nov., v.m. 11 u.

Oostvoorne. Het bouwen van 2 lokalen aan de gemeenteschool aldaar.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestek en teek à f 1 verkrijgb. ter secretarie. Inl. geeft de gem.-opz. H. Goossens te Brielle. Aanw. 22 Nov., n.m. 2 u.

ZATERDAG 25 NOVEMBER.

Kampen. Het bouwen van een woon- en winkelhuis met bakkerijgebouw aan de Oudestraat te Kampen, voor rekening van den heer R. J. Stuurman aldaar, met de leverantie van alle materialen en arbeidsloonen.

De architect G. B. Broekema, 's midd. 12 u., in het hotel „Hof van Holland". Bestek met 3 lichtdrukteek. ad f 1.25 per stel alsmede inl. te verkr. bij den architect.

MAANDAG 27 NOVEMBER.

Amsterdam. Bestek no. 818. Het vergrooten van het waterreservoirgebouw met bijkomende werken o/h. stationsemplacement Apeldoorn. Ram. f 7900.

De Holl. Ijz. Spoorw. Mij., n.m. 1½ u. (Greenw. tijd), in het centr. personenstation. Bestek à f 0,75 aan het centr.-administratiegebouw der maatschappij aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, of op fr. aanvrage aan dit bur.; met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. 22 November, v.m. 10½ u. (Greenw. tijd).

's-Gravenhage. Het maken van den onderbouw voor een gebouw voor toegepaste natuurkunde, op een terrein grenzende aan de R.-C. begraafplaats te Delft. Ram. f 109.700.

Het prov. bestuur, v.m. 11½ u. Bestek ter lez. aan het geb. van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. bestuur van Zuidholland te 's-Hage, en is te bek. bij M. Nijhoff, Nobelstraat 18, te 's-Hage. Inl. te bek. bij den rijks-bouwk. Aanw. 20 Nov., n.m. 2 u.

VRIJDAG 1 DECEMBER.

St. Pieter (Limb.). Het verbouwen der bestaande school.

Het gem.-best., n.m. 3 u. Bestek en teek. tegen f 1,50 bij den secretaris verkr. Aanw. 24 Nov., n.m. 3 u.

MAANDAG 4 DECEMBER.

Breda. Het bouwen van een R. C. kerk met toren en pastorie voor den Nieuwen Boulevard, bij Breda, gem. Teteringen.

De architect P. J. van Genk, te Leur bij Breda, v.m. 11 u., in hotel „Flora" van den heer G. A. V. Maassen, Zandberg, Ginnekensche Steenweg. Teek. en bestek zullen ter inz. liggen in het bovengen. hotel. Bilj. worden geopend 15 minuten na het bepaalde uur van inlev. Bestekken verkrijgb. ad f 1,50 bij den boekh. E. v. Wees, Breda. Inl. te bekomen bij gen. arch. Aanw. 28 November in gen. hotel, v.m. 10 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Korte Vijverberg — Zutphen — Amsterdam, Sarphatistraat — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda, Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 6.

Kapitaal	f 4.000.000.00
Reserve ruim	- 1.801.000.00
Betaalde Brandschaden	- 17.743.000.00

Lage premiën.

MAANDAG 22 JANUARI 1900.

Amsterdam. Het lev. en plaatsen van een volledige inrichting voor het met lage-druk stoom verwarmen en het ventileeren van de in aanbouw zijnde Handelsschool ald.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend verkr. ter stads-drukkerij à f 2,25 (met 6 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, n.m. van 12–4 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN

1 NOVEMBER.

Amsterdam (Onderh.). Het verbouwen van perc. no. 330 aan de O.-Z Voorburgwal. Door den architect E. M. Rood.

Laagste inschrijvers Gebr. Terlingen, ald.

3 NOVEMBER.

Zwolle. De glas-, schilder- en behangerswerken van een in aanbouw zijnd woonhuis aan de Oosterallee. Door de architect D. de Herder.

Laagste inschr. H. J. Noordman, Hattem. f 324. Gegund.

7 NOVEMBER.

Winterswijk. Het bouwen van twee woonhuizen op een terrein nabij de locomotievenloods der H. IJ. S. M. Door den heer H. J. Driessen.

Laagste inschrijver A. Renskers, f 1799. Gegund aan A. Wiggers, f 1938.

8 NOVEMBER.

Schoondijke. Het afbreken van een woonhuis op de Markt aldaar en het aldaar bouwen van een gemeentehuis. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver J. Haartsen, Groede. f 4723. Gegund.

Warns. Het bouwen van drie woningen ten behoeve van het personeel. Door het best. der coöperatieve stoomzuivelfabriek.

Laagste inschrijver J. Schrale, Warns. f 3081. Gunning aangehouden.

9 NOVEMBER.

Amersfoort. Het amoveeren van perc. F 49 aan de Langestraat en het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning. Door der. architect Herm. Kroes.

Laagste inschr. A. H. Noorman te Zwolle, voor f 10710.

Cuijk. De verbouw van een gedeelte looierij. Door de heeren Gebr. Manders.

Deze aanbesteding is niet doorgegaan.

Enschedé. Het afbreken van 3 woningen en daar ter plaatse bouwen van 2 woonhuizen met een winkelhuis op een terrein gelegen aan de Lipperkerkstraat aldaar. Door den architect A. L. Clemens Azn.

Laagste inschrijver G. J. Platenkamp, f 9840. Gegund.

10 NOVEMBER.

Arnhem. Het bouwen van een rijkslandbouwproefstation en een station voor zaadcontrôle op een terrein aan de Binnenhaven nabij de Lawicksche Laan te Wageningen. Raming f 51.400. Door het Prov. bestuur.

Laagste inschrijver N. van Eck, Nijmegen, f 50426.

Arnhem. Het maken van een bijgebouw voor de afdeeling landbouwkunde op het terrein genaamd Duvendaal ten behoeve van de rijkslandbouwsch. te Wageningen. Ram. f 39.200. Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijver N. van Eck, Nijmegen, f 38974.

11 NOVEMBER.

Arnhem. 1. Het bouwen van een bewaarschool aan de Nassaustraat; 2. het bouwen van 11 woningen en een maaischool, beide op het terrein gelegen aan de Alexanderstr., Mauritsstraat en Zwarte Weg. Door het best. der woningvereen. „Openbaar Belang".

Laagste inschrijvers J. W. Meijlink en N. Huijsen, Arnhem, perc. 1 f 14900, perc. 2 f 12298, massa f 34198; daaropvolgende C. Mutsaerts, Tilburg, massa f 34290.

Bredenbroek (Geld.). Het timmer- en metselwerk van een nieuw huis, te bouwen op de plaats „Het Holderslag" in Bredenbroek. Door den heer J. Ruesink op „Geeskeshuis."

Metselwerk. Laagste inschr. Joh. Rusink, Varseveld, f 139.85.

Timmerwerk met bijlev. van hout. H. J. Boeseveld, Sinderen bij Varseveld, f 475.

Massa. H. J. Boeseveld, f 579. *Gegund.

Enschedé (Onderh.). Het verbouwen van een woonhuis voor den heer H. S. Scholten aldaar, onder beheer van den bouwk. J. H. C. Roesink.

Laagste inschrijver G. Zantinge, f 643. Gegund.

Oosterhout (N.-Br.). Het bouwen van een machinegebouw met bijgebouwen, alsmede het bouwen van droogloodsen ter oppervlakte van 7000 M². ten behoeve der op te richten stoomsteenfabriek te Dorst. Door de Comm. Vennootsch. „Frans Oomen".

Geheel Holl. hout. Laagste inschrijver W. de Kanter, Teteringen, f 7493.*

Gedeeltelijk masthout. W. de Kanter, Teteringen, f 7418. *Gegund.

13 NOVEMBER.

Makkinga. Het doen van eene verbouwing der handkrachtboterfabriek aldaar. Door den archit. O. M. Meek.

Laagste inschrijver G. Wieberdink, Oosterwolde, f 584.

Winterswijk. Het verbouwen van een woon- en winkelhuis in de Misterstraat. Door den architect J. J. Post.

Laagste inschrijver H. J. Roerdink, f 3380. Gegund.

14 NOVEMBER

Utrecht. Bestek no. 784. Het maken van twee wachterswoningen en het verrichten van bijkomende werken ten behoeve van den spoorweg Rotterdam—Breda. Begrooting f 9750. Door de maatschappij tot expl. van S.-spoorw.

Laagste inschr. H. van Dongen, Dordrecht, f 9648.

RECLAMES.

AAN DE DOOVEN. — Eene rijke dame, welke genezen is van hare doofheid en gedommel in de ooren door de Artificieele Oortrommels van het instituut Nicholson, heeft aan dit Instituut de somma van 25,000 franken gegeven, opdat alle doove menschen die geene middelen hebben, zich de Oortrommels kosteloos zouden kunnen verschaffen.

Te bevragen aan het Institut „Lonsdale", Gunnersbury, London, W.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Gelijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — **VERWARMING en VENTILATIE.**

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Brownings Solution tegen vochtige muren. J. VAN STRAALEN, Visschersdijk 30, Den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Cementsteenfabriek. — M. ELFRING & ZOON, Den Haag.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Centrale Verwarming. — NELL & STUTTERHEIM, Den Haag.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Eerste Nederl. Papierstûcfabriek, Damrak 85, Amsterdam.
Eerste Nederl. Xylolith-Fabriek. — A. S. KEY, Rotterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskacheis (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gas-, Stoom- en Waterleiding. — R. S. STOKVIS & ZONEN, Leuvehaven 74—76, Rotterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade, Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR. Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Gebrand Glas. — GEBRS. HEINLE. Prinses Mariestr. 39, Den Haag.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Houthandel, Stoomzaag- en -Schaverij. G. J. BUIJS & Co., Noordwest-Binnensingel 23, Den Haag.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, Spuistr. 246, 248, 250, Amst.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's-Hage.
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF. Singel 455, Amst.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODFLHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Rolluiken. — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 316, Amsterdam.
Rietplanken, Isoleersteenen, Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN EN STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Stoomtimmerfabriek. — GEBRS. VAN MALSEN, Den Haag.
Sturtevant Engineering Company. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst.
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
— JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter aRh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-**steenen vuurvaste Cement. Karoïnkiei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

MARTIN & Co.,

AMSTERDAM

Achter Oosteinde bij het Paleis voor Volksvlijt.

HOUTEN PARQUETVLOEREN

in ASPHALT-MASSIVE en PARQUET-TAPIS.

STURTEVANT ENGINEERING COMPANY,

Keizersgracht 745, Amsterdam.

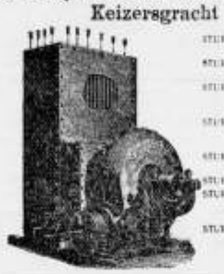

STURTEVANT Exhaust-Blowers voor VENTILATIE en VERWARMING, enz.
STURTEVANT Exhaust-Blowers voor het DROGEN van hout, papier, graan, gemaalen koffie, tabaksrook, enz. enz.
STURTEVANT Exhausters voor het AFZUIGEN van STOF en verontreinigde lucht, enz. (Industrieele afzuiginrichtingen voor houtbewerking, voor schuurderijen enz.)
STURTEVANT Exhausters en Blowers voor het VERWIJDEREN van DAMP en GASSEN en verwarmen, chemische behandeling enz.
STURTEVANT Exhausters voor het AFZUIGEN van ROOK en verwarmen.
STURTEVANT Blowers voor GIETOVENS en SMEDJVUREN.
STURTEVANT Exhausters voor KUNSTMATIGEN TREK van kachels, ter vervanging of verbetering van den natuurlijken schoorsteentrek.
STURTEVANT Exhausters en Blowers hetzelfde van EIGEN MOTOR of wat er worden voor RIEMEN gebruikt.

FRED. STIELTJES & Co.

Eerste Nederl. Papierstücfabriek,

voorheen **BENNEWITZ & Co.**

Papierstûc dient tot geheele vervanging van Stucadoorwerk. Cartonpierre enz. en kan direct aangemaakt worden. Het wordt om zijne uitstekende eigenschappen (lichtheid, duurzaamheid, onbrandbaarheid, geschiktheid om dadelijk te beschilderen), door H.H. Architecten enz. aanbevolen.

Kantoor: Damrak 85. AMSTERDAM. Fabriek en Atelier Tolhuis o/h. IJ.

Schilderlinnen verkrijgbaar in de breedten van 2.10, 2.55, 3.10, 4.10, en 5.10 tot de meest concurreerende prijzen.

Uitvoerders der gevelbekleeding van Oud Holland op de Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1895, van Oud Dordrecht in 1897.

Tentoonstelling Papierindustrie artistique Parijs, October 1894.
GROOTE GOUDEN MEDAILLE & EERE DIPLOMA.

Er biedt zich aan

een **bekwaam teekenaar** of **opzichter-teekenaar**, zelfstandig kunnende ontwerpen en detailleeren, naar verkiezing.

Brieven onder letters L B, bureau van dit blad.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verkrijgbaar:

Honorarium-Tabellen

VOOR

Bouwkundige Werkzaamheden

met en zonder Nota.

Vastgesteld in de Algemeene Vergadering van de Maatschappij tot bev. der Bouwkunst, gehouden te Amsterdam op 31 Mei 1888. Herzien in de Algem. Vergadering van 31 Mei 1895.

Per stuk 10 cts.; bij 50 ex. f 2.—, bij 100 ex. f 3.—.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verschenen de

Nieuwe Algemeene Voorwaarden

BEHOORENDE BIJ DE

BESTEKKEN voor de LEVERING

VAN

IJZER en STAAL

AAN

's RIJKS MARINE.

Vastgesteld bij beschikking van den Minister van Marine van den 9 Juli 1894 D. No. 41.

PRIJS 25 CENT.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

25 NOVEMBER 1899. 19e JAARGANG. No. 47.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels f 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • •
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 2/3 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Raadhuis en post- en telegraafgebouw te Valkenburg (L.). — Drankmisbruik op bouwwerken. — Grieven van subalterne Waterstaatsambtenaren in Ned. Indië. — Uit de staatsbegrooting voor 1900. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. Inhoud van tijdschriften. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Wereldtentoonstelling te Parijs in 1900.

Nederlandsche Afdeeling Schoone Kunsten.

Het Bestuur van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst brengt in herinnering, dat de opgave tot deelneming aan het tot stand komen eener inzending van

Werken van Nederlandsche Architecten

op de Wereldtentoonstelling te Parijs in 1900 moet plaats hebben vóór 1 Januari 1900, aan het adres van den Secretaris der Commissie voor die inzending, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

De afzonderlijke inzendingen, verpakt in doelmatige houten kisten, moeten vrachtvrij geschieden te Amsterdam aan het gebouw van de Maatschappij bovengenoemd, van 8 tot 15 Januari 1900.

De verdere bepalingen omtrent de inzendingen en een biljet voor opgave van deelneming werden verzonden bij het Bouwkundig Weekblad nº. 26 van 1 Juli j.l., en zijn nog verkrijgbaar op franco aanvrage aan het adres van den Secretaris bovengenoemd.

Examen voor Bouwkundig Opzichter.

Het Bestuur van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst maakt bekend, dat in het laatste gedeelte van de maand Februari 1900, te Amsterdam een examen zal worden afgenomen tot het verkrijgen van het Diploma van Bouwkundig Opzichter, ingesteld volgens besluit van de Algemeene Vergadering der Maatschappij van 28 Mei 1891.

De kandidaten moeten de bewijzen leveren, dat zij gedurende minstens twee jaren met vrucht op bouwwerken practisch werkzaam zijn geweest; zij moeten den leeftijd van 21 jaren hebben bereikt om tot het examen te worden toegelaten.

De dagen waarop het examen zal worden afgenomen, de samenstelling van de Commissie voor het examen, enz., zullen nader worden bekend gemaakt.

De Bibliotheek der Maatschappij heeft de volgende geschenken ontvangen:

1. Offizieller Bericht über die Verhandlungen der Kunsthistorischen Kongresses in Amsterdam. 29 Sept. bis 1 Oct. 1898.
2. Unternehmung für Gross-Filtration, von R. Kurka.
3. Van den uitgever, den heer J. M. N. Kapteijn te Leiden: De Perspectief in verband met het Natuurteekenen ten dienste van hen die examen wenschen te doen voor de hulp- en hoofdakte L. O. teekenen en voor allen die zich in het natuurteekenen willen bekwamen, door A. M. Biegman.
4. Van de Commissie ter verzekering eener goede bewaring van Gedenkstukken van Geschiedenis en Kunst te Nijmegen: het Verslag der Commissie over het jaar 1898.
5. Van Prof. Slawomir Odrzywolski te Krakau: Zabytki przemysłu artystycznego w Polsce (Monumenten van Kunstnijverheid in Polen); portefeuille met 36 platen, door den schenker.
6. Van denzelfden: Renesans w Polsce (Renaissance in Polen); portefeuille met 52 platen, door den schenker.
7. Van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant: Onuitgegeven bronnen voor de geschiedenis van Geertruidenberg, door C. J. Mollenberg.
8. Van idem: 's Hertogenbosch van 1629 tot 1798, historische studiën door J. C. A. Hezenmans.
9. Van den heer A. N. Godefroy: Catalogue des collections d'antiquités au chateau de Heeswijk, Musée Baron Van den Bogaerde. I. La salle d'armes.
10. Van denzelfden: Wahre Abbildung der herrlichen, grossen, künstlichen und prächtigen Kirch S. Petri in Rom, enz. Groote plaat, samengesteld uit verschillende staalgravuren van Joann Ulrich Krausen, 1696.
11. Van de uitgeversfirma Boekhandel en Drukkerij, voorheen E. J. Brill: Het bouwen in Overzeesche Gewesten, door J. A. Van der Kloes en J. N. Van Ruijven, 2e en 3e afdeeling.
12. Van den heer J. W. Gerhard: De noodzakelijkheid van goede

Bouwverordeningen ter verkrijging van betere woning- en bouwarbeiderstoestanden enz., door J. W. Gerhard.

13. Van den uitgever, den heer A. W. Sijthoff te Leiden: Handboek voor steenhouwers, metselaars en bouwkundigen, naar het hoogduitsch van Theodoor Krauth en Franz Sales Meyer, voor Nederland bewerkt door F. Lz. Berghuis.

14. Van den Schrijver: Welke zijn de beginselen die aan de toepassing der Coöperatieve denkbeelden ten grondslag behooren gelegd te worden, door Mr. J. H. Boudewijnse.

15. Van den heer Martinus Nijhoff: Bibliotheca Historico-Geographica Neerlandica.

16. Van den heer W. B. Van Liefland: Voorstel aan den Gemeenteraad van 's-Gravenhage, tot wijziging van de bestaande concessievoorwaarden der Haagsche Tramweg-Mij. opgemaakt door W. B. Van Liefland en B. Janse Johz.

17. Van het American Institute of Architects: *a.* Proceedings of the annual conventions: 1830—1895, 1897 en 1898; *b.* Client and architect, bij Mrs. Schuyler van Rensselaer; *c.* Richard Morris Hunt, bij Henry van Brunt.

18. Les Pays-Bas. Manuel en deux parties. Uitgegeven door den Nederlandschen Journalisten-kring ten behoeve der buitenlandsche Journalisten bij gelegenheid der Kroningsfeesten in 1898.

19. Van den heer H. Joly: Meisterwerke der Baukunst und des Kunstgewerbes, und ihre Schöpfer, von H. Joly. Italiën I. Deutschland I.

20. Van den heer Robert Smidt, Architect und Bauschuldirektor te Zerbst: Architektonische Formenlehre, ein Vorlagenwerk über die Architektur der Gegenwart mit bezonderer Berücksichtigung der beim Wohnhausbau üblichen Detailformen, door den schenker. Portefeuille met 29 platen.

21. Van denzelfden: Schloss Gottorp, ein Nordischer Fürsten sitz; historische en architectonische beschrijving, met 20 platen, door den schenker.

22. Van denzelfden: Das Rathaus zu Zerbst, ein Beitrag zur Kunstgeschichte des Herzogthums Anhalt; portefeuille met 14 lichtdrukken en beschrijvenden tekst, door den schenker.

23. Van denzelfden: Die Bau- und Kunstdenkmäler des Askanischen Fürstenhauses im ehemaligen Herzogtum Lauenburg; portefeuille met 15 photogravures en rijk geïllustreerden beschrijvenden tekst, door den schenker.

RAADHUIS EN POST- EN TELEGRAAFGEBOUW TE VALKENBURG. (L.)

Sedert drie en een halve eeuw heeft het gemeentehuis te Valkenburg dienst gedaan. Aanvankelijk was het de zetel van twee gerechtshoven, het Stadsgerecht en het Leenhof. Het oude gebouw zal thans verdwijnen en plaats maken voor een modern Raadhuis met annexe post-, telegraaf- en telephoonkantoor.

Het nieuwe gebouw zal een gevelbreedte van circa 23 M. verkrijgen; de Oostwaarts gelegen open plaats, wordt bij het bouwterrein getrokken.

De waterdichte kelders worden gemaakt van Limburgsche klinkers (waalvorm), de gevels en binnen muren worden opgetrokken van mergelsteen, met dorpels en banden etc. van hardsteen. De mergelsteen is zoogenaamde Sibbersteen, welke voorkomt in de groeven van het dorpje Sibbe, in de nabijheid van Valkenburg gelegen. In Zuidelijk Limburg wordt deze steen veel voor bouwwerken toegepast, getuige vele gebouwen, waaronder van twee en driehonderd jaar oud.

Het materiaal is weinig kostbaar f 4 à f 4.75 per K.M., en wordt meest in blokken van 0.80 × 0.55 × 0.55 M aangevoerd, op het werk gezaagd en geschaafd, en in de benoodigde afmetingen bewerkt; lijsten en andere versieringen worden aan brute blokken ingemetseld, en later aan de gevels volgens de vereischte vormen afgewerkt.

De afdekking der gebouwen zal bestaan, voor de staande dakvlakken, uit roode verglaasde dakpannen, hoek- en kilkeperpannen, zoogenaamde tuiles du Nord, terwijl de bovenvlakken worden afgedekt met Haeuslersche houtcement. De torenspits wordt afgesloten door een staanden Valk welke verguld wordt.

De vertrekken voor het Raadhuis bestaan in hoofdzaak uit de Secretarie, aan den voorgevel, daarachter de Raadzaal met een vertrek voor Archief aan de achterzijde, terwijl aan het einde van den gang nog een cel wordt gemaakt voor arrestanten.

De vloeren van deze vertrekken liggen 1 M. boven de straat; een hardsteenen stoep, welke aan den voorgevel is geprojecteerd, geeft toegang tot het raadhuis.

RAADHUIS EN POST- EN TELEGRAAFGEBOUW TE VALKENBURG. (L.).

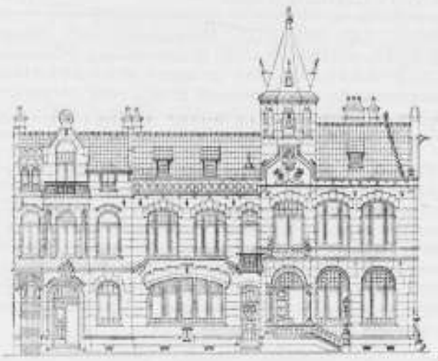

Voorgevel.
Schaal 1 à 300.

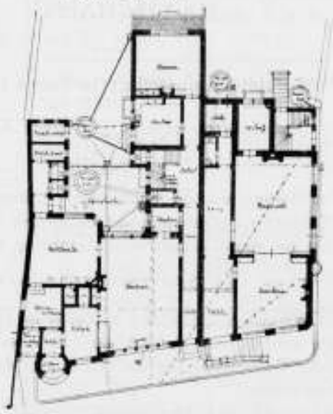

Post en Telegraaf. Raadhuis.
Begane grond.
Schaal 1 à 400.

De etage-woning zal particulier worden verhuurd ter tegemoetkoming in de kosten, welke de gemeente voor de stichting besteedt. De ingang voor die bovenwoning is in het straatje waaraan de rechter zijgevel ligt, zoodat de voorgevel niet onderbroken wordt door een bovenhuisdeur.

De vertrekken voor den dienst van het post- en telegraafkantoor bestaan in hoofdzaak uit de door een kleine tochtvestibule te bereiken ruimte voor het publiek, waarvan ter rechterzijde het kantoor, aan den voorgevel, is gelegen, en waarin aan de achterzijde een spreekcel voor de telephoon. De vloeren van deze vertrekken liggen 0,50 M. boven de straat. Naast den rond uitgebouwden

toegang voor het publiek ligt de ingang voor de bestellers en de postwagentjes. De remise voor deze karretjes is achter den ingang gelegen, en daarachter het lokaal voor de bestellers. Van af de straat loopt de gang naar de remise op, met eene kleine helling. In het achtergedeelte gelijkstraats zijn nog een tuinkamer en de keuken ontworpen, behoorende bij de woning van den postdirecteur, boven de kantoorlokalen, op de eerste verdieping.

Ter wille van de veiligheid worden de vensters aan den beganen grond van rolluiken voorzien.

De gebouwen worden door de gemeente Valkenburg gesticht, terwijl het Rijk het postgebouw met directeurswoning in huur neemt.

De kunstverlichting zal vermoedelijk electrisch zijn en worden uitgevoerd door de Eerste Nederlandsche Electriciteits Maatschappij te Amsterdam, welke Maatschappij concessie heeft tot verlichting van de Gemeente Valkenburg en primo Juni 1900 met hare installatie denkt gereed te zijn.

De gebouwen moeten, voor zoover het frontgebouw betreft, op 20 Juni, en de overige werken op 1 Augustus 1900 worden opgeleverd. Het ontwerp is gemaakt door den architect J. H. C. Kröner te Amsterdam, terwijl aannemer is geworden L. Habets te Valkenburg, voor de som van f 30650.—

DRANKMISBRUIK OP BOUWWERKEN.

Al handelt dit onderwerp nu niet bepaald over de bouw-kunst, toch meenden wij, dat eene poging aangewend tot bestrijding van het drankmisbruik op bouwwerken zeer zeker kan medewerken tot bevordering der bouwkunst in het algemeen. Wij twijfelen dan ook niet of het volgende zal den lezer even welkom zijn als wanneer iets over kunst werd medegedeeld.

De leden van den „Volksbond", vereeniging tegen drankmisbruik, afdeeling Utrecht, hebben n.l. het voornemen opgevat eene poging te beproeven tot bestrijding van het gebruik van sterken drank op bouwwerken. Zij hebben daartoe van verschillende vereenigingen op bouwkundig gebied in Utrecht de medewerking verzocht en verkregen. Dat een 20 tal vereenigingen van uiteenloopende behoeften en belangen de bedoelde zaak ter hand nemen, vinden zij een verblijdend teeken. Zij achten nu de tijd gekomen om, met de ontvangen adviezen tot grondslag der beraadslagingen, in eene samenkomst met de gedelegeerden der vereenigingen onderling van gedachten te wisselen over de maatregelen, welke door hen met kans op goed gevolg zouden kunnen worden genomen.

Hiertoe stellen zij vooraf de vereenigingen, o. a. ook de afdeeling Utrecht van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, in de gelegenheid, en wel door den hoofdinhoud der gegeven adviezen ter kennis te brengen.

Deze adviezen zijn antwoorden op de volgende vragen:

A. Wat is u bekend omtrent het gebruik van sterken drank op het werk?

B. Waardoor wordt deze gewoonte in de hand gewerkt?

C. Door welke maatregelen kan het gebruik van sterken drank 't best worden tegengegaan?

In 't kort zij vermeld, wat op deze vragen werd geantwoord.

Wat vraag A betreft, werd nagenoeg algemeen erkend, dat er, in vergelijking met een aantal jaren geleden, verbetering is waar te nemen.

In antwoord op vraag B. werden genoemd: onvoldoende beschutting tegen weer en wind; gemis aan voldoende schaftlocaliteit en goed drinkwater; onderaanbesteding aan ploegbazen; speculatieen revolutie-bouw; schenken door patroons; slecht voorbeeld van den meerdere; slechte invloed van kameraden; ploeg- en kroegbazen; gebrekkig toezicht; overmatige arbeid, nacht- en zondagsarbeid: groote afstand tusschen patroon en werkman; crediet in herbergen; uitbetalen in herbergen en met niet afgepast geld; geven van sterken drank aan werklieden op karwei; toestanden op 't gebied van huisvesting, voeding, enz.

De antwoorden op vraag C hielden meest in het treffen van maatregelen tot wering van de sub B. genoemde toestanden, door de overheid, de patroons, de particulieren en bestrijders van drankmisbruik. Als eerste maatregel van „algemeenen aard" werd daarbij opgegeven: bevordering van ontwikkeling en van organisatie van den werkman. Onder de overige maatregelen werden o a. nog aanbevolen: invoering van een livrettenstelsel; bepaling dat het recht van vergunning slechts worde verleend aan hoofden van gezinnen die geen ander bedrijf uitoefenen; plaatsing van kiosken voor verfrisschende en verwarmende dranken; verspreiding van geschriften op het werk tot bestrijding van drankmisbruik, enz.

De samenkomst met de gedelegeerden der verschillende Vereenigingen bovengenoemd, heeft plaats op 29 November e. k.

Het resultaat hiervan hopen wij later mede te deelen.

W. de Jong.

GRIEVEN VAN SUBALTERNE WATERSTAATS-AMBTENAREN IN NED. INDIË.

De heer B. H. W. Willebrands, O. I. Ambtenaar met verlof, heeft zich in een open brief, met een aantal bijlagen, gewend tot de leden der Staten-Generaal, over de subalterne Waterstaatsambtenaren in Nederlandsch Indië; hij deed dit in opdracht van de Vereeniging van Bouwkundigen in Ned. Indië, waarvan alleen personen lid kunnen zijn die in 't bezit zijn van een diploma als Architect of Opzichter van den Waterstaat in Ned. Indië of een daarmede gelijkstaand getuigschrift, zoodat de leden dan ook hoofdzakelijk Waterstaats-Ambtenaren zijn. In dien brief wordt de toestand van het corps dier ambtenaren blootgelegd, en eene openbare behandeling der zaak noodig geacht.

Voor de gevolgen van een gezamenlijk adres, dat als rebellie kon worden aangemerkt, deinsde men terug; maar na de oprichting der bovengenoemde Vereeniging in 1898, werd in October van dat jaar een verzoekschrift tot de Regeering gericht, dat evenwel tot veler ontmoediging tot nu toe onbeantwoord bleef. Kort geleden werd ook aan den Minister van Koloniën een adres verzonden van gelijke strekking. Daarna was het meer dan tijd om de bemiddeling der volksvertegenwoordiging in te roepen.

In den open brief wordt er in 't bijzonder op gewezen, dat de wenschen van het corps zeer bescheiden zijn, in dier voege, dat velen ze *te* bescheiden achten.

Grieven zijn o. a.: te lage en slecht geregelde traktementen, met al de gevolgen daarvan, in 't belang noch van den ambtenaar, noch van het land; slechte regeling omtrent opvolging in de betrekkingen waarin de ambtenaren geplaatst worden; niet rationeele tegemoetkoming voor reis- en verblijfkosten; het bestaan van bepalingen die niet waardeerend voor den stand zijn, enz.

Het geschrift toont aan, hoe treurig het is gesteld met de promotie der ambtenaren, en hoe weinig hun lotsverbetering aan het land zou behoeven te kosten; hoe een diploma niet een voordeel geeft en de kans om eenmaal tot den bâton de maréchal te geraken, dus ook om een eenigszins voldoend pensioen te genieten, op 't oogenblik nihil is.

Vele benoemingen bijv. van architecten, tot hoofden van bureaux die vroeger door hoofd-ingenieurs werden beheerd, zijn een stilzwijgende erkenning van het goede gehalte van het corps, — maar zij besparen een belangrijk bedrag aan traktementen en hebben, niettegenstaande de verhoogde verantwoordelijkheid, de bezoldiging aanmerkelijk doen dalen; bovendien wordt door de Regeering voortgegaan de leden van het corps buiten den kring der ambtenaren te plaatsen, waardoor zij bij het publiek minder in aanzien komen.

Gevoel van eigenwaarde wekt en steunt ook allerminst de bepaling, dat de opzichters der B. O. W. op de stoomschepen *niet* van de eerste klasse mogen gebruik maken, hoewel dit is toegestaan aan alle andere ambtenaren — behalve eenige misdeelden — die ook f 150 's maands traktement genieten. Als het waar is, dat dergelijke achterstelling is geschied, omdat eenige opzichters zich zouden hebben misdragen, of omdat het misbruik is voorgekomen, dat geld voor de te klasse werd uitgekeerd en in de 2e klasse werd gereisd, dan dient de vraag te worden gedaan: waren het alleen opzichters die zich aan een en ander schuldig maakten? Bovendien: moet een geheel corps lijden voor onregelmatigheden door enkele leden daarvan begaan?

Wat de traktementen der opzichters betreft — zegt de heer Willebrands —, vraagt men den thans in dienst zijnde ingenieurs

naar hunne meening daarover, men kan er verzekerd van zijn, dat zij bijna eenstemmig verbetering noodig achten.

De woordvoerder van het corps hoopt op een onderzoek naar de heerschende toestanden, en is overtuigd, dat dit tot verbetering zal moeten leiden.

De open brief wordt toegelicht door een aantal bijlagen, die de heerschende toestanden nog meer in 't licht stellen, en zeker algemeener eene spoedige afdoende opheffing der grieven van het Indische corps als een hooge noodzakelijkheid doen erkennen.

UIT DE STAATSBEGROOTING VOOR 1900.

(Vervolg van bladz. 323).

Op deze Staatsbegrooting komt voor een post als volgt:

Onderhoud, instandhouding, inrichting en meubileering van aan het Rijk behoorende of in gebruik gegeven historische gedenkteekenen en gebouwen, die oudheidkundige of kunstwaarde hebben, en aankoop van grond, kosten van bewaking en kleeding en reis- en verblijfkosten van den beheerder van het Prinsenhof te Delft: f 17,365.

Deze posten betreffen: het Spanjaarsgat te Breda, 't Slot Brederode, 't Prinsenhof te Delft, de Hunnebedden, de Hoenpoort te Grave, de Gevangepoort te 'sGravenhage, 't Dinghuis te Groningen, 't Monument te Heemstede, 't Monument te Heiligerlee, de Helpoort te Maastricht, 't Kasteel van Radboud te Medemblik, 't Muiderslot, de Kronenburgertoren te Nijmegen, 't Monument te Rijswijk, 't Monument te Soestdijk, 't Kasteel te Strijen, 't Slot Teilingen, de Kloostergang van den Dom te Utrecht, de Kloostergang van St. Marie te Utrecht, de voormalige Kerk te Veere, 't voormalig Raadhuis te Woerden, 't Kasteel te Wijk bij Duurstede, de Toren van het slot te IJsselstein, 't Huis van Maarten van Rossum te Zaltbommel, de Toren te Zierikzee, Praalgraven.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging (Afd. Amsterdam). 15 Nov. 1899. In deze vergadering hield de heer A. E. Kiderlen, ingenieur te Amsterdam, eene voordracht over

„Dowsongas."

In de eerste plaats, noemde spr. de twee methoden voor het verkrijgen van brandbaar gas uit koolstof, n.l. de droge destillatie en de onvolkomen verbranding der kool tot kooloxyde, en gaf toen een historisch overzicht van de verbeteringen der laatstgenoemde methode. In het kort kwam dit overzicht hierop neer:

In 1830 stookte Bischof uit turf een brandbaar gas; de bereiding berustte op het principe van den generator. In 1841 werd een verbetering aangebracht, door Thomas en Loran, bestaande in het inblazen van lucht onder in den generator. In 1852 leverde Kirkham een gas, dat veel met het tegenwoordige Dowsongas overeenkwam en waarbij, nadat de brandstof in den generator was opgestookt, stoom werd doorgeblazen. In 1874 werd deze bereidingswijze verbeterd door Lowe, terwijl Dowson in 1880 de eerste was die een gemakkelijk toestel voor deze gasbereiding vond. Spr. gaf nu eene beschrijving van dit toestel en zijne werking, toegelicht door de noodige teekeningen. Eerst is er de stoomketel, waaruit de stoom, door middel van een injector vermengd met een bepaalde hoeveelheid lucht, in den generator komt; deze is gevuld met antracietkolen, en hier ontstaat het Dowsongas. Hieruit komende, wordt het gas in een waterkist gezuiverd van fijne kooldeeltjes, daarna in de cokes-scrubbers van teerdeelen ontdaan en door het zaagsel-apparaat naar den gashouder geleid.

Hierna behandelde Spr. de samenstelling van het gas en hield een vergelijking van het Dowsongas als beweegkracht met lichtgas en stoom, waarbij bleek, dat Dowsongas enorm veel goedkooper is; dat motoren, werkend met Dowsongas, 2 M³. per uur en per P. K. verbruikten, dat 1 KG. antraciet 5,040 M³. (in Holland 4 M³.) leverde, het nuttig effect 30% is (bij stoommachines slechts 10%) en een stoommachine van 30 P. K., vóór zij in werking wordt gebracht reeds zooveel brandstof heeft verbruikt als een motor met Dowsongas gedurende 6 uur werken.

Ook somde Spr. de verschillende doeleinden op voor welke het Dowsongas wordt toegepast, en eindigde met eene omschrijving van de vereenvoudiging van het toestel door Dowson en hem zelf uitgedacht.

Met een krachtig applaus bedankten de aanwezigen den Spr. voor zijn aangename en belangrijke voordracht, waarop na eenig debat de Vice-Voorzitter, de heer Kirchman, Spr. dank bracht en de vergadering sloot.

Afdeeling Groningen. 27 October 1899. Na de opening der vergadering werden de notulen gelezen en goedgekeurd. Op de agenda kwam voor: improvisatie van een der leden; het was de heer Eisses die deze op zich had genomen. Maar de heer Eisses zond even voor de vergadering bericht, dat hij door ongesteldheid niet ter vergadering kon komen. De Voorzitter, de heer Raammaker nam daarop het woord, en deed uit zijne documenten eenige mededeelingen over *Asphalt*, zijne eigenschappen, enz., en de toepassing bij vele bouwwerken.

Volgens de legende heeft Noach reeds asphalt gebruikt voor het bestrijken van zijne ark, en werd het als bederfwerend middel toegepast door de oude Egyptenaren, Assyriërs en Babyloniërs; de overblijfselen hunner bouwwerken, paleizen en de kanalen van het machtige Babylon, 2000 jaren vóór Chr., de beroemde Euphraattunnel, zijn daar om te bewijzen, dat asphalt als bindmiddel werd gebruikt. Het is weder in ons bereik gekomen door toedoen van een Grieksch geneesheer, in 1735, destijds in Zwitserland wonende. Het gebruik hetwelk heden ten dage van asphalt gemaakt wordt, werd breedvoerig besproken, hoofdzakelijk naar aanleiding van mededeelingen in het Vademecum der Bouwvakken.

Door den zelfden spreker werden daarna mededeelingen gedaan over een *nieuw systeem van fundeering*, bestaande in het samenpersen of vaster persen van den grond. In plaats van heiwerk wordt een sleuf gemaakt, door een heiblok van 1000 K.Gr., groot 0.70 M. in middellijn, van zekere hoogte op den grond te doen vallen; de sleuf wordt aangevuld met kalkmelk en ijzerslakken, welk mengsel wordt aangestampt, en weder wordt opgehoogd tot den bovenkant van de sleuf. De draagkracht van den grond wordt daardoor zo malen grooter dan zij oorspronkelijk was. Dit systeem is toegepast bij ongunstigen grond, om het maken van eene tijd. roovende fundeering te ontgaan. Deze methode, die van het inpersen van ijzeren palen enz., gaven tot vele besprekingen aanleiding. De gezellige avond eindigde met een kunstbeschouwing, waarvoor de heer A. J. Huizinga prachtige plaatwerken had afgestaan.

Afdeeling Utrecht. 21 November 1899. — De Voorzitter opent de vergadering en stelt de leden voor om allereerst het woord te verleenen aan den heer Robbert Kalff uit Amsterdam, die mededeelingen wenschte te doen omtrent eenige door hem in den handel gebrachte technische artikelen.

De heer Robbert Kalff, sprak daarna over: Gasbezuinigingstoestellen, nieuwe jalousie-dakvensters en jalousie-ventilatoren, benevens over Joh's brandvrije schoorsteendeuren.

In 't algemeen wordt geklaagd over te hooge gasrekeningen, die niet in evenredigheid tot het gasverbruik staan, verder over onzuivere lucht, flikkeren en suizen der vlammen, en vooral over het spoedig vergaan der kousjes. Hieraan is uitsluitend een te hooge drukking schuld, die maakt dat meer gas aan de vlammen wordt toegevoerd, dan ze verbruiken kunnen. Een gasdruk hooger dan de juiste, verhindert de verbranding van kooldeeltjes, die het gas inhoudt, en geeft *veel verbruik bij weinig licht*. De gasfabriek kan hieraan niets veranderen, daar toch ver af gelegen gedeelten van het net ook voldoende drukking moeten hebben. Dat de meeste gasverbruikers een te hooge drukking hebben, is onvermijdelijk; de hoogere etages hebben een nog grootere dan die gelijkstraats.

Dit bewijst, dat om een goed, rustig en goedkoop licht te kunnen hebben, een lagere, constante druk noodig is. Het gewone middel, 't verbruik te regelen met de hoofdkraan of andere kranen, is zeer gebrekkig, want de druk in 't buizennet verandert dikwijls binnen eenige minuten; de reguleering zou dus voortdurend moeten plaats hebben, 't geen reeds onmogelijk is, daar niemand de drukverandering kan volgen. Brandt 't gas te hoog, dan is reeds 20 à 30 pct. gasverlies te constateeren.

De regulateur is gesteld op een druk van 30 mM., die voor glocikousjes de juiste verbranding geeft; hij werkt automatisch; worden 10 pitten aangestoken, dan wordt voor 10 pitten gas toegevoerd, en worden van 20 pitten er 12 uitgedraaid, dan sluit zich de regulateur zoo, dat slechts gas voor de 8 overblijvende wordt aangevoerd.

Eene besparing van 20 pct. wordt gegarandeerd, en daarbij komt het voordeel, dat de kousjes niet meer zwart worden en langer dienst kunnen doen. (*)

De heer Kalff besprak hierna de overige genoemde artikelen. Bijna alle aanwezigen vroegen hem nog verschillende inlichtingen, waarna de Voorzitter den heer Kalff dank betuigde voor zijne interessante mededeelingen en proeven, er den wensch bijvoegende dat zij goede resultaten mocht hebben.

De notulen der vorige vergadering werden voorgelezen en goedgekeurd, terwijl mededeeling werd gedaan van eenige ingekomen stukken, o.a. van een schrijven van het Hoofdbestuur, inhoudende verzoek tot beantwoording van eenige vragen betreffende het Technisch onderwijs voor opzichters enz. Het Bestuur noodigde de heeren J. N. Breebaart en W. de Jong uit daarover rapport uittebrengen; de heer de Jong neemt de benoeming aan, terwijl aan den heer B. (niet aanwezig) het verzoek zal worden gedaan. Op voorstel van den heer Kuilen wordt besloten genoemde heeren te verzoeken, zich nog van een derde persoon, lid der afd., tot medewerking te verzekeren.

De Voorzitter deelde daarna mede, dat hij benoemd was in eene commissie tot herziening der wet, en noodigt ieder uit, die meende wijziging in die wet wenschelijk te achten, dit mede te deelen op de volgende vergadering.

Nadat nog eenige besprekingen over verschillende bouwkundige onderwerpen hadden plaats gehad, werd de vergadering gesloten.

Afdeeling 's-Gravenhage. 24 Nov. 1899. — Na het goedkeuren der notulen van de voorgaande bijeenkomst deed de Voorzitter (wegens afwezigheid door ongesteldheid van den Heer Mutters nam de heer Metzelaar het praesidium waar) mededeeling van de redenen welke het geven van den voorgenomen cursus voor het huisschilderen vooralsnog niet mogelijk maken en sprak den wensch uit, dat, waar thans uit de weinigen die zich aanmelden (slechts 9 personen, waarvan 4 van elders) niet kon blijken dat de „Afdeeling" in eene zekere behoefte zou voorzien, — indien die behoefte wel bestond en alleen aan terughouding of niet voldoende bekendheid met het plan moet worden gedacht, — zulks dan anders moge worden en het Bestuur zou mogen ondervinden dat er gewenscht werd de zaak een volgend jaar weder ter hand te nemen.

Alsdan zou het Bestuur zeker gaarne alles doen om het succes te verzekeren, terwijl het nu geen vrijheid vond eene betrekkelijk ruime subsidie aan enkelen ten beste te geven.

Voorts werd gewezen op een schrijven van het Hoofd-bestuur, met betrekking tot de op handen zijnde wetsherziening in 1900. Noch het Hoofdbestuur, noch het Afdeelingsbestuur heeft op 't oogenblik voorstellen te doen, doch mocht er van uit den kring der leden een of ander voorstel zijn, zoo werd verzocht dit schriftelijk bij het Afd.bestuur in te dienen, dan zou, zoo noodig, eene vergadering daarvoor worden uitgeschreven in Januari a.s.

Ook werd door het Hoofdbestuur mededeeling gedaan van een tweetal vragen vanwege den Bond van Waterbouwkundige Ambtenaren in Zeeland, luidende: 1°. hoe is de stand van het middelbaar technisch onderwijs? en 2°. welke pogingen tot het verkrijgen van eventueel noodig geachte verbeteringen worden door U het meest doeltreffend geacht? — met verzoek vóór 1 Februari a.s. daarop een antwoord te willen inzenden. — Voorloopig zal hierop worden geantwoord dat de tijd voor een grondig antwoord wel wat kort is, maar dat de Afd. 's-Gravenhage zal trachten mededeelingen en voorlichtingen, die gevraagd worden, te verzamelen en die, al was het dan ook na den gewenschten tijd, zal inzenden.

Thans werd het woord gegeven aan den Heer J. H. W. Leliman, bouwkundig ingenieur, wonende te Delft, die eene voordracht hield, getiteld:

„Over graven en grafmonumenten."

Het zou aan de waarde van dezen interessanten arbeid te kort doen indien getracht werd een kort verslag hiervan te geven; veeleer hopen wij dat hiervan meerdere vruchten en meerder genot later mogen volgen. Het zij genoeg dat spreker, zoo geheel meester van zijn onderwerp, maar ook daardoor alleen in staat om in den beschikbaren tijd van een vergadering-avond het gewenschte te geven, — dit deed op eene aangename, gezellig onderhoudende wijze, toelichtende met een ware schat van afbeeldingen, waarvan de verzameling alleen reeds een arbeid vertegenwoordigt, waarvoor men de meeste achting en waardeering mag hebben.

De spreker ontving dan ook den meest hartelijken dank van den voorzitter, die hem geluk wenschte met zijn verrichten arbeid en daarvan ook in de toekomst het beste hoopte en verwachtte.

Hierna werd de vergadering gesloten.

(*) Zie verslag Afd. Amsterdam, Bouwkundig Weekblad No. 22, 1899.

BERICHTEN.

In de maand Maart a.s. zal een vergelijkend onderzoek plaats hebben van kandidaten, dingende naar een getuigschrift van voldoend afgelegd examen voor opzichter van den Rijks-Waterstaat, volgens het program dat verkrijgbaar is gesteld bij Gebr. Van Cleef, te 's-Gravenhage, tegen 5 cents het exemplaar.

Tot deelneming worden alleen toegelaten zij die op 1 Januari 1900 het 21ste levensjaar reeds, en het 30ste levensjaar nog niet zijn ingetreden.

Zij die aan het vergelijkend onderzoek wenschen deel te nemen, moeten zich, vóór 1 Februari 1900, aanmelden aan het Ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

In het Bouwk. Weekblad van 23 Sept. j.l. deelden wij reeds mede, dat de architect Henri, Jean, Emile Bénard, den eersten prijs gewonnen heeft in den wedstrijd voor de plannen van eene Universiteit te Berkeley bij San Francisco, stichting van Mevrouw Plebe Hearst. Dit succes is des te grooter, omdat het verworven werd met algemeene stemmen van de internationale jury, in elk der onderdeelen van de beoordeeling.

De heer Bénard behaalde in 1867 den eersten grooten prijs voor architectuur aan de Ecole des Beaux-Arts te Parijs, en vervolgens aan de Académie de France te Rome; hier bestudeerde hij op uitgebreide wijze de triomphboog van Titus, de villa Madama en onderdeelen van het Vaticaan. Het bekroonde ontwerp draagt duidelijk de sporen van de opleiding van den prijswinner: deze heeft zich bij zijn plannen geïnspireerd op de voor hem zoo door en door bekende villa Madama, de schoonste onderdeelen van de villa Hadriana en het keizerlijke Romeinsche Gymnasium.

De Fransche collegas van den eenvoudigen prijswinner, die tot nu toe een bescheiden plaats onder hen innam, hebben hem den 9den November j.l. een feest aangeboden in het Hotel Continental te Parijs, dat gepresideerd werd door den daartoe uitgenoodigden Minister van Openbaar Onderwijs en Schoone Kunsten, voor de eerste maal in een kring van architecten aanwezig.

Op dit feest heeft de heer Pascal, lid van het Institut de France, een kort overzicht gegeven van den wedstrijd, hulde gebracht aan de milddadige stichteresse en aan de schitterende overwinning van den heer Bénard. Met groote hoffelijkheid heeft de Minister over de kunst van de architecten gesproken, en over de zegepraal van een onder hen, een succes dat hij tevens een nationale overwinning noemde. Namens het Fransch Gouvernement bedankte de Minister den heer Bénard en overhandigde hem namens den President der Fransche Republiek — qui aime les artistes — de versierselen van het ridderschap van het Legioen van Eer.

Het overige gedeelte van het feest leverde een doorloopend bewijs van de groote ingenomenheid waarmede de uitslag van de prijsvraag was vernomen, en van de hartelijke en collegiale deelneming in de overwinning van den bekroonde.

Bij Koninklijk besluit van 9 Nov. j. l. is voor Rotterdam een Kamer van Arbeid opgericht voor de bouwbedrijven. Daarin zullen vertegenwoordigd zijn: de bedrijven der timmerlieden, metselaars, steenhouwers, stukadoors, lood en zinkwerkers, schilders, heiers, aardwerkers, straatmakers en beeldhouwers, wat de laatsten betreft uitgezonderd beeldhouwwerk in hout; verder het vervaardigen van cementsteen, het ontwerpen van en het houden van toezicht bij het uitvoeren van bouwplannen, het leggen van electrische geleidingen of van gas- of waterleidingen, de voortbrenging van electriciteit en de fabricage van gas, het bedrijf der drinkwaterleiding, de loodwit- en verfwarenfabrieken.

De leden van de Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs zijn opgeroepen voor eene vergadering op 2 December a.s. te 's-Gravenhage, om te beslissen over het voorstel van het Bestuur tot goedkeuring eener overeenkomst met het Koninklijk Instituut van Ingenieurs betreffende het Weekblad „de Ingenieur."

De overeenkomst betreft in hoofdzaak het afstaan van het blad aan het Instituut, en de verandering van het blad in een orgaan van het instituut *en* de eerstgenoemde Vereeniging.

PERSONALIA.

De heer A. Schram de Jong, Civ. Ing., Directeur der Gemeentewerken te Groningen, heeft tegen Januari a.s. zijn eervol ontslag aangevraagd.

De heer C. L. M. Lambrechtsen van Ritthem, Civ. Ing., Directeur van Publieke Werken te Amsterdam, zal eervol ontslag uit deze betrekking aanvragen, wegens zijne benoeming tot Directeur der Dordtsche Petroleum-Maatschappij.

Bij Kon. besluit van 17 November j.l. is in de Commissie van deskundigen, om advies uit te brengen omtrent de vraag op welke wijze binnen de Stelling van Amsterdam in tijd van oorlog voldoende zal kunnen worden voorzien in de behoefte aan drinkwater, ontbonden en is aan den Voorzitter, de leden en den Secretaris Harer Majesteits dank betuigd voor de wijze waarop zij zich van hunne taak hebben gekweten.

Tot officier in de orde van Oranje-Nassau is benoemd de heer J. van Hasselt, directeur der gemeentelijke waterleiding te Amsterdam, lid der bovengenoemde thans ontbonden Staatscommissie, en bevorderd tot officier in de orde van Oranje-Nassau, de kapitein der genie P. Kleijnhens, secretaris dierzelfde commissie.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift.

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. (*N.B. 2 en 3 algemeen. 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.*)

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 11, van 15 December 1899. Trans-Siberische Spoorweg, door H. V. — Gooiland. Een geognostische biologische studie (vervolg)., door I. Koning. — De Sodor of Sparklet, door H. — Verscheidenheid op fotografisch gebied, door Dr. J. E. Rombouts. — Nicotiana Sylvestris, door J. Stübing. — Schetsen uit Zuid-Afrika (vervolg en slot), door Mimosa. — Muzikanten onder de Insekten, door Dr. A. J. C. Snijders — Resultaten der jongste onderzoekingstochten ter zee (vervolg), door A. D. Hageboom. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen, door ant. Pannekoek. — Correspondentie.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam

Aantal ingeschreven solicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 4.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 27 NOVEMBER.

Amsterdam. Bestek no. 818. Het vergrooten van het waterreservoirgebouw met bijkomende werken o/h. stationsemplacement Apeldoorn. Ram. f 7900.

De Holl. IJz. Spoorw. Mij., n.m. 1½ u. (Greenw. tijd), in het centr. personenstation. Bestek à f 0,75 aan het centr.-administratiegebouw der maatschappij aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken, kamer 154, of op fr. aanvrage aan dit bur.; met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan

's-Gravenhage. Het maken van den onderbouw voor een gebouw voor toegepaste natuurkunde, op een terrein grenzende aan de R.-C. begraafplaats te Delft. Ram. f 109.700.

Het prov. bestuur, v.m. 11½ u. Bestek ter lez. aan het geb. van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. bestuur van Zuidholland te 's-Hage, en is te bek. bij M. Nijhoff, Nobelstraat 18, te 's-Hage. Inl. te bek. bij den rijks-bouwk. Aanw. gedaan.

Santpoort. Het schilderwerk van twee in aanbouw zijnde villa's.

De aannemer P. Rings, v.m. 11 u. Inl. te bekomen op het werk van 1–3 uur.

Winterswijk. Het verbouwen van zijn woonhuis gelegen aan de Wooldstraat ald.

De heer H. Gijsbers, 's av. 7 u., in het hotel „De Klok". Bestek en teek. in gen. hotel ter inz. en inl. verstrekt de architect H. van der Schaaf.

DINSDAG 28 NOVEMBER.

Losser (Ov.). Het arbeidsloon van 4 te bouwen arbeiderswoningen in perc. en massa.

De heer J. Knol, v.m. 11 u. in het koffiehuis van de Wed. Knol, in het Overdinkelscheveld. Bestek en teek. in gen. koffiehuis ter inz. Aanw. één uur voor de besteding. Inl. geeft de arch. G. Schurink, op Stienen, Losser.

DONDERDAG 30 NOVEMBER.

Winterswijk. Het verbouwen en vergrooten van het hotel „De Klomp".

De heer G. Iding, 's av. 7 u., in voorn. hotel. Bestek en teek. bij den aanbesteder ter inz. en inl. verstrekt de architect H. van der Schaaf.

VRIJDAG 1 DECEMBER.

St. Pieter (Limb.). Het verbouwen der bestaande school.

Het gem.-best., n.m. 3 u. Bestek en teek. tegen f 1,50 bij den secretaris verkr. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 2 DECEMBER.

Zaandam. Het verbouwen van het kantoorgebouw der firma William Pont aldaar.

De arch. A. H. D. Rups te Edam. Bestek en 2 teek. à f 2 te bekomen bij den boekh. H. Smit te Edam.

MAANDAG 4 DECEMBER.

Amsterdam. Het maken van de gebouwen voor de nieuwe timmerwerf en den magazijndienst aan de Kostverloren Vaart.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkr. ter stadsdrukkerij, tegen f 4,50 (met 7 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, n.m. van 2–4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Breda. Het bouwen van een R. C. kerk met toren en pastorie voor den Nieuwen Boulevard, bij Breda, gem. Teteringen.

De architect P. J. van Genk, te Leur bij Breda, v.m. 11 u., in hotel „Flora" van den heer G. A. V. Maassen, Zandberg, Ginnekensche Steenweg. Teek. en bestek zullen ter inz. liggen in het bovengen. hotel. Bijworgen geopend 15 minuten na het bepaalde uur van inlev. Bestekken verkrijgb. ad f 1,50 bij den boekh. E. v. Wees, Breda. Inl. te bekomen bij gen. arch. Aanw. 28 November in gen. hotel, v.m. 10 u.

DINSDAG 5 DECEMBER

Amersfoort. Het bouwen van een administratie-gebouw op een terrein gelegen aan den Vlasakkerweg nabij het nieuwe station.

De arch. Herm. Kroes, v.m. 11 u., in het hotel Schwemmer. Teek. en bestek ter inz. in voorn. hotel en zijn dan verkrijgbaar bij voorn. arch., à f 1.50 per stel. Aanw. 2 Dec., v.m. 11 u.

WOENSDAG 6 DECEMBER.

's-Gravenhage. Het bouwen van een woningblok voor het sluispersoneel van de schutsluis in het kanaal van Engelen naar de Henriëttewaard, gem. Engelen, prov. Noordbrabant, beh. tot de werken voor de verlegging van den Maasmond. Raming f 17600.

Het min. van W., H. en N., v.m. 11 uur. Bestek no. 179, ter lezing aan het geb. van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen en te bek. bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. te bek. aan het bur. der werken tot de verlegging van den Maasmond te 's-Hertogenbosch en bij den ing. de Jong van Beek en Donk ald. Aanw. op de plaats, 29 Nov., v.m. 11 u.

DONDERDAG 7 DECEMBER

Gassel (N.-Br.). Het bouwen van een café en winkelhuis met stalling.

De heer J. C. Kerstein, n.m. 2 u., te zijnen huize. Teek. en bestek ter inz. ten gemelden koffiehuize. Inl. te bekomen bij den heer M. Bulkens, bouwk. Aanw. één uur vóór de aanbesteding.

's-Hertogenbosch. Het afbreken eener loods en maken van eene regenereerloods en een schaftgebouw op het terrein der gasfabriek.

Het gemeentebest., v.m. 10 u. Bestek en teek. ter inz. op het gemeentehuis en à f 1,75 verkr. bij den ing.-architect, die tevens nadere inl. geeft. Aanw. 4 Dec., n.m. 2 u.

VRIJDAG 8 DECEMBER

Middelburg. Het onderhouden van en het doen van herstellingen aan het rijks archiefgebouw te Middelburg, alsmede het inrichten van eenige lokalen tot bewaarplaats der rijks-archieven. Ram. f 7800.

Het prov. bestuur, v.m. 10 u. Het bestek ligt ter lez. aan het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. bestuur van Zeeland, te Middelburg, en is te bekomen bij den bouwk. voorn. en bij den opz. der archieflokalen J. A. Frederiks, te Middelburg. Aanw. 1 Dec., n.m. 2 u.

Oosterwolde. Het bouwen van een boerenhuizinge te Klazinga.

De heer S. J. van Rozen. Inl. geeft de architect O. M. Meek te Donkerbroek. Aanw. 5 Dec., v.m. 11 u.

DONDERDAG 14 DECEMBER.

Overschie (Z.-H.). Het maken van een kerkgebouw op de daarvoor gemaakte fundeering aan de Dorpsstraat.

De diakenen der Ned. Herv. Gemeente. Bestek en teek. à f 6 te bekomen ten kantore van den arch. B. Hooijkaas Jr., Gelderschekade 10.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De NEDERLANDEN van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda, Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betuwestraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**„ 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**„ 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

6 NOVEMBER.

Aalsmeer. Het bouwen van een woonhuis voor rekening van den heer J. Pannekoek.

Laagste inschrijver L. Mesman, Aalsmeer, f 1333. Gegund.

9 NOVEMBER.

Amersfoort. Het amoveeren van perceel F 49 aan de Langestr. en het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning. Door den arch. Herm. Kroes.

W. v. Achterbergh, Amersfoort, f 10727; A. H. Noorman, Zwolle, f 10710. Niet gegund.

Daarna onderhandsch aanbesteed met verlenging van tijd. A. H. Noorman, Zwolle, f 10100; N. Wolfswinkel, Amersfoort, f 920.; firma Uiterwijck en Zoon, Zutphen, f 9110. Gegund.

13 NOVEMBER.

Zevenbergen. Het maken van een bijbouw der gasfabriek en het aanbrengen van eenige veranderingen aan de school in de kom. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver W. van Aken, f 510. Gegund.

16 NOVEMBER.

Dinxperloo. Het opbouwen van een woonhuis voor F. Schuurman aldaar. Door den aanbesteder.

F. Bennink, Dinxperloo, timmer-, verf- en smidswerk f 439,60; Joh. ter Heurne, id., metselwerk met bijlev. van materialen f 560.

Enschede. Het bouwen van 3 woonhuizen, op een terrein gelegen aan de Hoogehofhofstr. Door de R. K. arbeidersvereeniging.

Laagste inschrijver H. Hulstein, f 7798. 4 dagen beraad.

17 NOVEMBER.

Bergen op Zoom. Het bouwen van een houten loods op steenen voet op het oefeningsterrein „de Woensdrechtsche Heide" onder de gem. Woensdrecht. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver Ant. Groffen, Woensdrecht. f 1480. Gegund.

Rotterdam. Het bouwen van een fitterswerkplaats met woningen achter de Wolphaerstr. (voorm. Charlois). Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver P. H. den Dunnen, Drimmelen, f 13624.

18 NOVEMBER.

Groningen. Het afbreken van 1 perceel A-kerkhof N. Z. no. 7 en het daar ter plaatse bouwen van een winkelh. met bovenwoning. Door den arch. P. M. A. Huurman.

J. E. Wolrich, Hoogezand, f 22900; A. Siekman, Hoogkerk, f 22490; J. Werkman, Groningen, f 22413; K. H. Huizinga, f 21877; D. Jansen, f 21400; F. H. de Vries, f 21398; A. Pot, f 21220; G. Rademaker, f 21118; H. Pot. f 20882; Ph. Hendriks. f 20877; M. Peklig. f 20500; H. A. Scherphuis, f 20230; H. P. v. Duinen, f 20089; B. Wilkens, f 19970; H. W. Bol, f 19958; A. v. d. Berg, f 19824; M. Kuikman, f 19800; D. Dooijes, f 19530. Gegund.

Haren (Gr.). Het bouwen van een directeurswoning met bijlev. van alle materialen, arbeidsloonen, transporten enz. Door het bestuur der zuivelfabriek „De Volharding".

Laagste inschrijver J. F. Eisses. Onnen, f 1330.

Neede. Het bouwen van een tuinmanswoning. Door den arch. T. Broekhuijzen.

Laagste inschrijvers A. en J. Markerink, f 1095. Gegund.

Vlissingen. Het bouwen eener slachterij voor den heer M. P. Glerum. Door den arch. P. Houthuis.

Laagste inschrijver P. L. Bogaard, f 2856.

Wijhe. Het bouwen van een woonhuis aldaar. Door den bouwmeester H. Wissink te Olst.

Timmer-, metselwerk enz. Laagste inschr. H. Zomer, f 3559.

Verf- en glaswerk. A. W. Holwarda, Deventer, f 178.

Loodgieterswerk. H. Slechten, f 234. Gegund.

20 NOVEMBER.

Amsterdam. Het bouwen van twee o. l. scholen, waarvan één voor 600 kinderen en één voor 520 kinderen, beiden op een terrein aan de Van Ostadestraat bij de Ferdinand Bolstraat. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver J. H. v. Groenendaal, f 103200.

Groningen. Het verbouwen van de behuizing aan de Groote Markt no. 5, eigenaar den heer R. J. Brongers. Onder architectuur van den heer G. Nijhuis.

Laagste inschrijvers H. T. van Duinen, f 12098 en R. Jansen, f 11844. Gegund.

Rotterdam. Het bouwen van een kantoorgebouw enz. Door de naaml. vennootschap „Vriesseveem".

Laagste inschrijver P. van Linschoten Pzn., f 30883.

Zwolle. De verbouwing van een perc. in de Sassenstraat tot winkelhuis. Door de heeren Gebr. v. d. Moolen.

Laagste inschrijvers Gebr. Bollen, f 2727. Gunning aangehouden.

21 NOVEMBER.

Rotterdam. Het bouwen van een slachthuis, ketelhuis met schoorsteen, darm- en vetlokaal enz. met bijlev. van alle materialen, te Hoek van Holland. Door den civ.-ingenieur M. Symons.

Laagste inschrijvers J. Taselaar en C. van Leeuwen, 's Hage, f 18875.

Rotterdam. Het bouwen van eene school voor gewoon lager onderwijs aan den Molenwaterweg. Door het gemeentebest.

Laagste inschr. J. K. Overbeeke, f 37.400

22 NOVEMBER.

„Per Telegraaf."

Leiden. Het afbreken en herbouwen van een fabriksgebouw en het maken van een ketelhuis met stoomketelbemetseling en daarmede in verband staande werken, aan de fabriek op den Ouden Singel no. 56. Door de firma J. Scheltema Jzn.

Laagste inschr. H. Vorst, Leiden, f 20528; daaropvolgende A. Smittenaar, id., , 20650.

RECLAMES.

AAN DE DOOVEN. — Eene rijke dame, welke genezen is van hare doofheid en gedommel in de ooren door de Artificieele Oortrommels van het institunt Nicholson, heeft aan dit Instituut de somma van 25,000 franken gegeven, opdat alle doove menschen die geene middelen hebben, zich de Oortrommels kosteloos zouden kunnen verschaffen.

Te bevragen aan het Institut „Lonsdale", Guernsbury, London, W.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Brownings Solution tegen vochtige muren. J. VAN STRAALEN, Visschersdijk 30, Den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Cementsteenfabriek. — M. ELFRING & ZOON, Den Haag.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Centrale Verwarwing. — NELL & STUTTERHEIM, Den Haag.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Eerste Nederl. Papierstûcfabriek, Damrak 85, Amsterdam.
Eerste Nederl. Xylolith-Fabriek. — A. S. KEY, Rotterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VLIGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gas-, Stoom- en Waterleiding. — R. S. STOKVIS & ZONEN, Leuvehaven 74—76, Rotterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Gebrand Glas. — GEBRS. HEINLE, Prinses Mariestr. 39, Den Haag.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Houthandel, Stoomzaag- en -Schaverij. G. J. BUIJS & Co., Noordwest-Binnensingel 23, Den Haag.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, Spuistr. 246, 248, 250, Amst.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF. Singel 455, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amst
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODELHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Rolluiken. — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleerssteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Staien Balken. — H. E. OVING jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN en STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Steenen (vergiaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Stoomtimmerfabriek. — GEBRS. VAN MALSEN. Den Haag.
Sturtevant Engineering Company. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter aRh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement, Karolinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

RADIATORS,

VOOR

Heetwater- en Stoomverwarming

DER

AMERICAN RADIATOR COMPANY.

H.H. Architecten en belanghebbenden zenden wij gaarne op aanvrage eene Plaat met afbeeldingen der verschillende Soorten en Stijlen.

PECK & C⁰., AMSTERDAM.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

2 DECEMBER 1899. 19e JAARGANG. No. 48.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— . . . .

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . .
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Nieuwe kunst, door A. W. Weissmann. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

NIEUWE KUNST.

Voordracht gehouden door den heer A. W. Weissman in de vergadering van de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst op 20 October 1899.

Het was in het najaar van 1890, dat ik, als spreker uitgenoodigd in een vereeniging van bouwkunstbeoefenaars, eenige opmerkingen over onze toenmalige architectuur ten beste gaf.

Er was toen reeds heel wat veranderd, sedert ik in 1875 mijn bouwkundige loopbaan begon, en ik maakte een vergelijking tusschen voorheen en thans.

In 1875 was er betrekkelijk weinig bouwkundig leven in ons vaderland. Slechts de Maatschappij, waarvan de leden dezer vergadering eene afdeeling vormen, zorgde, dat wij niet geheel insliepen. De jaarlijksche vergadering te Amsterdam, in Arti, Artis of Paleis van Volksvlijt, gold als een gebeurtenis van belang. Wij jongeren zaten 's avonds schuw en met heiligen eerbied te luisteren naar de wijsheid, die van achtenswaardige lippen vloeide, en den volgenden morgen waren wij een en al verbazing over de bekroonde antwoorden op de prijsvragen, die dan aan den wand hingen, om ons later, tot onze leering, met ragfijne lijntjes gegraveerd en in blauwe omslagen gehuld, te worden toegezonden. Thans kunnen wij, wanneer bij toeval zulk eene aflevering ons nog eens in handen komt, die bewondering van weleer niet meer begrijpen. In dien tijd was men algemeen van oordeel, dat het „Architectonische Skizzenbuch", met zijn zoete oleografietjes in Schinkel-Strack-Hitzig-Gropius-stijl, het voortreffelijkste werk was dat bestond.

Ook César Daly had zijn hartstochtelijke bewonderaars, terwijl de eerste afleveringen van „Le Nouvel Opéra de Paris" met waar enthousiasme ontvangen werden. De officiecle" kunstrichting, waartegen op iedere Maatschappij vergadering naar behooren geprotesteerd werd, was pas in haar opkomst, en de Rijksadviseurs, wier officieel leven zoo kort zou zijn, staken met moed van wal.

Welk een sensatie verwekte het niet, toen in den zomer van het jaar 1875 het bericht de ronde deed, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken de architecten Cuypers te Amsterdam, Vogel te 's Gravenhage en Eberson te Arnhem had uitgenoodigd, om plannen voor het nieuwe Rijksmuseum te ontwerpen! Hoe groot was niet de belangstelling, toen die drie ontwerpen het volgend jaar in een der voorzalen van Arti tentoongesteld werden! Aan critiek ontbrak het waarlijk niet en de uitspraak der Commissie van Rijksadviseurs vond slechts weinig verdedigers.

In de jaren 1873—1878 was het cementvat nog de algemeene afgod. Wie wat heel bijzonders wilde maken schreef „cementkunststeen" in zijn bestekken voor, maar werd als een gevaarlijk nieuwlichter aangezien. Een enkele waagde het, ongehoorde weelde, om zandsteen of andere groefsteen te gebruiken, doch in zeer kleine hoeveelheden. Hardsteen werd niet anders gebezigd, dan in belachlijk dunne plaatjes, met een dorren Hollandschen slag gefrijnd.

Toch begon het Skizzenbuch van zijn invloed te verliezen. Enkele jongeren schaften zich de Croquis d'Architecture aan en begonnen, met de teekenmanier, de zwaarklassieke vormen van dit werk zich eigen te maken. Anderen weer kochten de eerste lichtdruk-uitgaven, waarmede de Duitsche boekhandel ons toen begon te overstroomen en ontleenden daaraan de quasi-Italiaansche vormen, toen bij onze oostelijke naburen in zwang. Het werk van Ortwein deed ons met de Duitsche Renaissance der 16e en 17e eeuw kennis maken. Eindelijk raakte ook „the Building News" hier bekend, en noopte enkelen, hunne krachten aan het teekenen van perspectieven en het opwerken daarvan met de pen te beproeven.

Hoe heugt mij nog het jaar 1878, toen te Parijs een wereldtentoonstelling werd gehouden! In de „Rue des Nations" was de Nederlandsche gevel, door Van den Brink ontworpen, nu juist geen meesterstuk, maar hij werd, om wat men zijn „nationaal" karakter achtte, zeer gewaardeerd. Hooger stelde men echter den Belgischen gevel van Janlet, en de Vlaamsche Renaissance kreeg hier te lande, onder den invloed dezer schepping, verscheidene aanhangers.

Inmiddels was met den bouw van het Rijksmuseum

begonnen; het Departement van Justitie werd ook onderhanden genomen. Gebakken steen, maar ook gehouwen steen in zware stukken werd daar gebezigd, wat tot navolging uitlokte. Agenten in gehouwen steen van velerlei soort begonnen de bureau's plat te loopen en de stucadoors zagen allengs hun aandeel in de gevelversiering verminderen. Zelfs de speculatiebouwers lieten de gebakken steen in het gezicht.

Toen braken de onstuimige tijden, die de hervorming der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst vooraf gingen, aan. Het is hier de plaats niet, om na te gaan, in hoeverre die hervorming, welke in 1880 haar beslag kreeg, aan de verwachtingen, die daarvan gekoesterd werden, beantwoord heeft. Genoeg zij het, er op te wijzen, hoe in die dagen enkele jongere bouwmeesters hunne vleugelen wijder uitsloegen.

Niet tevreden met het onderricht dat hier te verkrijgen was, togen zij naar het buitenland. Wat zij in den vreemde leerden, beproefden zij in het vaderland in practijk te brengen.

In het jaar 1880 dacht nog niemand hier te lande aan een nieuwe kunst. Het besef was algemeen, dat wij bij het buitenland, omdat dit, met meer zorg dan wij, de overgeleverde stijlen toepaste, zeer ten achter waren. Ook de leer van Viollet-le-Duc gold toen, en misschien niet ten onrechte, alleen als een navolging der middeneeuwen.

Karakteristiek voor de weinige oorspronkelijkheid dier periode is wel, dat, toen, in 1878, aan Prins Hendrik door het volk een fontein zou worden aangeboden, het door de jury bekroonde ontwerp een letterlijke navolging van een fontein te Rome bleek te zijn. Nog in 1882, toen de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst een eereprijsvraag uitschreef, nam niemand er aanstoot aan, dat de bekroonden de vestibule der Universiteit te Genua zonder de minste wijziging hadden overgenomen.

Van het jaar 1880 maak ik nu een sprong naar 1890. Van de nieuwe richting was ook toen nog ongeveer niets te bespeuren. Wel had de Parijsche tentoonstelling van 1889 enkele pogingen om wat anders, dan het algemeen gangbare te maken, te aanschouwen gegeven, doch het scheen wel, alsof die zonder navolging zouden blijven.

De Nederlandsche bouwkunst was, in de tien jaar die verliepen, ongetwijfeld vooruitgegaan. Terwijl vroeger de door de patroons met echt Hollandsche schrielheid toegemeten bouwsommen de architecten dwongen tot nuchterheid of tot het gebruik van surrogaten, werden thans pas verworven of lang bezeten fortuinen ter hunner beschikking gesteld, om aan al hunne kunstenaarsluimen te voldoen. Gevels, geheel van gehouwen steen, behakt met een overvloed van ornamenten, ja zelfs voor een groot deel verguld, zag men nu verrijzen.

Maar de bouwmeesters, die dus in het beloofde land geweest waren, hadden zoodanig den smaak voor orneering beet gekregen, dat zij, ook zelfs wanneer veel bescheidener sommen ter hunner beschikking gesteld werden, den lust om versierselen aan te brengen, niet konden weerstaan, zoodat zij weer terugkeerden tot het cementvat. Talrijke gevels werden gebouwd, wier ornamentatie geheel en al aan den stucadoor te danken was.

Het waren vooral de Duitsche voorbeelden, die in 1890 werden nagevolgd. Toppen à la Grisebach maakte men veel, ook arkeltorens, waar het maar eenigszins mogelijk was. De „Kölner Neubauten" en de „Architectonische Rundschau" vonden veel koopers.

Ook de Vlaamsche kunst, het zoogenaamde „Neo-Flamand" van Janlet en Beyaart, was in den smaak. Vooral voor het motief dier kunst, dat de Franschen met den naam „carotte" aanduiden, heerschte een ware hartstocht. Geen pilaster werd haast meer gemaakt, of tusschen de cannelures kwam zulk een raapje te voorschijn.

Sommige bouwmeesters poogden den stijl, naar den ridderlijken Frans I genoemd, bij ons inheemsch te maken, anderen hielden zich aan den Oud-Hollandschen stijl, die vooral voor winkelhuizen geschikt bleek.

Het karakter onzer bouwkunst van omstreeks 1890 is rijkdom of, wil men liever, opschik. Naar oorspronkelijkheid werd niet gestreefd, men was tevreden met wat in de schatkamer der historische stijlen gevonden werd. Een vroolijke carnavalstemming heerschte.

Doch de Aschdag kwam. Het was in November 1893, toen de heer Berlage zijn voordracht hield over „impressionisme in de bouwkunst", en zijn gehoor er op wees, dat pas in wijze beperking de meester zich toont. Hij wilde, dat de bouwmeesters zich slechts zouden bekommeren om groote lijnen en verhoudingen, hij ried aan, details weg te laten, omdat tijd en geld daarvoor thans ontbreken. De architect moest breken met de oude sleur van afgezaagde vormen, om tot absolute vereenvoudiging te komen, om zich rustig te gevoelen in de toekomstige democratische maatschappij, die als misdadig zal beschouwen al wat niet tot den welstand der gemeenschap strekt.

De boetgezant, die hier aan het woord was, werd met zeer gemengde gevoelens aangehoord. Velen vroegen zich af, hoe het mogelijk zou zijn, dit ideaal te verwezenlijken, zonder in zuiveren utiliteits-bouw te vervallen. Anderen weer wilden weten, of deze nieuwe eenige een vinding was van onzen vaderlandschen grond, dan wel of zij van buiten was gekomen.

Op deze laatste vraag is, zooveel ik weet, nimmer een antwoord gegeven. Daarom is het misschien niet onbelangwekkend, om hier eens na te gaan, waar de wieg van de nieuwe kunst gestaan heeft, en wanneer zij voor het eerst dienst moest doen.

(Wordt vervolgd.)

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Heeren verslaggevers van de Afdeelingsvergaderingen worden beleefd verzocht het papier slechts aan ééne zijde te beschrijven.

Afdeeling Delft. 20 November 1899. Tentoongesteld waren photo's van de voornaamste Delftsche oude gevels en een antiek schilderstukje op hout, een stadgezicht van Delft, onlangs door den Voorzitter te Parijs gekocht.

De Voorzitter dechargeerde de Commissie van de Oude gebouwen: den verschillende eigenaars van de gebouwen en bouwfragmenten vervat in het rapport der Commissie, zal nu op het belangrijke ervan gewezen worden.

Het tweetal vragen, waarvan de beantwoording in Januari door het Hoofdbestuur ingewacht wordt, gaf aanleiding tot een zeer geanimeerde voorloopige bespreking; de brochure van den heer M. A. C. Hartman over de opleiding van opzichters in Nederland werd aan de leden uitgereikt.

De afbeeldingen en photo's van de voordracht over Oude en Nieuwe steden, onlangs in de afdeeling Arnhem gehouden, werden nu door den heer Leliman Jr. in circulatie gegeven; aan de hand van het verslag uit het Weekblad deelde hij tal van wetenswaardigheden omtrent dit onderwerp mede. Wegens het groote aantal platen zal deze kunstbeschouwing op de volgende vergadering voortgezet worden, hetgeen zeer op prijs gesteld werd.

De heer Leliman vertoonde o. m. een teekening van de uitbreiding der gemeente Arnhem.

In verband met het onderwerp Oude en Nieuwe steden werd gewezen op een herbouwing, die weer een van de meest interessante gedeelten van Delft dreigt te ontsieren. De architect, hiermede belast, heeft toch door zijne vele uitgevoerde werken te dezer stede getoond hoegenaamd geen notie van goede architectuur te hebben; vooral de gevels van meer recenten datum zijn ware voorbeelden van wansmaak.

De meerderheid der leden vond het noodig hierop te wijzen, vooral ook omdat de Delftsche pers steeds de nieuwe bouwwerken, vooral winkelhuizen, goede of slechte zonder onderscheid, met den meesten lof vermeldt; hetgeen niet strekt tot verhooging van den publieken smaak en allerminst tot bevordering der bouwkunst.

Op de volgende vergadering zal de heer A. F. Gyps, Leeraar aan de P. S., lichtbeelden vertoonen, voorstellende de Van Dyckfeesten te Antwerpen.

G. V.

DE ATJEHSCHE KAMPONGS EN DE WONINGEN DER ATJEHERS.

Pandjandjoer Roedjan. (*)

De **Afdeeling Amsterdam** hield op 24 November in de feestelijk met Indische kleedjes, wajangpoppen, wapens en toepasselijke teekeningen versierde groote zaal der Mij., met een groot aantal genoodigden eene vergadering waarin als spreker optrad de Luit.-Kol. der infanterie van het Ned.-Indische leger Jhr. G. Graafland, vroeger commandant van het corps maréchaussée, om een causerie te houden over het aanzicht der Atjehsche kampongs, de woningen der Atjehers en de moeilijkheden die onze vestiging in Atjeh heeft ondervonden.

In de eerste plaats bracht spreker een saluut aan de gevallen Hollanders en Duitschers in de slag bij Elandslaagte in Zuid-Afrika, en vergeleek de tegenwoordige worsteling van de Boeren tegen Engeland's macht bij de strijd dien de Atjehers reeds gedurende 26 jaren tegen ons voeren.

Dat dappere volk, dat den nek niet wil buigen onder eenig juk, moeten wij om politieke redenen aan ons onderwerpen in een ongelijken strijd, die in hun oogen even onrechtvaardig is als de strijd van de Engelsche tegen de Boeren, doch die helaas noodig is om ons eigen bestaan te verdedigen, daar ons land staat of valt met het bezit van zijne koloniën. Wat die strijd ons kost wordt in het moederland niet begrepen noch gewaardeerd, omdat men zich geen denkbeeld kan vormen van de moed en inspanning die noodig zijn om dit heldhaftig volk in zijn moeilijke, bijna ontoegankelijke streken onder een doodend klimaat, tot onderwerping te brengen.

Om van deze hinderpalen en bezwaren van het terrein een denkbeeld te geven, verplaatste spreker zich met zijn aandachtig gehoor op een hoog gelegen punt in groot Atjeh en beschreef uitvoerig den aanblik van het landschap, hetwelk er uit ziet als een groote vijver.

In dat water ziet men hier en daar hoog opgaand zwaar bosch, terwijl smalle dijkjes de verbindingswegen vormen. In die bosschen zijn de verschillende kampongs gelegen, waarvan de ingang of poort moeielijk te vinden is. Elke kampong is omgeven door pagger of heggen, die zoo dik zijn, dat geen hond er doordringen kan, en geheel op tegenweer ingericht, daar de Atjeher zelf de bewoners eener andere kampong wantrouwt.

De verkeerswegen in de kampong vormen als het ware een labyrinth en bestaan uit smalle modderige dijkjes, waarop men uitglijdt ter afscheiding van de paddi-velden en voorzien van natuurlijke- of kunstmatige oneffenheden, zoodat zij bezwaarlijk door een troep in marsorde zijn te betreden en men slechts achter elkaar loopende en teikens de verraderlijke overvallen der Atjehers vreezende, kan vorderen.

In gloeiende bewoordingen beschrijft spreker de Atjehsche schoonen, om daarna kalm en aan de hand van het boek van Snouck Hurgronje, de woning der Atjehers te vermelden, waarvan de gevels altijd naar het Oosten en Westen zijn gekeerd. Die woningen met den inventaris worden door spreker met eenige zeer fraaie lichtbeelden verduidelijkt en daarbij eene beschrijving gegeven van het Bedehuis waarop alle wegen uitloopen en vanwaar men de hoofdpaden leert onderkennen.

Uitvoerig behandelde spreker verder de moeilijkheden van den strijd tegen de Atjehers voor soldaten die slechts geoefend zijn om tegen een Europeeschen vijand op te treden, zoodat de wenschelijkheid om, volgens spreker, een guerilla oorlog te voeren, zooals de inboorlingen zelf, daarbij zeer aannemelijk voorkwam. Zelfs bestreed de heer Graafland hierbij de meening, dat het geweer, hoe goed dan ook, het aangewezen wapen zou zijn in zulk een strijd met inlanders; geweervuur heeft hem in zijn versterkte kampongs nooit tegengehouden en geschutvuur nog minder. Atjeh is overstelpt met lood; maar wat millioenen kogels niet vermochten, dat is nu door beleid en volharding tot stand gekomen, waarom spreker een eeresaluut bracht aan Generaal van Heutsz, de man die na veel tegenkanting en miskenning, eindelijk in de gelegenheid is gesteld tot uitvoering te brengen hetgeen hij reeds voor jaren als mogelijk had aangetoond.

Ook aan andere personen, zooals de vroegere gouverneur van Atjeh, Pompe van Meerdervoort en Generaal Deijkerhoff, zoolang miskend, bracht spreker oprechte hulde voor hetgeen zij hadden

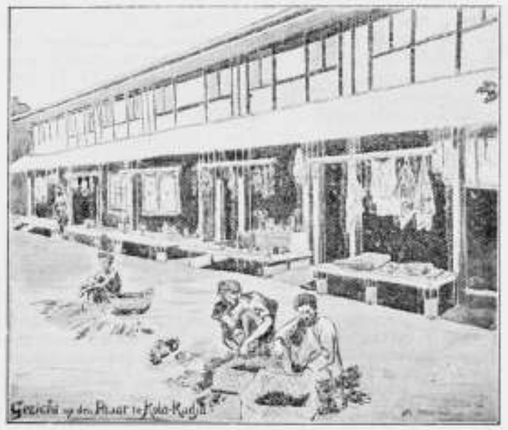

tot stand gebracht. Alleen door goede communicatie-middelen zal de bevolking van dit reusachtige gebied tot onderwerping worden gebracht; want de Atjeher is den strijd moede, zoodat wij nu niet meer de gewapende bevolking, doch slechts eenige zwervende benden van kwaadwilligen hebben te bestrijden en, zoo riep spreker uit, zal men zien, dat wanneer door Atjeh eenmaal de spoorweg komt, het verzet binnen weinige jaren geheel gebroken zal zijn en de bevolking ons, zooals reeds nu, zal helpen bij het opsporen van die gewapende benden.

Jhr. Graafland kon zich zeer zeker beloond achten door het donderend applaus hetwelk op zijne voordracht volgde, waarvan hier slechts een kort resumé is gegeven en zal aan de bewondering van zijn gehoor hebben kunnen bemerken, dat ook daar een strijd gestreden was: om wat *meer* te bewonderen, zijn bijzonder vloeienden en geestigen betoogtrant of zijn schoone woordenkeus, waardoor bij groote afwisseling een duidelijk inzicht gegeven werd.

De Voorzitter, de heer Ed. Cuypers, vond in het krachtig applaus eene aanmerkelijke verlichting om spreker te danken voor zijne op eigen ervaring berustende mededeelingen, en bracht verder namens de Afdeeling dank aan de heeren Jac. Deen, Chr. Beels, Ali Cohen, de Balbian Vester en Louis Rieber, voor hunne medewerking om door het afstaan van de vele fraaie Indische voorwerpen waarmede de zaal versierd was, dezen avond zoo bijzonder te hebben doen slagen.

Nadat de heer Salm, Voorzitter der Mij., nog een woord van

(*) Een der uit buffelleder gesneden rijk beschilderde poppen met beweegbare armen van een Javaansch wajangspel.

hulde had gebracht aan den spreker en aan den heer Cuypers, die voor de kranige teekeningen had zorg gedragen, werd de Vergadering onder dank aan de aanwezigen door den Voorzitter gesloten.

Bouwkunst en Vriendschap. 22 Nov. 1899. In deze vergadering hield de heer Dr. L. Bleekroode eene voordracht over „Luchtscheepvaart."

Spreker leidde zijne voordracht in met eenige proeven over opwaartschen druk en doordringende kracht van waterstof- en lichtgas, om daarna meer in details de eerste ballons te behandelen.

Volgens sommigen was de luchtballon in 1570 bij de Chineezen reeds bekend en heeft in 1617 een Spanjaard gemeend, door middel van vier luchtledige koperen bollen een ballon, saam te kunnen stellen, en te doen stijgen, 't welk echter niet uitvoerbaar is, door het groote soortelijk gewicht van het koper.

De eerste ballon die opsteeg werd in 1783 gemaakt door gebr. Montgolfier, en was gevuld met warme lucht; daarna werd door Charles een ballon met waterstofgas gevuld en opgelaten, en in 1785 stak Blanchaid met een ballon het Kanaal over.

De cijfers der verschillende hoogten door ballons verkregen loopen zeer uiteen, doch zeker is, dat in 1895 door een Duitscher een hoogte van 9100 M. bereikt werd.

De onbemande ballons, voorzien van zelfregistreerende thermometers enz. verkregen een hoogte van 18000 M. De grootste ballon met een inhoud van 25000 M³. werd in 1878 gemaakt.

Hierop volgde een bespreking der bestuurbare ballons, van af de eerst uitgevondene in 1850.

De meest beroemde proef hiermede werd in 1884 genomen door twee fransche artillerie officieren. In 1894 werden door Wölfert en in 1897 door Schwaiz proeven genomen met alluminium ballons, welke mislukten en waarbij beiden zijn omgekomen. Nog eenige proeven met het door den Engelschman Bruce uitgevonden telegrafeeren in den ballon werden besproken, waarop na de pauze het maken, vullen en opstijgen van Andrée's ballon werden behandeld en toegelicht door foto's en lichtbeelden.

Afdeeling Groningen. 24 Nov. 1899. Van den heer A. Eisses, Secretaris der Afdeeling, was een schrijven ingekomen, met de mededeeling, dat hij zich genoopt gevoelde zijne betrekking neer te leggen. Met hem verliest de Afdeeling een uitstekend bestuurslid, die als zoodanig door den Voorzitter, den heer H. Raammaker, werd herdacht; daarmede stemde de vergadering in, waarna besloten werd hem schriftelijk deelneming en vriendschap te betuigen.

Daar er geene voorstellen voor wetsverandering voor de Afdeeling zijn ingekomen, blijven de bestaande bepalingen van kracht.

Een brief met bijlagen van den heer M. C. Koole, gericht aan den Bond van Waterbouwkundige ambtenaren van Zeeland, en gevoegd bij een schrijven ontvangen van het Bestuur der Maatschappij, werd voorgelezen. Na eenige bespreking van den inhoud werd eene commissie benoemd om te dienen van advies, in zake de wenschelijkheid van oprichting van Technische Scholen.

Nog was een schrijven van het Bestuur der Mij. ontvangen, met verzoek om mededeeling of de Afdeeling voorstellen tot wetsverandering had te doen; de vergadering besloot dit onderwerp later aan de orde te stellen, daar men voorloopig geene wijziging verlangde.

Voor de kunstbeschouwing leverde de heer J. A. Huizinga, meubelfabrikant te Groningen, kunstlievend lid der Afdeeling, eene prachtige verzameling plaatwerken over meubels, inrichtingen van salons, enz., die meerendeels waren uitgevoerd. Na deze vergadering, op Zondag 26 dezer, werden deze plaatwerken andermaal in de vergaderzaal tentoongesteld van 's morgens 11 tot 's namiddags 3 uur, kosteloos voor allen boven den leeftijd van 16 jaren. Van deze gelegenheid maakten 49 personen gebruik.

Afdeeling Haarlem & Omstreken. Ingekomen van het hoofdbestuur een rondschrijven met bijgaande stukken, waarvoor aan de Afdeeling verzocht wordt advies uit te brengen.

Deze stukken bevatten het plan tot oprichting van opleidingsscholen voor aannemers, teekenaars, opzichters enz. waardoor degenen die zich in deze vakken wenschen te bekwamen, de gelegenheid wordt gegeven zich in betrekkelijk korten tijd theoretisch te ontwikkelen.

De heer Leyh stelt voor deze stukken in handen te stellen van eenige onzer leden, die tevens het Bestuur der Ambachtsschool vormen. Deze heeren zijn het best in staat over het gevraagde een zakelijk advies uit te brengen.

Wordt aldus besloten.

Volgt lezing van den heer J. London, die ons eenigen tijd bezig hield met de fabricatie uit te leggen van de Cowen vuursteen.

Hij begon ons in algemeene trekken de steenkolenmijnen te beschrijven, welke moeilijkheden men bij den bouw der mijngangen te overwinnen had, en hoe zich de verschillende lagen in de aardbodem uitstrekken.

Hij deelde ons mede, dat de mijnen der firma Cowen deze eigenaardigheid hebben, de bodem bestaat uit opvolgende lagen van zandsteen, vuursteen en steenkool.

De zandsteen heeft zeer weinig waarde; de daaronder liggende vuursteenlaag echter wordt uitgehouwen. Deze vuursteen vertoont zich als een harde steenmassa die door uithouwen, springen of boren, verwijderd wordt. Komt deze steenmassa echter in de buitenlucht dan verandert zij in korten tijd tot pulver, evenals opgegraven boomstammen die eeuwen onder den grond hard en gaaf bleven, terwijl ze in weinige uren vermolmen wanneer ze aan de lucht zijn blootgesteld.

Deze pulver wordt nu aangemengd en uit de hand in koperen vormen gevormd, daarna gedroogd en bij kleine partijen in ovens gebrand.

Een en ander werd toegelicht met vluchtige schetsen.

De Voorzitter dankte den heer London voor zijn voordracht en nadat de heer Leijh de heer Veth had uitgenoodigd in de afdeeling ook eens een lezing te houden over de glas-industrie waaraan deze gaarne gevolg zou geven, sloot de president de vergadering.

Dinsdag jl. werd de afdeeling door de welwillendheid van den heer Joh. J. van Schuijlenburg in de gelegenheid gesteld, de in aanbouw zijnde cellulaire gevangenis in oogenschouw te nemen. Dit was voor vele leden daarom dubbel interessant omdat de heer van Schuijlenburg het vorige jaar een duidelijk overzicht over den bouw en de indeeling in de Afdeeling heeft gegeven, toegelicht door vele plans en detailteekeningen.

De werkelijkheid overtrof echter alle verwachting.

De ring van cellen is op hoogte opgetrokken en sluit een reusachtige binnenplaats in, die men zou kunnen vergelijken bij een groote arena; staat men hier in het midden, dan kan men met een oogopslag alles overzien en kan er aan de surveilleerende ambtenaar niets ontgaan. Een klein deel der cellen is ingericht voor badkamer en dienstvertrekken. Ook bevinden zich gelijkvloers eenige cellen voor weerspannigen, waarin de loges waarschijnlijk na eens de ondervinding van dit verblijf te hebben opgedaan, niet zoo spoedig zullen wederkeeren.

De kerk, hoewel nog niet geheel gereed, ziet er flink uit.

De geheele bouw is goed aangepakt en zal het geheel, wanneer het eenmaal gereed is, er uitstekend en aan haar doel beantwoordend uitzien.

BERICHTEN.

In de herstelde Cunerakerk te Rhenen werd Zondag j.l. weder voor het eerst na den torenbrand van 1897 eene godsdienstoefening gehouden voor een groote schare.

De voorganger, Ds. De Lange, droeg aan het slot zijner rede het kerkgebouw op aan het bestuur der gemeente, aan hetwelk hij dank bracht voor de verleende medewerking bij de herstelling der kerk; ook tot kerkvoogden en notabelen sprak hij woorden van dank.

Ds. De Lange huldigde daarna in het bijzonder den architect der restauratie van het gebouw, den heer C. B. Posthumus Meijjes, en vergat ook niet te wijzen op de verdiensten van de opzichters, de heeren Streebe en Hoiting, de aannemers, de Gebrs. Koudijs, en den heer Van Es, die de kerk inwendig heeft versierd.

In de plaats van het vernielde orgel is een nieuw gekomen, vol en schoon van toon, gebouwd door den heer F. E. Leichel te Lochem.

De Afd. Amsterdam van de Mij. t. Bev. der Bouwkunst heeft zich tot den gemeenteraad van Amsterdam gewend met een adres van den volgenden inhoud.

„Met groote belangstelling is door onze afdeeling kennis genomen „van den inhoud van het adres aan U. Edelachtbaren gezonden

„door de Technische Vakvereeniging, alhier, in zake de ambachts„scholen.

„Overtuigd dat maatregelen ter uitbreiding dier scholen in „overweging zullen worden genomen, aarzelen wij niet, in het „belang van het vakonderwijs, onze volle, adhesie te betuigen „met het hiervoren genoemd adres der Technische Vakver„eeniging."

De inhoud van het adres der technische Vakvereeniging werd door ons medegedeeld in het blad van 18 November j.l.

Door een aantal belangstellenden in vakonderwijs voor toekomstige ambachtslieden is te Amersfoort eene vereeniging opgericht, zich ten doel stellende het stichten en in stand houden van eene ambachtsschool voor Amersfoort en omstreken.

De heer Ch. Buls, eerelid van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst, heeft thans zijn ontslag gevraagd als burgemeester van Brussel, eene betrekking die hij gedurende 18 jaren op zoo schitterende wijze heeft vervuld.

In verband met plannen tot het oprichten van eene school voor Kunstnijverheid te Zutphen, werd aldaar eene tentoonstelling op dat gebied gehouden, die bezocht werd door bijna 500 belanghebbenden; de leerlingen der Burgeravondschool en de leden van werkliedenvereenigingen hadden kosteloos toegang.

In eene vergadering, op 25 November j.l. gehouden, zette de heer R. P. J. Tutein Nolthenius de wenschelijkheid der stichting van zulk een school uiteen, die eene uitgave van f 9000 per jaar zoude vorderen. In aanmerking nemende de subsidiën die elders door Rijk en Provincie voor dergelijke scholen worden verstrekt, zou de gemeente Zutphen met eene bijdrage van f 2500 kunnen volstaan. Een bovendien noodig, maar betrekkelijk klein bedrag zou gevonden kunnen worden uit contributiën van leden en schoolgelden. Ook werd gewezen op de te betoonen belangstelling van omliggende gemeenten zoodra deze het nut van de school zouden inzien.

Door de vergadering werd eene motie aangenomen, waarin de wenschelijkheid werd uitgesproken van de oprichting eener Vereeniging tot bevordering der Kunstnijverheid in Gelderland, die zich ten doel zal stellen te Zutphen eene school tot stand te brengen.

De heer Nolthenius, gebruik makende van de hem verleende machtiging, noodigde de volgende dames en heeren uit om een voorloopig comité te vormen: de dames mevr. Cuperus—Van Rhijn, mevr. Lijsen—Houtsma, mevr. Tielens—Brouwer, juffr. Nuijsink en juffr. Verloren van Themaat, en de heeren P. G. Gallee (Vorden), dr. Goudsmit, v. d. Hoof, Mesker, M. Naeff (Lochem) en W. C. Staring.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1e Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage. Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv. med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift.

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. *(N.B. 2 en 3 algemeen. 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.)*

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 4.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 4 DECEMBER.

Amsterdam. Het maken van de gebouwen voor de nieuwe timmerwerf en den magazijndienst aan de Kostverloren Vaart.

Het gem.-best., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkr. ter stadsdrukkerij. tegen f 4,50 (met 7 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, n.m. van 2–4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Baik (Fr.). Het afbreken van een wagenhuis c. a. en het bouwen van een gebouw bevattende wagenhuis, paardestalling logeerkamers enz.

De heer J. Teernstra, in zijn cafe. Aanw. gedaan.

Breda. Het bouwen van een R. C. kerk met toren en pastorie voor den Nieuwen Boulevard, bij Breda, gem. Teteringen.

De architect P. J. van Genk, te Leur bij Breda, v.m. 11 u., in hotel „Flora" van den heer G. A. V. Maassen, Zandberg. Ginnekensche Steenweg. Teek. en bestek zullen ter inz. liggen in het bovengen. hotel. Bilj. worden geopend 15 minuten na het bepaalde uur van inlev. Bestekken verkrijgb. a f 1,50 bij den boekh. E. v. Wees, Breda. Inl. te bekomen bij gen. arch. Aanw. gedaan.

Utrecht. Het verbouwen van het perceel Drift no. 17.

De architect P. J. Houtzagers, n.m. 1½ u., in het koffiehuis „het Metalen Kruis" Bestekken met teek. à f 1,50 per ex. verkr. bij voorn. architect, bij wien inl. zijn te bekomen.

Waalwijk. Het afbreken van 10 woningen en het bouwen van een dubbel woonhuis voor rekening van den heer F. A. Baijens ald.

De arch. Jos. van Ree, n.m. 4 u. (aanw. 2 u.) ter herberge van C. J. Paasschens in de stationstraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Bestek en teek. à f 1 verkr. bij den boekh. P. C. Baijens.

DINSDAG 5 DECEMBER.

Amersfoort. Het bouwen van een administratie-gebouw op een terrein gelegen aan den Vlasakkerweg nabij het nieuwe station.

De arch. Herm. Kroes, v.m. 11 u., in het hotel Schwemmer. Teek. en bestek ter inz. in voorn. hotel en zijn dan verkrijgbaar bij voorn. arch., à f 1.50 per stel. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 6 DECEMBER.

's-Gravenhage. Het bouwen van een woningblok voor het sluispersoneel van de schutsluis in het kanaal van Engelen naar de Henriëttewaard, gem. Engelen, prov. Noordbrabant, beh. tot de werken voor de verlegging van den Maasmond. Raming f 17600.

Het min. van W., H. en N., v.m. 11 uur. Bestek no. 179, ter lezing aan het geb. van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen en te bek. bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. te bek. aan het bur. der werken tot de verlegging van den Maasmond te 's-Hertogenbosch en bij den ing. de Jong van Beek en Donk aldaar. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 7 DECEMBER.

Enschede. Het bouwen van een heerenhuis, op een terrein gelegen aan de Parklaan aldaar.

De heer J. Menko N.Jzn., 's midd. 12 u. in het hotel „De Graaf". Bestekken met teek. tegen f 2,50 per stel verkrijgb. ten kantore van den architect. Inl. te bekomen bij H. Reijgers, arch. Aanw. 7 December, v.m. 9 u.

Gassel N.-Br.. Het bouwen van een café en winkelhuis met stalling.

De heer J. C. Kersten, n.m. 2 u., te zijnen huize. Teek. en bestek ter inz. ten gemelden koffiehuize. Inl. te bekomen bij den heer M. Bulkens, bouwk. Aanw. een uur voor de aanbesteding.

's-Hertogenbosch. Het afbreken eener loods en maken van eene regenverloods en een schaftgebouw op het terrein der gasfabriek.

Het gemeentebest., v.m. 10 u. Bestek en teek. ter inz. op het gemeentehuis en à f 1,75 verkr. bij den ing.-architect, die tevens nadere inl. geeft. Aanw. 4 Dec., n.m. 2 u.

Helmond. Het bouwen van 6 arbeiderswoningen met stallen.

De heer Fr. Verhappen, 's av. 7 u. in het café van J. Kersten, in 't Haagje. Aanw. 7 December, v.m. 10 u. Bestek en teek. liggen ter inz. bij Jos. Swinkels, bouwk. te Helmond.

Zwolle. Het bouwen van een woonhuis aan de Vallée.

De architect D. de Herder, n.m. 5 u. in cafe „Diepenheim", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 1 verkr. bij gen. architect.

VRIJDAG 8 DECEMBER.

Arnhem. Het bouwen van eene woning voor den concierge en eene woning voor den chef de culture bij de rijks-tuinbouwschool te Wageningen. Ram. f 6975.

Het prov. bestuur, n.m. 12 u. Het bestek ligt ter lez. aan het geb. van het min van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. bestuur

van Gelderl., te Arnhem, en is te bekomen bij M. Nijhoff, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den bouwk. voorn. Aanw. gedaan.

Lonneker. Het bouwen van 2 woonhuizen, op een terrein gelegen aan de Reudinkstr. te Enschedé.

De heer Lotgerink, 's av. 8 u., in het café van den heer Lotgerink, Hengeloschestraat. Bestek en teek. in genoemd café ter inzage. Inl. zijn te bekomen bij J. H. C. Roesink. Aanw. op het bouwterrein, v.m. 11 u.

Middelburg. Het onderhouden van en het doen van herstellingen aan het rijks archiefgebouw te Middelburg, alsmede het inrichten van eenige lokalen tot bewaarplaats der rijks-archieven. Ram. f 7800.

Het prov. bestuur, v.m. 10 u. Het bestek ligt ter lez. aan het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. bestuur van Zeeland, te Middelburg, en is te bekomen bij M. Nijhoff, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den bouwk. voorn. en bij den opz. der archieflokalen J. A. Frederiks, te Middelburg. Aanw. gedaan.

Oosterwolde. Het bouwen van een boerenhuizinge te Klazinga.

De heer S. J. van Rozen. Inl. geeft de architect O. M. Meek te Donkerbroek. Aanw. 5 Dec., v.m. 11 u.

Purmerend. Het amoveeren eener houtloods en het bouwen eener dubbele houtloods, lang 30 M., breed gezamelijk 19 M., voor de firma K. Brantjes en Zn.

De architect H. P. v. d. Aardweg, n.m. 2 u. Bestek en teek. bij gen. architect verkr.

MAANDAG 11 DECEMBER.

Amersfoort. Het bouwen van een politiebureau.

Het gem.-best., v.m. 10½ u. Bestek en teek. te verkr. ter gem.-secretarie à f 1.50.

DONDERDAG 14 DECEMBER.

Overschie (Z.-H.). Het maken van een kerkgebouw op de daarvoor gemaakte fundeering aan de Dorpsstraat.

De diakenen der Ned. Herv. Gemeente. Bestek en teek. à f 6 te bekomen ten kantore van den arch. B. Hooijkaas Jr., Gelderschekade 10.

VRIJDAG 15 DECEMBER.

's-Gravenhage. Het bouwen van een post- en telegraafkantoor met directeurswoning te Nieuwe-Pekela. Raming f 22970.

Het min. van W., H. en N., n.m. 1 u. Bestek ter lez. aan het lokaal van het dep. van W., H. en N., te 's-Gravenhage; aan het bureel van den rijksbouwm. in het 1ste district te 's-Gravenhage, aan dat van het prov. best. van Groningen, en is te bek. bij Gebr. v. Cleef te 's-Gravenhage. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwm. te 's-Gravenhage. Aanw. 8 Dec., v.m. 11½ u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand**-schade

De **NEDERLANDEN** van 1845,

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiapoels — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenstraat. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 3.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**» 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**» 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

11 NOVEMBER.

Haarlemmermeer. Het bouwen van een burgerwoonhuis met schuur en stalling voor P. Bosman, onder leiding van de bouwkundigen J. W. de Heij en Zn.

Timmerwerk. Laagste inschrijver A. den Oude, f 848.50.

Metselwerk. J. Baate, f 579.50.

Schilderwerk D. Bakker, f 88.49.

12 NOVEMBER.

Leiden. Het afbreken en herbouwen van een fabrieksgebouw en het maken van een ketelhuis met stoomketelbemetseling en daarmede in verband staande werken, aan de fabriek op den Ouden Singel no. 56. Door de firma J. Scheltema Jzn.

Laagste inschrijver H. P. L. Vorst, f 20528.

18 NOVEMBER.

Dokkum. Het weder opbouwen der afgebrande keuken, met eenige bijkomende werken, aan het huis van den heer W. A. Barij alhier.

Laagste inschrijver S. Erich, f 769. Gegund.

19 NOVEMBER.

Hoorn. Het bouwen van een pakhuis met bovenwoning voor rekening van den heer J. Wessemius Jz. ald., onder toezicht van den bouwk. D. Kolkman, Hzn., in 2 perc.

Laagste inschrijver perceel 1 S. Visser, f 1844. Gegund aan J. Markus voor f 1927. Van perceel 2 is de gunning aangehouden.

20 NOVEMBER.

Berlicum. Het bouwen van een huis. Door den heer A. H. Hage.

Laagste inschrijvers F. J. van Vught en Gust. Pennings, Rosmalen, f 3154. Gegund.

21 NOVEMBER.

Leiden. Het verbouwen der perceelen aan de Nieuwstraat nos. 13 en 15. Door den arch. J. v. d. Heijden.

Laagste inschrijver P. Schröder, f 4900. Gegund.

22 NOVEMBER.

Appingedam. Het bouwen van een lijkenhuisje op het Israëlitisch kerkhof te Appingedam. Ram. f 300.80. Door het best. van de vereeniging „Gemilath Chasadim."

Laagste inschr. A. Bleker, f 306. Gegund.

Leeuwarden. De verbouwing van een gedeelte wagenhuis in de Pijlsteeg ald., voor rekening van den heer Steinvoorte. Door den aanbesteder.

Afd. I. Laagste inschrijvers H. v. d. Leen en W. Keizer, f 1389.

Afd. II. Hartholt en v. d. Meulen, f 209. Gegund.

Middelburg. Het verbouwen van de school aan de Gravenstraat. Door het best. der vereen. voor Christ. onderwijs.

Laagste inschrijver G. H. Vertregt, f 6617.

Terwispel. Het bouwen van een huizinge met schuur aan de bruglaan onder Terwispel. Door de heeren W. Hofstra en D. de Jong te Terwispel en Gorredijk.

Laagste inschr. G. Hazewindus, Terwispel, f 1512. Niet gegund.

Tilburg. Het afbreken van het bestaande gebouw en het bouwen van een woon- en winkelhuis met bakkerij, aan den Noordhoek. Door den heer H. Matthijs.

Timmerkwerk. Laagste inschrijver J. v. d. Meijs, f 1695.

Metselwerk. J. Donders, f 2199.

Massa. J. J. Donders, f 3894. Gegund.

23 NOVEMBER.

Breda (**Herbest.**). Het inrichten van het gebouw de Lange Stallen ald., tot bureelen, magazijnen, bergplaatsen en woningen voor gehuwden (te gedeelte), onder het beheer der genie ald. Ram. f 10000. Door de genie.

Laagste inschr. T. Smulders, Oosterwijk, f 10640.

Delft. Het wederophouwen van de Bouwmanswoning „De Zwet" aan den Noordlierweg onder De Lier nabij Delft. Door den ingenieur-architect H. Paul te Leiden.

Laagste inschrijver A. Bontebal, Schipluiden, f 13222.

Groningen. Het verbouwen van een gedeelte der lokalen en het bouwen van eene verdieping boven de lokalen van het gebouw der rijkskleerschool in de Haddingestraat. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver D. Smid, f 23270.

24 NOVEMBER.

Eibergen. Het bouwen van een stoomzuivelfabriek met directeurswoning enz. ald. met bijlev. van alle daartoe ben. materialen, enz. Door het best. der coöp. stoomzuivelfabriek „Eibergen".

Laagste inschrijver J. G. Blankvoort, Eibergen, f 10518. Gegund.

Eindhoven. Het bouwen der kantoren met boter-nijnhal, vergaderzaal, woningen en magazijnen. Door het best. der coöp. centr. boerenleenbank.

Laagste inschrijver A. Bogaarts, Woensel, f 19287.

Haarlem. Het bouwen van een onder- en bovenwoning met pakhuis, op een terrein gelegen nabij de Kennemerstraat, alhier. Door de archit. W. F. Doeglas.

Laagste inschrijver G. L. Zantvoort, f 4390.

25 NOVEMBER.

Gorinchem. Het bouwen van 2 woonhuizen met gymnastiek-inrichting, op een terrein aan de Struisvogelstraat. Door den heer E. J. Stegeman.

Perc. 1, timmer- en ijzerwerk. Laagste inschrijver L. J. Schaafs, f 4699.

Perc. 2, metselwerk. D. J. de Joode, f 4268.

Perc. 3, steenhouwerswerk. J. Simon, f 489.

Perc. 4, stucadoorswerk. Eenige inschrijver J. v. Beers, f 600.

Perc. 5, loodgieterswerk. J. A. Gloudemans, f 925.

Perc. 6, verfwerk. H. Schram, f 647.

Massa. Eenige inschrijver H. Pellikaan, f 12750.

Kampen. Het bouwen van een woon- en winkelhuis met bakkerijgebouw aan de Oudestraat te Kampen, voor rekening van den heer R. J. Stuurman ald. met de leverantie van alle materialen en arbeidsloonen. Door den arch. G. B. Broekema.

Laagste inschrijver G. J. Veldkamp, f 14744.

Lochem. Het doen van eenige verbouwing van de huizen wijk A nos. 4 en 27. Door de firma S. J. Vromen.

Perc. 1. Laagste inschrijver E. Geels, Lochem, f 256.

Perc. 2. J. Geels, Lochem. f 822.

Massa. J. Geels, Lochem, f 1114.

Roermond-Kapel. Het bouwen van een winkelhuis. Door Mej. de Wed. M. Lenards.

Laagste inschrijver L. Waaijen, Maasniel, voor f 2500. Gegund.

„Per Telegraaf."

Kampen. Het bouwen van een woon- en winkelhuis met bakkerijgebouw aan de Oudestraat te Kampen, voor rekening van den heer R. J. Stuurman aldaar, met de leverantei van alle materialen en arbeidsloonen. Door den architect G. B. Broekema.

Laagste inschr. G. J. Veldkamp, Kampen, f 14744: daaropvolgende H. v. Dijk Hzn, idem, f 15125.

27 NOVEMBER.

's-Hertogenbosch (**Onderh.**). Het bouwen van 4 beneden- en 8 bovenwoningen gelegen aan de Crispijnstraat en Boschveldweg. Door den heer Jac. van Hoof.

Laagste inschrijver C. P. Hartman. f 16000. Gegund.

Leiden. Het bouwen van 6 woonhuizen op perc. kad. sectie K no. 164 aan den Maresingel.

Laagste inschrijver A. Smittnaar, f 9575.

Winterswijk. Het verbouwen van zijn woonhuis gelegen aan de Woolderstraat ald. Door den heer H. Gijsbers.

Laagste inschrijver J. W. Wassink, f 1283. Gegund.

29 NOVEMBER.

„Per Telegraaf."

Amsterdam. Het bouwen van 3 huizen aan de Van Breestraat ald. Door de arch. J. W. F. Hartkamp Jzn.

Laagste inschrijvers H. Rietsnijder en Zn. f 32160.

RECLAMES.

AAN DE DOOVEN. — Eene rijke dame, welke genezen is van hare doofheid en gedommel in de ooren door de Artificieele Oortrommels van het instituut Nicholson, heeft aan dit Instituut de somma van 25,000 franken gegeven, opdat alle doove menschen die geene middelen hebben, zich de Oortrommels kosteloos zouden kunnen verschaffen.

Te bevragen aan het Institeut „Lougcott", Gunnersbury, London, W.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

9 DECEMBER 1809. 19e JAARGANG. No. 49.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. f 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. f 17.— . . .

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels f 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. . . . . Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie ½ maal. Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Een afscheid. — Nieuwe kunst, door A. W. Weismann (vervolg van blz. 370). — Huis te Heemstede. — Boekaankondiging. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

EEN AFSCHEID.

„Verzoek van C. L. M. Lambrechtsen van Ritthem om eervol ontslag als Directeur van Publieke Werken."

„Verleend."

Aldus in de Amsterdamsche dagbladen het verslag der vergadering van den Amsterdamschen gemeenteraad, op 29 November j.l. gehouden.

Het scheen niet te gelooven, dat een Hoofdambtenaar der stad, die wel een der allergewichtigste betrekkingen in de gemeente bekleedt, en aan wien de gemeente groote verplichting heeft, zoo bot zijn afscheid kreeg.

En toch, naar vernomen wordt, zal het officieele verslag van den gemeenteraad niet veel anders luiden dan de mededeeling in de bladen.

Geen enkel woord van waardeering voor den vertrekkenden ambtenaar kwam er dan ook van de tafel van B. en W.; diep stilzwijgen heerschte in de rijen der raadsleden.

't Is geen gebruik, zoo wordt gezegd, een „loontrekkend beambte" bij het verleenen van zijn eervol ontslag een woord van dank toe te voegen voor 't geen hij voor de Gemeente heeft verricht, — evenmin als aan den vertrekkenden vasten werkman der gemeente. Het zij zoo; maar B. en W. zouden toch goed gedaan hebben bij het ontslag van den heer Lambrechtsen eens met die verregaand stuitende gewoonte te breken, hetgeen zeker niet euvel zou zijn opgenomen.

Er schoot — zonder afbreuk te doen aan de usance die toch geen adat is — voor hem niet eens dit zinnetje over: „heeren raadsleden hebben ongetwijfeld met evenveel leedwezen als B. en W. kennis genomen van deze ingekomen aanvrage om eervol ontslag."

Is het niet weerzinwekkend geen enkel woord van waardeering te hebben voor iemand die op zoo zichgeheel-gevende wijze de ontzettend moeilijke taak vervuld heeft, die hij op zich nam?

Van die taak krijgt men eenig denkbeeld, wanneer men de aandacht schenkt aan de volgende opsomming — slechts in groote omtrekken — van 't geen volgens de plannen van den heer Lambrechtsen is tot stand gekomen tijdens de 4½ jaar van zijn Directeurschap, na zich eerst op de hoogte van de voor hem vreemde toestanden te hebben moeten stellen: een aantal nieuwe scholen en verbouwingen van reeds bestaande; vele nieuwe bruggen, die gunstig afsteken tegenover oudere; de kolossale havenwerken met het nieuwe Entrepôt-dok, kort geleden uitvoerig in dit blad beschreven; de nieuwe koopmansbeurs; de vrouwenkliniek; de verbouwing der gasthuizen; de uitgebreide werken in de Stads- en Gasthuispolders, enz.; ter uitvoering liggen van hem gereed het plan tot uitbreiding ten zuiden der stad, dat eener nieuwe rioleering, en wellicht nog meerdere ontwerpen. Ook zij er aan herinnerd, dat tijdens zijn Directeurschap de concessies voor telephoon, gasfabrieken en tram aan de stad overgingen.

Voor milliocnen is onder zijn kort beheer tot stand gekomen.

Tijdens den arbeid die van hem gevorderd werd om zijn plannen — waaronder grootsche — te maken en uit te voeren, heeft hij Hoofdambtenaren door de stad zien aanstellen met hoogere bezoldiging dan hem was toegedacht, niettegenstaande hij toch minstens op even hooge belooning aanspraak had. Zijn gewis moeielijker werkkring *bleef* lager getaxeerd, wellicht omdat de exploitatie der gemeentebedrijven als handelszaken worden beschouwd.

Toch heeft de Directeur van P. W. zijn belangstelling in zijn werk behouden; hij heeft zich niet uitgelaten over de mindere waardebepaling van zijnen arbeid, maar zijn groote werkkracht behouden en blijven aanwenden.

Voor dat alles: „verleend". Zonder meer.

Eene behandeling zooals hij heeft ondervonden in de zitting van den gemeenteraad moet intusschen op andere ambtenaren terugwerken, nu zij wederom eens ondervinden hoe hoog hun werk gewaardeerd wordt. Die wetenschap kan immers niet anders dan van invloed zijn op hunnen arbeid; veel van de noodige belangstelling en liefde daarvoor zal verminderen.

Dat er al redenen bestonden die den heer Lambrechtsen ten slotte deden besluiten heen te gaan, is meer dan

waarschijnlijk; volbloed ingenieur als hij is, volkomen berekend voor de zware taak die op hem rustte, zal hij zijn werkkring niet vaarwel gezegd hebben enkel om een hoogere bezoldiging. Zoo iets ligt niet in zijn aard.

Opwekkend voor zijn opvolger is zeer zeker niet de krenkende wijze waarop hem „volgens usance" zijn eervol ontslag is verleend.

NIEUWE KUNST.

(Vervolg van blads. 370).

Gij zult wellicht meenen, dat de nieuwe richting een vinding van de laatste jaren is. Maar gij dwaalt, dit denkende, want het is reeds bijna een halve eeuw geleden, dat zij gepredikt werd. Haar apostel was John Ruskin, die in Februari 1851 zijn „Stones of Venice" deed verschijnen. Het werk maakte in Engeland veel opgang en de schrijver kon in 1874, toen de derde druk verscheen, in zijn voorrede zeggen „geen mijner boeken heeft zooveel invloed gehad op de kunst van den tegenwoordigen tijd als de „Stones of Venice."

Het was de kunst van Venetië geweest, die Ruskin aan het nadenken had gebracht. Hij beschouwde die kunst allerminst onpartijdig, doch kwam er rond voor uit, dat hem de Romaansch-Byzantijnsche kunst het liefst was. Met de Gothiek is hij slechts ten deele ingenomen, en alle Renaissance is bij hem uit den booze.

In vele opzichten komt dus de zienswijze van Ruskin overeen met die van Viollet-le-Duc. Maar tusschen de beide schrijvers is toch een groot verschil. De Franschman blijft aan het uiterlijk der dingen hangen, de Engelschman dringt dieper door. Om aanstonds den afstand, die de beide schrijvers scheidt, te meten, leze men de verklaring, die zij van het ontstaan van den Gotischen stijl geven.

Ruskin bewondert in de middeneeuwsche bouwkunst vooral de vrijheid, die aan ieder werkman gelaten werd, die hem in vele opzichten onafhankelijk deed zijn van den wil des eigenlijken bouwmeesters. En hij maakt een vergelijking tusschen de beste kunst der middeleeuwen en de kunst van zijne dagen.

„Onze architecten" zegt hij, „beweren met het ernstigste gezicht van de wereld, dat er bepaalde bouwstijlen zijn, zoo goed als er bepaalde regelen der bouwkunst bestaan. Wij nemen dat aan, omdat het ons geloofwaardig voorkomt. Wij begrijpen, dat bijvoorbeeld een bepaalde soort van kapiteelen bij een bepaalde soort van stijl behoort, en daar wij een hekel hebben aan alles wat onbehoorlijk is, prijzen wij het in onzen architect, dat hij de kapiteelen laat maken, zooals de stijl vereischt, en dat hij ook op andere wijze zorg draagt, de regelen van den stijl niet te overtreden. En dan maken wij ons wijs, dat wij een goed huis krijgen. Maar onze hoogere neigingen laten zich op deze wijze niet beetnemen. Terwijl wij ons uitermate verheugen, als wij een nieuw boek of eene nieuwe schilderij gekocht hebben, kan het voltooide gebouw ons slechts weinig schelen. Wel zijn wij trotsch op zijn afmetingen, zijn correctheid, de gemakken die het aanbiedt, en wij zijn overtuigd, dat een bouwwerk ons niet meer genoegen dan dit kan geven. Wij denken er geen oogenblik aan, dat wij in een gebouw iets kunnen lezen, zooals wij ook Milton en Dante lezen. Wij vinden het belachelijk, dat steenen ons evenveel genoegen zouden kunnen schenken als verzen. Wij moeten trachten te vergeten wat ons tot dusverre geleerd werd, en gaan inzien, dat slechts die kunst waarde heeft, die niet, hetzij dan met woorden, kleuren of steenen, steeds hetzelfde herhaalt, wat reeds vroeger gezegd is. De verdienste van de bouwkunst kan slechts zijn, wat anders te spreken dan vroeger.

„Wij mogen van een architect, zoo goed als van een romanschrijver, verlangen, dat hij niet slechts correct, maar ook onderhoudend zal zijn. Bouwkunst die naar vaste regels werkt, is geen kunst meer, maar een fabrieksnijverheid. Wie niets anders kan, dan onderdeelen van bouwwerken uit vroegere eeuwen nabootsen, noemt zich architect, ofschoon hij evenmin recht heeft op dien titel, als iemand die zich schilder zou noemen, alleen omdat hij koppen en handen uit schilderijen van oude meesters gecopieerd heeft."

Deze aanhaling doet zien, hoe Ruskin reeds in 1851 een nieuwe kunst wenschte. Hij stelde zich die voor, uitgaande van dezelfde beginselen die hem in de Romaansche kunst van Noord-Italië zoo hadden aangetrokken. Maar in de eerste vijf-en-twintig jaar na het verschijnen van zijn werk kwam er van een nieuwe bouwkunst niets. De architecten, die eerst in de orden van Vignola gebouwd hadden, gingen tot de middeleeuwsche vormen over en bouwden nu „Normandisch", „Vroeg Engelsch," „Decorated", „Perpendicular", „Tudor", zooals zij voorheen „Toskaansch", „Dorisch", „Jonisch", „Korinthisch" of „Composit" gebouwd hadden. Het verschil was slechts, dat de navolging der klassieken plaats moest maken voor die der middeleeuwen.

Het zou nog heel wat jaren duren, eer de denkbeelden van Ruskin over de bouwkunst der negentiende eeuw verwezenlijkt werden. De eersten, die zijn leeringen in practijk trachtten te brengen, waren nog niet eens Engelschen, maar Noord-Amerikanen.

Maar terwijl de Engelsche architecten zich langen tijd hielden, alsof Ruskin voor hen niet had geschreven, begon een kleine kring van schilders, die als de Pre-Raphaëlisten worden aangeduid, meer in overeenstemming met zijn zienswijze te werken.

Het zou mij te ver voeren, wanneer ik u hier de denkbeelden van Ruskin omtrent schilderkunst uitvoerig wilde mededeelen. In het algemeen kan men zeggen, dat hij meer waarde hechtte aan wat was voorgesteld, dan hoe dit geschied was. Daarom stelde hij de Italiaansche schilders veel hooger dan de Nederlanders. Zelfs Rembrandt vindt geen genade in zijn oogen. Van de Pre-Raphaëlisten zijn de meest bekende Dante Gabriel Rossetti, Madox Brown en Burne Jones.

Ruskin wilde vooral de nijverheid van zijn vaderland weer tot een hooger peil brengen. In al zijn werken ergerde hij zich aan de smakeloosheid van wat hem omringde, vergeleken bij wat vroeger gemaakt werd. En hij besteedde een groot deel van zijn aanzienlijk vermogen, om teekenscholen op te richten, musea te stichten, terwijl hij ook als leeraar overal rondreisde, om aanhangers voor zijn inzichten te winnen.

De nijverheidsidealen van Ruskin zijn vooral door William Morris verwezenlijkt. Bij het zoeken naar een nieuwen stijl zag deze misschien meer naar het verledene, dan wel goed was. Toch is hij de hervormer van het Engelsche huis niet alleen, maar van de geheele decoratieve kunst geweest. Gebrande glazen, stoffen, tapijten, meubelen, pottenbakkerswerk, boekbanden, werden door hem ontworpen en op waarlijk voortreffelijke wijze uitgevoerd. Deze werken hebben slechts één gebrek, dat zij niet voldoende rekening houden met de eischen van den modernen tijd. Ruskin en Morris hadden voor die eischen geen oog. Zij haatten de moderne maatschappij; had het aan hen gelegen, de spoorwegen en de fabrieken waren van de aarde verdelgd, omdat zij het landschap ontsierden en de menschen ongelukkig maakten.

Het duurde lang, eer men ook op het vasteland in de nijverheid een soortgelijken weg insloeg, als die de Engelschen met zoo goed gevolg bewandelden. Wij mogen er met trots op wijzen, dat ons vaderland tot de eerste landen behoorde, die trachtten oude, bijna verloren wijzen van werken weer te doen herleven. Ik herinner hier aan het Delftsch aardewerk, dat sinds 1877 weer als van ouds in de Prinsenstad werd gemaakt. Nog mist dit nieuw-Delftsch de eigenaardig smeltende kleur en den heerlijken glans van het oude, maar vooral waar het zuiver decoratief blijft, heeft het zeker verdienste.

Van nog grooter beteekenis werd de Haagsche fabriek Rozenburg, toen Colenbrander daar werkzaam was. Het mocht met het volste recht een nieuwe kunst heeten, die daar werd beoefend. De vazen, potten, pullen en schotels uit die dagen overtreffen door oorspronkelijkheid, fijnheid, pracht van kleur en nieuwe vormen alles, wat tot dusverre in Engeland gemaakt was. Colenbrander is de vader der nieuwe kunst in Nederland.

Tegenwoordig is men in de meeste beschaafde landen min of meer die nieuwe richting in de kunst toegedaan. Meestal is het de zoogenaamde „kunstnijverheid", thans ook „gebruikskunst" genoemd, waarin dit nieuwe zich uit. Het is eigenaardig, dat de kunstnijverheidscholen, die toch werden opgericht om een nieuwe kunst in het leven te roepen, die taak niet hebben vervuld.

De scheppers der nieuwe richting zijn meest schilders of architecten geweest, die zich aan het handwerk gingen wijden. Maar zij hebben natuurlijk niet geleerd een ambacht te beoefenen, en daarom moeten zij er zich toe bepalen, teekeningen te maken, die aan anderen ter uitvoering worden gegeven.

Men kan het den nieuwen kunstvoorwerpen wel aanzien, dat zij ontworpen zijn door menschen, die buiten het ambacht staan. Vooral het werk der Belgen en Franschen is al zeer weinig constructief.

De man, die de nieuwe kunst in België bracht, Henri van de Velde, was aanvankelijk schilder. Hij behoorde tot de Vingtisten, en stelde zeegezichten ten toon, zoo stout van kleur en zoo scherp van lijn, dat de menschen er de schouders voor ophaalden. Hij versierde boeken en boekbanden, en toonde weldra talent voor het decoratieve. Toen begon hij ook meubelen te teekenen, behangsels te ontwerpen, en in die teekeningen en ontwerpen bemerkt men het streven, om tot iederen prijs oorspronkelijk te zijn. Niet de goede constructie maar de gril van den teekenaar gaf blijkbaar den doorslag. Onder den invloed van Henri van de Velde is de geheele Belgische nieuwe kunst in het grillige, in het gezochte haar hoogste eer gaan stellen. Verscheidene Franschen hebben deze Belgen nagevolgd. Ook hier te lande begint men reeds de motieven onzer zuidelijke broeders te gebruiken.

Deze Belgische richting dagteekent van het najaar van 1894. Zij is niet tot de versiering der vertrekken beperkt gebleven, doch heeft ook in de architectuur haar vertegenwoordigers. Wie in den laatsten tijd te Brussel geweest is, heeft daar aan menige winkelpui, aan tal van woonhuisgevels de grillige lijnen gezien, die het kenmerk der nieuwe richting vormen.

De Belgen hebben van oudsher neiging tot het baroque gehad. In Vlaanderen heeft de Flamboyantstijl zijn weelderigste scheppingen voortgebracht, in Vlaanderen zijn de Barokvormen al gebruikt, toen men ze in Italië nog niet aandurfde. En eindelijk, een Vlaming, Gillis Maria Oppenoord is de geestelijke vader van den Rococostijl geweest. Zoo kan het ons dan ook niet verbazen, dat de hedendaagsche Belgen het voorbeeld hunner voorvaderen volgen.

Wat in Engeland gemaakt wordt, is veel strenger van opvatting. Er is zelfs dikwijls iets boersch in, iets gewild ruws en primitiefs. Reeds Ruskin wees op den eenvoud van den landman, als een voorbeeld voor de hoogere standen. De socialistische neigingen van vele zijner volgelingen uitten zich ook in afkeer van de beschaving zooals men haar in die kringen vindt. Zij haatten tot zelfs het onberispelijk overhemd, de evening-dress, die in Engeland zoo onmisbaar worden geacht. Zij wilden als menschen uit het volk gekleed gaan, in huizen wonen, die niet van de boerenwoningen verschilden.

De Queen-Ann-stijl, die omstreeks 1880 in Engeland begon te heerschen, had verscheidene echt boersche elementen. De stijl is van Hollandschen oorsprong; men herkent er nog duidelijk de vormen van de tweede helft der 17e eeuw in. De veelhoekig uitgebouwde kamers, de kleine ruiten, de groene en witte verf, de roode pannen zijn echt Hollandsch. De Oud-Zaansche architectuur en de Queen-Ann-stijl zijn loten van één zelfde plant.

Toen de nieuwe stijl in Engeland werd toegepast, hadden de verschillende Gothische bouwwijzen daar jaren lang vrijwel onbeperkt geheerscht. Zoo was men aan het schilderachtige, het onregelmatige gewend geraakt, en wilde dit ook bij den Queen-Ann-stijl niet missen.

Langzamerhand begon men het uitwendige der vrijstaande huizen meer te vereenvoudigen, om slechts van binnen versiering aan te brengen. Bij die versiering werden vooral de meubelen van omstreeks 1800 ten voorbeeld genomen, maar ook de eenigszins vroegere niet versmaad. Natuurlijk werd bij de inrichting der huizen rekening gehouden met de eigenaardig Engelsche eischen.

Wie in Engeland geweest is, zal misschien gelegenheid gevonden hebben, zulk een huis te bezoeken. Vele staan in die voorsteden van Londen, welke nog een min of meer landelijk karakter bezitten. Van een villa, zooals men die in Frankrijk of Duitschland ziet, hebben zij niets. Men bespeurt duidelijk, dat de boerenwoning het ideaal van bouwmeester en bewoner moet zijn.

Alle ornamenten ontbreken aan de gevels. Zij zijn witgepleisterd, soms ook gevoegd, en deuren en vensters vertoonen in het geheel geen regelmaat. Een enkele maal zijn sommige gedeelten van de gevels in vakwerk behandeld. De hooge daken, met roode pannen, grijze leien of ook wel met stroo gedekt, zijn zonder sieraad. Alleen de breede schoorsteenen die er uit oprijzen dienen tot verlevendiging.

De kamers zijn laag van verdieping, tenminste voor Nederlandsche begrippen. Overal valt overvloedig licht in; om dat te bereiken zijn ramen geplaatst, waar dat noodig scheen, zonder dat men zich ook maar het minst om symmetrie bekommerde. Van binnen wordt dikwijls de gebakken steen in het gezicht gelaten, bijvoorbeeld in de gangen en aan de schoorsteenen.

De versiering der huizen is zeer eigenaardig. De behangsels, meest in streng dessin, eindigen tegen de zolderingen, wier balken zichtbaar blijven, in een breede fries. Betimmeringen zijn slechts daar aangebracht, waar zij volstrekt noodig zijn, doch steeds uiterst eenvoudig.

Terwijl bij de meubelen der Belgen en Franschen de kromme lijn een voorname rol speelt, zijn die der Engelschen uitsluitend rechtlijnig. Deze rechtlijnigheid is zeker bevorderlijk voor een goede constructie, doch wordt op den duur wel wat eentonig.

De stijl, die hier geschetst werd, komt in Engeland alleen bij landhuizen in toepassing. Wanneer in de laatste jaren daar grootere gebouwen werden gesticht, hield men zich meer aan de historische stijlen.

In de Engelsche architectuur vindt men tot nog toe slechts een zeer klein deel van Ruskin's idealen verwezenlijkt. De Britsche landhuisjes, hoe aardig overigens, kunnen geen motieven opleveren, die bij meer monumentale werken te gebruiken zouden zijn.

Ook in Frankrijk, Duitschland en België is de nieuwere opvatting nog slechts aan gebouwen van bescheiden omvang waar te nemen. Alleen in Amerika heeft men, en met zeer goeden uitslag, beproefd ook gebouwen van zeer groote afmetingen op moderne manier te behandelen.

De man, die dezen eigenaardig Amerikaanschen stijl heeft geschapen is Richardson. Hij ging, als andere zijner vakgenooten, te Parijs aan de Ecole des Beaux-arts werken. Doch het lezen van Ruskin's werken noopte hem, de Romaansche kunst in Zuid-Frankrijk en Noord-Italië te gaan bestudeeren.

Bij zijn ontwerp van Trinity-church te Boston poogde hij, voor het eerst, de lessen van Ruskin in praktijk te brengen. En dit gelukte hem uitermate. Toen er, een tiental jaren geleden, door een Amerikaansch technisch tijdschrift een plebisciet werd geopend, om de vraag tot oplossing te brengen, welk het fraaiste gebouw van Amerika was, werd de kerk van Richardson met groote meerderheid van stemmen als zoodanig aangewezen.

In de laatste twintig jaren werden de bekende Amerikaansche hooge huizen gebouwd, deels om reclame te maken, deels om van het bouwterrein zooveel mogelijk partij te trekken. Aanvankelijk waren die huizen niet veel anders dan ingenieurswerk. Op een zware betonfundeering werd het gebouw als een stalen geraamte van stijlen en liggers opgetrokken. De stijlen werden door de muren omgeven en tusschen de liggers kwamen gewelven van terracotta, een materiaal, waarmede ook de in het gezicht blijvende ijzerdeelen bekleed werden. Door het bezigen van het stalen geraamte werd de drukking, onafhankelijk van de muren, op de fundeering overgebracht. De enorme muurzwaarten, die noodig zouden zijn, als de muren ook voor dracht moesten dienen, werden op deze wijze vermeden.

Het was geen gemakkelijke zaak, gebouwen als deze eene passend architectonisch karakter te geven. Aanvankelijk liet men alles, wat naar versiering zweemde, weg, en zoo werden de gevels de bekende muren met gaten. Nog op het oogenblik is zulk een wijze van behandeling niet geheel in onbruik, doch reeds spoedig werd, voor de architectuur der gevels, de hulp van kunstenaars ingeroepen.

(Wordt vervolgd.)

HET HUIS TE HEEMSTEDE.

Meer dan 25 jaren geleden bezocht ik bij herhaling de ruïne van het slot te Heemstede, die toen in ongeveer denzelfden toestand verkeerde als waarvan de beschrijving getuigt, voorkomende in het Bouwkundig Weekblad no. 25, van 24 Juni 1899.

Eenige jaren later kwam ik in het bezit van een paar oude gravures, voorstellende het slot zooals het in 1752 zich voordeed, en waarvan reproducties in dit blad voor-

HET HUIS TE HEEMSTEDE BUITEN HAARLEM IN 1752.

Voorzijde.

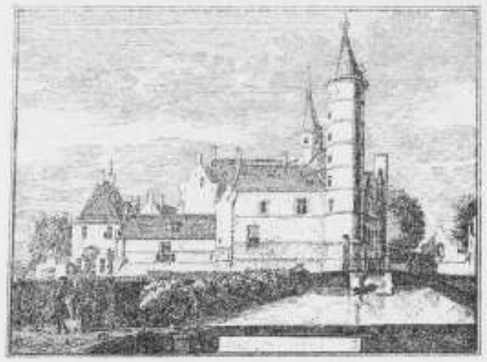

Achterzijde.

komen. Ik twijfel niet, of deze zullen den lezer, en de bezoekers van de ruïne, een juister denkbeeld van het slot geven.

Rotterdam, L. N.

BOEKAANKONDIGING.

„Das ländliche Wohnhaus" is de titel eener „Studie über praktische Anlage von kleinen Landhäusern und Cottages in Verbindung mit Gärten." (Prijs f 1.95). Het boekje werd door Alfred Reinhold, architect en docent aan de Gartenbauschule der K. K. Gartenbaugeselischaft — dus iemand die, volgens zijne titels, ten volle bevoegd kan zijn, geschreven onder het aantrekkelijke motto: Houses are built to live in and not to looke on (Bacon).

Heel diep gaat deze studie niet, en ze mag er allerminst aanspraak op maken iets te zeggen dat werkelijk nieuw is. Uit de plaatjes blijkt dat de heer Reinhold lijdende is aan de Engelsche ziekte. De plattegrond van een landhuis *met* hall maar *zonder* tochtportaal verdient geen plaats als „praktische Anlage."

Eene bepaalde onjuistheid begaat de schrijver m. i. door te zeggen, dat schuiframen niet goed sluitend zijn te maken. In Oostenrijk misschien niet, maar hier wel.

Ongeveer het zelfde onderwerp behandelt de architect Boileau

in „La villa moderne," maar op veel artistieker en tevens tienmaal duurder wijze.

Het werk bevat, behalve eene uitvoerige inleiding, een honderdtal uitgevoerde specimen van typisch Fransche chalets, alle even vlot en luchtig geaquarelleerd. Eene korte omschrijving der materialen en de begrooting vergezelt elke plaat. Ik vrees evenwel, dat de meeste dier villatjes voor toepassing op 52° N. B. een beetje licht en dicht in elkaar zitten en volgens bovenstaand citaat uit Bacon dus niet voor navolging hier te lande in aanmerking kunnen komen.

Voor de studie der moderne Fransche villa-architectuur evenwel is het werk van den heer Boileau eene der interessante bronnen.

J. H. W. L.

PRIJSVRAGEN.

De „Nederlandsche Schildersbond" noodigt hiermede belanghebbenden (Nederlanders) uit tot deelname aan de volgende prijsvraag.

Het vervaardigen eener teekening van een wandversiering of 1/4 gedeelte van een plafond (teekening in kleuren), dienstig als bijlage in het blad *„de Schilder"*, officieël orgaan van den Nederlandschen Schildersbond.

De bepalingen zijn, als volgt:

1°. Het ontwerp moet groot zijn 19 × 24 cM. (teekeningruimte) of grooter naar verhouding;

2°. Met niet meer dan drie kleuren getint zijn;

3°. Eenvoudig doch oorspronkelijk;

4°. Geschikt zijn om gereproduceerd te worden.

Beschikbaar worden gesteld, één 1ste prijs van f 50.— en één 2de prijs van f 30.—. De jury behoudt het recht inzendingen, welke niet bekroond maar toch in aanmerking komen voor reproductie, te plaatsen, en alsdan een gratificatie toe te kennen van f 10.—

Inzendingen moeten onder een motto geschieden voor of op den 30 December e.k. en vergezeld gaan van een gesloten enveloppe, waarin vermeld naam en adres van den inzender en buitenop het correspondentie adres met het zelfde motto.

Inzendingen welke niet voor bekroning of gratificatie in aanmerking komen, zullen aan het correspondentie adres terug worden gezonden.

De ontwerpen worden ingewacht bij de Boek- en Kunstdrukkerij v/h. Roeloffzen Hübner en Van Santen, Rokin 29, Amsterdam.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging. Afd. Amsterdam. 28 Nov. 1899. In deze vergadering werden eenige bouwmaterialen bezichtigd, allereerst monsters materiaal van de kalkzandsteenfabriek te Almelo, waarbij de heer G. Halbertsma, architect aldaar, de fabricatie van deze soort steen behandelde, en vele inlichtingen verschafte. Uit de mededeelingen bleek, dat deze steen in drukvastheid bijna gelijk staat met klinkers, — in gering wateropzuigend vermogen (in vergelijking met baksteen) slechts wordt overtroffen door de Friesche klinkermop, — en uitstekend tegen vorst bestand is. De prijs kan concurreeren met dien van baksteen.

Van een ander artikel, Papyristite, (volgens den prospectus geschikt voor daken, vloeren, wanden, metselspecie isoleermateriaal, enz.) waren monsters aanwezig, waarover de heer B. Weinhold, directeur der Papyristite-fabriek inlichtingen verschafte, voor zoover ondervinding hem dit gedoogde.

Nadat besloten was tot het aanschaffen van eenige tijdschriften, bracht de heer Rientjes bij de rondvraag, naar aanleiding van de jongste spoorwegongelukken, de veiligsheid-inrichtingen ter sprake.

Met een bijzonder woord van dank aan de sprekers, sloot de Voorzitter de vergadering.

BERICHTEN.

In 's Rijks Ethnographisch Museum te leiden zal op Zondag 10 Dec. de tentoonstelling van voorwerpen van Japansche Kunst uit dat Museum, van 1 tot 4 uren geopend zijn. Tevens zullen daar te zien zijn een aantal merkwaardige gegoten bronzen voorwerpen en snijwerken van ivoor, afkomstig uit het koningrijk Benin op de Westkust van Afrika.

Van soortgelijke voorwerpen als de laatst genoemde, wordt reeds melding gemaakt in 1676, in het werk van Dapper: „Nauwkeurige beschrijvingen der Afrikaansche gewesten."

De „Illustration" gaf in Januari van dit jaar eenige afbeeldingen van welgelukte herstellingswerken aan den Karnakschen tempel. In haar jongste nummer van 2 December maakt men daarentegen kennis met de verwoestingen onlangs in hetzelfde bouwwerk aangericht. Een der reuzenzuilen is plotseling omgevallen en sleepte een tiental andere mede. De zware steenklompen zijn gespleten, de kapiteelen gescheurd, de architraven gebroken en de muur waartegen de uiterste zuil bleef steunen, heeft eene zware beproeving te doorstaan.

De oorzaak der ramp is onbekend. Geen der zuilen immers vertoonde eenig gebrek; maar volgens de Illustration wordt gedacht aan eene aardbeving en aan den Nijl. Het Egyptische gouvernement zal intusschen naar men hoopt, de 100 000 frs. toestaan, noodig voor het reddingswerk.

L.

In eene beschouwing over de kamerinrichtingen ter Dresdener Tentoonstelling (zie Bouwk. Weekblad nos. 28, 31 en 32 van den loopenden jaargang) laat de heer A. L. Plehn zich in het algemeen genomen alles behalve gunstig uit over de moderne Duitsche kunstnijverheid.

Zijne uitvoerige en geïllustreerde bijdrage is opgenomen in de November-aflevering van het „Zeitschrift für Bildende Kunst."

Onder de vele congressen die te Parijs gehouden zullen worden gedurende de aanstaande Wereldtentoonstelling, behoort ook het VIIIe internationale Congres voor Scheepvaart, van 28 Juli tot 3 Augustus 1900. Reeds nu worden uitnoodigingen aan belanghebbenden verzonden om mede te deelen of al of niet de mogelijkheid bestaat dat zij het Congres komen bijwonen.

Op 14 December a. s. heeft de aanbesteding plaats van den bouw — op de daarvoor reeds gereed zijnde fundeering — van het kerkgebouw voor de Ned. Herv. Gemeente te Overschie, ter vervanging van de afgebrande kerk. De bouw heeft plaats volgens de plannen en onder directie van den architect B. Hooijkaas Jr. te Rotterdam.

PERSONALIA.

Zooals reeds blijkt uit eene advertentie, geplaatst in het vorige nummer van dit blad, worden sollicitanten opgeroepen naar de met 1 Jan. 1900 vacant komende betrekking van Gemeente Bouwmeester te Zierikzee, jaarwedde f 1400. De benoeming zal voorloopig geschieden.

Op zegel geschreven sollicitatiën worden vóór 15 December a.s. ingewacht bij den Burgemeester.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1°. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

1. Poortje voor een Schoolgebouw. 1e prijs: zilv.

med. en getuigschrift der Vereeniging en f 40; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr., en f 20; 3e prijs: getuigschr.

2. Ingang voor een Heerenhuis, 1e prijs: zilv. med. en getuigschr. en f 30 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 20; 3e prijs: getuigschrift.

3. Houten Wachthuisje voor de Tram. 1e prijs: zilv. med. en getuigschr., en f 25; 2e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 15; 3e prijs: getuigschrift..

4. Drinkfonteintje met klok. 1e prijs: bronz. med. en getuigschr. en f 25; 2e prijs: getuigschr.

1, 2, 3 en 4 uitgeschreven door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam. Vóór 15 Dec. 1899. (*N.B. 2 en 3 algemeen. 1 en 4 uitsluitend voor Rotterdamsche bouwkundigen.*)

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 3.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 11 DECEMBER.

Amersfoort. Het bouwen van een politiebureau.

Het gem.-best., v.m. 10½ u. Bestek en teek. te verkr. ter gem.-secretarie à f 1.50.

Helmond. Het bouwen van 6 arbeiderswoningen met stallen.

De heer F. Verhappen, 's av. 7 u., in het café van J. Kersten. Bestek en teek. liggen ter inz. bij Jos. Swinkels, bouwk. Aanw. 11 Dec., v.m. 10 u.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van 6 beneden- en 6 bovenwoningen (in 2 blokken) op het terrein gen. Siberië ald.

De heer J. A. Smits, v.m. 11 u., in het café Koek K. Willemsvaart en J. Heinstraat. Bestek en teek. zijn te verkrijgen bij den arch. F. H. J. Pastoor à f 1.50 per stel, bij wien tevens inl. zijn te bekomen. Aanw. gedaan.

DINSDAG 12 DECEMBER.

Groningen. Het afbreken van een werkplaats, staande achter de behuizing get. no. 5 aan de Rademarkt en het ald. weder opbouwen van een werkplaats met magazijnen enz., met de leverantie van al het daartoe benoodigde.

De heer H. Kuik Hzn., 's av. 8 u. in het café van L. Plenter, N. Ebbingestraat. Het bestek is à 50 ct. te verkr. bij den arch. en ten huize van aanbest. waar het ook met een teek. ter inz. ligt. Inl. en inz. der teek. v.m. van 9 tot 10 u., ten kantore van Ij. v. d. Veen, arch. Aanw. gedaan.

Haarlem. Het bouwen van een café met bierbottelarij en bovenwoning aan de Halte-straat te Zandvoort.

De heer Joh. Boom te Haarlem, n.m. 3½ u., in het café van den heer Tibbe, Kruisstr. Bestek en teek. à f 1,50 verkr. bij den archit. J. H. Welsenaar, Koninginneweg, die tevens alle inl. verstrekt.

DONDERDAG 14 DECEMBER.

Hengelo (Ov.). Het herbouwen van een afgebrand perc.

De heer W. Elzinga, 's av. 8 u., in het café van J. W. v. Wezel, alw. best. en teek. ter inz. Inl. geeft gen. arch. Aanw. 14 Dec., v.m. 9½ u.

Overschie (Z.-H.). Het maken van een kerkgebouw op de daarvoor gemaakte fundeering aan de Dorpsstraat.

De diakenen der Ned. Herv. Gemeente. Bestek en teek. à f 6 te bekomen ten kantore van den arch. B. Hooijkaas Jr., Gelderschekade 10.

VRIJDAG 15 DECEMBER.

's-Gravenhage. Het bouwen van een post- en telegraafkantoor met directeurswoning te Nieuwe-Pekela. Raming f 22970.

Het min. van W., H. en N., n.m. 1 u. Bestek ter lez. aan het lokaal van het dep. van W., H. en N., te 's-Gravenhage; aan het bureel van den rijksbouwm. in het 1ste district te 's-Gravenhage, aan dat van het prov. best. van Groningen, en is te bek bij Gebr. v. Cleef te 's-Gravenhage. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwm. te 's-Gravenhage. Aanw. gedaan.

Kesteren. Het bouwen van een villa ald. Mejuffr. de Wed., T. A. van Luttervelt, 's av. 6 u., bij C. A. van Doorn. Bestek en teek. verkr. bij N. Lodder, archit. te Kesteren.

Mitspad (Hontenisse) (Onderh.). Het bouwen van een woonhuis met bijkeuken en een landbouwschuur in den Prosperpolder (gemeente Clinge).

De heer J. J. van Remortel. Belanghebbenden gelieven zich te vervoegen vóór of op 15 dezer ter hofstede van den aanbesteder, waar bestek en voorw. ter inz. liggen.

Zwolle (Onderh.). Het bouwen van een kerk en klooster in Assendorp.

Het bestuur der St. Dominicus-Stichting in hotel Heerenlogement.

Tot inschrijving worden alleen genoodigden toegelaten.

ZATERDAG 16 DECEMBER.

's-Gravenhage. Het bouwen van een keukengebouw ten behoeve van het krankzinnigengesticht ald. in aanbouw.

Door het best. van het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen, n.m. 2 u., op het landgoed „Oud-Rozenburg" aan den Loosduinschen Weg. Bestek met teek. ter visie op Oud-Rozenburg en is verkrijgb. bij den portier van het krankzinnigengesticht te 's-Hage, zoomede bij den arch. J. A. Mulock Houwer te Deventer, à f 1.25. Aanw. gedaan.

Middelburg. Het amoveeren van te noemen koffiehuis en winkelhuis, en het daar ter plaatse bouwen van een nieuw café, winkel en vier woonhuizen.

De bouwk. P. Houthuis te Vlissingen, 's midd. 12 u., in het café „Pax Intrantibus", op 't Zand bij Middelburg. Inl. te bekomen bij den bouwk. voorn. en bestek met 2 stel teek. à f 1,75 te bek. aan gen. café. Aanw. gedaan.

Utrecht. Het afbreken van een steenen loods en het bouwen eener werkplaats van de afkomende materialen op haar terrein, de huize „Wiers" te Vreeswijk.

De dir. der stoombootdienst „Keulsche Vaart", Inz. der teek. en inl. benevens bestekken à f 0,25 bij den chef-machinist te bekomen. Inschrijvingsbiljetten worden ingewacht vóór of op 16 December, ten kantore der maatsch., Bemuurde Weerd 28.

MAANDAG 18 DECEMBER.

Amsterdam. Bestek no. 820. Het maken van een eene douanenloods, het wijzigen der bestaande douanenloods, het maken van een privaatgebouwtje en van een kantoor, met bijbehoorende werken, op het stations-emplacement Bentheim. Begr. f 63000.

De directie der Holl. Ijz. Spoorw. Mij., n.m. 1½ u. (greenw.) in het centr. person. station. Het bestek met teek. is tegen f 1,50 verkr. aan het centr.-administratiegebouw der maatsch. aan het Droogbak te Amst., bur. Weg en Werken, kamer 154, of met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. ter plaatse 12 Dec. n.m. 1½ u. (Midd. Europ. tijd).

Amsterdam. Het bouwen van een houten hulpschool, bevattende 4 dubbele klasselokalen, op een terrein aan de Roelof Hartstraat (Ceintuurbaan).

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkr. ter stadsdrukkerij à f 0,15 (met 1 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-arch. op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., ged. de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Vries. *a.* Het verbouwen der school te IJde. *b.* het bouwen eener onderwijzerswoning aldaar.

Het gemeentebest., n.m. 1 u. in het logement van G. Homan, alw. bestek en teek. ter inz. liggen alsmede in de herberg van E. Hardenoerg te IJde en zijn ad f 1 verkrijgbaar. Aanw. door arch. H. Harema, 11 Dec. v.m. 11 u.

DINSDAG 19 DECEMBER

Arnhem. Het maken van vernieuwingen en herstellingen, het doen van onderhoudswerken aan de gebouwen der gem.-gasfabr. in 1900. Ram. f 1950.

De directeur der gem.-gasfabr., n.m. 2 u. Bestek ad 50 ct. verkrijgb. Aanw. 16 Dec., v.m. 10 u.

Enschedé. Het bouwen van 4 woningen in 2 blokken. En het herstellen van 2 bestaande woningen, gelegen a/h. Gronausche Voetpad te Enschedé.

De heer J. H. Scholten, 's av. 8 u. in café Jochem Hemken, alw. bestek en teek ter inz. liggen. Inl. geeft J. H. C. Roesink. Aanw. 19 Dec., v.m. 11 u.

Utrecht. Bestek no. 794. Het opbouwen en uitbreiden van het hoofdgebouw, het maken van een aanbouw voor bergplaats aan het privaatgebouwtje en eenige div. werken op het station Maasbracht. Begr. f 9000.

De Maatsch. tot Expl. van Staatsspoorw., n.m. 2 u. (loc. tijd) aan het centr. bureau in het Moreelse Park. Bestek ter lez. aan gen. centr. bureau en aan het bur. van den heer sectie-ingenieur A. van Liebergen, te Maastricht en is te bek. tegen f 0,50. Inl. aan het centr. bur. (Dienst van Weg en Werken) en door den sectie-ingenieur voorn. Aanw. 12 Dec., v.m. 11 u. (W.-Europ. tijd).

Utrecht. Bestek no. 795. Het maken van een hoofdgebouw, een woning voor een arbeider-telegrafist en het uitvoeren van eenige verschillende werken op het station Wolfheezen. Begr. f 10450.

De Maatsch. tot Expl. van Staatsspoorw., n.m. 2 u. (loc. tijd) aan het centr. bur. der maatsch. in het Moreelse Park. Het bestek ligt ter lez. aan gen. cent.-bur. en aan het bur. van den heer sectie-ingenieur H. J. v. Hoorn te Utrecht, en is aan gen. centr.-bur. (dienst van Weg en Werken) te bek. tegen f 0,50, alsmede inl. door den sectie-ingen. voorn. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 21 DECEMBER.

Stratum. Het bouwen van 4 heerenhuizen op een perceel te Stratum met bijlev. van alle benoodigde materialen.

De heer B. Jamez. n.m. 3 u., in het café van J. Vogels-v. d. Ven. Bestek en teek in bovengen. koffiehuis ter inz. Bestekken te bek. à f 75 ct. in gemeld koffiehuis. Nadere inl. geeft Jos. Grambeek, arch. Eindhoven. Aanw. 21 Dec., v.m. 10½ u.

DONDERDAG 28 DECEMBER.

Haarlem. Het bouwen van een telegraaf- en telephoonkantoor met bovenwoning in de Zaandammerpolder bewesten de Hembrug. beh. tot de werken van het Noordzeekanaal. Ram. f 12000.

Het prov. best., v.m. 11 u. Bestek no. 204, na 14 Dec., ter lez. aan het geb. van het min. van W., H. en N., aan de lok. der prov. besturen, en is te bek. bij Gebr. van Cleef, 's-Hage. Inl. te bek. bij den hoofding. Kemper te Haarlem, bij den ing. van Oordt te Amsterdam en bij den opz. Helmers te Beverwijk. Aanw. 21 Dec., 's midd. 12 u., samenkomende aan de Hembrug.

VRIJDAG 12 JANUARI.

Zwolle. Het doen van herstellingen enz. aan: *a.* het gebouw der rijks hoogere burgerschool te Zwolle, en *b.* de gebouwen der rijks kweekschool voor onderwijzers te Deventer; beide van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. 1901.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**„ 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**„ 17.743.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

21 NOVEMBER.

Hengelo (Ov.). Het maken van een woonhuis voor den heer A. Noback, op een terrein gelegen onder de Oude Molen. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijvers J. Morsink en H. Vos, Delden, f 1899.50. Gegund.

28 NOVEMBER.

Groningen. Den verbouw van een behuizing met den bouw van 2 bovenwoningen. Door den heer J. F. Hese.

Laagste inschrijver F. H. Muller, f 4348. Gegund.

Heerde. Het bouwen van een woonhuis en waschinrichting in den Horsthoek ald., voor rekening van den heer W. Post Jzn. te Kampen, met de levering van alle materialen en arbeidsloonen.

Door den bouwmeester J. J. van Ark Hzn.

Perc. 1. Laagste inschrijver G. van Dijk, Kampen, f 1796.

Perc. 2. schilderwerk. P. ten Have, Heerde, f 84,80.

Perc. 3. molenwerk. H. v. d. Hell, Apeldoorn, f 1179.

Losser (Ov.). Het arbeidsloon van 4 te bouwen arbeiderswoningen in perc. en massa. Door den heer J. Kool.

Metselwerk. enz. Laagste inschrijver R. Raak, f 360*.

Timmerwerk enz. J. H. ten Dijke, f 224*.

* Voor de massa werd niet ingeschreven. Gegund.

Metslawier. Het bouwen van een burgerhuizinge te Oester-Nijkerk, voor J. Slagter, raming f 1950.

Laagste inschr J. v. d. Ploeg, Metslawier, f 1485. Gegund.

29 NOVEMBER.

Amsterdam. Het bouwen van 3 huizen aan de Van Breestraat ald. Door den arch. J. W. F. Hartkamp Jzn.

Laagste inschrijver J. P. Rieken, f 20834.

30 NOVEMBER.

Winterswijk. Het verbouwen en vergrooten van het hotel „De Klomp". Door den heer G. Iding.

Laagste inschrijver J. B. Renskers, f 3810. Gegund.

1 DECEMBER.

's-Gravenhage. Het amoveeren van 2 perceelen aan den Gedempten Burgwal no. 16 en 18 te 's-Gravenhage en het ald. opbouwen van eene melkinrichting met centrifugelokalen, machine- en ketelhuis, voor rekening van de Vennootschap „Melkinrichting de Landbouw" te 's-Gravenhage, onder directie van den architect Joh. Mutters Jr. aldaar; gegund aan J. H. Peppink te 's-Gravenhage, voor f 57.200.

Kampen (Onderh.). Het verbouwen van een perceel Oudestraat 107, voor rekening van den heer Balli. Door den architect H. de Graaf.

Laagste inschrijver J. P. Lehr, f 1999. Gegund.

Roermond. Het bouwen van een heerenhuis voor den heer J. Smeets te Posterholt. Door den architect H. Bertrams.

Laagste inschr. H. Beurskens, Roermond, voor f 4500. Gegund.

2 DECEMBER.

Gorredijk. Het restaureeren van het woonhuis aan den Brouwerswal ald. Door den heer H. H. v. d. Meer Gzn.

Laagste inschrijvers Flokstra en De Vries, Gorredijk, f 1272. Nog niet gegund.

's-Gravenhage. Het bouwen van een perc. aan de Jan van Nassaustraat alhier voor rekening van den heer Bakhuis, onder directie van den architect Joh. Mutters Jr. aldaar; gegund aan A. Stigter te 's-Gravenhage voor f 16.240.

Roermond. De verbouwing van een heerenhuis. Door den heer Hunink.

Laagste inschrijver H. Smeets, Roermond, voor f 2000. Gegund.

Sneek. Het bouwen van een fabrieksgebouwtje en het maken van een winkelpui met bijbeh. werken, aan het Grootzand te Sneek. Door den heer A. P. P. Bloemen.

Laagste inschrijver F. Blok, f 2688. Gegund.

Zaandam. Het verbouwen van het kantoorgebouw der firma William Pont aldaar. Door den architect A. H. D. Rups te Edam.

Laagste inschr. W. de Boer, Medemblik, f 898o.

4 DECEMBER.

Amsterdam. Bestek no. 821. Het maken van grond- en spoorwerken, gebouwen, perrons en bijkom. werken voor een station te Bloemendaal nabij Haarlem. Ram. f 46600. Door de Holl. Ijz. Spoorw. Mij.

Laagste inschrijver J. Schuurman, Medemblik, f 42460.

Amsterdam. Het maken van de gebouwen voor de nieuwe timmerwerf en den magazijndienst aan de Kostverloren Vaart. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver H. J. Bure, f 77900.

Breda. Het bouwen van een R. C. kerk met toren en pastorie voor den Nieuwen Boulevard, bij Breda. gem. Teteringen. Door den arch. P. J. v. Genk, te Leur bij Breda.

Laagste inschrijver M. Bakkeren, Prinsenhage, f 89537. Gegund.

Utrecht. Het verbouwen van het perceel Drift no. 17. Door den arch. P. J. Houtzagers.

Laagste inschrijver F. IJperlaan, f 24145.

Waalwijk. Het afbreken van 10 woningen en het bouwen van een dubbel woonhuis voor rekening van den heer F. A. Baijens ald. Door den arch. Jos. van Ree.

Laagste inschr. H. van Eggelen, Nieuwkuik, f 2328.

RECLAMES.

AAN DE DOOVEN. — Eene rijke dame, welke genezen is van hare doofheid en gedommel in de ooren door de Artificieele Oortrommels van het instituut Nicholson, heeft aan dit Instituut de somma van 25,000 franken gegeven, opdat alle doove menschen die geene middelen hebben, zich de Oortrommels kosteloos zouden kunnen verschaffen.

Te bevragen aan het Instituut „Lexocott", Gunnersbury, London, W.

Aanbesteding Baggerwerk.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *DORDRECHT* zijn voornemens op **Zaterdag 23 December 1899**, des nam. 2 uur, ten Raadhuize aan te besteden:

Het verrichten van BAGGERWERK in de Rivier de Oude Maas bij Dordrecht.

Vermoedelijk te baggeren hoeveelheid grond 17.000 M³.

Het bestek ligt ter lezing aan het Raadhuis en aan het Bureau der Gemeentewerken; aan genoemd Bureau worden tevens nadere inlichtingen verstrekt.

De inschrijvingsbiljetten op zegel gesteld en door de borgen mede ondertee kend, in te zenden ter Secretarie 1e Afdeeling, vóór het uur der aanbesteding.

Ministerie van Justitie.

Openbare Aanbesteding.

Op VRIJDAG 22 DECEMBER 1899, des namiddags ten 2 ure, zal in een der lokalen van het Departement van Justitie te 's-Gravenhage in het openbaar bij enkele inschrijving worden aanbesteed:

Het driejarig onderhoud,

aanvangende 1 Januari 1900 en eindigende 31 December 1902, van de Strafgevangenis en het Huis van Bewaring te 's Gravenhage (Bestek No. 113); de Rijkswerkinrichting, het Huis van Bewaring en het Kantongerechtsgebouw te Leiden en het Huis van Bewaring te Dordrecht (Bestek No. 114); de Strafgevangenis, het Huis van Bewaring en het Paleis van Justitie te Arnhem en de Strafgevangenis, het Rechtsgebouw, het Hoog Militair gerechtshof en het Huis van Bewaring te Utrecht (Bestek No. 115); het Rechtsgebouw, de Strafgevangenis en het Huis van Bewaring te Zutphen, het Rechtsgebouw en het Huis van bewaring te Tiel, de Strafgevangenis te Gorinchem, het Opvoedingsgesticht te Montfoort en het Kantongerechtsgebouw te Amersfoort (Bestek No. 116).

BESTEKKEN liggen ter lezing in bovengenoemde gebouwen en zijn tegen betaling van *f* 0.85. op franco aanvrage verkrijgbaar bij de GEBROEDERS VAN CLEEF, Boekhandelaars, Spui No. 28a te 's-Gravenhage.

AANWIJZING zal geschieden voor de gebouwen te 's-Gravenhage den 14den December 1899, des voormiddags ten 11 ure voor het Huis van bewaring en des namiddags ten 2 ure voor de Strafgevangenis.

Voor de gebouwen te Arnhem den 15den December 1899, voor het Paleis van Justitie des voormiddags ten 9 ure, daarna voor het Huis van bewaring en des namiddags ten 1½ ure voor de Strafgevangenis.

Voor de gebouwen te Leiden, Montfoort en Dordrecht den 15den December 1899, des namiddags ten 1½ ure, te Leiden te beginnen bij de Rijkswerkinrichting.

Voor de gebouwen te Zutphen, beginnende bij de Strafgevangenis en voor de gebouwen te Tiel, beginnende bij het Huis van Bewaring den 16den December 1899, des namiddags ten 1 ure.

Voor de gebouwen te Utrecht den 15den December 1899, des voormiddags ten 10 ure voor het Hoog Militair Gerechtshof, daarna voor het Rechtsgebouw, des namiddags ten 1½ ure voor de Strafgevangenis en daarna voor het Huis van bewaring.

Voor de gebouwen te Gorinchem en Amersfoort den 16en Dec. 1899, des voormid. ten 11 ure.

INLICHTINGEN zijn in het algemeen en voor de werken te Utrecht en Montfoort uitsluitend alleen te bekomen op het bureau van den Ingenieur-Architect voor de Gevangenissen en Rechtsgebouwen te 's Gravenhage en verder:

voor de werken aan de Strafgevangenis te 's Gravenh., bij den Opzichter L. ARNOLD, ald.;

voor die aan het Huis van bewaring te 's-Gravenhage, bij den Opzichter J. H. PFEIFFER, aldaar;

voor die te Leiden, bij den Opzichter J. ROEM, aldaar;

voor die te Dordrecht en Gorinchem, bij den Hoofdopzichter G. J. VAN DER GOES, te Rotterdam.

voor die te Arnhem, bij den Opzichter A. R. FIEREM, aldaar;

voor die te Amersfoort, bij den Opzichter H. KROES, aldaar;

voor die te Zutphen, bij den Opzichter F. H. VAN ETTEGER, aldaar; en

voor die te Tiel, bij den Opzichter G. A. SCHOLTEN, aldaar.

's-Gravenhage, 2 December 1899.

De Minister van Justitie,
Voor den Minister,
De Secretaris-Generaal,
P. J. VAN BEIJMA.

LINDNER & Co. — AMSTERDAM.
Kleine Wittenburgerstraat 22-24.
Gezaagd en ongezaagd **Eikenhout** en **Wagenschot**, gezaagde **Slavonische** en **Zuid-Duitsche Rondklossen**, bijzonder geschikt voor Meubel- en Fijn Timmerwerk. **Moulmein Teakplaten.**
GROOTE VOORRAAD DROOG HOUT. BILLIJKE PRIJZEN.

W. J. STOKVIS.
ARNHEM.
CENTRALE VERWARMING.
Warmwaterbezorging voor badinrichtingen, hospitalen, huishoudelijk gebruik. Installaties van badkamers, waterclosets etc. Fabriek van gasornamenten. Kopergieterij.
HUMBER RIJWIELEN.
AUTOMOBIELEN.

MARTIN & Co.,
AMSTERDAM.
Achter Oosteinde bij het Paleis voor Volksvlijt.
WANDTEGELS.
Enorme voorraad Fijnste Engelsche Combinaties.
PLAATSING DOOR BEKWAME WERKLIEDEN.
Ontwerpen en Begrootingen op aanvraag gratis.

te 's-Gravenhage wordt TE KOOP aangeboden
een gunstig gelegen BOUWTERREIN
en tegen billijke conditiën.
Brieven onder No. 1117 aan het bureau van dit blad.

Amsterdamsche Jalousiën-fabriek.
Speciaal adres voor:
ROLLUIKEN. ZONSCHERMEN,
TOCHTSCHERMEN. SERREDEKKING. Glas. Jalousiën enz.
Eenig adres voor HOUTEN PARQUET TAPIJTEN.
Speciale fabriek van GESCHILDERDE WINKELGORDIJNEN.
F. J. KRONER & Zonen, HOFLEVERANCIERS Spuistraat 246, 248, 250, Amsterdam.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING.

Op DINSDAG den 19den December 1899, des namiddags ten 2 ure (locale tijd), aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen in het Moreelse Park te *Utrecht*, van:

Bestek No. 796.

Het verbreeden van den toegangsweg naar de goederenloods, het maken van eene los- en laadplaats, het wijzigen en uitbreiden van sporen wissels en het uitvoeren van diverse werken op het station PEPERGA.

Begroting f 4300.

De besteding geschiedt volgens § 38 van het bestek.

Het bestek ligt van den 29sten November 1899 ter lezing aan het Centraalbureau in het Moreelse Park en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur K. DEN TEX te *Zwolle* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 13den December 1899 ten 10 ure 30 voormiddag *(West Europeesche tijd)*.

UTRECHT, den 25sten November 1899.

OPENBARE

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der Gemeente *Utrecht* zijn voornemens op **Zaterdag 16 December 1899** des namiddags te 1½ **uur** in het openbaar ten stadhuize

aan te besteden:

Het leveren en aanvoeren van 517,000 stuks Luiksche- of Ourthe Grèskeien (retaille).

De voorwaarden voor de levering liggen ter lezing op het bureau der Gemeentewerken Achter Klarenburg en zijn aldaar, zoomede ten Stadhuize (Afdeeling Financiën) en bij de Boekhandelaren Van Terveen en Zoon verkrijgbaar gesteld tegen betaling van f 0.25 per exemplaar afgehaald en van f 0.27½ franco toegezonden op aanvraag.

UTRECHT, 4 December 1899.

De Secretaris der Gemeente Utrecht,
J. BOOL.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE
MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

16 DECEMBER 1899. 19e JAARGANG. No. 50.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • • AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ½ maal. ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kosteloozе opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Nieuwe kunst door A. W. Weissman (vervolg van blz. 378). — Gemeentescholen te Amsterdam. — De grafelijke zalen. — Prijsvragen. — Ingezonden. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

VERGADERINGEN.

AFDEELING ARNHEM. Woensdag 20 Dec. 1899 in Musis Sacrum. Verkiezing van een Bestuurslid. Rekening en verantwoording van den Penningmeester. Bespreking van de vraag: „Is het noodig scholen voor opleiding van opzichters te stichten? (In te leiden door den Voorzitter.) Graven en monumenten. (Kunstbeschouwing met inleiding door den Voorzitter.) Bezichtiging en toelichting tot eenige ontwerpen van den heer A. R. Freem, e. a.

AFDEELING GRONINGEN. 29 December 1899. te 8½ uur in de Société „De Harmonie." Ingekomen stukken. Begrooting 1900. Verkiezing van Bestuursleden. Kunstbeschouwing door den heer Huurman.

NIEUWE KUNST.

(Vervolg van blads. 378).

Na enkele niet geslaagde proefnemingen met klassieke of Renaissance motieven, bleek het weldra, dat de Romaansche kunst van Richardson, met haar sobere vormen en haar opzettelijke beperking in de ornamentatie, voor gebouwen als deze de beste was.

Zoo begon zich langzamerhand een bepaald Amerikaansche stijl in de Vereenigde Staten te vormen. De motieven werden met de grootste vrijheid gebruikt; in de beperking der ornamentatie, die een noodzakelijkheid was geworden, schikte men zich wonderwel.

Niet alle bouwmeesters hebben Ruskin begrepen. Sommigen meenden goed te doen, door de Venetiaansche gevels eenvoudig te copieeren, ja, waar de hoogte dit noodzakelijk maakte, er verscheidene boven elkander te plaatsen. Zóó kon natuurlijk niets goeds, laat staan wat oorspronkelijks, verkregen worden.

De Amerikaansche stijl heeft zeer karakteristieke elementen. In de eerste plaats noem ik het rustiekwerk, dat vooral bij groote en hooge gebouwen een uiterst monumentalen indruk te weeg brengt. Ook vele Florentijnsche paleizen hebben zulke rustieke gevels. Doch de Amerikaansche opvatting is anders, daar het rustiekwerk consequent ook in de constructie tot uitdrukking is gekomen, wat bij de meeste Florentijnsche gevels niet geschiedde.

Bijzonder gewild zijn halfcirkelbogen waarbij haast geen rechtstanden voorkomen; de meeste ingangen en arcades worden door zulke bogen gedekt. Waar consoles of draagsteenen gebruikt worden, zijn zij uiterst eenvoudig geprofileerd. Zuilen hebben dikwijls niets dan een vierkante plaat tot kapiteel, terwijl alle overgangsvormen ontbreken. Al deze primitieve details en de wijze waarop zij toegepast worden, zijn geheel in Ruskin's geest.

De betrekkelijk lage verdiepingen der gebouwen noodzaken de ontwerpers, de vensters vierkant af te dekken. Men tracht de eentonigheid, die op deze wijze vooral bij zeer hooge gebouwen noodzakelijk ontstaan moet, op verschillende wijze te vermijden. Soms worden de vensters groepsgewijze samengeschikt, soms worden zij vervangen door arkels, die over de volle verdiepingshoogte doorgaan. In den regel is het echter niet mogelijk, de gelijk- en gelijkvormigheid der ramen te ontgaan.

Lijstwerk wordt zorgvuldig vermeden. Zelfs kroonlijsten van eenige beteekenis komen niet voor. Maar hier en daar weet men een goed effect te bereiken door tamelijk vlak behandeld ornament.

Het zijn niet alleen de zeer hooge gebouwen, waarbij deze eigenaardig-Amerikaansche architectuurvormen toepassing vinden. Ook bij de woonhuizen, die meest vrijstaande zijn, ziet men ze. Deze huizen zijn misschien de meest belangwekkende uitingen van de nieuwe Amerikaansche kunst.

Even als bij de Engelsche cottages geven de eigenaardigheden van de planverdeeling de gevels, zoodat op symmetrie, regelmaat en assen volstrekt niet gelet wordt. Al wat aan de practische bruikbaarheid van het huis schade zou doen, wordt verwerpelijk geacht.

De „gebruikskunst" staat in Amerika in nauw verband met de bouwkunst. Ook zij zorgt eerst voor de practijk,

en is van meening, dat schoonheid zonder doelmatigheid ondenkbaar moeten worden geacht.

De meubelmakers vinden in Amerika een zeer ruim veld voor hun werkzaamheid, daar niet slechts meubelen in den eigenlijken zin, doch ook deuren, lambrizeeringen en geheele huisbetimmeringen van hen gevraagd worden. In de kamers zijn de wanden boven de lambrizeeringen in lichte tinten behandeld, hetzij dat schilderwerk, dan wel behangselpapier gebezigd is. Eene fries sluit de wanden af en geeft een overgang naar het plafond, dat in vlak relief en zachte kleuren versierd is.

Vooral van de schoorsteenen pleegt men veel werk te maken. Zij worden van donkerrooden gebakken steen gemetseld, die in het gezicht blijft en gevoegd wordt.

Ook deze huizen hebben meest allen gevels die rustiek bewerkt zijn. Dit geeft aan de gebouwen iets krijgshaftigs, dat nog versterkt wordt door het toepassen van tinnen, torens en aan den vestingbouw ontleende motieven. Daardoor krijgen de huizen soms iets sombers.

Lijsten worden niet aangewend. Bij de rustieke blokken wordt op gelijkheid van hoogte der lagen niet gelet; met opzet vermijdt men een regelmatig verband of gelijkkleurigheid van het materiaal. Met ornament is men uiterst spaarzaam. Waar het gemaakt wordt, is het behandeld in den geest der 12e eeuw, breed, haast naief. Deze breedheid van behandeling is noodig, opdat de vereischte harmonie met het rustiekwerk behouden blijve.

Overgangen van rond op achtkant, uitkragingen, overbouwingen worden gaarne gemaakt. Waar het eenigszins mogelijk is, worden de schoorsteenen, die ook uit rustieke blokken zijn gebouwd, als sprekende onderdeelen dier compositie behandeld. Hooge daken zijn regel.

Deze gebouwen drukken eenvoudige kracht uit, en spiegelen daardoor het karakter van het Noord-Amerikaansche volk zuiver af. Hier en daar vervallen de bouwmeesters in overdrijving: enkele millionairs-woningen zien er van buiten als gevangenissen uit, doch het is een uitzondering. Over het algemeen kan gezegd worden, dat de eenvoud niet in ruwheid ontaardt.

Meer naar het westen, in Californië, waar het klimaat met dat van Zuid-Europa overeenkomt, heeft men sommige elementen van de vroegere bouwwijze der Spanjaarden, die daar lang geheerscht hebben, overgenomen. In deze streken vindt men de gepleisterde gevels, de zichtbaar gebleven deur- en vensteromlijstingen, de roode pannendaken.

Terwijl dus in Europa slechts enkele bouwmeesters, en dan nog maar in betrekkelijk kleine werken, de nieuwe kunstrichting volgen, bezit Amerika reeds sinds een jaar of vijftien een eigen architectuur, die zelfs hier en daar in de oude wereld navolging vond.

Wij zagen het reeds, dat aan deze zijde van den Oceaan voornamelijk de kunstnijverheid de nieuwe richting kiest, terwijl over het algemeen de architecten meer behoudend zijn.

In Duitschland is München de plaats, waar de moderne kunst de meeste aanhangers telt. Tot voor betrekkelijk zeer korten tijd heerschte daar een zeer conservatief academisme. De jongere schilders en beeldhouwers wilden daar niet langer van weten, en scheidden zich af van hunne collegas, om zelf, onafhankelijk, tentoonstellingen in te richten. Naar die afscheiding wordt de beweging met „Secession" bestempeld. Het waren de Secessionisten, die zich het eerst op „gebruikskunst" gingen toeleggen. Daardoor is voor de Münchenaars alles, wat in die richting gemaakt wordt, „Secession."

Dit voorjaar was ik in de gelegenheid te München de tentoonstelling der Secessionisten te bezoeken, die gehouden werd in de „Kunsthalle", tegenover de beroemde Glyptotheek staande. Het bevreemdde mij, dat naast veel zeer moderns, ook heel wat kunstwerken hingen, die van geen het minste streven, om wat nieuws te maken, getuigden. Heel wat schilderijen, niet hooger of lager staande dan de voortbrengselen der anti-secessionisten waren ingezonden. Maar ook volgelingen van Vincent van Gogh, van de pointillisten, van Toorop, kortom van alle nieuweren, die in den laatsten tijd van zich deden spreken, hadden tentoongesteld. De „gebruikskunst" speelde een groote rol; er waren misschien even veel meubelen, vaatwerken, enz. als schilderijen aanwezig. In een leeszaal was gelegenheid om Jugend, Decorative Kunst en enkele moderne Fransche en Engelsche tijdschriften te doorbladeren.

In de schilderijen lag het zwaartepunt der tentoonstelling niet. De Duitschers zijn nu eenmaal geen coloristen en als eigenlijke lijnkunstenaars moeten zij hun sporen nog verdienen. Maar de kunstnijverheidsvoortbrengselen waren over het algemeen goed geslaagd, en vonden reeds veel aftrek. Niet alleen op de tentoonstelling waren zij te verkrijgen, ook in twee daartoe ingerichte groote winkels, op goeden stand gelegen.

Het karakter dezer Münchener gebruikskunst houdt meestal het midden tusschen dat der Engelsche en dat der Belgische. De ontwerpers zijn blijkbaar met de beste voornemens bezield, en hun streven is, om voorwerpen te leveren, die niet alleen nieuw, maar ook werkelijk te gebruiken zijn. Doch tusschen pogen en bereiken ligt een wijde kloof. De zeer hooge prijzen maken het vervaardigde alleen voor gefortuneerden verkrijgbaar.

De nieuwe kunst doet te München haar best, om practisch te zijn, doch dit gelukt haar slecht, omdat zij blijkbaar van de eischen, die het werkelijk leven stelt, het rechte begrip nog niet heeft. De meubels zijn meestal te plomp, zoodat zij alleen in zeer groote vertrekken passen. Combinaties van verschillende meubelen worden gaarne gemaakt, ofschoon haar bruikbaarheid mij twijfelachtig schijnt.

Het verdient opmerking, dat de modellen, uit de periode van 1820—1840, den tijd van den zoogenaamde „Biedermeyerstil", bij voorkeur als uitgangspunt worden genomen. Tot voor weinig jaren geleden werden de meubelen uit deze periode als ten eene male verwerpelijk beschouwd; zelfs de handelaars in oudheden gaven er niets voor. Doch nu is er blijkbaar kentering in het getij gekomen. Erkend moet worden, dat de bedoelde meubelen zeer gemakkelijk in het gebruik zijn. De Münchener kunstenaars echter, waarschijnlijk bevreesd er voor, in al te getrouwe navolging te vervallen, veroorlooven zich veranderingen, die de bruikbaarheid der meubelen niet alleen verminderen, maar soms geheel en al doen te loor gaan.

Over het algemeen slagen de Münchener kunstenaars nog het beste daar, waar zij het werkelijk leven geheel buiten beschouwing laten en dus bibelots maken.

In de bouwkunst is de nieuwe richting te München nog verre van algemeen. Blijkbaar worden de architecten, die de historische stijlen den rug toegekeerd hebben, nog maar schaars in de gelegenheid gesteld te toonen, wat zij vermogen.

In de buurt van de Theresiënwiese is in den laatsten tijd veel gebouwd, en vooral aan de zijde van het veld, tegenover het reusachtige beeld van Bavaria, verrijzen de huizen als paddestoelen uit den grond. Maar wie daarheen zou gaan, in de hoop hier nu den triomf der nieuwe kunst te aanschouwen, wordt teleurgesteld, als hij boven alles uit een nieuwe Gothische kerk, zuiver naar de regelen gebouwd, haar onvoltooide massa zich omhoog ziet heffen.

De villa's en huizen, in dit kwartier gesticht, vertoonen een stijl, die herinnert aan de Beiersche en Tiroolsche Renaissance, vermengd met Barok- en Rococo-motieven. De muren, voor Hollandsche begrippen bijzonder zwaar, zijn grootendeels bepleisterd; sterk sprekende profillen zijn vermeden, waarschijnlijk omdat de pleister-techniek die verbood. Waar ornament werd gebruikt, is het tamelijk vlak en met betrekkelijk geringe variatie aangebracht.

Ook bij gebouwen van grootere afmetingen vindt men een soortgelijken stijl gebezigd. De bier- en concertgelegenheid, die „Kaimsaal" heet, vertoont een sprekend voorbeeld van deze manier. Met de constructieve waarheid hebben de bouwmeesters het niet nauw genomen, wat, bij de pleistertechniek, ook tamelijk wel een onmogelijkheid zou geweest zijn.

Bespeurt men bij deze gevels en interieurs de nawerking van Barok en Rococo, ook het Empire, al is het dan ook in gewijzigden vorm, en met modern-Engelsche motieven vermengd, vindt aanhangers. Weer andere architecten gaan uit van den vakwerkstijl der 16e eeuw, terwijl ook huizen met geheel vlakke gevels, gepleisterd of gevoegd, met roode pannen daken en groen verfwerk, vrij wel als de Engelsche, reeds voorkomen.

(Wordt vervolgd.)

GEMEENTESCHOLEN TE AMSTERDAM.

De hieronderstaande afbeeldingen stellen de indeeling en gevels voor van twee Openbare Lagere Scholen der 1e klasse, ieder voor 600 kinderen, die voor rekening van de Gemeente gebouwd worden op een gedeelte van het voormalige Karthuizerskerkhof.

Elke school heeft 14 klasselokalen, een gymnastieklokaal en een speelvertrek, voorts ruime trapportalen met steenen trappen, corridors enz.

De bebouwde oppervlakte is groot 987.— M².

De kosten bedragen per M². f 110.—, per M³. f 6.15, per leerling f 90,65, de kub. inhoud gerekend, zooals gebruikelijk is, van bovenkant houten fondeeringvloer tot halve hoogte der bekapping.

Den 29sten Mei j.l. aanbesteed, is dit werk aangenomen door W. de Leon en A. Klijnsorge voor f 108,800.

H. Leguijt,
Ass.-Gemeente Architect.

TWEE OPENBARE LAGERE SCHOLEN TE AMSTERDAM.

Schaal 1 : 400.

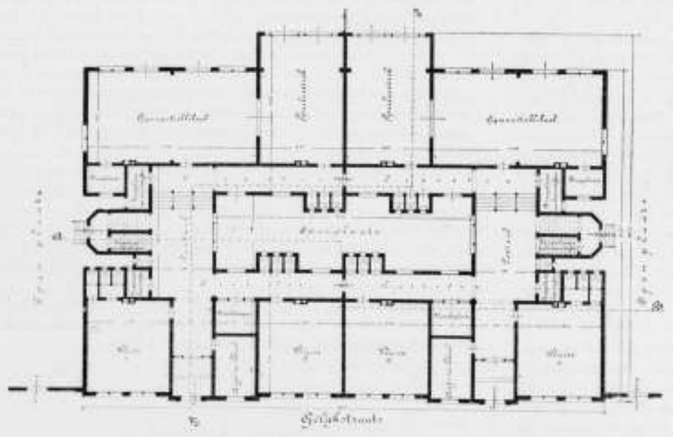

DE GRAFELIJKE ZALEN.

Zooals reeds in dit blad werd medegedeeld, werd in de toelichting tot de Staatsbegrooting voor 1900 omtrent de herstelling van de Grafelijke Zalen het volgende gezegd.

Het onderzoek en de herstelling van de Grafelijke Zalen zullen in 1900 worden voortgezet op dezelfde voorzichtige wijze als tot heden is geschied.

De Minister (van Waterstaat enz.) vertrouwt, dat eene weldra te nemen definitieve beslissing omtrent de vestiging van het gerechtshof de Commissie in staat zal stellen meer bepaalde voorstellen te doen.

Inmiddels is thans, evenals voor 1899, een bedrag van f 30.000 uitgetrokken, waarvan tevens een deel kan worden besteed tot aanschaffing van hout voor de nieuwe kap van de Hofzaal, op de noodzakelijkheid waarvan de Commissie in haar rapport wijst.

In het verslag van het Afdeelings onderzoek der Tweede Kamer van de Staten Generaal over de Waterstaatsbegrooting voor 1900 wordt er op gewezen, dat ten vorigen jare den Minister verzocht werd geen definitieve maatregelen te nemen, voor dat zou zijn overgelegd een gedetailleerd plan van hetgeen men ten aanzien van het afbreken van aan de Grafelijke Zalen aangebouwde lokalen wenscht te doen, met zorgvuldige raming van de daaruit voortvloeiende kosten, benevens eene uitvoerige teekening van het Binnenhof, waarop is aangeduid, tot welk doel alle zich daar bevindende lokalen worden gebruikt, zoodat is na te gaan, over welke lokalen bij afbraak van bovengenoemde aangebouwde gedeelten ten behoeve van den dienst beschikt zou kunnen worden. De Minister antwoordde, dat het in de bedoeling lag, aanvankelijk niet meer af en uit te breken dan noodig is om een goed overzicht van den toestand te verkrijgen en de vereischte herstellingen te kunnen verrichten.

Tevens werd overlegging van een volledigen plattegrond van het Binnenhof toegezegd, waaruit zou kunnen blijken, hoe de toestand na het verwijderen der aanbouwsels zal zijn. Men mocht dus verwachten, dat voor de verwijdering der aanbouwsels de overlegging dier teekening zou geschieden. De Commissie voor

de Grafelijke Zalen schijnt zich echter om de toezegging des Ministers weinig te bekommeren en er niet tegen op te zien hem en ook de Kamer voor een fait accompli te stellen.

Met het afbreken van de aanbouwsels is men echter druk bezig en in een bij de M. v. T. overgelegd rapport wordt het afbreken van de huizen aan de zuidzijde van de zaal aangekondigd, zonder dat van de overlegging van bedoelden plattegrond sprake is. Men begreep niet hoe de Minister met dergelijk voorbijgaan van zijne belofte genoegen had kunnen nemen. Voorts wees men er op, dat de commissieleden van lieverlede het gebouw onbruikbaar maakten voor den dienst van het gerechtshof, terwijl voor het hof nog geen andere plaats is aangewezen. Ook hier schijnt het de bedoeling der commissie geweest te zijn de Reg. voor een fait accompli te plaatsen, en ook dit schijnt de Reg. zich te laten aanleunen. Niet alleen kost de restauratie der Grafelijke Zalen op zichzelf veel geld, maar bovendien wordt de Regeering door de wijze, waardoor de commissie die restauratie aanvat, genoopt tot het voorstellen van groote uitgaven voor de installatie van het gerechtshof op eene andere plaats.

Men was over de wijze, waarop ten deze is gehandeld, zeer ontstemd en sprak den wensch uit, dat de Minister zijn gezag tegenover de Commissie meer zou laten gelden. Ofschoon men de werkzaamheid der Commissie ten zeerste waardeerde, meende men, dat de leiding der restauratie aan den verantwoordelijken Minister behoort te blijven.

In de memorie van antwoord op het Afdeelingsverslag wordt nu door de Regeering het volgende geantwoord.

Het lag in de bedoeling aanvankelijk niet meer in de Grafelijke Zalen af- en uit te breken dan noodig is om een goed overzicht van den toestand te verkrijgen en de vereischte herstellingen te kunnen verrichten.

Hieraan is strikt voldaan, en de commissie van advies heeft in geen enkel opzicht den Minister, noch de Kamer, voor een fait accompli geplaatst. Dat de aan de noord- en de zuidzijde tegen de Groote Zaal in later eeuwen aangebouwde huizen moesten verdwijnen, om de zaal te kunnen herstellen, staat vast en is ten allen tijde erkend geworden. Maar, wat meer zegt, zoolang deze het gehouw insluitende en verbergende aanbouwsels niet zijn verwijderd, kan zelfs het onderzoek niet plaats hebben, dat aan elke herstelling moet voorafgaan en ten grondslag liggen.

Bij het afbreken dezer zeer bouwvallige gebouwen is tevens gebleken, dat de muren der Groote Zaal in zeer slechten toestand verkeeren, dat de steunberen bij de stichting der aanbouwsels op onoordeelkundige wijze ten deele zijn weggebroken, en dat de fundeeringen op vele plaatsen slecht zijn. Ten einde dus het onderzoek te kunnen voortzetten en het gebouw te behouden, m. a. w. zorg te dragen, dat er ten slotte iets te restaureeren over zou blijven, is de commissie gemachtigd de daarvoor dringend noodige herstellingen uit te voeren. De Minister gelooft niet, dat eene andere wijze van werken mogelijk ware; hij neemt de verantwoordelijkheid daarvoor geheel op zich en hij meent, dat de commissie, die zich met ijver en toewijding van hare moeielijke taak kwijt, en wier werkzaamheid dan ook terecht in het Voorloopig Verslag ten zeerste wordt gewaardeerd, daarvoor geen verwijt mag treffen.

Wat de toegezegde plattegrondteekening van het Binnenhof betreft, waaruit zal kunnen blijken hoe de toestand na het verwijderen der aanbouwsels zal zijn, de Minister zou zeker reeds vroeger aan die toezegging hebben gevolg gegeven, ware het niet, dat de onzekerheid waarin men ten opzichte van de toekomstige plaatsing van het gerechtshof is blijven verkeeren, dit vooralsnog had belet. Intusschen wordt thans, nu deswege een voorstel aan de Kamer is onderworpen, eene plattegrondteekening van het Binnenhof overgelegd, opgemaakt in de onderstelling, dat het gerechtshof niet op het Binnenhof gevestigd zal blijven, en waarop is aangegeven de toestand, naar welken ter plaatse is te streven, voor zooveel immers de behoefte aan lokaliteit het vrijmaken van het achterplein der Grafelijke Zalen zal toelaten. Voorts voegt de Minister als bijlage tot de Memorie een rapport der Commissie van advies, waarin nogmaals een beknopt overzicht wordt gegeven van den toestand en van hetgeen in verband daarmede is verricht en nog verricht moet worden. De Commissie vroeg, blijkens de Memorie van Toelichting, f 30.000 voor herstellingen in 1900 en f 20.000 voor het aanschaffen van eikenhout voor de kap. De Minister, het bedrag in de eerstvolgende jaren niet wenschende op te drijven boven het cijfer van het loopende jaar, heeft f 30.000 uitgetrokken, waarvan een deel kan worden besteed voor de levering van eikenhout, ten einde te zijner tijd over behoorlijk droog hout voor de kap te kunnen beschikken.

INGEZONDEN.

Men verzocht ons het onderstaande op te nemen.

„De Opmerker," een bouwkundig Weekblad dat voor een goed deel zijn kracht vindt in de gewoonte af te breken, wat anderen trachten op te bouwen, heeft in haar laatste nommer weer een artikel geplaatst, dat der redactie alle eer aandoet.

Naar aanleiding eener lezing van den heer H. P. Berlage, gehouden in het Genootschap „Architectura et Amicitia" te Amsterdam, schrijft zij onder het opschrift: „Nieuwe zeden," dat zij een artikel las in een blad dat ze niet noemen wil, waarin een architect zich aanbevee1t voor het maken van plannen, bestekken enz. — Dan wijst zij er op, dat het aanzien der architecten hier te lande er zeker onder zou lijden wanneer dat voorbeeld van adverteeren navolging zou vinden, — om, na er op gewezen te hebben, dat men zich door deze zucht naar reclame niet van de wijs moet laten brengen, — dat men in goede gezelschappen niet van zich zelf mag spreken en de vroegere architecten dit dan ook niet deden, als volgt te eindigen:

„De Amsterdamsche beursbouwmeester, die reeds verleden jaar „over zijn, toen nog ongeboren geesteskind sprak, heeft gemeend „het thans andermaal ter sprake te moeten brengen ofschoon „het nog geenszins voldragen is. — Was de nieuwsgierigheid „van zijn gehoor zoo groot om te vernemen hoe alles wel worden „zal? Die nieuwsgierigheid zal echter pas bevredigd worden als „het gebouw gereed is, en ieder over het effect zal kunnen oor„deelen."

„Misschien zal men zeggen, dat bij nieuwe kunst ook nieuwe „zeden behooren. Wij zijn echter van meening, dat de vroegere „zeden beter waren."

Zal elk weldenkende deze verdachtmaking van een onzer bekwaamste bouwmeesters ten zeerste afkeuren, zij die de laatst gehouden en vroegere lezingen van den Heer Berlage hoorden, zullen ongetwijfeld verontwaardigd zijn.

Te spreken van reclame-zucht en zelfverheffing bij een man wien alle pedanterie en eigenwaan vreemd is, en die bij vorige gelegenheid de hoop uitsprak, dat zijn gebouw „geen al te ongunstigen indruk" zou maken, — dit is toch al te dwaas. De heer Berlage zal het dan ook wel beneden zich achten op deze insinuatieën eenige acht te slaan. Maar zij die den heer Berlage kennen, en die al meermalen lust gevoelden den in eigen oog naar betere zeden handelenden „Opmerker" te laten weten, dat de opmerkingen van dat blad nog niet die zijn van het meerendeel onzer goede bouwmeesters, noch zelfs van een beteekenend onderdeel, zij willen *dit maal* eens protesteeren.

Iemand verdacht maken van lage zucht tot reclame en zelfverheffing — is niet moeilijk. Schimpschriften als „Argus" en „Roode Duivel" doen dat ook.

Maar de vroegere zeden, die gelukkig nog niet geheel verdwenen zijn, om ernstig werk van anderen te waardeeren en er tot *eigen leering* voordeel mee te doen, die zeden zijn het blad „de Opmerker" al heel vreemd.

Waar men in goede gezelschappen het nog onwellevend vindt over zich zelf te spreken, daar vindt men het zeker in nog hoogere mate om van anderen kwaad te zeggen.

De „Opmerker" moge ook dit bedenken.

v. H. V.

PRIJSVRAGEN.

„Onze Gids", geïllustreerd vakblad voor den behanger, stoffeerder en meubelfabrikant, schrijft ter gelegenheid van het begin van den tienden jaargang een prijsvraag uit op het gebied van de meubelmakerij.

De prijsvraag betreft het ontwerp in teekening, in kleuren en op één tiende der grootte, van een eetkamer-ameublement in nieuwen stijl. Er zijn zes prijzen uitgeloofd ter gezamenlijke waarde van f 100 en tien diploma's.

De ontwerpen moeten worden ingezonden bij de uitgevers van het blad, de Uitgevers-Maatschappij v. h. Dufour & Co., Keizersgracht alhier, vóór of uiterlijk op den 15sten Maart a.s. en vergezeld gaan van een gesloten briefje, bevattende den naam des inzenders. Op de enveloppe mag niets anders staan dan een motto, welk motto ook op de teekening moet voorkomen.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Arnhem. 6 Dec. 1899. Aan de orde zijn gesteld het verkiezen van een bestuurslid en de bespreking van de vraag van den Bond van waterbouwkundige ambtenaren in Zeeland betreffende de opleiding van opzichters hier te lande.

Het geringe aantal aanwezige leden noopt den Voorzitter het eerste punt van de agenda af te voeren, en zich te bepalen tot het in breede trekken weergeven van hetgeen over de zaak der opleiding van opzichters geschreven is, opdat de pers, ter vergadering vertegenwoordigd, bij het publiek belangstelling voor deze voor de technici zoo belangrijke zaak zal doen wekken. Na eenige discussie wordt besloten de vergadering te verdagen tot 20 December a. s.

Afdeeling Delft. 11 Dec. 1899. De heer A. F. Gips, leeraar aan de Polytechnische School, hield in deze bijeenkomst de aangekondigde voordracht over Anthonie van Dijck, leerling van Rubens en na dezen de grootste meester der Vlaamsche schilderschool.

Een levensbeschrijving van den schilder ging vooraf aan de lichtbeeldenvertooning; deze gaf op uitnemend duidelijke wijze een uitgezochte collectie schilderstukken te aanschouwen, hetgeen een blik gaf op de verschillende ontwikkelings-phazen, zoowel als van den bloei en den achteruitgang in van Dijcks kunstenaarstalent.

De beste stukken dagteekenen na het verblijf in Italië, waar vooral het werk van Titiaan door den meester bestudeerd was; vooral in de conceptie en de groepeering der schilderstukken op kerkelijk gebied is diens invloed merkbaar. Het Vlaamsch genie door Italiaanschen geest verfijnd, schiep meesterstukken waarin van Dijcks werk vooral het cachet kreeg dat zijn werk van Rubens onderscheidt.

De schilderstukken uit den eersten tijd van zijn verblijf in Engeland, kunnen nog tot het goede werk gerekend worden; het weelderige hofleven bleek niet bevorderlijk aan zijne kunstuitingen: het werk uit het laatst van die periode, hoewel in vele opzichten nog zeer hoog staande, draagt hiervan de kenmerken.

Vooral als portret- en figuurschilder is van Dijck beroemd; de prachtige costuums van zijn tijd droegen ook zeer er toe bij, om het werk gunstig te doen uitkomen; in de behandeling dier kostbare weefsels en vooral in het schilderen van handen was van Dijck ongeëvenaard.

Op betrekkelijk jeugdigen leeftijd overleden, zijn zijne talrijke werken, die in de verschillende musea een voorname plaats innemen, de bewijzen hoe vruchtbaar dit korte leven was. Weinigen zijner kunstbroeders waren zoo vroegtijdig beroemd als hij. Aan het Engelsche hof genoot hij vorstelijk aanzien; zijn lijk werd in St. Paul bijgezet.

Na de pauze werd een serie photographische opnamen vertoond uit den optocht „de kunst door de Eeuwen heen", bij gelegenheid der van Dijck-feesten te Antwerpen gehouden. Dit waren opnamen, door den spreker zelf genomen met een zeer kleine hand-camera en omstreeks twintig maal vergroot op het doek gebracht, in nog vrij duidelijke lichtbeelden, een zeer goede indruk van deze optocht gevende.

De geschiedkundig juistheid der samenstelling en de kostbare en de volledige uitvoering gaven een grootschen indruk van de de flinke manier waarop in België een dergelijk geheel uitgevoerd wordt.

De Voorzitter, de heer M. A. C. Hartman, bracht onder instemming van de vergadering den spreker dank, er op wijzende hoezeer, zijns inziens, de colleges in de kunstgeschiedenis a/d. Polytechnische School op deze manier gegeven, tot de artistieke vorming der studeerenden moet bijdragen.

BERICHTEN.

Door het bijna algemeene gebruik van het metrische systeem van maten en de binnen niet te langen termijn te verwachten algemeene invoering daarvan, is de wensch voortdurend sterker geworden, dat deze maatverdeeling ook op den schroefdraad toegepast worde, en een metrisch systeem van schroefdraad het op Engelsche maten ingerichte systeem moge verdringen. Dat kan wel niet op eenmaal gebeuren, doch de invoering kan redelijker wijze binnen afzienbaren tijd verwacht worden.

Om niet op eens voor eene verwarring te staan te komen, is door eenige buitenlandsche technische vereenigingen getracht een schroefdraad systeem op metrische basis te vinden, dat aan de eischen van een internationaal gebruik voldoet. Door het internationaal Congres van 1898 te Zürich werd het stelsel van de Société d'Encouragement pour l'Industrie nationale eenstemmig aangenomen en aanbevolen.

Eenige onderdeelen betreffende de moeren zullen nog geregeld moeten worden. De normaliseering van den gasdraad is evenmin op het Congres afgehandeld, en daaromtrent worden voorstellen ingewacht om op een volgend Congres te worden behandeld.

Door de Ned. Vereeniging van Werktuig- en Scheepsbouwkundigen is eene Commissie benoemd om gegevens dienaangaande te verzamelen.

Een Commissie, bestaande uit de heeren I. Oppenheim, I. Menno Huizinga, M. Sijmons, J. W. C. Tellegen en A. J. A. Thomas, werd bij schrijven van 7 Oct. 1897 uitgenoodigd door het Bestuur van de Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs tot het onderzoeken welke wijzigingen in de wet op het Geneeskundig Staatstoezicht van 1 Juni 1865 (Stbl. n°. 58) zouden moeten worden gebracht, opdat deze beantwoorde aan de tegenwoordige eischen van de wetenschap en hare toepassingen.

De genoemde Commissie heeft haar verslag uitgebracht, dat aan de leden der Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs thans is toegezonden onder den titel: Verslag der Commissie in zake eene nieuwe regeling van het Staatstoezicht op de Volksgezondheid.

PERSONALIA.

Bij de Maatsch. t. Expl. v. Staatsspoorwegen zijn benoemd: tot Werktuigkundige 2e klasse, de heer H. Buitenweg, tot Bouwkundige 2e klasse, de heer W. de Jong, tot Technisch Ambtenaar 2e klasse de heeren E. Th. Goddefroy, H. M. de Koff en P. H. Ingelse. Van de 2e tot de 1e klasse zijn bevorderd de heeren J. C. Witte, Werktuigkundige en H. Kersemaekers, Bouwkundige.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vast circus te Scheveningen. (Studie-prijsvraag.) 1°. Prijs: f 150 en getuigschrift. Premie: f 75 en getuigschrift. Door de Afdeeling 's-Gravenhage van de Mij t. Bev. d. Bouwkunst. Voor de leden der Maatschappij en van hare Afdeelingen. Vóór 20 Dec. 1899. Programma verkrijgbaar bij den heer E. F. Ehnle, architect, Pieter Bothstraat 23, 's Gravenhage, Secretaris der Afdeeling aldaar. Zie: Bouwk. Weekblad No. 20 van 20 Mei 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 3.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.

Afdeeling 's-Gravenhage. Vergadering van Vrijdag 22 December 1899.

1°. Mededeelingen van het Bestuur; 2°. Verkiezing van twee Bestuurs-leden ter vervanging van de Heeren Joh. Mutters jr. en A. Stigter, die, volgens art. 10 van het Reglement, *niet* herkiesbaar zijn; 3°. Verkiezing van een Voorzitter; 4°. Benoeming van eene Commissie, bedoeld bij art. 17 van het Reglement; 5°. Benoeming van twee afgevaardigden voor de Algemeene Vergaderingen der Maatschappij; 6°. Rekening en Verantwoordig van den Penningmeester. (art. 14.); 7°. Behandeling der begrooting voor het jaar 1900. (art. 14.); 8°. Kunstbeschouwing.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 18 DECEMBER.

Amsterdam. Bestek no. 820. Het maken van eene douanenloods, het wijzigen der bestaande douanenloods, het maken van een privaatgebouwtje en van een kantoor, met bijbehoorende werken, op het stationsemplacement Bentheim. Begr. f 63000.

De directie der Holl. IJz. Spoorw. Mij., n.m. 1½ u. (greenw.) in het centr. person. station. Het bestek met teek. is tegen f 1,50 verkr. aan het centr.-administratiegebouw der maatsch. aan het Droogbak te Amst., bur. Weg en Werken, kamer 154, of met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Amsterdam. Bestek no. 822. Het vergrooten van de locomotievenloods met bijkomende werken op het stationsemplacement Hoek van Holland. Begr. f 8000.

De dir. der Holl. IJz. Spoorw. Maatsch., n.m. 1½ u. (Greenw.) in het centr. personenstation. Het bestek is à f 0,75 verkrijgb. aan het centr.-administratiegeb. der maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam, bur. Weg en Werken kamer 154, of met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Amsterdam. Het bouwen van een houten hulpschool, bevattende 4 dubbele klasselokalen, op een terrein aan de Roelof Hartstraat (Centuurbaan).

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkr. ter stadsdrukkerij à f 0,15 (met 1 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-arch. op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., ged. de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Dordrecht. Het bouwen van 2 dubb. burgerwoningen, op een terrein a/d. Noordendijk.

De bouwk. H. v. d. Elst. Bestek en teek. ter inz. in het cafe van A. Spoor, Bleienboek. Inl. verstrekt gen. bouwk.-opz., Kromhout 126.

Hoogeveen. Het verbouwen van twee woonhuizen aan de Oostzijde van de Streek de Huizen, te Hoogeveen, voor rekening van den heer F. Steenbergen Jzn.

De heer J. Carniggelt, 's av. 7 u. in het café van R. IJmker. Bestek met teek. in voorn. café ter inz. terwijl inl. worden gegeven en aanw. geschiedt op 18 December, v.m. 10 u.

Hoogezand. Het bouwen van eene behuizing op een aan te wijzen terrein ten noorden van het Abrahamsdiepje, onder Kolham, gem. Slochteren, met de leverantie van al het benoodigde.

De heer M. K. Bom, 's av. 7 u. in het hotel Raelpema. Bestek en teek. ten huize van aanbest. ter inz. Inl. bij den architect A. Schreuder. De bilj. moeten op de aanbestedingsdag vóór 's midd. 12 u. bij den aanbesteder franco zijn ingeleverd.

Vries. *a*. Het verbouwen der school te IJde. *b*. het bouwen eener onderwijzerswoning aldaar.

Het gemeentebest., n.m. 1 u. in het logement van G. Homan. alw. bestek en teek. ter inz. liggen alsmede in de herberg van E. Hardenberg te IJde en zijn ad f 1 verkrijgbaar. Aanw. gedaan.

Winterswijk. Het bouwen van een huis met twee woningen.

De heer J. M. Poppers, 's av. 7 u., bij A. Poppink, bij wien bestek en teek. ter inz. Inl. geeft architect H. van der Schaaf.

Zierikzee. I. Het uitvoeren van onderhoudswerken, herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen, kunst- en andere werken der gemeente, ged. het jaar 1900, in 8 perc., t. w.: perc. 1, de openbare gebouwen, poorten, torens, riolen, stads brank en vroonpaden enz.; perc. 2, de kaaimuren; perc. 3. de beschoeiing en paalwerken; perc. 4. de bruggen; perc. 5, het leveren van materialen en het uitvoeren van werken voor het onderhouden der havendijken; perc. 6, de schoolgebouwen voor het middelbaar onderwijs; perc. 7, de schoolgebouwen voor het lager en meer uitgebreid lager onderwijs; perc. 8. de uitwateringsluis in het Dijkwater en het Sashuisje; II. het uitvoeren van de volgende onderhoudswerken der gemeente ged. de jaren, 1900, 1901 en 1902 in 2 perc., perc. 1, het uitvoeren van de onderhoudswerken, herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen en verdere werken op de begraafplaats; perc 2, als voren aan de banken in de wandelingen, de pompen en de welputten.

Het gem.-best., n.m. 1 u. Aanw. gedaan. Bestek en voorw. verkrijgb. ter gem.-secr. en ten kant. van den gem.-bouwm. en wel: voorw. voor sub. 1 à f 0,25, bestek à f 0,10, bestek voor sub. 2 à f 0.10.

DINSDAG 19 DECEMBER.

Arnhem. Het maken van vernieuwingen en herstellingen, het doen van onderhoudswerken aan de gebouwen der gem.-gasfabr. in 1900. Ram. f 1950.

De directeur der gem.-gasfabr., n.m. 2 u. Bestek ad 50 ct. verkrijgb. Aanw. gedaan.

Borger. *a*. Het aanbouwen van 2 lokalen aan de school te Nieuwbuinen op plaats no. 75; *b*. het vergrooten der onderwijzerswoningen ald. op plaats no. 15 en 75; *c*. het leveren van ameublement in de nieuw te bouwen lokalen.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inz. in logement Dapper te Stadskanaal en café Luder te Nieuwbuinen en zijn ad f 2,50 verkrijgb. ter gem.-secretarie Aanw. 19 Dec., op no. 15.

Enschedé. Het bouwen van 4 woningen in 2 blokken en het herstellen van 2 bestaande woningen, gelegen a/h. Gronausche Voetpad.

De heer J. H. Scholten, 's av. 8 u. in café Jochem Henken, alw. bestek en teek ter inz. liggen. Inl. geeft J. H. C. Roesink. Aanw. 19 Dec., v.m. 11 u.

Halsteren. Het bouwen van een heerenhuis met aanhoorigheden op een terrein langs den straatweg, met bijlev. van materialen.

De architect F. P. Bilsen, n.m. 2 u., in het café der wed. M. van Meel, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 19 Dec., n.m. 1 u.

Hengelo (Ov.). Het herbouwen van het afgebrand perc. van den heer N. Meijer.

De arch. W. Elzinga, 's av. 8 u., in het café van J. W. v. Wezel, alw. best. en teek. ter inz. liggen. Aanw. 19 Dec., v.m. 9½ u.

Laag-Soeren. Het bouwen van een woonhuis met schuur met uitzondering van ijzeren verfwerk.

De heer J. Hendriks. Bestek en teek. ter inz. bij J. Wezenaar. Teek. ad 50 ct. verkr. bij A. K. Schoonman, te Dieren.

Schelluinen. Het bouwen eener kerk met toren.

De kerkeraad der Ned. Herv. Gem., v.m. 11 u. Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. bij den opzichter J. de Bie. Aanw. 15 December, v.m. 11 u.

Utrecht. Bestek no. 794. Het opbouwen en uitbreiden van het hoofdgebouw, het maken van een aanbouw voor bergplaats aan het privaatgebouwtje en eenige div. werken op het station Maasbracht. Begr. f 9000.

De Maatsch. tot Expl. van Staatsspoorw., n.m. 2 u. (loc. tijd) aan het centr. bureau in het Moreelse Park. Bestek ter lez. aan gen. centr. bureau en aan het bur. van den heer sectie-ingenieur A. van Liebergen, te Maastricht en is te bek. tegen f 0,50. Inl. aan het centr. bur. (Dienst van Weg en Werken) en door den sectie-ingenieur voorn. Aanw. gedaan.

Utrecht. Bestek no. 795. Het maken van een hoofdgebouw, een woning voor een arbeider-telegrafist en het uitvoeren van eenige verschillende werken op het station Wolfheezen. Begr. f 10450.

De Maatsch. tot Expl. van Staatsspoorw., n.m. 2 u. (loc. tijd) aan het centr. bur. der maatsch. in het Moreelse Park. Het bestek ligt ter lez. aan gen. cent.-bur. en aan het bur. van den heer sectie-ingenieur H. J. v. Hoorn te Utrecht, en is aan gen. centr.-bur. (dienst van Weg en Werken) te bek. tegen f 0,50, alsmede inl. door den sectie-ingen. voorn. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 20 DECEMBER.

Genemuiden. Het bouwen van hooischuren en machinekamer voor een stoomhooiperserij.

De heer Henry Vos te Londen, v.m. 11 u., in het hotel „Zwartewater", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de opz. L. Jongedijk. Aanw. 19 Dec., v.m. 11 u.

Gorredijk. Het verven van een in aanbouw zijnde woning en vleeschhouwerij voor S. Cohen.

De arch. A. Kooistra, 's av. 8 u.

Nijmegen. Het bouwen van twee benedenen twee bovenhuizen aan de Pontanusstr. ald. voor rekening van den heer J. in den Bosch.

De aanbesteder, n.m. 6 uur, in het café Burgers, Molenstraat. Bestek en teek. in gen. café ter inz. en à f 1,50 per stel verkr. bij den architect A. van den Boogaard, waar inl. te bek. zijn.

Tiel. Het bouwen van een winkel- en woonhuis in de Gasthuisstraat.

De heer H. J. v. Dam, n.m. 2 u., in het koffiehuis „de Beurs". Bestek en teek. ter inz. in genoemd koffiehuis. Aanw. 20 Dec., v.m. 9 u. Inl. geeft de arch. G. A. Scholten.

DONDERDAG 21 DECEMBER.

Nieuwkoop (Z.-H.). Het bouwen van een gedeelte gesticht met scholen.

De arch. J. Stuijt te Haarlem, n.m. 2½ u. Bestek met teek. ter inz. bij Thomas Steeman te Nieuwkoop, en zijn tegen f 2 per stel verkr. bij den boekh. H. Coebergh te Haarlem. Inl. bij den arch., Ruychaverstr. 15, Haarlem, vóór twaalven. Aanw. op het terrein v.m. 10½ u.

Stratum. Het bouwen van 4 heerenhuizen op een perceel te Stratum met bijlev. van alle benoodigde materialen.

De heer B. Jamez, n.m. 3 u., in het café van J. Vogels-v. d. Ven. Bestek en teek in bovengen. koffiehuis ter inz. Bestekken te bek. à f 75 ct. in gemeld koffiehuis. Nadere inl. geeft Jos. Grambeek, arch. Eindhoven. Aanw. 21 Dec., v.m. 10½ u.

VRIJDAG 22 DECEMBER.

Alkmaar. Het verbouwen van het perceel in de Hoogstraat no. 3.

De arch. W. H. Matthijsen, 's av. 9 u. Bestek en teek. à 50 ct. verkr. bij bovengen. arch., Luttik-Oudorp no. 17. Aanw. 18 Dec., v.m., 11 u.

Groningen. Het onderhouden van en het doen van vernieuwingen en herstellingen aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Groningen, gedurende de jaren 1900 en 1901. Ram. f 1460.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek ter lez. aan het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. best. van Groningen, te Groningen en is te bek. bij M. Nijhoff, Nobelstraat no. 18, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den rijksbouwk. en bij den hoofdopz. der Universiteitsgebouwen J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. gedaan.

Groningen. Het onderhouden van en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het Rijks-Archiefgebouw te Groningen, gedurende de jaren 1900 en 1901. Ram. f 720.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek ligt ter lez. aan het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. bestuur van Groningen, en is te bekomen bij M. Nijhoff, Nobelstr. no. 18, te 's-Hage. Inl. te bek. bij den rijksbouwk. en bij den hoofdopzichter der Universiteitsgebouwen J. C. Hubscher te Groningen. Aanw. gedaan.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De NEDERLANDEN van 1845,

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiaplein — Rotterdam, Zuidblaak 36. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Hatertstraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

Sas van Gent. *a*. Het maken van den bovenbouw van fabrieksgebouwen op bestaande fundeering, *b*. Het uitvoeren van grondwerken op een gedeelte der fabriksterreinen.

Het bestuur der Eerste Nederl. coöp. Beetwortelsuikerfabriek, v.m. 10½ u. (Greenw. tijd) in hotel „Rotterdam". Bestek en teek. sub. *a*. ad. f 2, sub. *b* ad. f 0,25 verkr. bij den bouwk. J. Wisse, te Zaamslag en aan de directiekeet op het werk, alsmede inlicht.

Afloop van AANBESTEDINGEN

26 NOVEMBER.

Kampen (Onderh.). Het bouwen van een woon- en winkelhuis met bakkerij voor den heer R. J. Stuurman (volgens gewijzigd bestek).

Laagste inschrijver H. v. Dijk Hz., f 12652. Gegund.

7 DECEMBER.

Enschedé. Het bouwen van een heerenhuis, op een terrein gelegen aan de Parklaan aldaar. Door den heer J. Menko. N. Jzn.

Laagste inschrijvers Gebr. Egginк, f 19550. Volgens bestek 8 dagen beraad.

Gassel (N.-Br.). Het bouwen van een café en winkelhuis met stalling. Door den heer J. C. Kersten.

Laagste inschr. O. M. Hubers, Heumen, f 3693. Nog niet gegund.

's-Hertogenbosch. Het afbreken eener loods en maken van eene regenereerloods en een schafтgebouw op het terrein der gasfabriek. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver H. v. Stokkum, Vlijmen, f 9580.

Zwolle. Het bouwen van een woonh. aan de Vallée. Door den architect D. de Herder.

Laagste inschr. J. Namer, f 2460. Gegund.

8 DECEMBER.

Arnhem. Het bouwen van eene woning voor den concierge en eene woning voor den chef de culture bij de rijks-tuinbouwschool te Wageningen. Ram. f 6975. Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijver R. de Vries, f 6800.

Lonneker. Het bouwen van 2 woonhuizen, op een terrein gelegen aan de Reudinkstr. te Enschedé. Door den heer J. Lotgerink.

Laagste inschrijvers Gebben en Heerink, f 4600. Gegund.

Middelburg. Het onderhouden van en het doen van herstellingen aan het rijks archiefgebouw te Middelburg, alsmede het inrichten van eenige lokalen tot bewaarplaats der rijks-archieven. Ram. f 7800. Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijvers J. M. v. Ditmars en Zn., f 7999.

9 DECEMBER.

Enschedé (Onderh.). Het stukadoorwerk van twee nieuw te bouwen woningen. Door de heeren Gebben en Heerink.

Laagste inschrijver Roelofs, f 188. Gegund.

Oosterwolde. Het bouwen van een boerenbehuizing met aanverbonden schuur te Klazinga, voor den heer S. J. van Rozen ald.

Laagste inschrijver A. van Wijk, Lippenhuizen, f 4275. Gegund.

Winterswijk. Het bouwen van 4 woonhuizen op een terrein op het Weurden. Door den arch. J. J. Post.

Laagste inschrijver J. W. Wassink, zonder grondwerk f 4198. Gegund.

Zwartsluis. Het afbreken en weder opbouwen van een woning in het Buitenkwartier dezer gemeente. voor rekening van den heer P. Stroomberg Wz., aldaar. Door den opz. J. Fransen.

Laagste inschrijvers H. Mortier & Co., f 3492. Gegund. Alles boven en behalve het schilder- en smidswerk, hetgeen de besteder aan zich heeft behouden.

„Per Telegraaf."

Enschedé. Het afbreken der bestaande woningen enz. en het aldaar bouwen van een woonhuis met winkel en magazijn op een terrein aan de Diezerstraat aldaar. Door den heer J. Haarink.

Laagste inschr. G. Doornkate, Enschedé, f 6963. Gegund.

11 DECEMBER.

Amersfoort. Het bouwen van een politiebureau. Door het gem.-best.

Laagste inschr. J. C. v. Eijbergen, f 14075. De inschrijvingen waarbij condities werden gesteld kwamen niet in aanmerking.

Amsterdam (Onderh.). Het verbouwen van perc. 79 aan de Bloemgracht. Door den arch. G. W. Vixseboxse, voor rekening van de Ned. Zondagschool Vereeniging.

Laagste inschrijver P. C. Breek, f 5175.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van 6 benеden- en 6 bovenwoningen (in 2 blokken) op het terrein gen. Siberië ald. Door den heer J. A. Smits.

Laagste inschr. A. J. Aengenent, f 12200.

Helmond. Het bouwen van 6 arbeiderswoningen met stallen. Door den heer F. Verhappen.

Laagste inschrijver M. Thomassen, f 4080.

12 DECEMBER.

Haarlem. Het bouwen van een café met bierbottelarij en bovenwoning aan de Halтestraat te Zandvoort. Door den heer Joh. Boom te Haarlem.

Laagste inschrijver A. H. Slegers, f 14550.

RECLAMES.

AAN DE DOOVEN. — Eene rijke dame, welke genezen is van hare doofheid en gedommel in de ooren door de Artificieele Oortrommels van het instituut Nicholson, heeft aan dit Instituut de somma van 25,000 franken gegeven, opdat alle doove menschen die geene middelen hebben, zich de Oortrommels kosteloos zouden kunnen verschaffen.

Te bevragen aan het INSTITUUT „LONDCOTT", GUNNERSBURY, LONDON, W.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Brownings Solution tegen vochtige muren. J. VAN STRAALEN, Visschersdijk 30, Den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Cementsteenfabriek. — M. ELFRING & ZOON, Den Haag.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Centrale Verwarming. — NELL & STUTTERHEIM, Den Haag.
Centrale Verwarming. — GEVEKE & Co., Amsterdam.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Eerste Nederl. Papierstucfabriek, Damrak 85, Amsterdam.
Eerste Nederl. Xylolith-Fabriek. — A. S. KEY, Rotterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskacheis (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gas-, Stoom- en Waterleiding. — R. S. STOKVIS & ZONEN, Leuvehaven 74—76, Rotterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Gebrand Glas. — GEBRS. HEINLE, Prinses Mariestr. 39, Den Haag.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Houthandel, Stoomzaag- en -Schaverij. G. J. BUIJS & Co., Noordwest-Binnensingel 23, Den Haag.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, Spuistr. 246, 248, 250, Amst.
Jossen-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's-Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.

Liften. — Th. van Heemstede Obelt, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF. Singel 455, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LüCHAU, Damrak 71, Amst
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — Höxter-Godelheim A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. —Th. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Rolluiken. — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schilderwerken. — J. R. VAN 'T HOF, Korte Gracht 7, Amersfoort.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steengoed ot Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN en STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Stoomtimmerfabriek. — GEBRS. VAN MALSEN. Den Haag.
Sturtevant Engineering Company. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Ventilators. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
" — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Stee.n. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement, Karoïnklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

MARTIN & Co.,
AMSTERDAM.

Achter Oosteinde bij het Paleis voor Volksvlijt.

Engelsche en Fransche Vloertegels.

Vraag Teekeningen en Prijzen.

te 's-Gravenhage wordt TE KOOP aangeboden
een gunstig gelegen ***BOUWTERREIN***

en tegen billijke conditiën.

Brieven onder No. 1117 aan het bureau van dit blad.

STURTEVANT ENGINEERING COMPANY,
Keizersgracht 745, Amsterdam.

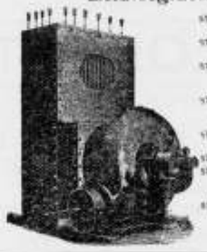

STURTEVANT Exhaust-Blowers voor VERWARMING- en VENTILATIE van gebouwen en schepen.
STURTEVANT Exhaust-Blowers voor het DROGEN van hout, papier, granen, patentvilt, turf, zeekruid, enz. enz.
STURTEVANT Exhausters voor het AFZUIGEN van STOF en spaanders, hout-, meel-, huid- en leerafvallen, verkalkmest voor landbouwdoeleinden, voor scheidstheorie enz.
STURTEVANT Exhausters en Blowers voor het VERWIJDEREN van DAMP en GASSEN uit vermenten, chemische fabrieken enz.
STURTEVANT Exhausters voor het AFZUIGEN van ROOK en verdichtsel.
STURTEVANT Blowers voor GIETOVENS en SMEDERIJEN.
STURTEVANT Exhausters voor KUNSTMATIGEN TREK van schoorsteenen, tot vervanging of verbetering van die natuurlijken schoorsteentrek.
STURTEVANT Exhausters en Blowers leveren het EIGEN MOTOR of mal zo verder door RIEMEN gedreven.

FRED. STIELTJES & Co.

JULIUS LÜCHAU,
AMSTERDAM. — Damrak 71.

Generaal-Vertegenwoordiger der Firma

Gebr. Körting, Körtingsdorf b/Hannover,

'beveelt zich aan voor levering van:

Körting's **Injecteurs.**
Körting's **Universaal Condensers.**
Körting's **Pulsometers en Elevators.**
Körting's **Gas- en Petroleum-Motoren. Gasdynamo's en Electromotoren.**
Körting's **Ribbenbuizen en Stoomkachels.**

CENTRALE VERWARMINGEN EN ELECTRISCHE VERLICHTINGEN.

Eerste Nederl. Papierstûcfabriek,
voorheen **BENNEWITZ & Co.**

Papierstûe dient tot geheele vervanging van Stucadoorwerk, Cartonpierre enz. en kan direct aangemaakt worden. Het wordt om zijne uitstekende eigenschappen (lichtheid, duurzaamheid, onbrandbaarheid, geschikheid om dadelijk te beschilderen), door H.H. Architecten enz. aanbevolen.

Kantoor: Damrak 85, AMSTERDAM. Fabriek en Atelier Tolhuis o/h. IJ.

Schilderlinnen verkrijgbaar in de breedten van 2.10, 2.55, 3.10, 4.10, en 5.10 tot de meest concurreerende prijzen.

Uitvoerders der gevelbekleeding van Oud Holland op de Wereldtentoonstelling te Amsterdam in 1895, van Oud Dordrecht in 1897.

Tentoonstelling Papierindustrie artistique Parijs, October 1894.
GROOTE GOUDEN MEDAILLE & EERE DIPLOMA.

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING.

Op DINSDAG den 2den Januari 1900, des namiddags ten 2 ure (*locale tijd*), aan het Centraalbureau der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen in het Moreelse Park te *Utrecht*, van:

Bestek No. 800.

Het maken van een los- en laadplaats, het wijzigen van de veelading, het uitbreiden en wijzigen van sporen en wissels en het uitvoeren van diverse werken op het station WOLVEGA.

Begroting f 2: 00.

De besteding geschiedt volgens § 39 van het bestek.

Het bestek ligt van den 12den December 1899 ter lezing aan het Centraalbureau in het Moreelse Park en aan het bureau van den Heer Sectie-Ingenieur, K. DEN TEX te *Zwolle* en is op *franco* aanvraag (per brief) aan genoemd Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) te bekomen, tegen betaling van *f* 0.50.

Inlichtingen worden gegeven aan het Centraalbureau (Dienst van Weg en Werken) en door den Sectie-Ingenieur voornoemd.

Aanwijzing op het terrein zal geschieden den 27sten December 1899 ten 10 ure 30 voormiddag (*West Europeesche tijd*).

Utrecht, den 8sten December 1899.

Ambachtsschool Utrecht.
GEVRAAGD TEGEN 1 APRIL A.S.:

Een **Onderwijzer** voor het lijn- en constructie-teekenen aan a. s. Timmerlieden.

(Bouwkundige, bekend met de beginselen der beschrijvende meetkunde en der Architectonische vormleer, tevens goed timmerman); Sal. f 1000.—

Zich in persoon aan te melden, met overlegging van stukken en teekeningen, voor 1 Jan. 1900 bij den Directeur der School.

HET BESTUUR.

Hoogst belangrijk voor de leden der Maatschappij.
WORDT AANGEBODEN:

eene volledige collectie bevattende plaat 1—161 der afbeeldingen oude bestaande gebouwen voor f 19.—.

Franco brieven onder No. 1412, aan het bureau van dit blad.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

23 DECEMBER 1899. 19e JAARGANG. No. 51.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— • • •

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels *f* 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • • Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie ½ maal. Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijke verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der M.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Bastiaan de Greef Janszoon. — Beeldhouwwerken van de kazerne Oranje-Nassau. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met een plaat.)

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

VERSLAG

van de 80ste Algemeene Vergadering gehouden op Woensdag 6 September 1899 des morgens te 11½ uur in de Buiten-Société te Zwolle.

De Voorzitter opende op het aangekondigde uur de vergadering en heette de aanwezigen welkom; uit veler tegenwoordigheid, ook weder in deze vergadering, leidde hij de onverflauwde belangstelling af die door hen in de Maatschappij wordt betoond. Zoo werd de aanwezigheid van den oud-Voorzitter, den heer Leliman Sr., zeker door allen zeer op prijs gesteld. Maar men had ook het voorrecht den heer Leliman Jr. in zijn midden te hebben, die onlangs gepromoveerd was tot Bouwkundig Ingenieur; diens tegenwoordigheid nam de Voorzitter te baat om hem dank te betuigen voor hetgeen hij voor de Maatschappij doet, o. a. thans voor de keurige verzameling reisschetsen, door zijne kunstvaardige hand op 't papier gebracht, en voor de vele belangrijke photographiën, hier voor de leden tentoongesteld.

De heer J. L. Van Essen, Gemeente architect te Zwolle, correspondent der Maatschappij aldaar, verkreeg het woord; namens de Commissie van ontvangst (samengesteld uit de Zwolsche leden de heeren: J. L. Van Essen, H. Van Dijk, Jhr. L. F. Teixeira de Mattos en C. Zander) werden het bestuur der Mij., de afgevaardigden der Afdeelingen en de leden welkom ter plaatse geheeten. Spr. hoopte, dat hetgeen door deze Commissie was verricht om het bezoek aan Zwolle te veraangenamen, in den geest der leden mocht vallen, en wees op de in de vergaderzaal tentoongestelde teekeningen die een beeld gaven van de voornaamste werken in de laatste 25 jaren in Zwolle tot stand gekomen, benevens op eenige afbeeldingen van oude niet meer bestaande gebouwen en stadsgezichten.

De Voorzitter der Maatschappij betuigde namens de leden zijn dank aan de Zwolsche leden, die zich zooveel moeite getroost hadden om de vergadering voor te bereiden, en deed daarop eenige mededeelingen betreffende den toestand der Mij. *(Deze worden hier opgenomen, voor zoo verre zij niet reeds werden medegedeeld in het verslag der vergadering, voorkomende in het Weekblad van 9 Sept. j. l.).*

Op ultimo Dec. 1898 was het aantal leden der Mij. als volgt: Gewone leden 470, Buitengewone leden 8, Kunstlievende leden 75, totaal 553. Op primo Sept. 1899 was het: Gewone leden 508, Buitengewone leden 19, Kunstlievende leden 75, totaal 602. Sinds 1 Jan. 1899 dus is eene toename te vermelden van 49 leden, waaronder 38 Gewone leden.

Nadat de Voorzitter herinnerd had aan het overlijden van de leden J. W. Boerboomns, en B. Ekamp, zeide hij ongeveer het volgende:

Zooals de leden uit het Weekblad hebben kunnen zien, is op 1e Juli de oproeping geschied van de Commissie voor het vormen van een collectieve inzending van werken van Nederlandsche architecten voor de Parijsche wereldtentoonstelling in 1900. Deze speciale Commissie heeft zich gevormd uit de Maatschappij en het Genootschap Architectura et Amicitia en vertrouwt op een flinke inzending, opdat de Nederlandsche bouwkunst waardig vertegenwoordigd worde.

Een goede inzending zal zeker veel bezoek trekken; want de bewijzen zijn er, dat de hedendaagsche bouwkunst hier te lande de aandacht van het buitenland tot zich trekt. In den laatsten tijd toch hebben verschillende inrichtingen voor bouwkundig onderwijs in Duitschland, ook in Polen, relaties met de Mij aangeknoopt, naar aanleiding van de uitgave harer plaatwerken. Ook zal zij hare werken ruilen met het Amerikaansch Instituut van Architecten, en met de Vereeniging van Spaansche Architecten.

De bibliotheek werd wederom met vele geschenken verrijkt, waaronder dankbaar vermeld wordt een van het Eerelid, den heer A. N. Godefroy, die de prachtige catalogus No. 1 van den verkoop van den inboedel uit 't Kasteel Heeswijk afstond, en eenige belangrijke platen, waaronder een zeer groote en zeldzame uit de 17e eeuw, met groote afbeeldingen van de St. Pieterskerk te Rome.

Ook van een ander Eerelid, tot nu toe het jongste, ontving de Mij. een bewijs van diens onverflauwde belangstelling; de heer C. Muysken namelijk, gaf zijn in Mei jl. uitgeloot aandeel in de geldleening ten geschenke.

In de afdeeling „Oude Gebouwen" zullen reproducties opgenomen worden van de merkwaardige banken voor de Admiraliteit en de Regeering te Rotterdam. Deze reproducties zijn gemaakt naar de prachtige teekeningen van ons medelid, den heer Spoon, met *zilver* bekroond op onze laatste tentoonstelling van Bouwkunst in Mei jl.

De leden zullen bij de 3e aflevering van het Bouwk. Tijdschrift eene portefeuille ten geschenke ontvangen om daarin de „Weekbladen" te bewaren. Dergelijke portefeuilles worden, voor elken jaargang van het blad afzonderlijk, in het vervolg verkrijgbaar gesteld voor een geringen prijs.

Het programma van eischen voor het examen tot het verkrijgen van het Diploma van Bouwkundig Opzichter, af te nemen in Februari a. s., is in Augustus verschenen; het is op eenige zeer geringe wijzigingen na, meerendeels de redactie der bepalingen betreffende, hetzelfde als dat van 1898.

Een afdeeling Zwolle werd in 1865 opgericht met 19 leden; het bestuur bestond toen uit de heeren: B. Reinders, voorz.; G. J.

van Gendt, penningm.; A. J. Doyer, secr.; F. C. Koek en B. H. Trooster.

Al dadelijk besloot zij op hare eerste vergadering tot de oprichting van een leesgezelschap en het opmeten en in teekening brengen van de St. Michaels kerk en het Bisschopshuis. Van die opmetingen is echter niets gekomen.

Wel blijkt uit het tweede jaarverslag, dat de afdeeling zich onledig houdt met het opmeten van merkwaardige gebouwen in de gemeente Zwolle, maar er zijn helaas nooit van die teekeningen afgestaan voor het archief der Maatschappij, of wel bestemd geworden voor de uitgave der „Oude Gebouwen". Daarin komt niets over Zwolle voor.

Uit het verslag van 1868 leeren wij, dat door den heer J. G. J. van Roosmalen in de Afdeeling, een cursus werd gehouden over het bepalen der afmetingen van de onderdeelen der voornaamste constructiedeelen langs teekenkunstigen-graphischen weg. De heer v. Roosmalen was een man, bijzonder gezocht om jonge bouwkundigen op te leiden. Hij had vele leerlingen. In 1868 telde de Afdeeling 32 leden, in 1870, 27 leden. Er werd in die jaren trouw elke wintermaand vergaderd; de belangrijke onderwerpen die behandeld werden, maakten dat de bijeenkomsten goed bezocht waren.

In 1875 had de Afdeeling 26 leden. Men besloot toen om de 14 dagen te vergaderen en deze vergaderingen om den andere praatavonden te doen zijn; maar de opkomst was niet groot. In het volgende jaar werden weder maandelijks belangrijke vergaderingen gehouden, waaronder bijeenkomsten die men sociteits-avonden zou kunnen noemen, — allen in de nieuwe Stadsherberg.

Tot 1875 bleef de heer Reinders voorzitter, die toen naar 's Hage geroepen werd als Directeur der Gemeentewerken en tot Eerelid der Afdeeling werd benoemd. In zijne plaats werd gekozen de heer B. H. Trooster.

In 1878 telde de Afdeeling nog slechts 17 leden, maar in 't volgende jaar traden weer 20 nieuwe leden toe, en begon de Afd. hare werkzaamheden met jeugdig vuur. Van 1879 af begint de Afdeeling wederom te kwijnen, en in 1883 werd zij ontbonden.

Op den 1^en^ September 1875 werd te Zwolle, in de Société „de Harmonie" de 37ste Algemeene bijeenkomst van de leden der Maatschappij gehouden onder voorzitterschap van den heer J. H. Leliman. Er waren toen 37 leden aanwezig. President der Afdeeling was destijds de heer B. H. Trooster.

Zooals de gewoonte toen ter tijd was, werden op die vergaderingen een aantal vragen van practischen aard besproken, ditmaal zooveel, dat men één uur na de vergadering aan den gemeenschappelijken maaltijd moest aanzitten, waarmede deze nuttige dag besloten werd.

Nadat de heeren G. van Arkel, E. van den Bossche, W. de Jong, J. H. W. Leliman en Jaques Leijh benoemd waren tot leden der Commissie van stemopnemers voor de verkiezing van Bestuursleden, in Mei 1900, zeide de Voorzitter het volgende:

Voor eenigen tijd hebben de Leden in het Weekblad kunnen lezen de uit de Staatscourant overgenomen mededeeling, dat de Directeur der Rijksschool voor Kunstnijverheid, de heer J. R de Kruyff, zijne betrekking — helaas wegens gezondheidsredenen — heeft moeten nederleggen. Wat de heer de Kruyff bijgedragen heeft tot de ontwikkeling der kunstnijverheid hier te lande is algemeen bekend. De Mij. tot Bev. d. Bouwkunst is zeker in de eerste plaats wel het lichaam, dat dit dankbaar erkent, en is er trotsch op, dat die man tot hare leden en oud-Bestuursleden behoort; voor onze Mij. heeft hij ontzettend veel gedaan en hij is een harer meest belangstellende leden. Hij was het, die ongeveer 20 jaren geleden, ook namens zijn vriend en medewerker den heer Muysken, opstond en de hand aan den ploeg sloeg om — waar algemeen erkend werd, dat het groote publiek onverschillig was ten aanzien van de „bouwkunst" — met de innerlijke overtuiging bezield, dat het de taak van de Mij. was met kracht dezen „lauwen" toestand te keeren, indachtig te zijn aan haren „naam" en de verplichtingen daaraan verbonden, de plaats in te nemen die haar voegt en invloed uit te oefenen — zoo uitgestrekt mogelijk — op de publieke belangstelling in het doel harer stichting, om naast de verspreiding van technische kennis den publieken smaak te ontwikkelen, waartoe noodig zou zijn een algeheele reorganisatie. In eene uitvoerige brochure ontwikkelde de heer de Kruyff — ook namens zijne vrienden — nader zijne denkbeelden. Hij bepaalde er zich niet toe feiten te constateeren, doch wees tevens den weg ter verbetering aan.

Er is sinds dien verandering gekomen. Waren het nu alle vergaderingen die schoone resultaten hebben voortgebracht? Zijn alle „illusies" verwezenlijkt? Wij zijn hier niet samen om dat alles aan een onderzoek te onderwerpen, doch wel willen wij constateeren, dat „*de* Maatschappij" zeer veel aan dien kundigen man verschuldigd is, maar *onze* Maatschappij in 't bijzonder, en dat wij innig hopen, dat die steeds getoonde warme belangstelling voor onze Mij. nimmer verflauwe.

In onze Bestuursvergadering is besloten, Mijne Heeren, U voor te stellen den heer de Kruyff het Eerelidmaatschap aan te bieden.

Nadat dit voorstel onder levendige betuigingen van bijval was genomen, zeide de Voorzitter het volgende:

Dan M.M. H.H. verzoek ik nog een oogenblik Uwe aandacht.

Van mannen gesproken aan wie de Maatschappij veel verplicht is, wil ik U herinneren aan de alleraangenaamste en leerrijke mededeelingen van den heer Tutein Nolthenius, toen wij ongeveer een jaar geleden te Zutphen samen kwamen. Zijne geïllustreerde plaatsbeschrijving van Zutphen, opgenomen in ons Tijdschrift en door den schrijver geheel belangeloos afgestaan, is een standaardwerk voor die gemeente geworden.

Waar wij hier ter plaatse dien talentvollen, veelzijdig ontwikkelden man nogmaals hartelijk danken en onze Mij. bij voortduring in zijne zoo zeer gewaardeerde belangstelling aanbevelen, meende het Bestuur hem onzerzijds een aandenken aan zijnen arbeid te schenken; wij hopen, dat hij onze medaille — waar wij zoo trotsch op zijn — als een aandenken zal willen aanvaarden.

Jammer genoeg, dat de heer Tutein Nolthenius heden niet in ons midden kon zijn, en ik daardoor niet in de gelegenheid ben het souvenir persoonlijk te overhandigen; maar ik verzoek U, door krachtig applaus Uwe instemming te toonen met deze hulde.

Nadat de vergadering blijkbaar met volle sympathie aan het verzoek van den Voorzitter had voldaan, verkreeg de heer J. L. Van Essen het woord, en sprak als volgt:

Geachte medeleden,

Ik heb gemeend in deze samenkomst een klein overzicht te moeten geven van de voornaamste rijks-, gemeente en particuliere werken, die in de laatste 25 jaren hier zijn uitgevoerd.

In de eerste plaats kan als zoodanig worden genoemd de voltooiing van de verbetering van den waterweg van Zwolle naar zee, welk werk bestond in het omleggen van het aan de stadsgracht aansluitend gedeelte van de Willemsvaart en in verband hiermede de bouw van een keersluis met draaibrug. In de tweede plaats dient vermelding de bouw van de Statenzaal, die heden middag kan worden bezichtigd, alsmede het hotel van den Commissaris der Koningin.

De Sassenpoort, vroeger het eigendom der gemeente, werd aan het Rijk afgestaan en daarna geheel gerestaureerd en tot archiefgebouw ingericht. In verband met eerstgenoemd werk, namelijk de voltooiing van den waterweg naar zee, hetwelk van zeer grooten invloed was op de gedaanteverandering van het zuidelijk gedeelte der stad, werd van gemeentewege al zeer spoedig overgegaan tot verbetering en vergrooting van de veemarkt die, voor zoover de ruimte dit toeliet, zoo goed mogelijk naar de tegenwoordige eischen werd ingericht. Langs de Veemarkt werd van af de keersluis tot aan de Kamperpoorten-brug een kaaimuur gebouwd, waardoor een geschikte aanlegplaats voor schepen en stoombooten werd verkregen.

Tot verbetering van de circulatie zoowel te water als te land werden verschillende werken uitgevoerd. De vaste Diezerpoortenbrug werd, evenals de houten draaibrug over de Willemsvaart, bij den Spoolderberg door een ijzeren draaibrug vervangen. Over de gracht bij het gebouw van den Commissaris der Koningin werd een voetgangers-brug met draaibaar middengedeelte gelegd.

Ten dienste der schipperij werden op verschillende plaatsen doelmatige aanlegplaatsen gemaakt, hinderlijke bochten in grachten weggenomen, enz.

Thans is weder een belangrijk werk in het belang van handel en scheepvaart in uitvoering, namelijk de aanleg van een los- en ladingplaats langs het Bleekerswegje en de Diezerkade.

Voor het onderwijs werd hier ter stede veel gedaan; behalve het verbouwen van alle bestaande scholen, werden gesticht: het Gymnasium, vier schoolgebouwen voor lager onderwijs, een gebouw voor ambachtsonderwijs en burger-avondschool, benevens een bewaar-, brei- en naaischool.

In het jaar 1886 werd de Hoofdwacht gerestaureerd en in 1889 werd overgegaan tot restauratie van den grooten toren, waaraan een vrij belangrijk bedrag werd ten koste gelegd.

Ook op hygiënisch gebied kwamen belangrijke werken tot stand; hiervan kan in de eerste plaats genoemd worden de drinkwaterleiding.

In het jaar 1882 werd het Sophia-ziekenhuis gebouwd, welke inrichting in het jaar 1897 belangrijk werd vergroot.

Verder werden diverse stadsgedeelten gerioleerd, verschillende inhammen en gedeelten van grachten gedempt. De mestplaats onderging belangrijke uitbreiding en verbetering, hoofdzakelijk als gevolg van de steeds grootere toepassing van het tonnenstelsel. Ook de gasfabriek onderging verschillende veranderingen. Ten einde de noodige terreinsoppervlakte te verkrijgen, werd een gedeelte van de Achtergracht omgelegd. Twee gashouders werden gebouwd, waarvan de een een diameter van 22 meter en de andere een van 30 meter verkreeg. Deze gashouders hebben te samen een inhoud van 7000 M^3^. Op het gedeeltelijk door demping verkregen terrein werd een groote kolenloods, een amoniak zoutfabriek en amoniakwater-reservoir gebouwd, terwijl het overschietende terrein voor latere uitbreiding beschikbaar blijft.

Het Nieuwe-werk, de voornaamste wandelplaats, waar wij straks een kijkje zullen nemen en waarin zich nog overblijfselen van vroegere verdedigingswerken bevinden, werd belangrijk vergroot en verfraaid. Ook werden de plantsoenen in de onmiddellijke omgeving der stad belangrijk uitgebreid; zoo ontstond het Terpelwijkpark, voor een gedeelte door opruiming van leerlooierijen en andere onooglijke inrichtingen, daartoe door de Gemeente aangekocht. De zoogenaamde Kwade Negen, in de onmiddellijke nabijheid van de Sassenpoort, eene buurt bestaande uit afzichtelijke woningen, gedeeltelijk onder den grond gelegen, werd na aankoop afgebroken en in een fraai plein herschapen, in het midden waarvan eene fontein is opgericht ter herinnering aan het 25jarig jubile van den burgemeester jhr. W. C. Th. van Nahuijs.

Tot den particulieren bouw overgaande, verdient in de eerste plaats vermelding hetgeen op kerkelijk gebied tot stand werd gebracht. De Groote Kerk en de Kruiskerk werden gerestaureerd; nieuw gebouwd werden: de Katholieke kerk met toren in de Roggenstraat, de Synagoge, de Plantagekerk en de Oosterkerk.

In de tweede plaats kan ik wijzen op een aantal villa's en heerenhuizen, die op verschillende plaatsen verrezen. Geheele wijken met burger- en arbeiderswoningen werden gebouwd. Van de drie voorsteden verkreeg de Assendorper voorstad de meeste uitbreiding, een aantal straten werden aangelegd, terwijl de gemeente door aankoop van het noodige terrein de aanleg van een groot plein heeft verzekerd.

Alvorens te eindigen, wil ik nog een en ander mededeelen betreffende de overstrooming dezer stad bij stormvloeden.

Bij storm uit het noordwesten wordt het Zwarte-water opgestuwd en naar gelang van de hevigheid of duur, of andere bijomstandigheden, verkrijgt de waterstand in de grachten meerdere of mindere hoogte. De hoogste waargenomen vloed in de laatste 25 jaren was die van 12 en 13 December 1883, toen het water eene hoogte bereikte van 2.97 M. + A.P. Bij dezen watervloed bleef slechts een klein gedeelte van de stad vrij van water. Hoewel tot beveiliging van sommige buurten kistdammen worden gesteld, kan het water op andere plaatsen vrij binnen stroomen, terwijl ook de riolen het hunne daartoe bijdragen. Herhaalde pogingen door het Gemeentebestuur bij de Hooge Regeering aangewend tot het verkrijgen van eene keersluis in het Zwarte-water zijn steeds als onuitvoerbaar verworpen, uit vrees dat de dijken vóór die afsluiting tegen vermeenden meerderen waterdruk niet bestand zouden zijn.

Deze bezwaren gaven mij aanleiding tot het ontwerpen van verschillende plannen tot beveiliging van Zwolle tegen overstroomingen, welke plannen voor belangstellenden ter bezichtiging zijn opgehangen. Deze ontwerpen komen hoofdzakelijk hierop neer, dat beneden de keersluis een afvoerkanaal is aangelegd, waardoor het opgestuwde water zijn vrijen loop behoudt, even als dit voor jaren het geval was. Door het maken van een tweede sluis op het kanaal naar Almelo wordt het terugloopen van het water belet en blijft het water in de stadsgrachten binnen zijne oevers.

Nadat de Voorzitter den heer Van Essen voor deze belangrijke mededeelingen dank betuigd had, en de leden daarmede hadden ingestemd, kreeg de secretaris der Mij. het woord om het een en ander over oud Zwolle te zeggen. *(Voor het verslag hiervan, kan het Weekblad van 9 Sept. j.l. geraadpleegd worden.*

Het Bestuur van de Maatschappij heeft de volgende „vragen" tot de Afdeelingen der Maatschappij gericht, met verzoek deze in hare vergaderingen te behandelen.

VRAGEN.

I. In den laatsten tijd wordt de toepassing van cement-ijzer, systeem Monier, systeem Rabitz enz., voor allerlei doeleinden meer algemeen; maar niettegenstaande de verkregen resultaten bij de herhaalde proefnemingen met dit materiaal zeer verrassend zijn, wordt door vele bouwmeesters nog de vrees gekoesterd, dat de hiermede uitgevoerde constructiën niet van duurzamen aard kunnen zijn.

Wat is u bekend omtrent den toestand van werken, hier te lande in bedoeld materiaal uitgevoerd?

II. Vele bouwmeesters verkiezen Engelsch teakhout, niettegenstaande dit duurder is, boven Java-teak (djatti) wegens fraaiere kleur en de grootere rechtdradigheid, terwijl aannemers veelal afkeerig zijn om het moeilijk te bewerken djatti-hout te gebruiken wegens het meerder vereischte arbeidsloon, waardoor geen bezuiniging verkregen wordt.

Zijn deze overwegingen juist, en welke is uwe ondervinding omtrent deze houtsoorten?

III. Op verschillende plaatsen van ons land zijn nog oude gevels van huizen aanwezig van blank hout, dat gedurende een lange reeks van jaren weerstand heeft geboden aan den invloed der veranderlijke weersgesteldheden.

Welke is de reden, dat gevels die in onzen tijd van blank hout zijn vervaardigd, zoo betrekkelijk spoedig vergaan?

Op de algemeene vergadering van den Nederlandschen Schildersbond, gehouden te Zaandam op 23 en 24 Augustus l.l. werd ernstig de aandacht gevestigd op de slechte praktijken waaraan het schildersvak maar al te veel is blootgesteld.

Voornamelijk werd dit geweten aan de omstandigheid, dat het schilderwerk bij gewone zoowel als bij publieke bestedingen niet afzonderlijk maar tegelijk met de andere werken besteed wordt, waardoor het maar al te veel gebeurt, dat het werk van den schilder, als zijnde een der laatste werkzaamheden, de dupe wordt van de handelingen van onsolide aannemers, zeer ten nadeele van het vak van den huisschilder en zijne beoefenaars.

Onder mededeeling van het bovenstaande heeft het Bestuur van den Nederl. Schildersbond zich tot het Bestuur van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst gewend met het verzoek, om in de Afdelingsvergaderingen de volgende vraag in behandeling te doen nemen, hopende daardoor te verkrijgen, dat in de bestekken zoodanige bepalingen worden opgenomen, waardoor de schilders, als aannemers, betere waarborgen voor betaling zullen verkrijgen.

IV. Is het niet mogelijk in het vervolg bij aanbestedingen het schilderwerk als afzonderlijke post te beschouwen en als zoodanig te behandelen?

V. Wordt het door uwe Afdeeling wenschelijk geacht meerdere Algemeene Vergaderingen van de Maatschappij te houden dan de beide in de Wet genoemde?

Zoo ja, komen dan voor de steden waar die vergaderingen gehouden zullen worden niet in de eerste plaats in aanmerking die, waar eene Afdeeling der Maatschappij is gevestigd?

BASTIAAN DE GREEF JANSZOON.

Op den 16den December 1899 is te Amsterdam na een langdurig lijden overleden de heer B. de Greef Jzn., oud-Gemeente-Architect en oud-Directeur van 's Rijks Entrepôt-dok, te Amsterdam, Officier in de Orde van de Eikenkroon, Ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw. De heer de Greef werd den 9den Februari 1818 te 's Gravenhage geboren, en bereikte den leeftijd van bijna 82 jaren.

Van zijne jeugd af was hij als 't ware in eene architectonische omgeving. Het eerste onderricht ontving hij van zijnen vader, den bekwamen en destijds zeer bekenden architect J. de Greef; hij trad op nog geen 16-jarigen leeftijd, in December 1834, bij de gemeente Amsterdam in dienst, kort nadat zijn vader — in 1835 overleden — aldaar het ambt bekleed had van Directeur van stadswerken en gebouwen. Zijne opleiding voltooide hij aan de voormalige Academie van Beeldende Kunsten.

Van af 1834 tot 1856 was hij onafgebroken in verschillende rangen bij de gemeente Amsterdam werkzaam, van 1856 af als Stads-Architect, tot in 1890.

Het was in de maand Juni 1841, dat hem reeds de leiding werd opgedragen van den bouw der nieuwe Beurs aan den Dam te Amsterdam. Tijdens den bouw van dit belangrijke, in 1845 voltooide werk, deden zich enkele groote moeilijkheden voor, die de Greef echter met kalmte wist te boven te komen; er is zeker geen werk, dat met even angstvallige nauwgezetheid is uitgevoerd, en zoo tot in de kleinste onderdeelen is bestudeerd.

Na de voltooiing van dit werk, van 1845 tot 1856, was de Greef de assistent van het Stads-Fabrieksambt. Zijn ijver en toewijding vonden in laatstgenoemd jaar erkenning door zijne benoeming tot Stads-Architect.

Op 72-jarigen leeftijd, in 1890, verzocht de Greef zijn eervol ontslag, dat hem verleend werd met toekenning van een pensioen, — meer dan verdiend na eene trouwe plichtsbetrachting van 56 jaren, waarvan 34 als Gemeente Architect. De stad Amsterdam is veel, zeer veel aan dezen kundigen ambtenaar, met zijn spoedig en helder inzicht, verschuldigd.

Die 34 jaren vooral zijn een aaneenschakeling van groote werkzaamheid. Onder de door hem uitgevoerde werken behooren alle gemeentegebouwen uit dien tijd en alle bruggen op enkele uitzonderingen na; onder de voornaamste daarvan kunnen genoemd worden: de verbouw — met den heer W. Springer — van den Stadsschouwburg, die in 1890 verbrand is; het gebouw van den Algemeenen Dienst aan de Handelskade; de Rijks Academie, eenige brandweer-kazernen en politie-bureaux; de gebouwen voor den Reinigingsdienst, voor gasthuizen en voor begraafplaatsen; ten slotte zeven blokken arbeiderswoningen. Het hoofddenkbeeld voor het uiterlijk van al deze bouwwerken werd door de Greef aangegeven; voor allen maakte hij de schetsen die dan onder zijn toezicht verder werden uitgewerkt.

De Greef was een zeer begaafd en ontwikkeld, rechtschapen en hulpvaardig man, om 't zeerst geprezen door allen die onder hem werkzaam zijn geweest, niet het minst die velen, die hem ook als leermeester, als bekwaam voorganger zijn blijven waardeeren. Hoog stond hij dan ook in aanzien bij allen die met hem werkzaam zijn geweest, ook in ondergeschikte betrekkingen; en dankbaar zullen vele anderen hem gedenken om zijn edelmoedigheid en weldadigheid. Algemeen was hij geacht om de edele hoedanigheden van zijn hart en zijn geest. In 't laatst van zijn leven was hij eenzelvig en teruggetrokken; zelfs zang- en snarenspel, door hem met veel talent beoefend, werden in zijne woning sedert jaren niet meer gehoord.

B. de Greef Jzn. behoorde tot de eerste leden van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, die hem thans verliest; hij was de 57ste die in het jaar 1842 — het jaar van de stichting der Maatschappij — werd ingeschreven; volgens de ledenlijst van die dagen als „dessinateur". In 1856 werd hij tot Bestuurslid gekozen; tot in 1866 bleef hij die functie met ijver waarnemen.

Dinsdag jongstleden had de teraardebestelling plaats op het kerkhof „Zorgvliet" bij Amsterdam, — eenvoudig, zooals de man was en zooals hij het zeker had gewenscht; een viertal kransen dekte de lijkbaar. Het Bestuur van de Maatschappij t. B. d. Bouwkunst was bij de plechtigheid vertegenwoordigd.

De heer A. N. Godefroy sprak op de begraafplaats een roerend woord van afscheid aan zijnen ouden leermeester, onder wien hij zijne werkzaamheden in de practijk aanving bij den bouw der nieuwe Beurs, en die zijn beste vriend werd; hij huldigde den overledene als bekwaam architect en edel mensch. De heer J. G. van Niftrik sprak een gevoelvol woord van vereering voor den man die hem en zoovele anderen in plichtsbetrachting was voorgegaan, en met wie hij vele jaren lang had samengewerkt.

Namens de familie betuigde de heer B. de Koningh dank aan allen die de laatste eer aan den overledene hadden bewezen; daaronder waren velen die eenmaal onder of met de Greef hadden gewerkt.

BEELDHOUWWERKEN VAN DE KAZERNE ORANJE-NASSAU.

In de frontispicen boven de voorsprongen der gevels van de kazerne Oranje-Nassau, omstreeks 1812 te Amsterdam gebouwd, bevinden zich van hout gebeeldhouwde vullingen die, met vaardige hand gebeiteld, genoegzaam karakter hebben om er de aandacht op te vestigen, vóór zij wellicht verdwijnen. Zij zijn thans zoodanig vermolmd, dat zij binnen kort verwijderd moeten worden. Die aan de zuidzijde van het gebouw hebben waarschijnlijk ook eenigszins geleden bij een brand, die in 1829 in dien vleugel heeft gewoed.

Van de vijf vullingen bevindt zich de grootste in het frontispice boven den midden-voorsprong van den voorgevel; de vullingen boven de voorsprongen aan de einden van dien gevel en die aan de zijgevels zijn twee aan twee aan elkander gelijk.

Op de plaat bij dit blad gevoegd, worden de beeldhouwwerken van den voorgevel afgebeeld.

Ten einde zich een voorstelling te kunnen maken van het geheele gebouw worden tusschen den tekst nog afgebeeld de halve plattegrond der kazerne, volgens het oorspronkelijke ontwerp, en de voorsprongen in het midden en aan de einden van den voorgevel.

Het Bestuur van de Maatschappij t. B. d. Bouwkunst ontving de photos der beeldhouwwerken, waarnaar de plaat is gemaakt, van den Majoor Eerstaanwezend-Ingenieur te Amsterdam, den HoogEd. Gestr. heer J. Meursinge, ten geschenke; deze had de eveneens zeer op prijs gestelde welwillendheid, de oorspronkelijke teekeningen der kazerne ter leen te verschaffen, om als gegevens te dienen voor het maken der tekstfiguren.

Het algemeene opschrift dezer teekening luidt: „Platte Grond en Standtekening van de Casern St. Charles tusschen de Muiderpoort en 't Funen, hebbende eene uitgestrekheid van 890 voeten Rhijnlands." Met „uitgestrekheid" wordt de lengte van den voorgevel bedoeld, die alzoo ongeveer 280 M. bedraagt. Niettegenstaande de omvangrijkheid van het bouwwerk, werd het in zeer korten tijd voltooid.

De kazerne is na het tijdperk der Fransche inlijving verdoopt en heet thans Oranje-Nassau.

KAZERNE ORANJE-NASSAU TE AMSTERDAM.

Beeldhouwwerk in de frontispice in het midden van den voorgevel.

Beeldhouwwerk in de frontispicen aan de einden van den voorgevel.

Het middenfront is ruim 25 M. breed; de noordelijke voorsprong is ongeveer 20 M. breed, en overigens, wat het uiterlijk betreft, geheel overeenkomstig den zuidelijken.

Zooals uit den plattegrond blijkt, waren de vertrekken in het noordelijke gedeelte bestemd voor officieren. Opmerking verdient, dat hier eenige noodzakelijke gemakken, die men liefst zoo verre mogelijk van bewoonde vertrekken verwijderd houdt, en tegen buitenmuren plaatst, onder de trappen lagen, omgeven door de vertrekken, en dat de met H aangeduide kamers voor de „domestiquen" geen licht en onvoldoende lucht hadden.

Oorspronkelijk zullen de afmetingen van het gebouw meer indruk hebben gemaakt dan thans, nu men geen goed overzicht meer over den gevel heeft. Aanvankelijk lag voor de kazerne een groot open veld.

De gevel geeft een beeld van de bouwwijze uit den aanvang dezer eeuw. Uit de oorspronkelijke teekeningen is af te leiden, dat aanvankelijk de beeldhouwwerken betrekking hadden op het Fransche Keizerrijk; vermoedelijk zijn ze gedeeltelijk gewijzigd of geheel veranderd, zooals het middelste aantoont, waarin het wapen van den souvereinen vorst. In de vullingen aan de einden der kazerne zijn de Keizerlijke adelaars nog zichtbaar.

De oude teekeningen dragen niet de „signatuur" van den ontwerper. Erg misstaan zal men echter niet door aan te nemen, dat deze geweest is de heer A. Van der Hart, sinds 1777 Directeur van de stadswerken en gebouwen te Amsterdam, die deze betrekking bleef waarnemen tot aan zijn dood in 1820. Het was deze, die — waarschijnlijk op initiatief van Koning Lodewijk — een plan maakte voor de verbouwing van het Besjeshuis aan den Amstel tot Paleis voor Kunsten en Wetenschappen, dat evenwel niet werd uitgevoerd.

KAZERNE ORANJE-NASSAU TE AMSTERDAM.

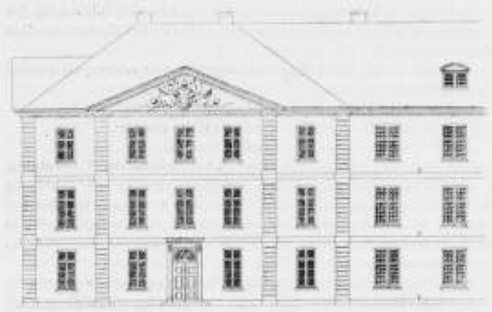

Voorsprong op den Noordelijken hoek van den voorgevel. (Vleugel voor de officieren).

Voorsprong in het midden van den voorgevel.
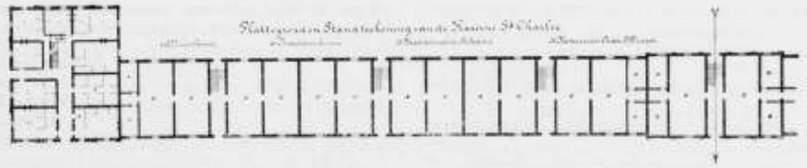
PRIJSVRAGEN.

De „Vereeniging van Bouwkundigen in Nederl. Indië" schrijft een prijsvraag uit voor een ontwerp voor een „Technicum", volgens het onderstaande

PROGRAMMA.

1. Het bouwterrein, dat verondersteld wordt beschikbaar te zijn, ½ van rechthoekigen vorm, breed 110 en diep 150 Meter en is gelegen in de onmiddellijke nabijheid van een van Java's groote steden.

Langs een der smalle zijden van het terrein loopt een breede wandelweg, de andere zijden grenzen aan woonerven en kampongs. Aan de wegzijde ligt het terrein 0.40 M. lager dan aan de achterzijde.

Tusschen de te ontwerpen gebouwen en de grenzen van het bouwterrein moet een strook gronds van minstens 10 Meter breedte onbebouwd blijven. Van het water uit de langs het terrein stroomende slooten moet voor spoeling worden gebruik gemaakt. (*)

Ter nadere aanduiding wordt nog medegedeeld, dat de gemiddelde temperatuur van het klimaat der plaats, waar het technicum verondersteld is te zullen worden opgericht, 85° Fahrenheit bedraagt.

2. Er is verondersteld, dat het technicum zal worden bezocht door hoogstens 500 leerlingen.

De gebouwen voor de geheele inrichting zijn de volgende:

A. Hoofdgebouw, waarin de onder art. 3 te noemen lokaliteiten;
B. Machinegebouw;
C. Smederij en timmerwerkplaats;
D. Laboratorium;
E. Privaten en urinoirs;
F. Rijtuigenloods;
G. Conciergewoning met bijgelegen koffiekamer.

A. Hoofdgebouw. 3. Het hoofdgebouw moet bestaan uit twee verdiepingen en de navolgende vertrekken bevatten:

een lokaal, voor het geven van onderricht in natuur- en scheikunde, ter oppervlakte van 120 M²;
een lokaal voor stoomwerktuigkunde, oppervlakte 70 M²;
vijf lokalen voor wiskunde en mechanica, elk ter oppervlakte van 70 M²;
een lokaal voor talen, oppervlakte 70 M²;

(*) Deze sloten stroomen langs de zuidelijke zijden en begrenzen de diepte, 150 M. van het terrein.

één idem voor de bouwkundige vakken, oppervlakte 70 M²;
één idem voor boetseeren, oppervlakte 70 M²;
één lokaal voor teekenen, oppervlakte 210 M²;
één lokaal voor instrumentenleer, oppervlakte 70 M²;
lokalen voor reserve, op elke verdieping minstens één ter oppervlakte van 70 M²;
Verder moeten in dit gebouw voorkomen:
één directeurskamer, oppervlakte 35 M²;
één leerarenkamer, oppervlakte 70 M²;
één bibliotheekkamer, oppervlakte 35 M²;
voor elke verdieping één magazijn van leermiddelen ter oppervlakte van 24 M²;
voor elke verdieping één wachtkamer ter oppervlakte van 24 M²;
Ook moet gerekend worden op ruimten voor het opbergen van instrumenten en werktuigen.

Bij de bepaling der lokaalafmetingen is gerekend op eene toe te laten speling van ongeveer $5^{2}/_{0}$ boven of beneden de opgegeven oppervlakten.

De toegang tot de doceerlokalen zal zooveel mogelijk moeten geschieden van af langs de achter- of binnenzijde van het gebouw te ontwerpen overdekte open gaanderijen van 3 M. breedte.

De voorkant van den voorgevel moet minstens 25 Meter van den weg zijn gelegen.

B. Machinegebouw. 4. Het machinegebouw moet eene oppervlakte verkrijgen van 450 M². Een te ontwerpen verkleedkamer voor de leerlingen en een kamer voor den machinist-leeraar is bij deze oppervlakte inbegrepen.

C. Smederij en timmerwerkplaats. 5. Het gebouw voor de smederij en de timmerwerkplaats, moet in 2 gelijke deelen worden gesplitst en gezamenlijk eene oppervlakte beslaan van 450 M².

Ook hier moet op kleed- en leerarenvertrekken worden gerekend.

D. Laboratorium. 6. Het laboratorium vormt mede één gebouw, ter oppervlakte van 150 M².

E. Privaten en Urinoirs. 7. Het gebouwtje voor een zestal privaten en voor urinoirs, moet gemakkelijk van uit alle schoolgebouwen bereikbaar zijn.

F. Rijtuigenloods. 8. De te ontwerpen wagenloods is bestemd voor 4 rijtuigen met bespanning.

G. Conciergewoning met koffiekamer. 9. De conciergewoning moet bestaan uit de navolgende vertrekken:

voorgebouw: een open voor- en dito achtergalerij alsmede 3 vertrekken;

bijgebouwen: een provisie-, een bad- en twee bediendenkamers, een keuken en een privaat;

langs deze vertrekken een overdekte gaanderij van 1.70 M. breedte.

Bij de conciergewoning aan en van uit deze bereikbaar, moet een *koffiekamer* worden ontworpen.

De oppervlakten mogen bedragen:

voorgebouw ± 160 M².

bijgebouwen met inbegrip van gaanderij ± 100 M², koffiekamer ± 40 M².

10. Alle gebouwen, behalve het hoofdgebouw, moeten bestaan uit één verdieping.

11. Alle gebouwen moeten onderling worden verbonden door overdekte gaanderijen van 2.50 M. breedte.

12. De ontwerpers zullen geheel vrij zijn in hunne composities, echter met dien verstande:

a. dat de gebouwgevels niet in voegwerk mogen zijn ontworpen, aangezien de kwaliteit der verkrijgbare metselsteen dit niet toelaat;

b. dat voor gevelversieringen niet van uit Europa te betrekken kunst- of natuursteen mag worden gebruikt;

c. dat bij de gevelversieringen van alle gebouwen, behalve het hoofdgebouw, eenvoud in karakter op den voorgrond moet staan;

d. dat de kappen boven de gebouwen voor machines, smederij en timmerwerkplaats van beneden zichtbaar moeten blijven en als toonbeelden van eenvoudige en solide constructie moeten ontworpen worden.

13. Alleen voor Nederlanders en inwoners van Nederlandsch-Indië is de mededinging tot deze prijsvraag opengesteld.

14. Er wordt verlangd:

a. Eene situatieteekening op de schaal van 1 ad 500, waarop in grenslijnen alle gebouwen moeten zijn aangegeven;

b. van het hoofdgebouw een plattegrond van elke verdieping, eene teekening van den voorgevel en twee doorsneden, alles op de schaal van 1 ad 100;

c. van een partij uit den voorgevel van het hoofdgebouw een detail op de schaal van 1 ad 10;

d. van elk ander dan het hoofdgebouw een plattegrond met minstens één gevel en één doorsnede, alles op de schaal van 1 ad 100:

e. eene beknopte nota van toelichting.

15. Alle teekeningen moeten zonder kleuren in zwarte lijnen zijn uitgevoerd en voor photolitographische reproductie geschikt zijn.

16. Antwoorden op deze prijsvraag moeten vrachtvrij zijn ingeleverd *vóór* of op den *15den Augustus* 1900 bij den Heer C. P. Franken, President der Vereeniging van Bouwkundigen in Ned. Indië te Pasoeroean.

Zij moeten van een motto voorzien zijn en begeleid van een verzegeld couvert, waarin opgaaf van naam en woonplaats van den ontwerper.

Buiten op het verzegeld couvert moet het motto van het ontwerp worden herhaald en een adres worden opgegeven om, zonder den naam van den inzender te kennen, zoo noodig met dezen te kunnen correspondeeren.

17. De teekeningen mogen niet door den ontwerper worden onderteekend; het schrift op de teekeningen, het toezendings- en het correspondentieadres, alsmede dat der nota van toelichting, moet van een andere hand dan die des ontwerpers zijn; de zegellakken op den naambrief mogen niet den naam des vervaardigers of de beginletters van dezen voorstellen.

18. De ingezonden ontwerpen zullen worden beoordeeld door eene Jury, bestaande uit 5 of 7 leden, zoo mogelijk te kiezen uit de Ingenieurs en het overig technisch personeel der B. O. W. en S. S., particuliere architecten en andere deskundigen, allen bewoners van Java.

Minstens drie maanden vóór den termijn van inlevering der ontwerpen zullen de namen der Juryleden in dit tijdschrift worden bekend gesteld.

19. Voor de ter bekroning waardig gekeurde ontwerpen worden uitgeloofd als:

eerste prijs f 250.— *(twee honderd vijftig gulden)*,
tweede prijs f 150.— *(één honderd vijftig gulden)*,
derde prijs f 100.— *(één honderd gulden)*,
benevens aan deze drie ontwerpen het diploma der Vereeniging.

20. Bij het onverhoopt geval, dat geen ontwerp voor bekroning kan worden voorgedragen, heeft de Jury het recht het Bestuur der V. v. B. voor te stellen eene andere onderscheiding toe te kennen aan zulke antwoorden, die naar haar oordeel daarvoor in aanmerking komen.

21. De bekroonde ontwerpen blijven het eigendom der Vereeniging.

22. Het rapport der Jury zal zoo spoedig mogelijk worden bekend gemaakt.

23. Het Bestuur der V. v. B. behoudt zich het recht voor eventueel alle ingezonden ontwerpen op eenige hoofdplaatsen in Ned. Indië ten toon te stellen.

24. De niet bekroonde ontwerpen zullen vrachtvrij aan de opgegeven correspondentie-adressen worden teruggezonden.

Namens het Bestuur
A. DU BOIS,
Secretaris der V. v. B.
W. M. JORDAAN,
tijdelijk bestuurslid idem.

N.B. Van dit programma, met schetskaartje van het terrein liggen enkele exemplaren ter beschikking.

Op de studie-prijsvraag voor een vast circus te Scheveningen, uitgeschreven door de Afd. 's-Gravenhage van de Mij. t. bev. d. Bouwkunst, is één antwoord ingekomen onder het motto „Au pas."

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging Afd. Amsterdam. 13 December 1899. Uit de ingekomen stukken bleek, dat de Afd. Amsterdam van de Mij. t. B. d. Bouwkunst en de Afd. Amsterdam en Omstreken van den Bond van Hoofden van Scholen in Nederland adressen van adhaesie aan den Gemeenteraad van Amsterdam zullen zenden naar aanleiding van het adres der Afd. over vakonderwijs.

Medegedeeld werd, dat den 9en December een Afd. van de T. V. V. te Groningen was opgericht.

Hierna werd een jalousie-ventilator bezichtigd, waarbij de heer Robbert Kalff eenige toelichtingen gaf. Deze ventilator bestaat uit een dakvenster, waarvan de opstanden voorzien zijn van jalousiën, en kan bij alle dakconstructiën worden toegepast; Door den eigenaardigen vorm der jalousiën wordt het doordringen van vocht voorkomen.

De heer J. Ahrend voerde het woord over de door hem in den handel gebrachte zak-waterpas- en hoekmeetinstrumenten, die in grooten getale in de zaal aanwezig waren. Volgens het oordeel van velen zijn deze toestellen voor waterpassingen en metingen op kleine schaal en daar, waar geen groote nauwkeurigheid wordt gevorderd, zeer bruikbaar. De heer Willebrands nam op zich de instrumenten te onderzoeken en in een volgende vergadering rapport uit te brengen.

Een vraag uit de bus omtrent het doorroesten van gegoten ijzeren afvoerpijpen gaf tot eenige discussie aanleiding.

Afd. 's-Gravenhage. Vergadering van Vrijdag 22 December 1899. – De notulen der vorige bijeenkomst werden onveranderd vastgesteld en er werd medegedeeld, dat op de prijsvraag voor een Circus, door de Afdeeling uitgeschreven, en waarvoor de inlevering op 20 December was bepaald, één inzending was ingekomen, onder het motto „An pas". Na de uitspraak der Jury zal het ontwerp ter vergadering worden tentoongesteld.

Van het Hoofdbestuur zijn ontvangen vijf vragen welke voor het meerendeel zullen behandeld worden door de daarvoor benoemde commissiën, die op de vergadering op voorstel van het bestuur worden benoemd; aan eenige gekozenen, niet ter vergadering aanwezig, zal hunne benoeming worden medegedeeld en later alle namen worden bekend gemaakt.

Aan de orde was de verkiezing van twee nieuwe bestuursleden, in de plaats voor de aftredende heeren Joh. Mutters jr. en A. Stigter, die niet herkiesbaar zijn. Met bijna algemeene stemmen werden gekozen de heeren D. E. C. Knuttel en K. Stoffels aan wie hunne benoeming zal worden bericht.

Vervolgens werd gestemd tot het verkrijgen van een Voorzitter voor het volgende jaar en hiertoe de onder-voorzitter, de heer W. C. Metzelaar benoemd, die deze functie welwillend aanvaardde, hetwelk met zeer veel ingenomenheid werd begroet. De commissie ingevolge art. 17 van het reglement, werd herbenoemd.

Tot vertegenwoordigers van de Afdeeling ter algemeene vergadering van de Maatschappij werden benoemd voorzitter en 1e secretaris, en als hunne plaatsvervangers resp. ondervoorzitter en 2e secretaris.

De rekening en verantwoording over 1899 van den Penningmeester werd in volkomen orde bevonden en hem onder dankzegging voor het gehouden beheer, van zijne aansprakelijkheid ontheven.

De begrooting voor 1900, in ontvangst en uitgaaf beloopende f 733.65 werd, na eenige nadere toelichtingen, met algemeene stemmen goedgekeurd.

De Commissie van stem-opneming, de heeren G. H. Bauer jr., en J. Olthuis en de commissie voor het nazien der rekening en verantwoording de heeren E. A. P. Bourgonjon, en J. Hoogwerf, werden door den Voorzitter bedankt voor hunne genomen moeite.

Tevens dankte de Voorzitter den heer Metselaar voor zijne vriendelijke bemoeiing ter verkrijging eener kunstbeschouwing uit de bibliotheek der Polytechnische School, bestaande in twee plaatwerken van gebouwen in Denemarken en Groot-Brittanje.

Alsnu werd voor het uiteengaan van deze laatste vergadering in dit jaar een hartelijk afscheid en tot weêrsziens toegeroepen aan allen, maar ook door verschillende sprekers aan den heer Mutters die als voorzitter aftrad, en die op zijne beurt de vergadering geluk wenschte met de gedane keuze van den nieuwen voorzitter, den heer Metselaar, van wien hij alles goeds voor den bloei der afdeeling verwachtte. – Hierna werd de vargadering gesloten.

BERICHTEN.

Het gemeente-Museum van Oudheden te Arnhem is dezer dagen verrijkt met een belangrijken aankoop uit de nalatingschap van wijlen den architect J. W. Boerbooms. Bijna alles heeft betrekking op Oud-Arnhem. Hoogst belangrijk zijn twee raampjes van gebrand glas met de wapens van Brantsen en van Ommeren. Verder vindt men oude kruisramen profil- en sluitstoenen, haardsteenen, Arnhemsche tegels, ankers, kamerbetimmering, oude deuren enz., benevens belangrijke opmetingen van oude gebouwen, door Boerbooms verricht, zooals van het oude Geldersch Spijcker, St. Peterhuis in de Rijnstraat enz. Voorts heeft het Museum aangekocht de oorspronkelijke teekeningen van door Boerbooms uitgevoerde werken, als het Elisabethgasthuis, de scholen in de Jansstraat en Sonsbeekstraat, de pastorie van St. Jan en vele winkelpuiën enz.

Naar wij vernemen zal het gerestaureerde raadhuis van Lochem in het begin van het volgende jaar in gebruik worden genomen.

Op 77-jarigen leeftijd is den 19den December j.l. te 's Gravenhage overleden de heer W. C. van Goor, in leven architect te Rotterdam.

Er heeft zich eene Centrale Commissie van Advies betreffende het Woningvraagstuk gevormd, wiens arbeid zal bestaan in het geven van adviezen en tevens in het verzamelen van gegevens en het bestudeeren van het vraagstuk. Over de oprichting en reconstructie van bouwvereenigingen, over inrichting, beheer en kosten van arbeiderswoningen, zal licht worden verschaft aan hen die dit zoeken. Ook aan Gemeentebesturen, die zich het woningvraagstuk aantrekken, zal advies kunnen worden verstrekt.

De Commissie bestaat uit de heeren: Mr. H. L. Drucker te Leiden, Dr. C. W. Janssen, Mr. J. Kruseman, A. H. H. Wolring, en de dames Dr. Cornelia de Lange en Mej. Joh. Ter Meulen te Amsterdam, de heeren J. W. C. Tellegen te Arnhem en W. B. van Lieflland te 's Gravenhage.

In overleg met het Bestuur van het Centraal Bureau voor Sociale Adviezen is de volgende regeling getroffen.

1°. In verband met de statuten van het Bureau zal de Commissie eene commissie worden van deskundigen voor het Woningvraagstuk, verbonden aan het Centraal Bureau voor Sociale Adviezen, en staande onder voorzittersehap van den Directeur van het Bureau, Prof. M. W. F. Treub te Amsterdam. De Commissie bestaat, behalve den Directeur, uit vijf personen, door het Bestuur van het Centraal Bureau te kiezen uit de tegenwoordige leden der Commissie.

2°. Er wordt een ambtenaar aan het Bureau aangesteld, in het bizonder belast met alle zaken het Woningvraagstuk rakende, die als secretaris van de onder 1° genoemde Commissie zal fungeeren.

3°. Ten behoeve van deze aanstelling en van de verdere kosten aan de werkzaamheden ten aanzien van het Woningvraagstuk verbonden, worden de noodige geldmiddelen aangebracht door de Commissie, waarvan de leden hierboven zijn genoemd.

Deze Commissie heeft zich nu per circulaire gewend tot allen, die in de zaak der volkshuisvesting belang stellen, met dringend verzoek om geldelijken steun tot tegemoetkoming in de noodzakelijke uitgaven.

PERSONALIA.

Tot Directeur van Publieke Werken te Amsterdam is door den Gemeenteraad op voordracht van B. en W. benoemd de heer J. van Hasselt, Directeur van de Gemeentelijke Waterleiding te Amsterdam.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 3.

VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam. Vrijdag 29 Dec. 1899, 's avonds 8 uur, gebouw Marnixstraat 402. Bespreking van vragen door het Bestuur der Mij. gesteld. Expositie van de ingekomen ontwerpen voor een gevel, uitgeschreven door de Levensverzekeringbank „Rotterdam", te Rotterdam.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 12, van 15 December 1899. Mijten-planten, door Dr. H. J. Calkoen. — De Pest, door Dr. R. G. Rijkens. — Nog eens „Rayons crépusculaires", door Chr. A. C. Nell. — Gooiland. Een geognostische biologische studie (vervolg en slot), door C. J. Koning. — Schadelijke Insekten. (Kakkerlakken), door Dr. J. E. Rombouts. — De ontwikkeling der oorlogsvloot in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, door H. V. — Resultaten der jongste onderzoekingstochten ter zee (vervolg), door A. D. Hagedoorn. — Boekaankondiging. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen, door Ant. Pannekoek. — Correspondentie.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851) zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vestibule. 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochère, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen. 4 pl.; *f* 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0.30.
2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin 12 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70.

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60
2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18 (1871). Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl. Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.; *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats. 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

WOENSDAG 27 DECEMBER.

Loosduinen. Het bouwen van 8 woonen 1 winkelhuis op het Enthof aldaar voor M. Schoenmaker.

De bouwk. W. v. d. Molen Kuipers, n.m. 2½ u., in het café van de Wed. W. Valkenet te Halfweg, Loosduinen, alw. bestek en teek. à f 2 verkrijgb. Aanw. gedaan.

Midwolda. Het opruimen van de bestaande en het bouwen van een nieuwe behuizing.

Mej. de Wed. L. Leemhuis, 's av. 7 u., in het café van H. Hilgenga. Bestek en teek. ter inz. in gen. café. Aanw. 27 Dec., v.m. 10 u. Inl. verstrekt J. Kramer.

Musselkanaal. *a*. Het bouwen van een winkelbehuizing voor den heer R. K. Woltmeijer te Musselkanaal, onder bijlev. van alle daartoe benoodige materialen; *b*. het glas- en verfwerk.

De aanbesteder, n.m. 6 u., in het café van F. Brongers. Bestek en voorw. liggen in het bovengen. café ter inz. Inl. geeft J. Linzel, bouwk. te Stadskanaal.

DONDERDAG 28 DECEMBER.

Adorp (Gr.). Het verbouwen van eene burgerbehuizing, staande te Adorp, van den heer J. Zijlman, ald.

De aanbesteder, n.m. 4 u., bij kastelein E. Sliema. Bestekken à f 0,35 te verkr. ten huize van aanbesteding, waar het ook met eene teek. ter inz. ligt. Inl. te bek. bij L. Drewes, arch. te Adorp. Aanw. 28 Dec., n.m. 1 u.

Haarlem. Het bouwen van een telegraaf- en telephoonkantoor met bovenwoning in de Zaandammerpolder bewesten de Hembrug, beh. tot de werken van het Noordzeekanaal. Ram. f 12000.

Het prov. best., v.m. 11 u. Bestek no. 204, ter lez. aan het geb. van het min. van W., H. en N., aan de lok. der prov. besturen, en is te bek. bij Gebr. van Cleef, 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofding. Kemper te Haarlem, bij den ing. van Oordt te Amst. en bij den opzichter Helmers te Beverwijk. Aanw. gedaan.

Heerhugowaard. Het bouwen van een rijtuigmagazijn, door en voor rekening van den heer Jac. Met. ald.

De aanbesteder, in het café van K. Kuileman. Bestek en teek. in gen. koffiehuis ter inz. Informatie geeft de heer A. Vis, bouwk. te Oudkarspel.

Noordwijk. Het verrichten van eenige vernieuwingen en herstellingen aan en het onderhouden van werken tot de gemeente behoorende, ged. het jaar 1900.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestek op het raadhuis ter inz. Inl. verstrekt de gem.-opz. A. J. Overmeer. Aanw. gedaan.

Sappemeer. Het bouwen van een bewaarschool met twee lokalen op een terrein te Martenshoek.

Het best. der vereen. „Plaatselijk Nut", 's av. 7 u., in het Bontehuis. Bestek en teek. liggen ten huize van aanbesteding ter inz. en à f 1,25 verkrijgb. bij H. Wolrich, arch., welke tevens inl. verstrekt. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 29 DECEMBER.

Vlissingen. Het onderhoud der gemeentegebouwen, enz., ged. het jaar 1900, in 6 perc., als: perc. 1, verfwerk; 2, smidswerk; 2*a*, id.; 3, timmerwerk, metselwerk enz.; 4, stucadoorwerk; 5, vervoer van vrachten.

Het gemeentebest., n.m. 1 u. Bestek ter inz. ter gem.-secretarie en ten kantore van den gem.-bouwm. bij wien de noodige inl. te bek. zijn, en is aldaar à f 0,75 verkrijgb. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 30 DECEMBER.

Baarn. Het onderhoud en de vernieuwingen van de gem.-gebouwen en wegen, alsmede van de div. sleeploonen voor 1900.

Het gemeentebest., n.m. 2 u. Bestekken te verkr. ter gem.-secretarie tegen f 0,15. Aanw. door den gem.-opz. 27 en 28 Dec.

's-Gravenhage. Het onderhoud en herstel van de landsgebouwen te 's-Hage, gedur. 1900. Ram. f 44500.

Het min. van W., H. en N., v.m. 11 u. Bestek, no. 56, ter lez. aan het min. voorn., aan het bur. van den rijksbouwmeester in het 2de direct, Fluweelen Burgwal no. 16 te 's-Hage; aan dat v. h. prov. best. van Zuidholland, en is te bek. bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. zijn te bek. bij den rijksbouwmeester en bij den opz. bij de landsgebouwen H. E. v. d. Water, Binnenhof. Aanw. gedaan.

DINSDAG 2 JANUARI 1900.

Amsterdam. Het vergrooten van de openbare lagere school der 1ste klasse no. 38 aan de Roggeveenstraat, tot een school voor 600 kinderen.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend verkr. ter stads-drukkerij, à f 2,10 (met 3 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2—4 u., ged. de drie laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Utrecht. Bestek no. 800. Het maken van eene los- en laadplaats, het wijzigen van de veelading en wijzigen van sporen en wissels en het uitvoeren van diverse werken op het station Wolvega. Begr. f 2900.

De maatsch. tot expl. van staatsspoorw., n.m. 2 u. (loc. tijd) aan het centraalbureau, Moreelsepark. Bestek ter lez. aan het centr.-bur. in het Moreelsepark en aan het bur. van den sectie-ingen. K. den Tex te Zwolle, en is aan gen. centraalbur. te bek., tegen f 0,50. Inl. worden gegeven aan het centr.-bureau en door den sectie-ingen. voorn. Aanw. op het terrein 27 Dec., v.m. 10½ u. (West Europ. tijd).

WOENSDAG 3 JANUARI.

Leeuwarden. Het afbreken eener oude en weder opbouwen van eene nieuwe stelphuizinge, met stalling voor 53 stuks hoornvee, op „Feddema-Zathe", aan de Wijde Ee onder Grouw, bewoond door J. Sietema.

De heer Jhr. W. W. van Siminia te 's-Hage. Bestekken à f 0,75 verkr. aan de coöp. handelsdrukkerij te Leeuwarden. Teek. ter inz. in 't stations-koffiehuis te Grouw. Inl. geeft H. Gros, Rauwerd. Briefjes worden ingewacht, onder lett. F, vóór of op 3 Januari, voor 's midd. 12 u., ten kantore van Mr. Horat Albarda en A. Ottema, notarissen te Leeuwarden. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 4 JANUARI.

Enschedé. Het bouwen eener villa voor den WelEd. heer F. G. ter Kuile aldaar, op een terrein gelegen aan den Gronauschen straatweg.

De aanbesteder, 's midd. 12½ u., in het hotel „de Graaf". Bestek en teek. à f 2,50 per stel verkr. ten kantore der architecten. Aanw. 4 Januari v.m. 10 u. Inl. geven Van der Goot & Kruisweg, architecten, Hengelo.

VRIJDAG 5 JANUARI.

Enschedé. 1. Het bouwen eener spinnerij, hoog twee verdiepingen, met trappentoren, sterkerij, machinekamer, ketelhuis, privaten enz. (over eene gezamenlijke oppervlakte van plm. 7269 M²).; 2. het bouwen eener weverij met voorgebouw en privaten, hoog een verdieping (over een gezamenlijke oppervlakte van plm. 3677 M²).; 3. het inmetselen van 2 stoomketels en het metselen van fundeeringen voor eene stoommachine van 1300 H. P. met fundeering voor den stoomschoorsteen, rookkanalen, economiser, enz.; 4. het graven van een reservoir ter groote van plm. 3700 M². en verdere werken, alles op een terrein, gelegen aan den Haaksbergerstraatweg te Enschedé.

De firma Gerhd Jannink en Zn., n.m. 12½ u., in het hotel de Graaff. Bestek met 8 teek. zijn à f 20 per stel verkrijgb. ten kant. van den arch. en worden vóór de opening der bilj. à f 10 teruggenomen. Inl. worden gegeven door den architect H. Reijger te Enschedé. Aanw. op de plaats 5 Januari, v.m. 9 u.

WOENSDAG 10 JANUARI.

Wolvega. 1. Het bouwen eener nieuwe school met onderwijzerswoning te Boijl; 2. het lev. van alle schoolmeubelen in de school aldaar.

Het gemeentebest. van Weststellingwerf, v.m. 11 u. Bestekken met teek. zijn ter secr. verkr. van perc. 1 met de teek. à f 1,50, en het bestek van perc. 2 à f 0,50, waar zij ook ter inz. liggen. Aanw. op het terrein te Boijl op 5 Jan., v.m. 11 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen—Amsterdam, Sophiapleln — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 8.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**- 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**- 17.743.000.00**

Lage premiën.

DONDERDAG 11 JANUARI.

Charlois (Z.-H.). Het bouwen van een dubbele pastorie op een terrein aan den Kerksingel.

De kerkvoogden en notabelen der Nederduitsch herv. gemeente. Bestek en teek. à f 3 te bek. bij den arch. B. Hooijkaas Jr., Gelderschekade 10, Rotterdam.

VRIJDAG 12 JANUARI.

Zwolle. Het doen van herstellingen enz. aan: *a*. het gebouw der rijks hoogere burgerschool te Zwolle, en *b*. de gebouwen der rijks kweekschool voor onderwijzers te Deventer; beide van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot 31 Dec. 1901.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN

11 DECEMBER.

Tilburg. Het bouwen van 4 burgerwoningen in de Kloosterstr. alh., voor rekening van den heer L. W. Panis te Dongen.

Metselwerk. Laagste inschr. Joh. Groenen, f 2073.*

Timmerwerk. J. Borgers, f 1768.** Gegund.

12 DECEMBER.

Groningen. Het afbreken van een werkplaats, staande achter de behuizing get. no. 5 aan de Rademarkt en het ald. weder opbouwen van een werkplaats met magazijnen enz., met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den heer H. Kuik Hzn.

Laagste inschrijver J. Turkstra, f 4727. Gegund.

14 DECEMBER.

Enschedé (**Onderh.**). Het schilderwerk van het nieuw te bouwen koepelhuis voor den heer B. Roesingen. Door den heer M. Tönis. Laagtse inschr. P. Ruischer, f 220. Gegund.

Overschie (Z.-H.). Het maken van een kerkgebouw op de daarvoor gemaakte fundeering aan de Dorpsstraat. Door de diakenen der Ned. Herv. Gemeente.

Laagste inschrijver J. J. Hornstra, Bergen-op-Z., f 106.795.

16 DECEMBER.

's-Gravenhage. Het bouwen van een post- en telegraafkantoor met directeurswoning te Nieuwe-Pekela. Raming f 29970. Door het min. van W., H. en N.

Laagste inschr. G. Hensema, Oude-Pekela, f 20567.

Kesteren. Het bouwen van een villa ald. Raming f 10196. Door Mejuffr. de Wed., T. A. van Luttervelt.

Laagste inschr. G. Altona, Wageningen, f 10444. Gegund.

Zwolle (**Onderh.**). Het bouwen eener nieuwe kerk met klooster voor de Eerwaarde Paters Dominicanen te Zwolle, onder beheer van den architect J. Kayser te Maastricht. Raming f 350.000.

Laagste inschrijver J. H. v. d. Waarden, Nijmegen. f 339.180. Gegund.

16 DECEMBER.

„Per Telegraaf."

's-Gravenhage. Het bouwen van een krankzinnigengebouw ten behoeve van het krankzinnigengesticht ald. in aanbouw. Door het best. van het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen.

Laagste inschrijver C. v. Stuivenberg, Loosduinen, f 11730 Daaropvolgende J. Lievaart, 's-Hage, f 12.400.

Middelburg. Het amoveeren van te noemen koffiehuis en winkelhuis, en het daar ter plaatse bouwen van een nieuw café, winkel en vier woonhuizen. Door den bouwk. P. Houthuis te Vlissingen.

Laagste inschrijver Abr. Hanewinkel. Vlissingen, f 19880. Gegund.

Utrecht. Het afbreken van een steenen loods en het bouwen eener werkplaats van de afkomende materialen op haar terrein, de huize „Wiers" te Vreeswijk. Door den dir. der stoombootdienst „Keulsche Vaart".

Laagste inschrijvers J. J. Hoogendoorn en v. d. Peteis, Vianen, f 1798.

Oud-Vossemeer. Het bouwen van een nieuw woonhuis met bijbehoorende landbouwschuur. Ram. f 2977,64. Door den heer M. P. Ooms.

Laagste inschr. A. C. v. Eekelen, Wouw, f 2930. Nog niet gegund.

Roosendaal (**N.-Br.**). Het bouwen van 4 woonhuizen ald. Door den heer Jos. Beijsens.

Laagste inschr. Adr. Buijzen, f 4500. Geg.

18 DECEMBER.

Amsterdam. Bestek no. 820. Het maken van eene douanenloods, het wijzigen van de bestaande douanenloods, het maken van een privaatgebouwtje en van een kantoor, met bijbehoorende werken, op het stationsemplacement Bentheim. Begr. f 63000. Door den directie der Holl. IJz. Spoorw. Mij.

Laagste inschrijver Chr. Wegerif, Apeldoorn, f 60650.

Amsterdam. Bestek no. 822. Het vergrooten van de locomotievenloods met bijkomende werken op het stationsemplacement Hoek van Holland. Begr. f 8000. Door de dir. der Holl. IJz. Spoorw. Maatsch.

Laagste inschrijver A. de Haan, Vlaardingen, f 6859.

Hoogezand. Het bouwen van eene behuizing op een aan te wijzen terrein ten noorden van het Abrahamsdiepje, onder Kolham, gem. Slochteren, met de leverantie van al het benoodigde. Door den heer M. K. Bom.

Laagste inschrijver F. H. Tallen, Hoogezand, f 923.

Winterswijk. Het bouwen van een huis met twee woningen. Door den heer J. M. Poppers.

Laagste inschrijver G. H. ter Haar Czn., f 1909. Gegund.

19 DECEMBER.

Arnhem. Het maken van vernieuwingen en herstellingen, het doen van onderhoudswerken aan de gebouwen der gem.-gasfabr. in 1900. Ram. f 1950. Door de directeur der gem.-gasfabriek.

Laagste inschrijver H. v. d. Burgt, f 1880.

Enschedé. Het bouwen van 4 woningen in 2 blokken en het herstellen van 2 bestaande woningen, gelegen a/h. Gronausche Voetpad. Door den heer J. H. Scholten.

Laagste inschrijver A. v. d. Steeg, f 5349. Gegund.

Schelluinen. Het bouwen eener kerk met toren. Door den kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente.

Laagste inschrijver K. Kreukniet, Giessen Nieuwkerk, f 11415.

Utrecht. Bestek no. 794. Het opbouwen en uitbreiden van het hoofdgebouw, het maken van een aanbouw voor bergplaats aan het privaatgebouwtje en eenige div. werken op het station Maasbracht. Begr. f 9000. Door de Maatschappij tot Expl. van Staatsspoorw.

Laagste inschrijver W. Verstruelen, St.-Odilienberg, f 9017.

Utrecht. Bestek no. 795. Het maken van een hoofdgebouw, een woning voor een arbeider-telegrafist en het uitvoeren van eenige verschillende werken op het station Wolfheezen. Begr. f 10450. Door de Maatsch. tot Expl. van Staatsspoorw.

Laagste inschrijver L. H. H. Jacobs, Arnhem, f 10327.

Vries. *a*. Het verbouwen der school te IJde. *b*. het bouwen eener onderwijzerswoning aldaar. Door het gemeentebest.

a. Laagste inschrijver E. Maatien, Zuidlaren, f 3050.

b. A. Waindrich, f 3819,50 Gunning aangehouden.

RECLAMES.

AAN DE DOOVEN. — Eene rijke dame, welke genezen is van hare doofheid en gedommel in de ooren door de Artificieele Oortrommels van het instituut Nicholson, heeft aan dit Instituut de somma van 25,000 franken gegeven, opdat alle doove menschen die geene middelen hebben, zich de Oortrommels kosteloos zouden kunnen verschaffen.

Te bevragen aan het Institut „Longcott", Guxnersbury, London, W.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN COMPLETE BADINRICHTINGEN.

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Toekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Breslau 1886.

De Portland-Cement-Fabriek
DYCKERHOFF & SÖHNE
te Amöneburg bij Biebrich a/d Rijn

Cassel 1870.

Gouden Medaille.

Offenbach 1879.

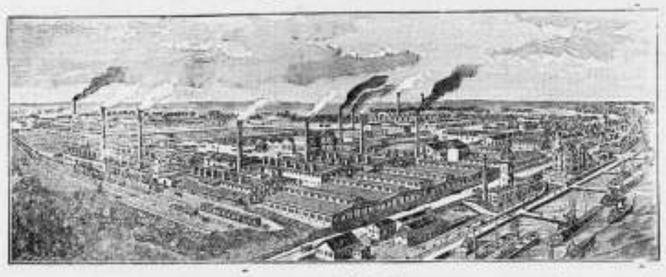

Medaille van verdienste.

Weenen 1873.

Gouden Staats-Medaille.

Düsseldorf 1880.

Gouden Medaille.

Hoogste onderscheiding in den Internationalen Wedstrijd. Arnhem 1879

levert haar erkend en uitmuntend fabrikaat, met garantie voor de grootste vastheid en deugdelijkheid.

Productievermogen der fabriek: 800,000 vaten per jaar. Magazijnhouders in de voornaamste steden.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Brownings Solution tegen vochtige muren. J. VAN STRAALEN, Visschersdijk 30, Den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Cementsteenfabriek. — M. ELFRING & ZOON, Den Haag.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Centrale Verwarming. — NELL & STUTTERHEIM, Den Haag.
Centrale Verwarming. — GEVEKE & Co., Amsterdam.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Eerste Nederl. Papierstûcfabriek, Damrak 85, Amsterdam.
Eerste Nederl. Xylolith-Fabriek. — A. S. KEY, Rotterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gas-, Stoom- en Waterleiding. — R. S. STOKVIS & ZONEN, Leuvehaven 74—76, Rotterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Gebrand Glas. — GEBRS. HEINLE, Prinses Mariestr. 39, Den Haag.
Haeusiersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst
Houthandel, Stoomzaag- en -Schaverij. G. J. BUIJS & Co., Noordwest-Binnensingel 23, Den Haag.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, Spuistr. 246, 248, 250, Amst.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's-Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF, Singel 455, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LOCHAU, Damrak 71, Amst
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SÖHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODFLHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Rolluiken. — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schilderwerken. — J. R. VAN 'T HOF, Korte Gracht 7, Amersfoort.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN en STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Stoomtimmerfabriek. — GEBRS. VAN MALSEN, Den Haag.
Sturtevant Engineering Company. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

30 DECEMBER 1899. 19e JAARGANG. No. 52.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 'S GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— • • •

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1 — elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. • • • • • • • • • • AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal. ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der M.

INHOUD. — Bastiaan de Greef Janszoon. — A. N. Godefroy. — Nieuwe kunst door A. W. Weissman (vervolg en slot). — Boekaankondiging. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Beantwoording van prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

B. DE GREEF JZN.

Door de welwillendheid van het Eerelid der Maatschapij t. Bev. d. Bouwkunst, den heer A. N. Godefroy, zijn wij in staat gesteld hier het portret te geven van den heer B. de Greef Jzn., den 16den dezer overleden. Het stelt

den heer de Greef in de kracht van zijn leven voor, en zal ongetwijfeld een aangenaam aandenken zijn voor de velen die hem gekend hebben, en voor hen die langen tijd met hem werkzaam zijn geweest.

A. N. GODEFROY.

Met innig leedwezen vermelden wij hier het overlijden van den heer Abraham Nicolaas Godefroy, op gisteren, Vrijdag 29 December, des morgens te half elf uur.

De heer Godefroy, werd den 12en Augustus 1822 te Amsterdam geboren, en bereikte den leeftijd van 77 jaren.

De Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst verliest in dezen hoogst bekwamen architect en wiskunstenaar, een harer meest gewaardeerde Eereleden.

NIEUWE KUNST.

(Vervolg van bladz. 383.)

Weenen heeft het voorbeeld van München gevolgd, en bezit sedert twee jaar ook zijn „Secession", die een orgaan uitgeeft, dat Ver Sacrum, d. i. de heilige lente, gedoopt werd. Maar de Weener Secessionisten zijn bij hunne Münchener collegas vooruit, daar zij, sinds het begin van dit jaar, zich in een eigen tentoonstellingsgebouw verheugen. Dit gebouw heeft een zeer gunstige plaats, in de verlengde Kärnthner-Strasse, dicht bij den Ring, en het centrum van het verkeer. Toen ik dit voorjaar te Weenen was, werd juist de eerste tentoonstelling gehouden.

De architectuur van het gebouw is wel geschikt om de aandacht te trekken. Men denke zich een witte, vierkante massa, zonder lijsten van eenige beteekenis en zonder vensters. De voorgevel bezit een portiek, waartoe een aantal treden toegang geven. In dit portiek zijn, in zeer vlak relief, gestyleerde laurierboomen aangebracht, wier loof verguld is. De eigenlijke toegang is van deuren in den hedendaagschen Belgischen trant voorzien.

Boven den ingang verheft zich een attiek, waarin de spreuk „Der Zeit ihre Kunst, der Kunst ihre Freiheit" te lezen is. Uit dit attiek rijzen vier pylonen omhoog, die een koepel omsluiten, welke als een laurierboomkruin, met vergulde bladen bezet, gevormd is. De ontwerper heeft zich blijkbaar door de voor-Grieksche architectuur laten inspireeren, die tegenwoordig te Weenen in Otto Wagner een bewonderaar vindt.

Gaat men het gebouw binnen, dan komt men eerst in de hal onder den koepel, die op dezelfde wijze als het uitwendige met gestyleerde boomen versierd is.

In den muur tusschen de hal en de daarachter gelegen zaal met bovenlicht is een groot rond venster aangebracht, waarin gebrand glas, dat de gevleugelde figuur der kunst voorstelt, een goed effect maakt.

De eigenlijke tentoonstellingszalen hebben bovenlicht; electrische booglampen geven gelegenheid ook 's avonds de bezoekers te ontvangen. De wanden der zalen zijn behangen. Er is niets gedaan, om het hinderlijke zenith-licht buiten te houden. Om het reflecteeren der schilderijen te voorkomen, zijn langs de wanden over een zekeren afstand donkere velums gespannen.

De fraaiste zaal is wel die, gemaakt voor een reusachtige groep, die Marcus Antonius op een wagen, door leeuwen getrokken, zittende, voorstelt. Dit vertrek is gedacht als een model voor een museumzaal. Daarvoor scheen het mij echter minder geschikt, omdat bovenlicht voor het tentoonstellen van beeldhouwwerk nimmer het gewenschte effect maakt. Ook in deze zaal is de versiering min of meer in klassieken geest. Een eigenaardigen indruk maken de tunnelachtige openingen in de beide korte wanden der zaal; een daarvan is à jour bewerkt, de andere is met een ontwerp voor een fresco gevuld.

Het zou mij te ver voeren, hier alles te bespreken, wat op de tentoonstelling te zien was. Ik zal mij tot de „gebruikskunst" beperken. Het meest in het oog vallende stuk daarvan is een schoorsteenmantel door Josef Engelhart ontworpen. Deze beeldhouwer is op de zonderlinge gedachte gekomen, het paradijs als versieringsmotief te gebruiken. Links naast de opening, voor den haard bestemd, plaatste hij Adam, rechts Eva, tusschen hen in een stuk van den boom der kennis en de slang. Alles is zoo realistisch mogelijk opgevat en uitstekend gemodelleerd. Doch de beide groote naakte figuren, zonder voetstuk op den grond staande, zullen in een modern vertrek een vreemden indruk maken.

Waar anders een spiegel geplaatst wordt, is hier, misschien omdat men in dien spiegel toch niet zou kunnen zien, een tapijt met de dieren van het Paradijs aangebracht. Ook dat tapijt is wel wat al te naturalistisch van opvatting.

Een der vertrekken is door Josef Hofmann ingericht en gemeubeld. Ten deele staat deze kunstenaar onder den invloed der Belgische school, zooals de zeer weinig constructieve toepassing van de groote bogen met hun zonderlinge krullen bewijzen. Het meubilair herinnert meer aan dat der Münchener werkplaatsen.

Even als te München vindt men ook te Weenen onder de Secessionisten heel wat kunstenaars, die volstrekt niet modern zijn. Meer dan elders heeft de nieuwe kunst te Weenen een onmiskenbaar klassieken tint.

De Jubileums-Tentoonstelling, verleden jaar in de Donaustad gehouden, leverde daarvan het bewijs. De daar geplaatste paviljoenen uit hout, ijzer en pleisterwerk bestaande, hadden verscheidene bouwmeesters gelegenheid gegeven om nieuwe kunst te maken. Zoo was het paviljoen der „Beschaving" als een antieken tempel ontworpen, doch in geheel andere verhoudingen, dan oudtijds gebruikelijk waren. De fries had ongeveer één vierde van de geheele gevelhoogte, terwijl de zuilen twee aan twee geplaatst waren, en tot smalle vierkante pijlertjes met slechts enkele beginselen van kapiteelen en cannelures waren ineengeschrompeld. Twee pylonen met Louis XVI bekroningen en reusachtige maskers stonden aan de beide zijden.

Het paviljoen voor „het Verkeer" was meer in den Spaansch-Amerikaanschen trant, die ik vroeger reeds vermeldde. De klassieke elementen hadden hier een beslist Barok-karakter gekregen. Bij het paviljoen der „Welvaart" bestond de middenpartij uit een half-ellipsvormige opening, door een soortgelijke lijst afgedekt. De breede fries was rijk beschilderd.

Al deze gebouwen hadden, zooals van zelf spreekt, slechts een ephemeer karakter. Te Weenen speelt in de werkelijke architectuur de nieuwe richting nog bijna geen rol. Slechts Otto Wagner heeft hier en daar een moderne gevel kunnen oprichten. Zijn systeem is, alles zoo vlak mogelijk te houden, zelfs geen kroonlijst aan te brengen en de vensteropeningen eenvoudig vierkant te laten. Alles wordt gepleisterd, en tusschen sommige der vensters zijn gestyleerde laurierboomen, in den geest van die, welke wij aan het gebouw van de Secession zagen, geplaatst. Een dergelijke gevel zou ook aan de verbreede Kärnthner-Strasse komen. Het ontwerp, van Josef Hoffmann, was reeds tentoongesteld, doch het was dit voorjaar nog onzeker, of de uitvoering wel zou plaats hebben.

Ik kom nu tot de bespreking van de nieuwe kunst in Nederland. Zooals ik reeds hiervoor zeide, kan men het begin van de nieuwe richting in onze bouwkunst stellen als vrijwel samenvallende met het optreden des heeren Berlage in het najaar van 1893.

Eer ik de wijze, waarop de nieuwe bouwkunst zich hier te lande uitte, met u naga, moet ik echter er aan herinneren, dat in de grafische kunst reeds vóór dien tijd een streven naar iets anders, dan het gewone, merkbaar was.

Ik noemde reeds Colenbrander als de vader der nieuwe kunst in Nederland. Deze was de vinder van een zeer persoonlijk ornament, vrij van alle naturalisme, en slechts werkende door lijnenspel en tegenstelling van schitterende kleuren. Het Rozenburgsche aardewerk, later de Amersfoortsche tapijten toonden, wat door een zóó begaafd man bereikt kon worden.

Toorop, die aanvankelijk schilder was, begon langzamerhand zijn manier geheel te veranderen, en in zijn latere schilderijen nadert hij het zuiver ornamentale. Ik durf te veronderstellen, dat deze werken, meest met een ingewikkelde symbolische beteekenis, voldoende bekend zijn. Daar zij in de eigenlijke decoratieve kunst niet thuis behooren, zoo zal ik er niet uitvoerig bij stilstaan.

In het voorjaar van 1891 stelde Deysselhof in de Damraksloods te Amsterdam aquarellen met zeebewoners, plantenstudiën en dergelijken ten toon, waaruit een zeer nieuwe en decoratieve opvatting sprak. Sedert ging de kunstenaar in deze, misschien ietwat door de Japansche kunst aangegeven, richting voort en wist hij dieren en planten op smaakvolle manier in zijn ornamenten te gebruiken.

Eenige jaren later kwam de houtsnijkunst tot vernieuwd leven, en gelukte het Lion Cachet, de Bazel en Lauweriks inderdaad smaakvol werk, zeer persoonlijk van karakter, in deze te lang verwaarloosde techniek voort te brengen.

Deze beide laatste kunstenaars waren uit de school van Cuypers afkomstig; dit geeft mij aanleiding hier iets over de leer van Viollet-le-Duc in het midden te brengen.

De tijd ligt nog zoover niet achter ons, dat deze leer beschouwd werd als de kiem, waaruit een nieuwe kunst zou voortkomen. En nu die nieuwe kunst over de geheele wereld bezig is, zich te vormen, blijkt het, dat die kiem niet in de werken van Viollet-le-Duc, maar in die van Ruskin gelegen was. Want overal, waar de nieuwe richting volgelingen vond, wendde men de blikken naar Engeland, waar door Ruskin het goede zaad was uitgestrooid.

Het volgen van Viollet-le-Duc leidde, waar het geschiedde, slechts tot een min of meer geslaagde herleving der middeleeuwsche kunst, waarin niets moderns te herkennen viel. Reeds vroeger is dit opgemerkt, doch er waren toen, vooral in de kringen der jongeren, velen die een andere meening waren toegedaan. Doch sinds een jaar of zes wordt ook hier te lande de onmogelijkheid, om Viollet-le-Duc als de basis voor een nieuwe kunst te gebruiken, algemeen erkend. Cuypers staat eenzaam, als de man, die een periode geopend en ook weer gesloten heeft.

Wie in korte woorden de leer van Viollet-le-Duc zou willen omschrijven, zou haar gevoeglijk die der versierde zichtbare constructie kunnen noemen. Om op gelijke wijze de leer van Ruskin zoo kort mogelijk weer te geven, zou men kunnen zeggen, dat ieder kunstwerk de eerlijke uitdrukking in schoonen vorm van den tijdgeest moet zijn.

Ruskin is ruimer van blik dan Viollet-le-Duc, ofschoon beiden allerminst objectief oordeelen. Maar terwijl de Franschman alleen de 13e eeuw bewondert, en aan dien tijd zijn regelen ontleent, zoodat de opvolging daarvan noodzakelijk tot de middeleeuwen moet terugvoeren, heeft de Engelschman een open oog voor de schoonheid, zooals zij zich in alle tijden openbaarde. Wel heeft hij een besliste voorkeur voor het Byzantijnsch-Romaansche tijdperk en meent hij, dat de ware kunst in het begin der vijftiende eeuw eindigde, maar dit belet hem niet, om b.v. Tintoretto hoog te waardeeren, en ook het werk van Sanmichele naar waarde te schatten.

Ik zeide daareven, dat een nieuwe kunst, over de geheele wereld bezig is, zich te vormen. Voor zooveel de architectuur betreft, is die kunst in Noord-Amerika het verst gevorderd. Nergens in Europa zou ik iets weten aan te wijzen, dat met haar gelijk gesteld kan worden. De Amerikaansche architectuur is uit den Amerikaanschen bodem gegroeid, als een noodzakelijk gevolg van de eigenaardig Amerikaansche beschaving. Zij beantwoordt volkomen aan den eisch, dien Ruskin stelt.

In een betrekkelijk nieuw land als Noord-Amerika, waar geen tradities bestaan, kon dit resultaat worden bereikt. Of wij het ook in Europa zoover brengen zullen, dient te worden afgewacht. Tot dusverre konden de architecten hier alleen aan betrekkelijk kleine werken toonen, wat zij vermochten. Vooral bij vrijstaande huizen werd de nieuwe manier aangewend en wel in Engeland het eerst en met het meeste succes, omdat deze huizen de uitdrukking zijn van een eigenaardig Engelsche behoefte.

In het overig Europa worden nu die buitenhuizen nagevolgd. Maar daar ontbreekt de behoefte, omdat in andere landen andere eischen gesteld worden. Ziet men nu zulk een „cottage" in Frankrijk, Duitschland, België of Nederland, dan bemerkt men aanstonds, dat het geen gewas is van eigen bodem, doch uit een vreemd land is ingevoerd. En daarom wordt in die landen aan den eersten eisch, die aan een kunstwerk gesteld mag worden, niet voldaan.

Men is tegenwoordig overal zoekende naar een systeem waarop de nieuwe bouwkunst zou kunnen rusten. Dit zoeken is reeds zeer oud. Maar wij zien het vooral geschieden in tijdperken, als de kunst niet meer recht van harte bloeide. Men voelde een behoefte aan iets, dat dienen kon om zich aan vast te houden. Over het hoofd werd dan echter gezien, dat geen hulpmiddelen, geen voorschriften, geen regelen, hoe uitvoerig en duidelijk ook aangegeven, tot het voortbrengen van een kunstwerk kunnen leiden, indien het eenig noodige, begaafdheid, ontbreekt. Het groote gevaar van systemen in de kunst is, dat daardoor bij velen de meening ontstaat, als zou een talent overbodig zijn geworden.

Wanneer wij de nieuwe kunst, zooals zij zich nu over een groot deel der beschaafde wereld uit, beschouwen, dan kunnen wij daarin twee richtingen onderscheiden. De eerste richting wil het nieuwe tot elken prijs, en deinst daarom voor de grootste zonderlingheden, ja zelfs voor wat met een goede constructie onvereenigbaar is, niet terug. De volgers der tweede richting zoeken hun heil in de grootst mogelijke vereenvoudiging der vormen, in het weglaten van alle details. Een voorbeeld van de eerste categorie is de nieuw-Belgische kunst; de nieuw-Nederlandsche kunst behoort grootendeels tot de tweede.

Het schijnt, dat de richting die naar vereenvoudiging streeft, meer toekomst heeft dan de andere, die slechts grillig wil wezen. Toch moet overdrijving altijd schaden; wie al te sober wil zijn, wordt nuchter; wie vóór alles oorspronkelijkheid zoekt, vervalt in het bizarre.

Wanneer ik meen, dat de eenvoudige architectuurrichting meer toekomst heeft dan de meest grillige, dan wil ik daardoor niet geacht worden, aan de bouwkunst als kunst nog een lang leven te voorspellen. Uitsluitend op het sobere, het doelmatige, het goedkoope doelende, moet de architectuur eindelijk wel gaan samenvallen met het ingenieursvak.

Dat kunst met kunnen samenhangt, is wel helder; vergeten wordt echter al te vaak, dat slechts hij kunstenaar is, die door aangeboren talent meer kan dan gewone stervelingen. Zonder dit aangeboren talent, zonder deze intuïtie is een kunstenaar onbestaanbaar.

De uitdrukking „schoone kunst" is nog niet zoo dwaas, als tegenwoordig wel gemeend wordt, vooral niet in de architectuur. Ruskin wijst er dan ook op, dat alle schoone bouwwerken, van de vroegste oudheid af tot aan onze dagen toe, meer beoogen, dan alleen te voldoen aan zekere eischen van nut of doeltreffendheid. Hij ontkent met beslistheid, dat al wat nuttig en doeltreffend is, daarom ook schoon genoemd zou moeten worden. Hij gunt aan de fabrieksgebouwen, de stationskappen, de spoorwegbruggen, de lichttorens en huns gelijken geen plaats onder de voortbrengselen van schoone bouwkunst.

De architectuur in den eigenlijken zin is een ideale kunst; zij heeft dit met de muziek gemeen. Als de bouwmeesters van vroeger slechts voor de nuttigheid oog hadden gehad, de schoonste gedenkteekenen, die wij nu bewonderen, zouden niet zijn gemaakt.

Het is een moeielijke zaak, een redevoering te moeten houden, als men eigenlijk niets te zeggen heeft, en toch genoodzaakt wordt voor een gehoor op te treden. In dit weinig benijdenswaardig geval heeft de bouwkunst der 19e eeuw verkeerd. Zij was uitgepraat en evenwel gedwongen, haar predikambt voort te zetten. Zij pijnde haar brein af om nieuwe gedachten te vinden; toen haar dit niet gelukte moest zij tot de treurigste middelen haar toevlucht nemen.

Nadat de bouwmeesters het met alle historische stijlen beproefd hadden, en het veld geheel was afgegraasd, bedachten zij, dat het tijd werd, een nieuwe kunst te gaan toepassen. De eenvoud en de armoede werden ten troon verheven. Dit geeft den ingenieurs, den nuttigheidsmannen, een schoone kans.

Het mag een teeken des tijds genoemd worden, dat onze nieuwe Delftsche hoogleeraar in de bouwkunst alle architectuur voor utiliteits-kunst verklaard heeft. *) Ik geloof, dat

*) Blijkbaar is de spreker in de vergadering der Afdeeling niet in de gelegenheid geweest de rede van dien nieuwen Hoogleeraar te hooren, en is wederom bewezen hoe misverstand ontstaan kan door het uit zijn verband rukken van een geheel.

Wij, die de rede hebben gehoord, hebben niets bemerkt van eene conclusie als die des heeren Weissman.

Na het groote belang te hebben aangetoond, dat er voor de vorming van den bouwkundige gelegen is in de studie van de ontwikkeling der middeleeuwsche kunst, werd onder meer door

deze uitspraak onjuist is. Want in de schoonste uitingen der bouwkunst van voorheen is een hoogere gedachte onmiskenbaar; als de architectuur der toekomst slechts voor wat nuttig is oog wil hebben, en zij zich onverschillig toont voor de wijze, waarop dit verkregen wordt, dan zal zij uit de rij der schoone kunsten verdwijnen.

Laten wij hopen, dat die verdwijning, al is zij misschien op den duur niet te ontgaan, tot een zoo ver mogelijk verwijderden tijd verschoven moge worden.

A. W. Weissman.

BOEKAANKONDIGING.

DE ONGEVALLENWET.

Zeer op zijn tijd, hoewel de Eerste Kamer der Staten Generaal nog geen oordeel over de Ongevallenwet heeft uitgesproken, is een werkje verschenen over die wet, dat van groot nut is voor den werkgever en hen die in zijn dienst zijn. Het boekje is getiteld: De Ongevallenwet zooals zij door de Tweede Kamer der Staten Generaal is aangenomen, handleiding voor werkgever en werkman, door Mr. A. D. H. Fockema Andreae.

De prijs schrikt niet af; het boekje, verschenen bij den heer J. M. N. Kapteijn te Leiden, kost slechts 35 cents.

In de inleiding gaat de schrijver na, waarom een ongevallenwet in navolging van een aantal buitenlandsche wetgevingen op dit gebied ook hier te lande noodig is, en welke de grondgedachten zijn waaruit zij is opgebouwd. De onvoldoende bepalingen van het Burgerlijk Wetboek, die den niet goed gezinden werkgever veel te veel gelegenheid gaven zich het lot van den in zijnen dienst door een ongeval invalide geworden werkman niet aan te trekken, deden deze wet ontstaan. Wat de hoofdgedachten betreft, die aan haar ten grondslag liggen, stelt de wetgever voorop, dat de Staat onvoorwaardelijk moet zorgen, dat de nijverheid werkelijk hare verplichtingen ten aanzien der getroffen werklieden zal nakomen. Op den weg, aangegeven door de verzekering naar burgerlijk recht, is de plicht voor den werkgever in 't leven geroepen, om een premie te betalen, terwijl de getroffen werklieden en hunne nagelaten betrekkingen recht krijgen op eene schadeloosstelling, bij de wet vastgesteld. De premies der werkgevers en de uitbetaling der schadeloosstelling geschiedt door de Rijksverzekeringsbank, bij welke instelling de werkgevers hunne werklieden in het vervolg moeten verzekeren.

Na de korte en bondige inleiding behandelt de schrijver in 21 paragraphen de wet zelve, en zet daarin uiteen, wat noodig is te weten indien het geval zich voordoet, dat de wet van toepassing wordt: in de eerste plaats — en dit is waarlijk niet overbodig — wie volgens de wet werkgever of werkman is; dan, wat onder loon verstaan en waartegen verzekerd wordt bij de verzekeringsplichtige bedrijven. Verder wordt besproken wat betrekking heeft op de wijze van verzekering, aangifte van ongevallen, schadeloosstelling enz., in één woord alles wat betrekking heeft op de naleving der nieuwe wet.

De handleiding biedt daarom een groot gemak aan allen, die met de wet te maken hebben; door de lezing ervan zullen zij spoediger hunne rechten en verplichtingen leeren kennen dan door de bestudeering der wet zelve.

---

dien Hoogleeraar in het licht gesteld, het zonderlinge begrip, dat velen van zoogenaamde utiliteitswerken hebben, als zou kunst daaraan vreemd behoeven te zijn; hij heeft daarbij het volgende gezegd:

„Waar begint en waar eindigt het begrip van utiliteit bij het bouwwerk? Het wezen van de bouwkunst ligt juist daarin, in tegenstelling met de andere kunsten, dat bouwkunst altijd min of meer utiliteitskunst is. Dat is haar kracht, en daardoor grijpt zij ook zoo diep in het leven der menschen. Men maakt geen gebouw alleen om het schoone uiterlijk; in zulk werk ligt juist de kiem van alle ontaarding."

Dit is iets geheel anders dan de conclusie door den spreker in de Afdeeling dien Hoogleeraar in den mond gelegd.

Red.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Heeren verslaggevers van vergaderingen worden andermaal beleefd verzocht hunne verslagen zoodanig in te leveren, dat het papier, **slechts aan ééne zijde** beschreven is.

Afdeeling Arnhem, 20 December 1899. Onder de ingekomen stukken bevindt zich een schrijven van den heer van Wijck te Rotterdam, waarin hij de Afdeeling ter bezichtiging aanbiedt de antwoorden ingekomen op de door hem uitgeschreven prijsvraag, welk aanbod dankbaar aanvaard wordt.

Tot bestuurslid wordt gekozen de heer J. A. H. Crollaer, die deze benoeming aanneemt.

De Penningmeester brengt verslag uit over zijn in het afgeloopen jaar gehouden beheer en wordt onder dankzegging gedéchargeerd.

Een levendige bespreking vindt haar ontstaan in de vraag: „Is het noodig scholen voor opleiding van opzichters te stichten?" Zij was reeds op de vorige vergadering door den Voorzitter besproken, doch door het geringe aantal aanwezige leden had het bestuur het noodig geoordeeld dit punt nogmaals ter bespreking aan te bieden.

De Voorzitter leidt het punt in, geeft een overzicht van hetgeen over de opleiding van opzichters is geschreven en haalt hierbij aan de heeren Koole, Huët en Hartman. De toestand van het middelbaar technisch onderwijs, voor zoover dit betreft de opleiding van opzichters, acht hij onvoldoende, doch hij kan niet meégaan met de denkbeelden geopperd door de heeren Huët en Hartman, daar zij hem finantieël onmogelijk toeschijnen. Hem lacht het denkbeeld toe, avondscholen te stichten ter opleiding van opzichters in plaatsen waar ambachtscholen zijn.

De voordeelen daarvan zullen zijn:

1°. dat de gebouwen der bestaande ambachtsscholen ter beschikking zullen staan.

2°. dat de leeraren dier scholen lessen kunnen geven aan de bedoelde inrichtingen, waardoor hunne positie ook beter wordt.

3°. dat in plaatsen waar ambachtsscholen zijn, zich gewoonlijk ook hoogere burgerscholen bevinden, waardoor èn van hare leeraren, èn van hare instrumenten partij getrokken zal kunnen worden.

4°. dat het onderwijs zich zal kunnen aansluiten aan dat der ambachtsscholen.

5°. dat de kosten van oprichting en instandhouding dier inrichtingen tot een minimum worden teruggebracht.

De heer Schaap geeft een overzicht van hetgeen een doorsnede-opzichter weet, en hetgeen hij weten moet overeenkomstig de exameneischen door enkele groote besturen gesteld, het programma van het Leidsch genootschap „Matheseis Scieatiarum genitrix" en hetgeen hieromtrent vermeld is in het verslag der commissie in zake het technisch onderwijs, benoemd door de Vereeniging van burgerlijke ingenieurs, verschenen in 1895, om daaruit op te maken wat bij vele opzichters nog gemist wordt. De opleiding, zooals zij thans vaak geschiedt, n.l. door allerlei privaatlessen en het inwonen bij opzichters acht hij te duur, eigen studie te tijdroovend.

Hij vereenigt zich met het denkbeeld van den Voorzitter tot oprichting van avondscholen.

De heer Tellegen vreest een centrale opzichtersschool, omdat daardoor het gevaar zal ontstaan dat wel theoretisch ontwikkelde, doch geen practische opzichters zullen ontstaan. Aan deze toch is groote behoefte, daar de ingenieurs over het algemeen geene practische kennis bezitten; de tijden zijn voorbij, dat de ingenieurs hunne projecten zelf uitvoerden, zij zijn bureaumenschen geworden, een toestand waartoe het stelsel van aannemen ook het zijne heeft bijgedragen. De practische opzichter moet dus het evenwicht vormen, hij moet aanvullen hetgeen de ingenieur mist, in de eerste plaats door zijne materialen kennis, opdat niet goedgekeurd worde wat afgekeurd zou moeten worden, en ook niet, wat nog erger is, afgekeurd wordt wat goed is, waarom kennis van ambachten noodig is, opdat hij wete of hetgeen, wat ter keuring wordt aangeboden voor het doel geschikt is. Daarom wil hij de opzichters in de practijk hunne voornaamste vorming laten vinden; alleen avondscholen in aansluiting met de ambachtsscholen vinden bij hem genade. De vrees dat alle ambachtsscholieren opzichters zullen wenschen te worden, acht hij weersproken door de statistiek der Arnhemsche ambachtsschool, welke aanwijst, dat de groote meerderheid harer leerlingen ambachtslieden zijn geworden.

Na eenig debat, waarin zich de heeren Freem, Crollaer, Lensink, Traanboer en van den Berg mengen, vereenigt de vergadering zich met het denkbeeld van den Voorzitter om de punten, gesteld door het bestuur van den bond van waterbouwkundige ambtenaren in Zeeland te beantwoorden als volgt:

1°. dat de stand van het middelbaar technisch onderwijs hier te lande, wat betreft de opleiding van opzichters, onvoldoende is te achten;

2°. dat een opleiding op avondscholen, aansluitende aan de ambachtsscholen, de meest gewenschte is, daar de gelegenheid tot practisch werken blijft bestaan en deze oplossing finantieël mogelijk is.

Wegens het vergevorderde uur worden de kunstbeschouwingen tot de volgende vergaderingen uitgesteld.

Afdeeling Amsterdam. 19 December 1899. Nadat de Voorzitter de vergadering geopend had, werden de notulen der vorige gelezen en goedgekeurd, en mededeeling gedaan van eenige ingekomen stukken, o. a. van een schrijven van den heer T. J. van Wijck, directeur der Levensverzekering Bank te Rotterdam, inhoudende de vraag, of onze Afdeeling de 34 ontwerpen eener uitgeschreven prijsvraag wenschte ter bezichtiging te ontvangen; natuurlijk werd dit aanbod met dankbetuiging aanvaard. Door den Penningmeester werd rekening en verantwoording gedaan over het financieel beheer van het afgeloopen jaar. De stukken daarover, in handen gesteld van de heeren v. Leeuwen, Weidner en Kersemaekers; door eerstgenoemden, werd medegedeeld, dat zij accoord bevonden waren, waarom door den Voorzitter een woord van dank werd gericht tot den penningmeester, voor diens accuraat beheer.

De begrooting voor 1900 werd na eenige bespreking en toelichting goedgekeurd. De heer J. Th. Kok moest volgens rooster als bestuurslid aftreden, doch werd met algemeene stemmen herbenoemd, waarna verkiezing plaats had van Voorzitter, secretaris en penningmeester.

Met algemeene stemmen werden herbenoemd de heeren: I. H. J. van Lunteren tot Voorzitter, A. J. Vreeswijk tot secretaris en J. Th. Kok tot penningmeester.

Door den Voorzitter werd nog de vraag gedaan, of ook een der leden iets wenschte voor te stellen omtrent wetswijziging; dit was echter niet het geval.

Vervolgens werden de door het bestuur der Maatschappij gestelde vragen besproken en werden naar aanleiding daarvan de heeren van Leeuwen, Weidner en Krop uitgenoodigd vraag II te beantwoorden, en de heeren J. Th. Kok, W. A. G. Janssen en P. Grolman, vraag IV.

Nadat nog eenige besprekingen over bouwkundige onderwerpen hadden plaats gehad, werden door den heer Alb. Wijland eenige monsters prismen-glas tentoongesteld, ter vervanging van de zoogenaamde spiegel-reflectoren; deze prisma-ruiten, in gewone ramen geplaatst, geven een zeer verrassend lichteffect voor donkere vertrekken, ook voor kelderlichten zijn deze ten zeerste aan te bevelen, als vertegenwoordiger der fabriek treedt op de heer W. van Rijn, Spuistraat 88, Amsterdam, die zeker bereid is alle inlichtingen dienaangaande te verstrekken.

BERICHTEN.

Bij Koninklijk besluit van 27 December is eene commissie ingesteld tot het houden van een vergelijkend onderzoek van candidaten, dingende naar het getuigschrift van voldoend afgelegd examen van opzichter van den Rijkswaterstaat, bestaande uit de leden: W. F. Leemans, inspecteur van den Rijkswaterstaat te 's-Gravenhage, tevens voorzitter: H. E. de Bruyn, hoofdingenieur van den Rijkswaterstaat te 's-Gravenhage; N. A. M. van den Thoorn, ingenieur van den Rijkswaterstaat te Dordrecht; A. E. Kempees, ingenieur van den Rijkswaterstaat te Gorinchem; D. E. C. Knuttel, Rijksbouwmeester in het 2de district te 's-Gravenhage; K. E. van Rijsinge, hoofd eener openbare school te 's-Gravenhage; J. P. Wijtenhorst, ingenieur van den Rijkswaterstaat te Hoorn, tevens secretaris.

Op den 1en Januari 1900 zal het 25 jaar geleden zijn, dat de heer G. Lamers benoemd werd tot Gemeente-architect te Breda.

Den werkzamen ambtenaar en humanen chef zal het op dien dag zeker niet aan blijken van belangstelling ontbreken.

De heer Lamers begon zijn loopbaan, na daarvoor afgelegd examen, als opzichter bij den Provincialen Waterstaat in Noord-Brabant; op 1 Januari 1875 werd hij tot Gemeente-architect te Breda benoemd. Die stad was toen nog slechts ternauwernood van zijn vestingwerken ontdaan, zoodat hare uitbreiding, wat betreft den aanleg van nieuwe straten, riolen en bruggen, onder directie van den heer Lamers geschiedde.

Al de tegenwoordige scholen voor uitgebreid en lager onderwijs werden door hem gebouwd; verder het stedelijk zickenhuis en de ambachtsschool. Zijn ontwerp voor eene nieuwe H. B. School is in uitvoering, terwijl dat voor een nieuw gymnasium gereed ligt. Bij de voorbereidende werkzaamheden voor den aanleg der waterleiding maakte hij zich zeer verdienstelijk; met tact en doorzicht leidde hij de vele en vaak moeilijke onderhandelingen, waardoor de zaak zoo uitmuntend slaagde. Vanwege de Gemeente werd hem daarvoor een huldeblijk aangeboden.

Streng voor zich zelf, heeft de heer Lamers steeds met groote nauwgezetheid zijn plicht vervuld; voor allen die onder hem werkzaam waren, is hij een humaan chef geweest, die steeds voor hunne belangen wist op te komen. Algemeen zal men wenschen, hem nog lang op zijn post te zien blijven.

Naar wij vernemen is de voorbereiding voor het afnemen van *proeven van bekwaamheid* aan hen, die den graad van „Meester" of van „Gezel" wenschen te behalen in het *Timmeren, Meubelmaken, Smeden* en *Huisschilderen*, welke de Vereeniging tot veredeling van het ambacht in 't leven heeft geroepen, zoover gevorderd, dat die proeven kunnen worden afgenomen einde Februari en begin Maart a.s. te Utrecht; alwaar zich voor dat doel reeds een Gewestelijke Commissie en een Commissie van Deskundigen voor het afnemen dier proeven hebben gevormd.

Zij, die deze proeven wenschen af te leggen, moeten zich daarvoor aanmelden vóór 5 Januari a.s. aan het Algem. Secretariaat, Z. O. Binnensingel 32 te 's-Gravenhage. Zoodra het aantal kandidaten voor elk der genoemde vakken is bepaald, volgt nadere publicatie omtrent tijd en plaats der proeven, alsmede van de namen der betrokken Commissieleden.

Het Hoofdbestuur van voormelde Vereeniging wordt vertegenwoordigd door den heer J. F. W. Conrad, Oud-Hoofdinspecteur van 's Rijks Waterstaat en lid van de 2e Kamer der Staten-Generaal, als Algem. Voorzitter, en door den heer H. L. Boersma, Directeur der Ambachtsschool te 's-Gravenhage, als Algem. Secretaris; bij wien nadere inlichtingen te verkrijgen zijn.

BEANTWOORDING VAN PRIJSVRAGEN.

I. Sanatorium voor longlijders in Nederland. 1e Prijs: zilv. med. der Maatschappij en f 150. 2e Prijs: bronz. med. en f 100.

II. Woning van den Directeur-Geneesheer van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: bronz. med. en f 75.

III. Een woning van het dienstdoend personeel van bovengenoemd Sanatorium. Prijs: f 25.

I, II, en III uitgeschreven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Voor alle Nederlanders. Vóór 1 Februari 1900. Zie: Bouwk. Weekblad No. 19 van 13 Mei 1899.

Vereeniging van Bouwkundigen in Nederl. Indië. Technicum. 1e Prijs: f 250; 2e pr. f 150; 3e pr. f 100. Voor Nederlanders en inwoners van Nederl. Indië. Vóór 15 Aug. 1900 bij den heer C. P. Franken, President der Vereeniging te Pasoerocan. Zie Bouwk. Weekblad no. 51 van 23 Dec. 1899.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven solliciteanten voor:
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 3.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-Teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

DINSDAG 2 JANUARI 1900.

Amsterdam. Het vergrooten van de openbare lagere school der 1ste klasse no. 38 aan de Roggeveenstraat, tot een school voor 600 kinderen.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend verkr. ter stads-drukkerij, à f 2,10 (met 3 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2—4 u., ged. de drie laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Utrecht. Bestek no. 800. Het maken van eene los- en laadplaats, het wijzigen van de veelading, het uitbreiden en wijzigen van sporen en wissels en het uitvoeren van diverse werken op het station Wolvega. Begr. f 2900.

De maatsch. tot expl. van staatsspoorw., n.m. 2 u. (loc. tijd) aan het centraalbureau, Moreelsepark. Bestek ter lez. aan het centr.-bur. in het Moreelsepark en aan het bur. van den sectie-ingen. K. den Tex te Zwolle, en is aan gen. centraalbur. te bek. tegen f 0,50. Inl. worden gegeven aan het centr.-bureau en door den sectie-ingen. voorn. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 3 JANUARI.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een café-restaurant met hotel op een terrein aan het Stationsplein te 's-Bosch, voor den heer J. W. Verbruggen aldaar.

De aanbesteder, 's midd. 12 u., in het café Verbruggen, Smalle Haven. Inl. te bek. ten kantore van den ingenieur J. Dony. Bestek en teek. à f 1,50 per stel verkr. aan café Verbruggen.

Leeuwarden. Het afbreken eener oude en weder opbouwen van eene nieuwe stelphuizinge, met stalling voor 53 stuks hoornvee, op „Feddema-Zathe", aan de Wijde Ee onder Grouw, bewoond door J. Sietema.

De heer Jhr. W. W. van Sminia te 's-Hage. Bestekken à f 0,75 verkr. aan de coöp. handelsdrukkerij te Leeuwarden. Teek. ter inz. in 't stations-koffiehuis te Grouw. Inl. geeft H. Gros, Rauwerd. Briefjes worden ingewacht, onder lett. F, vóór of op 3 Januari, vóór 's midd. 12 u., ten kantore van Mr. Horat Albarda en A. Ottema, notarissen te Leeuwarden. Aanw. gedaan.

Leeuwarden. Het doen van eenige vernieuwingen, herstellingen en leveringen aan gem.-gebouwen, scholen enz. onder bijlev. van alle materialen.

Het gemeentebest. Bestek ad f 0,50 verkrijgbaar ter secretarie.

DONDERDAG 4 JANUARI.

Avereest. De bouw van een woon- en winkelhuis, met bijlev. van alle materialen.

De heer H. Reyne, 's midd. 12 u., in het hotel Steenbergen. Teek. met bestek ter inz. in voorn. hotel, terwijl bestekken verkr. zijn bij de firma G. J. Gelderman ald. à 50 cts. Aanw. 4 Januari, v.m. 10 u. Inl. kunnen worden verkr. bij K. A. Hakkert te Avereest.

Enschedé. Het bouwen eener villa voor den WelEd. heer F. G. ter Kuile aldaar, op een terrein gelegen aan den Gronauschen straatweg.

De aanbesteder, 's midd. 12½ u., in het hotel „de Graaf". Bestek en teek. à f 2,50 per stel verkr. ten kantore der architecten. Aanw. 4 Januari v.m. 10 u. Inl. geven Van der Goot & Kruisweg, architecten, Hengelo.

Kampen. Het bouwen van een winkelhuis, aan de nieuwe verbindingstr. van de Oude- en de Nieuwstraat.

De bouwk.-opz. H. J. v. Werven, v.m. 11 u., in het café van de Wed. van Loghem, Spoorkade. Bestek en teek. ter inz. in voorn. café en zijn te bek. à f 0,50 per stel bij H. J. van Werven. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 5 JANUARI.

Doetinchem. Het bouwen van een huis, waarin 2 woningen.

De arch. H. J. L. Ovink bij Wildenbeest. Bestek en teek. ter inzage. Inl. geeft gen. architect.

Enschedé. 1. Het bouwen eener spinnerij, hoog twee verdiepingen, met trappentoren, sterkerij, machinekamer, ketelhuis, privaten enz. (over eene gezamenlijke oppervlakte van plm. 7269 M²).; 2. het bouwen eener weverij met voorgebouw en privaten, hoog een verdieping (over een gezamenlijke oppervlakte van plm. 3677 M².); 3. het inmetselen van 2 stoomketels en het metselen van fundeeringen voor eene stoommachine van 1300 H. P. met fundeering voor den stoomschoorsteen, rookkanalen, economiser, enz.; 4. het graven van een reservoir ter groote van plm. 3700 M³. en verdere werken, alles op een terrein, gelegen aan den Haaksbergerstraatweg te Enschedé.

De firma Gerhd. Jannink en Zn., n.m. 12½ u., in het hotel de Graaff. Bestek met 8 teek. zijn à f 20 per stel verkrijgb. ten kant. van den arch. en worden vóór de opening der bilj. à f 10 teruggenomen. Inl. worden gegeven door den architect H. Reijger te Enschedé. Aanw. op de plaats 5 Januari, v.m. 9 u.

ZATERDAG 6 JANUARI.

Andelst (Geld.). Het afbreken van een woonhuis en het opbouwen van een heerenhuis, aan den Zandweg te Andelst, gem. Valburg.

De bouwk. H. van Genderen en Zn., te Nijmegen, v.m. 11 u. Bestek en teek. liggen ter inz. ten huize van den heer J. v. Lonkhuijzen te Andelst. Aanw. 3 Jan., v.m. 10½ u., op het terrein.

Bakkeveen. Het bouwen van een nieuwe boerenhuizinge.

De heer R. de Jong. Bestek ter inz. bij J. Terpstra. Inl. geeft W. Cupery te Nuis. Aanw. gedaan.

MAANDAG 8 JANUARI.

Amersfoort. Het bouwen van een winkelhuis en annexen aan de Arnhemschestraat, voor J. van Ommeren.

De heer P. v. d. Hooff, v.m. 12 u. Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. Aanw. 3 Jan., 's midd. 12 u.

's-Gravenhage. Het onderhouden van en het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Rijkskweekschool voor vroedvrouwen te Rotterdam, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 December 1901. Ram. 2850.

Het prov. bestuur, v.m. 11½ u. Bestek, no. 19, ligt ter lezing aan het gebouw van het ministerie van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. bestuur van Zuidholland te 's-Hage, en is te bekomen bij den boekh. M. Nijhoff te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den rijksbouwk. en bij den opz. der universiteitsgebouwen J. Roem te Leiden. Aanw. 3 Januari.

's-Gravenhage. Het onderhouden van en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der polytechnische school te Delft, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Dec. 1900. (Raming f 12000).

Het prov. bestuur, v.m. 11½ u. Het bestek no. 22 ligt ter lezing aan het gebouw van het minist. van Binnenl. Zaken, aan dat van het provinc. bestuur van Zuidholland, te 's Hage, en is te bek. bij den boekhandelaar M. Nijhoff, te 's-Hage. Inl. te bek. bij den rijksbouwkundige voorn. en bij den opzichter der onderwijsgebouwen J. A. Schlicker te Delft. Aanw. 2 Januari.

DINSDAG 9 JANUARI.

Assen. Het onderhouden van en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der rijks hoogere burgerschool te Meppel, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Dec. 1901. Ram. 1400.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek ligt ter lezing aan het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. bestuur van Drenthe. te Assen, en is te bekomen bij den rijksbouwk. voorn. en bij den hoofdopz. der Universiteitsgebouwen, J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. 2 Jan., 's midd. 12 u.

WOENSDAG 10 JANUARI.

Wolvega. 1. Het bouwen eener nieuwe school met onderwijzerswoning te Boijl; 2. het lev. van alle schoolmeubelen in de school aldaar.

Het gemeentebest. van Weststellingwerf, v.m. 11 u. Bestekken met teek. zijn ter secr. verkr. van perc. 1 met de teek. à f 1,50, en het bestek van perc. 2 à f 0,50, waar zij ook ter inz. liggen. Aanw. op het terrein te Boijl op 5 Jan., v.m. 11 u.

DONDERDAG 11 JANUARI.

Charlois (Z.-H.). Het bouwen van een dubbele pastorie op een terrein aan den Kerksingel.

De kerkvoogden en notabelen der Nederduitsch herv. gemeente. Bestek en teek. à f 3 te bek. bij den arch. B. Hooijkaas Jr., Gelderschekade 10, Rotterdam.

Schoonhoven. 1e. Het afbreken van twee panden in de Stadhuisstr. en het daar bouwen van een pakhuis; 2e. het bouwen van een stalgebouw met woning aan de Koestraat.

De architect L. F. Redeker. 's midd. 12 u., in het Heeren-Logement, alw. bestek en teek. ter inz. en à f 0,75 verkr. bij H. W. N. v. Nooten. Aanw. 4 Januari, v.m. 10 u. beginnende bij het pakhuis.

VRIJDAG 12 JANUARI.

Zwolle. Het onderhouden van en het doen van vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks-kweekschool voor onderwijzers te Deventer; van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Dec. 1901. Ram. f 2426.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek ter lez. aan het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. best. van Overijssel, te Zwolle, en is te bek. bij M. Nijhoff, Nobelstraat no. 18, te 's-Hage. Inl. te bek. bij den rijksbouwk. en bij den hoofdopz. der universiteits-gebouwen, J. C. Hubscher, te Groningen. Aanw. 5 Januari, 's midd. 12 u.

Zwolle. Het onderhouden van en het doen van vernieuwingen en herstellingen aan het gebouw der rijks hoogere burgerschool te Zwolle, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Dec. 1901. Ram. f 1860.

Het prov. best., 's mid. 12 u. Bestek ter lez. aan geb. van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. best. van Overijssel, te Zwolle, en is te bek. bij M. Nijhoff, Nobelstraat no. 18 te 's-Hage. Inl. te bek. bij den rijksbouwk. en bij den hoofdopzichter der universiteitsgebouwen J. C. Hubscher te Groningen. Aanw. 4 Januari, 's midd. 12 u.

Assurantie Maatschappij tegen **Brand** schade

De **NEDERLANDEN** van 1845.

's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat — Zutphen — Amsterdam, Sophiapleln — Rotterdam, Zuidblaak 56. — Breda Prinsenkade. — Alkmaar, Langestraat. Nijmegen, In de Betouwstraat 1.

Kapitaal	**f 4.000.000.00**
Reserve ruim	**„ 1.801.000.00**
Betaalde Brandschaden	**„ 17.742.000.00**

Lage premiën.

Afloop van AANBESTEDINGEN

14 DECEMBER.

's-Graveland. Het bouwen van een vijftal woningen voor rekening van den heer J. v. d. Berg, onder toezicht van den bouwk. A. H. Arendsen te Bussum.

Timmerwerk (inbegrepen smids- en loodgieterswerk): Laagste inschr. J. J. Bolderheij, 's-Graveland, f 3700.

Metselwerk: N. Windt 's-Graveland, f 3328.

Wegens verschil tusschen raming en minsten inschrijver werd het werk niet dadelijk gegund.

15 DECEMBER.

Amen bij Assen. Het afbreken van een boerenhuis en het weder opbouwen van een nieuw huis, met bijlev. van eenig materiaal. Door den heer H. Koops.

Laagste inschr. Eite Eiten, Rolde, f 1200. Zes dagen in zijn keur. Niet gegund.

18 DECEMBER.

Dordrecht. Het bouwen van 2 dubb. burgerwoningen, op een terrein a/d. Noordendijk. Door den bouwk. H. v. d. Elst.

Timmerwerk. Laagste inschrijver J. D. Nodelijk, Dubbeldam, f 2545*.

Metselwerk. B. Groeneveld, Dubbeldam, f 1975*.

Loodgieterswerk. J. A. Bouman, f 337,50*, voor gasaanleg f 70.

Smidswerk. J. Vlasblom, f 167,30*.

Stucadoorwerk. A. Knikman, f 444*.

Steenhouwwerk. A. de Leeuw, f 77,69*.

Behangwerk. Eenige inschrijver J. v. d. Boor, f 79,50*.

Schilderwerk. F. Groeneveld, Dubbeldam, f 328*. *Gegund.

Hoogeveen. Het verbouwen van twee woonhuizen aan de Oostzijde van de Streek de Huizen, te Hoogeveen, voor rekening van den heer F. Steenbergen Jzn. Door den arch. J. Carmiggelt.

Laagste inschrijver R. Rozendal, f 764. Gegund.

19 DECEMBER.

Amsterdam (Onderh.). Het bouwen van een perceel aan het Damrak aldaar. Door den arch. H. G. Jansen, namens de heer Korthals Altes.

Gegund aan de firma Reinders en Van 't Ende.

Hengelo (Ov.). Het herbouwen van het afgebrande perc. van den heer N. Meijer. Door den arch. W. Elzinga.

Laagste inschrijvers Vos en Morsink, Delden, f 1479. Gegund.

Laag-Soeren. Het bouwen van een woonhuis met schuur met uitzondering van ijzeren verfwerk. Door den heer J. Hendriks.

Laagste inschrijver G. van de Velde, Hall bij Eerbeek, 4999.

20 DECEMBER.

Amsterdam (Onderh.). Het bouwen van 6 perceelen in de Albert Cuypstraat bij de van Woustr. Door den bouwk. Johs. Pelser, voor rekening der vereeniging „Luther."

Laagste inschrijver G. Roelofsen, f 38,486.

Amsterdam (Onderh.). Het bouwen van een ketelh. bij de bierbrouwerij „'t Haantje".

Gegund aan C. J. Rijnierse, ald. f 12,980.

Apeldoorn (Onderh.). Het bouwen van een badhuis in de Hofstraat.

Laagste inschr. G. Wegerif Hzn., f 6958.

Ede. Het bouwen van een Spaarbankgebouw. Door het bestuur.

Timmerwerk. Laagste inschr. G. Eijlander, f 1399.

Metselwerk. W. van Wagensveld, f 2429.

Loodgieterswerk. P. W. van den Horn, f 139,25.

Schilderswerk. J. Bosman, f 319.

Genemuiden. Het bouwen van hooischuren en machinekamer voor een stoomhooiperserij. (Het gegolfd plaatijzer wordt door den besteder geleverd). Door den heer Henry Vos te Londen.

Laagste inschr. J. W. v. d. Haar, Genemuiden, f 2788.

Nijmegen. Het bouwen van twee benedenen twee bovenhuizen aan de Pontanusstr. ald. voor rekening van den heer J. in den Bosch. Door den aanbesteder.

Laagste inschr. W. v. d. Wacht, f 12,487.

Tiel. Het bouwen van een winkel- en woonhuis in de Gasthuisstraat, behalve het loodgieterswerk, glas, verven en behangen. Door den heer H. J. v. Dam.

Laagste inschrijver J. v. Doesburg Cz., f 3121. Gegund.

21 DECEMBER.

Nieuwkoop (Z.-H.). Het bouwen van een gedeelte gesticht met scholen. Door den arch. J. Stuijt te Haarlem.

Laagste inschr. J. F. Roodenrijs 's-Hage, f 26,570.

Stratum. Het bouwen van 4 heerenhuizen op een perceel te Stratum met bijlev. van alle benoodigde materialen. Door den heer B. Jamez.

Laagste inschrijver Der Kinderen, Tilburg, f 17,150.

22 DECEMBER.

Amsterdam. Het bouwen eener stoomkoffiebranderij op een terrein aan de Wijde gang achter de Schippersgracht. Door de arch. A. Jacot en W. Oldewelt.

Laagste inschr. J. J. P. Thuring, f 7645.

Alkmaar. Het verbouwen van het perceel in de Hoogstraat no. 3. Door den architect W. H. Matthijsen

Laagste inschrijver A. de Munk, f 3367. Gegund.

Assen. Het verbouwen van een huis aan de Kerkstraat ald., in 3 perc., als 1. timmer- en metselwerken enz.; 2. stucadoorwerken; 3. behang-, glas- en verfwerken. Door den arch. J. Smallenbroek.

Timmer- en metselwerken. Laagste inschr. H. J. Broekema, f 2593*.

Stucadoorwerken. Wed. H. Weertman, f 230*.

Glas- en verfwerken. S. J. v. Beek & Zn., f 335*. *Gegund.

Enschedé. Het bouwen van 6 woningen op een terrein gelegen aan den Losserschen weg ald. Door den arch. R. v. d. Woerd Hzn.

Laagste inschrijver I. B. Heubach, f 4615. Volgens bestek 3 dagen beraad.

Groningen. Het onderhouden van en het doen van vernieuwingen en herstellingen aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Groningen, gedurende de jaren 1900 en 1901. Ram. f 1460. Door het prov. bestuur.

Laagste inschr. H. A. Scherphuis, f 1380.

Groningen. Het onderhouden van en het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de gebouwen der rijks-universiteit te Groningen, gedurende het jaar 1900. Ram. f 12,200. Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijver T. Y. Jelsma, f 11.600.

Groningen. Het onderhouden van en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan het Rijks-Archiefgebouw te Groningen, gedurende de jaren 1900 en 1901. Ram. f 720. Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijver H. A. Scherphuis, f 680.

Sas van Gent. *a*. Het maken van den bovenbouw van fabrieksgebouwen op bestaande fundeering, *b*. Het uitvoeren van grondwerken op een gedeelte der fabrieksterreinen. Door het bestuur der Eerste Nederl. coöp. Beetwortelsuikerfabriek.

a. Laagste inschr. G. v. d. Pijl, Terneuzen, f 88,679*.

b. P. Gilson, Sas van Gent, f 2295. *Gegund.

Schoonhoven. Het bouwen van een woonhuis met kantoorlokalen op het terrein van de voormalige gasfabriek. Door de firma Hermann A. Schreuder en Co.

Laagste inschr. G. de Lange, Schoonhoven, f 8868.

Zutphen. Het verbouwen van het perceel no. 29 in de Waterstraat te Zutphen tot Vereenigingsgebouw. Door de Algem. Arbeidersvereeniging.

Deze aanbesteding is niet doorgegaan.

23 DECEMBER.

Wildervank. Het bouwen van een nieuw tolhuis nabij het verlaat te Wildervank. Door het bestuur van het waterschap „het Wildervankster Participantenverlaat."

Laagste inschrijver W. H. van Kelchoven, Wildervank, f 1918 Gegund.

RECLAMES.

AAN DE DOOVEN. — Eene rijke dame, welke genezen is van hare doofheid en gedommel in de ooren door de Artificieele Oortrommels van het instituut Nicholson, heeft aan dit Instituut de somma van 25,000 franken gegeven, opdat alle doove menschen die geene middelen hebben, zich de Oortrommels kosteloos zouden kunnen verschaffen.

Te bevragen aan het INSTITUUT „LONDCOTT", GUNNERSBURY, LONDON, W.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN**.

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet, overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

Closets, Waschtafels, Urinoirs enz. — VERWARMING en VENTILATIE.

Agent voor de CHAMBERLAND FILTERS, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Amsterdamsche Fabriek van Cement-IJzerwerken (Systeem Monier) Groote Wittenburgerstraat 108.
Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
BEHANGSELPAPIER en LINCRUSTA.
J. WIJDOOGEN Jzn., Hofl. AMSTERDAM.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Brownings Solution tegen vochtige muren. J. VAN STRAALEN, Visschersdijk 30, Den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Cementsteenfabriek. — M. ELFRING & ZOON, Den Haag.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Centrale Verwarwing. — NELL & STUTTERHEIM, Den Haag.
Centrale Verwarming. — GEVEKE & Co., Amsterdam.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.

Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma Gebr. Hesse), Damrak 68, Amsterdam.
Eerste Nederl. Papierstûcfabriek, Damrak 85, Amsterdam.
Eerste Nederl. Xylolith-Fabriek. — A. S. KEY, Rotterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gas-, Stoom- en Waterleiding. — R. S. STOKVIS & ZONEN, Leuvehaven 74—76, Rotterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gekleurd en gebrand glas in lood. — C. LINDENAAR, Glasgraveur, Alb. Cuijpstraat 123, Amsterdam.
Gebrand Glas. — GEBRS. HEINLE, Prinses Mariestr. 39, Den Haag.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Houthandel, Stoomzaag- en -Schaverij. G. J. BUIJS & Co., Noordwest-Binnensingel 23, Den Haag.
Jalousiën. — J. F. KRONER & Zonen, Spuistr. 246, 248, 250, Amst.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage
Levensverzekering-Maatschappij New-York.— Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — Th. van Heemstede Obelt, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF, Singel 455, Amst
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LüCHAU, Damrak 71, Amst
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — Höxter-Godelheim A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — Th. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Rolluiken. — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schilderwerken. — J. R. VAN 'T HOF, Korte Gracht 7, Amersfoort.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN en STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Stoomtimmerfabriek. — GEBRS. VAN MALSEN, Den Haag.
Sturtevant Engineering Company. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
Verwarming en Ventilatie. — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
— JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-**steenen vuurvaste Cement, Karoïnkiei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

MARTIN & Co.,

AMSTERDAM.

Achter Oosteinde bij het Paleis voor Volksvlijt.

MARMEREN SCHOORSTEENMANTELS.

Vraag Album en Prijzen.

---

te 's-Gravenhage wordt TE KOOP aangeboden

een gunstig gelegen ***BOUWTERREIN***

en tegen billijke conditiën.

Brieven onder No. 1117 aan het bureau van dit blad.

STURTEVANT ENGINEERING COMPANY,

Keizersgracht 745, Amsterdam.

STURTEVANT Exhaust-Blowers voor VERWARMING en VENTILATIE van gebouwen en schepen
STURTEVANT Exhaust-Blowers voor het DROGEN van hout, papier, garen, gewreven coffie, zuurstof, enz. enz.
STURTEVANT Exhausters voor het AFZUIGEN van STOF in spinnerijen, lakeer-, matt-, steek-fabrieken, enz.
STURTEVANT Exhausters en Blowers voor het VERWIJDEREN van DAMP en GASSEN bij verwarm., droogen, kleurerijen, enz.
STURTEVANT Exhausters voor het AFZUIGEN van ROOK en verdorven
STURTEVANT Blowers voor GIETOVENS en SMEDERIJEN.
STURTEVANT Exhausters voor KUNSTMATIGEN TREK van ketels, (er vervanging of verbetering van den natuurlijken schoorsteentrek
STURTEVANT Exhausters en Blowers direct door ELECTR. MOTOR of met as, worden door RIEMEN gedreven.

FRED. STIELTJES & Co.

JULIUS LÜCHAU,

AMSTERDAM. — Damrak 71.

Generaal-Vertegenwoordiger der Firma

Gebr. Körting, Körtingsdorf b/Hannover,

bevoelt zich aan voor levering van:

Körting's Injecteurs.
Körting's Universaal Condensers.
Körting's Pulsometers en Elevators.
Körting's Gas- en Petroleum-Motoren, Gasdynamo's en Electromotoren.
Körting's Ribbenbuizen en Stoomkacheis.

CENTRALE VERWARMINGEN EN ELECTRISCHE VERLICHTINGEN.

Heeren Architecten.

Een **Opzichter,** bekend en vertrouwd met de **burger- en waterbouwkunde,** voorzien van getuigschriften en aanbeveling, door omstandigheden onafhankelijk van zijn wil zonder betrekking, komt tot u met 't verzoek, om geplaatst te worden.

Adres: letter W, Bureau van 't Bouwkundig Weekblad, Herderstraat 5, te 's-Gravenhage.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verkrijgbaar:

Honorarium-Tabellen

voor

Bouwkundige Werkzaamheden

met en zonder Nota.

Vastgesteld in de Algemeene Vergadering van de Maatschappij tot bev. der Bouwkunst, gehouden te Amsterdam op 31 Mei 1888. Herzien in de Algem. Vergadering van 31 Mei 1895.

Per stuk 10 cts.; bij 50 ex. f 2.—, bij 100 ex. f 3.—.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verschenen de

Nieuwe Algemeene Voorwaarden

behoorende bij de

BESTEKKEN voor de LEVERING

van

IJZER en STAAL

aan

's RIJKS MARINE.

Vastgesteld bij beschikking van den Minister van Marine van den 9 Juli 1894 D. No. 41.

PRIJS 25 CENT.